

Nauəuə Asim Rəha Uhgin Nəmtətən Vi

The New Testament in the Whitesands
language of Tanna Island, Vanuatu

Contents

FRT	1
MATIU	5
MAK	63
LUK	97
JON	154
UƏK MİN	204
ROM	256
1 KORƏN	282
2 KORƏN	306
KƏLESİƏ	321
EFƏSİS	332
FİLİPAI	340
KOLOSI	346
1 TƏSALONAIKƏ	353
2 TƏSALONAIKƏ	358
1 TIMOTI	361
2 TIMOTI	369
TAITƏS	374
FİLIMON	378
HİPRUS	380
JEMİS	404
1 Pitə	411
2 PITƏ	419
1 JON	424
2 JON	432
3 JON	434
JUT	435
NƏHAN-ƏHANIƏN	438
OTH	466
TIKSİNƏRI	467
Nəukətin mīn	475

Nauəuə Asim Rəha Uhgin Nəmtətəi Vi
The New Testament in the Whitesands language of Tanna Island, Vanuatu
Niutesteman long Nərak, lanwis blong Whitesands Tanna, Vanuatu

Copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

© Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Whitesands

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-20

ISBN 978-1-5313-0644-1

PDF generated on 21 Sep 2016 from source files dated 21 Sep 2016

913a182a-255f-5344-b6b0-0294ba221e87

This print-on-demand edition of Scripture is designed, produced, and provided at cost by the Digital Bible Society. This is made possible through partnerships with the Bible League of Canada, Open Doors International and other missions and translation agencies. We are deeply grateful for the sacrifices made in translating this edition of Scripture and the generosity of others in making this Bible available to you.

To order additional copies of this Bible or hundreds of translations like it or to learn more about our ministries and the mission of Scripture distribution in every language, we invite you to visit www.DBS.org (USA), www.BibleLeague.ca (Canada), and www.OpenDoors.org (Europe). May God bless your work in sharing and teaching these Scriptures, until, as it is written, the earth is *“filled with the knowledge of the glory of the LORD, as the waters cover the sea.”* (Habakkuk 2:14)

Nauəuə Asim Rəha Uhgín
Nəmtətəñ Vi

(Niutestəmin)

Niutesteman long Nərak,
lanwis blong Whitesands Tanna, Vanuatu

The New Testament in Nərak,
the language of Whitesands Tanna,
Vanuatu

Le Nouveau Testament en Nərak,
langue du Whitesands de l'île de Tanna au
Vanuatu

Illustrations on pages ... by Horace
Knowles revised by Louise Bass
© The British & Foreign Bible Society,
1994.

Illustrations on pages ... by Horace
Knowles
© The British & Foreign Bible Society,
1954, 1967, 1972, 1995.

Illustrations on pages ... by Louise Bass
© The British & Foreign Bible Society, 1994.

Illustrations on pages ... used by
permission of the
© 1978 David C. Cook Publishing Co.

Illustrations on pages ... used by
permission of Gordon Thompson.

Illustration on page ... used by permission
of Melody Carlson.

Color photographs used by permission of
Mark Evans.

First Edition
2014 2M

© 2014 Bible League International
Pej min iətəm natimnati kətatig lan

Nərgi nauəuə ... Nərgin əkuəkír ... Pej
Nərgi nauəuə min rəha Nəmtətəñ Əuas
mine nərgilah əkuəkír

Nərgi nauəuə	Nərgin əkuəkír
Jenesis	Jen
Eksodas	Eks
Levitikas	Lev
Namba	Nam
Dutrone	Dut
Josua	Jos
Jajes	Jaj
Rut	Rut
Fas Samuel	1Saml
Seken Samuel	2Saml
Fas King	1King
Seken King	2King
Fas Kronikel	1Kron
Seken Kronikel	2Kron
Esra	Esra
Nehemaea	Neh
Esta	Esta
Job	Job
Ol Sam	Sam
Ol Proveb	Prov
Eklesiastis — Prija	Pri
Sing Blong Solomon	Sing
Aesea	Aes
Jeremaea	Jer
Ol Krae	Krae
Esikel	Esik
Daniel	Dan
Hosea	Hos
Joel	Joel
Amos	Amos
Obadaea	Obad
Jona	Jona
Maeka	Maeka
Neham	Neham
Habakuk	Hab
Sefanaea	Sef
Hagae	Hag
Sekaraea	Sek
Malakae	Mal

Mak rəha nauəuə min rəha Nəmtətəñ Vi
Matíu ... Mat
Mak ... Mak
Luk ... Luk
Jon ... Jon
Uək Min ... Uək
Rom ... Rom
1 Korən ... 1Kor
2 Korən ... 2Kor
Kəlesia ... Kəl
Efəsis ... Efəs
Fīlipai ... Fīl
Kolosi ... Kol

1 Təsalonaikə ... 1Təs
 2 Təsalonaikə ... 2Təs
 1 Timoti ... 1Tim
 2 Timoti ... 2Tim
 Taitəs, Filimon ... Tait, Flm
 Hiprus ... Hip
 Jemis ... Jem
 1 Pitə, 2 Pitə ... 1Pitə, 2Pitə
 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, Jut ... 1Jon, 2Jon, 3Jon, Jut
 Nəhan-əhanian ... Nəh
 Nəghatien tətaupən

Fastok

From wanem nao yumi transletem Baebol i kam long lanwis blong Whitesands? Taem ol man oli raetem Baebol, oli raetem long ol lanwis blong olgeta we oli kolek Hipru mo Grik mo Aramaik. Bihaen, sam man oli tanem i kam long sam defdefren lanwis. Baebol i no kam long Inglis lanwis bitim 1300 yia i pas. Be i had wok tumas blong ridim tok blong God long wan narafala lanwis. Mo nating we wan man i save rid long wan defren lanwis, be lanwis ya i no rili tajem hat blong hem. Be taem tok blong God i stap long stret lanwis blong wan man, mo hem i ridim o hem i harem, be tok blong God i tajem hat blong hem.

Fasin blong tanem tok i kam long lanwis

Mifala i wok long wan rod we i blong folem mining blong toktok. Mifala i no traem blong tanem wan wan wod, be mifala i lukluk gud ful mining blong stampa toktok, afta nao mifala i lukaotem wan rod blong talem sem mining long lanwis blong Whitesands.

Oltaem mifala i stap lukluk gud long Grik lanwis we oli raetem Niutestimin long hem fastaem, blong mekem sua se mifala i karem stret mining we i gat i stap.

Fasin blong joenem ol fes

Long wan wan ples long buk ya, bae yumi faenem sam fes we oli joenem, olsem Rom 1:3-4. Fasin blong raetem Grik lanwis mo Inglis lanwis mo Bislama lanwis hem i defren long fasin blong raetem lanwis blong Whitesands. Ale, wan wan taem ol transleta oli mas muvum sam laen we oli stap bihaen, mo oli mas pulum i kam antap smol. Mining blong Grik lanwis mo Whitesands lanwis i semak nomo, be sam laen oli muv-muv lelebet.

Ol defren mak long buk ya

Taem yu ridim sam wod we oli luk olsem: KIG RƏHA KIG MİN, hemia i min se hemi wan spesel nem blong wan man. O maet hemi tokbaot samting we oli raetem abaot wan man olsem: INU IESU, KIG RƏHA NƏTƏM ISREL, we oli putum antap long kros blong Jisas.

Taem yu luk stael *olsem*, hemi min se, bae yu ridim strong, olsem fes ya blong Rom 2:13 we i talem se, “Tol lanəha mətəu-inu səniəmə nətəmimi nətəm *kautətu* Lou iətəm kotəhruahru e nəhmti Uhgin, mətəu nətəmimi nətəm *kautol* nati iətəm Lou tətəni, ilah əha, Uhgin otəni məmə ilah kotəhruahru e nəhmtin.”

O maet yu ridim sam wod we oli wan defren lanwis olsem, “*Talitə* kum.” Man we i raetem i putum stret long lanwis blong Aramaik o Hipru.

Ol kwestin, yumi makem olsem Bislama, we i gat mak ia “?” long stat mo long en blong laen, olsem hemia, “?Pəh təmətəi nauəuə u?”

Mak ya “!” i min se yu ridim strong. Mak ia i kam long stat mo long en blong laen olsem, “!Amərəkis muvən isəu, Setən!”

Tufala mak ya tugeta “!?” o “!!” i min se man i sapraes o hemi kros o hemi no save olgeta. Taem yu ridim, yu ridim strong, olsem, “!Onəghin nəpanotəhrun!”

Mak ya “:” i min se i gat sam samting i stap kam yet, olsem wan list olsem, “Ol man blong Jisas nem blong olgeta ya: Pita, mo Jemes, mo Jon, mo...” “Ol frut blong Tabu Speret oli olsem: lav; mo gladhat; mo pis...”

Mak ya “;” i min se tingting we i kam afta i defren be klosap nomo long hemia we i go fastaem.

Stret lanwis blong Gris

Wan wan taem, i had we i had blong tanem lanwis blong Gris from sam wod long lanwis Gris, i no gat long sam narafala lanwis olsem Inglis o lanwis blong Whitesands. Mo fasin blong toktok blong ol man Gris i no semak wetem fasin blong yumi. Ale mifala i mas jusum wan defren rod blong tanem toktok. Wan wan taem mifala i jusum blong raetem wan samting we yumi savegud long lanwis, be oli gat wan defren samting long taem blong Jisas. Olsem long Bislama Baebol, oli no raetem “sid blong mastat,” be oli raetem “sid blong nam-bangga.” Sipos i olsem, bae yumi putum

wan futnot we i talem olsem se: “stret lanwis blong Gris i talem olsem se...”

Ol futnot mo ol refrens

Wan wan taem bae yu luk wan smol leta i stap klosap long en blong wan wod o long en blong wan laen olsem hemia.* Mining blong leta i olsem se, i gat wan tok we i stap daon long en blong pej blong talemaot wan samting blong wod ya o laen ya. Luk daon long en blong pej blong faenem wan futnot we i gat wan leta we i olsem hemia long en blong laen wan. Wan wan taem bae i talemaot mining blong wan samting, mo narafala taem bae i talemaot stret lanwis Gris blong wod o laen, o bae i talemaot wan narafala ples long Baebol we i gat sem tingting or tok. I gud blong yumi lukluk ol smol tok ya.

Ananit long ol futnot, bae yu luk ol refrens. Ol refrens oli talemaot wan narafala ples long Baebol we i gat sem tingting o tok olsem ves we refrens i stap tokbaot. Traem luk daon long en blong pej ya blong faenem wan eksampol blong wan refrens blong Rom 7:23.

Taem wan stori i stap long wan defren buk bakegen

Yumi save se ol buk blong Matiu, Mak, Luk, mo Jon, oli stap tokbaot laef mo ded blong Jisas Kraes, mo olsem wanem hem i laef bakegen long ded. Plante taem yumi ridim wan stori long buk blong Matiu, be i gat sem stori nomo long Mak o Luk o Jon. Sipos i olsem, bae yumi faenem rod blong narafala stori ya ananit long blakmak, olsem hemia blong Mak 1:9:

Jon tæmol bæptais e Iesu æpæha e næhu Jotæn (Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)

Ale, stori ya blong baptaes blong Jisas long Mak 1:9, hem i stap bakegen long Mat 3:13-17 mo long Luk 3:21-22.

Ol buk we oli raetem Baebol long hem fastaem

Ol man we oli raetem Niutestimin, oli bin raetem buk blong olgeta klosap tu tausin yia i pas finis. Taem man i raetem wan buk, be sam narafala man oli ridim mo oli mekem wan kopi blong hem. Oli raetem nomo wetem pen mo pepa from we oli no gat masin blong printim. Afta, sam narafala

man oli ridim ol kopi ya, mo oli mekem kopi bakegen. Ol stret buk we oli raetem fastaem, yumi nomo gat naeia. Be i gat plante kopi i stap. Wan wan taem, yumi faenem se ol kopi oli no agri long sam smol ples. Taem yumi faenem wan ples olsem, yumi ting se kopi we i olfala bitim ol narawan, hemia nao i gat stret tok olsem buk we oli raetem fastaem. Be wan wan taem yumi no sua se weswan long ol kopi i stret olgeta. Ale, bae yumi putum wan futnot we i talem olsem se, “Long sam olfala kopi blong Niutestimin we oli raetem long lanwis blong Gris bifo, fes ya i talem olsem se, ...”

Tiksonari

Sipos yu no save mining blong wan wod long buk ya, traem lukluk long tiksonari bihaen. Bae yumi faenem plante wod we oli talemaot gud mining blong olgeta.

Ol Stampa Tok Long Baebol

Bihaen long tiksonari, i gat wan Baebol stadi we i soem ol ples long Niutesteman we oli tokbaot ol defren stampa tok long Baebol, olsem “God i olsem wanem,” “Hao nao bae yumi kam ol man blong Jisas Kraes,” “Famli,” “Tabu Speret i mekem wanem kaen wok.” Yumi lukluk gud ol ves we oli stap ananit long stampa tok ya.

Ol map

Bae yumi faenem sam defren map blong ol defren ples we Jisas i wokbaot long hem, mo sam map we oli soemaot wokbaot blong Pol.

Lastok

Whitesands Baebol Translesen Projek i mekem ol wok blong tanem Niutesteman i kam long lanwis blong Whitesands. Projek ya i satp ananit long Vanuatu Baebol Translesen we hem i wan Komiti blong Kristin Kaonsel blong Vanuatu.

I gat plante man mo woman oli bin givhan long wok blong tanem Niutestimin i kam long lanwis blong Whitesands. Mifala evriwan i wantem leftemap nem blong Masta mo Sevia Jisas Kraes mo talem tangkiu long hem from we hem nomo i givim paoa blong mekem bigfala wok ya. Prea blong mifala

* 0: Hemia nao wan eksampol blong wan futnot we i stap long japta 3 mo ves 5 long wan buk. 0: Kal 5:17; 1 Pita 2:11 (Eksampol ya i kamaot long Rom 7:23. Ale tufala refrens ya, oli gat sem tok, o sem tingting olsem Rom 7:23.)

se, taem yumi ridim buk ya, bae God i tajem
hat mo jenisim laef blong yumi wan wan.

Matiu

Nanusiæn Təuvir Rəha Iesu Kristo İetəm
Matiu Təmätei

Nəghatiæn əkuəkir rəha nauəuə u Matiu

?Pəh təmätei nauəuə u? Matiu təmätei nauəuə u. In iətəmi tueləf kəti rəha Iesu. Nərgin kəti min u Lifai. Matiu in iətəm Isrel iətəm tatos mənı rəha takis rəha kəpmən rəha Rom. Mətəu Iesu təmauin lan məmə in otuva rəhan kəti iətəmi.

?Təmätei tatuvən kəm pəh? Təmätei nauəuə u tatuvən o nətəm Isrel, mətəu təmätei e nəghatiæn Kris iətəm təhmen e Bislama rəha nətəmi min rəfin ikin əha. (Afin-to “Nəghatiæn Kris” e tiksınəri.)

?Natigən təhro lanu nian təmätei? Nauəuə u tatilpin Oltestimin mine Ni-utestimin mətəu-inu in tətəghati tepət e nəghatiæn rəha iəni min rəha Uhgın əupən iətəm kəmätei e Oltestimin. Kəməutəh-təhni in iətəmi kəti iətəm otuva mosmiəgəh ilah. Kəutaui e iətəmi u məmə Kristo, uə Məsaia. E nian rəha Iesu, nətəm Isrel kəməutəgəh əhgəl kəpmən rəha Rom.

?Təmätei nauəuə u o nak? Matiu təmätei nauəuə u məmə otəni pətigəm vivi məmə Iesu in Kristo (Məsaia), iətəmi iətəm Uhgın təməni rəkis məmə otəpanəhli=pa məmə otuva mosmiəgəh Isrel. Matiu təməghati e nəghatiæn tepət rəha Uhgın e Oltestimin iətəm iəni min kəməutəghati lan e Iesu, kəni mətəgəhun məmə nəghatiæn min u kohiet=pa e nemiəgəhian rəha Iesu. Kəni Matiu tolkeikei məmə nətəmi okotəhrun məmə Iesu in Kig iətəm in ilis e kig min rəfin.

Tipi Iesu Kristo tərəh min
(Luk 3:23-38)

¹İlah min u nərgi tipi Iesu Kristo tərəh min nəuvein. Kig Təfit in tipin tərəh asoli kəti. Kəni tipin tərəh asoli min kəti u tətəupən in Epraham.

²Epraham in tatə rəha Aisək,
kəni Aisək in tatə rəha Jekəp,
kəni Jekəp in tatə rəha Juta mine pian min,
³kəni Juta in tatə rəha Peres mine Sərə,
rəhalau məmə u Temar,
kəni Peres in tatə rəha Hesron,
kəni Hesron in tatə rəha Ram,

⁴kəni Ram in tatə rəha Aminatap,
kəni Aminatap in tatə rəha Nason,
kəni Nason in tatə rəha Salmon,
⁵kəni Salmon in tatə rəha Poas u rəhan məmə Rehəp,
kəni Poas in tatə rəha Opet u rəhan u məmə Rut,
kəni Opet in tatə rəha Jese,
⁶kəni Jese in tatə rəha Kig Təfit.

Kəni Kig Təfit in tatə rəha Solomən u rəhan məmə in pətan rəha Uraia əupən,
⁷kəni Solomən in tatə rəha Rehəpom,
kəni Rehəpom in tatə rəha Apia
kəni Apia in tatə rəha Asa,
⁸kəni Asa in tatə rəha Jehosəfat,
kəni Jehosəfat in tatə rəha Jehorəm,
kəni Jehorəm in kəha tərəh rəha Usaia,
⁹kəni Usaia in tatə rəha Jotəm,
kəni Jotəm in tatə rəha Ahas,
kəni Ahas in tatə rəha Hesikaia,
¹⁰kəni Hesikaia in tatə Mənase,
kəni Mənase in tatə rəha Amon,
kəni Amon in tatə rəha Josaia,
¹¹kəni Josaia in tatə rəha Jekonaia mine pian min, kəni uərisig lan, tikimir min rəha nəuaniləuis min rəha Isrel kəmətomki ilah məhuvən Pəpilon məmə ilah okəhuva slef min rəha-lah.

¹²Kəni inu nərgi kəha min iətəm təmətuəuin e nian nəuaniləuis min rəha Isrel kəməhuvən Pəpilon.

Jekonaia in tatə rəha Sealtiel,
kəni Sealtiel in kəha rəha Serupəpel,

¹³kəni Serupəpel in tatə rəha Apiut,

kəni Apiut in tatə rəha Eliakim,

kəni Eliakim in tatə rəha Asor,

¹⁴kəni Asor in tatə rəha Satok,

kəni Satok in tatə rəha Akim,

kəni Akim in tatə rəha Eliut,

¹⁵kəni Eliut, in tatə rəha Eleasar,

kəni Eleasar in tatə rəha Matən,

kəni Matən in tatə rəha Jekəp,

¹⁶kəni Jekəp in tatə rəha Josip u iərman rəha Meri.

Kəni Meri təmələs Iesu, kəni kətauin lan məmə Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otəhli=pa.

¹⁷Təmətuəuin e Epraham mətəuərus=pən Kig Təfit, kəha tərəh min əmə u nəuvein kəmätei rəkis nərgilah, ilah fotin. Kəni təmətuəuin min e Kig Təfit mətəuərus=pən nəuaniləuis min rəha Isrel kəməhuvən Pəpilon, kəha tərəh min ilah rəfin fotin.

Kəni təmətuəuin min e nəuaniləuis min rəha Isrel kəməhuvən Papilon mətəuarus=pən Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa, kəha tərəh min ilah rəfin fotin.

*Nairiən rəha Iesu Kristo
(Luk 2:1-7)*

¹⁸ Inu nanusiən təuvir rəha nairiən rəha Iesu Kristo.

Məmə rəha Iesu, nərgin u Meri, kinəni rəkis məmə okos rəhan kətim kan məmə otitəu=pən suah kəti, nərgin u Josip. Mətəu e nian kəsəuəva əhanəhiən muatig pəti kətiəh, kəni Josip təsuvən əhanəhiən meruh, mətəu Narmin Rəha Uhgın tinol məmə Meri, iəpəu tinatig rəkis lan. ¹⁹ Kəni rəhan iəuəhli Josip in iətəmi əhrəuəhru, kəni tətəlig lan məmə otəpəh Meri, mətəu in təsolkeikeiən məmə otol Meri taulis, kəni nikin təhti məmə otəsəni pətigəmiən kəm nətəmini.

²⁰ Mətəu nian nikin təmətəhti məmə in otol nətəligiən əha, kəni agelo kəti rəha İərmənig tuva ohni e nəməhlairiən məni=pən kəm in məmə, “Josip, mipi Təfit tərəh. Onəəginian məmə onəkət Meri məmə in rəham pətan, mətəu-inu suakəku əha tətətig lan, in təmsipən əmə e Narmin Rəha Uhgın. ²¹ Kəni in otələs nətin kəti iərman, kəni onəkəuin e nərgin məmə Iesu* mətəu-inu in otosmiəgəh rəhan min nətəmini e noliən tərəh min rəhalah.”

²² Nətimnəti min rəfin əha kəməhuəva mətəu otəmə nipəhririənən e nəghatien rəha İərmənig iətəm rəhan kəti iəni təməni əupən ikin məmə, ²³ “Pətan mətəu kəti iətəm iərman təsuvən əhanəhiən ohni, otəpəh məuig, kəni məpənələs nətin kəti iərman, kəni okəuin e nərgin məmə İmanuel,” inu nipətin tənəni məmə, “Uhgın tətətig kitah min.”

²⁴ Kəni nian Josip təməni, kəni təmətuəu=pən əmə nəghatien rəha agelo

rəha İərmənig. Kəni təməvən mit Meri muə e rəhan lahuənu məmə rəhan pətan, ²⁵ mətəu in təməsuvən əhanəhiən mətəu mətəuəuə=pən Meri tələs nətin iərman. Kəni Josip təməuin e nərgin məmə Iesu.

2

Nətəmi əsoli kəmətəsal e Iesu

¹ Iesu təməni əpəha nitəni Jutə e taun Petlehem e nian Kig Herot Əsoli in təmətərmənig lan. Kəni uərisig lan, nətəmi əsoli min nəuəvin kəmətsipəri isəu məhuəva Jerusiləm. Koteinatig vivi e nəniən nipəti məhəu min. Kəni məhuəva mətətuəpəh məmə, ² “?Suakəku u in iə, iətəm təməni məmə in kig rəha nətəm Isrel? İəmətəh rəhan məhəu təməni əpəha pari, kəni iəkəhuəva məmə iəkətəfən nisiaiən kəm in.”

³ Nian Kig Herot Əsoli təmətuə nəghatien əha, ilah nətəm Jerusiləm nikilah rəfin təmərah.* ⁴ Kəni tuhapumin pris əsoli min mine nəgətuən min rəha Lou rəha nəfəkiən rəha nətəm Isrel, kəni mətəpuəh o lah məmə, “?Kristo iətəm Uhgın təməni rəkis məmə otahli=pa, in otair iə?” ⁵ Kəni kəmətəni=pən kəm in məmə, “In otair əpəha taun Petlehem e nitəni rəha Jutə. Mətəu-inu iəni kəti rəha Uhgın əupən, təməti tol lanu lan məmə, ⁶ İk Petlehem əpəha e nitəni Jutə,† ko kəsəniən məmə ik nati əpnəpin e nətəmi əsoli min əpəha ikin Jutə, mətəu-inu iətəmi əsoli kəti otsipən lam, kəni in otəteh vivi rəhak min nətəm Isrel təhmen=pən e iətəmi tətəsal vivi o rəhan min sipsip min.”

⁷ Kəni Kig Herot Əsoli təməuin e nətəmi min u koteinatig vivi e nəniən nipəti məhəu min kəhuəva tuhapumin oneuən ilah, mətəpuəh o lah məmə məhəu əha təməni əhrəuəhru e nian nak, kəni kəmətəni=pən nian rəha məhəu kəm in. ⁸ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Əhuəvən Petlehem mətəsal vivi e suakəku. Nian onəkoteruh, kəni

1:18 Luk 1:27,35 * 1:21 Nərgin u Iesu, nipətin tətəni məmə, “İərmənig tətəsal mətəu” 1:21

Luk 1:31; 2:21 1:23 Aes 7:14 1:25 Luk 2:21 2:2 Nam 24:17 * 2:3 Herot nikin təməni mətəu mətəu məmə kig kəti min tinair. Kəhrun nəniən məmə “niki Jerusiləm rəfin təməni,” nipətin u məmə nətəmi əsoli min rəha Herot kəmətəgin. Uə mətə nətəmini min rəfin nəuəvin kəmətəhrun məmə məmə kig kəti min təri, kəni okəkeiki kol nəluəginian kəti kəm nətəm Rom, mətəu-inu Rom in təmətərmənig e Isrel e nian əha. † 2:6 Əupən ikin, nətəmini rəha Isrel kəmətətig e profens tətə, kəni nitəni Jutə in təhmen e profens kəti rəha Isrel. Mətəu kəməhuəva slef min rəha Asiria minəhuəvən ikin əha, kəni uərisig lan, kəməhuəva slef min rəha Papilon məhuəvən mətəuətig ikin. Nian nətəm Isrel kəməhtəlig=pa Isrel, mətəu kəməhuəvən ikin kətiəh əmə, iəkəir o Jerusiləm. Kətuəin ikin əha məmə Jutə.

2:6 Maeka 5:2; Jon 7:42

nəkotos nəghatien lan məhuva məmə iəu min iəkuvən məfən min nisaiən kəm in.”

⁹⁻¹⁰ Nian kəmotətəu nəghatien əha, kəmo-hiet məhuvən, kəni moteh məhau əpələ iətam kəmoteh əpəha pari, kəni nikilah təmagien təmagien ohni. Kəni məhau u təmaupən e lah muvən məhtul əhruahru əha suakəku əpələ tətəpili ikin. ¹¹ Kəni kəməhuvən əha imə, moteh suakəku ilau rəhan mamə Meri. Kəni kəmotasiəulin mautəfən nisaiən kəm suakəku əha. Kəni kəmotiəlgi nautə e rəhalah kətim min iətam nəhmtilah tiəkis, motəfən kəm in. Kəmotəfən aiən u kol toraip-oraip, mine nati kəti min iətam nəmiəvin təuvir nian kuvan e nigəm, nərgin u frankinsens, mine fomat iətam nəmiəvin təuvir, nərgin u mir.

¹² Kəni Uhgın təməniəhu ilah e nəməhlairien məmə okəsohtəlig-pəniən o Kig Herot Asoli. Kəni inəha ilah kəmotəuylək e Kig Herot məhuvən=pən e suaru pisin mautəhuvən imalah ikin.

Josip mine Meri kəmuos İesu mihlagim mihlūvən İjip

¹³ Nian nətəm koteinatig vivi min u kəmo-hiet rəkis minautəhuvən, kəni agelo kəti rəha Uhgın təmuva miet pətigəm o Josip e nəməhlairien mətəni=pən kəm in məmə, “Əhtul uəhai, mələs suakəku ilau rəhan məmə, onəkləgim mihlūvən əpəha İjip. Kəni onəklətig əha ikin milətəuərus=pən iəu əmə iəkəni=pinə min kəm ik məmə onəklitəlig-pə min, mətəu-inu otəsuvəhien, Kig Herot Asoli otəsəl e suakəku u məmə otəhamu.”

¹⁴ Kəni əmeiko e nian əmə əha lapin, Josip təməhtul mələs suakəku ilau rəhan məmə mihlagim mihlūvən əpəha İjip. ¹⁵ Kəni kəməhlətig e nitəni əha milətəuərus Kig Herot Asoli timis. Nati u tinuva məmə otol nipehrrianien e nəghatien iətam İərmənig təməni rəkis aupən e nəghatien rəha iəni kəti tətəni lanu lan məmə, “Təmauin e nətik İərman məmə otiet rəkis İjip.”

Soldiə min rəha Kig Herot Asoli kəmotəhamu nəpəu min nəman

¹⁶ Kəni e nian Kig Herot Asoli təməhrun məmə nətəm koteinatig vivi e məhau min kəməsotolien nəuiən motəuylək e suaru pisin motəgim, kəni nikin təməhmə pik

agin. Kəni in təməhli=pən rəhan min soldiə min məmə okəhuvən Petlehem mine ikin min rəfin titəlau lan, məmə okotasal e nəpəu min nəman rəhalah nu təs-apirəkisən nu keiu, kəni okotəhamu rəfin ilah. In təmitəpin nu keiu lanəha mətəu-inu nikin təməhti məmə nian əhruahru əha iətam nətəm koteinatig kəmoteh məhau lan.

¹⁷ Natimnati min u təmol nəghatien u tuva mol nipehrrianien lan iətam iəni Jerimaie təməni rəkis aupən ikin məmə, ¹⁸ “Nətəm Ramə kəmotətəu pətan kəti tətəsək mətəsək mətəu-inu tətətəu tərəh agin. Pətan əha in Reijel, in tətəsək o nenətin min. Kəni məsolkeikeien məmə iətəmi kəti otuva məghati məfəri min rəhan nətəligien mətəu-inu nenətin min kinohmis rəfin.”[†]

Josip mine Meri mine suakəku kəmhliet İjip mihlilətigpən Nasərit

¹⁹ Uərisig e nian Kig Herot Asoli təmimis, mətəu Josip mine Meri mine suakəku kəhlətig əhanəh əpəha İjip, kəni agelo kəti rəha Uhgın təmuva o Josip e nəməhlairien kəti mətəni=pən kəm in məmə, ²⁰ “Josip. Əhtul mələs suakəku mine rəhan məmə kəni mihlilətig=pən e nitəni İsrəl, mətəu-inu nətəmi min u kəmotolkeikei məmə okotəhamu suakəku, ilah kinohmis rəkis.” ²¹ Kəni Josip təməhtul mələs suakəku əha mine rəhan məmə, kəni mihlilətig=pən min e nitəni əha İsrəl.

²² Mətuə nian Josip təmətəu məmə Akeleas təmos nimei rəhan tatə Kig Herot Asoli mətərmənig e Jutiə, kəni in təməgin e nitəlig-pəniən Jutiə. Kəni Uhgın təməghati kəm Josip e nəməhlairien kəti min məmə in otəsuvəniən Jutiə, kəni təmiet muvən ikin pisin e nitəni asoli Kaləli. ²³ Kəni kəmhluvən məhlətig e nitəni əha Kaləli e taun u Nasərit. Nati u tinuva məmə otol nəghatien rəha iəni min rəha Uhgın aupən otuva mol nipehrrianien. İlah kəmotəni=pən məmə, “Okotəni məmə in iətam Nasərit.”

3

Jon Bəptais təmanus pətigəm nəghatien rəha Uhgın

(Mak 1:1-8; Luk 3:1-9,15-17; Jon 1:19-28)

¹ Nu min nəuvein tinuva minuvən rəkis, kəni Jon Bəptais təmiet pətigəm, kəni

2:11 Sam 72:10-15; Aes 60:6 2:15 Hos 11:1 2:18 Jer 31:15 † 2:18 E fes u, nərgin u Reijel, tətəhtul o məmə min rəfin rəha İsrəl. 2:23 Aes 11:1; 53:2; Luk 2:39; Jon 1:45

mətəni pətigəm nəghatien rəha Uhgín əpəha Jutia ikin təpiə-məpiə ikin, ² mətəni məmə, “Otəuhlin itəmah e rəhatəmah noliən tərəh min, kəni məhuvən o Uhgín, mətəu-inu, nian iətəm Uhgín otarməniḡ e nətəmini rəfin tinuva iuəkir.” ³ Jon Bəptais u, iətəm Aiseə, iəni rəha Uhgín aupən, tətətaghati lan məmə, “Suah kəti tətəuin əpəha təpiə-məpiə ikin mətəni məmə, ‘Itəmah, otol əpenə-penə e suaru rəha lərməniḡ, kəni motol rəhan suaru təhrualru.’”^{*}

⁴ Jon tatuvən e napən iətəm kəmol e nimeimei nati miəḡəh kəti kətəni məmə kəmol, kəni rəhan kətəuti kəmol e nilosi kau, kəni niḡin nauəniən, tatun pitu mine nəhu sukəpak.[†] ⁵ Kəni nətəmini tēpət kəmotəpən Jerusiləm, mine ikin min e nitəni Jutia, mine ikin min iuəkir o nəhu əha Jotən, kəməhuva məmə okoteruh Jon. ⁶ Kəni kəmotəni pətigəm rəhalah noliən tərəh min, kəni in təmol bəptais e lah e nəhu əha Jotən.

⁷ Mətəu nian Jon təmafu məmə Farəsi min mine Satusi min tēpət kəməhuva məmə otol bəptais e lah, kəni təməni-pən kəm lah məmə, “! Itəmah nəkotəhmen e təḡəluə min! Rəhatəmah noliən tekəuekəu. Nikitəmah təsəhtien məmə, nəmə nautol əmə bəptais u, kəni onəkotəḡim rəkis e nalpinian mine niəməha rəha Uhgín iətəm otuva. !Kəpə! ⁸ Otol natimnati iətəm kəutəḡəḡun məmə nəmotəlali e nətəliḡiən rəhatəmah, motəpəh pəhriən noliən tərəh min, kəni məhuvən o Uhgín.

⁹ “Kəni sotəni aruiən kəm təmah e nəfəriən məmə itəmah nəkotəhrualru əmə mətəu-inu itəmah nəuaniləuis min rəha Epraham. !Kəpə! Inu nati əpnəpin

əmə. Iətəni kəm təmah məmə nati əpnəpin kəpiəl min əmə, mətəu Uhgín təhrun nəuhliniən ilah kəhuva nəuaniləuis min rəha Epraham.[‡] ¹⁰ Mətəu-inu rəueiu mine, Uhgín tinəhtul maru rəkis məmə otəuahli niḡi iətəm təsəuəiən e nəuan iətəm təuvir. Kəni in otəuahli-pən niḡi əpəha e nəukətin mərəki-pən lan e niḡəm.

¹¹ “Rəueiu, iatol bəptais e təmah e nəhu mətəu-inu, itəmah nəmotəuhlin rəhatəmah nətəliḡiən e noliən tərəh min rəhatəmah. Mətəu iətəmini kəti otuva iətəm rəhan nəsanəniən mine nepətiən tapirəkis iəu. Kəni iəu ləhtəni əḡin, iəsəhmen-pəniən məmə iəkos rəhan put təhmen e iol əhruin. Kəni suah kəha, in otol bəptais e təmah e Narmin Rəha Uhgín mine niḡəm. ¹² In tətəhtul maru o nakilən noliən rəha nətəmini məmə otəuəri nətəmini, təhmen-pən e iətəmi tətəsum mətəuəri rəkis nəua wit təuvir mine nilosi wit tərəh. Tatos nəua wit təuvir matuvən lahuənu. Mətəu tətəraḡi-pən e nilosi wit tərəh e niḡəm asoli iətəm tatəuəu naunun tikə.”[§]

*Jon təmol bəptais e Iesu
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)*

¹³ Kəni Iesu təmiet e nitəni Kaləli muva e nəhu Jotən məmə Jon otol bəptais lan.

¹⁴ Mətəu Jon tətəniəhu əskasik in mənə-pən məmə, “Təhrualru əmə məmə ik onəkot bəptais lah. ? Təhro natuva məmə iəkol bəptais lam?” ¹⁵ Mətəu Iesu təməni-pən kəm in məmə, “Kəpə. Pəh otol lan u rəueiu. E noliən əha, kilau okuol nati kəti iətəm Uhgín tolkeikei.” Kəni Jon təmegəhan lan.

¹⁶ Kəni Jon təmol bəptais e Iesu, kəni rəueiu əḡin Iesu təməri e nəhu, kəni əmeiko

3:2 Mat 4:17; Mak 1:15 ^{*} 3:3 Nipətin rəha nəghatien u məmə, “Nian iətəmi asoli kəti tuva, itəmah nəkotələhu əhrualru suaru mine motol vivi. Mine itəmah motol əpenə-penə natimnati rəfin. Kəni təhmen əmə, itəmah nəkotəkeikei motələhu əhrualru nətəliḡiən rəhatəmah kəni motol əpenə-penə nikitəmah məmə nian lərməniḡ otuva, mətəu itəmah ninotol əpenə-penə rəkis o nətəuiən in mine nuərisiḡiən lan.” 3:3 Aes 40:3 [†] 3:4 Jon tatuvən e napən iətəm təhmen e rəha iəni Elaiḡə təmatuvən lan aupən. (2King 1:8, Sek 13:4). Nətəm Isrel, nikilah tətətahti məmə Elaiḡə otitəliḡ-pa min e nəhue niftəni nian kəti min məmə otol əpenə-penə nətəmini o nuvaieən rəha Kristo (Mal 4:5-6). Uərisiḡ, Iesu təməni əpu vivi məmə Jon in iəni kəti təhmen e Elaiḡə iətəm niki nətəmini tətəhti məmə otuva min. (Mat 11:14; 17:10-13) 3:4 2King 1:8 3:7 Mat 12:34; 23:33 [‡] 3:9 Nətəm Isrel, nikilah təhti məmə in nati asoli məmə ilah nəuaniləuis pəhriən rəha Isrel, mətəu nati asoli e nəhm̄ti Uhgín məmə nətəmini okotəkeikei motəuhlin motəlali e rəhalah nətəliḡiən kəni motol nəuiən.

3:9 Jon 8:33,39; Rom 4:12 3:10 Mat 7:19; Luk 13:6-9 3:11 Jon 1:26-27,33; Uək 1:5 [§] 3:12 Nipəti nəghatien u məmə Uhgín otəuəri nətəmini. Nətəmini u kəutəhatəḡə e Iesu okəhuvən e negəu e neai, mətəu nətəmini u kəsotəhatəḡəiən, otəraḡi-pən e niḡəm asoli, inəha “hell.”

3:16 Jon 1:32

negau e neai tæmæuag, kani tæmeruh Narmin Raha Uhgin tæmeiuaiu=pa tæhmen e mak, kani mæharag-pæri lan. ¹⁷ Kani næuia Uhgin tæmsipæri e neai mætæni mæmæ, "Inu nætik keikei iætæm iækolkeikei pik, kani nikik tagiæn pik ohni."

4

Setæn tæmæfæn-æfæn kæn Iesu
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

¹ Kani Narmin Raha Uhgin tæmæghati=pæn e niki Iesu mæmæ in otuvæn æpæha ikin tæpiæ-mæpiæ ikin mæmæ Setæn otæfæn-æfæn kæn in. Kani Iesu tæmuvæn ikin. ² Kani Iesu tæmæpæh næuanien o nian fote, e nærauia mine lapin, kani uærisig lan næumis tæmus pik. ³ Kani Setæn tæmuva minatæfæn-æfæn kæn Iesu mæni=pæn kæn in mæmæ, "Næmæ ik Næti Uhgin, æni=pæn kæn kæpiel min pæh kotæuhlin ilah mæhuva motol piret lan."

⁴ Mætæu Iesu tæmuhalpin næghatiæn ræha Setæn mæmæ, "Kæmætei e Nauæuæ Raha Uhgin mæmæ, 'Nætæmimi ko kæsotæmiægæhiæn e næuanien æmæ, mætæu okotatig e næghatiæn min ræfin iætæm tatsipæn o Uhgin.'"

⁵ Kani Setæn tæmit Iesu mian æpæha Jerusilæm, e næhue nimæ æpæha ilis agin e Nimæ Raha Uhgin, ⁶ kani mæni=pæn kæn Iesu mæmæ, "Næmæ ik Næti Uhgin, iuvig pætigæm, mætæu-inu Nauæuæ Raha Uhgin tætæni mæmæ, 'Uhgin otæni=pæn kæn ræhan nagelo min mæmæ okotæsal vivi lam, kani motælæs ik æpæ ilis e næhlmilæh mæmæ næsorinien næhlmæ næuvetin e kæpiel.'"

⁷ Kani Iesu tæmuhalpin næghatiæn ræha Setæn mæmæ, "Nauæuæ Raha Uhgin tætæni min mæmæ, 'Ko næsæfæn-æfæniæn kæn ræhatæmah lærmænig Uhgin matol mæmæ in tætatig itæmah min, uæ kæpæ.'"

⁸ Kani Setæn tæmit min Iesu mian æpæha ilis e nitæuæt asoli, kani mægætun in e nitænimtæni min ræfin, mine nepætiæn ræhah, mine natimnati tæuvir agin min ræfin iætæm kæutatig lan, ⁹ kani tæmæni=pæn kæn Iesu mæmæ, "Natimnati min ræfin min æha, iækæfinæ kæn ik mæmæ onætarmænig e lah, næmæ nækasiæulin=pa kani mæfaki=pa kæn iæu."

¹⁰ Kani Iesu tæmuhalpin ræhan næghatiæn mæmæ, "I Amærækis muvæn isæu, Setæn!

Nauæuæ Raha Uhgin tætæni mæmæ, 'Onækotæfaki æmæ kæn ræhatæmah lærmænig Uhgin, kani in æmæ, onautol æmæ ræhan nætæligiæn.'"

¹¹ Kani Setæn tæmagim mæpæh Iesu, kani nagelo min kæmæhuva motasiru lan.

Iesu tæmætuæuin mætæni pætigæm næghatiæn ræha Uhgin e nitæni Kalæli
(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

¹² Kani e nian æha, kæmaskælim Jon Bæptais klæfæn e kalæpus. Kani nian Iesu tæmætæu næghatiæn lan, kani in tæmiet muvæn e taun Nasærit e nitæni Kalæli. ¹³ Kani ko uærisig, tæmæpæh natigiæn Nasærit, kani miet muvæn æpæha læuhtæni e taun kæti, nærgin u Kapeniæm, iuækir o næhu Lek Kalæli, kani mætætig ikin æha e nitæni asoli ræha næuanilæuis min ræha Sepulun mine Naptali aupæn. ¹⁴ Tæmuvæn ikin æha mæmæ næghatiæn ræha iæni Aiseæ otuva mol nipæhriænien lan iætæm tæmæni aupæn mæmæ, ¹⁵ "Niftæni ræha næuanilæuis ræha Sepulun, mine niftæni ræha næuanilæuis ræha Naptali tætæmæhli e suaru tatuvæn e næhu Lek Kalæli, næven=pæn e næhu Jotæn. Inu nitæni asoli Kalæli, ima Nanihluæ min. ¹⁶ Nætæmi ikin kæmotatig e napinæpuiæn, mætæu kæmoteruh næhagæhagiæn asoli kæti. Kani tinatian, kani næhagæhagiæn asoli tæmasiægæpin ilah nætæm kæmotatig e napinæpuiæn ræha nimisiæn u tætæhtærain ilah nian ræfin."

¹⁷ Kani mætuæuin e nian æha, Iesu tæmætæni pætigæm næghatiæn ræha Uhgin mætæni mæmæ, "Otæuhlin itæmah e ræhatæmah nolian tærah min, kani mohtælig=pæn o Uhgin, mætæu-inu Narmænigiæn Raha Uhgin tinatuvæ iuækir."

Iesu tæmauin e nætæmimi kuvæt mæmæ okotohtæupæn in

(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ Iesu tæmætæliuæk e nikali næhu Lek Kalæli, kani meruh suah mil keiu ilau pian, Antiru mine Saimon, u nærgin kæti min u Pitæ. Ilau kætuatu e net e næhu Lek Kalæli mætæu-inu ilau iætæmimi mil ræha niuvien næmu min. ¹⁹ Kani tæmæni=pæn kæn lau mæmæ, "Iæuva, muætæu=pa iæu, miæuva ræhak iætæmimi mil, kani iæu iækol itælau nækiæuva iætæmimi mil ræha niuvien nætæmimi mæmæ okæhuva ræhak min

3:17 Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35 4:1 Hip 2:18; 4:15 4:2 Eks 34:28 4:4 Dut 8:3; Kol 1:16-17
4:6 Sam 9:11-12 4:7 Dut 6:16 4:10 Dut 6:13 4:12 Mat 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20 4:16 Aes 9:1-2
4:17 Mat 3:2; 19:27

nätəmimi.” ²⁰ Kəni rəueiu agin, ilau kəmuəpəh rəhalau net, kəni muitəu=pən.

²¹ Kəni Iesu təmaluək muvən nəuan nəu-
vetin min, kəni meruh suah mil keiu min
ilau pian, nərgilau u Jemis mine Jon, nəti
Səpəti mil. Kətuəharəg e nipəgnəua bot
ilahal rəhalau tatə mətəuəhli vivi rəhalau
min net. Kəni Iesu təmauin e lau məmə
okiaəuva miauərisig lan. ²² Kəni rəueiu agin,
ilau kəmuəhtul muəpəh bot mine tatə rəha-
lau, kəni miatəu=pən Iesu.

Iesu təməgətuən nätəmimi kəni matol
vivi nätəmimi
e nimisiən

(Luk 6:17-19)

²³ Kəni Iesu təmaluək ikin min rəfin e
nitəni Kaləli, mətəgətuən nätəmimi əpəha e
nimə min rəha nuhapuminiən, kəni mətəni
pətigəm nanusiən təuvir rəha Uhgın kəm
nätəmimi, kəni matol vivi nätəmimi nätəm
kautohmis e nimisiən rəfin, mine nätəmimi
nətəm nipətilah tərəh o nimisiən rəfin.

²⁴ Kəni nanusiən e Iesu təmitəlau rəfin e
profens ikin Siria, kəni nätəmimi kəmotos
nätəmimi rəfin nətəm kautohmis məhuva
o Iesu, rəhalah nimisiən tol min lanu:
nəuvein kautohmis, nəuvein nipətilah tə-
tahmə, nəuvein narmin tərəh tətətig e
lah, nəuvein kautos nimisiən rəha mənig
məutəuit, kəni nəuvein nipətilah nəu-
vetin təmimis. Mətəu Iesu təmol vivi ilah.

²⁵ Kəni nimənin nätəmimi kəmohtiet e ikin
min rəfin. Mohtiet e nitəni Kaləli, mine
ikin Tekapolis, mine Jerusiləm əpəha Jutia,
mine ikin pisin min nəuvein əpəha Jutia,
mine ikin min nəven=pən e nəhu Jotən kəni
ilah rəfin kəməhuərisig e Iesu.

5

Əpəha ilis e nitəuət, Iesu təməgətuən
rəhan nätəmimi nətəm kautəhuərisig lan

¹ Nian Iesu təmeruh nimənin nätəmimi
nətəm kəutohtəu=pən in, kəni in təmuvən
əpəha ilis e nitəuət, kəni mətəharəg, kəni
rəhan nätəmimi nətəm kautəhuərisig lan,
ilah kəməhuva. ² Kəni minətuəuin mətəgə-
tuən ilah.

Nätəmimi nətəm kəutətig e nəuviriən
pəhriən

Iesu təməni məmə,

³ “Nəkəutətig e nəuviriən pəhriən nian
nautosiahu itəmah, məutəni e nik-
itəmah məmə nəutəhtul=pən əmə e
Uhgın. In nəuviriən pəhriən mətəu-
inu, itəmah nätəmimi rəha Uhgın,
kəni in tətərmənig e təmah.

⁴ Nəkəutətig e nəuviriən pəhriən nian
nəutasək kəni nikitəmah tətəhmə.*
In nəuviriən pəhriən mətəu-inu,
Uhgın otosiahu nikitəmah.

⁵ Nəkəutətig e nəuviriən pəhriən nian nə-
sotəfəri aruiən itəmah. In nəu-
viriən pəhriən mətəu-inu, o nian
kəti Uhgın otəfinə nəhue niftəni
kəm təmah u rəhan min.

⁶ Nəkəutətig e nəuviriən pəhriən nian
nəkətolkeikei pik e nikitəmah
rəfin agin məmə nəmiəgəhiən
rəhatəmah otəhruəhu e nəhm-
ti Uhgın. In nəuviriən pəhriən
mətəu-inu, Uhgın otol itəmah
nəkəotəhruəhu.

⁷ Nəkəutətig e nəuviriən pəhriən nian nəko-
tasəkəhruin nätəmimi. In nəu-
viriən pəhriən mətəu-inu, Uhgın
otasəkəhruin itəmah.

⁸ Nəkəutətig e nəuviriən pəhriən nian
nikitəmah təhruəhu məuvir. In
nəuviriən pəhriən mətəu-inu,
onəkoteruh Uhgın.

⁹ Nəkəutətig e nəuviriən pəhriən nian
itəmah nätəmimi rəha nələhu-
iən nəməlinu-ən. In nəuviriən pəhriən
mətəu-inu, okəuin e təmah məmə
nenəti Uhgın.

¹⁰ Nəkəutətig e nəuviriən pəhriən nian nau-
tol natimnati iətəm kəotəhruəhu e
nəhm-
ti Uhgın, kəni nätəmimi kau-
tol tərəh kəm təmah ohni. In nəu-
viriən pəhriən mətəu-inu, itəmah
nätəmimi rəha Uhgın, kəni in tətərm-
ənig e təmah.

¹¹ “Nəkəutətig e nəuviriən pəhriən nian
nätəmimi kəutol natimnati min tərəh kəm
təmah mətəu-inu itəmah nätəmimi rəhak,
inəha kəutəni rah itəmah, kəni məutə-
rəkin itəmah, kəni məuteiua e təmah məutəni
nəghatiən tərəh min məutə-
rəkin itəmah

4:23 Mat 9:35; Mak 1:39; Uək 10:38

4:24 Mak 6:55

4:25 Mak 3:7-8

5:3 Aes 57:15

* 5:4 Iesu təsən-
iən

əhruəhu u ikinu məmə iətəmi kəti təməhro nikin təhmə. Nəmə təhro nikin tətəhmə o
nolien tərəh rəhan, uə kəmə təhro nikin tətəhmə mətəu-inu iətəmi kəti təmimis, uə nəmə
təhro in nati kəti min. 5:4 Aes 61:2-3; Nəh 7:17 5:5 Sam 37:11 5:6 Aes 55:1-2 5:10 1Pitə 3:14

5:11 1Pitə 4:14

lan. ¹² Nipəhrrianian, nətəmini kəmautol nolian əhmen min əmə kəm iəni min aupən ikin iətam ilah kautol kəm təmah. Kəni otagian pik, mətəu-inu nətəuoiən asoli rəhatəmah tətətig əpəh e negəu e neai.

*Sol mine nəhəgəhəgəhian
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)*

¹³ “Itəmah nəkotəhmen e sol o nətəmini rəfin e nəhue niftəni.† Mətəu nəmə rəhan nətəhian tinikə, otəhro muva mətəhian min? !Təsəuvir minian o nati kəti min! Okaraki lan, kəni nətəmini okotaliuaq lan.‡

¹⁴ “Itəmah nəhəgəhəgəhian rəha nətəmini e nəhue niftəni. Taun iətam kəmol əpəha ilis e niftəuət, ko təsəhluəgəhian. ¹⁵ Kəni iətamimi kəti tikə məmə otasiəpən e lait, kəni masəpəpim lan e bəkit. Kəpə, nian tasiəpən e lait, kəni in otəkeikei maharupəri ilis, ikin lait tətəharəg ikin məmə lait otasiəgəpən rəfin nipəgnəua nimə o nətəmini rəfin. ¹⁶ Kəni e nolian əhmen min əmə, otol rəhatəmah lait e nəmiəgəhian rəhatəmah tasiə məmə nətəmini okoteruh uək təuvir min iətam itəmah nautol, kəni ilah okotəfəri nərgi tatə Uhgin iətam tətətig e negəu e neai.”

Lou rəha Mosis

¹⁷ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni=pən kəm lah məmə, “Məta nikitəmah təhti məmə iəmuva məmə iəkərekin Lou iətam Uhgin təməfən kəm Mosis mine iəni min aupən. !Kəpəl! İəməsuvaieən məmə iəkərekin ilah, mətəu iəmuva məmə iəkol nipəti nəghatien pəhrian min əha okəhuva motol nipəhrianian. ¹⁸ Pəhrian, iətəni kəm təmah məmə nian niftəni mine neai kətuatig, kəni Lou, in min otətətig. Kəni ko nati kəti otəsikəieən lan, nati əpnapin in letə əkəku əgin, kəni Lou otəhtul matol uək mətəuərus=pa nəghatien min rəfin rəha Lou kəhuva motol nipəhrianian lan. ¹⁹ Kəni, o nati əha inəha, iətəni kəti iətam

təpəh Lou mətəgətun nətəmini min məmə ilah min okotəpəh, nati əpnapin in Lou kəti ləhtəni əgin, kəni okotauin e iətəni əha məmə in ləhtəni əgin e Narməniəgəhian Rəha Uhgin. Mətəu iətəni kəti iətam tatol Lou min əha, mətəgətun nətəmini lan, kəni okotauin e iətəni əha məmə in ilis əgin e Narməniəgəhian Rəha Uhgin. ²⁰ İatəni lanəha kəm təmah mətəu-inu, rəhatəmah nolian otəkeikei məhruahru vivi əgin e nəhmti Uhgin, tapirəkis nolian min rəha Farasi min mine nəgətun min rəha Lou nətəni nikilah əmə təhti məmə kotəhruahru vivi. Nəmə rəham nolian təsəhruahru vivian lanəha lan, kəni ko nəsuənian matig əhgəl Narməniəgəhian Rəha Uhgin.”

*Nəniən rəha Iesu
o nolian niəməha
(Luk 12:57-59)*

²¹ Kəni Iesu təməni min məmə, “Itəmah nəmotətəu rəkis nəghatien iətam nəgətun min kəmotəni kəm kəha min rəhatəmah aupən. İlah kəmotəni məmə, ‘Sotohamuian iətəni,’ kəni ‘İətəmini iətam təmohamu iətəni, otəkeikei məhtul e nəhmti kot mos nalpinian.’ ²² Mətəu iəu iətəni kəm təmah məmə,§ nəmə iətəni kəti niəməha tatol əmə o nati kəti pian təmol, kəni təhruahru məmə iətəni əha iətam niəməha təmol, otəhtul e nəhmti kot. Kəni nəmə iətəni kəti tətəni rah pian, kəni təhruahru məmə in otəhtul e nəhmti kaunsil asoli. Kəni nəmə iətəni kəti təuiakən e iətəni kəti, * kəni təhruahru məmə iətəni təməni nəghatien əha otuvən e nigəm asoli.

²³ “Kəni o nati əha inəha, nəmə nian natuvən e olta e Nimə Rəha Uhgin məmə onəkəfən nati kəm Uhgin, mətəu ikin əha, nikim tinəhti piam iətam tatol niəməha kəm ik o nati kəti nəmol lan təsəhmenian, ²⁴ əpəh pipim rəham nati əha, kəni müvən meruh piam müələhu əhruahru nətəlgian

5:12 2Kron 36:16; Uək 7:52 † 5:13 Sol tatol nauəniən tətəhian vivi, kəni məsərahian. Təuvir məmə nolian rəhatəh otətasiru e nətəmini məmə ilah kəhuva nətəmini nətəm kotəhruahru. Mətəu tərəh okəmə nolian rəhatəh tatiuvi=pən nətəmini e nolian tərəh.

‡ 5:13 Kitəh kotəhmen e nipəti nien nian kəkiəh kəni kauərin nati lan, nətəmini kotun motətəu təuvir. Mətəu nəmə nolian rəhatəh tatiuvi=pən nətəmini e nolian tərəh, kəni kitəh kotəhmen əmə nipat e nien ko kəsəlian nati kəti min lan. Təuvir əmə məmə kəraki lan. 5:14 Jon 8:12; 9:5 5:15 Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 5:16 Efəs 5:8-9; 1Pitə 2:12 5:17 Rom 3:31

5:18 Luk 16:17; 21:33 5:19 Jem 2:10 5:21 Eks 20:13; Dut 5:17 § 5:22 Iesu təməsəniən məmə Lou tərəh. Mətəu in tətəni pətigəm lou iətam təuvir pik, kəni matek niki nətəmini. * 5:22 nəghatien u “təuiakən e iətəni kəti,” tətəghati e nəghatien min təhmen e “İk iərmis,” uə “İk iəlməli,” uə “Rəhm-kəpə tikə,” uə “İk nətə iərmis.” 5:22 1Jon 3:15 5:23 Mak 11:25; 1Jon

4:20-21; Hos 6:6; Aes 1:10-17; 1Səml 15:22

rəhatəlau, muəpəh noliən tikimír, miəuva matuol kətiəh, kəni uərisig nəpanitəlig muvən mafən nati kəti rəham kəm Uhgín e olta əpəha e Nímə Rəha Uhgín.

²⁵ “Kəni nəmə nəmol nati kəti təsəhmenien e iətamimi kəti, kəni iətəmi u tolkeikei məmə otələs ik nəkian e kot, təuvír məmə nəkuvən uəhai əmə, nian nəsian əhanəhiən e kot, kəni muələhu əhruahru pipim nipəgnəmtin rəhatəlau. Nəmə nəkəpəh, iətamimi u otləfən ik e nəhlmi iətəm tətakil nəghatien, kəni iətəm tətakil nəghatien otləfən ik e nəhlmi polis, kəni polis otləfən ik e kaləpus.²⁶ Nipəhrrien iətəni kəm təmah məmə, nəmə tol lanəha, ko nəsietien e kaləpus mətəuərus nəkəkeikei mətəu e mənə rəfin agin o nalpinien rəham.”

Iətamimi iətəm tətakləh e pətan

²⁷ Kəni Iesu tətəkeikei mətəni=pən kəm lah məmə, “Itəmah nəmotəu rəkis nəghatien u məmə, ‘Itəmah nətəm nəmotol rəkis marit, nəsotakləhiən e nipətan pisin min.’²⁸ Mətəu iəu, iəu iətəni kəm təmah məmə nian suah kəti iətəm tinol rəkis marit tateruh pətan pisin kəti matolkeikei məmə otakləh lan, kəni in tinol rəkis təfagə tərəh e nikin, təhmen əmə məmə in tinakləh pəhrrien lan.²⁹ Nəmə nəhmtəm tol ik natol təfagə, kəni təuvír məmə nəkələs rəkis məraki lan. Təməuvír məmə nipətim nəuətin tikə, tapirəkis agin nəmə nipətim rəfin okəraki=pən e nigəm asoli u naunun tikə.³⁰ Kəni nəmə nəhlməm tol ik natol təfagə, kəni təuvír məmə nəkətahtuv rəkis məraki lan. Təməuvír məmə nipətim nəuətin tikə, tapirəkis agin məmə nipətim rəfin okəraki=pən lan e nigəm asoli u naunun tikə.”†

Iətamimi iətəm tətəpəh rəhan pətan

(Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

³¹ Kəni Iesu təməni min məmə, “Itəmah nəmotəu rəkis nəghatien u məmə, ‘Iətamimi iətəm otəpəh rəhan pətan, in otəkeikei məfən nauəuə kəti kəm in iətəm tətəgətan məmə in tinəpəh.’³² Mətəu iəu,

iəu iətəni kəm təmah məmə, nəmə iərman kəti iətəm təmol marit tatol tifos mətəpəh rəhan pətan, mətəu pətan u təsapilian ilau suah pisin kəti, kəni rəhan iərman tatol təfagə tərəh. Kəni nəmə pətan əha tatitəu=pən suah pisin, kəni pətan əha tatol təfagə, mətəu nəmkarəpənien rəha iərman rəhan aupən. Kəni suah u iətəm tatit pətan əha, in min tatol təfagə.”

Nonauvil min

³³ Kəni Iesu təməni min məmə, “Nəmotəu rəkis nəghatien kəti min iətəm nəgətan min kəmotəni kəm rəhatah kəha min aupən məmə, ‘Nəsotəgəhlien nonauvil min rəhatəmah iətəm nəmotos, mətəu nəkotəkeikei motol nati nak nəmotos nonauvil lan kəm Uhgín məmə nəkotol.’³⁴ Mətəu iəu, iəu iətəni kəm təmah məmə, sotos əməien nonauvil e nati kəti məmə otol rəhatəmah nəghatien təskasik. Sotosien nonauvil e negəu e neai mətəu inu ikin əha Uhgín tətərməni lan, kəni noliən əha təhmen məmə nautos nonauvil e Uhgín.³⁵ Kəni sotosien nonauvil e nəhue niftəni mətəu-inu ikin əha Uhgín tətərməni lan, kəni noliən əha təhmen məmə nautos nonauvil e Uhgín. Kəni sotosien nonauvil e Jerusiləm mətəu-inu ikin əha in taun rəha Uhgín, u in Kig asoli ikin, kəni noliən əha təhmen məmə nautos nonauvil e Uhgín.³⁶ Kəni sotosien nonauvil e rəhn-kapə təmah, mətəu-inu rəhatəmah nəsanəniən tikə lan. Nəkotəruu nəuhlinien nəuanutəmah kətiəh əmə tuva mərəun uə mapin. Uhgín əmə tətərməni e natimnati e nəmiəgəhien rəhatəmah. Kəni noliən əha təhmen məmə nautos nonauvil e Uhgín.³⁷ Mətəu nian rəfin onəkotəni əmə nipəhrrienien, nati kəti min tikə. Kəni nəmə rəhatəmah nətəligien e nati kəti in ‘əuəh,’ kəni nəkotəni əmə məmə, ‘əuəh.’ Kəni nəmə rəhatəmah nətəligien e nati kəti in ‘kəpə,’ kəni nəkotəni əmə məmə, ‘kəpə.’ Nəghatien min iətəm kotapirəkis ‘əuəh’ uə ‘kəpə,’ kəutəpən e Setən.”

5:27 Eks 20:14; Dut 5:18 5:29 Mat 18:9; Mak 9:47 † 5:30 Inu nəghatien əuhlin iətəm tətəgətan məmə Iesu tolkeikei məmə kitah okotəkeikei motol uək əskasik o nəpəhien rəhatah noliən tərəh min. Təhmen əmə məmə kəutətahtuv rəkis noliən tərəh min. Mətəu Iesu təsolkeikeien məmə okotərakien nipətitah, mətəu tolkeikei məmə kəutaliuək e noliən əhruahru, kəni molkeikei məmə nikitah kəutəhruahru. 5:30 Mat 18:8; Mak 9:43 5:31 Dut 24:1-4; Mak 10:4 5:33 1Kor 7:10-11 5:33 Lev 19:12; Nam 30:2; Dut 23:21 5:34 Aes 66:1; Mat 23:22; Jem 5:12 5:35 Sam 48:2; Aes 66:1

*Nalpinian
(Luk 6:29-30)*

³⁸ Kani Iesu tæmækeikei mætani mæmæ, “Næmotætau rækis næghatian kati mæmæ, ‘Næmæ iætæmi kati tæra kin næhmtæm kati, kani nætæmimi okotæra kin min næhmtin kati. Kani næmæ iætæmi kati tæra kin næhluvn kati, kani nætæmimi okotæra kin min næhluvn kati.’” ³⁹ Mætau iæu, iæu iætæni kæm tæmah mæmæ, næsalpinian nærahiæn iætæm iætæmimi kati tæmol kæm ik. Næmæ iætæmi kati tahi ik mem nikapim maru, kæni nækækeikei malelin=pæn min nikapim mæuul pæh tem min. ⁴⁰ Kani næmæ iætæmi kati tælæs ik nækian e kot, kæni mæækeikei ohnik mæmæ nækæfæn ræham sot ækæku kæm in mæmæ otol vivi ræhatælu nærahiæn, kæni nækækeikei mæfæn min ræham sot asoli. ⁴¹ Kani næmæ soldia kati ræha nætæm Rom tæækeikei ohnik mæmæ nækælæs ræhan kætüm muvæn kilomitæ kætiah, mætau ik nækækeikei mælæs min muvæn kilomitæ kati min tol keiu. ⁴² Næmæ iætæmi kati tæteasæ ohnik, kæni ik nækækeikei mæfæn kæm in. Kani næmæ iætæmi kati tolkeikei mæmæ in otos ræham nati kati muvæn konu mos mitælig min muva, kæni næsæniæn mæmæ nækæpæh. Nækækeikei mæfæn.”

*Nolian ræha nolkeikeiæn tikimir min
(Luk 6:27-28,32-36)*

⁴³ Kani Iesu tæmæni min mæmæ, “Næmotætau rækis mæmæ, ‘Onækotolkeikei nætæmi min u iuækir o tæmah, kæni nætæmæki e tikimir min ræhatæmah.’” ⁴⁴ Mætau iæu, iæu iætæni kæm tæmah mæmæ onækotolkeikei ræhatæmah tikimir min, kæni motæfaki o nætæmimi min u nætæm kautol nærahiæn kæm tæmah, ⁴⁵ kæni nolian æha otægætun mæmæ itæmah nenæti Uhgin ræhatæmah iætæm tætatig ilis e negæu e neai. Kæni otol lanæha mætau-inu ræhatæmah Uhgin tatol mitigar tætasægæpin nætæmimi nætæm kotærah, kæni in mætahli=pa nuhuæn kæm nætæmimi min u nætæm ræhalah næmiægæhiæn tæhruahru, mine nætæmimi min u nætæm ræhalah næmiægæhiæn tææhruahruæn.

⁴⁶ “? Næmæ nækotolkeikei æmæ nætæmimi min u nætæm kotolkeikei itæmah, kæni nik-itæmah tæhti mæmæ Uhgin otætæou itæmah o nolian kati iætæm tæuvir? !Kæpæ! !Nætæmimi min u nætæm kautos mæni ræha takis, iætæm

kætæni mæmæ nætæmimi ilah kotærah, ilah min kotolkeikei ilah min!

⁴⁷ “? Kani næmæ nækotos æmæ itæmah min næuvein mæutæghati kæm lah min, mætau tæhro? ? Nikitæmah tæhti mæmæ nautol nati kati iætæm tæuvir tapirækis nætæmimi æpnæpin? Kæpæ. Nætæmimi min nætæm kæsotæhruin Uhgin, ilah min kautol lanæha. ⁴⁸ Tol lanæha, itæmah nenæti Uhgin nækotækeikei motol nolian iætæm in tæuvir mæhruahru nian ræfin, tæhmen=pæn æmæ mæmæ ræhatæmah Tætæ Uhgin in tatol.”

6

Nolian min iætæm tæuvir kæm Uhgin

¹ Kani Iesu tæmæni min mæmæ, “Sotolian mæmæ nækotol nolian tæuvir min mæmæ nætæmimi okoteruh itæmah ohni. Næmæ nækotol mæmæ nætæmimi okoteh, kæni Uhgin æpæha e negæu e neai otætæouin itæmah ohni.

Nolian iætæm tæuvir

o næfæniæn kæm nanrah min

² “Tol lanæha, næmæ nækotæfæn nati kati kæm nanrah min mæmæ nækotasiru e lah, næsotahliæn tæui lan mæmæ nætæmimi okotæhru. Inu tæhmen e nolian ræha næfaki eiua min. Nian ilah kotasiru e nanrah min, ræhalah noluæk min kæutæni pætigæm e nimæ ræha nuhapuminian mine ihluæ e suaru asoli. Kautol lanæha mæmæ nætæmimi okotisiai ilah. Nipæhrianian iætæni kæm tæmah mæmæ, ilah kinotos rækis nætæouin ræhalah, inæha nisian ræha nætæmimi. ³ Mætau itæmah, næmæ nækotæfæn nati kati kæm nanrah min mæmæ nækotasiru e lah, nækotækeikei motol mæmæ nætæmimi okæsoteruhian, nati æpnæpin ræhatæmah min nætæmimi. ⁴ Otol lanæha mæmæ nætæmimi okotæruu ræhatæmah nolian tæuvir min, kæni ræhatæmah Tætæ iætæm tæteruh ræhatæmah nolian tæuvir min nati æpnæpin nætæmimi kæsoteruhian, in otætæou itæmah o nolian min æha.”

Nolian ræha næfækiæn

(Luk 11:2-4)

⁵ Kani Iesu tæmækeikei mætæni mæmæ, “Nian nækotæghati kæm Uhgin e næfækiæn, kæni sotolian e nolian ræha næfaki eiua min. Nætæmimi min æha, ilah kotolkeikei mæmæ okotæhtul æpæha e nimæ ræha nuhapuminian, mine ihluæ e suaru asoli, kæni motæfaki mæmæ nætæmimi okotafu motætæu

ilah. Nipəhrriənən iətəni kəm təmah məmə ilah kinotos rəkis nətəouiən rəhalah, inəha nisaiəni rəha nətəmini. ⁶ Mətəu nian nəkotəghati kəm Ughin e nəfakiən, nəkəhuvən əpəha e nipəgnəua nimə rəhatəmah, kəni motahtipəsığ, kəni motəfaki kəm Ughin iətəm tətətiğ ikin əha iətəm nətəmini kəsoteruhien itəmah. Kəni rəhatəmah Tatə iətəm tətəh rəhatəmah noliən oneuən min, in otəəou itəmah o rəhatəmah noliən təuvir min.

⁷ “Kəni nian nəkotəghati kəm Ughin e nəfakiən, sotoriarunien nəghatien min tepət pik u nipətin tika, təhmen e nətəm kotəruu Ughin. Nikilah təhti məmə rəhalah ughin min okotətəu ilah o nəghatien min tepət iətəm kəutəfaki məutəni. ⁸ Sotolien məmə ilah mine, mətəu-inu uərisig nəkotətapuəh ohni, mətəu rəhatəmah Tatə Ughin tinəhrun rəkis nati nak iətəm nəkotolkeiki.

⁹ “Kəni tol min lanəha, nian nəkotəghati kəm Ughin e nəfakiən, kəni nəkotəfaki lanu lan:

“Tatə rəhatimah iətəm nətətiğ e negəu e neai, pəh nətəmini kotisai ik.

¹⁰ Pəh narməniğin rəham tuva, kəni pəh nati iətəm ik nəkolkeiki in otuva mol nipəhrriənən lan u ikinu e nəhue niftəni, təhmen=pən əmə mə inko ilis e negəu e neai.

¹¹ Əfa-to nauəniən kəm timah təhmen o nian rəueiu.

¹² Kəni alu məsalpinien, noliən tərəh min rəhatimah, təhmen=pən əmə məmə itimah iəsotalpinien motalu lan kəni məsotaskəlim əskasikien e nikitimah noliən tərəh min rəha nətəmini nətəm kəutol nərahien kəm timah.

¹³ Kəni segəhanien e timah iəkəhuvən ima nəfeifeien, mətə o iəkətəkeiki motol noliən tərəh. Mətə os rəkis itəmah e nəhlmi Setən.’

¹⁴ “Nəmə itəmah nəkotəlu e noliən tərəh min rəha nətəmini iətəm kəutol e təmah məsotaskəlim iəkisien e nikitəmah məsotalpinien, kəni rəhatəmah Tatə Ughin e negəu e neai, in otəlu məsalpinien rəhatəmah noliən tərəh min. ¹⁵ Mətəu nəmə itəmah nəsotaluiən, motəskəlim iəkis e nikitəmah noliən tərəh min rəha nətəmini

iətəm kəutol e təmah, motalpin, kəni ko rəhatəmah Tatə Ughin otəsaluiən kəni malpin noliən tərəh min rəhatəmah.”

Noliən rəha nətuakəmiən

¹⁶ Kəni Iesu təmətəni min məmə, “Nian nəkotətuakəm motəpəh nauəniən motəfaki kəm Ughin, sotolien nəhmtitəmah təpəou təhmen=pən e nəfaki eiue min. Ilah kəutol nəhmtilah tol pisin, məmə nətəmini okoteruh ilah məmə nəumis tinus ilah, kəni nətəmini okotisai ilah. Nipəhrriənən iətəni kəm təmah məmə ilah kinotos rəkis nətəouiən rəhalah, inəha nisaiəni rəha nətəmini. ¹⁷ Mətəu nian nəkotətuakəm motəpəh nauəniən motəfaki kəm Ughin, onəkoteikuas e nəhmtitəmah, kəni motol məmə okeruh məmə nəkotəuvir. ¹⁸ Nəutol lanəha məmə nətəmini okəsoteruhien məmə nəutətuakəm məutəpəh nauəniən məutəfaki kəm Ughin. Kəni rəhatəmah Tatə iətəm tətəruh rəhatəmah noliən oneuən min, in otəəou itəmah o rəhatəmah noliən təuvir min.”

Nati təuvir əpəha

e negəu e neai

(Luk 11:34-36)

¹⁹ Kəni Iesu təmətəni min məmə, “Təsəuviriən məmə nəkotoriarun rəhatəmah natimnati təuvir min e nəhue niftəni u məmə rəhatəmah nautə otepət, mətəu-inu e nəhue niftəni u, uəvni min kotəhrun noərehreien, kəni namrəien təhrun nərəkinien natimnati min əha, kəni nakləh min kotəhrun nəhapuiən nimə məhuvən imə motakləh e rəhatəmah natimnati. ²⁰ Mətəu təuvir məmə nəkotoriarun rəhatəmah natimnati təuvir min əpəha e negəu e neai. Ikin əha uəvni min kəsotoərehreien, kəni namrəien ko təsərəkinien natimnati min əha, kəni nakləh min ko kəsotakləhien lan. ²¹ Nəukəti nətəliğin u məmə onəsotaluiən lan məmə, ikin pəhruvən rəhatəmah natimnati təuvir min kəutəməhli ikin, mətəu nian rəfin nikitəmah otəkeiki mətəhti natimnati min əha ikin əha.

²² “Nəhmtəm in təhmen e lait iətəm tətəfinə nəhəgəhəgiən kəm nipətim. Nəmə nəhmtəm mil kuəuvir, təhmen əmə məmə nipətim təriauəh e nəhəgəhəgiən. ²³ Mətəu nəmə nəhmtəm mil kuərah, təhmen əmə məmə nipətim in təriauəh e napinəpuən.

6:5 Mat 23:5; Luk 18:10-14

6:7 1King 18:26-29

6:8 Mat 6:32

6:10 Luk 22:42

6:12 Mat 6:14-15; 18:21-35

6:13 Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15; 2Təs 3:3; 2Tim 4:18

6:14 Mak 11:25-26

6:16 Aes 58:5-9

6:19 Jem

5:1-3 6:20 Mat 19:21; Luk 18:22

! Kəni nəmə nəhəgəhəgəhian e nipətim in napinəpuian əmə, təhmen əmə məmə ik nətətig e napinəpuian asoli agin!*

²⁴ “İətəmini tikə iətəm təhrun nuvaian in slef rəha iətəmi asoli keiu. Nəmə in tətəlkut məmə otol lanəha, kəni otolkeikei kəti mol nəuian, kəni məməki e kəti məsolian nəuian. Ko nəsolian slef rəha Uhgın mine məni e nian kətiəh əmə.”

Təsəuvirian məmə
nəkotətəlig pik
(Luk 12:22-31)

²⁵ Kəni İesu təməni məmə, “Kəni o natimnati min əha, iəu iətəni kəm təmah məmə, təsəuvirian məmə nəkotətəlig pik e rəhatəmah nəmiəgəhian məmə onəkotun nak, kəni motəmnim nak. Kəni təsəuvirian məmə nəkotətəlig pik e nipətitəmah məmə onəkotos iə rəhatəmah napən. ? Nəukəti nəmiəgəhian rəhatəmah tətəmiəgəh əmə e nauənian, uə kəpə? Kəpə. ? Kəni nati nak in nati asoli o nipətitəmah? ? Napən, uə kəpə? Kəpə. ²⁶ Oteruh-to məni min iətəm kəutiuvig məutan. İlah kəsotasumiən, kəni məsotəuləkian, kəni ilah kəsotaləhu vivian nauənian e nipəgnəua nimə, mətəu Tatə rəhatəmah e negəu e neai, in tətəfən nauənian kəm lah. ? Kəni e nəhmtin, nikitəmah təhti məmə in tolkeikei pik itəmah tapirəkis məni min? ! Əuəh! ²⁷ ? Nikitəmah təhti məmə rəhatəmah nətəlig pik iən təhrun noliən rəhatəmah nəmiəgəhian tətəməh? ! Kəpə! Noliən rəha nətəlig pik iən təsəfinəian əuə kətiəh min e rəhatəmah nəmiəgəhian.”

²⁸ “? Kəni təhro nikitəmah tətəhti pik napən onəkəhuvən lan? Nikitəmah təhti-to nəugi nigı min iətəm kəuteviə əpnapin əmə. İlah kəsotol pik iən uək o nəhliən rəhalah napən. ²⁹ Mətəu iəkəni kəm təmah məmə əupən Kig Solomən, in iətəmini rəhan nautə tepət, kəni rəhan napən iətəm tatuvən lan, ilah kotəuvir motəpirəkis. Mətəu nəugi nigı əpnapin min kotəuvir tapirəkis agin rəhan napən. ³⁰ Uhgın təmol nimanuvehli əpnapin əmə təuvir pik e nəugi nigı min əha. Mətəu nimanuvehli əha in rəha nian kətiəh əmə, kəni olauig kuan

e nigəm. ? Kəni nəmə Uhgın tatol vivi nimanuvehli əha, kəni nikitəmah təhti məmə Uhgın otəfinə napən iətəm nəkotəkeikei məhuvən lan? ! Əuəh! In otol lanəha. ! Ei, rəhatəmah nəhatəian in təkəku agin!

³¹ “Tol lanəha, təsəuvirian məmə itəmah nəkotətəlig pik məmə, “? İəkotun nak?” uə “? İəkotəmnim nak?” uə “? İəkotos iə napən məhuvən lan?” ³² Sotətəlig pik iən. Nətamimi nətəm kotəru Uhgın, ilah kəutətəlig pik e natimnati iətəm tol lanəha. Mətəu itəmah nənəti Uhgın min, kəni rəhatəmah Tatə əpəha e negəu e neai, in təhrun məmə nəkotəkeikei motos natimnati min əha. ³³ Mətəu pəh onəkotol Narmənigian Rəha Uhgın, mine nəmiəgəhian əhruahru iətəm Uhgın tolkeikei, ilau okuəhtul əupən e nəmiəgəhian rəhatəmah. Nian nəkotol lanəha, kəni Uhgın otəfinə min natimnati min əha kəm təmah o natigian. ³⁴ Tol lanəha, təsəuvirian məmə nəkotətəlig pik e natimnati iətəm onəkotəkeikei motos olauig, mətəu-inu natimnati min rəha olauig, ilah rəha olauig. Nərahian rəha nian kətiəh, in tinəhmen rəkis rəha nian kətiəh.

7

Sotakilian noliən rəha iətəmi kəti min
(Luk 6:37-38,41-42)

¹ Nəmə nəutakil rah nətamimi, kəni Uhgın otələhu nəghatian rəha nalpinian rəhatəmah. ² Tol lanəha mətəu-inu, nəghatian əskasik iətəm nəutəni məmə iətəmi kəti in iətəmi tərəh, kəni Uhgın otitəu=pən əmə o nəniən rəhatəmah noliən tərəh min. Nəmə nəkotakil iətəmini e noliən iətəm təhruahru, kəni Uhgın otakil itəmah e noliən iətəm təhruahru. Mətəu nəmə nəkotakil rah nətamimi e noliən əskasik, kəni Uhgın otakil itəmah e noliən əhmen min əmə. ³ ? Təhro nəutəni nipispisi nigı iətəm tətətig e nəhmti piatəmah min, mətəu itəmah nəsoteruhian nigı asoli iətəm tətətig e nəhmtitəmah? ⁴ ? Kəni təhro nəutəni məmə, “Ei piak, pəh iəkos rəkis nipispisi nigı e nəhmtəm,” mətəu nəsoteruhian nigı asoli e nəhmtitəmah?

* ^{6:23} Nipətin kəti rəha “nəhmtəm mil kuəuvir” tənı məmə, ik iətəmi kəti iətəm nikim tagian o nasiruiən e nətamimi e rəham məni. Kəni nipətin kəti min rəha “nəhmtəm mil kuərah” tənı məmə, ik iavərəs kəti. ^{6:25} Fil 4:6; 1Tim 6:6-8; 1Pitə 5:7 ^{6:26} Mat 10:29-31; Luk 12:6-7 ^{6:29} 1King 10:4-7; 2Kron 9:3-6 ^{6:32} Mat 6:8 ^{6:33} 1King 13:11-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17 ^{7:1} Rom 2:1; 1Kor 4:5; Jem 4:11-12 ^{7:2} Mak 4:24

⁵ ! Itamah náfaki eiua min! Otaupən, motos rakis nigi asoli e nəhmtitəmah, kəni nəkotəhrun neruh vivian noh rakisian nipispisi nigi iətam tətətig e nəhmti piatəmah min.

⁶ “Sotəfəniən natimnati rəha Ughin kəm kuri min, kəni sotərazi-pəniən natimnati təuvir min kəm pikəh min. * Okəmə nəkotol lanəha, kəni pikəh min okotaliua k lan kəni motəlali motus itəmah.”

*Nolien əhruahru
o nətapuəhien e nati kəti
o Ughin*

(Luk 11:9-13; 6:31)

⁷ Kəni Iesu təməni məmə, “Iəkəni kəm təmah məmə, otətapuəh=pən kəm Ughin o natimnati, kəni in otəfinə kəm təmah. Kəni otəsal lan kəni onəkoteruh. Kəni otəhti-əhti doə, kəni doə oterəh o təmah. ⁸ Iəkəni lanu mətəu-inu nətəmini rəfin nətəm kəutətapuəh, ilah okotos. Kəni nətəmini min u nətəm kəutəsal, ilah okoteruh. Kəni nətəmini min u kəutəhti-əhti doə, kəni doə oterəh o lah.

⁹ “? Itamah pəh, nian nətin tətapuəh o piret, mətəu in tətəfən kəpiel? !Kəpəl ¹⁰?Uə, nian in tətapuəh e nəmu, mətəu in tətəfən sineik? !Kəpəl! ¹¹ Nati ənpəpin itəmah nətəmini nəkotərah, mətəu nəutəfən natimnati təuvir min kəm nenətitəmah min. !Mətəu Tatə Ughin e negəu e neai, nolien rəhan in təuvir pik məpirəkis agin nolien rəhatəmah, kəni nipəhriənien, in otəfən natimnati təuvir min kəm nətəmini min u ilah kəutətapuəh ohni!

¹² “Kəni tol lanəha, otol təuvir kəm nətəmini rəfin e nolien min rəfin iətam nəkotolkeiki məmə nətəmini okotol kəm təmah. Inu nipəti Lou iətam Ughin təməfən kəm Mosis, mine nəukəti nəghatien iətam təməfən kəm iəni min aupən.”

*Suaru keiu
(Luk 13:24)*

¹³ Iesu təməni min məmə, “Itəmah onəkotəkeiki məhuvən=pən e ket iətam təkəku, mətəu-inu ket iətam iahgin mine suaru iətam timətig əmə tatuvən o nərəkiniən, kəni nətəmini tepət

kəutəhuvən=pən e ket əha. ¹⁴ Mətəu ket iətam təkəku, mine suaru iətam tiakis tatuvən o nəmiəgəhien, kəni nətəmini nəuan nəuvein əmə okoteruh kəni motohtəu=pən.”

*Nigi ilau nəuan
(Luk 6:43-44)*

¹⁵ Kəni Iesu təməni məmə, “Autətuə vivi itəmah o iəni eiua min. Ilah kəutəhuva məutəghati mətig e nolien əpəou təhmen e sipsip, mətəu əpəha imə e niki-lah, ilah kotəhmen e kuri arpin. ¹⁶ Kəni e nəmiəgəhien rəhalah, nəkotəruh nəuan, kəni nəkotəhrun nak tətətig e nikilah. Nətəmini ko kəsəhuvənien motəhli nəua krep e niləuis arfu, uə nəua fik e təliluə. ¹⁷ Tol min lanu, nigi iətam təuvir tətəuə e nəuan iətam təuvir, mətəu nigi iətam tərəh tətəuə e nəuan iətam tərəh. ¹⁸ Kəni nigi iətam təuvir ko təsəuəien e nəuan iətam tərəh, kəni nigi iətam tərəh, ko təsəuəien e nəuan iətam təuvir. ¹⁹ Nigi min rəfin iətam kəsəuəien e nəualah iətam təuvir, okətei rakis ilah, kərazi=pən e lah e nigəm. ²⁰ Tol lanəha, e nəmiəgəhien rəha iəni eiua min əha, onəkoteruh nəua lah, kəni nəkotəhrun nak tətətig e nikilah.

²¹ “Səniəmə nətəmini rəfin nətəm kəutəuin lak məutəni məmə, ‘Iərməniğ, Iərməniğ,’ nətəm ilah kotəhrun nuvanien motətig aghəl Nərməniğien Rəha Ughin, mətəu ilah min əmə u, nətəm kəutol nəuia rəhak Tatə iətam tətətig e negəu e neai. ²² E nian Ughin otakil nətəmini rəfin, nətəmini tepət okotəni=pən kəm in məmə, ‘!Iərməniğ, Iərməniğ! ?Təhro? ? Nəkəhrun uə kəpə məmə, itəmah iəməutəni pətiğəm nəghatien rəham iətam nəməfa kəm timah, kəni motəhgi pətiğəm narmin tərəh min e nərgəm, kəni məutol natimnati apispis min e nərgəm? ” ²³ Kəni oiəkəni=pən əhruahru kəm lah məmə, ‘Aupən iəkərru, kəni rəueiu min iəkərru itəmah. Itəmah səniəmə rəhak min nətəmini. !Əhuvən isəu ohniəu, itəmah nətəm məutol nolien tərəh!’ ”

* ^{7:6} Nəghatien Kris əhruahru tətəni məmə, “sotərazi-pəniən rəhatəmah pəral kəm pikəh min.” Pəral u, in kəpiel kəti iətam nəhmtin tiakis. Təmsipən e niki kəuvin kəti. Kəmə təhro, “kuri” mine “pikəh” kətuəpsen=pən nətəm kotərah. ^{7:7} Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24

^{7:8} Jon 15:7; Jem 4:3; 1Jon 3:22 ^{7:11} Jem 1:17 ^{7:12} Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10 ^{7:15} Mat 24:24; uək 20:29; 2Pitə 2:1 ^{7:16} kəl 5:19-22; Jem 3:12 ^{7:19} Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 ^{7:20} Mat 12:33

^{7:21} Luk 6:46; Jem 1:25 ^{7:23} Luk 13:25-27; Sam 6:8; 2Tim 2:19

Iätəmimi keiu kəmuol nimə
(Mak 1:22; Luk 6:47-49)

²⁴ Kəni Iesu təmol naunun e rəhan nəghatien məmə, “Nəmə itəmah u nətəm nəmotətəu nəghatien min u rəhak mautol, kəni onəkotəhmen e iätəmimi iätəm teinatig, təmuvləkin rəhan nimə təskasik, mel pos min kəuteiuaiu məhuvən isəu məğərain tiakis.[†] ²⁵ Kəni nuhuən təməfuv, kəni naruəh taiu, kəni nimətəgi asoli talifu moh nimə. Mətəu nimə təsəmeiən mətəu-inu təmuvləkin rəhan nimə təskasik. ²⁶ Nəmə itəmah u nətəm nəmotətəu nəghatien min u rəhak kəni məsotolien, kəni onəkotəhmen e iätəmimi iätəm təsətəlig vivien e nolien natimnati, kəni in ialmali, təməselien rəhan pos min kəhuvən əpəha isəu, maharu rəkis əmə əpə ilis, kəni rəhan nimə təsəskasikien.[‡] ²⁷ Kəni nuhuən təməfuv, kəni naruəh taiu, kəni nimətəgi asoli talifu moh nimə. Kəni nimə təməmei. E nian təməmei, kəni mərah agin.”

Nəghatien rəha Iesu, nəsanəniən tətatig lan

²⁸ Kəni nian Iesu təmol naunun e nəghatien rəhan, kəni nətəmimi narmiləh təmiuvig pik ohni, ²⁹ mətəu-inu nian tətəgətun, səniəmə təhmen e rəhalah nəgətun min rəha Lou, mətəu rəhan nəghatien təfigəm, nəpətiən əha ikin.

8

Iesu təmol vivi iätəmi kəti təmos nimisən u leprosi

(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ Nian Iesu təmeiuaiu=pa e nitəuət, nətəmimi tepət kəmohtəu=pən. ² Kəni suah kəti nimisən u leprosi ^{*} təmol təmuva ohni, masiəulin=pən o Iesu, kəni məni məmə, “Iərməniğ, nəmə nəkolkeikei, kəni nəkəhrun nol vivien iəu kəni mafəl rəkis namikmikien lak.”

³ Kəni Iesu təmuahru e nəhlmin mələhu=pən lan, məni məmə, “Əuəh. İəkolkeikei. ! Əuvir-təl!” Kəni rəueiu

agin min, nimisən u leprosi təmikə lan.

⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Səni pətigəmiən natimnati min u kəm nətəmimi, mətəu uvən əmə meruh pris kəti pəh in teruh məmə nipətim tinəuvir lankonu lan, kəni əfən kəm in nati u iätəm Lou rəha Mosis təməni o iätəmi kəti iätəm rəhan leprosi tinikə, kəni nətəmimi okotəhrun məmə nipəhriənien ninəuvir, kəni rəham namikmikien tinikə.”

Nəhatətəien rəha iätəmi asoli kəti rəha soldia min

(Luk 7:1-10)

⁵ Kəni Iesu təmuven miet pətigəm əpəha e taun Kapeniəm, kəni iätəmi asoli kəti rəha soldia min rəha nətəm Rom təmuva meruh Iesu, kəni mətasək=pən ohni mətəni məmə, ⁶ “Iərməniğ, rəhak ioluək tatimis, kəni mətapili əpəha e nimə rəhak, nipətin rəfin təmimis, kəni tətətəu tərəh pik.” ⁷ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Oiekvuə mol in təuvir min.”

⁸ Kəni iätəmi asoli rəha soldia min təməni=pən kəm in məmə, “Iərməniğ, iəu iätəmi kəti iätəm iəsəhruahruən, kəni iəsəhmenien məmə ik onəkuva e rəhak nipəgnəua nimə. Əni əmə nəghatien kəti, kəni iəkəhrun məmə in otətəu təuvir min. ⁹ İəkəhrun məmə ik natos narməniğien məmə nimisən otəkeikei mol nəuiam. İəkəhrun mətəu-inu iəu min, rəhak nətəmi asoli min kəutarməniğ lak, kəni iətol nəuialah. Kəni soldia min nəuvein əha ikin nətəm iəu iəatarməniğ e lah. Nəmə iəkəni kəm kəti məmə, ‘Uvən,’ kəni tuvən. Kəni nəmə iəkəni kəm kəti məmə, ‘Va,’ kəni tuva. Kəni nəmə iəkəni kəm rəhak slef məmə, ‘Ol nati u,’ kəni tol nati əha.”

¹⁰ Nian Iesu təmətəu nəghatien əha, kəni narmin təmiuvig pik ohni, mətəu-inu nati əpnəpin səniəmə in iätəm İsrel, mətəu rəhan nəhatətəien təskasik e Uhgın. Kəni təməni=pən kəm nətəmimi nətəm kəutəhuərisig lan məmə, “Nipəhriənien iätəni kəm təmah məmə, iätəmi u səniəmə iätəm İsrel, mətəu in rəhan nəhatətəien

[†] 7:24 Nəghatien əhruahru rəha Kris tətəni məmə, “in təmuvləkin=pən nəukəti rəhan nimə e kəpiel.” E nian əha ilah kəmautol rəhalah nimə min e kəpiel, mine nəukəti nimə okəkeikei kol təskasik e kəpiel. Nəmə kəsotolien lanəha, nimə təsəskasikien kəni təhrun nəmeiən. [‡] 7:26 Nəghatien əhruahru rəha Kris tətəni məmə, “in təmuvləkin=pən nəukəti rəhan nimə e nipəkil əmə.”

^{*} 7:29 Mak 1:22; Luk 4:32 ^{*} 8:2 E Nauəuə Rəha Uhgın, nəghatien u “leprosi” tətəghati e nimisən pisin pisin min rəha nilositəmi. Nimisən min u tətərkən nilositəmi, kəni Lou rəha Mosis tətəni məmə iätəmi kəti iätəm təmos nimisən lanəha, in tamikmik e nəhm̄ti Uhgın. Afin Lev 13-14.

8:4 Lev 14:1-32; Mat 9:30; Luk 17:14

e Uhgin in tæskasik. Kæni nati ærnapin næuanilæuis min ræha Isrel, mætæu iæsehian ilah kati iætæm ræhan næhatætæian tæskasik tæhmen=pæn lan. ¹¹ Iætæni kæm tæmah mæmæ nætæmimi tepæt okotsipæn e nikalin min ræfin ræha næhue niftæni, mæhuva motauæn katiæh e tepil ilah Ephraham, mine Aisæk, mine Jekæp æpæha e narmænigian æpæha e negæu e neai. ¹² Mætæu itæmah næuanilæuis ræha Isrel tepæt nætæm Uhgin tæmaupæn mitæpin itæmah mæmæ in otarmænig e tæmah, in otæraki=pæn e tæmah ihluæ e napinæpuian, kæni ikin æha, nætæmimi okotasæk kæni motætæu tærah, kæni mautigæt-ærain næhlulvah min."

¹³ Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm iætæmi asoli ræha soldia min mæmæ, "Atuvæn. Ræham ioluæk otæuvir tol æmæ mæmæ inu mine næmæhatætæ mæmæ Uhgin otol lanko." Kæni e nian æhruahru æha, nipæti ioluæk ræha iætæmi asoli ræha soldia min tæmuva mæuvir min.

*Iesu tæmol nimisian tepæt kotæuvir min
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)*

¹⁴ Kæni tæmuvæn e nimæ ræha Pitæ, kæni muvæn imæ meruh uhu Pitæ tætætæpu ætæpu mætæpili. ¹⁵ Kæni tæmuahru e næhlmin mek næhlmi patauæhli u, kæni nætæpu ætæpuian tikæ rækis lan magim, kæni tæhtul. Kæni minatol nauænian nig Iesu.

¹⁶ Tinapinæpu mitigar tinatiuvig, nætæmimi kæmotos nætæmimi tepæt nætæm narmin tærah tætatig e lah mæhuva o Iesu, kæni Iesu tæmæhgi pætigæm narmin tærah min e næghatæn æmæ ræhan, kæni mol vivi nætæmimi ræfin nætæm kautohmis. ¹⁷ Natimnati min æha tæmol lanæha mæmæ otol næghatæn ræha iæni Aisæa tuva mol nipæhrænian lan, iætæm tæmæni aupæn ikin mæmæ, "In tæmos rækis nimisian min ræhatah, kæni mol nipætith min u kæutahmæ, kotæuvir."

*Iætæmimi keiu kæmuækeikei mæmæ oki-
aærisig e Iesu
(Luk 9:57-62)*

¹⁸ Kæni nian Iesu tæmæsal=pæn meruh nimænin nætæmimi kautæhuærisig mæhuva mohtælau lan, kæni tæmæni=pæn kæm ræhan min nætæmimi mæmæ okæhuvæn e nikali lek

e nitæni=pæn. ¹⁹ Kæni iægætun kati ræha Lou tæmuva mæni=pæn kæm in mæmæ, "Iægætun. Onækuvæn=pæn iæ ikin, iækitæu=pæn ik."

²⁰ Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm in mæmæ, "Kuri rarpin min, ræhalah nipæg tatig mæmæ okotapili ikin. Kæni mænig min, nimaalah tatig mæmæ okotapili ikin. Mætæu iæu Næti Iætæmimi, † nimæ ræhak tikæ o napilian."

²¹ Kæni iætæmimi kati min ræha Iesu tæmuva mæni=pæn kæm in mæmæ, "Iærmænig. Oiækitæu=pæn ik mætæu, pæh iækuvæn pipim mitænim ræhak tatæ."

²² Mætæu Iesu tæmæni=pæn kæm in mæmæ, "Itæu=pa iæu. Nætæmimi nætæm kæso-tolien næuia Uhgin, tæhmen æmæ mæmæ ilah kinohmis rækis e nikilah. Pæh ilah okæhuvæn mohtænim ræhalah nætæmimi nætæm kæmohmis."

*Iesu tæmæniæhu nimætægi asoli
e næhu Lek Kalæli*

(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

²³ Kæni Iesu tæmuvæn e bot, kæni ræhan min nætæmimi kæhuvæn ilah min. ²⁴ Kæni tæsuvæhian, nimætægi asoli kati tæhtul kæni minol peau-peau asoli min e lek, kæni næhu tæteri=pæn e bot, iuækir æmæ bot tætamnim, mætæu Iesu tætapili. ²⁵ Kæni kæmæhuvæn motæhgi-pæri Iesu motæni=pæn mæmæ, "I Iærmænig! !Osmiægæh itah! !Otæsuvæhian kotamnim!"

²⁶ Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, "¿ Tæhro næutægin pik? Ræhatæmah næhatætæian tækæku agin." Kæni tæmæhtul mæniæhu nimætægi mine peau-peau asoli min. Kæni nimætægi tæmeiuiæu, kæni mol næmælinuian asoli. ²⁷ Kæni nætæmimi ræha Iesu narmilah tæmiuvig pik mautæni mæmæ, "I Ei! ¿ Iætæmimi nak u? Nati ærnapin nimætægi mine næhu, mætæu ilau kæmuol næuian."

*Iesu tæmæhgi pætigæm narmin
tærah e iætæmimi keiu*

(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Kæni nian Iesu tæmuva miet=pa e nitæni=pæn e lek, ikin Katara, kæni iætæmimi keiu narmin tærah min kæutatig e lau kæmiaiet pætigæm=pa mæmæ okueruh Iesu. Ilau kæmiasipæn e nipæg kæpiel min, ikin katitænim nætæmimi ikin. Ilau kuæsanæn

8:11 Luk 13:29 8:12 Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28 8:17 Aes 53:4 † 8:20 Nian Iesu tæmæni nærgin u
"Næti Iætæmimi," tætgæhati aru lan. Nærgin u tæmiet e Nauæuæ ræha Daniel mine nauæuæ
pisin pisin min e Oltestimin. Kæni nipætæn tæni mæmæ iætæmi kati iætæm tæmsipæn e Uhgin
kæni matos nepætæn ræha Uhgin. 8:20 2Kor 8:9 8:24 Sam 4:8 8:26 Mat 14:31; Sam 89:9

matuoh nətəmimi, kəni nətəmimi kəutəgin e nuvən-pənien ikin. ²⁹ Kəni əmeiko narmin tərəh min u kəutatig e lau kəmotagət əfəməh motəni məmə, “İlk Nəti Uhgini! ? Nəmuva məmə nəkəhro itimah? ?Nəmuva məmə nəkol uəhai əmə nalpinien kəm timah iətəm təsol əhanəhien nian əhruahru rəhan?”

³⁰ İuəkir əmə o lah, pikəh min tepət əha ikin kəutauən, ³¹ kəni narmin tərəh min kotasək=pən o İesu motəni məmə, “Nəmə nəkəhgi pətigəm itimah, əhli=pən itimah iəkəhuvən e pikəh min əha.”

³² Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Əhuvən.” Kəni narmin tərəh min kəməhiet e lau, motəi məhuvən e pikəh min. Kəni pikəh min ilah rəfin kəmotəi məuteiuaui e nıpatu, kəni motiuvig=pən e nəhu motənmim. ³³ Kəni nətəmimi nətəm kəutaugin pikəh min, kəmotəgim məhuvən e taun motəni pətigəm natimnati rəfin, mine natimnati iətəm İesu təmol e suah mil u narmin tərəh min kəutatig e lau.

³⁴ Kəni əmeiko nətəmimi rəfin rəha taun kəməhuva məmə okotafu İesu. Kəni nian kəmoteruh in, kəni kəməutəkeiki əskasik kəm in məmə otəkeiki miet əha ikin əha.

9

İesu təmol vivi iətəm nıpətin təmimis

(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Kəni İesu təmuvən e bot muvən e nıtəni=pən e lek, kəni miet pətigəm iman ikin, e taun Kapeniəm. ² Kəni nətəmimi nəuvein kəmotələs iətəmimi kəti məhuva ohni. Nıpətin nəuvein təmimis, kəni tətəpili e rəhan nimahan. Kəni nian İesu təmeruh rəhalah nəhatətəien, kəni təməni=pən kəm iətəmimi əha məmə, “Nətik, səginien. Rəham noliən tərəh min iəmos rəkis rəkis.”

³ Kəni nian kəmotətəu nəghatien əha, nəgəhun min nəuvein rəha Lou kotəni=pən kəm lah min məmə, “Nəghatien əha tərəh. Suah kəha tətəghati təhmen məmə in Uhgini.”

⁴ Mətəu İesu təhrun nətəligien rəhalah kəni təməni=pən kəm lah məmə, “?Təhro

itəmah nəutos nətəligien iətəm tərəh min lanu lan? ⁵ ? In pəhruvən timətig məmə oiəkəni, məmə, ‘ləməfəl rəkis rəham noliən tərəh min,’ uə ‘Əhtul maliuək’? ‘Kəni rəueiu iəkol nati kəti məmə nəkotəhrun məmə Nəti İətəmimi tatos nəpətien ikinu e nəhue nıftəni məmə otəfəl rəkis təfəgə tərəh min.” Kəni in təməni=pən kəm suah kəha tatimis məmə, “Əhtul mos rəham nimahan maliuək matuvən lahuənu.” ‘Kəni suah u tatimis təməhtul maliuək matuvən lahuənu. ⁸ Kəni nian nimənin nətəmimi kəmotafu nati əha, kəni kəmotəgin, kəni motəni-vivi nərgi Uhgini iətəm təməfən nəpətien kəm iətəmimi məmə otol lanəha.

İesu təmauin e Matiu

(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Kəni İesu təmalieuək muvən nəuvein min, mafu suah kəti, nərgin u Matiu. In iətəmimi iətəm tatos məni rəha takis, kəni tətəharəg ikin kətətəu=pən takis ikin. Kəni İesu təməni=pən kəm in məmə, “Uərisig lak, muva iətəmimi rəhak.” Kəni in təməhtul muərisig e İesu.

¹⁰ Kəni İesu təmuvən mətəuən e nimə rəha Matiu, kəni nətəmimi tepət rəha nosien məni rəha takis kəməhuva, kəni nətəmimi tepət nətəm kəutol təfəgə tərəh* kəməhuva, kəni ilah kəməhuva mətəharəg mətəuən ilah İesu mine rəhan min nətəmimi. ¹¹ Kəni nian Farəsi min kəmotafu nati əha, kəni kəmotəni=pən kəm nətəmimi rəha İesu məmə, “?Təhro rəhatəmah iəgəhun tətəuən pəti ilah nətəm kəutos məni rəha takis mine nətəm kəutol təfəgə?”

¹² Mətəu İesu təmətəu rəhalah nəghatien kəni təməni=pən kəm lah məmə, “İətəmimi iətəm təsimisən təsuvəniən o toktə. Mətəu iətəmi u iətəm tatimis, in otəkeiki muvən o toktə. ¹³ Əhuvən moteruh-to kəni mətətəlig əhruahru lan məmə nıpəti nəghatien u iətəm Nauəuə Rəha Uhgini tətəni məmə,

‘Nati kəti tatol nikik tətəgien, inu məmə onəkotasəkəhruin nətəmimi, mətəu səniəmə rəhatəmah sakrifais min

8:29 Mak 1:24; Luk 4:41 9:1 Mat 4:13 9:4 Luk 9:47; Jon 2:25 9:6 Jon 17:2 * 9:10 Farəsi min, ilah kəmautohtəu=pən vivi əgin Lou rəfin iətəm Uhgini təməfən kəm Mosis məmə Mosis otəfən kəm nətəm İsrəl. Kəni ilah kəutohtəu=pən vivi min nəghatien min iətəm kəmotəsipən e Lou rəha Mosis, mətəu nətəmimi əmə kəmotol, səniəmə Lou əhruahru min rəha Uhgini. Kəni Farəsi min, kəutəni məmə nətəmimi rəfin nətəm kəsotohtəu-pənien lau əlkələh min əha, ilah nol təfəgə. 9:11 Luk 15:2

iätəm nautol mautəfə kəm iəu iätəm tatol nikik tətəgjan.[†]

Iätəni tol lanu lan mətəu iəu iəməsuvaian məmə iəkauin e nətəmimi min u kotəni məmə kinotəhruahru rəkis. Mətəu iəmuva məmə iəkauin e nətəmimi min u kotəhrun əmə məmə ilah kautol nolian tərəh min.”

Nolian rəha nəpəhian nauənian o Uhgin (Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Kəni nətəmimi rəha Jon Bəptais kəməhuva moteruh Iesu motəni=pən kəm in məmə, “Eruh-to. Itimah iəutətuakəm mautəpəh nauənian mautəfaki kəm Uhgin, kəni Farəsi min, ilah min kautol lanəha. ? Mətəu təhro rəham nətəmimi kəsotolian lanəha?”

¹⁵ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “? Nian nətəmimi kautol marit rəha suah kəti, kəni in tətən e nauənian rəhan ilah in min nəuvein, nikitəmah təhti məmə in min nəuvein okotasək? !Kəpə! Mətəu nian əha ikin iätəm tətəuva məmə nətəmimi okotələs rəkis iätəmimi iätəmi katol nauənian rəhan. Kəni e nian əha, in min nəuvein kotəhrun nəpəhian nauənian.

¹⁶ “Kəni iätəmimi kəti tikə məmə otos nəuvei napən vi kəti, kəni məhli-ərain=pən e napən əmnəmit rəhan iätəm təməhapu, mətəu-inu nəmə tol lanəha, kəni nəuvei napən vi təhrun nauvinian məhapuian napən əmnəmit, kəni ikin təməhapu ikin aupən təhrun nuvaian mol iahgin pik agin.

¹⁷ “Kəni iätəmimi kəti tikə məmə otos wain iätəm kəmol vi, kəni miuvi=pən e pətəl əuas u təkaskik iätəm kəmol e nilosi nəni. Nəmə tol lanu lan, kəni nahgi wain otahlifu, kəni pətəl otəhapu, kəni wain otəuvəregin, kəni pətəl otərah.[‡] Mətəu wain kəmol vi okəkeiki kiuvi=pən e pətəl iätəm kəmol timətmətig, kəni wain mine pətəl kətuəməhli vivi.”[§]

Pətauəhli kəti iätəm tatimis mine pətəkəku kəti iätəm təmimis

(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Nian Iesu tətəni=pən natimnati min əha kəm lah, iätəmi asoli kəti tuva

masiəulin=pən nəulin o Iesu məmə, “Nətik pətəkəku təmimis rəueiu əmə. Mətəu va, mələhu=pən nəhlməm lan, kəni otəmiəgəh min.” ¹⁹ Kəni Iesu təməhtul mine rəhan min nətəmimi, məhuərisig e suah u məhuvən.

²⁰ Kəni əmeiko pətan kəti əha ikin iätəm tatos nimisian rəhalah nipətan nian rəfin əmə, minos nu tuələf.^{*} Kəni pətan əha təm-sipən e nəmtah Iesu ikin, kəni meapən mek nififi napən rəhan, ²¹ təmol lanəha mətəu-inu tətəni aru əmə kəm in məmə, “Nəmə iəkək əmə nififi napən rəhan, kəni rəhak nimisian otol naunun.”

²² Kəni Iesu təmeirair meruh pətan əha, kəni mənəni=pən kəm in məmə, “Nətik pətan, səginian. E rəham nəhatətəian lak, ninuva minəuvir.” Kəni e nian əha, rəhan nimisian təmika.

²³ Kəni nian Iesu təmuva miet pətigəm=pa e nimə rəha iätəmi asoli əha, kəni təmuvən imə meruh nətəmimi kautahli nau mətutani nəpuən lan rəha nimisian, kəni nətəmimi kəməutasək pik. ²⁴ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Ohiet məhuvən isəu, mətəu-inu pətəkəku u təsimisian, mətəu in tətəpili əmə.” Kəni ilah kəmotələh əuvsan lan. ²⁵ Mətəu nian nətəmimi kəmohtiet məhuvən ihluə, kəni tuvən imə, məskəlim nəhlimi pətəkəku, kəni pətəkəku u təməhtul. ²⁶ Kəni nanusian rəha nati u təmaui mətəlau rəfin e nitəni əha.

Iesu təmol vivi iəmnəu tərəh mil keiu

²⁷ Kəni nian Iesu təmiet ikin əha, mətəu iəmnəu mil tərəh keiu kəmuutəu=pən in, kəni mətəuagət əfəməh məmə, “! Mipi Kig Tefit, asəkəhruin itimlau!”

²⁸ Nian Iesu tinuvən əpəha imə, kəni iəmnəu tərəh mil kəiəva ohni. Kəni Iesu təməni=pən kəm lau məmə, “? Itəlau nətuəhatətə məmə iəkəhrun nol vivian nəhmtitimlau, uə kəpə?”

Kəni ilau kuəni=pən məmə, “Əuəh, lər-məniğ.”

²⁹ Kəni Iesu təmələhu=pən nəhlmən e nəhmtilau mənəni=pən məmə, “Uhgin otol vivi nəhmtitəlau mətəu-inu nəmuəhatətə

9:13 Nian Uhgin təməni lanəha, nipətin u məmə in otəpəh sakrifais min mətəu-inu nərahian tətətig e nikilah. Uhgin təməni məmə ilah kotəkeiki motəsəkəhruin nətəmimi. 9:14 Luk 18:12 [‡] 9:17 Afin futnot e Luk 5:37. [§] 9:17 Iesu təməni lanəha məmə in otəgəhun ilah e nəgəhunian vi kəti tol pisin e nəgəhunian rəha Farəsi min mine nəgəhun min rəha Lou. ^{*} 9:20 Lou təməni məmə nimisian u təmol pətan əha tamikmik, kəni nəmə təkək iätəmi kəti, kəni in min otamikmik. 9:21 Mat 14:36 9:27

Mat 20:29-34 9:30 Mat 8:4

lan.” ³⁰ Kəni nəhmtilau təuvir kəni kinat-ueruh nati. Kəni Iesu təməni=pən əskasik kəm lau məmə, “Onəsüəni pətigəmiən nati-tnati min u kəm nətəmini.” ³¹ Mətəu ilau kəmiəiet mian, kəni muəni pətigəm nanusiən rəha Iesu tuvən mitəlau ikin min rəfin e nitəni u.

Iesu təməhgi pətigəm
narmin tərəh
e iətəm təruru nəghatiən

³² Nian suah mil u kəmiəiet, nətəmini kotələs iətəmi kəti təruru nəghatiən məhuva o Iesu. Suah kəha in təruru nəghatiən mətəu-inu narmin tərəh tətətig lan. ³³ Kəni Iesu təməhgi pətigəm narmin tərəh e suah kəha, kəni tinətəghati. Kəni nimənin nətəmini narmilah təmiuvig pik ohni, kəni motəni məmə, “Suah kəti təsehien nati kəti tol lanu u ikinu Isrel nian kəti mine.”

³⁴ Mətəu Farəsi min kəmotəni məmə, “Tatos nəsanəniən o iətəmi asoli rəha narmin tərəh min məmə otəhgi pətigəm narmin tərəh min lan.”

Iesu nikin təmahmə
pik o nətəmini

³⁵ Kəni Iesu təmaluək matuvən e taun mine lahuənu min rəfin, kəni mətəgətuən əpəha e nipəgnəua nimə min rəha nuhapuminien, mətəni pətigəm nanusiən təuvir rəha Narməniəniən Rəha Ughin, kəni matol vivi nətəmini rəfin nətəm kəutəhmis, mine nətəmini rəfin nətəm nipətəlah tərəh kəutəuvir. ³⁶ Nian təmeruh nimənin nətəmini tinepət pik, kəni nikin təməpət pik o lah mətəu-inu kinotos pik nəhməien, kəni motəruru nasiru aruəiən e rəhalah nəmiəghien, kinotəhmen e sipsip min rəhalah iətəmini tikə o neruh vivien ilah. ³⁷ Kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan min nətəmini məmə, “! Oteruh-to! Nauəniən tepət əpəha e nasumiən tiniməhtə, mətəu noluək min təkəku əmə kəutəulək lan. ³⁸ Otətapuah o iətəmi asoli rəha nasumiən məmə otəhli=pa noluək

min tepət məmə okəhuvən motəulək e nasumiən rəhan.”

10

Nətəmi tuələf rəha Iesu
(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Kəni Iesu təmauin e nətəmi tuələf rəhan kəhuva kətiəh, kəni məfən nəsanəniən kəm lah məmə ilah kəhuvən motəhgi pətigəm narmin tərəh min e nətəmini, kəni motəhrun nol vivien nimisien min rəfin, mine nətəmini min u nipətəlah təmərah.

² Kəni inu nərgi nətəmi tuələf rəha Iesu: in aupən Saimon, u nərgin kəti min u Pitə; mine notəhan Antiru; mine Jemis mine pian Jon, nati Səpəti mil; ³ mine Filip mine Patolomiu; mine Toməs mine Matiu, iətəmini rəha nosien məni rəha takis; mine Jemis nati Alfias; mine Tateas; ⁴ mine Saimon u kətauin lan məmə Selot; [†] mine Jutəs Iskariot u təmegəhan=pən e Iesu tuvən e nəhlmi rəhan min tikimir.[‡]

Iesu təmahli pətigəm
rəhan nətəmini tuələf
(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Kəni nian Iesu təmahli pətigəm rəhan nətəmini tuələf məmə okəhuvən motol rəhan uək, təmaupən məghati kəm lah məmə, “Itəmah onəsəhuvəniən o nətəmi min u səniəmə nəuaniləuis min rəha Isrel, kəni məsəhuvəniən e taun kəti rəha nətəm Səmeriə, ⁶ mətəu onəkəhuvən o nəuaniləuis min rəha Isrel nətəm kotəhmen e sipsip min kəutəluēi. ⁷ Kəni nian nəkəhuvən, nəkotəkeiki motəni pətigəm məmə, “Nian iətəm Ughin otarməniə e nətəmini rəfin lan, tinuva iuəkir.”

⁸ “Kəni itəmah nəkotəkeiki motol nətəm kəutəhmis kotəuvir min. Kəni itəmah nəkotəkeiki motol nətəm kəmoəhmis kotəmiəghə min. Kəni nətəmini nətəm leprosi tatol ilah, nəkotəkeiki motol nipətəlah tuva məuvir min. Kəni nətəmini nətəm narmin tərəh tətətig e lah, itəmah

9:33 Mak 2:12 9:34 Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15

9:35 Mat 4:23; Mak 1:39 9:36 Nam 27:17; 1King

22:17; Sek 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34 9:37 Luk 10:2

10:1 Mak 6:7; Luk 9:1

* 10:3 E nauəuə mil rəha

Mak mine Luk, kətauin pisin e nərgi Tateas məmə Jutəs nati Jemis. Mətəu in iətəmi kətiəh əmə. [†] 10:4 Selot in suah kəti iətəm in tətəhtul əskasik o kantri rəhan. Erüh e tiksənəri.

[‡] 10:4 iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Saimon, ilau u Saimon Pitə mine Saimon u kətauin lan məmə Selot. Kəni iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Jemis, ilau u Jemis nati Səpəti mine Jemis nati Alfias. Kəni iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Jutəs, inu Jutəs Iskariot mine Jutəs nati Jemis u kətauin pisin məmə Tateas e nauəuə u rəha Matiu.

10:6 Jer 50:6 10:7 Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11

nəkotəkeikei motəhgi pətigəm narmin tərəh min kəhuvən isəu o lah. Kəni nəsanəniən iətəm nəmotos, nəməsotosiən nəhmtin. Kəni onəkotəkeikei motol əmə uək, nətəmini okəsotətəouien itəmah lan. ⁹ Nian nəkəhuvən, nəsotosiən məni e rəhatəmah pauis. ¹⁰ Kəni məsotəmkien rəhatəmah kətim min. Kəni napən iətəm nautəhuvən lan, in əmə ko, məsotosiən inəuau kəti min. Kəni məsotosiən put, mine kasikin rəhatəmah min. Iətəni lanu lan mətəu-inu təhruahru əmə məmə kətəfən kəm noluək min natimnati iətəm təhruahru o natigien rəhalah.

¹¹ “Nian nəkəhuvən e taun kəti uə lahuənu kəti, nəkotəkeikei motəh iətəmini kəti iətəm nikin tagien məmə nəkəhuvən motatig itəmah min, kəni nəutətig ikin əha mətəuərus=pən nian nəkohiet min. ¹² Nian nəkəhuvən motatig e nimə kəti, nəkotəkeikei motəghati vivi kəm lah məmə, ‘Nəməlinuən tətətig o təmah.’ ¹³ Kəni nəmə nətəmini e nipəgnəua nimə u, nikilah tagien məmə okotos itəmah, kəni pəh rəhatəmah nəghatien rəha nəməlinuən tətətig o lah. Mətəu nəmə nikilah təsəgiəniən o təmah, nəkotəkeikei motos nəghatien rəha nəməlinuən mautəhuvən.

¹⁴ “Kəni nəmə nətəmini nəuəvin kəsotolkeikeien məmə okotit itəmah nəkəhuvən e rəhalah nipəgnəua nimə, uə kəsotətləgiən e rəhatəmah nəghatien, kəni nian nautohiet e nimə rəhalah, uə rəhalah lahuənu, nəkotəkeikei motəhrəpispis rəkis niməulul e nəhlkitəmah məmə ilah okotəhrun məmə nəmotəuhlin=pən pəhriən nəmtəhtəmah o lah motəpəh agin ilah. ¹⁵ Nipəhriəniən iətəni kəm təmah, e nian iətəm Ughin otakil nətəmini, nəlpiniən rəha nətəmi min əha in otəskasik pik məpirəkis nəlpiniən rəha nətəm kotərah əupən e taun mil əha, Sotəm mine Kəmorə.”^S

Nətəmini okotol tərəh kəm nətəmini rəha Iəsu

¹⁶ Kəni Iəsu təmətəkeikei mətəni məmə, “Otətəlig-to. Iətəhli=pən itəmah nautəhuvən təhmen e sipsip min iətəm kəməhuvən e nəlugi kuri rəpən min. Onəkotəkeikei

moteinatig vivi təhmen e məlikim, kəni itəmah motən mətig təhmen e məniğ mak. ¹⁷ Onəutətəu vivi itəmah o nətəmini. Ilah okotələs itəmah məhuvən məmə nəkotəhtul e nəhmti kaunsil rəhalah mətəu-inu itəmah nətəmini rəhak. Kəni okotalis itəmah əpəha e nimə rəha nuhapuminien.

¹⁸ “Kəni okoteikəpən itəmah nəkəhuvən motəhtul e nəhmti nətəmi asoli min rəha kəpmən min, mine kig min məmə onəkotəni pətigəm nəghatien təuvir rəhak e nəhmtilah, kəni mine e nəhmti Nənihluə min. ¹⁹ Nian ilah okəhuva motələs itəmah, kəni nikitəmah təsəhti pikien məmə onəkəhuvən motəni məmə nak, uə nəkotəhro lanu lan motəghati. Nə-sotəginien mətəu-inu Narmin Rəha Ughin, in otəfinə nəghatien iətəm onəkotəni e nian əhruahru əha. ²⁰ Nəsotəginien mətəu-inu səniəmə itəmah onəkotəghati, mətəu Narmin Rəha rəhatəmah Tətə Ughin, otəfinə nəghatien kəm təmah məmə nəkotəni pətigəm.

²¹ “Nətəmini okotəgəhan=pən e pialah əhruahru min kəm rəhalah tikimir min məmə okotəhamu ilah, kəni tətə min okotol min lanəha kəm nənətilah əhruahru min, kəni kəlkələh min okotəhtul motol nolien əhmen min əmə kəm rəhalah tətə min mine məmə min məmə okotəhamu ilah. ²² Nətəmini rəfin okotəməki e təmah o nərgək. Mətəu iətəmi otəhtul əskasik mətəuərus=pən natimnati min u okotol naunən, kəni Ughin otəsmiəgəh. ²³ Nian okotol tərəh kəm təmah e taun kəti, kəni nəkohiet motəgim məhuvən e taun pisin kəti min. Iətəni pəhriən kəm təmah məmə ko nəsəhuvən rəfinien e taun min rəha Isrel mətəuərus=pən Nəti Iətəmini in otuva min.

²⁴ “Nətəmini nətəm kətəgətən ilah, ko kəsotəpirəkisien rəhalah iəgətən. Kəni noluək min, ko kəsotəpirəkisien rəhalah iətəmi asoli. ²⁵ Nətəm kətəgətən ilah, kotəkeikei motəgien məmə okəhuva motəhmen e iəgətən rəhalah, kəni noluək min kotəkeikei motəgien məmə okəhuva motəhmen e iətəmi asoli rəhalah. Iəu, iəu iətəmi asoli rəha nimə. Nəmə nətəmini

10:9 Luk 10:4 10:10 Luk 10:7; 1Kor 9:14 10:12 Luk 10:5-6 10:14 Luk 10:10-12; Uək 13:51 ^S 10:15 Sotəm mine Kəmorə, ilau taun mil əupən ikin iətəm təfəgə tərəh tətəp tətəp əha ikin. Kəni Ughin təmol nəlpiniən kəm lau mahlī=pən niğəm məmə otus ilau. 10:15 Mat 11:24; Jaj 7
10:16 Luk 10:3; Rom 16:19 10:20 Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15 10:20 Jon 14:26 10:21 Maeka 7:6;
Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16 10:24 Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20

nəuvein kotəni rah iəu məmə iəu Pielsepul, u nərgin kəti rəha Setən, kəni ko təhmen min əmə e noluək min rəha nimə rəhak. Inəha, nətəmini okotəni rah ilah min tapirəkis."

Iətəmini rəha Iesu
təsəginian e nətəmini
(Luk 12:2-7)

²⁶ Kəni Iesu təmənə məmə, "Tol lanəha, sotəginian e nətəmini. Natimnati iətəm nətəmini kautəht-ərain, Uhgın otəfətigəm ikin təhəgəhəg ikin, kəni natimnati iətəm nətəmini kəutəhluaig lan, Uhgın otəfətigəm, nətəmini rəfin okotafu. ²⁷ Natimnati iətəm iətəni kəm təmah əmə əha rəueiu, itəmah onəkotəkei motəni pətigəm min təhəgəhəg kəm nətəmini rəfin. Kəni təhmen əmə, natimnati iətəm iətəni oneuan, itəmah onəkotəkei motəni pətigəm e nəhmti nətəmini.

²⁸ "Sotəginian e nətəmini nətəm kotəhrun nohamuiən nipətitəmah, mətəu ko kotərru nohamuiən narmitəmah. Mətəu nəkotəgin e Uhgın iətəm təhrun nərəkiniən nipətitəmah mine narmitəmah e nigəm asoli. ²⁹ Oteruh-to. Nimanig əlkələh min, nətəmini kautos nəhmtilah e mənə əkəku əmə. Mətəu nəmə rəhatəmah Tatə Uhgın təsegəhanian e lah, ko kəti təsimisiən. ³⁰ Kəni Uhgın təhrun vivi agin itəmah mine. Kəni nati əpnəpin nəuanutəmah ko e rəhn-kapə təmah in səniəmə nati agin kəti, mətəu Uhgın in tətəfin rəfin ilah. ³¹ !Tol lanəha, sotəginian! Uhgın tolkei pətik itəmah tapirəkis mənig əlkələh min əha.

³² "Tol lanəha, nəmə iətəmini otəni pətigəm nərgək e nəhmti nətəmini, kəni iəu min, iəkəni pətigəm nərgin e nəhmti rəhak Tatə e negəu e neai. ³³ Mətəu nəmə iətəmini otəni pətigəm e nəhmti nətəmini məmə in səniəmə rəhak, kəni

iəkəni pətigəm e nəhmti rəhak Tatə e negəu e neai məmə in səniəmə rəhak.

³⁴ "Nikitəmah təsəhtian məmə iəmuva məmə iəkaləhu nəməlinuiən e nəhue niftəni. Iəməsuvaian məmə iəkaləhu nəməlinuiən, mətəu iəmuva məmə iəkol nətəmini kotərgəhu. ³⁵ Iətəni lanəha mətəu-inu iəmuva məmə iəkol iərman mine rəhan tatə okətuərah o lau min, kəni pətan mine uhun okətuərah o lau min, ³⁶ kəni iətəmini otol tikimir ilah aru rəhan min.

³⁷ "Kəni iətəmini iətəm tolkei pətik rəhan tatə mine məmə tapirəkis iəu, in təsəhmenian məmə otuva rəhak iətəmini. Kəni iətəmini iətəm tolkei pətik nətən iərman uə pətan tapirəkis iəu, in təsəhmenian məmə otuva rəhak iətəmini. ³⁸ Kəni iətəmini iətəm təsələsian rəhan nigə

kəmaluau muərisig lak,[†] in təsəhmenian məmə otuva rəhak iətəmini. ³⁹ Kəni iətəmini iətəm tatol pətik uək əmə məmə rəhan nəmiəgəhian e nəhue niftəni u in otəuvir, otəmkarəpən e nəmiəgəhian pəhrian. Mətəu iətəmini iətəm otimis o nərgək, in otos nəmiəgəhian itulin.

⁴⁰ "Kəni iətəmini iətəm tatos itəmah e nikin agian kəni təhmen əmə məmə tatos iəu e nikin agian. Kəni iətəmini iətəm tatos iəu e nikin agian, kəni təhmen əmə məmə tatos iətəni u iətəm təmahli=pa iəu. ⁴¹ Kəni iətəmini iətəm təhrun məmə suah kəti in iəni kəti rəha Uhgın, kəni tatos e nikin agian, in otos nətəouiən lan, təhmen əmə e iətəm iəni min kautos. Kəni iətəmini iətəm tatos e nikin agian iətəni əhruahru, in otos nətəouiən lan, təhmen e iətəni əhruahru.

⁴² Kəni nəmə iətəmini kəti tətəfən nati kəti kəm suah kəti mətəu-inu təhrun məmə in rəhak iətəmini, nipəhrianian Uhgın otətəou in o rəhan nolien təuvir u, nati əpnəpin rəhan nəfənian in nati əkəku əmə təhmen e nəhu ətəpu nəuan nəuətin əmə, uə rəhak iətəmini in ləhtəni agin."

10:25 Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 10:26 Mak 4:22; Luk 8:17 10:28 Rom 8:31; Jem 4:12 10:31 Mat 6:26 10:33 Luk 12:8-9 10:36 Maeka 7:6; Luk 12:51-53 * 10:36 Fəmlə nəuvein okotəhapu ilah min mətəu-inu nəuvein e fəmlə min okəhuərisig e Iesu, kəni nəuvein e fəmlə əmə əha okotəməki e Iesu. 10:37 Luk 14:26-27 † 10:38 Nipəti nəghətiən rəha Iesu səniəmə rəhan nətəmini okotəkei mohmis e nigə kəmaluau təhmen əmə lan. Nipəti nəghətiən u məmə kitəh rəfin kətiəh kətiəh kotəkei motegəhan lan məmə Uhgın otol nəuiən e nəmiəgəhian rəhatəh nati əpnəpin məmə rəhan nətəligian məmə kəutətig e nian iəkis min. Nəmə təhro nətəmini okotol nərahian kəm tah, nəmə təhro kitəh okohmis o nərgin, uə nəmə təhro nərahian min əha otəsuvaian e nəmiəgəhian rəhatəh. Kitəh kotərru, mətəu kotəhtul maru əmə o natigian e nəmiəgəhian iətəm Uhgın tolkei. 10:39 Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25 10:40 Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20

11

Iesu mine Jon Bəptais
(Luk 7:18-35)

¹ Nian Iesu tinol naunun nəgətuñian rəhan nətəmimi tueləf, təmiet ikin əha muvən e taun min e nitəni Kaləli, mətəgətuñ nətəmimi kəni mətəni pətigəmə nəghatəñ rəha Uhgín kəm lah.

² E nian əha, Jon Bəptais tətətig e kaləpus, kəni in təmətəu nanusiən e uək iətəm Iesu tatol. Kəni təmahli=pən rəhan nəuvein nətəmimi kəhuvən motətapuəh ohni məmə, ³ “?Təhro? ?Ik u iətəm kəmətəni aupən məmə suah kəti otuva, uə itimah iəutəhtahnin iətəmimi kəti min məmə otəpanuva min?”

⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Əhuvən moteruh Jon mətəni=pən nati nak iətəm nəməhuva motətəu kəni moteruh; ⁵ nətəmi nəhmtilah təpis kinauteruh nati. Kəni nətəmimi nətəm nəhlkilah tərəh kinotətəu təuvir kəni minəutaliuək. Kəni nətəmimi min u kəmotos nimisiən leprosi, nilosilah tinauvir. Kəni nətəmimi min u nipəgtəlgiləh təmalu, rəueiu əha kinautətəu nati. Kəni nətəmimi min u kəmoħmis, kinotəmiəgəh min. Kəni rəueiu, iətəmi kəti tinatəni pətigəmə nanusiən təuvir kəm nanrah min. ⁶ Iətəmimi otətig e nəuviriən pəhriən nəmə in təəhlmanian e nəhatətəiən lak o natimnati min iətəm iəu iətol uə iəsoliən.”

Iesu təməghati e Jon Bəptais

⁷ Nian nətəmimi rəha Jon kautohtəlig, kəni Iesu tinətuəuin mətəghati e Jon kəm nətəmimi min u kəutəharəg əha ikin, mətəni məmə, “? Aupən, nəmətəhuvən ikin təpiə-məpiə ikin məmə nəkotəh nak? ? Nəməhuvən məmə nəkotəfu iətəmi əpnapin əmə kəti təhmen e nimanuvehli əfəməh iətəm nimətəgi tətəlifə alifu əpnapin əmə? Kəpə. ⁸ ?Kəni təhro itəmah nəmoħiet, məmə nəkotəfu iətəmi kəti iətəm tatuvən e napən təuvir nəhmtn tiəkis?

11:5 Aes 35:5-6; 61:1 11:10 Mal 3:1; Luk 1:76

uək iətəm tatos nisiaiən. In tatol əpenə-penə suaru rəha Kristo iətəm Uhgín otəhli=pə, kəni in tətəni pətigəmə məmə Kristo tinatuva. Uək u in uək əsoli. Kəni Jon in iətəmi əsoli mətəu-inu in tatos uək əha. Mətəu nati kəti iətəm in təuvir tapirəkis uək rəha Jon, inu nəmə suah kəti tətəu iətəmi rəha Uhgín nian in tətəhatətə e Iesu Kristo. [†] 11:12 Suaru kəti min o nəuhlinian fes u tol lanko lan məmə: E nian Jon Bəptais təmətuəuin mətəni pətigəmə nəghatəñ rəha Uhgín mətəuərus=pə rəueiu, mətəu nətəmimi kəutəluəgin ilah nətəmimi nətəm kəutətig əhəl Narməniəgin Rəha Uhgín. Kəni nətəmimi rəha nəluəginian kəutəlkot məmə okotiuvi rəkis nətəmimi rəha Uhgín məmə kəhuva nətəmimi rəhalah. 11:13 Luk 16:16 11:14 Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13; Mak 1:1-8

Kəpə. Nətəmimi kəutəhuvən e napən təuvir tol lanəha, nian rəfin kəutətig e nimə rəha kig. ⁹ ?Mətəu nati nak əha nəməhuvən məmə nəkotəruh, iəni kəti, uə? Əuəh, pəhriən, mətəu iətəni kəm təmah məmə in ilis tapirəkis iəni. ¹⁰ Suah u inu Nauəuə Rəha Uhgín təmətəghati lan. Uhgín təməni məmə,

‘Otafu-to. Iətəhli=pinə iəhləpis iətəm otos rəhak nəghatəñ.

In otəupən lam məmə otol əpenə-penə e rəham suaru.’

¹¹ Nipəhriənian iətəni kəm təmah məmə, nətəmi u kəmotair e niiftəni u, kəti təsapirəkisiən suah kəha Jon Bəptais. Kəni mətəu iətəmi in ləhtəni əgin e Narməniəgin Rəha Uhgín, in ilis tapirəkis Jon.* ¹² E nian Jon Bəptais təmətuəuin mətəni pətigəmə nəghatəñ rəha Uhgín mətəuərus=pə rəueiu, Narməniəgin Rəha Uhgín in təskasik məmə otol uək matuvən. Kəni nətəmimi nətəm kotəskasik kotəlkut pik məmə okəhuvən motətig əhəl.[†]

¹³ Iətəni lanəha mətəu-inu, aupən əgin mətəuərus=pə nian rəha Jon, nəghatəñ min rəha Lou iətəm Uhgín təməfən kəm Mosis, mine nəghatəñ min rəha iəni min rəha Uhgín, kəutəni pətigəmə Narməniəgin Rəha Uhgín. ¹⁴ Kəni nəmə nikitamah tagiən məmə nəkotos nətəligiən u, iəkəni məmə Jon in Elaiə iətəm in iəni kəti aupən kəmətəni məmə otuva mol əpenə-penə e suaru rəha Məsaia. ¹⁵ Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni mətəhruñ nəghatəñ min u.

¹⁶ “? Nətəmimi min u nətəm kəutətig rəueiu, ilah kotəhro lanu lan? Ilah kotəhmen=pən e kəlkələh min kəutəharəg ikin katol makit ikin məutəhkuł məutəuin e lah min nəuvein məmə, ¹⁷ ?Itimah iəmətəhli nau kəm təmah məmə onəkəutol danis rəha nəgiəniən lan, mətəu itəmah nəsotoliən danis. Kəni itimah iəmətəsək eiua rəha

* 11:11 Fes u tətəni məmə uək rəha Jon, in uək iətəm tatos nisiaiən. In tatol əpenə-penə suaru rəha Kristo iətəm Uhgín otəhli=pə, kəni in tətəni pətigəmə məmə Kristo tinatuva. Uək u in uək əsoli. Kəni Jon in iətəmi əsoli mətəu-inu in tatos uək əha. Mətəu nati kəti iətəm in təuvir tapirəkis uək rəha Jon, inu nəmə suah kəti tətəu iətəmi rəha Uhgín nian in tətəhatətə e Iesu Kristo. [†] 11:12

Suaru kəti min o nəuhlinian fes u tol lanko lan məmə: E nian Jon Bəptais təmətuəuin mətəni pətigəmə nəghatəñ rəha Uhgín mətəuərus=pə rəueiu, mətəu nətəmimi kəutəluəgin ilah nətəmimi nətəm kəutətig əhəl Narməniəgin Rəha Uhgín. Kəni nətəmimi rəha nəluəginian kəutəlkot məmə okotiuvi rəkis nətəmimi rəha Uhgín məmə kəhuva nətəmimi rəhalah. 11:13 Luk 16:16 11:14 Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13; Mak 1:1-8

nimisian, matəu nəsoṭasəkiən kitah min itəmah.'

¹⁸ "Kəni təhmen əhmen əmə, itəmah nə-sotolkeikeiən Jon, kəni məsoltolkeikeiən iəu. Iətəni lanəha lan matəu-inu Jon tə-muva, kəni matəuakəm matəpəh nauəniən matəfaki kəm Uhgīn, kəni məsəmnimiən wain. Kəni nəmotəpəh in motəni məmə, 'Suah kəha narmin tərəh kəti tətətig lan.'

¹⁹ "Matəu nian iəu, Nəti Iətənimi, iəmuva kəni matəuən kəni matəmnim wain, matəu nəmotəpəh min iəu motəni məmə, 'Otafuto, suah kəha in iətənimi rəha nauən pik-iən mine iətənimi rəha napsiən, kəni mətan pəti ilah nətənimi rəha nosiən məni rəha takis, mine nətənimi nətəm nol təfagə tərəh.' Matəu nətənimi min u kəutətəlig e nolien rəhak mine rəha Jon, kotəhrun nehien məmə nati iətəm iəmuol təhmen vivi pəhriən."

Nəhməiən asoli otuva
(Luk 10:13-15)

²⁰ Kəni Iesu təməghati əskasik e natigien rəha nətənimi e taun min əha iətəm in təmol nati apispis tepət ikin e nəhmtilah. Təməghati lanəha matəu-inu ilah kəmə-sotəuhliniən nətəligien rəhalah o rəhalah nolien tərəh min. ²¹ Təməni məmə, "Itəmah nətəm Korasin, kəsi, nərahien asoli otuva o təmah! ! Itəmah nətəm Petsaitə, kəsi, nərahien asoli otuva o təmah! Matəu-inu iəmol pau nati apispis tepət e taun mil rəhatəmah matəu itəmah nəsoṭəuhliniən nətəligien rəhatəmah! Kəni məmə iəmol natimnati min əha əpəha Taea mine Saedon aupən, ko nətənimi əha ikin əha kəmotəuhlin rəhalah nətəligien e nolien tərəh min, kəni ilah məhuvən e napən əuas min məhuvən məutəharəg e nəhmtahu e nigəm məutəgəṭun məmə kəutətəu tərəh agin o nolien tərəh min rəhalah.

²² "Matəu iətəni kəm təmah məmə e nian əha iətəm Uhgīn otol nalpinien kəm nətənimi, nalpinien rəhatəmah otəskasik, mapirəkis nalpinien rəha nətəm Taea mine Saedon u aupən. ²³ ? Kəni itəmah nətəm Kapeniəm, nikitəmah təhti məmə Uhgīn otəfəri=pən itəmah əha ima nisiaiən əpəha e negəu e neai? ! Kəpə! Matəu Uhgīn otəhlman e təmah nəkoteiuaiu

ləhtəni agin, ima naulisien, matəu-inu iəmol nati apispis tepət e taun rəhatəmah. Kəni məmə iəmol natimnati min u əpəha Sotəm, iətəm taun əha təfagə tərəh min tepət ikin, kəni nətəm ikin kəmotəuhlin rəhalah nətəligien, kəni məmə Uhgīn təməsarəkinien Sotəm, kəni təmətatig əmə matəuarus=pa u rəueiu. ²⁴ Matəu iətəni kəm təmah məmə e nian əha iətəm Uhgīn otol nalpinien kəm nətənimi, nalpinien rəhatəmah otəskasik, mapirəkis nalpinien rəha nətəm Sotəm aupən ikin."

Itəmah nətəm ninotəpəou
(Luk 10:21-22)

²⁵ Kəni e nian əha, Iesu təmətəfaki matəni məmə, "Tatə Uhgīn, ik lərməniəg rəha natimnati rəfin ilis e neai mine ləhtəni e nəhue niftəni. Iətəni-vivi ik matəu-inu nəməhluaig e nipəti natimnati min u e nəhmti nətənimi nətəm koteinatig motəhrun vivi nati. Kəni nəmol əpu kəm nətənimi nətəm kotəhmen=pən əmə e kəlkələh min məmə okotəhrun vivi. ²⁶ Əuəh, Tatə, inu nati kəti iətəm ik nəkolkeikei."

²⁷ Kəni Iesu təmətəkeikei matəni kəm lah məmə, "Rəhak Tatə təmegəhan=pa rəkis natimnati rəfin e nəhlmək. Kəni iətəni kəti tikə iətəm təhrun vivi iəu u Nəti Uhgīn, məmə iəu pəh əhruahru. Matəu Tatə Uhgīn əmə təhrun. Kəni iətəni kəti tikə iətəm təhrun vivi Uhgīn, matəu iəu pisin əmə u Nəti Uhgīn, iəkəhrun, mine nətənimi nətəm iəu iəmitəpin məmə iəkol pətigəm Tatə Uhgīn kəm lah.

²⁸ "Əhuva ohniəu, itəmah nətəm nəhgitəmah nikə kəni ninotəpəou e natipəien e katipə figəm min, kəni iəkəfinə nəmeigian.† ²⁹ Itəmah otos uək iətəm iəkəfinə kəm təmah, kəni pəh iəkaupən məgəṭun itəmah lan. Iətəni lanəha matəu-inu iəu iətəni mətig, kəni rəhak nətəligien in ləhtəni. Kəni onəkotos nəmeigian e nikitəmah. ³⁰ Tol lanəha matəu-inu rəhak

11:19 Mat 9:14 11:22 Aes 23; Esik 26-28; Joel 3:4-8; Amos 1:9-10; Sek 9:2-4 11:23 Jen 19:24-28; Aes 14:13-15 11:24 Mat 10:15; Luk 10:12 11:25 1Kor 1:26-29 11:27 Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2

† 11:28 Nəghatien u "natipəien e katipə figəm min" tətəghati e Lou rəha nətəm Isrel iətəm kotəhmen e nati figəm matəu-inu Lou min u, ilah kotəskasik pik, kəni tiakis o nolien.

11:28 Jer 31:25

uak iækafinæ kəm təmah in timətig, kəni rəhak katipə in təhvevig.”[§]

12

Iərməniḡ rəha Sapət
(Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11)

¹ Kəni e nian əha e Sapət kəti, Iesu mine rəhan min nətəmini kəməutaliuək məu-tohapumin e nasumian rəha wit, kəni rəhan min nətəmini nəumis təmus ilah, kəni kəmautəhli nəua wit kəni mautun. ² Mətau nian Farəsi min kəmotafu ilah, kəni kəmotəni=pən kəm Iesu māmə, “!Ei, afuto! Rəham nətəmini kautol nati kəti iətəm kəutatgəhli Lou rəha Sapət.”[†]

³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah māmə, “? Nəmotafin uə kəpə, nati nak iətəm Kig Tefit təmol aupən, nian in mine rəhan min nətəmini nəumis təmus ilah? ⁴ In təmuvən imə e Nima Tapolin Rəha Uhgīn, kəni mos pīret mun iətəm pris min kinotəfən rəkis kəm Uhgīn. Kəni noliən əha tətətgəhli Lou, mətau-inu pīret əha, Lou tətəni māmə pris min əmə kotəhrun nunian. ⁵ ? Kəni nəmotafin e Lou uə kəpə, māmə nian rəfin e Sapət, pris min əpəha e Nīmə Rəha Uhgīn, ilah kautol uək rəhalah iətəm tətətgəhli Lou rəha Sapət? Mətau Uhgīn tateruh māmə nati əha in təhruahru əmə. ⁶ Mətau iətəni kəm təmah māmə iətəmi kəti u ikinu in ilis tapirəkis Nīmə Rəha Uhgīn. ⁷ E Nauəuə Rəha Uhgīn, in tətəni māmə,

“Nati kəti tatol nikik tətəgiən, inu māmə onəkotasəkəhrui nətəmini, mətau əniəmə rəhatamah sakrifais min iətəm nautol məutəfa kəmi iəu iətəm tatol nikik tətəgiən.”

^{11:30} 1Jon 5:3 [§] ^{11:30} Nian Iesu təməni “rəhak katipə in təhvevig,” nəghatien əhruahru rəha katipə, in “iok.” In nati kəti kəmol e nigī iətəm kəmələhu=pən e nentəui nati miəgəh əsanən kəti, kətəni māmə “okis,” nati miəgəh u təhmen e kau. Nətəm Isrel kəutələhu=pən iok e nentəui okis, kəni motəlis=pən nati kəti lan māmə okis otiuvi, təhmen e “kat” uə “plau,” nati iətəm tətəhlu e niftəni. Nətəm Isrel kəmotəni māmə nītəu-pənian Lou rəha Mosis in təhmen e iok kəti mətau-inu in uək əskasik. Mətau iok iətəm Iesu tətəfa kəm tah in təhvevig mətau-inu, nian təmimis e nigī kəməluau mos nalpinian o tətəgə tarah min rəhatah, kəni in tinol rəkis uək rəhatah. In təni māmə kitah kotəkeikei məutəhatətə əmə lan. Kəni in otasiru e tah māmə okotaliuaek e suaru əhruahru rəha Uhgīn.

* ^{12:1} Wit in nati kəti təhmen e rais. Afin-to e tiksiniəri. ^{12:1} Dut 23:25 [†] ^{12:2} Lou rəha nətəm Isrel tətəgəhan māmə iətəmini təhrun nosian nəua wit e nasumian rəha nətəmini nian tətəliuək mətohapumin e lah (Dut 23:25). Farəsi min nikilah təmərah mətau inko nətəmini min rəha Iesu kəmautol uək rəha nəuləkian, u in kəti rəha tətə-nain noliən min kəməniəhu agin māmə okəsoliən e nian rəha Sapət. (Eks 20:8-11; 34:21; Dut 5:12-15) ^{12:4} 1Saml 21:1-6 ^{12:4} Lev 24:5-9 ^{12:5} Nam 28:9-10 ^{12:6} Mat 12:41-42 ^{12:7} Hos 6:6; Mat 9:13 ^{12:10} Luk 14:3 ^{12:12} Luk 14:5 ^{12:14} Jon 5:16 ^{12:16} Mat 8:4; Mak 3:12

Nəmə nəkotəhrun nīpəti nəghatien u, kəni nətəmini min u nətəm kotəhruahru, ko nəsotakiliən ilah motəni māmə ilah kautol noliən tərəh. ⁸ Iətəni lanu lan mətau-inu iəu, Nati tətəmini, iəu iətərmənig e nian rəha Sapət.”

⁹ Kəni Iesu təməti ikin əha, maliuək matu-vən əpəha imə e nīmə rəha nuhapuminian rəhalah. ¹⁰ Kəni əmeiko ikin əha, iətəmi kəti əha ikin nəhlmin təmimis, təsəuhruiən lan. Kəni kəmotətapuəh o Iesu māmə, “? Təhro? ?In təhruahru e Lou māmə e Sapət, iətəmi təhrun nol vivien iətəmini iətəm tatimīs?” Ilah kəmotətapuəh ohni mətau-inu kəutəsəl e nətəligiən tərəh kəti rəha Iesu uə noliən kəti rəhan təhmen e nol vivien iətəmi e Sapət, iətəm ilah okotləfən in e kot ohni.

¹¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah māmə, “? Okəmə iətəmah kəti rəhan kəti sipsip, kəni sipsip u tiuvig=pən e nimil e Sapət, nikitəmah təhti māmə iətəmi əha otuvən miuvi-pəri=pa min? !Əuəh! Otəkeikei mu-vən miuvi-pəri. ¹² !Mətau iətəmini, in nati keikei tapirəkis sipsip! Konu, in təhruahru əmə e Lou māmə natol nati təuvir min əmə kəm nətəmini e Sapət.”

¹³ Kəni təməni=pən kəm iətəmi nəhlmin təmimis māmə, “Uahru-to e nəhlmə.” Kəni təmuhru e nəhlmin, kəni nəhlmin tuva minəuvir agin min, məhmen e nəhlmin u kəti min. ¹⁴ Mətau Farəsi min kəməhiet məhuvən ihluə minəutətəi nəua ohni māmə okotəhamu Iesu.

Ioluək iətəm Uhgīn təmitəpin

¹⁵ Kəni Iesu təməhrun nətəligiən rəhalah, kəni təməti ikin əha. Kəni nətəmini tēpət kəməhuərisig lan. Kəni in təmol vivi

nimisian rəfin rəhalah kəutəhuva məutəvir min. ¹⁶ Kəni təməniəhu ilah məmə okəsotəni pətigəmiən in kəm nətəmini min. ¹⁷ Natimnati min əha kəməhiet məmə nəghatien rəha Nauəuə Rəha Ughin otuva mol nipəhriənien lan. Ughin təməfən kəm iəni Aiseə u aupən o nəni pətigəmiən məmə,

¹⁸ “Inu ioluək rəhak iətəm iəu initəpən rəkis, iəkolkeiə pik in, kəni nikiə tagiən pik ohni.

Kəni iəu iəkol məmə Narmin Rəhak otuva məriəuəh lan.

Kəni in otəni pətigəm noliən əhruəhru rəhak mine nosmiəgəhiən rəhak e nəhmti nətəmini e nitəni pisin pisin min.

¹⁹ Ko in təsorgəhuiən kəni məsagət əfəməhiən, məsəghati pikien ikin nətəmini kəutuhapumin ilah min ikin.

²⁰ In iətəmi mətig, kəni in otol təuvir kəm nətəmini nətəm kəutəpəu kəni rəhalah nəsanəniən tikə.[‡]

In otol lanəha mətəuərus=pa noliən iətəm in təhruəhru otol win e noliən iətəm tərəh.

²¹ Kəni nətəmini min u səniəmə nəuaniləuə min rəha Isrel, ilah okotələhu=pən əskasik rəhalah nətəligiən tətətig lan, məmə in otosmiəgəh ilah.”

Iəu mine Pielsepul

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

²² Kəni nətəmini kəmosot iətəmi kəti məhuva kəm Iəu iətəm nəhmtin təpis kəni təsəghatien mətəu=inu narmin tərəh kəti tətətig lan. Kəni Iəu təmol vivi min, kəni iətəmi kəha tinateruh nati kəni minətgəhati. ²³ Kəni nətəmini rəfin nar-miləh təmiuəvig motəni məmə, “? Nəmə təhro suah u in Mipi Kig Təfit iətəm Ughin təməni məmə otahli=pa?”

²⁴ Kəni nian Fəresi min kəmotətəu nati əha mine nəghatien lan, kəni kəmotəni məmə, “Suah kəha tətəhgi pətigəm narmin

tərəh min e nəsanəniən əmə rəha Pielsepul u iətəmi asoli rəha narmin tərəh min.”

²⁵ Mətəu Iəu təhruən nətəligiən rəhalah, kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Nəmə nətəmini e kəntri kəti kəutəhəpu ilah min, kəni okotərəkin rəhalah kəntri. Kəni təh-men=pən əmə e taun kəti uə lahuənu kəti, nəmə nətəmini kəutəhəpu ilah min, kəni okotərəkin taun u uə lahuənu u.

²⁶ “Kəni nəmə Setən tətəhgi pətigəm nar-min tərəh min rəhan e nətəmini, kəni tatol aru əmə tikimər kəm in. ? Kəni otəhro lanu, rəhan nar-məniəniən otəhtul? ²⁷ ?Kəni nəmə iəu iətəhgi pətigəm narmin tərəh min e nəsanəniən rəha Pielsepul, kəni təhro e rəhatəmah min nətəmini? Ilah kəutəhgi pətigəm narmin tərəh min e nəsanəniən rəha pəh? ? Rəha Setən? Kəpə. Kəni tərəh məmə nautəni məmə iəu iətol lanəha. Tol lanəha, rəhatəmah nətəmini okotakil nəghatien min rəhatəmah, motəni məmə in neiuəniən. ²⁸ Mətəu nəmə iətəhgi pətigəm narmin tərəh min e nəsanəniən rəha Nar-min Rəha Ughin, kəni Nar-məniəniən Rəha Ughin tinuəvə rəkis o təmah.

²⁹ “Kəni iəkəni e suaru kəti min tol lanəha məmə, iətəmini kəti tikə məmə təhruən nuəniən e nimə rəha iətəmini kəti iətəm nahgin tepət təhmen e Setən məmə otəmki rəhan natimnati. Mətəu iətəmini kəti iətəm nahgin tepət agin otaupən məlis=ərin iətəmini u iətəm nahgin tepət, uərisig təpanuəvən imə məmki rəkis rəhan natimnati.

³⁰ “Iətəmi u in təsuərisigiən lak, in rəhak tikimər. Kəni iətəmi u in təsoriəruən sipsip min, in tatol ilah kəutəgim atiti.

³¹ Tol lanəha iətəni kəm təmah məmə, Ughin otəfəl rəkis noliən tərəh pisin pisin min rəfin,[§] mine nəghatien tərəh pisin pisin min rəfin iətəm nətəmini kəutəni lan, mətəu otol nalpinien, kəni məsaluən e nəghatien tərəh min iətəm nətəmini kəutəni e Narmin Rəhan. ³² Kəni nəmə iətəmini tətəni rah iəu, Nəti iətəmini, kəni Ughin otalu kəni məsalpinien. Mətəu iətəmini iətəm tətəni rah Narmin Rəha

^{12:18} Mat 3:17 [‡] ^{12:20} Nəghatien Kris əhruəhru rəha fes 20 tətəni məmə, “Ko təsətgəhlien niuig kəti iətəm təməgəu, kəni ko təsəmkəpis aginien wik rəha lait iətəm tətənəh əmə.”

^{12:21} Aes 42:1-4 ^{12:24} Mat 9:34; 10:25 ^{12:28} Uək 10:38; 1Jon 3:8 ^{12:30} Mak 9:40; Luk 9:50

[§] ^{12:31} Ughin tətəfəl rəkis noliən tərəh min nian nətəmini kotəuhlin rəhalah nətəligiən kəni məutətapuəh ohni məmə in otalu məsalpinien rəhalah noliən tərəh min. ^{12:31} Hip

Uhgin, Uhgin ko təsaluən lan e nian kəti, e nəhue niftəni u, mine e nian iətam tətuva.*

³³ “Nəmə nigī in təuvir, kəni nəuan in otəuvir; nəmə nigī in tərəh, kəni nəuan in otərəh. Tol lanəha mətəu-inu itəmah nəkotəruh əmə e nəua nigī məmə nigī in təuvir uə nigī in tərəh.[†] ³⁴ Itəmah nəkotəhmen e sineik! Itəmah nautol nolien ekəuekəu, kəni itəmah nətəm nəkotərəh. Ko nəsotəniən nati təuvir kəti, mətəu-inu nian iətamimi tətəghati, tətəni əmə nati nak iətam təriauəh e nikin. ³⁵ Iətamimi iətam nətəligiən təuvir təriauəh e nikin, nian rəfin in tətəni nati iətam in təuvir. Kəni iətamimi iətam nətəligiən tərəh təriauəh e nikin, nian rəfin in tətəni nati iətam tərəh. ³⁶ Iətamimi kəm təmah məmə e nian Uhgin otakil nətəmimi lan, nətəmimi okotəkeiki motəni pətigəm kəm in məmə təhro ilah kəmautəni nəghatiən tərəh əpnəpin min rəfin agin rəhalah. ³⁷ Tol lanəha, in otakil rəfin nəghatiən pisin min rəhatəmah, məmə itəmah nətəm nəkotəruəhru uə nətəm nəkotərəh.”

Nəmtətiən rəha Jonə
(Mak 8:12; Luk 11:29-32)

³⁸ Kəni nəgətuən min nəuvein rəha Lou mine Farəsi min kəmotəni=pən kəm in məmə, “Iəgətuən. Iəkotolkeiki məmə iəkoteruh nəmtətiən kəti iətam tapispis ik onəkol.”

³⁹ Mətəu təməni=pən kəm lah məmə, “Itəmah nətəmimi rəueiu mine, nəkotərəh, nəmotəpəh rəhatəmah nəhatətəiən e Uhgin, təhmen e pətan kəti tətəpəh rəhan iərman mətətu=pən suah pisin. Kəni rəueiu nəkotolkeiki məmə iəkol nəmtətiən kəti iətam otəgətuən məmə iəmsipən e Uhgin. Mətəu Uhgin otəfiənə əmə nəmtətiən kətəh əmə, kəni inəha nəmtətiən rəha iəni əha Jonə. ⁴⁰ Təhmen əmə məmə Jonə təməməhli o nian kisil lapin mine lənian e nərfi namu asoli təfla, kəni Nəti Iətamimi, in otəməhli o nian kisil lapin mine lənian əpəha e niki niftəni.

* ^{12:32} Nətəmimi nəuvein kotəni məmə nəghatiən u tətəghati e nətəmi min u nətəm kəmautəni məmə Iesu tatol vivi nətəmimi e nəsanəniən rəha Setən. Təhmen əmə məmə ilah kotəuin lan məmə Narmin Rəha Uhgin in Setən. Nətəmimi nəuvein min kotəni məmə nəghatiən u tətəghati e nətəmimi nətəm kəsotəhatətə əhanəhiən e Iesu, kəni motəpəh uək rəha Narmin Rəha Uhgin. [†] ^{12:33} Nipəti nəghatiən rəha Iesu məmə in iətamimi təuvir mətəu-inu tatol əmə natimnati təuvir min. ^{12:33} Mat 7:16-20 ^{12:34} Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:43-45 ^{12:38} Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30 ^{12:39} Jona 1:17; Mat 16:4; Mak 8:12 ^{12:40} Jona 1:17 ^{12:41} Jona 3:5 ^{12:42} 1King 10:1; 2Kron 9:1 [‡] ^{12:44} Nəghatiən u “nimə” tətəghati e iətamimi u iətam narmin tərəh təmiet rəkis lan. ^{12:45} Luk 11:24-26; 2Pitə 2:20

⁴¹ “E nian əha iətam Uhgin otakil nətəmimi rəfin, kəni nətəm Ninivə aupən, ilah okotəhtul motəni pətigəm məmə itəmah nəuaniləuis rəha Isrel nəkotərəh. Okotəhruən nəniən lanəha mətəu-inu nian ilah kəmotətuə nəghatiən rəha iəni əha Jonə, ilah kəmotəuhlin rəhalah nətəligiən e rəhalah nolien tərəh min. Kəni oteruh-to, iətamimi kəti iətam ilis tapirəkis Jonə tinuva, mətəu itəmah nəsotəuhliniən rəhatəmah nətəligiən e rəhatəmah nolien tərəh min. ⁴² Kəni e nian əha Uhgin otakil nətəmimi rəfin, kəni kwin rəha nitəni pesi ikin, otəhtul mənə pətigəm məmə itəmah nətəm nəkotərəh. Otəhruən nəniən lanəha mətəu-inu, in təmiet e nikali nitəni əpəha isəu agin, kəni maliuək muva məmə otətuə nəghatiən rəha Kig Solomən u iətam teinatig pik. Kəni oteruh-to, suah kəti iətam in ilis agin mapirəkis Kig Solomən tinuva, mətəu itəmah nəsotətiəligiən.

⁴³ “Nian narmin tərəh tiet e iətamimi, kəni in otuvən maliuək mətən əpəha ikin nigī mine nian miə tikə ikin, kəni nəhu tikə ikin, mətəsal ikin otatig məmeig ikin, mətəu təsehiən. ⁴⁴ Kəni tənə aru əmə kəm in məmə, ‘Iəkətiəlig=pən e rəhak nimə[‡] iətam iəmsipən ikin.’ Kəni nian tuva meruh nimə, iətamimi tikə ikin, kəni kəmafəl, kəni kəməlin vivi natimnati. ⁴⁵ Kəni tuvən mit narmin tərəh səpin min u kotərəh pik motapirəkis in, kəni məhuvən imə motatig. Kəni natigien rəha iətamimi əha rəueiu tərəh pik tapirəkis rəhan natigien iətam aupən. Kəni kotəhmen əmə e təmah nətəm nəkotərəh nətəm nəutətiəg rəueiu.”

Məmə rəha Iesu
mine pian min
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Nian Iesu tətəghati əhanəh kəm nətəmimi, kəni rəhan məmə mine pian min kəutəhtul əpəha ihluə məutətapuəh lan məmə okotəghati kəm in. ⁴⁷ Kəni iətamimi kəti təməni=pən kəm Iesu məmə, “Rəham məmə mine piam min əpəha

ihluä kəutəhtul. İlah kətolkeikei məmə okotəghati kəm ik.”⁸

⁴⁸ Kəni İesu təməni=pən kəm iətəmi təməni pətigəm məmə, “? Pəh u rəhak məmə, kəni pəh u piak min?” ⁴⁹ Kəni muahru=pən e nəhlmin məgəṭun=pən rəhan nətəmini, kəni məni məmə, “! İnu rəhak məmə mine piak min!” ⁵⁰ İatəni lanəha lan məṭəu-inu pəh u tatol nəuia rəhak Tatə əpəha ilis e nəgəu e neai, in piak, mine nəuvinik, mine rəhak məmə.”

13

Nəghatiən əuhlin e niftəni

(Mak 4:1-20; Luk 8:4-15)

¹ E nian əmə kəha, İesu təmiet e nimə muvən mətəharəg əpəha iuəkir e nikali nəhu Lek Kaləli. ² Məṭəu-inu nətəmini tepət kəmahuva motəhtul titəlau lan, kəni in təmuvən e bot kəti u tətəhtul iuəkir əmə o nipəkil, kəni mətəharəg. Kəni nətəmini kəmautəhtul ipari. ³ Kəni in təməni=pən natimnati min tepət kəm lah e nəghatiən əuhlin min.

Təməni məmə, “İətəmini kəti təmuvən məmə otearəgrəg nikiti wit rəhan əpəha e rəhan nasumiən.” ⁴ Kəni nian təmətarəgrəg nikiti wit rəhan, nəuvein kəmotəmei=pən e suaru, kəni mənig min kəmahuva motun rəfin ilah. ⁵ Kəni nikiti wit nəuvein kəmohtməgrəg=pən e niftəni iətəm kəpiel iuəkir əmə. Kəmotəviə uəhai əmə məṭəu-inu niftəni nəuan nəuvetin əmə. ⁶ Nian mītigar tərī, kəni məhgi ilah kətaukei-əukei məṭəu-inu nokilah təseiuaiu pikian. ⁷ Kəni nikiti wit nəuvein kəmotəmei=pən e niki niləuis u tol nihlin, kəni nian nikiti wit min kəteviə məṭəu niləuis tətətu-atu ilah kəni kohmis. ⁸ Kəni nikiti wit nəuvein min kəmotəmei=pən e niftəni iətəm təuvir, kəni kəmotəuə e nəualah. Nəuvein nəualah tate, nəuvein nəualah sikiste, nəuvein nəualah uanhanrit. ⁹ İtamah rəfin matəlgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni mətəhrun nəghatiən min u.”

¹⁰ Kəni nətəmini rəha İesu kəmahuva motətapuəh ohni məmə, “?Təhro nətəghati kəm nətəmini e nəghatiən əuhlin min?”

¹¹ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “İətəni lanəha məṭəu-inu itəmah u, Ughin

təmərah e suaru o təmah məmə itəmah onəkotəhrun nəghatiən oneuən min rəha Narmənigian Rəha Ughin. Məṭəu ilah, Ughin təməsərahian e suaru lanu o lah. ¹² Tol lanəha məṭəu-inu, iətəmi u iətəm rəhan əha ikin nəhrunian, Ughin otəfən min nəhrunian kəm in, kəni rəhan nəhrunian in otepət pik. Məṭəu iətəmi u iətəm rəhan nəhrunian tikə, Ughin otos rəkis rəfin rəhan nəhrunian iətəm nikin təhti məmə in tatos. ¹³ İtəghati e nəghatiən əuhlin kəm lah məṭəu-inu ilah kətafuə pau məṭəu kəsotəhrunian, kəni ilah kəutəṭəu pau məṭəu kəsotəhrun vivian.

¹⁴ Nəmiəgəhian rəhalah tatol nəghatiən rəha iəni Aiseə tətəvuə matol nipəhrinian lan. In təməni məmə, ‘Okəutəṭəu, məutəṭəu, mautəṭəu, məṭəu ko kəsotəhrunian. Kəni okəuteruh, məuteruh, məuteruh, məṭəu ko kəsotəhrunian nian kəti. ¹⁵ In tol lanəha məṭəu-inu nikilah tiniəkis rəkis.

Kəmotəsisig e matəlgiləh mine nəhmtiləh. Məṭəu kəmautol lanəha məmə, okəsoteruhian e nəhmtiləh, kəni okəsotəṭəuian e matəlgiləh, kəni nikilah təruru nəhrunian. Kəni məsəhuəiaən ohniəu məmə iəkəsmiəgəh ilah.’

¹⁶ Məṭəu itəmah u, Ughin təməfinə rəhan nəuvirian kəm təmah, kəni nian nəkotəruh, mətəhrun, kəni nian nəkotəṭəu mətəhrun.

¹⁷ Nipəhrinian iətəni kəm təmah məmə, iəni min tepət mine nətəm kotəhruahru min tepət kəmotolkeikei pik məmə okoteruh nati nak iətəm nəuteruh, məṭəu kəməsoteruhian. Kəni motolkeikei pik məmə okotəṭəu nati nak iətəm nəutəṭəu, məṭəu kəməsotəṭəuian.”

¹⁸ Kəni İesu təmətəkeikei mətəni məmə, “İtamah otətəlig vivi-to məmə nəkotəhrun niptəti nəghatiən əuhlin rəha iətəmi u iətəm təmətarəgrəg nikiti wit. ¹⁹ Nikiti wit iətəm təməmei e suaru, tətəgəṭun=pən iətəmini iətəm tətəu nəghatiən rəha Narmənigian Rəha Ughin, məṭəu in təsəhrunian. Kəni Setən tuva mos rəkis uəhai əmə nəghatiən əha iətəm təmuvən e nikin.

²⁰ “Kəni nikiti wit iətəm təməmei=pən e niftəni iətəm kəpiel iuəkir əmə, tətəgəṭun=pən iətəmini iətəm tətəṭəu nəghatiən

§ 12:47 E kopi əuas min nəuvein rəha Niutəstimin iətəm kəməte e nəghatiən Kris əupən, fes 47 tikə. 12:50 Rom 8:29 13:2 Luk 5:1-3 * 13:3 Afin-to “wit” e tiksənəri. 13:12 Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26 13:15 Aes 6:9-10; Jon 12:40; Uək 28:26-27 13:17 Luk 10:23-24

rəha Uhgín, kəni mos e nikin agiən, ²¹ mətəu nokin təseiuaiu pikien, kəni tətəhtul o nian əkuəkir əmə. Nian nəəsəuəiən, uə nərahian tuva e nəmiəgəhian rəhan o nəghatien əha, kəni təmei uəhai əmə e rəhan nəhatətəiən.

²² “Kəni nikiti wit iətəm təməmei=pən e niki niləuis tol nihlin, tətəgətun=pən iətəmimi iətəm tətəu nəghatien rəha Uhgín, mətəu rəhan nətəligiən tətuvən pik o natimnati rəha nəhue niftəni, kəni in tolkeikei məmə rəhan nautə otepət; kəni nətəligiən min əha kotatu-atu nəghatien rəha Uhgín, kəni nəghatien əha təsəuəiən e nəuan.

²³ “Mətəu nikiti wit iətəm təməmei=pən e niftəni təuvir, tətəgətun=pən iətəmimi iətəm tətəu nəghatien rəha Uhgín kəni məhrun nipətin. Kəni e nəmiəgəhian rəhan, in otəuə e nəuan, nian nəuvein nəuan tate, nian nəuvein nəuan sikiste, kəni nian nəuvein nəuan uan-hanrit.”

Nəghatien əuhlin
e manuvehli iətəm tərəh

²⁴ Kəni Iesu təməni nəghatien əuhlin kəti min kəm lah mətəni məmə, “Nəghatien əuhlin u tətəgətun=pən Narməniəgəhian Rəha Uhgín. Iətəmimi kəti təmearəgrəg e nikiti wit təuvir e rəhan nasumiən. ²⁵ Mətəu nian in mine rəhan min nətəmimi kəmau-tapili, rəhan kəti tikimir təmuvən mərəki e nikiti nimanuvehli tərəh min e rəhan nasumiən, kəni magim. ²⁶ Kəni nikiti wit təuvir mine nikiti manuvehli tərəh koteviə kəni kotəhmen əhmen əmə. Mətəu wit təmaupən mol nəuan, kəni e nian əha, noluək min kotəhrun neruhiən məmə manuvehli tərəh, ilah min əha ikin.

²⁷ “Kəni noluək min rəha iətəmimi əha, kəmahuva moteruh in, motəni məmə, ‘Iətəmi asoli. ? Nikiti wit min iətəm nəmearəgrəg e rəham nasumiən, ilah nikiti wit təuvir min əmə, uə kəpə? ? Mətəu təhro nikiti manuvehli tərəh min kinotəri?”

²⁸ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, ‘Tikimir kəti təmol nati əha.’

“Kəni rəhan min noluək min kotəni=pən kəm in məmə, ‘?Mətəu təhro? ?Nəkolkeikei məmə itimah iəkəhuven moteuvi rəkis manuvehli tərəh min əha?”

²⁹ “Mətəu təməni=pən kəm lah məmə, ‘Kəpə. Otəpəh. Nəmə itəmah nəkəhuven moteuvi rəkis manuvehli tərəh min, kəni mətə nəkoteuvi rəkis min wit təuvir min. ³⁰ Pəh kotəri pəti əmə mətəuərus=pən wit timəhtə. Kəni iəkəni=pən kəm nətəmimi nətəm okotəulək e wit məmə ilah okotəupən moteuvi rəkis manuvehli iətəm tərəh motəlis o nəraki-pəniən e nigəm. Uərisig okotəulək e wit təuvir min motəmki məhuven e nimə rəhak iətəm kotəlin nauəniən ikin.’”

Nəghatien əuhlin
e nikiti mastət

(Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)

³¹ Kəni Iesu təməni nəghatien əuhlin min kəti kəm lah məmə, “Narməniəgəhian Rəha Uhgín in otəkeikei mepət təhmin, təhmen e nikiti mastət† iətəm iətəmimi təmos muvən mərfei e rəhan nasumiən. ³² Nikiti mastət əha in natiəkəku agin, mətəu nian in otevia, in otuva iahgin təhmen e nigi kəti, kəni mənig min iətəm kəutiuvig ilis okəhuva motol nimaalah e nəhlmin min.”‡

Nəghatien əuhlin e is

(Mak 4:33-34; Luk 13:20-21)

³³ Kəni Iesu təməni nəghatien əuhlin kəti min məmə, “Narməniəgəhian Rəha Uhgín in otəkeikei mepət təhmin, təhmen=pən e is nəuan nəuvein iətəm pətan kəti tətəlkən e flauə tepət iətəm kəmol=pən e pəsin asoli, kəni təhgi flauə rəfin tətəsisə matol iahgin.”

³⁴ Natimnati min rəfin əha, Iesu təməghati əuhlin lan kəm nətəmimi. In təmatəgətun əmə nətəmimi e nəghatien əuhlin. ³⁵ Noliən əha təmol nəghatien rəha

13:22 Luk 12:16-21; 1Tim 6:9-10,17 † 13:31 Mastət in nigi iətəm katol=pən nikitin e nauəniən

məmə təpien vivi. Nikitin in natiəkəku agin, mətəu tətəviə matol nigi asoli lan. ‡ 13:32 Nəghatien əuhlin e mastət mine piret u is tikə lan tətəgətun=pən Narməniəgəhian Rəha Uhgín tətətuəuin mətig əmə, kəsəni pikien nepətiən rəhan məmə nətəm Isrel min kotolkeikei mine. Nəghatien əuhlin min u kəutəgətun itah e: (1) məmə təhro lanu Narməniəgəhian Rəha Uhgín tətərmənig vivi agin e nəmiəgəhian rəha nətəmimi kətiəh kətiəh u ilah rəhan min, (2) məmə təhro lanu Narməniəgəhian Rəha Uhgín e nəhue niftəni, mətəfa nətəmimi tepət kəutəhuva e nəhatətəiən lan. Suaru rəha Narməniəgəhian Rəha Uhgín tətərmənig e nətəmimi e nəmiəgəhian mine nimisiən rəha Iesu, keruh məmə təkəku, məpəuə məsəhmenien o nati kəti (məmə in əha nətəm Isrel nikilah tətəhti mine), mətəu nian kəti nətəmimi rəfin okoteruh nepətiən mine nəhəgəhəgəhian asoli rəhan.

iæni aupæn tætuva matol nipæhriænien lan. Tæmæni mæmæ,

“Iækæni pætigæm ræhak næghatien e næghatien æuhlin min.

Iækæni pætigæm natimnati iætæm iæmæhlu-aig e lah e nian iæmætuæuin matol niftæni mætæuærus=pa u ræueiu.”

Iesu tæmæni nipæti næghatien æuhlin e manuvehli

³⁶ Kæni Iesu tæmæt rækis e nætæmimi, kæni muvæn min e nipægnæua nimæ kæti. Kæni ræhan min nætæmimi kæmæhuva ohni motæ-tapuæh mæmæ, “Æni-to kæm timah nipæti næghatien æuhlin e manuvehli iætæm tæmæri e nasumien.”

³⁷ Kæni Iesu tæmæni=pæn mæmæ, “Iætæmimi iætæm tæmearægræg nikiti wit tæuvir min e nasumien, tætagætun=pæn iæu, Næti Iætæmimi. ³⁸ Kæni nasumien, tætagætun=pæn næhue niftæni. Kæni nikiti wit tæuvir min, ilah u kæutægætun=pæn nætæmimi ræha Uhgîn nætæm tætarmanig e lah. Kæni manuvehli tærah min, ilah kæutægætun=pæn nætæmimi ræha Setæn. ³⁹ Kæni tikimir iætæm tæmuvæn mearægræg manuvehli tærah, tætagætun=pæn Setæn. Kæni nian okæulæk e nasumien, tætagætun=pæn naunun nian, kæni nætæmimi nætæm kautæulæk e nasumien, kæutægætun=pæn nagelo min. ⁴⁰ Okotæmki manuvehli tærah motuvan æhtuv e nigæm, nolien æha tæhmen e naunun nian.

⁴¹ “Iæu Næti Iætæmimi, iækahli=pæn nagelo min ræhak okæhuvæn ikin iætarmænig ikin, motos rækis natimnati ræfin mine nætæmimi ræfin nætæm kautiuvu=pæn nætæmimi o nolien tæfagæ tærah min mine nætæmimi ræfin nætæm kautol nolien tærah min. ⁴² Ilah okotæraki=pæn e lah e nigæm asoli, kæni ikin æha nætæmimi okotasæk kæni mautigæt-ærain næhluvlah min ikin. ⁴³ Kæni nætæm kotæhruahru okotasæ tæhmen e mitigar e narmænigien ræha ræhalah Tatæ Uhgîn. Itæmah ræfin matælgitamah tatig, otætægig vivi, kæni motæhruan næghatien min u.”

Næghatien æuhlin e bokis mæni iætæm tæthæluaig

⁴⁴ Kæni Iesu tæmætækeikei mætæni mæmæ, “Næghatien æuhlin u tætagætun=pæn Narmænigien Ræha Uhgîn. Bokis mæni kæti tæthæluaig e niftæni kæti. Kæni iætæmimi kæti tæmætan mafu bokis mæni æha, kæni tatig mitænim min. Nikin tæmagien pik, kæni tæmuvæn mol sælim e natimnati ræfin ræhan, kæni mos næhmti niftæni æha.”

Næghatien æuhlin e kæpiel peræl

⁴⁵ Kæni Iesu tæmæni mæmæ, “Næghatien æuhlin u tætagætun=pæn Narmænigien Ræha Uhgîn. Iætæmimi kæti tætasal e natimnati, kæni matol sælim min lan. Kæni in tætasal e kæpiel tæuvir min næhmtilah tiækis, kætæni mæmæ peræl. ⁴⁶ Nian tæmeruh peræl kæti iætæm tæuvir pik agin, kæni in tæmuvæn mol sælim e ræhan natimnati min ræfin, kæni muvæn mos næhmti peræl æha, kæni mælæs ræhan.”§

Næghatien æuhlin e net ræha niuvien næmu

⁴⁷ Kæni Iesu tæmætækeikei mætæni mæmæ, “Næghatien æuhlin u tætagætun=pæn Narmænigien Ræha Uhgîn. Nætæmimi kautæraki=pæn e net æpæha itæhi mautos næmu pisin pisin min lan. ⁴⁸ Nian net tinæriaueh e næmu, kæni kotiuvu-pari net, kæni motæuæri næmu min motapei=pæn næmu tæuvir min e kætæm asoli min ræhalah, mætæu okotæraki e næmu min iætæm kotærah. ⁴⁹ Kæni e naunun nian, nagelo min okæhuva motos rækis nætæmimi nætæm kotærah e nætæmimi nætæm kotæhruahru, ⁵⁰ kæni motæraki=pæn e nætæmimi kotærah e nigæm asoli, kæni ikin æha nætæmimi okotasæk mautigæt-ærain næhluvlah ikin.

⁵¹ “?Itæmah nækotæhruan natimnati min u, uæ kæpæ?” Kæni ilah kæmotæni kæm in mæmæ, “Æuæh.” ⁵² Kæni tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, “Tol lanæha, nægætun min ræfin ræha Lou iætæm kæmægætun vivi ilah e Narmænigien Ræha Uhgîn, kotæhmen e iætæmi asoli ræha nimæ iætæm ræhan nautæ tæpæt. Kæni nian kæti in tatos rækis nati vi e ræhan nautæ, kæni nian kæti min tatos rækis nati æuas.”*

13:35 Sam 78:2 13:41 Mat 24:31; 25:31; Mak 13:27 13:42 Mat 8:12 13:43 Dan 12:3 § 13:46 nipæti næghatien æuhlin mil u mæmæ, Narmænigien Ræha Uhgîn in tæuvir pik agin. In tæhruahru mæmæ kitah kotæfæn ræfin natimnati min ræhatah mæmæ kotæhruan nosien. 13:50 Mat 13:42;

Luk 13:28 * 13:52 kæmæ tæhro næghatien u “nati æuas” tætaghati e næghatien ræha Uhgîn iætæm kæmætei e Nauæuæ Ræha Uhgîn æpæha Oltestimin, kæni næghatien u “nati vi e ræhan nautæ” tætaghati e nægætunien vi ræha Iesu.

Iəni iətəm kəsisiaiən
(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Nian Iesu tinol naunun nəghatiən e nəghatiən əhlin min əha, kəni təmiet ikin əha, ⁵⁴ muvən iman ikin. Kəni təmətəgə-tun nətəmimi əpəha e nimə rəha nuha-puminian, kəni narmilah təmiuvig, kəni kotəni māmə, “Suah u təmos iə neinatigian əha mine nəsanəniən əha o noliən nati apispis min? ⁵⁵ Suah kəha, kitah kotəhrun vivi in. ?In nati iətəmimi iətəm tatol nimə, uə kəpə? ? Kəni rəhan māmə, in Meri, kəni pian min ilah Jemis, mine Josip, mine Saimon, mine Jutəs, uə kəpə? ⁵⁶ ? Kəni rəhan kakə min kitah min ilah, uə kəpə? ? Təmos iə nəhrunian o noliən natimnati min əha?” ⁵⁷ Kəni nikilah təsəgiənən ohni kəni motəuhlin nəmtahlah ohni.

Mətəu Iesu təməni=pən kəm lah māmə, “Nəmə iətəmi kəti in iəni, nətəmimi rəfin kautisiai. Mətəu rəhan min nətəmimi əpəha lahuənu mine rəhan min nətəmimi e nipəgnəua nimə rəhan, ilah əmə kəsotisi-aiən.”

⁵⁸ Kəni təməsolian nati apispis tepət ikin əha, mətəu-inu ilah kəsotəhatətəiən lan.

14

Kig Herot Antipas
təməghati o Iesu
(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

¹ E nian əha, Kig Herot Antipas* u tətər-mənig e nitəni Kaləli, təmətəu nanusian rəha Iesu. ² Kəni təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi asoli māmə, “Suah u in Jon Bəptais iətəm təməmiəgəh min e nimisian. Tol lanəha tatos nəsanəniən əha o noliən nati apispis min.”

Nimisian rəha Jon Bəptais

³⁻⁴ Herot Antipas təməghati lanəha mətəu-inu in təmohamu rəkis Jon Bəptais. Inu nanusian e nimisian rəha Jon Bəptais, tol lanu lan.

Aupən ikin, Kig Herot Antipas təmakləh e Herotias u pətəuəhli rəha pia Herot u, Filip Kətiəh. Kəni Jon təməni=pən kəm in māmə, “Təsəhruahruian māmə nəkos pətan u, mətəu-inu nətatəhli Lou.” Kəni Herot Antipas təmaskəlim Jon o Herotias, məlis-ərain, miləfən e kaləpus. ⁵ Herot

Antipas tolkeikei māmə in otohamu Jon, mətəu təməsolian mətəu-inu tətəgin e nətəmimi. Ilah kautisiai Jon mətəni māmə in iəni kəti.

⁶ Mətəu nian kəti, Herot Antipas təmol lafet kəti rəha nian təməir lan, kəni pətan mītə, nəti Herotias, təmol danis aupən e nəhmti nətəmimi rəfin. Kəni rəhan noliən danis təmol Herot Antipas nikin təmuvən pik lan, ⁷ kəni tol lanəha, in təməni əskasik mos nonauvil māmə in otəfən nati nak iətəm pətan mītə əha tolkeikei. ⁸ Kəni Herotias təməghati kəm nətin, kəni nətin təməni=pən nəghatiən rəha Herotias kəm Herot Antipas māmə, “Os rəhn-kəpə Jon Bəptais e pilet kəti muva u ikinu məfa kəm iəu rəueiu.” ⁹ Kəni kig, nikin tərəou. Mətəu təməni=pən kəm rəhan nətəmimi māmə ilah okotol nəuia nəti Herotias, mətəu-inu o rəhan nonauvil mine nəniəskasikian iətəm təmol e nəhmti nətəmimi. ¹⁰ Kəni təməhli=pən nətəmimi nəuevin kəhuvən e kaləpus, kəni ilah kəmotəuəhtuv rəkis rəhn-kəpə Jon ikin əha, ¹¹ motələhu=pən e pilet kəti, motos məhuva, motəfən kəm nəti Herotias, kəni in təməfən kəm rəhan māmə.† ¹² Kəni nətəmimi rəha Jon kəməhu-vən motos nipətin məhuvən mohtənim, kəni məhuvən motəni=pən kəm Iesu.

Iesu təmaugin
nətəmimi faif-tausin

(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

¹³ Nian Iesu təmətəu nanusian əha, kəni təmuvən e bət kəti muvən əpəha ikin nətəmimi kohkə ikin. Mətəu nian nimənin nətəmimi kəmotəhrun ikin təmuvən ikin, kəni ilah kəməhiet e rəhalah lahuənu min motəliuək ipari məhuərisig e Iesu.

¹⁴ Nian Iesu təmuvəri, mafu māmə nimənin nətəmimi tepət, kəni nikin təməpət o lah, molkeikei ilah, kəni mol vivi nimisian min rəhalah.

¹⁵ Kəni ləhnaiuv iuəkər o napinəpuian, rəhan min nətəmimi kəməhuva ohni mautəni māmə, “Ikinu, ikin nətəmimi kohkə ikin, kəni otəsuvəhian tapinəpu. Ahli=pən nimənin nətəmimi māmə okəhuvən lahuənu min motos nəhmti niglah nəuevin nauəniən.”

¹⁶ Kəni Iesu təməni=pən māmə, “Kəpə. Otəpəh əmə ilah kəutol u ikinu, kəni itəmah əmə otəugin ilah.”

13:54 Jon 7:15 13:55 Jon 6:42 13:57 Jon 4:44

Herot. 14:3-4 Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20 14:5 Mat 21:26 † 14:11 Herotias təmolkeikei māmə kəməfən rəhn-kəpə Jon e pilet māmə təgəgun māmə Jon in təmimis pəhrian. In tətəgəgun min māmə Herotias in iərmis e pətan.

* 14:1 Afin-to “Herot” e tiksiniəri meruh famli rəha

¹⁷ Mätəu kotəni=pən kəm in mämə, “Itimah iautos əmə piret faif mine nəmu keiu.”

¹⁸ Kəni təni mämə, “Otos məhuva kəm iəu.” ¹⁹ Kəni mənı=pən kəm nətəmini mämə okotəharəg ləhtəni e nımanuvehli. Kəni təmos pıret faif mine nəmu keiu əha, məsal-pəri əpəha e neai, məfaki=pən lan, kəni məhapu pıret. Kəni məfən kəm rəhan mın nətəmini, kəni kotəfən kəm nımənin nətəmini. ²⁰ Kəni ilah rəfin kəmotəuən, nərfiləh tāsısi. Kəni nıpıspısi nauənıən iətəm kəmotəpəh, nətəmini rəha İesu kə-motəpei=pən e kətim asoli ilah tueləf kotəri vivi. ²¹ Kəni nətəmini nətəm kəmotəuən, nəman əmə təhmen e faif-tausin, mätəu kəsafinıən nıpətan mine kəlkələh mın.

*İesu təmalıuək e nəhue nəhu
(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)*

²² Kəni İesu təməni kəm rəhan nətəmini mämə ilah okəhuvən e bot məhuvən e nəven=pən əpəha e lek, mätəu in otəhli=pən nətəmini kohtəlig=pən imalah mın ikin. ²³ Nıan tınəhli=pən rəkis nətəmini, kəni muvən əpəha ilis e nıtəuət kəti in pısın əmə, mämə otəfaki. Nıan tınəpınəpu, İesu pısın əmə əha ikin, ²⁴ mätəu bot tınuvən rəkis e nalugi lek, kəni mınətələs pıkin nımətagi, kəni peau-peau mın kınəutoh bot.

²⁵ Kəni lapın iuəkır o nıanıən, İesu təmalıuək e nəhue nəhu mätuva o lah. ²⁶ Mätəu nıan nətəmini rəha İesu kəmotəfu in tətalıuək e nəhue nəhu, kəni kəmotəgın pık mautəni mämə, “!Ei, nərmi iətəmini kəti!” Kəni kəmotəsək əfəməh mätəu-inu kəutəgın.

²⁷ Mätəu uəhai əmə, İesu təməghati kəm lah mämə, “!Ei, nıkitəmah təhtul məhəməhə. Mə iəu əpə. Sotəgıniən!”

²⁸ Kəni Pıtə təni mämə, “İərməniğ, nəmə ik pəhrıən, kəni auın lak iəkəliuək e nəhue nəhu muvnə.”

²⁹ Kəni İesu təməni=pən kəm in mämə, “Va.”

Kəni Pıtə təmeıuıu e nəhue bot, kəni malıuək e nəhue nəhu matuvən o İesu.

³⁰ Mätəu nıan nıkin təməhti nımətagi asoli, kəni nıkin təməgın pık, kəni mınətəmnım mətəsək=pən o İesu mətəni mämə, “!İərməniğ, asıru lak!”

³¹ Kəni rəueıu agın İesu təmeapən maskəlım Pıtə, kəni mənı=pən kəm in mämə, “!k rəham nəhatətəiən təkəku agın. ?Təhro rəham nəhatətəiən təkəku ohniəu?”

³² Kəni nıan kəmuəri=pən e bot, kəni nımətagi təmeıuıu. ³³ Kəni ilah əha e nəhue bot kəmotəfən nısiəiən asoli kəm in mautəni mämə, “Pəhrıən, ik Nəti Uhgın.”

³⁴ Nıan kınəhuvən e nəve nıtəni=pən, kəməhuvari=pən e nıtəni Kenesəret. ³⁵ Kəni nıan nətəmini əha ikin əha kınətəhrun İesu, motəhli=pən nəghatıən tıvən mıtələu o nətəmini e lahuənu mın rəfin əha ikin. Kəni kəmos rəhalah mın nətəmini nətəm kəutohmıs məhuva o İesu, ³⁶ kəni kəmotəkeıkei o İesu mämə ilah nətəm kəutohmıs okotek əmə nıfıfi napən rəhan. Kəni ilah rəfin nətəm kəmotek nıfıfi napən rəhan, rəhalah nımisıən təmıke, kəni kəmotəuvır.

15

*Nəti iətəm tatol iətəmini tətamıknık
(Mak 7:1-23)*

¹ Kəni Farəsi mın nəuvein mine nəgətun mın nəuvein rəha Lou kəmotıpən İerusaləm məhuva o İesu. Kəni motətapuəh ohni mämə, ² “?Təhro rəham mın nətəmini kəutəgəhli kastım rəhatəh iətəm rəhatəh kəha mın aupən kəmotəgətun itah lan? İlah kəutəuən mätəu kəsotaupənıən moteıkuas e nəhlmılah.”

³ Kəni İesu təməni=pən kəm lah mämə, “? Mätəu təhro itəmah mın nəutəgəhli Lou rəha Uhgın o naskəlım əskasikıən kastım pısın pısın mın rəhatəmah? ‘İətəni lanəha mätəu-inu, Uhgın təməni mämə, ‘Nəkotısıai rəhatəmah tatə mine mämə,’ kəni təməni mın mämə, ‘İətəmini iətəm otəghati rəh e rəhan tatə uə mämə, okəkeıkei kohamu.’ ⁵ Mätəu itəmah nəkotəni mämə, nəmə iətəmi kəti rəhan kəti mənı əha ikin iətəm in təhrun nasıruıən e rəhan tatə mine mämə, in təhrun nəniən kəm lau mämə, ‘Kəsi, iəmələhu pısın mənı u mämə rəha Uhgın,’ ⁶ kəni təsəfənıən mənı u kəm rəhan tatə, kəni noliən əha tətəgətun mämə ko in təsısiəiən in. E noliən əha, itəmah nautol nəghatıən rəha Uhgın tatol nəti əpnəpın lan, mätəu-inu itəmah nəkotolkeıkei mämə nəkotəskəlım kastım mın əmə rəhatəmah.

⁷ ! Itamah nəfaki eiua min. Nəkotəhmen e kəhvitei. Inu ihluə nəkotəuvir, mətəu nəkəutamikmik e nikitamah. İəni Aiseə təməghati əhruahru e təmah nian təməni pətigəm nəghatən rəha Ughin iətəm tətəni məmə,

⁸ “Nətəmini min u kautisiai iəu e nohlilah əmə,

mətəu nikilah isəu ohniəu,

⁹ Rəhalah nolən rəha nəfakən kəm iəu in nati əpnəpin əmə,

kəni nian kəutəgəhun, kəutəni məmə nəghatən min rəhak,

mətəu in nəghatən min rəha nətəmini əmə.”

¹⁰ Kəni İesu təmauin e nətəmini məmə okəhuva ohni, kəni məni=pən kəm lah məmə, “Otətəlig-to, kəni mətəhrun nati u.

¹¹ Nati nak iətəm nətəfən e nohlīm matun, təsələn ik nəkamikmik e nəhmti Ughin, mətəu nati nak iətəm tatiet e nohlīm, in tatol ik nəkamikmik e nəhmti Ughin.”

¹² Kəni rəhan min nətəmini kəməhuva ohni məutətapuəh məmə, “? Nəkehruun məmə Fərəsi min, nikilah tərəh nian kəmotətəu nəghatən əha?” ¹³ Kəni təməni=pən məmə, “Nigi min rəfin iətəm rəhak Tatə əpəha e negəu e neai təməsərfeən, okeuvi-pəri ilah nokin. ¹⁴ Əpəh ilah. İlah kəutit nətəmini, mətəu nəhmtilah təpis. Nəmə iətəmini, iətəm nəhmtin təpis tit iətəmini kəti iətəm nəhmtin təpis, kəni ilau pəti okiauvig=pən e nimil.”

¹⁵ Kəni Pitə təməni=pən kəm in məmə “Əni-to nıpəti nəghatən əuhlin u kəm timah.”

¹⁶ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “? Itamah rəhak min nətəmini, mətəu itamah min nəsotəhrun əhanəhən? ¹⁷ ? Nəkotəhrun uə kəpə məmə, nati nak iətəm tatuvən e nohli iətəmini meiuai e nərfən, kəni miet min e nıpəti iətəmini? ¹⁸ Mətəu natimnati min iətəm kəutəhiet e nohli iətəmini, ilah kəutisipən e niki iətəmini. Kəni natimnati min tərəh əpəha e niki iətəmini kəutol iətəmini u tətamikmik e nəhmti Ughin. ¹⁹ Tol lanəha mətəu-inu, natimnati iətəm kəutisipən e niki iətəmini

kətol lanu lan: nətəligən tərəh min; nohamuiən iətəmini; nakləhən e pətan; nıpətan mine nəman mine, kəutit oneuən ilah min; nakləhən; nəghati eiuaən e nətəmini; nəni rəhian nərgi iətəmini.

²⁰ Inu natimnati iətəm tol iətəmini tətamikmik e nəhmti Ughin. Mətəu nəmə iətəni kəti təseikuasiən e nəhlmin kəni mauən, inu təsələn in tamikmik e nəhmti Ughin.”

Nəhatətəiən
rəha pətan İanihlua
(Mak 7:24-30)

²¹ Kəni İesu təmiet ikin əha, kəni muvən ikin iətəm taun keiu əha, Təea mine Saedon kətuəməhli ikin. ²² Kəni pətan kəti əha ikin, İanihlua pətan Kənan, təmuva ohni mətasək əfəməh məmə, “İərmənig, Mipi Tefit, asiru lak. Narmin tərəh kəti təskasik tətətig e nətik pətan mətərkən in.”

²³ Mətəu İesu təsəni=pən aginən nəghatən kəti kəm in. Kəni rəhan nətəmini kəməhuva məutəkeikei ohni, mətəni məmə, “Ahli=pən in isəu, mətəu-inu tətasək əfəməh matuərisig e tah.”

²⁴ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Kəmahli-pa əmə iəu o sipsip min rəha nəuaniləuəs rəha İsrəl nətəm kəmotəluəi.”

²⁵ Mətəu pətan əha təmuva misin nəulin əupən e İesu mətəni məmə, “İərmənig, asiru lak.” ²⁶ Kəni İesu təməni=pən məmə, “Təsəhruahruən məmə iəkəs nəuənən nig kəlkələh min, kəni məraki=pən kəm kuri min.”* ²⁷ Kəni pətan u təməni=pən məmə, “Əuəh, İərmənig. Mətəu kuri min kəutun nıpisipi nəuənən iətəm tətəmei e tepil rəha nərmənig min rəhalah.” ²⁸ Kəni İesu təməni=pən məmə, “Ei, pətan. ! Rəham nəhatətəiən in iahgin! Nati nak iətəm nəkolkeikei, otuva mol nıpəhrənən.” Kəni rəueiu agin, nətin pətan təuvir min.

İesu təmol vivi nımisiən tepət

²⁹ Kəni İesu təmiet ikin əha maliuək e nikali nəhu Lek Kaləli. Kəni məri muvən əpəha ilis e nıtuəət kəti kəni mətəharəg.

³⁰ Nımənən nətəmini kəməhuva ohni, məutos nətəmi min u nətəm nəhlkilah təməpəu-əpəu, mine nətəmi min u nəhmtilah təpis, mine nətəmi min u

15:9 Aes 29:13 15:11 Mat 12:34 15:14 Luk 6:39; Rom 2:19 15:24 Mat 10:6 * 15:26 Nəghatən u “kəlkələh” tətəghati e nətəm İsrəl, kəni nəghatən u “kuri” tətəghati e Nanihlua min. Nəghatən u səniəmə nəghatən təuvir agin. İesu in tətəni əmə nəghatən rəha nətəm İsrəl mine rəhan min nətəmini kəutəni. Kəni rəueiu in tolkeikei məmə otəgəhun ilah e nati kəti məmə nəhatətəiən rəha pətan u tətəgəhun məmə səniəmə in nati əpnəpin əmə e nəhmti Ughin.

nipətilah nəuəvətīn təmimis, mīne nətəmi min u kotəru nəghatīn, mīne nimisiān pisin pisin min. Kəni motəlīn=pən ilah iuəkir o Iesu, kəni tol vivi ilah. ³¹ Kəni nimənin nətəmi narmilāh təmīuivg nian kəmotafu nətəmi kotəru nəghatīn kəmotəghati, mīne nətəm nipətilah nəuəvətīn təmimis kotəuvir, mīne nətəm nəhlkilāh təməpaiu-əpaiu kotaliuek, mīne nətəm nəhmtilāh təpis koteruh nati. Kəni mautəni-vivi Ughin rəha Isrel.

*Iesu təmaugin
nətəmi fo-tausin
(Mak 8:1-10)*

³² Kəni Iesu təmauin e rəhan min nətəmi kəhuva ohni, təməni=pən kəm lah māmə, “Nikik nahmə pik o nətəmi min u. Kitah min ilah o nian kisil əha rəueiu, kəni nati tikə māmə okotun. İəsolkeikeiən māmə iəkahli=pən ilah kəutəhuvən, nəumis tus ilah, mətə nəuvein kohmiseah e suaru.”

³³ Kəni rəhan nətəmi kotəni=pən kəm in māmə, “?Okotos iə pīret u ikinu, ikin təpiə-məpiə ikin iətəm təhmen māmə okotəugin nimənin nətəmi lan?”

³⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah māmə, “?Pīret ko kuvəh u nautos?”

Kəni kotəni=pən māmə, “İautos pīret səpin mīne nəmu əkəku nəuan nəuvein əmə.”

³⁵ Kəni Iesu təməni=pən kəm nimənin nətəmi māmə okotəharəg e niftəni.

³⁶ Kəni təmos pīret ilah səpin, mīne nəmu əlkələh, kəni məfaki məni tagkiu kəm Ughin ohni, kəni məhapu ilah, məfən kəm rəhan min nətəmi, kəni kotəfən kəm nətəmi. ³⁷ Kəni ilah rəfin kəmotun nərfilāh tāsisi. Kəni nətəmi rəha Iesu kəmotəpei=pən nīpispisi nəuənən iətəm kəmotun motəpəh e kətim asoli ilah səpin, kəmotəri vivi. ³⁸ Nətəmi nətəm kəmotun, nəman ilah fo-tausin, mətə kəsafinən nīpətan mīne kəlkələh min. ³⁹ Kəni Iesu təhli=pən nimənin nətəmi kəutəhuvən, kəni in təmuvən e bot muvən ikin Makatən.

16

Farəsi min mine Satusi min kəutəta-puəh o nəmtətən kəti.

(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Kəni Farəsi min mine Satusi min kəməhuva o Iesu, kəni kəmotəghati əhlin kəm in māmə otol kəm lah nəmtətən kəti rəha negəu e neai, inu nati apispis asoli iətəm otəgətin māmə Ughin təmahli=pa in. ² Kəni təməni=pən kəm lah māmə, “Nian tinəhnaiuv, nəkotəni māmə, ‘olauig tərəuia, mətəu-inu nəpuə tətəruəvəruv.”

³ Kəni ləplapin nəkotəni māmə, “Nuhuən otəfuv, mətəu-inu nəpuə tinəruəvəruv mītəlau.* Nəkotəhrun nəniən māmə nīpəti nəmtətən min e nimali nəpuə iətəm tatiet, mətəu nəkotəru nənən nīpəti nəmtətən iətəm nəuteruh əha rəueiu, inəha nati agin min iətəm kəutəhuva e nəmiəghən rəhatəmah rəueiu.

⁴ “İtəmah nətəmi rəueiu mine, nəkotərah, itəmah nətəm Isrel nəmotəpəh rəhatəmah nəhatətəiən e Ughin, təhmen e pətan kəti tətəpəh rəhan iərman mətitəu=pən suah pisin. Kəni rəueiu nəkotəlkeiki māmə iəkol nəmtətən kəti iətəm otəgətin māmə iəmsipən e Ughin. Mətəu Ughin otəfinə əmə nəmtətən kətəh əmə, kəni inəha nəmtətən rəha iəni Jonə.”[†] Kəni in təməpəh ilah matuvən.

*Is rəha Farəsi min
mine Satusi min
(Mak 8:14-21)*

⁵ Nian Iesu mine rəhan min nətəmi kəmautəhuvən e nəve nəhu=pən e nəhu Lek Kaləli, rəhan nətəmi kəmotəlu māmə okotos pīret nəuvein. Kəni nian kinəhuvən e nəve nəhu=pən, ⁶ kəni təməni=pən kəm rəhan nətəmi māmə, “Onəutətu itəmah o is rəha Farəsi min mine Satusi min.”

⁷ Kəni nəruuən tinos ilah, kəni kəmotəni=pən kəm lah min māmə, “Təghati lanəha mətəu-inu kəmotəlu e nəmkien pīret nəuvein.”

⁸ Mətəu Iesu tinəhrun rəhalah nətəligiən, kəni təməni=pən kəm lah māmə. “Ei, rəhatəmah nəhatətəiən təkəku agin. ?

15:31 Mak 7:37 15:32 Mat 14:14 16:1 Mat 12:38; Luk 11:16 * 16:3 Inu e Nītəni kotəni māmə, “Nəmə nəpuə apin tīnəri, kəni otəsuvəhiən təfuv.” [†] 16:4 Nian təfla təməgei Jonə, in təhmen māmə təmimis, kəni nərfi təfla u təhmen e suvət rəhan. Təmatig e nərfi təfla o nian kisil. Nian təfla təmeuə e Jonə, təhmen māmə təməmiəgh min e rəhan nimisiān. Iesu tən māmə in otimis, kəni nətəmi okotənim e suvət kəti. In otatig e suvət o nian kisil, kəni otəmiəgh min. Tol lanəha, nəmtətən rəha Jonə māmə Iesu otimis matig e suvət o nian kisil məmiəgh min e nimisiān. Afīn-to Mat 12:40 mine Jonə 1:17. 16:6 Luk 12:1

Təhro nəutəni=pən kəm təmah min məmə pīret tikə o təmah? Mətau təhro nəutətəlig pik məmə pīret tikə? ⁹ ? Nəsotəhrun əhanəhiən, uə kəpə? ? Ninotalu e pīret faif u iətəm iəmaugin nətəmimi faif-tausin lan, kəni uərisig, nauəniən tepət əha ikin kəməpəh, kəni nəməhuveipei=pən nīpispisi nauəniən e kətim asoli tepət? ¹⁰ ? Kəni ninotalu e pīret səpin u iətəm iəmaugin nətəmimi fo-tausin? Kəni kəpəh nīpispisi nauəniən tepət əha ikin, kəni nəmotaipē=pən e kətim asoli tepət. ¹¹ ? Təhro iətəh nəsotəhrun iəh iəu iəsəghatən e pīret? Autətəu iətəh o is rəha Farəsi min mine Satusi min.” ¹² Təmāni lan əha, kəni e nian əha, ilah kəmotəhrun məmə in təsəghatən e is rəha nolən pīret məmə okautətəu ilah ohni, mətau okotətəu ilah o nəghatən min iətəm Farəsi min mine Satusi min kautəgətin nətəmimi lan.

Pitə təmāni məmə

Iəsu in Kristo

(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Nian Iəsu təmuva ikin Sisəriə Filipai, mən=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “?Nətəmimi kautəni iəu məmə iəu pəh, Nəti iətəmimi?”

¹⁴ Kəni kotəni=pən məmə, “Nəuvein kautəni məmə ik Jon Bəptais, nəuvein kautəni məmə ik iəni Elaiə, kəni nəuvein kautəni məmə ik iəni Jerimaia, uə iəni kəti aupən ikin.”

¹⁵ Kəni təmāni=pən kəm lah məmə, “? Mətau təhro e təmah? ? Nəkotəni məmə pəh u iəu?”

¹⁶ Kəni Saimon Pitə təmāni=pən məmə, “Ik Kristo iətəm Ughin təmāni məmə otahli=pa. Ik Nəti Ughin iətəm tətətig mətəmiəgəh.”

¹⁷ Kəni Iəsu təmāni=pən məmə, “Ughin təməfinə rəhan nəuvirən kəm ik, Saimon nəti Jonə, mətau=inu səniəmə iətəmimi əmə təmol pətigəm nati u kəm ik, mətau rəhak Tatə əpəha e negəu e neai iətəm təmol əpu nati u kəm ik. ¹⁸ Kəni iəkəni=pinə kəm ik Pitə, u nīpətin tənī məmə kəpiel. Kəni iəkuvləkin rəhak nīməfaki e kəpiel u, kəni ko nəsanəniən rəha nīmisiən otəsapirəkisiən. ¹⁹ İəkəfinə kəm ik nepətiən iətəm tatsipən o Ughin əpəha e negəu e neai. Kəni əpəha e negəu e neai, Ughin tīnəgəhan

rəkis e nəuiam iətəm onəkəni e nəhue niftəni. Nian onəkəhtipəsəg e nati kəti, uə nəkəgəhan e nati kəti, kəni otol.” ²⁰ Kəni mən=pən əskasik kəm rəhan nətəmimi məmə okəsotəni-pəniən kəm iətəmi kəti məmə in Kristo iətəm Ughin təmāni məmə otahli=pa.

Iəsu təmāni pətigəm

rəhan nīmisiən

(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

²¹ E nian əha, Iəsu təmətuəuin mətəni pətigəm kəm rəhan nətəmimi məmə in otəkəikei muvən Jerusiləm, kəni pris asoli min, mine nəgətin min rəha Lou, mine nətəmi asoli min rəfin rəha nətəm İsrəl okotol in tətəu nəhməiən e nərahien tepət, kəni okotohamu in. Kəni uərisig e nian kisiil lan, in otəmiəgəh min e nīmisiən.

²² Kəni Pitə tos pisin Iəsu, kəni mətuəuin mətəniəhu mətəni məmə, “İərmənig, Ughin otəkəikei məhtipəsəg e nati əha. ! Nati əha ko təsuvaieən mol nīpəhrinəniən lan!”

²³ Kəni Iəsu təlali mən=pən kəm Pitə məmə, “! Setən! ! Uvən isəu ohniəu! Ik nətəhtul-pəsəg lak. Rəhan nətəligiən səniəmə nətəligiən rəha Ughin, mətau in nətəligiən rəha nətəmimi əmə.”

²⁴ Kəni Iəsu təmāni=pən kəm rəhan nətəmimi məmə, “İətəmimi iətəm toləkəikei məmə otuərisig lak, otəkəikei malı aru lan, kəni mələs rəhan nigı kəməluuə mitəu=pa iəu. ²⁵ Tol lanəha mətau=inu, iətəmimi iətəm tatol pik uək əmə məmə rəhan nəmiəgəhiən e nəhue niftəni u in otəuvir, otəmkarəpən e nəmiəgəhiən pəhrinə. Mətau iətəmimi iətəm otimis o nərgək, in otos nəmiəgəhiən itulın. ²⁶ ? Nəmə iətəmimi kəti tatos rəfin natimnati e nəhue niftəni, mətau təsosiən nəmiəgəhiən itulın, in təmol win e nati təuvir, uə kəpə? Kəpə. Ko iətəmi əha təsəfəniən nati kəti rəha nəhue niftəni kəm Ughin məmə Ughin otəfən nəmiəgəhiən itulın kəm in. ²⁷ Tol lanəha mətau=inu, iəu Nəti iətəmimi iəpanuva itimah nəgelo min e nəsanəniən mine nepətiən əhəgəhəg asoli rəha Tatə rəhak, kəni iəkəfən nətəuieən kəm nətəmimi rəfin e uək əhruahru iətəm kəmotol. ²⁸ İətəni=pinə nīpəhrinəniən məmə

16:9 Mat 14:17-21

16:10 Mat 15:34-38

16:14 Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8

16:16 Jon 6:69

16:17

kəl 1:15-16

16:18 Jon 1:42; Efəs 2:20

16:24 Jon 19:17; Fil 2:8; Mat 10:38; Luk 14:27

16:25 Mat

10:39; Luk 17:33; Jon 12:25

16:26 Mat 4:8-9

16:27 Sam 62:12; Prov 24:12; Mat 25:31; Rom 2:6; Nəh 22:12

nätämimi näuvein kautähtul u ikinu nätəm kasohmisian motämiägəh əmə moteruh Nəti İätəmimi u in kig, nian tətuvə e narməniğian rəhan.”

17

Nipəti İesu təmuva mol pisin
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ Nian sikis tinuva minuvən rəkis, İesu tit Pitə, mine Jemis, mine Jon u pia Jemis, mit ilahal məhuvən əpəha ilis e nitàuət əfəməh, ilah pisin əmə. ² Kəni ikin əha, nipəti İesu təməuhlin muva mol pisin. Rəhn-kapə təmasiə məhagəhag təhmen e mitigar, kəni rəhan napən tinuva məruən məhagəhag. ³ Rəueiu agin, Mosis mine Elaijə kəmiat-etiğəm=pa məhləğhati ilahal İesu.

⁴ Kəni Pitə təməni=pən kəm İesu məmə, “İ lərməniğ! Təuvir məmə itimahal u iamluva u ikinu. Nəmə nəkolkeikei, iəkol nima-uvlulv kəti u ikinu, rəham kəti, rəha Mosis kəti, kəni rəha Elaijə kəti.”

⁵ Nian Pitə təmətəğhati əhanəh, nəpuə əhagəhag kəti təmuva məuveg ilah, kəni kəmətətau nəuia iətəmi kəti təmiet e nəpuə təməni məmə, “İnu nətik iətəm iəkolkeikei pik. Niki tagian pik ohni. İNəklətəlig lan!”

⁶ Nian suah milahal əha kəmhlətau nəğhatian əha, mihləməi=pən mih-litənim=pən rəhn-kapə ləhal e niftəni məhləgin pik. ⁷ Mətau İesu təmuva mek ilahal mətəni məmə, “Ləhtul. Sləginian.”

⁸ Nian kəmhləsal-pəri, məsleruh minian iətəmi kəti, mətau İesu pisin əmə.

⁹ Nian kəməteiuaiu=pa e nitàuət, İesu tani kəm ləhal məmə, “Nəslənən kəm iətəmimi kəti nati nak iətəm nəmhleruh mətauarus=pən Nəti İätəmimi otəmiägəh min e nimisian.”

¹⁰ Kəni kihləni=pən məmə, “?Mətau təhro nəğəttun min rəha Lou kəutəni məmə Elaijə otəkeikei maupən muva min?”*

¹¹ Kəni İesu təməni=pən məmə, “Nipəhriənən məmə Elaijə otəkeikei

maupən muva məmə otol vivi min natimnati rəfin. ¹² Mətau iəkəni=pinə kəm təmahal məmə, Elaijə tinuva rəkis, mətau nätəmimi kəsotəhrunian in, kəni motol tərəh lan. E nolən əhmen min əmə, Nəti İätəmimi otətau nəhməian e nəhlmlah.” ¹³ Kəni rəhan nätəmimi kinotəhrun məmə tətəğhati e Jon Bəptais kəm lah nian tətəğhati e iəni Elaijə.

İesu təməhgi pətiğəm
narmin tərəh e suakəku kəti
(Mak 9:14-32; Luk 9:37-45)

¹⁴ Nian kinohiet=pa o nimənin nätəmimi, suah kəti tuva misin nəulin aupən e İesu, ¹⁵ kəni məni məmə, “İərməniğ, asiru e nətik. Tətauit, kəni mətətau pik nəhməian lan. Nian tēpət tətəməi=pən e niğəm, mətəməi=pən e nəhu. ¹⁶ İəmələs mənə o rəham min nätəmimi, mətau kotərruru nol vivian.”

¹⁷ Kəni İesu təməni=pən məmə, “İ Eil İtəmah nətəmi rəueiu nəsohətatəian, kəni ninəhuvən isəu o suaru rəha Uğin. İ? Kərmə oiəkətiğ kitah min itamah mətauarus=pən nian nak nəmanotəhatəta lak!? İ?Kəni kərmə onəhgin iəpanəmeig e təmah!? İ!Ot it suakəku ko məhuva kəm iəul!” ¹⁸ Kəni İesu təməğhati əskasik kəm narmin tərəh, kəni tiet e suakəku, kəni rəueiu agin suakəku təməuvir.

¹⁹ Kəni rəhan nätəmimi kəməhuva motəhtul pisin ilah İesu, kəni motətauəh ohni məmə, “? Təhro itimah iəkotərruru nəhgi pətiğəmiən narmin tərəh?”

²⁰ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Mətau-inu rəhatəmah nəhatəian təkəku əmə, təsəhmenian. Mətau iətəni pəhriən kəm təmah məmə, nəmə rəhatəmah nəhatəian əha ikin, nati əpnəpin təhmen e nikiti məstə u təkəku agin, kəni nəkotəhrun nani-pəniən kəm nitàuət u məmə, ‘İet u e nimeim, muvən ikin əha,’ kəni nitàuət otiet, kəni nati kəti tikə iətəm itəmah nəkotərruru nolən.”†

17:2 2Pitə 1:16-18 17:5 Dut 18:15; Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22 * 17:10 Nian Uğin təməğhati kəm ləhal əpəha e nitàuət, ilahal kihləhrun məmə İesu in Kristo iətəm otuva. Kəni kihləhrun məmə Elaijə otəkeikei maupən muva min, mətau kəmsleruhian məmə Elaijə təmuva mol əpenə-penə natimnati rəfin. Tol lanəha, rəhalah nətəliğin tinol nəruuriən, mətau-inu İesu iətəm in Kristo tinuva rəkis, mətau Elaijə təməsuvaian. 17:10 Mal 4:5 17:11

Mal 4:5-6 17:12 Mat 11:14 17:13 Luk 1:17 17:19 Mat 10:1 † 17:20 E kopi əuas min näuvein rəha Niutestimin iətəm kəməti e nəğhatian Kris aupən, nəğhatian pisin kəti min əha ikin iətəm tatilpin nəğhatian u mətəni məmə, “21 Mətau suah kəti iətəm tolkeikei məmə otəhgi pətiğəm narmin tərəh min lanəha, in otəkeikei mətəfaki kəni mətətuakəm.” 17:20 Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; İKor 13:2

²² Nian kəməhuva kətiəh əpəha Kaləli, Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İəu Nəti İətəmiimi, suah kəti oteğəhan=pən lak e nəhlmi tikimir min. ²³ Nətəmiimi okotohamu iəu, kəni uərisig e nian kisi, Uhgın otosmiəğəh min iəu e nimisiən.” Kəni rəhan min nətəmiimi kəmotətəu tərəh pik agin o nəğhatien əha.

Takis rəha Nimə Rəha Uhgın

²⁴ Nian Iesu mine rəhan nətəmiimi kəməhuva Kapeniəm, nətəmiimi rəha nosiən məni rəha takis rəha Nimə Rəha Uhgın, kəməhuva o Pitə motəni məmə, “? Təhro? ? Rəham iəğətun tatətəou takis u, uə kəpə?”

²⁵ Kəni Pitə təməni=pən məmə, “Əuəh, tatətəou.”

Nian Pitə təmuvən e nipəğnəua nimə, kəni Iesu təmaupən məğhati mətəni kəm in məmə “? Saimon, nikim təhti məmə nak? ? Kig min rəha nəhue niftəni kautos takis o pəh, kautos o rəhalah min nətəmiimi, uə nətəmiimi pisin min?”

²⁶ Pitə təməni=pən məmə, “Kautos o nətəmiimi pisin min.”

Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Kəni tol lanəha, nətəmiimi rəha kig kəsotətəouiən.†

²⁷ Mətəu kitah kəsotolkeikeiən məmə kotol ilah kotatəu tərəh o tah. Kəni tol lanəha, təuvir məmə ik onəkuvən əpəha ləuahtəni e lek, mərakı rəham nipien o niuvien nəmu. Nəmu iətəm nəkaupən miuvi, məhapu nıpəğnəuan, kəni meruh məni silfə kəti təhmen o nətəouiən takis. Mos muvən məfən kəm lah o nətəouiən rəhalau takis.”

18

İətəmi asoli
e Narmənigian Rəha Uhgın

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ E nian əha, nətəmiimi rəha Iesu kəməhuva ohni motətapuəh ohni məmə, “? Pəh u in iətəmi asoli e Narmənigian Rəha Uhgın?”

² Kəni Iesu tauin e suakəku kəti tuva məhtul e nəlugin e lah, ³ kəni məni məmə, “Pəhriən iətəni kəm təmah məmə nəmə nəsotəuhliniən itəmah məhuva motəhmen e kəlkələh min, ko nəsəhuvənien motatig ahgəl Narmənigian Rəha Uhgın. ⁴ Tol lanəha, pəh u otosiahu in təhmen e suakəku u, in iətəmi asoli e Narmənigian Rəha Uhgın.

⁵ “Nəmə iətəmi kəti in ləhtəni təhmen e suakəku u, kəni iətəmiimi kəti nikiin tagiən o nosiən iətəmiimi u muvən e nıpəğnəuan nimə rəhan, kəni nəmə tatol e nərgək, kəni in təhmen məmə tatos iəu min e nikiin agiən.

⁶ “Rəhak iətəmiimi u tətəhatətə lak təhmen e suakəku əha. Kəni nəmə iətəmiimi kəti tatiuvi=pən suakəku kəti əha məmə tatol təfəğə tərəh, kəni iətəmiimi əha, Uhgın otol nalpinien asoli kəm in. Kəni nalpinien əha otəskasik tapirəkis nəmə kətu=pən kəpiel kəti e nentəui, kəni kəraki=pən lan əpəha ləuantəhi lokənnim tənnim.

⁷ “Kəsi, nəhməien asoli otuva o nətəmiimi rəha nəhue niftəni, nətəm kəutəfənəfən kəm nətəmiimi məmə okotol təfəğə tərəh. Nəfən-əfəniən min əha okotəkeikei məhuva. Mətəu kəsi, nəhməien asoli otuva o iətəmiimi u iətəm in suaru rəha nərahien əha. ⁸ Nəmə nəhlməu uə nəhlkəm tol ik natol təfəğə, kəni nəkətəi rəkis mərakı lan. Mətəu-inu təuvir pik məmə nian nəkuvən e nəgəu e neai, nəhlkəm kəti uə nəhlməu kəti tikə, tapirəkis agin məmə ik nətaskəlim nəhlməu pəti mil mine nəhlkəm pəti mil əha ikin, kəni kəraki=pən lam e nigəm iətəm tatuəu naunun tikə. “Nəmə nəhmtəm tol ik natol təfəğə, kəni isul rəkis mərakı lan. Mətəu-inu təuvir pik məmə nian nəkuvən e nəgəu e neai, nəhmtəm kəti tikə, tapirəkis agin inu məmə ik nətaskəlim nəhmtəm pəti mil, kəni kəraki=pən lam e nigəm asoli iətəm tatuəu naunun tikə.”*

17:22 Mat 16:21 17:24 Eks 30:13; 38:26 † 17:26 Inu tol lanu məmə nətəm Rom ilah kəutarmənig e nītəni u İsrəl. Kəni nətəm İsrəl ilah kəutətəou takis tatuvən o Rom. Mətəu nətəm Rom, ilah kəsotətəouiən takis. Mətəu e fes u, in tətəğhati e takis pisin kəti o Nimə Rəha Uhgın u nətəm İsrəl ilah kəutətəou. Mətəu Iesu tətəni məmə, in Nəti Uhgın pəhriən. Kəni Nimə Rəha Uhgın in rəhan min. Ko ilah kəsotətapuəhiən o Iesu məmə in otətəou takis u. 18:1 Luk 22:24 18:3 Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 18:5 Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 18:6 Mak 9:42; Luk

17:1-2 18:8 Mat 5:29-30 * 18:9 Inu nəğhatien əuhlin iətəm tətəğətun məmə Iesu tolkeikei məmə kitah okotəkeikei motol uək əskasik o nəpəhiən rəhatah noliən tərəh min. Təhmen məmə kəutətahtuv rəkis noliən tərəh. Mətəu in təsolkeikeiən məmə okotərəkın nıpətitah.

18:9 Mak 9:43-48

Nəghatien əuhlin e sipsip iətam təməluēi

(Luk 15:3-7)

¹⁰ Kəni İesu təməni=pən məmə, “Nəkətəkei motəhrun vivi məmə nəstəhəuian nətəmini rəhak min nətəm kotəhmen e kəlkələh min, mətəu-inu iətəni kəm təmah məmə nagelo min nətəm kauteh ilah, nian rəfin ilah kautəhtul e nəhmte rəhak Tatə u tətətig əpəha e negəu e neai məmə okotəni pətigəm ilah kəm in.”[†]

¹² “?Nikitəmah təhti məmə nak? ?Nəmə iətəmini kəti rəhan sipsip uan-hanrit, kəni kətiah təluēi mətan, kəni iətəmi əha otol nak? In otəpəh nainti-nain əpəha nītəuat, kəni muvən məsal e inu iətəm təməluēi. ¹³ Kəni nəmə təmeruh, iətəni pəhrin kəm təmah məmə, nikin otəgən o sipsip u kətiah əmə, tapirəkis min ilah u nainti-nain u kəməsotəluēian. ¹⁴ E noliən əhmen min əmə, rəhatəmah Tatə əpəha e negəu e neai, in təsolkeiəni məmə nətən kəti otuvən məluēi.”

Piam iətəm tatol nərahien kəm ik
(Luk 17:3)

¹⁵ Kəni İesu təməni məmə, “Nəmə piam kəti tol noliən tərəh kəti kəm ik, uvən meruh itəlau pisin əmə, kəni nəkəni=pən nati nak iətəm təmol təsəhrəuhrəian. Nəmə tətətig lam, rəham nəghatien otol in titəlig=pa min muəuvir o təlau min. ¹⁶ Mətəu nəmə təsətəligiən lam, os iətəmini kətiah uə keiu mihlūvən min mihleruh məmə nəghatien min rəfin onəkotəni, okotəhrun məmə ilah rəfin nīpəhrinən əmə. ¹⁷ Mətəu nəmə təsətəlig minien e təmah, nəkəni=pən kəm niməfaki kəni pəh iətəmi kəti rəha niməfaki otəghati kəm in. Mətəu nəmə təsətəligiən e niməfaki, kəni niməfaki otol in məmə lanihluə uə iətəmini rəha nosien məni rəha takis.

¹⁸ “İətəni pəhrin kəm təmah məmə, əpəha e negəu e neai, Ughin tīnəgəhan rəkis məmə nəuiatəmah iətəm nəkotəni e nəhue niftəni. Nian nəkəutəhtipəsəg e nati kəti uə nəkəutəgəhan e nati kəti, kəni otol məmə inu mine.

[†] 18:10 E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətə e nəghatien Kris əupən, nəghatien pisin kəti min əha ikin iətəm tatilpin nəghatien u mətəni məmə, “11 Kəni iəu, Nəti İətəmini, iəmuva məmə iəkəsmiəgəh ilah u kəmətəluēi.” 18:10 Hip 1:14 18:15 Luk 17:3;

kəl 6:1 18:16 Dut 19:15; Jon 8:17 18:18 Mat 16:19; Jon 20:23 18:19 Mak 11:24; Jon 15:7 ‡ 18:22 Nīpəti “mau səpinte-səpin” məmə kitah kətəkei motalu e nərahien rəha iətəmi kəti nian rəfin, naunun tikə. 18:22 Luk 17:4 § 18:25 Inu noliən əskasik rəhalah e nian min əha.

¹⁹ “Kəni iətəni pəhrin min kəm təmah məmə, nəmə itəlau keiu nəkuəni əskasik nəghatien kəti o nati kəti kəni muətapuəh ohni e nəfakien kəm Ughin, kəni rəhak Tatə əpəha e negəu e neai otol nati nak iətəm nəkotətapuəh ohni. ²⁰ Tol lanəha mətəu-inu, ikin pəhrūvən iətəmini keiu uə kisil kihluva kətiah e nərgək, iəu əha ikin e nəlugin.”

Nəghatien əuhlin
e iətəmini iətəm təsaluian e kauin rəha iətəmi kəti.

²¹ Kəni Pitə təmuva o İesu kəni mətapuəh ohni məmə, “İərməniğ. ? Nəmə piak kəti tatol tərəh kəm iəu, kəni oiəkalu məsalpinien e noliən tərəh rəhan mau ku-vəh? ?Mau səpin?”

²² Kəni İesu təməni=pən məmə, “İəkəni=pinə kəm ik məmə, səniəmə mau səpin əmə, mətəu mau səpinte-səpin.”[‡]

²³ “Nəkəkei mol lanəha mətəu-inu Nərməniğin Rəha Ughin təhmen e nəghatien əuhlin u. Kig kəti tolkeiəni məmə oteruh-to kauin min iətəm rəhan nətəmini kəmotol kəm in məmə ilah okotəəu. ²⁴ Nian tīnətuəuin uək əha, kotələs rəhan kəti ioluək məhuva ohni iətəm təmol rəhan kauin iahgin agin, təhmen e fifti-tausin-milien vatu (50,000,000,000 vatu). ²⁵ Mətəu suah kəha tīnəruu nətəuian, kəni tol lanəha, kig təməni məmə okotol səlim lan, mine rəhan pətan, mine rəhan min kəlkələh min, mine rəhan natimnati min rəfin məmə otəəu rəhan kauin.”[§]

²⁶ “Kəni rəhan ioluək təmeiui misin nəulin əupən lan. Kəni mətəkei ohni mətəni=pən kəm in məmə, ‘Pale. ? Nəkəhrun nəfaiən nian əkuəkir nəuətin kəm iəu məmə iəkəəu rəfin rəhak kauin?’

²⁷ Kəni rəhan iətəmi asoli təmasəkəhrin in, kəni məpəh rəfin rəhan kauin məmə otəəuian nian kəti mine, kəni meğəhan lan məmə tūvən.

²⁸ “Mətəu nian ioluək u təmuvən, kəni meruh iətəmini kəti u təmol kauin kəm in, təhmen e uan-hanrit tausin vatu (100,000 vatu). İlau pəti ioluək mil katulol uək kətiah əmə rəha iətəmi asoli u. Kəni ioluək iətəm

iätəmi asoli təmalu e rəhan kauin, in təmaskəlim iätəmini u kəti kəmatuol pəti uək, kəni mətəmkəhtuv nentəui, mətəni məmə, 'İətəu=pa rəham kauin iätəm nəmol kəm iəu!'

²⁹ "Kəni ioluək əha iätəm təmol kauin kəm in, teiui misin nəulin mətəkeikei ohni mətəni məmə, 'Pale. ?Nəkəhrun nəfəien nian əkuəkir nəuvin kəm iəu məmə iəkətəu rəhak kauin?'

³⁰ "Mətəu in təni məmə, kəpə. Kəni təmuvən mənə məmə okələs suah u kan kləfən e kaləpus mətəuərus otətəu rəfin rəhan kauin iätəm təmol. ³¹ Mətəu noluək min nəuvein min kəmoteruh nati əha, nik-ilah təmahmə pik ohni, kəni məhuvən motəni=pən kəm iätəmi asoli natimnati rəfin iätəm kəmoteruh.

³² "Kəni iätəmi asoli təmauin e ioluək əha tuva təni=pən kəm in məmə, 'İk ioluək tərəh agin. İəməpəh rəfin rəham kauin mətəu-inu nəməteikei ohniəu. ³³ ?Təhro nəsasəkəhruinən iätəmi u natuol pəti uək itələu min, təhmen=pən əmə e iätəm iəmol kəm ik?" ³⁴ ?Kəni niəməha təmol iätəmi asoli, kəni təni məmə okələs kan kləfən e kaləpus məmə iätəm tətəhtul o kaləpus otaskəlim in mətəuərus=pən otətəu rəfin rəhan kauin iätəm təmol."

³⁵ Kəni nian İesu təmol naunun e nəghatien əuhlin, təməni=pən kəm lah məmə, "Kəni e suaru kətiəh əmə, rəhak Tətə əpəha e nəgəu e neai, otol kəm təmah rəfin, nəmə nəutəlpin masotalu pəhriənən e nərahien iätəm piatəmah min kəutol kəm təmah."

19

İərman mine pətan
kətuəpəh ilau min

(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

¹ Nian İesu təmol naunun e nəniən natimnati min u, kəni miet Kaləli muvan e nitəni Jutə e nitəni=pən e nikali nəhu Jotən.

² Kəni nimenin nətəmini kəmətəhuərisig lan məhuvən əha ikən əha, kəni təmol vivi ilah e nimisiən min.

³ Kəni Farəsi min nəuvein kəmotol nəniən ekəu-ekəu məmə otiui=pən İesu e nəghatien kəti iätəm təsəhruəhruən. Kəməhuva o İesu motəni məmə, "?Lou tətəni məmə iərman təhrun nəpəhien rəhan pətan mol difos lan o nati ənpəpin əmə kəti uək kəpə?"

⁴ Kəni təmol aulis ilah mənə=pən məmə, "?Nəmotəfin uək kəpə məmə, e nətuəuinian nian muva mətəuərus=pa u rəueiu, Uhgın u iätəm təmol nətəmini rəfin, təmol iərman mine pətan?" ⁵ Kəni Uhgın u inu, u təməni məmə, 'O nati əha in əha, iərman otəpəh rəhan tətə mine məmə, kəni mətəuətig ilau rəhan pətan. Kəni ilau okiəuva nipətilau kətiəh.' ⁶ Kəni rəueiu, ilau səniəmə keiu, mətəu kətiəh əmə. Uhgın tinilpin ilau kinieuva minuol kətiəh, kəni o nati əha, pəh iätəmini ənpəpin əmə kəti ko təsətahtuvin rəhalau natigien."

⁷ Kəni Farəsi min kotəni=pən məmə, "?Mətəu təhro Mosis təməni məmə iätəmini təhrun nəfəien nauəuə kəti kəm rəhan pətan o nəpəhien mol difos lan, kəni məhli=pən tətuvən?"

⁸ Kəni İesu təməni=pən məmə, "Mosis təməgəhan e təmah nətəm İsrel məmə onəkotəpəh rəhatəmah nipətan min motol difos e lah mətəu-inu rəhn-kəpə təmah təskasik pik. Mətəu əupən, e nətuəuinian nian muva mətəuərus=pa u rəueiu təməsolien lanu. ⁹ Mətəu iätəni kəm təmah məmə, nəmə suah kəti tatol tifos mətəpəh rəhan pətan mətəu pətan u təsapilien ilau suah pisin kəti, kəni suah u in mit pətan pisin, təhmen əmə məmə in tatol təfəgə mətəkləh e pətan əha."

¹⁰ Kəni nətəmini rəha İesu kotəni məmə, "Nəmə natigien rəha iərman mine pətan təskasik pik lanu, təuvir məmə iərman mine pətan okəsəuolien marit."

¹¹ Kəni İesu təməni=pən məmə, "Səniəmə nətəmini rəfin okotəhrun nosien nəghatien u, mətəu nətəmini əmə min konu nətəm kəməfən nəghatien u kəm lah, məmə rəhalah əmə. ¹² Tol lanəha mətəu-inu, nətəmini nəuvein okəsotolien marit o nati pisin pisin min. Kəti ko təsolien marit mətəu-inu nipətin nəuvin tərəh nian təmair. Kəti ko təsolien marit mətəu-inu nətəmini kəmotərkən nipətin nəuvin. Kəni kəti tətəni aru məmə in otəsəlien marit məmə otol uək rəha Nərməngien Rəha Uhgın. İätəmini iätəm təhrun nosien nəghatien u, in təkeikei mos."

İesu təməfaki o kəkləh min

(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³ Kəni nətəmini kəmosos kəkləh min məhuva o İesu məmə otələhu=pən nəhlmin e lah, kəni məfaki o lah. Mətəu nətəmini

rəha Iesu kəmotəniəhu ilah. ¹⁴ Mətau Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Pəh kəlkələh min kəhuva ohniəu, sətəniəhuian ilah, mətau-inu Narməniğin Rəha Ughin in rəha nətəmini min u kotol lanu.” ¹⁵ Kəni təmələhu=pən nəhlmin e lah məfaki o lah, kəni miet ikin əha.

Iətəm aluə iətəm
rəhan nautə tēpət

(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶ Kəni suah kəti təmuva o Iesu məni=pən məmə, “Iəgətu. ? Iəu oikəkeikei mol uək nak iətəm in təuvir məmə iəkos nəmiəgəhiən itulin?”

¹⁷ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “?Təhro nətəpuəh ohniəu o nati nak iətəm təuvir? Iətəmi kətiəh əmə iətəm in təuvir. Nəmə nəkolkeikei məmə nəkos nəmiəgəhiən itulin, itəu=pən nəghatien min rəha Lou.”

¹⁸ Kəni suah u təməni=pən məmə, “?Lou min pəhrvən?”

Kəni Iesu təməni=pən məmə, “So-hamuiən iətəmini, kəni məsakləhiən e pətan, kəni məsakləhiən, kəni məseiuiəian e kot, ¹⁹ kəni misiai rəham tatə mine məmə, kəni molkeikei ik kəti təhmen əmə məmə nəkolkeikei aru ik.”

²⁰ Kəni iətəm aluə u təməni=pən məmə, “Natimnati rəfin ko iatol. ?Nati nak min əha ikin iətəm iəsoliən?”

²¹ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Nəmə nəkolkeikei məmə rəham noliən otəhru-ahru agin, uvən mol nətəmini kotos nəhmti rəham nautə, kəni məfən məni lan kəm nanrah min. Kəni ik onəkos nəuvirien tēpət əpəha e negəu e neai. Kəni muva, muərisig lak, mol məmə rəhak iətəmini.”

²² Nian iətəm aluə təmətu nəghatien əha, kəni təmagim matuvən. Nikin təpəu mətau-inu rəhan nautə tēpət.

²³ Kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan min nətəmini məmə, “Iətəni pəhriən məmə, tiəkis o iətəmini iətəm rəhan nautə tēpət məmə otuvən matig ahgəl Narməniğin Rəha Ughin. ²⁴ Kəni iətəni min kəm təmah məmə, tiəkis məmə kaməl* otuvən=pən e nipəg niti, mətau tiəkis pik məmə iətəmini rəhan nautə tēpət otuvən matig ahgəl Narməniğin Rəha Ughin.”

²⁵ Nian nətəmini rəha Iesu kəmotətu nəghatien əha, narmilah təmiuvig pik, mətau nikilah təhti məmə ilah u nətəm rəhalah nautə tēpət, konu Ughin tolkeikei pik agin ilah, mətau in tətəsiu e lah. Kəni təməni=pən məmə, “?Kəni pəh təhruən nosiən nəmiəgəhiən itulin?”

²⁶ Kəni Iesu təməsal=pən əhruahru meruh ilah kəni məni məmə, “Nati u, ko iətəmini təsoliən. Mətau Ughin, in təhruən noliən natimnati rəfin.”

²⁷ Kəni Pitə təməni=pən məmə, “Iə-motəpəh natimnati rəfin məmə iəkotəhtəu=pinə ik. ?Nati nak u, o nian kəti in rəhatəmah?”

²⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Iətəni pəhriən kəm təmah məmə, e nian iətəm natimnati rəfin okotəuhlin məhuva motiui, kəni Nəti iətəmini otəharəg e rəhan jəə rəha kig iətəm in təhəgəhag məuvir agin, kəni itəmah ko nətəm nə-motəhtəu=pə iəu, onəkotəharəg min e jəə rəha kig ilah tueləf, kəni məutakil məutar-mənig e nəuaniləuis min ilah tueləf rəha Isrel. ²⁹ Kəni nətəmini rəfin u nətəm kəmotəpəh rəhalah nimə min, uə pialah min, uə nəuvinilah min, uə rəhalah tatə uə məmə, uə nənətilah min, uə rəhalah nipətan min o nərgək, Ughin otəfən natimnati min əha tēpət pik agin kəm lah, kəni məfən nəmiəgəhiən itulin kəm lah. ³⁰ Mətau nətəmini tēpət nətəm kəutəhtul aupən e nəhue niftəni rəueiu, okəhuva motəhtul uərisig e nəmiəgəhiən iətəm otuva. Kəni nətəmini tēpət kəutəhtul uərisig e nəhue niftəni rəueiu, okəhuva motəhtul aupən e nəmiəgəhiən iətəm otuva.”

20

Nəghatien əuhlin
e noluək min
əpəha e nasumiən

¹ “Tol lanəha mətau-inu Narməniğin Rəha Ughin təhmen e nəghatien əuhlin u. Iətəmi asoli kəti rəha nasumiən təmiet ləplapin agin məmə otəsal e nətəmini məmə okəhuva motol uək e rəhan nasumiən. ² Kəni in təməni məmə otətu ilah kətiəh

19:14 Mat 18:2-3

19:17 Lev 18:5; Luk 10:28

19:18 Eks 20:13-16; Dut 5:17-20

19:19 Eks 20:12; Lev 19:18

* 19:24 Kaməl in nati miəgəh kəti iətəm in iahgin tapirəkis hos mine kau. Afin-to e tiksənəri.

19:26 Job 42:2

19:28 Mat 25:31; Luk 22:30; Nəh 3:21

19:30 Mat 20:16; Luk 13:30

* 20:2 “tənarəs,”

inu manı rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Tənarəs kətiəh in təhmen e nətəuiən rəha uək o nian kətiəh. Rəueiu, 1 tənarəs təhmen e 1,000 vatu.

kätiah uan tənariēs* e nian kätiah, kəni mahli-pən ilah kəhuvən e rəhan nasumiən.

³ “Iuəkir o nain klok ləplapin, təmiet muvən e makit meruh nətəmimi nəuvein kəutəhtul məsotoliən nati kəti. ⁴ Kəni təməni=pən kəm lah məmā, ‘Itamah min, əhuvən motol uək əpəha e rəhak nasumiən, kəni iəkətəu itamah e məni iətəm təhrū-ahru.’ ⁵ Kəni kəməhuvən.

“Kəni iuəkir o tinə, təmiet muvən mol nati kätiah əmə, kəni mol min e tri klok ləhnaiuv. ⁶ Kəni iuəkir e faif klok ləhnaiuv, təmiet muvən meruh nətəmimi nəuvein min kəutəhtul ənnapin əmə. Kəni təməni=pən kəm lah məmā, ‘? Təhro nəutəhtul u ikinu nian apiəpiə kəti, məsotoliən nati kəti?’ ⁷ Kəni kotəni=pən məmā, ‘Mətəu-inu iətəmi kəti təsəsalien e timah məmā iəkotol uək rəhan.’ Kəni təməni=pən kəm lah məmā, ‘Itamah min əhuvən motol uək e rəhak nasumiən.’ Kəni ilah kəməhuvən.

⁸ “Nian tinəhnaiuv, iətəmi asoli rəha nasumiən təməni=pən kəm rəhan iətəmimi iətəm tətəsal o noluək min məmā, ‘Auin e noluək min kəhuva, nəkəfən rəhalah məni. Nəkətuəuin mətəu nətəmimi nətəm kəməhuva uərisig muvən mətəuərus nətəmimi kəmotaupən motol uək.’

⁹ “Kəni noluək min nətəm kəməhuva motol uək e faif klok, kəməhuva kəni tətəuəu ilah uan tənariēs kätiah kätiah. ¹⁰ Tol lanəha, nətəmimi min u nətəm kəmotaupən motol uək, nikilah təhti məmā okotos məni tapirəkis nətəmi min u kəmotol uək uərisig. Mətəu ilah kätiah kätiah kəmotos min əmə uan tənariēs. ¹¹ Nian kəmotos məni, kəni nikilah tinərah minəutəni nikali iətəmi asoli rəha nasumiən, kəni motəni=pən kəm in məmā, ¹² ‘Nətəmimi min u nətəm kəmotol uək uərisig, kəmotol uək əmə e auə kätiah əmə, mətəu ik nəmətəu itimah təhmen-əhmen əmə. Mətəu itimah iəmotol uək asoli e nərauie əskasik e nian apiəpiə.’

¹³ “Mətəu iətəmi asoli təməni=pən kəm lah məmā, ‘Iəu kəti. Iəsakləhiən kəm ik. ? Nəməni məmā nəkol uək o uan tənariēs, uə kəpə? ¹⁴ Os rəham məni matuvən. Iəkolkeikei məmā iəkətəu iətəmimi u iətəm təmol uək uərisig təhmen əmə lam. ¹⁵ Rəhak u məni. ? Iəkəhrun noliən lanəha

nati nak iətəm iəkolkeikei, uə kəpə? ? Nətəmāki lak mətəu-inu iətol təuvir?’”

¹⁶ Kəni nian Iesu təmol naunən e nəghatiən əuhlin, təməni=pən kəm lah məmā, “Tol lanəha, iətəmi tatəuərisig otaupən, kəni iətəmi tətəuəpən otəuərisig.”

Iesu təməni pətigəm rəhan nimisiən

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Kəni nian Iesu tətəmatuvən Jerusiləm, təmos rəhan nətəmimi tuələf kəutəhtul pisin, kəni təməni=pən kəm lah məmā, ¹⁸ “Kəutəhuvən əpəha ilis Jerusiləm, kəni iəu Nəti Iətəmimi, okegəhan=pən lak kəm pris asoli min mine nəgətuən min rəha Lou. Kəni okotiuv pətigəm iəu məmā iəkimis, ¹⁹ kəni motəfən iəu kəm Nanihluə min məmā okotəuəsan lak, kəni motalis motoh, kəni motətu-pəri iəu e nigə kəməluəu məmā iəkimis. Kəni uərisig e nian kisil, kəni Ughin otosmiəgəh min iəu e nimisiən.”

Nətapuəhiən rəha məmā kəti o Iesu
(Mak 10:35-45)

²⁰ Kəni pətan rəha Səpəti, tos nətiləu mil muva misin=pən nəulin o Iesu, mətətapuəh e nati kəti ohni. (Iləu iətəmimi mil rəha Iesu.) ²¹ Kəni Iesu təməni=pən məmā, “? Nəkolkeikei nak?”

Kəni pətan təməni=pən məmā, “Pəh nəkegəhan lan məmā nətik mil u, iləu pəti kəti otəharəg e nikalim maru, kəni kəti təharəg e nikalim məuil, ikin ima nəsanəniən mine nisaiəni, nian onəkarməniɡ lan.”

²² Kəni Iesu təməni=pən kəm lau məmā, “Nəkuəruu nati iətəm nətuətapuəh ohniəu. ? Təhro? ? Itəlau, nikitəlau təhti məmā nəkuəhrun məmā ko nəkuos nəhməiɡn u oiəkos məmā oiəkətu tərah?”† Kəni kuəni=pən kəm Iesu məmā, “Əuəh, iəkuəhrun.”

²³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lau məmā, “Pəhriən, onəkuəmmim=pən e rəhak kap rəha nətuəiən nəhməiən. Mətəu o nəharəgiən e nikalik maru mine məuil, səniəmə rəhak məmā iəkəni. Ikin mil əha, iləu rəha nətəmimi min u iətəm Ughin təmol əpenə-pənə o lah.”

²⁴ Nian nətəmimi ten min rəha Iesu kəmotətu nəghatiən əha, kəni niəməha

20:8 Lev 19:13; Dut 24:15

20:16 Mat 19:30; Mak 10:31

20:18 Mat 16:21; 17:22-23

20:21 Mat 19:28;

Luk 22:30 † 20:22 nəghatiən Kris əhrəuəru tətəni məmā, “? Itəlau, nikitəlau təhti məmā nəkuəhmen məmā kitəhal okihləmmim pəti e kap rəha nətuəiən nəhməiən iətəm iəu iəkəkeikei məmmim lan?” 20:22 Mat 26:39; Jon 18:11

təmol pik ilah o suah mil ilau pian mətəu ilah min kotalkeikei məmə kəhuva motepət. ²⁵ Mətəu Iesu təmauin e lah kəhuva kətiəh, kəni mənī=pən kəm lah məmə, “Nəkotəhrun rəkis nolīən rəha nətəmi asoli rəha Nanihlua min. Ilah kautol təkaskik pik kəm rəhalah min nətəmini. Kəni rəhalah kəpmən min kautol ilah kəutəmahlī ləhtəni e narmənīgīən rəhalah. ²⁶ Mətəu itəmah, ko nəsolotīən lanəha. Mətəu nəmə itəmah kəti tolkeikei məmə otuva in iətəmi asoli kəti rəhatəmah, in otəkeikei muva məhmen e ioluək kəti rəhatəmah, ²⁷ kəni nəmə itəmah kəti tolkeikei məmə otəhtul aupən e təmah, in otəkeikei muva slef rəhatəmah. ²⁸ Nolīən əha təhmen əmə lak, Nəti Iətəmini. Iəməsuvaīən məmə nətəmini okotol uək rəhak, mətəu iəmuva məmə iəkol uək rəhalah, kəni iəkəfən rəhak nəmiəgəhiən məmə iəkītis ilah e rəhalah nolīən tərəh min.”

Iəmnəu mil kəmuəruh nati
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Nian Iesu mine rəhan min nətəmini kəmoħiet e taun Jeriko, nīmənīn nətəmini kəmoħtəu=pən. ³⁰ Kəni iəmnəu mil keiu kətuəharəg e nikali suaru, kəni nian kəmuətəu məmə Iesu tətaliuək e suaru mətəu, kəni kəmuəgət əfəməh muəni məmə, “Iərmənīg, Mipi Kig Tefit, asəkəhruin itim-lau!”

³¹ Kəni mətəu, nīmənīn nətəmini kəutəniəhu ilau, motəni=pən məmə kəsuəgət pikīən, mətəu ilau kuəgət pik agin min məmə, “! Iərmənīg, Mipi Tefit, asəkəhruin masiru itimlau!”

³² Kəni Iesu təhtul mauin e lau, mənī=pən məmə, “?Nəkuolkeikei məmə iəkol nak kəm təlau?”

³³ Kəni kuəni=pən məmə, “Iərmənīg, iəkuolkeikei məmə iəkuəruh nati.”

³⁴ Kəni Iesu təməsəkəhruin ilau, kəni mek nəħmtilau. Kəni rəueiu agin, kinatueruh nati, kəni matuiəu=pən Iesu.

21

Iesu təmuəvən əpəha Jerusiləm mol əpu məmə
in Kig

(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Nian kīnəhuva iuəkīr o Jerusiləm, minəhuva Petfas e Nitəuət Rəha Nigi U Olif, kəni Iesu təməhlirəkis rəhan mil iətəmini keiu, ² kəni mənī=pən kəm lau məmə, “Iən əpəha e lahuənu aupən e tah, kəni ikin əha nəkuəruh uəhai əmə togki kəti kəmoħrain ilau nətin. Kəni nəkiatis ilau muəsig miəuva kəm iəu. ³ Nəmə iətəmi kəti tənī nati kəti kəm təlau, nəkuəni=pən kəm in məmə Iərmənīg tolkeikei ilau, kəni otəpanahlī=pa uəhai əmə ilau.”

⁴ Nati u təmuəva məmə otol nəghatīən nak iətəm iəni təməni otuva mol nīpəhrīənīən. Iəni təməni məmə,

⁵ “Otəni=pən kəm nətəmini əha Jerusiləm* məmə,
‘Oteruh-to, rəhatəmah kig tətəva o təmah, rəhan nətəligīən in ləhtəni, kəni mətəsua e togki, mine togki u in nətin əmə.’ ”

⁶ Kəni iətəmini mil rəha Iesu kəmian muol nati nak iətəm Iesu təməni məmə okuol. ⁷ Kəmuəsig togki mine nətin, kəni muələhu-pəri rəhalau kot min e togki mil, kəni Iesu təməharəg-pəri lan. ⁸ Nīmənīn nətəmini tepət kəutepin rəhalah min kot əpəha e suaru, kəni nəuəvin kotətēi nīmali nigī min, kəni motepin ilah e suaru e nisīaīən. ⁹ Kəni nīmənīn nətəmini nətəm kəutaupən e Iesu, mine nīmənīn nətəmini nətəm kəutəhuərisīg e Iesu, kəu-tagət əfəməh mautəni məmə,

“!Hosana† o Mipi Tefit!

! Iərmənīg Ughin tətətig ilau iətəmini u iətəm tətəva e nərgin!

!Hosana o Ughin əpəha ilis e negəu e neai!”

¹⁰ Nian Iesu təmīet=pən Jerusiləm, nətəmini rəfin əha ikin nikilah təmauit, kəni mautəni nəghatīən tepət mətətəpuəh məmə, “?Pəh u?”

¹¹ Kəni nīmənīn nətəmini kotəni məmə, “Inu iəni Iesu, rəha Nasərit, əpəha e nītəni Kaləli.”

20:25 Luk 22:25-26 20:26 Mat 23:11; Mak 9:35 20:28 Luk 22:27; Fil 2:7 * 21:5 Nəghatīən əhruəhru rəha Kris tənī məmə, “Nətin Pətan Saion” kəni nīpəti nəghatīən u məmə “nətəmini rəha Jerusiləm.” Saion in nərgin kəti min rəha Jerusiləm. 21:5 Sek 9:9 † 21:9 Nīpəti nəghatīən u “Hosana” tənī məmə, “əni-vivi.” Nətəmini kəməutəni pətigəm məmə Iesu in Məsaīə, iətəmini u Ughin təməni məmə in otahlī=pa məmə otosmiəgəh ilah. 21:9 Sam 118:26

Iesu apəha
e Nima Rəha Uhgin

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Kəni Iesu təmuvən apəha imə e Nima Rəha Uhgin, kəni məhgi pətigəm nətəmimi nətəm kəutol səlim mine mautos nəhmtin natimnati əha ikin məmə okotol sakrifais lan. Kəni mahuvihin tepil min iətəm kətəuhlin məni ikin, kəni mahuvihin jeə min rəha nətəmimi min u kəutol səlim e iəuein min.[‡] ¹³ Kəni məni=pən kəm lah məmə, “Kəmətei e Nauəuə Rəha Uhgin məmə, ‘Rəhak nimə, okauin lan məmə nimə rəha nəfakian kəm Uhgin,’ mətəu itəmah nəmotol məmə in ‘nimə rəha iakləh min.’”

¹⁴ Kəni nətəmimi nətəm nəhmtilah tərəh mine nətəmimi nəhlkilah təməpaiu-əpaiu kəməhuva ohni apəha e Nima Rəha Uhgin, kəni tol vivi ilah. ¹⁵ Kəni pris asoli min mine nəgətun min rəha Lou kəmoteruh nati təuvir min iətəm in təmol, kəni moteruh min kəlkələh min kəutagət əfəməh apəha e Nima Rəha Uhgin, mautəni məmə, “! Hosanə o Mipi Tefit!”

Mətəu nətəmi asoli əha, niəməha təmol ilah. ¹⁶ Kəni kotəni=pən kəm Iesu məmə, “? Nətətuə nati nak kəlkələh min kəutəni, uə kəpə?”

Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Əuəh. Nəmotəfin, uə kəpə, nəghatian iətəmi kəti təməni kəm Uhgin iətəm tətəni lanu lan məmə, ‘E nohli kəlkələh agin min mine nəpəou min agin, nəmol məmə ilah okotəni-vivi ik.’”

¹⁷ Kəni təməpəh ilah miet Jerusiləm muvən e taun Petəni, mapili ikin.

Nigi kəti fik təmaukei-aukei
(Mak 11:12-14,20-26)

¹⁸ Ləpləpin agin, Iesu təmətəlig=pən min Jerusiləm, kəni nəumis tinus. ¹⁹ Kəni təmafu nigi u fik e nikali suaru, kəni təmuvən ohni mətəu təsehian nəuan kəti, mafu əmə nimalin. Kəni tənə=pən kəm nigi u məmə, “!

Ko nəəuə minian!” Kəni rəueiu agin, nigi təmaukei-aukei.

²⁰ Nian rəhan nətəmimi kəmoteruh nati əha, kəni narmilah təmiuvig, kəni motəni=pən kəm Iesu məmə, “? Təhro nigi əha fik təmaukei-aukei uəhai əmə lanəha?”[§]

²¹ Mətəu Iesu təməni=pən məmə, “!ətəni=pinə nipəhriənian məmə nəmə nautos nəhatətaian, kəni rəhatəmah nətəligian təsolian keiu, nəkotəhrun nolian nati nak iətəm iəmol e nigi u fik. Mətəu səniəmə in əmə əha, nəkotəhrun nəni-pənian kəm nitəuat əha məmə ‘Uvən miuvig mamnim apəha ləuantəhi,’ kəni otol nəuiatəmah. ²² Nəmə nəkotəhatətə, kəni onəkotos nati nak iətəm nəutətapuəh lan e nəfakian.”

Nətapuəhian o nepətəni
rəha Iesu

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Iesu təmuvən e Nima Rəha Uhgin, kəni nian təmətəgətun, pris asoli min mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, kəhuva ohni motəni=pən məmə, “?Natol natimnati min u e nepətəni rəha pəh? ?Kəni pəh təməfina nepətəni ko?”

²⁴ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “!əkətapuəh=pinə min e nəghatian kəti kəm təmah. Nəmə nəkotəfə nəghatian kəti, kəni iəkəni=pinə kəm təmah məmə nepətəni nak iətəm iətol natimnati min u lan. ²⁵ ? Nepətəni rəha Jon təmsipən iə o nolian bəptais? ?Təmsipən e negəu e neai, uə rəha nətəmimi əmə?”

Kəni kəmotəni=pən kəm lah min məmə, “Nəmə kotəni məmə, ‘Nepətəni rəha Jon təmsipən e negəu e neai,’ kəni otəni məmə, ‘? Mətəu təhro nəsətanian nipəhriənian lan?’ ²⁶ Mətəu nəmə kotəni məmə, ‘Rəha nətəmimi əmə,’ kitah kəutəgin e nimənin nətəmimi ikinu rəueiu mətəu-inu nikilah təhti məmə Jon in iəni kəti rəha Uhgin.”

²⁷ Tol lanəha, kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, “!itəmah iəkəteruru.”

[‡] 21:12 Afin-to e tiksinəri “Nimə Rəha Uhgin” o nəhrunian natimnati nian Iesu təmuvən məhgi pətigəm nətəmimi e Nima Rəha Uhgin. 21:13 Aes 56:7 21:13 Jer 7:11 21:16

Sam 8:2 [§] 21:20 E Oltestimin, nigi u fik tatol nəmtətan e nətəm Isrel. Iesu in təmol nigi u fik taukei-aukei məmə otəgətun nətəmi asoli rəha Isrel, okol nalpinian kəm lah. Uə təhmen əmə lanu məmə Uhgin otol nalpinian kəm nətəmimi min u kəsətolian nəuan uə məsətofakian kəm in (Aiseə 5:1-7 mine Jeremaea 8:4-13 rəhalau nəghatian təhmen əhmen; eruh min Matiu 24:2 mine futnot). Mine Iesu təməgətun min lanu məmə otəgətun rəhan min nətəmimi o rəhalah nəhatətaian, u inu, rəhalah nəhtulian e Uhgin. 21:21 Mat 17:20;

Luk 17:6; Jon 14:12; 1Kor 13:2

21:22 Mat 7:7-11; 18:19

21:26 Mat 14:5

Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Kəni iəu min, ko iəsəniən kəm təmah məmə e nepətiən nak iətol nətimnati min u lan.”

Nəghatiən əuhlin e suah mil keiu.

²⁸ Kəni İesu təməni=pən məmə, “?Təhro? ? Nikitəmah tətəhti məmə nak? Suah kəti, nətin iərman keiu. Kəni təmuvən məni=pən kəm iətam iahgin lan məmə, ‘Nətik, uvən mol uək rəueiu əpəha e nasumiən.’ ²⁹ Mətəu nətin təməni=pən məmə, ‘İəkəpəh.’ Kəni matig məuhlin min rəhan nətəligiən, kəni müvən e nasumiən.

³⁰ “Kəni tatə təmuvən o nətin iətam təkəku, məni=pən min kəm in nati kətiəh əmə. Kəni nətin təməni=pən məmə, ‘Əuəh, tatə, iəkuvən,’ mətəu təməpəh=pən e nasumiən.

³¹ “? Otəni-to məmə suəkəku mil u in pəhrüvən, təmol nəuia rəhan tatə?”

Kəni kəmotəni=pən məmə, “Suəkəku iətam iahgin lan.”

Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Əuəh, in əhruahrü. Kəni iətəni=pinə nıpəhrıniən məmə, nətəmi kəutos məni rəha takis, mine nıpətan rəha suaru kəutəhüvən e Narməniğiən Rəha Uhgın əupən e təmah, ³² mətəu-inu Jon təmuva o təmah məmə otəgətun suaru rəha noliən əhruahrü, kəni mətəu itəmah nəsotəniən nıpəhrıniən lan. Nəti suah u iətam təkəku tətəgətun=pən itəmah. Mətəu nətəm kəutos məni rəha takis, mine nıpətan rəha suaru kəmotəni nıpəhrıniən lan. Nəti suah iətam tətəp lan tətəgətun=pən ilah. Kəni nəmoteruh pau nati əha, mətəu nəməsotəuhliniən itəmah e rəhatəmah noliən tərəh min, kəni məsotəniən nıpəhrıniən lan.”*

Nəghatiən əuhlin e nətəmi tərəh nətəm kəutasum e nasumiən

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Kəni İesu tətəkeikei mətəni məmə, “Otətəlig-to e nəghatiən əuhlin kəti min. İətəmi əsoli kəti rəha nasumiən, təmol nasumiən kəti e nıləuis kəti kətəni məmə

krep, u katol wain lan. Kəni mol kəlkəl e kəpiəl müvən mıtəlau lan. Kəni mol ikin kəti o noliən nımei nevig-evigiən e nəua krep məmə nəhu krep otaiu kəni mol wain lan. Kəni mol nımə kəti iətam in ilis məmə iətəmi otəri lan mətəsəl vivi o nasumiən o nati mığəh min mine nətəmi.

“Kəni təmegəhan=pən e nasumiən kəm nətəmi məmə okotasum lan, kəni məuəri nəua krep, nəuvein rəhan, nəuvein rəhalah. Kəni miet müvən e naliuəkiən ikin pisin pisin kəti.

³⁴ “Nian krep tinimarəg, kəni tahlı=pən rəhan ioluək min məmə okəhüvən e nasumiən rəha krep, mətətapuəh o nətəmi nətəm kəutol uək e nasumiən məmə okotəfən rəhan krep nəuətin kəm lah.

³⁵ “Mətəu nətəm kəutol uək e nasumiən kəmotəskəlim rəhan ioluək min, kəni mətəh kəti, mətəhamu kəti, mətəhti e kəpiəl iətam tatol kisil lan. ³⁶ Kəni tahlı=pən min ioluək min nəuvein kəhüvən o lah, ilah tətəp tapirəkis in min əupən. Kəni nətəmi nətəm kəutol uək e nasumiən kotol tərəh e lah e noliən əhmen min əmə məmə kəmotol e in min əupən. ³⁷ Naunun agin, tahlı=pən nətin iərman tıvən o lah, kəni məni məmə, ‘İlah okotəkeikei mətisıai nətik.’

³⁸ “Mətəu nian nətəmi min kəutol uək e nasumiən kəmotəfu nətin, kəni kotəni=pən kəm lah min məmə, ‘İnu nəti iətəmi əsoli iətam otərməniğ e nasumiən nian rəhan tatə otimis. Pəh kəhüvən mətəhamu min, kəni mətə nasumiən məmə rəhatəmah mətərməniğ lan.’ ³⁹ Kəni kəmotəskəlim mətə tətə pətigəm lan e nasumiən, kəni mətəhamu.”

⁴⁰ Kəni nian İesu təmol naunun e nəghatiən əuhlin, kəni məni məmə, “?Tol lanu lan, nian iətəmi əsoli rəha nasumiən otuva, kəni otol nak e nətəmi nətəm təmegəhan=pən e nasumiən kəm lah?”

⁴¹ Kəni kəmotəni=pən məmə, “Otərekin agin nətəm kotərah min əha, mətəhamu ilah. Kəni uərisig, tətənegəhan e rəhan nasumiən əha tıvən e nəhlmi nətəmi pisin

* ^{21:32} Nətəmi rəha nosiən takis mine nıpətan rəha suaru, ilah kəutol tətəgə tərəh, kəni ilah kotəhmen e suəkəku u iətam tətəp lan. Əupən kəmotəhti nəuia Uhgın, mətəu uərisig ko kotol nati nak təməni. Nətəmi əsoli rəha nətəm İsrəl mine nətəm u kəsotəhatətəiən e İesu kotəhmen e suəkəku u iətam təkəku. Kəutəni əmə e nəhliləh məmə kotolkeikei Uhgın kəni mətə nəuiən, mətəu nıkilah isəu o Uhgın. ^{21:32} Luk 3:12; 7:29-30 † ^{21:33} Nətimnati iətam İesu tətəghati lan e fes 33 tətəghati e noliən rəha noliən wain ^{21:33} Aes 5:1-2 ^{21:38} Mat

nauvein, kəni e nian əhruahru iətəm krep tatimarəg, ilah okotəfən nauvetin rəhan.”

⁴² Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “? Nəmotafin e Nauəuə Rəha Uhgın u, uə kəpə? Tətəni məmə,

‘Pos u iətəm nətəmimi rəha nuvləkinian nimə kəsotolkeikeian motəpəh, in tinuva pos iətəm tol nəhgin o noliən nimə.’[‡]

Iərməniğ təmol nati u, kəni in nati təuvir agin e nəhm̄titah.’

⁴³ Tol lan əha, iətəni kəm təmah məmə Narməniğin Rəha Uhgın okos rəkis o təmah, kəni kəfən kəm nətəmimi min u nətəm okotol nəuialah. ⁴⁴ Nəmə iətəni kəti otaiu mələs pikin pos u, nikilkilin titəgit əgit. Uə nəmə pos u otəmei məməhli-ərain in, otəuvtəuvtə mərah agin.”[§]

⁴⁵ Nian pris asoli min mine Farəsi min kəmotətəu nəghatien əuhlin iətəm Iesu təməni, kəni kəmotəhrun məmə tətəghati e lah. ⁴⁶ Kəni kinəutəsəl e suaru kəti məmə okotaskəlīm Iesu motləfən e kaləpus, mətəu kautəgin e nimanin nətəmimi, mətəu-inu nətəmimi kəutəni məmə in iəni kəti.

22

Nəghatien əuhlin

e nauəniən asoli rəha marit

¹ Kəni Iesu təməni min nəghatien əuhlin kəti min məmə, ² “Nəghatien əuhlin u tətəgətu=pən Narməniğin Rəha Uhgın. Kig kəti iətəm təmol əpenə-penə e nauəniən asoli o marit rəha nətin. ³ Kəni mahli=pən rəhan noluək min məmə okəhuven o nətəmimi min u nətəm təmahli=pən rəkis nəghatien o lah məmə okəhuva o nauəniən rəha marit. Mətəu kotəni məmə ko kəsəhuvaian.

⁴ “Kəni tahli=pən rəhan noluək nauvein min, məni=pən kəm lah məmə, ‘Əhuvən

motəni=pən kəm nətəmimi min u nətəm iəmahli=pən rəkis nəghatien o lah məmə, inol əpenə-penə rəkis e rəhak nauəniən. Rəhak kau min mine nəti kau min u kotasisi vivi, iəmoħ rəkis ilah, kəni natimnati rəfin tinəhmen. Əhuva e nauəniən rəha marit.’

⁵ “Mətəu kəsotətəligian e noluək min, kəni motaiu atiti, kəti tatuvən e rəhan nasumian, kəti tatuvən e rəhan bisnis. ⁶ Kəni nauvein kotaskəlīm noluək min rəhan, motol tərəh e lah, kəni motohamu ilah. ⁷ Kəni kig, niəməha təmol pik. Kəni tahli=pən rəhan soldia min kəhuvən, kəni motohamu nətəmimi min u nətəm kəmotohamu rəhan noluək min, kəni motasiəpən e rəhalah taun asoli.

⁸ “Kəni məni=pən kəm rəhan noluək min məmə, ‘Kinol əpenə-penə rəkis e nauəniən rəha marit, mətəu nətəmimi min u iəmahli=pən rəkis nəghatien o lah, noliən rəhalah təsəhmenian məmə okəhuva. ⁹ Tol lanəha, əhuvən əpəha e suaru asoli min kəni motəni=pən kəm nətəmimi əpnəpin rəfin nətəm nəkoteruh məmə okəhuva e nauəniən rəha marit.’

¹⁰ Kəni noluək min kəməhuvən əpəha e suaru asoli min, kəmotuhapumin nətəmimi rəfin u kəmoteruh ilah, nətəmimi nətəm kotəuvir mine nətəmimi min u nətəm kotərəh, kəni ikin kətauən ikin təməriəuəh e nətəmimi.

¹¹ “Mətəu nian kig təmuva meruh nətəmimi, təmeruh min iətəmimi kəti əha ikin iətəm təsuvəniən e napən rəha marit. ¹² Kəni kig təməni=pən məmə, ‘? İəu kəti, nəməhro? ? Nəmuva imə mətəu nəməsuvəniən e napən rəha marit?’ Kəni suah u tinəruru nuhalpinian nəghatien rəhan.*

¹³ “Kəni kig təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, ‘Otəlis-ərain nəhlmin mine nəhlkin, kəni motəraki pətigəm əpəha e napinəpuian ikin kətasək ikin, kəni katigət-ərain nəhlvətəmi ikin.’”

[‡] 21:42 “pos” — Nəghatien Kris əhruahru tətəni məmə, “kəpiel.” E nian əha, nətəmimi kəmotol nimə e kəpiel. Kəni kəpiel keikei in kəpiel ləhtəni agin u tətaskəlīm nimə mətəuyləkin nima lan. Rəueiu u Tanna, nətəmimi tətət kəutol nimə e pos mine napət. Kəni pos iətəm in nati keikei in pos u iətəm tol nəhgin maskəlīm nəhgi nimə. Iesu tətəghati aru lan məmə in pos iətəm tol nəhgin. 21:42 Sam 118:22-23; Rom 9:33; 1Pitə 2:6-8 [§] 21:44 E kopi əuas min nauvein rəha Niutestimin təuvir agin iətəm kəmətei e nəghatien Kris əupən,

nəghatien rəha fes 44 u tikə. 22:6 Mat 21:35 * 22:12 Nətəmimi nauvein rəha noliən stadi e Bəəbol ilah nikilah təhti məmə kig təməfən napən rəha marit kəm nətəmimi rəfin məmə okəhuvən lan, mətəu inkonu kəmos əpnəpin əmə nətəmimi nətəm kəmafı ilah e suaru min. Mətəu iətəmimi u nikin təməhti məmə otəsuvəniən e rəhan napən əha kəməfən məmə otuvən lan, inu noliən u tətəgətu məmə in təsisiaian kig mine nətin. 22:13 Mat

8:12; 25:30; Luk 13:28

¹⁴ Kəni Iesu təmətəkeiki mətəni məmə, “Tol lanəha mətəu-inu nətəmini tepət, kə-təhli=pən nəghatən o lah, mətəu nəuan nəuvein əmə nətəm katitəpin ilah.”

Takis rəha Kig Sisə

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Kəni Farəsi min kəməhiet məhuvən motol nəghatən ekəu-ekəu min məmə otiuvi=pən Iesu o nəniən nəghatən kəti iətəm təsəhruahruən. ¹⁶ Kəni kotəhli=pən rəhalah nətəmini kəhuvən o Iesu ilah nətəmini rəha pati rəha Herot. Kəni motəni=pən məmə, “İəğətun. İəkotəhrun məmə ik iətəmi əhruahru, kəni mətəğətun pəhriən suaru əhruahru rəha Uhgın. Nəsoliən məmə nətəligiən rəha nətəmini okotiui rəkis rəham nətəligiən, mətəu-inu natol təhmen-əhmen əmə kəni nətəmini rəfin, nəmə in iətəmi asoli uə iətəmi əpnapin əmə. ¹⁷ Kəni əni-to kəni timah rəham nətəligiən e nati u. ? Təhruahru məmə okətaəu=pən takis kəni Kig Sisə, uə kəpə?”

¹⁸ Mətəu Iesu tinəhrun rəhalah nətəligiən tərəh min, kəni təməni=pən kəni lah məmə, “İ! İtamah kəuit kəsua min! ? Təhro nəutalkut məmə nəkotol kekəu-ekəu ohni iəu? ¹⁹ Otəğətun-to məni iətəm katətaəu takis lan.” Kəni kotos məni † məhuva kəni in, ²⁰ kəni təməni=pən kəni lah məmə, “? Narmi pəh u, kəni nərgi pəh u e məni u?”

²¹ Kəni kəmotəni=pən məmə, “Kig Sisə.”

Kəni Iesu təməni=pən kəni lah məmə, “Narmin tətəğətun məmə inu in nati kəti rəhan pəhriən. Kəni tol lanko, nak u rəha Kig Sisə, otəfən kəni Kig Sisə. Kəni nak u rəha Uhgın, otəfən kəni Uhgın.”

²² Nian kəmotətəu nəghatən əha, narmiləh təmiuvig. Kəni kəmotəpəh Iesu mətagim.‡

Nian Uhgın otosmiəğəh nətəmini e nimisiən.

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ E nian əha inəha, Satusi min kəməhuva o Iesu. İlah kəutəni məmə nətəmini okəsotəmiəğəh minian e nimisiən. Kəni

kotəni=pən kəni Iesu məmə, ²⁴ “İəğətun. Mosis təməni kəni tah məmə, nəmə iərman kəti otimis, kəni məpəh rəhan pətan, kəni məsuələsiən nətilau kəti mine, kəni pian otəkeiki mit pətalimis əha, məmə okuələs nətilau kəti ko, kəni suakəu u otos nimei rəhan tatə asoli əpəha tinimis rəkis.

²⁵ “Kəni ikin əha imatimah ikin, nəman ilah səpin, u rəhalah tatə kətiəh. Kəni iətəm tepət e lah təmaupən mit pətan kəti, kəni məsuələsiən nətilau kəti, kəni mimis. Kəni pian iətəm tatol keiu lan tit pətalimis. ²⁶ Kəni in min təmimis məsələsiən nətin kəti, kəni iətəm tatol kisil lan mine ilah rəfin məhuvən mətəuəru=pən iətəm tatol səpin, kəmotol nati kətiəh əmə. ²⁷ Kəni əmeiko, pətalimis timis. ²⁸ ?Tol lanəha, əni-to kəni timah məmə, e nian iətəm Uhgın otosmiəğəh nətəmini lan e nimisiən, pətan əha in rəha pəh, mətəu-inu ilah rəfin əha səpin kəmotol marit e pətan əha?”

²⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəni lah məmə, “İtamah nəmotəni arəpən rəhatəmah nəghatən mətəu-inu nəsotəhruniən Nauəuə Rəha Uhgın mine nəsanəniən rəhan. ³⁰ Nian Uhgın otosmiəğəh nətəmini e nimisiən, kəni nətəmini okəsotoliən marit, okotəhmen e nagelo min əpəha e negəu e neai. ³¹ ? Nəmotəfin uə kəpə, Nauəuə Rəha Uhgın iətəm tətəğəti e nian Uhgın otosmiəğəh nətəmini e nimisiən? Tətəni məmə, ³² ‘İəu Uhgın rəha Epraham, iəu Uhgın rəha Aisək, kəni iəu Uhgın rəha Jekəp.’ In səniəmə Uhgın rəha nətəm kəməhmis, mətəu in Uhgın rəha nətəmini nətəm kəutəmiəğəh, təhmen=pən min e suah milahal, u nati əpnapin nipətəlahal təmimis nuvəh rəkis, mətəu narmiləhal tətatig əhanəh u rəueiu.”

³³ Nian nimənin nətəmini kəmotətəu nəghatən əha, narmiləh təmiuvig o nəğətuniən rəhan.

Lou iətəm in ilis pik

(Mak 12:28-34)

³⁴ Nian Farəsi min kəmotətəu məmə Iesu təmasısig e nohli Satusi min e rəhan

22:15 Mak 3:6 † 22:19 Məni iətəm kəmos məhuva in koin kəti, nərgin u “tənarıəs,” iətəm təhmen e 1,000 vatu. 22:21 Rom 13:7 ‡ 22:22 Nəmə Iesu tuhalpin kəni məni məmə okəsotətəuəniən takis, in otol nati kəti nətəm Rom nikiləh otəsəgiənəniən ohni, kəni ko kotəhrun nələsiən in. Nəmə in tuhalpin məni məmə okotəkeiki motətaəu takis, kəni in otol nati kəti nətəm İsrəl nikiləh otəsəgiənəniən ohni, kəni okotələs in. Mətəu rəhan nuhalpiniən in tol pisin, rəhan nəghatən təməu nikiləh e nati əha: u niki iətəmini. Kəni ilah kəməsotələsiən in mine ilah kəmotəuit pəhriən e nəghatən əha. 22:23 uək 23:8

22:24 Dut 25:5 22:32 Eks 3:6

nəghatjən, kəni Farəsi min kəməhuva kətiəh. ³⁵ Kəni kəti iətəm təhrun pik Lou, təməni=pən nəghatjən kəti kəm Iesu məmə Iesu otəni nəghatjən kəti təsəhruahruian, məmə ³⁶ “Iəgətu. ? Lou pəhruvən rəha Uhgin u in ilis pik?”

³⁷ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Nəkəkei molkei iərməniğ Uhgin rəham e niki rəfin rəham, mine nətəliğin rəfin rəham, mine nəmiəgəhian rəfin rəham. ³⁸ Inu in Lou iətəm tətəupən kəni in ilis pik. ³⁹ Kəni Lou iətəm tatol keiu lan, in iuakir təhmen əmə, məmə, ‘Nəkəkei molkei ik kəti təhmen əmə məmə nəkolkei aru ik.’ ⁴⁰ Kəni Lou mil u keiu, ilau nəukəti Lou rəfin, mine nauəuə rəha iəni min rəfin aupən.”

Kristo in nəti pəh

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Kəni e nian Farəsi min kəutuhapumin ilah min, Iesu təməni=pən məmə, ⁴² “?Nik-itəmah təhti məmə nak, e Kristo iətəm Uhgin təməni məmə otahli-pa? ? In tat-sipən e nəuaniləuis rəha pəh?”

Kəni ilah kotəni=pən məmə, “In mipi Kig Tefit.”

⁴³ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Mətəu təhro e Tefit, iətəm tətəghati e Narmin Rəha Uhgin, tətəuin e Kristo məmə ‘Iərməniğ,’ Mətəu-inu tətəni məmə,

⁴⁴ ‘Iərməniğ Uhgin təməni=pən kəm rəhak iərməniğ məmə,

“əharəg u e rəhak maru, ikin ima nəsanəniən mine nisaiən, mətəuarus=pən iəu iəkələs iahu rəham tikimir min

məlin=pən ilah əpəha ləhtəni e nəhlkəm, məmə nətərməniğ e lah.”

⁴⁵ ?Kəni nəmə Tefit tətəuin e Kristo məmə ‘rəhak iərməniğ,’ kəni otəhro məmə Kristo in mipi Tefit tərəh?”

⁴⁶ Kəni iətəmini kəti təruru nuhalpinian nəghatjən rəha Iesu. Kəni e nian əha matuvən, kəmotəgin e nətəpuəhian e nəghatjən kəti min.

23

Iesu təmagət əskasik
e nəgətu min rəha Lou
mine Farəsi min

(Mak 12:38-40; Luk 11:37-54; 20:45-47)

¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm niməni nətəmini, mine rəhan min nətəmini məmə, ² “Nəgətu min rəha Lou mine Farəsi min kautos nepətiən məmə okotəni pətiğəm Lou rəha Mosis kəm təmah. ³ Tol lanəha, nəkotəkei motohtəu=pən kəni motol natimnati min rəfin iətəm kəutəni kəm təmah. Mətəu nəsotolian kəmə ilah u kəutəni əmə nati, mətəu ilah kəsotolian nati iətəm kəutəni pətiğəm. ⁴ Kəutəkei o nətəmini məmə okotohtəu=pən lou əskasik min iətəm kotəhmen e katipə fiğəm, mətəu ko ilah kəsotəfəniən nəuanəhlmilah məmə okotasiru e lah.

⁵ “Natimnati rəfin iətəm ilah kəutol, kəutol əmə məmə nətəmini okoteruh. Nəkotəhrun pauis kəti kətəni məmə failaktri iətəm nətəmini kəmotəpei=pən nəghatjən rəha Nauəuə Rəha Uhgin ikin, konu motəlis rəhn-kapə lah mine nəhlmilah lan.* Mətəu rəha nəgətu min rəha Lou mine Farəsi min, rəhalah pauis in iahgin tapirəkis. Kəni nəkotəhrun niləuis əlkələh min iətəm kəutəhku=pən e nipəgnəmti kot min, iətəm tətəgətu məmə iətəmini in tətəhtul əskasik o nītəu-pəniən Lou. Mətəu rəha nəgətu min rəha Lou mine Farəsi min, rəhalah niləuis təfəməh pik. ‘Kəni e lafet min, ilah kətolkei ima nisaiən, kəni e nimə rəha nuhapuminian, ilah kətolkei məmə okotəharəg e jəə aupən. ⁷ Kəni e ikin kətol makit ikin, ilah

22:37 Dut 6:5

22:39 Lev 19:18; Mat 7:12

22:40 Rom 13:10; Kəl 5:14

22:42 Jon 7:42

22:44

Sam 110:1; Mat 26:64 * ^{23:5} “pauis” — inu bokis əkəku kəti kəmol e nilosi kau. Kəməti rəkis=pən nəghatjən rəha Nauəuə Rəha Uhgin e letə əkəku ağin motəpei=pən lan (Eks 13:1-10,11-16; Dut 6:4-9; 11:13-21). Nətəmini kəmotol lanəha mətəu-inu kəmotəkei məmə otol nəghatjən iətəm tətəti e Dut 6:8 mine 11:18. Kəni nəman min u nətəm Isrel min rəfin nətəm kinotos rəkis nu tatin, ilah okotəfən pauis min əha nian tətəp, kəni nian rəfin e nian rəha nəfəkiən. Kətelis e nipəniğin mine nəhlmin məuil e niləuis kəmol e nilosi kau. E nəghatjən Inglis, kətəni pauis min əha məmə, “Phylacteries.” ^{23:5} Eks

13:9; Nam 15:38-39; Dut 6:8; Mat 6:1 † ^{23:7} Nəmə iəgətu rəha Lou təmaluək mətuvən iuəkir ohnik, nəkəhtul e nisaiən, kəni nəkəni təuvir kəm in, mauin lan məmə, “iətəmi asili,” uə “Rapai.” Kəni nətəm Isrel kəutəuin e rəhalah nəgətu asili min nətəm ilah ilis pik məmə, “Rapai,” u nipətiən təni məmə “iətəmini in ilis” uə “iətəmini tətəmk nətəmini” uə “iəgətu kətsiai.”

kotolkeikei mämə nətəmimi kotəni təuvir kəm lah, kəni məutauin e lah mämə 'Rapai' u ni pətən tənəni mämə 'iəgətuin kətisiəi.'[†]

⁸ "Mətəu sotolian mämə nətəmimi okotauin e təmah mämə 'Rapai,' mətəu-inu rəhatəmah iəgətuin kətisiəi kətiah əmə, kəni itəmah piatəmah min. ⁹ Kəni sotauin e iətəmi kəti u e nəhue niftəni mämə, 'Tətə, iətəm kətisiəi,' mətəu-inu Tətə rəhatəmah kətiah əmə əpəha ilis e negəu e neai. ¹⁰ Kəni sotolian mämə nətəmimi okotauin e təmah mämə, 'iəgətuin,' mətəu-inu rəhatəmah iəgətuin kətiah əmə, Kristo iətəm Uhgīn təmənəni mämə otahlə-pa. ¹¹ Iətəmimi u in tēpət e təmah, in təkēikei muva ioluək rəhatəmah. ¹² Tol lanəha mətəu-inu, iətəmimi iətəm otəfəri aru in, Uhgīn otosiahu, kəni iətəmimi iətəm otosiahu aru in, Uhgīn otəfəri.

¹³ "Kəsi, itəmah min u nəgətuin min rəha Lou mine Farəsi min, nərahian asoli otuva o təmah! Itəmah nəfaki eiua min! Nəutasisig e suaru o nətəmimi o nuvənian matig ahgəl Narməniğin Rəha Uhgīn. Mətəu itəmah nəseəhuvənian, kəni nəseəteghəhanian mämə nətəmimi kəhuvən ikin, nati əpnapin ilah kotolkeikei mämə okəhuvən.[‡]

¹⁴ "Kəsi, itəmah min u nəgətuin min rəha Lou mine Farəsi min, nərahian asoli otuva o təmah! Itəmah nəfaki eiua min! Nikitəmah tagiən əmə mämə nəkəhuvən isəu e negəu, uə e naliuəkian əmə o nuvənian e niftəni pisin pisin min mämə nəkotiuvi-pa iətəmimi kətiah əmə e nəfakian rəhatəmah. Mətəu nian iətəmimi kəti tatos nolian min əha rəhatəmah, kəni tətəu iətəmi tərəh tapirəkis itəmah, kəni nəmotol mämə in otəkēikei mos nalpinian e nigəm asoli tapirəkis itəmah.

¹⁵ "Kəsi, nərahian asoli otuva o təmah nətəm nautit nətəmimi mətəu nəhmtitəmah təpis! Itəmah nəutəni mämə, 'Nəmə iətəmi kəti tatos nonauvil e Nīmə Rəha Uhgīn mämə otol rəhan nəghatien tətəhtul əskasik, nəmə təsolian, mətəu in nati əpnapin əmə. Mətəu nəmə iətəmi kəti tatos nonauvil e aien u kol tətəraip-oraip

rəha Nīmə Rəha Uhgīn, kəni in otəkēikei mol nəuiān iətəm təmos nonauvil ohni.' ¹⁷ Itəmah nətəm nəkotəlməli, nəhmtitəmah təpis! ?Naku u in ilis, aien u kol tətəraip-oraip, uə Nīmə Rəha Uhgīn iətəm tatol aien u tətəsim? ¹⁸ Kəni nəkotəni min mämə, 'Nəmə iətəmi kəti tatos nonauvil e olta, in nati əpnapin əmə. Mətəu nəmə iətəmi kəti tatos nonauvil e sakrifais iətəm tətəharəg lan, kəni in otəkēikei mol nəuiān iətəm təmos nonauvil ohni.' ¹⁹ Itəmah nətəm nəkotəlməli, nəhmtitəmah təpis! ?Nak u in ilis, sakrifais uə olta iətəm tatol sakrifais tətəsim? ²⁰ Tol lanəha, iətəm tatos nonauvil e olta, pəhriən, tatos nonauvil e olta mine natimnati rəfin iətəm tətəharəg lan. ²¹ Kəni iətəm tatos nonauvil e Nīmə Rəha Uhgīn, pəhriən tatos nonauvil e Nīmə Rəha Uhgīn mine Suah u tətətig ikin. ²² Kəni iətəmi tatos nonauvil e negəu e neai, pəhriən tatos nonauvil e jəə rəha kig u in rəha Uhgīn, kəni tatos nonauvil e Suah u tətəharəg-pəri lan.

²³ "Kəsi, itəmah min u nəgətuin min rəha Lou mine Farəsi min, nərahian asoli otuva o təmah! Itəmah nəfaki eiua min! Nautəfən tait rəhatəmah e natimnati rəfin muvən mətəuarus-pən e nimali nigəi əlkələh min agin nəmiəvilah tətəpien u kətəfən e nauənian, kətəni mämə minit, mine til, mine kumin. Mətəu nəutəpəh nati asoli e Lou, inu iətəmimi tatol təhruahru kəni məhmen-əhmen əmə kəm nətəmimi, kəni mətasəkəhruin nətəmimi, kəni tatol nian rəfin nati iətəm təkēikei matol. Təuvir nautol lou əlkələh min, mətəu nəkotəkēikei mautol lou asoli min, mətəu kəpə, nəsotolian. ²⁴ Itəmah nautit nətəmimi mətəu nəhmtitəmah təpis! Itəmah nətəmimi nəutəsal e mənman e rəhatəmah kap mämə o nəseətegeiən, mətəu nautəgei nati miəgəh asoli u kau!

²⁵ "Kəsi, itəmah min u nəgətuin min rəha Lou mine Farəsi min, nərahian asoli otuva o təmah! Itəmah nəfaki eiua min! Nautol nolian min nəuvein mämə nətəmimi nikiləh otəhti mämə itəmah nəkotəhruahru kəni rəhatəmah nolian min kotəuvir. Mətəu əpəha imə e nikitəmah,

^{23:11} Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 ^{23:12} Job 22:29; Prov 29:23; Luk 14:11; 18:14 [†] ^{23:13} E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətəi e nəghatien Kris aupən, nəghatien pisin kəti min əha ikin iətəm tatilpin nəghatien u mətəni mämə, "14 Kəsi, nəhməien asoli otuva o təmah nəgətuin min rəha Lou, mine Farəsi min. Itəmah nəfaki eiua min! Nəutəkləh e natimnati rəha pətəlimis min, mətəu nian kətiah əmə, nautol nəfakian əfəmah min mämə nətəmimi okotisiəi itəmah. E nolian əha, rəhatəmah nalpinian otəskasik təhmin min." ^{23:16} Mat

15:14 ^{23:22} Aes 66:1; Mat 5:34 ^{23:23} Lev 27:30; Maeka 6:8

itəmah nəumis min, kəni nian rəfin nautol əmə natimnati tərəh min iətam tətətig e rəhatəmah nətəligian. Itəmah nəkotəhmen e kap mine pilet min. Nətafəl vivi ihluə e kap mine pilet, mətəu əpəha imə tamikmik məriaueh e nəpienian rəha nəmnəmitəh.
²⁶ !Itəmah Farəsi min, nəhmtitəmah təpis! Otaupən motafəl əpəha imə e kap mine pilet, kəni ihluə min e kap mine pilet, in təuvir təsamikmikian, u nipətin tol lanu lan. Otaupən motol nikitəmah təhruahru, kəni uərisig, rəhatəmah nolian min otəhruahru min.

²⁷ “!Kəsi, itəmah min u nəgətin min rəha Lou mine Farəsi min, nərahian asoli otuva o təmah! !Itəmah nəfaki eiue min! Nəkotəhmen e suvət rəha nətəm kəmoəhmis iətam kəmuə e pen ruən. Ihluə nətəmimi koteruh məmə təuvir, mətəu əpəha imə təriaueh e nikilkili nətəm kəmoəhmis, mine natimnati rəfin iətam tamikmik.[§] ²⁸ E nolian əhmen min əmə, ihluə, e nolian rəhatəmah, nətəmimi, nikilah tətəhti məmə itəmah nəkotəhruahru. Mətəu imə, e nikitəmah, nəkotəriaueh e nəghatian nəkotəni məsotolian, mine nolian tərəh agin min.

²⁹ “! Kəsi, itəmah min u nəgətin min rəha Lou mine Farəsi min, nərahian asoli otuva o təmah! !Itəmah nəfaki eiue min! Nəutuvləkin nimə e kəpiel rəha suvət rəha iəni aupən mine nətəm kotəhruahru, kəni mautol nahlu e kəpiel, kəni mautol maləmalə lan. ³⁰ Kəni nəkotəni=pən məmə, ‘Nəmə itəmah iəmotatig e nian min rəha tipitah min, ko itimah iəməsotasiruian e lah motohamu iəni min.’ ³¹ E nəghatian əha, nautəni pətigəmə məmə itəmah nəuaniləuis əhruahru rəha tipitəmah min aupən nətəm kəmotohamu iəni min əha, kəni nəkotəh-

men əhmen əmə e lah. ³² Kəni təuvir əmə, itəmah nəkotəkeikei motol naunun e uək iətam tipitəmah min kəmotətuəuin.

³³ “!Itəmah sineik min, mine nəti sineik min! ?Nikitəmah təhti məmə ko nəkotəgim e nalpinian e nigəm asoli? !Kəpə! ³⁴ Tol lanəha, iəkəhli=pinə iəni min, mine nətəm koteinatig, mine nəgətin min. Nəuvein, itəmah onəkotohamu ilah motətu-pəri ilah e nigə kəməluəu, nəuvein onəkotalis motəh ilah əpəha e nimə rəha nuəpuminian rəhatəmah, kəni nəuvein nəkotəgəu rəkis ilah kohiet e taun kəti mohiet məhuvən e kəti. ³⁵ Kəni tol lanəha, itəmah onəkotos nalpinian rəha nətəmimi nətəm kəmotohamu nətəmimi rəfin nətəm kotəhruahru, iətam tətuəuin e Epil iətam təhruahru, muvən mətəuərus=pən Səkarəə, nəti Perekəə, iətam tipitəmah min kəmotohamu e Nimə Rəha Uəgin nəlugin e olə mine nimə.* ³⁶ İətəni pəhrian kəmə təmah məmə, nalpinian rəfin u otuva o nətəm İsrəl nətəm kəutətig u rəueiu.

³⁷ “!Əui, kəsi, nətəm İerusaləm! İtəmah nətohamu iəni min rəha Uəgin, kəni nətəmimi nətəm Uəgin təmahli=pa kəmə təmah, nətahtimu ilah e kəpiel apin, in-əha nətəmimi u rəha Uəgin nətəm kəutos nəghatian rəhan. Nian tepət iətigaru əfəməh e nəhlmək məmə iəkos vivi itəmah, təhmen=pən e məniğ iətam tatuu nenətin min e nikəuvkəuvin, mətəu nikitəmah təsəgənian, kəni məutəpəh iəu. ³⁸ Otafuto. Uəgin tinəpəh itəmah, rəhatəmah nimə nərahian otələs, kəni nati tikə ikin. ³⁹ Kəni iəkəni kəmə təmah məmə, nati əha in nipəhrianian mətəu-inu onəsoteruh minian iəu mətəuərus nəkotəni məmə,

§ 23:25 Mak 7:4 23:27 Lou rəha nətəmi İsrəl təni məmə, nian iətəmimi kəti tatek nipəti iətəmi kəti tinimis, kəni tamikmik e nəhmti Uəgin o nian səpin. Kəni təkeikei mītəu=pən nolian rəha neikuasian məmə rəhan namikmikian otikə. Nəmə təsəlian nolian əha, kəni nətəm İsrəl kotəkeikei mətəpəh in. In səniəmə iətəmi İsrəl u rəueiu. Afın e nauəuə u Namba japtə 19. 23:27 Uək 23:3 23:28 Luk 16:15 23:31 Uək 7:52 23:33 Mat 3:7; 12:34; Luk 3:7 23:35

Jen 4:8; Hip 11:4 23:35 Sek 1:1 * 23:35 E nauəuə rəha nətəm İsrəl, Epil in iətəmimi əhruahru iətam kəmaupən agin kəhamu, kəni Səkarəə in naunun. 23:35 2Kron 24:21 23:38 1King 9:7-8; Jer 22:5 23:39 Sam 118:26; Luk 13:34-35 † 23:39 1. Nipilga nətəmimi u kəmotol stadi vivi e Baebol, kotəni məmə nəghatian u, u təmietigəmə e Oltestimin in tətəni lanu: Nətəmimi nəuvein ko kəsotəuhlinian ilah məmə kəhuva o Uəgin mine ko kəsotəhatətəian e İesu məmə in otosmiəgəh ilah. Nati əpnəpin nəmə ilah kəmotol nolian min tol lanəha, kəni e nian Uəgin o takil nətəmimi, ilah min okotəkeikei mətəni məmə, nipəhrianian, İesu in İərməniğ, kəni okotəfəri nərgin, Kol 2:9-11. 2. Mətəu nətəmimi min nəuvein u kəmotol vivi stadi e Baebol ilah kotəni məmə İesu in tətəghati e nian kəti u in otəpanuva e nəhue niftəni. Kəni e nian əha, nətəm İsrəl ilah okəhuva nəkəlası min e lah kəni okotəhatətə e İesu məmə in İosmiəgəh rəhalah.

‘Iærmænig Uhgîn tâtâtig ilau suah u iætəm tətuvə e nærgîn.’”[†]

24

Nəmtətian min
rəha naunūn nian
(*Mak 13:1-37; Luk 21:5-36*)

¹ Iesu tāmiet e Nimə Rəha Uhgîn mali-uək matuvən, kəni rəhan min nətəmimi kəhuva motəni=pən kəm in məmə oteruh-to nimə min u kəmol e kəpiel min əpəha e Nimə Rəha Uhgîn. ² Kəni Iesu tāməni=pən məmə, “Əuəh, oteruh-to nimə min əha. Nipəhriənian iətəni kəm təmah məmə nimə min əha nətəmimi okotəharəg-rəg kəpiel min e lah. Ko kəpiel kəti təsəməhlən e nimein.”

³ Kəni uərisig lan, Iesu təmaluək ilah rəhan min nətəmimi məhuvən əpəha e Nītəuət Rəha Nigi U Olif kəni mətəharəg. Kəni rəhan min nətəmimi kotagim rəkis e nətəmimi məhuva pisin əmə ohni motəni=pən məmə, “? Əni-to məmə natimnati min u okəhuva e nian nak, kəni nəmtətian nak otol əpu məmə rəham nuvaian mine naunūn nian tīnuva iuəkir?”

⁴ Kəni Iesu tāməni=pən kəm lah məmə, “Oteh vivi itəmah məmə iətəmimi kəti otə-seiuaian e təmah, ⁵ mətəu-inu nətəmimi tətəp okəhuva motos nærgək motəni məmə, ‘Iəu Kristo iətəm Uhgîn tāməni məmə otahlī=pa,’ kəni okoteiua e nətəmimi tətəp. ⁶ Onəkotətəu nanusiən min rəha nəlu-əginian min, kəni onəkotətəu nəghatian əpnəpin min məmə nətəmimi kəutəluagin. Mətəu onəuteh vivi itəmah məmə nə-sotəginian. Natimnati min əha okotəkeiki məhuva motol nipəhriənian lan, mətəu naunūn nian otəpanuva. ⁷ Nəgəu min okotəh nəgəu min, kəni nitəni min okotəh nitəni min. Nəumis otan, kəni nəmig otəlauəl e ikin min tətəp. ⁸ Natimnati min əha, ilah nətuəuinian əmə rəha nərahian, təhmen e pətan iətəm tīnətuəuin mətətəu nahməian o neməkian.

⁹ “E nian min əha, nətəmimi okotegəhan=pən e təmah məmə okol nərahian kəm təmah, kəni kohamu itəmah, kəni nətəmimi rəha nitəni min rəfin okotəmaki e təmah mətəu-inu o nærgək. ¹⁰ Kəni e nian min əha, nətəmimi

tətəp okotəpəh rəhalah nəhatətəian, kəni okotegəhan=pən e lah min e nəhlmi tikimīr min rəhalah, kəni motəmaki e lah min, ¹¹ kəni iəni eiua min tətəp okəhuva moteiua e nətəmimi tətəp. ¹² Mətəu-inu nərahian tīnəpət, iuəkīr nətəmimi rəfin rəhalah nolkeikeian o Uhgîn otikə, ¹³ mətəu iətəmimi iətəm tətəhtul əskasik mətəuərus naunūn nian, Uhgîn otosmiəgəh in. ¹⁴ Kəni nanusiən təuvīr əha rəha Nərməniəgian Rəha Uhgîn, okəni pətigəm ikin min rəfin e nəhue niftəni, məmə suaru əha ikin rəha nitəni min rəfin o nətəliəgian, kəni naunūn nian otuva.

¹⁵ “Iəni u Daniəl təməghati e nati kəti kətəni məmə, ‘nati iətəm Uhgîn təsolkeikeian, kəni matol Nimə Rəha Uhgîn təsasimian’ (*nian iətəmi kəti təfin nati u, pəh otətəlig e nipətin*). Tol lanəha, nian nati tarah əha tətəhtul e Nimə Rəha Uhgîn, ¹⁶ kəni itəmah nətəm nəutətig Jutia, nəkotaiu motəgin məhuvən motəhluaig e nītəuət min. ¹⁷ Nəmə iətəmimi tətəmeig ihluə e rəhan nimə, ko təsuvəniən imə mos min rəhan natimnati. ¹⁸ Nəmə iətəmimi əpəha e nasumian rəhan, ko təsitəlig-pəniən lahuənu mos rəhan kot. ¹⁹ ! Kəsi! Nəhməian əsoli o nipətan nətəm kəmotol nərfiləh mine nipətan kəutəfən nah kəm nəpəəu min. E nian əha okotos pik nəhməian. ²⁰ Təuvīr nəkotəfaki məmə onəsotəginian e nərahian əha e nian rəha nətapuian, uə e nian rəha Səpət, ²¹ mətəu-inu e nian əha, nərahian əsoli otuva iətəm iətəmimi təsafuian tol lanəha əpən mətəuərus=pa u rəueiu, kəni ko nərahian əsoli kəti min tol lanəha otəsuva minian nian kəti təhmen e inəha. ²² Kəni nəmə Uhgîn təsətəi əkuəkiriən nian rəha nərahian əha, ko iətəmimi kəti təsəmiəgəhian. Mətəu Uhgîn təməte iəkuəkīr rəkis nian əha o rəhan min nətəmimi nətəm tīnitəpin rəkis ilah.

²³ “E nian əha, nəmə iətəmi kəti otəni=pinə kəm təmah məmə, ‘! Otəfuto, inu Kristo iətəm Uhgîn tāməni məmə otəpanahlī=pa!’ uə ‘! In əpəhal’ sotəniən nipəhriənian lan, ²⁴ mətəu-inu nətəmimi nəuvein okəhuva motəni məmə ilah Kristo, mine iəni eiua min okəhuva, kəni ilah okotol nəmtətian əsoli min, mine nati əpispis min məmə okoteiua e nətəmimi

24:2 Luk 19:44 24:5 Mat 24:23-24; 1Jon 2:18 24:9 Mat 10:22 24:11 Mat 24:5,24; 1Jon 4:1 24:13 Mat 10:22 24:14 Mat 28:19 24:15 Dan 9:27; 11:31; 12:11 24:17 Luk 17:31 24:21 Dan 12:1 24:23 Mat 24:5
24:24 Dut 13:1-3; 2Təs 2:8-9; Nəh 13:13-14

nətəm Uhgín təmítəpín rəkis ilah, nəmə ilah kotəhrun noliən. ²⁵ Níkitəmah otəkeikei mətəhti vívi nəghatíən mín u iətəm iəməni rəkis kəm təmah, uərisig natimnati mín u okəhuva motol nípəhríənían lan.

²⁶ “Tol lanəha, nəmə iətəmi kəti təni kəm təmah məmə, ‘In əpəha, ikin təpiə-məpiə ikin,’ səhuvənían. Uə iətəmi kəti təni məmə, ‘In əpə imə,’ nəsotənían nípəhríənían lan, ²⁷ mətəu-inu nían Nəti iətəmi otitəlig=pa mín, otuva uəhai əmə, kəni nətəmiimi rəfin okoteruh in, təhmen e noraipien iətəm təmoraip masiə misipesi muva məsəu-pahav rəfin əpə ilis e niməgəuagəu. ²⁸ Nian tiapín mín tepət kinotəri, kəni nəkotafu mənig mín ləuantəhi kəhuva.* E noliən əhmen mín əmə, nian nəkotəruh nəmtətien mín əha, nəkotəhrun məmə otəsuvəhiən iəkuva mín.

²⁹ “Nian əhruahru nərahien əha otol nau-nun, kəni

‘mitigar otəpis agin,

kəni məuig otəsasiə minien,

kəni məhau mín okotəmei e neai,

kəni Uhgín otələual e nəsanənien e nati iəkis mín əpəha e neai.’†‡

³⁰ “E nian əha, nəmtətien rəha Nəti iətəmiimi okeruh pətigəm əmə e neai, nətəmiimi e negəu mín rəfin e nəhue niftəni okotasək e nəginien. Kəni okoteruh iəu, Nəti iətəmiimi iəkuva e nəpuə e neai e nəsanənien mine nepətiən əhəgəhag asoli rəha Uhgín iətəm otasiə mitələu lak. ³¹ Kəni iəkəhli=pən rəhak nagelo mín kəhiət nian okotətəu təui otasək əfəməh, kəni ilah okəhuvən ikin mín rəfin e nəhue niftəni,

motos rəkis rəhak mín nətəmiimi nətəm Uhgín təmítəpín rəkis ilah, kəni motuhapumin ilah kətiəh.

³² “Níkitəmah otəkeikei mətəhti nigi u fik.§ Nian əhruahru iətəm nəhlmin mín kinəutətuəuin mauteviə, kəni nimalin mín kinəutəpílpil, itəmah nəkotəhrun məmə nian əha inəha iətəm nəkotasum lan rəhatəmah. ³³ Kəni e noliən əhmen mín əmə, nian nəkotəruh nəmtətien mín əha, onəkotəhrun məmə otəsuvəh aginien iəkuva mín. ³⁴ Iatəni pəhríən kəm təmah məmə nətəmiimi nətəm kəutatig u rəueiu, kə kəsəhmis rəfinien mətəuarus natimnati mín əha okəhuva motol nípəhríənían lan.* ³⁵ Neai mine niftəni okiakə, mətəu nəghatien mín rəhak kə kəsəhkəien.” †

Iətəmiimi tikə iətəm təhrun nuvaien rəha Iesu Kristo

³⁶ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni məmə, “Iətəmiimi kəti təsəhrunien nian uə auə əhruahru rəha natimnati mín əha. Nagelo mín əpəha e neai kotəruu, kəni iəu mín Nəti iətəmiimi iəkəruu. Mətəu Tatə Uhgín əmə in təhrun nian əhruahru əha.

³⁷ E nian iəu, Nəti iətəmiimi, iəkuva lan, otəhmen=pən əmə e nian rəha Noa aupən, iətəm nətəmiimi kəmotol natimnati mín məsotəhrunien məmə Uhgín otol nati kəti lan, məsotol əpenə-pənəien. ³⁸ E nian əha, iətəm naruəh təsəiu əhanəhiən, nətəmiimi kəutəuən, məutəmnin, məutol marit, inəha natimnati mín rəfin kəmautol e nəmiəgəhiən rəhalah, mətəuarus=pən nian Noa təmuvən imə e nípəgnəua negəu asoli rəhan, ³⁹ kəni ilah məsotəhrunien nati nak

24:26 Luk 17:23-24 24:27 Mat 24:37-39 * 24:28 Nəghatien əhruahru rəha Kris tətəni məmə, “Nian nati miəgəh kəti təmimis, nəkotafu kueriə mín kəhuva məmə okoton.” 24:28 Luk

17:37 24:29 Aes 13:10; 34:4; Esik 32:7; Joel 2:10,31; 2Pitə 3:10; Nəh 6:12-13 † 24:29 Mətə “nəsanənien mín əpəha e neai” tətəgətu=pən narmin mín, uə nəmə təhro natimnati təhmen=pən e mitigar mine məuig əpəha e neai. ‡ 24:29 Aupən aupən agin, nian Uhgín təmol natimnati

mín rəfin, e nian təm tatol kuvət lan, in təmələhu=pən mitigar mine məuig mine məhau e neai (Jen 1:14-19). Mətəu e fes 29, koteruh məmə təmos rəkis mín ilah. Nəghatien əhmen mín u tətətig mín e ikin mín tepət e Oltestimin, nian Uhgín tətəgəhati e nian in otakil nətəmiimi lan. Afín-to fes mín u: Aes 13:9-13; 24:21-23; 34:4; Esik 32:7-8; Joel 2:10,31; 3:15; Amos 8:9; 2Pitə 3:10; Nəh 6:12-13. 24:30 Dan 7:13; Sek 12:10; Nəh 1:7 24:31 1Kor 15:52;

1Təs 4:16 § 24:32 Nigi u fik təhmen e niməh. * 24:34 Suaru kəti mín rəha nəuəhlinien fes 34 tətəni məmə, “Iatəni pəhríən kəm təmah məmə nəuaniləuis u rəha Isrel otəsikəien mətəuarus natimnati mín əha okəhuva motol nípəhríənían lan.” 24:34 Mat 16:28 24:35

Mat 5:18 † 24:35 Nəghatien u e jəptə u təmuva rəkis nu 40 uərisig e nian Iesu təmimis kəni mair mín lan. Nati u təmuva nian nətəm Isrel kəmotəməu ilah nətəm Rom, kəni soldia mín rəha Rom kəməhuva motoh motərekin kəntri rəha Isrel. Mətəu nəghatien rəha Iesu tətəgəhati əhanəh mín e nuvaien mín e Nian Uərisig məmə otəpanuva. 24:36 uək 1:7; 1Təs 5:1-2 24:37 Jen 6:5-8 24:39 Jen 7:21-23; Luk 17:26,27

otuva mätəuarus=pa naruəh təmaiu məmki ilah rəfin. In əha otol təhmen əmə e nian Nəti İətəmini otuva lan. ⁴⁰ İətəmini keiu e nasumən, kəni okos kətiəh, kəpəh kətiəh. ⁴¹ Pətan keiu kətuəharəg pəti matuol nauənən, kəni okos kətiəh, kəpəh kəti.

⁴² “Tol lanəha, nəkotəkeikey motair, mətəu-inu nəkotəru nian nak rəhatəmah lərmənig otuva lan. ⁴³ Mətəu nəkotəkeikey motəhrun nati u. Nəmə iətəmi asoli rəha nimə təhrun nian əhruahru lapin iətəm iakləh otuva lan, kəni in otəkeikey mətair matəh vivi rəhan nimə məmə iakləh otəşəhapuən muvən imə. ⁴⁴ Kəni itəmah min onəkotəkeikey mautəhtul maru, mətəu-inu Nəti İətəmini otuva e auə əmə iətəm nikitəmah təşəhtən.

⁴⁵ “Nikitəmah otəkeikey mətəhti vivi noliən rəha ioluək iətəm in teinatig kəni tətaskəlim vivi uək rəhan kəni məşəpəhiən. İətəmi asoli təmələhu məmə ioluək əha otərmənig e rəhan min rəfin noluək min məmə in otəfən nauənən kəm lah e nian əhruahru. ⁴⁶ Kəni nəmə iətəmi asoli otuva meruh iətəm tətərmənig e noluək min rəhan, kəni tatol vivi rəhan uək, kəni otəfən nətəouən kəti kəm iətəmi əha. ⁴⁷ Nipəhrənən iəkəni kəm təmah məmə, iərmənig in otəfəri ioluək əha tuva mol iətəmi asoli lan məmə in otərmənig e natiənnati rəfin rəhan. ⁴⁸ Mətəu nəmə ioluək əha, in iətəmi tərəh, kəni nikin otəhti məmə, ‘Rəhak iətəmi asoli təsuvaən nuvəh,’ ⁴⁹ kəni mətəuəin matoh noluək min nəuvein, kəni muvən mətəuən mətəmmim ilah nətəm kəutəpis. ⁵⁰ Kəni iətəmi asoli rəha noluək min əha otuva e nian mine auə iətəm ioluək nikin təşəhtən məmə rəhan iətəmi asoli otuva lan. ⁵¹ İətəmi asoli əha otol nalpinən asoli kəm ioluək əha kəni mərəki=pən lan ima nəfəki eiə min. İkin əha, nətəmini okotəsək mautigətərain nəhləvəh ikin.”

25

Nəghatən əuhlin
e nipətan əlkələh ten

¹ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nəghatən əuhlin u tətəgətun=pən Nərmənigən Rəha Uhgən e nian iətəm rəhatəmah İərmənig otuva min lan. Nipətan mītə* ilah ten kəməhiet lapin

məmə okəhuvən e marit kəti, kəni mətəhtəhnnin iətəmi otol marit otuva mos rəhan pətan muvən e rəhan nimə, əpəha ikin katol lafet ikin. İlah ten kəmətos rəhalah lait. ² Faif kotalməli, kəni faif koteinatig. ³ Nipətan min u ilah faif nətəm kotalməli kəmətos rəhalah lait min, mətəu kəmətosən kərəsin nəuvein min o niuvi-pənən e lait. ⁴ Mətəu nipətan min u ilah faif nətəm koteinatig kəmətos rəhalah lait min, kəni motos min kərəsin nəuvein min o niuvi-pənən e rəhalah lait. ⁵ Kəni iətəmi otol marit təsuva uəhəən, kəni napilən tinos ilah, kəni minəutəpili.

⁶ “Kəni lapin agin, iətəmi təməgət əfəməh məmə, ‘İ İətəmini iətəm tatol marit tənətuva əha rəuei! İəhuva motəruh!’

⁷ “Kəni nipətan mītə min u ilah ten kəmotair motuerin asoli rəhalah min lait. ⁸ Kəni nipətan nətəm kotalməli kotəni=pən kəm nipətan nətəm koteinatig məmə, ‘İ Əui! Otəfə rəhatimah nəuvein kərəsin mətəu-inu rəhatimah kərəsin e rəhatimah lait kintəmir, okotəpis rəuei.’

⁹ “Mətəu nipətan nətəm koteinatig kotəni=pən kəm lah məmə, ‘Kəpə! Kərəsin min u kəmətəhmenən e təh rəfin. Mətəu ohtəlig məhuvən motos nəhməti rəhatəmah kəti kərəsin əpəha e stəuə.’

¹⁰ “Mətəu nian nipətan nətəm kotalməli kəməhtəlig məhuvən o kərəsin, kəni iətəmi iətəm otol marit təmuva. Kəni nipətan mītə nətəm kəutəhtul maru, kəməhuvən ilah min e nauənən rəha marit, kəni məhuvən imə. Kəni kəsisiğ e doə.

¹¹ “Uərisiğ, nipətan mītə nətəm kotalməli kəməhtəlig=pa motəuin motəni məmə, ‘İ İətəmi asoli, iətəmi asoli! İ Egəhan e timah iəkəhuvnə imə!’

¹² “Mətəu iətəmi otol marit təməni=pən kəm lah məmə, ‘İətəni=pinə pəhrən məmə, iəu iəkəruu itəmah.’”

¹³ Kəni nian İesu təmol naunun e nəghatən əuhlin, təməni=pən kəm lah məmə, “Tol lanu lan, itəmah nəkotəkeikey mətəir, mətəu-inu nəkotəru nian mine auə rəha rəhatəmah lərmənig otuva lan.”

Nəghatən əuhlin
e noluək min kisi

¹⁴ Kəni İesu təməni nəghatən əuhlin kəti min məmə, “İəkəni min nəghatən əuhlin u tətəgətun=pən Nərmənigən Rəha Uhgən

24:42 Mat 25:13 24:43 Luk 12:39-40; Nəh 16:15 əhanəhiən marit. Rəhalah nu tuenti mine.

Mat 7:23 25:13 Mat 24:42

24:47 Mat 25:21,23 25:1 Nipətan əha, kəsotol 25:1 Luk 12:35; Nəh 19:7 25:11 Luk 13:25-27 25:12

e nian ietəm rəhatəmāh iərmənig otuva min lan. Ietəmi asoli kəti təmol əpenə-penə māmə otaliuək muvən isəu e nītəni pisin kəti. Kəni mauin e rəhan noluək min kəhuva, kəni tələhu=pən e nəhlmlah rəhan mənī māmə okotol nati kəti lan. ¹⁵ Təməfən titəu=pən rəhalah nəhrunian māmə okotol uək lan. Ietəmi kətiəh təfən faif-milən vatu. Kəni kəti min təməfən tu-milən vatu. Kəni naunun lanko təməfən uan-milən vatu.[†] Kəni ietəmi asoli təmiet muvən e rəhan naliuəkian.

¹⁶ “Kəni ioluək ietəm təmos faif-milən vatu təmuven uəhai əmə mol bisnis tēpət lan, kəni mos min faif-milən vatu. ¹⁷ Kəni təhmen əmə e ietəm təmos tu-milən vatu, təmuven mol bisnis tēpət min lan, kəni mos min tu-milən vatu. ¹⁸ Mətəu ioluək ietəm təmos uan-milən vatu, in təmuven mil nīmīl məhluaig=pən e mənī rəha rəhan ietəmi asoli ikin.

¹⁹ “Kəni nu tēpət tinuva minuvən, kəni ietəmi asoli rəha noluək min u təmitəlig=pa, kəni mauin e rəhan noluək min māmə oteruh-to māmə ilah kəmotol nak e mənī min ietəm təməfən kəm lah. ²⁰ Ioluək ietəm təmos faif-milən vatu, təmos min faif-milən vatu muva məhtul e nəhmti ietəmi asoli kəni mənī māmə, ‘Ietəmi asoli. Aupən nəmələhu=pa faif-milən e nəhlmək. Kəni iəmol bisnis lan, kəni mos min inəuau faif-milən u.’

²¹ “Kəni ietəmi asoli təmənī=pən kəm in māmə, ‘Nəmol təuvir, kəni ik ioluək təuvir ietəm nətaskəlīm vivi uək rəham kəni məsəpəhian. Nəmol təuvir lanu e natimnati min əha nəuan nəuvetin, kəni iəkələhu ik nəkarmənig e natimnati tēpət. !Va imə matig əhgəl nagianian rəha ietəmi asoli rəham!’

²² “Ioluək ietəm təməfən tu-milən vatu kəm in, təmuva mənī=pən māmə, ‘Ietəmi asoli. Aupən nəmələhu=pa-tu milən vatu e nəhlmək. Kəni iəmol bisnis lan, kəni mos min inəuau tu-milən u.’

²³ “Kəni ietəmi asoli təmənī=pən kəm in māmə, ‘Nəmol təuvir, kəni ik ioluək təuvir ietəm nətaskəlīm vivi uək rəham kəni məsəpəhian. Nəmol təuvir lanu lan e

natimnati min əha nəuan nəuvein, kəni iəkələhu ik nəkarmənig e natimnati tēpət. !Va imə matig əhgəl nagianian rəha ietəmi asoli rəham!

²⁴ “Ioluək ietəm kəməfən uan-milən vatu kəm in, təmuva mənī=pən māmə, ‘Ietəmi asoli. Ik ietəmi nətəkeikei pik kəm nətəmiimi. Kəni ik natos nauənian e nasumian ietəm nəməsasumian lan, kəni mətəhli nəua nigi e nigi ietəm nəməsarfeian. ²⁵ Kəni iəməgin lam, māmə nəmə iəmərəkin rəham mənī, kəni onəkol nalpinian asoli kəm iəu, kəni iəmos rəham mənī muvən məhluaig e niftəni. Ah, inu rəham mənī.’

²⁶ “Kəni rəhan ietəmi asoli təmənī=pən māmə, ‘! Ik ioluək tərəh, ik iəlpah! Ik nənəhrun rəkis māmə iatos nauənian e nasumian ietəm iəsasumian lan, kəni mətəhli nəua nigi e nigi ietəm iəsərfəian. ²⁷ ? Təhro nəsuvenian əmə mələhu=pən rəhak mənī e bank? Nəmə nəmol lanəha, nian iəmitəlig=pa, iəkuven mos rəhak mənī, kəni iəkos mənī nəuvetin min ietəm bank otəfa.’ ²⁸ Kəni ietəmi asoli təmənī=pən kəm rəhan ioluək pisin māmə, ‘Os rəkis mənī ohni məfən kəm ioluək u ietəm təmos faif-milən, ²⁹ mətəu-inu ietəmiimi u ietəm tinos rəkis nati kəti mol uək lan tuva mēpət, kəni okəfən min nəuvein min, rəhan natimnati tēpət. Mətəu ietəmiimi ietəm təsolian uək e rəhan natimnati tuva mēpət, okos rəkis rəfin natimnati ohni. ³⁰ Kəni ioluək u iəlpah ietəm təruru nolən nati təuvir kəti, əraki=pən lan ihluə e napinəpuian, ikin əha kətasək ikin katigət-ərain nəhlvutəmi ikin.’”

Sipsip min mine nənī min

³¹ Kəni Iesu təmənī=pən māmə, “Nəti ietəmiimi otuva e nepətian əhagəhag mine nəsanənian rəhan, ilah nagelo min rəfin. In Kig, kəni in otəharəg e rəhan jəə rəha Kig mətərmənig e nəsanənian mine nepətian əhagəhag rəhan. ³² Nətəmiimi rəfin e nəuaniləuis min rəfin e nəhue niftəni, okotəhəpumin ilah min e nəhmtin, kəni in otəuəri nətəmiimi təhmen e ietəmiimi ietəm tətəh sipsip min tətəuəri sipsip min mine

[†] ^{25:15} E Nəghatien Kris əhruahru tətəni māmə, təməfən “talən” pisin pisin min kəm lah, faif talən, mine tu talən, mine uan talən. ^{25:15} Rom 12:6 ^{25:21} Mat 24:45-47; ^{25:29} Mat 13:12; ^{25:30} Mak 4:25; ^{25:30} Luk 8:18 ^{25:30} Mat 8:12; ^{25:31} Luk 13:28 ^{25:31} Mat 16:27; ^{25:32} Esik 34:17; ^{25:32} Nəh 20:11-13

[‡] ^{25:33} Nətəmiimi rəha Iesu kotəhrun māmə lapin, nətəmiimi rəha nəsalian e sipsip min, okotəkeikei motəuəri sipsip min mine nənī min mətəu inko nənī min kotəkeikei motəpili pisin u nətəpuian təsəpət pikian ikin. Təuvir min māmə kəhrun māmə nətəm İsrəl ilah kotolkeikei sipsip min tapirəkis nənī min.

nəni min. ³³ In otəuəri sipsip min kəhuva e nəhlmin maru, kəni nəni min okəhuvən e nəhlmin məuil.[‡]

³⁴ “Kəni Kig otəni=pən kəm nətəmini min əha e nəhlmin maru məmə, ‘Əhuva-tə, itəmah u nətəm rəhak Tatə Uhgın təməfinə rəkis nəuviriən rəhan kəm təmah. Əhuva-tə motos nati nak u iətəm Uhgın təmələhu pisin rəhatəmah. Əhuva motatig ahgəl nar-məniğin rəhan iətəm təmol əpenə-penə lan uərisig təmanol nitəni. ³⁵ Əhuva motos, mətəu-inu nian nəumis təmatus iəu, nəkotəfa nauəniən iəkun; kəni iəmətəuauə, nəkotəfa nəhu iəkəmnim; kəni iəu iəpispis, nəmotit iəu kəhuvən e rəhatəmah lahuənu; ³⁶ kəni rəhak napən tikə, kəni nəkotəfa napən kəm iəu; kəni matimis, nəkotəh vivi iəu; kəni iəmətatig e kaləpus, nəkəhuva motəsal=pa lak.’

³⁷ “Kəni nətəmini nətəm kotəhruahru okotəni=pən kəm in məmə, ‘? İərməniğ, nian nak iəmoteruh ik nəumis təmus ik, kəni iəkotaugin ik; uə nəməuauə, kəni iəkotəfinə nəhu məmə nəkəmnim? ³⁸ ?Nian nak iəmoteruh ik iəpispis, kəni iəkotit ik məhuvən lahuənu; uə rəham napən tikə, kəni iəkotəfinə napən kəm ik? ³⁹ ?Nian nak iəmoteruh ik natimis, uə nətatig e kaləpus, kəni iəkəhuvnə motəsal=pinə lam?”

⁴⁰ “Kəni Kig otəni=pinə məmə, ‘İətəni=pinə nıpəhririən məmə nati nak iətəm nəmotol kəm piak min u kəti, nati əpnəpin in ianrah, mətəu nəmotol kəm iəu.’

⁴¹ “Kəni in otəni=pən kəm nətəmini min u e nəhlmin məuil məmə, ‘Əhuvən isəu ohniəu. Uhgın tınələhu rəkis rəhatəmah nalpinien. Əhuvən e nigəm əsoli iətəm tatuəu naunun tikə u Uhgın təmol rəha Setən min nagelo min rəhan. ⁴² Əhuvən isəu mətəu-inu nian nəumis təmus iəu, nəsotəfaian nauəniən kəti məmə iəkun; kəni iəmətəuauə, nəsotəfaian nəhu məmə iəkəmnim; ⁴³ kəni iəu iəpispis, nəsotəfaian lak məmə iəkuva lahuənu; kəni rəhak napən tikə, nəsotəfaian napən kəti rəhak; kəni iəmatimis, mətatig e kaləpus, nəsotəfaian motəsal=pa lak.’

⁴⁴ “Kəni ilah min okotəni=pən məmə, ‘İ İərməniğ! ? Nian nak iətəm iəmoteruh ik nəumis təmus ik, uə mətəuauə, uə ik iəpispis, uə rəham napən tikə, uə nəmatimis, uə nəmətatig e kaləpus kəni iəsəhuvnəniən motəsal=pinə lam?”

⁴⁵ “Kəni in otəni=pən kəm lah məmə, ‘İətəni=pinə pəhriən kəm təmah məmə, nəmə nəməsotasiruiən e piak min u kəti, nati əpnəpin in ianrah, mətəu nəməsoliən kəm iəu.’

⁴⁶ “Kəni ilah okəhuvən motos nalpinien iətəm naunun tikə. Mətəu nətəmini nətəm kotəhruahru okotos nəmiəğəhiən itulin.”

26

Nəlpəkəuiən
o nohamuiən İesu

(Mak 14:1-2; Luk 21:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Nian İesu təmol naunun e nəğhatien min əha kəm rəhan nətəmini, kəni məni=pən kəm lah məmə, ² “Nəkotəhrun məmə lafet rəha Pasova otuva, nian keiu əmə əha ikin. Kəni iəu, Nəti İətəmini, okeğəhan=pən lak məmə okətu-pəri iəu e nigə kəməluu.”

³ Kəni pris əsoli min mine nətəmi əsoli rəha nəuaniləuis rəha İsrəl kəmotuhapumin ilah min e nimə rəha pris əsoli əgin u nərgin u Kaiəfas. “Kəni motəlpəkəu məmə okotəskəlim İesu e nolien ekəu-ekəu, məmə okotohamu in. ⁵ Mətəu kəmotəni məmə, “Səniəmə e nian rəha lafet rəha Pasova, okotə mətə nətəmini kotəh ilah min mo-toh min itah.”

Pətan kəti təməueiu İesu
e nati pien-pien min

(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶ Nian İesu əpəha Petəni e nimə rəha iətəmi əha, nərgin u Saimon u aupən lep-rosi təmol, ⁷ kəni pətan kəti təmuva ohni mos səntə kəti u nəhmtin tiəkis, kəmi-uvı=pən e pətəl kəmol e kəpiəl iətəm nəhmtin tiəkis, kətəni məmə alapastə. Nian İesu tətəharəg e tepil mətəuən, kəni pətan u təməueiu rəhn-kapə e səntə əha.

⁸ Nian nətəmini rəha İesu kəmotəfu nati əha, niəməha təmol ilah, kotəni məmə, “? Təhro kətərkəni nati u? ⁹ Səntə u, kəhrun nolien səlim lan, kəni kos məni əsoli lan, kəfən kəm nanrah min.”

¹⁰ Mətəu İesu tınəhrun nəğhatien iətəm kəutəni, kəni tənı=pən kəm lah məmə, “? Təhro nəutəni rah pətan u? In təmol nati təuvir əgin kəm iəu. ¹¹ Nanrah min nian rəfin kəutatig itəmah min ilah. Mətəu iəu, iəsətiğien kitah min itəmah nian rəfin. ¹² Nian təməueiu nıpətik, təmol məmə otol əpenə-penə o nitənimien iəu. ¹³ İətəni pəhriən kəm təmah məmə,

ikin min rəfin e nəhue niftəni iətəm okəni pətigəm nanusiən təuvir u, kəni okəkeikei kəni pətigəm min nati nak iətəm pətan u təmol, kəni nikilah otətəhti min in.”

Pris asoli min kəmotətəu Jutəs məmə otegəhanpən e Iesu e nəhlmi rəhan tikimir min

(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Kəni iətəmini tuələf u kəti rəha Iesu, nəgin u Jutəs Iskariot, təmuvən meruh pris asoli min, ¹⁵ kəni məni=pən məmə, “? Onəkotəfa nak kəm iəu nəmə iəkegəhan=pinə e Iesu kəm təmah?” Kəni kəmotəfin məni ilah rəfin tate iətəm kəmol e silfə. ¹⁶ Kəni tətəuəin e nian əha, Jutəs təmətəsal e suaru məmə otegəhan=pən Iesu e nəhlmi rəhan min tikimir min.

Naunun nauəniən

(Mak 14:12-25; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1Kor 11:23-26)

¹⁷ E nian əha e nətuəuiniən nian iətəm lafet rəha Piret u Is Tikə Lan, nətəmini rəha Iesu kəməhuva motəni=pən kəm in məmə, “?Nəkölkeikei məmə itimah iəkotol əpenə-pənə iə rəham nauəniən rəha lafet rəha Pasova məmə nəkauən ikin?”*

¹⁸ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Əhu-vən əpəha e taun. Iətəmi kəti əha ikin initəpin rəkis, kəni onəkoteruh in. Kəni nəkotəni=pən kəm in məmə, ‘İəgətuən tətəni məmə: Nian iətəm Uhgın təmitəpin rəkis məmə rəhak, tinuva iuəkir. Kəni iəkol lafet rəha Pasova kitah min itimah rəhak min nətəmini e rəham nimə.’” ¹⁹ Tol lanəha rəhan nətəmini kəmotol nati nak iətəm Iesu təməni məmə okotol o nol əpenə-pənəniən o nauəniən rəha lafet rəha Pasova.

²⁰ Nian tinəpinəpu, Iesu tətəharəg ilah rəham nətəmini tuələf əpəha e tepil. ²¹ Kəni nian kəmətauən, kəni təməni=pən kəm lah məmə, “İətəni pəhrin kəm təmah məmə itimah kəti otegəhan=pən lak e nəhlmi tikimir min rəhak.”

²² Kəni nikilah tinəpəu, kəni ilah rəfin kətiəh kətiəh kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, “?Eh, İərməniğ, pəh u? ?İəu?”

²³ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “İətəmini iətəm otegəhan=pən lak e nəhlmi tikimir min rəhak, in rəhak kəti iətəm tatos nigın piret məfən məuveri e pilet pəti əmə

itimlau min.”[†] ²⁴ Kəni iəu Nəti İətəmini oİəkəkeikei mimis məmə inu Nauəuə Rəha Uhgın təməni lak mine. ! Mətau kəsi, nərahin əsoli o iətəmi u iətəm otegəhan=pən e Nəti İətəmini e nəhlmi rəhan tikimir min! Təuvir pik agin nəmə təməsair əməiən.”

²⁵ Kəni Jutəs u iətəmi otegəhan=pən e Iesu e nəhlmi rəhan tikimir min təməni=pən məmə, “İəgətuən. ?Pəh kəha? ?İəu?”

Mətau Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Əuəh, ik. Ik aru nəməni.”

²⁶ Nian kəmətauən, Iesu təmos pıret, məfəki məni tagkiu ohni, məhapu, məfən kəm rəhan min nətəmini, məni=pən məmə, “Otos motun, inu nipətik.”

²⁷ Kəni mos kap wain, məfəki məni tagkiu ohni, məfən kəm rəhan min nətəmini, məni=pən məmə, “Otəmmim, itəmah rəfin.

²⁸ Inu nırak iətəm tatol məmə nəniəskasik-iən rəha nasiruən in tətəhtul mətəmiəgəh.

Nırak u otaiu o nımənin nətəmini tepət məmə otəfəl rəkis rəhalah nolien tərəh min. ²⁹ İətəni pəhrin kəm təmah məmə iəsəmmim minin wain u mətauərus=pən nian iətəm iəkəmmim wain vi kitah min itəmah əpəha e negəu rəha Tatə rəhak.”

³⁰ Kəni kəmotəni nəpuən əfəki kəti, uərisig kohiet məhuvən əpəha e Nıtauət Rəha Nigi U Olif.

Iesu təməni pətigəm məmə Pitə otəpəh in

(Mak 14:26-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “O lapin əmə u, nəkotəhlman e rəhatəmah nəhatətəiən lak o nati iətəm okol lak. Nauəuə Rəha Uhgın iətəm təkeikei mol nipəhrinən, təməni məmə,

‘İəu iəkohamu iətəmini iətəm tətəsal o sip-sip min,

kəni sipsip min okotaiu kətiəh kətiəh.’

³² Mətau nian iəkəmiəgəh min e nımisiən, iəkaupən muvən əpəha Kaləli, kəni itəmah nəmənuərisig.”

³³ Kəni Pitə təməni=pən məmə, “Məta, ilah rəfin okotəpəh rəhalah nəhatətəiən lam, mətau iəu, kəpə, iəsəpəhiən rəhak nəhatətəiən lam nian kəti mine.”

³⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm Pitə məmə, “İətəni=pinə pəhrin kəm ik məmə, lapin

26:15 Sek 11:12; Jon 11:57

*

26:17 Lafet rəha Pasova katol pəti ilau lafet rəha Piret u Is Tikə Lan.

26:17 Eks 12:14-20

†

26:23 E nian rəha Iesu, nian nətəmini kotauən pəti, in nəmtətiən məmə

rəhalah niəli in təuvir.

26:23 Sam 41:9

26:28 Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Kor 10:16

26:30 Luk

22:39; Jon 18:1

26:31 Sek 13:7; Jon 16:32

26:32 Mat 28:7,16

26:34 Mat 26:69-75

əmə u, mənig otəsəkakə əhanəhən, onəkəni mau kisil məmə nəkəruu iəu.”

³⁵ Mətau Pitə təməni məmə, “! Nəti əpnapin iəkəkei mimis kilau min ik, ko iəsanən məmə iəkəruu ik!” Kəni rəhan min rəfin nətəmini kəmotəni min təhmen e Pitə.

Iəsu təməfaki
əpəha Kətsəməni

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Kəni Iəsu mine rəhan min nətəmini kəməhuvən ikin kəti kətəni kəmə Kətsəməni, kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Ətəharəg u ikin u, pəh iəu iəkuvən ikin əha məfaki=pən kəm Uhgın.” ³⁷ Kəni təmit Pitə mine nəti Səpəti mil ilah min, nikin tinahmə pik, kəni tinətəu tərəh. ³⁸ Kəni təməni=pən kəm lahal məmə, “!əkətəu niki tinahmə pik, iəkəir iəkimis lan. Itəmahal ələharəg u ikin u, məhlair kitah min iəu.”

³⁹ Kəni muvən nəuan nəuvətin əmə, meuiəu misin=pən rəhan kapə e niftəni mətəfaki, mətəni məmə, “Rəhak Tatə, nəmə suaru kəti min əha ikin o rəham nəpəkəuən, pəh nəkoh rəkis ohniəu nərahən iətəm tətəu.” Mətəkei məmə, “Mətau səniəmə nəkol nəuiak, mətau nəkol nəuiam.”

⁴⁰ Kəni təmitəlig=pa meruh ilahal kəhləpili. Kəni təməni=pən kəm Pitə məmə, “! Təhro nəslairən kitah min iəu o əuə kətiah əmə mine!? ⁴¹ !hlair kəni mihləfaki məmə nəhləhtul əskasik nian nəfən-əfənən tuva o təmahal. Nikitəmahal tolkei, mətau nipətitəmahal təpəu.”†

⁴² Kəni mitəlig=pən min mətəfaki mau keiu, mətəni məmə, “Rəhak Tatə, nəmə iəkəkei mos nərahən iətəm tətəu, kəni pəh nəkol nəuiam.”

⁴³ Kəni nian təmitəlig=pa, təmeruh ilahal kinlapili mətau napilən təmos ilahal.

⁴⁴ Kəni tapəh ilahal mitəlig=pən min mətəfaki mau kisil, mətəni əmə nəghatən kətiah əmə.

⁴⁵ Kəni mitəlig=pa məni=pən kəm lahal məmə, “? Nəhləpili əhanəh məhləmeig? Lahfu-to, nian tinuva iəkəir əha rəueiu, kəni iəu Nəti İətəmini, okeghən=pən lak e

nəhlmi nətəm nol təfəgə tərəh. ⁴⁶ !hləhtul-tə, kəutəhuvən! Lahfu-to, iətəmini u tətəghən=pən lak e nəhlmi tikimir min, əpəha tətəu.”

Tikimir min
kəmotəskəlim Iəsu

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:2-11)

⁴⁷ Nian Iəsu təmətəghati əhanəh, Jutəs, in iətəmi tuələf kəti rəha Iəsu, təmitəgəm=pa ilah nimeinin nətəmini nətəm kəutəmkı nau asoli rəha nəluəginən mine neim. Pris asoli min mine nətəmi asoli rəha nəuaniləuis min rəha İsrəl kəmotəhli=pa ilah. ⁴⁸ Jutəs təməni=pən rəkis nəghatən kəm lah məmə, “Pəh u iətəm iəkol nəmtətin kəti rəha nolkeiəlan, kəni nəkotəskəlim.”§ ⁴⁹ Kəni rəueiu əgin, Jutəs təmalieuək muvən o Iəsu məni=pən kəm in məmə, “! Təuvir, ləgətu!” Kəni təmol nəmtətin rəha nolkeiəlan kəm in.

⁵⁰ Kəni Iəsu təməni=pən kəm in məmə, “!əu kəti, ol nəti nak iətəm nəmuva ohni.”

Kəni nətəmini kəməhuva motəskəlim Iəsu məmə okotləfən e kaləpus. ⁵¹ Kəni iətəmini kəti rəha Iəsu təmeapən meui rəkis nau rəha nəluəginən, kəni mauəh lan mohatuv rəkis matəlgi ioluək rəha pris asoli əgin.

⁵² Kəni Iəsu təməni=pən kəm in məmə, “Əfən rəham nau e nimein, mətau nətəmi min kətauəh e nau, okohmis e nau.

⁵³ ? Nəkəhrun uə kapə məmə iəkəhrun nauinən e rəhak Tatə, kəni rəueiu əgin min otəhli=pa nagelo min təusin tətə tətə* məmə okotasiru lak? ⁵⁴ Mətau nəmə iəkol lanəha, ko Nauəuə Rəha Uhgın otəsuvaən mol nipəhrənən lan, iətəm tətəni məmə otəuə tol lanu lan.”

⁵⁵ E nian əha, Iəsu təməni=pən kəm nimeinin nətəmini məmə, “? Təhro nəməhuva motəmkı nau asoli min mine neim min? ? Nikitəmah təhti məmə iəu iohamu itəmi kəti matol nəluəginən o nələs iəhuən kəpmən, uə? !Kəpə! Nian rəfin iətəharəg əpəha e Nime Rəha Uhgın mətəgətu nətəmini, kəni nəsəhuvaən motəskəlim iəu. ⁵⁶ Mətau nətimnəti rəfin min u tinuva minol nipəhrənən lan məmə

26:38 Jon 12:27 † 26:41 Iəsu tolkei məmə ilahal okəhləhtul əskasik məsləhlmanən e rəhalahal nəhatətəlan lan. Afin min fes 31-35. 26:46 Jon 14:31 § 26:48 E nəghatən Kris əhruahru, Jutəs təməni məmə “İətəmi u iətəm iəkəpəh nıkapin, kəni nəkotəskəlim.” E nolən rəha nətəm İsrəl əupən, nəpahən in nəmtətin rəha nolkeiəlan. 26:51 Jon 18:26 26:52 Jen 9:6;

nəh 13:10 * 26:53 nəghatən Kris əhruahru tətəni məmə, “Kəmpəni rəha nagelo tuələf,” iətəm təhmen e nagelo səpinte-tu-təusin. 26:55 Luk 19:47; 21:37

Nauuə Rəha Uhgin iətam iəni min aupən kəmotətei otuva mol nipəhriənən lan.” Kəni rəhan min nətəmini kəmotəpəh in motəgim.

Iesu təməhtul e nəhmti kaunsil

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:12-14,19-24)

⁵⁷ Nətəmini min u kəmotaskəlim Iesu, kəmotələs məhuvən o Kaiəfas u in pris asoli agin. Ikin əha, iəgətun min rəha Lou mine nətəni asoli rəha nəuaniləuis rəha Isrel, kəutəhuva motəhapumin ikin. ⁵⁸ Mətau Pitə tətən təlig-təlig matuərisig e Iesu, muvən əpəha lahuənu rəha pris asoli agin. Kəni təmuvən əpəha e iat mətəharəg ilah soldia min mənə oteruh-to mənə okol nak e Iesu.

⁵⁹ Pris asoli min mine nətəmini rəfin rəha kaunsil kəutasal e nəghatən eiua min e Iesu mənə okohamu o nəghatən min əha. ⁶⁰ Mətau kəsoteruhən noliən tərəh kəti rəhan e nəghatən eiua min rəha nətəmini, nati əpnəpin nəghatən eiua min tətəp kə-mohiet.

Kəni əmeiko, iətamimi keiu kiəuva aupən, ⁶¹ kəni muəni pətəgəm mənə, “Suah u tətəni mənə təhrun nəəkiniən Nimə Rəha Uhgin, kəni muvləkin min e nian kisil əmə.”

⁶² Kəni pris asoli agin təhtul mənə-pən kəm Iesu mənə, “?Təhro nəəghatən? ? Təhro e nəghatən min əha iətam kətəni pətəgəm tətələs pikin ik?” ⁶³ Mətau Iesu təpnəpin əmə məəghatən.

Kəni pris asoli agin tətəni-pən kəm in mənə, “Onəkəkeiki mos nonauvil kəti e Uhgin iətam tətəmiəgəh, kəni mənə pətəgəm nipəhriənən kəm timah mənə ik Nəti Uhgin mine Kristo iətam Uhgin tətəni mənə otəhli=pa, uə kəpə.”

⁶⁴ Kəni Iesu tətəni-pən mənə, “Əuəh, tol əmə mənə inu nətəni mine. Mətau iəkəni-pinə kəm tətəh rəfin mənə, e nian iətam otuva, onəkoteruh iəu Nəti iətamimi iəkəharəg e nikəlin maru e Uhgin u iətam rəhan nəsanəniəh iəghin, kəni məteuiəu=pa e neai e nəpuə.”

⁶⁵ Kəni pris asoli agin tearis rəhan napən mətau-inu niəməha təmol o nəghatən rəha Iesu,[†] kəni mənə mənə, “!Tətəghati rah e Uhgin![‡] ?Təhro mənə suah kəti min təkəkeiki məghati min lan? Otətəlig-to, nə-motətau nəghatən tərəh kəha. ⁶⁶ ?Nik-itəmah təhti mənə nak?”

Kəni kəmotəni-pən mənə, “Otəkəkeiki mimis.”

⁶⁷ Kəni kəmotəgəh əpnəpin əmə nəhmtin, kəni motəhti e nəhlmiləh. Nəuvein kotem e nəhlmiləh, ⁶⁸ kəni motəni-pən mənə, “Ei, Kristo. ?Əni pətəgəm e nəsanəniəh rəha Uhgin mənə pəh tətəh ik?”

Pitə tətəni mənə təruru Iesu

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁹ E nian əha, Pitə tətəharəg ihluə e iat rəha nimə, kəni pətan mitə kəti u in ioluək tuva ohni mənə-pən kəm in mənə, “Ik min u, nəmatuərisig e Iesu, iətam Kaləli.”

⁷⁰ Mətau Pitə tətəniəu e lah rəfin mənə, “!əkəruru nati ko iətam nətəni.”

⁷¹ Kəni maliuək muvən e ket rəha iat, kəni ikin əha pətan mitə kəti min tətəruh in, kəni tətəni-pən kəm nətəmini ikin əha mənə, “suah u kəti u tətəmatuərisig e Iesu iətam Nasərit.”

⁷² Mətau Pitə tətəniəu əskasik min mos nonauvil mənə, “!Ikəruru suah kəhal!”

⁷³ Təsuvəhiən, nətəmini min u kəutəhtul ikin əha kəməhuvən o Pitə motəni-pən mənə, “Pəhriən mənə ik kəti əha, mətau-inu noliən rəha nəghatən rəham təhmen əmə e lah.”[§]

⁷⁴ Kəni təni mənə nənə tətəniəu pəh nərahien rəha Uhgin otuva ohni. Kəni tətəmos nonauvil mənə, “!Ikəruru suah kəhal!”

Kəni rəueiu agin, mənig təkəkə. ⁷⁵ Kəni Pitə nikin təhti nəghatən iətam Iesu tətəni kəm in mənə, “Uərisig mənig təkəkə, onəkəni mau kisil mənə nəəkəruru iəu.” Kəni Pitə tətəmet muvən ihluə, nikin titəgit kəni tətəmasək pik.

26:61 Jon 2:19-21 26:63 Aes 53:7; Mat 27:12 26:64 Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 [†] 26:65 Nətəmini rəha kaunsil, kəsotəniən nipəhriənən mənə Iesu in Məsaia, nəti Uhgin. Iətam asoli rəha pris min tətəhapu rəhan napən mətau-inu niəməha təmol o nəghatən rəha Iesu. Lou rəha Mosis e Lev 10:6 mine 21:10 tətəni mənə iətam asoli rəha pris min otəəhapuian napən rəhan. [‡] 26:65 iətam asoli rəha pris min tətəni mənə Iesu tətəni rah Uhgin mətau-inu Iesu tətəni mənə in təhmen əmə e Uhgin. 26:65 Mat 9:3; Jon 10:33 26:66 Lev 24:16; Jon 19:7 26:67 Aes 50:6; 53:5 [§] 26:73 Pitə in iətam Kaləli, kəni nəghatən rəhan tol pisin nəuan nəuvein e nətəni Jerusiləm. 26:75 Mat 26:34

27

Jutəs təmarin aru in

(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)

¹ Ləpləpin agin, pris asoli min rəfin mine nətəmi asoli min rəha nətəmini kəmotuhapumin min motətəi nəuə məmə okotohtəu=pən suaru nak o nohamuiən Iesu. ² Kəmotəlis in, kəni motələs məhuvən mətəhlman=pən lan e nəhlmi Pailət, kəpmən rəha Rom.

³ Nian Jutəs u iətəm təmegəhan=pən e Iesu e nəhlmi rəhan min tikimir, təmafu məmə kəmotiuvü pətigəm Iesu məmə otimis, nikiñ tinahmə pik o nati iətəm təmol, kəni təkmi məni əha kəmol e silfə ilah tate, məmə otəfən kəm pris asoli min mine nətəmini asoli min rəha nətəm Isrel. ⁴ Kəni məni=pən məmə, “Inol təfagə tərəh mətəu-inu iəmegəhan=pən e nəhlmi tikimir min iətəmi kəti iətəm təsəliən nati kəti tərəh.”

Kəni kotəni=pən məmə, “Inu nati əpnəpin əmə o timah. !In nati kəti rəham əmə!”

⁵ Tol lanəha, Jutəs təməmki məni morin=pən əpəha e Nima Rəha Uhgın, kəni in miet magim muvən marin aru in.

⁶ Kəni pris asoli min kəməhuvən mətəuəri-əuəri məni, kəni motəni məmə, “Təsəhruahru-pənəni e rəhatah Lou məmə okotələhu=pən məni u ilah məni rəha Nima Rəha Uhgın, mətəu-inu kəmotəs nəhmti nira iətəmini lan.” ⁷ Kəni kəutəni məmə okotos məni kəha məhuvən motəs nəhmti niftəni kəti u aupən kətəni məmə, “niftəni rəha iətəmi kəti iətəm tatol sospən e niftəni,” kəni kəutəni məmə okatitənim napispis min ikin. ⁸ Tol lanəha, muva mətəuərus=pa u rəueiu, nətəmini kəutəuən e niftəni əha məmə, “Niftəni E Nira.”

⁹ Kəni nəghatən nak iətəm iəni Jerimaia təməni aupən, təmuva mol nipəhrinən lan. Təməni məmə, “Kəmotəs məni tate əha iətəm kəmol e silfə, inu nəhmtin iətəm nətəm Isrel kəmotəni o iətəmi u, ¹⁰ kəni kəutos məni əha məmə okotos nəhmtin ‘niftəni o noliən sospən,’ təhmen əmə məmə lərməniğ təməni kəm iəu.”

Iesu təməhtul e nəhmti Pailət

(Mak 15:2-15; Luk 23:3-5,13-25; Jon 18:33-19:6)

¹¹ Kəni Iesu təmuvən məhtul e nəhmti Pailət, kəni Pailət təmətəpuəh ohni məmə, “Ik kig rəha nətəm Isrel?”

Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Əuəh, tol əmə məmə inu nəməni mine.”

¹² Nian pris asoli min mine nətəmi asoli min rəha Isrel kəutəni pətigəm nəghatən min e Iesu, mətəu Iesu təsəhalpinən rəhaləh nəghatən. ¹³ Kəni Pailət təməni=pən kəm in məmə, “?Natətəu nəghatən min iətəm kəutəni tatələs pikin ik, uə kəpə?”

¹⁴ Mətəu Iesu təpnəpin əmə məsəghatən, kəni məsəhalpin minən nəghatən kəti ilah kəutəni, kəni Pailət, narmin təmiuvig pik.

¹⁵ Kəni e nian rəha lafet rəha Pasova, in noliən rəha kəpmən məmə otahli pətigəm iətəmini kəti e kaləpus iətəm nimeñin nətəmini kəmotəni. ¹⁶ E nian əha, iətəmi kəti tətəməhli e kaləpus, nərgin u Parəpəs. Kəni nətəmini rəfin kotəhrun məmə in təmol tərəh pik agin. ¹⁷ Kəni nian nimeñin nətəmini kinehuva, kəni Pailət təmətəpuəh o lah məmə, “?Nəkotolkeiki məmə iəkəhli pətigəm pəh e kaləpus tiet matuvən, Parəpəs, uə Iesu, kətauin lan məmə Kristo?” ¹⁸ Təməni lanəha mətəu-inu in təhrun məmə kəmotəgəhan=pən e Iesu e nəhlmin mətəu-inu kəutətet Iesu.

¹⁹ Nian Pailət tətəharəg e jeə rəha nakiliən nəghatən, rəhan pətan təhli=pən nəghatən kəm in məmə, “Suah konu təsəliən nati tərəh kəti. Soliən nati kəti lan, mətəu iəməməhlair lan, kəni rəueiu iətətəu tərəh agin ohni.”

²⁰ Mətəu pris asoli min mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəmotəghati kəm nimeñin nətəmini məmə okotəuhlin nətəliğin rəhalah. Kəni ilah kəmotətapuəh o Pailət məmə otahli pətigəm Parəpəs, kəni kotəhamu Iesu.

²¹ Kəni Pailət təmətəpuəh o lah məmə, “?Suah mil u, in pəhruvən lan iəkəhli pətigəm?”

Mətəu nimeñin nətəmini kəmotəni=pən məmə, “Parəpəs.”

²² Kəni Pailət təməni=pən məmə, “?Kəni oiəkəhro Iesu u kətəni məmə Kristo?”

Kəni nimeñin nətəmini rəfin kəmotəni=pən məmə, “!Okətu-pəri e nigi kəməluau otimis!” ²³ Kəni Pailət təməni=pən kəm lah məmə, “?O nak? ?Təmol nati tərəh nak?”

Mətəu nimeñin nətəmini kəmotəgət əfəməh, motəni məmə, “!Okətu-pəri in e nigi kəməluau otimis!”

²⁴ Kəni nian Pailət təmeruh məmə ko təsələhuian nəghatien rəhalah, kəni ilah kinəutəhtul maru o norgəhuian, kəni tos nəhu meikuas e nəhlmin e nəhm̄ti nīmən̄in nətəmimi, kəni mən̄i=pən kəm lah məmə, “Nəghatien kəti rəhak tikə o suah u, məmə niran otəməhli=pa lak. !Nimisien rəhan tətəməhli=pina e nəhlmitəmahl!”

²⁵ Kəni nətəmimi rəfin kəmotəni məmə, “! Pəh niran tətəməhli=pa o timah mine kəlkələh min rəhatimah min!”

²⁶ Kəni Pailət təmahli pətigəm megəhan=pən e Parəpəs kəm lah. Mətau təməni məmə okalis Iesu, kəni təmegəhan=pən lan məmə okətu-pəri e nigi kəməluau məmə otimis.

Soldiə min kəməutəuvsan e Iesu

²⁷ Kəni soldiə min rəha Pailət kotələs Iesu məhuvən əpəha imə e nimə asoli rəha kəpmən, kətəni məmə Praetoriəm. Kəni kəmotəuvin rəfin e soldiə min kəhuva mohtəlau lan. ²⁸ Kəni motəmkirəkis rəhan natimnati, məhuvən=pən e kot ərarəuv kəti kəm in, təhmen e kot rəha kig kəti.

²⁹ Kəni motol niləuis iətəm nihlin əha ikin motol kəfəfau lan, motəfəfau=pən e rəhn-kapə Iesu motaləh əuvsan lan məmə in hat rəha kig kəti. Kəni motələhu=pən nəuanigi kəti e nəhlmin maru məmə in nigi rəha kig, kəni motisin nəuliləh aupən lan, motaləh əuvsan, motəni=pən kəm in məmə, “! İəkotisiasi ik, kig rəha nətəm İsel!” ³⁰ Kəni motagəh lan, kəni motələs nəuanigi motoh rəhn-kapə lan motau tēpət. ³¹ Nian kinotol əuvsan rəkis lan, kəni motəpeg rəkis kot ərarəuv, məhuvən=pən min e rəhan natimnati. Kəni motələs məhuvən məmə okotətu-pəri e nigi kəməluau məmə otimis.

Kəmətu-pəri Iesu
e nigi kəməluau

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

³² Nian kəməutəhuvən, motafu iətəm Sairəni kəti, nərgin u Saimon, kəni kəmotəni=pən əskasik ohni məmə otələs nigi kəməluau.* ³³ Kəməhuva ikin kəti

kətəni məmə, Kolkotə, u nipət̄in tətəni məmə Louipil-uipil. ³⁴ İkin əha kəmotəfən wain kəm Iesu iətəm kəmalkin ilau nati tarfu. Mətau nian Iesu təməm̄nim askəuvin, kəni məpəh nəm̄nimien.[†] ³⁵ Nian kəmətu-pəri e nigi kəməluau, kəni moturin tais o rəhan napən. ³⁶ Kəni məutəharəg mauteruh Iesu ikin əha məmə otimis agin. ³⁷ İlis e rəhn-kapə, kəmətei=pən nipəgnəmti nənien tətəni məmə,

INU IESU,
KIG RƏHA NƏTƏM İSREL.

³⁸ Kəni iətəmimi keiu iətəm kətuoh nətəmimi mətuakləh e rəhalah natimnati, kəmətu-pəri ilau e nigi kəməluau, kəti e nikalin maru, kəti e nikalin məuil. ³⁹ Kəni nətəmimi min u kəmətəliuək məutəhuva məutəhuvən, məutəni=pən nəghatien tərəh kəm Iesu, mauturin-urin rəhn-kapə lah, ⁴⁰ məutəni məmə, “Nəmətəni məmə onəkərək̄in Nīmə Rəha Uhḡin kəni ik pisin əmə muvləkin o nian kisil. !Osmiəgəh aru ik! !Kəni eiuiəu e nigi kəməluau nəmə ik Nəti Uhḡin pəhr̄ien!”

⁴¹ E noliən əhmen min əmə, pris asoli min, mine iəgətun asoli min rəha Lou, mine nətəmimi asoli min rəha nətəm İsel kotol əuvsan, ⁴² motəni məmə, “Tə-mosmiəgəh nətəmimi, mətau ko təruru nosmiəgəh aruiən in. In kig rəha İsel. Nəmə teiuiəu aru e nigi kəməluau, kəni okotəni nipəhr̄ienian lan. ⁴³ Tətəhatətə e Uhḡin. Təməni məmə in Nəti Uhḡin, kəni pəh Uhḡin tos rəkis in əha rəueiu nəmə in tolkeikei.” ⁴⁴ E noliən əhmen min əmə, iakləh mil iətəm kəmətu-pəri ilau ilahal min e nigi kəməluau, kətuəni=pən nəghatien tərəh tēpət kəm in.

Iesu tinimis

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

⁴⁵ Kəni e tuələf klok mətuərus=pən tri klok, napinəuian təmeiuiəu mīrəuei rəfin natimnati. ⁴⁶ Kəni iuək̄ir e tri klok ləhnauiəu, Iesu təmasək əfəməh e rəhan nəghatien mən̄i məmə, “!Eli, Eli! ?Lema sapaktəni?”

27:24 Dut 21:6-9 27:25 Uək 5:28 27:28 Luk 23:11 27:30 Aes 50:6 * 27:32 Iesu tinəpəou rəkis mətau kəmotəlis pik kəni motoh pik. † 27:34 Məta nati tarfu u in nati kəti təhmen e mərsin məmə otol təsətəu pikien nəhm̄əien, məmə otol iətəmimi təsətəlig vivien. Mətau Iesu in təsolkeikeien məmə otəsətəuian nəhm̄əien, kəni molkeikei məmə rəhan nətaligian otəsəuiv əmə. Tol lanəha in təməsəmn̄imien mərsin u. 27:34 Sam 69:21 27:35 Sam

22:18 27:38 Aes 53:12 27:39 Sam 22:7; 109:25 27:40 Mat 26:61; Jon 2:19 27:43 Sam 22:8 27:46

Sam 22:1 ‡ 27:46 “Eli, Eli” in nəghatien Hipru, kəni “lema sapaktəni” in nəghatien Aramaik (nəghatien u in iuək̄ir əmə o nəghatien Hipru). Iesu mine rəhan min nətəmimi kəutəghati pik e nəghatien mil u mine nəghatien Kris.

Nipəti rəhan nəghatəñ təni məmə, “!Uhgín rəhak, Uhgín rəhak! ?Təhro nətəpəh iəu?”[‡]

⁴⁷ Nian nətəmiimi nəuvein nətəm kə-mautəhtul əha ikin kəmotətəu təmasək əfəməh lanəha, kəni kotəni məmə, “In tə-tauin e Elaijə.”

⁴⁸ Kəni rəueiu agin min, kəti təmaiu mu-vən mələs nati kəti təhmen e kotin,[§] kəni məueiu wain u tarfu, məu e nigí, kəni məfən məmə Iesu otəmnim. ⁴⁹ Kəni ilah min nəu-vein kotəni=pən məmə, “Əpəh əmə. Pəh kauteh-to nəmə Elaijə otuva mosmiəgəh in, uə kəpə.”

⁵⁰ Kəni Iesu təmasək əfəməh min, megəhan aru lan məmə otimis, kəni rəhan nehagian tiet.

⁵¹ E nian əhruahru əha, napən iətəm tətəhku e Nime Rəha Uhgín təməhapu mol nəuvin keiu, təmətuəuin əpəha ilis muva mol naunun əpəha lahtəni. Nəmig təməlauəl, kəni kəpiəl min kəmotəhapu. ⁵² Kəni suvət min u kəmol e nipəg kəpiəl kəmotəuag, kəni nətəmiimi nətəm kotəhru-ahru tepət nətəm kəmoħmis rəkis, kə-motəmiəgəh min. ⁵³ Kəmoħiet e suvət min, kəni uərisig Iesu təmanəmiəgəh min e nimisiən, kəni ilah kəməhuvən əpəha Jerusiləm moħiet=pən o nətəmiimi tepət.

⁵⁴ Kəni iətəmi asoli rəha soldia min rəha nətəm Rom ilah rəhan soldia min nətəm kəmotəruħ Iesu, kəmotəfu nəmig mine na-timnati min əha. Kəni kəmotəgin pik, kəni mətəni əfəməh məmə, “!Nipəħriənian, inu Nəti Uhgín pəħriən!”

⁵⁵ Nipətan tepət kəmautəhtul isəu məu-tarfu. Ilah kəmotəsipən ikin Kaləli mauto-htəu=pən Iesu məutasiru lan e nati pisin pisin min.* ⁵⁶ Ilah min nəuvein u Meri Mak-təla, kəni Meri u məmə rəha Jemis mine Josis, kəni məmə rəha nəti Səpəti mil.

Kəmitənim Iesu
(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷ Iətəm Aramatia u rəhan nautə tepət, nərgin u Josip, in iətəmiimi kəti rəha Iesu. Nian tinətuva iuəkir o napinəpuian, ⁵⁸ təməvən meruh Pailət, kəni mətapuəh o nipəti Iesu, kəni Pailət təmegəhan e nipəti Iesu kəm in. ⁵⁹ Kəni Josip təmos nipəti Iesu muvən məuveg e napən ruən vi kəti, nərgin u linən, ⁶⁰ kəni mələs muvən mələhu=pən e suvət vi kəmol e nipəg kəpiəl. Suvət u rəha Josip. Kəni misuə=pən e kəpiəl asoli kəti mahtipəsig e nipəg kəpiəl lan, kəni matuvən.[†] ⁶¹ Meri Maktəla, mine Meri kəti min kətuəharəg əha iuəkir o suvət.

Soldia min nətəm kəmotəh nipəg kəpiəl

⁶² Nian əha, in nian katol əpenə-penə o Səpət lan, kəni kəməni lauig lan e Səpət, pris asoli min mine Farəsi min kəməhuvən motəruħ Pailət. ⁶³ Motəni=pən məmə, “Iətəmi asoli. Nikitimah tinəhti məmə, nian suah kəha, iətəmi rəha neiuəñ, təmətəmiəgəh əhanəh, mətəni məmə, ‘Nian kisil otuva muvən, kəni Uhgín otosmiəgəh min iəu e nimisiən.’” ⁶⁴ Tol lanəha, əhli=pən rəham nəuvein soldia okəhuvən məuteh nipəg kəpiəl suvət motətuərus=pən nian kisil tuva muvən. Məta rəhan min okəhuva motəkləh e nipətin, kəni motəni=pən kəm nətəmiimi məmə təməmiəgəh min e nimisiən. Kəni neiuəñ u, in otərah tapirəkis iətəm aupən.”

⁶⁵ Kəni Pailət təməni=pən məmə “Otos soldia min, kəni məhuvən motol natim-nati rəfin iətəm nəkotolkeiki məmə oko-tol e neh vivian suvət e nipəg kəpiəl.”

⁶⁶ Kəni soldia min kəməhuvən mauteh vivi nipəg kəpiəl, motələhu=pən nəmtəñ kəti e kəpiəl.[‡] Kəni kəmotələhu soldia min məmə okauteh ikin əha.

28

Iesu təməmiəgəh min
e nimisiən
(Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

[§] 27:48 Nati u təhmen nipispisi matris. 27:48 Sam 69:21 27:51 Eks 26:31-33; Hip 10:19-20 ^{*} 27:55 Nipətan min əha kəmotəsisu e Iesu e nati pisin təhmen e nauəñ, mine nəhu, mine ikin rəha napilian. 27:55 Luk 8:2-3 27:58 Dut 21:22-23 [†] 27:60 kəpiəl u kətahtipəsig=pən lan e nipəg suvət lan, kəməti təharəg əharəg təhmen e whil rəha lotə asoli kəti, təhmen e uan mitə mine e nəharəg əharəgin rəhan. 27:60 Aes 53:9 27:63 Mat 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21 [‡] 27:66 Rəueiu, kitəh kəsotəħrun əhruahruian məmə kəmol nəmtəñ əha e nolian nak. Kəmə təhro kəməlis niləuis kəti iətəm təmol mak lan, uə kəmə təhro, kəmol plastə. Mətu nətəmiimi rəfin kotəħrun məmə iətəmi kəti otəsekian nati əha məsələs rəkisian. Kəni nəmə kəuteruh nəmtəñ kəti məmə təməhapu=pən, uə təmiet rəkis, kəni soldia min okotəħrun məmə iətəmi kəti təmahuvihin rəkis kəpiəl.

¹E Sante* læp læp læp agin, tæmætian mæšan vivian, Meri Maktələ mine Meri kəti min kəmian məmә okuəsəl-pən e suvət e nīpæg kəpiel.

²Kəni әmeiko, nāmīg asoli kəti tәмәlauəl mätәu-inu agelo kəti rəha Iәrmәnīg tәм-sipəri e negәu e neai muvән e nīpæg kəpiel, kəni misuә rәkis e kəpiel, kəni mätəharəg-pəri lan. ³In tətasiә təhmen e noraipian, kəni rəhan napən min kotəruән təhmen e nəuaui nitəhi. ⁴Soldiә min kəmotəgīn pik, kəni motərmrumin, narmilah tәmikә təhmen e nətəm kəmoһmis.

⁵Kəni agelo tәмәni=pən kəm pəta mil məmә, “Suәginian, mätәu-inu iәkəhrun məmә nәtuəsəl e Iesu iәtəm kəmotu-pəri e nīgī kəmәluau. ⁶Tikә u ikin inu. In tәмәmiәgəh min e nimisiәn təhmen әmә e inu tәмәni mine aupən. Iәuva mueruh ikin tәмәtāməhli ikin. ⁷Kəni ian uəhai, kəni muәni=pən kəm rəhan min nətәmimi məmә, ‘In tәмәmiәgəh min e nimisiәn, kəni in tәtaupən e tәмah matuvән әpəha Kaləli. Kəni ikin əha, onəkoteruh in ikin.’ Intələh, rəhak u nəghatian inani kəm təlau.”

⁸Kəni pəta mil kəmuagim uəhai әmә e suvət e nīpæg kəpiel, mätuәgīn, mätәu niki-lau tagian, mätian məmә okuәni=pən kəm nətәmimi min rəha Iesu. ⁹Kəni әmeiko, Iesu tiet pätigəm o lau, mәni=pən kəm lau məmә, “Təuvir.” Kəni kәmiәuva o Iesu, muaskəlim nəhlkin, kəni muәfaki kəm in. ¹⁰Kəni Iesu tәмәni=pən kəm lau məmә, “Suәginian. Ian muәni=pən kəm piak min məmә okəhuvən Kaləli. Ikin əha okoteruh iәu ikin.”

Nəghatian rəha soldiә min

¹¹Nian pəta mil kəmuәliuәk mätian, kəni soldiә min əha nəuvein kəməhuvən e taun, kəni motәni=pən kəm pris asoli min natim-nati rəfin iәtəm kəmoteruh. ¹²Nian pris asoli min kəməhuvən moteruh nətәmimi asoli rəha nətəm Isrel, kəni motol nəuә kəti motəlis nəghatian lan. Kəni motəfən mәni asoli kəm soldiә min, ¹³motәni=pən kəm lah məmә, “Nəkotәni=pən kəm nətәmimi məmә, ‘Rəhan min nətәmimi kəməhuva lapin nian itimah iәmotapili, motakläh e nīpətin motələs motagim.’ ¹⁴Nәмә kəpmән otətәu nanusiәn u, kəni itimah iәkəhuvən motәni nəghatian kəti kəm in. Kəni itimah

onəsotosian nərəhian kəti lan.” ¹⁵Tol lanəha, soldiә min kəmotos mәni, kəni motol təhmen=pən әmә məmә kəməni mine kəm lah. Kəni nəghatian eiüә u tәмuvən mitəlau e nətəm Isrel muva mätəuarus-pa rәueiu.

Iesu tәmiet pätigəm

o rəhan min nətәmimi

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

¹⁶Kəni nətәmi lepīn rəha Iesu kəməhuvən Kaləli, məhuvən e nītәuәt iәtəm Iesu tәмәni kəm lah məmә okəhuvən ikin. ¹⁷Nian kəmoteruh in, kəni kəmotəfaki kəm in, mätәu nəuvein rəhalah nətəligian tatol keiu. ¹⁸Kəni Iesu tuva o lah, kəni mәni=pən kəm lah məmә, “Nepätian rəfin rəha negәu e neai mine nəhue niftәni o narmәnigian, Uhgīn tәмәfa kəm iәu. ¹⁹Tol lanu, onəkəhuvən motiuvī nətәmimi e nəuaniləuis min rəfin e nītәni min rəfin məmә okəhuva rəhak nətәmimi, kəni motol bəptais e lah e nәrgi Tatә Uhgīn, mine Nətin, mine Narmin, ²⁰kəni motəgətun ilah məmә okotohtәu=pən rəfin nəghatian min iәtəm iәmәni kəm tәмah. Kəni nīpəhrīenian, iәtatig kitah min itimah nian min rəfin mätəuarus naunun nian.”

* 28:1 Nəghatian Kris əhruahru tətәni məmә, “Nian Sapət tinol naunun, e nian iәtəm tәtaupən e wik” 28:6 Mat 12:40; 16:21 28:10 Mat 26:32 28:16 Mat 26:32 28:18 Jon 13:3; EfəS 1:20-22 28:19 Mak 16:15-16; Uәk 1:8

Mak

Nanusian Təuvir Rəha İesu Kristo
İlətəm Mak Təmətei

Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u Mak

?Pəh təmətei nauəuə u? Jon Mak təmətei nauəuə u. In səniəmə iətəmi tueləf kəti rəha İesu. Mətəu kətəni məmə in niəli təuvir kəti rəha Pitə iətəm ilau kətian ikin min tepət. Nauəuə rəha Uək Min tətəni məmə in təmuvən ilau Pol e rəhan naliuəkien iətəm təmaupən mol, kəni uərisig lan, təmuvən ilau Panəpəs.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Kəmotəni məmə Mak təmətatig Rom nian in təmətei nauəuə u, kəni nəmə təhro ilau Pitə, uərisig kohamu Pitə. Mak təmətei nauəuə u tatuvən o nəfaki min əpəha Rom u ilah Nanihlua min. Kitəh kotəhrun lanəha mətəu-inu in tətəni pətigəm niptəni noliən min rəha nətəm İsrəl iətəm kəutol. Kəni e nauəuə u, təmətei nəghatien nəuvein e nəghatien Aramaik iətəm nətəm İsrəl kinotəhrun rəkis. Mətəu in təməuhlin nəghatien min u tuva e nəghatien Kris iətəm Nanihlua min əpəha Rom kəutəghati lan.

?Natigien təhro lanu nian təmətei? E nian Mak təmətei nauəuə u, kəni nətəm Rom kəutarmənig e nitəni asoli iətəm titəlau e Nitəhi Metiterenien. Rəhalah nəghatien kətəh əmə, kəni rəhalah suaru kotəuvir, kəni rəhalah noliən o nahli-pənien nəghatien min in təuvir. Nian əha, in nian təuvir o nəni pətigəmiən Nanusian Təuvir rəha İesu Kristo. E nian əha, Nanusian Təuvir təmaui uəhai əmə e nitəni pisin pisin min e suaru min rəha Rom.

?Təmətei nauəuə u o nak? Mak tolkeikei məmə otəni pətigəm əhruahru nanusian rəfin rəha İesu, məmə in pəh, kəni in təmol nak, kəni mətəgətun nak. Nəmə təhro in tolkeikei məmə otəfəri nətəligien rəha nəfaki min əpəha Rom, mətəu-inu nətəmimi tepət kəmol nərahien kəm lah. Mak təmətei nətəligien tepət o nian iəkis min iətəm otəpanuva e nəmiəgəhien rəha nətəmimi rəha İesu. Kəni in təməni pətigəm noliən rəha İesu məmə in min təmətatig e nian iəkis min.

Jon Bəptais təmol əpenə-penə e suaru
(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

¹ Inu nətuəuinien rəha Nanusian Təuvir rəha İesu Kristo, Nəti Uəgin. ² İəni rəha Uəgin, nərgin u Aiseə təmətei lanu e nauəuə aupən. Uəgin təməni məmə, “Otəfu-to. İətləhli=pinə iəhləpis iətəm otos rəhak nəghatien. In otəupən lam məmə otol əpenə-penə e rəham suaru.”

³ “İətəmimi u tətəuin əpəha ikin təpiə-məpiə ikin mətəni məmə, ‘İtəmah, otol əpenə-penə e suaru rəha lərmənig, kəni motol rəhan suaru təhruahru.’”

⁴ Kəni iəhləpis u in Jon Bəptais. Tol lanəha, təmiet=pa ikin təpiə-məpiə ikin matol bəptais e nətəmimi, kəni mətəni pətigəm nəghatien rəha Uəgin kəm lah məmə okotəkeikei motəuhlin nəmtəhlah o noliən tərəh min rəhalah, kəni məhuvən o Uəgin, məmə in otəfəl noliən tərəh min rəhalah. Kəni nəmtətiən kəti o nati u, okol bəptais e lah. ⁵ Nətəmimi tepət pik e nitəni Jutə mine taun əha Jerusiləm, kəməhuva motətəlig e rəhan nəghatien, kəni mətəni pətigəm rəhalah noliən tərəh min, kəni Jon təmol bəptais e lah əpəha e nəhu Jotən.

⁶ Jon təməsuvənien e napən təuvir. Rəhan napən təhmen əmə e rəha iəni u Elaiyə aupən. Rəhan napən kəmol e nimeimei kəmol, kəni rəhan kətəuti kəmol e nilosi kau, kəni matun əmə pitu mine nəhu sukəpak e nikiəni. ⁷ Kəni təməni pətigəm kəm nətəmimi məmə, “İtəmi kəti u tatəuərisig lak, rəhan nəsanənien mine nəpətiən tapirəkis iəu. Kəni iəu ləhtəni agin, iəsəhmen minien məmə iəkeiuaui mitis rəkis niləuis e rəhan put. ⁸ İlətol bəptais e təmah e nəhu, mətəu in otəpanol bəptais e təmah e Nərmən Rəha Uəgin.”

Jon təmol bəptais e İesu əpəha e nəhu Jotən

(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹ E nian əha, İesu təmiet əpəha Nəsərit, lahuənu kəti əpəha Kaləli muva. Kəni Jon təmol bəptais lan əpəha e nəhu Jotən. ¹⁰ Nian İesu təməri əpəha e nəhu, kəni məsal-pəri mafu nəgəu e neai təməuag, kəni Nərmən Rəha Uəgin təmeiuaui=pa ohni təhmen=pən e mak. ¹¹ Kəni nəuia Uəgin təmsipəri əpəha e nəgəu e neai mətəni lanu lan məmə, “İk nətik keikei,

iäkolkeikei pik ik, kəni nīkik tagiən pik agin ohnik.”

Setən tāməfən-əfən kəm Iesu
(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Kəni rəueiu agin min, Narmin Rəha Uhgīn tāmīti=pən Iesu əpəha ikin təpiə-məpiə ikin, ¹³ ima nati rarpin min. Təmatig ikin mos nian fote. E nian min əha Setən tətəfən-əfən kəm in. Kəni nagelo min kə-motasiru lan.

Iesu tinətuəuin mətəni pətigəm
Nanusien Təuvir
(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)

¹⁴ Nian kinləfən rəkis Jon e kaləpus, Iesu tāmuvən əpəha Kalali mətəni pətigəm Nanusien Təuvir rəha Uhgīn kəm nətəmimi. ¹⁵ Təmāni māmə, “! Nian tinuva əhruahru əha rəueiu! ! Rəhan nian tinuva! ! Nian rəha Narməniğin Rəha Uhgīn tinatuvu iuəkir! ! Otəuhlin nətəliğin rəhatəmah, mətəpəh pəhriən noliən tərəh min, kəni məhuvən o Uhgīn, kəni mətəhatətə e Nanusien Təuvir!”

Iesu təmauin e nətəmimi kuvət rəha niuvien nəmu
(Mat 4:18-22; Luk 5:1-11)

¹⁶ Nian Iesu tətəliuək e nīkali nəhu Lek Kaləli, kəni meruh suah mil keiu, rəha niuvien nəmu min, nərgilau u Saimon mine pian Antiru. Kətuatu e net. ¹⁷ Kəni Iesu təmāni=pən kəm lau māmə, “!əuva, mūtəu=pa iəu, miəuva rəhak iətəmimi mil, kəni iəu iəkol itəlau nəkiəuva iətəmimi mil rəha niuvien nətəmimi māmə okəhuva rəhak min nətəmimi.” ¹⁸ Kəni əmeiko kuəpəh rəhalau net, kəni mūtəu=pən.

¹⁹ Kəni Iesu tətəliuək muvən təhmin min nəuəvetin, kəni meruh nəti Səpəti mil Jemis mine pian Jon kətuəharəg e rəhalau bot mətəuəhli vivi rəhalau net. ²⁰ Kəni e nian əmə kəha inəha, Iesu təmauin e lau lan, kəni kuəhtul muəpəh rəhalau tatə Səpəti mine rəhan noluək min kəutəharəg e nīpəg nəua bot, kəni mūtəu=pən Iesu.

Iesu təməhgi pətigəm
narmin tərəh min e iətəmi kəti
əpəha Kapeniəm.

(Luk 4:31-37)

²¹ Kəni Iesu mine rəhan min nətəmimi kəməhuvən əpəha lahuənu Kapeniəm. Kəni e nian rəha Səpət, Iesu tāmuvən əpəha e nimə rəha nuhapuminiən mətəgətu

nətəmimi. ²² Kəni nətəmimi kəmotətəu rəhan nəghatiən, narmilah təmiuvig pik ohni mətəu-inu rəhan nəghatiən təfigəm, nəpətiən əha ikin, kəni mapirəkis rəha nəgətu min rəha Lou.

²³ Kəni e nian əha, iətəmi kəti narmin tərəh tətətig lan təmuva imə mətəgət əfəməh māmə, ²⁴ “!Ik Iesu iətəmi Nasərit! ? Nəmuva māmə onəkəhro e timah? !Nəmə təhro nəmuva māmə onəkəkin itimah! !əu inəhrun rəkis ik, ik iətəmi Asim rəha Uhgīn!”

²⁵ Kəni mətəu Iesu təmāni=pən əskasik kəm narmin tərəh kəha māmə, “! Ah! Səghatiən, miet e suah u.” ²⁶ Kəni narmin tərəh təmol nīpəti suah kəha tərəmrumin, magət əfəməh miet lan.

²⁷ Kəni nətəmimi kəmotəuit mətəni=pən kəm lah min māmə, “!Ei, nak u! Nəgətu-niən vi kəti u. !Suah u tatos nəsananiən o nəghatiən kəm narmin tərəh min, kəni kəutətəlig lan mautol nəuian!” ²⁸ Kəni kəmanus uəiuəhai əmə Iesu, tuvən mapəköl əpəha e nītəni Kaləli.

Iesu təmol vivi
nətəmimi tēpət

(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)

²⁹ Nian Iesu mine Jemis, Jon, Saimon, mine Antiru kəmohiet e nimə rəha nuhapuminiən, kəni motaiu əhruahru məhuvən əpəha lahuənu ima Saimon mine Antiru ikin. ³⁰ Nian kəməhuvən, mətəu uhu Saimon tətətuəp-ətəpu, kəni mətəpili pəri e rəhan pet, kəni kəmotəni=pən kəm Iesu māmə pətan əha tatimis. ³¹ Kəni Iesu tāmuvən meapən o nəhlmin kəni masiru lan təhtul. Kəni nətəpu-ətəpuən tagim lan. Kəni tuvən matol niglah nauəniən.

³² Tinapinəpu mitigar tinatiuvig, nian rəha Səpət tinol naunun, kəni nətəmimi min u kəutohmis, mine nətəmimi narmin tərəh tətətig e lah, pialah min kəmos ilah məhuva o Iesu. ³³ Nətəmimi rəfin e lahuənu əha kəməhuva motəhapumin əmə ilah min əpəha e namtiəluə e nimə əha rəha Saimon mine Antiru. ³⁴ Kəni Iesu təmol vivi nətəmimi tēpət u kəutos nīmisiən pisin pisin min kotəuvir, kəni məhgi pətigəm narmin tərəh tēpət e nətəmimi, mətəu təmāniəhu narmin tərəh min māmə okə-sotəghatiən, mətəu-inu kinotəhrun rəkis māmə pəh u Iesu.

1:13 Sam 91:11-13

1:14 Mak 6:17

1:15 Mat 3:2

1:28 Mat 4:24

1:34 Mak 3:10-12

1:22 Mat 7:28-29

1:24 Mak 5:7

1:26 Mak 9:26

Iesu tæmætanus pætigæm ræhan
næghatien æpæha Kalæli
(Luk 4:42-44)

³⁵ Kæni læplapin agin, fætukai tæsæri æhanæhien, Iesu tæmæt muvæn æpæha ikin nætæmimi kohkæ ikin mætæfaki. ³⁶ Kæni Saimon mine in min næuvein kæmæhuvæn mæutæsal lan. ³⁷ Nian kæmoteruh, kæni kæmotæni=pæn kæm in mæmæ, “Nætæmimi ræfin kæutæsal lam.”

³⁸ Mætæu Iesu tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, “Kæpæ. Pæh kæhuvæn æpæha e lahuænu pisin min næuvein, iækanus pætigæm ræhak næghatien kæm nætæmimi mapækol mætæu-inu, nati u inu iæmuva ohni mæmæ iækol.”

³⁹ Kæni muvæn mapækol ræfin e nitæni æpæha Kalæli, mætanus pætigæm ræhan næghatien æpæha e nimæ ræha nuha-puminien min, kæni mæhgi pætigæm narmin tærah min e nætæmimi.

Iesu tæmol vivi suah kæti leprosi tæmol
(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Suah kæti leprosi tæmol, tæmuva misin=pæn næulin o Iesu mætæsæk=pæn e næuvirien ohni mæmæ, “Næmæ nækolkeikei, kæni nækæhrun nol vivien iæu kæni mafæl rækis namikmikien lak.”

⁴¹ Kæni Iesu nikin tæmahmæ pik ohni, kæni tæmuahru e næhlmin mælæhu=pæn lan, mæni mæmæ, “Æuah. Iækolkeikei. !Æuvir-tæl!” ⁴² Kæni ræueiu agin min, nimisien leprosi tæmagim mikæ lan, kæni nipætin tæuvir, namikmikien tikæ. ⁴³⁻⁴⁴ Kæni Iesu tæmæni=pæn æskasik kæm suah kæha mæmæ, “Næsæni pætigæmien natimnati min u kæm nætæmimi, mætæu uvæn æmæ meh pris kæti pæh in teh mæmæ nipætim tinol lanu lan, kæni æfæn kæm in nati u iætæm Lou ræha Mosis tæmæni o suah kæti iætæm ræhan leprosi tinikæ, kæni nætæmimi okotæhrun mæmæ nipæhræniæn ninæuvir, kæni ræham namik-mikien tinikæ.” Kæni mahli=pæn tætuvæn.

⁴⁵ Mætæu suah u tæmuvæn kæni mæni pætigæm nati u kæm nætæmimi min ræfin mol mæmæ Iesu tæsuvænien e lahuænu min mæghati mætæu-inu nimænin nætæmimi tepæt pik kautæhtul pæsig lan. Kæni o nati æha inæha, tæmætan ikin nætæmimi kohkæ ikin. Kæni nætæmimi kotsipæn ikin min ræfin mæutæhuva ohni.

2

Iesu tæmol vivi suah kæti nipætin næu-
vetin tæmimis

(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)

¹ Nian næuvein kinæhuva rækis minæhuvæn, Iesu tæmitælig=pæn min æpæha Kapeniæm, kæni næghatien tæmaiu muvæn kæm nætæmimi min mæmæ Iesu æpæha e ræhan nimæ. ² Kæni nætæmimi tepæt kæmæhuva motæriauæh vivi æpæha imæ, mine ihluæ mine, kæni næua nimahan kæti tikæ o iætæmimi kæti min. Kæni Iesu tætæni pætigæm ræhan næghatien kæm lah.

³ Kæni nætæmimi kuvæt kæmotælis pialah kæti mæhuva o Iesu iætæm nipætin næu-
vetin tæmimis mætæpili-pæri æmæ e ræhan nima-
han. ⁴ Nian kæmæhuva, mætæu nætæmimi næri æpæha imæ, kæni ko kæsæhuvænien imæ moteruh Iesu. Kæni kotælæs mæhuvæn æpæha ilis e næhue nimæ motos rækis næhgi nimæ næu-
vetin æhruahru æmæ æha Iesu tætæhtul ikin imæ,* kæni motæhlman-æhlman e iætæmi u teiuaiu e nimahan ræhan muvæn iuækir æmæ o Iesu. ⁵ Nian Iesu tæmeruh næhatætæien ræhalah, kæni tæni=pæn kæm iætæm tatimis æha mæmæ, “Nætik, iæu inos rækis rækis nolien tærah ræham.”

⁶ Mætæu nægætun min næuvein ræha Lou kæutæharæg æpæha imæ, kæni nikilah tæmæhti mæmæ, ⁷ “?Tæhro suah u tætæni rah Uhgîn? Næghatien æha tærah. Uhgîn æmæ tæhrun nos rækisien nolien tærah ræha iætæmimi. ! Pæh min tæhrun nos rækisien!”

⁸ Kæni ræueiu agin min, Iesu tæhrun ræhalah nætæligien, kæni mæni mæmæ, “? Tæhro nikitæmah tætæhti pik natimnati min lanu lan? ⁹ ? In pæhruvæn timætig, iætæm inu mæmæ iækæni=pæn kæm suah u mæmæ, ‘Inos rækis rækis ræham nolien tærah,’ æh inu timætig mæmæ, ‘æhtul, mælæs ræham nimahan matuvæn?’ ¹⁰ Mætæu iækol nati kæti mæmæ onækotæhrun mæmæ iæu Næti iætæmimi, iætos næpætien u ikinu e næhue niftæni o nos rækisien nolien tærah ræha nætæmimi.” Kæni mæni=pæn kæm suah kæha mæmæ, ¹¹ “?Iætæni=pæn kæm ik mæmæ, æhtul, mælæs ræham nimahan matuvæn imam ikin.” ¹² Kæni æmeiko suah u tæmæhtul, mælæs ræhan nimahan, maliuæk matuvæn, kæni ilah ræfin kæmoteruh, motauit, narmilah tæmiuvæg ohni, kæni motæni-vivi Uhgîn

1:35 Mat 14:23; Mak 6:46 1:39 Mat 4:23; 9:35 1:43-44 Lev 14:1-32 * 2:4 E nian æha, kæmol næhgi nimæ e tæl. Kæni nætæmimi min u kæmos rækis tæl min næuvein mæmæ kotol nipæg tæhmen e iætæmi u iætæm tatimis.

motəni məmə, “İəsoteh əhanəhiən nati kəti tol lanu lan nian kəti mine.”

Iesu təmauən e Lifai məmə otuva muərisig lan.

(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³ Iesu təmuven min mətəliuək əpəha e nikali nəhu Lek Kaləli, kəni nimanin nətəmini kəməhuva ohni, kəni tətəgə-tun ilah. ¹⁴ Kəni təmalieuək matuven kəni meruh Lifai nəti Alfias, in iətəmini rəha nosiən məni rəha takis, tətəharəg imə matol uək. Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “İtu=pa iəu, muva rəhak iətəmini.” Kəni əmeiko təhtul muərisig lan.

¹⁵ Kəni nian kəti, Iesu təmuven mətauən əpəha ima Lifai ikin ilah nətəmini rəha nosiən məni rəha takis, mine nətəni kətəni məmə nol təfəgə tərəh nəuvein.[†] Mətauən pəti ilah Iesu mine rəhan min nətəmini mətau-inu nətəmini tēpət kotol təfəgə tərəh lanəha mautəhuərisig e Iesu. ¹⁶ İəgətu min nəuvein rəha Lou, ilah Farəsi min. Kəni nəuvein kəmotəh məmə Iesu tətəuən pəti əmə ilah nol təfəgə min əha, mine nətəmini rəha nosiən məni rəha takis, kəni kotətapuəh o nətəmini rəhan min məmə, “?Təhro Iesu tətəuən pəti əmə ilah nətəni kəutol lanəha?”

¹⁷ Kəni Iesu təmətau rəhalah nəghatiən kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Nətəmini min u kəsəhmis-ohmisiən kəsəhuvenian o toktə, mətau nətəmini min u kəutohmis-ohmis, toktə təkeikei muven meruh ilah. İəu iəməsuvaie məmə iəkəuən e nətəmini min u kotəni məmə kinotəhruahru rəkis. Mətau iəmuva məmə iəkəuən e nətəmini min u kotəhrun əmə məmə ilah kəutol noləni tərəh min.”[‡]

Kotəpəh nauəniən o nəfakiən

(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Kəni e nian əha, nətəmini min rəha Jon Bəptais mine Farəsi min kəmotəpəh nauəniən məutətuəkəm o nəfakiən kəm

Uhgin. Kəni nətəmini nəuvein kəməhuva motəni=pən kəm Iesu məmə, “Afu-to, nətəmini rəha Jon Bəptais minə Farəsi min kəutətuəkəm o nəfakiən. ?Mətau təhro rəham min kəsotoləni lanəha?”

¹⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Nian katol lafet lan rəha iətəni tatol marit, kəni iərman u otol marit tətətig əhanəh ilah in min nəuvein mautol lafet, nikitəmah təhti məmə otətuəkəm məpəh nauəniən? !Kəpə! Nian tətətig əhanəhiən ilah min, kəni nikilah tətəgiən, mətauən əmə. ²⁰ Mətau nian əpəha ikin məmə okəpanələs rəkis suah kəha lan, kəni e nian əha in əha, in min nəuvein nikilah otəhmə ohni, kəni kəpanotətuəkəm motəpəh nauəniən lan.”

²¹ Kəni təmatig məni məmə, “Suah kəti min ko təsəhli-pəniən nəuvei napən vi kəti e napən əmnəmit iətəni təməhapu. Nəmə otəhli=pən, kəni napən vi u təhrun nəhapu asoləni napən əmnəmit u.

²² “İətəni kəti min ko təsiuvi-pəniən wain vi kəti e nilosi nati əuas kəti, mətau-inu nəmə otiuvi=pən wain vi e nilosi nəni əuas iətəni təskasik, kəni wain otəhlifu kəni nilosi nəni əuas u otəsis kəni məhapu, kəni wain mine nilosi nəni u okuərah. Mətau wain vi okiuvi=pən əmə e nilosi nəni vi iətəni timətmətig.”[§]

Nətəmini min rəha Iesu kəmotəhli wit e Sapət

(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

²³ E nian kəti e Sapət, Iesu mine rəhan min nətəmini kəmətəliuək mətohapumən e niki nasumieən rəha wit, kəni nətəmini min rəha Iesu kəmotəhli wit məmə okotun.

²⁴ Kəni Farəsi min u kəutəskəlim əskasik Lou rəha Mosis kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, “!Ei, afu-to! E Sapət, kəsəuləkiən e nasumieən mine kəsoləni natiməti min lanəha kotərekin Lou. ?Təhro rəham min nətəmini kəutol lanəha?”

[†] 2:15 Farəsi min, kəutəni e nətəmini tēpət məmə ilah nol təfəgə tərəh. Nəmə təhro ilah kəsotəfəki vivieən, uə nəmə təhro ilah nanihluə min, uə nəmə təhro nətəmini kəsotolkeikeiən ilah, uə nəmə təhro ilah nipeən rəha suaru uə nətəni rəha nosiən takis, uə nəmə təhro ilah kəsotohtəu=pən vivieən nipeəla lou əlkələh min e Lou asoləni rəha Mosis.

[‡] 2:16 Mat 11:19 [‡] 2:17 Farəsi min mine nətəni asoləni rəha nətəni İsrəl, nikilah təhti məmə ilah kotəhruahru e nəhmte Uhgin mətau-inu kəutohtəu=pən Lou Rəha Mosis. Uhgin təhrun nikilah məhrun məmə ilah nol təfəgə pəhriən. Mətau Iesu təhruru nasiruəni e lah mətau-inu ilah kəsotəgəhanieən məmə ilah nol təfəgə. Mətau nətəmini tēpət kəmotəhrun məmə ilah nol təfəgə motolkeikei məmə kotəpəh noləni tərəh min rəhalah motolkeikei məmə Uhgin otəfəl rəkis təfəgə tərəh min rəhalah. Iesu təni məmə in təmuva məmə otəsiu e lah. [§] 2:22 Afin futnot e Luk 5:37 2:24 Dut 23:25

²⁵⁻²⁶ Iesu tæmuhalpîn ræhalah næghatîan mæmæ, “Næmæ tæhro itæmah næsotafîn æhanæhîan nati u Tefit tæmol aupæn nian Apîetæ in pris asoli agîn ræha Uhgin. Itæmah ninotafîn rækis mæmæ Tefit næumis tæmus, kæni tuvæn æpæha e Nima Tapolîn ræha Uhgin, kæni mælæs pîret asim u pris min æmæ kautun, kæni in mælæs muva mun ilah in min næuvein.”

²⁷ Kæni tæmatîg mæni=pæn min kæn lah mæmæ, “!Kæmæsolîan Sapæt mæmæ in nati figam kæn nætæmimi, mætæu kæmol Sapæt mæmæ otasiru e lah kotæmeig!^{*} ²⁸ Tol lanæha, iæu Næti Iætæmimi iætarmænîg ræfîn e natimnati min, kæni mætarmænîg min e Sapæt.”

3

Iesu tæmol vivi
næhlmi suah kæti tæmæpaiu
(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ E Sapæt kæti min, Iesu tæmitælig=pæn min æpæha e nimæ ræha nuhapuminîan kæni meruh suah kæti næhlmin tæmimis, tæsuahruîan lan. ² Nian Iesu tæmuvæn imæ, kæni nætæmimi næuvein kæmauteruh vivi mæmæ otol vivi iætæmi u e Sapæt, uæ kæpæ. Næmæ in tatol, kæni okotæni mæmæ in tætarækin Lou ræha Sapæt. ³ Kæni Iesu tæmæni=pæn kæn suah u mæmæ, “æhtul muva u aupæn,” kæni tæhtul muvæn æpæha aupæn.

⁴ Kæni Iesu tæmahi ilah mæmæ, “Iækolkeikei mæmæ iækætapuæh nati kæti o tæmah. ?Tæhro? ?E nian ræha Sapæt, noliæn nak in tæhruahru e Lou mæmæ okol, kæhrun noliæn nati tæuvir uæ kæhrun noliæn nati tærah? ?Okosmiægah iætæmi, uæ okuhamu itæmi?” Mætæu kotæpnæpîn æmæ.

⁵ Kæni Iesu tæmæsal=pæn meruh ilah, kæni niæmæha tol, kæni nikin tæhmæ o lah mætæu-inu ræhn-kæpæ lah tiækis pik. Kæni mæni=pæn kæn suah u mæmæ, “Uahru-to e næhlmæm.” Kæni suah u tæmuahru e næhlmin, æmeiko næhlmin tæuvir. ⁶ Kæni Færæsi min æha kæmohiet motaiu æhruahru æmæ mæhuvæn moteruh ræhalah tikimir min e patî ræha Herot, motol mæhuva æmæ kætiæh motæsal e suaru mæmæ okotælæs Iesu motohamu.

Nimænîn nætæmimi kæmautæhuærisig e Iesu

⁷ Iesu mine ræhan min nætæmimi kæmohiet moteiuaiu mæhuvæn æpæha e næhu Lek Kalæli. Nimænîn nætæmimi kæmautæhuærisig e lah. Nætæmimi min u næuvein kæmotsipæn e lahuænu ræhalah e nitæni Kalæli, ⁸ næuvein kotsipæn æpæha e lahuænu ælkælæh min e nitæni æpæha Jutiæ; næuvein kotsipæn Jerusilæm. Næuvein min kæmotsipæn e næuætîn min æpæha nitæni Itumîa mine næve næhu Jotæn e nitæni=pæn matuvæn. Næuvein min kæmotsipæn pahav æpæha ikin min e taun mil u Tæa mine Saedon. Nætæmimi min u kinotætæu rækis natimnati min u Iesu tatol ilah, kæni kæmæhuva mæmæ okoteruh.

⁹ Kæni nimænîn nætæmimi kæmæhuva pik, kæni Iesu tæmæni=pæn kæn ræhan min nætæmimi mæmæ okotol æpenæ-penæ e bot kæti mæmæ otuvæn mæharæg lan, mæmæ nimænîn nætæmimi okæsotæhgi-æhgi pikian in. ¹⁰ Mætæu-inu tinol vivi rækis nætæmimi tepæt, kæni nætæmimi min u kautohmis æhanæh kæutæhgi-æhgi ilah min mæmæ okæhuva iuækir motek Iesu. ¹¹ Kæni nian nætæmimi nætæm narmin tærah min kæutætîg e lah kæmotafu Iesu, kæmotaiu aupæn lan motæmei=pæn ohni motagæt æfæmæh mæmæ, “Ik Næti Uhgin!” ¹² Mætæu Iesu tæmæniæhu æskasik narmin tærah min u mæmæ kæsotæni pætîgæmîan in kæn nætæmimi.

Iesu tæmauin e ræhan nætæmimi ilah tuelæf mæmæ okæhuærisig lan.

(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Kæni Iesu mine kæmæhuvæn æpæha e næhue nitæuat, kæni tætauin e nætæmimi næuvein æmæ okæhuva ohni. ¹⁴ Nian kæmæhuvæn, kæni tæmitæpîn rækis ilah tuelæf kæn mæfæri ilah mæmæ aposil min. In tæmæni min mæmæ nætæmimi min æha, ilah æha okotaliuæk ilah min, kæni in otahli rækis ilah kæhuvæn motæni pætîgæm nanusiæn tæuvir kæn nætæmimi æpæha ikin min, ¹⁵ kæni okotos nepætîan mine næsanænîan o næhgi pætîgæmîan narmin tærah min e nætæmimi.

¹⁶ Nætæmi min u ilah u tæmitæpîn ilah, ilah u, Saimon u Iesu tæmauin=pæn min nærgin kæti min mæmæ Pitæ, ¹⁷ mine Jemis mine

2:25-26 1Saml 21:1-6 2:25-26 Lev 24:5-9 2:27 Dut 5:14 * 2:27 Færæsi min kæmotol lou ælkælæh min tepæt tepæt ræha Sapæt, kæni tiækis mæmæ nætæmimi okotol ræfîn ilah. Inu tatol mæmæ Sapæt in nati figam. Mætæu nætæligîan ræha Uhgin mæmæ Sapæt in nian kæti iætæm nætæmimi okotæmeig magîan lan. 3:4 Luk 14:3 3:6 Mat 22:15-16 3:10 Mat 14:36 3:11 Luk 4:41 3:12 Mak 1:34 3:16 Jon 1:42

pian Jon nēti Səpəti mil u Iesu təməfən min nərgilau notəhan māmə, “Poanejes,” nipəti nəghatien əha tēni māmə nēti kaluəluə mil, mətəu-inu niəməha tatol uəhai ilau.¹⁸⁻¹⁹ Kəni mine Antiru, Filip, Patolomiu, Matiu, Toməs, Jemis u nēti Alfias, Taitəs, Saimon u kətauin lan māmə, Selot,* mine Jutəs Iskariot u otegəhan=pən e Iesu e nəhlmi tikimir min. Nətəmi min əha ilah kəha tueləf, Iesu təməfəri ilah.[†]

Iesu mine Pielsepul

(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

²⁰ Uərisig, təmitəlig=pən min lahuənu, kəni nīmənin nətəmi kəməhuva min ohni, kəni Iesu mine rəhan min nətəmi kinotəruu nəmeigien mine nauənien mine. ²¹ Nian rəhan māmə mine kəmotətəu nəghatien u kətəni e Iesu, kəni məhuva māmə okotit rəkis o nətəmi, mətəu-inu nətəmi nəuvein kəutəni māmə Iesu in nətəlməli.

²² Nəgətin min nəuvein rəha Lou kəmotəpən əpəha Jerusiləm məhuva kəni motəni māmə Pielsepul (nərgin kəti min rəha Setən), u in iətəmi asoli rəha narmin tərəh min, in tətətig e Iesu, kəni motəni māmə in tətəfən nəsanənien kəm Iesu māmə otəhgi pətigəm narmin tərəh min e nətəmi.

²³ Kəni Iesu təmauin e lah kəhuva iuəkir ohni kəni mēni nəghatien əuhlin kəti kəm lah, māmə, “?Nikitəmah tətəhti māmə ko Setən təhgi pətigəm aru Setən? !Kəpə!

²⁴ Nəmə nətəmi e kəntri kəti kəutəhəpu ilah min, kəni okotərekin rəhalah kəntri, kəni narmənigien rəhan otəmei mikə.

²⁵ Kəni təhmen=pən əmə, e lahuənu kəti, nəmə nətəmi lan kəutəhəpu ilah min, kəni okotərekin aɡin lahuənu u. ²⁶ Kəni nəmə Setən tətəhgi pətigəm narmin tərəh min rəhan e nətəmi, kəni tatol aru əmə tikimir kəm in. ?Kəni otəhro lanu, rəhan

narmənigien otəhtul? Uək rəhan otəmei mikə.

²⁷ “Kəni ko iakləh kəti təsuvən ənapinien e nīmə rəha iətəmi kətəgin lan kəti, mə takləh e natimnati rəhan, mətəu otəkeiki məlis e nıləuis, mələhu, kəni ko məpanuvən məkəh e rəhan natimnati.

²⁸ “İətəni pəhrien kəm təmah māmə təfəgə tərəh rəfin rəha nətəmi, mine nəghatien tərəh min iətəm ilah kəutəni, Uəgin təhrun nos rəkisien. ²⁹ Mətəu iətəmi tətəni rah Narmin Rəha Uəgin, ko Uəgin təsos rəkisien rəhan təfəgə tərəh. Təfəgə tərəh əha otətətig kətəh lan mətətig, ko təsikəien.”[‡] ³⁰ Iesu təməni lanəha mətəu-inu kəmotəpən motəni māmə narmin tərəh kəti tətətig lan.

Māmə rəha Iesu

mine pian min

(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Kəni e nian əha, māmə rəha Iesu mine pian min kəməhuva, kəni mautəhtul əmə əpəha ihluə kəni motəhli=pən nəghatien o Iesu māmə tuva-to meh ilah. ³² Kəni nīmənin nətəmi kəmotəharəg kan kəkəu e Iesu, kəni motəni=pən kəm Iesu māmə, “Ei, māmə rəham mine piəm min əpəha ihluə, kətolkeiki māmə okotəh-to ik.”

³³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah māmə, “? Pəh u rəhak māmə mine piək min?”

³⁴ Kəni məsal=pən meruh rəfin ilah kəni mēni māmə, “Oteruh-to. İtaməh u piək min mine rəhak māmə əhruahru min.

³⁵ Nətəmi min u kətol nəuia Uəgin, ilah u piək min, mine rəhak kakə min, mine rəhak māmə.”

4

İətəm tətərfei

nikiti natimnati

(Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

^{3:17} Luk 9:54 * ^{3:18-19} Selot in suah kəti iətəm in tətəhtul əskasik o kəntri rəhan. Afin-to e tıksinəri. † ^{3:18-19} iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau māmə Saimon, ilau u Saimon Pita mine Saimon u kətauin lan māmə Selot. Kəni iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau māmə Jemis, ilau u Jemis nēti Səpəti mine Jemis nēti Alfias. Kəni iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau māmə Jutəs, inu Jutəs Iskariot mine Jutəs nēti Jemis u kətauin pisin māmə Tateas e nauəuə rəha Matiu. ^{3:22} Mat 9:34; 10:25 ‡ ^{3:29} “Təfəgə tərəh əha otətətig iəkis lan, ko təsikəien.” Təfəgə tərəh u təsəghatien o noliən rəha nətəmi nəuvein o nənien nərgi Iesu nian niəməha tatol ilah. Uəgin təhrun nəfəl rəkisien təfəgə tərəh u nəmə ilah kəutəni noliən tərəh rəhalah məutəpəuəh o Uəgin māmə in otəfəl rəkis. Təfəgə tərəh u tətəghati e suah kəti iətəm tətəuhlin nəmtəhn e Iesu Kristo məsolkeikeien māmə nimisien rəhan e nigi kəməluəu otəfəl rəkis təfəgə tərəh min rəhan. İnəha, suah u təsəhatətəien e Iesu Kristo. ^{3:31} Mak 6:3; Jon 2:12; Uək 1:14

¹ Kəni Iesu təmitəlig=pən min əpəha e nəhu Lek Kaləli mətəgətu nətəmi, mətəu nīmən nətəmi kəməhuva ohni, motol məmə Iesu tuvən e bot. Kəni bot u tətəməhli=pən e lek, ipari əmə o nipəkil, kəni Iesu tətəharəg=pən lan. Kəni nīmən nətəmi kəmotəharəg əpəha ipari e nikali lek. ² Kəni Iesu təməghati e nəghatiən əuhlin kəm lah mətəgətu ilah e natimnati tēpət.

³ Təməni=pən kəm lah məmə, “Otətəlig-to. Suah kəti təmuvən məmə otearəgrəg rəhan nikiti natimnati əpəha e rəhan nəsūmən. ⁴ Nian təmətearəgrəg rəhan nikiti natimnati, kəni nəuvin kotəmei=pən ikin kətəliuək ikin, kəni mənig min kəhuva motun rəkis.

⁵ “Kəni nikiti wit nəuvin kəmoħməarəgrəg=pən e niftəni iətəm kəpiəl iuəkir əmə. Kəmotəviə uəhai əmə mətəu-inu niftəni nəuan nəuvin əmə. ⁶ Nian mitigar təri, kəni məhgi ilah kotəukei-əukei mətəu-inu nokiləh təseiuaiu pikian.

⁷ “Kəni nikiti wit nəuvin kəmotəmei=pən e niki nıləuis u tol nihlin, kəni nian nikiti wit min koteviə mətəu nıləuis tətətu-atu ilah kəni kohmis məsotəuəiən.

⁸ “Kəni nəuvin min kəmotəmei=pən e niftəni təuvir, kəni moteviə vivi motol iahgin, kəni motəuə e nəualah, nəuvin nəualah tate, nəuvin nəualah sikiste, nəuvin nəualah uan hanrit.”

⁹ Kəni Iesu təmatig məni=pən min kəm lah məmə, “Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u.”

Nətəmi min rəha Iesu kotəni məmə otəni

nipəti nəghatiən əuhlin u

(Mat 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰ Nian Iesu pisin əmə mine rəhan nətəmi tuələf mine nətəmi nətəm kəutəhuərisig lan, kəmotətapuah ohni o nəghatiən əuhlin min. ¹¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Itəmah u, Ughin tətəni=pinə nəghatiən oneuən rəhan kəm təmah məmə in tətəva məmə otərmənig e rəhan min nətəmi. Mətəu nətəmi min u nanihləu min, kəutətu əmə nəghatiən rəha Ughin e nəghatiən əuhlin.

¹² Noliən u tol lanu lan məmə, Kəutəfu pau mətəu kəsotəhiən,

mautətu pau, mətəu kəsotəhrunian, rəhn-kapə lah tiəkis, mətəu-inu ko kəsotolkeiki aginən məmə okotəuhlin ilah e rəhalah nətəligiən motəpəh noliən təfəgə tərəh min rəhalah, məmə Ughin otos rəkis rəhalah təfəgə tərəh.”

Iesu təməni pətigəm nipəti nəghatiən əuhlin

(Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Nəmə təhro itəmah nəkotəruu əhanəh nəghatiən u? ?Onəkotəhra motəhrun min nipəti nəghatiən pisin pisin min rəfin? Otətəlig vivi-to məmə nəkotəhrun.

¹⁴ “Nipəti nəghatiən əuhlin u məmə, nikiti natimnati əha tətəgətu=pən nəghatiən rəha Ughin iətəm kətəni pətigəm kəm nətəmi. Kəni niftəni tətəgətu=pən niki nətəmi.

¹⁵ “Nikiti natimnati u təməmei=pən e suaru tətəgətu=pən nətəmi nəuvin nətəm kəutətu nəghatiən rəha Ughin. Nian kəutətu, mətəu Setən tuva mos rəkis uəhai əmə o lah.

¹⁶⁻¹⁷ “Nikiti natimnati u təməmei=pən e niki kəpiəl nokiləh təseiuaiu pikian tətəgətu=pən nətəmi nəuvin nətəm kəutətu nəghatiən rəha Ughin, mautos uəhai əmə e nəgiənən, mətəu təsatigian tuvəh e nikiləh. Nian kotatig rah, uə nətəmi kəutol tərəh e lah o nəghatiən rəha Ughin, kəni kəutəmei uəhai əmə e rəhalah nəmiəgəhiən.

¹⁸ “Kəni nikiti natimnati u təməmei=pən e niki nıləuis tətəgətu=pən nətəmi nəuvin min nətəm kəutətu nəghatiən rəha Ughin, mətəu nian kəutətu, ¹⁹ rəhalah nətəligiən tətəvən pik o natimnati rəha nəhue niftəni, kəni nautə mine natimnati təuvir min rəha nəhue niftəni kotiuvi rəkis rəhalah nətəligiən, motətu-atu e nikiləh, mol kotəpəu e noliən nəghatiən rəha Ughin, kəni məsotəuəiən e nəualah təuvir e nəmiəgəhiən rəhalah.

²⁰ “Kəni nikiti natimnati u təməmei=pən e niftəni təuvir tətəgətu=pən nətəmi nəuvin min nətəm kəutətu nəghatiən rəha Ughin, kəni mautos e nikiləh pəhriən, kəni motəuə e nəualah təuvir

e nāmīgəhian rəhalah, nəuvein tate, nəuvein sikiste, kəni nəuvein uan-hanrit.”

Otəlahu-pəri lait e tepil
(Luk 8:16-18)

²¹ Kəni İesu təmāni=pən kəm lah māmə, “?Pəh tətasiəpən e lait kəni masuəpəpim lan e bəkit, uə tətəfən e nīpəg pet? !Kəpə! Kəsolian lan əha. Nian nəkotasiəpən e lait, kəni motəlahu-pəri e tepil māmə nətəmimi okoteh nati lan. ²² Nati kətəhtərain okəkeikei kauvis, kəni nati tətəhluaig otəkeikei miet=pa ikin təhagəhag ikin. ²³ İtəmah rəfin matəlgiəmah tatig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatian min u.”

²⁴ Kəni matig mənī=pən min kəm lah māmə, “Otətəlig vivi-to. İətəmimi iətəm tətəlkut māmə otəhrun rəhak nəghatian, Uhgīn otegəhan māmə otəhrun. Kəni otegəhan māmə in otəhrun pik.* ²⁵ Tol lanəha mətəu-inu, iətəmi u iətəm rəhan əha ikin nəhrunian, kəni in tatitəu=pən molkeikei min māmə otəhrun pik, kəni Uhgīn otəfən min nəhrunian kəm in, kəni rəhan nəhrunian otepət pik. Mətəu iətəmi u iətəm rəhan nəhrunian tika məsolkeikeian māmə otəhrun, Uhgīn otos rəkis rəfin rəhan nəhrunian iətəm nikin təhti māmə in tatos.”

Nəghatian əuhlin
e nisuvian nikiti natimnati

²⁶ Kəni İesu təmāni min māmə, “Nəghatian əuhlin u tətəgətun=pən Narmənigian Rəha Uhgīn. İətəmi kəti təmisuv nikiti natimnati əpəha e rəhan nasumian. ²⁷⁻²⁸ Lapin min tuvən mətəpili, kəni e nərauiə min tuvən maliuək mətən, kəni məsol minian nati kəti lan mine, mətəu-inu niftəni əmə tətəfən neamtəian kəm in māmə otəuə e nəuan. Mətəu nikiti nati u tineviə minuva minol iahgin, mətəu suah u təruru māmə təməhro lanu lan meviə. Kəni təməgeiət mol iahgin, kəni mol=pən nimalin, kəni məuə mətəvən matəvən, kəni miniməhtə. ²⁹ Kəni nian tiniməhtə, e nian əmə kəha inəha, iətəmi əha tuvən mələs rəhan nisə muvən

matətəi rəkis mətəulək lan, mətəu-inu nian əhruahru rəhan tinuva.”

Nəghatian əuhlin
e nikiti mastət

(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)

³⁰ Kəni İesu təmāni min māmə, “Pəh iəkəni nəghatian əuhlin kəti māmə otəgətun itəmah e Narmənigian Rəha Uhgīn. ³¹ Nikiti mastət tətəgətun=pən Narmənigian Rəha Uhgīn. Mastət u in nigi kəti nikitin təkəku agin uəha. In təkəku e nikiti nigi min rəfin. ³² Mətəu nian kəmərfei, kəni teviə mol iahgin mapiərəkis nigi min iətəm kətərfei e nasumian, mol nəhlmin iahgin min, kəni mənig ilis min kəhuva motol=pən nimaalah e nikəmkəmin.”

İesu təmatəgətun nətəmimi
e nəghatian əuhlin

(Mat 13:34-35)

³³ İesu təmatəgətun lanəha nətəmimi e nəghatian əuhlin tepət, mətəu təmatəni əmə təhmen o nəhrunian. ³⁴ In təmatəgətun əmə nətəmimi e nəghatian əuhlin tepət. Mətəu nian kotan pisin əmə ilah rəhan min nətəmimi, kəni tətəni pətigəm nīpəti nəghatian əuhlin kəm lah.

İesu təmāniəhu nimətəgi asoli mine
nəhu mine

(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Tinəhnaiuv, kəni İesu təmāni=pən kəm rəhan min nətəmimi māmə, “Pəh-to kəhuvan-to e nikali lek e nītəni=pən.” ³⁶ Kəni kəmotəpəh nətəmimi, kəni rəhan min nətəmimi kəməhuvən e bot mətəu İesu tinuvən rəkis mətəharəg. Kəni kəmotələs İesu e bot məhuvən ilah bot nəuvein min kəutəhuərisig e lah. ³⁷ Kəmautəhuvən əmeiko nimətəgi asoli kəti nahgin təhmen e nəliu təmuva. Kəni peau-peau asoli min kinautorasilig=pən e nīpəgnəua bot, kəni nəhu tinətəri=pən e bot, kəni bot tinatol o namnimian. ³⁸ Mətəu İesu əpəha uərisig təməpili alu mətəsəuə. Kəni rəhan min nətəmimi kəmotəiu məhuva motəhgi-pəri, motəni māmə, “!Ei, İəgətun! !Təhro

4:21 Mat 5:15; Luk 11:33 4:22 Mat 10:26; Luk 12:2 4:24 Mat 7:2 * 4:24 Suaru kəti min o nəuhlinian fes u: Nəkotəhrun nosian nīpəti nəghatian rəhak təhmen əmə e nalkutian iətəm nəkotəlkut motəhrun lan. Nəmə nəkos kətim əkəku əmə molkeikei māmə Uhgīn otəri e nəhrunian, in otəfinə nəhrunian əkəku əmə lanəha. Kəni nəmə nəkos kətim asoli agin kəti molkeikei māmə Uhgīn otəri lan e nəhrunian tepət, in otəfinə nəhrunian tepət lanəha, kəni otəfinə nəhrunian tapirəkis kəm ik. 4:25 Mat 13:12; 25:29; Luk 19:26

nikim tāsəltəñ itimah mine, iuəkir əmə iəkohmis!”

³⁹ Kəni Iesu təməir məhtul mətəniəhu nımətagi mine nəhu məmə, “! Nəhmen! ! Uəmeig-təl!” Kəni nımətagi təməhrəhli nəhlmin, kəni peau-peau asoli min əha kə-mohkə, kəni təməməlinu asoli.

⁴⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan min nətəmini məmə, “? Təhro nəutəgin pik lanəha? Nəmə təhro rəhatəmah nəhatətəiən tikə əhanəh lak.”

⁴¹ Mətəu rəhan min nətəmini kinotəgin pik, kəni motəni=pən kəm lah min məmə, “! Ei nəman! ? İətəmini nak u? Nati əpnəpin nımətagi mine nəhu, mətəu ilau katuol nəuiən.”

5

Iesu təməhgi pətəgəm narmin tərəh e suah kəti
(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ Iesu mine rəhan min nətəmini kəməhu-vən məhuvari əpəha e nıtəni=pən e nəhu Lek Kaləli, əpəha ima nətəm Kerasa. ² Nian Iesu təməuiəu e bot, kəni meruh suah kəti təmsipən əpəha e nıpəg kəpiel min, ikin katitənim nətəmini ikin. Suah u narmin tərəh tətətagi lan. ³ Suah u tətətagi əmə əpəha e suvət. Ko kəsaskəlimiən, kəni kəruru min nəlisiən e niləuis uə sen. ⁴ Nian tepət kotəlis nəhlmin mine nəhlkin mine e sen. Mətəu nian rəfin tətəatuv-eatuv sen, kəni matəhratuv-ohratuv sen e nəhlmin mine nəhlkin mine, kəni məsanəh pik məsəh-menien e iətəmi kəti məmə otaskəlim. ⁵ Kəni lapin mine nərauiə min mine nian rəfin, in tətən əpəha e suvət, mine əpəha e nıtəuət min, in pisin əmə, mətəgət əfəməh, kəni matətei aru in e kəpiel asilə min.

⁶ Nian suah u təməfu Iesu əpəha isəu tətəuə əhanəh, kəni təməuiə muvən meuiəu misin=pən nəulin ohni. ⁷⁻⁸ Iesu təni məmə, “! Ik narmin tərəh, iet e suah ul!” Mətəu narmin tərəh kəha təməgət əfəməh məmə, “! Iesu, ik Nəti Uhgın İlis! ? Nəmuva məmə onəkəhro lak? ! Upəh əmə iəu! ! İatisiai ik e nərgi Uhgın məmə onəsəliən nalpinien kəm iəu!”

⁹ Kəni Iesu təmətapuəh ohni məmə, “? Ik nərgəm pəh?” Mətəu təni məmə, “Nərgək u, Nımənin Tepət, mətəu-inu itimah tepət.” ¹⁰ Kəni kəmotəni=pən əskasik kəm Iesu motisimaru motisimaru məmə otəsəhli pətəgəmiən ilah əha ikin əha.

¹¹ İkin əha, pikəh min tepət pik kəu-təhlu əpəha e nikali nıtəuət u. ¹² Kəni nar-min tərəh min əha kəməutəsək=pən o Iesu məmə, “Kəsi, əhli=pən-to itimah iəkəhu-vən o pikəh min əpəha, megəhan e timah iəkəhuvən motətagi əpəha e lah.” ¹³ Kəni Iesu təmegəhan e lah məmə okəhuvən, kəni narmin tərəh min əpəha kəməhiet e suah kəha məhuvar əpəha e pikəh min. Pikəh min əha kotəhmen e tu-tausin. Kəni pikəh min ilah rəfin kəmotəiu məuteiəuə e nı-patu, kəni motiuvig=pən e nəhu motəmin.

¹⁴ Kəni nətəmini nətəm kəutaugin pikəh min u, kəmotəiu məhuvar motəni pətəgəm nati u kəm nətəmini min əpəha e taun rəhalah, kəni motəni tuvən məpəkol əpəha lahuənu min. Kəni nətəmini tepət kəməhuva məmə okotəfu-to nati u məmə kəməhro lanu. ¹⁵ Nian kəməhuva o Iesu, kəni mətəfu suah u narmin tərəh min kəməutətagi lan əupən, tinəpəh nalməliən kəni minuvən e nəpən mətəharəg, kəni narmiləh təmiuvig ohni kəni motəgin. ¹⁶ Kəni nətəmini min u kəmotəh nati əhrəuəru e nəhmtiləh, kəmotənu kəm ilah min nəuvein nati u kəmotəh Iesu təmol e suah u mine pikəh min. ¹⁷ Mətəu nətəmini min u e nıtəni u kəmotəni=pən əskasik kəm Iesu məmə otatuvən məsətagiən əha imalah ikin.

¹⁸ Kəni nian Iesu tinitəlig=pən min məmə otuvən e bot, mətəu suah u narmin tərəh min kəməutətagi lan, təmolkeiki pik məmə otuvən ilah Iesu mine, kəni mətəni=pən kəm Iesu məmə, “Egəhan lak, pəh iəkuvnə kitah min itəmah.”

¹⁹ Mətəu Iesu təməsəgəhanien, mətəu təməni=pən kəm in məmə, “İtəlig=pən imam ikin, kəni manus kəm nətəmi imam ikin nati nak iətəm Uhgın ilis əgin təmol kəm ik, kəni məmə in təməsəkəhruin ik.”

²⁰ Kəni təmuvar əpəha ikin Tekapolis mətəni pətəgəm natimnati iətəmi Iesu təmol kəm in. Kəni nian nətəmini kəmotətəu, kəni kəmotəuit pik ohni.

Pətəuəhli kəti iətəm tatimis mine pətəkəku kəti
iətəm təmimis

(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Kəni Iesu mine kəməhuvən min e bot mohtəlig=pən e nəve nıtəni=pa e lek, mətəu nımənin nətəmini kəməhuva ohni mohtəlau lan e nikalkali lek. ²² Kəni iətəmi kəti,

nærgin u Jaerəs, in iætəmi asoli kəti rəha nimə rəha nuhapuminian, təmeruh Iesu kəni tuva misin=pən nəulīn ohni. ²³ Kəni mətəpuəh o Iesu mətəkeikei kəm in o nasiruian məmə, “Nətik pətəkəku tatimis pik otəsuvhian timis. !Pale, va-to kian nəkələhu=pən nəhlēm lan pəh tāsənən” ²⁴ Kəni Iesu təmitəu=pən suah u mian, kəni nīmānin nətəmini tēpət kəmoħuərisig mohtəlau lan mətəħgi ilah min.

²⁵ Kəni pətan kəti təmuva o Iesu iætəm tatos nimisian rəhalah nipətan nian rəfin əmə, minos nu tuələf. ²⁶ Kəni təmuvən o toktə tēpət, kəni mərəkin rəfin rəhan mənī e lah, mətəu uək rəhalah kəmotol tətəu pik nəhlēmian. Mətəu rəhan nimisian təməseiuaiuiən, nimisian təməri nəuvetin min. ²⁷⁻²⁸ In təmos nəghatian e Iesu, kəni nikin təməhti məmə, “Nəmə iəkek əmə rəhan nififi napən, kəni rəhak nimisian otol naunūn.” Kəni tol lanəha, təmuva mēliuək muərisig e lah, misipən e nəmtah Iesu ikin, kəni meapən mek rəhan nififi napən.

²⁹ Nian təkək nififi napən rəha Iesu lanəha, kəni rəueiu aġin min rəhan nimisian təməhtul, kəni tətətu əmə e nipətin məmə in tinəuvir.

³⁰ Kəni rəueiu aġin min əmə, Iesu tətətu məmə nəsanənian nəuvetin tēmiet lan, kəni təmeirair mətəpuəh məmə, “? Pəh təkək rəhak napən?”

³¹ Mətəu rəhan min nətəmini kətəni məmə, “Ei, afu-to. Nətəmini kəutəħgi-əħgi rəkis pikin ik. ?Təħro nətəni lanko məmə ‘pəh təkək iəu’?”

³² Mətəu Iesu tətətasal məmə oteh-to məmə pəh təkək. ³³ Kəni əmeiko pətan u tinəħrun məmə nian in təkək napən rəha Iesu, rəhan nimisian tinikə. Kəni tinəħrun məmə Iesu tətəsəl lan. Tol lanəha, tinatəġin mətərəmrumin muva meiuaiu misin=pən nəulīn o Iesu mətəni=pən natimnati rəfin kəm in. ³⁴ Kəni Iesu təmāni=pən kəm in məmə, “Nətik pətan, e rəham nəhatətəian lak, ninuva minəuvir. Kəni atuvən, pəh nəmaliniuiən rəha Uħgin tətətiġ ohnik. Rəham nimisian tinikə!”

³⁵ Nian Iesu tətəməħgati əhanəh kəm pətan u, kəni nətəmini nəuvein kəmotəpən əpəha ima Jaerəs ikin məħuva mətəni=pən kəm Jaerəs məmə, “Nətim pətəkəku tinimis rəkis. Mə iəġətu təsuvaian, məsolian nəmulian kəm in.”

³⁶ Mətəu Iesu tətəsətəliġian e rəhalah nəghatian, kəni mənī=pən kəm Jaerəs məmə, “Səġinian, məsolian nikim tərah. Əhatətə əmə lak.”

³⁷ Kəni Iesu təmāniəhu nətəmini məmə okəsəħuərisigian e lau, kəni mit əmə Pitə mine Jemis mine pian Jon məħuvən. ³⁸ Kəni kəməħuvən əpəha ima Jaerəs ikin mətəfu nətəmini tēpət kəməħuva mətəsək əuiləuil. ³⁹ Kəni Iesu təmuvən əpəha ima mənī=pən kəm lah məmə, “?Nəutəġət pik lanu o nak? ?Kəni mətəsək pik o nak? Pətəkəku u təsəmisian, tətəpili əmə.” ⁴⁰ Kəni nətəmini kəmotələh əuvsan lan. Mətəu Iesu tətəħli pətiġəm ilah məmə okəħiet məħuvən əpəha ihluə. Kəni mit əmə rəhan iætəmini miləhal mine məmə mine tətə rəha pətəkəku u məħuvən əha tətəpili ikin. ⁴¹ Kəni Iesu təmos nəhlēm, mənī e rəhalah nəghatian məmə, “*Talitə* kum.” Nipəti nəghatian u təni məmə, “!Pətəkəku, iætəni=pinə kəm ik məmə onəkəhtul!”

⁴² Kəni rəueiu min əmə, pətəkəku əha təməhtul minətəliuək. (Pətəkəku u tinos nu tuələf.) Nian kəmotəfu nati u Iesu təmol, kəni narmilah tēmiuviġ pik ohni. ⁴³ Kəni Iesu təmāni=pən əskasik kəm nətəni min u məmə, “Onəsotəni pətiġəmian nati u kəm iætəni kəti.” Kəni matig mənī=pən min kəm lah məmə okotəfən nauənian kəti kəm pətəkəku u tun.

6

Nətəm Nasərit
kəməsotisian Iesu
(Mat 13:53-58; Luk 4:16-30)

¹ Iesu tēmiet ikin əha kəni rəhan min nətəmini kəməħuərisig lan məħuvən əpəha iman ikin. ² Kəni e nian rəha Sapət, Iesu təmuvən əpəha e nimə rəha nuhapuminian mətəġətu nətəmini. Kəni nətəmini tēpət nətəm kəmotətəu rəhan nəghatian, kəmotəuit pik ohni mətəni məmə, “? Ei nəman, kəruru məmə suah əpəha təmos iə natimnati min əpəha? ? Kəruru məmə təmos iə neinatigian tol lanəha? ?Uə kəruru məmə təməħro lanəha matol nati apispis min əpəha? ³ Kitəh kotəħrun əmə məmə suah kəha iol əmə nimə. In nəti Meri, pia Jemis, Josis, Jutəs mine Saimon. Kəni kitəh rəhan min kəkə min kəutan.” Kəni nikilah təsəġianian ohni kəni mətəħlin nəmtəħlah ohni.

⁴ Mätəu Iesu təni məmə, “İəni rəha Uhgın kətisiai pik in ikin min rəfin. Mätəu rəhan min əmə, mine nətəmi iman ikin kəsotisiaiən.”

⁵ Kəni ikin əha, ko təsolian nati apispis kəti ikin, mätəu təmələhu=pən əmə nəhlmin e nətəm kəutohmis nəuvein, kəni kotəmiəgəh min. ⁶ Kəni Iesu narmin təmiuvig pik o nətəm iman ikin mätəu-inu kəsotolkeikeiən məmə okotəni nipehrrianən lan. Kəni təmaluək muvən lahuənu min rəfin, mətəgətu nətəmiimi.

*Iəsu təmahlipən
rəhan nətəmiimi tueləf
məmə okəhuvən e nətəni min*

(Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)

⁷ Kəni matig mauin min e rəhan tueləf nətəmiimi kəhuva ohni, kəni mahli=pən ilah keiu-keiu. Təməfən nəsanənən kəm lah o nəhgi pətigəmiən narmin tərəh min e nətəmiimi. ⁸ Kəni məni=pən nəghatien u kəm lah məmə, “Onəsotosian nati kəti e rəhatəmah naliuəkien, mätəu onəkotos əmə kasikin rəhatəmah. Onəsotosian məni kəti e pauis rəhatəmah, kəni məsotosian piret, uə kətim, uə nati kəti. ⁹ Onəkəhuvən e put, mätəu onəsotosian sət keiu. ¹⁰ Nəmə onəkəhuvən əpəha ima iətəmi kəti ikin, kəni otapili əmə e rəhan nimə motatig motətuərus mohiet lahuənu əha. ¹¹ Kəni nəmə onəkəhuvən e lahuənu kəti, mätəu nətəmiimi nəuvein kəsotolkeikeiən məmə okotit itəmah nəkəhuvən e rəhalah nipeəgnəua nimə, uə okəsotətəligiən e rəhatəmah nəghatien, kəni nian nautohiet e rəhalah lahuənu, nəkətəkei motəhrapispis rəkis niməulul e nəhlkitəmah məmə ilah okotəhrun məmə nəmotəuhlin=pən pəhriən nəmtəhtəmah o lah motəpəh agin ilah.”

¹² Kəni kəmhiet məhuvən motəni=pən kəm nətəmiimi məmə okotəuhlin nətəligiən rəhalah, motəpəh pəhriən noliən tərəh min, kəni məhuvən o Uhgın. ¹³ Kəni motəhgi pətigəh narmin tərəh min tēpət e nətəmiimi, kəni motol=pən oiəl e nətəmiimi min u kəutohmis, kəni motol vivi ilah.

*Kig Herot Antipas
təməni məmə Jon Bəptais
tinəmiəgəh min*

(Mat 14:1-2; Luk 9:7-9)

¹⁴ Kəni Kig Herot Antipas təmətəu nəghatien rəha Iəsu tinuvən minəpəkol e

nətəni min rəfin. Kəni nətəmiimi nəuvein kotəni məmə in Jon Bəptais əpə tinair=pə min mol tatos nəsanənən o noliən nati apispis min.

¹⁵ Mätəu nətəmiimi nəuvein min kotəni məmə in Elaiə, nəuvein min kotəni məmə in iəni kəti rəha Uhgın mätəu təhmen e iəni min rəha Uhgın aupən.

¹⁶ Mätəu Kig Herot Antipas təmətəu, kəni məni məmə, “İon Bəptais əpəha! İəməuah-tuv rəkis rəhn-kəpə, mätəu tinəmiəgəh min.”

*Noliən iətəm Kig Herot Antipas
təməhamu Jon Bəptais lan.*

(Mat 14:3-12; Luk 3:19-20)

¹⁷⁻¹⁹ Kig Herot Antipas təməni lanəha mätəu-inu in təmol nati kəti təsəhmenien. Pian Filip təmatit pətan kəti nərgin u Herotias muol marit, kəni Kig Herot Antipas titirəkis pətan u ohni muol min marit. Kəni Jon təmətəni=pən kəm in məmə, “Nə-tatgəhli Lou. Təsəhmenien məmə onəkitt pətan rəha piam.” Kəni Herotias təmətəu nəghatien u kəni mətəməki e Jon ohni, kəni molkei kəmə okəhamu, mätəu kəpə, Kig Herot təsəgəhanien.

Mätəu təmolkei kəmə otol rəhan pətauəhli nikin tagien, kəni mahli=pən rəhan min nətəmiimi kəhuvən motəskəlim Jon motəlis-ərain, kəni motələs məhuvən motləfən e kaləpus. ²⁰ Mätəu Kig Herot Antipas tətisiai Jon məhrun məmə in iətəmi asim, kəni in iətəmi əhruahru kəti mol tətəh vivi kəni məsəhamuiən. Nian tēpət tətəu nəghatien rəha Jon, kəni tinəru əfəməh, mätəu tolkei kəmə otətəlig lan.

²¹ Matuvən matuvən Herotias tinos rəhn maru Jon e nian kəmatol lafet lan rəha Kig Herot Antipas e nian təməir lan. Kig təməuin ərəfin e nətəmi asoli rəhan min, mine nətəmi asoli rəha rəhan soldia min, mine nətəmi asoli rəha nətəm Kaləli, məmə okəhuva motəh motəuən.

²² Kəni e nian əha, pətan mitə u nətə Herotias təmuva imə matol danis e nəhmtilah. Kəmoteruh təmol danis kəni nikilah təməgiən pik ohni. Kəni kig əha təməni=pən kəm pətan mitə əha məmə, “Nəmə nəkolkei nak, nəkətapuəh lan ohniəu, kəni iəkəfinə kəm ik.” ²³ In təməni əskasik kəni mos nonəvil ohni məmə, “Nati nak nəkolkei kəni nəkeasie lan ohniəu, iəkəfinə. Nati əpnəpin nəmə iəhgın

təhmen e nipilga rəhak natimnati, mətəu iəkəkeikei məfinə.”

²⁴ Kəni pətan mitə əha təmuvən əpəha ihluə mətəpuəh o rəhan māmə māmə, “? Māmə, oiəkeasie o nak e kig?” Mətəu rəhan māmə tənī māmə, “Uvən measie o rəhn-kapə Jon Bəptais.”

²⁵ Kəni pətan mitə əha təmaiu ueiuəhai əmə muvən əpəha imə o kig kəni mənī māmə, “!əkəkeikei rəhn-kapə Jon Bəptais u rəueiu əmə, kələhu=pən e pilet kəti.”*

²⁶ Kəni nati u təmol kig nikin təpəou pik, mətəu ko təsəpəhien, mətəu-inu təmos rəkis nonauvil e nəhmti nətəmimi u kəməhuva o lafet. ²⁷ Kəni mahli=pən rəhan kəti soldie māmə otaiu əmə muvən mələs rəhn-kapə Jon Bəptais muva. Kəni soldie əha təmuvən əpəha e kaləpus, kəni mohatuv rəhn-kapə Jon Bəptais, ²⁸ kəni mələhu=pən e pilet kəti mələs muva, kəni məfən kəm pətan mitə kəha, kəni tələs muvən kəm rəhan māmə. ²⁹ Nian nətəmimi min rəha Jon Bəptais kəmotətəu nətəmimi kəmotanus nati u kəmol e Jon, kəni kəməhuvən motələs nipətin məhuvən mohtənim e nipəg kəpiel kəti.

Nətəmi tuələf rəha Iesu kəmohtəligpa min ohni

(Luk 9:10)

³⁰ Kəni aposil min rəha Iesu kəmohtəlig=pa min ohni, kəni motəni=pən natimnati rəfin iətəm kəmotol, mine nəghatien min iətəm kəmotəgətun nətəmimi lan. ³¹ Mətəu nətəmimi tēpət kəutəhuva mautəhuvən, kəni Iesu mine rəhan min nətəmimi kinotəruru nauəniən mine nəmeigien mine. Kəni Iesu tənī=pən kəm lah māmə, “Pəh-to kəhuvən-to əpəha ikin kəti nətəmimi kohkə ikin, kəni nəkotəmeig nəuəvetin.” ³² Kəni ilah əmə məhuvən e bot kəti minautəhuvən əpəha ikin nətəmimi kohkə ikin.

Iesu təmaugin
nəman faif tausin

(Mat 14:13-21; Luk 9:11-17; Jon 6:1-14)

³³ Mətəu nətəmimi tēpət kəmotafu ilah nian kəmohtiet, kəni motəhrun ilah. Kəni kəmohtiet e lahuənu min motaiu motaupən e lah, məhuvən əpəha kəutəhuvən ikin.

³⁴ Nian Iesu təmuvari e bot mafu nimənin

nətəmimi tēpət kəməhuva rəkis, kəni nikin təmepət pik o lah, mətəu-inu kotəhmen əmə e sipsip min nətəm iətəmimi tikə o neruh vivien ilah. Kəni tēməhtul mətəgə-tun ilah e natimnati tēpət.

³⁵ Kəni mətəuarus tinəhnaiuv, kəni nətəmimi rəha Iesu kəməhuva motəni=pən kəm in māmə, “Napinəpu, kəni ikinu ikin nətəmimi kohkə ikin. ³⁶ Təuvir māmə onəkahlī=pən-tə nətəmimi kəutəhuvən e lahuənu min, mine əpəha ikin min, māmə okotos nəhmti niglah nauəniən.”

³⁷ Mətəu in tənī=pən kəm lah māmə, “Kəpə, itəmah əmə. Nəkotaugin nətəmimi min əha.” Mətəu kotəni māmə, “!Nak! ? Nəkəmə oiəkəhuvən motəraki e mənī asoli agin u tu-hanrit tənariəs o nosien piret lan u o nauginiən nimənin nətəmimi u?”†

³⁸ Mətəu Iesu tənī māmə, “?Nautos piret kuvəh? Əhuvən-to motəh-to.” Kəməhuvən motəh māmə, “Piret faif, kəni nəmu keiu.”

³⁹ Kəni Iesu tənī=pən kəm rəhan min nətəmimi māmə okotol nətəmimi kotəharag e nimanuvehli fifti-fifti mine uan-hanrit-uan-hanrit, ⁴⁰ kəni kəmotəharag lanəha fifti-fifti mine uan-hanrit-uan-hanrit. ⁴¹ Kəni Iesu təmos piret faif mine nəmu mil u keiu, kəni məsal-pəri əpəha e neai məfaki=pən lan, kəni məhapu piret u məfən kəm rəhan min nətəmimi māmə okotəuəri e nətəmimi. Kəni matig mos min nəmu mil u keiu məhapu məuəri kəm nətəmimi. ⁴² Kəni nətəmimi rəfin kəmotəuən nərfiləh tasisi, ⁴³ kəni motəpəh nipispisi piret u mine nəmu mil u, kəni nətəmimi min rəha Iesu kəmotəipei=pən e kətim asoli tuələf kotəri vivi. ⁴⁴ Kəni nətəmimi min u kəmotəuən, nəman e lah kotəhmen e faif-tausin.

Iesu təmalīuək e nəhue nəhu
(Mat 14:22-33; Jon 6:15-21)

⁴⁵ Kəni rəueiu agin min, Iesu tənī=pən kəm rəhan min nətəmimi māmə okotələs bot kəti motaupən məhuvən e nəve nitəni=pən əpəha ikin kəti nərgin u Petsaitə, mətəu in otatig mahli=pən pipim nətəmimi kəutəhuvən imalah min ikin. ⁴⁶ Nian tinəuiəhrui rəkis nətəmimi, mahli=pən ilah kəutəhuvən, kəni muvən əpəha e nitəuət māmə otəfaki.

* 6:25 ?Pətan u tēməpuəh o rəhn-kapə Jon e pilet o nak? Māmə okəhrun əhruahru māmə tinimis, mine o nol əuvsanien in. 6:30 Luk 10:17 6:34 Nam 27:17; Mat 9:36 † 6:37 “tənariəs,” inu mənī rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Rəueiu, tu-hanrit tənariəs təhmen e tu-hanrit-tausin vatu (200,000 vatu). 6:44 Mak 8:1-9 6:46 Luk 5:16

⁴⁷ Kəni tinapinəpu, bot tinuvən əpəha e nəlugin əhruahru əpəha e lek, mətəu Iesu tətən pisin əmə əpəha ipari. ⁴⁸ Kəni mafu ilah kəutasuə məutasuə mətəu kinotəpəou mətəu-inu nımətagi tatoh ilah. Kəni lapin iuəkir o nianian, kəni taliuək e nəhue nəhu mətəuva. Təmalieuək muva, məmə otapirəkis ilah.

⁴⁹⁻⁵⁰ Kəni nian nətəmini min rəha Iesu kəmotafu tətaliuək e nəhue nəhu mətəuva, kəni nikilah təhti məmə narmi iətəmi kəti. Kəni ilah rəfin kəmoteruh, kəni motəgin məutəarəg əfəməh. Mətəu rəueiu agin əmə, Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “! Ei, nikitəmah təhtul məha-məha. İəu əmə u. Sotəginian!” ⁵¹ Kəni məri e bot ilah min ilah, kəni nımətagi təmeiuiəu, kəni kəmotəuit pik ohni, ⁵² mətəu-inu rəhn-kəpə lah tiəkis. Kəmotafu pau Iesu təmaugin nətəmini tətə e pıret nəuan nəuətin əmə, mətəu ilah kotərru əhanəh məmə in pəh.

Iesu təmol vivi nətəm kəutohmis əpəha Kenesəret

(Mat 14:34-36)

⁵³ Kəməhuvən e nəve nıtəni=pən məhuvari əpəha ikin kəti nərgin u Kenesəret, kəni motiuvı-ərain bot ikin. ⁵⁴ Nian kəməhuvəri ikin əha, nətəmini min ikin kəmotəhrun uəhai əmə məmə in Iesu. ⁵⁵ Kəni kəmotəiu məhuvən əpəha lahuənu min mautəni=pən kəm nətəmini. Kəni nian kotətəu məmə Iesu əha ikin əha, kotəmkı nətəm kəutohmis e rəhalah min pet məhuva ohni. ⁵⁶ Kəni ikin min rəfin Iesu tətuvən=pən ikin e lahuənu əlkələh min, mine lahuənu asoli min, mine ikin min rəfin titəlau, nətəmini kotəmkı nətəm kəutohmis mohiet motəlin əmə ilah əpəha e makit ikin. Kəni kəmotəkeikei mautəni=pən kəm Iesu məmə oteğəhan e lah kotək əmə nıfıfı napən rəhan. Kəni nətəmini rəfin u kəmotək rəhan kot kəmotəuvır e rəhalah nımisiən.

7

Nətəmi asoli min kəmotəməki e Iesu o kastim rəhalah

(Mat 15:1-9)

¹ Kəni Farəsi nəuvein mine nəğətun nəuvein rəha Lou, kəmotəpən əha Jerusiləm, məutəharəg ilah Iesu. ² Kəni kəmotafu məmə nətəmini min rəha Iesu nəhlmilah

təmiəmkı kəni məsoteikuasiən e noliən rəha Farəsi min, kəni mətəuən.

³ Farəsi min, mine nətəm İsrəl tətə, kəmautohtəu=pən əhruahru kastim rəha tipilah nuvəh min. Kəutəkeikei mətəkuas e nəhlmilah e noliən kəti, kəni uərisig lan, kotəhrun nəuəniən. ⁴ Kəni nian kotsipən e makit məhuva, məsotəuən pipimiən, mətəpən mətəkuas e nəhlmilah, uərisig kəmanotəuən. Kəni mautohtəu=pən natim-nati tətə min lanəha iətəm kəmos o tipilah nuvəh min. Kəni kastim əhruahru əha ikin rəha neikuasiən e sospən, mine kap, mine pesin u kəmol e aiən.

⁵ Kəni inu Farəsi min mine nəğətun min rəha Lou kotətapuəh o Iesu məmə, “! Təhro rəham min nətəmini kəsotohtəu-pən ikin kastim rəha tipitah nuvəh min!? !? Təhro kəsoteikuasiən e nəhlmilah ko məpanotəuən, kəni mautol lanəha!”

⁶ Mətəu Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Aupən Aisə təməni pəhrin nian təməni pətiğəm əhruahru nəğatiən rəha Uğin mətəni e təmah məmə itəmah nəfəki eiüə min. In təməni məmə,

‘Uğin tənı məmə nətəmini min u kəutisiəi iəu e nəğatiən əmə rəhalah, mətəu nikilah tətən=pən əpəha isəu.

⁷ Məutəfəki kəm iəu o nati ənapin əmə, mətəu-inu ilah kəutəğətun nətəmini e lou iətəm iətəmini əmə təmol mətəni məmə lou rəha Uğin, mətəu kəpə.”

⁸ Kəni Iesu təməni min kəm lah məmə, “İtəmah nəutəpəh Lou rəha Uğin mautohtəu=pən əmə kastim rəha iətəmini.”

⁹ Kəni məni=pən kəm lah məmə, “Nəutəfəri pik o noliən əpətu rəhatəmah məmə nəkotəpəh Lou rəha Uğin kəni mautohtəu=pən aru əmə kastim rəhatəmah. ¹⁰ Mosis təməni məmə,

‘Onəkiəiəi rəham tatə mine məmə. Nəmə iətəmi kəti tətəğhati rah e rəhan tatə mine məmə, okəkeikei kohəmu.’ ¹¹ Mətəu itəmah nəkotəni məmə, iətəmi kəti nəmə tətəpəh nasiruiən e rəhan tatə mine rəhan məmə kəni məni=pən kəm lau məmə, ‘Rəhak u nati u iəkəmə iəkəsıru e təlau lan, mətəu iəmələhu əmə məmə rəha Uğin. Kəni nati kətəfən kəm Uğin ko kəsoliən nati kəti lan.’

¹² “Kəni kastim rəhatəmah tətəğəhan məmə suah kəti təhrun nəpəhiən nasiruiən e rəhan tatə mine rəhan məmə e noliən əha.

Kəni inu təsisiaən ilau. ¹³ Mətau e noliən əha, nəutəgətuən nətəmiimi e rəhatəmah kastim məmə in nati aɡin, kəni motol nəghatiən rəha Uhgın tatol əmə nati əpnapin lan. Kəni natimnati min tēpət min lanəha itəmah nautol.”

Nati tol nətəmiimi kotərəh e nəhmti Uhgın
(Mat 15:10-20)

¹⁴ Kəni İesu təmauin e nimənin nətəmiimi məmə okəhuva iuəkiri ohni kəni tənı=pən kəm lah məmə, “Otətəlig vivi-to lak məmə nəkotəhrun noliən rəha nauəniən mine neikuasiən. ¹⁵ Nati iətəmiimi tatun təsoliən iətəmiimi tamikmik e nəhmti Uhgın, mətau nati tatsipən e niki iətəmiimi tatol iətəmiimi tətəmiikmik e nəhmti Uhgın.”*

¹⁷ Nian İesu təmiet rəkis e nimənin nətəmiimi u, kəni muvən əpəha imə, kəni rəhan min nətəmiimi kotətapuəh o nipəti nəghatiən min u kəm in. ¹⁸ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nəmə təhro itəmah min rəhn-kapə təmah tikə. Onəkotəkeiki motəhrun məmə natimnati iətəmi iətəmiimi tatun in təhmen əmə e nati ihluə təsoliən iətəmiimi tətərəh e nəhmti Uhgın. ¹⁹ Mətau-inu tun kəni təsuvəniən e nikin, mətau tatuvən e nisigan, kəni matiet min.” (E nəghatiən əha İesu təməni pətigəm məmə nauəniən rəfin katun təuvir e nəhmti Uhgın.)

²⁰ Kəni tənı məmə, “Mətau nati iətəmi tətiet e niki iətəmiimi, in tol iətəmiimi tətəmiikmik e nəhmti Uhgın. ²¹ Mətau-inu niki iətəmiimi tətəhti natimnati tərəh tēpət, kəni nətəmiimi kəutol noliən tərəh min u: nipətan mine nəman mine, kəutit oneuən ilah min; kəutakləh; kəutohamu iətəmi; ²² kəutakləh e pətan rəha iətəmi pisin; kəutaumis pik o natimnati; kəutol təfəgə tərəh min; kəuteiuə; kəutit əpnəpin əmə nipətan mine nəman; kəutetət; kəutəni nikali iətəmi; kəutəfəri ilah; kəutalmali. ²³ Noliən tərəh min əha, ilah kəha kəutsipən e niki nətəmiimi kəni mautol ilah kotəmiikmik e nəhmti Uhgın.”

* 7:15 E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəmi kəmətei e nəghatiən Kris əupən, nəghatiən pisin kəti min əha ikin iətəmi tətəlpin nəghatiən u təməni məmə, “16 İtəmah rəfin matəlgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u.” 7:15 uək

10:14-15 † 7:27 “kəlkələh min” tətəgətuən nətəmi İsrəl, kəni “kuri min” tətəgətuən Nanihlua min. Nian koteruh nəghatiən u “kuri” mak u tətətig lan, tətəgətuən məmə İesu in tətəni nəghatiən rəha nətəmiimi nəuvein nətəmi kəutəni e Nanihlua min məmə “kuri min.”

‡ 7:33 E nian min əha, nətəmiimi nikilah tətəhti məmə nəunəhuatəmi in təhmen e mərsin kəni tətəsiu e nimisiən.

İesu təməhgi pətigəm narmin tərəh e nəti pətan kəti
(Mat 15:21-28)

²⁴⁻²⁶ Kəni İesu təmiet u ikinu kəni məsəu-pahav muvən əpəha Fonisiə, ima Nanihlua min e nitəni rəha Siria, mətatig e nimə kəti iuəkiri o taun u Taea, mətəhluaig məsolkeikeiən məmə nətəmiimi okotəhrun məmə in tətətig əha ikin əha, mətau ko təsəhluaigən.

Mətau pətan kəti əha ikin, narmin tərəh tətətig e rəhan pətəkəku. Pətan u təmairi ikin əha, kəni in təsəfakiən, in İanihlua. (Nətəmi İsrəl kotəni məmə Nanihlua min kotəhmen e kuri.) Nian təmətau natimnati təuvir min iətəmi İesu tatol ilah, kəni təsək muva misin=pən nəulin ohni məmə otəhgi pətigəm narmin tərəh e rəhan pətəkəku.

²⁷ Mətau İesu tənı məmə, “Kəpə. Pəh kəutaupən motəugin kəlkələh min. Təsəu-viriən məmə okəraki=pən e nauəniən nig kəlkələh min kəm ‘kuri min.’”†

²⁸ Mətau pətan u tənı məmə, “Nipəhriəniən iətəmi əsoli, mətau nati əpnəpin kuri min, mətau kegəhan məmə ilah kəutun nipispisi nauəniən nig kəlkələh min iətəmi tətəməragrəg=pən e nipəg tēpil.”

²⁹ Kəni İesu təməni=pən kəm in məmə, “Mətau-inu nəmuhalpin vivi rəhak nəghatiən, uvən-to əpəha imam ikin mafu narmin tərəh tiniet rəkis e rəham pətəkəku.” ³⁰ Pətan u təmaiu muvən iman lahuənu mafu rəhan pətəkəku tətəpili-pəri vivi əmə e rəhan pet, kəni narmin tərəh tiniet rəkis lan.

İesu təmol vivi iətəmiimi kəti matəlgin talu məruu nəghatiən

³¹ Kəni İesu təmiet ikin əha ima nətəmi Taea kəni muvən=pən əpəha Saedon muvən=pən əpəha Tekapolis ikin matuvən əpəha e nəhu Lek Kaləli. ³² Kəni nətəmiimi kəmotit iətəmiimi kəti nimatəlgin talu kəni məruu nəghatiən məhuva məmə İesu otələhu=pən nəhlmin lan pəh tətəu təuvir min e nimisiən. ³³ Kəni İesu təmit suah

u mian əpəha isəu nəuветin o nətəmiimi, kəni məfən nəuanəhlmin e nimatəlgin kəni magəh nəhlmin ‡ mələhu=pən e namin.
³⁴ Kəni məsal pəri əpəha e neai, kəni meəhagəhli ohni e rəhan nəghatien məmə, “!Efata!” Nipətin təni məmə, “!Əuvir-təl!”
³⁵ Kəni əmeiko iətəmi u tinatətau nati, kəni namin tinəuvir minatəghati vivi.

³⁶ Kəni İesu təməniəhu ilah məmə okə-sotənien nati u kəm nətəmiimi. Mətəu nian İesu təmətəkeikei kəm lah, mətəu ilah kəmətəkeikei motəni pətigəm pik min kəm nətəmiimi. ³⁷ Kəmotauit pik ohni motəni məmə, “Natimnati rəfin iətəm tatol, mətəu in təuvir pik agin. Nətəmiimi min u nimatəl-giləh talu kinautətau nati, mine nətəmiimi min u kotərru nəghatien kinautəghati.”

8

İesu təmaugin
 nətəmiimi fo-tausin

(Mat 15:32-39; Mak 6:35-44)

¹ E nian kəti min, nətəmiimi tepət kəməhuva min ohni, kəni mətəu niglah nauənien tinikə. Kəni İesu təmauin e rəhan min nətəmiimi kəhuva kəni tən=pən kəm lah məmə, ² “Nikik tinahmə pik o nətəmiimi min əpəha mətəu-inu, kəməhuərisig lak mino-tos rəkis nian kisi, kəni rəueiu əha, niglah nauənien tinikə. ³ Nəmə iəkəhli=pən ilah kəutəhuvən əha rəueiu, kəni sueiuei otoh ilah, kəni nəhmtiləh otəpin e suaru, mətəu-inu kəməsotəuənien nuvəh, kəni nəuvein kəmətsipən əpəha isəu.”

⁴ Kəni rəhan min nətəmiimi kəmotəta-puəh ohni məmə, “?Okos iə piret təhmen o nauginien ilah? In u ikinu nati tikə ikin, nətəmiimi kəsotətiğin ikin.”

⁵ Kəni İesu təmətapuəh o lah məmə, “? Nautos piret kuvəh?” Mətəu kotəni məmə “Səpin.”

⁶ Kəni təməni=pən kəm nətəmiimi məmə okotəharəg, kəni tos piret u məfəki məni tagkiu kəm Ughin ohni, kəni məhapu məfən kəm rəhan min nətəmiimi məmə okotəuəri e nətəmiimi, kəni ilah kəmotol lanəha. ⁷ Kəni kəmos min nəmu əlkələh nəuvein motəfən kəm İesu, kəni İesu təfəki kəm Ughin ohni kəni məfən min kəm lah məmə okotəuəri kəm nətəmiimi.

⁸⁻⁹ Kəni nətəmiimi min u İesu təmaugin ilah kotəhmen e fo-tausin, kəmotun nauənien nərfiləh tasi, kəni motəpəh

nipispisi nauənien, kəni kaipei=pən e kətim asoli səpin kotəri. ¹⁰ Kəni İesu təhli=pən nətəmiimi kəutəhuvən imalah min ikin. Kəni ilah rəhan min nətəmiimi kəməhuvən e bot məhuvən əpəha e nitəni Talmanutə.

Farəsi min kəmotəni məmə okotəh
 nəmtətiən kəti

(Mat 16:1-4)

¹¹ Kəni Farəsi min nəuvein kəməhuva o İesu mautorgəhu kəm in motəni=pən kəm in məmə otol-to nəmtətiən asoli kəti pəh kotəhrun məmə in təmsipən pəhriən o Ughin, uə kəpə. ¹² Kəni İesu nikin təməpəou, kəni təməəhagəhli o lah kəni məni məmə, “? Kərmə təhro nətəmiimi min u rəueiu mine kotəni məmə okotəfu-to nəmtətiən kəti? Mətəu iətəni pəhriən kəm təmah məmə ko kəsolien nəmtətiən kəti kəm təmah.”

¹³ Kəni məpəh ilah məhuvən e bot məhu-vən əpəha e nikali nəhu nəven=pən.

İs rəha Farəsi min mine
 is rəha Kig Herot Antipas

(Mat 16:5-12)

¹⁴ Rəhan min nətəmiimi kəmotəlu e nəmk-iən piret təhmen mətəu kəmos əmə kətiəh əmə məhuvən e bot. ¹⁵ Kəni İesu təməvuhag kəm lah məmə, “Onauteh vivi itəmah o is rəha Farəsi min mine is rəha Herot Antipas.”

¹⁶ Kəni kəmotəni=pən kəm lah min məmə, “Tətəni lanəha mətəu-inu kəməsotəmkien piret.”

¹⁷ Kəni mətəu İesu tinəhrun rəha-lah nətəligiən kəni məni məmə, “? Təhro nəutəni nəghatien əha məmə nəməsotəmkien piret? ? Təhro itəmah nəsotəruh əhanəhiən kəni məsotəhrun əhanəhiən? ! Rəhn-kəpə təmah tiəki!

¹⁸ Nəhmtitəmah u ikin. ? Təhro nəsotəhiən nati? Kəni nipətgəlgitəmah u ikin. ? Təhro nəsotətuəien nati? İəkəhrun məmə nəmə təhro ninotalu e natimnati iətəm kinəhuva rəkis. ¹⁹ ? Nian iəmos piret min əha faif məfən kəm nətəmiimi əha faif-tausin kotun, kəni uərisig nəmotəipei nipispisin e kətim asoli kuvəh?” Mətəu kotəni məmə, “Tueləf.”

²⁰ Kəni təmətapuəh min o lah məmə, “? Kəni nian iəmos piret əha səpin məmə iəkəfən kəm nətəmiimi min əpəha fo-tausin kotun, kəni uərisig nəməhuveipei=pən

nipispisin e kətim asoli kuvəh?" Mətau kotəni məmā, "səpin."

²¹ Kəni təmətapuəh o lah məmā, "Mətau itəmah nəkotəruu əhanəh iəu?"

Iesu təmol vivi
iətəmi kəti nəhmtin tərəh

²² Kəni kəməhuvari əpəha ikin kəti kətəni məmā Petsaitə, kəni nətəmini ikin kəmotit suah kəti nəhmtin tərəh məhuva kəni məutəkeiki o Iesu məmā otələhu=pən nəhlmin lan. ²³ Kəni Iesu təmos nəhlmi suah u mian isəu nəuətin o lahuənu kəni magəh nəhmti suah u^{*} kəni mələhu=pən nəhlmi mil lan, kəni mətapuəh ohni məmā, "Ninəhrun neruhien nati uə kəpə?"

²⁴ Mətau suah u təməsal pəri kəni mənī məmā, "Iətəfu nətəmini mətau kotəhmen əmə e nigī min mətau in əmə u kəutaliuək."

²⁵ Kəni Iesu təmatig mələhu=pən min nəhlmin mil e nəhmti suah u, kəni nəhmtin tinəhrun neruh vivien natimnati minəpəh nəuəu-əuəuən. ²⁶ Kəni Iesu təmahli=pən məmā otatuvən iman ikin mətau təməniəhu məmā otəsuvən-pənien əha lahuənu əha ikin.

Pitə təməni pətigəm məmā Iesu in Məsaia əpələ

(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Kəni Iesu mine rəhan min nətəmini kəməhiet motəsəu pahav məhuənu e lahuənu min u iuəkir o nati əpəha Sisəria Filipai. Nian kəməutəhuvən e suaru kəni tətapuəh o lah məmā, "Otəni-to məmā nətəmini kotəni iəu məmā iəu pəh?"

²⁸ Mətau rəhan min nətəmini kotəni məmā, "Nətəmini nəuvein kotəni məmā ik Jon Bəptais. Nəuvein kotəni məmā ik iəni kəti rəha Ughin əupən."

²⁹ Kəni təmətapuəh o lah məmā, "Mətau itəmah nəkotəni məmā iəu pəh?" Kəni Pitə tənī məmā, "Iik u Məsaia[†] əpələ!"

³⁰ Kəni Iesu təməniəhu əskasik ilah məmā, okəsotəni pətigəmian in kəm iətəmi kəti.

Iesu təməghati
e rəhan nīmisiən

(Mat 16:21-23; Luk 9:22)

³¹ Kəni təmatəgətu ilah kəni mətəni məmā, "Iəu Nəti Iətəmini oiaəpənətau nəməien o natimnati tepət. Nətəmi asoli

rəha nətəm Isrel, mine pris asoli min, mine nəgətu min rəha Lou okotəmāki lak, kəni motəhamu iəu, mətau oiaəkos nian kisil ko, kəni məpənəmiəgəh min." ³² Təməni-vivi pau kəm lah, mətau Pitə təmit Iesu mian əpəha e nikali suaru kəni mətəniəhu əskasik məmā otəsəghatien lanəha. ³³ Kəni mətau Iesu təməsal=pən meruh rəhan min nətəmini, kəni mənī=pən kəm Pitə məmā, "Ik iərmis Setən asoli, əgim muvən isəu ohniəu! Rəham nətəligien səniəmə rəha Ughin, mətau rəha iətəmini əmə."

Naulisien e nəni pətigəmian Iesu kəm nətəmini

(Mat 16:24-28; Luk 9:22-27)

³⁴ Kəni Iesu təmauin rəfin e nətəmini, mine rəhan min nətəmini, məmā okəhuva ohni, kəni mənī məmā, "Nəmə iətəmi kəti tənī məmā otuərisig lak, otəkeiki malu aru lan, kəni mələs rəhan nigī kəməluəu muərisig lak.[‡] ³⁵ Iətəmini iətəm tolkeiki məmā otosmiəgəh rəhan nəmiəgəhien e nəhue niftəni u, kəni otəmkarəpən e rəhan nəmiəgəhien itulin. Mətau iətəmi otimis ohniəu mine Nanusien Təuvir rəhak, in otos nəmiəgəhien itulin. ³⁶ Nəmə iətəmini kəti tatos rəfin natimnati e nəhue niftəni, mətau uərisig lan otimis kəni təsəsien nəmiəgəhien itulin, in təmol win e nati təuvir kəti, uə kəpə? Kəpə. ³⁷ Ko iətəmi təsəfəniən nati kəti kəm Ughin məmā Ughin otəfən nəmiəgəhien itulin kəm in.

³⁸ "Nəmə nətəmini kəutaulis e nəni pətigəmian iəu mine rəhak nəghatien kəm nətəmi kəsotəfakien məutol təfagə tərəh, kəni o nian iəu Nəti Iətəmini oiaəkuva lan, iəu min oiaəkaulis e nəni pətigəmian məmā ilah u rəhak min nətəmini. O nian əha iəkuva itimah nagelo asim min e noraipien əhagəhag asoli rəha rəhak tatə."

9

¹ Kəni Iesu təməni məmā, "Iətəni pəhrrien kəm təmah məmā, itəmah nəuvein u nəutəhtul u ikinu rəuei, ko kəsəhmisiən motətauarus koteruh Narməniəgəh Rəha Ughin otuə e nəsənəniən asoli."

* 8:23 Afin-to e futnot e Mak 7:33.

8:28 Mak 6:15

† 8:29 Afin-to e tiksiniəri o nəghatien u "Məsaia."

8:29 Jon 6:68-69

8:30 Mak 9:9

‡ 8:34 Nian nəmə okətu-pəri iətəmini kəti e nigī kəməluəu, in

otəkeiki mələs rəhan nigī kəməluəu muvən ikin okətu-pəri ikin.

8:34 Mat 10:38-39; Luk 14:27

8:38 Mat 10:33

9:1 Mak 13:30

Nipäti Iesu tæmuva mol pisin
(Mat 17:1-13; Luk 9:28-36)

² Kæni nian sikis kinæhuva minæhuvæn rækis, kæni Iesu tit Pitæ, Jemis, mine Jon, kæni ilahal pisin æmæ kiluærisig lan mæhuvæn æpæha e nitæuat æfæmæh kæti, kæni ilah pisin æmæ æha ikin. Kæni kæmlafu nipæti Iesu tæmæuhlin muva mol pisin. ³ Ræhan napæn tæmuva mæruæn mætoraip-oraip, ko iætæmi kæti tæseikuasien e napæn kæti tæruæn lanæha. ⁴ Kæni suah milahal æha kæmlafu Elaijæ mine Mosis kæmiaiet pætigæm=pa mæhlæghati ilahal Iesu.

⁵ Kæni Pitæ tæmæni=pæn kæm Iesu mæmæ, "Iægætun, tæuvir mæmæ iækluva u ikin u. Pæh mihlhol nimauvlavl kisel, ræham kæti, ræha Mosis kæti, kæni ræha Elaijæ kæti." ⁶ Pitæ tinætæghati æpnæpin æmæ mætæu-inu kinlægin pik mæhlæmrumin.

⁷ Kæni næpuæ tæmuva mæuveg ilah, kæni kæmotætæu næuia iætæmi kæti tæmsipæn æpæha e næpuæ mæmæ, "Inu nætik keikei u iækolkeikei pik. Onæklætælig lan."

⁸ Kæni ræueiu agin min, kæmleirair, mætæu kæslæruhian min suah mil, mætæu kæmlæruh æmæ Iesu tæhtætul ilahal min.

⁹ Nian kæmæuteiuaiu e nitæuat mæhuvæn æpæha læhtæni, kæni Iesu tæmæniæhu æskasik ilahal mæmæ, "Natimnati min u næmleh æpæha ilis e nitæuat, onæslænien kæm iætæmi kæti milætæuarus=pæn iæu Næti Iætæmimi oiækæmiægæh min e nimisien."

¹⁰ Kæni ilahal kæmlisaiæ næghatien ræha Iesu, mætæu kæmæhlæni æmæ kæm lahal min mæmæ, "Næghatien æha tæmæni mæmæ otæmiægæh min e nimisien, kæruuru mæmæ nipætæn tæni mæmæ nak."

¹¹ Kæni kæmlætæpuæh o Iesu mæmæ, "? Tæhro iægætun min ræha Lou kotæni mæmæ Elaijæ otækeikei maupæn muva?"

¹² Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm lahal mæmæ, "Nipæhriænien, Elaijæ otaupæn muva mæmæ otol vivi natimnati ræfin. ? Mætæu tæhro Nauæuæ Ræha Uhgîn tæmæni mæmæ iæu Næti Iætæmimi oiæpanætæu nahmæien o natimnati tæpæt, kæni nætæmimi okoteruh iæu motæuhlin næmtæhlæh ohniæu motæpæh iæu?" ¹³ Mætæu iætæni pæhriæn kæm tæmahal mæmæ Elaijæ tinuva rækis, kæni kæmol nati

tærah lan tæhmen e Nauæuæ Ræha Uhgîn tæmæni mæmæ okæpanol lanæha."

Iesu tæmæhgi pætigæm
narmin tærah e suakæku kæti
(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)

¹⁴ Nian kæmohtælig=pa min, motæruh nætæmimi næuvein min ræha Iesu, mætæu nimænien nætæmimi kæmohtælau e lah, kæni iægætun næuvein ræha Lou mine nætæmimi min ræha Iesu kautorgæhu. ¹⁵ Nian nætæmimi kæmotæruh Iesu, narmilah tæmiuvg pik ohni, kæni motæiu mæhuva mæmæ okotæghati kæm in. ¹⁶ Kæni Iesu tæmætæpuæh o lah mæmæ, "? Nakæha nautorgæhu ohni itæmah nætæmimi min æpæha?"

¹⁷ Mætæu nætæmimi min u kæti tæni mæmæ, "Iægætun, iæu iæmit nætik muva ohnik mæmæ onækol vivi, mætæu-inu narmin tærah kæti tætatig lan kæni mol tæruuru næghatien. ¹⁸ Kæni nian narmin tærah æpæ taskælim in, kæni moh mælas iæhu morin e nimæulul, kæni næhun næuan ruæn tatiet, tæhmen e næuæui nitæhi, kæni matigæt-ærain næhlavn, nipætæn tatikimkim. Kæni iætæpuæh o ræham nætæmimi mæmæ okotæhgi pætigæm narmin tærah u lan, mætæu kotæruuru næhgi pætigæmien."

¹⁹ Mætæu Iesu tæni mæmæ, "Kæsi, itæmah u nætæmimi ræueiu mine næsotæhatætæien lak. Kærmæ oiækætig kitah min itæmah mætæuarus=pæn nian nak næmanotæhatætæ lak. Kæni kærmæ onæhgîn iæpanæmeig e tæmah. !Otæt suakæku ko mæhuva kæm iæu!"

²⁰ Kæni kæmotælas mæhuvæn o Iesu. Kæni narmin tærah æpæha tæmafu Iesu kæni tol suakæku u tauit nipætæn tæmæmrumin pik, kæni mæmei morin æpæ læhtæni e nimæulul mææuææu mætan, kæni næunæhuan tiet tæhmen e sop. ²¹ Kæni Iesu tæmætæpuæh o ræhan tatæ mæmæ, "Tæmol lanæha minos nu kuvæh?"

Mætæu ræhan tatæ tæni mæmæ, "Tæmætuæuin e nian tæmataekæku mætæuarus=pa æha ræueiu. ²² Kæni nian tæpæt narmin tærah kæha tatoh mætlæfæn æpæha e nigæm mine næhu mæmæ otøhamu. Næmæ nækæhruun nolien, pæh nækasækæhruin itimlau masiru e timlau."

9:7 Uæk 3:22; 2Pitæ 1:17-18

9:11 Mal 3:1

* 9:12 Nætæm Isrel ræhalah nætæligien mæmæ næmæ Mæsaia tuva, in otepæt e nætæm Rom mine marmænig e nætæmimi. Mætæu ilah kæsotæligien lanu e Mæsaia mæmæ otimis o lah, kæni mosmiægæh ilah o nos rækisien nalpinien o tafægæ tærah, kæni mæfæn næmiægæhien itulin, kæni kotol win e nimisien. 9:12

Sam 22:1-18; Aes 53:3; Mal 4:5-6

9:13 Mat 11:14

9:23 Mat 21:21; Mak 11:23

²³ Mätəu Iesu təni māmə, “Nak əha, nəghatən u māmə, ‘Nəmə nəkəhrun noliən’? Uhgın təhrun noliən natimnati rəfin kəm iətəmini iətəm tətəhatətə lan.”

²⁴ Kəni rəueiu agin, tatə rəha suakəku u təmagət əfəməh māmə, “İəkəhatətə lam, mətəu in əmə u rəhak nəhatətəiən təkəku əmə. !Asiru lak māmə rəhak nəhatətəiən otəri mepət!”

²⁵ Kəni nian Iesu təmeruh māmə nətəmini nəuvein min kinəutaiu minəutuva iuakir ohni māmə okotafu-to, kəni tən=pən əskasik uəhai əmə kəm narmin tərəh əpəha māmə, “İk narmin tərəh iətəm natol nımətəlgitəmi tətəlu, kəni mol iətəmi təruru nəghatən. !İəkəni=pinə əhruahru u rəueiu māmə onəkiet e suakəku u, kəni masuva minien muvən lan!”

²⁶ Kəni narmin tərəh əha təmagət əfəməh mol suakəku əpəha tauit mərəmrumin min u iuakir agin timis, kəni miet lan. Ko nakafu māmə tinimis rəkis, kəni nətəmini tēpət kotəni māmə tinimis. ²⁷ Mətəu Iesu təməapən maskəlīm nəhlmin miuvi-pəri, kəni təhtul.

²⁸ Iesu təmuvən imə, kəni ilah pisin əmə rəhan min nətəmini kəutəharəg, kəni kotətapuəh ohni māmə, “? Kəmə təhro iəkotəruru nəghi pətigəmiən narmin tərəh əpəha?”

²⁹ Mətəu Iesu tən māmə, “Nəfakien əmə təhrun nəghi pətigəmiən narmin tərəh min əha lanəha.”

Iesu təməni pətigəm min rəhan nimisən

(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)

³⁰ Kəni Iesu mine rəhan nətəmini kəmo-hiet u ikinu kəni məhuvən=pən əpəha e nitəni Kaləli ikin, mətəu Iesu təsolkeikeien māmə okəhrun māmə in əha ikin əha.

³¹ Təmol lanəha mətəu-inu tətəgəhun rəhan min nətəmini. Təməni māmə, “İəu Nəti İətəmini, okegəhan=pən lak kəm nətəmini kotəhamu iəu iəkimis. Mətəu oəkos nian kisi, kəni məpanəmiəgəh min.”

³² Kəni mətəu rəhan min nətəmini kə-sotəhrun vivien rəhan nəghatən, kəni nikilah tinəgən o nətapuəhiən e nipəti nəghatən rəhan.

?Pəh in tēpət e lah?

(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³ Kəmo-hiet=pa əpəha Kapeniəm, kəni minəutəhuvən imə kəti. Kəni Iesu təməta-puəh o lah māmə, “?Nak əha nəməutəni e suaru?”

³⁴ Mətəu kinotaulis o nuhalpinien mətəp-napin əmə mətəu-inu, e suaru kəməutəni māmə pəh in tēpət e lah. ³⁵ Kəni Iesu təməhtiahu məharəg, kəni mauin e rəhan nətəmini tuələf māmə okəhuva-to ohni, kəni tən=pən kəm lah māmə, “İətəmi tolkeikei māmə in otepət e nətəmini, in otəkeikei meiuaiu e lah kəni muva māmə in ioluak əmə kəti rəhalah.”

³⁶ Kəni mələs suakəku kəti muva mem əupən e lah, kəni maskəlīm māmə. ³⁷ “Kəni iətəmini iətəm tatos e nikin agien suakəku təhmen e inu, kəni tatol e nərgək, kəni təhmen əmə māmə tatos iəu e nikin agien. Kəni iətəmini iətəm tatos iəu e nikin agien, kəni təhmen əmə māmə tatos iətəmi u iətəm təmahli=pa iəu.”

Suah kəti təmol nati apispis e nərgi Iesu

(Luk 9:49-50)

³⁸ Kəni Jon təməni=pən kəm Iesu māmə, “İəgəhun iəmotafu suah kəti tətəghi pətigəm narmin tərəh min e nərgəm, kəni iəmotəniəhu mətəu-inu səniəmə kitah kəti.”

³⁹ Mətəu Iesu tən māmə, “Sotəniəhuien, mətəu-inu nətəmini rəfin nətəm kəutol nati apispis min e nərgək, ko kəsotəni uəhaiən nəghatən tərəh lak. ⁴⁰ İətəmini iətəm səniəmə rəhatəh tikimir, in tolkeikei itah. ⁴¹ İətəni pəhrien kəm təmah māmə, nəmə iətəm tətəsiu e təmah, mətəu-inu rəhak u itəmah, kəni Uhgın otətəu in o rəhan noliən təuvir u, nati əpnəpin rəhan nasiruən in nati əkəku əmə təhmen e nəhu tətəfinə kəm təmah māmə nəkotəmmim.”

Nati tol iətəmini tətəmei e rəhan nəmiəgəhiən

(Mat 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni māmə, “Kəlkələh min u kəutəhatətə lak, nəmə iətəmi kəti tol kəti təmei e rəhan nəmiəgəhiən uə rəhan nəhatətəiən, kəni iətəmi əha, Uhgın otol nalpinien asoli kəm in. Kəni nalpinien əha otəskasik tapirəkis nəmə kətu=pən kəpiel kəti e nentəuin, kəni kahtiuət lan əpəha ləuantəhi lokəmmim māmə otəmmim.

⁴³⁻⁴⁴ “Kəni nəmə nəhlməm tol ik natol təfəgə, kəni təuvir məmə nəkətahtuv rəkis məraki lan.[†] Nəmə nəhlməm kətiəh əmə mətəu onəkos nəmiəgəhiən itulin, inu təuvir pik mapirəkis agin məmə nəhlməm keiu mətəu okəraki=pən lam e nigəm asoli u naunun tikə.”[‡]

⁴⁵⁻⁴⁶ Kəni nəmə nəhlkəm kəti tol ik nətəmei e rəham nəmiəgəhiən, nəkətahtuv rəkis. Nəmə nəhlkəm kətiəh əmə mətəu onəkos nəmiəgəhiən itulin, inu təuvir pik mapirəkis agin məmə nəhlkəm keiu mətəu okəraki=pən lam e nigəm asoli.[§]

⁴⁷ Kəni nəmə nəhmtəm kəti tol ik nətəmei e rəham nəmiəgəhiən, nəkələs rəkis. Nəmə nəhmtəm kətiəh əmə mətəu onəkuvən ikin Uhgin tətarmənig ikin, inu təuvir pik mapirəkis agin məmə nəhmtəm keiu mətəu okəraki=pən lam e nigəm asoli. ⁴⁸ Kəni ikin əha, uhrəl min okotətu e nipəti nətəmimi ikin məsohmisiən, kəni nigəm tatus ilah kəni matuəu əmə kilpin ko kəsəhapisiən nian kəti.

⁴⁹ “Uhgin tətəarəgrəg=pən nigəm e nətəmimi təhmen əmə e sol kətearəgrəg=pən e nauəniən.

⁵⁰ “? Sol təuvir, mətəu nəmə otisiu, kəni kəruru məmə okəfən min nak pəh tətəhiən? Onəkotəkei motos sol u təhmen e nolkeikeiən e rəhatəmah nəmiəgəhiən, kəni motatig e nəməlinuəni nian rəfin.”

10

? Təuvir məmə nipətan mine nəman okotəpəh ilah min, uə kəpə?

(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

¹ Kəni Iesu təmiet ikin əha kəni muvən miet=pən əpəha e nitəni əpəha Jutiə e nəven nitəni=pən e nəhu jətan. Kəni nimənin nətəmimi kəmotuhapumən=pən min ilah min ohni, kəni tətəgətan ilah məmə inu tətəgətan ilah mine nian min.

[†] 9:43-44 Inu nəghatiən əuhlin iətəm tətəgətan məmə Iesu tolkei kəni məmə kitah okotəkei motol uək əskasik o nəpəhiən rəhatah nolən tərəh min. Təhmen məmə kəutətahtuv rəkis nolən tərəh. Mətu inu təsolkəi kəni məmə okotərəkin nipətitah. [‡] 9:43-44 E kopi əuas min nəuvein rəhan Niutestimin iətəm kəmətei e nəghatiən Kris əupən, katilpin nəghatiən kəti min e fes 44 iətəm təhmen=pən əmə e fes 48. [§] 9:43-44 Mat 5:30 [§] 9:45-46 E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətei e nəghatiən Kris əupən, katilpin nəghatiən kəti min e fes 46 iətəm təhmen=pən əmə e fes 48. [§] 9:47 Mat 5:29 [§] 9:48 Aes 66:24 [§] 9:50 Mat 5:13;

Luk 14:34 10:4 Dut 24:1-4; Mat 5:31 10:6 Jen 1:27; 5:2 10:8 Jen 2:24; Efəs 5:31-33 10:11 Mat 5:32

² Kəni Farəsi nəuvein kəməhuva moteiua əmə motətapuəh ohni məmə, “? Təhro? ? Rəhatah Lou tətəgəhan məmə iərman təhrun nəpəhiən rəhan pətan mol difos lan, uə kəpə?”

³ Mətu Iesu təmətapuəh o lah məmə, “? Lou nak u Mosis təmələhu əupən kəm təmah?”

⁴ Kəni mətu kotəni məmə, “Mosis təmegəhan lan məmə nəmə iərman tətəpəh rəhan pətan, kəni təkei kəni məte nauəu kəti məfən kəm rəhan pətan məmə in tinəpəh minol difos lan, kəni ko mənahli pətigəm.”

⁵ Mətu Iesu təni məmə, “Mosis təməte lou ko mətu-inu rəhn-kəpə təmah tiəkis pik. ⁶ Mətu e nətuəuinian, Uhgin təmol natimnati, kəni mol iərman mine pətan. ⁷ O nati əha in əha, iərman otəpanəpəh rəhan tətə mine məmə, kəni mətuəti ilau rəhan pətan. ⁸ Kəni ilau okiəuə nipətilau kətiəh. Kəni rəuei, ilau səniəmə keiu, mətu kətiəh əmə. ⁹ Uhgin tinilpin ilau kinəuə minuol kətiəh, kəni o nati əha, pəh iətəmi kəti ko tətətahtuviən rəhalau natigən.”

¹⁰ Kəni Iesu mine rəhan nətəmimi kəməhuvan əpəha imə, kəni rəhan min nətəmimi kotətapuəh ohni o nati u. ¹¹ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “İətəmi tatol tifos mətəpəh rəhan pətan kəni matit min in pisin kəti, in tatol təfəgə tərəh e rəhan əhruahru pətan. ¹² Kəni təhmen min əmə, nəmə pətan kəti tətəpəh rəhan iərman kəni matitəu=pən in pisin kəti, in min tatol təfəgə tərəh e rəhan əhruahru iərman.”

Iesu təməfaki o kəlkələh min
(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³ Kəni nətəmimi nəuvein kəmotəmki kəlkələh min məhuva o Iesu məmə otələhu=pən nəhlmin e lah məfən nəuvein rəha Uhgin kəm lah. Mətu rəhan min nətəmimi kəmautəniəhu ilah.

¹⁴ Mətu nian Iesu təmeruh, kəni niəməha tol, mətəhi ilah məmə, “Pəh kəlkələh min okəhuva ohniəu. Sotəniəhuən kəlkələh min u, mətu-inu

nətəmini min u nikilah təhmen əmə e niki kəlkələh min, ilah u Uhgın tətarmənig e lah. ¹⁵ İatəni pəhrən kəm təmah məmə, nəmə iətəmi kəti təsolkeikeiən məmə oteuiəu məhmen e kəlkələh min u kəti mupəh Uhgın tarmənig lan, ko in təsatig ahgəliən Narmənigian Rəha Uhgın.” ¹⁶ Kəni mos kəlkələh min e nəhlmin, kəni mələhu=pən nəhlmin e lah məmə, “Pəh Uhgın otəfinə rəhan nəuvirən kəm təmah.”

Suah kəti rəhan nautə tēpət
(Mat 19:16-22; Luk 18:18-23)

¹⁷ Nian İesu tinətəliuək matuvən, kəni suah kəti təmaiə muva misin=pən nəulin ohni məmə, “İəgətun təuvir, oiaəkəikei mol nak u məmə iəkos nəmiəgəhiən itulin?”

¹⁸ Mətəu İesu təni məmə, “?Təhro nətəni məmə iəu iətəmi təuvir? Uhgın pisin əmə u in təuvir, iətəmi kəti min tikə məmə in təuvir. ¹⁹ İk ninəhrun rəkis lou min rəha Mosis məmə onəsohamuiən iətəmi, məsakləhiən, məseiəuiən, məsakləhiən e pətan, onəkəikei misia rəham tatə mine məmə.”

²⁰ Mətəu suah u təni məmə, “İəgətun, lou min u, iatol rəfin ilah nian iəmatəkəku mətəuarus=pa u rəueiə mine.”

²¹ Kəni İesu təməsal=pən əhruəhru meh suah u molkeiki pik, kəni məni məmə, “Nati kəti min əmə əha ikin onəkol. Uvən mol nətəmini kotos nəhmti rəham nautə rəfin əgin, kəni məfən məni lan kəm nanrah min, kəni ik onəkos nəuvirən tēpət əpəha e nəgəu e neai. Kəni muva, muərisig lak, mol məmə rəhak iətəmini.”

²² Kəni nian suah u təmətəu nəghatien u, kəni nəhmtin təməpəou, kəni nikin təməpəou pik ohni, matuvən mətəu-inu rəhan nautə tēpət.

Tiəkis o iətəmi rəhan
nautə tēpət məmə otuvən
ima Uhgın

(Mat 19:23-30; Luk 18:24-30)

²³ Kəni İesu təməsal=pən meruh nətəmi min əha ikin, kəni məni=pən kəm rəhan min nətəmini məmə, “! Nəman! Tiəkis pəhrən o nətəm rəhalah nautə tēpət məmə

okəhuvən motatig ahgəl e Narmənigian Rəha Uhgın.”

²⁴ Kəni rəhan min nətəmini kəmotəuit pik o nəghatien rəhan, mətəu İesu təməni min məmə, “Nənətik min, tiəkis pəhrən məmə iətəmi kəti otuvən matig ahgəl e Narmənigian Rəha Uhgın. ²⁵ Tiəkis o kaməl* asoli məmə otuvən=pən e nupəg nitil, mətəu tiəkis pik əgin o iətəm rəhan nautə tēpət məmə otuvən matig ahgəl e Narmənigian Rəha Uhgın.”

²⁶ Kəni rəhan min nətəmini kəmotəuit pik ohni motəni məmə, “? Ei, mətəu pəh təhrun nosiən nəmiəgəhiən itulin?”†

²⁷ Kəni İesu təməsal=pən meruh ilah, kəni məni məmə, “Nak u, ko iətəmini təsolien. Mətəu Uhgın, in təhrun noliən natimnati rəfin.”

²⁸ Mətəu Pitə təni məmə, “İtimah iəmotəpəh rəfin rəhatimah natimnati məmə oiaəkəhuərisig lam.”

²⁹ Mətəu İesu təni məmə, “İətəni pəhrən, iətəmini iətəm otəpəh rəhan nimə, uə pian min, uə kakə min, uə məmə, uə tatə, uə kəlkələh min, uə rəhan niftəni ohniəu mine Nanusiən Təuvir, ³⁰ e nəmiəgəhiən rəha nəhue niftəni u, in otos nitailah uanhanrit, inu nimə min, mine pian min, mine kakə min, mine məmə min, mine kəlkələh min, mine niftəni min — kəni in otos min nərahien min iətəm nətəmini okotol kəm in. Kəni e nəmiəgəhiən vi iətəm otəpanuva, in otos nəmiəgəhiən itulin. ³¹ Mətəu nətəmini tēpət u kəutaupən u rəueiə, okəpanəhuərisig, kəni nətəmi u kəutəhuərisig u rəueiə okəpanotaupən.”

İesu təməni min məmə otəpanimis

(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

³² Kəni İesu mine kəmotəliuək e suaru məutəri=pən əpəha İerusaləm, kəni İesu təmətaupən e rəhan min nətəmini, əmeiko narmiləh təmiuvig pik ohni, kəni nətəmi kəmutəhuərisig e lah kəmotəgin. Kəni İesu tit rəkis rəhan min nətəmini tueləf məhuvən, kəni mətəni=pən nati nak iətəm okəpanol lan, ³³ məni məmə, “Otətəlig vivito lak. Rəueiə kinautəri minəutəhuvən əpəha İerusaləm, kəni okəgəhan=pən lak iəu Nəti İətəmini e nəhlmi pris asoli min

10:15 Mat 18:3 10:19 Eks 20:12-17; Dut 5:16-20 * tapirəkis hos mine kau. Afin-to e tiksinəri. † 10:26 Narmiləh təmiuvig pik, mətəu-inu nikilah təhti məmə ilah u nətəm rəhalah nautə tēpət, konu Uhgın tolkeiki pik əgin ilah, mətəu-inu in tətasiru e lah e nautə rəhalah.

10:25 Kaməl in nati miəgəh kəti iətəm in iahgin 10:31 Mat 20:16; Luk 13:30

mine năgətuŋ min rəha Lou. Kəni okotəni māmə oiaŋkimiŋ, kəni okotəhlman=pən lak e nəhlmi Nanihlua min. ³⁴ Kəni okotəuvsan lak, kəni motagəh iəu, motaliŋ iəu, kəni motohamu iəu. Mətəu e nian tatol kiŋil lan u, iəpanəmiəgəh min.”

Jemis mine Jon kəmuətapuəh māmə Iesu otol nati kəti kəm lau

(Mat 20:20-23)

³⁵ Kəni Jemis mine Jon, nəti Səpəti mil, kəmiəuə o Iesu, kəni muəni=pən ohni māmə, “Iəgətuŋ, iəkuolkeikei nati kəti māmə onəkol kəm timlau.”

³⁶ Kəni Iesu təni māmə, “? Nəkuolkeikei nak māmə iəkol kəm təlau?”

³⁷ Mətəu kuəmə, “O nian nəkuə māmə onəkərməniŋ e nəhəgəhagiən rəha nəsanəniən rəham, kəni iəkuolkeikei kəm onəkegəhan e timlau kəti təharəg e nəhlməm maru kəni kəti təharəg e nəhlməm məuil, ikin mil ko ima nəsanəniən mine niŋiəiən ikin.”

³⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm lau māmə, “Itəlau nəkuəruŋ nati nətuəni. ? Təhro? ? Itəlau, nikitəlau təhti māmə nəkuəhmen o nəmnimiən e kap rəha nəhməiən iəu oiaŋkənnim lan? ? Kəni muəhmen min māmə okol bəptais e təlau e nəhməiən māmə inu okol lak?”

³⁹ Kəni kuəmə, “! Əuəh, iəkuəhmen lan!” Mətəu Iesu təni māmə, “Pəhriən, onəkuəkeikei nəmnimiən e kap iəu iəkənnim lan. Kəni okol bəptais e təlau e bəptais iətəm okol bəptais lak lan. ⁴⁰ Mətəu o nəharəgiən e nəhlmək maru mine məuil, səniəmə rəhak māmə iəkəni. Ikin mil əha, ilau rəha nətəmini u iətəm Uhgini təmol əpenə-penə o lah.”

Iətəmi iətəm otepət e nətəmini

(Mat 20:24-28)

⁴¹ Uərisig lan, rəhan nətəmi ten kəmotətau nəghatiən u, kəni niəməha təmol ilah o Jemis mine Jon. ⁴² Kəni Iesu təmauin e rəhan min nətəmini kəhuə, kəni təni=pən kəm lah māmə, “Itəməh nəkotəhruŋ māmə nətəmini min u kotəni māmə okotepət e Nanihlua min, kəutəfəri aru ilah, kəni nətəmi əsoli rəhalah kəutol nalkutiən əsoli kəm rəhalah min nətəmini.

⁴³ “Mətəu itəməh onəstoləni lanəha. Nəmə itəməh kəti tolkeikei māmə in otepət

e təmah, in otəkeikei muə māmə in ioluək əmə kəti rəhatəmah. ⁴⁴ Kəni nāmə itəmah kəti tolkeikei māmə in otit itəmah, kəni in otəkeikei muə māmə in iol əhruin kəti rəhatəmah. ⁴⁵ Kəni iəu min, Nəti iətəmini, iəməsuəiən māmə nətəmini okotol uək kəm iəu, mətəu iəmuə māmə iəkol uək kəm nətəmini kəni məfən rəhak nəmiəgəhiən māmə iəkitiŋ ilah e rəhalah noləni tərah min.”

Iesu təmol vivi nəhmti Patimiəs

(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Kəni Iesu mine rəhan min nətəmini, kəməhuə əpəha Jeriko. Kəni nian kinohiet məutəhuvən, kəni nətəmini tēpət kəməhuərisig e lah. Kəni suah kəti nəhmtin tərah, tətəharəg e nikali suaru, nərgin u Patimiəs nəti Timiəs. Nian rəfin tətəsiə e məni o nətəmini. ⁴⁷ Nian təmətau māmə Iesu iətəm Nəsərit tətəliuək e suaru mətuə, kəni təmagət əfəməh māmə, “! Əui, Iesu Mipi Tefit, əsəkəhruin iəu masiru lak!”

⁴⁸ Kəni nətəmini nəuəin koteərg lan motəni māmə, “! Ei, sagətiən!” motəni pau mətəu in təməha magət əfəməh pik min māmə, “! Mipi Tefit, əsəkəhruin iəu masiru lak!”

⁴⁹ Kəni Iesu təhtul kəni məni māmə, “Otauin-pən-to e suah u māmə tuə.” Kəni motəni=pən kəm in māmə, “Ei, agiən, məhtul, mətəu-inu Iesu tətəuin lam.”

⁵⁰ Kəni suah u təməraŋi e rəhan kot, miuvig-pəri məhtul muvən o Iesu. ⁵¹ Kəni Iesu tətəpuəh ohni māmə, “? Nəkolkeikei nak?” Mətəu təni māmə, “Iəgətuŋ, iəkolkeikei māmə nəkol vivi nəhmtək pəh iəkeh nati.”

⁵² Kəni Iesu təni māmə, “Atuvən. Rəham nəhatətəiən tiŋol vivi ik.” Kəni rəuəiū agin min nəhmtin təməuiv, tiŋateh nati. Kəni minatiəu=pən Iesu məutan.

11

Iesu təmasuə e togki

mətuəni Jerusiləm

(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Kəməhuvən iuəkir o Jerusiləm, iuəkir o lahuənu mil u Petfas mine Petəni, məutəhuvən əpəha e Nitaəut Rəha Nigi U Olif, kəni Iesu təmahli=pən rəhan kei iətəmini mil kuəpuən. ² Təməni=pən nəghatiən u kəm lau māmə, “Onəkiən əpəha e lahuənu əha kəutəsal=pən ikin.

O nian năkian əha ikin, kəni ko mueruh min năti togki kəti kəsasua əhanəhiən lan kəmoɦrain. Kəni năkiatis muasig miəuva.³ Kəni nəmə iətəmi kəti tətəni məmə, “? Onăkuəɦro e năti togki?” kəni nəkuəmə, “Iərməniɡ tolkeikei, kəni otəpanəɦli=pa min tuva uəhai əmə.”

⁴ Ilau kəmiən kəni mueruh năti togki u kəmoɦrain e năkali suaru əpəh iuəkir o namtiɦlua e nimə, kəni kiatis. ⁵ Mətau nətəmiimi nəuvein kəməutəhtul əha ikin kəni motətapuəh o lau məmə, “!Ei! !Nətiatis năti togki u o nak?”

⁶ Kəni kəmuəni=pən nəghatiən rəha Iesu kəm lah, kəni kəmotəghəhan=pən e năti togki kəm lau. ⁷ Kəni kəmuasig togki mian o Iesu, kəni muəpeg rəhalau kot muəhtərain nəɦue togki u lan, kəni Iesu təmasua lan.*

⁸ Kəni nətəmiimi tēpət kəmotepin rəhalah kot əpəh e suaru, kəni nəuvein kəmotaiu məɦuəvən əpəha e năkinati motətei nimə-nati motəmi kəɦuva motepin əpəh e suaru.[†] ⁹ Nətəm kəutaupən mine nətəm kəutəɦuərisig kəmotəgət əfəməh məmə, “!Hosana,[‡] əni-vivi Uɦgin!

!Iərməniɡ Uɦgin tətətiɡ ilau iətəmiimi u iətəm tətuvə e nərgin!

¹⁰ !Pəh Uɦgin otəfən rəhan nəuviriən kəm suah u tətuvə məmə iərməniɡ təɦmen e Tefit u tipitiməh aupən!

!Hosana o Uɦgin əpəha ilis e negəu e neai!”

¹¹ Kəni Iesu təmuvən əpəha Jerusiləm e Nimə Rəha Uɦgin meruh rəfin natimnati mitəlau. Mətau mitigar tinaləlin rəkis, kəni tiet ilah rəhan min tuələf nətəmiimi mautəɦuəvən min Petəni.

Niɡi kəti fik iətəm nəuan tikə

(Mat 21:18-19)

¹² Kəni kəməni pa lauig lan, kohiet min Petəni minautəɦuəvən Jerusiləm, kəni nəumis tinus Iesu. ¹³ Kəni təsal=pən e niɡi kəti fik tətəhtul əpəha isau nəuveitin nimalin tēpət. Tuvən məmə otəɦli nəuan

* 11:7 Togki in nati miəgəh kəti təɦmen e əɦos əkəku. Iətəmi rəha nəluəginian otasua e əɦos kəti, mətau iətəmi rəhan nətəliɡian ləhtəni otasua e togki. Nian Iesu təmasua e togki, tətəgətuən məmə in tətuvə e nəməlinuian təɦmen e Kig iətəm rəhan nətəliɡian ləhtəni. Sek 9:9 tətəni məmə nian Məsaia otuva Jerusiləm, in otasua e năti togki kəti. [†] 11:8 Kəmotol lanəha tətəgətuən=pən məmə kəutəfən nisiaian. [‡] 11:9 Aupən nipəti nəghatiən u “Hosana” təni məmə, “osmiəgəh.” Kəni mətau uərisig lanko, nipətin tinuva min, “əni-vivi.” 11:9

Sam 118:25-26 11:13 Luk 13:6 § 11:14 E Oltestimin mine Niutestimin, niɡi fik tətəgətuən nətəm Isrel. * 11:15 Afın-to e tiksınəri “Nimə Rəha Uɦgin” o nəɦruniən natimnati nian Iesu təmuvən məɦgi pətiɡəm nətəmiimi e Nimə Rəha Uɦgin. 11:15 Sek 14:21; Jer 26:1-15; Hos 9:15-16;

Mak 3:1-5 11:17 Aes 56:7 11:17 Jer 7:11 11:18 Mak 14:1

kəti, mətau nəuan tikə, nimalin əmə, mətau-inu səniəmə nian rəha niɡi fik tətəuə lan. ¹⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm niɡi fik əha məmə, “Pəh nətəmiimi kəsotun minian nəuam e nu min rəfin.” Kəni rəhan min nətəmiimi kəmotətau rəhan nəghatiən əha təməni.[§]

Iesu təmahli pətiɡəm nətəmiimi e Nimə Rəha Uɦgin

(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹⁵ Kəni kəməɦuəvən mohiet=pən əpəha Jerusiləm, kəni Iesu tuvan əpəha imə e Nimə Rəha Uɦgin məɦgi pətiɡəm nətəmiimi kəutol makit, kəni məɦuvihin tēpil rəha nətəm kəutol senis e məni, mine stul rəha nətəmi kəutol səlim e mak min.*

¹⁶ Kəni məhtul pəsig e nətəmiimi məmə okəsotəmkian rəhalah natimnati məɦuəvən əpəha e Nimə ikin Rəha Uɦgin. ¹⁷ Kəni təməgətuən ilah məmə, “Kəmətei=pən e Nauəua Rəha Uɦgin məmə Uɦgin təni məmə, ‘Rəhak nimə, in nimə rəha nəfakian məmə nətəmiimi e niətəni min rəfin okotə-faki=pa ikin kəm iəu.’ Mətau itəmah nəmotol məmə in ‘nimə rəha iakləh min.’”

¹⁸ Kəni pris asoli min mine nəgətuən min rəha Lou kəmotətau rəhan nəghatiən. Kəni kinotəgin e Iesu mətau-inu nian nimənin nətəmiimi kəmotətau rəhan nəgətuən, narmiləh tiuig pik ohni. Kəni pris asoli min mine nəgətuən min rəha Lou kinotətuəuin məutəsal e suaru kəti məmə okotəɦamu in. ¹⁹ Kəni nian tinəɦnaiuv, Iesu mine rəhan min nətəmiimi kohiet Jerusiləm minautəɦuəvən.

Niɡi fik təmiimis mətəgətuən nəhatətiən rəha nətəmiimi

(Mat 21:20-22)

²⁰ Kəni kəməni lauig lan, kəməɦuva min e suaru motafu niɡi fik əha tinaukei rəkis muvən mətauərus əpəha e nəukətin. ²¹ Kəni Pitə nikin tinəhtı nəghatiən rəha Iesu e niɡi əha, kəni təni=pən kəm in məmə, “!

Iægætun, afu-to nigî fik æpələ nәмәni rah, kәni tinaukei rәkis!”

²² Kәni Iesu tәмәni=pән kәм lah mәмә, “Otәhatәtә әmә e Uhgin. ²³ Iәtәni pәhriәn kәм tәмah mәмә nәмә iәtәmi kәti tәtәhatәtә pәhriәn e Uhgin, kәni otәni=pән kәм nitәuәt әpәha mәмә, ‘Uvәn, miuvig pәtigәm әpәha lәuantәhi māmnm,’ kәni nәмә tәsәniәn e nikin keiu, mәhatәtә әmә e Uhgin, kәni nati u otol nipәhriәniәn. ²⁴ Kәni o nati u inu, iәkәni kәм tәмah mәмә, nәмә nәkotәfaki o nati kәti kәni motәhatәtә mәмә onәkotos pәhriәn, kәni onәpanotos rәfin nati u nәmotәfaki ohni.

²⁵ “IЕ nian nәkotәhtul mәutәfaki, mәtәu nikitәmah nәuветin әha ikin tәrah mәtәu-inu iәtәmi kәti tәmol nati kәti tәsәhmeniәn e tәмah, kәni otalu e rәhan noliәn tәrah mәsotalpinәn nitai tәfagә tәrah rәhan. Otol lanәha pәh Uhgin әpәha e negәu e neai in otalu kәni mafәl rәhatәmah tәfagә tәrah min.”†

?Pәh tәmegәhan e Iesu mәмә otol natimnati min әha?

(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Kәni Iesu mine rәhan tuelәf nәtәmimi kәmotәlig=pa min әpah Jerusilәm. Kәni Iesu taliuәk mәtan әpәha e Nimә Rәha Uhgin, kәni pris asoli nәuvein, mine nәgәtun min rәha Lou, mine nәtәmi asoli rәha nәtәm Isrel kәmәhuva ohni. ²⁸ Kәni kәutәtәpuah mәмә, “?Әni-to kәм timah mәмә pәh tәmegәhan lam natol natimnati min әha? ? Kәni pәh tәmegәhan e nepәtiәn әha, Uhgin uә iәtәmimi әmә?”

²⁹ Kәni Iesu tәмәni=pән kәм lah mәмә, “Oiәkәtәpuah-pinә-to nәghatiәn kәti kәм tәмah, kәni nәмә nәkotuhalpin ko, kәni iәkәni-pinә mәмә pәh tәmegәhan e nepәtiәn u mәмә iәkol natimnati min әha. ³⁰ ?Otәni-to mәмә pәh tәмәni mәмә Jon otol bәptais e nәtәmimi? ?Uhgin, uә iәtәmimi әmә kәti?”

³¹ Kәni әmeiko kinotәni-әni kәм lah min mәмә, “?Ei, okotәni mәмә nak? Nәмә okotәni mәмә Uhgin әha rәueiu, kәni otәni min mәмә, kәni tәhro kәmәsotәhatәtiәn e

Jon. ³² Mәtәu, ko kәsotәniәn mәмә iәtәmimi әmә kәti.” Kәmotәni lanәha mәtәu-inu ilah kәmotәgin e nәtәmimi iәtәm kinotәni rәkis nipәhriәniәn e Jon mәмә in iәni kәti rәha Uhgin. ³³ Kәni kәmotәni=pән kәм Iesu mәмә, “Itimah iәkotәruru.” Mәtәu Iesu tәni mәмә, “Kәni iәu min, ko iәsәni pәtigәmiәn kәм tәмah mәмә pәh tәmegәhan e nepәtiәn mәмә iәkol natimnati min әha.”

12

Nәghatiәn әuhlin e nәtәmimi kәuta-sum o nәua krep

(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ Kәni Iesu tәмәni nәghatiәn әuhlin kәti kәм lah mәмә, “Suah kәti tәmasum e nәua krep, u nilәuis katol wain e nәuan. Kәni mol kәlkәl e kәpiel tuvәn mitәlau lan, kәni mol ikin kәti o noliәn nimeî naliuәk-aliuәkiәn e nәua krep mәмә nәhuin otaiu kәni kol wain lan. Kәni mol nimә kәti iәtәm in ilis mәмә iәtәmi otәri lan mәtәsal vivi o nasumiәn o nati miagәh min mine nәtәmimi. Kәni tәmegәhan=pән e nasumiәn kәм nәtәmimi mәмә okotasum lan, kәni mәuәri nәua krep, nәuветin rәhan, nәuветin rәhalah. Kәni miet muvәn e naliuәkiәn iki pisin kәti.*†

² “Matuvәn, matuvәn, kәni nian nilәuis u krep tәmol nәuan kәni minimarәg, iәtәmi asoli tәmahli=pән rәhan kәti ioluәk mәмә in otuvәn meh nәtәm kautol uәk e rәhan nasumiәn mәмә okotәhli nәua krep, kәni motәuәri motәfәn rәha iәtәmi asoli nәuvein. ³ Mәtәu nәtәmimi min әha kәmotәhtul motәhti ioluәk әha, kәni motәhli=pән titәlig masotәfәniәn nәua krep nәuvein mine kәм in.

⁴ “Kәni iәtәmi asoli u tahli=pән min rәhan kәti ioluәk tuvәn, kәni kotoh rәhn-kapә motol aulis in. ⁵ Kәni tahli=pән min rәhan kәti ioluәk tuvәn, kәni kotohamu timis. Ilah tәpәt kәmәhuvәn, kәni nәtәmimi min u kotohәein nәuvein, kәni motohamu nәuvein.

⁶ “Kәni kәtiәh әmә әha ikin ilau min kәtuatig, inu nәtin keikei. Naunun,

11:23 Mat 17:20 11:24 Mat 7:7 † 11:25 E kopi әuas min nәuvein rәha Niutestimin iәtәm kәmәtei e nәghatiәn Kris aupән, nәghatiәn pisin kәti min әha ikin iәtәm tatilpin nәghatiәn u mәtәni mәмә, “26 Mәtәu nәмә itәmah nәsotaluiәn, motaskәlim iәkis e nikitәmah noliәn tәrah min rәha nәtәmimi iәtәm kautol e tәмah, motalpin, kәni ko rәhatәmah Tatә Uhgin әpәha e negәu e neai otәsaluiәn kәni malpin noliәn tәrah min rәhatәmah.” 11:25 Mat 6:14-15 * 12:1 E Oltestimin, nasumiәn rәha krep in tatol nәmtәtiәn rәha Isrel. † 12:1 Afin-to e tiksiniәri “nasumiәn rәha krep.” 12:1 Aes 5:1-2

tamahlī=pən nətīn, kəni nīkin tāhti māmā, ‘Ilah okotakeikei motisiai nətīk.’

⁷ Mətau təmuven kəni nətəmini min u kotəni māmā, ‘Inu nətī iətəmi asoli iətəm otarmənig e nasumiən nian rəhan tatə otimis. !Pəh kəhuvən motohamu min, kəni motarmənig e nasumiən rəhan!’ ⁸ Kəni kəmotaskəlīm motohamu, kəni motələs nīpətīn məhuvən motəraki=pən lan əpəha ihluə e nasumiən.”

⁹ Kəni Iesu tāmāni=pən kəm lah māmā, “? Iətəmi asoli u otol nak? Otuvən mohamu ilah kəni məfan min nasumiən u kəm nətəpīsīn min nəuvein.”

¹⁰⁻¹¹ Kəni Iesu tāmāni=pən kəm lah māmā, “? Nəmotafin e Nauəuə Rəha Uhgīn u, uə kəpə? Tətəni māmā, ‘Kəpiel u iətəm nətəmini rəha nuvləkinīən nīmə kəsotolkeikeiən motəpəh, in tinuva kəpiel keikei o nolīən nīmə. Iərmənig təmol nati u, kəni in nati təuvir agin e nəhmītah.’”

¹² Kəni nətəmini asoli kotolkeikei māmā okotaskəlīm Iesu motləfən e kaləpus, mətau-inu tətəghati rah e lah e nəghatiən əuhlin u. Mətau kinotəgin e nīmānin nətəmini kəni motəpəh, motəgīm.‡

?Təhruahru o nətəuiən takis kəm Sīsə, uə kəpə?

(Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Fərsi min nəuvein mine nətəmini nəuvein e pati rəha Kig Herot Antipas, rəhalah min nətəmi asoli kəmotahlī=pən ilah māmā okəhuva moteiua e Iesu pəh təmei aru e rəhan nəghatiən. ¹⁴ Kəməhuva ohni kəni motəni=pən kəm in māmā, “Iəgə-tun, iəkotəhrun māmā ik iətəmi əhruahru. Nolīən rəham o nətəmini təhmen əhmen əmə o nətəmi asoli mine nətəmini ənpapin min rəfin əmə. Mətəni nīpəhrīənīən mətəgəgun nətəmini e suaru rəha Uhgīn. ? Əni-to māmā təhruahru māmā iəkotəəu=pən takis kəm Kig Sīsə, kəpmən asoli rəha nətəm Rom, uə kəpə? ? Oīəkotəkeikei motəəu=pən, uə kəpə?”

¹⁵ Mətau Iesu tinəhrun əmə māmā kəutəni əmə e nohlilah mətau nīkīlah tol

pisin, kəni mənī māmā, “?Təhro nəkotəni māmā onəkotol māmā iəkəmei e rəhak nəghatiən? Otos-to mənī kəti məhuva-to pəh iəkəh.”

¹⁶ Kəni kəmotos kəti məhuva, kəni tāmə-tapuəh o lah māmā, “? Narmi pəh u, kəni nərgi pəh u e mənī u?” Mətau kotəni māmā, “Sīsə, iətəmi asoli rəha Rom.”

¹⁷ Kəni Iesu təni māmā, “Natimnati rəha Sīsə, okəfən kəm Sīsə. Mətau natimnati rəha Uhgīn okəfən kəm Uhgīn.”§ Kəni narmīlah təmiuvig mətau-inu təmuhalpin vivi rəhalah nəghatiən.

?Təhro iətəmini timis kəni māmīəgəh min?

(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ Kəni Satusi min nəuvein kəməhuva o Iesu. E rəhalah nətəligiən, nətəmini kəmoħmis məsotəmiəgəh minīən. Kəməutalkut o nolīən māmā rəhalah nətəligiən in təhruahru, kəni tol lanəha, kəmotəni kəm Iesu māmā, ¹⁹ “Iəgəgun, Mosis tāmətei rəkis lou kəti u təni māmā, ‘Nəmə iərman kəti otimis, kəni məpəh rəhan pətan, kəni məsuələsiən nətilau kəti mine, kəni pian otəkeikei mit pətəlimis əha, māmā okuələs nətilau kəti ko, kəni suakəku u otos nīmēi rəhan tatə asoli əpəha tinimis rəkis.’

²⁰ “Kəni nəman ilah səpin, u rəhalah tatə kətiəh. Kəni iətəm tēpət e lah təmaupən mit pətan kəti, kəni məsuələsiən nətilau kəti, kəni mimis. ²¹ Kəni iətəm təmuərisig tit pətəlimis u, kəni məsuələsiən nətilau kəti mine, kəni timis min. Kəni pialau iətəm tətərisig e lau tol əmə nati kətiəh.

²² Mətuvən, matuvən kəni nətəmi min u səpin ilah pialah min kəmotit pətan u kəni ilah rəfin moħmis, kəni məsotələsiən nətilah kəti mine. Kəni pətan əpəha təmimis min. ²³ ? Kəni o nian nətəmini okotəmiəgəh min e rəhalah nīmisiən, kəni pətan əha rəha pəh, u ilah rəfin səpin kəmotit?”

²⁴ Mətau Iesu təni māmā, “Itəmah nəmotəkarəpən. ? Nəkotəhrun māmā onak? Mətau-inu itəmah nəkotəruru

12:8 Hip 13:12 12:10-11 Sam 118:22 ‡ 12:12 E nəghatiən əuhlin u, iətəmi rəha nasumiən tətəgəgun=pən Uhgīn. Kəni nətəmini nətəm kəutasum tətəgəgun=pən nətəmi asoli rəha Isrel. Kəni noluak min kəutəgəgun=pən iəni min rəha Uhgīn. Kəni nətīn tətəgəgun=pən Iesu māmā otəmanimis. Kəni nalpīniən tətəgəgun=pən nalpīniən iətəm otəpanuva o nətəmi asoli rəha Isrel. 12:13 Luk 11:53-54 § 12:17 Nətəligiən rəha nətəmini māmā mənī rəfin rəha Rom, in rəha iətəmi asoli rəha Rom. Kəni nətəligiən rəhatah māmā nəmiəghāh rəhatah mine natimnati rəfin rəhatah, ilah rəha Uhgīn. 12:17 Rom 13:7 12:18 Uək 23:8

12:19 Dut 25:5

Nauuə Rəha Uhgín, kəni mautəruu min nəsanəniən rəha Uhgín. ²⁵ Nian nətəmini nətəm kəmoħmis okotəmiəgəh min, ilah okotəhmen e nagelo min əpəha e neai, kəni məsotit minien pətan, mine məsotohtəu=pən minien iərman. ²⁶ Kəni oiəkəgətu itəmah e iətəm tətəmiəgəh min e rəhan nimisiən. Kəni nəmə təhro itəmah nəsotafin əhanəhiən nəghatiən əha kəmətei=pən e nauuə rəha Mosis, tətəni nanusiən rəha Mosis nian nigə kəti nigəm tətəmus. Kəni e nian əha, Epraham, mine Aisək, mine Jekəp kinohmis rəkis nuvəh. Kəni Uhgín təməni=pən kəm Mosis məmə, 'Rəueiu əha, iəu Uhgín rəha Epraham, mine Uhgín rəha Aisək, mine Uhgín rəha Jekəp.' ²⁷ Tol lanəha, kəmləmiəgəh e narmiləhal, nati ənapin kəmlimis e nipətiləhal. Kəni tol pəhriən lanu mətəu-inu Uhgín, in Uhgín rəha nətəm kəutəmiəgəh, səniəmə rəha nətəm kəmoħmis agin. Itəmah nəmotəmkarəpən pəhriən."

?Lou nak in tepət e lou min?

(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ Kəni iəgətu kəti rəha Lou tətətarəg mətətu ilah kəutəghati, kəni Iesu tətuhalpín vivi nəghatiən rəha Satusi min. Kəni tuva o Iesu mətətapuəh ohni məmə, "ʔLou əhro pəhruvən u in ilis agin kəni in məuvir məmə okotohtəu=pən?"

²⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, "Lou u in ilis agin u okotohtəu=pən təni məmə, '! Otətəlig vivi-to itəmah nətəm Isrel! Uhgín u in rəhatah lərməniğ, in əmə in Uhgín. ³⁰ Onəkəlkəi Uhgín u rəham lərməniğ e nikim rəfin, mine nəmiəgəhiən rəfin rəham, mine nətəligiən rəfin rəham, mine nəsanəniən rəfin rəham.' ³¹ Kəni lou iətəm tatuərisis lan təni məmə, 'Onəkəlkəi ik min nəuvein təhmen=pən əmə məmə natəlkəi aru ik.' Lou kəti tikə min tapirəkis lou mil əha."

³² Kəni iəgətu əha rəha Lou təni məmə, "Iəgətu, rəham nəghatiən təhruəhru. Nəməni pəhriən məmə lərməniğ əmə in Uhgín. Uhgín kəti min tikə. ³³ Kəni okotəlkəi Uhgín e nikitəh rəfin, mine nətəligiən rəfin rəhatah, mine nəsanəniən rəfin rəhatah, kəni motəlkəi kitəh min nəuvein məmə kotəlkəi aru kitəh min. Təuvir pik məmə okotohtəu=pən lou mil

əha tapirəkis nuvan əhtuviən nati miəgəh mine sakrifais min rəfin iətəm Lou tətəni."

³⁴ Kəni Iesu təməh məmə rəhan nəghatiən teinatig pik, kəni təni=pən ohni məmə, "Ik ninuva iukir o Narməniğ Rəha Uhgín." Kəni uərisis lan, ilah rəfin kinotəgin e nətəpuəh minien nəghatiən ohni.

Məsaia səniəmə mipi Təfit əmə, mətəu rəhan min iətəmi asoli

(Mat 22:41-46; Luk 20:41-44)

³⁵ Nian Iesu tətəgətu nətəmini əpəha e Nime Rəha Uhgín, kəni mətətapuəh o nəghatiən kəti o lah məmə, "ʔTəhro iəgətu min rəha Lou kotəni məmə Məsaia u in mipi Kig Təfit? ³⁶ Narmin Rəha Uhgín tətəfən neinatigəni kəm Təfit məmə otəni məmə,

'lərməniğ Uhgín təməni=pən kəm rəhak lərməniğ məmə,

əharəg u e rəhak maru, ikin ima nəsanəniən mine nisiaiən,

mətəuərus=pən iəu iəkələs iəhu rəham tikimir min məlin=pən ilah əpəha ləhtəni e nəhlkəm, məmə nətərməniğ e lah.'

³⁷ Təfit aru təməni məmə Məsaia in rəhan lərməniğ. ʔKəni nəmə mipi Təfit aru əmə, kəni təhro matol rəhan lərməniğ?"

Kəni nətəmini min u kəmutətəlig e Iesu kəmotəgiən pik e rəhan nəghatiən.

Nətəmini okotətu vivi ilah o nəgətu min rəha Lou

(Mat 23:1-36; Luk 20:45-47)

³⁸ Nian Iesu tətəgətu ilah, kəni məni məmə, "Itəmah onəkəlkəi mətətuə vivi itəmah kəni məsotohtəu-pəniən noliən min rəha nəgətu min rəha Lou. Ilah kotəlkəi məmə okəhuvən e napən əfəməh min rəha nəfəriən məmə nətəmini okotəruə=pən ilah lan. Kəni nikiləh tətagiən nian nətəmini kəutəfəri nəhlmi lah kəm lah e nisiaiən əpəha e makit. ³⁹ Kəni əpəha imə e nime rəha nuəpəminiən, kotəlkəi məmə okotəharəg əpən əpəha təuvir ikin. Kəni e nian rəha lafet, ilah kotəlkəi məmə okəhuvən mətəharəg əpən ikin nisiaiən ikin. ⁴⁰ Kəni motəkləh e nime min rəha pətəlimis min, kəni moteiə əmə mətəfəki əfəməh məmə okotol pəh nətəmini kotisiai ilah, mətəu okəmanol nalpiniən kəm lah tapirəkis."

Mäni rəha pətalimis
(Luk 21:1-4)

⁴¹ Kəni İesu təmətarəg əpəha e Nīmə Rəha Uhgın iuəkir o bokis kətəfən məni ikin, materuh nətəmini tepət kəutəraki=pən e məni rəhalah. Kəni nətəmi rəhalah nautə tepət kəutəraki=pən e məni asoli min. ⁴² Kəni pətalimis kəti ianrah təməfən məni əkəku keiu əmə.* ⁴³ Kəni İesu təmauin e rəhan min nətəmini kəhuva kəni məni məmə, “İtəni=pinə kəm təmah məmə pətalimis əha ianrah pəhriən, mətəu təmətəki=pən e məni asoli tapirəki rəha nətəmini min rəfin. ⁴⁴ İlah kəmotəraki=pən e rəhalah məni, mətəu tepət min əpəha lahuənu. Mətəu pətalimis u iətəm in ianrah pəhriən, in təməfən rəfin məni rəhan o nosiən nəhmti nigın nauəniən, kəni tika min əha ikin.”

13

İesu təni məmə
Nīmə Rəha Uhgın otəmei
(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Nian İesu təmatiet e Nīmə Rəha Uhgın, kəni rəhan kəti nətəmi tueləf təməni=pən ohni məmə, “İləgətun, afu-to kəpiəl asoli min mine nīmə min kotəuvir!”*

² Kəni mətəu İesu təni məmə, “İtəmah nautə natimnati min əha, mətəu nian otətuva iətəm nīmə min əha, nətəmini okotəharəg-rəg kəpiəl min e lah. Ko kəpiəl kəti təsəməhliən e nimein.”

Nəhməiən asoli otuva
(Mat 24:3-14; Luk 21:7-19)

³ Uərisig lan, İesu təmuvən mətəharəg əpəha e Nītəuət Rəha Nigi U Olif ikin kəhrun neruhliən Nīmə Rəha Uhgın e nītəni=pən. Kəni Jemis, Jon, Pitə mine Antiru kəməhuva ohni ilah pisin əmə. “Kəni kəmotətapuəh ohni məmə, “?Əni-to məmə natimnati min əha okəhuva nəhgin? ? Kəni nəmtətiən əhro u otol pəh iəkotəhrun məmə tinol nian əhruahru əha rəueiu rəha natimnati min əha?”

⁵ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Onəutətuvi vivi itəmah o nətəmini, məsotəgəhanian məmə koteiua e təmah. ⁶ Kəni mətəu nətəmini tepət okəpanəhuva e nərgək, kəti otəni məmə in Məsaia, kəti

otəni məmə in, kəni moteiua e nətəmini tepət.

⁷ “Kəni nəmə nəkotətuvi məmə nətəmini nəuvein kəutəməu əpəha iuəkir o təmah, kəni mətəu min nəuvein min əpəha isəu kəutoh ilah min, mətəu nəgənməpitəmah otəsəginian. Natimnati min əha okotəupən məhuva pəhriən, mətəu səniəmə naunun nian əha tinətuva. ⁸ Nītəni asoli min okotəluagin, kəni kəntri min okotoh min ilah min, kəni nəmig asoli otələuəl ikin min rəfin, kəni nəumis asoli otus nətəmini; mətəu natimnati min əha nətuəuinian əmə rəha nəhməiən iətəm otəmanuva, kotəh-men əmə e pətan iətəm təmol nərfin, kəni minətuəuin mətəu nəhməiən məmə otəsuəhliən təmək.

⁹ “Onəutətuvi itəmah. Okələs itəmah kan nəkotəhtul e nəhmti kaunsil, kəni okoh itəmah əpəha imə e nīmə rəha nuha-puminian min, kəni onəkotəhtul əupən e kig min mətəu-inu rəhak min u nətəmini itəmah. Kəni onəkotəni pətigəm iəu kəm lah. ¹⁰ Mətəu okəupən kəni pətigəm Nanusiən Təuvir kəm nətəmini ikin min rəfin ko, kəni naunun nian təmanuva.

¹¹ “Nəmə kəhuva motaləs itəmah kətan məmə onəkotəhtul e kaunsil, kəni nık-itəmah təsəhti pikian məmə onəkotəni nak. E nian əhruahru əha, onəkotəni pətigəm əmə nəghatiən u Uhgın otəfinə kəm təmah, mətəu-inu nəghatiən u onəkotəni, səniəmə rəhatəmah nəghatiən, mətəu rəha Narmin Rəha Uhgın otəfinə.

¹² “Nətəmini okotəgəhan=pən e pialəh əhruahru min kəm rəhalah tikimir min məmə okotohamu ilah, kəni tatə min okotol min lanəha kəm nənətiləh əhruahru min, kəni kəlkələh min okotəhtul motol nolian əhmen min əmə kəm rəhalah tatə mine məmə min məmə okotohamu ilah. ¹³ Nətəmini rəfin okotəməki e təmah o nərgək. Mətəu iətəmi otəhtul əskasik mətəuarus=pən natimnati min əha okotol naunun, kəni Uhgın otosmiəgəh.”

Nəhməiən asoli əpəha İerusaləm
(Mat 24:15-28; Luk 21:20-24)

¹⁴ “Nian əha, onəkoteruh ‘nati iətəm Uhgın tətəməki lan əpəha e Nīmə Rəha Uhgın, kəni nati u tatol Nīmə Rəha Uhgın

* 12:42 Məni u təhmen=pən e tuenti vatu. Uhgın ikin, kəmol nīmə min e kəpiəl asoli min. Nəuvein rəhalah nəfigəmiən təhmen e fote-faif-tausin kilo. 13:2 Luk 19:44 13:9 Mat 10:17-20 13:11 Luk 12:11-12 13:12 Mat 10:21

13:13 Mat 10:22; Jon 15:21 13:14 Dan 9:27; 11:31; 12:11

12:43 2Kor 8:12 13:1 İməha Nīmə Rəha

təsasimian.' (Iətəmi tətəfin nəghatien u, in otəkeikei məsal lan məhrun nipətin.) Kəni e nian əha, nətəm Jutia okotəkeikei motaiu motagim=pən e nitəuət min. ¹⁵ Iətəmi tətəmeig ihluə e rəhan nimə ko təsuvən minien e nipəgnəua nimə məmki rəhan natimnati. Otaiu əmə magim. ¹⁶ Nəmə iətəmi tətəsum, kəni ko təsuvəniən lahuənu o rəhan napən mos. Otaiu əmə magim.

¹⁷ "İ Kəsi! Nahməian əsoli o nipətan nətəm kəmotol nərfilah mine nipətan kəutəfən nah kəm nəpəou min. E nian əha okotos pik nahməian. ¹⁸ Otəfaki əsanən kəm Ughin məmə natimnati min əha okəsəhuvaian e nian rəha nətəpuian, inəha nian rəha nimətagi əsoli mine nuhuən mine, ¹⁹ mətəu-inu e nian əha, nahməian əsoli kəsəruh əhanəhiən kəti mine tol lanəha e nian Ughin tətətuəuin mol natimnati mətəuarus=pa u rəueiu mine. Kəni okəsəruh minien nahməian əsoli kəti tol min lanəha. ²⁰ Mətəu Ughin tətətei əkuəkir nian əha. Nəmə tətəsatəi əkuəkiriən, kəni ko iətəmi kəti təsəmiəghian. In tətətei əkuəkir rəkis nian əha o rəhan min nətəmini nətəm tinitəpən rəkis ilah məmə rəhan min.

²¹ "E nian əha, nəmə iətəmi kəti otəni məmə, 'İ Afu-to Məsaia əpəha!' uə 'İ Afu-to in əpə!' mətəu onəsotəhatətəian lan. ²² Onəsotəhatətəian lan mətəu-inu, Məsaia eiua nəuvein, mine iəni eiua min, ilah okəhuva motol nəmtətəian min mine nati apispis min. Nəmə ilah kotəhrun noliən, okotətalkut məmə okotiuvu rəkis nətəmini min u nətəm Ughin tətəpən rəkis ilah. ²³ İ O natimnati min əha, onəkotətəu! Mətəu iəmaupən rəkis məni pətigəm rəfin natimnati min əha kəm təmah."

Nian rəha
Nəti İətəmini otuva
(Mat 24:29-31; Luk 21:25-28)

²⁴ "Kəni e nian nahməian əsoli əha otikə, 'kəni mītigar otəpis, kəni məuiğ otəsasiəian, ²⁵ kəni məhau min e neai okotəmei kəni natimnati əsoli min ikin e neai okotəlauei."

²⁶ Kəni nətəmini okotəfu iəu Nəti İətəmini oiəkuva e nəpuə e rəhak nəsanəniən mine nepətiən əhagəhag əsoli rəhak iətəm otəsiəgəpən rəfin iəu. ²⁷ Kəni e nian əha, iəkəhli=pən nagelo min rəhak kəhuvən motəmkı nətəmi min u Ughin tətəpən ilah məhuva motoriarun əmə ilah kətiəh. Nagelo min okəhuvən e nətəni min rəfin agin e nəhue niftəni məmə okotəmkı ilah.

Kəruru nian iətəm
Nəti İətəmini otuva lan
(Mat 24:32-36; Luk 21:29-33)

²⁸ "Nikitəmah otəkeikei mətəhti nigı u fik. Nian əhruahru iətəm nəhlmin min kinəutətuəuin mauteviə, kəni nimalin min kinəutəpəlpil, itəmah nəkotəhrun məmə nian əha inəha iətəm nəkotəsum lan rəhatəmah. ²⁹ Kəni e noliən əhmen min əmə, nian nəkotəruh məmə natimnati min u kinəutəhuva, kəni nəkotəhrun əmə məmə otəsuvəhiən agin iəkuva min.

³⁰ "İtəni pəhriən kəm təmah məmə nətəmini nətəm kəutətig u rəueiu, ko kəsəhmis rəfiniən mətəuarus natimnati min əha okəhuva motol nipəhriənən lan. ³¹ Neai mine niftəni okiəə, mətəu nəghatien min rəhak ko kəsəhkəian. ³² İətəmi kəti təsəhrunien nian uə auə əhruahru rəha natimnati min əha. Nagelo min əpəha e neai kotəruu, kəni iəu min Nəti İətəmini iəkaruru. Mətəu Tətə Ughin əmə in təhrun nian əhruahru əha.

İtəmah onəkotətəu vivi itəmah
(Mat 24:42-44)

³³ "Onəutətəu vivi itəmah məutair, mətəu-inu itəmah nəkotəruu nian əha rəhak oiəkuva lan məmə otuva nəghin. ³⁴ Otəhmen e iətəmi əsoli kəti tatuvən məmə otəliuək əpəha iki pisin kəti, kəni məlin rəhan min noluək məmə okəutətig o rəhan min natimnati, kəni məfən rəhalah min uək kətiəh kətiəh. Kəni məni=pən kəm iətəmi e namtiəluə məmə otətar.

³⁵ "Kəni itəmah onəutətig məutair məutəsal mətəu-inu itəmah nəkotəruu nian iətəmi əsoli rəha nimə u otuva lan. Kəruru məmə otuva ləhnaiuv, uə o lapin,

13:15 Luk 17:31 13:17 Luk 23:29 13:19 Dan 12:1; Nəh 7:14 13:22 Nəh 13:13 13:25 Aes 13:10;

34:4; Joel 2:10 † 13:26 Afın-tu Dan 7:13 13:26 Nəh 1:7 13:27 Mat 13:41 ‡ 13:30 Woning u e jəptə 13 kəməhuva pəhriən təhmen e nu fote nian İesu təmimis rəkis nian nətəm İsrəl kəmotəməu ilah nətəm Rom. Kəni Rom təmos rəhan soldia min tətəp tətəp məhuva motəh rəhalah kəntri. (Mətəu nətəm kəutəfaki, ilah kəmotəhrun wəning rəha İesu e fes 14-16 kəni ilah kotəgim.) Mətəu nəghatien rəha İesu tətəghati min o Naunun Nian min u kəmanəhuva.

13:35 Luk 12:38

uə o fətukai tinətəri, uə mitigar tinətəri.
³⁶ Kəruu, kəmə təhro otuva ueiuaḥai əmə. !
 Təsəuvirən māmə nəkotapili nian in otuva!
³⁷ !Mətau nəghatiən min u iətəm iətəni=pinə
 kəm təmah, iətəni min kəm nətəmimi min
 rəfin māmə okəutair məutəsəl!”

14

Nətəmi asoli kəməutəsəl
 e suaru o Iesu māmə okotoḥ

(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Nian keiu əmə əha ikin kəmanol lafet mil
 lan rəha Pasova mine Piret U Is Tikə Lan.
 Kəni pris asoli min, mine nəgəṭun min
 rəha Lou kəməutəsəl e suaru o Iesu māmə
 okotələs oneuan motohamu. ² Kəni kotəni
 māmə okəsotoliən e nian rəha lafet mətəu-
 inu mətə nimənin nətəmimi okotorgəhu
 nəmə kotəhrun māmə kəmotol nati kəti
 tarəh kəm Iesu.

Pətan kəti təməueiu
 rəhn-kapə Iesu e səntə

(Mat 26:6-13; Jon 12:1-8)

³ Kəni Iesu təmətatig əpəha Petəni ima
 Saimon u leprosi təmatol aupən. Nian
 təmətauən, kəni pətan kəti təməs səntə
 kəti təməri e pətəl u kəmol e kəpiel
 iətam nəhm̄tin tiəkis, kətəni māmə ala-
 pastə. Səntə u, nəmiəvin təuvir, kəni
 nəhm̄tin tiəkis, kəmol e noki nard, niḡi kəti.
 Kəni pətan əha təməhti rəkis, məueiu rəhn-
 kapə Iesu e səntə əha. ⁴ Kəni nətəmimi
 nəuvein kəməutəharəg əha ikin, niəməha
 təmol ilah, kəni məutəni=pən kəm lah min
 māmə, “?Təhro tətərək̄in səntə? ⁵ !Nəmə tol
 səlim lan təhrun nosiəḥ mən̄i asoli təhmen
 e tri-hanrit tənariəs, məhrun nəfəniən
 kəm nanrah min!” Kəni məutahi pətan u.

⁶ Mətau Iesu tən̄i māmə, “!Otəpəh-təl ?
 Nəutahi onak? In təmol nati təuvir kəm iəu.
⁷ Nian min rəfin itəmah nanrah min nəu-
 tatig, kəni nəmə nəkotolkeikei, nəkotəhrun
 nasiruən e lah. Mətau iəu iəsətiḡiən nian
 rəfin kitah min itəmah. ⁸ Pətan u təmol nati
 u in təhrun. Təməueiu nipətik māmə otol
 əpenə-penə o nian okitən̄im iəu. ⁹ !ətəni
 pəhriən kəm təmah māmə, ikin min rəfin
 okətanus pətiḡəm Nanusiən Təuvir, kəni
 okətanus min nati u pətan u təmol māmə
 okəsəluən lan.”

Jutəs təməni māmə oteḡəhan e Iesu
 (Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰ Kəni Jutəs Iskariot in e nətəmi tueləf
 rəha Iesu, təmuvan meruh pris asoli min
 māmə oteḡəhan=pən e Iesu kəm lah. ¹¹ Nian
 kəmotətəu rəhan nəghatiən, kəni kəmo-
 tagiən ohni, motəni māmə okəmanotəfən
 mən̄i kəm in. Kəni Jutəs təmətəhtahn̄in
 əmə nian təuvir māmə otuva kəni teḡəhan
 e Iesu lan kəm lah.

Nol əpenə-penəniən
 o lafet rəha Pasova

(Mat 26:17-19; Luk 22:7-13)

¹² Nian tinuva o nolien lafet rəha Piret U
 Is Tikə Lan, kəni kinatətuəuin nolien lafet,
 kəni nolien rəhalah katoh sipsip o lafet
 rəha Pasova. E nian əha, nətəmimi min
 rəha Iesu kəməhuva ohni motəni māmə,
 “?Nəkolkeikei māmə iəkəhuven iə motol
 əpenə-penə ikin māmə onəkol lafet ikin
 rəha Pasova?”

¹³ Kəni Iesu təmahli=pən rəhan keiu
 iətəmimi mil māmə, “Onəkian əha taun
 mueruh iətəmi kəti tətəharu pəri pətəl
 asoli kəti təmətu=pən nəhu lan, kəni
 nəkuītəu=pən. ¹⁴ Əpəha e nimə iətam
 tatuvən=pən ikin, kəni nəkuətəpuəḥ o
 iətəmi asoli rəha nimə ko māmə, “!əḡəṭun
 tən̄i māmə nəuan u in pəhruvən māmə
 itimah in, mine rəhan min nətəmimi
 iəkotaun ikin e lafet rəha Pasova?” ¹⁵ Kəni
 in otəḡəṭun nəuan asoli u in ilis aḡin kinəlin
 vivi rəkis natimnati ikin. Onəkian əmə
 muol niḡtah ikin nauəniən.”

¹⁶ Kəni kəmian e taun mueruh natim-
 nati təhmen=pən əmə māmə inu Iesu
 təməni mine. Kəni ilau kəmuol əpenə-penə
 nauəniən ikin māmə rəha lafet rəha Pasova.

Iesu təməni pətiḡəm māmə Jutəs
 oteḡəhanpən lan

(Mat 26:20-25; Luk 22:14,21-23; Jon 13:21-30)

¹⁷ Tinəhnaiuv, Iesu mine rəhan min
 nətəmimi tueləf kəməhuva, ¹⁸ məutəuən
 e tepil. Iesu təməni=pən kəm lah māmə,
 “!ətəni pəhriən kəm təmah māmə itəmah
 kəti u ikinu rəueiu kəutəuən pəti kitah min,
 oteḡəhan=pən lak kəm rəhak min tikimir.”

¹⁹ Kəni rəhan min nətəmimi nikilah
 təməpəou aḡin, kəni məutəpuəḥ kətiəḥ
 kətiəḥ ohni māmə, “?Ei, iərmənig, pəḥ u?
 !?Iəu!?”

²⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah māmə,
 “!təmah əmə kəti u nətəmi tueləf u in tətəu-
 veri pəti pīret e dis kətiəḥ matun. ²¹ Kəni

14:3 Luk 7:37-38 * 14:5 “tənariəs,” inu mən̄i rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Rəueiu,
 tri-hanrit tənariəs təhmen e tri-hanrit-tausin vatu (300,000 vatu). 14:7 Dut 15:11 14:8
 Jon 19:40 14:12 Eks 12:6 14:18 Sam 41:9

iəu Nəti İətəmini oiakəikei mimis məmə inu Nauəuə Rəha Uhgın təməni lak mine, mətəu kəsi o iətəni u iətəm tatol kəuit kəsua iətəm oteğəhan=pən lak Nəti İətəmini. †Təməuvir əmə məmə in təməsair=paən!”

Iesu mine kəmotauən e lafet rəha Pasova

(Mat 26:26-30; Luk 22:15-20; 1Kor 11:23-25)

²² E nian kəməutauən, Iesu təmos pıret məfaki məni tagkiu ohni kəm Uhgın, kəni məhapu məfən kəm lah məni məmə, “Otos, inu nıpətik.”†

²³ Matig mos min kap wain məfaki məni tagkiu ohni kəm Uhgın, məfən kəm lah, kəni ilah rəfin kəmotəmmim=pən lan.

²⁴ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Inu nırak iətəm tatol məmə nəniəskasikən rəha nasıruən in tətəhtul mətəmiəğəh. Nırak u otaiu o nətəmini tətət məmə otafəl rəkis rəhalah təfəğə tərəh min.

²⁵ İətəni pəhriən kəm təmah məmə oiesəmmim minien wain u mətəuərus=pən oieməmmim min ikin Uhgın otarmənig ikin.”

²⁶ Kəni kəmotani nəpuən əfaki kəti, uərisig kohiet məhuvən əpəha e Nıtəuət Rəha Nigi U Olif.

Iesu təməni pətigəm məmə Pitə otəni məmə in təruru in

(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

²⁷ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İtəmah rəfin u onəpanotagim motəpəh iəu mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tınəni rəkis aupən məmə Uhgın otəmanoh iətəni rəha nəsalien e sipsip min, kəni sipsip min okotaiu kətiəh kətiəh. ²⁸ Mətəu nian iəkəmiəğəh min e nimisien, iəkaupən muvən əpəha Kaləli, kəni itəmah nəmanəhuərisig.”

²⁹ Mətəu Pitə tənəni məmə, “Nati ənpəpin ilah rəfin okotagim rəkis lam, mətəu iəu əmə ko iəsagim rəkisien lam.”

³⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “İtəni pəhriən kəm ik məmə o lapin əmə u, nian mənig otəsəkəkə əhanəhien mau keiu, kəni ik onəkəni mau kisil məmə nəkəruru iəu.”

³¹ Mətəu Pitə təməni əskasik məmə, “Nati ənpəpin iəkəikei mimis kilau min ik, ko

iəsəniən məmə iəkəruru ik.” Kəni rəhan rəfin nətəmini kotəni min təhmen e Pitə.

Iesu təmuvən mətəfaki əpəha Ketsəməni

(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Kəni lapin kəməhuvən əpəha ikin kəti nərgin u Ketsəməni, kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Otəharəğ u ikin u, pəh iəkuvən məfaki.”

³³ Kəni mit Pitə, Jemis mine Jon məhuvən, kəni nıkin tınətəhmə pik, kəni tınətəu tərəh agin. ³⁴ Kəni tənəni məmə, “Nıkkik tətəhmə pik, kəni iuəkir iəkimis lan. Ələharəğ u ikinu kəni məhlair əmə.”

³⁵ Kəni muvən min nəuvetin meiuaiu məməi e nıftəni mətəfaki məmə, “Nəmə suaru kəti min əha ikin, pəh nian əfigəm u otəsuvaiən ohniəu.” ³⁶ Kəni mətəfaki məmə, “Apə,” (u nıpətin u tənəni məmə rəhak tətə), “ik nəkəhruən noliən natımmati min rəfin. Əui, os rəkis nəhməien min u iətəm okəmanəhuva. Mətəu nəsoliən rəhak nətəligiən, mətəu ol nati nak iətəm ik əmə nəkolkeiki.”

³⁷ Kəni mıtəlig=pa. Mətəu rəhan iətəmini milahal kəhləpili. Kəni tənəni=pən kəm Pitə məmə, “? Saimon, nətəpili, uə? ? Təhro nəsairiən-to auə kətiəh əmə?” ³⁸ Kəni məni=pən kəm ləhal məmə, “Onəkəlair məhləfaki mələh vivi məmə onəsələmei-pəniən e nəfeifeiən. Nıkitəmahal tolkeiki, mətəu nıpətitəmahal təpəou.”

³⁹ Kəni təməpəh min ilahal, mıtəlig=pən min mətəfaki mətəni əmə nati kətiəh. ⁴⁰ Kəni mıtəlig=pa min, mətəu kınlapili min, minləruru nairiən, kəni minləruru məmə okihləni=pən nak kəm in.

⁴¹ Təmuvən min kəni mıtəlig=pa mau kisil, mətəu kəhləpili, kəni təməni=pən kəm lah məmə, “?Nəhləpili əhanəh məhləmeig? ! Nəhmen! Nian tınuva məmə iəu Nəti İətəmini okeğəhan=pən lak e nəhlmi nətəm nol təfəğə tərəh. ⁴² !İhləhtultə, kəutəhuvən! Ləhfu-to, iətəmini u tətəğəhan=pən lak e nəhlmi tikimir min, əpəha tətuvə.”

Tikimir min rəha Iesu kəmotəskəlim in
(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

† 14:22 Pıret mine wain uə jus in nəmtətiən e nıpəti Iesu mine nıra Iesu, kəni mətasıru e tah məmə kəutətəlig e nati nak Iesu təmol kəm tah e nigi kəməluu. Mətəu nıməfaki min nəuvein kotəni məmə pıret u mine wain kətiəuva nıpəti Iesu mine nıra Iesu agin. 14:24

Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Kor 10:16; Hip 9:20 14:27 Sek 13:7 14:28 Mat 28:16; Mak 16:7 14:31 Jon 11:16 14:32 Jon 18:1 14:34 Jon 12:27 14:36 Mak 10:38; Jon 6:38

⁴³ Iesu tæmætəghati əhanəh, kəni Jutəs in e nətəmi tuələf rəhan min[‡] tətəupən e nīmənin nətəmini. Nəuvein kotəmki nau rəha nəluaginian, mine neim məhuva. Nətəmi min u, pris asoli min, mine nəgə-tun min rəha Lou, mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəmotahli=pa ilah. ⁴⁴ Iətəmi u tətəgəhan e Iesu kəm lah təmāni rəkis kəm lah māmə, “Iətəmi əha iəköl nəmtətiən kəti rəha nolkeikeiən lan, nəkotəhrun əmə māmə iətəmi əha in əha. !Nəkotaskəlīm motos məhuvən motaskəlīm vivi!”

⁴⁵ Kəni əmeiko Jutəs təmuva iuəkir o Iesu, kəni məni māmə, “Iəgə-tun,” kəni mol nəmtətiən rəha nolkeikeiən lan. ⁴⁶ Kəni nətəmini min əha kəməhuva motaskəlīm tiəkis. ⁴⁷ Mətəu ilah kəti rəha Iesu təməhtul iuəkir o lah təmeuvi nau rəha nəlu-aginian e nimein maut-aut əmeiko mauəh e nau mohatuv rəkis matəlgi ioluək kəti lan rəha pris asoli agin.

⁴⁸ Kəni Iesu təni māmə, “?Təhro nəutəmki nau asoli rəha nəluaginian mine neim məutəhuva māmə onəkotələs iəu? ?Nik-itəmah təhti māmə iəu iohamu itəmi kəti matol nəluaginian o nələs iahuiən kəpmən, uə? !Kəpə! ⁴⁹ Nian min rəfin kitah min itəmah əpəha e Nīmə Rəha Ughin iətəgə-tun nətəmini ikin. ?Kəni nəkotəhro mə-sotaskəlīmian iəu? Mətəu nati Nauəuə Rəha Ughin təmāni otəkeikei muva mol nipəhriənian lan.”

⁵⁰ Kəni rəhan min rəfin nətəmini kinotəpəh in, kəni motagim. ⁵¹ Kəni iətəm aluə kəti iətəm təməlkəhu əmə e napən kəti matuərisig e Iesu, kəni nətəmini nəuvein kəmotələs, motəmkarəpən lan, ⁵² kəni rəhan napən titis, taiu piəpiə əmə magim. §

Iesu təməhtul
e nəhm̄ti kaunsil min

(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:13-14,19-24)

⁵³ Kəni tətəpinəpu əhanəh, kəmos Iesu məhuvən əpəha ima pris asoli agin u kə-tuhapumən rəfin pris asoli min, mine nəgə-tun min rəha Lou, mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel ikin. ⁵⁴ Kəni Pitə tətən təlig-təlig matuərisig e lah muvən əpəha lahuənu ima

pris asoli agin ikin. Kəni təmuvən əpəha e iat mətəharəg ilah soldiə min rəha pris asoli agin mətətogəm e nigəm.

⁵⁵ Kəni pris asoli min mine nətəmini rəfin rəha kaunsil kəməutəsəl e nəniən min nəuvein rəha Iesu māmə okotohamu ohni. Mətəu kəsotehiən kəti mine. ⁵⁶ Kəni nətəmini tēpət kəmotēiua e Iesu, mətəu rəhalah nəghatiən tətaiu pisin pisin.

⁵⁷ Kəni nəuvein kotəhtul moteiua lan māmə, ⁵⁸ “Iəmətəu təmāni māmə otəəkīn Nīmə Rəha Ughin u nətəmini əmə kəmo-tol e nəhlmilah. Mətəu e nian tatol kisil lan, təmanuvləkin min nitain u kəsoliən e nəhlmitəmi.” ⁵⁹ Kəmotəni lanəha mətəu ilah min, rəhalah nəghatiən tətaiu pisin pisin.

⁶⁰ Kəni pris asoli agin təməhtul aupən e lah kəni məni=pən kəm Iesu māmə, “?Təhro nəsəghatiən? ?Təhro e nəghatiən min əha iətəm kautəni pətigəm tətələs pikin ik?”

⁶¹ Mətəu Iesu təpnəpin əmə məsəghatiən. Kəni pris asoli agin əpəha təmāni=pən min māmə, “?Təhro? ?Ik Məsaia u Nəti Iətəmi kətəni-vivi?”

⁶² Kəni Iesu təni māmə, “!Əuəh, iəu u! Onəpanoteruh iəu Nəti Iətəmini iətəharəg e nəvən maru rəha Ughin u iətəm rəhan nəsanəniən iahgin, kəni manotēh min iəu e nəpuə e neai iətuva.”

⁶³ Kəni pris asoli agin tearis rəhan napən min mətəu-inu in tolkeikei məgə-tun kəm nətəmini māmə nikin təmərah o nəghatiən rəha Iesu, kəni məni māmə, “Okəsotəsəl minian iətəmi kəti māmə otəni min nati kəti lan. ⁶⁴ !Ninotətuə rəkis tətəghati rah e Ughin! ?Nəutəhrətəlig? ?Okotəhro e suah u?” Kəni ilah rəfin kəmotəni māmə otəkeikei mimis.

⁶⁵ Kəni kəmotol əuvsan Iesu, kəni nəuvein kəmotəgəh lan, nəuvein kotəlis nəhm̄tin motoh kəni motəni māmə, “!Ei, ik iəni rəha Ughin! !Əni-to māmə pəh u təməh ik!” Kəni soldiə min rəha pris asoli agin kəmotem.

Pitə təmāni māmə
in təruru Iesu

(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-27)

⁶⁶ Kəni Pitə təmətan əhanəh əpəha ləhtəni e iat. Kəni pətan mītə kəti u in

[‡] 14:43 Inu Mak təmsimaru min, məni māmə Jutəs in min iətəmini tuələf kəti rəha Iesu. In tolkeikei māmə təgə-tun əhruahru māmə nolien rəha Jutəs in tərəh pəhriən agin. In tatol kəuit kəsua. 14:49 Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20 14:50 Sam 31:11 § 14:52 Nətəmini tēpət kotəni māmə iətəm aluə u in Mak, in iətəmini u təmətei nauəuə u. 14:58 Jon 2:19-21 14:64 Lev 24:16; Jon 19:7

ioluak rəha pris asoli agin təmuva. ⁶⁷ Kəni mafu tətətogəm e nigəm, kəni təmeruh mətig Pitə kəni mənə məmā, “Ik min itəlau Iesu iətəm Nasərit nəmətuan.”

⁶⁸ Mətau Pitə təmeiua, kəni mənə məmā, “Iəkəruu nati ko nətəni,” kəni muvən mətəhtul əpəha e ket rəha iat. Kəni mənig kəti təkəkə.

⁶⁹ Kəni pətan əha təmeruh min in ikin əha, kəni mənə=pən kəm nətəm kəutəhtul əha ikin məmā, “Suah u in min in ilah kəti.”

⁷⁰ Mətau Pitə təmeiua min.

Kəni təsuvəhiən, nətəmimi nətəm kəutəhtul əha ikin əha kəmotəni=pən min kəm in məmā, “Nipəhriən, ik min ilah kəti mətau-inu iəkotəhruu məmā ik iətəm Kaləli.”

⁷¹ Mətau Pitə təməni məmā, “Nəmə iəteiuə, pəh Uhgın otol nalpinian əskasik kəm iau,” kəni mos min nonauvil məmā, “! Iəkəruu suah kəha nəutəni!”

⁷² Kəni rəueiu agin min mənig təkəkə min, kəni nikin təhti nəghatien rəha Iesu məmā, “Mənig otəsəkəkə əhanəhiən mau keiu, kəni ik onəkəni mau kisil məmā nəkəruu iau.” Kəni Pitə tinətəu tərəh əmeiko mətasək.

15

Iesu təməhtul e nəhmti Pailət

(Mat 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Kəni ləplapin agin pris asoli min, mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, mine nəgə-tun min rəha Lou, mine nətəmimi min rəfin rəha kaunsil kəmotuhapumin ilah min, kəni mautələhu nəghatien məmā okotəhamu Iesu. Kəmotəni=pən kəm nətəmimi nəuvein məmā okotəlis Iesu kəni motit məhuvən motəhlman=pən lan e nəhlmi Pailət, u kəpmən asoli rəhalah.

² Kəni Pailət təmətapuəh ohni məmā, “? Ik kig rəha nətəm Isrel?” Kəni mətau Iesu tənə məmā, “Ik nətəni məmā tol lanko.”

³ Kəni pris asoli min kəmotəni pətigəm nolian tepət lan. “Kəni Pailət təmətapuəh ohni məmā, “? Təhro nəsuhalpinian? ? Nəmətəu kəmotəni pətigəm nipəgnəmtin tepət lam?”

⁵ Mətau Iesu təsəghati minian, məpnəpin əmə, kəni Pailət narmin təmiuvig ohni.

Pailət təməni məmā

Iesu otəkəikei mīmīs

(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

⁶ E nu min rəfin, nian katol lafet lan rəha Pasova, nolian rəha kəpmən u Pailət məmā in otahli pətigəm iətəmi kəti e kaləpus iətəm nətəm Isrel kəmotəni. ⁷ Kəni suah kəti, nərgin u Parəpəs, tətətig e kaləpus ilah in min nəuvein, mətau-inu kəmotəhamu iətəmimi e nian kəməutəluagin ilah kəpmən. ⁸ Kəni nīmənin nətəmimi kəməhuva o Pailət motəni=pən kəm in məmā otol əmə nati kətiəh təhmen=pən e iətəm tatol nian min, məhli pətigəm iətəmi kəti e kaləpus.

⁹ Kəni Pailət təmətapuəh o lah məmā, “?Nəkotolkeikei məmā iəkəhli pətigəm kig rəha nətəm Isrel?” ¹⁰ Təməni lanəha mətau-inu in tinəhruu rəkis məmā pris asoli min kəmotəfən Iesu e nəhlmin mətau-inu kautetət.

¹¹ Mətau pris asoli min kəmotəkəikei kəm nīmənin nətəmimi məmā okotəuhlin nətəligien rəhalah. Kəni ilah kəmotətapuəh o Pailət məmā otahli pətigəm Parəpəs, mətau səniəmə Iesu. ¹² Kəni Pailət təmətapuəh o lah məmā, “?Mətau iəkəhro e suah u itəmah nəmotəni məmā in kig rəha nətəm Isrel?”

¹³ Kəni kəmotəgət əfəməh məmā, “! Okətu-pəri e nigī kəməluau!”

¹⁴ Kəni Pailət təmətapuəh min o lah məmā, “?O nak? ?Nolian tərəh nak u suah u təmol?” Mətau kəmotəgət əfəməh min məmā, “!Okətu-pəri e nigī kəməluau!”

¹⁵ Kəni Pailət təmolkeikei məmā otol nīk-ilah, kəni məhli pətigəm Parəpəs, kəni məhlman=pən e Iesu e nəhlmi rəhan soldia min məmā okotəlis kəni motətu-pəri e nigī kəməluau.

Soldia min kəmautol

mirə Iesu

(Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)

¹⁶ Kəni soldia min rəha Pailət kotələs Iesu məhuvən əpəha imə e nīmə asoli rəha kəpmən, kətəni məmā Praetoriəm. Kəni kəmotəuin rəfin e soldia min kəhuva məhtəlau lan. ¹⁷ Kəni məhuvən=pən e kot ərarəuv təhmen əmə e kot rəha kig, kəni motuerinuerin nīləuis iətəm tol nihlin nihlin motol kəfəfau lan iətəm təhmen e kəfəfau rəha kig, kəni motəfəfau=pən lan kəm in.

¹⁸ Kəni motol mirə kəni məutəuvsan lan məutəni məmā, “Itiməh iəkotəfinə nisiaian kəm ik, kig rəha nətəm Isrel.” ¹⁹ Kəni motoh rəhn-kəpə e nəuanigi, motəgəh lan, motəsiəulin e nəuliləh məutəfən nisiaian eiue

kəm in. ²⁰ Nian kəmotol əuvsan rəkis lan, kəni motəpəg rəkis kot ərarəuv əha, kəni məhuvən=pən əhanəh e rəhan napən, kəni motit məhuvən məmə okotətu-pəri e nigi kəməluau.

Kəməhtipən Iesu
e nigi kəməluau

(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

²¹ Nian əha, e suaru, kəmoteruh suah kəti iətəm Sairəni, nərgin u Saimon. (In tatə rəha Aleksantə mine Rufəs.)* Tətuven Jerusiləm, kəni kotəkeikei kəm in məmə otələs nigi kəluau. ²² Kəni kəmotit Iesu məhuvən əpəha ikin kəti kətəni məmə, Kolkotə, u nipətin təni məmə Louipil-uipil. ²³ Kəni kəmotəfən wain u kəmol filəh-filəh ilau mərəsin u mir məmə otəmnim pəh tətətuəiən nəhməiən e nipətin, mətəu təpəh nəmnimian.

²⁴ Kəni kəmotələs Iesu məhuvən motətu-pəri e nigi kəməluau. Kəni motəuəri rəhan napən moturin tais ohni məmə pəh otos.

²⁵ Kəmotətu-pəri Iesu e nigi kəməluau e nain klok ləplapin, ²⁶ kəni motətəi rəkis nipəgnəmtin u kəmotəh lan məmə,

IN KIG RƏHA NƏTƏM ISREL

kəni motəhti=pən nəghatien u e rəhan nigi kəməluau. ²⁷ Kəni iətəmini mil keiu iətəm kətuəluagin kəm kəpmən matuoh nətəmini, kəmətu-pəri ilau e nigi kəməluau, kəti e nikalin maru, kəti e nikalin məuil.†

²⁹ Kəni nətəmini nətəm kətuəliuək e suaru, mətuturin-urin rəhn-kəpə lah kəm in mətuəuvsan lan mətəni məmə, “Ei, ik nəməni məmə onəkərəkən Nimə Rəha Uhgın kəni nian tatol kisil lan, nəmanu-vləkin min in pisin. ³⁰ ! Eiəuə-to e nigi kəməluau ko, mosmiəgəh aru-to ik!”

³¹ Pris asoli min mine nəgətun min rəha Lou kəmotol əmə nati kətəh motol əuvsan motəni məmə, “! Təmasiru e nətəmini tətəp, mətəu ko tətəsiru aruəiən lan! ³² Təuvir pəh kitah koteruh-to Məsəiə u, kig rəha nətəm Isrel, oteiuəi e nigi kəməluau pəh kitah koteruh motəhatətə

lan.” Kəni iətəmini mil u kətuəhku ilahal Iesu kinatuəni min nəghatien tərəh lan.

Iesu tinimis

(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

³³ Kəni e tuələf klok mətuəarus=pən tri klok, napinəpuian təmeiəuə mirəuei nati.

³⁴ Kəni e tri klok ləhnəiuv, Iesu təmasək əfəməh e rəhan nəghatien məni məmə, “! Eli, Eli! ? Lema sapaktəni?”‡ Nipəti rəhan nəghatien təni məmə, “! Uhgın rəhak, Uhgın rəhak! ? Təhro nətəpəh iəu?”

³⁵ Nətəmini nəuəin kəmətuəhtul əha ikin kəmətotətəuə vivian nəghatien u, kəmotəni məmə, “Otətəu-to. Tətauin e Elaijə.” ³⁶ Kəni ilah kəti təməiə muvən mi-uvə=pən wain u tarfu e nati kəti timətmətiğ təhmen e kotin, məu-pəri e nəuanigi təvən o Iesu məmə otəmnim. Kəni məni məmə, “Pəh-to kotəh-to məmə Elaijə otuə mələs iəuə, uə kəpə.”

³⁷ Mətuə Iesu təməgət əfəməh min, kəni rəhan nəhəgiən tiet.

³⁸ Kəni əpəha e Nimə Rəha Uhgın, napən iətəm tətəhku pəsəg e Ikin Tasim Agin Ikin, təməhapu nəuəetin keiu təmətuəuən əpəha ilis mətuəarus=pə əpəha ləhtəni. ³⁹ Kəni iətəni asoli rəha soldia min iətəm təmətuəhtul e nikali Iesu, təməh məmə təmimis lanəha, kəni in təməni məmə, “! Nipəhriənian, suah u in Nəti Uhgın pəhriən!”

⁴⁰ Nipətan nəuəin kəmətuəhtul isəu mətuəsal=pə mauteruh. Ilah nəuəin u Meri Məktələ, mine iəhuni məmə rəha Jemis əkəku mine Josis, mine Səlome. ⁴¹ Ilahal kəməhlitəu=pən Iesu nian təmətatig Kaləli, məhlasiru lan. Ilah nipətan tətəp kəmotəri məhuvən əpəha Jerusiləm ilah Iesu.

Josip təməhləuəg e Iesu

(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁴² Kəni nian əha Iesu təmimis lan, in nian rəha nol əpənə-pənəiən natimnati rəha Sapət, kəni oləuig nian rəha Sapət, kəsoliən uək lan. Tinəpinəpu, ⁴³ Josip in iətəm Arəmatia tinuə. In iətəni kəti rəha kaunsil

* 15:21 Kəteruh lanu lan məmə nətəmini min u Mak təmətəi nəuəuə u tətuven kəm lah, ilah kinotəhrun rəkis Aleksantə mine Rufəs. Məta Rufəs pəhriən u Pol təməni e Rom 16:3.

15:21 Rom 16:13 15:24 Sam 22:18 † 15:27 E kəpi əuəs min nəuəin rəha Niutestimin iətəm kəmətəi e nəghatien Kris əupən, nəghatien pisin kəti min əha ikin iətəm tatilpən nəghatien u mətəni məmə, “28 Kəni nəghatien iətəm Aisə təmətəi e Nəuəuə Rəha Uhgın tinuə pəhriən. Tətəni məmə, ‘Kətəni məmə in iətəni rəha nəhtien lou.’ ” (Aes 53:12) 15:29 Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58 ‡ 15:34 Afən-to e futnot e Mat 27:46 15:34 Sam 22:1 15:36 Sam 69:21 15:40 Luk 8:2-3

iätəm kätisiai in. In nikin tēməhti pik Nar-məniğin Rəha Uhgın. Kəni tēməsəğiniən, muvən o Pailət mətapuəh o nipəti İesu. ⁴⁴ Nian Pailət tēmətəu məmə İesu tinimis rəkis, kəni tēməuit mauin e iətəmi asoli rəha soldia min mətapuəh ohni məmə, “? Kətəni pəhriən məmə İesu tinimis rəkis uəhai əmə?”[§]

⁴⁵ Mətəu iətəmi asoli rəha soldia min təni məmə, “Nipəhriənən, tinimis rəkis.” Pailət tēmətəu nəğhatien u kəni megəhan=pən e nipəti İesu kəm Josip. ⁴⁶ Kəni Josip tēmuvən mos nəhmti napən ruən kəti, nərgin u linən, muva mələs iahu İesu e nigı kəməluau məuveg lan, mələs muvən mələhu=pən e nipəg kəpiel u kəmel rəkis məmə okol suvət ikin. Kəni misuə=pən e kəpiel asoli kəti mahtipəsiz=pən e nipəg kəpiel u lan. ⁴⁷ Kəni Meri Maktələ mine Meri məmə rəha Josis, ilau kəmuəruh ikin əha kəmələhu=pən İesu ikin.

16

İesu tinəmiəğəh
e rəhan nimisiən

(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Nian rəha Sapət tinuva minuvən rəkis, kəni Meri Maktələ mine Meri məmə rəha Jemis, mine Sələmə kəmləs nəhmti nati pien-pien min u nəmiəvilah təuvir məmə okilol=pən e nipəti İesu. ² Ləplapın agin mitigar tinətəri e Sante, pəta milahal u kəmhluvən e suvət. ³ Nian kəmhluvən e suaru kəni məhləni kəm lahal min məmə, “? Kərmə pah otasiru e tahal misuə rəkis kəpiel asoli əpəha e nipəg kəpiel?” ⁴ Mətəu-inu kəpiel əha kəpiel asoli.

Mətəu nian kəmhluvən iuəkir, miləsəl=pən milafu kinisua rəkis e kəpiel. ⁵ Kəmhluvən imə e nipəg kəpiel milafu iətəm alua kəti tətəharəg əha e nipəg kəpiel e nikalin maru ikin rəhalahal, tēmuvən e

kot əfəməh ruən kəti, kəni ilahal kəmhlauit pik ohni. ⁶ Kəni təməni=pən kəm lahal məmə, “Sləgin pikian. Nələsal e İesu iətəm Nasərit, iətəm kəmətu-pəri e nigı kəməluau, mətəu in tikə u ikinu rəuei. In tinəmiəğəh rəkis e rəhan nimisiən. Leruh-to nimein u kəmələhu=pən ikin. ⁷ Kəni rəuei onəkluvən mihləni=pən kəm rəhan min nətəmiimi mine Pitə, məmə in otaupən matuvən Kaləli, kəni onəkohuərisig lan məhuvən motəh əha ikin məmə inu təməni rəkis mine kəm təmah.”

⁸ Kəmlaiu mihliet e suvət məhlagim, mətəu-inu kinləgin pik məhlərəmrumin. Kəni mihluyən məslənien nati kəti mine kəm nətəmiimi mətəu-inu kinləgin pik.*

İesu təmiətpa o Meri Maktələ

(Mat 28:9-10; Jon 20:11-18)

⁹ Nian İesu təməmiəğəh min e Sante ləplapın agin, kəni maupən miet=pa o Meri Maktələ. Aupən təməhgi pətigəm nar-min tərəh səpin lan. ¹⁰ Kəni Meri tēmuvən mən=pən kəm rəhan min nətəmiimi nətəm kəməutan ilah min ilah aupən, mətəu nikiləh tətəhmə pik kəni məutasək. ¹¹ Mətəu nian kəmotətəu məmə İesu tinəmiəğəh rəkis e rəhan nimisiən, kəni miet=pa o pətan əha, mətəu ilah kəməsotəniən nipəhriənien lan.

İesu təmiətpa o rəhan iətəmiimi mil keiu
(Luk 24:13-35)

¹² Uərisig, İesu təmiətpa o iətəmiimi mil keiu kəmiəsiən Jerusiləm mətian e suaru, mətəu e nian əha nipətin təmol pisin. ¹³ Kəni ilau kəmiətəlig min mian muəni=pən kəm ilau min nəuvein, mətəu ilah kəməsotəni minien nipəhriənien e lau.

İesu təmiətpa o rəhan nətəmiimi lepin

(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Uək 1:6-8)

§ 15:44 Nian nətəm Rom kəutətu-pəri nətəmiimi e nigı kəməluau, kəutəhrun nəmiəğəhiən o nian kətiəh uə keiu uə kisil mine, kəutol məmə nətəmiimi okotos pik nəhməiən, uərisig ko kəmanohmis. 16:7 Mat 26:32; Mak 14:28 *

16:8 E kopi əuas min tēpət rəha Niutestimin iətəm kəmətəi e nəğhatien Kris aupən, fes 9-20 kohkə, kəni nəğhatien rəha Mak təmol naunun u ikinu. Kəni nətəmi asoli nətəm kotəhrun vivi Baebol, nikiləh təhti məmə nətəpisin kotilpin fes 9-20. E kopi əuas min nəuvein min rəha Niutestimin, nəğhatien u tatos nimei fes 9-20: Nipətan min u kəməhuva, motəfa nəniən min u kəm Pitə mine in min nəuvein u ilah min ilah, e natimnati min u iətəmi u təməni kəm lah. Konu uərisig e natimnati min u, İesu əmə təməfən nəğhatien kəm lah u tasim, tətəmiəğəh, məruu məsikəien nian kəti. Nəğhatien u tətəni məmə Uhgın təhrun nosmiəğəhiən nətəmiimi, in təhrun nəskəlimien iətəmiimi mətəuərus naunun nian. Kəni İesu təmahli pətigəm nətəmiimi min rəhan məmə okotos rəhan nəğhatien məhuvən e nitəni min rəfin rəha nəhue niftəni.

¹⁴ Kəni uərisig, Iesu təmiet=pa min o rəhan nətəmini lepin nian kəməu-tauən. Kəni mətahi ilah məmə, “Itəmah nəsoṭəhatətəiən lak, rəhn-kapə təmah tiəkis pik.” Təmah ilah mətəu-inu kəsoṭəhatətəiən e nətəm kəmotəh məmə tinəmiəgəh rəkis e rəhan nīmisiən.

¹⁵ Kəni məni=pən kəm lah məmə “Əhuvən motəni pətigəm Nanusiən Təuvir kəm nətəmini min e nəuaniləuis min rəfin e nitəni min rəfin. ¹⁶ İətəmi otətəu Nanusiən Təuvir təhatətə lan kəni mol bəptais, Uhgın otosmiəgəh. Mətəu iətəmi təsəhatətəiən lan, Uhgın otol nalpinian asoli kəm in. ¹⁷ Kəni nətəmi okotəhatətə lak, Uhgın otol ilah kotol nati apispis min. Okotəhgi pətigəm narmin tərəh tepət e nərgək, kəni motəghati e nəghatiən iki pisin min. ¹⁸ İlah kotəhrun naskəlimiən sineik u tatus itəmi, motəhrun nəmnimiən nati kətakonə lan, mətəu ko təsərəkiniən ilah. İlah motəhrun nələhu-pəniən nəhlmilah e nətəm kau-tohmis kotəmiəgəh.”

*Iesu tinəri matuvən e neai
(Luk 24:50-53; Uək 1:9-11)*

¹⁹ Kəni nian lərmənig Iesu tinəghati rəkis kəm rəhan min nətəmini, kəni Uhgın tos minatuvən e neai, kəni in tətəharəg e nikali Uhgın maru, ikin ima nəsanəniən mine nisiaiən.

²⁰ Kəni rəhan min nətəmini kəmo-hiet məhuvən motanus pətigəm rəhan nəghatiən əpəha ikin min rəfin. Kəni lərmənig tətəsiru e lah matol nəmtətəiən tepət. Kəni nəmtətəiən min əha kautol nəfigəmiən məmə rəhalah nəghatiən in nipehrəniən.

LUK

Nanusian Təuvir Rəha İesu Kristo İətəm
Luk Təmätei

Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u Luk

? Pəh təmätei nauəuə u? Luk təmätei nauəuə u. Səniən mə in iətəmi tueləf kəti rəha İesu, mətəu in niəli kəti rəha Pol, in təman pik ilau Pol. In səniən mə in iətəm İsrəl, in İanihlua əmə kəti, mətəu in iəfaki kəti. In toktə kəti təmol pik skul. In təməhrun vivi natimnati e nəmiəğəhien rəha İesu. In təmätei nauəuə mil u: Nanusian Təuvir İətəm Luk Təmätei, mine Uək Min Rəha Aposil Min.

? Təmätei tatuvən kəm pəh? Luk təmätei nauəuə u tatuvən kəm rəhan kəti niəli u Teofiləs. Nipəti nərgin u məmə, “İətəmini iətəm tolkeikei Uəgin.” Luk təmätei nauəuə u tatuvən kəm suah u, mətəu in təhrun məmə Nanihlua* min tepət okotafin.

? Natigien təhro lanu nian təmätei? Nətəmini tepət, nikilah təhti məmə Luk təmətəti Rom uə Sisəriə nian təmätei nauəuə u. E nian əha, nəniən tepət o İesu təmitəlau-təlau.

? Təmätei nauəuə u o nak? Luk təmolkeikei məmə otəti nəniən kəti təm təhruahru kəni məhəğəhə e nəmiəğəhien rəha İesu. Kəni in təməğhati ilah nətəmini min kəmotəliuək ilah İesu mauteruh rəhan min noliən mine nəniən min. Nian in təmos nəghatien rəha İesu o lah kəni Luk təmätei nauəuə u. In tolkeikei məmə otəğətuən məmə İesu in iətəmi pəhriən kəti, mətəu in təməsolien nati kəti tərəh. Kəni in Uəgin, mine in İosmiəğəh.

^{1,2} Teofiləs, ik iətəmi asoli kətişiai ik, kəni iəkətei nauəuə u tatuvən kəm ik.

Aupən, Uəgin təməni natimnati nəu-vein, kəni rəueiu e nian rəhatah, in tinol ilah kinahuva minautol nipətin. Nətəmini tepət kəməutəti e nian əha, mauteruh natimnati min əha e nəhmtilah əhruahru, kəni məutəni. Kəni nətəmi nəu-vein kəməutətəu rəhalah nəghatien, kəni məutəlkut pik məmə okotəti rəkis əhruahru natimnati min əha. ³ Kəni iəu iəmitəu vivi nəghatien min əha məmə iəkəhrun əhruahru mə təmətuəuin əhro, kəni iəu rəhak nətəligien məmə təuvir iəu min

iəkətei rəkis əhruahru natimnati ərəfin min əha məmə onəkəfin. İətəti əhruahru natimnati min u nəukəti nəniən mine natimnati iətəm kəutəhuərisig. ⁴ İəkolkeikei məmə iəkəni natimnati min əha kəm ik məmə nəkəhrun əhruahru məmə nəniən iətəm kəməni rəkis kəm ik, in nipəhriənien.

Agelo təməğhati e nairien rəha Jon Bəp-tais

⁵ E nian rəha suah kəti, nərgin u Herot Asoli, kig rəha Jutiə, e nian əha pris kəti nərgin u Səkarəə. In kəti min e pris min u kətəni nərgi lah məmə, Pris min rəha Apia. Aupən rəkis, suah u Apia tatsipən e pris u Eron. Rəhan pətauəhli nərgin u İlesəpet, kəni in min tatsipən e pris u Eron. ⁶ Kəni ilau kuəhruahru e nəhmtilah Uəgin, nian rəfin kətuətəu-pən vivi noliən rəha Lou rəhan mine nəghatien min rəhan, kəni məsuəəkiniən kəti. ⁷ Nati əpnəpən kuəhruahru, mətəu ilau nətilau tikə. İlesəpet, in təməkəhien mətuərus minəpətauəhli kəni ilau pəti kinuəuəhli.

⁸ Kəni nian tinuəv əhruahru, məmə pris min rəha Apia okəhuvən e Nime Rəha Uəgin motol rəhalah natimnati min. Kəni Səkarəə, in min təmuvən mə tol pisəpis rəha Uəgin.

⁹ E noliən rəha pris min, ilah kəmotatu e kəpiəl əkəku min mə otəğətuən pəh mə otol nati e Nime Rəha Uəgin məmə otuvən nati pien-pien tuvən kəm Uəgin. E nian ilah kəmotol lanəha in təməğətuən Səkarəə. ¹⁰ Kəni e nian in təmuvən imə mətəvən nati pien-pien, nətəmini tepət kəməutəhtul ih-lua məutəfaki.

¹¹ Kəni agelo kəti rəha Uəgin təmi-etigəm-pən ohni mətəhtul əha e nəvən maru ikin, əha kətuəvən nati pien-pien ikin.

¹² Kəni nian Səkarəə təməruh, kəni narmin təmiuvig mətəmərrumin minəruru əfəməh nati, kəni nəginien təməriəuəh e nikin.

¹³ Mətəu agelo təməni-pən kəm in məmə, “Səkarəə, səginien, mətəu rəueiu Uəgin tinətəu rəham nəfəkiən. Kəni rəham pətauəhli İlesəpet otos nətin kəti iərman. Kəni onəkəkeikei mauin e nərgin məmə Jon. ¹⁴ Kəni onəkətuə təuvir məgin min, kəni nətəmini tepət okotəğien o nairien rəhan, ¹⁵ mətəu-inu in otuəv iətəmi asoli e nəhmtilah İərməniğ. Kəni in otəmənnim əginien wain mine nəmmimien əskasik min. Kəni Narmin Rəha Uəgin otəriəuəh lan,

* : Nanihlua, İanihlua — Afin-to e tiksiniəri.

nian otätatig ähanäh e nærfi rəhan māmā, matuvən əmə lanəha nian rəfin. ¹⁶ Kəni in otuvi=pa nətəm Isrel tepət okohtəlig=pa o İərmənig, Uhgın rəhalah.

¹⁷ “Uərisig İərmənig otuva, mətəu in otəupən muva mətən e narmin mine e nəsanənian təhmen e Elaijə māmə in otəuhlin nətəligian rəha tatə min kohtəlig=pən min o rəhalah kəlkələh min, kəni in otəuhlin min nətəm kəutəhti nəuia Uhgın okotos min neinatigian rəha nətəmi kotəhruahru. E noliən əha, in otol əpenə-pənə o nəmiəgəhiən rəha nətəmini o nuvaian rəha İərmənig.”

¹⁸ Kəni Səkarəa təməni=pən kəm agelo māmə, “?Oikəhro lanu məhrun māmə nati u otuva mol nipehriənian lan? Mətəu-inu iəu inauəhli rəkis, kəni rəhak pətan min tinəpətauəhli.”

¹⁹ Kəni agelo təməni=pən kəm in māmə, “İəu, nərgək u Kapriel, kəni iəu iətəhtul e nəhmti Uhgın e nian ərəfin. Kəni in təmahli=pa iəu māmə iəkuva məghati kəm ik, kəni məni=pinə nanusiən təuvir u. ²⁰ ! Ətəlig-to lak! Nəməm otekəu kəni onasəghatien mətəuarus=pa nəkeruh nipəti nəghatien u, mətəu-inu nəməsənian nipehriənian e rəhak nəghatien. Nati u in otuva mol nipehriənian lan e nian əhruahru rəhan.”

²¹ Kəni e nian əha, nətəmini kəməutəhtahnin Səkarəa, nikilah təhti māmə təhro tinan tinuvəh əha e Nimə Rəha Uhgın.

²² Mətəu nian in təmuva ihluə, mətəu tinəruu nəghatien, kəni ilah kəmətəhrun māmə in təmeruh nati kəti təhmen e nəməhlairiən əpəha imə. In təməghati əmə e nəhlmin kəm lah, məsəghatien mətəu nəmin təmekəu.

²³ Nian rəhan uək rəha pris e Nimə Rəha Uhgın təmol naunun, kəni in təmitəlig=pən lahuənu. ²⁴ Kəni təsuvəhiən, rəhan pətauəhli təməpəh məuiğ e iəpəou. Kəni e məuiğ faif, pətauəhli u in təmətəhluəig əmə lahuənu, ²⁵ kəni in təməni māmə, “İnu uək rəha İərmənig. Aupən ikin, nətik tikə kəni iətaulis. Mətəu rəueiu u, Uhgın tinol təuvir kəm iəu, kəni nikin tagiən māmə iəkələs nətik, kəni iəu oiasaulis minian e nəhmti nətəmini.”

²⁶ Nian İlesəpet iəpəou tinatig lan minos məuiğ sikis, Uhgın təmahli=pən rəhan agelo, nərgin u Kapriel, māmə in otuvən e nitəni Kaləli e taun kəti nərgin u Nasərit.

²⁷ In təmos nəghatien kəti matuvən rəha pətan mitə kəti iətəm təruu əhanəh iərman, mətəu kinəni rəkis māmə okitipən mə rəha suah kəti, nərgin u Josip. In mipi Kig Təfit tərəh. Kəni pətan əha, nərgin u Meri. ²⁸ Kəni agelo təmuvən miet=pən, kəni məni=pən kəm in māmə, “Təuvir, Meri. Uhgın təmələhu rəhan nəuviriən kəm ik, kəni in mətatig itəlau min.”

²⁹ Mətəu Meri tinəruu əfəməh nəghatien əha, kəni nikin tinəhti pik māmə nipəti nəghatien əha təhro lanu. ³⁰ Kəni agelo təməni=pən kəm in māmə, “Səginian, Meri, mətəu-inu Uhgın təməni rəkis māmə in otətuati e rəhan nəuviriən kəm ik. ³¹ Kəni inəha, ik onəkəpəh məuiğ e nətim kəti, kəni onəkələs iərman. Kəni onakəuin e nərgin mə İesu. ³² In otuva iətəmi əsoli kəni in iətəmi keikei, kəni okəuin lan māmə Nəti Uhgın İlis Agin. Kəni İərmənig Uhgın otol in tuva Kig təhmen=pən əmə e tipin tərəh Təfit. ³³ Kəni in otərmənig e nətəmini min rəfin nətəm kəutsipən e Jekəp, kəni rəhan narmənigian otatig itulin matuvən naunun tika.”

³⁴ Kəni Meri təməni=pən kəm agelo māmə, “?İəsəhrunian māmə oikəhro lanu mələs suakəku kəti nəmə iəsitəu-pəniən iərman kəti?” ³⁵ Kəni agelo təməni=pən kəm in māmə, “Narmin Rəha Uhgın otuva matig lam, kəni nəsanənian rəha Uhgın İlis Agin otəuveğ ik. Kəni in ko, suakəku əsim ko onəkələs, okəuin lan māmə in nəti Uhgın. ³⁶ Kəni iətəni=pinə kəm ik māmə ik kəti İlesəpet tinamki-amki rəkis e nətin kəti iərman, nati əpnəpin in tinəpətauəhli rəkis. Kəmətəni lan māmə ko təseməkiən, mətəu rəueiu əha tinəpəh rəkis məuiğ sikis e nətin. ³⁷ Natimnati min u tatitəu=pən əmə nəghatien rəha Uhgın māmə, “Uhgın təhrun noliən natimnati ərəfin, kəni nati kəti təsiəkisiən ohni.” ³⁸ Kəni Meri təməni=pən māmə, “Əuəh, iəu pətan iol əhruiən əmə rəha İərmənig. Pəh in otol lak nati nak iətəm ik ninəni rəkis.” Kəni agelo təpəh in, kəni mitəlig.

Agelo təməni pətigəm mə İesu otair

Meri təmuvən māmə otəsəlpən e

Ilesäpet

³⁹ Uärisig lan täsuvähian, kani Meri tämiet iman ikin kani maliuäk uähai mätuvən e taun e nitəuat e Jutiä mä otəsal=pən e Ilesäpet, ⁴⁰ kani in tämuvən e lahuənu rəha Səkaraea, kani muvən imä mətəni täuvir kəm Ilesäpet. ⁴¹ Kani nian Ilesäpet tāmətəu nəghatien rəha Meri, suakəku u iətam tətətig e nərfin tāmait, kani Narmin Rəha Uhgın tāməri e niki Ilesäpet. ⁴² Kani in tāmāgət əfəmäh mämə, “Uhgın tinol täuvir ohnik tapirəkis nipətan ərəfin, kani in tinol täuvir min kəm suakəku u onəkələs! ⁴³ Nikik tagiən. Kani təhro Uhgın təmol nati täuvir asoli kəm iəu, mämə mämə rəha İərmənig rəhak tuva məsal=pa lak. ⁴⁴ İətəni lanu mətəu e nian iəmətəu rəham nəghatien, kani suakəku u e nərək tāmāgiən mauit. ⁴⁵ Uhgın otol täuvir kəm ik mətəu-inu nəməni nipəhrənien e nəghatien u İərmənig tāməni tinuva lam mämə otol nipəhrənien lan.”

Nəpuən rəha Meri

⁴⁶ Kani Meri tāməni mämə, “E nəmiəgəhien rəfin rəhak, iatləfəri nərği İərmənig ilis,

⁴⁷ Kani nikik tətāgiən pik o Uhgın İosmiəgəh rəhak,

⁴⁸ mətəu-inu iəu pətan iol əhruin əmə u iəu nati əpnəpin əmə, mətəu nikin tətəhti iəu.

Kani rəueiu mine matuvən, nətəmimi rəfin okotəni mämə Uhgın təmol täuvir kəm iəu;

⁴⁹ mətəu-inu Uhgın u nəsanənien rəhan in iahgin,

in təmol nati apispis min täuvir pik agin kəm iəu,

kani in nərğin tasim.

⁵⁰ In tatolkeikei nətəmimi min u kəutisiai in, inu nətəmimi e nəuaniləuis aupən ikin mətəuarus=pa nəuaniləuis min nətəm kəutəhuva əhanəh.

⁵¹ In təmol nati apispis min e nəsanənien e nəhlmin.

In tāməghi-atiti nətəm kəutəfəri ilah e nətəligiən rəhalah.

⁵² In tatosiahu narmənig min e rəhalah narmənigien,

kani in tətəfəri nətəmi min u rəhalah nətəligiən teiuaiu.

⁵³ Nətəmi nəumis tatus ilah, in tətəugin ilah e nəuanien täuvir,

Kani nətəmi rəhalah nautə tēpət, in tahlī pətigəm ilah, kani nati tikə e nəhlmi lah.

⁵⁴ Uhgın tāməsiru e nəuaniləuis min rəha İslrel u rəhan iol əhruin min,

kani tāməsaluian e rəhan nolkeikeien e ⁵⁵ Epraham mine rəhan min nəuaniləuis,

matuvən əmə lanko naunun tikə mämə in-əha tāməni kəm tipilah min nuvəh.”

⁵⁶ Kani Meri tāmātig ilau Ilesäpet mətəuarus=pən məuig kisil, kani in təmitəlig=pən əpəha iman ikin.

Nairien rəha Jon Bəptais

⁵⁷ Kani nian əhruahru rəha Ilesäpet tinuva mämə otemək lan, kani tāmələs nətin İərman. ⁵⁸ Kani nətəmimi nətəm kəutətig iuəkir ohni mine rəhan min nəuaniləuis, kəmotətəu nanusien əha mämə İərmənig təmol nəuvirien asoli kəm in, kani ilah kəməhuva motol kətəh ilah min mämə okotāgiən pəti.

⁵⁹ Nian suakəku əha tinos nian eit, ilah kəməhuva mämə okotəghi=pən. Kani iuəkir kotauin e nərğin mämə iahuni rəhan tatə Səkaraea, ⁶⁰ mətəu rəhan mämə təni mämə, “Kəpə. Okauin e nərğin mämə Jon.”

⁶¹ Kani ilah kəmotəni kəm in mämə, “? Onak? Rəham nərğin u Jon tikə.”

⁶² Kani kəmotəghati e nəhlmilah mətətapuəh o Səkaraea mə in otəkeikei mənito mə okauin e nərğin mə pəh. ⁶³ Kani in tāmətapuəh o nati kəti mə otətei rəkis nati kəti lan, kani in tāmətei=pən mämə, “Nərğin u Jon.” Nian kəmotəh, narmilah təmiuvig pik.

⁶⁴ Kani e nian əmə əha, nami Səkaraea tinimətig kani tinəhrun nəghatien mətəni-vivi Uhgın. ⁶⁵ Kani nətəmimi rəfin u kəutətig iuəkir kəmotəgin. Kani nətəmimi kəmotəni pik natimnati min u titəlau-təlau əha ilis e nitəni Jutiä. ⁶⁶ Kani nətəmimi min ərəfin nətəm kəmotətəu nanusien əha, kani mətətəlig lan, mətətapuəh mämə, “?Suakəku əha, otuva iətəmi əhro?” Kəməutəni lanəha mətəu-inu kəmotəruh əmə mämə nəsanənien rəha İərmənig tətətig lan.

Səkaraea təməni pətigəm nəghatən Uhgın təməfən kəm in

⁶⁷ Kəni Narmin rəha Uhgın təməri e niki Səkaraea, tatə rəha Jon, kəni in təməni pətigəm nəghatən iətəm Uhgın təməfən kəm in. Kəni təməni lanu məmə,

⁶⁸ “Pəh kotəni-vivi İərmənig, u in Uhgın rəha nətəm İsrəl, mətəu-inu in təmuva məmə otasiru e rəhan min nətəmimi, kəni in təmos rəkis ilah e nəhlmi tikimir min rəhalah.

⁶⁹ Uhgın u təməfəri iosmiəgəh əsanən iətəm otosmiəgəh kitah.

Iosmiəgəh u təmsipən e nəuaniləuis rəha iol əhruiñ rəhan u Tefit.

⁷⁰ Kəni in təhmen=pən əmə e nəghatən iətəm Uhgın təməni rəkis kəm tah nəghatən rəha iəni min rəhan aupən.

⁷¹ In təməni-əskasik rəkis məmə otosmiəgəh itah o tikimir min rəhatah mine nətəmimi rəfin nətəm kəutəməki e tah.

⁷² In tətləfəri iosmiəgəh əha məmə otol nəu-virən u in təməni kəm kəha tərəh min,

kəni təsaluən e rəhan nəghatən iətəm in aru təməni e rəhan nəniəskasikən rəha nasiruən,

⁷³ inu nəniəskasikən iətəm in təməni kəm kəha Epraham.

⁷⁴ In təmləfəri iosmiəgəh əha məmə otosmiəgəh itah,

kəni mələs rəkis itah e nəhlmi tikimir min rəhatah

məmə nian min rəfin e nəmiəgəhiən rəhatah,

kitah okotəhrun nolən rəhan uək e nəhmti Uhgın, kəni məsotəginən,

⁷⁵ kəni kitah okotasim, kəni nəmiəgəhiən rəhatah otəhruahru e nian min rəfin.

⁷⁶ “Kəni ik, nətik, okauñ lam məmə ik iəni rəha Uhgın İlis Agin,

mətəu-inu ik onəkaupən e İərmənig məmə onəkol əpenə-penə rəhan suaru.

⁷⁷ Ik onəkəni pətigəm kəm rəhan min nətəmimi məmə Uhgın otosmiəgəh ilah nian in otafəl rəkis rəhalah təfəgə tərəh min.

⁷⁸ In otol mətəu-inu, in tolkeikei itah matol təuvir kəm tah.

E nolkeikeiən rəhan, Kristo otuva o tah təhmen=pən e mitigar tətəri e neai,

⁷⁹ mətəsiəgəpin itah nətəmimi kəutatig e napinəpuən mine əpəha ikin nimisiən tatoh itəmi ikin, kəni matit vivi nəhlkitah e suaru rəha nəməlinuən.”

⁸⁰ Kəni suakəku təməpət e nipətin, kəni narmin rəhan təsanən. Kəni nian rəfin in tətətig əpəha ikin təpiə-məpiə ikin mətəh-təhnin nian rəhan otuva iətəm otətuəuin uək lan kəni nətəm İsrəl okoteruh.

2

*Nairiən rəha İesu
(Mat 1:18-25)*

¹ E nian min əha uərisig İesu tair, suah kəti iətəm Rom, nərgin u Sisə Okastas, in iətəmi asoli təmətərmənig e nitənimtəni min rəfin rəha Rom. In təmələhu lou kəti məmə okafin rəfin nətəmimi iətəm kəutətatig rəfin əha ikin. ² Inu nəfiniən nətəmimi kəmaupən kol, kəni Kuərinias in kəpmən rəha Siria. ³ E nian əha, nətəmimi rəfin okotəkeikei mohtəlig=pən imalah min ikin kəmotair ikin məmə okafin ilah, kəni kətei rəkis nərgilah e nauəuə rəha kəpmən. ⁴ Kəni Josip mine Meri kəmiaiet e nitəni Kaləli e taun kəti, nərgin u Nasərit, mian əpəha nitəni Jutia e taun kəti, nərgin u Petlehem, ima Kig Tefit aupən. İlau kəmian ikin əha mətəu-inu Josip in mipi Tefit tərəh.

⁵ İlau Meri kətian məmə okos nərgilau. Kənəni rəkis mə Meri otitəu=pən Josip, kəni Meri in namki-amki rəkis e iəpəou.

⁶ Nian ilau əpəha Petlehem, nimə tikə məmə okuapili ikin, kəni kətuapili e nimə rəha nətiməgəh min. Kəni nian rəha Meri tinuva məmə otemək e nətin. ⁷ Kəni iəpəou iətəm in təmaupən mair, in İərmən. Kəni in təuveg e napən, mələhu=pən e bokis kəti iətəm kətəlahu=pən manvehli u nətiməgəh min kəutəuən=pən ikin.

Nətəmimi rəha sipsip min
mine nagelo min

⁸ Kəni e nikali Petlehem, nətəmimi rəha sipsip min kəməutəsəl o rəhalah min sipsip min lapin. ⁹ Kəni agelo kəti rəha İərmənig təmietetigəm=pən o lah, kəni nəhəgəhəgən

asoli rəha İərməniğ təməsiyəpən ilah, kəni kəmotəğin pik. ¹⁰ Mətau agelo tənə=pən kəm lah məmə, “Sotəğiniən, mətau-inu iəu iətuva məmə iəkəfinə nəniən təuvir kəti iətəm otol niki nətəmimi kotəğin pik, kəni nəniən u in rəha nətəmimi ərəfin. ¹¹ Əpəha e taun rəha Kig Tefit, suakəku kəti təməir=pa u rəueiu. In İosmiəğəh, kəni in Kristo iətəm Uhgın təməni aypən məmə otahli=pa o təmah, kəni in İərməniğ. ¹² Inu nəmtətən rahatəmah: onəkoteruh suakəku kəməu-veg e napən, kəni kələhu=pən e bokis kətaugin=pən nati miəğəh min ikin.”

¹³ Kəni rəueiu agin, nagelo min tepət kəməhietigəm=pa məutəhtul ilah min, məutəni-vivi Uhgın, məutəni məmə,

¹⁴ “Kətəni-vivi Uhgın əpəha ilis ilis agin e neai.

Kəni əpəha ləhtəni e nəhue nitəni u, nətəmimi iətəm niki Uhgın tətəğin o lah, ilah okotəti e nəməlinuən.”

Nətəmimi min rəha sipsip min kəməhuvən motəh İesu

¹⁵ Nian nagelo min kinotəpəh nətəmimi rəha sipsip min minotohtəliğ=pən e negəu e neai, kəni nətəmimi rəha sipsip min kəmotəni kəm lah min məmə, “Pəh kəhuvən Petlehem motəh-to nati u İərməniğ təməni=pa kəm tah.”

¹⁶ Kəmotəhrəmlin uəhai əmə məhuvən motəh Meri mine Josip mine suakəku iətəm kəməlahu=pən e bokis iətəm kətaugin=pən nati miəğəh min ikin. ¹⁷ Nian kəməhuvən rəkis motəh suakəku u, kəni kəmotənuş nəğhatən e suakəku u iətəm kəmotəş o agelo. ¹⁸ Kəni nətəmimi rəfin nətəm kəmotətu nəğhatən əha rəha nətəmimi rəha sipsip min, ilah kəmotəuit, narmilah təmi-uvig pik. ¹⁹ Mətau Meri təmətos əmə e nikin natimnati rəfin min u, kəni mətətəliğ lan nian min. ²⁰ Kəni nətəmimi rəha sipsip min kəmohtəliğ, məutəfəri nərgi Uhgın məutəni-vivi in o natimnati rəfin iətəm kəmotətu kəni motəh, təhmen=pən əmə e nati u agelo təməni=pən kəm lah.

Kəmauin e nərgi İesu.

²¹ Nian suakəku təməir minos nian eit, kəni kəhgi=pən tətəu=pən Lou rəhalah, kəni

kəuin e nərgin məmə İesu, nərgin u iətəm agelo təməni=pən kəm Meri aypən rəkis, nian in təməsəpəh əhanəhiən məuig lan.

Josip mine Meri kəmuos İesu mian e Nime Rəha Uhgın

²² Kəni tinuva əhruahru e nian rəha Josip mine Meri məmə okuələş suakəku u mian əpəha İerusaləm məmə okuəfən kəm İərməniğ. Kəni ilau kəmian. ²³ Inu tatitəu=pən əhruahru Lou rəha İərməniğ u tətəni məmə, “Suakəku İərman min u kəmaupən kələş ilah, okəkeiki kətəfən ilah kəm Uhgın məmə rəhan.”

²⁴ Kəni ilau kəmian İerusaləm o nati kəti min, məmə ilau okuos mak keiu uə iəuein keiu, kəni miəhamu mətuəfən kəm Uhgın o nəfəliən nəmikmikən rəha Meri, tatitəu=pən əmə Lou rəha İərməniğ u Mosis təməti.*

Simion təmeruh İesu

²⁵ Kəni inu iətəmimi kəti əha İerusaləm nərgin u Simion. Rəhan nəmiəğəhiən təhruahru, kəni nian rəfin tatitəu=pən nəğhatən rəha Uhgın. Kəni in tətəhtəhmin nuvəiən rəha Kristo iətəm otuva mosmiəğəh mol nəunəhmtiləh nətəm İsrel. Kəni Narmin Rəha Uhgın təmuva məri-əuəh e nikin. ²⁶ Narmin Rəha Uhgın tinəni rəkis kəm in məmə otəsimisiən mətuərus in oteh Kristo iətəm İərməniğ təməni mə otahli=pa. ²⁷ Narmin Rəha Uhgın təməu-lin nikin məmə in otuvən e Nime Rəha Uhgın. Kəni Josip mine Meri kəmuələş suakəku u İesu mian e nime Rəha Uhgın məmə ilau okuol natimnati rəfin iətəm Lou tətəni. ²⁸ Kəni Simion təmeruh İesu, kəni in təmələş=pa e nərfən, kəni mətəni-vivi Uhgın, mətəni=pən məmə,

²⁹ “İərməniğ, nəmol rəfin rəham nəğhatən o nəniəşkasikən kəm iəu, iol əhruiən əmə rəham.

Kəni rəueiu, inatəğəhan lak məmə iəkimiş-tə e nəməlinuən,

³⁰ mətau-inu ineruh e nəhmtək suakəku u iətəm otosmiəğəh nətəmimi.

³¹ İk nəmol əpenə-penə məmə in İosmiəğəh, kəni nətəmimi rəfin okoteruh.

2:14 Luk 19:38 2:19 Luk 2:51 2:21 Luk 1:31 2:22 Lev 12:1-8 2:23 Eks 13:2,12 * 2:24 Lou təməni məmə nian suakəku kəti otair, rəhan məmə niptən otaməkmik e nəhmti Uhgın o nian fote. Rəkis ko, rəhan məmə mine tatə okəkeiki muol sakrifais rəha narəuətəhiən tətətu=pən Lou rəha Mosis. 2:24 Lev 12:8 2:30 Aes 52:10; Luk 3:6; Tait 2:11 † 2:32 Nanihləu, İanihləu — Afin-to e tiksənəri. 2:32 Aes 42:6; 49:6; 52:10

³² In otuva nəhagəhagian, kəni otəgəṭun rəhan suaru kəm Nanihluə[†] min, kəni nətəmini okotləfəri rəham min nətəm Isrel o İosmiəgəh əha.”

³³ Kəni tatə mine mamə rəha suakəku u, narmilau təmiuvig o nəghatən min əha Simion təməni lan. ³⁴ Kəni Simion təməfaki mamə nəuvirən rəha Uhgın otuvən o lau. Kəni in təməni kəm Meri u mamə rəha suakəku mamə, “Onakateh, Uhgın təməni rəkis mamə suakəku u otol mamə nətəmini tēpət əpəha Isrel okoteiui motorin, kəni tēpət min okotəri. Kəni in otuva nəmtətən kəti nətəmini tēpət okotəghati rah lan mamə, ³⁵ nətəmini okoteruh nətəligən min e niki nətəmini tēpət.

“Kəni Meri, nikim otitəgət təhmen e suah kəti təməu nikim e nau asilə.”

Ana təmeruh İesu

³⁶ Kəni pətauəhli kəti əha ikin, nərgin u Ana, kəni in iəni kəti. In nəti Fanuel, iətəmi kəti in təmsipən e Aser aupən ikin. Pətauəhli u, rəhan nu tēpət. Nian in pətan mītə əmə kəti, kəni mītəu=pən rəhan iauəhli. Kəni ilau kəmuən o nu səpin əmə, kəni rəhan iauəhli timis. ³⁷ Kəni pətan u təmətatig əmə lanəha mətəuərus=pə in pətauəhli kəti. Kəni rəuei minos nu eiti-fə. Nian rəfin in tətətig e Nime Rəha Uhgın mətəfaki, inəha ləplapin mine ləhnaiuv tətətuakəm mətəpəh nauənən mətəfaki kəm Uhgın. ³⁸ Kəni in təmuva ikin əha e nian əhruahru Simion tətəghati e suakəku. Kəni pətauəhli u tətəni-vivi Uhgın ohni, kəni mətəghati e suakəku əha kəm nətəmini rəfin u kəməutəhtahnin mamə Kristo in otitis nətəm Isrel.[‡]

Josip mine Meri kəmian Nasərit

³⁹ Nian Josip mine Meri, ilau kəmuol natimnati u lou rəha İərmənig tətəni, kəni kəmlitəlig=pən nitəni Kaləli e taun Nasərit, imalahal ikin. ⁴⁰ Kəni suakəku təməpət muva məskasik, kəni in teinatig vivi, kəni nian rəfin nəuvirən rəha Uhgın tətəriaueh e rəhan nəmiəgəhian.

Iətəm aluə İesu əpəha e Nime Rəha Uhgın

⁴¹ E nu min rəfin, tatə mine mamə rəha İesu kətan İerusaləm mamə okotol lafet rəha Pasova. ⁴² Nian İesu tinos nu tueləf, in təmitəu=pən ilau mihluvən əpəha ilis e lafet əha, təhmen=pən əmə e nolən rəha nətəm Isrel. ⁴³ Nian lafet tinol naunun, kəni nətəmini kinotohtəlig mautəhuvən imalah min ikin, mətəu iətəm aluə İesu in təməsitəu=pənən rəhan tatə mine mamə, in matol əmə əpəha İerusaləm, mətəu ilau kuəruu. ⁴⁴ Nikilau təhti mə in təmuven ilah nətəmini min nəuvein motaupən, kəni ilah kəmtəliuək o nian apiəpiə kətəh. Kəni ilau kinətuəsal lan o rəhalau min nətəmini, mine nətəmini iətəm kuəhrun ilah. ⁴⁵ Mətəu nian ilau kəməsueruhien in, kəni kəmiatəlig muəsal lan mian İerusaləm.

⁴⁶ Kəni e nian kisil, kəni mueruh e Nime Rəha Uhgın, tətəharəg ilah nəgəṭun min matətəlig e lah, kəni mətətapuəh o lah o natimnati nəuvein. ⁴⁷ Kəni nətəmini rəfin nətəm kəmtətəu nati u, narmilah təmiuvig pik o rəhan nəhrunən mine rəhan nuhalpinən nəghatən min.

⁴⁸ Kəni nian rəhan tatə mine mamə kə-mueh, kəni narmilau təmiuvig pik ohni. Kəni rəhan mamə təməni=pən kəm in mamə, “Nətik. ?Nəkəhro matol lanu lan e timlau. Itimlau rəham tatə nikitimlau təhti pik ik, kəni iətuəsal pik lam.” ⁴⁹ Kəni in təməni=pən kəm lau mamə, “?Nətuəsal lak onak? ?Nəsəuhrunən mamə iəu iəkəkeikei mətəuva e nime rəha rəhak Tata?” ⁵⁰ Mətəu ilau kəsəuhrunən nipəti nəghatən tətəni kəm lau.

⁵¹ Kəni in təmitəu=pən ilau mihleuiui mihluvən əpəha Nasərit. Kəni in təmisiai ilau matol nəuialau. Mətəu nian rəfin rəhan mamə tətətəlig e natimnati rəfin min əha e nikin. ⁵² Kəni İesu təmətəpət e nipətin, kəni rəhan nəhrunən tatol iahgin, kəni e nian min rəfin, Uhgın mine nətəmini nikilah tətəgən ohni.

3

Jon Bəptais təməni pətigəm nəghatən rəha Uhgın

(Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28)

^{2:34} Aes 8:14; Mat 21:42; 1Pitə 2:8 [‡] ^{2:38} Nəghatən Kris əhruahru tətəni mamə, “Kristo in otitis İerusaləm,” kəni İerusaləm tatəpsen=pən nətəm Isrel ərəfin. Kəni nəghatən u rəhan suaru keiu. Nətəmini nəuvein iətəm kəutətig e nian rəha İesu, nikilah təhti mamə Kristo otos rəkis nətəm Isrel e nəhlmi tikimər min u nətəm Rom. Mətəu nipətin əsoli mamə Kristo otitis nətəm Isrel e təfəgə tərəh min rəhalah. ^{2:39} Mat 2:23 ^{2:41} Eks 12:24-27; 23:14-17; Dut

¹ Kəni e nian rəha iətəm Rom, nərgin u Sisə Taipiriəs, in təmətarmənig e nītəni min rəfin rəha Rom. Kəni e nian in təmətarmənig mətuərus=pa nu fiftin, kəni nətəmi asoli nəuvein min kəutarmənig ləhtəni e Sisə e niftəni əlkələh min rəha Rom, inu Herot tətarmənig əpəha Kaləli, mine pian Filip in tətarmənig əpəha Ituria mine Trakonaetas, mine Lisanas tətarmənig əpəha Apilin, mine Pontias Pailət u iətəm Rom in kəpmən rəha Jutiə. ² Inu e nian əhruahru rəha Anəs mine Kaiəfəs ilau pris asoli agin mil rəha Isrel.

E nian əha, Jon nəti Səkarəea, in tinəpət rəkis, in mətan əpəha təpiə-məpiə ikin, kəni Uhgın təməfən nəghatən kəti kəm in. ³ Kəni in təmuvən mətan rəfin əha iuəkir o nəhu Jotən mətəni pətigəm nəghatən rəha Uhgın. In mətəni məmə nətəmini okotəkeiki mohtəlig e noliən tərəh min rəhalah, kəni məhuven o Uhgın, məmə in otəfəl noliən tərəh min rəhalah. Kəni nəmətətiən lanko, okol bəptais e lah. ⁴ In təhmen əmə e nəghatən rəha iəni u Aisəə iətəm təmətei e nauəuə rəhan məmə, “Suah kəti tətəuən əpəha ikin təpiə-məpiə ikin mətəni məmə, ‘itəmah, nəkotol əpenə-pənə e suaru rəha İərmənig, kəni mautol rəhan suaru təhruahru. ⁵ Nipəgləuahtəni min otirəuei vivi, kəni nitauat min mine narit min rəfin okosiahu, kəni suaru ekəu-ekəu min okəgəhruahru, kəni suaru u tapəhri-apəhri okol təpiə. ⁶ Kəni nətəmini rəfin okotəh suaru rəha Uhgın o nos-miəgəhiən nətəmini.”

⁷ Kəni e nian əha, nətəmini tēpət kəməhuva o Jon məmə in otol bəptais e lah, mətəu in təməni=pən kəm lah məmə, “İtəmah nəkohtəhmen əmə e təgəluə min! Nikitəmah təsəhtən məmə onəkotagim rəkis e niəməha mine nalpinən rəha Uhgın iətəm tətəu! ⁸ Onəkotəkeiki motol nati kəti pəh kəhrun məmə ninotəpəh pəhriən noliən tərəh min rəhatəmah kəni məhuva o Uhgın. Kəni sotəni aruiən kəm təmah e nəfəriən məmə itəmah nəkotəhruahru mətəu-inu itəmah namipi Epraham min. ! Kəpə! Inu nati əpnəpin əmə. İətəni kəm təmah məmə, Uhgın təhrun noliən kəpiəl min u kəhuva namipi Epraham min. ⁹ Kəni rəueiə əha, Uhgın tinəhtul maru o nətəhli-

pənien nigə e nəukətin. Kəni nəmə nigə kəti təsəuəiən e nəuan iətəm təuivir, kəni in otəuahli mərakə-pən e nigəm.”

¹⁰ Kəni nīmənin nətəmini kəmotətapuəh o Jon məmə, “?Kəni iəkotol nak?” ¹¹ Kəni Jon təməni=pən kəm lah məmə, “Okəmə rəham napən keiu, əfən kəti kəm suah kəti u rəhan tikə. Nəmə nəgəm nauəniən tatig, əfən kəti kəm nətəmini u niglah tikə.”

¹² Nətəmini nəuvein rəha nosiən məni rəha takis kəməhuva məmə otol bəptais e lah, kəni motətapuəh o Jon məmə, “?Kəni iəkotol nak?” ¹³ Kəni Jon təməni=pən kəm lah məmə, “Sotos əuəuəiən məni o nətəmini tapirəkis inu təhmen əmə mə onəkotos.”

¹⁴ Kəni soldia min nəuvein kəmotətapuəh min, “Kəni itimah? ? İtimah o iəkotəhro?” Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Sotoliən nəginən kəm nətəmini məmə, ‘Okəmə nəsotəfaiən məni, kəni iəkotol nəhmaiən kəm təmah.’ Kəni sotoliən nəginən kəm nətəmini məmə, ‘Okəmə nəsotəfaiən məni, kəni iəkotəni=pən kəm nətəmi asoli məmə nəmotol nati kəti tərəh.’ Nikitəmah otəkeiki magiən o nos əhruahruən nətəuəiən rəhatəmah kəni in əmə ko.”

¹⁵ Kəni nətəmi u kəməutəhtahnin Kristo u Uhgın təməni məmə otəhli=pa, nikilah təhti məta Jon in Kristo. ¹⁶ Mətəu Jon təməni=pən kəm lah məmə, “İtəmə bəptais e təmah e nəhu, mətəu iətəmi kəti tətəuə rəhan nəsanənən mine nepətiən tapirəkis iəu. Kəni iəu ləhtəni agin, iəsəhmeniən məmə iəkuva iəu iql əhruiən kəti rəhan o noliən rəhan uək.* Kəni suah kəha, in otol bəptais e təmah e Narmin Rəha Uhgın mine nigəm. ¹⁷ In tətəhtul maru o neruhiən noliən rəha nətəmini məmə otəuəri ilah, nətəm kotəuivir mine nətəm kotərah təhmen e iətəm tətasum. Tətələs fok o nəfəl rəkisiən nilosi wit məmə otos nipətin iətəm təuivir. Nətəm kotəuivir kotəhmen e nipəti wit, tatos ilah matuvən lahuənu. Mətəu nətəm kotərah kotəhmen e nilosi wit, tərakə-pən e lah e nigəm asoli iətəm tətəuə naunun tikə.”

¹⁸ Kəni Jon təməni pətigəm nəniən təuivir e nəghatən tēpət məmə otiuvi=pa nətəligiən rəha nətəmini kəhuven o Uhgın.

Herot təmləfən Jon e kaləpus

3:3 Uək 13:24

3:6 Aes 40:3-5

3:7 Mat 12:34; 23:33

3:8 Jon 8:33,39

3:9 Mat 7:19

3:12 Luk 7:29

* 3:16 Nəghatən əhruahru rəha Jon tətəni məmə, “İəsəhmeniən məmə iəkəti rəkis niləuis e rəhan put.” Uək u, in uək rəha slef. 3:16 Uək 13:25

¹⁹ E nian əha, Herot Antipas təmitirəkis Herotias inu patan rəha pian, kəni in təmol natimnati tēpət tərāh. Kəni noliən min əha, Jon təməni əskasik mahi Herot Antipas o noliən tərāh min rəhan. ²⁰ Kəni Herot Antipas təmatig mol min noliən tərāh kəti min tapirəkis, in təmələs Jon muvən mahtipəsīg lan e kaləpus.

*Jon təmol bəptais e İesu
(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)*

²¹ Mətau nian Jon təməsuvən əhanəhiən e kaləpus, kəni in təmatol bəptais e nətəmimi min, kəni İesu min təmuva, kəni Jon tol bəptais lan. Kəni nian İesu təmətəfaki, Uhgīn təmerəh e neai, ²² kəni Narmin Rəha Uhgīn təmsipəri meiuaiu, nīpətin təhmen e mak muva məharəg pəri e İesu, kəni nəuia Uhgīn təmsipəri e negəu e neai mətəni məmə, “İk nətik keikei, iəkolkeikei pik ik, kəni nikik tagiən pik agin ohnik.”

*Kəha tərāh min rəha İesu
(Mat 1:1-2)*

²³ Nian İesu təmətuəuin rəhan uək, rəhan nu təhmen=pən e tate.

Nətəmimi nikilah təhti məmə in nəti Josip.

Kəni Josip in nəti Heli,

²⁴ Heli in nəti Matat,

Matat in nəti Lifai,

Lifai in nəti Melki,

Melki in nəti Janae,

Janae in nəti Josip,

²⁵ Josip in nəti Matatias,

Matatias in nəti Amos,

Amos in nəti Neham,

Neham in nəti Esli,

Esli in nəti Nagae,

²⁶ Nagae in nəti Mahat,

Mahat in nəti Matatias,

Matatias in nəti Semein,

Semein in nəti Josek,

Josek in nəti Jota,

²⁷ Jota in nəti Joanan,

Joanan in nəti Resa,

Resa in nəti Serupapel,

Serupapel in nəti Sealtiel,

Sealtiel in nəti Neri,

²⁸ Neri in nəti Melki,

Melki in nəti Ati,

Ati in nəti Kosam,

Kosam in nəti Elmatam,

Elmatam in nəti Er,

²⁹ Er in nəti Josuə,

Josuə in nəti Eliesə,

Eliesə in nəti Jorim,

Jorim in nəti Matat,

Matat in nəti Lifai,

³⁰ Lifai in nəti Simion,

Simion in nəti Jutə,

Jutə in nəti Josip,

Josip in nəti Jonam,

Jonam in nəti Eliakim,

³¹ Eliakim in nəti Meleə,

Meleə in nəti Mena,

Mena in nəti Matatə,

Matatə in nəti Natan,

Natan in nəti Tefit,

³² Tefit in nəti Jese,

Jese in nəti Opet,

Opet in nəti Poas,

Poas in nəti Salmon,

Salmon in nəti Nason,

³³ Nason in nəti Aminatəp,

Aminatəp in nəti Atmin,

Atmin in nəti Ani,

Ani in nəti Hesron,

Hesron in nəti Peres,

Peres in nəti Jutə,

³⁴ Jutə in nəti Jekəp,

Jekəp in nəti Aisək,

Aisək in nəti Epraham,

Epraham in nəti Tera,

Tera in nəti Nahor,

³⁵ Nahor in nəti Seruk,

Seruk in nəti Rehu,

Rehu in nəti Pelek,

Pelek in nəti Eper,

Eper in nəti Sela,

³⁶ Sela in nəti Kaenan,

Kaenan in nəti Apaksat,

Apaksat in nəti Sem,

Sem in nəti Noa,

Noa in nəti Lamek,

³⁷ Lamek in nəti Metusela,

Metusela in nəti Inok,

Inok in nəti Jaret,

Jaret in nəti Mahalalel,

Mahalalel in nəti Kenan,

³⁸ Kenan in nəti Enos,

Enos in nəti Set,

Set in nəti Atəm,

kəni Atəm in nəti Uhgīn.†

4

*Setən təməfən-əfən kəm İesu
(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)*

3:19 Mat 14:3-4; Mak 6:17-18 3:22 Jon 1:32 3:23 Luk 4:22; Jon 6:42 3:32 Rut 4:17-22 3:36 Jen 11:10-26

† 3:38 kətəni mə Atəm in nəti Uhgīn mətau-inu, Uhgīn in təmol Atəm. 3:38 Jen 4:25-26

¹ Narmin Rəha Uhgın tərərtauh e nərtağəhian rəha İesu, kəni nian in tərspən e nəhu Jotən, kəni Narmin Rəha Uhgın tərəghati=pən e niki İesu mərə in otuvən əpəha tərta-mərta ikin. ² Kəni e nian fote, Setən tərəfən-əfən kəm İesu. E nian min rəfin əha, in tərəuənian, kəni e naunun nian min əha, nəumis tərəs agin in. ³ Kəni Setən tərta=pən kəm İesu mərə, “Okərə ik Nəti Uhgın, əni=pən kəm kərtael u mərə otəuhlin mol pıret lan.” ⁴ Kəni İesu tərəuhaltın nəghatıən rəha Setən mərə, “Kərətəi e Nauəuə Rəha Uhgın mərə, ‘Nətəmimi ko kəsətərtağəhian e nərənian əmə.’”

⁵ Kəni Setən tərta İesu mian əpəha e nıtaut əfərəh kərta, kəni mərətun uəhai əmə in e nıtaimntəni min rəfin, mine e nəuvırən rəhalah, ⁶ kəni in tərənı=pən kəm in mərə, “İəu o iəkəfın e nəhlməm narmənıgıən min mine nərətən min rəfin, mine nəmərtağian rəhalah, mərta-inu natimnati rəfin tərtağ e nəhlmək, kəni iəkəhrun nərəhan-pənıən kəm iətərta-pəh iəkəlkeiki mərə iəkəfən kəm in. ⁷ Mərta nərə nəkəfaki=pə kəm iəu, kəni natimnati min rəfin u rəham.”

⁸ Kəni İesu tərta=pən kəm in mərə, “Nauəuə Rəha Uhgın tərta nıta mərə, ‘Onəkotəfaki əmə kəm rəhatəmäh lərmanıg Uhgın, kəni in əmə, onəutol əmə rəhan nətəlgian.’”

⁹ Kəni Setən tərta in mian əpəha Jerusiləm e nəhue nıta əpəha ilis agin e Nıta Rəha Uhgın. Kəni mərta=pən kəm in mərə, “Okərə ik Nəti Uhgın, iuvig-to u ikinu, ¹⁰ mərta-inu kərətəi e Nauəuə Rəha Uhgın mərə, ‘In otəhli=pə nərta min rəhan kəhuva mətəsəl vıvı ohnik, ¹¹ kəni ilah okotos əmə ik ilis e nəhlmlıh mərə onəsorınian nəhlkəm e kərtael.’”

¹² Kəni İesu tərəuhaltın nəghatıən rəha Setən mərə, “Nauəuə Rəha Uhgın tərta min mərə, ‘Onəsotolıən nərən-əfənıən kəm rəhatəmäh lərmanıg Uhgın mərə otol nati kərta, mərə nəkoteruh mərə in tərtağ itəmäh min, uə kərta.’”

¹³ Nian Setən tərta naunun e nərən-əfənıən rəhan, in tərəgim mıvən isəu o İesu mərtahtəhın mərə nian tərta kərta min rəhan otəpanuva min.

İesu tərtautəuin rəhan uək əpəha Kaləli (Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)

¹⁴ Kəni İesu tərtağı=pən nıta nıta Kaləli, kəni nərənıən rəha Uhgın tərərtauh e nərtağəhian rəhan. Kəni nəghatıən ohni tərtaəuə-təuə e lahuənu min tərta e nıta nıta. ¹⁵ Kəni İesu in tərtağə-tun e nıta rəha nuhapumınian min, kəni nətəmimi min rəfin kərtautəni-vıvı in.

Nətəm Nasərıt kərtautəpəh İesu

(Mat 13:53-58; Mak 6:1-6)

¹⁶ Kəni İesu tərta nıta Nasərıt, ikin əha in tərtaut ikin əpən. Kəni e nian rəha Sapət, in tərtaut e nıta rəha nuhapumınian tərta mərə mərə in tətol nian min. Kəni in tərtaut mərə otəfin Nauəuə Rəha Uhgın.

¹⁷ Kəni kərtafən nauəuə iətəm kərtaıu-ıu rəha ianı u Aıseə. Kəni in tərtauhru=pən e iətəm Aıseə tərta nıta tərta lanəha mərə,

¹⁸ “Narmin Rəha Uhgın tərtağ lak mərta-inu tərtağın iəu mərə iəkəni pərtağ nərta tərta kəm nərta min. Kəni tərtağı=pə iəu mərə iəkuvən mərta=pən kəm nətəmı kərtağ e kaləpus mərə iəkıtis ilah, kəni mähli pərtağ ilah, kəni mərta=pən kəm nətəmı min nəhmtılah tərta mərə okoteruh nati. Kəni tərtağı=pə iəu mərə iəkuvən mıtis niki nətəmı, ¹⁹ kəni mərta pərtağ mərə nian tınuva rəkis mərə lərmanıg otəğtun rəhan nərtaıən kəni məmıəğəh nətəmı.”

²⁰ Nian tərtafın rəkis nauəuə u, kəni mərtaıu-ıu min mərta nauəuə u kəm iətəm tərtaəuə nauəuə u, kəni mərtağ mərə otəğtun nətəmı. Kəni nəhmtı nətəmı rəfin əha imə tərtaut əmə lan. ²¹ Kəni in tərtağəhı kəm lah mərta mərə, “Rəueıu u e nian u nətətağ lan e Nauəuə Rəha Uhgın, Uhgın tıtol əpə nəghatıən min əha tınuva mətol nıphrıənıən lan.”

²² Nətəmı rəfin kərtautəni-vıvı in, kəni nərta tərtaıuıg o nəghatıən tərta min in tərta, kəni mərta kəm lah min mərə, “‘Nəti Josıp u, uə kərta?’”

²³ Kəni İesu tərta=pən kəm lah mərə, “İəkəhrun mərə onəkotəni=pə nəghatıən əuas u kəm iəu u tərta mərə, ‘Təktə, ol vıvı aru-to nıpətım,’ u nıpətın mərə, ‘Natimnati min əha u kərta nıta mərə rəkis ilah əpəha Kapənıəm, tərta mərə nəkuva mol min ilah u ikinu imam ikin.’” ²⁴ Pərtaıən,

iækəni kəm təmah məmə ko nətəməmi kə-sotisiaən iəni kəti iətəm tatsipən e lah.
²⁵ E nian rəha Elaijə, nuhuən təməsəfu-viən o nu kisił mine məuiğ sikis, nəumis təman kəni nauəniən tikə. Kəni iətəni pəhriən kəm təmah məmə, e nian əha, pətalimis min tepət u ikinu Isrel, ²⁶ mətəu Uhgın təməsahli-pəniən Elaijə məmə otu-vən masiru e lah. Kəpə. In təmahli=pən məmə otasiru e pətalimis kəti əpəha Sae-don e taun Sarefat, kəni pətan u in pətan lanihlua kəti. ²⁷ Kəni e nian rəha iəni Elisa, nətəmi tepət kəməutatig Isrel u kəmau-tos nimisiən u leprosi e nipəti lah, kəni Elisa təməsol viviən kəti mine. Mətəu in təmol vi əmə Neman u iətəm Siria, in iətəm lanihlua kəti.”

²⁸ Kəni e nian nətəməmi u e nimə rəha nuhapuminien kəmotətəu nəghatien əha niəməha təmol pik ilah. ²⁹ Kəni kəmotəhtul uəhai əmə motaskəlim Iesu, motələs mo-hiet itaun, məhuvən əpəha e kiəkis e nikali taun məmə kotəraki pətigəm lan. ³⁰ Mətəu Iesu təmaluak rəkis e lah miet e nəlugin e lah kəni matuvən.

Iesu təmahli pətigəm
 narmin tərəh e iətəmi kəti
 (Mak 1:21-28)

³¹ Kəni Iesu təmeiuaiu muvən əpəha Kapeniəm, taun kəti min rəha Kaləli. Kəni e nian rəha Sapət in təmətəgatun nətəmi.

³² Kəni nətəməmi iətəm kəmotətəu rəhan nəghatien, narmilah təmiuvig pik ohni mətəu-inu rəhan nəghatien təfigəm, nepətiən tatig lan.

³³ Kəni in əpəha imə e nimə rəha nuha-puminien, kəni suah kəti əha ikin iətəm narmin tərəh kəti tətətig lan. Kəni in təmagət əfəməh məmə, ³⁴ “!Ei, Iesu iətəm Nasərit! ?Təhro? ?Nəmuva məmə nəkol nərahien kəm timah? Inəhrun rəkis ik. Ik iətəmi Asim rəha Uhgın!” ³⁵ Mətəu Iesu təmagət əskasik lan məmə, “!Aah, sagətiən! !let magim rəkis e suah ul!” Kəni narmin tərəh əha təmol suah u tisipəri morin e niftəni e nəlugilah, əmeiko magim rəkis lan, mətəu təməsərakiniən suah u.

³⁶ Kəni nətəməmi rəfin ikin əha narmilah təmiuvig kəni məutəni=pən kəm lah min

məmə, “Ei! ?Nəghatien nak u? Suah u, təmagət əskasik e narmin tərəh min e nəghatien rəha nepətiən mine nəsanəniən, kəni ilah kəmohtiet e nətəməmi.” ³⁷ Kəni nəniən rəha Iesu təmaui mitələu e nitəni əha.

Iesu təmasiru
 e nətəməmi tepət
 (Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)

³⁸ Iesu təməhtul kəni miet e nimə rəha nuhapuminien muvən əpəha e nimə rəha Saimon.* E nian əha, uhu Saimon tatimis matətəpu-əpəu pik, kəni ilah kəmotəni=pən kəm Iesu məmə oteruh. ³⁹ Kəni Iesu təməhtul=pən iuəkir ohni kəni magət əskasik e nimisiən, kəni pətan u təsanən. Əmeiko in təhtul kəni mol nauəniən niglah.

⁴⁰ Nian mitigar tiniuvig rəkis, nətəməmi kəmotos nətəməmi min rəfin u nətəm kau-tohmis e nimisiən pisin pisin min məhuva o Iesu. Kəni in təmələhu=pən nəhlmin e lah kətiəh kətiəh, kəni ilah rəfin kə-motəsanən.† ⁴¹ Kəni iərmis min kəmo-hiet motagim e nətəməmi tepət məutagət əfəməh məmə, “!Ik Nəti Uhgın!” Mətəu Iesu təmagət əskasik e lah mahtipəsik e lah o nəghatien mətəu-inu ilah kotəhrun məmə in Kristo iətəm Uhgın təmahli=pa.

⁴² Kəni kəməni lauig lan, Iesu təmiet əha ikin əha muvən əpəha ikin kəti iətəm nətəməmi kohkə ikin. Mətəu nətəməmi kəmotəsal lan, kəni nian kəmoteruh in, ilah kəməhuva ohni məutalkut məmə okotəniəhu məmə in təsəgimien məpəh ilah. ⁴³ Mətəu in təməni=pən kəm lah məmə, “Kəpə. İəu iəkəkeikei muvən lahuənu pisin min nauvein, məni pətigəm nəniən təuvir rəha Narmənigian Rəha Uhgın, mətəu-inu Uhgın təmahli=pa iəu məmə iəkol lanu.”

⁴⁴ Kəni in təmatuvən mətan e nitəni Jutia mətəni pətigəm nəghatien rəha Uhgın e nimə rəha nuhapuminien min.

5

Natətalig min iətəm Iesu təmaupən
 mauin e lah
 (Mat 4:18-22; Mak 1:16-20)

4:25 1King 17:1,7 4:26 1King 17:8-16 4:27 2King 5:1-14 4:32 Mat 7:28-29 * 4:38 Nian min nauvein, kətauin e Saimon Pitə məmə, “Saimon,” kəni nian nauvein, kətauin lan məmə, “Pitə.”

† 4:40 Lou kəti rəha nətəm Isrel tətəni məmə iətəmi ko təsələsien iətəm tatimis e nian rəha Sapət. Mətəu nian mitigar tiniuvig rəkis, kəni Sapət tinol naunun, kəni nətəməmi kotəhrun nələsien nətəmi. 4:41 Mat 8:29; Mak 3:11-12 4:44 Mak 1:35-39; Mat 4:23

¹ Nian kəti, Iesu təmətəhtul e nikali nəhu asoli, nərgin u Lek Kaləli.* Kəni nīmənin nətəmimi kəməhuva motəhtul motohtəlau lan məutətətə kəni məutəhgi ilah min məmə okotətəu nəghatien rəha Ughin. ² Kəni in təməh bot keiu rəha nətəm kautos nəmu e nipəkil mətəu ilah kəutafəl nopin min rəhalah. ³ Kəni Iesu təmuven e bot rəha Saimon,[†] kəni mətəpuəh ohni məmə otiuvi-pah bot tuvən ihluə nəuветin. Nian Saimon təməharəg pətigəm e bot, kəni Iesu təməharəg lan mətəgətu nətəmimi.

⁴ Nian Iesu təməghati rəkis kəm nətəmimi, kəni mənī=pən kəm Saimon məmə, “Saimon, otasua kotəsəu-pah lokamnīm, kəni ko motaraki e nopin motos nəmu nəuvein.” ⁵ Kəni Saimon tənī məmə, “Iətəmi asoli, iəmotalkut pik lapin mətəuərus=pa u, məsotosien nəmu kəti mine. Mətəu ik nīnənī min mā okəhuvən, təuvir pəh kəhuvən motaraki min e nopin.”

⁶ Kəni nian ilah kəmotol, kəmos pik nəmu tēpət e rəhalah nopin, kəni nopin min rəhalah kəmotəri kəni motasisi e nəmu min, kəni nopin min təsuvəhiən kotəhapu. ⁷ Kəni ilah kəmotauin=pən min e nətəmimi e bot pisin mā kəhuva motasiru e lah. ! Kəni ilah kəməhuva motəmkī=pən nəmu e bot pəti mil kuəri muəriəuəh e nəmu, kəni iuəkir bot mil kuamnīm!

⁸ Nian Saimon Pitə təmeruh nati u, kəni təməsiəulin=pən kəm Iesu e nīsi-aiən mətəni məmə, “!Iərmənig, uvən isəu ohniəu, iəu iəsəhmenien, iəu iol təfagə tərəh!” ⁹ In təməghati lanu mətəu-inu in mine nətəmi min əha e bot mil, kəmotauit pik narmiləh təmiuvig o nəmu min u tēpət lanəha. ¹⁰ Kəni Jemis mine Jon, nətī Səpəti mil u katiavi nəmu min ilahal Saimon, ilau min kəmuauit pik narmiləu tiuvig o nəmu min u.

Mətəu Iesu təməni=pən kəm Saimon məmə, “Səginien. Ik iətəm rəha niu-viən nəmu, mətəu rəueiu əha matuvən, ik onəkiuvi=pa nətəmimi.” ¹¹ Kəni nian ilah kəmotiuvī-pari rəhalah bot min, kəni mətəpəh ərəfin natimnati kəni məhuərisig e Iesu, kəni məhuva rəhan min nətəmimi.

Iesu təmol vivi iətəm tatos nīmisiən u leprosi

(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

¹² Nian Iesu təmətaliuək e taun kəti, suah kəti iətəmi tamos nīmisiən u leprosi[‡] tə-maliuək muva. Nīmisiən u leprosi təmaiū ərəfin e nipətin. Kəni nian in təmeruh Iesu, təmeiūaiū məsiəulin=pən nipənəgin e niftəni mətəfən nīsiəiən kəm in, mə-tasək mətəkeikei kəm in mətəni kəm in məmə, “Iərmənig, okəmə nəkolkeikei, kəni nəkəhrun nol viviən iəu, kəni mafəl rəkis namikmikiən lak.”

¹³ Kəni Iesu təmuəhru e nəhlmin mələhu=pən lan mənī məmə, “Əuəh. !əkolkeikei. !əuvir-təl” Əmeiko rəueiu agin, nīmisiən u leprosi tikə lan.

¹⁴ Kəni Iesu təməniəhu məmə otəsəni pətigəmiən natimnati min u kəm nətəmimi, mətəu təməni kəm in məmə, “Uvən meruh pris kəti pəh in oteh məmə nipətim tinol lanko, kəni ko ik mol sakrifais kəm Ughin iətəm Lou rəha Mosis tətəni məmə nəmə suah kəti iətəm rəhan leprosi tinikə, kəni nətəmimi okotəhrun məmə nīnəuvir pəhriən, kəni rəham namikmikiən tinikə.”

¹⁵ Mətəu nanusiən rəha Iesu təmīet mu-vən ikin min rəfin, kəni nətəmimi tēpət kəməhuva məmə okotətəlig e rəhan nəgə-tuniən, kəni məmə in otol vivi nīmisiən min rəhalah. ¹⁶ Mətəu nian tēpət, in tatuvən təpiə-məpiə ikin, in pisin əmə, məmə otətə-faki.

Iesu təmol vi iətəmi nipətin nəuветin təmimis

(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)

¹⁷ Nian kəti, Iesu təmətəgətuən əpəha ima e nīmə kəti, kəni Farəsi min, mine nəgə-tun min rəha Lou, ilah min əpəha ikin kəutəharəg, kəmotəsipən əpəha lahuənu min e nītəni Kaləli, mine nītəni Jutiə, mine taun Jerusiləm. Kəni nəsanəniən rəha Iərmənig tatətig o Iesu məmə in otol vi nətəmimi min u kəutəhmis. ¹⁸ E nian əha, nətəmimi nəuvein kəmotələs suah kəti məhuva, in tətəpili əmə e nīmahan rəhan mətəu-inu nipətin nəuветin təmimis. Kəni ilah kəmotolkeikei məmə okotələs məhuva

* 5:1 Nəghatien Kris əhruəhru tənī məmə, “Lek Kenesəret” u nərgin kəti min rəha Lek Kaləli. 5:1 Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 † 5:3 Inu Saimon Pitə, 5:5 Jon 21:3-8 5:11 Mat 19:27 ‡ 5:12 E Nauəuə Rəha Ughin, nəghatien u “leprosi” tətəghati e nīmisiən pisin pisin min e nīlositəmi. Nīmisiən min u tətərakin nīlositəmi, kəni Lou rəha Mosis tətəni məmə iətəmi kəti tamos nīmisiən lanəha, in tamikmik e nəhmti Ughin. Afin Levitikas iətəm tēpət 13-14. 5:14 Lev 14:1-32

motəluhu=pən e nəhlki İesu. ¹⁹ Mətau ilah kotərru nuvənən ima mətau nətəmini tepət əha ikin. Kəni kəməhuvən əpəha ilis e nəhue nimə motos rəkis nəhgi nimə nəuvetin, § kəni motəhlman-əhlman e suah u teiuiu e nimahan rəhan muvən iuəkir əmə o İesu.

²⁰ Nian İesu təmeruh rəhalah nəhatətiən, kəni tənə məmə, “Niəli. Rəham nolrahən min, iəu inos rəkis rəkis.”

²¹ Kəni nəgətu min rəha Lou mine Farəsi min nikiləh təhti məmə, “? İətəmi nak u tətəghati əuvsan məmə in Uhgın? Uhgın əmə in təhrun nos rəkişən noliən tərəh min rəha nətəmini.”

²² İesu in tinəhrun rəkis rəhalah nətəligiən, kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “? Təhro nəutətəlig lanko? ²³ ? Nikitəmah təhti məmə nəghatiən u timətig o nəniən, ‘ləkos rəkis rəham təfəgə tərəh min,’ uə nəghatiən u, ‘əhtul maliuək?’

²⁴ Kəni rəuei onəkoteruh məmə Nəti nətəmini in tatos nəpətiən o nos rəkişən təfəgə tərəh min u ikinu e nəhue nitəni.” Kəni in təməni=pən kəm suah u təmatimis məmə, “əhtul, mos rəham nimahan maliuək matuvən imam ikin.” ²⁵ Kəni əmeiko təsuvəhiən agin, suah u təhtul mələs rəhan nimahan minətəliuək mətəni-vivi Uhgın matuvən. ²⁶ Kəni ilah rəfin kəmotəuit pik ohni narmiləh təmiuvig, kəni məutəni-vivi nərgi Uhgın, kəni məutərəmrumin kəni məutəgin nəuvetin məutəni məmə, “Nəman, rəuei kitəh kəuteruh nati apispis agin.”

*İesu təmauin e Lifai
(Mat 9:9-13; Mak 2:13-17)*

²⁷ Uərisig e natimnati min u, İesu təmiet maliuək matuvən, kəni in təmeruh suah kəti iətəm tatos məni rəha takis, nərgin u Lifai, tətəharəg ikin kətətəou=pən takis ikin. Kəni İesu təməni=pən kəm in məmə, “Va, muərisig lak muva rəhak iətəmini.”

²⁸ Kəni in təməpəh natimnati min rəfin rəhan, məhtul muərisig e İesu.

²⁹ Kəni Lifai təmol nauəniən əsoli kəti rəha İesu əpəha e rəhan nimə. Kəni

nətəmini tepət nətəm kəutos məni rəha takis, mine nətəmi əpnəpin min kəməhuva məutəharəg pəti ilah min ilah məmə okotəuən. ³⁰ Kəni Farəsi min mine nətəmini nəuvein min u rəhalah nəgətu min rəha Lou, nikiləh təsəgiəniən kəni məutəni=pən kəm nətəmini rəha İesu məmə, “? Təhro itəmah nəutəuən pəti əmə itəmah nətəmi kəutos məni rəha takis mine nətəm nol təfəgə tərəh?”

³¹ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “İətəmini u in təsimisiən, təsarəriəniən e toktə. Mətau iətəm tatimis, in otərəriə e toktə. ³² İəu iəməsuvaie məmə iəkəuin e nətəmini min u kotəni məmə kinotəhrə-ahru rəkis. Mətau iəmuva məmə iəkəuin e nətəmini min u kotəhrun əmə məmə ilah kəutol noliən tərəh min, məmə okotəuhlin rəhalah nətəligiən.”

*Noliən rəha nəpəhiən nauəniən o Uhgın
(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)*

³³ Kəni ilah kəmotəni=pən kəm İesu məmə, “Nətəmini rəha Jon Bəptais, nian rəfin kəutəpəh nauəniən məutətuək o nəfəkiən kəm Uhgın, kəni nətəmini rəha Farəsi min ilah min kəutol əmə nati kətiəh, mətau rəham nətəmini min kəutəuən əmə katilpin. ?Təhro?” ³⁴ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “? Nian itəmah nəutol nauəniən rəha iətəm təmol əmə marit, mətau okotəni kəm rəhan min məmə okotəkeiki mətəpəh nunəni nauəniən, uə kəpə? !Kəpə! ³⁵ Mətau nian tətuva nətəmini okotələs rəkis suah u təmol əmə marit mətələs məhuvən iəu o rəhan min nətəmini. Kəni e nian əha, ilah okotəpəh nauəniən lan.”*

³⁶ Kəni İesu təməni min nəghatiən əuhlin kəti tol lanu məmə, “Ko suah kəti təsosiən napən vi rəhan məhapu nəuvetin, kəni məhli=pən e napən əmnəmit məmə otol pəsig e iətəm tərəh. Mətau tənə məmə otol lanəha, kəni otərəkin rəhan napən vi, kəni napən vi nəuvetin ko təsəməhli vivie ilau napən əuas.

³⁷ “Kəni ko suah kəti təsosiən wain vi miuvi=pən e pətəl əuas u təskasik, pətəl u kəmol e nilosi nənə.† Nəmə suah

§ 5:19 E nian əha, kəmol nəhgi nimə nəuvein e tael. Kəni nətəmi min u kəmos rəkis tael min nəuvein məmə otol nipiğ təhmen e suah u iətəm in tatimis. 5:20 Aes 43:25; Luk 7:48 5:24

Jon 5:8 5:30 Luk 15:1-2 5:34 Jon 3:29 * 5:35 “İətəmini iətəm təmol əmə marit” tətəgətu=pən İesu, kəni “rəhan min nətəmini” tətəgətu=pən nətəmini min rəha İesu. † 5:37 E nian əha, kəmol pətəl rəha wain e nilosi nənə. Pətəl vi in timətmətig o nəhgiəni. Mətau pətəl əuas in təskasik ko təsəhgiəni. Nian nəhu krep tuva mol wain lan, kəni nəhgin tətalifu pətəl tətəsi.

käti tol lanəha, kəni wain vi otahlify kəni miməhrehreh, kəni wain taiəh rəfin, kəni pətəl min, otərah. ³⁸ Mətau wain vi okəkeikei kiuvi=pən e pətəl vi ətmətig. ³⁹ Kəni iətəmi iətəm təmənmim rəkis wain əuas, ko in təsolkeikeiən māmə otənmim min wain vi, mətau in otəni māmə, ‘Wain əuas in təuvir.’”

6

Nətəmini rəha Iesu kəməutəhli wit e nian rəha Sapət

(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Nian kəti e Sapət, Iesu mine rəhan min nətəmini kəməutaliuək məutohapumin e nasumiən min rəha wit, nati kəti təhmen e rais, kəni rəhan min nətəmini kəutəhli wit nəuvein məutauig rəkis nilosin, kəni mautun.

² Mətau Farəsi min nəuvein kəmotagət māmə, “!Ei! Sapət u rəueiu, kəni noliən u nautol təsəhmen-pəniən e Lou. ?Təhro itəmah nautol lanko?”

³ Mətau Iesu təməni=pən kəm lah māmə, “? Itəmah nəsofatinian e Nauəuə Rəha Uhgin, natimnati min əha Kig Tefit təmol aupən? Ilah rəhan min nətəmini nəumis təmus ilah. ⁴ Kəni in təmuvən imə e Nima Tapolin rəha Uhgin, təmos piret u iətəm pris min kinotəfən rəkis kəm Uhgin. Kəni Lou tətəni māmə pris min əmə kotəhrun nuniən, mətau Tefit in təmun kəni məfən nəuvein kəm rəhan min nətəmini māmə okotun.” ⁵ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah māmə, “Iəu, Nəti Iətəmini, iəu iəarmənig e nian rəha Sapət.”

Iesu təmol vi iətəmini e nian rəha Sapət

(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Kəni e nian pisin kəti min rəha Sapət, Iesu təmuvən əpəha imə e nimə rəha nuhapuminian, mətəgəton nətəmini. Kəni ikin əha, suah kəti əha ikin nəhlmin maru təmimis, ko təsegaruiən lan. ⁷ Kəni nəgə-tun min rəha Lou, mine Farəsi min, ilah kəutəsəl māmə okoteruh mə Iesu otol vi suah u e nian rəha Sapət, pəh ilah kotəhrun nəniən mə Iesu təmatgəhli Lou.

⁸ Mətau Iesu təməhrun əmə nətəligian rəhalah, kəni təməni=pən kəm suah u nəhlmin təmimis māmə, “Va, məhtul aupən.” Kəni təvən məhtul=pən əha aupən. ⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah māmə, “!əkolkeikei māmə iəkətapuəh nati kəti o təmah. ?Təhro? ?E nian rəha Sapət, noliən nak in təhruahru e Lou māmə okol, kəhrun noliən nati təuvir uə kəhrun noliən nati tərah? ?Okosmiəgəh iətəmi, uə okuhamu itəmi?” ¹⁰ Kəni Iesu təməsal=pən meruh nətəmini mitəlau, kəni məni=pən kəm suah u nəhlmin təmimis māmə, “Uahru-to e nəhlməm.” Kəni in təmuahru e nəhlmin, kəni nəhlmin təuvir. ¹¹ Mətau Farəsi min mine nəgəton min rəha Lou, nikilah nərah pik agin, kəni məutəghati-əghati kəm lah min māmə okotəhro e suah kəha Iesu.

Iesu təmauin e tuələf aposil min rəhan

(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Kəni e nian min əha, Iesu təmuvən əpəha ilis e nitəuat māmə otəfaki, kəni mətəfaki lapin mətəuərus tian. ¹³ Kəni ti-nian, in təmauin e rəhan min nətəmini māmə okəhuva moteruh in. Kəni in təmitəpin rəkis tuələf, mauin e nərgin lah māmə aposil min. ¹⁴ Nərgi aposil min u tol lanu: Saimon iətəm Iesu təmauin e nərgi vi mə Pitə, mine pian Antiru, mine Jemis mine Jon, mine Filip, mine Patolomiu, ¹⁵ mine Matiu, mine Toməs, mine Jemis nəti Alfias, mine Saimon u kətauin lan māmə Selot,* ¹⁶ mine Jutəs nəti Jemis, mine Jutəs Iskariot u iətəm təməgəhan e Iesu kəm rəhan min tikiimir min.†

Iesu təməgəton nətəmini kəni mosmiəgəh

nətəm kəutohmis

(Mat 4:23-25)

¹⁷ Kəni Iesu mine rəhan aposil min kə-moteiuiəu e nitəuat məhuva ikin kəti təməhli ikin, ilah nətəmini rəhan min tepət, mine nətəmini əpnəpin min tepət, kəmotəpən nitəni Jutiə, mine Jerusiləm, mine nikalkali nitəhi Taea mine Saedon. ¹⁸ Ilah kəməhuva māmə okotətau nəghatiən rəha Iesu, kəni māmə otol vi nimisian min rəhalah. Kəni in təmol vi nimisian min

6:1 Dut 23:25

6:2 Jon 5:10

6:3 1Saml 21:1-6

6:4 Lev 24:5-9

*

6:15 Afin-to futnot e Mat 10:4.

† ^{6:16} iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau māmə Saimon, ilau u Saimon Pitə mine Saimon u kətauin lan māmə Selot. Kəni iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau māmə Jemis, ilau u Jemis nəti Səpəti mine Jemis nəti Alfias. Kəni iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau māmə Jutəs, inu Jutəs Iskariot mine Jutəs nəti Jemis u kətauin pisin māmə Tateas e nauəuə rəha Matiu.

rəhalah. Kəni in təmol vi min nətəmini narmin tərəh min kəmotərəkin ilah. ¹⁹ Kəni nətəmini nətəm kəməutəhtul təlau-təlau lan, kəmotalkut məmə okotək mətəu-inu nəsanənən tatsipən lan matol vi ilah rəfin.

*Nagienən mine nərahən
(Mat 5:1-12)*

²⁰ Kəni İesu təməsal=pən meruh rəhan min nətəmini, kəni tən=pən kəm lah məmə,

“İtəmah u nanrah min, nəutatig e nəuvirən pəhriən. In nəuvirən pəhriən mətəu-inu, itəmah nətəmini rəha Uhgın, kəni in otarməng e təmah.

²¹ İtəmah nətəm nəumis tatus itəmah rəueiu, nəutatig e nəuvirən pəhriən. In nəuvirən pəhriən mətəu-inu, onəkotəni məmə, ‘Əuəh, təhmen.’

İtəmah nətəm nəutasək u rəueiu, nəutatig e nəuvirən pəhriən. In nəuvirən pəhriən mətəu-inu onəkotaləh.

²² Onəkotatig e nəuvirən pəhriən nian nətəmini kəutəməki e təmah, kəni kəsegəhanən e təmah məmə onəkotol nati kətiəh itəmah min ilah, kəni kətəni rah itəmah, kəni kətərəkin nərgi təmah məmə itəmah rəha iərmis min, kəni ilah kəutol noliən min əha kəm təmah mətəu-inu iəu Nəti iətəmini, kəni itəmah rəhak min.

²³ E nian min əha, nəkotagiən, kəni motə-mako e nagienən mətəu-inu nətəuən əsoli rəhatəmah rəha natimnati min əha tətətig e negəu e neai. Nikitəmah otagiən mətəu tipiləh min kəmotol noliən kətiəh əmə kəm iəni min əupən ikin.

²⁴ Mətəu, kəsi, nərahən əsoli otuva o təmah u rəhatəmah nautə tepət rəueiu mətəu-inu, ninotos rəkis nagienən rəfin iətəm onəkotos,

²⁵ Kəsi, nərahən əsoli otuva o təmah nətəm nəutəuən pik məutətəu təuvir lanəha rəueiu mətəu-inu, nəumis otəpanus itəmah.

Kəsi, nəhməiən əsoli otuva o təmah nətəm nəutələh əha rəueiu mətəu-inu, onəpanotasək agin.

²⁶ Kəsi, nərahən əsoli otuva o təmah nian nətəmini min kəutləfəri nərgi təmah mətəu-inu, tipiləh min

kəməutləfəri lanəha nərgi iəni eiua min əupən ikin.”

*Otolkeiki rəhatəmah min tikimir min
(Mat 5:38-48; 7:12)*

²⁷ Kəni təməni min məmə, “Mətəu iətəni kəm təmah nətəm nəutatəlig lak motəhrun məmə, onəkotəkeiki məutolkeiki rəhatəmah tikimir min, kəni məutol təuvir kəm nətəm kəutəməki e təmah, ²⁸ kəni nian nətəmini kəutəuiakən e təmah, mətəu itəmah onəkotəni=pən kəm Uhgın məmə otəfən rəhan nəuvirən kəm lah, kəni onəkotəfəki o nətəmini u kəutol tərəh e təmah.

²⁹ “Okəmə suah kəti tem nikapim, əfən min nəven tem. Okəmə suah kəti tos rəham kot, kəni ətəhtul maru min o nəfən minən rəham sot. ³⁰ Kəni əfən min nati nak kəm iətəmini kəti nəmə teasiə lam, kəni iətəmini kəti təmos rəham nəuvein natimnati, əpəh əmə, məsətapuəhiən lan.

³¹ Kəni otol təuvir kəm nətəmini rəfin e noliən min rəfin iətəm nəkotolkeiki məmə nətəmini okotol kəm təmah.

³² “Nikitəmah təsəhtən məmə okləfəri itəmah nəmə itəmah nautolkeiki əmə nətəmini min u kotolkeiki əmə itəmah mətəu-inu, nətəmi kotərəh min, ilah min kotolkeiki ilah min. ³³ Nikitəmah təsəhtən məmə okləfəri itəmah nəmə itəmah nautol təuvir əmə kəm nətəmi min u kəutol təuvir əmə kəm təmah. Mətəu-inu nətəm kotərəh min kəutol min nati kətiəh. ³⁴ Nikitəmah təsəhtən məmə okəni-vivi itəmah nəmə nəutegəhan e natimnati kəm nətəmi nəuvein nətəm ilah kotəhrun nalpin-pinəiən nitain kəm təmah. Mətəu-inu nətəmini kotərəh, ilah min kəutegəhan e natimnati kəm lah min məmə nian kəti kəpanos=pən min nitain.

³⁵ “Mətəu onəkotəkeiki məutolkeiki rəhatəmah min tikimir min, kəni məutol təuvir kəm lah, kəni məutegəhan=pən e natimnati u kəmos məmə okəsotalpinən. Okəmə onəutol lanəha, rəhatəmah nətəuən əsoli tətətig, kəni nəkəhuva nənəti Uhgın İlis Agin, mətəu-inu in tatol təuvir kəm nətəm kəutaumis min, kəni matol təuvir min kəm nətəmi u kəsotanən məmə nikiləh tagiən o natimnati təuvir u in tatol kəm lah. ³⁶ Mətəu onəkotolkeiki nətəmini təhmen əmə e rəhatəmah Tətə tatolkeiki nətəmini.”

Sənən noliən rəha iətəmimi
(Mat 7:1-5,17-27; 12:34-35)

³⁷ Kəni İesu təməni məmə, “Onəsənən noliən rəha iətəmimi məmə tərəh, pəh kəsənən rəham noliən məmə tərəh; onəsənən məmə suah kəti otəkeikei mos nalpinən o təfagə tərəh rəhan, kəni pəh okəsənən məmə ik onəkəkeikei mos nalpinən o təfagə tərəh kəti rəham; salpinən malu e noliən tərəh rəha iətəmimi u tatol kəm ik, kəni pəh kəsalpinən kalu e noliən tərəh rəham.
³⁸ Ətuati, məfən kəm nətəmimi, kəni Uhgın otəfinə natimnati tēpət tēpət kəm ik, təhmen e kətim u təməri kasin-asin kərgin təri məriauəh kəni mətauvəregın u okəfinə e nəhlmə. Okəmə nəkəfən tēpət, okəfinə tēpət kəm ik, mətəu nəmə nəkəfən təkəku əmə, okəfinə əmə təkəku kəm ik.”

³⁹ Kəni in təməni nəghatən əuhlin kəti kəm lah məmə, “İətəmi nəhmtin təpis ko təsitien iətəmi kəti min u nəhmtin təpis min. ! Kəsi, okiauvig=pən e nıpəg asoli! ⁴⁰ İətəm kətəgətun, in təsapirəksian rəhan iəgətun, mətəu iətəmi u tətətəlig vivi mətitəu=pən iəgətun e nətəligien min rəfin, in otuə məhmen e rəhan iəgətun.

⁴¹ “?Təhro nətəni nıpıspisi nigı e nəhmti piam, mətəu nikim təsəhtien nigı asoli agin e nəhmtəm? ⁴² ? Nəmə nəsəhrunien nigı asoli e nəhmtəm, kəni onəkəhro mos rəkis nıpıspisi nigı e nəhmti piam? ! İtəmah nəfaki eiüə min! Aupən mos rəkis nigı asoli e nəhmtəm, kəni məhrun neruhien nıftəni e nəhmti piam kəti.”

⁴³ Mətəu İesu təkəikei mətəni məmə, “Ko nigı katun kəti kotəsəuəien e nigı kəsünien, təhmen=pən əmə e nigı kəsünien ko təsəuəien e nigı katun, ⁴⁴ mətəu kəhrun neruhien nigı e nəuan. Ko iətəmi təsəhlien nəua nigı katun e nigı akonə, kəni ko iətəmi təsəhlien nəua nigı ətəhien e nəuaniləuis arfu. ⁴⁵ İətəmi təuvır, nıkin təriauəh e natimnati təuvır min, kəni in tatol natimnati təuvır. Kəni iətəm tərəh, nıkin təriauəh əmə e noliən tərəh min, kəni in tatol əmə noliən tərəh; mətəu-inu e nian in tətəghati, kəni natimnati min əha e nıkin kəutohiət.”

⁴⁶ Kəni İesu təməni məmə, “? Təhro nəutaın lak məmə ‘İərməniğ, İərməniğ,’ mətəu nəsətolien nati iətəni? ⁴⁷ Pəh iəkəgətun itəmah e noliən rəha suah kəti iətəm təmuəə ohniəu, kəni mətətuə nəghatən

min rəhak, kəni matol natimnati min iətəm iətəni ilah.

⁴⁸ “Kəni in təhmen əmə e iətəmimi u təmol rəhan nimə. Təmaupən mel nıftəni meıuəıu muvən mafəl vivi kəpiəl əpəha ləhtəni, kəni mol pən rəhan nimə ikin. Nian nuhuən təməfuv maiu məhruəh muəə mələs pikin, mətəu təsələuəlian lan, mətəu-inu təmol təkəsik. ⁴⁹ Mətəu iətəmi iətəm tətətəu nəghatən rəhak kəni məsəlian, in təhmen=pən e iətəm təmol pəri rəhan nimə əmə e nıftəni. Nian nuhuən təməfuv maiu məhruəh muəə mələs pikin nimə, kəni əmeiko təmei morin məhapu-əhapu.”

7

Nəhatətəian rəha iətəmi asoli kəti rəha soldia min

(Mat 8:5-13)

¹ Nian İesu təməghati rəkis kəm nətəmimi, kəni in təmuəvən əpəha e taun Kapeniəm.
² Kəni ikin əha, iətəmi asoli kəti rəha soldia min rəha nətəm Rom tətətiğ, kəni slef kəti əha ikin rəhan iətəmimi in tolkeikei pik, mətəu slef əha tatimis pik, rəhan nəhməien tēpət. ³ Kəni e nian iətəmi asoli əha təmətuə nənian rəha İesu, kəni in təmahli rəkis nətəmi asoli nəuvein rəha nətəm İsrəl məmə okəhuəvən motəni=pən kəm İesu məmə otuvən mol vi rəhan slef.
⁴ Kəni nətəmi asoli min əha kəməhuəə motəh İesu, məutətapuəh əskasik ohni məutəni məmə, “İərməniğ, təhruahru əmə məmə nəkasiru e suah kəha, ⁵ mətəu-inu in tolkeikei pik kithə nətəm İsrəl, kəni in təmasiru mol nimə rəha nuhapuminiən.”

⁶ Kəni İesu təmitəu=pən ilah. Kəni nian kınəhuəə iuəkir o nimə, iətəmi asoli rəha soldia min təhli=pən rəhan min nətəmimi kəhuəvən moteruh İesu məutəni rəhan nəghatən u məmə, “İərməniğ, suəiən nəhgim təsikəien, mətəu-inu iəu iəsəhmenien məmə nəkuəə imak ikin.
⁷ Kəni tol lanu, iəu iəsəhmenien mə iəkuəə meh ik. Ik iətəmi asoli kəti, mətəu iəu iətəmi əkəku əmə. Mətəu əghati əmə, kəni rəhak iol əhrui, in otətəu təuvır min.
⁸ İəkəhrun məmə ik natos narməniğien məmə nımisian otəkeikei mol nəuiam. İəkəhrun mətəu-inu iəu min, rəhak nətəmi asoli min kəutarməniğ lak, kəni iətol nəuiəlah. Kəni soldia min nəuvein əha ikin nətəm iəu iərməniğ e lah. Nəmə iəkəni kəm kəti məmə, ‘Uvən,’ kəni tuvən. Kəni

nəmə iəkəni kəm kəti məmə, ‘Va,’ kəni tuva. Kəni nəmə iəkəni kəm rəhak slef məmə, ‘Ol nati u,’ kəni tol nati əha.”

⁹ Nian Iesu təmətəu nəghatien u, nar-min təmüvig pik o nəghatien rəha suah u. Kəni in təmeirair məni=pən kəm nəhlin nətəmini u kəutəhtul uərisig lan məmə, “İəkəni kəm təmah məmə, suah u səniəmə in iətəm Isrel. Kəni nati əp-napin nətəm Isrel, mətəu iəsəruhian ilah kəti rəhan nəhatətəien iahgin təhmen=pən lan.” ¹⁰ Kəni e nian iahlirəkis min rəha iətəmi asoli kəmohtəlig=pən imə, kəni moteruh iol əhrui əha tinəsənən rəkis.

Iesu təməsmiəgəh nəti pətəlimis kəti

¹¹ Kəni təsuvəhiən e natimnati min u, Iesu təmuvən e taun kəti nərgin u Nain, ilah rəhan min nətəmini mine nimənin nətəmini tepət kəutəhuərisig lan. ¹² Kəmol nıpai e kəpiel titələu e taun əha, kəni nian Iesu təmuva iuəkir o namtihiuə rəha taun, meruh nətəmini kəutəsipən e taun mautələs iətəm təmimis kəti. In iətəm aluə iərman, nəti pətəlimis kəti in kətiəh əmə. Kəni nimənin nətəmini tepət e taun əha kəutəliuək pəti ilah pətəlimis əha.

¹³ Mətəu nian lərmənig təməh pətəlimis əha, nikin təhmə pik ohni, kəni məni=pən kəm in məmə, “Səəkian.” ¹⁴ Kəni in təmuvən mek uvləuə u kətəlis suah u təmimis lan, kəni kəmotəhtul. Kəni Iesu təməni=pən məmə, “!İətəm aluə! !İətəni kəm ik məmə, əhtul!” ¹⁵ Kəni iətəm təmimis təməmiəgəh kəni məhtul, kəni minətəghati. Kəni Iesu təfən iətəm aluə əha kəm rəhan məmə.

¹⁶ Nətəmini rəfin kəmotəgin məutərəm-rumin, kəni məutəni-vivi Uhgın məmə, “!İəni asoli kəti tinuva u rəueiu kəutətig ki-tah min!” Kəni məutəni min məmə, “!Uhgın təmuva məmə otasiru e rəhan min nətənimil!” ¹⁷ Kəni nanusiən rəha Iesu tə-maiu mitaləu ikin min rəfin e nitəni Jutiə kəni e niftəni min rəfin min iuəkir ohni.

*Iesu mine Jon Bəptais
(Mat 11:2-19)*

¹⁸ Nətəmini rəha Jon Bəptais kə-motəni=pən kəm in natimnati rəfin iətəm Iesu təmol ilah. Kəni Jon Bəptais təmauin e rəhan keiu iətəmini mil kiəuva ohni,

¹⁹ kəni təhli rəkis ilau məmə okian mueruh lərmənig muətapuəh ohni məmə, “?Təhro? ?Ik u iətəm kəmətəni aupən məmə suah kəti otuva, uə itimah iəutəhtənnin iətəmini kəti min məmə otəpanuva min?”

²⁰ Kəni nian suah mil kəmiəuva mueruh Iesu, kəmuəni=pən kəm in məmə, “Jon Bəptais təmahli=pa itimlau iəkiəuva məmə iəkuətapuəh ohnik məmə, “?Təhro? ?Ik u iətəm kəmətəni aupən məmə suah kəti otuva, uə itimah iəutəhtənnin iətəmini kəti min məmə otəpanuva min?”

²¹ Kəni e nian əmə əha ilau kəmiəuva mueruh Iesu lan, mətəu Iesu tətol nimisiən tepət kəutəvir. Nəuvein kəutos nimisiən pisin pisin min, nəuvein narmin tərəh tə-tətig e lah. Kəni nətəmini tepət nəhmti lah tərəh, mətəu Iesu təmol vivi ilah.

²² Kəni Iesu təməni=pən kəm lau məmə, “İatəlig mian muəni=pən natimnati min ərəfin u kəm Jon, nati iətəm namuətəu kəni mueruh. Nətəmi nəhmtiləh təpis ki-nauteruh nati. Kəni nətəmini nətəm nəh-lkilah tərəh kinotətəu təuvir kəni minəu-taliuək. Kəni nətəmini min u kəmo-tos nimisiən leprosi, niłosiləh tinəuvir. Kəni nətəmini min u nıpəgtəlgiləh tə-malu, rəueiu əha kinautətəu nati. Kəni nətəmini min u kəmohtis, kinotəmiəgəh min. Kəni rəueiu, iətəmi kəti tinatəni pətigəm nanusiən təuvir kəm nanrah min.

²³ İətəmini otətig e nəuviriən pəhriən nəmə in təsəhlmanien e nəhatətəien lak o nətim-nati min iətəm iəu iətol uə iəsələn.”

²⁴ Nian iəhləpis mil rəha Jon ilau kəmi-atəlig min, kəni Iesu tinətuəuin mətəghati e Jon kəm nətəmini min u kəutəharəg əha ikin, mətəni məmə, “?Aupən, nəməutəhu-vən ikin təpiə-məpiə ikin məmə nəkoteh nak? ?Nəməhuvən məmə nəkotəfu iətəmi əpnəpin əmə kəti təhmen e nimanuvəhli əfəməh iətəm nimətagi tətalifu alifu əp-nəpin əmə? Kəpə. ²⁵ ?Kəni təhro itəmah nə-mohiet, məmə nəkotəfu iətəmi kəti iətəm tətəvən e napən təuvir nəhmtin tiəkis? Kəpə. Nətəmini kəutəhuvən e napən təu-vir, məutəgiən əmə o rəhalah nautə, ilah kəutətig e nimə təuvir min təhmen e rəha kig. ²⁶ ?Mətəu nati nak əha nəməhuvən məmə nəkotəruh, iəni kəti, uə? Əuəh, pəhriən, mətəu iətəni kəm təmah məmə

7:15 1King 17:23; 2King 4:36

7:16 Luk 1:68

7:20 Sam 40:7; Mal 3:1; Nəh 1:8

7:22 Aes 35:5-6; 61:1; Luk

4:18 * 7:23 E nian rəha Iesu, nətəmini tepət kəutəsal=pən o Kristo iətəm otəpanuva. Mətəu nikiləh təhti məmə in otol noliən pisin e noliən rəha Iesu. Nikiləh təhti məmə Kristo otos nəsanəniən o nəluəginien o kəpmən rəha Rom. 7:26 Luk 1:76

in ilis tapirækis iæni. ²⁷ Suah u inu Nauæua Ræha Uhgin tæmætæghati lan. Uhgin tæmæni mæmæ, 'Otafu-to. Iætahli=pinæ iahlæpis iætæm otos ræhak næghatiæn. In otaupæn lam mæmæ otol æpenæ-penæ e ræham suaru.'

²⁸ Iætæni kæn tæmah mæmæ, nætæmi u kæmotair e niftæni u, kæti tæsapirækisiæn suah kæha Jon. Kæni mætæu iætæmi in læhtæni agin e Narmænigiæn Ræha Uhgin, in ilis tapirækis Jon."

²⁹ Nian nætæmi æpnæpin, mine nætæmimi ræha nosiæn takis kæmotætæu næghatiæn ræha Iesu, ilah kæmotæni mæmæ suaru ræha Uhgin in suaru æhruahru. Kæutæni lanæha mætæu-inu Jon tæmol bæptais rækis e lah.

³⁰ Mætæu Faræsi min mine nægætun min ræha Lou, ilah kæmæsososiæn bæptais ræha Jon, kæni inæha ilah kæmotæpæh suaru ræha Uhgin e næmiægæhiæn ræhalah.

³¹ Kæni Iesu tæmæghati min mæmæ, "O iækæni noliæn ræha nætæmimi u ræueiu, mæmæ tæhmen e nak? Kæni ræhalah nætæligiæn tæhro? ³² Ilah kotæhmen=pæn e kælkælæh min kæutæharæg ikin katol makit ikin mæutæhku mæutæuin e lah min næuvein mæmæ, 'Itimah iæmotæhli nau kæn tæmah mæmæ onækautol danis ræha nægiæniæn lan, mætæu itæmah næsotollian danis. Kæni itimah iæmæutasæk eiua ræha nimisiæn, mætæu næsotasækien kitah min itamah.'

³³ "Iætæni lanu mætæu-inu nian Jon Bæptais tæmuva, mætætuakæn mæsunien næuæniæn nian tæpæt o næfakiæn, mææmmimien wain. Kæni itæmah næutæni mæmæ, 'Suah kæha, narmin tærah kæti tætatig lan.' ³⁴ Mætæu iæu, Næti Iætæmimi, iæmuva mætæuæn mætæm-nim wain, kæni itæmah næutæni mæmæ, 'I Otafu-to, suah kæha in iætæmimi ræha næuæn pikien mine iætæmimi ræha næpisiæn, kæni mætan pæti ilah nætæmimi ræha nosiæn mæni ræha takis, mine nætæmimi nætæm nol tæfægæ tærah!' ³⁵ Mætæu næinatigiæn ræha Uhgin mine nælpækæuiæn ræhan in tæhruahru mæmæ itimlau Jon iætuol nati in tolkeikei. Kæni næmiægæhiæn ræha nætæmimi

u kæutæhatætæ lanæha tætægætun mæmæ inu næpæhræniæn."

Pætæn tærah kæti tæmæueiu næhlki Iesu e sântæ

³⁶ Kæni Faræsi kæti, nærgin u Saimon, in tæmauin e Iesu mæmæ otuvæn mauæn e ræhan nimæ. Kæni Iesu tæmuven lahuænu, kæni muvæn imæ e nimæ ræha Faræsi u mætæharæg mæmæ otæuæn.[†]

³⁷ Kæni pætæn kæti e taun æha in iol tæfægæ tærah, tæmætæu mæmæ Iesu tætauæn æpæha ima Faræsi ikin. Kæni in tæmos sântæ kæti muva iætæm næhmtin tiækis. Sântæ u e pætæl kæmol e kæpiel iætæm næhmtin tiækis, kætæni kæmæ alapastæ. ³⁸ Kæni in tæmuva iuækir o Iesu mæhtul e nikali næhlkin mætasæk, næhu næhmtin tahli=pæn e næhlki Iesu mol næhlkin tæpærig. Kæni tæmafæl næhu næhmtin e næhlki Iesu e næuanun, kæni matek næhlki Iesu e nikæpin mætæfæn nisiaiæn kæn in,[‡] kæni mol=pæn sântæ e næhlkin.

³⁹ Kæni Faræsi u tæmeh nati u, kæni mæni aru e nikin mæmæ, "Næmæ suah u in iæni pæhræn, ko in tæhrun æmæ noliæn ræha pætæn æha iætæm tætek næhlkin, mæmæ in iol tæfægæ tærah."

⁴⁰ Kæni Iesu tæmæni=pæn kæn in mæmæ, "Saimon, iækolkeikei mæmæ iækæni nati kæti kæn ik."

Kæni Saimon tæni mæmæ, "Æuæh, Iægætun, nati nak?"

⁴¹ Kæni Iesu tæni mæmæ, "Suah keiu, ræhalau mæni tæshæmænæn, kæni iærmænig kæti tæmæfæn mæni næuvein kæn lau, mæ nian kæti kæmænuhalpin ræhan mæni. Kæti tæmos faif-hanrit tænaræs, kæni kæti tos fifti tænaræs.[§] ⁴² Nian ilau kinuæruru nælpiniæn, kæni iærmænig tæmæni mæmæ, 'uæpæh æmæ nælpiniæn mæni u næmuos.' Kæni suah mil u in pæhruvæn lan otolkeikei pik iærmænig?"

⁴³ Kæni Saimon in tæni mæmæ, "Nikik tæhti mæmæ iætæm u in tæmos mæni tæpæt, iærmænig in nikin tæmæpæt ohni, in otolkeikei

7:27 Mat 3:1 7:29 Luk 3:12 7:30 Mat 21:32 7:34 Luk 15:2 † 7:36 Nian min næuvein, nætæm Isrel kæutohtæu=pæn noliæn ræha nætæm Kris mine nætæm Rom nian kæutæuæn. Mætæu tæpil ræhalah in læhtæni agin, kæni nætæmimi kæutæmæhli e nikali lah motol næhlmilah tætuæ pæri kæugæ lah, kæni næhlmi lah maru tatos næuæniæn mautun. Kæni mautuahru æmæ e næhlkilah kateruh æmæ. Inu Iesu tæmol lanu nian pætæn æha tæmuva mæueiu næhlkin. Eruh narmin e Mat 26. 7:37 Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3 ‡ 7:38 Næghatiæn Kris æhruahru tætæni mæmæ, pætæn æha tæmek næhlki Iesu e nohlîn, kæni inu næmtætæn ræha nisiaiæn, kæni nikin tagiæn o natimniti iætæm Iesu tæmol kæn in. § 7:41 "Tænaræs," inu mæni ræhalah, tæhmen e vatu ræha Vanuatu. Ræueiu, faif-hanrit (500) tænaræs tæhmen e faif-hanrit-tæusin vatu (500,000 vatu), kæni fifti (50) tænaræs tæhmen e fifti-tæusin vatu (50,000 vatu).

pik iärmänig.” Kəni Iesu təməni məmə, “Nəməni pəhriən.”

⁴⁴ Kəni Iesu təmeirair meruh pətan u, kəni məni=pən kəm Saimon məmə, “?Saimon, nəmeh pətan u, uə kəpə? Nian iəmuva imam ikin, ik nəsəfaian nəhu kəti o nəueiuiən nəhlkək, mətəu pətan u, in təməueiu nəhlkək e nəhu nəhmtin mafəl e nəuanun. ⁴⁵ Nian iəmuva, kəni Saimon, ik nəməsolian nəmtətiən kəti məmə nəkolkeikei iəu. Mətəu pətan u, tatek əmə nəhlkək e nikapin lanko, kəni nolian rəhan tətəgətan məmə in tolkeikei iəu. ⁴⁶ Saimon, ik nəməsəueiuiən rəhk-kapə e kaliku nəu-vetin, mətəu pətan u, in təməueiu nəhlkək e səntə iətəm nati kəti nəhmtin tiəkis. ⁴⁷ Kəni tol lanu iətəni kəm ik məmə, inafəl rəkis rəhan təfəgə tərəh min u tepət pik, kəni tol lanu, nolian min əha iətəm təmol, tətəgətan məmə tolkeikei pik iəu. Mətəu nian iətos rəkis təfəgə tərəh rəha iətəmini nəuan nəu-vetin əmə, kəni kəsi, rəhan nolkeikeiən in natiəkəku ohniəu.” ⁴⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm pətan u məmə, “Rəham təfəgə tərəh min, iəu inafəl rəkis.”

⁴⁹ Kəni nətəmini nəuvein min iətəm kəmutəuən ilah min, kəutəni kəm lah min məmə, “?İətəmini naku təni məmə tatos rəkis təfəgə tərəh rəha iətəmini?”

⁵⁰ Mətəu Iesu təməni=pən kəm pətan u məmə, “Uhgin tinosmiəgəh ik mətəu-inu nəməhatəta lak. Kəni uvən, pəh nəməlinuən rəha Uhgin tətatig ohnik.”

8

Nipətan min u kəmutasiru e Iesu

¹ Uərisig e natimnati min əha, Iesu in tətəliuək matuvən e taun min nəuvein mine lahuənu min nəuvein. In təməni pətigəm nəghatiən rəha Uhgin kəni mətanus pətigəm nanusiən təuvir rəha Narməniğin Rəha Uhgin. Kəni e nian əha, tueləf aposil min rəhan kəməutohtəu=pən. ² Kəni nipətan nəuvein min kəmutəuərisig e Iesu, inu əupən ilah kəməutohmis, uə kəmutos narmin tərəh min e lah, mətəu Iesu in təməhgi pətigəm narmin tərəh min kəni mol vi rəhalah nimisiən. Nərgi nipətan min u Meri u kətəni məmə Maktəla u Iesu təməhgi pətigəm narmin tərəh səpin lan; ³ mine Joana pətauəhli rəha Jusa iətəm in tepət e nətəmini nətəm kəutol uək e nimə rəha kig Herot Antipas; mine Susana;

mine nipətan tepət min. Nipətan min u kəutəfən rəhalah məni o nosiən nəhmti natimnati o nasiruən e Iesu mine rəhan tueləf nətəmini min.

Nəghatiən əuhlin e niftəni
(Mat 13:1-23; Mak 4:1-20)

⁴ Nətəmini min tepət kəmotəsipən e taun min tepət məhuva o Iesu. Nian kəməhuva məutəhtul titəlau lan, kəni təməni nəghatiən əuhlin u kəm lah, ⁵ “Suah kəti, rəha nərfeian nikiti wit, təmuven mətearəgrəg e nikiti wit əpəha e nasumiən. Kəni nəuvein timəarəgrəg e suaru, mətəu nətəmini kəməhuva motaliuek lan, kəni məni min kəməhuva motun rəkis ilah. ⁶ Kəni nikitin nəuvein kohməarəgrəg=pən e niftəni nəuan nəu-vetin iətəm kəpiel əha ləhtəni lan. Nian koteviə, kəni motəukei mətəu-inu nəhu tikə ləhtəni ikin. ⁷ Kəni nikiti wit nəuvein kəmotəmei=pən e niki niləuis u tol nihlin, kəni nian nikiti wit min koteviə mətəu niləuis tətatə-atu ilah kəni kohmis. ⁸ Mətəu nikiti wit nəuvein kəmotəmei=pən e niftəni təuvir kəni moteviə kəni motəuə e nəua lah tepət pik təhmen=pən e uan-hanrit.”

Nian Iesu təməni rəkis nəghatiən u, kəni məghati, məni kəm lah məmə, “İtəmah rəfin matəlgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u.”

⁹ Kəni nətəmini rəha Iesu kəmotəta-puəh ohni məmə, “Əni=pa nipəti nəghatiən u kəm timah.” ¹⁰ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “İtəmah, Uhgin tinerəh rəkis e rəhatəmah suaru məmə itəmah onəkotəhrun nəghatiən rəha Narməniğin Rəha Uhgin iətəm tətəhluəig. Mətəu nətəmini min nəuvein, ilah kəutos əmə e nəghatiən əuhlin min, məmə ilah okoteh, mətəu kotəruu, kəni ilah okəutətu, mətəu ko kəsotəhruniən.”

¹¹ Kəni Iesu in təməni məmə, “Nipəti nəghatiən u tol lanu. Nikiti wit tətəgətan=pən nəghatiən rəha Uhgin. ¹² Nikiti wit iətəm təməmei e suaru tətəgətan=pən nətəmini min u kəutətu nəghatiən rəha Uhgin, mətəu Setən tatos rəkis nəghatiən rəha Uhgin e rəhalah nətəliğin məmə okəsotəsiən nipəhriəniən lan, mə Uhgin otəsosmiəgəhiən ilah.

¹³ “Nikiti wit min u kəmotəmei=pən niftəni u təkəku kəpiel əha ləhtəni, kəutəgətan=pən nətəmini u kəutətu

nəghatien rəha Uhgín, nikilah tətágien ohni. Mətəu nokilah təseiuaiuiən isəu, ilah kəutəhatətə e nian əkuəkir əmə. Mətəu nian nəfeifeiən tuva, uə nərahien tuva e nəmiəghien rəhalah, kəni ilah kotəmei e rəhalah nəhatətəien.

¹⁴ “Kəni nikiti wit min u kəmotəmei=pən e niki nıləuis, kəutəgətu=pən nətəmini u kəmotətəu nəghatien rəha Uhgín, mətəu natimnati tepət tətətu-atu=pən e nəmiəghien rəhalah, mətəu ilah kəutətəlig pik e natimnati rəha nəmiəghien rəhalah, uə ilah kətolkeikei nautə tepət, uə ilah kətolkeikei məmə okotətəu təuvir e rəhalah nəmiəghien. Kəni nəmiəghien rəhalah təsəuəien e nati təuvir kəti e nəghatien rəha Uhgín.

¹⁵ “Mətəu nikiti wit min u kəmotəmei e niftəni təuvir, kəutəgətu=pən nətəmini u kəmotətəu nəghatien rəha Uhgín, kəni nikilah təhruahru kəni məuvir, kəni ilah kəmotəskəlim nəghatien rəha Uhgín tiəkis e nikilah. Kəni ilah kotəuə e nəmiəghien təuvir.”

*Otaru pəri lait e tepil
(Mak 4:21-25)*

¹⁶ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “? Pəh tətəsiəpən e lait kəni masuəpəpim lan e bəkit, uə təharu=pən e nipəg pet? !Kəpə! Kəsəliən lanəha. Nian nəkətasie e lait, kəni mətəharu pəri e tepil məmə nətəmini okoteruh nati lan. ¹⁷ Kəni tol min lanəha, məmə suah kəti tətəhluəig e nati kəti, mətəu Uhgín in otol əpu in, kəni nəmə suah kəti tatos oneuən nəghatien kəti, mətəu Uhgín in otəni əpu. ¹⁸ Nəghatien u nəutətəu, otətəlig vivi lan. Iətəmi u in tinəhrun rəkis nipəti nəghatien rəhak, in təhrun nosien tepət təhmin. Mətəu iətəmi u təsəhrunian, in otəmkərapən e nati iətəm nikin tətəhti məmə tatos.”

*Məmə rəha Iesu mine pian min
(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)*

¹⁹ Kəni e nian əha, məmə rəha Iesu mine pian min kəməhuva məmə okoteh, mətəu kə kəsəhuvənien iuəkir moteh mətəu nətəmini tepət kəutətəlig lan. ²⁰ Kəni nətəmini kəmotəni=pən kəm in məmə, “Məmə rəham mine piam min ilah əpəha ihluə kəutəhtul, ilah kətolkeikei məmə okoteruh ik.”

²¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nətəmini rəfin u nətəm kəutətəu nəghatien rəha Uhgín kəni məutohtəu=pən, ilah u rəhak nətəmini min, ilah rəhak min məmə min mine piak min.”

*Iesu təməniəhu nimətəgi asoli e nəhu
Lek Kaləli*

(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

²² Nian kəti Iesu mine rəhan min nətəmini kəməhuvən e bot kəti, kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Pəh kəhuvən e nikali lek e nitəni=pən.” Kəni kəmotiui nivən mohiet. ²³ Nian bot tinətəiu, kəni Iesu təmuvən mətəpili. Kəni nimətəgi asoli kəti təmeiuaiu=pən e nəhu əha, kəni nəhu tinatuvən e nipəgnəua bot, kəni iuəkir əmə bot tamnim. ²⁴ Kəni kəmotəhgi=pəri Iesu kəni mətəni, “!Ei, Iətəmi asoli! !Ei, Iətəmi asoli! Air-tə, okohmis rəueiul!”

Kəni Iesu təmair magət məniəhu nimətəgi mine peau-peau asoli min. Kəni nimətəgi təmohrahli nəhlmin, kəni təməlinu. ²⁵ Kəni Iesu təməni kəm lah məmə, “Təhro? ?Rəhatəmah iə nəhatətəien?”

Mətəu ilah kinotəgin, kəni narmilah təmiuig min, kəni minautəni=pən kəm lah min məmə, “!Ei! ?Iətəmini nak u? Nati ənpəpin nimətəgi mine nəhu, mətəu kətuətəlig e rəhan nəghatien matuol.”

Iesu təməhgi pətəgəm

narmin tərəh e suah kəti

(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Kəni ilah kəməhuva mohietigəm=pa ima nətəm Kerasa ikin, inəha e nitəni=pən e nəhu u, kəni məhuvəri. ²⁷ Nian Iesu təmuvəri, kəni əmeiko iətəmini kəti əha ikin təmuva meh. Suah u, narmin tərəh min kəutətig lan, kəni in əupən in təsuvənien e napən, kəni in təsəpiliən imə, mətəu in tətətig əmə əha e nipəg kəpiel min, ikin kətitənim nətəmini ikin. ²⁸⁻²⁹ Əupən ikin, nian tepət, narmin tərəh əha tatol in tətəlməli pik, kəni nətəmini kəutəlis nəhlkin mine nəhlmin e sen məmə otəskəlim tiəkis mauteh məmə otəsərekinian natimnati. Mətəu nian rəfin tətətuəu-eatuv sen min əha, kəni narmin tərəh tətəkeikei kəm in məmə otiet magim muvən əpəha ikin təpiə-məpia ikin.

Mətəu nian iəlməli u təməh Iesu, təməarəg əfəməh, muva morin=pən e nəhlki Iesu, kəni mətəgət məmə, “! Iesu, Nəti Uhgín Ilis Agin! ?Nəmə nəkəhro lak?

! Æui, iætətapuəh ohnik məmə onəsoliən nalpinian asoli kəti kəm iəu!” Narmin tərəh u tāməni lanu mətəu-inu Iesu tāməni rəkis məmə in otiet magim e suah u.

³⁰ Kəni Iesu tāmətapuəh ohni məmə, “? Nərgəm pəh?” Kəni in tāməni məmə, “Nimənin Təpət.” Tāməni lanəha mətəu-inu narmin tərəh min tēpət kəməutətig lan. ³¹ Kəni narmin tərəh min kəmōtətapuəh əskasik o Iesu məmə, “Onəsahli-pəniən itimah e nipəg iətəm naunun tikə tapinəpu ikin, u imə nalpinian.”

³² Kəni ikin əha e nikali nitəuət, pikəh min tēpət kətauənə mautan əha ikin. Kəni narmin tərəh min kəməutasək=pən mautəni=pən kəm Iesu məmə, “Æui, egəhan e timah iəkəhuvən e pikəh min əha.” Kəni Iesu təmegəhan e lah kəhuvən. ³³ Kəni narmin tərəh min u kəmohiet e suah u məhuvən e pikəh min, kəni pikəh min ilah rəfin kəmōtaiu mətəuiəu e nipatu, kəni motiuvig=pən e nəhu motənnim.

³⁴ Nian nətəmini nətəm kətaugin pikəh min kəmoteh nati u, kohiet motəgim məhuvən mautəni pətigəm nanusiən rəha natimnati min u e taun rəhalah mine ikin min rəfin titəlau-təlau. ³⁵ Kəni nətəmini kəmohiet e taun məhuvən məmə okoteruh natimnati min əha. Kəni kəməhuva moteruh Iesu, kəni moteh min suah u narmin tərəh min kəmohiet rəkis lan, in tətəharəg e nəhliki Iesu kəni nəpəh nalməliən, kəni minəfən rəkis rəhan napən. Kəni nətəm e taun u kəmōtəgin.

³⁶ Kəni nətəmini u kəmoteh əhruahru nati u e nəhmtilah, ilah kəmōtanus tətəvən kəm nətəmini nəuvein min mautəni pətigəm məmə Iesu tāməhrol lanu mol vivi suah kəha, u əupən narmin tərəh min kəməutətig lan. ³⁷ Kəni nətəmini rəfin u kəutətig iuəkir o Kerasa, kəmōtəni=pən kəm Iesu məmə otiet əha imalah ikin mətəu-inu ilah kinəuətəgin pik. Kəni əmeiko in təmuven e bot məmə okotasuə məhuvən nəve nəhu=pən.

³⁸ Mətəu suah u narmin tərəh min kəmohiet lan, in tāmətapuəh o Iesu məmə, “! Pale, pəh iəkuvnə kitah!” Mətəu Iesu təni=pən kəm in məmə, ³⁹ “!təlig muvən imam ikin, muvən məni pətigəm natimnati min u Uhgın təmol kəm ik.” Kəni suah u təmuven ikin rəfin e taun u iman ikin mətəni pətigəm natimnati min iətəm Iesu təmol kəm in.

Pətauəhli kəti iətəm tatimis mine pətan kəti iətəm tənimis

(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)

⁴⁰ Nian Iesu təmitəlig=pə min e nitəni=pə e nəhu u, nətəmini nikilah təmagiən məmə koteruh min Iesu, mətəu-inu ilah kəmāutəhtahnin. ⁴¹ Kəni iətəmi kəti təmuva meh, nərgin u Jaerəs, suah u in iətəmi asoli kəti rəha nimə rəha nuhapuminian. Təmuva meuiəu misin nəulin e nisiaiən, mətəkeikei e nətapuəhian kəm Iesu məmə in otuvan əpəha iman ikin, ⁴² mətəu-inu nətin pətəkəku tatimis pik rəhan nəhmaiən tēpət, kəni təsuvəhian rəueiu timis. In nəuan kətiəh əmə, rəhan nu tueləf.

Kəni Iesu təmaluək matuvən o pətəkəku əha, kəni nimənin nətəmini tēpət kəmōtəhtul təlau lan mautətə əmə e lah min. ⁴³ Kəni pətan kəti təmuva o Iesu iətəm tatos nimisiən rəhalah nipətan nian rəfin əmə minos nu tueləf, kəni in təmuven o nətəmini tēpət iətəm kəutol mərsin, mətəu ko kəti təsəl viən. ⁴⁴ Kəni pətan əha in təmsipən e nəmtah Iesu ikin, kəni meapən mek nififi napən rəha Iesu, kəni əmeiko rəueiu agin min, rəhan nimisiən təmol naunun. ⁴⁵ Kəni Iesu təni məmə, “? Ei, pəh təkək iəu?”

Mətəu nətəmini kotəni məmə, “Kəti təkəkian ik,” kəni Pita təni məmə, “!Iətəmi asoli, nətəmini tēpət kəutələs pikin ik.”

⁴⁶ Mətəu Iesu təni məmə, “Kəpə. Iəkəhrun məmə iətəmi kəti təkək iəu mətəu-inu iəmətəu nəsanəniən təmiet lak.”

⁴⁷ Kəni nian pətan əha tinəhrun məmə ko təsəhluaigian, in təmuva mətəramrumin pik kəni misin nəulin mətəfən nisiaiən kəm Iesu. Kəni e nəhmte nətəmini rəfin, təni pətigəm kəm Iesu məmə təkək in o nak, kəni mətəni pətigəm min məmə nian təkək in, kəni rəueiu agin min, rəhan nimisiən təmol naunun. ⁴⁸ Kəni Iesu tāməni=pən kəm in məmə, “Nətik pətan, e rəham nəhatətəni lak, ninuva minəuvir. Kəni atuvən, pəh nəməlinuian rəha Uhgın tətətig ohnik.” ⁴⁹ Nian Iesu təmōtəghati əhanəh, kəni iətəmi kəti təmsipən ima Jaerəs ikin tiet=pə, kəni mən kəm Jaerəs məmə, “Nətim pətəkəku tinimis rəkis. Mə iəgəgun nəhgin təkəkian məmə tuva.”

⁵⁰ Mətəu nian Iesu təmōtəu nəghatiən əha, in tāməni=pən kəm Jaerəs məmə, “Səginian. Əhatətə əmə lak, kəni pətəkəku rəham, in otəmiəgəh min.” ⁵¹ Nian Iesu təmuven mietigəm=pən lahuənu ima suah

kəha, kəni mit rəkis əmə Pitə mine Jon, mine Jemis, mine mamə mine tatə rəha pətəkəku u iətəm tənimis, məmə ilah əmə okəhuvən imə. ⁵² Nətamimi rəfin kəutasək əfəməh məutauin e pətəkəku əha, mətəu Iesu tənī=pən kəm lah məmə, “Sotasəkian. Pətəkəku u in təsimisən. In tətəpili əmə.”

⁵³ Kəni ilah kəmotələh əuvsan lan mətəu-inu ilah kotəhrun məmə pətəkəku əha tinimis rəkis. ⁵⁴ Mətəu Iesu təmuvən imə, kəni meapən mos nəhlmi pətəkəku u kəni mauin lan məmə, “Pətəkəku, əhtul.” ⁵⁵ Kəni əmeiko pətəkəku əha təməmiəgəh min məhtul. Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Otəfən nati kəti tun.” ⁵⁶ Kəni rəhan məmə mine tatə, narmilau təmiuvig pik, mətəu Iesu tənī=pən kəm lau məmə, “Onə-suəni pətigəmiən natimnati min u kəm iətəmimi kəti.”

9

Iesu təmahli pətigəm
rəhan nətəmi tuələf
məmə okotəni pətigəm
Narmənigən Rəha Uhgın

(Mat 10:5-15; 14:1-2; Mak 6:7-16)

¹ Kəni Iesu təmoriarun rəhan min tuələf nətəmimi, kəni məfən nəsanənən kəm lah kəni mətegəhan=pən e rəhan nepətiən kəm lah məmə ilah kotəhrun nəhgi pətigəmiən narmin tərəh min, kəni mə ilah okotol vivi nimisən min. ² Kəni Iesu təmahli pətigəm ilah məmə okotəni pətigəm Narmənigən Rəha Uhgın, kəni məmə okotol vivi nətəmimi iətəm kəutohmis.

³ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Nian onəkəhuvən, məsotosiən natimnati nəuvein rəha naliuəkian rəhatəmah, natimnati iətəm təhmen e kasikin, uə kətim, uə nauənən, uə mənī, kəni məsotosiən napən keiu. ⁴ Kəni nian itəmah nəkəhuvən e lahuənu kəti məutətig e nimə kəti, nimə u inu onəkotətig əmə lan mətəuarus nian itəmah onəkohiet lan. ⁵ Kəni ikin pəhruvən onəkəhuvən ikin, nəmə nətəmimi nik-ilah təsəginən məmə nəkəhuva motətig itəmah milah, kəni onəkotohrəpispis rəkis niməulul e nəhlki təmah kəni mohiet. Inu nəmətiən kəti tətəgətan məmə nəkotəpəh ilah, kəni niki Uhgın tərəh o lah.”

⁶ Kəni ilah kəmohtəl motaliuk məutəhuvən lahuənu min məutanus pətigəm nanusiən təuvir, kəni ikin min rəfin

kəutəhuvən ikin, məutəfəki kəm nətəmimi tətəp, kəni kotəmiəgəh.

⁷ Kəni Kig Herot Antipas u in iərmənig e nītəni Kaləli, in təmətəu nanusiən rəha natimnati min u iətəm Iesu tatol ilah. In təmətəlig lan muvən, mətəu tinəruru əfəməh mətəu-inu nətəmimi nəuvein kəutəni məmə Jon Bəptais tinəmiəgəh min, ⁸ kəni nətəmimi nəuvein min kəutəni məmə Elaijə tinuva min, kəni nətəmimi nəuvein kəutəni məmə in iəni kəti rəha Uhgın aupən ikin iətəm təməmiəgəh min. ⁹ Kəni Herot Antipas təməni məmə, “Jon u, iəu iəməuəhtuv rəkis rəhn-kapə. ?Mətəu iətəmi pəh u iətətu rəhan nanusiən?” Kəni in mətəsal e Iesu məmə oteruh.

Iesu təmaugin
nətəmimi faif-tausin

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14)

¹⁰ Kəni aposil min rəha Iesu kəmohtəlig=pa min ohni, kəni motəni=pən kəm in natimnati rəfin iətəm kəmotol. Kəni in təmit ilah mohiet rəkis e nətəmimi, məhuvən əpəha taun pisin kəti min, nərgin u Pətsaitə. ¹¹ Mətəu nian nətəmimi kəmotətu nanusiən məmə Iesu tinuva, kəni kəməhuva məutəhuərisig e lah. Kəni Iesu nikin təmagiən əmə nian təmeruh ilah, kəni in təməgətan ilah e Narmənigən Rəha Uhgın, kəni mətol vivi nətəmi kəutohmis kəutəmiəgəh min.

¹² Kəni ləhnaiuv iuəkir tapinəpu, nətəmi tuələf rəha Iesu kəməhuva ohni məutəni məmə, “İərmənig. Ahli=pən nətəmimi rəfin kəutəhuvən əpəha lahuənu min məmə okotəsal ikin kəti o napiliən kəni mətəsal e nauənən kəti kotun mətəu-inu, ikinu nətəmimi kohkə ikin, in liminan.”

¹³ Mətəu Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Kəpə, itəmah əmə. Onəkotaugin nətəmimi min əha.” Mətəu ilah kəmotəni məmə, “İtimah iəutos əmə piret faif mine nəmu keiu. ? Təhro? ? Nəkolkeiki məmə iəkəhuvən motos nəhm̄ti nauənən kəti min nig nimənin nətəmimi min rəfin əha?”

¹⁴ Kəmotəgəhati lanəha mətəu nətəmimi tətəp pik u kəməhuva ikin əha, nəmə kafin nəmən əmə, kəni ilah rəfin faif-tausin.

Mətəu Iesu tənī=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Əhuvən mətəuəri ilah fifti fifti motəni məmə okotəharəg.” ¹⁵ Kəni rəhan min nətəmimi kəmotəuəri ilah min lanəha, kəni nətəmimi rəfin kəmotəharəg.

¹⁶ Kəni Iesu təmos p̄iret əha faif mine nəmu u keiu, məsəl-pəri əpəha e neai, kəni məfaki=pən lan, kəni məmkəris məfən kəm rəhan min nətəmimi məmə okotəfən kəm nətəmimi. ¹⁷ Kəni nətəmimi rəfin kəmotauən məhuvən nərfiləh tasisi. Kəni kotəpəh n̄isp̄is̄i nauən̄iən, kəni nətəmimi rəha Iesu kəmotaipei=pən e kətim asoli ilah tueləf kotəri vivi.

Pitə təməni məmə
Iesu in Kristo

(Mat 16:13-20; Mak 8:27-9:1)

¹⁸ Kəni nian kəti, Iesu mine rəhan min əmə nətəmimi kautatig, kəni Iesu tətəfaki kəm Uhg̃in. Kəni in tətətapuəh e lah məmə, “?Nətəmimi kəutəni iəu məmə iəu pəh?” ¹⁹ Mətəu kotəni məmə, “Nəuvein kəutəni məmə ik Jon Bəptais. Kəni nəuvein kəutəni məmə ik iəni Elaijə. Kəni nəuvein kəutəni məmə ik iəni kəti rəha Uhg̃in u əupən ikin iətəm tinəmiəgəh min.” ²⁰ Kəni Iesu tətətapuəh e lah məmə, “? Mətəu itəmah nəkotəni məmə iəu pəh?” Kəni Pitə tani məmə, “Ik Kristo iətəm Uhg̃in təməni məmə otahli=pa.”

²¹ Mətəu Iesu təməniəhu əskasik ilah məmə okəsotən̄iən nəghat̄iən min əha kəm nətəmimi. ²² Kəni in tətətiḡ məni min kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Nati kəti otəkeikei muva mol n̄ipəhr̄iən̄iən lan, məmə iəu, Nəti iətəmimi, oikətəu nah-məien e natimnati tepət. Kəni nətəmi asoli u nəhlin rəha Isrel, mine pris asoli min, mine nəḡetun min rəha Lou, ilah okotəmāki lak, kəni motuhamu iəu, kəni iəkimis. Mətəu nian tatol kisil lan, Uhg̃in otol iəkəmiəgəh min e nimisiən.”

²³ Kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Iətəmi u tolkeikei məmə otuva muərisig lak, in otəkeikei məpəh natimnati min n̄ikin tolkeikei, kəni mələs rəhan nig̃i kəməluau muərisig lak, ²⁴ mətəu-inu nəmə iətəmimi tolkeikei məmə otosmiəgəh rəhan nəmiəgəhiən e niftəni u, in otəmkarəpən e rəhan nəmiəgəhiən itul̄in. Mətəu iətəmimi u otimis o nərgək, kəni in otos nəmiəgəhiən itul̄in. ²⁵ ?Nəmə suah kəti otos rəfin natimnati rəha niftəni u, kəni m̄imis ohni, in otos nati təuvir nak? ²⁶ Okəmə nəkulis o nəniən nərgək mine rəhak nəghat̄iən, kəni Nəti iətəmimi

in min otaulis min ohnik e nian in otuva e nepət̄iən əhagəhag mine nəsanən̄iən rəhan, mine e nepət̄iən əhagəhag mine nəsanən̄iən rəha Tatə rəhan mine nagelo min asim. ²⁷ Mətəu iətəni n̄ipəhr̄iən̄iən kəm təmah məmə, itəmah nəuvein u nəutəhtul u ikinu, onəkoteruh Narmən̄ig̃iən Rəha Uhg̃in uərisig nəpanohmis.”

Iesu mine Mosis mine Elaijə
(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)

²⁸ Nian Iesu təməghati rəkis, iuəkir o nəfakiən kətiəh, kəni Iesu təmit Pitə, mine Jon, mine Jemis kəməhuvən əpəha ilis e n̄itəuət məmə in otəfaki. ²⁹ Kəni nian in tətətəfaki, kəni rəhn-kapə təməuhlin muva mol p̄isin, kəni napən rəhan təmuva m̄əruən matoraip-oraip. ³⁰ Kəni əmeiko Mosis mine Elaijə kəmiəiet=pa muəhtul məhləghati ilahal Iesu, ³¹ Kəni nəhagəhag-iən asoli kəti təmasiə m̄itəlau e lau, ilahal kəməhləghati e nimisiən rəha Iesu əpəha Jerusiləm iətəm otol nəghat̄iən rəha iəni min rəha Uhg̃in mə tuva mol n̄ipəhr̄iən̄iən lan.*

³² Mətəu Pitə mine suah mil, napiliən tinos rəkis ilahal, kəni kəmhlapili nəuvein. Mətəu nian kəmhlaire, m̄ihlafu nəhagəhag-iən asoli titəlau e Iesu, kəni kəmhleruh Mosis mine Elaijə kətuəhtul ilahal Iesu. ³³ Kəni nian suah mil kinətuagim rəkis e Iesu, kəni Pitə təməni=pən kəm Iesu məmə, “Iərmən̄ig̃, təuvir məmə itimahāl iəkluva məhlətiḡ u ikinu. Pəh iəklol n̄imauvl̄uyl̄ kisil, rəham kəti, rəha Mosis kəti, kəni rəha Elaijə kəti.” Mətəu in tətətəghati əpnəp̄in əmə, məsəhr̄uniən məmə nəghat̄iən nak u in tətəni. ³⁴ Mətəu nian tətətəghati əhanəh, kəni nəpuə kəti təmuva məuveḡ ilahal, nian kəmhleruh nəpuə təməuveḡ ilahal, kəni kəmhlag̃in pik. ³⁵ Kəni ilahal kəhlətəu nəuia suah kəti təmsipən e nəpuə, mətəni məmə, “Inu nətik iətəm iəu iəmitəp̄in. !əhlətəliḡ vivi lan!”

³⁶ Nian kinotətəu rəkis nəuia Uhg̃in təməghati, kəni Pitə mine Jon mine Jemis kəmleruh p̄isin əmə Iesu. Kəni e nian min əha, kəslən̄iən natimnati min əha kəm suah kəti min, kəməslən̄iən natimnati min u iətəm kəmhleruh.

9:19 Luk 9:7-8 9:20 Jon 6:68-69 9:22 Luk 9:44; 18:32-33 9:23 Mat 10:38; Luk 14:27 9:24 Mat 10:39;

Mak 8:35; Luk 17:33; Jon 12:25 9:26 Mat 10:33; Luk 12:9 * 9:31 Nəghat̄iən Kris əhr̄uahru tani məmə, “Kəni kəhləghati e nian in otiet magim əpəha Jerusiləm.” 9:31 Luk 9:22 9:32 2Pitə 1:16-18
9:35 Luk 3:22

Iesu tāmahlī pētīgəm
narmin tərāh e suakəku kəti
(Mat 17:14-23; Mak 9:14-32)

³⁷ Kəni kəmāni lauig lan, nian Iesu mine rahan iətəmi milahal kəmətsipəri ilis e nitəuət moteuiuiu=pa, kəni moteh nətəmiimi tēpət kəməhuva ohni. ³⁸ Kəni nətəmiimi min əha kəti təmauin əfəməh e Iesu māmə, “Təkolkeikei māmə nəkuva masiru e rəhak suakəku iərman, mətəu-inu in nəuan kətiah əmə. ³⁹ Nian tēpət, narmin tərāh kəti tətuvə lan, kəni mol in tətəgət pik, kəni mol nipətin tətərəmrumin pik, nəhun nəuan ruən tatiet, təhmen e nəuauini tətəhi. Narmin tərāh əha tatorin pik in, kəni mətəskəlim in, kəni məsəpəhiən nian kəti. ⁴⁰ Kəni iəu iəmətapuəh o rəham min nətəmiimi māmə okotəhgi pētīgəm narmin tərāh u, mətəu ilah kətəruu nəhgi pētīgəmiən.”

⁴¹ Kəni Iesu təmāni=pən kəm lah māmə, “Itəmah u nətəmi rəueiu mine, rəhatəmah nəhatətiən tikə. Kəni rəhatəmah nətəligiən təsəruahruən. Kərmə oikətiq kitah min itəmah mətəuarus=pən nian nak nəmanotəhatətə lak. Kəni kərmə onəhgin iəpanəmeig e təmah. It nətim muva u ikinu.”

⁴² Nian suakəku u təmətuvə əhanəh o Iesu, kəni narmin tərāh tətəgəpis təmei morin=pən e niftəni, mol nipətin tətərəmrumin pik. Mətəu Iesu təmagət əskasik e narmin tərāh u, kəni məhgi pētīgəm narmin tərāh tiet, kəni mol vi suakəku. Kəni mətəu suakəku u kəm rəhan tətə.

⁴³ Kəni ilah rəfin, narmiləh təmiuvg o nəsanəniən asoli rəha Ughin. Mətəu nian nətəmiimi narmiləh təmiuvg o natimnati min rəfin u Iesu təmol ilah, kəni in təmāni=pən kəm rəhan min nətəmiimi māmə, ⁴⁴ “Otos nəghatiən u teuiuiu māmni e nikitəmah kəni masətoluən lan. Iəu Nəti İətəmiimi, suah kəti oteghəhan=pən lak e nəhlmi tikimir min rəhak.” ⁴⁵ Mətəu rəhan min nətəmiimi kəsətoləhruən nipəti nəghatiən u mətəu-inu Ughin təməhluaig e nipəti nəghatiən u māmə ilah okəsətoləhruən, kəni ilah kinotəgin o nətəpuəhiən o nipəti nəghatiən u o Iesu.

?Pəh in tēpət?

(Mat 18:1-5; Mak 9:33-40)

⁴⁶ Kəni nətəmiimi rəha Iesu kinautol niki-lah min māmə pəh in otepət mapirəkis ilah rəfin. ⁴⁷ Mətəu Iesu təməhruən rəkis nati niki-lah tətəhti, kəni in təmos suakəku kəti kəni mit muva kəni təhtul e nikali lah, ⁴⁸ kəni mənəni=pən kəm lah māmə, “Nəmə iətəmi kəti, nikin tagiən māmə otos suakəku kəti meruh vivi, kəni in tatol lanəha e nərgək, kəni in təhmen=pən māmə in tatos iəu, mətəh vivi iəu. Kəni iətəmi tatos iəu e nikin agiən, in tatos Ughin u iətəmi təmahlī=pa iəu. Nənəni pəhriən u mətəu-inu iətəmi tatosiahu in ləhtəni agin, in otuva iətəmi asoli.”

⁴⁹ Kəni Jon təmāni māmə, “İərməniq, İtimah iəmoteruh suah kəti tətəhgi pētīgəm narmin tərāh min e nərgəm, kəni iəmotəniəhu māmə otəsəliən lanəha mətəu səniəmə in rəhatəh kəti iətəmiimi.” ⁵⁰ Mətəu Iesu təmāni=pən kəm in māmə, “Səniəhuian mətəu-inu, nəmə suah kəti təsəliən tikimir itəmah min, kəni in tolkeikei itəmah.”

Nətəm Səmeriə nəuvein nikilah təməsəgiənən o Iesu

⁵¹ Kəni tinuva iuəkir o nian Ughin otos Iesu lan muvən əpəha e nəgəu e neai, kəni Iesu tinolkeikei māmə otəkeikei muvən Jerusiləm. ⁵² Kəni in təmahlī=pən nətəmiimi nəuvein mə kotos rəhan nəghatiən mətəupən məhuvən əpəha lahuənu kəti e nitəni Səmeriə māmə okotol əpənə-pənə ohni. ⁵³ Mətəu nətəmi ikin əha, kəsətolkeikeiən māmə in otuvən matig əha imalah ikin, mətəu ilah kətəhruən vivi māmə in tatuvən Jerusiləm.† ⁵⁴ Kəni nian rəhan iətəmiimi mil, Jemis mine Jon, ilau kəmuəruh nati min u, kəni kəmuəni māmə, “İərməniq, nəkolkeikei māmə iəkuəuin e nigəm tisipən əpəha ilis e nəgəu e neai meuiui muva mus ilah?”‡ ⁵⁵ Mətəu Iesu təmeirair mahi ilau. ⁵⁶ Kəni ko məhuvən min lahuənu pisin kəti min.

Nətəmiimi nəuvein kəmotəni mə okəhuərisig e Iesu

(Mat 8:19-22)

9:44 Luk 9:22 9:45 Luk 18:34 9:46 Luk 22:24 9:48 Mat 10:40 9:50 Mat 12:30; Luk 11:23 † 9:53 Nətəm Səmeriə kəutəfaki e nitəuət Kerasim əpəha Səmeriə. Tol lanəha, ilah kəsətolkeikeiən nətəm İrel u kəutəhuvən=pən əha imalah ikin mautəhuvən Jerusiləm məutəfaki e Nime Rəha Ughin. ‡ 9:54 E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəməte e nəghatiən Kris əupən, kətilpin nəghatiən u māmə, “təhmen e Elaijə.” Afin-to e 2King 1:9-16 9:54 2King 1:9-16

⁵⁷ Kəni e nian Iesu mine rəhan min nətəmini kəmətəliuək məutəhuvən e suaru, kəni suah kəti təməni=pən kəm in məmə, “Onəkuvən=pən iə ikin, iəkətu=pən ik.”

⁵⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Kuri rarpin min, rəhalah nıpəg tatig məmə okotapili ikin. Kəni mənig min, nimaalah tatig məmə okotapili ikin. Mətau iəu Nəti İətəmini, nimə rəhak tikə o napiliən.”

⁵⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm suah kəti min məmə, “Va, kilau min ik, nəkuva ik rəhak iətəmini.” Mətau suah u təni=pən məmə, “İərmənig, əui. Oəkətu=pən ik mətau pəh iəkuvən pipim mitənim rəhak tatə.” ⁶⁰ Mətau Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Kəpə, əpəh=pən. Pəh nətəmi kinəhmis rəkis e nikilah, kohtənim aru ilah min. Mətau ik, uvən məni pətigəm Nar-mənigən Rəha Ughin.”

⁶¹ Kəni kəti min təni məmə, “İərmənig, iəkətu=pinə ik muva iətəmini rəham, mətau əui, pəh pipim iəkətilig=pən imak ikin mauiəhrin rəhak min nətəmini.”

⁶² Mətau Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Nəmə suah kəti tinətuəuin matol uək rəha Ughin, mətau rəhan nətəligən tatuvən o natimnati pisin pisin min nəuvein, kəni suah u təsəhmen-pənien məmə Ughin otar-mənig lan.”

10

*Iesu təmahlipən
rəhan nətəmini səpinte-tu
o nəniən nanusien təuvir*

¹ Uərisig e natimnati min əha, İərmənig təmitəpən rəkis səpinte-tu nətəmini nəuvein min rəhan, kəni mahli=pən ilah keiukei kotaupən lan məhuvən e taun min, mine ikin min nəuvein min iətəm Iesu təpanuərisig muvən ikin.

² Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “! Oteruh-to! Nauənien tepət əpəha e nasumien tiniməhtə, mətau noluək min təkəku əmə kəutəulək lan. Otətapuəh o iətəmi əsoli rəha nasumien məmə otahli=pa noluək min tepət məmə okəhuvən motəulək e nasumien rəhan. ³ Əhuvən, mətau onəkotəkeikei motəhrun məmə iəu iətəhli=pən itəmah məutəhuvən təhmen e sipsip əlkələh min mətəliuək məutəhuvən e nəlugin kəri rarpin min.

⁴ Kəni onəsotosien kətim əkəku rəha məni, mine kətim, mine put, kəni məsotəmeigien e suaru məutəghati kəm nətəmini.

⁵ “Nimə nak o nəkəhuvən ikin, nəkotaupən motəni pətigəm məmə, ‘! Pəh nəməlinuian otətətig ikin!’ ⁶ Nəmə iətəmi rəha nəməlinuian əha ikin, kəni rəhatəmah nəfakien otuva mol nıpəhrinien lan, kəni nəməlinuian otətətig ohni. Mətau nəmə iətəmini kəti tol lanəha tikə, kəni nəua nəfakien rəhatəmah otitəlig=pa min o təmah. ⁷ Kəni onəkotətig əmə e nimə kətiəh, sotapiliən e nimə pisin pisin min. Kəni nauənien nak okotəfinə kəm təmah, nəkotun. Kəni nəmnimien nak okotəfinə, nəkotəmnim. Mətau-inu nəmə suah kəti tatol uək, kəni təhruahru məmə in otos nətəuəin lan.

⁸ “Nian itəmah nəkəhuvən e taun kəti, nəmə nikilah tagien o təmah, kəni nəkotun nauənien nak kotəfinə kəm təmah, ‘kəni itəmah onəkotəkeikei motol vi nətəmi kəutəhmis məutətig ikin, kəni motəni=pən kəm lah məmə, ‘Nar-mənigən Rəha Ughin tətəva iuəkir o təmah.’ ¹⁰ Mətau nəmə nəkəhuvən e taun kəti, kəni nətəmini nikilah təsəgəniən o təmah, kəni əhuvən mətəliuək e suaru əsoli min, kəni motəni məmə, ¹¹ ‘Niməulul rəha niftəni e nəhlkitimah, iəkotohrəpispis rəkis, inu in nəmtətiən tətəgətun məmə nəmotol təsəhmenien, kəni Ughin təpəh itəmah. Mətau onəkotəkeikei motəhrun məmə Nar-mənigən Rəha Ughin tinatəva iuəkir rəkis.’

¹² Kəni iətəni pəhrin kəm təmah məmə, Ughin otəfən nəlpinien əsoli kəm lah tapirəkis nəlpinien rəha taun əha Sotəm əupən.

¹³ “! İtəmah nətəm Korasin, kəsi, nəhməien əsoli otuva o təmah! !İtəmah nətəm Petsaitə, kəsi, nəhməien əsoli otuva o təmah! Mətau-inu iəmol pau nati əpispis tepət e taun mil rəhatəmah mətau itəmah nəsotəuhlinien nətəligien rəhatəmah! Kəni nəmə iəmol natimnati min əha əpəha Təə mine Saedon əupən, ko nətəmini əha ikin əha kəmotəuhlin rəhalah nətəligien e noliən tərəh min, kəni ilah məhuvən e nəpən əuas min məhuvən məutəharəg e nəhmtəhu e nigəm məutəgətun məmə kəutətu tərəh əgin o noliən tərəh min rəhalah. ¹⁴ Mətau

e nian əha iətəm Uhgín otol nalpinian kəm nətəmini, nalpinian rəhatəmah in otəskasik, mapirəkis nalpinian rəha nətəm Taeə mine Saedon u aupən. ¹⁵ ?Kəni itəmah nətəm Kəpənəm, nikitəmah təhti məmə Uhgín otəfəri=pən itəmah əha ima nisaiəñ əpəha e negəu e neai? !Kəpə! Mətəu Uhgín otəhlman e təmah nəkoteuiəu ləhtəni agin, ima naulisiəñ.”

¹⁶ Kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan min nətəmini məmə, “Nətəmini u kəutətəlig e təmah, kəutətəlig lak. Kəni nətəmini min u kəutəuhlin=pən nəmtəhləh e təmah, kəutəuhlin=pə nəmtəhləh kəm iəu, kəni məutəuhlin=pən nəhmtiləh kəm suah u iətəm təmahli=pə iəu.”

Səpinte-tu nətəmini
rəha Iesu kəmohtəlig

¹⁷ Kəni nətəmini min rəha Iesu ilah səpinte-tu kəmohtəlig=pə min, kəni nikiləh təmagiəñ məutəni kəm Iesu məmə, “! lərməniğ, nati əpnəpin narmin tərəh min, mətəu nian itimah iəkotəghati e nərgəm, kəni ilah kəutol nəuiətiməh!” ¹⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “!əu iəməh Setən təmsipəri ilis e neai meuiəu təhmen=pən e noraipən. ¹⁹ Otətəlig-to. !əu inəfinə rəkis nəsanəniəñ kəm təmah, u itəmah nəkotəhrun nevig-ərainiəñ sineik min mine skopion* min. Kəni nəsanəniəñ u iətəfinə kəm təmah, in tapirəkis nəsanəniəñ rəha tikimir rəhatəh, Setən. Kəni ko nati kəti təsərəkinian itəmah. ²⁰ Inu nipəhriəniəñ. Mətəu onəsoṭagiəniəñ məmə narmin tərəh min kəutol nəuiətiməh, mətəu onəkotəgiəñ əmə mətəu-inu Uhgín tinətei rəkis nərgitəmah əpəha e negəu e neai.”

²¹ Kəni e nian əha, Narmin Rəha Uhgín təmol niki Iesu tətagiəñ pik, kəni in təməfəki məni məmə, “Tətə Uhgín, ik lərməniğ rəha natimnati rəfin ilis e neai mine ləhtəni e nəhue niftəni. !ətəni-vivi ik mətəu-inu nəməhləuəiğ e nipəti natimnati min u e nəhmti nətəmini nətəm koteinatig mətəhrun vivi nati. Kəni nəmol əpu kəm nətəmini nətəm kotəhmen=pən əmə e kəlkələh min məmə okotəhrun vivi. Əuəh, Tətə, inu nati kəti iətəm ik nəkolkeikei.”

²² Kəni Iesu təkeikei mətəghati kəm lah məmə, “Rəhak Tətə təmegəhan=pə rəkis natimnati rəfin e nəhlmək. Kəni iətəmi kəti tikə iətəm təhrun vivi iəu u Nəti Uhgín, məmə iəu pəh əhrəuəhru. Mətəu Tətə Uhgín əmə təhrun. Kəni iətəmi kəti tikə iətəm təhrun vivi Uhgín, mətəu iəu pisin əmə u Nəti Uhgín, iəkəhrun, mine nətəmini nətəm iəu iəmtəpin məmə iəkol pətiğəm Tətə Uhgín kəm lah.”

²³ Kəni Iesu təmeirair məghati əmə kəm rəhan min nətəmini məmə, “! Onəkə-tatig e nəuviriəñ pəhriəñ mətəu-inu itəmah nauteh e nəhmtitəmah natimnati min u! ²⁴ !ətəni kəm təmah məmə, iəni min tēpət aupən, mine kig min tēpət, kəmotolkeikei pik məmə okoteh natimnati min u itəmah nauteruh, mətəu kəməsoteruhian. Kəni ilah kəmotolkeikei məmə okotətu natimnati min u itəmah nautətu, mətəu kəməsotətuəniəñ.”

Iesu təməghati əuhlin e iətəmi təuvir
kəti rəha Səmeriə

²⁵ Kəni e nian əha, iənatig kəti rəha Lou təməhtul meuiə əmə e nətapuəhiəñ kəti kəm Iesu məmə otehtə məmə Iesu in tēnatig pəhriəñ uə kəpə. In təməni məmə, “?!əgətuñ, oiəkəhro lanu mos nəmiəğəhiəñ itulin?” ²⁶ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “?Lou rəha Mosis tətəni məmə nak? ?Nian ik nətəfin, nipəti tətəni nak kəm ik?”

²⁷ Kəni suah u təməni=pən məmə, “Onəkəkeikei molkeikei lərməniğ rəham Uhgín e nikim rəfin, mine nəmiəğəhiəñ rəfin rəham, mine nətəliəñ rəfin rəham, kəni molkeikei min ik min nəuvein məmə natolkeikei aru ik mine.”

²⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “In əhrəuəhru ko. Okəmə natol lanəha, kəni ik onəkəkos nəmiəğəhiəñ itulin.”

²⁹ Mətəu suah kəha, in tolkeikei əmə məmə otəgətuñ rəhan noliəñ məmə in iətəmi əhrəuəhru, kəni in təmətapuəh o Iesu məmə, “? Mətəu nipəh min ilah iəu min nəuvein?”

10:15 Mat 11:20-24 10:16 Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 10:18 Aes 14:12; Nəh 12:7-10,13; Luk 10:15; Jon 12:31; Nəh 20:1-3,10 * 10:19 Skopion in nati kəti təhmen e tūpə əkəku kəti u tətəlkəu e niftəni. Tatus itəmi, kəni tətəhmə, tapirəkis nilpat uə pitiəmar. 10:20 Fıl 4:3; Nəh 3:5 10:22 Jon 3:35; 10:15 10:24 Mat 11:25-27; 13:16-17 10:25 Mat 22:35-40; Luk 18:18 10:27 Dut 6:5 10:27 Lev 19:18 10:28 Lev 18:5

³⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Suah kəti təmsipən Jerusiləm kəni mali-uək meiuaiu matuvən əpəha Jeriko. Kəni e suaru, nakləh min nəuvein kəmotaskəlīm motəmki rəkis rəhan napən, kəni motoh motələhu timiseiah mətəmähli e suaru, kəni motagim motəpəh.

³¹ “Kəni əmeiko təuvir agin, pris kəti tatitəu min suaru əha mətuva, mətəu nian in təmeruh suah kəha, in təmalieuək mos nikali suaru matuvən. ³² Kəni Lifait† kəti titəu min suaru kətiəh muva, mətəu nian in təmeruh suah kəha in tətəmähli, təmol əmə nati kətiəh min maliuək mos nikali suaru. ³³ Mətəu iətəm Səmeriə kəti, iətəm kautol tikimir ilah nətəm Isrel, in min tatitəu suaru əha mətuva, kəni meruh suah kəha tətəmähli. Nian təmeruh, nikin təmahmə ohni, ³⁴ kəni in təmalieuək muvən ohni, mafəl rəhan nīməgim e oiel mine wain, kəni məuveg vivi ilah. Kəni miləfəri suah u maharu-pəri e rəhan togki, kəni mələs mian əpəha e hotel kəni mateh vivi.

³⁵ Kəni kəməni lauig lan, in təmos məni‡ muvən məfən kəm iətəmi rəha hotel, kəni məni=pən kəm in məmə, ‘Onateh vivi suah u, kəni nəmə nəkərəkə e rəham kəti məni lan, kəni nian iəu iəkitalig=pa min, kəni nəkəni=pa, kəni iəu iəpanalpin.’”

³⁶ Kəni nian Iesu təmol naunun e nəğhatən u, kəni mətapuəh o iəinatig e Lou məmə, “?E rəham nətəligiən, suah milahal əha, nəkəhrun məmə ilahal pəh təmol təuvir kəm suah kəha kəmoħ, təhmen məmə in in kəti?” ³⁷ Kəni iəinatig e Lou təməni=pən məmə, “İətəmimi iətəmi in təmolkeikəi pik suah kəha.” Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “İntəh. İk uvən mol min təhmen=pən əmə məmə inu suah kəha təmol.”

Iesu təmuvən e lahuənu rəha Matə minə Meri

³⁸ Nian Iesu mine rəhan min nətəmimi kəməutaliuək e suaru, kəni kəmoħiet=pən lahuənu kəti. Kəni pətan kəti, nərgin u Matə, in təmos Iesu e nikin agiən muvən əpəha e rəhan nimə. ³⁹ Pətan əha, pian kəti əha ikin, nərgin u Meri. Kəni Meri təmuva məharəg iuəkir e nəhlki İərməniğ mətətəlig e nəğətuñiən min rəhan. ⁴⁰ Mətəu

Matə, rəhan nətəligiən tatuvən pik o noliən nauəniən, kəni uək tinatoh in. Kəni təmu-vən o Iesu məni=pən kəm in məmə, “?İərməniğ, təħro? ?Nikim təhti məmə təħru-ahru əmə, uə kəpə, məmə pətan u piak təsasiruiən lak mine o noliən uək u, kəni iəu pisin əmə iatol? Ahli=pa məmə otuva masiru lak.” ⁴¹ Mətəu İərməniğ təməni=pən kəm in məmə, “Ei, Matə. Sətəlig pikian e natimnati min tēpət lanko. ⁴² Mətəu nati kətiəh əmə in nati agin, kəni Meri in tinitəpin rəkis nati u iətəm in təuvir tapirəkis, kəni ko iəu iəsos rəkisiən nati əha ohni.”

11

Iesu təmətəgətuñ rəhan min nətəmimi e suaru rəha nəfəkiən kəm Uħgin

(Mat 6:9-15; 7:7-11)

¹ Nian kəti, Iesu təmətəfəki kəm Uħgin ikin kəti. Nian təmol naunun nəfəkiən rəhan kəm Uħgin, kəni rəhan kəti iətəmimi təmətapuəh ohni məmə, “İərməniğ, əgətuñ-to itəmah e suaru rəha nəfəkiən kəm Uħgin, təhmen=pən e Jon Bəptais in təməgətuñ rəhan min nətəmimi.”

² Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nian nəmə nəkotəfəki kəm Uħgin, nəkotəni məmə,

“Tatə Uħgin, nərgəm ilis agin, pəh nətəmimi okotisiai.

Pəh rəham nərməniğiən tuva mətətig.

³ Nian rafin, onəkəfa nauəniən niğtəmah təhmen o nian rəueiu.

⁴ Kəni mafəl rəkis rəhatimah noliən tərəh min mətəu-inu itimah min iəsotapliniən motəpəh rəkis nəskəlīm iəkisiən e nikitimah noliən tərəh min rəha nətəmimi iətəm kautol e timah.

Kəni məseğəhan-pəniən e timah iəkəhuvən ima nəfəifeiən, mətə iəkotəmkarəpən motol təfəgə tərəh.”

⁵⁻⁶ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “? Nəmə suah kəti tuva imam ikin lapin, mətəu nauəniən tikə, kəni onəkəħro? Onəkuvan e nimə rəha ik kəti, kəni məni=pən məmə, ‘Pale, suah kəti əha təmsipən isəu muva imak ikin rəueiu lapin,

† 10:32 Lifait, ilah nətəmimi min u kəutasiru e pris min e uək rəhalah, kəni kautol uək pisin pisin min əpəha e Nimə Rəha Uħgin. ‡ 10:35 Nəğhatən Kris əħruahru tətəni məmə, “Tənariəs keiu.” “Tənariəs,” inu məni rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Nian suah kəti tatol uək nian kətiəh, kəni kətatəou in tənariəs kətiəh. 10:39 Jon 11:1; 12:2-3 10:42 Mat

mətau nauəniən təmikə mə iəkəfən kəm in. Əfa nauəniən kəti, iəkos muvən məfən kəm in.’ ⁷ Kəni nəmə, in otəni=pinə kəm ik məmə, ‘! Aaah! Atuvən, səhgi-pəriən itimah, inotapili rəkis itimah kəlkələh min rəhak. Ko iəsəhtul minian məfinə nauəniən kəm ik.’ ⁸ İəkəni kəm təmah məmə, nati əpnəpin ik in kəti, mətau suah u təsolkeikeiən məmə in otəfinə nauəniən kəm ik. Mətau iətəni pəhriən, nian nətəkeikei mətətapuəh ohni, kəni in otəhtul məfinə natimnati min rəfin iətəm ik nəkolkeikei.

⁹ “Kəni tol lanu iəkəni kəm təmah məmə, otətapuəh=pən kəm Uhgın o natimnati, kəni in otəfinə kəm təmah. Kəni otəsəl lan, kəni onəkoteruh. Kəni otəhti-əhti doə, kəni doə otərəh o təmah. ¹⁰ İəkəni lanu mətau-inu nətəmimi rəfin nətəm kəutətapuəh, ilah okotos. Kəni nətəmimi min u nətəm kəutəsəl, ilah okoteruh. Kəni nətəmimi min u kəutəhti-əhti doə, kəni doə otərəh o lah.

¹¹ “İtəmah tatə min. ?İtəmah kəti, nian nətən tətəpuəh o nəmu, kəni in otəfən sineik? ! Kəpə! ¹² ? Uə nian in tətəpuəh o nonalı mənig, kəni in otəfən skopion? * ! Kəpə! ¹³ Nati əpnəpin itəmah nətəmimi nəkotərəh, mətau nəutəfən natimnati təuvir min kəm nenətitəmah min. Mətau Tatə Uhgın e negəu e neai, noliən rəhan in təuvir pik mapirəkis agin noliən rəhatəmah, kəni nipəhriənən, in otəfən Narmin Rəhan kəm nətəmimi min u ilah kəutətapuəh ohni.”

Nətəmimi nəuvein kəmotəni məmə İesu tatol uək e nəsanəniən rəha Setən

(Mat 12:22-30, 43-45; Mak 3:20-27)

¹⁴ Kəni e nian kəti, suah kəti əha ikin iətəm narmin tərəh tətətig lan, kəni in təruru nəghatiən. Kəni İesu təməhgi pətigəm narmin tərəh əha, kəni suah kəha təmətuəuin məghati, kəni nətəmimi nar-miləh təmiuvig pik ohni. ¹⁵ Mətau nətəmimi min əha nəuvein kəutəni məmə, “Pielsepul u in iətəmi asoli rəha narmin tərəh min, in əmə əha təməfən nəsanəniən kəm suah u məmə in otəhgi pətigəm narmin tərəh min e nətəmimi.” ¹⁶ Kəni nətəpisin min nəuvein kəmotətapuəh o İesu məmə in otol-to nəmtətiən asoli kəti e nəsanəniən iətəm tatsipən e negəu e neai mətau-inu, ilah

kotolkeikei məmə okotəhrun-to məmə İesu in iətəmi pəh.

¹⁷ Mətau İesu tinəhrun rəkis nətəligiən rəhalah, kəni təni məmə, “Nəmə nətəmimi e kəntri kəti kəutəhapu ilah min, kəni okotərəkin rəhalah kəntri, kəni nar-mənigəniən otearis mikə. Kəni təhmen=pən əmə, e lahuənu kəti, nəmə nətəmimi lan kəutəhapu ilah min, kəni okotərəkin agin lahuənu u. ¹⁸ ? Kəni nəmə nətəmimi rəha Setən kəutəhapu ilah min, kəni otəhro lanu e rəhan nar-mənigəniən otatig? İətəni lanu mətau-inu nəutəni lanu məmə iətəhgi pətigəm narmin tərəh min e nəsanəniən rəha Pielsepul. ¹⁹ ? Kəni nəmə iəu, iətəhgi pətigəm narmin tərəh min e nəsanəniən rəha Pielsepul, kəni itəmah nəutəni məmə rəhatəmah min nətəmimi kəutəhgi pətigəm narmin tərəh min e nəsanəniən rəha Pielsepul. Təmə tol lanəha, ilah okotakil rəhatəmah min nəghatiən məmə in neuiəni. ²⁰ Mətau nəmə iəu iətəhgi pətigəm narmin tərəh min e nətəmimi e nəsanəniən rəha Uhgın, kəni tətəgətun məmə Nar-mənigəniən Rəha Uhgın tinuvnə rəkis o təmah.

²¹ “Nian iətəmi rəhan nəsanəniən tətəpət nətəmimi natimnati rəha nəluəginəni, in otəhtul maru mətəsəl vi o rəhan nimə, in ko rəhan natimnati kəutəmähli vi əmə. ²² Mətau nian iətəpisin kəti min iətəm rəhan nəsanəniən tapirəkis in, in otuva muəluəgin mətiən-mətiən təhpəhu in, kəni mos rəkis rəfin rəhan natimnati rəha nəluəginəni iətəm təmələhu=pən rəhan nətəligiən lan, kəni in otəuəri natimnati rəfin rəha suah kəha kəm rəhan min nətəmimi.

²³ “İətəmi u in təsuərisigəni lak, in rəhak tikimir. Kəni iətəmi u in təsoriəruən sipsip min, in tatol ilah kəutəgim atiti.”

²⁴ Kəni təməni əskasik məmə, “Nian narmin tərəh tətiet e suah kəti, kəni in tuvən mətan əpəha ikin kəkə-kəkə ikin, ikin nəhu tikə lan mətəsəl ikin otəmeig ikin, mətau təsəruhiən. Kəni in otəni məmə, ‘Pəh iəkitalig=pən e rəhak nimə u iəmsipən ikin əupən.’ ²⁵ Kəni nian in təmitəlig=pa, meh rəhan nimə kəmafəl təpiə vivi, kəni natimnati rəfin kəutəmähli-mähli vi əmə. ²⁶ Kəni in otuvən mit min narmin tərəh səpin min məhuva u kotərəh pik motəpirəkis in. Kəni okəhuvən min imə motatig e nəmiəghəniən

* 11:12 Skopion — afin-to futnot e Luk 10:19

11:15 Mat 9:34; 10:25

11:16 Mat 12:38

11:22 Kol 2:15

11:23

rəha suah u. Kəni suah u, aupən rəhan nəmiəgəhian tərəh, mətəu rəueiu tinərəh pik agin.”

²⁷ Nian Iesu təməni nəghatien əha, pətauəhli kəti tagət əfəməh məmə, “Uhgın təmətuati pəhriən e rəhan nəuvirien kəm pətan u iətəm təmemək lam, kəni məfinə nah kəm ik.”

²⁸ Kəni Iesu təni məmə, “Nipəhriənien, mətəu Uhgın otətuati e rəhan nəuvirien kəm nətəmimi min u kəutətəu rəhan nəghatien tapirəkis agin, kəni mautol.”

Nəmtətien rəha Jonə
(Mat 12:38-42; Mak 8:12)

²⁹ Kəni nian nətəmimi kəməhuva məmə okotətəu nəghatien rəha Iesu, kəməhuva tepət nəuvetin min, kəni Iesu təni məmə, “Itəmah nətəmi rəueiu mine, itəmah nol təfagə tərəh agin min. Itəmah nəko-tolkeikei məmə nəkotəh nati apispis u nəmtətien kəti. Mətəu Uhgın ko təsəfinəien nəmtətien kəti kəm təmah tol lanu. Mətəu Uhgın otəfinə əmə nəmtətien kətiah kəm təmah, inəha nəmtətien rəha iəni Jonə. ³⁰ Təhmen əmə e Jonə mə in nəmtətien kəti tatuvən o nətəm Ninivə u aupən, kəni tol lanu, iəu Nəti İətəmimi iəu min nəmtətien rəha nətəmimi u rəueiu mine.

³¹ “Kəni e nian əha Uhgın otakil nətəmimi rəfin, kəni kwın rəha nitəni pesi ikin, otəhtul məni pətigəm məmə itəmah nətəm nəkotərəh. Otəhrun nəniən lanəha mətəu-inu, in təmiet e nikali nitəni əpəha isəu agin, kəni maliuək muva məmə otətəu nəghatien rəha Kig Solomən u iətəm teinatig pik. Kəni oteruh-to, suah kəti iətəm in ilis agin mapirəkis Kig Solomən tinuva, mətəu itəmah nəsotətəligian.

³² “Kəni nətəm Ninivə okotəhtul e nian Uhgın otakil nətəmimi ərəfin lan, kəni ilah okotəni məmə itəmah nəmotol noliən tərəh. Kəni ilah okotəhrun nəniən lanəha mətəu-inu, nian ilah kəmotətəu nəghatien rəha Jonə, ilah kəmotəuhlin ilah e noliən tərəh min rəhalah. Kəni rəueiu u, suah kəti u ikinu in ilis pik tapirəkis Jonə.”

Nəhagəhagian rəha lait
(Mat 5:15; 6:22-23)

³³ Kəni Iesu təməni məmə, “Ko suah kəti təsasiəpənien e lait, kəni ko matig məhluaiğ lan uə təfən e nipəg nati kəti. Kəpə. Mətəu nian iətəmi təsiəpən e lait, otəkeikei maharu pəri e nigı rəha lait məmə nətəmimi u kəutəhuva e nipəg nəuan nima, kəni ko mauteruh nəhagəhagian rəha lait kəni kotəhrun neruhien nati lan. ³⁴ Nəhmtəm təhmen e lait u tətəfən nəhagəhagian kəm nipətim. Nian nəhmtəm mil kuəuvir, təhmen əmə məmə nipətim təriauəh e nəhagəhagian. Mətəu nian nəhmtəm mil kuərah, təhmen əmə məmə nipətim təriauəh e nap-inəpuən. ³⁵ Kəni tol lanəha, ik onəkəkeikei mateh vivi məmə rəham nəhagəhagian in sənien məmə napinəpuən. ³⁶ Kəni nəmə rəham nəmiəgəhian təriauəh vivi e nəhagəhagian, napinəpuən otikə agin lam, kəni nəhagəhagian təsiəgəpin vivi rəfin rəham nəmiəgəhian, təhmen=pən əmə e nəhagəhagian rəha nəuanisə tətəsiəgəpin ik.”

Iesu təmagət əskasik
e Farəsi min mine
nəgətur min rəha lou

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

³⁷ Kəni nian Iesu təməghati rəkis, kəni Farəsi kəti təmuva məni=pən kəm in məmə okian muauən əpəha e rəhan nima. Kəni Iesu təmalieuək muvən əpəha imə maharag e nikali tepil o nauəniən. ³⁸ Kəni Farəsi əpəha təmauit ohni narmin təmiuvig nian təmeruh məmə Iesu təməsəueiuiən nəhlmin e nəhu uərisig təpanauən.

³⁹ Kəni İərməniğ təməni=pən kəm in məmə, “Itəmah u Farəsi min, nəkotəh-men əmə e kap mine pilet iətəm nəutafəl ilah əpəha ihluə əmə, mətəu in əpəha e nipəgnəualah, kotəpin. Itəmah nəkotəri-auəh e navərəsien mine nərahien. ⁴⁰ ! Itəmah nəutalməli pik! ?Nikitəmah təhti uə kəpə məmə, Uhgın iətəm təmol nipətitəmi, in min təmol nikitəmi? ! Əuəh! ⁴¹ Mətəu onəkotəfən kəm nanrah min e nikitəmah agien, kəni natimməti rəfin ihluə mine imə okotəhruahru motəuvir.

11:27 Luk 1:28,42,48 11:29 Mat 16:4 11:31 1King 10:1-10 11:32 Jona 3:5-10 11:33 Mak 4:21; Luk 8:16 † 11:34 Nipətin kəti rəha “nəhmtəm mil kuəuvir” təni məmə, ik kəti u nikim tagien o nasiruiən e nətəmimi e rəham məni. Kəni nipətin kəti rəha “nəhmtəm mil kuərah” təni məmə, ik iəumis kəti. Nipətin kəti min rəha “nəhmtəm mil kuəuvir” təni məmə, rəham nətəligian kətiah əmə o Uhgın.

⁴² “! Mətau itəmah Farəsi min, nərahian asoli otuva o təmah! Itəmah nəutohtəu=pən vivi nipispisi Lou min. Itəmah nəkotəni məmə nautol tait rəhatəmah e nimali minit mine ru mine nəuvein min kotol lanəha, u iətamimi tətəfən e nauəniən. Inu təhruahru e Lou, mətau itəmah ninotəpəh nitəu-pəniən suaru əhruahru rəha nakiliən iətamimi, mine suaru rəha nolkeikeiən Uhgīn. Onəkotəkeikei motol noliən təuvir asoli əha, kəni məsotaluiən məmə nəkotol tait rəhatəmah.

⁴³ “Itəmah u Farəsi min, nərahian asoli otuva o təmah, mətau-inu nəkotolkeikei məmə nəkəhuvən məutəharəg əupən e nimə rəha nuhapuminiən. Kəni e makit, nəkotolkeikei məmə nətamimi okotəfəri=pinə nəhlmi lah kəm təmah o nisiaiən itəmah.

⁴⁴ “Itəmah u Farəsi min, nərahian asoli otuva o təmah, mətau-inu itəmah nəkotəhmen e suvət u kotamikmik, mətau kəsəhrun əhruahruən məmə in iə, kəni nətamimi kəutaliuək pikin lan motəruu, məutol rəhalah nəmiəgəhiən tətamikmik.”[‡]

⁴⁵ Kəni iəgətuən kəti rəha Lou təməni=pən kəm İesu məmə, “İəgətuən. Nian nətəni nəghatiən min u, kəni tətərkən min itimah.”

⁴⁶ Kəni İesu təni məmə, “! Nəgətuən min rəha Lou! Nərahian asoli otuva o təmah mətau-inu, itəmah nəutəlin-pəri nati fiğəm min u tiəkis məmə nətamimi okotos.[§] Kəni məsotasiruiən nəuvetin e nəuanəhlmitəmah məmə onəkotəsiru e lah o nosiən natimnati min əha.

⁴⁷ “Nərahian asoli otuva o təmah mətau-inu itəmah nəutəvləkin nimə təuvir min o suvət rəha iəni min rəha Uhgīn əupən, kəni məutəni məmə nəutisaii ilah. Mətau nəuteiua. Tipitəmah min əmə kəmotəhamu ilah.*⁴⁸ Tol lanu, itəmah nəutəni pətiğəm məmə itəmah nəutegəhan e natimnati min əha tipitəmah min kəmotətol əupən, u kəmotəhamu iəni min, kəni itəmah nikitəmah tagiən o noliən rəhalah, kəni ko nautəvləkin suvət min rəhalah.

[‡] 11:44 Lou rəha nətəm İsrəl tətəni məmə, nəmə suah kəti otek iətəmi təmimis, kəni in tamikmik e Lou. Tol lanəha, ilah okotəkeikei motol əpətin uə nəmtətiən kəti ikin kəmol suvət ikin məmə nətamimi okəsotaliuək pikiniən lan. [§] 11:46 “Nati fiğəm” u İesu tətəghati lan, in lou əlkələh min tēpət pik rəha nətəm İsrəl. * 11:47 İesu tətəhi Farəsi min mətau-inu kəutəni məmə kəutisaii iəni əupən min. Mətau ilah kəsotoliən natimnati min u iəni min kəmutəni. [†] 11:51 E Nauəuə Rəha Uhgīn u e Oltestimin, Epil in iəni əupən agin, kəni Səkarəa, in naunun. Afin-to e Jen 14 mine 2Kron 24:22. 12:2 Luk 8:17

⁴⁹ “Kəni tol lanəha, Uhgīn u iətəm teinatig pik təməni məmə, ‘İəu oiaəkahlı=pən rəhak iəni min mine aposil min okəhuvən motəghati kəm lah, kəni ilah okotəgəu rəkis ilah motol nərahian kəm nəuvein, kəni motəhamu nəuvein.’ ⁵⁰ Tol lanəha, Uhgīn otakil itəmah təhmen məmə itəmah əmə nəmotəhamu iəni min rəfin rəhan, kəni in otol nalpiniən kəm təmah o nimisiən rəhalah, ilah u kəməutətiğ e nətuəiniən e niftəni mətuəarus=pa u rəueiu, ⁵¹ iəni min rəfin u kəmotəhamu əpəha e Epil mətuəarus=pən Səkarəa, u iətəm təmimis e Nimə rəha Uhgīn e nəlugin e oltə mine nimə.[†] Kəni nipəhriəniən, itəmah u rəueiu mine, Uhgīn otol nalpiniən kəm təmah.

⁵² “Kəsi, itəmah min u nəgətuən min rəha Lou, nərahian asoli otuva o təmah mətau-inu suaru kəti əha ikin iətəm tətəgətuən nak Uhgīn tolkeikei. Itəmah nəkotəhrun suaru əha, mətau nəutəhluaig lan məmə nətamimi kotəruu. Itəmah nəsotəgətuən-pəniən, kəni məutəsisig e nətamimi məmə ilah min kotəruu nitəu-pəniən.”

⁵³ Nian İesu təmiət e nimə əha minətəliuək minətuven, kəni nəgətuən min rəha Lou mine Farəsi min, niəməha təmol ilah. Təmətuəin əha ikin əha, ilah kəməhuva məmə tikimir min rəhan. Kəni ilah kəməutərakipən e nəghatiən əskasik tēpət kəm in ⁵⁴ məmə okoteruh-to nəniən kəti rəhan u iətəm təsəhmenien.

12

Nəghatiən min
rəha nem əskasikien

(Mat 10:19-20,26-33; 12:32)

¹ Kəni e nian əha, nətamimi tēpət kəməhuva kətiəh, ko kafin kəruu. Mətau nətamimi tinepət pik, kəni məutəhgi-əhgi rəkis ilah min. Kəni ko İesu tətuəuin mətəghati kəm rəhan min nətamimi məmə, “Itəmah, onəutətu itəmah o is rəha Farəsi min, is u in noliən rəhalah u rəhalah nəniən təuvir, mətau nikilah tamikmik. ² Natimnati u iətəmi tətətol onəuən, Uhgīn otəpanəfətiğəm, tagəhag

ikin. Kəni natimnati iətəm iətəmini tətəhluaig lan, kəni Uhgın otəpanəfətiğəm, nətəmini okoteruh. ³ Natimnati u nautəni e napinəpuən, nətəmini okotətu e nərauiə asoli. Kəni natimnati u nautəni oneuən e nipəgnəua nimə, nətəmini kəpanotəni pətiğəm əpə ihluə, nətəmini rəfin okotətu.

⁴ “Rəhak min nətəmini, iəkəni kəm təmah məmə, nəsoəginian e nətəmini u kotəhrun nuhamuiən nipətiəmah, mətu uərisig, ko kəsotol minian nati kəti tərəh e təmah. ⁵ Mətu iəkəni pətiğəm kəm təmah iətəni u təhruhru məmə onəkotəgin lan. Onəkotəkeiki motəgin e Uhgın, mətu-inu nian in otohamu suah kəti, in təhrun nərəki-pəniən in e nigəm asoli. Əuəh, nipəhrrianən, iəkəni kəm təmah məmə onəkotəkeiki motəgin e Uhgın. ⁶ Məniğ əlkələh uəhə kotəhmen e kəuviəguvehli u kos nəhmti lah məni əkəku əmə, mətu Uhgın tasaluən agin e kəti. ⁷ Soəginian, mətu-inu Uhgın tolkeiki itəmah tapirəkis məniğ min tətəp. Nipəhrrianən, Uhgın təmafin məhrun vivi nəuanutəmah rəfin.

⁸ “İəkəni kəm təmah məmə, nəmə iətəni tətəni pətiğəm e nəhmti nətəmini məmə in rəhak kəti, kəni iəu Nəti İətəmini, iəu min iəkəni pətiğəm e nəhmti nagelo min rəha Uhgın məmə in rəhak iətəmini. ⁹ Mətu nəmə iətəni tətəni pətiğəm e nəhmti nətəmini məmə in səniəmə məmə iətəmini kəti rəhak, kəni iəu iəkəni pətiğəm e nəhmti nagelo min məmə suah u in səniəmə iətəmini kəti rəhak. ¹⁰ Kəni iətəmini tətəni nəghatən tərəh e Nəti İətəmini, Uhgın otəfəl rəkis rəhan təfəgə tərəh. Mətu iətəmini tətəghati rah e Narmin Rəha Uhgın, ko Uhgın təsafəl rəkisən rəhan təfəgə tərəh.*

¹¹ “Kəni nian kotiuvi pətiğəm itəmah e nimə rəha nuhapuminian, mine e nəhmti iərməniğ min, mine nətəni asoli min məmə okotiuv pətiğəm itəmah məutakil rəhatəmah nəghatən, kəni nikitəmah təsəhti pikian məmə onəkotəhro lanu motuhalpən rəhalah nəghatən, ¹² mətu-inu e nian əhruhru əha, Narmin Rəha Uhgın otəgətu itəmah e nəghatən nak onəkotəghati lan kəni motəni kəm lah.”

Nəghatən əuhlin

e iətəni u rəhan nautə tətəp mətu rəhn-kəpə tika

¹³ Kəni nətəni min əha kəti tətəni=pən kəm İesu məmə, “İəgətu. Rəhak tətə tinimis rəkis. Pale, əni=pən kəm piak məmə otəuəri natimnati rəha tətə rəhatim-lau məmə təfa rəhak nəuvein, u iətəm tətə tətəmələhu məmə rəhak.” ¹⁴ Mətu İesu tətəni kəm in məmə, “İəu kəti, iəu iəkikə e nətəligian u rəhatəlu o nəuəriən rəhatəlu natimnati.” ¹⁵ Kəni İesu tətəni=pən kəm lah məmə, “Onəutətu vivi itəmah. Onəkotəsisig vivi e təmah məmə nəsoətolian məmə itəmah nəvərəs min, mətu nəukəti nəmiəgəhian tətəsisipəniən e nautə tətəp.”

¹⁶ Kəni tətəni nəghatən əuhlin u məmə, “Suah kəti, rəhan nautə tətəp, kəni rəhan nasumiən təuiv pik. ¹⁷ Kəni məni=pən aru kəm in məmə, “?Kəsi, oikəhro əha rəueiu, mətu-inu rəhak nimə min kinotəpəh nəhmenian məmə iəkəfən nəuəriən nəgək min ikin?”

¹⁸ “Kəni in tətəni məmə, “Təuiv məmə iəköl lanu lan. İəkəmki rəkis nimə min u, kəni mol nimə asoli min nəuvein iətəm iahgin min nəuətin. Kəni məlin=pən nəgək nəuəriən, mine nautə min rəhak ikin. ¹⁹ Kəni iəkəhru nənian aru kəm iəu məmə, rəhak natimnati tətəp pəhrrian təhmen o nu tətəp. Kəni rəueiu əha iəkəmeig, mətuən, mətənmim, kəni mətətu nəgionən təuiv əmə lanu rəha nian rəfin.”

²⁰ “Mətu Uhgın tətəni=pən kəm in məmə, “! Ik iəlməli! İəu iəməfinə nəmiəgəhian u kəm ik, mətu rəueiu əmə u lapin, iəkəs rəkis, nəkimis. ?Kəni okəhro e natimnati min u rəham ik nəmoriarun=pə tətəp pik, kəni pəh otərməniğ e natimnati min əha?”

²¹ Kəni İesu tətəni məmə, “Uhgın otol əmə lanəha kəm nətəmini u kəutoriarun nautə min tətəp məmə rəhalah, kəni nikin təsəhti pikian noliən təuiv min u Uhgın tolkeiki.”

Nəsoətətiğ pikian
e natimnati rəha nipətiəni
(Mat 6:19-21,25-34)

²² Kəni İesu tətəni kəm rəhan min nətəmini məmə, “Mətu-inu noliən əha, iətəni kəm təmah məmə, nəsoətətiğ pikian e natimnati rəha nəmiəgəhian rəhatəmah məmə onəkotun nak, kəni məsoətətiğ

12:7 Luk 12:24; Uək 27:34 * 12:10 Afın-to futnot min əpəha Mat 12:32 mine Mak 3:29. 12:11 Mak 13:11; Luk 21:12-15 12:15 1Tim 6:9-10 12:21 Mat 6:19-20

pikiän e natimnati rəha nipətitəmah məmə onəkəhuvən e nak. ²³ Nəsotətəlig pikiän mətəu-inu nəmiəgəhiän rəhatəmah tapirəkis nauəniän, kəni nipətitəmah tapirəkis napən min rəha nuvəniän lan. ²⁴ Oteruh-to mənig min, ilah kəsotasumiän, kəni məsotəuləkiän, kəni rəhalah nimə rəha nauəniän tikə, mətəu Uhgīn in tətəugin ilah. !Mətəu Uhgīn tolkeikei pik itəmah tapirəkis mənig min!

²⁵ “? Nikitəmah təhti məmə rəhatəmah nətəlig pikiän təhrun noliän rəhatəmah nəmiəgəhiän təfəməh? !Kəpə! Noliän rəha nətəlig pikiän təsəfinaən auə kətiəh min e nəmiəgəhiän rəhatəmah. ²⁶ ?Mətəu nəmə itəmah nəsotəhruniän noliän nati əkəku kəti tol lanəha, kəni təhro nəutətəlig pik e natimnati pisin pisin min e nəmiəgəhiän rəhatəmah?

²⁷ “Nikitəmah təhti-to noliän rəha nəuginigi min u kəutəugin. Ilah kəsotolien nati kəti, məsotəhliän rəhalah napən. Mətəu iəkəni kəm təmah məmə aupən, Kig Solomən, in iətəmini rəhan nautə tēpət, kəni rəhan napən iətəm tatuvən lan, ilah kotəuvir motapirəkis. Mətəu nəugi nig əpnapin min kotəuvir tapirəkis agin rəhan napən. ²⁸ Nəuginigi min əha kəutəhtul o nian kətiəh əmə, kəni olauig, kuan e nigəm, mətəu Uhgīn in tatol ilah kotəuvir pik. ?Kəni nikitəmah təhti məmə in otəfinə napən kəm təmah uə kəpə? !Əuah! Rəhak nətəmini, rəhatəmah nəhatətəiän təkəku agin.

²⁹ “Təsəuviriän məmə nikitəmah təhti pik natimnati o nəmiəgəhiän rəhatəmah, kəni nian rəfin nəutəsəl e nauəniän nigəmah mine nəmnimiän nimtəmah. ³⁰ Nikitəmah təsəhti pikiän natimnati min əha, mətəu-inu nətəm kəsotəhatətəiän e Uhgīn, ilah kəutəsəl e natimnati min əha. Rəhatəmah Tata in təhrun natimnati iətəm nəkotəkeikei motos o nəmiəgəhiän rəhatəmah. ³¹ Mətəu onəkotətəlig pik əmə e natimnati rəha Narmənigiän Rəha Uhgīn motol təhtul aupən e nəmiəgəhiän rəhatəmah, kəni in otəfinə min kəm təmah natimnati min rəha nəmiəgəhiän u ikinu e nəhue niftəni.

³² “Nəsotəginian, itəmah rəhak min sipsip itəmah təkəku əmə, mətəu-inu Tata rəhatəmah nikin tətəgiän pik o təmah məmə onəkotətiğ əhəl

rəhan narmənigiän, kəni in oteh vivi itəmah, kəni onəkotərmənig itəmah min.

³³ Onəkotəfətiğəm rəhatəmah natimnati nətəmini kotos nəhmtin, kəni motəfən məni kəm nanrah min. Nian nəkotol təuvir lanu, in təhmen məmə ikin nautə rəhatəmah otətəməhli ikin ko təsərahian nian kəti, kəni itəmah onəkotələhu pən rəhatəmah natimnati iətəm təuvir əpəha e negəu e neai iətəm ko təsikəiän. Kəni ikin əha, ko nakləh min kəsotərkiniän, kəni ko uvni min kəsotərkiniän natimnati min əha. ³⁴ İətəni lanu mətəu-inu, ikin pəhruvən rəhatəmah natimnati təuvir min kəutəməhli ikin, kəni nikitəmah otəkeikei məhti-əhti natimnati min əha ikin əha.”

Nətəmini rəha İesu okotəkeikei mautol əpenə rəhan nuvaən

³⁵ Kəni İesu təməni məmə, “Nian min ərəfin, onəutəhtul maru, təhmen e iətəmi təfən napən rəha uək, meargin rəhan kətəuti, kəni masiəpən e rəhan nəuanisiə nian rəfin. ³⁶ Onəkotəkeikei motəhmen e noluək min rəha iərmənig kəti təmsipən e lafet kəti rəha marit kəti. Kəni nian in təmuva məhti-əhti doə, kəni əmeiko, ilah kotərah e doə məmə otuvən imə. ³⁷ Noluək min u kəutair məutəhtul maru nian iərmənig tətuva, ilah kəmotəh kəni motos nəuviriän rəha iərmənig. Nipəhriənien u iəkəni kəm təmah məmə, in otuvən e napən rəha uək, kəni mauin e lah məmə okəhuva motəharəg, kəni in oteh vivi ilah kəni maugin ilah. ³⁸ Kəni nəmə iərmənig otətuva lapin e napinəpuin, uə e nian mənig nətəkəkə lan, mətəu noluək min kəutair mautol əpenə əmə, kəni in otol təuvir agin kəm lah. ³⁹ Kəni itəmah nəkotəkeikei motəhrun məmə, nəmə suah kəti təhrun nian əhruahru iətəm iakləh otuva e rəhan nimə məmə otakləh, kəni ko in təsapiliän, in otətəhtul maru məteh vivi rəhan nimə məmə iakləh otəsuvaian imə. ⁴⁰ Kəni itəmah, nian rəfin nəkotəkeikei məutəhtul maru mətəu-inu iəu Nəti İətəmini iəkuva min e nian iətəm itəmah nəsotəhruniän.”

⁴¹ Kəni Pita təməni=pən kəm in məmə, “İərmənig. ? Nəghatien əuhlin u nətəni rəhatimah əmə, uə rəha nətəmini ərəfin?”

⁴² Kəni İərmənig təni məmə, “?Pəh u in ioluək kəni meinatig min matol rəhan uək e nian min rəfin e noliän iətəm təuvir? ?Kəni iərmənig kəti otəfəri pəh otuva iətəmi asoli

rəha noluək min e nimə rəhan məmə in təuəri nauəniən nig noluək min rəfin e nian əhruahru rəhan? ⁴³Kəni nian iərmənig rəha suah kəha titəlig=pa, kəni meruh məmə in tatol vivi rəhan uək, kəni in otol təuvir kəm ioluək əha. ⁴⁴Nipəhrinən iəkəni kəm təmah məmə, iərmənig in otəfəri ioluək əha tuva mol iətəmi asoli lan məmə in otərmənig e natimnati rəfin rəhan. ⁴⁵? Mətəu nəmə ioluək u nikin təhti məmə, 'Rəhak iətəmi asoli təsuvaieñ nuvəh. Ko təsuva uəhaiəñ.' Kəni ioluək əha tinətuəuñ minətoħ noluək min nipətan mine nəman, kəni muvən mətəuən mətəmnim mətəpis. ?Kəni iərmənig otol nak? ⁴⁶Iərmənig rəha suah u otitəlig=pa ohni e nian kəti iətəm in təəhrunən kəni məsəhtul maruəñ ohni. Kəni iərmənig otəfən nəlpinieñ asoli kəm in, kəni in otəfən in tuvən matig ilah nətəmi min u kəsotolien rəhan nəghatien.

⁴⁷"Ioluək əha iətəm tinəhrun rəkis nəghatien rəha iərmənig rəhan, mətəu in təəhtul maruəñ məmə otol uək min əha, kəni okoh in tətəu nəhməieñ. ⁴⁸Mətəu ioluək iətəm in təəhrunən nəghatien min rəha iərmənig, kəni in matol natimnati iətəm in təəhruahruən iətəm in otəkeikei mos nəlpinieñ ohni, kəni okoh mətig ioluək u. Iətəmini u Uhgın tətəfən natimnati tēpət kəm in, in otəkeikei mol natimnati tēpət. Kəni iətəmini u kətələhu=pən natimnati tēpət e nəhlmin, okətapuəh e natimnati tēpət ohni."

Iesu tatol nətəmini kəutəuəri ilah min

⁴⁹Kəni Iesu təməni məmə, "Iəmuva məmə iəkəhlman e nigəm e nəhue niftəni, kəni nəmə rəueiu əha nigəm əha tinətuəu rəkis, kəni nikik tagien. ⁵⁰Nian əskasik kəti otuva e rəhak nəmiəgəhien, təhmen e nolien bəp-tais kəti, kəni nikik tətahmə lan mətəuərus otol naunun. ⁵¹? Nikitəmah təhti məmə iəmuva u məmə iəkələhu nəməlinuəñ e nəhue niftəni? ! Kəpəl! Iəməsuvaieñ məmə iəkələhu nəməlinuəñ, mətəu iəmuva məmə iəköl nətəmini kotaiu atiti. ⁵²Kəni rəueiu əha, nəmə nətəmini faif e lahuənu kəti, kəni okətuəuəri ilah min, kisil okləhi keiu, kəni keiu okuahi kisil. ⁵³Tətə mine nətin iərman okətuərah o lau min.

Kəni məmə mine nətin pətan, okətuərah o lau min. Kəni pətan mine uhun, okətuərah o lau min."

Nətəmini okətəkeikei mətəhrun nəmtətiən min

(Mat 16:1-4; Mak 8:11-13)

⁵⁴Kəni in təməghati min kəm niməniən nətəmini mətəni məmə, "Nian nəkotəruh nimali nəpuə min okotəri, kəni nəkotəni uəhai əmə məmə otəfuv, kəni otol pəhrin. ⁵⁵Kəni nian nəkotəruh niug notəsuvəhien tol naugin,[†] nəkotəni məmə okəpiəpi, kəni otol pəhrin. ⁵⁶!Eil! Itəmah nəfaki eiua min! Itəmah nəkotəni məmə nəkotəhrun pik natimnati min, kəni mətəhrun nəhien niftəni mine neai, kəni nəkotəhrun məmə nian otuva lanəha, kəni otol pəhrin lanəha. ?Mətəu təhro nəkotəhrunən nipəti nəmtətiən min iətəm nautəruh əha rəueiu?

⁵⁷"? Təhro nəkotəpənien suaru iətəm təhruahru məmə onəkotohtəu=pən? ⁵⁸Nian suah kəti otələs ik nəkian e kot, kəni e nian natuliuək e suaru, kəni təuvir məmə nəkaupən məghati kəm in muəni-vivi rəhatəlau nərahien. Nəmə nəsuolien, kəni otələs ik mian e kot, kəni iətəmi asoli rəha kot oteghəhan=pən lam e nəhlmi polis, kəni otələs ik muvən masisig lam e kaləpus. ⁵⁹Iətəni kəm ik məmə, nəmə tol lanəha, ko nəsiətiən e kaləpus mətəuərus nəkəkeikei mətəuə e mənə rəfin ağin o nəlpinien rəham."

13

Nətəmini okətəkeikei mətəuhlin ilah e rəhalah nolien tərəh min

¹Kəni e nian əha, nətəmini nəuvein kəməhuva mətəni=pən kəm Iesu məmə nətəm Kaləli nəuvein kəutoh natimiəgəh min məmə okotol sakrifais lan kəm Uhgın, əmeiko, soldia min rəha kəpmən u Pailət kəməhuva mətəhamu ilah, kəni nira natimiəgəh min mine nira nətəmini min kəmotaiu motol əmə kətəih.* ²Kəni Iesu təməni=pən məmə, "?Təhro? ?Nikitəmah təhti məmə nərahien əskasik rəha nətəm Kaləli əha məmə inkonu ilah kotərah pik tapirəkis ərəfin nətəm Kaləli? ³! Kəpəl! Iətəni kəm təmah məmə təsolien lanəha.

12:44 Mat 25:21,23

12:46 Mat 24:45-51

12:47 Jem 4:17

12:48 Mat 10:34-36

12:50 Mak 10:38-39

12:53

Maeka 4:6 [†] 12:55 Nəghatien Kris əhruahru tətəni məmə, "Nian nəkotətuəu nimətagi iətəm tatsipəsi," mətəu-inu əpəha Isrel, nəpiəpiəñ tətəuərisig e nimətagi iətəm tatsipəsi. 12:59

Mat 5:25-26

* 13:1 Nətəm Isrel kəmotəuət o nimisien rəha nətəmini min əha mətəu-inu ilah kəutəti e Nimə Rəha Uhgın u tasim, kəni mautol nati Lou tətəni. 13:2 Jon 9:2

Mətəu okəmә itəmah min nəsotəuhlinian itəmah e noliən tərəh min rəhatəmah, kəni itəmah min onəkohmis. ⁴?Kəni təhro e nətəm Sailoam eitn əpə nimə əfəməh tāməmei məharəg-ərain ilah kohmis? ? Nikitəmah təhti məmə nəmiəgəhian rəhalah tərəh tapirəkis nətəmini rəfin əpəha Jerusiləm? ⁶!Kəpə! İətəni kəm təmah məmə təsoliən lanəha. Mətəu nəmə itəmah nəsotəuhlinian itəmah e noliən tərəh rəhatəmah, kəni itəmah min onəkohmis.”

⁶Kəni tāməni nəghatien əuhlin u məmə, “İətəmini kəti tāmərfei nigı kəti e nasumiən rəhan, nərgin u fik. Kəni nian nu min nəuvein təmuva minuvən rəkis, kəni suah u təmuvən nian tēpət mətəsəl e nəuan nigı u, mətəu-inu təsəuəiən. ⁷Kəni in tāməni=pən kəm suah u tətəh nasumiən məmə, ‘Eruh-to. İəmuva mətəsəl e nəuan nigı minos nu kisil, mətəu iəseruhien nəuan nigı kəti mine. Əuahli rəkis. Təsəuvirien məmə təhtul pəsığ e niftəni rəha nasumiən.’ ⁸Kəni suah u iətəm tətəh nasumiən tənı=pən kəm in məmə, ‘İətəni asoli, upəh-to pəh tos min nu kətiəh. Kəni iəkəl niftəni mitalau e nəukətin, kəni masiru lan məmki=pən niftəni təuvir. ⁹Kəni nəmə təuə e nu əha ikin, kəni ko təuvir. Mətəu nəmə kəpə, ik nəkəhrun nətəi rəkisiən.”

İesu təmol vi pətan kəti e Sapət

¹⁰Kəni e Sapət kəti, İesu təmətəgətun nətəmini əpəha e nimə rəha nuhapuminiən. ¹¹Kəni pətan kəti əha ikin narmin tərəh tətətig lan e nu eitn, kəni tatol məmə nəmtahn tatekəu e nian rəfin, kəni məsəhtul əhruahruian. ¹²Kəni İesu təmeruh in, kəni in təmauin lan məmə otuva ohni, kəni tənı=pən kəm in məmə, “Pətan. İəu iatitıs rəkis rəham nimisiən, ko təsaskəlimiən ik.” ¹³Kəni İesu təmələhu=pən nəhlmin lan, kəni əmeiko, təməhtul əhruahru minəuvir, kəni minatəni-vivi Uhgın.

¹⁴Mətəu iətəni asoli rəha nimə rəha nuhapuminiən, nikin təmahmə məmə inko İesu təmol vi pətan u e nian rəha Sapət. Kəni in tāməni=pən kəm nətəmini məmə, “Nian sikis rəhatəmah o noliən uək lan. Nəkəthrun nəhuvaieən e nian min əha məmə in otol vi itəmah lan, mətəu e nian rəha Sapət, onəsəhuvaieən lan.”

¹⁵Kəni İərməniğ tāməni=pən kəm in məmə, “İtəmah nəfaki eiua min! ?Pəh u ikinu e nikitəmah e nian rəha Sapət, kəni təsitiəsiən rəhan kau uə togki u təmohrain, kəni masig muvən təmnim nəhu? !Kəpə! İtəmah min nautol lanəha. ¹⁶Mətəu pətan əha, in nəuaniləuis kəti rəha Epraham, u Setən təməlis o nu eitn. Kəni təhruahru əmə iəu iəkəkeiki mitis kəni mosmiəgəh in e nian rəha Sapət.” ¹⁷Kəni nəghatien rəha İesu təmol rəhan tikimır min kəmotaulis. Kəni nətəmini rəfin, nikiləh tagiən o uək təuvir agin min iətəm İesu tatol ilah.

İesu tāməni nəghatien əuhlin keiu e Narməniğien Rəha Uhgın

(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

¹⁸Kəni İesu tāməni məmə, “? Narməniğien Rəha Uhgın in təhmen e nak? Pəh iəkəni nəghatien əuhlin kəti məmə otəgətun itəmah e Narməniğien Rəha Uhgın. ¹⁹Nəua nigı kəti u nikitin natiəkəku agin u tətəgətun=pən Narməniğien Rəha Uhgın.† Kəni suah kəti tərfei e rəhan nasumiən. Kəni nikitin teviə mol iahgin, kəni mənig ilis min kəhuva motol=pən nimaalah e nəhlmin min.”

²⁰Kəni tāməni min məmə, “? İtəgətun Narməniğien Rəha Uhgın məmə in təhmen=pən e nak? ²¹In təhmen=pən e is nəuan nəuətin iətəm pətan kəti tətəlkin flauə e pesin asoli, kəni təhgi flauə rəfin tətəsisı matol iahgin.”

Təuə əkəku

(Mat 7:13-14,21-23)

²²Nian İesu təmətəliuək matuvən Jerusiləm, kəni mətəgətun nətəmini e nəhrənu asoli min mine lahuənu min. ²³Kəni suah kəti təmətəpuəh ohni məmə, “?İərməniğ, nətəmini nəuan nəuvein əmə iətəm Uhgın otosmiəgəh ilah?”

Kəni İesu tāməni=pən kəm lah məmə, ²⁴“İəkəni kəm təmah məmə onəkətekeiki motalkut pik məmə nəkəhuvən pən e namtəhlua u iətəm natiəkəku tatuvən e negəu e neai, mətəu-inu nətəmini tēpət okotalkut məmə okəhuvən imə, mətəu ko kəsəhuvəniən. ²⁵Mətəu o nian kəti, iərməniğ rəha nimə əha in otəhtul mäsisiğ e rəhan doə. Kəni itəmah u nəşəhuvaieən əha imə e nikulu iətəm natiəkəku,

13:7 Luk 3:9 13:8 2Pitə 3:9,15 13:14 Eks 20:9-10; Dut 5:13-14 13:15 Luk 14:5 † 13:19 nəghatien Kris tətəni məmə, “nikiti mastət.” Mastət in nigı kəti u nikitin in natiəkəku. Tateviə əpəha İsrəl, mətəu tikə əpəha Nītəni.

onəkəutəhtul ihluə məutəhti-əhti nikulu məutəni māmə, 'Pale, İərməniḡ. !Erah e doə o timah!' Mətau in otəni māmə, 'İəkərruru aḡin itəmah.' ²⁶ Kəni itəmah onəkotəni māmə, 'İərməniḡ, kitah kəmotauən pəti, kəni ik nəməḡətuḡin itimah əpəha imatimah ikin.' ²⁷ Mətau in otəni=pinə māmə, 'İəu iətəni kəm təmah māmə iəkərruru aḡin itəmah. Itəmah rəfin nətəm nəkotərəh aḡin. !əhuvən əpəha isəu ohniəu!'

²⁸ "E nian əha itəmah onəkoteruh Epraham, mine Aisək, mine Jekəp, mine iəni aupən min kəutətiḡ e negəu e neai iətəm Uḡin tətərməniḡ lan, mətau itəmah onəutəhtul ihluə kəni okəraki pətiḡəm e təmah, kəni onəkotasək, məutiḡət-ərain nəhləvtəmah, məutətau tərah. ²⁹ Kəni nətəmiḡi okotsipən e nikalin min rəfin rəha nəhəue niftəni, māmə okəhuvən motəharəḡ motauən e negəu e neai iətəm Uḡin tətərməniḡ lan. ³⁰ Kəni təuvir māmə nəkotəhrun māmə, nətəmiḡi nəuvein iətəm kəutəhuərisiḡ okəhuva motəhtul aupən. Kəni nətəmiḡi nəuvein u kəutaupən, ilah okəpanəhuərisiḡ."†

*Herot təmolkeikei māmə
in otuhamu İesu
(Mat 23:37-39)*

³¹ Kəni e nian əha, Farəsi min nəuvein kəməhuva motəni=pən kəm İesu māmə, "Təuvir māmə onəkiet uəhai əmə u ikinu matuvən, mətau-inu Herot Antipas tolkeikei māmə otuhamu ik."

³² Kəni İesu təməni=pən kəm lah māmə, "Herot Antipas in iöl ekəu-ekəu, təhmen e kuri rarpin. Əhuvən motəni=pən kəm in māmə iəu iətəni māmə, 'Eh-to. Nian əkuəkir əmə əha ikin tətətiḡ iətəm iəu iəkəḡi pətiḡəm narmin tərah min e nətəmiḡi, kəni matol vivi nimitəni rəha nətəmiḡi, kəni uərisiḡ e nian kisil lan, kəni iəköl naunun e rəhak uək.'

³³ "Nati əpnəpin Herot təməni lanəha, mətau iəu iəkəkeikei mətiḡəu=pən rəhak suaru matuvən u rəueiu, mine olauḡ, mine oniyəh muvən miet pən İerusaləm. İkin əha əhrəuhrə iətəm okotəkeikei kisai iəni min

ikin. Mətau İerusaləm əmə, kətuhamu iəni min rəha Uḡin ikin.

³⁴ "İ Əui kəsi, nətəm İerusaləm, nətəm İerusaləm! İtəmah nəutohamu iəni min rəha Uḡin, kəni nətəmiḡi nətəm Uḡin təmahli=pa kəm təmah, nəutahtimu ilah e kəpiəl apin, inəha nətəmiḡi u rəha Uḡin nətəm kəutos nəḡhatien rəhan. Nian tətət iətiḡaru əfəmah e nəhləmək māmə iəkəs vivi itəmah, təhmen=pən e mənḡ iətəm tatuu nənətin min e nikəuvkəuvin, mətau nikitəmah təsəḡianian, kəni məutəpəh iəu. ³⁵ Otafu-to. Uḡin tinəpəh itəmah, rəhatəmah nimə nərahien otələs, kəni nati tikə ikin. Kəni iəkəni kəm təmah māmə, nati əha in nipəhrionian mətau-inu onəsoteruh minian iəu mətəuərus nəkotəni māmə, 'İərməniḡ Uḡin tətətiḡ ilau suah u iətəm tətuva e nəḡḡin.'"

14

İesu təmuvən əpəha ima Farəsi kəti ikin

¹ E nian e Sapət kəti, İesu təmuvən e nimə rəha iətəmi əsoli kəti rəha Farəsi min māmə otəuən, kəni nətəmiḡi kəmauteruh vivi in māmə otol-to nak. ² Kəni inəha İesu təmətəharəḡ ikin, suah kəti tatimis e nimitəni u nipətin tətəsis, in tətəharəḡ iuəkir əmə ohni. ³ Kəni İesu təmətəpuəh o nəḡətuḡin min rəha Lou mine Farəsi min māmə, "‘? Təhro? ? Lou təteḡəhan māmə suah kəti otol vivi nətəmi kəutohmis kotəhrun nəmiḡəḡian min e Sapət, uə Kəpə?" ⁴ Mətau ilah kəsətanian nati kəti minə. Kəni İesu təməs suah u, mol nipətin təuvir min, kəni mahli=pən tatuvən.

⁵ Kəni təməni=pən kəm lah māmə, "‘? Nəmə itəmah kəti, rəhan suəkəku, uə rəhan kau otiuvig=pən pikin e nimil əsoli e Sapət, kəni in otəhro? In otəkeikei muvən mələs rəkis uəhai əmə. ?Pəh u e təmah otəsəlian lanəha?" ⁶ Kəni rəhalah kəti nəḡhatien təmikə māmə okotəni.

⁷ Kəni İesu təməh nətəmiḡi nəuvein iətəm kəmauin e lah o nəuanian, kəni kəməhuva imə kəni motitəpin ikin min rəha nisiaian māmə okotəharəḡ=pən ikin. Kəni təməni=pən kəm lah māmə, ⁸ "Nəmə iətəmi tətauin lam māmə onəkəuə o

13:25 Mat 25:10-12 13:27 Sam 6:8 13:28 Mat 8:11-12 13:29 Sam 107:3 13:30 Luk 14:9; Mak 9:35; 1Kor 4:9; Mat 20:8 † 13:30 Nətəm İsrəl, nikilah təhti māmə ilah kəutəhtul aupən e nətəmiḡi ərəfin. Kəni nikilah təhti māmə Nanihluə min kotərəh əmə. Mətau İesu təni māmə nətəmiḡi tətət rəha İsrəl okəsəhuvənian e negəu e neai, kəni Nanihluə min tətət, ilah okəhuvən e negəu e neai. 13:35 Sam 118:26; Mat 21:9; 23:39; Mak 11:9-10; Jon 12:13 14:3 Luk 6:9 14:5 Mat 12:11; Luk 13:15 14:8 Prov 25:6-7

nauanien rəha marit, kəni nəsuvenien məharəg pipim ikin təuvir ikin maupən. Məta suah kəti in tepət mapirəkis ik tuva, ⁹ kəni iətəmi asoli rəha nimə otəni kəm ik məmə, 'Ağim. Pəh suah u in otəharəg u ikinu.' Kəni onakaulis mətəu-inu onəkəkeiki meiuaiu məharəg ləhtəni aɡin ikin nisaiən tikə ikin. ¹⁰ Mətəu nəmə suah kəti taun lam məmə nəkuvən mauən e nauanien kəti, kəni təuvir məmə nəkitəpin ikin nisaiən tikə ikin. Kəni ko, nəmə iətəmi asoli rəha nimə tuva, kəni in otəni kəm ik məmə, 'Rəhak iətəmini, uvən məharəg əha ilis, ikin təuvir ikin.' Kəni inu otləfəri nərgəm e nəhmti nətəmi rəfin əha imə. ¹¹ İəkəni lanu mətəu-inu iətəmi tətəfəri aru in məmə otuva iətəmi asoli, Uhgın in otosiahu in. Mətəu iətəmini tatosiahu aru in, Uhgın otəfəri matol iətəmi asoli lan."

¹² Kəni İesu təməni=pən kəm iətəmi asoli rəha nimə u məmə, "Nəmə natol nauanien asoli kəti e nərauiə uə lapin, təsəuvirien məmə nəkəuən e ik min nəuvein, mine piam min, mine nımənin min rəham, mine nətəmi rəhalah nautə tepət u kəutatig təlau lam. Nəmə natol lanəha, kəni məta, ilah min okotəuən lam məmə nəkuvən mətəuən itəmah min ilah, kəni ilah okotalpin nati nəmol kəm lah. ¹³ Mətəu nian natol nauanien kəti, onəkəkeiki mauin e nan-rah min, mine nətəmi nipəti lah nəuəvetin tərəh, mine iəhlkin rah min, mine nətəmi nəhmtilah tərəh, məmə okəhuva nəkaugin ilah. ¹⁴ Kəni Uhgın in otətuati e rəhan nəuəvirien kəm ik, mətəu-inu ko ilah kəsotalpin aɡinien nati nəmol kəm lah. Mətəu e naunun nian, nian nətəm kotəruahru okotəmiəgəh min, Uhgın otətəu ik lan."

Nəghatien əuhlin
e nauanien asoli
(Mat 22:1-10)

¹⁵ Kəni ilah kəti əha ikin e nauanien təmətəu nəghatien əha, kəni təməni=pən kəm İesu məmə, "Təuvir pik o iətəmini u otuvən əpəha e negəu e neai ikin Uhgın tətərmənig lan, kəni mauən e nauanien asoli rəhan."

¹⁶ Mətəu İesu təməni=pən kəm in məmə, "Nian kəti, suah kəti təmol nauanien asoli kəti rəhan, kəni mauin e nətəmini tepət məmə okəhuva mətəuən pəti ilah min. ¹⁷ Kəni e nian rəha nauanien, in təmahli=pən rəhan iol əhrui in məmə otuvən məni

pətigəm kəm nətəmini u təmauin rəkis e lah. Kəni təmuvən məni=pən kəm lah məmə, 'Əhuva-tə mətəuən, inol əpenə-pənə rəkis e nauanien.' ¹⁸ Mətəu ilah rəfin kəmotəpəh nuəvənien mətəni məmə ko kəsuaian. Kəti təmaupən məni kəm in məmə, 'Pale. Əni=pən-to kəm rəham iətəmi asoli məmə ko iəsuvnəien mətəu-inu, iəmos əmə nəhmti niftəni kəti, kəni iəkəkeiki muvən meruh.'

¹⁹ "Kəni kəti min təni məmə, 'Pale. Əni=pən kəm rəham iətəmi asoli məmə ko iəsuvnəien mətəu-inu iəmos əmə nəhmti kau ten rəha niuvən kat, kəni iəkəkeiki muvən meh pipim rəhalah min uək.'

²⁰ "Kəni kəti min təni məmə, 'Əni=pən kəm rəham iətəmi asoli məmə ko iəsuvnəien mətəu-inu, kəmit rəhak pətan kəhuva lahuənu u rəueiu.'

²¹ "Kəni iol əhrui in təmuva məni=pən kəm rəhan iətəmi asoli. Kəni iətəmi asoli u nikin təmahmə pik, kəni təməni=pən kəm rəhan iol əhrui in məmə, 'Uvən uəhai e suaru mine ikin min nəuvein e taun meruh nanrah min, mine nətəmi nipəti lah min tərəh, mine nətəmi nəhmti lah tərəh, mine nətəmi nəh-liklah tərəh, kəni mit ilah məhuva.'

²² "Kəni in təmol nati rəhan iətəmi asoli təməni, kəni nian in təmitəlig=pə məni=pən kəm rəhan iətəmi asoli məmə, 'İətəmi asoli. İəu inol rəkis natimnati min iətəm ik nəməni məmə iəkol, mətəu nauanien tepət əhanəh əha ikin, kəni nimə təhmen e nətəmini nəuvein min.'

²³ "Kəni iətəmi asoli təməni kəm ioluək məmə, 'Kəni ko uvən e suaru, mine ikin min rəfin ihluə e taun, kəni muvən muh nikelah məmə ilah okəhuva imə, məmə nimə u rəhak otəkeiki məri. ²⁴ Mətəu iəkəni kəm ik məmə nətəmi iəmaupən mauin e lah, ko kəsotun askəuvinien nauanien nəuəvetin rəhak.'

Suaru o nitəu-pənien İesu

²⁵ Nımənin nətəmini tepət kə-mautəhuərisig e İesu e suaru. Kəni nian in təmeirair məni=pən kəm lah məmə, ²⁶ "Nəmə suah kəti tolkeiki məmə otuərisig lak, in otəkeiki mol iəu iəkəhtul aupən e rəhan nəmiəgəhian. In otəkeiki molkeiki pik aɡin iəu, mapirəkis rəhan tatə mine məmə mine rəhan pətan mine nətən min mine pian min mine nəuəvinin min, mine

in əhruahru min.* Kəni nəmə təsolian lanəha, ko in təsəhmenian məmə otuva rəhak iətəmini. ²⁷ Kəni nəmə iətəmini kəti təsolian rəhan nigə kəluu mitəu=pa iəu, ko in təsəhmenian məmə in otuva mol rəhak iətəmini lan.

²⁸ “Nəmə itəmah kəti tolkeikei məmə tol nimə asoli kəti u tətəməh, in otəupən məharəg meruh rəhan məni rəha natim-nati min məmə təhmen uə kəpə. ²⁹ In tatol lanəha mətəu nəmə in təsaupənian meruh məni ohni, kəni in otəuəuin mətəluhu nəukəti† nimə əmə, nəmə təsolian naunun lan, kəni nətəmi rəfin u kəhuva moteruh kəni motaləh lan motəni məmə, ³⁰ ‘Otəfu-to. Suah əpəha təmol nimə kəni məsol rəfinian.’

³¹ “Kəni nəmə kig kəti, rəhan nətəm kəutəluagin ilah ten-tausin əmə, mətəu tətəu məmə kig pisin kəti min rəhan nətəm kəutəluagin ilah tuenti-tausin tətuva məmə okuəluagin, ko təsuvən uəhaiən mə otəluagin. In otəupən məharəg mətəlig lan məmə təhrun nəhpəhuiən, uə kəpə.

³² Nəmə təhrun məmə ko təsəhpəhuiən, in otəkeikei mahli=pən nətəmi nəuvein kəhu-vən motəh rəhan min tikimər nian in isəu əhanəh, məmə okotol nəməlinuən. ³³ Kəni təhmen əmə, nəmə itəmah kəti in təsol əpenə-pənəian məmə otəhlman e natim-nati rəhan məmə tuva muərisig lak, ko in təsuvaian mə rəhak iətəmini.”

³⁴ Kəni İesu təmol naunun e nəghatien rəhan kəm nətəmini e suaru məmə, “Sol in nati təuvir kəti, mətəu nəmə narfuian rəhan tikə, ko nati tikə mə ko tol məmə in otəuvir min.‡ ³⁵ Kəni ko kəsəlian nati təuvir kəti lan, kəni nətəmini okotəraki əmə lan. Itəmah rəfin mətəlgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni mətəhrun nəghatien min u.”

15

Nəghatien əuhlin
e sipsip iətəm təməluəi
(Mat 18:10-14)

* ^{14:26} Nəghatien Kris əhruahru tətəni məmə, iətəmi tolkeikei məmə otuərisig e İesu, in otəkeikei məməki e rəhan min. Mətəu nipiəti nati u məmə, kitəh okotolkeikei kitəh min, mətəu okotəkeikei mautolkeikei pik agin İesu. ^{14:26} Luk 9:23 † ^{14:29} Nəghatien u

“nəukəti,” tətəghati e kəpiel min iətəm kətaupən kətəluhu o nolien nimə. ‡ ^{14:34} Sol rəha nətəmini e nian əha, in təmol filəh-filəh e nati pisin pisin u rəhalah nətəhianian tikə. Kəni nian nəuvein, nəmə nəhu tatol filəh-filəh e sol, kəni ko narfuian tiet. Mətəu sol rəhatah u rəuei təsolian lanəha. In tarfu əmə lanko. ^{14:34} Mat 5:13; Mak 9:50 ^{15:2} Luk 5:30 ^{15:4} Esik

^{34:11,16}; Luk 19:10 * ^{15:7} İesu tətəghati e Farəsi min nətəmi kəutohtəu=pən Lou rəha Mosis, kəni ilah kəutəni məmə kotəhruahru, nati ənpapin nərahian tətətig e nikilah rəfin.

¹ E nian əha, nətəmini tətəni nətəmi kəutos məni rəha takis, mine nətəmini min tətəni u iol tətəgə tərəh min, kəməhuva məmə okotətig e İesu.

² Kəni Farəsi min mine nəgətin min rəha Lou kəməutəni nikali İesu o nətəm iol tətəgə tərəh min əha, məutəni məmə, “Suah əha, nikan tagien əmə məmə nol tətəgə tərəh min kəutəhuva ohni, kəni mətauan pəti.”

³ Kəni əmeiko İesu təməni nəghatien əuhlin kəti məmə, ⁴ “Inu nipiərianian, uə kəpə. Nəmə itəmah kəti rəhan sip-sip ilah uan-hanrit, kəni kətiəh təluəi, kəni tupəh nainti-nain kəutan ikin təpiə ikin mətauan, kəni muvən məsal e sip-sip u təməluəi mətəuarus məkeikei meruh.

⁵ Nian in təməh, kəni in təməfəri mələs, kəni nikan təmagien. ⁶ Kəni nian in təmiet=pa lahuənu, in otəkeikei mauin e in min nəuvein, mine nətəmini min u kəutətig ilah min, kəni məni=pən kəm lah məmə, ‘Əhuva. Pəh kotəgəni pəti, mətəu-inu iəmeruh min rəhak sipsip u təməluəi.’”

⁷ Nian İesu təməni rəkis nəghatien əuhlin u, kəni məni=pən kəm lah məmə, “Kəni iəu iəkəni kəm təmah məmə, əpəha e neai otəhmen əmə lanəha. Nəmə iol tətəgə tərəh kəti titəlig e rəhan nətəligien muva o Ughin, kəni nəgəlianian asoli əpəha ilis e nəgəu e neai o suah u otepəti, mapirəkis nəgəlianian o nətəmini nainti-nain u nikilah təhti məmə kotəhruahru məsətolian nati kəti tərəh iətəm okotəkeikei mohtəlig e nətəligien rəhalah ohni.”*

Nəghatien əuhlin
e məni təməki

⁸ Kəni İesu təmatig məghati min məmə, “?Nəmə pətan kəti rəhan məni ten kəmol e silfə, kəni məruu kətiəh, kəni in otol nak? In otəsiə, kəni məiəh məsal vi əha imə mətəuarus meruh. ⁹ Kəni nian in təmeruh məni əha, in otəuin e in min nəuvein mine nətəmini min u kəutətig ilah min, məni

məmə, ‘Əhuva pəh kotagiən pəti mətəu-inu iəmeruh rəkis rəhak məni əpələ tənikə.’ ”

¹⁰ Nian İesu təməni rəkis nəghatiən əuhlin u, kəni məni=pən kəm lah məmə, ‘İəu iəkolkeikei məmə iəkəni kəm təmah məmə, təhmen əmə min lanəha, nəgiənən asoli e nəhmti nəgəlo min əpəha ilis e neai, nian iol təfagə tərəh kəti titəlig e nətəligiən rəhan matuvən o Uhgın.’ ”

Nəghatiən əuhlin e nəti suah kəti iətəm təməluəi

¹¹ Kəni İesu təmətəkeikei mətəni məmə, “Suah kəti, nətin iərman keiu. ¹² İətəm təkəku lan təni=pən kəm timilau, ‘Tatə. Əuəri nautə min rəham, kəni məfa rəhak u rəueiu.’ Kəni timilau təuəri rəhan natimnati kəni məfən kəm lau.

¹³ “Kəni təsuvəhiən, nətin iətəm təkəku tos rəhan muvən mətuati lan kəni mos məni lan, kəni miet imalah ikin muvən e nitəni pisin kəti min isəu. Kəni mol rəhan məni mərəkin-rəkin e noliən tərəh min əmə. ¹⁴ Kəni nian rəhan məni tənike rəfin, nəumis asoli təman e nitəni əha, kəni nəumis tinatus suah u, nigin nauəniən tinikə. ¹⁵ Kəni təmuvən matol uək kəm suah kəti əha ikin, kəni suah u təmahli=pən məmə otuvən mətəugin rəhan min nipikəh min. Nian in təmətaugin nipikəh min əha, ¹⁶ mətəu nəumis natus pik kəni əmeiko in tinatolkeikei məmə otun nauəniən nig pikəh min. Mətəu iətəmi tikə məmə otəfən nati kəm in.

¹⁷ “Kəni əmeiko nətəligiən təuvir kəti tinuva ohni, kəni tətəlig məmə, ‘Kəsi. Rəueiu əha noluək min rəha tatə, niglah nauəniən tətə mapirəkis agin, mətəu iəu əpə iətətig u ikinu, otəsuvəhiən iəkimis e nəumis. ¹⁸ Ojəkəkeikei miet u ikinu mitəlig=pən o rəhak tatə, kəni məni=pən kəm in məmə, “Tatə. İəu iəmol təfagə tərəh e Uhgın mine ik. ¹⁹ Rəueiu əha iəsəhmenian məmə onəkəuin lak məmə nətim. Mətəu ol iəu məmə ioluək əmə kəti rəham.” ’ ²⁰ Kəni təməhtul maliuək minatuvən məmə oteh rəhan tatə.

“Mətəu nian təmətuva əhanəh isəu, rəhan tatə təməsal=pən mafu, kəni nikin təməpət ohni, kəni maiu muvən mos nəuegin magiən ohni.

²¹ “Kəni nətin tənı=pən kəm in məmə, ‘Tatə. İəu iəmol təfagə tərəh e Uhgın

mine ik. Rəueiu əha iəsəhmenian məmə onəkəuin lak məmə nətim.’

²² “Mətəu rəhan tatə taun e rəhan min noluək min məni=pən kəm lah məmə, ‘İe! Əhuvən uəhai motos napən u iətəm təuvir mapirəkis məhuva məhuvən=pən lan kəm in, kəni motos ring motəfən e nəhlmin, kəni motos put kəhuva məhuvən=pən e nəhlkin, ²³ kəni motos kau iətəm tasisi-asisi məuvir kəni motəh, pəh kətol pəti nauəniən asoli rəha nətik, ²⁴ mətəu-inu nətik u, in təhmen əmə məmə təmimis rəkis, mətəu rəueiu in tinəmiəgəh min. In təməluəi, mətəu ineruh min.’ Kəni əmeiko ilah kinautol lafet.

²⁵ “Kəni e nian əha, nətin iətəm tətəpət in əpəha e nasumiən. Nian təmətuva minuva iuəkir o lahuənu, kəni mətəu nətəmimi kəutol nəpuən, kəni məutol danis. ²⁶ Kəni taun e ioluək kəti tuva tətəpuəh lan məmə, ‘? Ei, nati nak əha nətəmimi kəutol?’ ²⁷ Kəni təməni=pən kəm in məmə, ‘Piam təmuva, kəni rəham tatə təməh pilik iətəm tasisi mətəu-inu piam tinitəlig=pa, kəni in təsanən əmə.’

²⁸ “Kəni nikin təmahmə, kəni in təməni məmə, ‘Ko iəsuvəniən imə.’ Mətəu rəhan tatə təmuva ihluə mətəkeikei kəm in məmə otuvən imə. ²⁹ Mətəu tənı=pən kəm rəhan tatə məmə, ‘Afu-to. Kəmətuatig nu tətəpət rəkis, kəni iatol uək u ikinu təhmen=pən əmə məmə rəham kəti ioluək, kəni məsəhtiən nəuiam. ? Mətəu təhro, tatə? Nəməsəfaie nati əkəku kəti kəm iəu təhmen=pən e nani, məmə iəkol nauəniən lan itimah iəu min nəuvein. ³⁰ Mətəu nətim əha iətəm təmərəkin rəfin rəham min natimnati o nətəouiən nipətan min lan rəha suaru, mətəu nian tinitəlig=pa lahuənu, kəni nəkəuit moh pilik u tasisi-asisi matol lafet lan rəhan.’

³¹ “Mətəu rəhan tatə tənı=pən məmə, ‘Nətik. Nian rəfin kilau min ik kətuatig, kəni natimnati rəfin rəhak in rəham. ³² Mətəu təhruəhru əmə məmə okol lafet u motagiən, mətəu-inu piam u təhmen=pən əmə məmə təmimis rəkis, mətəu rəueiu in tinəmiəgəh min. In tənike, mətəu rəueiu kinoteh min.’ ”

16

Nəghatiən rəha iətəmi asoli iətəm tatol noliən ekəu-ekəu

¹ Kəni İesu təməni kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Suah kəti rəhan nautə tətəpət, kəni in təmos suah kəti tuva in iətəmi

asoli rəha noluək min. Kəni rəhan min nəuvein noluək min kəməhuva motəni=pən nərahian rəha iətəmi asoli əha kəm iərmənig, motəni məmə, 'Ei, suah kəha tətərkən rəham natimnati.' ² Kəni təmauin e suah kəha məmə tuva təghati kəm in məmə, 'Ei, nəghatien nak u iətətau kətəni lam? İəkolkeikei məmə nəkos rəfin nəghatien min rəha uək rəham muva, mətəu rəueiu əha iəkahli pətigəm ik e uək.'

³ "Kəni iətəmi asoli əha təmuvən nikin təhti məmə, 'Kəsi. Rəhak iərmənig tən məmə otəraki lak e rəhak uək əha rəueiu. ? Kəni oiəkəhro əha rəueiu? İəu iəsəhmenian məmə o iəkuvən mətəu niftəni o nosian mənə, kəni iəu iəkisiəi neasiəien o mənə. 'İəuə! Rəueiu əha inəhrun nati oiəkol pəh nətəmini okotol iəu iəkuvən imalah ikin kəni ko mətəh vivi iəu nəmə rəhak iərmənig otəraki lak e rəhak uək.'

⁵ "Kəni ko in təmauin rəfin e nətəmini nətəmi kəmotəu mənə o iərmənig kəhuva kətəh kətəh. Kəni in təməni=pən kəm iətəm təmaupən muva məmə, 'İk nəmos nak?' ⁶ Kəni suah kəha tən məmə, 'İəmos dirəm rəha oiel rəha nauəhian ilah uanhanrit.*' Kəni iətəmini asoli təməni=pən kəm in məmə, 'İnu mə nauəuə rəha kauin rəham. Əharəg uəhai, kəni mətəi fifti dirəm əmə e rəham nauəuə.'

⁷ "Kəni ko mənə=pən kəm suah kəti min məmə, 'İk nəmos nak?' Mətəu in tən məmə, 'İəmos uan təusin pak wit.' Kəni iətəmi asoli tən məmə, 'Os nauəuə rəha kauin rəham, kəni mətəi=pən əmə eit-hanrit pak wit.'

⁸ "Kəni ko, iərmənig rəha iətəmi asoli əha iətəm in təmol tərəh lan, təməni-vivi in o rəhan neiuəien məmə in oteh vivi aru in.

"Nati u tətəgətu məmə nətəmini rəha niftəni, ilah kotəhrun vivi noliən min rəha niftəni nian ilah kəutəghati kəm lah min, tapirəkis nətəmini rəha nəhəgəhəgən.†

⁹ "Kəni iətəni kəm təmah məmə, onəko-tasiru vivi e nətəmini e mənə rəha niftəni məmə ilah okəhuva rəhatəmah niəli min. Kəni nian mənə rəha niftəni u otikə, kəni Uhgın otos itəmah müvən əpəha e negəu e neai iətəm ko təsikəien.

¹⁰ "Nəmə suah kəti in tətəsəl vivi o nati əkəku kəti, kəni in otəhrun nəsalian o nati asoli. Kəni nəmə suah kəti in tatol noliən tərəh e nati əkəku kəti, kəni in otol noliən tərəh e nati asoli. ¹¹ ?Kəni tol lanəha, nəmə itəmah nəsotəsəl vivien o mənə rəha niftəni u, kəni pəh oteghəhan e təmah məmə nəko-tos nati iətəm təuvir pəhrian, u natimnati rəha Uhgın? ¹² Kəni nəmə itəmah nəsotəsəl vivien e natimnati rəha suah kəti min, kəni niki təmah təsəhtien məmə okəfinə min kəm təmah məmə rəhatəmah əhruahru natimnati mətəu-inu, kəteruh məmə ko nə-sotəsəl vivien min natimnati min əha.

¹³ "Ko iətəmini kəti təsuvaian məmə in ioluək rəha iətəmi asoli mil keiu. Nəmə tol lanəha, in otolkeikei kəti matol nəuian, kəni məməki e kəti kəni məsolian nəuian. Kəni ko nəsolian ioluək rəha Uhgın mine mənə e nian kətəh."

¹⁴ Fərsi min kətolkeikei pik mənə, kəni nian kəmotəu nəghatien min u, kəni kə-motaləh əuvsan e İesu. ¹⁵ Mətəu in təməni kəm lah məmə, "İtəmah nautol noliən min məmə nətəmini kotəni məmə itəmah nəkotəhruahru. Mətəu Uhgın təhrun nik-itəmah məmə nəkotərəh. İətəni lanu mətəu-inu nati nak u nətəmini kəutos məmə in nati agin, mətəu e nəhmte Uhgın in nati əpnəpin əmə."

¹⁶ Kəni in təmətəikei mətəni məmə, "Kəmətəni pətigəm Lou mine nəghatien rəha iəni min rəha Uhgın mətəuarus=pa Jon Bəptais, kəni ko uərisig lan, kətəni pətigəm nanusian təuvir rəha Nərmənigian Rəha Uhgın, kəni nətəmini rəfin kəutalkut pik məmə okəhuven motatig lan. ¹⁷ Mətəu kəsənian məmə uək rəha Lou mine nəsanəian rəhan, təmol naunun. Nəghatien rəfin rəhan kəutətig, iətəm tēpət min mətəuarus=pən iətəm təkəku agin. Lou otətətig mapirəkis neai mine niftəni.

¹⁸ "Kəni təhmen=pən əmə lanəha: nəmə iətəmi kəti tatol tifos mətəpəh rəhan pətan, kəni matit pətan pisin kəti min mətəuatig, in tatol təfəgə tərəh. Kəni nəmə iətəmi kəti tatit pətan kəti iətəm rəhan iərmən təməpəh kəni ilau mətəuatig, in tatol təfəgə tərəh mətəu-inu in tətəkləh e pətan rəha iətəmi pisin kəti."

* ^{16:6} dirəm e oiel kətəh təhmen e tate o fote litə. † ^{16:8} niptəti nəghatien rəha İesu məmə nətəmini rəha nəhəgəhəgən kəsotolien natimnati iətəm Uhgın in tolkeikei məmə otəhtul əupən e rəhalah nəmiəgəhian. Nikilah təsəhti pikien nətəligian rəha Uhgın. 16:10 Luk

19:17-26 16:13 Mat 6:24 16:15 Mat 23:28; Luk 18:9-14

16:16 Mat 11:12-13

16:17 Mat 5:18 16:18

Mat 19:1-12; Mak 10:1-12

Nəghatien rəha Lasiris mine iətəmi kəti rəhan nautə tepət

¹⁹ Kəni Iesu tāməni māmə, “İətəmi kəti rəhan nautə tepət, kəni in tatuvən e napən təuvir kəməh e al u nəugi naris in nəhmtin tiəkis, kəni nian rəfin in tatun əmə nauənien təuvir min. ²⁰ Kəni ianrah kəti, nərgin u Lasiris, niməgim təmol rəfin nipətin min. Kəni kəmələs kan əpəha e namtihlua rəha suah u. ²¹ In tolkeikei pik māmə otatun nipispisi nauənien min u kəutəmei e tepil rəha iətəmi asoli əha. Kəni nati tərəh min kəti, kuri min kəutəhuva məutəpəh-əpəh niməgim min rəhan.

²² “Kəni ianrah əha təmimis, kəni nagelo min kəmotos in məhuvən əpəha e nikali Epraham, ima nəuvirien ikin. Kəni iətəmi u rəhan nautə tepət, in min təmimis kəni kitənim. ²³ Kəni in təmuvən əpəha e nigəm asoli, kəni tətətau naməhian asoli, kəni nian təməsal-pəri, mafu Epraham əpəha isəu. Kəni Lasiris əpəha e nikalin. ²⁴ Kəni təmauin əfəməh māmə, ‘İəui, Tətə Epraham! Asiru lak. Əni=pən kəm Lasiris māmə otəfən nəuan nəhlmin e nəhu kəni mos muva mek namik lan māmə otətau, mətəu iətətau nahməian asoli e nigəm u ikinu rəueiu.’

²⁵ “Mətəu Epraham təni māmə, ‘Nətik, nikim təhti-to rəham nəmiəgəhian əupən. İk nəmatos natimnati təuvir min rəham tepət, mətəu Lasiris tətətau nahməian tepət e nipətin. Mətəu rəueiu əha, in tətətau təuvir u ikinu, kəni ik tətətau nahməian tepət e nipətim. ²⁶ Kəni nati kəti min. E nəlugin e tah, nimil asoli tətəuəri itah, ik ko, kəni itimah u. Nəmə itimah kəti tolkeikei māmə otuvnə meh ik, mətəu ko təsuvənien. Kəni nəmə itəmah kəti tolkeikei māmə otuva meh itimah mətəu ko təsuvaiən.’

²⁷ “Kəni iətəm rəhan nautə tepət tāməni māmə, ‘Tətə. Əui, kəsi. Ahli=pən Lasiris tuvən e nimə rəha tətə rəhak, ²⁸ mətəu-inu piak faif əha ikin. Təuvir māmə in otuvən məghati mem əskasik ilah māmə okotətau ilah māmə okəsəhuvaən u ikinu iətəm iətətau nahməian asoli agin ikin,’

²⁹ “Mətəu Epraham təni māmə, ‘Kəpə. Nəghatien rəha Mosis mine iəni min rəha Uhgın tətətig. Pəh piəm min okotətau nəghatien min əha.’

³⁰ “Kəni iətəmi rəhan nautə tepət tāməni māmə, ‘Kəpə, Tətə Epraham. Təsəhmenien. Mətəu nəmə iətəmi kəti otəmiəgəh min e nimisən otuvən məghati kəm lah, kəni nipəhriənien, ilah okotəuhlin rəhalah nətəligian kəni mətəpəh təfəgə tərəh min rəhalah.’

³¹ “Kəni Epraham təni māmə, ‘Nəmə kəsotəligian e nəghatien rəha Mosis mine iəni min rəha Uhgın, kəni nati əpnəpin nəmə iətəmi kəti təmiəgəh pau e nimisən kəni muvən məghati kəm lah, mətəu ko kəsotəniən nipəhriənien lan.’”

17

Əutətau itəmah

(Mat 18:6-7,21-22; Mak 9:42)

¹ Kəni Iesu tāməni kəm rəhan min nətəmiimi māmə, “Pəhriən, natimnati min u kəutiivi=pən iətəmi tətəmei=pən e təfəgə tərəh, okəhuva. !Mətəu nərahien asoli o iətəmi əha u tətəfən-əfən kəm nətəmiimi, uə in suaru rəha nəfən-əfənien! ² Mətəu nəmə iətəmi kəti tiuvi=pən rəhak kəti iətəmiimi u təhmen e suakəku, māmə otol təfəgə tərəh, kəni suah kəha, Uhgın otol nalpinien asoli kəm in. Kəni nalpinien əha otəskasik tapirəkis nəmə kətu=pən kəpiel kəti e nentəui, kəni kərəki=pən əpəha itəhi lokəmmim. ³ Kəni tol lanəha, əutətau mauteruh vi rəhatəmah nəmiəgəhian.

“Nəmə piəm tatol təfəgə tərəh kəm ik, kəni əni=pən rəhan noliən tərəh e nəhmtin, kəni nəmə tətəuhlin rəhan nətəligian, kəni alu e rəhan noliən tərəh məsosien tatig e nikim. ‘Kəni nati əpnəpin nəmə in tatol təfəgə tərəh lam mau səpin e nian kətiəh, kəni muva mau səpin, kəni mənə=pən kəm ik māmə, ‘Kəsi, iəmol təfəgə tərəh lam. İatitəlig e nətəligian rəhak kəni mətəpəh təfəgə tərəh,’ kəni ik onəkəkeikei məsalpinien malu e rəhan noliən rah min, kəni məsosien tatig e nikim.”*

⁵ Kəni aposil min kəmotətauəh o iər-mənig māmə, “Ol rəhatimah nəhatətəian təskasik təhmin.”

⁶ Kəni İərmənig tāməni māmə, “Nati əpnəpin nəmə rəhatəmah nəhatətəian natiəkəku agin pau təhmen e nipispisi nipəkil, kəni nəkotəhrun nəniən kəm nigı u nokin təfəməh māmə, ‘Euvi aru ik, kəni

17:3 Mat 18:15 * 17:4 Nipəti nəghatien əha təsəniən māmə kitah okotalu e təfəgə tərəh rəha iətəmi kəti mau səpin əmə, mətəu okotəkeikei motalu lanu naunun tikə.

muven miuvig=pæn itæhi,' kəni nigi u otol nœuiatəmah.[†]

⁷ "Otəni-to. ? Nəmə iətəmi kəti rəhan ioluək tətəsum, uə in tateh rəhan min sip-sip min, nian in tuva lahuənu, nikitəmah təhti məmə, iətəmi asoli otəni=pæn kəm in məmə, '! Ei! Va uəhai məharəg mun nauəniən əha'? ! Kəpə! ⁸ In otəni=pæn kəm rəhan ioluək məmə, 'Uvən mol nəgək nauəniən, kəni ko muven muven e rəham napən təuvir, kəni məfa nəgək nauəniən mine nimək nəmnimian. Nian nəkol rəfin rəham uək, ko nəkəhrun nuəniən nauəniən kəni mine nəmnimian.' ⁹ ? Kəni nikitəmah təhti məmə iətəmi asoli, in otəni-vivi rəhan ioluək o uək asoli rəhan iətəm in otəkeikei mol? ! Kəpə! ¹⁰ Kəni itəmah ko, nəkotəhmen əmə e noluək min rəha Uhgīn. Nian nəmotol rəkis natimnati rəfin iətəm Uhgīn təməni məmə onəkotəkeikei motol, onəkotəni məmə, 'Itimah noluək min əmə. Noliən rəhatəmah təsəhmenian o nœni-vivian. Itimah iəmotol əmə uək u itimah oiəkotəkeikei mautol.' "

Iəsu təmol vivi nətəmi ten iətəm leprosi təmol ilah

¹¹ Nian Iəsu tətətalieuək matuvən Jerusiləm, in tətətalieuək matuvən=pæn e nəlugi nitəni mil u Səmeriə mine Kaləli.

¹² Kəni nian in tətiet=pæn lahuənu kəti, nətəmi ten iətəm nimisən u leprosi təmol ilah kəməhuva motəhtul isəu nəuəvətīn, ¹³ kəni motəuvin lan məmə, "Iəsu, iətəmi asoli, asiru e timah!"

¹⁴ Kəni nian in təməh ilah, təni məmə, "Onəkəhuvən o pris məmə in oteh nipətitəmah."[‡] Kəni nian ilah kəmautaliuək əhanəh e suaru, kəni motəuvir, nimisən təmikə.

¹⁵ Kəni ilah kəti təmeruh məmə leprosi rəhan tinikə, kəni in tətəlali mitəlīg=pæn o Iəsu, mətəni əfəməh məmə, "I latəni-vivi Uhgīn! ! Iatəni-vivi Uhgīn!" ¹⁶ Kəni in tətəiuəu e nəhlki Iəsu misin nəulīn nipənəgin tatek niftəni, kəni mətəni kəm Iəsu məmə nikin tətəgin məmə in tətəmol vivi rəhan nimisən. Kəni suah u in iətəm Səmeriə. ¹⁷ Kəni Iəsu təməni məmə,

"? Iəmol vivi nətəmi ten kəni mos rəkis rəhalah nimisən, uə kəpə? ? Mətəu nain min, ilah iə? ¹⁸ ? Suah u in iəpispis əmə, mətəu in pisin əmə təmitəlīg=pə mətəni-vivi Uhgīn?" ¹⁹ Kəni Iəsu təməni kəm suah u məmə, "Əhtul maliuək matuvən. Rəham nəhatətəiən təmol vivi ik."

Nuvaian rəha

Narmənigian Rəha Uhgīn

(Mat 24:23-28,36-41)

²⁰ Nian kəti, Fərəsi min kəmotətapuəh o Iəsu məmə, "? Onəhgīn Narmənigian Rəha Uhgīn otuva?" Kəni in təməni=pæn kəm lah məmə, "Narmənigian Rəha Uhgīn otəsuvaian məmə nətəmi okoteruh e nəhmī lah. ²¹ Kəni iətəmi təkə mə otəni məmə, 'Əsal=pə meh, in uəha,' uə 'Iəsal=pən meh, in əpəha!' mətəu-inu Narmənigian Rəha Uhgīn tinuva rəkis mətətig e nikitəmah."

²² Kəni Iəsu təni kəm rəhan min nətəmi məmə, "Nian min kəutəhuva iətəm itamah onəkotolkeikei məmə onəkoteh nian min rəha Nəti Iətəmi, mətəu ko nəsotehian. ²³ Kəni nətəmi okotəni kəm təmah məmə, 'Iəsal=pə, in uəha!' uə 'Iəsal=pən, in əpəha!' Mətəu onəsəhuvənian motəhtəu=pæn ilah, ²⁴ mətəu-inu e nian iəu Nəti Iətəmi oiəkuva lan, in otəhmen e noraipian iətəm tətəraip kəni mətəsiəgəpin neai e nikalin kəti mətəuərus=pən nikalin kəti min, kəni nətəmi rəfin okoteruh motəhrun. ²⁵ Mətəu əupən, iəu iəkəkeikei mətəu naməhian tēp, kəni nətəmi kəutətig rəueiu, ilah okotəuhlin nəmtəhləh mətəpəh iəu.

²⁶ "E nian iəu, Nəti Iətəmi, iəkuva lan, otəhmen=pæn əmə e nian rəha Noa əupən, iətəm nətəmi kəmotol natimnati min məsotəhrunian məmə Uhgīn otol nati kəti lan məsotol əpənə-pənəian. ²⁷ E nian əha, nətəmi kəməutəuən, mətənim, mautol marit, inəha natimnati min rəfin kəmautol e nəmiəgəhian rəhalah, motəuərus=pə nian iətəm Noa tinuvən e nipəgnəua negəu asoli rəhan. Kəni nuhəuən təməfuv naruəh asoli təmuva kəni maiu mēlərmin rəfin nətəmi iətəm kəməsəhuvənian e negəu.

[†] ^{17:6} E nəghatīn əhruahru rəha Iəsu, in tətəghati e nikitī mastət u in natiəkəku agin, mine nigi kəti nəukətīn təmeviə agin, nərgin u fik-malperi. ^{17:6} Mat 17:20; 21:21 ^{17:13}

[‡] ^{17:14} Nian nimisən leprosi təmol suah kəti, Lou tətəni məmə in təmiknik. Nian nimisən təmikə, in otəkeikei muven meruh pris kəti məmə in otəni pətigəm kəm nətəmi rəfin məmə nimisən təmikə mine namiknikian təmikə. Nian Iəsu təməni kəm lah məmə okəhuvən moteruh pris kəti, in təhmen məmə in təməni məmə in otol vivi ilah.

^{17:14} Lev 14:2-3; Mat 8:3-4

^{17:23} Mak 13:21; Luk 21:8

²⁸ “In təhmen=pən əmə e nian rəha suah kəha Lot. Nətamimi kəmotəuən, məutəm-nim, məutos nəhm̄ti natimnati min, məuta-sum, məutəvləkin nimə min, inəha natimnati rəfin kəmautol e nəmiəgəhian rəhalah.

²⁹ Mətau e nian iətəm Lot təm̄iet lan e taun əha Sotəm, kəni nīgəm mine kəpiel min kəmoɦuəu məutsipəri e neai motohamu ilah rəfin əpəha e taun.

³⁰ “Kəni otəhmen əmə e nian iəu Nəti İətəmimi oiaquva min lan kəni, Uɦgin otol əpu iəu kəm nətəmimi. ³¹ E nian əha, nəmə suah kəti tətəharəg ihluə e rəhan nimə, pəh in tagim məsuvan minian imə məmə in otos rəhan natimnati, kəni nəmə suah kəti in əpəha e nasumian, pəh in otəgim məsuva minian lahuənu. ³² !Onəsotaluian e pətauəhli rəha Lot! ³³ In təmolkeikei məmə otaskəlim rəhan nəmiəgəhian e nəhue niftəni u məsitəupaian iəu, in otəsosiən nəmiəgəhian itulin. Mətau iətəmimi u tətəpəh natimnati rəha nəmiəgəhian e nəhue niftəni u, kəni mətətau=pə iəu, in otos nəmiəgəhian itulin. ³⁴ İətəni kəm təmah məmə, e nian əha lapin, iətəmimi keiu okətuəpili e pet kətiəh, kəni okos rəkis kəti, kəpəh kəti. ³⁵⁻³⁶ Pətan keiu kətuəharəg pəti matuol nauəniən, kəni okos kətiəh, kəpəh kəti.”§

³⁷ Kəni rəhan noluək min kəmotəni=pən kəm in məmə, “İərmənig, onəkuva iə?”

Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Onəkotəhrun əmə. Təhmen e nian nati miəgəh kəti təm̄imis mətəməhli, kəni ku-veriə min koteuiəu mauton pəti.”*

18

Nəghatian əuhlin

rəha pətalimis kəti

iətəm tətəsək o nasiruian

¹ Kəni İesu təməni nəghatian əuhlin kəm lah matəgətu ilah lan məmə okotəkeikei məutəfaki nian rəfin məsotəpəhian, məsotolian məmə nikilah otəsəmeian. ² In təməni məmə, “Lahuənu kəti, iəni kəti əha ikin rəha nələɦuian nəghatian min. Kəni təsisiaian Uɦgin, kəni təsisiai minian nətəmimi. ³ Kəni e lahuənu əha, pətalimis kəti əha ikin, kəni nian rəfin tətəva

materuh iəni u mətəni=pən kəm in məmə, ‘Əui. Kəsi, onəkəsiru lak məghati o nələɦu əɦruəɦruian nərahian rəha tikimir rəhak tatol kəm iəu.’ ⁴ Mətau iəni u in təməsu-vəniən, kəni mos nian əfəməh məmə otəgət mol vi nərahian əha rəha pətalimis. Mətau pətan əha tətətatəpuəh o suah kəha nian rəfin matuvən matuvən, kəni iəni nikin təni məmə, ‘Nati əpnəpin iəsisiaian Uɦgin, kəni məsisiai minian nətəmimi, ⁵ mətau pətan əha tətəni mətəni nati kətiəh minatol mirə iəu o rəhan nəghatian, matol matol. Pəh iəkəkeikei muvən məni-vivi rəhan nərahian kəni mələɦu nəuvirien. Nəmə iəkəpəh, kəni in otətuva ohniəu matol matol rəueiu kəni iəkəpəu lan.’”

⁶ Kəni nian İərmənig təməni rəkis nəghatian əuhlin əha, kəni məni məmə, “Otətəlig-to e nəghatian rəha iəni əpəha iətəm in tərəh təhmin. ⁷ ?Mətau təhro e Uɦgin? In təmitəpin rəhan min nətəmimi, kəni ilah kəutasək=pən kəm in nian rəfin e nərauiə mine lapin min rəfin. ⁸ ?Kəni nikitəmah təhti məmə in otəni=pən kəm lah məmə, ‘Pəh pipim?’ Kəpə. ⁹ ?Kəni nikitəmah təhti məmə in ko tətəsiruian uəhai əmə e rəhan min? Kəpə. ¹⁰ İətəni=pinə kəm təmah məmə nipəɦriənian, in otəsiru uəhai əmə e rəhan min, kəni mol vivi rəhalah nərahian. ¹¹ ?Mətau nian iəu Nəti İətəmimi oiaکتالig=pə min lan e niftəni, oiakeh nətəmimi nəuvein nətəm kəutəhatətə e Uɦgin, uə kəpə?”

Nəghatian əuhlin

rəha Farəsi mine

iətəm tatos məni rəha takis

⁹ Kəni İesu təməni nəghatian əuhlin kəti kəm nətəmimi nəuvein nətəm nikilah təhti məmə ilah kotəɦruəɦru motəpirəkis nətəmimi rəfin, kəni motəsəl iəhu e lah.

¹⁰ In təməni məmə, “Suah mil keiu kəmian əpəha e Nimə Rəha Uɦgin məmə kuəfaki. Kəti, in Farəsi, kəni kəti in iətəmi tatos məni rəha takis. ¹¹ Kəni Farəsi təməhtul məmə tətəfaki, kəni in mətəni aru əmə in, mətəni məmə, ‘Uɦgin, iətəni-vivi ik mətəu-inu nəmol məmə iəkol iətəpəsin lak, mə inəha nətəmimi kotolkeikei pik məni kəni məuteiəu məmə kotakləh lan, kəni məutol tərəh, kəni məutakləh e pətan rəha

17:28 Jen 18:20; 19:25

17:31 Mat 24:17-18

17:32 Jen 19:26

17:33 Luk 9:24

§ 17:35-36 E kopi əuas

min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəməti e nəghatian Kris əupən, kəmilpin nəghatian min u rəha fes 36: İətəmi keiu okətuasum, kəni okos rəkis kəti, kəpəh kəti. * 17:37 Nipəti nəghatian u məmə, e nian İesu in otəva lan, nətəmimi rəfin okoteruh. 18:1 Kol 4:2; 1Təs

5:17

iätəpəsin. Mətau iəu iəsoliən kəmə ilah. Kəni iəu min iəsoliən kəmə suah kəha iətam tatos məni rəha takis. ¹² Nian keiu e nəfakiən kətiəh, iətuakəm mətəpəh nauəniən mətəfaki kəm ik. Kəni nəmə iəkəs natimnati ten, iətos rəkis kətiəh mətəfina kəm ik.’

¹³ “Mətau suah kəha, iətəmi tatos məni rəha takis, in təməhtul=pən isəu, kəni mətaulis məsəsal pəriən e negəu e neai kəni məfaki. Kəni nikin titəgit mətasək mətəhti mankilahan mətəni məmə, ‘Ughin, iəu iətəmi tərəh. !Nikim teiuiəu ohniəu!’ ”

¹⁴ Kəni Iesu təni məmə, “İətəni kəm təmah. Nian suah mil u okiatəlig=pən lahuənu, iətəmi rəha takis, in otəhruahru e nəhmti Ughin. Mətau Fərəsi, in təsoliən lanəha, mətau-inu iətəmi tətəfəri aru in, Ughin otəsiahu, mətau iətəmi tətəsiahu aru in, Ughin otəfəri.”

Kəlkələh min kəməhuva o Iesu
(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)

¹⁵ Kəni nətəməmi nəuvein kəmotəs rəhah min iəpəu mətmətig min məhuva kəm Iesu məmə in otələhu=pən nəhlmin e lah kəni məfaki o lah. Mətau nian rəhan min nətəməmi kəmotəh ilah, kəni motəniəhu ilah. ¹⁶ Mətau Iesu təmauin e iəpəu min əha mə okəhuva ohni, kəni məni=pən kəm rəhan min natətəlig məmə, “Sotəniəhuian iəpəu min məmə okəsəhuvaian ohniəu, pəh ilah okəhuva ohniəu, mətau-inu Narmənigian Rəha Ughin in rəha nətəməmi min u kotəhmen e iəpəu min u. ¹⁷ İətəni pəhriən kəm təmah məmə, nəmə iətəmi kəti təsolkeikeiən məmə oteuiəu məhmen e kəlkələh min u kəti mupəh Ughin tar-mənig lan, ko in təsatig əhəliən Narmənigian Rəha Ughin.”

Suah kəti rəhan nautə təpət
(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)

¹⁸ Kəni iətəmi əsoli kəti təməni=pən kəm Iesu məmə, “İəgətuən, ik iətəmi təuvir. ? Oikəhro mos nəmiəgəhian itulin?” ¹⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “?Təhro nətauin lak məmə iəu iətəmi təuvir? Suah kəti tikə in iətəmi təuvir, mətau Ughin əmə in təuvir. ²⁰ Ik nəkəhrun nəghatien min e Lou rəha Ughin tətəni məmə, ‘Səkləhiən e pətan rəha iətəpəsin, məsəhamuiən iətəməmi, məsəkləhiən e natimnati, məseuiəiən e kot, misiai rəham tatə mine məmə.’ ”

²¹ Kəni suah u təməni məmə, “Natimnati min rəfin u, iəmol rəfin ilah, nian iəmətəkəku mətauərus=pa u rəueiu.”

²² Nian Iesu təmətu nəghatien əha, kəni tən=pən kəm in məmə, “Nati kəti min əmə əha ikin onəkol. Uvən mol nətəməmi kotos nəhmti rəham nautə rəfin əgin, kəni məfən məni lan kəm nanrah min. Kəni ik onəkəs nəuvirən təpət əpəha e negəu e neai. Kəni muva muərisig lak, mol məmə rəhak iətəməmi.”

²³ Mətau nian təmətu nəghatien min əha, nikin təməpəu mətau inko rəhan nautə təpət. ²⁴ Kəni nian Iesu təməsal=pən meruh məmə nikin nəpəu, kəni tən məmə, “! Ei, tiəkis əgin o iətəmi rəhan nautə təpət məmə in otuva matig əhgəl e Narmənigian Rəha Ughin! ²⁵ Tiəkis məmə kau otuvən=pən e nipəg nitil, mətau tiəkis pik məmə iətəmi rəhan nautə təpət otuva matig əhgəl e Narmənigian Rəha Ughin.”*

²⁶ Kəni nətəməmi u kəutətu nəghatien əha kəmotəni məmə, “? Nəmə tiəkis o iətəmi rəhan nautə təpət, kəni pəh əha in təhmen məmə otəs nəmiəgəhian əha?”

²⁷ Mətau in təməni məmə, “Nati nak u tiəkis pik əgin, mə ko nətəməmi kəsotoliən, mətau Ughin in təhrun noliən.”

²⁸ Kəni Pitə təməni=pən kəm in məmə, “?Mətau təhro e timah? İəmotəpəh rəfin rəhatimah natimnati kəni məhuva məmə iəkəhuərisig lam.”

²⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İətəni pəhriən kəm təmah məmə, iətəmi təməpəh rəhan nima, uə rəhan pətan, uə pian min, uə rəhan tatə mine məmə, uə rəhan kəlkələh min mətau-inu in tatitəu=pən Narmənigian Rəha Ughin, ³⁰ kəni e nəhue niftəni u, in otəs natimnati təpət tapirəkis ilah min u təməpəh ilah, kəni uərisig, in otəs min nəmiəgəhian itulin.”

Iesu təməni pətigəm
rəhan nimisiən

(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

³¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan tueləf natətəlig min məmə okohiet e nimanin nətəməmi məhuva kətiəh motuhapumin ilah min, kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Otətəlig-to. Rəueiu kəhuvən əpəha ilis Jerusiləm, kəni natimnati min iətəmi iəni

18:12 Aes 58:1-4; Mat 23:23 18:13 Sam 51:1 18:14 Mat 23:12 18:17 Mat 18:3 18:18 Luk 10:25 18:20 Eks 20:12; Dut 5:16-20 * 18:25 Nəghatien Kris əhruahru tətəni məmə, “Tiəkis o kaməl otuvən=pən e nipəg nitil.” Kaməl in nati miəgəh əsoli kəti tapirəkis kau.

min ræha Uhgin aupæn kæmotæni lak, Næti lætæmimi, e nauæuæ min ræhalah, ilah okæhuva motol nipæhrænæn. ³² Nætæmimi okotegæhan=pæn lak e næhlmi Nanihlua min, kæni nætæmimi okotæghati motalæh æuvsan lak, motol=pæn æmæ iæu, motagæh æpis næhmtæk, ³³ kæni okalis iæu, kæni kohamu iæu. Mætæu e nian tatol kisil lan, oiækæmiægæh min.”

³⁴ Mætæu kæsotæhrunæn ræhan næghatæn min. In tæhmen=pæn e næghatæn iætæm nipætæn tæthluaig, kæni kæsotæhrunæn nipæti næghatæn min æha.

Iesu tæmol vi iætæmi kæti næhmtæn tærah (Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

³⁵ Nian Iesu tæmuva iuækir o taun æha Jeriko, suah kæti in tætharæg e nikali suaru næhmtæn tærah. Nian ræfin in tæteasiæ e mæni o nætæmimi. ³⁶ Kæni nian iætæmi æha næhmtæn tærah tæmætæu mæmæ nætæmimi tæpæt kautaliuæk e suaru, kæni in tæmætapuæh mæmæ, “? Nati nak æha katol?” ³⁷ Nætæmimi kæmotæni=pæn kæm in mæmæ, “Iesu æpæha, iætæm Nasærit, tætalieuæk e suaru.”

³⁸ Kæni tæmagæt æfæmæh mæmæ, “!Iesu! ! Mipi kig Tefit! !Asiru lak!”

³⁹ Kæni nætæmimi min u kætaliuæk mæutaupæn e Iesu, kæmotagæt lan, motæni mæmæ, “! Sagætæn!” Mætæu in tæmagæt æfæmæh tæhmin mæmæ, “!Mipi kig Tefit! ! Asækæhruin iæu masiru lak!”

⁴⁰ Kæni Iesu tæmæhtul tæmæni=pæn kæm lah mæmæ okotit mæhuva. Kæni nian kæmotit mæhuva iuækir, Iesu tætapuæh ohni mæmæ, ⁴¹ “?Nækolkeikei mæmæ iækol nak kæm ik?” Kæni in tæmæni mæmæ, “Iærmænig, iækolkeikei mæmæ oiækair meruh nati.”

⁴² Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm in mæmæ, “Air meruh nati. Ræham næhatætæien tinol vivi ik.” ⁴³ Æmeiko ræueiu ægin min, tæmair minateh nati, kæni minatuærisig e Iesu, mæteni-vivi Uhgin. Kæni nian nætæmimi ræfin kæmotæruh nati æha, ilah kæmæutæni-vivi Uhgin.

19

Iesu mine Sakias

¹ Kæni Iesu tæmaliuæk muvæn imæ e taun u Jeriko matuvæn mæmæ otiet=pæn e nikalin næuuetæn min kæti.

² Kæni e taun æha, suah kæti æha ikin, nærgin u Sakias. In iætæmi asoli kæti ræha nætæm kautos mæni ræha takis, kæni in ræhan nautæ tæpæt. ³ Kæni in tolkeikei mæmæ oteh-to mæmæ Iesu in pæh, mætæu tæruu neruhæn mætæu in tækuækir, nætæmimi kæutæhtul pæsig lan. ⁴ Kæni in tæmai u aupæn muvæn mæri e niggi kæti, nærgin u sikæmo, mæmæ otæhrun neruhæn Iesu nian in otuva=pa in ikin.

⁵ Kæni nian Iesu tæmuva æhruahru æha ikin, tæmæsal-pæri meruh, kæni mæni=pæn kæm in mæmæ, “Sakias. Eiuaui uæhai, mætæu ræueiu ko iækæikei muvæn mauæn æpæha e ræham nima.” ⁶ Kæni Sakias tæmeiuaui uæhai æmæ, kæni mit Iesu mian æpæha iman ikin imæ, kæni nikan tæmagæn.

⁷ Mætæu nian nætæmimi kæmotæruh natimnati min æha, kæni kæutasieuæn kæm lah min o nolæn æha mæutæni nikali Iesu mæmæ, “Suah æha tatuvæn e nimæ ræha iol tæfagæ tærah.”

⁸ Kæni nian kinæhuvæn rækis e nipægnæua nimæ ræha Sakias, in tæhtul mæni kæm Iærmænig mæmæ, “Iærmænig, ætalig-to. Oiækæuæri ræhak natimnati mol næhmtæn keiu, kæti ræhak, kæni kæti iækæfæn kæm nanrah min. Kæni natimnati iætæm iæmaklæh lan o suah kæti, oiækælpin mau kuvæt.”

⁹ Kæni Iesu tæni=pæn kæm in mæmæ, “Ræueiu Uhgin tinosmiægæh ik mine ræham min, mætæu-inu ik min, næmæhatætæ e Uhgin, kæni ik næuanilæuis pæhræn kæti ræha Ephrahim. ¹⁰ Kæni iæu, Næti lætæmimi, iæmuva mæmæ iækæsal e nætæmimi iætæm kæmotæluæi, kæni mosmiægæh ilah.”

Næghatæn æuhlin
ræha nætæmimi nætæm kæmotos mæni ræha iærmænig ræhalah

¹¹ Nian nætæmimi kæmæutætælig e Iesu, in tæmætæikei mæteni næghatæn æuhlin kæm lah mætæu-inu in tinuva iuækir o Jerusilæm, kæni nikilah tæhti mæmæ Nærmænigæn Ræha Uhgin otæsuævæhæn æha ræueiu tuva. ¹² Kæni tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, “Iærmænig kæti tolkeikei mæmæ in otuvæn isæu meruh kig asoli ægin mæmæ kig asoli otæfæri in mol kig lan æpæha iman ikin, kæni in otæpanitælig=pa min. ¹³ Kæni in tæmauin e ræhan nolæk min ten, kæni

18:31 Luk 24:44 18:32 Luk 9:22,44 18:34 Mak 9:32

13:16; Uæk 16:31 19:10 Luk 15:4; Jon 3:17; 1Tim 1:15

kætiah kæm ræhan ioluæk ten, kæni mæni kætiah in tæhmen=pæn e uan-hanrit-tausin vatu.

19:7 Luk 15:2 19:8 Eks 22:1; Nam 5:6-7 19:9 Luk

* 19:13 kæni iærmænig tæmæfæn mæni kætiah

məuəri məni asoli kətiəh kətiəh e lah.*
Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, 'Itəmah
onəkotəkeikei motalkut o məni u o noliən
nətin mətəuərus=pən iəu iəkətiəg=pa min.'

¹⁴ "Mətəu nətəm iman ikin kəso-
tolkeikeiən suah kəha, kəni motahli=pən
nətəmimi nəuvein kotos nəghatiən
məhuvən kəm kig asoli agin məmə, 'Itimah
iasotolkeikeiən məmə suah u otarmənig
e timah.' ¹⁵ Mətəu kəmləfəri iərmənig u kol
kig lan, kəni in təmitəlig=pa min. Kəni suah
u təmauin e rəhan noluək min iətəm in
təməuəri rəhan məni kəm lah. In tolkeikei
məmə otəhrun məmə ilah kəmotəuərus
məni nak nian in təmətiəg əpəha isəu.

¹⁶ "Kəni iətəm təmaupən muva məni=pən
kəm in məmə, 'Iərmənig, nəmələhu=pa
məni kətiəh e nəhlmək, kəni iəmətəuərus
məni ten min.' ¹⁷ Kəni rəhan iərmənig
təməni=pən kəm in məmə, 'Ik ioluək təuvir,
nəmol nati iətəm in təuvir. Mətəu-inu
nəmol uək təuvir o neruh vivian nati iətəm
təkəku, kəni rəueiu əha oəkegəhan lam
məmə ik onəkərmənig e taun ilah ten.'

¹⁸ "Kəni iətəm tətəuərisig lan təmuva
məni=pən məmə, 'Iərmənig, nəmələhu=pa
məni kətiəh e nəhlmək, kəni iəmətəuərus
məni faif min.' ¹⁹ Kəni iərmənig təməni=pən
kəm in məmə, 'Ik onəkərmənig e taun ilah
faif.'

²⁰ "Kəni ioluək kəti min təmuva məni=pən
kəm in məmə, 'Iərmənig, inu rəham məni.
Iəməlis-ərain e napən, kəni məhluaig vivi
lan. ²¹ Iəu iəməgin lam mətəu-inu, iəkəhrun
məmə ik iətəmi noliən rəham tiəkis. Ik
nətos natimnati kəsəniəmə məmə rəham,
kəni matos nauəniən e nasumiən min rəha
nətəmimi pisin min.'

²² "Kəni iərmənig təməni=pən kəm in
məmə, 'Ik ioluək tərəh! E rəham əmə
nəghatiən, iətakil ik məmə nəmol tərəh
agin. Nəmə ik nənəhrun rəkis məmə iəu
iətəmi iəkis, kəni iətos natimnati iətəm
kəsəniəmə rəhak, kəni matos nauəniən e
nasumiən min rəha nətəmimi pisin min,
²³ kəni təhro nəməsosiən rəhak məni mu-
vən məfən e bank, kəni nian iəkətiəg lan,
iəkəhrun nosiən rəhak məni ilau nətin.'

²⁴ "Kəni təməni=pən kəm rəhan min
nətəmimi məmə, 'Otos rəkis rəhan məni,
kəni motəfən kəm suah u rəhan məni ten.'

²⁵ "Kəni ilah kəmotəni məmə, 'Iərmənig,
təsəhrəuəruəin mətəu-inu rəhan məni ten
rəkis!'

²⁶ "Kəni iərmənig təməni=pən kəm lah
məmə, 'Iətəni kəm təmah məmə, iətəmimi
iətəm tatos nati kəti, kəmanəfən min nəu-
vein min kəm in. Mətəu iətəmi rəhan nati
kəti tikə, kəpanos rəkis rəhan natimnati
rəfin. ²⁷ Kəni rəueiu, rəhak tikimir min
iətəm kəməsotolkeikeiən iəu məmə iəkuva
kig rəhalah, onəkotiəg ilah məhuva, kəni
motuhamu ilah e nəhmtək.' "

Iəsu təmuven Jerusiləm

(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)

²⁸ Kəni nian Iəsu təməghati rəkis, kəni
in təmaluək maupən matuvən əpəha ilis
Jerusiləm, kəni nətəmimi kəmautəuərisig
lan. ²⁹ Nian kəməhuva iuəkir o lahuənu mil
u keiu, Petfas mine Petəni e Nītəuət Rəha
Nigi U Olif, kəni in təməni=pən kəm rəhan
mil keiu iətəmimi məmə, ³⁰ "Onəkian əpəha
lahuənu ikin kəmətsipən ikin. Ikin əha,
onəkueh nəti togki kəti kəsəsuə əhanəhiən
lan. Nəkiatis nīləuis lan muasig miəuəu u
ikinu. ³¹ Kəni nəmə suah kəti tətapuəh o
təlau məmə, 'Nətiatis togki o nak?' kəni
onəkuəni=pən kəm in məmə, 'Iərmənig, in
tolkeikei məmə otol nati kəti lan.'

³² Kəni kəmiən mueruh natimnati rəfin
tol əmə məmə inu Iəsu təməni. ³³ Kəni nian
kəmətiatis nəti togki, kəni nətəmimi min
rəha togki kəmotətapuəh o lau məmə, "I
Ei! ? Nətiatis nəti togki o nak?" ³⁴ Kəni
ilau kəmuəni=pən məmə, "Kəpə. Iərmənig
tolkeikei məmə otol nati kəti lan." ³⁵ Kəni
kəmuasig miəuəu kəm Iəsu, kəni kəmuəpəg
rəhalau kəti napən muəhtərain nəmtah
nəti togki lan, kəni muasiru e Iəsu təri
masuə e nəti togki. ³⁶ Nian təmasuə lan
minatuvən, kəni rəhan min nətəmimi kə-
motəupən motəpəg rəhalah min kəti napən
motəpənə e suaru.†

³⁷ Nian Iəsu tinatuva iuəkir o Jerusiləm
mətasuə e togki məteiuəu e Nītəuət Rəha
Nigi U Olif, kəni nətəmimi min rəfin
rəhan nikiləh təməgiən, kəni minautəni-
vivi Ughin məutağət əfəməh o nati apispis
min ilah kəmotəruh in təmatol. ³⁸ Kəni ilah
məutəni məmə,
"!Iərmənig Ughin tətiəg ilau kig u iətəm
tətuva e nərgin!

19:17 Luk 16:10 19:26 Mat 13:12; Luk 8:18 †

19:36 Nian kəmotəpəg rəhalah min kəti napən
motəpənə e suaru məmə togki otaliuək lan, inu nəmtətiən rəha nisiaiən rəhalah o Iəsu.
19:38 Sam 118:26

Pəh nəməlinuən otatig əpəha e negəu e neai, kəni əpəha ilis ilis agin e negəu e neai, okatəfəri nərgi lərməniğ Uhgin!”

³⁹ Kəni Farəsi min nəuvein əha kəutatig əha ikin kəmotəni=pən kəm in məmə, “ləgətun. Əniəhu rəham min nətəmini məmə okəsotagətən.”

⁴⁰ Mətau in təməni=pən kəm lah məmə, “Nəmə nətəmi min u kəsotagətən, kəni kəpiəl əpnəpin min u, ilah okotagət əfəməh.”

Iesu təmasək o nətəm Jerusiləm

⁴¹ Kəni nian Iesu təmuva iuəkər meruh taun əha Jerusiləm, in təmasək o nətəmini min əha ikin əha.

⁴² Kəni in tənə məmə, “Kəsi, iəmolkeikei pik məmə itəmah min nəmotəhrun natimnati min iətam okotəfinə nəməlinuən kəm təmah e nian u rəueiu. Mətau kəpə. Kəni rəueiu, natimnati min əha kəutəhluaig ko nəsoteruhian. ⁴³ Mətau e nian min iətam otuva o təmah, rəhatəmah tikimir min okəhuva motəhtul titəlau e təmah, okotel niiftəni motətu-pəri motol əpətin rəhatəmah taun, kəni motəhtipəsəg lan məmə onəsohietən. ⁴⁴ Kəni ilah okotərakın rəfin nimə e taun rəhatəmah, kəni ko kəpiəl kəti mine rəha nimə min otəsəhtulian. Kəni okotohamu itəmah rəfin itəmah kəlkələh min rəhatəmah. Natimnati rəfin u otuva mətau-inu itəmah nəmoteruh mətau nəməsotəhrunian nian iətam Uhgin təmuva məmə in otosmiəgəh itəmah lan.”

Iesu təməhgi pətigəmə nətəmini iətam kəutol makit e Nimə Rəha Uhgin

(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

⁴⁵ Kəni Iesu təmuvən Jerusiləm, kəni muvən e iat rəha Nimə Rəha Uhgin meruh nətəmini kəutol makit ikin, kəni təməhgi pətigəmə ilah.[‡] ⁴⁶ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Kəmətei rəkis e Nauəuə Rəha Uhgin məmə, ‘Rəhak nimə, in nimə rəha nəfəkiən,’ mətau itəmah ninautol tinuva məmə ‘nimə kəti iətam nakləh min kəutəhluaig ikin.’”

⁴⁷ Kəni uərisig lan, e nian min rəfin, Iesu təmətəgətun əpəha imə e Nimə Rəha Uhgin. Kəni pris əsoli min, mine nəgətun

min rəha Lou, mine nətəmini əsoli min rəha nətəm Isrel, kəməutəsəl e suaru məmə okotuhəmu Iesu, ⁴⁸ mətau kəsotəhian suaru kəti mətau-inu nətəmini rəfin kotolkeikei pik məmə okotətau nəghatən min rəhan, kəni nəghatən rəhan tətəskəlim vivi rəhalah nətəligən.

20

Nətapuəhian məmə pəh təməgəhan e Iesu məmə otol uək

(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Nian kəti, Iesu təmətəgətun nətəmini əpəha e Nimə Rəha Uhgin, kəni mətəni pətigəmə nanusian təuvir rəha Uhgin kəm nətəmini. Kəni pris əsoli min, mine nəgətun min rəha Lou, mine nətəmini əsoli min rəha nətəm Isrel kəməhuva moteh in, ² kəni kəmotətapuəh ohni məmə, “?Əni-to kəm timah məmə natol natimnati min əha e nəpətiən əhro? ?Kəni pəh təməgəhan lam natol natimnati min əha?” ³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Təuvir əmə. İəu iəkətapuəh min e nəghatən kəti kəm təmah, kəni itəmah onəkotaupən motuhalpin=pa kəm iəu. ⁴ ?Pəh təməgəhan e nəpətiən kəm Jon məmə in otol bəptais e nətəmini, Uhgin uə iətəmini əmə?”

⁵ Kəni kinəutəni nəghatən u kəm lah min, məutəni məmə, “Nəmə kotəni məmə Uhgin təməgəhan lan, kəni in otəni məmə, ‘?Mətau təhro nəsotəniən nipəhrənən e nəghatən rəha Jon?’ ⁶ Mətau nəmə kitah kotəni məmə nətəmini əmə kəmotəgəhan lan, kəni nətəmi min əha okotəhti itah e kəpiəl mətau-inu ilah kinətəni rəkis nipəhrənən e Jon məmə in iəni kəti rəha Uhgin.” ⁷ Kəni ilah kəmotuhalpin məmə, “İtimah iəsotəhrunian məmə pəh təməgəhan lan.” ⁸ Kəni Iesu tənə=pən kəm lah məmə, “Kəni iəu min, ko iəsənən məmə pəh təməgəhan e nəpətiən kəm iəu məmə iəkəkol natimnati min u.”

Nəghatən əuhlin e nasumiən rəha krep

(Mat 21:33-46; 22:15-22; Mak 12:1-17)

⁹ Kəni Iesu təməni nəghatən əuhlin kəti kəm nətəmini məmə, “İtəmi əsoli kəti təmərfəi niləuis u krep e nasumiən əsoli rəhan. Kəni mələhu=pən nasumiən

^{19:44} Luk 21:6 [‡] ^{19:45} Afin-to e tiksınəri “Nimə Rəha Uhgin” o nəhrunian natimnati nian Iesu təmuvən məhgi pətigəmə nətəmini e Nimə Rəha Uhgin. ^{19:46} Aes 56:7 ^{19:46} Jer 7:11 ^{19:47} Luk 21:37

u e nəhlmi nətəmimi nəuvein, kəni ilah okəutasum kəni mautafəl, kəni nian rəha nəuləkian, kəni ilah okotəfən nəuветin kəm in. Kəni in təmuvən əpəha e nitəni pisin kəti min, kəni minatig minos nian tepət.

¹⁰ “Kəni nian krep təmol nəuan kəni minatimarəg, iətəmi asoli u təmahli=pən rəhan kəti ioluək məmə in otuvən meruh nətəm kəutasum e rəhan nasumiən məmə okotəhli nəua krep, kəni motəuəri motəfən rəha iətəmi asoli nəuvein. Mətau nətəmimi min əha kəmotəhtul motəhti ioluək əha, kəni motəhli=pən titəlig kəni məsotəfəniən nəua krep nəuvein kəm in. ¹¹ Kəni iətəmi asoli təmahli=pən min rəhan kəti ioluək. Kəni ilah kəmotəh min, kəni motol aulis in, kəni motəhli=pən titəlig məsotəfəniən nəua krep kəti kəm in mine. ¹² Kəni in təmahli=pən min kəti, kəni ilah kəmotəh motəfən niməgim kəm in, kəni motərazi pətigəm lan.

¹³ “Kəni iətəmi asoli rəha nasumiən təni məmə, “? Oiakəhro əha rəueiu? Təuvir məmə iəkəhli=pən nətik əhruahru, iətəm iəkolkeikei pik. Nikik təhti məta okotisiai in.” Kəni in təmahli=pən.

¹⁴ “Mətau nian nətəmimi min əha kəmoteruh, kəni kəmotəni kəm lah min məmə, ‘Nəti iətəmi asoli əpə tətuvə u nian kəti nasumiən tuva mol rəhan lan. Pəh kətohamu, kəni kitah kotos nasumiən u rəhan məmə rəhatah.’ ¹⁵ Kəni kəmotəskəlim motətu pətigəm lan e nasumiən, kəni motəh motəhamu.

“?Kəni tol lanəha, iətəmi asoli rəha nasumiən otol nak e nətəmimi min əha? ¹⁶ In otuvə kəni moh nətəmimi min əha motəhamu ilah, kəni in otələhu=pən nasumiən asoli əha tuvən e nəhlmi nətəpisin.”*

Kəni nian nətəmimi kəmautətəlig lan kəmotətu nəghatien əha, məutəni məmə, “! Təuvir məmə, otəsəl aginien nati əha!”

¹⁷ Mətau Iesu təmasal=pən meruh ilah, kəni məni məmə, “? Mətau nəghatien u nipətin nak? Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,

‘Kəpiəl iətəm nətəmimi rəha nuvləkinien nimə kəmotərazi lan,

in tinuva kəpiəl keikei rəha nolien nimə.’

¹⁸ “Nətəmimi rəfin nətəm okotəmei motərin=pən ilah e kəpiəl əha, kəni nikilkililəh otitəgit-əgit. Kəni nəmə kəpiəl əha otəmei məhti iətəmi kəti, kəni in otəuvtəuvtə mərah agin.”

¹⁹ Kəni nəgətun min rəha Lou, mine pris asoli min kəmotəhrun məmə nəghatien əuhlin u rəhan tətəni əmə ilah, kəni tol lanəha, ilah kəutəsəl e suaru məmə okotəskəlim uəhai əmə, motləfən e kaləpus, mətau kinotəgin e nətəmimi, kəni motəpəh.

?Təhruahru məmə nətəmimi okotətu takis kəm Sise, uə kəpə

(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰ Kəni nəgətun min rəha Lou, mine pris asoli min kəutəsəl vivi o Iesu məmə okotətu nəghatien kəti rəhan u təsəhmen əhruahruən. Kəni o nəghatien u, okotəfən in e nəhlmi iətəm kəti rəha kəpmən rəha Rom. Kəni kəmotəhli=pən nətəmimi nəuvein məmə ilah okəhuvən motol kəuit kəsua e Iesu. ²¹ Kəni kəuit kəsua min kəməhuvən motətapuəh o Iesu məmə, “ləgətun. Itimah iəkotəhrun natimnati min iətəm nətəni mine natimnati iətəm nətəgətun nətəmimi lan, kotəhruahru vivi. Ik onəsəliən nolien pisin kəm suah kəti, kəni matig mol pisin min kəm suah kəti. Mətau onəkol təhmen-əhmen əmə kəm lah rəfin. Kəni ik nətəghati əmə e nipəhrianien mətəgətun nətəmimi e suaru rəha Uhgın. ²² Kəni tol lanu, əni-to kəm təmah məmə, təhruahru e Lou rəhatah məmə okotətu takis kəm Kig Sise u in iətəmi asoli agin rəha kəpmən rəha Rom, uə kəpə?”

²³ Mətau Iesu təməhrun rəkis məmə kəutol kəuit kəsua kəm in, kəni in təməni=pən kəm lah məmə, ²⁴ “Otəgətun-to manit kəti kəm iəu. ?Narmi pəh u tətətig e məni u? ? Kəni nərgi pəh u tətətig e məni u?” Kəni kəmotəni məmə, “Narmi Sise, mine nərgi Sise.”

²⁵ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Kəni ko nəmə natimnati rəha Sise, əfən

* 20:9 Aes 5:1 20:16 Nəghatien əuhlin u tətəghati e nətəmimi pisin pisin min tepət. Iətəmi asoli rəha nasumiən tətəgətun=pən Uhgın. Kəni nasumiən rəha krep tətəgətun=pən nətəmimi rəha Isrel. Nətəm kəutasum tətəgətun=pən nətəmimi asoli min rəha nətəm Isrel. Iol əhruiən nati rəha iətəmi asoli tətəgətun=pən iəni min rəha Uhgın. Kəni nəti iətəmi asoli tətəgətun=pən Kristo Iesu. 20:17 Sam 118:22 20:18 Aes 8:14-15 20:20 Luk 11:54 † 20:24 məni u in silin kəti rəha Rom, kətəni məmə Tənariəs. Okotəkeikei motətuəu takis e məni əha tətuvən kəm Sise.

kəm Sisə. Kəni natimnati rəha Uhgín, əfən kəm Uhgín.”

²⁶ Kəni e nəhmti nətəmini ərəfin, nəghatien min iətam kəutətapuəh lan, ko kəsələs iahuiəh Iesu lan. Mətau narmilah təmiuvig pik e nəghatien iətam Iesu təmuhalpin, kəni kəməsotəghatien.

?Təhro e iətəmi timis
kəni məmiəgəh min?

(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Kəni Satusi min nəuvein kəməhuva o Iesu. Ilah kəutəni məmə nian iətəmi timis, ko təsəmiəgəh minian. ²⁸ Kəni kə-motətapuəh e nəghatien kəti kəm Iesu məmə, “Iəgətun. Mosis təmətei=pən e Lou rəhatah məmə nəmə iərman kəti otimis, kəni məpəh rəhan pətan, kəni məsuələsien nətilau kəti mine, kəni pian otəkeikei mit pətalimis əha, məmə okuələs nətilau kəti ko, kəni suakəku u otos nimei rəhan tətə asoli əpəha tinimis rəkis.

²⁹ “Tol lanəha, nəman ilah səpin, u rəhahlah tətə kətiəh. Kəni iətam tətə e lah təmaupən mit pətan kəti, kəni məsuələsien nətilau kəti, kəni mimis. ³⁰ Pian iətam tətuərisig lan, təmit min pətalimis u, mətau in min təmimis, kəni kəməsuələsien nətilau kəti. ³¹ Kəni uərisig lan, pialah kəti min təmit min pətalimis u, mətau in min təmimis. Kəni pian min əha ilah rəfin səpin kəmotit pətan u, mətau kəsotələsien nətilah kəti, ilah kəməhmis ərəfin. ³² Kəni uərisig lan, pətalimis u timis min. ³³ Inəha nətəmini səpin, ilah pialah min kəmotit pətan əha. ?Mətau e Naunun Nian, nian nətəmini okotəmiəgəh min e nimisien, pətan əha in rəha pəh lan?”

³⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “E nian u rəueiu e nəhue niftəni u, nəman mine niptətan kəutol marit. ³⁵ Mətau e nian rəha natigien vi, otəsoliəh lanəha. Nətəmini nətəm Uhgín nikin tətəgien o lah məmə ilah okotəmiəgəh min e nimisien, kəni in otos ilah məhuvən kotatig e natigien vi. Kəni ko ilah okəsotolien marit, kəni ilah okəsotohtəu-pəniəh nolien rəha marit, ³⁶ mətau-inu ilah ko kəsəhmis

minian. Kəni ko kəsəhmis minian mətau-inu, ilah okotəhmen əmə e nəgelo min nətəm kəsəhmisien, kəni məsotolien marit, kəni məsotəməkian e kəlkələh min. Kəni ilah min u nətəm Uhgín təmol ilah kotəmiəgəh min e nimisien, ilah min nenəti Uhgín.[‡] ³⁷ Kəni kotəhrun məmə inu otuva mol niptəhrisien lan mətau-inu, nauəuə rəha Mosis tətəgətun min məmə nian nətəmini okəhmis, ilah okotəmiəgəh min. E nəniəh rəha nig iətam nigəm təmatuəu=pən lan, Mosis təmauin e Iərmanig məmə in ‘Uhgín rəha Epraham, Uhgín rəha Aisək, mine Uhgín rəha Jekəp,’ nati əpnəpin ilahəh kəmlimis rəkis nuvəh nəuvein. ³⁸ Uhgín u, in Uhgín rəha nətəm kəutəmiəgəh, mətau səniəmə in Uhgín rəha nətəm kəməhmis, mətau-inu in tətəh nətəmini min rəfin məmə ilah okotəmiəgəh, nati əpnəpin nəmə kəməhmis rəkis uə kəutəmiəgəh əhanəh.”

³⁹ Kəni nəgətun min rəha Lou nəuvein kə-motəni=pən kəm Iesu məmə, “Iəgətun, nəmuhalpin vivi pəhrisən.” ⁴⁰ Kəni kəmotəgin o nətapuəh minian nəghatien kəti min tol lanəha.

Kig Təfit mine Kristo

(Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)

⁴¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “? Təhro nətəmini kəutəni məmə Kristo iətam Uhgín təməni məmə otəhlipə, in mipi Kig Təfit? ⁴² Mətau-inu e Nauəuə Rəha Nəpuən Min,[§] Kig Təfit aru əmə təməni məmə,

‘Iərmanig Uhgín təməni=pən kəm rəhak

Iərmanig* məmə, “Əharəg u e rəhak maru, ikin ima nəsanəniəh mine nisaiəh,

⁴³ mətauərus=pən iəu iəkələs iahu rəham tikimir min,

məlin=pən ilah əpəha ləhtəni e nəhlkəm,

məmə nətərməniəg e lah.”[†]

⁴⁴ Kig Təfit əhruahru təməni məmə Kristo in rəhan Iərmanig. ?Kəni nəmə mipi Təfit

20:28 Dut 25:5 ‡ 20:36 Nətəmini u kəutatig rəueiu e nəhue niftəni u, kəutol marit məmə okotəmək e kəlkələh min. Mətau nəmə iərman kəti o pətan kəti tətuvən e nəgəu e neai, ko təsimisien, kəni ko təsoliəh marit məmə otəmək. 20:37 Eks 3:6 § 20:42 “Nauəuə Rəha Nəpuən Min” in “Ol Sam” e Bislama Baebol.

* 20:42 Nətəmini e nian rəha Iesu, kotəhrun məmə nəghatien u “Iərmanig” e nəpuən u tətəghati e Məsaie iətam Uhgín təməni məmə otəhlipə. † 20:43 Nəghatien Kris əhruahru tətəni məmə, “iəkəl rəham tikimir min ilah okotəhmen e nati kəti iətam kətəharəg matəfu-pəri nəhlkəm lan.” 20:43 Sam 110:1

əhruahru əmə, kəni təhro matol rəhan lər-məniḡ lan?”

*Iesu təmagət
e nəgəṭun min rəha Lou*

(*Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54*)

⁴⁵ Nəṭəmimi kəməutətəliḡ, kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan min nəṭəmimi məmə, ⁴⁶ “İtəmah onəkotəkeikei məutətəu vivi itəmah kəni məsotohtəu-pəniən noliən min rəha nəgəṭun min rəha Lou. İlah kotolkeikei məmə okəhuvən e napən əfəməh min rəha nəfəriən məmə nəṭəmimi okoteruh=pən ilah lan. Kəni nikilah tətəḡiən nian nəṭəmimi kəutəfəri nəhlmi lah kəm lah e nisiaiən əpəha e makit. Kəni əpəha imə e nimə rəha nuhapuminian, kotolkeikei məmə okotəharəḡ aupən əpəha təuvir ikin. Kəni e nian rəha lafet, ilah kotolkeikei məmə okəhuvən motəharəḡ aupən ikin nisiaiən ikin. ⁴⁷ Kəni ilah kautol tərəh kəni məutakləh e nimə min rəha pətalimis min. Kəni ilah kəutəfəki əfəməh məuteiua əmə məmə nəṭəmimi okoteruh ilah ohni. Nəlpiniən rəha nəṭəmimi min u in otəskasik məpirəkis.”

21

*Pətalimis kəti təməfən
rəhan məni kəm Uhgın*

(*Mak 12:41-44*)

¹ Kəni nian Iesu təməsal-pəri, materuh vivi nəṭəmimi min u rəhalah nautə tepət kəutəfən rəhalah məni e bokis kəutəfən məni ikin əpəha e Nimə Rəha Uhgın, ² kəni in təmeruh pətalimis kəti ianrah tətəfən məni əkəku keiu əmə,* ³ Kəni Iesu tani məmə, “Nipəhriənən iətəni kəm təmah məmə, məni iətəm pətan u təməfən, in tapirəkis rəha nəṭəmimi rəfin, ⁴ mətəu nətəm rəhalah nautə tepət kəmotəfən məni nəuvein mətəu inko in nati əpnəpin o lah, rəhalah tepət min əpəha ikin. Mətəu pətalimis u in ianrah pəhriən, in təməfən rəfin rəhan məni o nos nəhmtiniən nəuəniən nigin, kəni tika min əha ikin.”

*Iesu təməḡhati e natimnati min
iətəm okəhuva*

(*Mat 24:1-35,42-44; Mak 13:1-37*)

⁵ Kəni Iesu təmətəu rəhan min nəuvein nəṭəmimi kəutəni Nimə Rəha Uhgın iətəm rəhan kəpiel əsoli min kotəuvir, mine natimnati təuvir min əha imə iətəm nəṭəmimi

kəmotəfən kəm Uhgın. Kəni tani məmə, ⁶ “İtəmah nəuteruh natimnati min əha, mətəu nian otətuva nəṭəmimi okotəharəḡ kəpiel min rəha nimə əha, kəpiel min rəfin okotəmei, ko kəti təsəhtulien əha tətəhtul ikin rəueiu.”

⁷ Kəni kəmotətapuəh ohni məmə, “İəḡə-tun. ?Natimnati min əha onəhgın kəhuva? ?Kəni nəmtətiən nak otəḡəṭun məmə otə-suvəhiən natimnati min əha okəhuva?”

⁸ Kəni Iesu tani məmə, “Onəkotəkeikei məutətəu vivi itəmah məmə suah kəti otəseiuaian e təmah, mətəu-inu nəṭəmimi tepət okəhuva motəni məmə, ‘! İəu, iəu Kristo ul’ Kəni nəuvein okotəni məmə, ‘Nian rəha natimnati əha tinuva iuəkir.’ Mətəu onəsəhuərisigien e lah.

⁹ Kəni nian onəkotətəu nanusiən məmə nəṭəmimi kəutəluəḡin, uə nəṭəmimi kəutəməu ilah rəhalah kəpmən, mətəu itəmah onəsotəḡiniən. Natimnati min əha okotaupən məhuva pipim, mətəu kəsəniə məmə in Naunun Nian.”

¹⁰ Kəni Iesu tani=pən kəm lah məmə, “Nəṭəmimi e nitəni min nəuvein okotəlu-əḡin ilah nəṭəmimi e nitəni min nəuvein, kəni kəpmən nəuvein okotəluəḡin ilah kəpmən nəuvein. ¹¹ Kəni nəmḡ əsoli min okotan, kəni nəumis otan ikin min tepət e nəhue niftəni, kəni nimisiən əskasik min okotan e nəhue niftəni, kəni əpəha ilis e neai, natimnati min okəhuva motol niki nəṭəmimi otəḡin, kəni ilah okoteruh nəmtətiən əsoli min e neai.

¹² “Mətəu nian natimnati min u okəsəhuva pipim əhanəhiən, nəṭəmimi okotəskəlim itəmah, kəni motol nərahien kəm təmah o nəhatətəiən rəhatəmah, kəni motələs itəmah məhuvən əpəha e nimə rəha nuhapuminian, mine e kaləpus, kəni onəkotəhtul e nəhmti kig min mine nətəmi əsoli min rəha kəpmən mətəu-inu itəmah nautos nəḡək məutəni nipəhriənən lak. ¹³ İnəha nian təuvir əhruahru məmə nəkotəni pətiḡəm nanusiən təuvir kəm lah. ¹⁴ Mətəu otol əpənə-pənə e nikitəmah rəueiu məmə e nian əha nikitəmah təsəhtiən məmə nəḡhatien nak onəkotəni kəm lah, ¹⁵ mətəu-inu iəu oiəkəfinə nəḡhatien əhruahru kəm təmah kəni məfinə nəhruniən kəm təmah, kəni mol rəhatəmah nəḡhatien təsanən, kəni rəhatəmah min tikimir

* 21:2 məni u təhmen=pən e tuenti vatu.
21:15 uək 6:10

21:3 2Kor 8:12

21:6 Luk 19:44

21:14 Luk 12:11-12

11:2 21:25 Aes 13:10; Esik 32:7; Joel 2:31; Nəh 6:12-13 21:27 Dan 7:13; Mat 26:64; Nəh 1:7 ‡ 21:32
nətəmimi nəuəvin kəutəni məmə nəghəti u tətəghati e nətəmimi iətam kəutəmiəgəh
nian Iesu tətəghati. Kitah kəmotətei təhmen e nətəmimi nəuəvin min iətam kəutan məmə
tətəghati e nimənin min rəfin rəha Isrel tatuvən muvən isəu.

käutahuva mämä okotätälig e rəhan nəghatien əpəha e Nīmə Rəha Uhgın.

22

Jutəs tāmətuati e Iesu

(*Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53*)

¹ Kəni nian rəha lafet rəha Piret U Is Tikə Lan tinatuva iuəkir, kəni in tinə-tuəuin e lafet rəha Pasova. ² Kəni pris asoli min mine nəgətu min rəha Lou kəməutəsəl oneuən e suaru mämä okotohamu Iesu lan. Kəməutəsəl oneuən e suaru mətəu-inu ilah kəutəgin e nətəmimi mämä, kəta nīmənin nətəmimi okotorgəhu nāmə kotəhrun mämä kəmotohamu Iesu.

³ Kəni Setən tāmuvən e niki Jutəs, u nərgin kəti min u Iskariot, in kəti e nətəmimi tuələf rəha Iesu. ⁴ Kəni in tāmuvən meruh pris asoli min mine nətəmi asoli min rəha soldia rəha Nīmə Rəha Uhgın, məutəsəl e suaru mämä oteghəhan e Iesu tuvən e nəhlmilah. ⁵ Kəni nikilah təmagiən, kəni kəmotəniəkis mämä okotəfən mənī kəti kəm in. ⁶ Kəni Jutəs təmegəhan lan mämä in otol, kəni mətəsəl e suaru mämä oteghəhan e Iesu tuvən e nəhlmilah nian nətəmimi okohkə lan.

Iətəmi keiu rəha Iesu

kəmuol əpenə-penə
o lafet rəha Pasova

(*Mat 26:17-29; Mak 14:12-25; Jon 13:21-30; 1Kor 11:23-26*)

⁷ Kəni e nian rəha lafet rəha Piret U Is Tikə Lan tinuva, kəni e nian əha, nətəmimi okotəkeiki motuh nati sipsip rəha lafet rəha Pasova. ⁸ Kəni Iesu tāməuin e Pitə mine Jon, kəni mənī=pən kəm lau mämä, “Iən kəni muol əpenə-penə nauəniən rəha lafet rəha Pasova mämä okəhuvən motauən ikin.”

⁹ Kəni kəmuəni=pən kəm in mämä, “? Nəkolkeiki mämä itimlau oikəian iə muol əpenə-penə e nauəniən ikin?”

¹⁰ Kəni tāməni=pən kəm lau mämä, “Uətəlig vivi-to. Nian itəlau onəkian=pən itaun, kəni onəkueh suah kəti tətəharu pəri pətəl asoli kəmətu=pən nəhu lan. Kəni nəkiauərisig lan mihlūvən e nīmə kəti iətəm in otuvən ikin. ¹¹ Kəni nəkuəni=pən kəm iətəmi asoli rəha nīmə, “? İəgətu təmahli=pa itimlau mämä iəkuva muətapuəh ohnik mämə nəuan u

in pəhrūvən iətəm in mine rəhan min nətəmimi okəhuva motol nauəniən ikin rəha lafet rəha Pasova?” ¹² Kəni in otit itəlau nəkian əpəha e nəuan ilis ikin iətəm kinol vivi rəkis natimnati rəfin rəha nauəniən əha ikin. Kəni nəkuol əpenə-penə nauəniən əha ikin.”

¹³ Kəni kəmian mueruh natimnati rəfin təhmen=pən əmə mämə inu Iesu tāməni mine. Kəni ilau kəmuol əpenə-penə nauəniən ikin mämə rəha lafet rəha Pasova.

Naunun nauəniən rəha Iesu mine rəhan min natətəlig

¹⁴ Kəni e nian rəha nauəniən, Iesu təmuvən məharəg e tepil ilah rəhan min aposil min. ¹⁵ Kəni tāməni=pən kəm lah mämə “Otəsuvəhiən, okol nəhməiən kəm iəu. Mətəu nikik tinolkeiki pik mämə okotaupən motun nauəniən rəha lafet rəha Pasova. ¹⁶ İəkolkeiki pik mämə kitah okotauən lanu mətəu-inu, ko iəsəuəniən min e nauəniən rəha Pasova mətəuərus nipəti lafet u tuva mol nipəhriənən lan e Narməniğiən Rəha Uhgın.”

¹⁷ Kəni Iesu təmos kap wain mənī tagkiu ohni kəm Uhgın, kəni mənī mämə, “Otə itəmah rəfin kəni motəmnim, ¹⁸ mətəu-inu rəueiu iətəni kəm təmah mämə iəsəmnimən wain mətəuərus=pən nian natimnati rəfin okotətig ahgəl Narməniğiən Rəha Uhgın.”

¹⁹ Kəni təmos piret mənī tagkiu ohni kəm Uhgın, kəni məhapu məfan kəm rəhan min nətəmimi, kəni mənī mämə, “İnu nipətik iətəm iətəfinə o təmah. Nian rəfin onəkotəkeiki mautol nati u mämə nik-itəmah tətəhti iəu.”

²⁰ E noliən əhmen min əmə, nian kəmotauən rəkis, Iesu təmos kap wain kəni mənī mämə, “Kap wain u tətəgətu=pən nəniəskasikiən vi rəha nasiruiən rəha Uhgın kəm nətəmimi, kəni nəniəskasikiən vi u tətəhtul mətəmiəgəh e nırak iətəm otaiu o təmah. ²¹ Mətəu onəkotətəlig vivito. Suah kəti u ikinu kəutauən kitah min e tepil, kəni in otəpanegəhan=pən lak e nəhlmi rəhak min tikimir. ²² İəu Nəti İətəmi o iəkəkeiki mimis mämə inu Uhgın tāməni mine. İmətu kəsi, nərahien asoli tatuvən o iətəmi təmegəhan=pən lak e nəhlmi tikimir min!” ²³ Kəni kinəutətapuəh-ətapuəh o lah min mämə, “?Kitah pəh otol nati əha?”

²⁴ Kəni nati kəti min, ilah kinautol niki-lah min məmə pəh u in otepət mapirəkis nəuvein. ²⁵ Kəni Iesu tənī=pən kəm lah məmə, “Kig min rəha niftəni u kəutarmənig e nətəmimi e rəhalah nəsanəniən, kəni kəutauin aru e lah məmə ilah ‘Nətəmimi rəha Nasiruən.’” ²⁶ Mətəu itəmāh onəsotolien lanəha. Nəmā itəmāh kəti in ilis, in otosiahu in təhmen=pən e suakəku. Kəni nəmā itəmāh kəti tətəhtul aupən, kəni in otuva iol əhruiin nati əmə kəti. ²⁷ ? Pəh u in ilis pik, iətəmi in tətəuən e tepil, uə iol əhruiin iətəm tatos nauənien e tepil in ilis tapirəkis? Nəkotəhrun məmā iətəm tətəuən e tepil in ilis tapirəkis. Mətəu iəu, iətəmi asoli rəhatəmāh, nian iəmətəliuak kitah min itəmāh, iəməhmen=pən e iol əhruiin əmə kəti.

²⁸ “Itəmāh u, nian rəfin nəutatig iuəkir ohniəu nian iətətig e nian əskasik min. ²⁹ Kəni təhmen əmə məmā Tatə rəhak tətəfəri iəu məmā iəkuva kig, kəni iəu min oikəfəri itəmāh məmā nəkəhuva kig min, ³⁰ məmā nəkəhuva mətəharəg kitah min iəu, mətəuən pəti e nian iəkuva mol kig lan. Kəni e nian əha, itəmāh min onəkotəharəg e jəə min rəha Kig, kəni itəmāh onəkəhuva mətəhtul aupən e nəuaniləuis min ilah tueləf rəha Isrel mətəkil ilah mətətar-mənig e lah.”

³¹ Kəni Iesu tənī=pən kəm Saimon Pitə məmā, “Kəsi. Saimon. Ətəlig-to lak. Setən tinətapuəh rəkis o Uhgīn məmā otegəhan məmā in otuva məfən-əfən kəm təmah mol nərahien kəm təmah məmā otəgəhun rəhatəmāh nəhatətəien məmā təskasik lak uə kəpə. ³² Mətəu inəfaki rəkis ohnik məmā rəham nəhatətəien otəsəmeien. Kəni nian nəkəuhlin rəham nətəligien titəlig=pa min, ik onəkəkeikei mol nətəligien rəha piam min okotəskasik.”

³³ Mətəu Saimon Pitə tənī=pən kəm in məmā, “Iərmənig. Iətəhtul maru məmā iəkuvən kilau min ik e kaləpus, kəni mimis kilau min ik.”

³⁴ Kəni Iesu tənī=pən kəm in məmā, “Pitə, iətəni kəm ik məmā, o lapin u mənig otəsəkəkə əhanəhiən, kəni ik onəkəni mau kisil məmā nəkəruu iəu.”

³⁵ Kəni Iesu tənī=pən kəm lah məmā, “Aupən, iəmahli pətigəm itəmāh, nəməsotosien mənī e pauis, mine kətim, mine put. ? Təhro? ? Rəhatəmāh natimnati təsəhmenien, uə kəpə?” Kəni ilah kəmotəni məmā, “Kəpə.”

³⁶ Kəni təmənī=pən kəm lah məmā, “Mətəu rəueiu, nəmə suah kəti tatos rəhan mənī e pauis uə kətim, otəkəikei mos. Kəni iətəm təsosien nau rəha nəluəginien, pəh otətuati e rəhan kot mos nəhmti rəhan kəti. ³⁷ Iətəni kəm təmah məmā nəghatien u e Nauəuə Rəha Uhgīn tətəghati lak, kəni in otəkəikei mol nipəhriənien. In tətəni məmā, ‘Nətəmimi nikilah təhti məmā in iətəmimi kəti in tətərazi e Lou.’ Əuəh, nəghatien u tatol nipəhriənien əha rəueiu.”

³⁸ Kəni ilah kəmotəni məmā, “Iərmənig, afu-to. Nau rəha nəluəginien keiu u.” Kəni in tənī=pən kəm lah məmā, “Nəhmen. Otəpəh-tə.”

Iesu təmuven mətəfaki əpəha e Nitəuət Rəha Nigi U Olif

(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)

³⁹ Kəni Iesu təmiet e taun muven əpəha e Nitəuət Rəha Nigi U Olif təhmen=pən əmə məmā in tatol nian min rəfin, kəni rəhan min nətəmimi kəutohtəu=pən in. ⁴⁰ Kəni nian in təmuven mətəuərus=pən əha ikin əha, mənī=pən kəm lah məmā, “Onəkotəkəikei mətəfaki məmā nati kəti otəsəfən-əfəniən kəm təmah.” ⁴¹ Kəni in təmalieuak mupəh ilah muven nəuveitin, kəni misin nəulin mətəfaki mətəni məmā, ⁴² “Tatə, okəmə nikim tagien, kəsi, os rəkis nəhməien min u okəpanəhuva. Mətəu nəsolien rəhak nətəligien, mətəu ol nati ik əmə nəkolkeikei.” ⁴³ Kəni əgelo e neai kəti təmietigəm=pən məfən nəsanəniən kəm Iesu. ⁴⁴ Kəni mətəu-inu nikin tətəhmə pik, kəni rəhan nətəligien təsəməhlien, kəni təməfaki əskasik pik, kəni nəmnəhəgien asoli təmai u lan mətəhliəhli=pən e niftəni təhmen e nira.*

⁴⁵ Nian təməfaki rəkis, kəni məhtul mitəlig=pən o rəhan min nətəmimi, kəni meruh ilah kinotapili alu rəkis. Kəmotəpəou mətəu-inu nikilah tətəhmə. ⁴⁶ Kəni tənī=pən kəm lah məmā, “? Təhro

22:25 Mat 20:25-27; Mak 10:42-45

22:26 Mat 23:11; Mak 9:35

22:27 Jon 13:12-15

22:30 Mat 19:28

22:32

Jon 17:15 22:34 Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38

22:35 Luk 9:3; 10:4

22:37 Aes 53:12

* 22:44 Ekopi

əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətēi e nəghatien Kris aupən, nəghatien rəha fes 43-44 tika. Tol ma, səniəmə Luk u təmətēi fes 43-44, mətəu suah kəti min in təmətēi kopi kəti rəha nauəuə u.

nəutapılı? Otair motəfaki məmə nati kəti otəsəfən-əfənien kəm təmah.”

Tikimir min rəha İesu kəməhuva motos
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:2-11)

⁴⁷Nian İesu təmətaghati əhanəh, nımənin nətəmini kəməhiet=pa əha ikin, kəni suah kəha Jutəs, u in iətəmini kəti e nətəmi tueləf rəha İesu, in təmit ilah məhuva, in təmuva iuəkir məmə otol nəmtətiən kəti rəha nolkeikeiən kəm İesu. ⁴⁸Mətəu İesu tən=pən kəm in məmə, “?Jutəs, iəu Nəti İətəmini, mətəu təhro nəmuva məmə onəkol nəmtətiən kəti rəha nolkeikeiən kəm iəu, kəni e nolien u megəhan=pən lak e nəhlmi rəhak tikimir min?”

⁴⁹Kəni nian nətəmini min rəha İesu kə-moteruh natimnati min əha minotəhrun məmə nak əha okol, kəni kəmotəni=pən kəm in məmə, “?İərməniğ oiəkotəhro? ? İəkotəluagin e nau, uə?” ⁵⁰Əmeiko ilah kəti təmauəh e nau rəha nəluaginien mohatuv rəkis nimatəlgin maru rəha ioluək rəha pris asoli agin.

⁵¹Mətəu İesu təni məmə, “!Ei! !Nəh-men, otupəh əmə!” Kəni in təmələhu=pən nəhlmin e matəlgı suah u, kəni mol vivi min.

⁵²Kəni İesu təməghati kəm pris asoli min, mine nətəmini asoli min rəha soldie rəha Nımə Rəha Ughin, mine nətəmi asoli rəha nımənin rəha İsrəl, u kəməhuva məmə okotaskəlim İesu. In təməni=pən kəm lah məmə, “Təhro, nəman? ?Nikitəmah təhti məmə iəu iohamu itəmi kəti matol nəlu-aginien o nələs iəhuien kəpmən, uə? ! Kəpəl? ?Kəni nəutəmki nau asoli min mine neim min məutəhuva məmə onəkotaskəlim iəu? ⁵³?Nian rəfin iətan kitah min itəmah e Nımə Rəha Ughin, mətəu təhro nəso-taskəlimien iəu? Mətəu rəueiu əha, in nian əhruahru rəhatəmah, kəni nəsanəniən rəha napinəpuien in tətərməniğ.”

Pitə təməni məmə
in təruru İesu

(Mat 26:57-58,69-75; Mak 14:53-54,66-72; Jon 18:12-18,25-27)

⁵⁴Kəni kəməhuva motaskəlim İesu motələs məhuvən e lahuənu rəha pris asoli agin. Kəni Pitə təmuərisig e lah mətəu təməsuvəniən iuəkir o lah. ⁵⁵Nətəmi min əha kəmotəhli nigəm əpəha e iat rəha pris asoli agin, kəni məutəharəg titələu e nigəm. Kəni Pitə tuvən mətəharəg ilah min. ⁵⁶Kəni

pətan mītə kəti u in ioluək rəha pris asoli agin, təmuva meruh Pitə tətəharəg, kəni nəhəgəhəgiən rəha nigəm təməsiəgəpin in, kəni pətan əha təmateruh mətiğ in, kəni məni=pən kəm lah məmə, “Suah u, in min ilau İesu kəmətuan.” ⁵⁷Mətəu Pitə tən=pən kəm pətan u məmə, “İəsəhrunien suah u nətəni.”

⁵⁸Kəni uərisig lan təsuvəhiən, suah kəti min tuva məni=pən kəm Pitə məmə, “Ei, ik min, ik iətəmi kəti rəhan.” Mətəu Pitə tən məmə, “Ei, səniəmə iəu iətəmini rəhan.”

⁵⁹Kəni ko uərisig lan, auə kəti tinuva minuvən rəkis, kəni suah kəti təməni əskasik kəm lah məmə, “Nipəhriənien məmə suah u təmatuərisig e İesu, mətəu in iətəm Kaləli!” ⁶⁰Mətəu Pitə tən məmə, “!Ei! !İəsəhrun aginien nəghatien u nətəni!” Kəni nian Pitə təmətaghati əhanəh, kəni mənig təkəka. ⁶¹Kəni İərməniğ təmeirair məsal=pən əhruahru meruh Pitə. Kəni Pitə, nikin təhti nəghatien rəha İərməniğ iətəm təməni lan məmə, “O lapin əmə u, nian mənig otəsəkəkə əhanəhiən, ik onəkəni mau kisil məmə nəkərru iəu.” ⁶²Kəni Pitə tiet muvən ihluə, təməsək təməsək.

Nətəmini kəmotələh əuvsan e İesu
(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

⁶³Kəni e nian əha, nətəmini nətəm kəmo-taskəlim İesu kəmotəgət əuvsan lan, kəni mautoh. ⁶⁴İlah kəmotəlis-ərain nəhmtin kəni motoh, məutəni=pən məmə, “!Ei, iəni! ?Əni-to məmə pəh tatoh ik?” ⁶⁵Kəni ilah kəmotəni nəghatien tərəh tətət məutərakin in lan.

Kəmiuvi pətiğəm İesu
e kaunsil

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)

⁶⁶Kəni ləplapin agin, nətəmi asoli rəha nımənin rəha İsrəl kəməhuva motuəh-pumin e kaunsil rəhalah, ilah u pris asoli min mine nəgətun min rəha Lou. Kəni nətəmini kotos İesu məhuva təhtul e nəhmti kaunsil əha. ⁶⁷Kəni nətəmi rəha kaunsil kəmotətapuəh ohni məmə, “Nəmə ik Kristo u iətəm Ughin təməni məmə otəhli=pa, əni kəm timah.” Mətəu İesu tən=pən kəm lah məmə, “Nəmə iəkəni kəm təmah, kəni nəsotəniən nipəhriənien lak. ⁶⁸Kəni nəmə iəkətapuəh itəmah, ko nəsotuhəlpinien. ⁶⁹Mətəu tətəuəin rəueiu, iəu Nəti İətəmini, iəu oiəkuvən məharəg

e nikali Uhgin maru, Uhgin u iätəm rəhan nəsanənən iahgin agin.”

⁷⁰ Kəni ilah rəfin kəmotətapuəh ohni məmə, “?Təhro? Ik Nəti Uhgin?”

Kəni Iesu tənī=pən məmə, “Itəmāh nəutəni məmə iəu u inu.”

⁷¹ Kəni kotəni məmə, “? Təhro kitah kəutəsəl e nəghatən kəti min məmə otasiru e rəhatah nəghatən? Kinetətəu əhruahru nəghatən əha e nohlin.”

23

Iesu təməhtul e nəhmti Pailət

(Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Kəni nətəmimi rəfin rəha kaunsil kəmotəhtul motit Iesu məhuvən kəm Pailət.

² Kəni motəni pətigəm nīpəgnəmtin min iätəm otəh Iesu məmə, “Iəmotəh məmə suah u tatit rəhatah nətəmimi min, kəni mol ilah kəutalməli, kəni mətəuhlin rəhalah nətəligən kəutol tikimir ilah kəpmən rəha Rom, mətəhtipəsīg e timah məmə iəsotətəuən takis tuvən kəm Sisə iätəm tətarmənīg e nitəni u. Kəni in mətəni pətigəm məmə in Kristo iätəm Uhgin təmāhli=pa məmə in kīg kəti.”

³ Kəni Pailət təmətapuəh ohni məmə, “? Təhro? ?Ik kīg rəha nətəm Isrel?” Mətəu Iesu tənī=pən kəm in məmə, “Ik nəməni lanko.”

⁴ Kəni Pailət təmənī=pən kəm pris asoli min mine nətəmimi rəfin məmə, “Iəsehian nīpəgnəmtin kəti mine, iätəm tətəni məmə suah u təmərəkən Lou.”

⁵ Mətəu ilah kəmotagət əfəmāh məutəni məmə, “Kəpə. Mətəu suah u tətən əpnapin mətəgətuən nətəmimi rəfin ikin min əha Jutia təmətuəuən əpəha Kaləli mətəu mətəuərus=pa u ikinu, kəni mol nətəligən rəha nətəmimi kəutəluēi məutalməli.”

⁶ Kəni nian Pailət təmətəu nəghatən əha, tətəpuəh məmə, “?Təhro? ?Suah u in iätəm Kaləli?” ⁷ Kəni nian təmətəu məmə Iesu tisiəpən Kaləli, ikin əha iätəm Herot Antipas tətarmənīg ikin, in təmāhli=pən Iesu məmə otuvən meruh Herot, mətəu-inu e nian əha, Herot min in tətətig Jerusiləm.

Iesu təməhtul e nəhmti Herot Antipas

⁸ Kəni nian Herot Antipas təmeruh Iesu, nikin təmāgən pik, mətəu-inu nuvəh nəvetin in təmōlkeikei məmə oteruh. Herot təmətəu əmə nənən rəhan, kəni in təmōlkeikei pik məmə teruh otol nati apispis kəti. ⁹ Kəni o natimnati min u, Herot Antipas təmətapuəh lan o nəghatən min tətəp o Iesu, mətəu Iesu təməpnəpin əmə məsuhəlpinən rəhan nəghatən. ¹⁰ Kəni pris asoli min mine nəgətuən min rəha Lou kəmotəhtul motagət askasik e nīpəgnəmtin min rəhalah məutuh Iesu lan. ¹¹ Kəni uərisig lan, Herot Antipas mine rəhan min soldia kotagət əuvsan e Iesu, kəni məutəuvsan lan. Kəni Herot təmənī=pən kəm rəhan min soldia məmə okəhuvən=pən e napən təuvir rəha kīg kəm in, kəni motit min məhuvən kəm Pailət.

¹² Aupən ikin, Herot Antipas mine Pailət kəmatuol tikimir kəm lau min, mətəu e nian əha, ilau kəmiəuva minuolkeikei ilau min.

Pailət təmənī məmə Iesu otəkeikei mimis

(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16)

¹³ Kəni Pailət təmauin e pris asoli min, mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, mine nətəmimi rəfin, kəni ilah rəfin kəməhuva kətiəh. ¹⁴ Kəni in təmənī=pən kəm lah məmə, “Suah u, nəmotos məhuva təhtul e nəhmtək, kəni nəmotəni məmə tətəuhlin nətəligən rəha nətəmimi rəhatəmah kəutol tikimir kəm kəpmən. Mətəu iəmakil rəkis rəhan nətəligən u e nəhmtitəmah, kəni məsehian məmə təmatgəhli lou kəti, kəni nīpəgnəmtin min iätəm nəutəni lan təsolian nīpəhrənən. ¹⁵ Kəni Herot Antipas min, in təmakil meruh məmə nolən rah kəti təsəhkul-pənən lan. Tol lanəha, in təhli=pa tuva min kəm tah, kəni təhruahru əmə məmə suah u in təməsolien nati kəti iätəm tərāh məmə in otimis ohni. ¹⁶⁻¹⁷ Kəni o nati əha inəha, rəhak min soldia okotalis əmə, kəni uərisig kotəhli=pən tatuvən.”*

¹⁸ Mətəu ilah rəfin kəmotagət əfəmāh məutəni məmə, “!Otiləfətigəm suah u kəni mōtohamu! !Mətəu əhli pətigəm Parəpəs tuva meh itəmah!” ¹⁹ (Suah u Parəpəs, kəmləfən e kaləpus mətəu-inu təməhtul aupən məmki nətəmimi məutəluagin mə kotələs

23:7 Luk 3:1 * 23:16-17 E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iätəm kəmətəi e nəghatən Kris aupən, katilpin nəghatən kəti min u ikinu tətəni məmə, “E nian rəha lafet rəha Pasova, Pailət in otəkeikei məhli pətigəm rəhalah kəti iätəmimi otiet e kaləpus.”

iahu kəpmən rəha Rom e taun əha, kəni in təmohamu itəmi.)

²⁰ Mətau Pailət in təmolkeikei məmə otəhlman e Iesu tatuvən, kəni in təməghati min kəm lah. ²¹ Mətau ilah kəmotagət əfəməh pik məmə, “! Ətu-pəri in e nigi kəməluau! !Ətu-pəri in e nigi kəməluau!”

²² Mətau Pailət təməghati min kəm lah minau kisil məmə, “? O nak? ?Suah u in təmol nati tərəh nak? İəu iəsəruhiən məmə in təmol nati kəti iətəm təhruahru məmə in otimis ohni. Mətau rəhak soldia min, ilah okotalis əmə, mə kəmanotəhlman lan tatuvən.”

²³ Mətau ilah kəmotəkeikei məutagət əskasik, kəni məutagət əfəməh e Pailət məmə otətu-pəri Iesu e nigi kəməluau. Kəni məutagət məutagət pik, kəni mōtapirəkis Pailət. ²⁴ Tol lanəha, Pailət təməni məmə Iesu otəkeikei mimis təhmen=pən məmə ilah kəutəni mine. ²⁵ Kəni in təmol nətəligiən rəhalah, kəni mahli pətigəm Parəpəs u in təmətatig e kaləpus o nəluəginən o kəpmən mine mohamu itəmi. Kəni in megəhan=pən e Iesu e nəhlmi rəhan min soldia məmə ilah okotos məhuvən mohtəu nətəligiən rəha nimənin nətəmini.

Kəmit Iesu kan məmə otimis
(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

²⁶ Kəni nian soldia min kəmotit Iesu mohiet e taun, kəni motafu iətəm Sairəni kəti, nərgin u Saimon. Kəni kəmotaskəlim motəluhu pəri nigi kəməluau rəha Iesu e nəuegin məmə otələs, kəni motəni=pən məmə otitəu=pən Iesu.

²⁷ Kəni nimənin nətəmini tepət kəmautaliuək məutuərisig e Iesu e suaru, kəni nipətan min kəmautəhuərisig e lah, məutasək o Iesu kəni məutauin lan. ²⁸ Mətau Iesu təmeirair məsal=pən meruh ilah, kəni məni=pən kəm lah məmə, “Nipətan Jerusiləm. Sotasəkiən ohniəu, mətau otasək aru o təmah, mine nenətitəmah min. ²⁹ Otəlig-to lak. Nian tərəh min otətuva kəni kəmanəni məmə, ‘! Otəgin itəmah nətəm nəsoteməkian uə nəsotəfəniən nah kəm iəpəou!’” ³⁰ E nian əha, nətəmini okotəni=pən kəm nitəuət əsoli min məmə,

‘Əui, ohməəgrəg=pa e timah.’ ³¹ İətəni lanu mətau nətəmini min u kəutol nati tərəh min u kəm iəu rəueiu e nian u nigi tətəmtə əhanəh. ?Kəni otəpənəhro əhanəh nian nigi tinimətu?”†

Soldia min kəmotətu-pəri Iesu e nigi kəməluau

³² Kəni soldia min kəmotələs suah mil keiu iətəm ilau kəmuatəghli lou, məmə okuhamu ilahal Iesu. ³³ Kəni kəməhuva ikin kəti, nərgin u Louipil-uipil. İkin əha, motətu-pəri Iesu e nigi kəməluau. Kəni kəmotətu-pəri iatəghli lou mil əha ikin, kəti e nikali Iesu maru, kəni kəti e nikalin məuil. ³⁴ Kəni Iesu təni məmə “Tatə. Alu e rəhalah nolien tərəh min kəutol lak, kəni məsalpinien, mətu-inu kəsotəhrunien nati nak ilah kəutol.” Kəni kəmotəuəri napən rəhan moturin tais ohni.

³⁵ Kəni nətəmini min u kəməutəhtul əha ikin, məuteruh natimnati min u, mətau nətəmi əsoli min rəha nətəm İsrel kəutol əuvsan e Iesu məutəni məmə, “! In təmosmiəgəh nətəmini tepət rəkis. Mətau nəmə in Kristo iətəm Ughin təməni məmə otəhli=pa, kəni in İətəm Ughin Təməni Rəkis, təuvir pəh otosmiəgəh aru in!”

³⁶ Kəni soldia min, ilah min kəutəghati əuvsan e Iesu, kəni məhuva iuəkir ohni məutətapuəh məmə in tolkeikei wain u iətəm tarfu,‡ ³⁷ məutəni məmə, “!Nəmə ik kig pəhriən rəha İsrel, osmiəgəh aru-to ik əha rəueiu!”

³⁸ Kəni nəghatiən kəti əha ikin kəmətei kətu-pəri e rəhn-kapə nigi kəməluau, tətəni məmə,

INU KIG RƏHA NƏTƏM İSREL

³⁹ Kəni iatəghli lou mil kəti iətəm kətuəhkul-pəri e nigi kəluau, in təməghati rah e Iesu, mətəni məmə, “!Ei! ?İk Kristo iətəm Ughin təməni məmə otəhli=pa, uə kapə?”

⁴⁰ Mətau iatəghli lou əha kəti min təməni=pən kəm in kəti, kəni mahtipasig lan məmə, “?Təhro? ?Nəsəginien e Ughin, nati ənpəpin onəkimis? Nəlpinien u rəhatahal in təhmen-əhmen əmə. ⁴¹ Mətau təməhruahru əmə məmə kilau okiamis o rəhalau nolien tərəh min iətəm kəmuol.

^{23:29} Luk 21:23 ^{23:30} Hos 10:8; Nəh 6:16 † ^{23:31} “Nigi tətəmtə əhanəh” tatəpsen=pən Iesu iətəm in təhruahru agin, mətau in tatos nəlpinien. Kəni “nigi tinimətu” tatəpsen=pən nətəm İsrel. Kəni uərisig lan, nətəm Rom okotol nəlpinien əsoli kəm lah. Afin Luk 21:20-24.

^{23:34} Sam 22:18; Aes 53:12 ^{23:35} Sam 22:7-8 ‡ ^{23:36} Wain u iətəm tarfu, in nənnimien rəha nanrah min. ^{23:36} Sam 69:21

Mätəu suah u, in təsolian nati kəti tərəh kəti mine.”

⁴² Kəni mənī=pən kəm Iesu māmə, “Iesu, o nian onəkuva mətəl kīg lan, kəni nikim otətəhti iau.” ⁴³ Kəni Iesu tāmənī=pən kəm in māmə, “Nipəhrīənīən iətəni kəm ik, māmə rəueiu əmə kilau min ik əpəha e negəu e neai.”

Iesu tāmimīs

(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Kəni iuəkir tueləf klok e nərauiə, mīti-gar təsasiəiən, kəni napinəpuian tinan rəfin ikin əha mətəuarus=pən tri klok ləhnaiuv. Kəni napən iətəm tətəhkul pəsīg=pən lkin Tasim Agin lkin e Nīmə Rəha Uhgin, tāməhapu nəuuetin keiu. ⁴⁶ Kəni Iesu təmasək əfəməh māmə, “!Tatə. Iatələhu=pən nāmīəgəhīən rəhak e nəhlməm!” Nian tāmənī rəkis nəghatīən əha, kəni rəhan nəhagīən tiet.

⁴⁷ Kəni nian iətəmi asoli rəha soldīə min əha rəha nətəm Rom tāmeh natimnati min əha, kəni in tāmənī-vivi Uhgin mətəni māmə, “!Nipəhrīənīən, suah u in təhru-ahru pəhrīən!” ⁴⁸ Kəni nətəmimi min u kəməhuva ikin əha māmə okoteruh, nian kəmoteruh natimnati min əha, kəməutətəu tərəh e nikilah kəni mətəhtəti-əhti mankilahalah, kəni minəutəhuvən. ⁴⁹ Kəni niəli min rəha Iesu, mine nipətan iətəm kəmotəsipən Kaləli motəhtəu=pən Iesu məhuva, ilah kəməutəhtul isəu nəuuetin kəni mətəruh natimnati min əha.

Josip təmitənīm Iesu

(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Kəni iətəm Aramatīə kəti əha ikin, nərgin u Josip. Aramatīə in taun kəti rəha Isrel, kəni suah kəha in iətəmimi kəti rəha kaunsil rəha nətəm Isrel. In iətəmi təuvir, rəhan nāmīəgəhīən təhru-ahru, kəni in iətəmi kəti tāmətəhtahnin māmə oteruh Narmənīgīən Rəha Uhgin. Kəni in tāməsəgəhanīən e nəghatīən rəha kaunsil iətəm kəmotegehan e Iesu māmə okuh. ⁵² Kəni in təmuvən meh Pailət mətəpuəh ohni māmə otegehan e nipəti Iesu tos. ⁵³ Kəni Josip təmuvən mosiahu nipəti Iesu e nigī kəməluau, mos muva məuveg e napən təuvir kəti, nərgin u linən. Kəni mos muvən mələhu=pən e nipəg kəpiel iətəm kəmətēi rəkis o noliən suvət ikin, mətəu kəsītənīm əhanəhīən suah kəti ikin. ⁵⁴ Inəha e nian rəha nətəm Isrel iətəm kautol əpenə-pənə

lan o nian rəha Sapət, kəni iuəkir Sapət tətəuvin.

⁵⁵ Kəni nipətan u kəmotəsipən Kaləli kəməutuərisīg e Iesu, kəməutohtəu=pən suah u, kəməhuvən kəni moteruh nipəg kəpiel, kəni moteruh noliən iətəm in tāmələhu Iesu ikin. ⁵⁶ Kəni uərisīg, nipətan kəməhtəlīg=pən lahuənu, kəni mautol əpenə-pənə nīmənati min nəuvein mine fomāt iətəm nāmīəvilah təuvir māmə okotol=pən e nipəti Iesu. Kəni e nian rəha Sapət, ilah kəmotəmeig mətəhtəu=pən nəghatīən rəha Lou.

24

Iesu tāməmīəgəh min e nīmīsīən

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

¹ Kəni e Sante ləplapin agin, nipətan kəməhuvən əpəha e suvət, motos natimnati u nāmīəvilah təuvir u kəmotol əpenə-pənə rəkis lan. ² Nian kəməhuva e suvət, moteruh kəpiel u kətahtipəsīg e nipəg kəpiel lan, mətəu kəmisuə rəkis rəkis. ³ E nian kəməhuvən imə e nipəg kəpiel, mətəu kəsotehīən nipəti lərmənīg Iesu. ⁴ Kəni ilah kinotaruru əfəməh mətətəlīg e natimnati min əha. Kəni əmeiko kəmotəuīt pik e iətəmi keiu kəmīəietīgəm=pa əha ikin mətəuəhtul ilah nipətan, kəmīən e napən iətəm tətəraip-oraip. ⁵ Kəni nipətan kəmotəgin pik, motəsīəulīn nəulīlah mətəsəl iahu mauteh niftəni.

Kəni suah mil kuəmə, “Təhro nəutəsəl e iətəmi tāmīmīəgəh u ikinu imə nətəm kəmohmis? ⁶ In tikə u ikinu. !In tināmīəgəh min! Nikitəmah təhti nəghatīən in tāmənī kəm təmah nian in tāmətətīg əhanəh əpəha Kaləli māmə, ⁷ ‘Natimnati min u okotəkeikei muva motol nipəhrīənīən lan. Okegəhan=pən e Nəti iətəmimi tuvən e nəhlmi iol təfəgə tərəh min, kəni okətu-pəri e nigī kəməluau timis, mətəu e nian tatol kisil lan, kəni in otāmīəgəh min.’” ⁸ Kəni nikilah tinəhti nəghatīən rəha Iesu.

⁹ Kəni kəmohiet e suvət məhuvən motənī=pən natimnati min əha kəm nətəmi ləpīn rəha Iesu, mine rəhan min rəfin. ¹⁰ Kəni nipətan min əha u kəmotəni pətīgəm natimnati min u kəm aposil min, inko Meri Maktələ, Joana, Meri māmə rəha Jemis, mine nipətan min nəuvein iətəm kəməhuvən e suvət. ¹¹ Mətəu aposil min

kæmotætæu næghatien æha tæhmen=pæn æmæ e næghatien ælmæli kæti iætæm nipætæn tikæ, kæni mæsothenian nipæhrænien lan.

¹² Mætæu Pitæ tæmæhtul maiu muvæn æpæha e suvæt, mæmæhli-æmæhli mæsal=pæn e nipæg kæpiel kæni meruh æmæ napæn iætæm kæmæuveg nipæti Iesu lan, mætæu nati min kæti tikæ æha ikin. Kæni in tæmalieuæk mitælig minatuvæn lahuænu, kæni matætælig pik e natimnati min æha.

*E suaru tætuven Emeæs
(Mak 16:12-13)*

¹³ E nian æmæ æha inæha, suah mil keiu ræha Iesu kæmætæliuæk mætian lahuænu kæti, nærgin u Emeæs. Lahuænu u mætæuærus=pæn Jerusilæm, in iuækir o lepin kilomita. ¹⁴ Kæni nian ilau kæmætæliuæk mætian, kæni ilau mætæuæghati e natimnati min u kæmol ilah. ¹⁵ Nian ilau kæmætæuæghati lanæha, kæni Iesu tæmuva iuækir o lau, mæhlaliuæk pæti mihlævæn. ¹⁶ Mætæu kæmæsuæhrænien mæmæ pæh æha ilahal min kæmæhlaliuæk mætæu-inu Ughin tæmahitæpæsig e nætæligien ræhalau.

¹⁷ Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm lau mæmæ, “Suah mil. ?Nati nak u nætuæni?”

Kæni æmeiko kæmuælali muæhtul, næhmtilau tæmæpæou. ¹⁸ Kæni suah mil æha kæti, nærgin u Kleopas, tæmæni=pæn kæm in mæmæ, “Iætæhrun mæmæ ik æmæ u iæpispsis kæti u Jerusilæm iætæm næsæhrænien natimnati min kæmol ilah e nian min u kinæhuva minæhuvæn rækis.”

¹⁹ Kæni in tæmæni=pæn kæm lau mæmæ, “? Natimnati min nak æha?”

Kæni kæmuæni=pæn kæm in mæmæ, “Natimnati min u kæmol e Iesu iætæm Nasærit. In iæni kæti ræha Ughin, kæni ræhan uæk tæsanæn vivi mine ræhan min næghatien kætæfigæm, kæni niki Ughin mine niki nætæmimi tætagien lan. ²⁰ Mætæu ræhatimah pris asoli min mine nægætun min ræha Lou kæmotæfæn in tuvæn e næhlmi nætæm Rom mæmæ okotakil mæmæ in otimis. Kæni kæmotætu-pæri e nigî kaluau timis.

²¹ “Mætæu itimah iætætælæhu=pæn pau ræhatimah nætæligien tætatig æskasik lan mæmæ in otos rækis itimah nætæm Isrel e næhlmi tikimir min ræhatimah. Kæni ræueiu in nian tatol kisil lan. ²² Kæni nati kæti min, nipætæn næuvein u iætæutan, kæmotol narmitimah tæmiuvig o næghatien kæti.

Ræueiu læplæpin agin, kæmæhuvæn æpæha e suvæt u kæmitænim Iesu ikin, ²³ mætæu kæmæ-soteruhien nipætæn. Kæni kæmohtælig=pæ motæni mæmæ, “Iætoteh nati kæti tæhmen e næmæhlærien, ægelo mil keiu kætuæni=pæ mæmæ Iesu tæmæmiægæh.” ²⁴ Kæni ræhatimah næuvein nætæmimi kæmæhuvæn e suvæt, kæmoteh natimnati ræfin agin tæhruahru tæhmen æmæ e næghatien æha nipætæn min æha kæmotæni, mætæu kæsotehien Iesu.”

²⁵ Kæni in tæmæni=pæn kæm lau mæmæ, “Suah mil. ! Ræhatælau kæpæ tikæ, nækotæhro tiækis agin o tæmah o nænien nipæhrænien e natimnati min u iæni min ræha Ughin kæmotæni! ²⁶ ? Nækuæhrun uæ kæpæ mæmæ, Kristo, u Ughin tæmæni mæmæ otæhli=pæ otækeikei mos næhmæien e nipætæn, kæni uærisig lan, in tæpanuvæn e negæu e neai mos nærgin ræha nisæiaen?”

²⁷ Kæni Iesu tæmæni=pæn vivi kæm lau Nauæuæ Ræha Ughin u kæutæghati lan, tæmætæuæin e nauæuæ ræha Mosis kæni muvæn mætæuærus=pæn nauæuæ min ræha iæni min ræha Ughin.

²⁸ Kæni kinæhlæuæ iuækir o lahuænu u suah mil u kætian ikin. Kæni kinuafu mæmæ Iesu tinætæliuæk minætæpærikis ilau mæsæhtulien, ²⁹ mætæu ilau kætioh nikin mæmæ, “Ei, tæuvir mæmæ nækuva kitahal min ik, mætæu tinæpinæpu rækis, kæni tæsuævæhien ræueiu mitigær tiuvig.” Kæni ko tuvæn meruh ilau mæhlæharæg.

³⁰ Nian kinæhlæharæg mæmæ okihlauæn, kæni in tæmos pæret kæni mæni-vivi Ughin ohni, kæni ko mæmkæris mæfæn kæm lau.

³¹ Kæni æmeiko Ughin tol kinuæhrun mæmæ in Iesu, kæni æmeiko in tatig mikæ min, kæni kæmæsuæruhien min. ³² Kæni kæmuæni=pæn kæm lau min mæmæ, “! Ei! ? Nian in tæmæni=pæ vivi Nauæuæ Ræha Ughin kæm lau e suaru, kæni kæmuætæu tæuvir lan nikilau tætagien pik, uæ kæpæ?”

³³ Kæni ræueiu agin min, kæmuæhtul miæiet ikin æha miætælig=pæn min Jerusilæm. Kæni ikin æha, ilau kæmuæh nætæmimi lepin ræha Iesu mine nætæmimi min næuvein min ræhan kæmæhuva motuhapumîn rækis ilah min mæutæharæg, ³⁴ kæni mæutæni mæmæ, “! Nipæhrænien! Iærmæg tæmæmiægæh min, kæni Saimon Pitæ* tæmeh rækis!” ³⁵ Kæni ilau kæmuæni=pæn ræfin natimnati iætæm kæmol kæm lau e suaru, kæni muæni=pæn

24:21 Luk 19:11; Uøk 1:6

24:24 Jon 20:3-10

24:26 Luk 9:22

24:27 Sam 22:1-21; Aes 53

* 24:34

Næghatien Kris æhruahru tætæni mæmæ, “Saimon.”

24:34 1Kor 15:4-5

nian ilau kəmuəhrun Iesu lan e nian iətəm in təməgəuvahlī pīret məfən kəm lau.

Nətəmini min rəha Iesu kəmotəh in
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)

³⁶ Kəni nian kətuəni əhanəh nəghatīən min əha, Iesu təmuva məhtul e nəlugin e lah mətəni kəm lah məmə, “Nəməlinuian tətətig o təmah.”

³⁷ Mətəu ilah kəmotəuit lan kəni minəutəgin, nikilah təhti məmə kīnotafu narmin kəti. ³⁸ Mətəu in təməni=pən kəm lah məmə, “?Təhro rəhatəmah nətəlgian tətərah lanko? ? Təhro rəhatəmah nətəlgian tətəhtul pəpag?” ³⁹ Oteh-to nəhlmək mine nəhlkək məmə iəu əmə əpə. Otea=pa motək nīpətik kəni motəhrun məmə iəu. Narmi iətəmini nīpətin mine nikilkilin tikə, təsolian məmə inu nauteh iəu, nīpətik mine nikilkilik əpə ikin.”

⁴⁰ Təməni nəghatīən əha, kəni məgəhun nəhlmin mine nəhlkin kəm lah. ⁴¹ Kəni narmilah təmīuvig nikilah təmagiən pik kəni motəlu məmə nati u in nīpəhriənīən. Ilah kəsotəni-vivi əhanəhīən nīpəhriənīən lan. Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “?Nauəniən kəti u nəutos, uə?” ⁴² Kəni kəmos nəmu nəuəvətīn iətəm kəmuəvən rəkis motəfən kəm in, ⁴³ kəni e nəhmtilah, təmos mun.

⁴⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Aupən ikin, nian iəmətətig əhanəh kitah min itəmah, iəməni nəghatīən u kəm təmah məmə, natimnati rəfin iətəm kəutəghati lak e Nauəuə Rəha Ughin, okotəkeiki məhuva mautol nīpəhriənīən lan, inu nəghatīən min e nauəuə rəha Mosis, mine nauəuə min rəha iəni min rəha Ughin, mine Nauəuə Rəha Nəpuən Min.”

⁴⁵ Kəni in təmərah e rəhalah nətəlgian məmə okotəhrun nəghatīən min iətəm tətətig e Nauəuə Rəha Ughin. ⁴⁶ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Nəghatīən iətəm tətətig e Nauəuə Rəha Ughin tətəni məmə nətəmini okotol tərəh e Kristo iətəm Ughin təmahli=pa, mautol tətətu nəhmīən e nīpətin mətuəvən mətuəvən timis, mətəu e nian tatol kisil lan, in otəmiəgəh min e nimisiən. ⁴⁷ Kəni e nərgi Kristo u Ughin təmahli=pa, nətəmini okotəkeiki motəni pətigəm nəghatīən u məmə nətəmini okotəkeiki motəuhlin kəni motohtəlig e rəhalah təfəgə tərəh

min, kəni Ughin in otəsalpinīən nītai təfəgə, kəni malu e rəhalah nolīən tərəh min. Nəghatīən u otəkeiki muəvən kəm nətəmini min e nəuaniləuis min rəfin e nītəni min rəfin, otətuəuin Jerusiləm muəvən əpəha ikin min rəfin e nəhue nītəni min. ⁴⁸ Itəmah nəmotəh natimnati min u, kəni onəkotəni pətigəm əhruəhru nəghatīən min lan. ⁴⁹ Kəni iəkahlī=pa suah u iətəm rəhak Tətə təməniəkis məmə in otahlī=pa kəm təmah, inu rəhan Narmin. Mətəu onəkotəhtahnin e taun əha motətuəvən=pən nəkotos nəsanəniən rəha Narmin Rəha Ughin, kəni təriəuəh e nəmiəgəhīən rəhatəmah.”

Ughin təmos Iesu muəvən e neai

(Mak 16:19-20)

⁵⁰ Kəni Iesu təmit ilah mohiet e taun məhuəvən əha lahuənu Petəni. Kəni məfəri nəhlmin məfaki o lah. ⁵¹ Kəni nian təmətəfaki o lah, kəni məpəh ilah nian Ughin təmos minatuvən əpəha ilis e nəgəu e neai. ⁵² Kəni kəmotəiəuiəu motəfaki=pən kəm in, kəni uərisig lan, kəmohtəlig=pən Jerusiləm nikilah tətəgiən. ⁵³ Kəni nian rəfin, kəutəhuəvən e Nimə Rəha Ughin məutəni-vivi Ughin.

Jon

Nanusian Təuvir Rəha İesu Kristo İatəm
Jon Təmätei

Nəghatən əkuəkir rəha nauəuə u Jon

? Pəh təmätei nauəuə u? Aposil Jon təmätei nauəuə u. In pia Jemis, kəni ilau nəti Səpəti mil. In kəti nətəmimi tueləf rəha İesu, kəni İesu tolkeikei pik in. E nauəuə u, Jon təsənən nərgin mine. Mətau təmənəi əmə nati tol lanu məmə “iətmimi kəti min rəha İesu,” (Jon 18) uə “suah u iətəmi İesu tolkeikei pik,” (Jon 13:23; 20:2; 21:7,20) uə “İətəmi təmäu-iəu muva iuəkir o İesu e nian kəməutauən e lafet rəha Pasova” (Jon 21:20). In təmätei nauəuə min u: Nanusian Təuvir İatəm Jon Təmätei, 1Jon, 2Jon, 3Jon, mine Nəhan-əhanian.

? Təmätei tatuvən kəm pəh? Təmätei nauəuə u tatuvən kəm nətəmimi məmə okotəni niphərianian e İesu. In tolkeikei məmə otasiru e lah mol nəhatətiən rəhalah tuva məskasik, mətau-inu rəhalah nəhatətiən təsəskasik əhanəhian.

?Natigən təhro lanu nian təmätei? Jon in iətəmi asoli kəti rəha niməfaki, kəni nətəmimi rəfin rəha niməfaki kautisiai in. In tolkeikei məmə nətəmimi rəfin okotəhrun vivi rəhan nəgətiunian, kəni nian nəgətiunian eiue tətən, mətau nətəmimi kotəhrun nahtipəsigiən e nəghatən eiue min e nəghatən rəha Jon e nauəuə u.

?Təmätei nauəuə u o nak? Jon təmätei nauəuə u mətəni pətigəm vivi məmə İesu in nəti Ughin, kəni nətəmimi rəfin nətəm okotəhatətə lan, okotos nəmiəgəhian it-ulin. Kəni Jon tolkeikei məmə otəni pətigəm təhruahru məmə İesu in nəti Ughin, kəni İesu in Ughin pəhriən. Kəni Jon tolkeikei məmə otəni pətigəm nanusian

min nəuvein rəha İesu iətəm nauəuə min rəha Matiu, mine Mak, mine Luk kəm-slənian. Kəni tolkeikei məmə otəgəu əhruahru nətəligiən min nəuvein iətəm nətəmimi kəutəni e İesu.

Nəghatən Rəha Ughin Təmuva İatəmimi, in İesu

¹ Aupən agin, e nətuəuinian nian, Nəghatən^{*} tinatig rəkis.[†] Nəghatən u təmətatig ilau Tatə Ughin, kəni Nəghatən u, in min, in Ughin. ² E nəukəti nian, in təmətatig rəkis ilau Ughin, ³ kəni Ughin təmol natimnati rəfin e Nəghatən u, kəni natimnati rəfin iətəm Ughin təmol, nati kəti tikə mine məmə Nəghatən u təsolian.[§] ⁴ Inu, in Nəukəti Nəmiəgəhian,^{*} kəni Nəmiəgəhian u, in Nəhəgəhəgəhian rəha nətəmimi rəfin.[†] ⁵ Nəhəgəhəgəhian əha, tətəsiəgəpin napinəpuian, kəni napinəpuian ko təsapirəkisian.[‡]

⁶ İətəmimi kəti iətəm Ughin təmahli=pa təmuva, nərgin u Jon Bəptais.[§] ⁷ Təmuva mətəhtul pətigəm məmə otanus pətigəm Nəhəgəhəgəhian əha kəm nətəmimi, pəh ilah rəfin kotəni niphərianian lan. ⁸ Səniəmə Jon Bəptais in Nəhəgəhəgəhian əha, mətau in təmuva əmə məmə otəhtul pətigəm məni pətigəm Nəhəgəhəgəhian əha kəm nətəmimi rəfin.^{*} ⁹ Nəghatən əha təmətuva e nəhue niftəni, kəni in Nəhəgəhəgəhian pəhriən, iətəm in tətəsiəgəpin nətəmimi rəfin.[†]

¹⁰ Nati əpnəpin məmə Ughin təmol niftəni u e Nəghatən əha, kəni Nəghatən u təmətatig e nəhue niftəni u, mətau nətəmimi rəha nəhue niftəni u kə-sotəniən niphərianian məmə in pəh. ¹¹ Təmuva iman ikin, mətau nətəmiman min kəutəuhlin=pən nəmtəhlah kəm

* 1:1 Nian Aposil Jon təmätei “Nəghatən” e japtə 1, tətəghati e İesu Kristo, kəni “Nəghatən” in təhmen e nərgin kəti rəhan. [†] 1:1 Jon 1:1; 1Jon 1:1; Jon 17:5; Nəh 19:13 [‡] 1:3 Laen e “Nəghatən” mil u kətuəni əmə nati kətiəh əmə. Mətau-inu in nolien rəha Jon o nəniən nati kətiəh e suaru pisin pisin min. [§] 1:3 Kol 1:16; 1Kor 8:6; Hip 1:2 ^{*} 1:4 Jon 5:26; 11:25; 14:6; Jen 1 [†] 1:4 Jon japtə 1 tatol məmə kitah kotətəlig e Jenesis japtə 1, nian Ughin təmol nəhue niftəni mine natimnati rəfin agin. Japtə mil u kuəghati e nəghatən, mine nəhəgəhəgəhian, mine nəmiəgəhian. Kəni Jon japtə 1 tətauin e İesu Kristo məmə in Nəghatən rəha Ughin, mine Nəhəgəhəgəhian, mine Nəmiəgəhian. [‡] 1:5 Jon 9:5; 12:46 [§] 1:6 Aposil Jon in təmätei nauəuə u. In tətəghati e suah pisin kəti e fes min u, nərgin u Jon Bəptais. ^{*} 1:8 Nətəmimi tepət kəməutəhtahnin Məsaia iətəm Ughin təmənəi məmə otəhli=pa, kəni ilah tepət, nikilah təhti məmə Jon Bəptais u in Məsaia. Jon 1:19-28 [†] 1:9 1Jon 2:8; Jen 1:1-5 tətəghati e nəhəgəhəgəhian rəha nian Ughin təmol nəhue niftəni, kəni Jon tətəghati e nəhəgəhəgəhian rəha Narmənigian Rəha Ughin iətəm tətəsiə e niki nətəmimi.

in, məsotolkeikeiən. ¹² Mətau nətəmini nəuvin kəmos in, kəni ilah rəfin nətəm kəmos in, nikilah tagiən ohni, kəni mətəhatə e nərgin, kəni in təməfən nəpətiən kəm lah məmə kəthərun nuvaian nənəti Uhgīn min.† ¹³ Nənəti Uhgīn min əha, ilah kəsotairiən e nolien u iəpəou min kəutair lan, kəni məsəniən min məmə e nətəligiən rəha iətəmini, təhmen e tatə kəti iətəm tolkei in otos iəpəou. Mətau ilah kəutair vi min e Uhgīn, e rəhan əmə nəsanəniən.§

¹⁴ Nəghatiən əha, in təmuva iətəmini, mətatig kitah min u nətəmini rəha nəhue niftəni. Kəni itimah iəmoteruh rəhan nəpətiən, kəni nəsanəniən asoli mine nəhəgəhəgiən rəhan e nəhmtitimah.* Inu, in nəsanəniən asoli mine nəhəgəhəgiən rəha Nəuan Kətiəh Əmə, iətəm in təmsipən e Tatə Uhgīn. In təriəuəh e nəuviriən iətəm tətətuati lan kəm tah, kəni məriəuəh min e niphəriən.†

¹⁵ Jon təmətəhtul pətigəm mətəni əfəməh məmə, “İətəmi u inu iətəm iəu iəmətəni məmə, ‘İətəmi kəti tətuərisig lak, mətau in ilis təpirəkis iəu, mətau-inu, nian iəməsair əhanəhiən, in təmətatig itulin rəkis.’”‡

¹⁶ Kəni in təməriəuəh e nəuviriən iətəm in tətətuati lan kəm tah, kəni e nəuviriən əha rəhan, nian rəfin in tətəfa, mətəfa, mətəfa, kəm tah rəfin. ¹⁷ Tol lanəha mətau-inu Lou iətəm Uhgīn təməfa əupən, Mosis in suaru ohni, mətau İesu Kristo in suaru rəha nətuatiən e nəuviriən əha mine niphəriən rəha Uhgīn kəm tah.§

¹⁸ İətəmi kəti təseruhiən Uhgīn nian kəti mine.* Mətau Nəuan Kətiəh Əmə, in Uhgīn, iətəm in iuəkir o niki Tatə Uhgīn, in təmol əpu Uhgīn kəm tah kəni kəthərun.†

Jon təməni məmə səniəmə in Kristo iətəm Uhgīn təməni məmə otahli pa (Mat 3:11-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)

¹⁹ Kəni nətəmini asoli min rəha nətəm İsrəl nətəm kəutətig İerusiləm, kəmətəli=pən pris min nəuvin mine Lifait min u, nətəm kəutasiru e pris min e Nime

Rəha Uhgīn, məmə okəhuva mətəh Jon mətətapuəh ohni, məmə, “?İk iətəmi pəh ko?” Kəutətapuəh mətau-inu nətəmini təpət kəmətəni məmə Jon in Kristo iətəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa. Kəni əmeiko, Jon təməhtul pətigəm məni pətigəm in.

²⁰ Nian ilah kəmətətapuəh ohni, in təməsəhluaigən, mətau təməni=pən əhrəuhrə əmə in kəm lah məmə, “Səniəmə iəu Kristo iətəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa.”

²¹ Kəni ilah kəmətəni məmə, “? Nəmə səniəmə ik Kristo, kəni ik pəh? ?İk Elaijə?”‡ Mətau Jon təni məmə, “Kəpə, səniəmə iəu Elaijə.”

Kəni ilah kəmətətapuəh min ohni məmə, “?Nəmə səniəmə ik Elaijə, kəni ik pəh? ?İk iəni rəha Uhgīn iətəmi kəmətəni əupən məmə otəpanuva?”§

Mətau Jon təni məmə, “Kəpə.”

²² Kəni ilah kəmətəni məmə, “? Kəni ik pəh? İk onəkei kəni pətigəm ik kəm timah, pəh itimah iəkhəvən mətəni=pən kəm nətəmini kəmətəhli=pa itimah iəkhəva.”

²³ Kəni təni=pən kəm lah məmə, “İəu u iətəm iəni rəha Uhgīn Aiseə təməni rəkis əupən məmə, ‘İəu u nəuiə iətəmi kəti tətauin əfəməh əpəha ikin təpiə-məpiə ikin, mətəni məmə, otol suaru təhrəuhrə rəha İərməniğ.”**

²⁴ Nətəmini nətəm kəməhli=pa ilah, Fərsi min nəuvin əha ikin, ²⁵ kəni ilah kəmətətapuəh o Jon məmə, “? Nəmə səniəmə ik Kristo iətəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa, kəni səniəmə ik Elaijə, kəni səniəmə ik iəni iətəm kəmətəni pətigəm əupən, kəni təhro natol bəptais e nətəmini?”

²⁶ Kəni tuhalpin mətəni məmə, “İəu iətol bəptais e nətəmini e nəhu, mətau iətəmi kəti u ikin e nəlugin e təmah, iətəm itimah nəkotəru in. ²⁷ İətəmi u tətuərisig lak, mətau in ilis, in təpət məpirəkis iəu, kəni iəu ləhtəni lan, kəni iəsəhmen əginiən məmə iəkol uək əkəku əgin kəti rəhan.”†

‡ 1:12 Kəl 3:16 § 1:13 Jon 3:5; 1Pitə 1:23 * 1:14 Jon tətəghati e aposil min nətəm kəmoteruh rəhan nəpətiən, mine nəsanəniən, mine nəhəgəhəgiən e nəhmtitilah. † 1:14 Fil 2:7; 1Tim 3:16 ‡ 1:15 Jon 1:1 § 1:17 Rom 5:21 * 1:18 Eks 33:20 † 1:18 2Kor 4:6; Kol 1:19; 2:9; Nəh 22:4 ‡ 1:21 Mal 3:1; 4:5-6; Mat 11:14; 17:10-13 § 1:21 Dut 18:15 * 1:23 Aes 40:3 † 1:27 Nəghatiən pəhriən iətəm Jon təməni, tol lanu, “İəu iəsəhmen əginiən məmə iəkos rəkis put rəhan.” Nətəmini əupən kotəni məmə uək rəha nos rəkisiən put rəha iərməniğ, in uək rəha slef iətəm in ləhtəni əgin.

²⁸ Natimnati min u, kəmol əpəha e lahuənu kəti, nərgin u Petəni, in tətətig əpəha e nitəni=pən e nəhu Jotən. İkin əha Jon təmatol bəptais e nətəmimi ikin.

Iesu in təhmen e nəti sipsip rəha Ughin.

²⁹ Kəməni lauig lan, Jon təmeruh Iesu tətaliuək mətuva, kəni in təni məmə, “!Ei! !Oteruh-to! Suah u inu, in Nəti Sipsip rəha Ughin o noliən sakrifais lan o noliən tərəh min rəha nətəmimi.[‡] Kəni in otəpanos rəkis noliən tərəh min rəha nitən-imtəni min.[§] ³⁰ İtəmi u inu, iəu iəmətəni kəm təmah məmə, ‘İtəmi kəti tətərisig lak, mətəu in ilis tapirəkis iəu, mətəu-inu, nian iəməsair əhanəhiən, in təmətatig itulin rəkis.’ ³¹ Nian iəu iəmətəghati lan, kəni iəu min iəməruuru məmə in iətəmi pəh; mətəu iəmuva matol bəptais e nətəmimi e nəhu məmə iəkol əpu suah u kəm nətəmimi min rəha İsrəl.”

³²⁻³³ Jon təmətəhtul pətigəm mətəni məmə, “Ughin təmahli=pa iəu məmə iəkol bəptais e nətəmimi e nəhu, kəni nian iəmətəghati lan, iəu min iəməruuru məmə suah u inu. Mətəu Ughin təməni=pa kəm iəu məmə, ‘Onəkeruh Narmin Rəhak oteuiəu matig e iətəmimi kəti. Kəni suah u inu, in otol bəptais e nətəmimi e Narmin Rəha Ughin.’ Kəni əmeiko, uərisig iəmeruh Narmin Rəha Ughin təmsipəri e neai təhmen e mak, muva, meuiəu məharəg-pəri lan. ³⁴ İəu əhruəhu iəmeruh nati u, kəni iəməhtul pətigəm mətəni pətigəm məmə, ‘Suah u inu, in Nəti Ughin pəhriən.’”

Iesu təmətuəuin mətuəin e rəhan nətəmimi

³⁵ Kəməni lauig lan, Jon tətəhtul əmə əha ləmen kətiəh əmə ilahal rəhan keiu iətəmimi mil. ³⁶ Kəni nian nəhmti Jon təməhtul e Iesu taliuək mətuva kəni təni məmə, “!Ei! !Oteruh-to! !Suah u inu, in Nəti Sipsip rəha Ughin!”

[‡] 1:29 Aupən ikin, e nian rəha Oltestimin, nətəmimi kəutohamu nəti sipsip mautol sakrifais lan məmə otəfəl rəkis təfəgə tərəh rəhalah. Afın-to nəghatən u “sakrifais” e tiksnəri.

Jen 22:8; Aes 53:7; 1Pitə 1:19; Nəh 5:6 [§] 1:29 Hiprus 9:22,26 ^{*} 1:42 Nətəmimi rəha Kris kəutəni kəpiel məmə “pitə.” Kəni nəghatən u pitə tinuva nərgin kəti rəhalah, kətuəin e nətəmimi lan. Kəmətei nauəuə min rəha Niutestimin e nəghatən rəha Kris. Nətəmimi tēpət kəmətəghati e nəghatən rəha Kris, təhmen əmə e nətəmimi tēpət e nəhue niftəni rəueiu kəutəghati e nəghatən mil u rəha İnglan uə Franis. “Kefəs” in nəghatən kəti rəha Aram u nipətin təni məmə kəpiel. Nətəm İsrəl kəmətəghati e nəghatən rəha Aram təhmen e nətəm Vanuatu kəutəghati e nəghatən u Bislama. [†] 1:42 Mat 16:18

³⁷ Kəni nian rəhan iətəmimi mil kəmətəu nəghatən əha, kəməhtul mətiəuərisig e Iesu. ³⁸ Kəni Iesu tēirair meruh suah mil u kətiatəu=pən in, kəni in təni məmə, “Ei! !Suah mil! ?Nətuəsal lak onak?”

Kəni ilau kuəmə, “Rapai. ?İk nətatig iə?” (Nəghatən u “Rapai,” nipətin u “İəgətuən.”)

³⁹ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Pəh kəhluvən nəkuəruh-to.” Kəni ilau kəmi-aəərisig lan mihluvən kuəruh ikin in tətətig ikin. İuəkir mētigar tiuvig ləhnaiuv, ilau kəmətuən ilahal min mətəuərus tapinəpu.

⁴⁰ Suah mil u kəti iətəm təmətəu Jon kəni muərisig e Iesu, nərgin u Antiru, pian u Saimon Pitə. ⁴¹ Kəni rəueiu agin min, in təmuvən meh pian Saimon, kəni məni=pən kəm in məmə, “!Ei! !İnotafu rəkis Məsaial!” (Nəghatən u, Məsaia, nipətin u məmə, “Kristo,” iətəm Ughin təməni məmə otəhli=pa.) ⁴² Kəni təmit Saimon muva o Iesu.

Kəni nian nəhmti Iesu təməhtul lan, kəni məni=pən kəm in məmə, “İk u inu Saimon, nəti Jon, mətəu rəueiu okəuin ərəg-rəg lam məmə ‘Kefəs.’” (In “Pitə” e nəghatən Kris u nipətin məmə “kəpiel.”)*[†]

Iesu təməuin e Filip mine Nətəniəl

⁴³ Kəməni lauig lan min, Iesu nikin tinəhti məmə otuvən-to Kaləli.

Təməsal e Filip kəni meruh. Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Va-to, mītəu=pa iəu.” ⁴⁴ Filip u, in iətəm Petsaitə, ima Antiru mine Pitə. ⁴⁵ Kəni in təmuvən məsal meruh Nətəniəl, kəni təni=pən kəm in məmə, “İtmah inoteruh suah əpələ u, aupən Mosis təmətei rəkis rəhan nəghatən min iətəm tətəghati lan e nauəuə rəha Lou. Kəni iəni min rəha Ughin aupən ilah min kəmətətei rəkis nəghatən min iətəm tətəghati lan. In iətəm Nasərit, in nəti Josip, kəni nərgin u Iesu.”

⁴⁶ Mətəu Nətəniəl təni məmə, “!Nati nak! ?Nikim təhti məmə nati təuvir kəti otsipən e Nasərit? !Kəpəl!”

Kəni Filip təni məmə, “Intəh, təuvir əmə, pəh-to kian nəkeruh-to.”

⁴⁷ Nian İesu təmeruh Nətanial tətaliuək mətuva, kəni təni məmə, “İsuah u, in iətəm İsrəl pəhriən! İneiuəiən tikə lan!”[‡]

⁴⁸ Kəni əmeiko Nətanial təmauit mətapuəh o İesu məmə, “? Nəməhra məhrun məmə iəu iətəmi tol lanu?”

Kəni İesu təni=pən kəm in məmə, “Nian ik nəmətəharəg e nəukəti nigı fik, kəni Filip təsauin əhanəhiən lam, mətəu iəu iəmafı rəkis ik.”[§]

⁴⁹ Kəni Nətanial təni məmə, “İləgətin! İlk Nəti Uhgın! İk Kig rəha nətəm İsrəl!”

⁵⁰ İesu təməni=pən kəm in məmə, “? İk nəməhatətə lak mətəu-inu iəu iəməni əmə məmə iəmeruh rəkis ik nian nəmətəharəg=pən əha e nəukəti nigı fik? İk onəmaneruh nati asoli min tapirəkis inu.” ⁵¹ Kəni məni min məmə, “Nipəhriənən agin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, onəpanoteruh negəu e neai otəuag, kəni nagelo min rəha Uhgın kəutəri məutəhuvən e neai, kəni məuteiuaiu məutəhuvə e Nəti İlətəmi u təhmen e suaru tatilpın nuvənən e neai mine nəhuc niftəni.”^{*}

2

Marit kəti əpəha Kenə

¹ Kəməni niəh lan, katol marit kəti əpəha Kenə, lahuənu kəti e Kaləli. Kəni məmə rəha İesu in əpəha ikin.* ² Kəni ilah kətauin=pən min e İesu mine rəhan min nətəmi, məmə ilah min okəhuvən e marit əha. ³ Kautol mautol lafet, kəni nətəmi min kotəmnim rəfin wain, kəni məmə rəha İesu təni=pən kəm in məmə, “Rəhalah wain təmikə.”

⁴ Mətəu İesu təni=pən kəm in məmə, “? Pətaəhli, təhro nətələhu=pa nati u kəm iəu? Nian rəhak təsuva əhanəhiən.”

⁵ Mətəu rəhan məmə təni=pən kəm noluək min rəha marit məmə, “İtəmah

onəkotəkeiki motol natimnati rəfin iətəm in otəni.”

⁶ Nılosi nati asoli ilah sikis, kəməlin əha ikin əha o nəhu, məmə nətəm İsrəl ilah okoteikuas məutaruətəh lan e nəhmti Uhgın. Nılosi nati min u, kəmol e kəpiel, kəni kətiəh təhrun nosiən uan-hanrit litə nəhu.

⁷ Kəni İesu təni=pən kəm nətəm kautol uək məmə, “Otətu=pən nəhu e nılosi nati min u.” Kəni kəmotətu ilah kotəriauəh vivi.

⁸ Kəni təni=pən kəm lah məmə, “Otətu rəkis nəhu kəti motos məhuvən kəm iətəm tətərmənig e marit.” Kəni ilah kəmotol lanəha.

⁹ Kəni nian iətəmi u təmənnim askəuvin, mətəu nəhu tinol rəkis wain lan. Mətəu iətəmi u in tətərmənig e marit u, in təruru məmə kəmos iə wain u. Nətəmi min əmə u nətəm kəmos nəhu məhuva, ilah əmə kotəhrun. Kəni iətəm tətərmənig e marit təmauin e iətəm təmol marit, ¹⁰ məni=pən məmə, “Nian rəfin nətəmi kətauəpən motəfətiğəm wain təuvir, kəni uərisig nətəmi kotəmnim tətət ko, kəni kəpanəfətiğəm inu təsəuvir pikien. ! Mətəu ik, nəmaharu kalın iətəm təuvir mətəuarus=pa u rəuei!”

¹¹ Kəni inu nəmtətiən iətəm İesu təmətuəuin agin lan mol. Kəni in təmol ikin Kenə, lahuənu kəti e Kaləli. E nəmtətiən əha, in təməgətin nepətiən rəha Uhgın lan, kəni rəhan nətəmi min, kəmotəhatətə əskasik lan.

İesu təməhgi pətiğəm nətəmi nətəm kautol makit e Nımə Rəha Uhgın

(Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46)

¹² Uərisig e marit əha, in təmeiuaiu muvən e taun asoli əha Kapeniəm əpəha Kaləli ilah rəhan məmə mine pian min mine rəhan nətəmi min. Kəni kəmotatig nian nəuvein əha ikin əha. ¹³ Kəni tinuva iuakir o nian rəha lafet rəha nətəm İsrəl iətəm kətəni məmə lafet rəha Pasova.[†] Kəni İesu təməri muvən əpəha İerusaləm.

[‡] 1:47 Jen 27:30-36; 31:26; 32:28 Nərgin u “İsrəl,” in nərgin kəti min rəha iətəmi u Jekəp. Nərgin u Jekəp nıpətin təni məmə “iətəmi tətəiua.” Mətəu Uhgın təmauin ərəgrəg e nərgin tuva “İsrəl” məmə otəgətin nəmiəgəhiən vi rəhan.

[§] 1:48 Nigı min u fik, ilah nigı kəhrun min e nasumiən ikin İsrəl. Nətəmi kautun nəualah, kəni məutəharəg ahgəl nimaliləh. Kəutəharəg ahgəl pik nigı fik iuakir o nımə rəhalah kəni məutəfaki məmə nikiləh otətəti nəghatiən rəha Nauəuə Rəha Uhgın. Nati iətəm İesu təməni e fes 47 mine 51 in tətəghati e Nətanial məmə nəmə təhro təmətəharəg ahgəl rəhan nigı fik, kəni nıkin təmatahtı nəmiəgəhiən rəha Jekəp.

* 1:51 Jen 28:12 * 2:1 nəmə təhro Josip u iərman rəha Meri, məmə rəha İesu, in tınımis rəkis. Mətəu Jon u təmətei nauəuə u, təməsəniən məmə inəha ikin ilah min ilah. [†] 2:13 Eks 12; Dut 16:1-6

¹⁴ Ihlua lan e Nimə Rəha Uhgín kəutəfaki ikin, Iesu təmafu nətəmini kəutol səlim e kau, mine sipsip, mine mak min, məmə nətəmini okotos nəhm̄tin o noliən sakrifais lan. Kəni nətəmini nəuvein əha ikin, ilah kəutol senis e məni rəha nətəmi iki pisin pisin min. ¹⁵ Kəni in tos təulə nəuvein, mətəl o nalisien iətəmi. Kəni in mītəu nətəmi min u ilah kau min mine sipsip min məmə okohiet e Nimə Rəha Uhgín. Kəni in mauvəregin məni rəha nətəmi min u nətəm kəutol senis lan, kəni təmahuvihin-ahuvihin rəhalah tēp̄il min.† ¹⁶ Kəni mahi ilah min u nətəm kəutol səlim e iəuein məni=pən kəm lah məmə, “! Otəmki natimnati min u mohiet! ! Itəmah məsotoliən Nimə Rəha Tatə rəhak tuva məmə in nimə rəha noliən makit!” ¹⁷ Kəni nətəmini rəhan, nikilah təməhti nəghatien kəti e Nauəuə Rəha Uhgín, iətəm tətəni məmə, “!əu iəkolkeikei pik Nimə Rəham e nikik, nikik pik agin lan.”§*

¹⁸ Kəni nətəmi əsoli min rəha nətəm Isrel nikilah təmahmə mətəpuəh ohni məmə, “?Pəh təmol məmə nəkəhrun noliən nati u? !Ol nəmtətiən məmə otəgətuən əhruahru kəm timah!”

¹⁹ Mətəu Iesu təni məmə, “Nəmə itəmah nəkotərkən Nimə u Rəha Uhgín, kəni nian kisil əmə, iəu iəkuvləkin min təhtul.”†

²⁰ Kəni nətəmi əsoli min əha kotəni məmə, “!Ei, nəman! Nətəmini kəmotol uək əsoli o nu ilah rəfin fote-sikis motuyləkin Nimə u Rəha Uhgín. !Onəkəhro lanu muvləkin e nian kisil əmə!”

²¹ Mətəu Nimə əha Rəha Uhgín iətəm Iesu tətəghati lan, in nipətin. ²² Kəni uərisig, nian in tinimis rəkis, kəni minəmiəgəh min, kəni rəhan nətəmini min, nikilah təhti nəghatien əha rəhan iətəm təməni. Kəni ilah kəmotəhatətə e Nauəuə Rəha Uhgín, mine nəghatien iətəm Iesu təməni=pən kəm lah.

Iesu tinəhrun rəkis nətəligien min rəha nətəmini

²³ Nian əha Iesu təmətatig e Jerusiləm e nian rəha lafet rəha Pasova u, nətəmini tēpət kəmoteruh nəmtətiən min iətəm in təmol, kəni kəmotəhatətə lan. ²⁴ Mətəu Iesu in təməhrun nati iətəm tətatig e nikilah, kəni məsəhatətəien e lah. ²⁵ Ko iətəmi kəti təsəhtul pətigəmiən məghati rəha nətəmini lan, mətəu-inu Iesu təhrun rəfin nətəligien rəha nətəmini.‡

3

Nikotiməs təmuvən meruh Iesu

¹ Iətəmi əsoli kəti rəha nətəm Isrel, nərgin u, Nikotiməs.* In Fərsi kəti. ² Kəni nian kəti lapin, in təmuvən məmə otəghati ilau Iesu. In təməni=pən məmə, “!əgətuən, itimah iəkotəhrun məmə ik iəgətuən kəti iətəm Uhgín təmahli=pa ik nəkuva, mətəu-inu iətəmi kəti ko təsəliən nəmtətiən min u ik natol nəmə Uhgín təsətigien ohni.”

³ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “Nipəhrəniən agin u iətəni=pinə kəm ik məmə, nəmə iətəmini kəti təsair vivi minian,† ko in təseruhien Narməniəgien Rəha Uhgín.”‡

⁴ Kəni Nikotiməs, narmin təmiuvig pik, kəni mətəpuəh ohni məmə, “?Iətəmi tinol iahgin rəkis, otəhro mair mətətiəg min? Ko təsuvən minian e nərfi rəhan məmə kəni mair=pa min!”

⁵ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “Nipəhrəniən agin u iətəni=pinə kəm ik məmə, nəmə iətəmi təsair viən e nəhu mine Narmin Rəha Uhgín, ko təsuvəniən matig ahgəl Narməniəgien Rəha Uhgín.§

⁶ Nipətiətəmi təməir əmə e nira rəha iətəmini əmə, mətəu Narmin Rəha Uhgín əmə u in tatol məmə narmitəmi tətair vi min. ⁷ Təsəuvirien məmə narməm otuvig nian iəməni=pinə kəm ik məmə, ‘Onəkəkeikei mətair vi min.’ ⁸ Təhmen əmə e nimətagi u nəseruhien məmə tatsipən ikin kəti, mətəlel nati matuvən ikin kəti iətəm in tolkeikei məmə otuvən=pən ikin. Natətuə əmə, mətəu ik nəsəteruhien məmə təmsipən iə, kəni matuvən iə. Kəni e suaru

‡ 2:15 Afın-to e tiksinəri “Nimə Rəha Uhgín” o nəhrunien natimnati nian Iesu təmuvən məghig pətigəm nətəmini e Nimə Rəha Uhgín. § 2:17 Suaru kəti min o nəuhlinien fes u tol lanu

lan: “!əu iəkolkeikei pik Nimə Rəham e nikik, nikik pik agin lan, kəni nətəmini okotohamu iəu lan.” * 2:17 Sam 69:9 † 2:19 Mat 26:60-61; 27:40; Mak 14:57-59; 15:29 ‡ 2:25 Jon 1:47; 6:61; 13:11

* 3:1 Jon 7:50-51; 19:39-42 † 3:3 nəghatien u “nair viən,” nipətin keiu məmə, “iətəmi tətair vivi min” mine “Uhgín təmol məmə in tair e nairien rəha negəu e neal.” Nəghatien u in əha ikin e fes 5 min. ‡ 3:3 Jon 1:13; 1Pitə 1:23; Jem 1:18 § 3:5 Esik 36:25-27; Efəs 5:26; Tait 3:5

katiah əmə, kitah kəsoteruhian Narmin Rəha Ughin, mətəu kauteruh əmə rəhan uək e nəmiəgəhian rəha iətəmi iətam təmair vi min.”*†

⁹ Kəni əmeiko, Nikotiməs tətapuah o Iesu məmə, “? Natimnati min u, otəhro lanu muva?”

¹⁰ Kəni Iesu təni məmə, “Ik iəgətun asoli rəha nətəm Isrel. ? Təhro nəkəruu natimnati min u? ¹¹ Nipəhrianian agin u iətəni=pinə kəm ik məmə, nəghatian min u iətam iətəni ilah, iəu iəkəhrun vivi, kəni natimnati iətam iətəni pətigəm, iəu ineruh rəkis. Mətəu itamah nəsotəhatətəien e nəghatian min rəhatimah.”[‡] ¹² Iəu iəməni natimnati min iətam katol e nəhue nitəni əmə u, mətəu itamah nəsotəhatətəien e rəhak nəghatian. ? Kəni nəmə iəkəni natimnati min iətam katol e Negəu e Neai, nəkotəhro lanu motəhatətə lan? ¹³ Iətəmi kəti tisuvanian əpəha ilis e Negəu e Neai, meuiəu=pa, məni pətigəm nian kəti mine. Mətəu Nəti Iətəmi əmə, təmsipən iman ikin e Negəu e Neai, meuiəu=pa, təhrun nəni pətigəmian.[§]

¹⁴ “Aupən, əpəha ikin təpiə-məpiə ikin, Mosis təmos narmi sineik kəti, mətu-pəri ilis e nigə əfəməh kəti, kəni miləfəri.* Kəni e noliən əhmen əmə lanəha, okəkeiki kətu-pəri miləfəri Nəti Iətəmi lanəha,† ¹⁵ məmə nətəmi min u nətəm okotəhatətə lan, ilah okotos nəmiəgəhian itulin.

¹⁶ “Tol lanəha, Ughin təmolkeiki pək nətəmi e nəhue niftəni, tol=pən in təməfa Nətin Nəuan Kətiəh Əmə, məmə nətəmi min rəfin u nətəm kəutəhatətə lan, ilah ko kəsəhuvənian e nigəm itulin, mətəu okotos nəmiəgəhian itulin.[‡] ¹⁷ Ughin in təməahlə=paian Nətin tuva e nəhue niftəni u məmə otəni pətigəm nalpinian rəha noliən rəha nətəmi rəha nəhue

niftəni, mətəu in təməhlə=pa məmə Nətin otuva in suaru o nosmiəgəhian nətəmi e nəhue niftəni.

¹⁸ “Nətəmi nətəm kəutəhatətə lan, Ughin otəsanian nalpinian rəhalah. Mətəu nətəmi nətəm kəsotəhatətəien lan, Ughin tinəni rəkis nalpinian rəhalah, mətəu-inu kəsotəhatətəien e Nəti Ughin Nəuan Kətiəh Əmə. ¹⁹ Ughin tətakil nətəmi e noliən u məmə, Nəhəgəhian tinuva rəkis e nəhue niftəni, mətəu nətəmi kəsotolkeikeian Nəhəgəhian, mətəu-inu nian rəfin rəhalah noliən, təsəruahruian. ²⁰ Nətəmi nətəm kəutol noliən iətam təsəruahruian, ilah kəutəməki e Nəhəgəhian. Kəni ilah kəsəhuvəien e Nəhəgəhian, mətəu-inu ilah kəutəpəh məmə Nəhəgəhian əha otəsiəgəpin pətigəm rəhalah noliən tərəh min.

²¹ “Mətəu nətəmi nətəm kəutəhtəu=pən suaru rəha nipəhrianian ilah okəhuva e Nəhəgəhian, məmə Nəhəgəhian əha, in otəsiəgəpin rəhalah noliən, kəni mətəgətun məmə ilah kəutol nəuia Ughin e nəsanəniən əmə rəhan.”

Jon təməghati min e Iesu

²² Uərisig e natimnati min əha, Iesu mine rəhan min nətəmi kəməhiet Jerusiləm motan əmə e nitəni Jutiə. Təmatig nuvəh nəuətin ilah min ikin əha, kəni matol bəptais e nətəmi. ²³ Mətəu e nian əha, Jon min, in tatol bəptais e nətəmi əpəha ikin kəti iəkəir əmə o Salim, nərgin u, Aənon, mətəu-inu, ikin əha, nəhu tətət ikin. Kəni nətəmi kəutəhuvən ikin əha, məmə Jon otol bəptais e lah. ²⁴ E nian əha, kəsələn əhanəhian Jon e kaləpus.

²⁵ Kəni nətəmi nəuəvin rəha Jon, ilah kəmotəgəhu ilah iətam kəti u təskəlim vivi lou rəha Mosis, o noliən əhruahru iətam iətəmi otəkeiki maig məmə in

* 3:8 E nəghatian rəha Kris, nəghatian mil u “nimətagi” mine “narmin,” ilau nəghatian kətiəh mil əmə. † 3:8 Esik 37:9 ‡ 3:11 Nəghatian Kris əhruahru rəha fes 11 tətəni məmə, “Nipəhrianian agin u iətəni=pinə kəm ik məmə, nəghatian min u iətam iəutəni ilah, itimah iəkotəhrun vivi, kəni natimnati iətam iəutəni pətigəm, itimah inoteruh rəkis. Mətəu itamah nəsotəhatətəien e nəghatian min rəhatimah.” Nəmə təhro, Iesu təməni məmə, “itimah” e fes u mətəu-inu e fes 2, Nikotiməs təməni məmə “itimah.” Uə nəmə təhro Iesu tətəghati e Ughin, Narmin Rəhan, mine in; uə nəmə təhro tətəghati e Jon Bəptais mine in. § 3:13 Nian Iesu təməni “Nəti Iətəmi,” in təməghati aru lan. * 3:14 Eruh min e Namba 21:4-9 tətəghati e aien sineik. Jon 8:28; 12:32; 12:24 † 3:14 Nəghatian u “okəkeiki kətu-pəri miləfəri Nəti Iətəmi lanəha” nipətin keiu u ikinu: məmə nətəmi okotəfəri Iesu ilis e nigə kəməluu məmə otimis, kəni mine Ughin otəfəri min in təri muvən e neai ikin ima nisiaiən. ‡ 3:16 Esik 18:23,32; 37:9; 1Tim 2:4; 4:10; 1Jon 4:9-10

otəhruahru e nəhm̄ti Uhḡin. ²⁶ Kəni ilah kəməhuvən moteruh Jon, motəni=pən kəm in məm̄ə, “ləgəṭun, ik nəkəhrun iəṭəmimi kəti u aupən itəlau min əpəha e niṭəni=pən ikin e nəhu Jotən, kəni ik nəməhtul pəṭigəm mətəghati lan kəm nəṭəmimi. Rəueiu əha, in tinatol bəptais e nəṭəmimi. Kəni ilah rəfin kinautəhuvən ohni.”

²⁷ Kəni Jon təni=pən məm̄ə, “Iəṭəmimi təruru noliən nati kətiəh mine, nəmə Uhḡin əpəha e Negəu e Neai tətəfən uək əha kəm in. ²⁸ Itamah u nəutəhtul=pa ohniəu. Itamah nəkotəhrun məm̄ə iəṭəni lanu məm̄ə, ‘Səniəm̄ə iəu Kristo iəṭəm Uhḡin təmāni məm̄ə otahli=pa.’ Mətəu Uhḡin təmāhli=pa iəu məm̄ə iəkaupən muva, kəni Kristo in otəpanuərisig. ²⁹ Iəṭəm alua kəti məm̄ə otol marit, in otos pəṭan vi rəhan. Mətəu iəṭəmimi u tətəsiru e lafet rəha marit u, nikin tagiən pik məm̄ə otəhtul e nikali iəṭəm alua u mətəlig lan. Kristo in təhmen e iəṭəm alua, kəni iəu iəkəhmen e iəṭəm tasiru. Kəni nikik tagiən məm̄ə in təmuva, kəni nikik tagiən min məm̄ə nəṭəmimi okotuərisig lan. ³⁰ Kristo əha, in otəkeikei muva m̄ə in ilis tapirəkis iəu, kəni ko iəu iəkeiuaiu.”

³¹ Iəṭəmimi in təmsipən ilis e Negəu e Neai, in ilis tapirəkis nəṭəmimi ərəfin. Iəṭəmimi iəṭəm tətən əmə e nəhue niftəni, in iəṭəmimi əmə rəha nəhue niftəni, kəni in təhrun əmə nəniən natimnati min u e nəhue niftəni u. Mətəu, iəṭəmimi iəṭəm tatsipən ilis e neai in ilis tapirəkis nəṭəmimi rəfin. ³² In tətəhtul pəṭigəm o nəni pəṭigəmiən natimnati iəṭəm in təmeruh kəni minətəu rəkis, mətəu iəṭəmimi kəti mine təsəhatətəiən e rəhan nəghatiən. ³³ Iəṭəmimi iəṭəm təmos rəhan nəghatiən kəni mətəhatətə lan, in tətəhtul pəṭigəm məm̄ə nəghatiən iəṭəm Uhḡin təmāni, in nipəhr̄iən̄iən. ³⁴ Tol lanəha mətəu-inu iəṭəmimi əha iəṭəm Uhḡin təmāhli=pa tuva, in tətəni pəṭigəm əmə nəghatiən min rəha Uhḡin. Kotəhrun məm̄ə in tətəni pəṭigəm əmə nəghatiən min rəha Uhḡin mətəu-inu Uhḡin təməfən Narmin Rəhan tər̄iauaḥ lan, ko kəseuviəhliniən keruh kəni kəseh̄iən naunun lan.

³⁵ Əuəḥ, Tatə Uhḡin in tolkeikei pik

Nətin əha, kəni in tinələhu=pən rəkis natimnati rəfin e nəhlmin. ³⁶ Iəṭəmimi u iəṭəm tətəhatətə e Nəti Uhḡin u, in tatos nəmiəgəhiən itulin u, naunun tikə. Kəni mətəu, iəṭəmi tətəhti nəuia Nətin u, in ko təsos̄iən nəmiəgəhiən itulin u nian kəti mine, mətəu-inu iəṭəmimi iəṭəm tol lanəha, niəməha rəha Uhḡin tatuvən ohni naunun tikə.

4

Iesu təmətəghati

kəm pəṭan Səmeriə

¹ Farəsi min kəmotətəu nəghatiən, məm̄ə Iesu in tinatiuvi=pa nəṭəmimi tēpət kinəutəhuva ohni, kəni in tatol bəptais e lah tēpət. Rəhan nəṭəmimi tēpət e rəha Jon. ² (Mətəu nipəhr̄iən̄iən səniəm̄ə Iesu in tatol bəptais e lah, nəṭəmimi min əmə rəhan ilah kəutol bəptais e nəṭəmimi.) ³ Kəni nian Iesu tinəhrun məm̄ə Farəsi min kinautətəu nəghatiən əha, kəni in təm̄iet Jutiə mitəlig=pən əpəha Kaləli.

⁴ Kəni nian in təmatuvən əha ikin əha, təmāni məm̄ə otəkeikei muvən=pən Səmeriə ikin.* ⁵ Kəni in təmuvən=pən e taun kəti e Səmeriə, nərgin u, Saikar. Taun əha, in iuək̄ir o niṭəni kəti iəṭəm Jekəp tēm̄ətei məfən aupən ikin† kəm nətin u Josip. ⁶ Kəni wel rəha Jekəp əha ikin. Kəni Iesu tinəpəou agin, mətəu-inu in təmaliuək e suaru əfəməḥ, kəni tuva məharəg-pəri iuək̄ir o wel, mətəmeig. E nian əha, mitigar tinəhtul əhruahru.

⁷⁻⁸ Kəni rəhan min nəṭəmimi kəməhuvən əpəha itaun, məm̄ə okotos nəhm̄ti nauəniən. Kəni təsuvəhiən, pəṭan Səmeriə kəti, təmuva məm̄ə otətu nəhu. Kəni Iesu təni=pən kəm in məm̄ə, “Ei. Əfa-to nəhu nəuan nəuvet̄in kəm iəu. Iəkolkeikei məm̄ə iəkəmm̄im.”

⁹ Kəni pəṭan Səmeriə u, təni=pən kəm in məm̄ə, “Iei! Ik iəṭəm Isrel ko, kəni iəu pəṭan Səmeriə. ? Təhro nətəpəuəḥ=pa o nəhu kəm iəu?” Təmāni=pən lanəha mətəu-inu iəṭəm Jutiə mine iəṭəm Səmeriə kəsəmm̄im pətiən nəhu e kap kətiəḥ.

¹⁰ Kəni Iesu təni=pən kəm in məm̄ə, “Ik nəkəruru nati nak iəṭəm Uhḡin tolkeikei məm̄ə otəfinə kəm ik. Kəni ik məruru min iəu, iəu u, iətəpəuəḥ=pinə o nəhu kəm ik.

* 4:4 E nian əha, tiəkis o nəṭəm Isrel məm̄ə okəhuvən ima nəṭəm Səmeriə, mətəu-inu e rəhalah neruhiən, nəṭəm Səmeriə ilah kotamiknik e nəhm̄ti Uhḡin. Kəni nati əpnəpin kəməutəni min məm̄ə kəmot̄sipən e Jekəp, mətəu kəutəm̄əki e lah min. † 4:5 Jen 48:22; Jos 24:32

Nəmə ik nəkəhrun, ik onəkətapuəh o nəhu ohniəu. Kəni iəu oiəkəfina nəhu miəgəh.”[‡]

¹¹ Kəni pətan u, təni=pən kəm in məmə, “İətəmi asoli, ik rəham pəkət tikə kəni wel u, in əpəha ləhtəni isəu. ?Nəhu miəgəh u, nətəni məmə onəkətu əhro lanu? ¹² Rəhatah kəha Jekəp u aupən, in təməfa wel u kəm tah, kəni in təmatətu nəhu ikin nīmīn, ilah nənətīn mīn, mīne rəhan mīn kau mīn. ? Kəni təhro? ?Ik nəkəpirəkis Jekəp, uə?”

¹³ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Nətəm kəutəmīmīn nəhu e wel u, ilah okəpanotəuəuə mīn. ¹⁴ Mətəu iətəmīmī iətəm otəmīmī nəhu iəkəfən iəu iəkəfən kəm in, ko təsəuəuə mīnīən nīan kəti mīne.[§] Nəhu iətəm iəu oiəkəfən kəm in, in təhmen e nəhmti nəhu kəti iətəm tətapuəl-apuəl mətaiu əpəha imə e nīkīn nīan rəfīn, mətəfən nəmiəgəhīən itulīn kəm in, iətəm otəsoliən naunūn.”^{*}

¹⁵ Kəni pətan əha təni=pən kəm in məmə, “!İətəmi asoli, əui! Əfa-to nəhu u kəti kəm iəu, məmə iəu iəsəuəuə mīnīən nīan kəti, kəni məsuəvəiən mīn u ikinu, mətə nəhu.”[†]

¹⁶ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “Uvən mauīn=pən e rəham iərman, kəni miəuəuə u ikinu.”

¹⁷ Kəni pətan əha təni=pən kəm in məmə, “M-m-m. İəu rəhak iərman tikə.”

Mətəu Iesu təni=pən kəm in məmə, “Nətəni pəhriən məmə rəham iərman tikə. ¹⁸ Mətəu-inu ik, nəmitəu=pən rəkis nəman faif, kəni iərman u iətəm itəluə mīn nətuətiɡ u rəueiu, səniəmə rəham əhruəhru iərman. Nəghatīən rəham u rəueiu, in nīpəhriənīən.”

¹⁹ Kəni pətan u, təni=pən məmə, “!Ei-i-si! İətəmi asoli, iətəfu məmə ik iəni kəti rəha Ughin. ²⁰ Tipitimah mīn aupən, ilah kəməutəfəki kəm Ughin əpəha ilis e nītəuət əpəha, mətəu itəmah nətəm İsrəl, nəutəni məmə İerusaləm əmə əha, okəkeikei kətan ikin kətəfəki.”

²¹ Mətəu Iesu təni=pən kəm in məmə, “Pətan, ik onəkəkeikei mənī nīpəhriənīən e rəhak nəghatīən. Nīan əha ikin tətəuə, məmə itəmah onəsotəfəki mīnīən kəm Tətə Ughin əpəha e nītəuət asoli əha, mīne

İerusaləm mīn. ²² İtəmah nətəm Səmeriə, itəmah nəutəfəki kəm Ughin mətəu itəmah nəkotəruru in. Mətəu itəmah iəutəfəki kəm Ughin u, iəkotəhriən in, mətəu-inu suaru rəha Ughin o nosmiəgəhīən nətəmīmī in təmsipə e timah, nətəm İsrəl.[‡] ²³ Mətəu otəsuvəhīən, Narmin rəha Ughin in otəsiru e nəfəki pəhriən mīn, mol ilah məmə ilah okotəhriən vivi Ughin məmə Ughin u, in Ughin pəhriən, kəni mol ilah məmə ilah okotəfəki kəm in e nīkilah pəhriən. Mətəu-inu Tətə Ughin in tətəsəl e nəfəki mīn nətəm kəutol lanəha. Kəni nīpəhriənīən məmə nīan əha tinuə rəkis. ²⁴ Ughin səniəmə iətəmīmī. Kəpə. In narmin. Tol lanəha, kəni nətəmīmī nətəm kəutəfəki kəm in, ilah kotəkeikei mətəfəki kəm Ughin məmə Ughin u, in Ughin pəhriən, kəni ilah kotəkeikei mətəfəki kəm in e nīkilah pəhriən e nəsanənīən rəha Narmin Rəhan.”

²⁵ Kəni pətan u, təməni=pən kəm in məmə, “İəu inəhriən məmə Məsaiə, otəkeikei muə. İnu, kətauīn lan məmə Kristo iətəm Ughin təmənī məmə otəhli=pa. Kəni nīan otuə, kəni in təhriən nənī pətīgəmiən natīmīnati rəfīn kəm tah.”[§]

²⁶ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “İəu u inu, iətəghati kəm ik.”

²⁷ Kəni əmeiko, nətəmīmī rəha Iesu kəməhtəliɡ=pa mīn. Kəni narmiləh təmiuvig pik nīan kəmotəh in tətəghati ilau pətan kəti. Mətəu ilah kəti təməsətapuəhīən o pətan əha məmə, “?Ik nəkolkeikei nak?” uə kəm Iesu məmə, “?Ik nətəghati kəm pətan əha o nak?”

²⁸ Kəni pətan u, təməpəh rəhan nīlosi nəhu tətəharəɡ, mītəliɡ muvən əpəha e taun. Təmuvən mətəni=pən kəm nətəmīmī ikin əha məmə, ²⁹ “!Ei! Əhuvən-to mətəfu suah kəti əha ikin əha. In təmənī pətīgəmi rəfīn natīmīnati mīn iətəm iəu iəmol. ? Nəmə təhro in Kristo iətəm Ughin təmənī məmə otəhli=pa?” ³⁰ Kəni ilah kəməhiet e taun əha, mīnəutəhuvən məmə okotəfu to Iesu.

Iesu təməghati əhlin e nauənīən

[‡] 4:10 pətan u təməsəhriən viviən nīpəti nəghatīən iətəm Iesu təmənī=pən məmə otəfən nəhu miəgəh. Nəghatīən əha, nīpətin əhruəhru u nəhmti nəhu kəti iətəm təhlan mətapuəl-apuəl. Mətəu Iesu in tətəghati aru lan, məmə Narmin Rəhan in tətəfən nəhu itulīn. Aes 44:3; 55:1; Jer 2:13; 17:13; Sek 14:8; Jon 7:37-38; Nəh 7:17; 21:6; 22:1,17 [§] 4:14

Jon 6:35 ^{*} 4:14 Sam 42:1-2; 63:1; Aes 12:3; 41:17-18; 44:3; 49:10; 55:1; Jer 2:13; 17:13; Jon 7:38 [†] 4:15 Jon 6:34

[‡] 4:22 Rom 3:1,2; 9:4,5; 15:8,9 [§] 4:25 Nətəm Səmeriə kəmotəhriən e nauəuə rəha Dut 18:15-19 məmə Kristo in otəni əpu kəm lah nəlpəkəuīən rəha Ughin.

³¹ Kəni e nian əha, nətəməmi rəha İesu kəməutuh nikin məmə, “İəgətuñ, ik auən kəti.”

³² Mətau in təni=pən kəm lah məmə, “İəu nəgək əpəha nauəniən iətəm itəmah nəkotəruu.”*

³³ Tol lanəha, rəhan min nətəməmi kinəutətapuəh-ətapuəh o lah min məmə, “?Təhro? ?Kəmə təhro iətəmi kəti təməfən nauəniən kəti kəm in, uə?”

³⁴ Mətau İesu təni=pən kəm lah məmə, “Uhgın təmahli=pa iəu iəkuva, kəni nauəniən u nəgək, məmə iətol natimnati iətəm in tolkeiki məmə iəkol.† Kəni iəkol rəfin uək min iətəm in təməfa məmə iəkol, o nol naununiən rəhan uək.

³⁵ “İtəmah nəkotəhrun-to nəghatiən kəti u kətəni məmə, ‘Məuig kuvət əha ikin tətatig məmə okotətuərus nian rəha nəulək-iən e nauəniən e nasumiən.’ Mətau iəu iətəni kəm təmah, oteruh-to nauəniən u e nasumiən. Rəueiu əha, nimalilah tinimətu rəkis. Nian rəha nəulək-iən əha rəueiu.‡

³⁶ “İtəməmi rəha nəulək-iən tinuva, minətətuəuin minatos rəkis rəhan nətəuəniən. Kəni nauəniən u, in təməulək lan o nəmiəghəniən itulin.§ E nolien u, iətəməmi iətəm tətəsum mine iətəməmi iətəm təəulək lan mos mətuva, ilau pəti nikilau otəgiən. ³⁷ Nəghatiən kəti u kətəni məmə, ‘İtəmi kəti təmuvən məmə otərfei kəni misuv nati, mətau iətəmi pisin kəti min otəulək lan mos muva.’ Nəghatiən u, in nipəhriən-iən. ³⁸ İəu iəmahli=pən itəmah məmə onəkəhuvən mətəulək e nasumiən iətəm itəmah nəməsotərfeien mine məsotisuvien. Nətəpisin min, ilah kəmətasum lan. Kəni itəmah ninəutəhli nəua rəhalah uək.”

Nətəm Səmeriə tətəp kəmətəhatətə e İesu

³⁹ Kəni e taun u, nətəm Səmeriə tətəp, ilah kəmətəhatətə e İesu mətau-inu pətan əha təməhtul pətigəm mətəni=pən kəm lah məmə, “İesu təməni pətigəm natimnati rəfin iətəm iəu iəmatol.”

⁴⁰ Kəni nian nətəm Səmeriə kəməhuvən mətəh, kəni kəmətəkeiki ohni məmə otuvən motatig ilah min. Kəni İesu təmuvən motatig o nian keiu. ⁴¹ Kəni nətəməmi tətəp min kəmətəhatətə lan e rəhan min nəghatiən.

⁴² Kəni məutəni=pən kəm pətan u məmə, “İtimah iəmətəhatətə lan o nəghatiən u iətəm ik nəməni=pa, mətau rəueiu əha, iəkotəhatətə lan mətau-inu itimah əhruahru iəmətətuə rəhan nəghatiən min, kəni mətəhrun pəhriən məmə in İosmiəghə rəha nəhue niftəni.”*

İesu təmol vivi nati iətəmi əsoli kəti rəha kig

⁴³ Nian İesu təmatig mos nian keiu rəkis ikin əha, in təmiet muvən Kaləli. ⁴⁴ Aupən, in təmətəni məmə iəni min rəha Uhgın, nauət imalah min, ilah kəsotisəiən ilah.† ⁴⁵ Nətəm Kaləli, aupən ilah kəməhuvən İerusaləm mətol lafet rəha Pasova, kəni e nian əha, ilah kəməteruh natimnati min iətəm in təmol ikin əha. Kəni nian İesu təmuvən Kaləli, nikilah təmagiən ohni.

⁴⁶ Kəni İesu təmətəli=pən min e lahuənu Kenə, əpəha Kaləli. İkin əha aupən, in təmol nəhu tuva mol wain.‡ Kəni e Kəpəniəm iuəkir əmə, iətəmi əsoli kəti rəha kig tətatig ikin. Kəni nətin kəti tatimis. ⁴⁷ Kəni nian suah u təmətəu məmə İesu təmsipən Jutiə minuva rəkis Kaləli, kəni in təmuva mərüh İesu. Kəni məni=pən kəm in məmə

* 4:32 Job 23:12; Jon 6:27 † 4:34 Jon 5:30; 8:29 ‡ 4:35 Nian İesu tətəghati e nauəniən e nasumiən iətəm nimalilah tinimətu rəkis, in tətəni əhruahru əmə məmə, “!Oteruh-to! Nətəməmi kinotəhtul maru rəkis. Sotoliən məi məutəpili o nəni pətigəmiən nəghatiən rəha Uhgın təhmen=pən əmə e nətəm kəutol məi o nəulək-iən, kəni məutəni məmə, ‘Məuig kuvət əha ikin, kəni nauəniən təpaniməhtə.’ Kəpə, nətəməmi kinəutəhtul maru rəkis o nosiən nəghatiən rəha Uhgın.” § 4:36 Nipəti nəghatiən u məmə nətəməmi rəha İesu okotos nətəməmi məhuva o Uhgın təhmen=pən əmə e iətəməmi tatos nauəniən e nasumiən. Nətəməmi min okotos nəmiəghəniən itulin. * 4:42 1Jon 4:14 † 4:44 Nati əpnəpin İesu təməir lahuənu Petlehem, e niftəni əsoli Jutiə, nətəməmi kəuteruh məmə in iətəm Nasərit əpəha Kaləli, mətau-inu təmatig nuvəh ikin əha (Jon 7:41; 18:5; 19:19). Nətəmi İsrəl e Jutiə mine Kaləli tətəp kəsotəhatətə pəhriən-iən lan, rəhalah nəhatətəiən təkəku əmə lan, nian kəuteruh in tatol nati apispis nəuvein (Jon 1:11; 2:18,23-25; 4:45,48; 6:2,41,66). Mətau nətəm Səmeriə nətəm kotatig e taun u Saikə, ilah kəmətəhatətə pəhriən lan, məmə İesu in Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otəhli=pa (Jon 4:40-42). ‡ 4:46 Jon 2:1-11

oteuiuiu muva əpəha Kapeniəm masiru e nətın. Mətəu-inu suakəku otimis rəueiu.

⁴⁸ Kəni İesu tənı=pən kəm suah u məmə, “! Nəman! İtamah u, nəkotəni məmə onəkoteruh əmə nəmtətən min mine natimnati min iətəm narmitəmah otaupən miuvig ohni, uərisig ko, nəpanotəhatətə lak. Mətəu nəmə nəsoteruhien, ko nə-sotəhatətəien lak.”

⁴⁹ Kəni suah kəha tənı məmə, “! İətəmi əsoli, əui! !Pəh kian uəhai əmə! !Otəsü-vəhien rəueiu nətik timis!”

⁵⁰ Kəni İesu təmənı=pən kəm in məmə, “Uvən; nətim otəpanəmiəgəh.” Kəni suah u təməhatətə e nəghatien rəha İesu kəni mitəlig.

⁵¹ Nian in təmatuvən əhanəh e suaru, meruh rəhan noluək min, kəni ilah kotənı=pən kəm in məmə, “Rəham suakəku tinəmiəgəh rəkis.”

⁵² Kəni in təmətapuəh o lah məmə, “? Təməuvir e nian nak?”

Kəni ilah kəmotənı=pən kəm in məmə, “Nəniuv ləhniuv e uan klok rəhan nəpiəpəien tənikə.”

⁵³ Kəni suah u, təməhrun məmə, e nian əhruahru əha inəha, İesu təmənı=pən kəm in məmə, “Rəham suakəku otəpanəmiəgəh.” Kəni in mine rəhan min, kəmotəhatətə e İesu.

⁵⁴ İnu nian tatol keiu lan iətəm İesu təmiet Jutiə, muva Kaləli kəni mol nəmtətən kəti.

5

İesu təmol vivi suah kəti əpəha iuəkır e nəhu Petseta

¹ Uərisig e nian əha, İesu təməri muvən e taun u Jerusiləm, mətəu-inu katol lafet kəti rəha nətəm İsrel əha ikin əha.

² E Jerusiləm, noan nəhu əsoli kəti əpəha ikin, iətəm kətaig lan. E nəghatien rəha nətəm İsrel kətenı nərgin məmə Petseta. Kəni nimə kəti tətəhtul iuəkır o noan nəhu əha. Nimə u, fərantə lan, faif. In iuəkır əmə o ket u e nikali taun u, nərgin u, Ket rəha Sipsip. ³⁻⁴ Kəni ikin əha e fərantə min, nətəm kəutohmis tətəp kəutapili əha ikin. Nəuvein nəhmtiləh tərəh, kəni nəuvein nəhlikiləh tərəh, nəuvein min nipətiləh nəuəvetin təmimis.* ⁵ Kəni suah kəti əha

* 5:3-4 E kəpi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətei e nəghatien Kris əupən, kəmatu=pən nəghatien rəha fes 3-4 tol lanu məmə, “3b İlah kəutapili ikin əha məutəhtəh-tahnin nəuan əha məmə otəlauəl. 4 Mətəu-inu, nian nəuvein, əgelo kəti rəha Uəgin tuva, muvən e noan əha, kəni mol tətəlauəl. Kəni nian nəmə nəhu əha tətəlauəl, iətəmini iətəm taupən meuiuiu muvən e nəhu, nati əpnəpın tatos nimisən nak, mətəu rəhan nimisən otəuvir.” † 5:9 Sapət — Eruh e tiksınəri. ‡ 5:10 Jer 17:21

ikin tətəpili. In təmatimis minos rəkis nu tətə-eit. ⁶ Kəni İesu təmeruh suah u tətəpili, kəni in minəhrun məmə suah u təmimis nuvəh nəuəvetin, kəni tətəpuəh ohni məmə, “?Təhro? ?Nəkolkeikei məmə onəkəuvir?”

⁷ İətəmi tatimis əha tənı=pən kəm in məmə, “İətəmi əsoli, iətəmi tikə məmə otələs iəu meuiuiu muvən e noan nəhu əha nian nəhu tətəlauəl. Nian rəfin, iəu iətəlkut pik məmə iəkeuiuiu muvən e nəhu, mətəu nətəmini nəuvein ilah kotəpirəkis iəu mətəuiuiu məhuvən. Kəni ilah mətəupən mətək nəhu.”

⁸ Kəni İesu tənı=pən kəm in məmə, “! Əhtul! Mos rəham niməhan məliuək matuvən.” ⁹ Kəni rəueiu əgin suah kəha təməuvir min. Kəni maiu-aiu rəhan niməhan mos matuvən.

Nati u kəmol e nian rəha Sapət,† ¹⁰ kəni nətəmi əsoli min rəha İsrel kəmotəhi suah kəha iətəm tinəmiəgəh e rəhan nimisən, mətəni məmə, “Nian u rəueiu rəha Sapət; kəni təsəhruəhruəien e Lou rəhatah məmə onəkəs lanko rəham niməhan.”‡

¹¹ Kəni in tənı=pən kəm nətəmi min u məmə, “Mətəu suah u təmol vivi iəu, in təmənı=pa məmə iəkəs rəhak niməhan məliuək matuvən.”

¹² Kəni ilah kəmotətapuəh ohni məmə, “?Suah pəh ko təmənı=pinə kəm ik məmə onəköl nati u?”

¹³ Mətəu suah u təruru nərgi İesu, mətəu-inu nətəmini tətəp ikin əha, kəni İesu tənı=pən əmə əpəha e nikiləh.

¹⁴ Kəni uərisig, İesu təmeruh suah kəha e Nimə Rəha Uəgin, kəni tənı=pən kəm in məmə, “! Ei! ! Eruh-to! ! Ik ninəuvir rəkis! Mətəu onətətəu ik məmə nəsol minian təfəgə tərəh min. Nəmə nəkol, nərahien kəti otos min ik, iətəm tərəh pik min.”

¹⁵ Kəni suah kəha təmuvən məni pətigəm kəm nətəmi əsoli min rəha İsrel məmə, “Suah u iətəm təmol vivi iəu, nərgin ko, İesu.”

¹⁶ Kəni tol lanəha, nətəmi əsoli rəha nətəm İsrel, ilah kınəutohtəu-ohəu İesu məmə okotol nərahien kəm in, mətəu-inu ilah kəuteruh in tatol natimnati min tol lanəha e nian rəha Sapət kəni nati u tol ilah

kautəmaki lan. ¹⁷ Mətau Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nian rəfin rəhak Tatə in tatol uək, kəni iəu min iatol uək.”[§]

¹⁸ Kəni nəghatiən u, tol nətəligiən rəhalah təskasik təhmin min, məmə okotohamu in timis. Mətau-inu rəueiu əha, səniəmə məmə tətətgəhli əmə Lou rəha Sapət, mətau nati asoli agin, in tətəni məmə rəhan Tatə əhruahru Uhgın, kəni tol lanəha, in matol məmə in təhmen əhruahru e Uhgın.*

*Iesu in tətərməniğ
mətau-inu in Nəti Uhgın*

¹⁹ Kəni Iesu tənı=pən kəm lah məmə, “Nipəhrriənən agin u iətəni kəm təmah, Nəti Uhgın təruru noliən nati kəti e rəhan aru əmə nətəligiən. Təhrun əmə noliən natimnati min u iətəm tateruh Tatə Uhgın tatol, mətau-inu natimnati rəfin u iətəm Tatə Uhgın tatol, Nətin, in min in tatol.”[†]

²⁰ Nətin təhrun noliən lanəha, mətau-inu Tatə Uhgın tolkeikei pik Nətin, kəni in tətəgətin in e natimnati rəfin iətəm in tatol. Kəni in otəpanəgətin in e natimnati rəfin iətəm in tatol. Kəni in otəpanəgətin min natimnati min kəm in iətəm iahgin min kotəpirəkis in min u, məmə otol itəmah narmitəmah tatiuvig pik ohni.

²¹ “Mətau-inu Tatə Uhgın tatol nətəm kəməhmis ilah kotəmiəgəh min, kəni e noliən kətəh əmə, Nətin təhrun nəfəniən nəmiəgəhiən kəm nətəmiimi nətəm nikin tagiən məmə otəfən kəm lah.”[‡] ²² Mətau-inu səniəmə Tatə Uhgın iətəm in otakil nətəmiimi, mətau in təmələhu=pən rəfin nakiliən e nəhlmi Nətin,^{§*} ²³ məmə nətəmiimi ilah rəfin okotisai Nətin, təhmen əmə məmə inu kəutisai lanəha Tatə Uhgın. Iətəmiimi iətəm təsisaiən Nətin, ko təsisaiən Tatə Uhgın u iətəm təmahli=pa Nətin.[†]

²⁴ “Nipəhrriənən agin u iətəni kəm təmah məmə, iətəmiimi iətəm tətətau rəhak nəghatiən, kəni mətəhatətə e Uhgın iətəm təmahli=pa iəu iəkuva, in tinatos nəmiəgəhiən itulin. Ko in təsəhtulian e nəhmtək məmə oiəkəni pətiğəm nalpinian rəhan. In tinagin rəkis e nimisiən, kəni minuva o nəmiəgəhiən.”[‡] ²⁵ Nipəhrriənən agin u iətəni kəm təmah, məmə o nian kəti iətəm tətətau, nətəmi min u kəməhmis, ilah okotətau nəuia Nəti Uhgın, kəni nətəmi min u ilah kautətəlig lan, ilah okotos nəmiəgəhiən. Kəni nipəhrriənən, nian əha tinuva rəkis. ²⁶ Tatə Uhgın in Nəukəti Nəmiəgəhiən, kəni e noliən kətəh əmə, in təmol məmə Nətin in min Nəukəti Nəmiəgəhiən.”[§] ²⁷ Kəni in təmələhu=pən nəsanəniən mine nepətiən e nəhlmi Nətin məmə in otakil noliən min rəha nətəmiimi, mətau-inu in Nəti Iətəmiimi.

²⁸ “Təsəuviriən məmə narmitəmah otiuvig pik o nati u, mətau-inu nian əha ikin tətətau iətəm nətəm kəməhmis okotətau nəuia Nətin,”[‡] kəni ilah okotəhtul e rəhalah min suvət, ilah min u əupən kəməhtol noliən təuvir min okotəkeikei motəhtul min motos min nəmiəgəhiən, mətau nətəmi min əupən ilah kəməhtol noliən tərəh min, ilah okotəkeikei motəhtul min e nimisiən kəni motəhtul e nəhmti Tatə Uhgın məmə Nətin otəni pətiğəm rəhalah nalpinian.*

³⁰ “İəu iəkərru noliən nati kəti e rəhak əmə nəsanəniən. İəu iətakil noliən min rəha nətəmiimi min, mətau iatol əhruahru əmə məmə rəhak Tatə tətəni məmə oiəköl. Kəni nian iəkəkil noliən rəha nətəmiimi, iəkəhrun məmə iəköl təhruahru, mətau-inu oiəsölkeikeiən məmə iəköl əmə e rəhak nətəligiən. İəkəkeikei mol təhmen e nətəligiən rəha Uhgın iətəm təmahli=pa iəu iəkuva.”[†]

Nəhtul pətiğəmiən

§ 5:17 Jon 14:10 * 5:18 Jon 10:30,33; 19:7 † 5:19 Jon 14:10 ‡ 5:21 Rom 4:17; Jon 11:25 § 5:22 Kitah koteruh fes 21-22 kəni məhrun məmə Iesu in otakil itah rəfin o nian kəti, kəni in otəfən nəmiəgəhiən kəm nətəmiimi min u nətəm nikin tagiən məmə otəfən kəm lah. Mətau Jon 3:17 tətəgətin məmə Iesu təməsuvaie e nəhue niftəni o nəni pətiğəmiən nalpinian rəhatah, mətau təmuva o nəfəniən nəmiəgəhiən kəm tah. * 5:22 Jon 5:26-27; 9:39; Uək 10:42 † 5:23 Luk 10:16;

1Jon 2:23 ‡ 5:24 Jon 3:18 § 5:26 Jen 2:7; Job 10:12; 33:4; Sam 36:9; 42:8; 66:9; Jon 1:1-4 * 5:29 Nətəmiimi nətəm kautəhatətə e Iesu, kautos nəmiəgəhiən itulin. Nətəmiimi nətəm kəsotəhatətəiən lan, ilah okotos nalpinian itulin (Jon 3:36; 5:24; Mak 16:16; Efəs 2:8-10). Natimnati min nətəm nətəmiimi kəutol, okotol əpu nəmə təhro ilah kautəhatətə pəhriən e Iesu o kəpə (Mat 7:17-20; Kəl 5:6; Jem 2:17,26). Uhgın tətəfən nəhatətəiən kəm nətəmiimi əpnəpin əmə, kəni matig masiru min e lah məmə okəutol natimnati təuvir min. † 5:30 Jon 8:16

o nœruasanien Iesu

³¹ Nœmœ iœu pisin œmœ iœtœhtul pœtigœm mœtœghati aru lak, kœni rœhak nœghatien ko tœsœhtulien.[‡] ³² Mœtœu iœtœmi kœti min œha ikin in tœtœhtul pœtigœm kœni matol nœfigœmian ohniœu, kœni iœu iœkœhrun mœmœ nœghatien min u rœhan iœtœm tœtœni lak ilah nipœhriœnien.[§]

³³ “Aupœn, itœmah nœmotahli=pœn rœhatœmah min nœtœmimi mœmœ okœhuvœn motœtalig e nœghatien rœha Jon, kœni in tœmœtœhtul pœtigœm o nipœhriœnien.*

³⁴ Iœtaghati lanu lan, mœtœu iœsarariœien e nœghatien rœha iœtœmimi œmœ kœti mœmœ tœhrun nolien nœfigœmian ohniœu. Kœpœ. Tœsolien lanœha.[†] Iœtaghati e nœghatien rœha Jon lanu mœtœu=inu iœkolkeikei mœmœ Uhgîn otœsmiœgœh itœmah. ³⁵ Jon u, tœhmen e lait kœti. Tœtuœu mœhagœhag vivi, kœni nikitœmah tœmagien ohni o nian œkuœkir œmœ.

³⁶ “Mœtœu rœhak uœk min,[‡] ilah min kautol nœfigœmian ohniœu. Kœni ilah kotœsanœn motapirœkis nœghatien min u Jon tœmatœni. Uœk min u, rœhak Tœtœ tœmœfa kœm iœu mœ iœkol naunun e lah. Kœni uœk min u rœhak, ilah kœutœni pœtigœm iœu, kœni ilah mœutol œpu iœu mœmœ rœhak Tœtœ in tœmahli=pa iœu.[§] ³⁷ Kœni Tœtœ Uhgîn iœtœm tœmahli=pa iœu, inœha iœtœm tinatœhtul pœtigœm ohniœu. In tœtœni pœtigœm pau iœu, mœtœu itœmah nœsœtœtœu aginien nœuiœn aupœn mœtuœarus=pa u rœœuiœ mine, kœni itœmah nœsœteruhiœn nœhmtin. ³⁸ Kœni nœghatien rœhan tœsatig viviœn e nikitœmah, mœtœu=inu itœmah nœsœtœhatœtœien lak, iœu u, iœtœm in tœmahli=pa iœu iœkuœa.

³⁹ “Itœmah nœutœfin pik nœghatien min e Nauœuœ Rœha Uhgîn, kœni motœhatœtœ e nœghatien min œha mœmœ itœmah onœkotos

nœmiœgœhien iœtœm naunun tikœ. Mœtœu oteruh-to. Nœghatien min œha e Nauœuœ Rœha Uhgîn, ilah kœutœghati lak, mœutœni pœtigœm iœu. ⁴⁰ Mœtœu itœmah nœutœpœh nuvaœn ohniœu mœmœ nœkotos nœmiœgœhien ohniœu.*

⁴¹ “Iœsolien nati agin e nœni-viviœn rœha nœtœmimi. Kœpœ. ⁴² Mœtœu mœ itœmah ko, iœu iœkœhrun vivi itœmah, kœni iœu iœkœhrun vivi mœmœ nolkeikeien rœha Uhgîn tikœ e nikitœmah. ⁴³ Iœu iœmuœa e nœrgi Tœtœ rœhak, mœtœu itœmah nœsœtosœn iœu e nikitœmah, nikitœmah tœsagiœnien ohniœu; mœtœu nœmœ iœtœmi kœti tœtuœa e nœrgin aru œmœ, kœni nikitœmah tos, kœni motagiœn ohni. ⁴⁴ Nian rœfin itœmah nœkœtolkeikei mœmœ nœkotos nœni-viviœn rœhatœmah min, mœtœu nœsœtalkut aginien mœmœ onœkœtol nati kœti iœtœm Uhgîn u, in pisin œmœ in Uhgîn, otœni-vivi itœmah ohni. ? Onœkœtœhatœtœ œhro lanu lak nian nœutol nolien œha?

⁴⁵ “Tœœuviriœn mœmœ nikitœmah otœhti mœmœ, iœu oiœkœni pœtigœm nolien tœrah min rœhatœmah e nœhmti Tœtœ Uhgîn. Kœpœ. Mœtœu Mœsis pœhriœn, nian rœfin itœmah nœutœsal=pœn ohni,[†] in otœni pœtigœm nolien tœrah min rœhatœmah. ⁴⁶ Mœtœu=inu nœmœ itœmah nœmotœhatœtœ pœhriœn e nœghatien min rœha Mœsis, kœni itœmah onœkœtœhatœtœ min e rœhak nœghatien min. Mœtœu=inu tœmœtei nœghatien min kœutœghati lak. ⁴⁷ Mœtœu itœmah nasœtœhatœtœien e nœghatien min iœtœm in tœmœtei, tol lanœha, suœru tikœ agin mœmœ onœkœtœhatœtœ lak.”

6

Iœu tœmaugin nœtœmimi tœpœt
(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

[‡] 5:31 Dut 17:6; 19:15 [§] 5:32 Jon 8:17-18 * 5:33 Jon 1:19-28 [†] 5:34 1Jon 5:9 [‡] 5:36 uœk min iœtœm Iœsu tœmol tol lanu lan: in tœmol vivi nœtœmimi u kautohmis; in tœmahli pœtigœm narmin tœrah min e nœtœmimi; in tœmœgœtœn nœtœmimi e Narmanigien Rœha Uhgîn; in tœmaugin nœtœmimi faif-tausin e pœret faif mine nœmu œkœku keiu; in tœmœniœhu nimœtagi œsoli œpœha e nœhu Lek Kalali. Natimnati min tol lanœha kœutœgœtœn mœmœ Uhgîn in Tœtœ rœha Iœsu kœni mahli=pa e nœhue niftœni. [§] 5:36 Jon 10:25; 14:11 * 5:40 E fes min u 31-40, Iœsu tœtœghati e lou rœha nœtœm Isrel u tœtœni mœmœ, nœmœ iœtœmi keiu uœ kisil kœutœhtul mœutœni pœtigœm nati kœti e iœtœmi kœti, nœtœmimi okœtœhrun mœmœ nœghatien rœhalah in nipœhriœnien. Nœtœmi œsoli rœha Isrel, kœmotœni=pœn kœm Iœsu mœmœ, ko tœsœhtulien mœghati pœtigœm aru œmœ mœtœu=inu in pisin œmœ (fes 31). Mœtœu Iœsu tœni mœmœ kœpœ, in min Jon Bœptais ilœu min (fes 33); mine uœk min rœhan tœmol ilah (fes 36); mine Rœhan Tœtœ Uhgîn (fes 37); mine nauœuœ rœha Uhgîn (fes 39). Ilah min u kœutœhtul mœutœni pœtigœm in. Afin-to Jon 8:17-18.

[†] 5:45 Jon 9:28; Rom 2:17

¹ Uerisig e natimnati min u, Iesu tæmuvæn æpæha e nitæni=pæn e næhu asoli nærgi u, Lek Kalæli. Kæni nærgin kæti min u, Lek Taipirias. ² Kæni nimænin nætæmimi kæmau-tuærisig lan, mætæu-inu kæutafu næmtætæn min ræhan, iætæm tatol nætæmimi kæutohmis kæmotæsanæn. ³ Kæni Iesu tæmuvæn æpæha ilis e nitæuæt kæti, kæni mætæharæg ikin ilah ræhan min nætæmimi. ⁴ E nian æha, lafet kæti ræha nætæm Isrel u, kætæni mæmæ lafet ræha Pasova tinuva iuækir.

⁵ Kæni nian Iesu tæmæsal=pæn, kæni meruh nimænin nætæmimi tepæt ilah kæmæhuva, kæni in tæmætæpuæh o Filip mæmæ, “? Okotæhro motos pîret tepæt tæhmen e nætæmimi min u mæmæ ilah okotun?” ⁶ In tæmæni askæuvîn æmæ mæmæ oteruh-to næhatætæn ræha Filip, mætæu in tinæhrun rækis nati nak iætæm in otæpanol.

⁷ Kæni Filip tæni=pæn kæm in mæmæ, “!Eil Næmæ okos næhmti pîret mæni lan tæhmen e tu-hanrit tænarîas pau,* mætæu ko tæsæhmenîæn. Nætæmimi min u ræfin ilah okotun æmæ tækæku mækæku.”

⁸ Kæni iætæmimi kæti ræha Iesu, nærgin u Antîru u pia Saimon Pitæ, in tæmæni=pæn kæm Iesu mæmæ, ⁹ “Suakæku kæti uæha tatos pîret faif kæmol e pale, mine næmu keiu. Mætæu ko tæsæhmen aginîæn e nætæmimi min æha.”†

¹⁰ Kæni Iesu tæni mæmæ, “Otæni=pæn kæm nætæmimi mæmæ okotæharæg.” Kæni ikin æha, manuvehli tepæt, kæni ilah kæmotæharæg. Kæni næmpæ ræha næman æmæ, tæhmen e faif-tausin.‡ ¹¹ Kæni Iesu tæmos pîret, mæni tagkiu kæm Uhgîn ohni, kæni mæfæn pîret u kæm lah ræfin u kæutæharæg, kæni matig mol min nati kætiæh æmæ e næmu. Kæni ilah kæmotun tæhmen nærfilah tasisi.

¹² Kæni nian kinotauæn rækis, nærfilah tasisi, kæni Iesu tæni=pæn kæm ræhan min nætæmimi mæmæ, “æhuvæn motæuæri nipispisi pîret min kæutæmæhl-mæhli. Tæsæuvîrian mæmæ okotærækin æmæ.” ¹³ Kæni

ilah kæmæhuvæn motæuæri nipispisi pîret kæni mæhuveipei=pæn e kætim asoli min ilah tuelæf kotæriaueh vivi. Pîret u, in nipispisi pîret ilah faif kæmol e pale,§ iætæm nætæmimi kæmotun motæpæh.

¹⁴ Kæni nian nætæmimi kæmoteruh næmtætæn æha iætæm Iesu tæmol, kæni ilah kæmotæni mæmæ, “Nipæhrîænîæn. !

Iæni pæhrîæn u* ræha Uhgîn iætæm aupæn kæmotæni mæmæ in otuva e næhue niftæni!”†

¹⁵ Kæni Iesu tæmæhrun mæmæ nætæmimi min u kotæni mæmæ okæhuva motos in mæhuvæn motækeikei kæm in mæmæ in otuva mol kig ræhalah. Kæni in tæmagim min, mæpæh ilah muvæn æpæha e nitæuæt, mætan in pisin æmæ.‡

*Iesu tæmaliuæk e næhue næhu
(Mat 14:22-27; Mak 6:45-52)*

¹⁶ Nian mitigar tæmeiuaiu, nætæmimi ræha Iesu min kæmoteiuaiu mæhuvæn e lek æha.

¹⁷ Kæni tinapinæpu, mætæu Iesu tikæ, tæsuva-æhanæhîæn. Kæni æmeiko, ilah kæmæhuvæn motæri e bot kæti, kæni minæutasuæ lan minæutohapumîn min e lek, mæmæ ilah okæhuvæn Kæpenîæm. ¹⁸ Kæni nimætagi asoli kæti tæmæhtul minatol næhu tinætæræh.

¹⁹ Kæni nian ilah kæmæutasuæ mautæhuvæn, tæhmen e faif uæ sikis kilomitæ, kæni ilah kæmotafu Iesu taliuæk e næhue næhu§ mætuva iuækir o ræhalah bot. Kæni ilah kæmotægin pik,* ²⁰ mætæu in tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, “Sotægin pikîæn, mæ iæu æpæ.” ²¹ † Kæni nik-ilah tæmagîæn mæ kotælæs in e bot, mautol æmeiko, ræueiu agîn, mætæu bot tinuvæn e næve næhu e nitæni=pæn ikinu kæmæutæni mæmæ okæhuvæn ikin!

Nætæmimi kæmæutæsal e Iesu

²² Kæmæni lauig lan, nætæmimi min nætæm kæutatig æha e læven=pæn=pa ikin e lek asoli u, ilah kæmoteruh mæmæ aupæn, bot kætiæh æmæ tætahtul. Kæni ilah kotæhrun mæmæ Iesu tæsuvenîæn e bot u ilah ræhan min nætæmimi, mætæu-inu nian kæmohiet, ilah

* 6:7 “tænarîas,” inu mæni ræhalah, tæhmen e vatu ræha Vanuatu. Ræueiu, tu-hanrit tænarîas tæhmen e tu-hanrit-tausin vatu (200,000 vatu). † 6:9 2King 4:42-44 ‡ 6:10 Nipætan mine kælkælæh min ilah min e nimænin æha, mætæu kæmæfin æmæ næman. Noliæn ræhalah tol lanæha. !Næmæ tæhro, nætæmimi ilah ræfin tuenti-tausin! § 6:13 Pale in nati kæti tæhmen e rais uæ wit. * 6:14 Nætæm Isrel ilah kæmotæhtæhnnin iæni kæti mæmæ in otuva tæhmen e Mosis (Jon 1:21). E nian ræha Mosis, Uhgîn tæmæfæn pîret tæmsipæri e neai, nærgin u mana. Kæni ilah kæmauteruh æmæ Iesu tæmol nati apispis, maugin ilah e pîret. Ræhalah nætægîæn tæmuvæn o næuænîæn (fes 26) mine noh rækisîæn ilah o nætæm Rom (fes 15). † 6:14 Dut

18:15-19 ‡ 6:15 Mat 4:8-10; Jon 18:36-37 § 6:19 Job 9:8 * 6:19 Mat 14:26; Mak 6:49; Luk 24:37

pisin əmə məhuvən. ²³ Kəni bot min nəu-vein, komotsipən e taun u Taipirias, ilah kəməhuva. Ilah kəməhuvari iuəkir əmə u ikinu iəəm lərmənig təməhtul ikin məfaki mətəni tagkiu o piret, kəni nətəmimi kəmotun. ²⁴ Kəni ilah kəmoteruh məmə lesu tinikə u ikinu, moteruh məmə rəhan min nətəmimi kinohkə min, kəni tol lanəha, ilah min kəmotasua min e bot min, məhuvən Kapeniəm, mautəsal lan.

Iesu in piret rəha nəmiəgəhiən

²⁵ Nian nətəmimi min u kəmoteruh lesu əpəha nəve nəhu=pən əpəha e lek u, kotətapuəh ohni məmə, “?ləgətun, ik nəmuva u ikinu nəhgin?”

²⁶ Mətau lesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nipəhriənən agin iətəni kəm təmah məmə, itəmah nəutəsal lak, səniəmə nəmoteruh nəmtətiən min u iəəm iəmol, mətau itəmah nəmotun əmə piret, nərfitəmah tasisi. ²⁷ Mətau təsəuvirən məmə itəmah nəhgitəmah otikə o nosiən piret iəəm otəpanənməmit mikə.† Itəmah, nəhgitəmah otəkeiki mikə o nosiən piret iəəm tətətig itulin u, piret rəha nəmiəgəhiən iəəm naunun tikə.‡ Piret u, inu, Nəti iətəmimi otəpanəfinə kəm təmah; mətau-inu Təta Uhgın, in təməgətun məmə nikin tagiən o Nətin.”§

²⁸ Kəni ilah kəmotətapuəh ohni məmə, “?Noliən nak min u iəəm Uhgın tolkeiki məmə itimah oiəkotol?”

²⁹ Kəni lesu təni=pən kəm lah məmə, “Itəmah nəkotəkeiki motəhatətə lak, məmə Uhgın təmahli=pa iəu.* Nəti u inu Uhgın in tolkeiki.”

³⁰ Kəni ilah kəmotətapuəh min ohni məmə, “?Mətau ik onəkol nəmtətiən nak, məmə itimah iəkoteruh kəni iəkotəhatətə lam? ?Ik onəkol nəti nak? ³¹ Nian rəhatah kəha min u aupən, ilah kəmautan ikin təpiə-məpiə ikin, ilah kəmautun ‘mana.’† Nəghatiən kəti e Nauəua Rəha Uhgın tətəni məmə, ‘In təməfən piret iəəm təmsipən e Negəu e Neai məmə ilah okotun.’”‡

³² Mətau lesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nipəhriənən agin u iətəni kəm təmah məmə, səniəmə Mosis təməfinə piret u iəəm təmsipən e Negəu e Neai məmə nəkotun. Mətau mə rəhak Təta in təməfinə. Kəni in u tətəfinə piret pəhriən iəəm təmsipən e Negəu e Neai, məmə itəmah onəkotun. ³³ Mətau-inu piret rəha Uhgın, inu in iəəm təmsipən e Negəu e Neai, məteiuaiu=pa e nəhue niftəni.§ Kəni piret u tətəfən nəmiəgəhiən kəm nətəmimi e nəhue niftəni.”*

³⁴ Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “İətəmi əsoli, kəsi, əfa-to piret u kəm timah nian rəfin.”†

³⁵ Kəni lesu təməni=pən kəm lah məmə, “İəu u, iəu‡ Piret iəəm tətəfən nəmiəgəhiən. İətəmi otuva ohniəu, in nəumis otəsus mininən. Kəni iətəmimi iəəm otəhatətə lak, in otəsəuauə mininən.”§*

³⁶ Mətau iəu iəməni=pinə rəkis kəm təmah, məmə nəti əpnəpin nəuteruh iəu, mətau itəmah nəsotəhatətəiən lak. ³⁷ Nətəmimi nətəm rəhak Təta tətəfa ilah kəm iəu, ilah okəhuva ohniəu. Kəni iətəmimi iəəm otuva ohniəu, ko iəsəhli pətiəmiən.†

³⁸ Mətau-inu iəu iəmsisipənən e Negəu e Neai meiuaiu=pa e nəhue niftəni məmə iəkol nətimnəti min u iəu əmə iəkolkeiki. Mətau iəmuva məmə iəkol nətimnəti min u iəəm rəhak Təta təmahli=pa iəu iəkuva ohni. ³⁹ Kəni in tolkeiki məmə iəu iəkəskəlim tiəkis nətəmimi min u nətəm in təməmki=pa ilah kəm iəu, oiəsəmkərapənən e iətəmi kəti mine. In tolkeiki məmə e naunun nian, iəu iəkol nətəmi min u ilah okotəmiəgəh min e nimisiən.‡

⁴⁰ Mətau-inu rəhak Təta in tolkeiki məmə nətəmimi rəfin nətəm kəutəsal=pən o Nətin, kəni motəhatətə lan, ilah okotos nəmiəgəhiən itulin. Kəni e naunun nian, iəu oiəkol nətəmimi min u ilah okotəmiəgəh min e nimisiən.”

⁴¹ Kəni o nəti u, nətəmimi nikilah tinətuəuin mətəgət, mətau-inu in tətəni məmə, “İəu u, Piret iəəm təmsipən e Negəu e Neai,

† 6:27 Aes 55:2 ‡ 6:27 Jon 6:35,48 § 6:27 Aes 55:2 * 6:29 Jon 6:35; 1Təs 1:3; 1Jon 3:23 † 6:31 Nam 11:7-9 ‡ 6:31 Eks 16:4,15; Neh 9:15; Sam 78:24; Sam 105:40 § 6:33 Jon 3:13,31 * 6:33 Dut 8:3; Mat 4:4; Luk 4:4 † 6:34 Mat 6:11; Jon 4:15 ‡ 6:35 Jon 8:12; 10:7,11; 11:25; 14:6; 15:1 § 6:35 Jon 4:14; 7:37-39 * 6:35 E nauəua rəha Jon, lesu in tətəni in məmə in nəti səpin: in Piret iəəm tətəfən nəmiəgəhiən (6:35); in Nəhəgəgəhiən rəha nətəmimi u e nəhue niftəni (8:12); in Namtiəhlua (10:7,9); in İətəmi rəha Nəsal Vivien Sipsip Min (10:11,14); in Nəukəti Nair=pa Mininən e Nimiəsiən, kəni in Nəukəti Nəmiəgəhiən (11:25); in Suaru, mine Nəukəti Nipəhriənən, mine Nəukəti Nəmiəgəhiən (14:6); in Nəukəti Nigi Pəhriən (15:1). † 6:37 Jon 17:2 ‡ 6:39 Jon 17:2,12; 18:9

meuiuiu=pa e nəhue niftəni.”⁴² Ilah kəutəni məmə, “? Təhro? Suah u in Iesu, nəti Josip, kitah kotəhrun əmə rəhan tatə mine mamə. ?Təhro in tətəni lanəha məmə, ‘Iəu iəmsipən e Negəu e Neai, mətuva e nəhue niftəni?’”

⁴³ Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Təsəuvirən məmə nəkotəghati lanko. ⁴⁴ Nəmə Tatə Uhgın iətəm təmahli=pa iəu iəkuva, in təsiuvi=paen iətəmimi kəti tuva ohniəu, kəni ko iətəmimi u təsuva aruiən ohniəu məmə iəkol otəmiəgəh min e nimisiən e naunun nian.[§] ⁴⁵ Nəghatiən iətəm iəni kəti təmətei aupən e Nauəuə rəha Uhgın, tətəni tol lanu məmə, ‘Uhgın in otəgətun nətəmimi rəfin.’^{*} Iətəmimi iətəm tətətəlig e nəgətunian rəha Tatə Uhgın kəni mos rəhan nətəligiən ikin, in tətuva ohniəu. ⁴⁶ Iətəmimi kətiəh mine tika, iətəm təmeruh Tatə Uhgın. In pisin əmə u iətəm təmsipən lan, təmeruh in. ⁴⁷ Nipəhriənən agin u iətəni kəm təmah məmə, iətəmimi iətəm tətəhatətə lak, in tinos nəmiəgəhiən itulin.

⁴⁸ “Iəu u, Piret rəha nəmiəgəhiən.[†] ⁴⁹ Nati əpnəpən tipitəmah min aupən, ilah kəmotun piret u ‘mana’ əpəha ikin təpiəməpiə ikin, mətəu ilah kəmoħmis rəkis. ⁵⁰ Mətəu Piret iətəm təmsipən e Negəu e Neai meuiuiu=pa u rəueiu, in tol pisin. Piret u, təmeuiuiu=pa məmə iətəmi iətəm tatun, ko təsimisiən ⁵¹ Iəu u, iəu Piret iətəm tətəmiəgəh, təmsipən e Negəu e Neai, meuiuiu=pa e nəhue niftəni. Iətəmi otun Piret u, in otəmiəgəh matuvən əmə lanko naunun tika; kəni Piret u, iətəm iəu iəkəfiə o nəmiəgəhiən rəha nətəmimi e nəhue niftəni, inu nəhuegək.”

⁵² Nəghatiən u təmol nətəmimi kinautəhtul minautorgəhu kəm lah min, motəni

məmə, “? Təhro ? Suah u təhrun nəfaiən nəhuegin kitah kotun?”

⁵³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nipəhriənən agin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, nəmə iətəh nəsotunian nəhuegi Nəti iətəmimi, kəni məsotəniminən niran, ko nəsotosiən nəmiəgəhiən itulin.[‡] ⁵⁴ Iətəmimi iətəm tatun əmə nəhuegək mətəmnim niraq, in otos nəmiəgəhiən itulin,[§] kəni e naunun nian, iəu oiaqol in otəmiəgəh min e nimisiən.^{*} ⁵⁵ Iəməni lanəha, mətəu-inu nəhuegək in piret pəhriən nig nətəmimi. Konu niraq, in nəmnimən pəhriən nim nətəmimi. ⁵⁶ Iətəmimi iətəm tatun nəhuegək, kəni mətəmnim niraq, in otatig lak. Kəni iəu iətatig lan.^{†‡}

⁵⁷ “Rəhak Tatə iətəm təmahli=pa iəu iəkuva, in nəukəti nəmiəgəhiən. Kəni iəu iatos nəmiəgəhiən ohni. Kəni e noliən əħmen əmə, iətəmimi iətəm tatun iəu, inu tatos nəmiəgəhiən ohniəu. ⁵⁸ Iəu u piret pəhriən, iətəm təmsipən e Negəu e Neai, meuiuiu=pa e nəhue niftəni. In təsəhmenien e piret u, iətəm tipitəh min aupən kəmautun. Nati əpnəpən məmə ilah kəmotun piret əha, mətəu ilah kinohmis rəkis. Mətəu iətəmimi iətəm tun piret u, in otos nəmiəgəhiən itulin, iətəm naunun tika.”[§] ⁵⁹ Iesu təməni pətigəm nəghatiən min u, nian təmətəgətun nətəmimi əpəha e nimə rəha nuħapuminien^{*} e Kapeniəm.

Nətəmimi min rəha Iesu kəmotəpəh nəhatətəiən lan

⁶⁰ Nətəmimi tepət rəha Iesu kəmotətəu nəghatiən u rəhan, kəni ilah kotəni məmə, “!Nəman! !Nəghatiən u tiəkis agin! ?Pəh u təhrun nosiən nəghatiən tol lanəha?”

§ 6:44 Hos 11:4; Jon 6:65; 12:32 * 6:45 Aes 54:13; Jer 31:34 † 6:48 Piret əpnəpən əmə tasiru e nipətitəh məmə kitah okotəmiəgəh kəni mətatig, mətəu Iesu, in Piret rəha nəmiəgəhiən, kəni in nəukəti nəmiəgəhiən itulin, iətəm tətətuəu in rəueiu. ‡ 6:53 Iesu tətəghati e nəghatiən əuħlin əha məmə katun nəhuegin, katənim niran. Nipətin u, məmə nətəmimi okotəkeiə motəhatətə e rəhan nimisiən kəni motos nəmiəgəhiən itulin. (Jon 6:27,29,35,47-48,60). Nati nak in təməni tol nikitah təhti nipəti Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha Iesu; Mat 26:26,28. § 6:54 Fes 54 in suaru kəti min rəha nəniən fes 40. Nipətilau kuəħmen-əħmen e lau min. In təhruahru əmə məmə nunien nəhuegi Iesu mine nəmnimən niran in nəghatiən əuħlin o nəhatətəiən rəhatah. * 6:54 Sam 63:5 † 6:56 Nian kitah kəutəni məmə kəutatig e Iesu, uə kəutəpeir=pən e Iesu, nipətin u məmə kitah kəutatig e Iesu məsoħietien, məutsipən lan, məutəhtul=pən lan, kautos rəfin nəsanəniən rəhatah ohni, məutarəriə lan, kautilpən kitah min. ‡ 6:56 Jon 15:4-7; 1Jon 3:24; 4:15 § 6:58 Jon 6:41,51 * 6:59 “nimə rəha nuħapuminien” — Afin-to e tiksiniəri.

⁶¹ Kəni Iesu təməhrun aru məmə nətəməmi min rəhan, kinautəni mun-mun e nəghatən əha rəhan. Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “?Mətəu təhrol əha? ?Nətəligən rəhatəmah təmeuiau o nati u? ⁶² ?Mətəu nəmə təhro nəkoteruh Nəti İətəmi təri matuvən min ikin əha, in təmsipən ikin aupən, təhrol u rəueiu?† ⁶³ Narmin Rəha Uhgın əmə təhrun nəfənən nəmiəgəhiən kəm iətəmi.‡ Nəsanənən rəha iətəmi təruru noliən nati u. Nəghatən min u iəmatəni kəm təmah, ilah nəghatən min rəha Narmin Rəha Uhgın iətəm tətəfən nəmiəgəhiən kəm nətəmi. ⁶⁴ Mətəu itəmah nəuvein u ikinu, itəmah nəsotəhatətə əhanəhiən lak.” (Iesu təməni lanəha mətəu-inu in tinəhrun rəkis e nətuəuinən məmə nətəmi nıpəh min u kəsotəhatətəiən lan, kəni pəh u in oteğəhan=pən e nəhlmi tikimr min rəhan.)§ ⁶⁵ Kəni in təməni məmə, “O nati u inu, iəu iəməni rəkis kəm təmah, məmə ko iətəmi kəti təsuvaən ohniəu nəmə Tatə Uhgın təsolien suaru ohni.”*

⁶⁶ Uərisig e nəghatən əha, nətəmi rəhan tərət kəmotagim, minotəpəh niətəpənən.

Pitə təməni pətigəm məmə in tətəhatətə e Iesu

⁶⁷ Kəni Iesu təmətapuəh o rəhan nətəmi tueləf məmə, “?Təhro e təmah? ?İtəmah min nəkotəni məmə nəkotagim motəpəh iəu?”

⁶⁸ Kəni Saimon Pitə təməni=pən kəm in məmə, “?İərməniğ, itimah oikəhuvən o pəh? İk əmə u, rəham əmə nəghatən in tətəfən nəmiəgəhiən iətəm naunun tikə.†

⁶⁹ Kəni itimah inotəhatətə rəkis lam, kəni itimah inotəhrun rəkis məmə ik İətəmi Asim rəha Uhgın.”‡

⁷⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İtəmah u, nətəmi tueləf rəhak. İəu u, iəmitəpən itəmah, mətəu itəmah kəti u ikin, in iərmis.”§ ⁷¹ In tətəni Jutəs, nəti Saimon İskariot, mətəu-inu in min in iətəmi

tueləf kəti rəha Iesu, mətəu uərisig ikin, in otəpanegəhan=pən in e nəhlmi rəhan min tikimr.*

7

Iesu təməghati ilah pian min

¹ Uərisig e natimnati min u, Iesu təsolkeikəiən məmə otuvən lahuənu min e Jutə məmə otol rəhan uək əha ikin əha, mətəu-inu, nətəmi asoli rəha nətəm Jutə kəmotəi nənən oneuən kəti ohni məmə okotuhənu in. Kəni titəlig muvən lahuənu min e nitəni Kaləli. ² Mətəu nian tinəkuəkir e nian rəha noliən lafet kəti rəha nətəm İsrəl, nərgin ko lafet rəha Noliən Nimauvluvl.* ³ Kəni pia Iesu min kəmotəni=pən kəm in məmə, “Təuvir agin konu məmə nəkiet muvən əpəha Jutə, pəh nətəmi min rəham əha ikin əha, ilah koteruh nati apispis min rəham iətəm natol. ⁴ Mətəu-inu iətəmi iətəm tolkeikəi məmə nətəmi okotəhrun in, kəni ko təşəluəgiən e rəhan min uək min. Nəmə natol natimnati min u, uvən mol əpu ik, kəni təuvir agin məmə onəköl pəh nətəmi min e nəhue niftəni koteruh.” ⁵ Pian agin min pau, ilah min kəsotəhatətəiən lan, kəni mol kəutəni lanəha.†

⁶ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nian əhruahru rəhak təsuva əhanəhiən.‡ mətəu itəmah, nian min rəfin əmə təhruahru o təmah. ⁷ Nətəmi rəha nəhue niftəni u, ilah ko kəsotəməkiən e təmah, mətəu iəu, ilah kəutəməki lak,§ mətəu-inko iəu iətəni pətigəm məmə rəhalah noliən təşəruahruəni.* ⁸ İtəmah onəkəutəhuvən e lafet, mətəu ko iəu iəsaupənən muvən e lafet əha mətəu inko, nian əhruahru rəhak təsuva əhanəhiən.”†‡ ⁹ In tətəni nəghatən u, kəni mətətiğ əpəha Kaləli.

Iesu təmuvən min e lafet rəha Noliən Nimauvluvl

¹⁰ Kəni pia Iesu min kəmotəpən məhuvən e lafet əha, uərisig ko, Iesu təmuvən min. Mətəu nian təmuvən, in tətətan

† 6:62 Jon 3:31; 17:5 ‡ 6:63 Jon 6:68; 2Kor 3:6 § 6:64 Jon 2:25 * 6:65 Jon 3:27; 6:44; 14:6 † 6:68 Jon 6:63 ‡ 6:69 Mak 1:24; 8:27-30; Luk 4:34 § 6:70 Jon 13:2,27 * 6:71 Jon 17:12 * 7:2 Lafet rəha Noliən Nimauvluvl — Erüh e tiksınəri. † 7:5 Sam 69:8; Mak 3:21 ‡ 7:6 Mat 26:18; Jon 2:4; 7:30 § 7:7 Jon 15:18-21 * 7:7 Jon 3:19-20 † 7:8 Jon 7:6 ‡ 7:8 Kəpi əuas min nəuvein rəha nauəuə u kəutəni məmə, “O iəu iəsuvanən e lafet əha.” Nipəti nəghatən u məmə Iesu otəsuvanən e lafet əha mətəu-inu pian min, nikilah təhti məmə in otəkeikəi muvən məmə in otol nati apispis min, kəni mol narmi nətəmi okotiuvig ohni. Mətəu Iesu otuvən əmə e lafet e nian əhruahru iətəm Uhgın otəni kəm in.

oneuən əmə o nətəmini məmə okəsotehian. ¹¹ Kəni e lafet əha, nətəmi asoli rəha nətəm Jerusiləm, kəutəsəl lan məutətapuəh lan əpnəpən əmə o nətəmini məmə, “?Suah əpə in iə?”

¹² Kəni ikin əha, nīmənin nətəmini kəmətasiuən-asuən lan. İlah nəuvein kotəni məmə, “In iətəmi təuvir kəti,” mətəu nəuvein kotəni məmə, “Kəpə, in tətəiua əmə əpəha e nətəmini.” ¹³ Mətəu ilah kəutəgin e rəhalah nətəmi asoli, [§] kəni kəti tətəsəni pətəgəmiən İesu e niki nətəmini məmə nətəmini okotətəu.

¹⁴ Lafet əha, kəmol o nəfakian apəpə kəti, kəni e nəlugi lafet u, İesu in təmu-vən əpəha e Nīmə Rəha Uhgın, mətəgə-tun nətəmini. ¹⁵ Kəni nətəmi asoli rəha nətəm İsrəl, nərmiəh təmiuvig pik, kəni kotəni məmə, “?Suah u təməhro məhrun natimnati min u e Nauəuə Rəha Uhgın? Rəhatah kəti iətəmi asoli tətəgətuən lan mine.” ¹⁶ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nəghatən min u iətəm iətəgətuən nətəmini lan, səniəmə rəhak əmə. İlah kəutəpən e Tatə Uhgın iətəm təmahli=pa iəu iəkuva.

¹⁷ “Kəni nəmə suah kəti rəhan nətəlgian təkəsik məmə otol natimnati min iətəm Uhgın tolkeikei, kəni in təhrun məmə nəghatən min u rəhak, ilah kəutəpən o Uhgın, səniəmə rəhak aru əmə. ¹⁸ İətəmini iətəm tətəghati aru əmə e rəhan nəpətiən, in tətəkut aru əmə ohni, məmə otiuvi rəkis nətəmini, kəni kotəfəri nərgin ohni.* Mətəu iətəmini iətəm tolkeikei məmə nətəmini okotəfəri nərgi iətəm təmahli=pa in tuva, in iətəmini rəha nəniən nīpəhrīənīən, in səniəmə iətəm tətəiua. ¹⁹ Mosis təməfən Lou kəm təmah, mətəu itəmah kətiəh mine təsol vivian Lou əha mine. ?İtəmah nəutəlkut məmə nəkotəhamu iəu o nak?”†

§ 7:13 Jon 9:22; 12:42-43; 19:38; 20:19 * 7:18 Jon 5:41; 8:50,54 † 7:19 Nətəmi asoli min rəha nətəm İsrəl, kəmətəsəl e suaru o nohamuən İesu e Jon 5:18 mine 7:25. E Lou rəha Mosis, Uhgın tətəniəhu nohamuən iətəmi (Eks 20:13). ‡ 7:21 Jon 7:23; Jon 5:2-9 § 7:22 Lev 12:3

* 7:22 Jen 17:9-14; 21:4 † 7:23 Nətəm İsrəl, nətəlgian rəhalah tol lanəha. Nəmə lou keiu, kəni kuol pisin e lau min, nəmə natol kəti iətəm tatol ik nətəgəhli min kəti min, kəni onəkeikei məhrun məmə lou nak u in iahgin. Nati əpnəpən məmə kəseğəhanian noliən uək e nian rəha Sapət, mətəu nətəm İsrəl ilah kinotəhrun rəkis məmə nəhgi-pənien iətəmi, in iahgin e lou rəha Sapət. Tol lanəha, nəmə okəhgi=pən suakəku kəti e nian rəha Sapət, kəni okəkeikei kəhgi=pən e nian əha, kəni səniəmə noliən tərəh. Nətəlgian rəha İesu tol lanu məmə, nəmə ilah kəutəgəhan nəhgi-pənien nəsuəlkələh e nian rəha Sapət, kəni kəutəkeikei motəgəhan o nol vivian nīpəti iətəmini kəti nəmə nīmisiən uə nərahian kəti tətətig lan e nian rəha Sapət. ‡ 7:23 Jon 5:2-9; Mak 3:5; Luk 13:12-14; Luk 14:4-6 § 7:24 Aes 11:1-3; Jon

8:15 * 7:25 Jon 7:1

²⁰ Kəni nīmənin nətəmini kotəni məmə, “İNəman! İNərmin tərəh kəti u tətətig lam! ?Pəh təni məmə otəh ik mine?”

²¹ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “İəu iəmol uək kətiəh əmə,‡ kəni itəmah rəfin, nərmitəmah tatiuvig ohni. ²² Mətəu itəmah min nautol uək e Sapət, nəutəhgi=pən nəsuəlkələh e nian əha, məutohtəu=pən Lou rəha Mosis.§ (Nīpəhrīənīən, səniəmə Mosis əhrəuhr in təmətuəuən noliən əha, mətəu tipitəmah min ilah kəmotətuəuin).*

²³ Mətəu nian rəfin, itəmah nəutəhgi=pən nəsuəlkələh e nian rəha Sapət məutol məmə onəsotəgəhliən Lou rəha Mosis.† ? Kəni təhro nīməha tatol itəmah mətəu-inu iəu iəmol vivi əgin nīpəti iətəmini e nian rəha Sapət?‡ ²⁴ Otəpəh nakiliən noliən rəhak u iətəm nəmoteruh əmə e nəhmtitəmah, mətəu onəkotəkeikei motətəlig e natimnati iətəm nəsoteruhian e nəhmtitəmah, kəni motakil e nətəlgian iətəm təhrəuhr. ”§

Nətəmini kəmotəghati e Kristo

²⁵ Kəni e nian əha, nətəm Jerusiləm nəuvein kotəni məmə, “? Təhrol əha? ? Suah u inu, nətəmi asoli kotəni məmə okotəhamu? * ²⁶ Mətəu oteruh-to. In tī-natəgətuən pətəgəm əmə nətəmini əpəha e nəhmti nətəmini mətəu suah kəti təsəhian ohni. ?Təhro nəmə nak nətəmi asoli min kinotəhrun rəkis məmə in Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otəhli=pa? ²⁷ Mətəu kitəh kotəhrun ikin suah u təmsipən ikin.

Mætəu nian Kristo in otuva, ko iətəmi kəti təsəhrunian ikin in tatsipən ikin.”†

²⁸ Kəni e nian əha, Iesu in tətəgəṭun nətəmi e Nīmə Rəha Uhgīn. Kəni in təmagət əfəməh mətəni pətīgəm məmə, “Nikitəmah təhti məmə nəkotəhrun iəu, kəni motəhrun min ikin iəmsipən ikin, mətəu itəmah nəkotərru. Iəu, iəməsuvaieṇ e nətəligiən əmə rəhak. Uhgīn təmahli=pa iəu iəkuva. Kəni Uhgīn, in nīpəhrīəniən. Itəmah nəkotərru in, ²⁹ mətəu iəu iəkəhrun,‡ mətəu-inu iəu iəmsipən lan. Kəni in təmahli=pa iəu iəkuva.”

³⁰ O nati u, nətəmi asoli min kəmotolkeikei məmə soldiə min okotaskəlim Iesu, mətəu kəti təməseə-pəniən mek, mətəu-inu təsol əhanəhiən nian rəhan. § ³¹ Mətəu e nīmənin nətəmi ikin əha, ilah tēpət kəmotəhatətə lan, kəni mətəni məmə, “Nəmə Kristo tuva, kəni ko in təsolian nəmtətiən tēpət tapirəkis ilah min u suah u Iesu tatol.”*

Soldiə min rəha
Nīmə Rəha Uhgīn kəməhuva
məmə okotaskəlim Iesu

³² Kəni nian Farəsi min kəmotətəu nīmənin nətəmi kətuasiuən-asieuṇ e Iesu lanəha, ilah mine pris asoli min kəmotəhli=pən soldiə min nətəm kəutəhtul o Nīmə Rəha Uhgīn məmə okotaskəlim Iesu.†

³³ Kəni Iesu təməni=pən kəm nīmənin nətəmi məmə, “Iəu iətatig nian təkəkir əmə kitah min itəmah, kəni uərisig, iəkətiig=pən min o iətam təmahli=pa iəu.

³⁴ E nian u, itəmah onəpanotəsəl lak, mətəu ko nəstəhiən iəu; mətəu-inu ikin əha, iəu iətuven ikin, ko itəmah nəsehuvaieṇ ikin.”

³⁵ Kəni nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel kīnəutəpuəh-ətapuəh o lah min məmə, “? In otuvən iə əha məmə kitah okəsoteruhiən in? ? Otuvən o nətəm Isrel nəuvein u

nətəm kəutətig e nītəni pisin pisin min ilah Nanihluə‡ min, məmə otəgəṭun ilah? ³⁶ In tətəni məmə e nian əha, kitah okotəsəl lan, mətəu kəsoteruhiən in, mətəu-inu ikin əha in tatuvən ikin, ko kitah kəsəhuvaieṇ ikin. ?Nəghatiən nak u, nīpətiṇ tətəni nak?”

Nəhu iətam tətəfa nəmiəgəhiən pəhrīən

³⁷ Naunun nian rəha lafet əha, in iahgīn tapirəkis e nian min nəuvein rəha lafet. Kəni e nian əha, Iesu təməhtul əpəha e nəhmti nətəmi mətəgət əfəməh məmə, “! Iətamimi iətam tətəuauə, pəh in otuva ohniəu, məmni! §* ³⁸ Iətamimi iətam tətəhatətə lak, in təhmen e nəghatiən rəha Nauəuə Rəha Uhgīn u tətəni lanu məmə, ‘Nəhu iətam tətəfan nəmiəgəhiən pəhrīən, in otsipən e nīkin, təhmen e nəhmti nəhu iətam tətəpuəl-apuəl mətəri mətəiəh pətīgəm.’ †* ³⁹ Iesu təməni nəghatiən u, mətəghati e Narmin Rəha Uhgīn u uərisig in otəpanəfən kəm nətəmi min u kotəhatətə lan.‡ Mətəu e nian əha, Narmin Rəha Uhgīn, təsuva əhanəhiən e nətəmi, mətəu-inu Uhgīn təməsəfəri əhanəhiən Iesu. §

Nətəmi kəmotəuəri ilah min o Iesu

⁴⁰ Nian nətəmi əha ikin kəmotətəu nəghatiən u, kəni nəuvein kotəni məmə, “Suah u, in iəni rəha Uhgīn u, aupən kəmatəghati lan.”

⁴¹ Mətəu nəuvein min ilah kotəni məmə, “Suah u, in Kristo iətam Uhgīn təməni məmə otəhli=pa.”

Mətəu in pisin min nəuvein kotəni məmə, “? Nikitəmah təhti məmə Kristo iətam Uhgīn təməni məmə otəhli=pa təhrun nisipəniən e Kaləli? ! Kəpə! ⁴² Nauəuə rəha Uhgīn tətəni məmə Kristo iətam Uhgīn təməni məmə otəhli=pa otəkeikei misipən e nəuaniləuis rəha Təfit,

† ^{7:27} Nətəmi kotəhrun məmə Iesu təməpət əha Nasərit, kəni in rəhan u məmə mine tatə u Josip mine Meri (Mat 2:23; Jon 1:45; 6:42; 18:5). Nətəm Isrel nəuvein ilah kotəhrun məmə Kristo in otsipən əpəha taun Petlehem (Maeka 5:2; Mat 2:4-6), mətəu nəuvein, nīkilah təhti məmə in otuva əmə, nətəmi ilah okotərru ikin in təmsipən ikin. ‡ ^{7:29} Mat 11:27 § ^{7:30}

Mat 26:18 * ^{7:31} Jon 2:23; 4:48 † ^{7:32} Jon 7:45-48 ‡ ^{7:35} Nanihluə, Ianihluə — Afin-to e tiksənəri.

§ ^{7:37} “Nəuəuəiən” in nəghatiən əuhlin tətəgəṭun məmə kitah kotəkeikei motos Uhgīn təhmen e iətamimi iətam tətəuauə təkəikei məmni nəhu. “! Əhuva ohniəu, məmni!” in nəghatiən əuhlin iətam tətəni məmə, “Əhatətə lak.” * ^{7:37} Aes 55:1; Jon 4:13-14; 6:35; Nəh

22:17 † ^{7:38} Jer 2:13; Aes 44:3; 55:1; 58:11; Sek 14:8-9; Jon 4:10-14; 6:35; Nəh 7:17 ‡ ^{7:39} Jon 1:33; Uək

2:17,33 § ^{7:39} Jon 12:23,32; 13:31,32 * ^{7:41} Jon 1:46 † ^{7:42} 2Saml 7:16; Sam 89:3-4; Maeka 5:2; Jer 23:5; Mat 2:1,22-23; Luk 2:4-7

e taun u Petlehem, ima Tefit aupən.[†] ⁴³ Tol lanəha, kəni nīmənin nətəmi min u, kəmotuəri ilah min o Iesu. ⁴⁴ Kəni nəuvein kotəni māmə okotaskəlīm in, mətəu iətəmi kəti tāməse-pəniən mek.

Nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel kəməsotəhatətəiən e Iesu

⁴⁵ Kəni soldia min kəmohtəlig məhuvən o pris asoli min mine Farəsi min, kəni nətəmi asoli min əha kəmotətapuəh o lah māmə, “? Təhro nəsotələsiən Iesu məhuva?”

⁴⁶ Kəni soldia min əha kotəni=pən kəm lah māmə, “!ləməsotələsiən mətəu-inko suah kəti təsəghatien təhmen lan!”

⁴⁷ Kəni Farəsi min kəmotəni=pən kəm lah māmə, “?Təhro? In tiniuvi=pən nətəligiən rəhatəmah min e rəhan nəghatien eiua? ⁴⁸ ? Nəmoteruh rəkis rəhatah kəti iətəmi asoli uə Farəsi kəti tāməhatatə lan? ⁴⁹ Mətəu nətəmi ənnapin min, ilah kotəruu agin Lou rəha Mosis, tol lanəha, Uhgīn otəəkīn ilah.”

⁵⁰ Kəni Nikotiməs u in Farəsi kəti, inəha ikin ilah min. Suah u inu aupən təmuvən mətəghati kəm Iesu.[‡] Kəni in tāməni=pən kəm lah māmə, ⁵¹ “?Təhro? ?Təhruahru e Lou rəhatah māmə kitah okotəni pətīgəm nalpinien rəha iətəmi iətəm kitah kəsotaupəniən mətəhrun vivi, konu, məsotəh əhruahruən nati nak iətəm in tatol?”

⁵² Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in māmə, “? Təhro? !? Ik u ik iətəm Kaləli, uəl? Uvən-to mafin min Nauəuə Rəha Uhgīn. Ik onəkeruh māmə iəni kəti ko təsisipəniən Kaləli.”

⁵³ Kəni nətəmi kinotohtəlig=pən min məutəhuvən lahuənu min.[§]

8

¹ Mətəu Iesu təmuvən əpəha e nītəuət u, nərgin u, Nītəuət Rəha Nigi U Olif.

Pətan iətəm təmapili ilau iərman pisin u səniamə rəhan iərman

² Kəməni lauiğ, ləplapin agin, kəni Iesu təmitəlig=pən min e Nīmə Rəha Uhgīn. Kəni nətəmi tepət kəməhuva, motuhapumin=pən ilah min ohni, kəni Iesu tāməharəg kəni minətuəuin mətəgətuən ilah.

³ Kəni nəgətuən min rəha Lou mine Farəsi min kəmotələs pətan kəti məhuva ohni. Kəni motol in təhtul aupən e nəhmtilah. Pətan əha, nətəmi nəuvein kəmoteruh e nəhmtilah māmə tətapili ilau iərman kəti səniamə rəhan əhruahru iərman. ⁴ Kəni nətəmi asoli min əha kəmotəni=pən kəm Iesu māmə, “!əgətuən, pətan u nətəmi kəmoteruh e nəhmtilah māmə in tətapili ilau iərman kəti, mətəu səniamə rəhan əhruahru iərman. ⁵ E Lou rəhatah, Mosis tāmələhu nəghatien kəti tətəni māmə, pətan tol lanu, kitah kotəkeiki motəhti e kəpiel apin motəhtimu.* ?Mətəu ik, rəham nətəligiən təhro?” ⁶ Ilah kəmotətapuəh lanəha, māmə okotol nətəligiən ekəu-ekəu, pəh ilah moteruh=pən nolien tərəh nəuvein lan, māmə ilah kotəhrun nakiliən nolien rəhan.[†] Mətəu Iesu tənnapin əmə, māməhli-əməhli mətətəi nati e niftəni e nəuanəhlmin.

⁷ Ilah kəməutəhtul məutəhtul məutətapuəh e nəghatien u kəm in, kəni in təhtul, kəni mənī=pən kəm lah māmə, “Nəmə itəmah kəti u ikinu, in təsoliən nolien tərəh nian kəti mine, pəh in otaupən məhti pətan u.”[‡] ⁸ Kəni in māməhli-əməhli min, mətətəi nati e niftəni e nəuanəhlmin. ⁹ Kəni nian ilah kəmotəu nəghatien rəhan, kinəutan kətiəh kətiəh, məutəgim. Nauəhli min kətaupən motəgim kətiəh kətiəh, motəpəh əmə Iesu mine pətan əha.

¹⁰ Kəni Iesu tāməhtul əhruahru min lan mənī=pən kəm pətan māmə, “? Pətan, nətəmi min u kəmotəhruvən? ? Kəti təsuvaieən māmə otəni pətīgəm rəham nalpinien?”

¹¹ Kəni pətan əha tāməni=pən kəm in māmə, “!ətəmi asoli, ilah kohkə.”

Kəni Iesu tənī=pən māmə, “!əu min, ko iəsəni pətīgəmiən rəham nalpinien. Mətəu atuvən, mol naunun e nolien tərəh min.”[§]

Iesu in nəhəgəhəgiən rəha nətəmi e nəhue niftəni

¹² Kəni Iesu tāmətaghati min kəm lah, mətəni māmə, “!əu u, !əu Nəhəgəhəgiən rəha nətəmi u e nəhue niftəni.*

[‡] 7:50 Jon 3:1 [§] 7:53 E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətəi e nəghatien Kris aupən, nəghatien u Jon 7:53–8:11 tikə. * 8:5 E Lou rəha Mosis pətan mine iərman ilau pəti okəkeiki kahtimu ilau (Lev 20:10; Dut 22:22–24). [†] 8:6 Nəkilah təhti māmə niki Iesu otasəkəhrin pətan əha, konu ilah okotəni māmə in təsitəu-pəniən Lou rəha Mosis. [‡] 8:7

Dut 17:7; Rom 2:1,22 [§] 8:11 Jon 3:17; 5:14 * 8:12 Esik 1:26–28; Jon 1:4–5; Hip 1:3

Iätəmimi iätəm tətītəu=pa iəu, ko in təsal-iuəkien e napinapuian nian kəti mine, mətəu in otos nəhəgəhagian e nəmiəgəhian rəhan.”†

¹³ Kəni Farəsi min kəmotəni=pən kəm in məmə, “!Ik nətəfu pətīgəm ik lanko, mətəu iätəmi kəti təsolian rəhan aru nəfigəmian, kəni tol lanko, rəham nəghatien ko təsəhtulian!”‡

¹⁴ Kəni Iesu təni=pən məmə, “Əuəh, nipəhrianian məmə iəu aru əmə iətəni pətīgəm iəu. Mətəu rəhak nəghatien in tətəhtul pəhrian, mətəu-inko, iəu iəkəhrun ikin iatsipən ikin, kəni məhrun min ikin iatuvən min ikin,[§] mətəu itəmah nəkotəru ikin iatuvən ikin, kəni motəru ikin iatsipən ikin.*

¹⁵ “Itəmah u, nəutakil nolian rəha iätəmimi e nətəlgian rəha iätəmimi əmə. Mətəu iəu iəsakilian nolian rəha iätəmi lanəha, məsakilian iätəmi kəti.

¹⁶ Mətəu nəmə iəu, iəkakil nolian rəha nətəmimi, oiəkol e nolian iätəm təhruahru, mətəu-inu səniəmə iətakil e nətəlgian əmə rəhak, mətəu itimlau Tatə Uhgın iätəm təmahli=pa iəu, rəhatimlau nakilian in kətiəh əmə. ¹⁷ E Lou rəhatəmah, kəməti məmə, nəmə iätəmimi keiu, katuol nəfigəmian o nəghatien kəti, kəni nəghatien u, in otətəhtul.† ¹⁸ Kəni rəueiu əha, iəu iətəni pətīgəm iəu, mətəu rəhak Tatə iätəm in təmahli=pa iəu iəkuva, in min tatol nəfigəmian ohniəu.”‡

¹⁹ Kəni tol lanəha, ilah kinəutətapuəh ohni məmə, “?Mətəu Tatə in iə rəham?”

Kəni in təni məmə, “Itəmah nəkotəru iəu, kəni itəmah nəkotəru min rəhak Tatə. Nəmə itəmah nəkotəru mə iəu pəh, kəni nəkotəru min rəhak Tatə.”§

²⁰ Iesu təməni nəghatien u e Nimə Rəha Uhgın əhruahru, nian in təmətəgətu

nətəmimi əpəha ikin kəti iätəm kətəfən məni ikin. Mətəu iätəmi kəti təməsuvənian maskəlin in, mətəu-inu təsol əhanəhian nian rəhan.

Iesu təmsipən ilis

²¹ Kəni Iesu təməni=pən min kəm lah məmə, “Iəu iəpanagim rəkis e təmah, kəni itəmah onəkotəsəl lak. Mətəu itəmah onəkohmis, kəni təfəgə tərəh u rəhatəmah* otatig əhanəh e təmah. Ikin əha iatuvən ikin, ko itəmah nəsəhuvaian ikin.”

²² Kəni nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, ilah kotəni məmə, “?Nəghatien əha Iesu tətəni məmə, ikin əha in tətuvən ikin, ko kitah kəsəhuvənian ikin, nipətin tətəni nak? ? Nəmə təhro in otəhamu aru in, uə?”

²³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Imatəmah u ikinu, mətəu iəu, iəu imak əha ilis ikin əha, kəni iəmsipən ikin, meiuaiu=pa. Itəmah nətəmimi rəha nəhue niftəni u. Mətəu iəu, səniəmə iätəmi rəha nəhue niftəni u.† ²⁴ Tol lanəha, iətəni=pinə kəm təmah məmə, itəmah onəpanohmis e nolian tərəh min rəhatəmah, mətəu-inu nəmə itəmah nəsəhatətəian lak məmə iəu U Inu,‡ kəni itəmah onəkohmis, kəni nolian tərəh min rəhatəmah okotatig agin e təmah.”§

²⁵ Kəni ilah kəmotətapuəh ohni məmə, “! Ei! ?Ik pəh konu?”

Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Iəu iəkəhmen əmə məmə in konu iəmətəni kəm təmah aupən, mətəuarus=pa u rəueiu. ²⁶ Natimnati tətət iätəm iəkəhrun nəniən e təmah, kəni məhrun nakilian nolian min rəhatəmah ohni, mətəu iätəmimi iätəm təmahli=pa iəu, rəhan nəghatien in nipəhrianian əmə. Iəu iətəni pətīgəm əmə natimnati min iätəm iəmətəu ohni, məmə nətəmimi rəha nəhue niftəni ilah okotətəu.”

† 8:12 Sam 27:1; 44:3; 119:105; Prov 6:23; Aes 49:6; 60:19-20; Mat 5:14; Nəh 21:23-24 ‡ 8:13 Jon 5:31 § 8:14

Jon 13:3; 16:28 * 8:14 Nəghatien rəha Iesu in nipəhrianian mətəu-inu təmsipən e Uhgın, kəni mətətəlg e Uhgın, kəni Uhgın in nipəhrianian. † 8:17 Dut 19:15 ‡ 8:18 Mak 1:10-11; Jon 1:33-34;

Jon 5:31-40 § 8:19 1Jon 2:23 * 8:21 Nian Iesu tətəni “təfəgə tərəh u,” nəmə nak in tətəghati e təfəgə tərəh iätəm kəsəhatətəian lan (Jon 9:41). † 8:23 Jon 3:31 ‡ 8:24 E kopi əuas min

rəha Niutestimin iätəm kəməti e nəghatien Kris aupən, nəghatien u rəha Iesu, “Mə iəu U Inu,” təməni u ikinu mine ikin min tətət e nauəuə u, in təhmen-əhmen əmə e nəghatien kəti iätəm Uhgın təmətəni o nani aruiən nərgin kəm Mosis, mətəni məmə, “Iəu iətətig.”

Afin-to e nauəuə rəha Eks 3:14-16. Iesu tətəni nəghatien əha, matol əpu in məmə in Uhgın. Iesu in tətəni məmə in Uhgın. Jon 8:28,58; 13:19; 18:6 § 8:24 Rəueiu Iesu in təsəghatien əmə e nolian tərəh asoli iätəm kəsəhatətəian lan, mətəu tətəghati e nolian tərəh min rəfin agin iätəm nətəmimi əha kəmotol. * 8:28 Jon 3:14; 12:32-33

²⁷ Mətau ilah kəsotəhrunian məmə Iesu in tətəgəṭun Tatə Ughin. ²⁸ Tol lanəha, in tənī=pən kəm lah məmə, “Nian onəkotləfəri rəkis Nəti İtəmimi, nəpanotəhrun məmə İəu U Inu.† Kəni onəpanotəhrun min məmə İəsol aruian nati kəti e rəhak nətəligian. İtəni əmə natimnati İətəm Tatə Ughin tətəgəṭun İəu lan.‡ ²⁹ İtəmi tətəhli=pa İəu İəkuva, in tətətig itimlau min. In təsəpəhian İəu İəkan pisin,§ mətau-inu, nian rəfin, İatol natimnati min İətəm nikan tətəgian ohni.”* ³⁰ Nian Iesu tətəməni nəghatian min əha, nətəmimi tēpət kəmotəni nīpəhrīanīan lan.

Nīpəhrīanīan
tateuvi rəkis itəmi

³¹ Kəni Iesu tətəməni=pən kəm nətəm Isrel min u kəmotəni nīpəhrīanīan lan məmə, “Nəmə nəkotaskəlim əskasik nəghatian min u rəhak, İətəm İtəni=pinə kəm təmah, İtəmah əhruahru konu, rəhak nətəmimi min.† ³² Kəni İtəmah onəkotəhrun nīpəhrīanīan, kəni nīpəhrīanīan u, otitis İtəmah məmə nəsəhuva minian motol slef.‡

³³ Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “İtəmah u namipi Epraham,§ İtəmah u İəsotol aginian slef* min rəha İtəmi kəti. ? Təhro nəməni nəghatian u məmə, ‘Nīpəhrīanīan otitis İtəmah, nəkotəpia.’?”

³⁴ Kəni Iesu tənī=pən kəm lah məmə, “Nīpəhrīanīan agin u İtəni=pinə kəm təmah, nətəmimi nətəm kəutol noliən tərəh, kəni noliən tərəh u, in tətəməni e lah, kəni mətaskəlim matol ilah kəutəhuva rəhan min slef.† ³⁵ Kəni slef, rəhan İtəmi əsoli təsəgəhanian məmə otətig e nīmə rəhan. Mətau İərməni e tətəgəhan lan məmə nətin tətətig e nīmə rəhan nian rəfin matuvən əmə lanko naunun tikə. ³⁶ ! Tol lanəha, nəmə Nəti Ughin tatitis İtəmah, kəni tatitis pəhrian agin İtəmah, kəni İtəmah nəsəhuva minian motol slef! ³⁷ İəkəhrun məmə İtəmah namipi Epraham, mətau nəutəsəl e suaru məmə onəkotohamu İəu, mətau-inu

nəsotolkeikeian məmə onəkotətəlig e rəhak nəghatian.‡ ³⁸ İəu İtəni natimnati min u, İətəm İəmeruh rəhak Tatə təmol. Mətau İtəmah nautol natimnati min u İətəm rəhatəmah əmə tatə təməni kəm təmah.”

³⁹ Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “!Mətau tatə rəhatimah, in Epraham!”

Kəni Iesu tətəməni=pən kəm lah məmə, “Nəmə İtəmah namipi Epraham əhruahru min, kəni İtəmah onəkotos rəhan noliən min, təhmen lan təmol əupən. Mətau İtəmah səniəmə namipin əhruahru, mətau-inu nəsotosian noliən min rəhan.§ ⁴⁰ İəu İtəni pətəgəm nəghatian pəhrian kəm təmah İətəm İəmətau o Ughin, mətau İtəmah nəkotəni məmə onəkotohamu İəu. ? Nīkitəmah təhti məmə noliən rəha Epraham tol lanəha? ⁴¹ İtəmah nəutohtəu=pən əmə noliən əmə rəha tatə rəhatəmah.”

Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “İtəmah u səniəmə kəlkələh min e suaru. Ughin əmə in Tatə rəhatimah.”

Nənəti Setən

⁴² Kəni Iesu tənī=pən kəm lah məmə, “Nəmə Ughin pəhrian in Tatə rəhatəmah, kəni İtəmah onəkotolkeikei İəu, mətau-inu İəu İəmsipən lan, muva u İkinu.* Mətau in səniəmə rəhatəmah Tatə. İəu İəməsuvaian u İkinu e rəhak aru əmə nətəligian, İəmuva mətau-inu in təmahli=pa İəu.

⁴³ “? Mətau təhro nəsotəhrunian nīpəti nəghatian rəhak? !Mətau-inu nəsotolkeikei aginian məmə nəkotətəu rəhak nəghatian! ⁴⁴ İtəmah, rəhatəmah noliən təhmen əmə e noliən rəha tatə rəhatəmah, Setən. Kəni nian rəfin İtəmah nəkotolkeikei noliən nəuan.† Noliən rəhan İətəm təmatol e nətuəuinian,‡ tatol əhanəh, in İtəmi rəha nohamuian İtəmi. In təməki e nīpəhrīanīan, mətau-inu nīpəhrīanīan tikə lan. Nian in tətəiua, in tatol əmə rəhan noliən, mətau-inu in İtəmi rəha neiuəian, kəni in tatə rəha neiuəian min.

⁴⁵ “Mətau İəu İtəni nīpəhrīanīan əmə kəm təmah, kəni tol lanəha, İtəmah nəsotəhətəian e rəhak nəghatian. ⁴⁶ ? Təhro? İtəmah kəti u İkinu təhruən nəgə-tunian məmə İəu İəmol noliən tərəh kəti

† 8:28 “İəu u İnu” — Afin-to futnot e Jon 8:24. ‡ 8:28 Jon 14:24 § 8:29 Jon 16:32 * 8:29 Jon 4:34; 5:30; 6:38 † 8:31 2Jon 1:9 ‡ 8:32 Rom 8:2; 2Kor 3:17; Kəl 5:1 § 8:33 Luk 3:8 * 8:33 “slef” — Afin-to e tiksınəri. † 8:34 Rom 6:12-23; 1Jon 3:8-9 ‡ 8:37 Jer 9:25-26; 1Jon 3:10 § 8:39 Rom 2:28-29; 9:7-9 * 8:42 1Jon 5:1 † 8:44 1Jon 3:8 ‡ 8:44 E nauəuə rəha Jen 3:4, koteruh məmə Setən təmaupən meiuə e nətuəuinian. In təməni=pən kəm İv məmə, “Ko İk onəsımis aginian.” Mətau Setən tətəgəghati lanu, məuhlin nəghatian İətəm Ughin təməni e Jen 2:17.

mine? ?Nəmə iəu iətəni nəghatien pəhrian min, kəni təhro itəmah nəsoṭəhatətiən lak? ⁴⁷ Iətəmini rəha Ughin, in tatətəlig e nəghatien rəha Ughin, mətəu itəmah səniəmə nətəmini rəha Ughin. Tol lanəha, nəsoṭətəligien e nəghatien rəha Ughin."

Iesu mine Epraham

⁴⁸ Kəni nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəmotahi Iesu motəni māmə, "I Nəman! ! Itimah inoteruh əhruahru ik! Ik iətəm Səmeriə kəti. !Ik, narmin tərəh kəti tatətig lam!"

⁴⁹ Mətəu Iesu təni māmə, "Narmin tərəh tika lak, mətəu iəu iətəfəri nərği rəhak Təta, mətəu itəmah, nəutərəkin nərğək. ⁵⁰ Iəu iəsalkutien o nərğin asoli, mətəu iətəmi kəti in tətalkut ohniəu. Kəni in otəpanakil nətəmini rəfin. ⁵¹ Nipəhrianien agin u iətəni=pinə kəm təmah māmə, iətəmini iətəm tatol nəuiak, ko in təsimisien nian kəti mine."

⁵² Kəni nətəmini min əha kotəni=pən kəm in māmə, "I Rəueiu inotəhrun māmə narmin tərəh kəti tatətig lam! Epraham təmimis, kəni iəni min kəmoħmis min, mətəu ik nətəni māmə, iətəmini iətəm tatol nəuiam, ko in təsimisien nian kəti. ? Nəghatien nak u? ⁵³ ?Ik nəkapirəkis Epraham u tipitimah tinimis rəkis? ?Kəni mine iəni min u kinohmis rəkis? ?Kəni nəkəmə ik iətəmini nak?"

⁵⁴ Kəni Iesu təni=pən māmə, "Nəmə iəu əmə iətəfəri aru iəu, kəni rəhak nisaiəni in nati əpnəpin əmə. Mətəu rəhak Təta u itəmah nəutəni māmə in Ughin rəhatəmah, inəha in tətəfəri iəu mətəfən nisaiəni kəm iəu. ⁵⁵ Itəmah nəkotəruu in, mətəu iəu iəkəhrun in. Nəmə iəkəni māmə iəkəruu in, kəni in otol iəu māmə iəu iətəmini rəha nəuiəni, təhmen əmə e təmah. Mətəu iəu iəkəhrun in, kəni iəu matol nəuiəni. ⁵⁶ Tipitəmah u Epraham, nikin təmagien pik māmə in otəpaneh nian rəhak otuva.

Kəni nian in təməhrun māmə rəhak nian otəkeikei muva, kəni nikin təmagien-pik."

⁵⁷ Kəni nətəmini min u kəmotahi motəni māmə, "I Nəman! !Ik nəsos əhanəhiən nu fifti mine! Nəməhro mafu Epraham?"*

⁵⁸ Kəni Iesu təni māmə, "Nipəhrianien agin u iətəni=pinə kəm təmah māmə, nian Epraham təməsair əhanəhiən, mətəu iəu iətətig,"†‡

⁵⁹ Kəni əmeiko, ilah kəmotəmkı kəpiel apin, motəni māmə okotəhti Iesu lan;§ mətəu Iesu təməhluəg, kəni miet e Nīmə Rəha Ughin matuvən.

9

Iesu təmol vivi nəhm̄ti suah kəti

¹ Kəni nian kəti, Iesu təmalieuək mətən, kəni meruh suah kəti. Nian təmair, nəhm̄tin təpis. ² Kəni nətəmini min rəha Iesu kəmotəni=pən kəm in māmə, "Iəgəṭun, suah u təmair nəhm̄tin təpis. ?O nak? ?O nolien tərəh rəhan, uə nolien tərəh rəha tatə mine māmə rəhan?"*

³ Mətəu Iesu təni māmə, "Nəhm̄ti suah u təmərah, mətəu səniəmə e nolien tərəh rəhan, uə e nolien tərəh rəha tatə mine māmə rəhan. Mətəu, nəhm̄ti suah u təməpis lanəha māmə Ughin otəgəṭun rəhan uək e nəmiəgəhiən rəhan.†‡ ⁴ Nian tətian əhanəh,§ kitah kotəkeikei motol uək rəha Ughin, iətəm təmahli-pa iəu iəkuva. Nian lapin otəpanuva, kəni iətəmini in təruru nolien uək.* ⁵ Nian iəu iətətig əhanəh e nəhue niftəni u, iəu Nəhagəhəg-iən rəha nətəmini e nəhue niftəni."†

⁶ Nian Iesu təməni rəkis nəghatien əha, təmagəh niftəni, kəni, mol nəmit lan, kəni mos nəmit əha, mol=pən e nəhm̄ti suah kəha.‡ ⁷ Kəni Iesu təni=pən ohni māmə, "Onəkuvən e noan nəhu Sailoam, kəni məueiu nəhm̄təm." (Nərğin u Sailoam,

§ 8:53 Jon 4:12 * 8:57 Epraham təmimis minos rəkis nu tu-tausin, uərisig Iesu təpanair=pa.

† 8:58 Nian Iesu təməni min māmə, "Iəu iətətig," tatos nərği Ughin (Eks 3:14), təhmen e "Mə iəu U Inu" (Jon 8:24). Tol lanəha, təhmen=pən əmə māmə in təməni māmə in Ughin əhruahru. Afin-to futnot e Jon 8:24. ‡ 8:58 Jon 1:1; 17:5; 17:24 § 8:59 Lev 24:16 * 9:2

Luk 13:2-3 † 9:3 Nətəm Isrel kəutəghati pik o nətapuəhiən min tol lanu, mətəu Iesu in təməsuvəniən pik o nəghatien min tol lanu, mətəu in təmətəgəṭun ilah māmə kotəh nəsanəniən rəha Ughin. ‡ 9:3 Jon 11:4 § 9:4 Nian Iesu tətəni māmə, "Nian tətian əhanəh," nəghatien u tətəgəṭun rəhan nəmiəgəhiən, mətəu-inu in Nəhagəhəg-iən (fes 5). Mətəu lapin tətəgəṭun=pən rəhan nimisən. * 9:4 Jon 12:35-36 † 9:5 Jon 1:4 ‡ 9:6 E nian əha, nətəmini nikilah təhti māmə nəgəhiən tatol uək təhmen e mərsin. Nəmə təhro, nolien u rəha Iesu təməsiru e iətəmini əha māmə otəhatəta e nəsanəniən rəhan.

nipətin təni məmə, “Kəmahli=pən.”) Kəni suah kəha, təmuvən, məueiu nəhmtin. Nian təmitəlig=pa, mətəu nəhmtin tinəuvir, kəni minateruh nati.⁵

⁸ Kəni nətəmini iman ikin, mine nətəm min u nətəm kotəhrun in, məmə in iətəmini kəti nian rəfin təteasiə o məni o nətəmini, ilah narmilah təmiuvig pik ohni. Kəni kinatətapuəh-ətapuəh o lah min məmə, “!Ei! !Oteruh-to! ?Suah u inu, nian rəfin tətəharəg məteasiə o məni o nətəmini?”

⁹ Kəni nətəmini nəuvein kotəni məmə, “Əuah, inəha.”

Kəni mətəu nəuvein kotəni məmə, “Kəpə. Təhmen əmə lan, mətəu səniəmə in.”

Mətəu suah kəha təni məmə, “!İəu u inul!”

¹⁰ Kəni ilah kəmotətapuəh ohni məmə, “? Nəhmtəm təməhro məuvir?”

¹¹ Kəni in təni məmə, “Suah u, nərgin u İesu, in təmol nəmit nəuvein kəni mol=pən e nəhmtək, kəni məni məmə, ‘Uvən əpəha Sailoam, məueiu nəhmtəm.’ Kəni əmeiko, iəmuven. Nian iəməueiu nəhmtək, mətəu nəhmtək tinəuvir, inateh nati.”

¹² Kəni ilah kəmotətapuəh ohni məmə, “? Mətəu suah tətətig iə?”

Kəni in təni məmə, “İəu iəkəruu.”

¹³ Kəni nətəmini kəmotələs suah u nəhmtin təmərah əupən, məhuvən kəm Farəsi min.

¹⁴ Nian u, iətəm İesu təmol=pən nəmit e nəhmti suah kəha kəni mol vivi, in nian rəha Sapət.

¹⁵ Kəni Farəsi min kəmotətapuəh ohni məmə, “?Nəməhro nəhmtəm təuvir?”

Kəni suah kəha təməni=pən kəm lah məmə, “İesu təmol=pən nəmit e nəhmtək, kəni iəkuven məueiu rəkis, kəni nəhmtək təuvir, iateruh nati.”

¹⁶ Kəni Farəsi min nəuvein kəmotəni=pən məmə, “Suah ko təsisipənən o Ughin, mətəu-inu, in təsitəu-pənən lou rəha Sapət.”

Mətəu Farəsi min nəuvein min kotəni məmə, “?Mətəu təhro? Suah kəha səniəmə in tatol nolən tərəh. İətəm tatol nolən tərəh təruru nolən nəmtətiən kəti lanəha.” Kəni ilah kəmotəuəri ilah min o nəghatiən u.

¹⁷ Kəni ilah kəmotətapuəh min ohni məmə, “?Suah kəha təmol vivi nəhmtəm, kəni nikim təhti məmə in iətəmini nak?”

Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “In iəni kəti.”

¹⁸ Mətəu nətəmi asoli rəha nətəm İsel kəsotənən nipəhrənən lan məmə suah u əupən nəhmtin təmərah, mətəu rəueiu əha, tinətair. Tol lanəha, ilah kəmotəuən=pən e rəhan tatə mine məmə kiəuva, ¹⁹ kəni kəmotətapuəh o lau məmə, “?Təhro? ? Nətitəlau u suah u? ? İtəlau onəkuəni-to məmə nian in təməni=pən, kəni nəhmtin təpis? ?Okəmə nipəhrənən, kəni nəhmtin təməhro məuvir?”

²⁰ Kəni rəhan məmə mine tatə kuəmə “İtimlau iəkuəhrun məmə nətitimlau əha, kəni itimlau iəkuəhrun məmə təməni=pən, nəhmtin tərəh. ²¹ Mətəu itimlau iəkuəruu məmə, rəueiu əha, kəməhro nəhmtin tair. Kəni itimlau iəkuəruu min məmə iətəmini pəh təmol nəhmtin təuvir. Təuvir məmə itəmah nəkotətapuəh ohni. In tinəpət rəkis, in təhrun nəniən natimnati min rəfin kəm təmah.” ²² Rəhan tatə mine məmə, kəmuəni lanəha, mətəu-inu ilau kətuəgin e nətəmi asoli min rəha İsel, mətəu-inu ilah kinotaləhu rəkis nəghatiən kəti məmə, iətəmini iətəm tənəni pətigəm məmə İesu in Kristo iətəm Ughin təməni məmə otahli=pən, kəni ilah okotahli pətigəm e nimə rəha nuhapuminən.*

²³ Tol lanəha, rəhan tatə mine məmə, ilau kəmuəni məmə, “In tinəpət rəkis, təuvir məmə itəmah nəkotətapuəh ohni, pəh in təni.”

²⁴ O nati u, ilah kəmotəuən=pən min e suah kəha iətəm nəhmtin təmərah əupən, məmə otuva məhtul əupən e nəhmtiləh. Kəni kəmotəhi motəni məmə, “Əni nipəhrənən kəni məfəri nərgi Ughin. İtimah iəkotəhrun məmə suah u, in iol təfəgə tərəh.”

²⁵ Mətəu suah u təni məmə, “İəu iəkəruu məmə suah u in iol təfəgə tərəh, uə kəpə. Nati kətiəh əmə iətəm iəu iəkəhrun. Əupən nəhmtək təməu, mətəu rəueiu inətair.”

²⁶ Kəni ilah kinəutətapuəh min ohni məmə, “?Təməhro ik? ?Təməhro lanu mol nəhmtəm tair?”

²⁷ Mətəu in təni məmə, “İəməni=pinə rəkis kəm təmah, mətəu itəmah nəkotətiəgin lak. ?Təhro nəkotəni məmə iəkəni min? ?İtəmah min nəkotəni məmə rəhan u itəmah!?”

§ 9:7 Aes 35:5 * 9:22 Nəmə kotahli pətigəm nətəmini nəuvein e nimə rəha nuhapuminən, kəni nətəmini rəfin okoteruh məmə ilah nətəm kotərəh. † 9:28 Jon 5:45

²⁸ Kəni ilah kəmotahi motəni rah, motəni māmə, “!Ah! !Ik u rəhan iətəmini! !Mətəu itimah u, nətəmini rəha Mosis![†] ²⁹ Itimah iəkotəhrun vivi māmə Uhgīn tətəməğhati kəm Mosis, mətəu suah ko, iəkotərru māmə təmsipən iə.”[‡]

³⁰ Kəni suah kəha təni māmə, “!Nəman! !Narmək təmiuvig pik! !Suah u in təmol vivi nəhmtək, mətəu itəmah nəkotərru ikin təmsipən ikin! ³¹ Kitah kotəhrun māmə Uhgīn tətəməğhiən e nətəm kəutol noliən tərəh. !Mətəu iətəmi tətisiəi Uhgīn, kəni matol nəuiən, Uhgīn tətəməğhi lan![§]

³² E nətəuiniən nian, mətəuərus=pa u rəueiu, kəsətəu əhanəhiən iətəmi kəti təmol vivi iətəm nəhmtin təməpis kəti iətəm təməir=pa tol lanəha. Mətəu nəhmtək tənəuvir. ³³ Nəmə iətəmi kəti tətisiəipənən e Uhgīn, ko tətəsol əginiən nati kəti. Mətəu təhrəuəru əmə māmə in tatsipən e Uhgīn.”^{*}

³⁴ Kəni ilah kəmotahi min motəni māmə, “!Nəman! !Ik iətəmini rəha noliən tərəh nian min rəfin əmə, tətəuəin e nian nəməir=pa mətəuərus=pa u rəueiu. ?Nəkəhro māmə nəkəgətun itimah?” Kəni ilah motəra ki pətigəm lan.[†]

Nətəğhiən rəha Farəsi min, təhmen e iətəm nəhmtin tətis

³⁵ Kəni Iesu tətəməğhi nəğhatien māmə kəməhli pətigəm suah u e nimə rəha nuha-puminiən, kəni in təmuvən meruh, kəni tətəpuəh ohni māmə, “? Təhro? ? Ik nətəhatətə e Nəti iətəmini?”

³⁶ Kəni suah u təni māmə, “?Iətəmi asoli, iətəmini ko in pəh? !Əui! Əni=pa-to, pəh iəu iəkəhatətə lan.”[‡]

[†] 9:29 Nətəmi asoli rəha nətəm İsrəl, təməuvir māmə ilah okotəhrun māmə Iesu tətəmsipən o Uhgīn, mətəu-inu Uhgīn əmə təhrun nol vivien iəmnəu. Nəuətin min u, Nəuəə Rəha Uhgīn tətəni māmə nian Kristo iətəm Uhgīn tətəni māmə otəhli=pa tuva, kəni in otol vivi iəmnəu min okotəuvir (Aes 29:18; 35:5; 42:7). Mətəu, nətəmi asoli rəha nətəm İsrəl, nəhmtiləh təu o natimnati min rəha Uhgīn, kəni kəutəpəh nitəu-pəniən Iesu. [§] 9:31 Sam

66:16-20; Prov 15:29; Aes 1:15; 59:2 ^{*} 9:33 Jon 3:2 [†] 9:34 Jon 9:2; Aes 66:5 [‡] 9:36 Rom 10:14 [§] 9:37 Jon 4:26

^{*} 9:38 Mat 28:9 [†] 9:39 Aes 6:10; Mak 4:12; Luk 4:18 [‡] 9:40 Rom 2:19 [§] 9:41 Nian Iesu tətəğhati e noliən rəha nəhiən, tətəğhati e noliən rəha nəhiən e nəhmti nikitəmi. Farəsi min kəutəni māmə kotəhrun nəhiən, kəni nipətin nati u təni māmə kotəhrun Lou rəha Mosis. Lou tətəgətun ilah māmə noliən min nak ilah təfəğə tərəh min, kəni mətəgətun māmə Uhgīn təkəiki mol nəlpinien kəm lah o təfəğə tərəh min rəhaləh. Mətəu ilah kəsətəhatətəni e Iesu, tol lanəha Uhgīn tətəfəliən təfəğə tərəh min rəhaləh, mətəu təfəğə tərəh min rəhaləh tətətiğ əhanəh e lah. ^{*} 9:41 Jon 15:22,24; Hip 10:28-31 ^{*} 10:1 Nipai rəha sipsip əha, təhmen e ikin kəti iətəm kətəğhi=pan sipsip min ikin nian rəfin lapin māmə ilah okəutəməhli vivi ikin o kuri rarpin min mine laion min. [†] 10:1 Jon 10:8,10

³⁷ Kəni Iesu təni=pan kəm in māmə, “Rəueiu əha, ik ninih rəkis in. Suah u, mə inu iəu, iətəğhati kəm ik u rəueiu.”[§]

³⁸ Kəni suah u təni=pan kəm Iesu māmə, “!Ərmənig, iəu inəhatətə lam əha rəueiu.” Kəni in masiəulin=pan kəm in, kəni mətə-faki kəm in.^{*}

³⁹ Kəni Iesu tətəni māmə, “!İəu iəmuva e nəhue niftəni u māmə iəkakil nətəmini məuəri ilah, kəni tol lanəha, nətəmi nəhmtiləh tətəpis, okotəh nati, kəni nətəmi min u kəutəh nati, nəhmtiləh otəpis.”[†]

⁴⁰ Kəni Farəsi min nəuəvin əha ikin, kə-motətuə nəğhatien lan, kəni kotəni=pan kəm in māmə, “?Təhro? ?Ik nətəni māmə nəhmtitimah min tətis?”[‡]

⁴¹ Kəni Iesu tətəni=pan kəm lah māmə, “Nəmə nəhmtitəmah tətis, oisəniən māmə itəmah nəkotəkeiki motos nəlpinien o təfəğə tərəh min rəhatəmah. Mətəu itəmah nəkotəni māmə nəhmtitəmah təuvir, nəutəh nati, kəni tol lanəha, təfəğə tərəh min rəhatəmah tətətiğ əhanəh e təmah.”^{§*}

10

Iesu tətəğhati əhlin

e iətəmi rəha nəsalien e sipsip

¹ Kəni təni māmə, “Nipəhriənən əgin u iətəni kəm təmah māmə, iətəmi iətəm tətuvən imə e nipai rəha sipsip, təsuvən-pəniən e namtihləu, mətəu in tətəri kəni matiuvigəgəu māmə otuvən imə e nipai rəha sipsip,^{*} in iəkləh mine iohamu itəmi kəti.[†] ² Mətəu iətəmini iətəm tətuvən=pan e namtihləu, in iətəm tətəsəl

o sipsip.[‡] ³ Iätəmimi iätəm tətəhtul e namtihlua, nian rəfin in taterəh e doə o suah u, kəni sipsip min kotəhrun nəuiān. Nian rəfin in tatauin e nərği sipsip min kətiəh kətiəh, kəni in matit ilah mautohiet. ⁴ Nian in tatit rəhan min sipsip min mautohiet e nipai, in tətaupən e lah, kəni sipsip min kautəhuərisig lan, mətəu-inu kotəhrun nəuiān. ⁵ Mətəu ilah kəsotohtəupənian iätəmi kəti u iätəm kotəruu, ilah okotəkeikei motəgim motəpəh, mətəu-inu ilah kotəruu nəuiān.”

⁶ Iesu təməghati əuhlin lanu, mətəu ilah kotəruu nipətin məmə tətəni nak.

Iesu in iätəmimi əhruahru rəha nəsalian e sipsip

⁷ Tol lanəha, kəni Iesu təmāni=pən min kəm lah məmə, “Nipəhriənian agin u iätəni kəm təmah məmə, iəu u, Namtihlua rəha sipsip min iätəm kautəhuəvən=pən ikin.[§] ⁸ Nətəmi min u nətəm kəmotəupən lak, ilah rəfin nətəmimi rəha nakləhian əmə mine nohamuiən itəmi.^{*} Mətəu sipsip min ko kasotətligian e lah. ⁹ Iəu u, iəu Namtihlua u. Iätəmi tətəu=pa iəu ikin, məmə otuvən imə, in otos nəmiəghian. In otuva imə, miet muvən ihlua e iəu, kəni mos nimanuvehli əməmtəh təuvir.^{†‡} ¹⁰ Mətəu iakləh, in tətəu əmə o nati kətiəh əmə. In tətəu məmə otakləh kəni mohamu itəmi, kəni mərəkin-ərəkin natimnati rəfin. Mətəu iəu, iəmuva məmə iəkol suaru o nosian nəmiəghian,[§] kəni nəmiəghian e otol niki nətəmimi tagian vivi.

¹¹ “Iəu u, Iätəmimi rəha Nəsal Vivian Sipsip Min.^{*} Iätəmi təuvir u, iätəm tətəsal vivi o sipsip min, in nikin tagian əmə məmə otəfən nəmiəghian rəhan o sipsip min.[†]

¹² Sipsip min, ilah rəha Iätəmimi rəha Nəsal Vivian e Sipsip Min. Mətəu iätəmimi kəti

iätəm kətətəou məmə in otətəsal o sipsip min, in səniāmə iätəmi əhruahru rəha nəsalian o sipsip. Səniāmə in rəhan əha sipsip min. Kəni nəmə tafu kuri arpin kəti tuva məmə otus ilah, kəni in otaiu magim məpəh ilah. Kəni kuri arpin u, tuvən mus sipsip min nəuvein, kəni məhgi atiti ilah kətiəh kətiəh. ¹³ Iätəmi tol lanəha, in otəgim mətəu-inu kətətəou əmə in o nəsalian o sipsip min, mətəu e nikin, in təsənian nati agin e sipsip min.

¹⁴⁻¹⁵ “Iəu u inu, iəu Iätəmimi rəha Nəsal Vivian o Sipsip Min. Tatə Ughin in təhrun iəu, kəni iəu iəkəhrun in,[‡] kəni e nolian əhmen əmə, iəu iəkəhrun rəhak sipsip min, kəni rəhak sipsip min ilah kotəhrun iəu. Iəu niki tagian əmə, məmə oiəkimis o nosmiəghian ilah. ¹⁶ Rəhak min nəuvein min sipsip əpəha ikin, iätəm ilah kəsotətligian e nipai u, mətəu iəu iəkəkeikei mit min ilah kəhuva. Ilah min, okəpanotəhrun nətəuiān nəuiak. Kəni sipsip min u ilah rəfin u, okəhuva motuhapumin əmə ilah min motol kətiəh. Kəni iätəmimi kətiəh əmə, in otatəruh ilah.^{§*}

¹⁷ “Rəhak Tatə in tolkeikei pik iəu, mətəu-inu niki tagian əmə məmə iəkəfən rəhak nəmiəghian o nətəmimi, məmə uərisig lanko, iəu iəkos min nəmiəghian rəhak.[†]

¹⁸ Iätəmimi kəti tikə məmə otos rəkis nəmiəghian rəhak, mətəu iəu aru əmə iəkəfən rəhak nəmiəghian mətəu-inu iəu əmə iəkolkeikei lanəha. Iəu aru əmə iətos nepətian məmə iəkəhlman e rəhak nəmiəghian, kəni iəu aru əmə matos min nepətian məmə iəkəskəlin min rəhak nəmiəghian. Nati u inu, iätəm rəhak Tatə təmāni=pa kəm iəu məmə iəkəkeikei mol.”[‡]

¹⁹ Kəni nətəm Isrel u, ilah kəmotəhapu min ilah min. ²⁰ Ilah tēpət kəutəni məmə, “I Suah u narmin tərəh kəti tətətig lan! I Rəhn-

[‡] 10:2 E fes min u 1-5, namtihlua mine iätəmi tətəsal o sipsip, ilau pəti kətuəgətu=pən Iesu, konu nakləh min kəutəgətu=pən nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel mine məsaia eiua min e nian əha. Konu sipsip min kəutəgətu=pən nətəmimi min rəha Ughin. [§] 10:7 Jon 1:51;

14:6 ^{*} 10:8 Jer 12:1; Esik 34:2 [†] 10:9 Sam 118:20,22-24 [‡] 10:9 Dut 28:6 [§] 10:10 Jon 1:4; 3:15-16; 5:40; 20:31

^{*} 10:11 Sam 23:1; Aes 40:11; Esik 34; Maeka 5:2,4; Mat 2:6; Mak 6:34; 1Pitə 2:25; 5:2-4; Nəh 7:17; Jon 15:13; 1Jon 3:16 [†] 10:11 Hip 13:20 [‡] 10:14-15 Mat 11:27 [§] 10:16 Fes 16 u, in tətətlig=pən e fes min 1-5. Ikin əha, nipai rəha sipsip tətəgətu nətəm Isrel. Iesu tətəuin e lah məmə rəhan min.

Sipsip min iätəm kəutəməhli əhanəh e nipai kəha, ilah u, nətəm Isrel nətəm kəutəhatə e Iesu. Sipsip min iätəm Iesu tətəni məmə ilah kəsotəməhlian e nipai u, ilah Nanihlua min. Nian in otəuin e lah, kəni ilah min okotətlig e nəuiān, kəni ilah rəfin okəhuva motol kətiəh, kəni iätəmimi kətiəh əmə, inu Iesu, in otətəsal vivi ilah. ^{*} 10:16 Aes 56:8; Jon 11:52;

uək 10:34,35; Rom 1:16; Efəs 3:6 [†] 10:17 Aes 53:12 [‡] 10:18 Mat 26:53-54; Fil 2:8; Hip 5:8

kapə tətalməli! ?Təhro itəmah nəutətəlig lan?"

²¹ Mətau nəuvein min, ilah kəutəni məmə, "Nəghatien u, səniəmə nəghatien rəha iətəmi narmin tərəh tətətig lan. ?Nik-itəmah təhti məmə, narmin tərəh təhrun nol viviən iətəmi nəhmtin təməu, təuvir min?"§

Nətamimi kəmotəməki
e Iesu, mətau-inu in təməni
məmə in Nəti Ughin

²² Tinuva e nian rəha nətəm Isrel iətəm kautol lafet kəti lan əpəha Jerusiləm. Nərgin u, lafet rəha Nol Viviən Min Nimə Rəha Ughin.* ²³ Inəha e nian rəha nətəpuian. Kəni Iesu təmətəliuək e fərantə kəti e Nimə Rəha Ughin, nərgin u Fərantə Rəha Kig Solomən. ²⁴ Kəni nətəmi asoli rəha nətəm Isrel nəuvein kəməhuva motəhtul, mohtəlau lan. Kəmotəni=pən kəm in məmə, "ʔonəghin kəni ik nəmanol itimah iəkotəhrun ik? Nəmə ik Kristo pəhrən iətəm Ughin təməni məmə otahli=pa, nəkəni=pa vivi kəm timah."†

²⁵ Kəni Iesu tənə=pən kəm lah məmə, "İəu iəmənəni=pinə rəkis kəm təmah,‡ mətau itəmah nəsotəhatətəien lak. Nəmtətien min u iətəm iatol e nərgi rəhak Tatə, ilah kautol nəfigəmən e nəghatien rəhak,§ ²⁶ mətau itəmah nəsotəhatətəien lak, mətau-inko itəmah səniəmə rəhak min sipsip min.* ²⁷ Rəhak sipsip min ilah kəutətu nəuiak kəni motəhrun. İəu iəkəhrun vivi ilah, kəni ilah kəutuərisig lak. ²⁸ Kəni iəu iətəfən nəmiəgəhiən itulin u naunun tikə kəm lah, ilah ko kəsəhmisən nian kəti mine. Kəni iətamimi kəti mine ko təsiuvi rəkisən ilah e nəhlmək.† ²⁹ Rəhak Tatə iətəm təməfa ilah kəm iəu, in təsanən tapirəkis natimnati min rəfin. Tol lanəha,

kəni iətəmi kəti ko təsiuvi rəkisən ilah e nəhlmin.‡ ³⁰ İtimlau rəhak Tatə, itimlau kətiəh əmə."§

³¹ Kəni nətəm Isrel kəmotəməki min kəpiel apin, məmə okotəhti in lan. ³² Mətau İesu tənə=pən kəm lah məmə, "İəu inol rəkis nəmtətien təuvir min tepət e nəhmtitəmah. Nəmtətien min əha ilah əha, rəhak Tatə təməfa məmə iəu iəkol. ?Mətau nəmtətien əhro u itəmah nəkotəni məmə onəkotəhti iəu ohni e kəpiel apin?"

³³ Kəni ilah kotəni məmə, "İtimah iəsotənien məmə iəkotəhti ik e kəpiel apin o nati apispis təuvir u ik natol. İtimah iəkotəni məmə iəkotəhti ik mətau-inu nətəni rah Ughin. Ik iətamimi əmə, mətau ik nətəni məmə ik Ughin."

³⁴ Kəni Iesu tənə=pən kəm lah məmə, "Kəmətei=pən əupən, e rəhatəmah əhruahru Lou, məmə Ughin təməni=pən kəm lah məmə, 'İtəmah ughin min.*

³⁵ Kəni kitah kotəhrun məmə Nauəuə Rəha Ughin, ko təsəuəhliniən, in nipəhrəriənien əmə. Ughin təməfa nəghatien rəhan kəm nətəmini nəuvein. ? Tol lanəha, nəmə Ughin təmətəghati e nətəmi min u, kəni məni ilah məmə ughin min, ³⁶ kəni nəkotəhro məutahi iəu məutəni məmə iəu iətəni rah Ughin mətau iətəni məmə iəu Nəti Ughin? İəu u inu, iətəm Tatə Ughin in təmələhu=pən iəu məmə rəhan pisin əmə, kəni mol əpenə-pənə iəu, məmə otahli=pa iəu iəkuva e nəhue niftəni.

³⁷ "Nəmə iəsoliən nəmtətien min iətəm rəhak Tatə tatol, kəni sətəhatətəien lak. ³⁸ Mətau nəmə iatol nəmtətien min u rəhak Tatə tatol, kəni nati əpnəpin məmə itəmah nəsotəhatətəien e rəhak nəghatien min, mətau təuvir məmə onəkotəhatətə e nəmtətien min rəhak. Kəni tol lanəha, itəmah onəmanotəhrun vivi agin məmə

§ 10:21 Eks 4:11 * 10:22 Lafet əha kautol nikilah tətəhti nian kəti əupən. Nian kəti, tikimir min rəha Isrel kəməutəluəgin məhuvən imə e Nimə Rəha Ughin, kəni mautos nimə kəha. Kəni konu uərisig lan, kəni nətəm Isrel kəmotəhtul kəni motəluəgin ilah rəhalah min tikimir, kəni motəhgi pətəgim lah. Kəni konu motafəl vivi min Nimə Rəha Ughin tuva masim min. Lafet əha, kətəni min məmə lafet rəha Lait Min, mətau-inu nətamimi kəmotəsiapən e lait min tepət e rəhalah lahuənu min. † 10:24 Luk 22:67-71 ‡ 10:25 Jon 8:58 § 10:25 Jon 5:36; 14:11

* 10:26 Jon 6:44 † 10:28 Jon 6:39; Rom 8:35-39 ‡ 10:29 Jon 17:2,6,24 § 10:30 Dut 6:4; Jon 17:21-23 * 10:34 E Sam 82:1-2, Ughin təmol nəghatien əuəhlin kəti məmə, nətəmi asoli min rəha nətəmini rəhan, ilah kotəhmen e ughin min, mətau-inu in təmitəpin ilah məmə ilah okəutəhtul o Ughin, kəni motəkil rəhan nətəmini min. Kəmotəkil nətəmini lanəha, kəni tol lanəha, kəni tənə e lah məmə, "ughin min." Mətau kəsi, məmə ilah kəməsotəkilien suaru əhruahru, kəni Ughin otərkən ilah. İnu e fes u Jon 10:34, İesu in tatos e nəghatien u kəmətei əupən e Sam, kəni tətəghati kəm nətəmi asoli min rəueiu. † 10:38 Jon 14:10,11,20; 17:21

Tatə Uhgín tətətig lak, kəni iətətig e Tatə Uhgín.”† ³⁹ Tol lanəha, e nəghatien min u, ilah kəmotolkeikei min məmə okotaskəlim in, mətəu in təmiet e lah magim.

⁴⁰ In təməhapumin=pən min e nəve nəhu Jotən, muvən əpəha Jon təmatol bəptais e nətəmimi ikin aupən. Kəni mətətig əha ikin əha. ⁴¹ Kəni nətəmimi tēpət kəməhuva ohni, kəni motəni məmə, “Jon təməsolian nətətəni kəti mine. Mətəu nəghatien min iətəm in təmətəni e suah u, ilah rəfin nīpəhrīenən əmə.”‡ ⁴² Kəni ikin əha, nətəmimi tēpət kəmotəhatətə e Iesu.

11

Lasiris tənimis

¹ Iətəm Petəni kəti, nərgin u Lasiris, tatimis. Petəni, in lahuənu kəti, ima Meri mine pian Matə. * ² Meri u, inu, uərisig otəpanəueiu nəhlki Iərməniḡ rəhatah e səntə, kəni mafəl e nəuanun, tasik.† Kəni pətan u, rəhan u kakə Lasiris u tatimis. ³ Tol lanəha, nəuvini Lasiris mil kuahli=pən nəghatien o Iesu məmə, “Iətəmi asoli, ik kəti u iətəm nəkolkeikei pik,‡ in tatimis.”

⁴ Nian Iesu təmətəu nəghatien u, kəni in təni məmə, “Lasiris tatimis, mətəu rəhan nimisən əha, ko təsolien in timis agin. Nimisən əha rəhan otol məmə nətəmimi okotəfəri motəni-vivi Uhgín ohni. Kəni nimisən əha otol məmə nətəmimi okotəfəri motəni-vivi Nəti Uhgín ohni.”

⁵ Iesu tolkeikei pik Matə mine pian, mine rəhalau kakə Lasiris. ⁶ Tol lanəha, nian tətətəu pau məmə Lasiris tatimis, in təmatig mos nian keiu əpəha ikin tətətig ikin. § ⁷ Kəni uərisig, təni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Pəh kohtəlig=pən min Jutia.”

⁸ Mətəu rəhan min nətəmimi kotəni=pən, kəm in məmə, “Iəgətu, rəueiu əmə uəha, nətəmimi asoli rəha Isrel əha ikin əha kəmotəni məmə okotəhtimū ik e kəpiel apin. ? Mətəu ik nəkəni məmə onəkətiḡ=pən min ikin əha?”

‡ 10:41 Jon 1:26-27,30,34 * 11:1 Luk 10:38-42 † 11:2 Jon 12:3 ‡ 11:3 Jon 11:5,36 § 11:6 Iesu in tolkeikei Meri mine Matə mine Lasiris, tol lanəha in tətəhtahnin məmə Lasiris otəupən mimis, mətəu-inu in otol nəhatətəien rəhalahal təkəsik min nian in otol Lasiris təniəḡəh min e nimisən.

Afin-to fes 14-15. * 11:9 Jon 8:12; 9:5 † 11:11 E nəghatien rəhalah, “napiliən” nīpətin keiu. Kəti məmə napilian, kəni kəti min məmə nimisən. Nimisən rəha nətəm kəutəhatətə e Iesu in təhmen əmə məmə kəmotəpili alu əmə mətəu-inu ilah kəmos nəmiəḡəhien itulin.

Jon 3:16; 5:24; 10:28; 11:25-26; 1Təs 4:13-18 ‡ 11:20 Luk 10:38-42

⁹ Kəni Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Itamah nəkotəhrun məmə tueləf auə lənian. Nəmə iətəmimi tətəliuək lənian, ko təsorinian nəhlkin e kəpiel kəti, mətəu-inu tateruh nati e nəhəḡəḡəhien rəha nəhue niftəni.” * ¹⁰ Mətəu nəmə in tətəliuək lapin, in təhrun norinien nəhlkin e kəpiel kəti, mətəu-inu rəhan nəhəḡəḡəhien tikə.”

¹¹ Iesu tinəni rəkis nəghatien əha, kəni in mənī=pən kəm lah məmə, “Kitah kəti u Lasiris, in tətəpili. Mətəu iəu oiəkuvən əha ikin məḡi-pəri.”†

¹² Kəni rəhan min nətəmimi kotəni=pən kəm in məmə, “Iətəmi asoli, nəmə in tətəpili, kəni rəhan nimisən otikə. In otətəu təuvir min!”

¹³ E nəghatien u rəha Iesu, nīpətin u məmə Lasiris tinimis rəkis. Mətəu ilah nikilah təhti məmə Lasiris in tətəpili əmə. ¹⁴ Kəni Iesu təmənī=pən vivi məmə, “Lasiris tinimis rəkis. ¹⁵ Nian nikik tətəhti itəmah, nikik tagien məmə iəməsatigien itimlau min, mətəu-inu nati u, otasiru e təmah məmə onəkotəhatətə lak. Mətəu təuvir məmə pəh kəhuvən moteh in.”

¹⁶ Kəni Toməs u, kətauin lan məmə, Mil-Mil, in təni=pən kəm nətəmimi nəuvein min rəha Iesu məmə, “Təuvir, pəh kitah rəfin kəhuvən, məmə kitah rəfin okohmis əmə kitah min.”

Iesu in nəukəti nairpa minien e nimisən

¹⁷ Nian Iesu təmietigəm=pən Petəni, kəni təmətəu məmə kəmitənīm Lasiris tinos nian kuvət rəkis. ¹⁸ Lahuənu u, Petəni, in iuəkir əmə o Jerusiləm, nəmə təhro suaru lan təhmen e kilomitə kisil, ¹⁹ kəni nətəm Isrel tēpət kəməhuva məmə okoteh Matə mine Meri o nəfəriən nətəligien rəhalau mətəu-inu kətuətəu tərəh o rəhalau kakə təmimis.

²⁰ Kəni nian Matə təmətəu məmə Iesu tətəu, in təməhtul muvən məmə oteruh. Mətəu Meri, in təmətəharəḡ əmə imə.‡

²¹ Kəni Matə təmənī=pən kəm Iesu məmə, “Iətəmi asoli, nəmə ik nəmətətig u ikinu, ko rəhak kakə təməsīsien. ²² Mətəu iəu

iækəhrun mēmə nati nak onəkətapuəh lan kəm Uhgín, kəni Uhgín otəpanəfínə kəm ik.”

²³ Kəni Iesu tənī=pən kəm in mēmə, “Rəham kakə otəpanəmiəgəh min.”

²⁴ Matə tənī mēmə, “Əuəh. Iəu iækəhrun mēmə Lasiris otəmanəmiəgəh min e Nau-nun Nian, iətəm nətəmiimi rəfin kəmoħmis okotair=pa min.” §

²⁵ Kəni Iesu tənī=pən kəm in mēmə, “Iəu u, iəu Nəukəti Nair=pa Minian e Nimišian, kəni iəu min, iəu Nəukəti Nəmiəgəhian. Iətəmiimi iətəm in otəhatətə lak, nati əpnəpin mēmə in təmiimis, mətəu in otəmiəgəh min. ²⁶ Kəni iətəmi iətəm tətəmiəgəh kəni mətəhatətə lak,* in ko təsimišan agin nian kəti mine.† ? Nətəhatətə e nəghatian u rəhak?”

²⁷ Matə tənī=pən kəm in mēmə, “Əuəh, Iərməniğ. Iəu inəhatətə lam, mēmə ik Kristo iətəm Uhgín təməni mēmə otəhlī=pa. Ik Nəti Uhgín. Ik u inu, əpən kəməni e Nauəuə Rəha Uhgín mēmə ik onəpanuə e nəhue niftəni.”

Iesu təmasək

²⁸ Nian Matə tinəni rəkis nəghatian u, kəni muvən mēmə otəni=pən kəm pian Meri tuva. Təmuvən kəni masiuan=pən e matəlgin mēmə, “Iəgətun‡ tinuə rəkis. Tolkeikei mēmə oteruh ik.” ²⁹ Kəni nian Meri tətətau nəghatian u, tətəhtul uəhai əmə, matuvən mēmə oteruh Iesu. ³⁰ Iesu in təsuvən əhanəhian lahuənu, in tətəhtul əha ikin Matə təmuvən ikin meh. ³¹ Kəni nətəm Isrel min u kəməutəharəg imə ilah Meri, məutəfəri rəhan nətəligian. Nian kəmoteruh in tətəhtul uəhai əmə matuvən ihluə, kəni ilah kəhuərisig lan. Nikilah təhti mēmə tatuvən e suvət, otasək.

³² Meri təmiet=pən u ikin Iesu tətəhtul ikin, kəni nian tətəruħ Iesu, in təmasiəulīn məni=pən kəm in mēmə, “Iətəmi asoli, nəmə ik nəmətatig u ikinu, kəni ko rəhak kakə təsimišan.”

³³ Nian Iesu tətəruħ mēmə pətan u mine nətəmiimi min u ilah min kəutasək, in tətətau tərəh pik, nikin təfigəm. ³⁴ Kəni

in tətətapuəh o lah mēmə, “?Nəmohtənim iə?”

Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in mēmə, “Iətəmi asoli, va-to meruh.”

³⁵ Iesu, nəhu nəhmtin təməiaħ. § ³⁶ Kəni nətəm Isrel min u, ilah kotəni mēmə, “Ei, nətəmiimi. !In təmolkeikei pik agin suah u tapirəkis!”

³⁷ Mətəu ilah nəuvein min kotəni mēmə, “Suah kəha inəha əpən, təmol vivi iətəm nəhmtin təpis. ?Kəni təħro məsəniəhuian Lasiris mēmə təsimišan?”

Iesu təmosmiəgəh min Lasiris

³⁸ Kəni Iesu tətətau min tərəh pik, kəni in təmuvən əpəha e suvət. Ilah kəmohtənim Lasiris əpəha e nipəg kəpiel kəti, kəni motləfən min kəpiel kəti min motəhtipəsīg=pən nipəg kəpiel lan. Inu rəhah lah noliən.* ³⁹ Kəni Iesu tənī=pən mēmə, “Otəhuvihin rəkis-to kəpiel.”

Kəni Matə u, nəuvini Lasiris, tənī=pən kəm Iesu mēmə, “!Mətəu iətəmi asoli, in tinəpien rəkis! Kəmitənim tinos nian kuvət rəkis.”

⁴⁰ Mətəu Iesu tənī=pən kəm in mēmə, “?Təħro? ?Ik ninalu mēmə iəməni=pinə rəkis kəm ik mēmə nəmə nəkəhatətə lak kəni onəkeh nəsanəniən asoli mine nepətiən əhəgəhəg rəha Uhgín?” ⁴¹ Tol lanəha, ilah kəmotəhuvihin rəkis kəpiel. Kəni Iesu təmasəl-pəri kəni məni mēmə, “Tətə, iəu iətəni tagkiu ohnik mətəu-inu nəmətəu rəkis rəhak nəghatian. ⁴² Kəni iækəhrun mēmə e nian rəfin, natətau iəu. Mətəu iətəni nəghatian u, o nətəmi min u, nətəm kəutəhtul titəlau lak, mēmə ilah okotəhatətə mēmə ik nəməhli=pa iəu.”†

⁴³ Kəni əmeiko, nian Iesu tinəni rəkis nəghatian u, in təmauin əfəməh mēmə, “!Lasiris, əhtul miet!” ⁴⁴ !Kəni Lasiris təməhtul miet mətmətiğ əmə, napən min u iətəm kəmatu-ərain nəhlmin mine nəhlkin mine nəhmtin mine lan tətətiğ əhanəh lan!

Kəni Iesu tənī=pən kəm lah mēmə, “Ohtis rəkis napən min əha, pəh in taliuək.”

Nətəmi asoli min rəha Isrel

(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

§ 11:24 Dan 12:2; Jon 5:28,29; 6:39,40; Uək 24:15

Jon 13:13 § 11:35 Luk 19:41

* 11:38 Nətəm Isrel e nian əha kəsotitənimian iətəmiimi e niftəni. Ilah kəuteikuas e nipətilah, kəni motəuveg ilah e napən u kəmotəl=pən nati pien-pien u tətəpien təuvir (Afin-to Jon 12:7; 19:39-40), konu motəfən e nipəg kəpiel, kəni motəhtipəsīg=pən nipəg e kəpiel asoli kəti. † 11:42 Jon 3:17

* 11:26 Jon 3:15 † 11:26 Mat 25:46 ‡ 11:28

⁴⁵ Nətəm Isrel nətəm kəməhuva o Meri kəni moteh natimnati min u iətəm Iesu təmol, ilah tepət kəmotəhatətə lan. ⁴⁶ Mətau ilah min nəuvein kəməhuvən o Fərəsi min, kəni motəni pətigəm kəm lah natimnati min rəfin iətəm Iesu təmol. ⁴⁷ Kəni o nati u, Fərəsi min u mine pris asoli min ilah kəmotaskəlim nuhapuminiən asoli kəti rəhalah, kəni ilah kəmotəni kəm lah min məmə, “? Okotəhro lanu? Suah kəha ti-natol nāmətətiən tepət. ⁴⁸ Nəmə kotəpəh əmə, tatol lanəha, kəni nətəmimi rəfin okotəhatətə lan, kəni nətəm Rom ilah okəhuva motərəkin Nīmə Rəha Uhgın mine nitəni rəhatəh, kəni motos rəkis ilau e nəhlmitəh.”

⁴⁹ Kəni ilah kəti u, nərgin u Kaiəfəs, in pris asoli agin e nu əha. Tol lanəha, in təməni məmə, “İtəmah nəkotəruru agin nati u. ⁵⁰ ? Təhro itəmah nəsotəhruniən? ?İtəmah nəsotəhruniən məmə təuvir nəu-vet-in o təmah məmə iətəmi kətiəh əmə otimis o nətəmimi, tapirəkis məmə kəntri apiəpiə otimis?”[‡]

⁵¹ Nian in tinəni nəghatiən u, in təməsəni aruiən e nətəligiən əmə rəhan. In pris asoli agin e nu əha, kəni in təmaupən məni pətigəm nəghatiən iətəm Uhgın təməfən kəm in. Kəni in təməni məmə Iesu in otimis o nosmiəgəhiən nətəm Isrel.[§]

⁵² Kəni mətau rəhan nimisiən, səniəmə o nosmiəgəhiən nətəm Isrel əmə, mətau o nosmiəgəh minin nenəti Uhgın min nətəm kəutan atiti e nəhue nitəni min, kəni mol ilah kəhuva motol kətiəh əmə.*

⁵³ Tol lanəha, e nian əha, ilah kəmotegəhan lan məmə okotəkeikei motəsəl e suaru kəti o nuhamuiən Iesu. ⁵⁴ Kəni o nati

u, Iesu təsalieuak pətigəmiən min ikin min e Jutiə, in təmagim ikinu, muvən əpəha e taun kəti, nərgin u Efraim. Taun u, in iuəkir əmə o ikin təpiə-məpiə ikin. Kəni in mətətiğ ikin əha, ilah rəhan min nətəmimi.

Nətəmimi kəmautol əpenə-penə o noliən lafet rəha Pasova

⁵⁵ Tinatuvən iuəkir o nian rəha lafet kəti rəha nətəm Isrel, nərgin u, lafet rəha Pasova.[†] Kəni nətəmimi tepət kinautohiet ikin pisin pisin min minəutəhuva Jerusiləm məmə okotol natimnati min məmə ilah okotarətuəh[‡] e nəhm̄ti Uhgın, uərisig ko, kəmanotətuəuin e lafet əha. ⁵⁶ Kəni nətəmi min əha kinəutəsəl e Iesu. Kəni nian kəmotuhapumin e Nīmə Rəha Uhgın, kinəutətapuəh-ətapuəh o lah min məmə, “? Kəruru mə Iesu otuva e lafet u, uə kəpə?”

⁵⁷ Mətau e nian əha, pris asoli min mine Fərəsi min kəmotəlahu nəghatiən kəti, məmə nəmə iətəmimi kəti təhrun ikin Iesu tətətiğ ikin, in otəkeikei muva məni pətigəm kəm lah, pəh soldia min kəhuvən motaskəlim.

12

Meri təməueiu nəhlki Iesu e səntə

(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)

¹ Nian sikis əha ikin tətətiğ əhanəh kəpənan e nian rəha lafet rəha Pasova, kəni Iesu tinitəliğ=pa min Petəni, ima Lasiris ikin. Suah u inu, Lasiris Iesu in təmol in təmiəgəh min e nimisiən. ² Kəni nətəmimi ikinu, kəmotol nauəniən kəti rəha Iesu e nīmə rəha Matə. Kəni in tos nauəniən, muva.* Kəni Lasiris min

[‡] 11:50 Jon 18:14 [§] 11:51 Kaiəfəs tolkeikei məmə okuhamu Iesu mətau-inu təsolkeikeiən məmə nətəm Rom okotərəkin kəntri rəha nətəm Isrel. Mətau, in təmatəni aupən nati kəti iətəm otuva mol niphəriənian lan. Uhgın təməfən nəghatiən u kəm in e noliən məmə otəni pətigəm mətau-inu in Pris Asoli rəhan. Mətau in təruru nati əha in tətəni. Rəhan nəghatiən, niphətiən tətəgətuən məmə Iesu otəkeikei mimis məmə Uhgın otəsoliən nalpinin kəm rəhan nətəmimi o rəhalah təfəgə tərəh min. Niphəriənian agin məmə nətəmi asoli rəha Isrel kəmotolkeikei məmə kotəh Iesu, nati əpnəpin in təmatol natimnati min təuvir tepət. Nikilah təhti məmə mətə otəmki nətəmimi min nəuvein motəluəgin ilah nətəm Rom, mətau ko kəsotoliən win. Kəni nəmə nati u otol lanu, kəni okəmki iahu ilah, kəsəhuvaian məmə nətəmi asoli rəha Isrel. Nian Iesu təmimis rəkis nu 30 rəkis, nəluəginin kəti təməhtul kəni nətəm Rom kəmotol win, kəmotərəkin tepət kəni motəhamu nətəmimi təusin tepət, kəni motol nətəmimi təusin tepət min kəhuva mol slef e lah kəni kəmki ilah kəgim. * 11:52 Aes 49:6; Jon 10:16 [†] 11:55 Eks 12:13,23,27 [‡] 11:55 Okotarətuəh, niphətiən u, məmə ilah okotəfəl vivi ilah min, mətau-inu ilah kotəhrun məmə ilah kotamikmik e nəhm̄ti Uhgın. * 12:2 Luk 10:38-42 [†] 12:2 Niphəriənian məmə ilah kəsotəharəgiən motauən. Mətau e noliən rəhalah e nian əha, ilah kotəpili mautisin=pən nəunəlmiləh e tepil, mətauən.

əha ikin e nauəniən əha, ilah Iesu mine, kautəmähli=pən mautauən.[†] ³ Kəni Meri tamos səntə kəti təmari e nilosi nati, muva. Səntə u, kəmol e noki nard.[‡] Səntə əha, nəmiəvin təuvir, kəni nəhmtin tiəkis. Kəni in təməueiu nəhlki Iesu e səntə u, kəni mafəl e nəuanun. Nəmiəvi səntə u, təməri-auah rəfin e nipəgnəuan nimə.[§]

⁴ Mətəu iətəmimi kəti rəha Iesu, nərgin u Jutəs Iskariot, suah u inu uərisig lanko təpanegəhan=pən e Iesu e nəhlmi rəhan tikimir min, in təməhi ohni. In təməni məmə, ⁵ “?Ik nəkəruru nolien səlim e səntə u, mos məni lan, kəni məfən kəm nanrah min? Səntə, in təhmen e məni u, tri-hanrit tənariəs.”^{*} ⁶ In təməni lanəha, mətəu səniəmə in tatol nati agin e nanrah min, mətəu in təməni əmə, mətəu-inu in iakləh. In tatos kətim rəha məni rəhalah, kəni nian nəuvein, in tatakələh lan.

⁷ Mətəu Iesu təni məmə, “Upəh-to pə-tan u. Səəkiniən rəhan nətəligiən. In təmətaləhu vivi səntə u, məmə otəueiu nipətik, o nian əha iətəm okitənim iəu lan.”[†] ⁸ Nanrah min, nian rəfin itəmah min ilah nəutətig.[‡] Mətəu iəu, ko iəsətiğiən nian rəfin kitah min itəmah.”

Pris asoli min kəməutəsəl min e suaru o nohamuiən Lasiris

⁹ Kəni nian nīmənin nətəm Jutiə kəmotətəu məmə Iesu tətətig lahuənu Petəni, kəni ilah kinəhuvən ikin. Kəsəhuvaieən əmə məmə okoteh Iesu, mətəu ilah kəməhuva min məmə okoteh-to Lasiris u təmimis, kəni Iesu tol min təmiəgəh.[§] ¹⁰ Kəni əmeiko, pris asoli min, kəmotegəhan lan min məmə okəkeikei kohamu min Lasiris, ¹¹ mətəu-inu nian nətəm Isrel tepət kəmoteruh Lasiris təməmiəgəh min, kəni ilah kəmotəhatətə

e Iesu, kəni minautəpəh rəhalah nətəmimi asoli min.

*Iesu təmuva Jerusiləm
matol əpu in məmə in kig*

(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

¹² Kəməni lauig lan, nīmənin nətəmimi nətəm kəməhuva Jerusiləm məmə okotol lafet rəha Pasova, kəmotətəu məmə Iesu tətəliuək minatuvən e taun. ¹³ Kəni tol lanəha, ilah kəməhiet e taun u, mautəmki nati kəti təhmen e nimali nəmil^{*} mautəhu-vən məmə okoteruh Iesu. Kəni məutagət əfəməh mautəni məmə, “!Hosanə![†]

!İərməniğ Uhgini tətətig ilau suah u iətəm tətəva e nərgin!

!İərməniğ Uhgini tətətig ilau Kig u rəha nətəm Isrel!”[‡]

¹⁴ Kəni Iesu təmeruh nəti togki[§] kəti, kəni tasuə lan maliuək matuvən. Natimnati min u, Nauəuə Rəha Uhgini tinəni rəkis məmə,

¹⁵ “Nətəm Jerusiləm,^{*} Itəmah sotəgiğin.

!Oteruh-to! !Kig rəhatəmah tətəva, in tətəsua e nəti togki maliuək mətəva, mətəva!”[†]

¹⁶ E nian əha, nətəmimi rəha Iesu ilah kotəruru nipəti nati u. Mətəu uərisig, nian Iesu tinəmiəgəh min e nīmisiən, kəni Uhgini tinol əpu rəkis nəpətiən rəha Iesu, kəni nikilah təpanəhti məmə aupən, kəmətei rəkis nəğhatieən lan e Nauəuə Rəha Uhgini, konu nətəmimi kinotol nəğhatieən min əha, tinuva minol nipəhrianiən lan.

¹⁷ E nian Iesu təmauin e Lasiris, kəni Lasiris tiet e nipəg kəpiəl məmiəgəh min, nīmənin nətəmimi tepət ilah Iesu e ikin əha e nian əha. Kəni ilah kəməutanus natimnati u in təmol. ¹⁸ Tol lanəha, nətəmimi tepət kəməhuva məmə okoteruh Iesu, mətəu-inu kəmotətəu məmə in təmol nətətiən əha.

[‡] 12:3 Nard in nati kəti nəmiəvin tətəpien vivi, təhmen e nigipisi. § 12:3 Mak 14:3 * 12:5 “tənariəs,” inu məni rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Rəueiu, tri-hanrit tənariəs təhmen e tri-hanrit tausin vatu. † 12:7 Afin-to futnot e Jon 11:38 iətəm tətəğhati e nolien rəha nitənimien itəmi. ‡ 12:8 Dut 15:11 § 12:9 Jon 11:43,44 * 12:13 Nimali nəmil u in nəmtətiən rəha niftəni rəhalah məmə ilah kəmotol win e tikimir min rəha nətəm Isrel. Ilah kəmautəfəri nimali nəmil mətəu-inu nikilah təhti məmə Iesu in Kristo, kəni in tinuva məmə otəmki rəkis ilah e narməniğiən rəha nətəm Rom. † 12:13 “Hosanə,” nipətin əhruahru məmə, “Asiru, Uhgini, osmiəgəh itimah,” mətəu e nian rəha Iesu, nəğhatieən u, ilah kəməutəuhlin məmə nipətin məmə, “əni-vivi Uhgini!” Fes u ilah kəutəni təmsipən e Sam 118:25-26. ‡ 12:13 Jon 1:49 § 12:14 Togki in nati miəgəh kəti təhmen e əhos əkəku, in nəhmtin teiuaiu əmə e əhos. * 12:15 Nəğhatieən əhruahru ikinu tətəni “Nətəm Saion.” Saion u, in nərgi Jerusiləm kəti min. Kəmauin e Jerusiləm məmə Saion, mətəu-inu nərgin əha rəha nitəuət kəti iətəm kəmuvləkin-pəri taun lan. † 12:15 Sek 9:9

¹⁹ Kəni Farəsi min kinautəni-əni kəm lah min məmə, “!Oteruh-to, ko kitah kəsotol aginiən nati kəti. Rəueiu əha, nətəmini rəfin e nəhue niftəni kinautəhuərisig lan!”

Nətəm Kris nəuvein kəmotolkeikei məmə okoteruh İesu

²⁰ Kəni nian nətəmini kəməhuvən Jerusiləm məmə okotəfaki e nian rəha lafet u, kəni nətəm Kris nəuvein min əha ikin ilah min, kəmautəfaki. ²¹ Nətəm Kris min u kəməhuva motəh Filip. Filip in iətəm Petsaitə əpəha Kaləli.† Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “!ətəmi asoli, iəkotolkeikei məmə iəkoteruh İesu.” ²² Kəni Filip təhtul muvən mənə=pən kəm Antiru, kəni ilau kəmian muəni=pən kəm İesu.

²³ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Rəueiu əha, Nəti !ətəmini, rəhan nian tinuva rəkis, məmə Uhgın otol əpu rəhan nepətiən. ²⁴ Nipəhrəniən agin u iətəni kəm təmah məmə, iətəmini otəkeikei mītənim nikiti nati e niftəni keruh məmə timis. Nəmə təsimisiən, ko təseviəiən kəni məsuəiən. Mətəu nəmə otimis, kəni otəuə e nəuan tepət. § ²⁵ Kəni tol lanu, iətəmi nikin tətəhti pik rəhan nəmiəgəhiən e nəhue niftəni u, in otəmkarəpən lan. Mətəu iətəmi iətəm nikin təsəhti pikian lanəha rəhan nəmiəgəhiən e nəhue niftəni u, in otəskəlīm vivi nəmiəgəhiən rəhan o nəmiəgəhiən itulin.† ²⁶ !ətəmi tolkeikei məmə otol uək rəhak, in otəkeikei muərisig lak,‡ kəni nəmə ikin pəhruvən iəu iəkəti ikin, kəni in min, in otəti ikin. § Kəni iətəmi tatol uək rəhak, Tatə Uhgın otisiəi in.”

‡ 12:21 Jon 1:43-44 § 12:24 İesu in tətəghati aru lan u ikinu, məmə otəkeikei mimis, kəni nəua nimisiən rəhan məmə nətəmini tepət okotos nəmiəgəhiən vi nian Uhgın tosmiəgəh ilah. In təmətəghati min e rəhan min nətəmini. Rəhatah nəmiəgəhiən əuas e təfəga tərəh otəkeikei mimis, kəni ko kotəhrun noliən nəuatəh vi min tepət. * 12:24 1Kor 15:36 † 12:25 Mat 10:39; 16:25; Mak 8:34-38; Luk 14:26; 17:33; 2Kor 5:14-15 ‡ 12:26 Mat 10:38; Luk 14:27 § 12:26 Jon 14:3; 17:24 * 12:27 Mat 26:38,39; Jon 11:33,38; 13:21 † 12:30 Eks 19:9; Jon 11:42 ‡ 12:31 Nati əpnəpən məmə nimisiən rəha İesu təmol məmə nəmə təhro Setən təmol win, mətəu nipəhrəniən məmə in təsoliən win. Afin-to Luk 10:18; Hip 2:14-15; 1Jon 4:4; Nəh 12:8-9. § 12:31 Mat 4:8-9; Jon 14:30; 16:11; 2Kor 4:4; Efəs 2:2; 6:12 * 12:32 E nauəuə rəha Jon, tətəghati e nəghatiən u “kinatləfəri rəkis iəu ilis” nian tepət. Kəni in nipətin keiu. Nian tətəni “kinatləfəri rəkis iəu ilis,” nipətin kəti in tətəghati e nimisiən rəha İesu e nigə kəməluau. Eruh min e Namba 21:4-9 tətəghati e aiən sineik. Kəni nipətin kəti min, e nigə kəməluau əha, in tətəgətuən nəuviriən asoli min nepətiən asoli rəha İesu. † 12:32 Jon 3:14; 6:44; 7:39; 8:28 ‡ 12:33 Fil 2:8-9; 1Tim 3:16; Hip 1:3 § 12:34 Nətəmini nikiləh tətəhti fes min əha, təhmen e 2Saml 7:16; Sam 72:17; 89:4,35-37; 110:1,4; Aes 9:7; Esik 37:25; Dan 7:14. Nikiləh təsəhtiən fes min iətəm kəutəni məmə Kristo in otaupən mimis. * 12:34 “əfəri” — Afin-to futnot əpəha Jon 3:14.

İesu təməghati
e nimisiən rəhan

²⁷ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Rəueiu əha, nikik tətahmə pik.* ? Oiakəhrol lanu? Ko iəsəniən məmə, “Tatə, oh rəkis nəhməiən iətəm tətəuva ohniəu.” Nati u inu, iəu iəmuva ohni. ²⁸ Tatə, ik əfəri aru nərgəm.”

Kəni əmeiko, rəueiu agin ilah kəmotətəu nəuia iətəmi kəti təmsipəri=pən e neai tətəni məmə, “!əu inəfəri rəkis nərgək, kəni rəueiu əha, oiakəfəri min.”

²⁹ Kəni nətəmini nətəm kəmautəhtul iuəkir ohni kəmotətəu nəuia iətəmi əha, kəni ilah nəuvein kotəni məmə, “! Nətəmini! ?Nati nak u? ?Kaluəluə kəti, uə?” Mətəu nəuvein kotəni məmə, “Agelo kəti əha tətəghati kəm in.”

³⁰ Mətəu İesu təni=pən kəm lah məmə, “Nəuia iətəmi u, təməsuvaieən məmə iəu iəkətəu. Mətəu təmuva məmə itamah onəkotətəu.† ³¹ Rəueiu əha tinol nian iətəm Uhgın otakil noliən rəha nətəmini e nəhue niftəni. Rəueiu əha, in otəh iəhu nəsanəniən rəha Setən,‡ iərməniğ rəha nəhue niftəni u. § ³² Nian kətəfəri iəu ilis,* kəni ko iəu oiakəiuvə=pa nətəmini rəfin kəhuva ohniəu.”† ³³ E nəghatiən u, in tinu-ahpik e nimisiən rəhan məmə otəhro lanu mimis.‡

³⁴ Kəni nətəmini kəmotəni=pən kəm in motəni məmə, “!timah iəmotətəu rəkis e Lou rəhatah, məmə nian Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otəhli=pa tuva, in otəti ikin itulin əmə, mətəvən əmə lanko naunun tikə. § ? Təhro ik nətəni məmə nətəmini okotəkeikei motəfəri Nəti

Iætəmimi?^{*} ? Mətau Nəti Iætəmimi u, in pəh?”

³⁵ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nəhagəhagiən u, tətətiḡ o təmah o nian əkəku əmə. Kəni nian nəhagəhagiən u, tətətiḡ o təmah, itəmah nəkotəkeikei motəliuək lan. Nəmə kəpə, kəni napinəpuən otətəuərus itəmah. Kəni iætəmimi iætəm tətəliuək e napinəpuən, in təruru ikin in tatuvən ikin. ³⁶ Nian nəhagəhagiən u tətətiḡ əhanəh o təmah, itəmah nəkotəkeikei motəhatətə e nəhagəhagiən u məmə itəmah nəkəhuva nenəti nəhagəhagiən.”†

Nətəm Isrel ilah kəməsotəhatətəiən e Iesu

Nian Iesu təməni rəkis nəghatien u kəm lah, kəni magim məpəh ilah muvən mətəhluaig. ³⁷ Nati əpnəpin məmə in tinol rəkis nəmtətiən tēpət e nəhmti nətəm Isrel, mətau ilah kəsotəhatətəiən lan. ³⁸ İəni rəha Uhgın u Aiseə, təmaupən mətəghati e rəhalah nolian. Kəni nati u təmuva məmə otol nəghatien rəhan tuva mol nipəhriənian lan. In təməni məmə,

“? İərmənig, pəh otəhatətə e nəghatien rəhatimah, uə kətiəh əmə mine?

? İəutəni pətiḡəm, kəni pəh otəhatətə lan, uə kətiəh əmə mine?

? Kəni İərmənig otol əpu kəm pəh nahgin iætəm təsanən pik o nosmiəḡəhiən?”‡

³⁹ Konu ilah kotəruru nəhatətəiən lan mətau-inu təhmen=pən əmə məmə Aiseə təməni pətiḡəm min aupən məmə,

⁴⁰ “In təmol ilah məmə nəhmtiəh otəpis.

Nəmə təsəpisən, kəni ilah okoteruh nati kəni motəhrun.

Kəni in tinahtipəsig rəkis e nikilah.

Nəmə təsoliən, kəni ilah okoteinatig kəni motəhrun nəuhliniən nətəliḡiən rəhalah, kəni motəhatətə lak, iəkol nəmiəḡəhiən rəhalah, otuvi min.”§*

⁴¹ İəni rəha Uhgın, Aiseə u aupən, təməni lanu lan mətau-inu in təmeruh nepətiən əhagəhag rəha Iesu, kəni tol lanəha, in tətəghati lan.†

⁴² Kəni mətau, nətəmi asoli min tēpət nəuəvetin, ilah min kəmotəhatətə e Iesu. Mətau ilah kəutəgin e nəni pətiḡəmiən məmə ilah kəmotəhatətə lan, mətau-inu kəutəgin e Farəsi min məmə mətə kotahli pətiḡəm ilah e nimə rəha nuhapuminən, ⁴³ mətau-inu nətəmi asoli min u, ilah kotolkeikei pik məmə nətəmimi okotəni-vivi ilah, tapirəkis məmə Uhgın nikin, otəgiən o lah.

Nəghatien rəha Iesu təhrun nakiliən nolian rəha nətəmimi

⁴⁴ Kəni Iesu təmagət əfəməh məmə, “İætəmimi iætəm tətəhatətə lak, səniəmə tətəhatətə pisin əmə lak, mətau tətəhatətə min e Uhgın iætəm təmahli=pa iəu.

⁴⁵ Kəni iætəmimi u iætəm təmeruh iəu, səniəmə təmeruh əmə iəu. In təmeruh min Uhgın u təmahli=pa iəu.‡ ⁴⁶ İəu u nəhagəhagiən.§ İəmuva e nəhue niftəni u, məmə iætəmimi iætəm otəhatətə lak, otəsətiḡiən e napinəpuən.

⁴⁷ İætəmimi iætəm tətətau rəhak nəghatien, məsoliən, ko iəu iəsəni pətiḡəmiən rəhan nalpinian, mətau-inu iəməsuvaieən e nəhue niftəni u məmə iəkəni pətiḡəm nalpinian rəha nətəmimi. Mətau iəmuva məmə iəkosmiəḡəh ilah.* ⁴⁸ Mətau iætəmimi iætəm tətəuhlin=pa nəmtahn kəm iəu, məsosiən rəhak nəghatien, nati kəti əha ikin tətətiḡ məmə in otəni pətiḡəm rəhan nalpinian. E Naunun Nian, nəghatien min u rəhak, ilah okotəni pətiḡəm nalpinian rəhan.†

⁴⁹ Tol lanəha mətau-inu nəghatien min u, səniəmə rəhak pisin əmə, mətau Tətə Uhgın u təmahli=pa iəu, kəni in təməni məmə iəkəkeikei muvən məni lanəha, kəni məghati lanəha.‡ ⁵⁰ Kəni iəu inəhrun rəkis məmə nəghatien min u, iætəm in təməni=pa kəm iəu, nəmiəḡəhiən itulin tətətiḡ lan. Kəni tol lanəha, nəghatien min u iətəni ilah, Tətə Uhgın təməni=pa kəni məḡətun iəu lan, məmə iəkəni.”

13

Iesu təməueiu
nəhlki rəhan min nətəmimi

† 12:36 Mat 5:14; Efəs 5:8-9; 1Təs 5:5 ‡ 12:38 Aes 53:1; Rom 10:16 § 12:40 Nətəmimi ilah kinotəni rəkis məmə okəsotəhatətəiən, kəni Uhgın təhlman e lah lanəha. Eruh min to Mat 13:13-15; Uək 28:26-27; Rom 11:8. * 12:40 Aes 6:10 † 12:41 Aes 6:1-4 ‡ 12:45 Jon 14:8-9 § 12:46 Jon 1:4

* 12:47 Jon 3:17 † 12:48 Jon 5:45 ‡ 12:49 Jon 14:31 * 13:1 Jon 16:28

¹ Tinuva mätəuarus nian nətəm Isrel kotol lafet lan, lafet rəha Pasova, kəni Iesu tinəhrun məmə rəhan nian tinuva rəkis məmə otəpəh nəhue niftəni u, muvən meruh Tatə Uhgin.* Nian rəfin in təmatolkeikei pik rəhan nətəmimi u kəutatig e nəhue niftəni, kəni mətəu rəueiu in tətəgə-tun əsas rəhan nolkeikeiən kəm lah muvən mətəuarus naunun nian rəhan.

² Tinəhnaiuv, Iesu mine rəhan min nətəmimi kəmətauən, kəni Setən tinəfən rəkis nətəligiən e niki Jutəs Iskariot, nətə Saimon, məmə in otətuati e Iesu tuvən e nəhlmi rəhan tikimir min. ³ Iesu təməhrun məmə Tatə Uhgin təmələhu=pən rəkis natimnati rəfin u e nəhlmin,† kəni tinəhrun min məmə in təmsipən e Uhgin, kəni in otəpanitəlig=pən min o Uhgin. ⁴ Tol lanəha, in təməhtul, kəni məpeg rəkis rəhan sot asoli, kəni matu in e tauil kəti. ⁵ Kəni mələs pesin kəti, mətəu=pən nəhu lan, kəni əmeiko mətəuəuin mətəueiu nəhlki rəhan min nətəmimi, kəni mətəfəl e tauil, tauil u iətəm in tətətəuti lan.

⁶ Təmöl lanəha muvən e Saimon Pitə, kəni Pitə tənəpən kəm in məmə, “? İərmənig, təhro? Təsəuviriən məmə ik onəkəueiu nəhlkək.”

⁷ Mətəu Iesu tənəpən kəm in məmə, “Rəueiu ik nəkəruru nipəti nati u iəu iatol, mətəu uərisig nəpanəhrun nipətin.”

⁸ Kəni Pitə tənəpən in məmə, “Onəkəpəh agin nəfəliən nəhlkək.”

Mətəu Iesu tənə məmə, “Nəmə iəsəueiuiən nəhlkəm, kəni ko ik nəsuvaiein mol rəhak iətəmimi.”

⁹ Kəni Saimon Pitə təmənəpən kəm in məmə, “İərmənig, nəmə tol lanəha, kəni onəsəueiu əməiən nəhlkək, mətəu əueiu min nəhlmək mine rəhk-kəpəl!”

¹⁰ Kəni Iesu tənəpən kəm in məmə, “İ Kəpəl! İətəmimi u tinaig rəkis, in tinəruən rəkis, tinəhmen. Təuvir əmə məmə okəsəueiu minəni nipətin; mətəu iəu oikəkəikei mətəueiu min əmə nəhlkin. İtəmah ninotəruən rəkis. Mətəu səniəmə itəmah rəfin agin.”† ¹¹ Iesu tinəhrun rəkis məmə ilah pəh u oteghəhan=pən lan e nəhlmi rəhan min tikimir min. Tol lanəha,

kəni in tənə məmə, “Səniəmə itəmah rəfin agin.”

¹² Nian Iesu tinəueiu rəkis nəhlki rəhan min nətəmimi, kəni muvən min e rəhan napən, kəni muvən məharəg e nimein e tepil. Kəni əmeiko mətəpuəh o lah məmə, “? İtəmah nəkotəhrun nipəti nati u iəmol rəueiu agin e təmah? ¹³ İtəmah nəutəuin lak məmə Nəgətin mine İərmənig, kəni təhru-ahru əmə lanko, mətəu-inu nipəhririən məmə iəu u, rəhatəmah Nəgətin mine rəhatəmah İərmənig.

¹⁴ “Mətəu-inu iəu, iəu u rəhatəmah İərmənig mine iəu ləgətin rəhatəmah, konu iəu iəkəueiu nəhlkitəmah, konu itəmah min, onəkotəueiu nəhlkitəmah min. ¹⁵ İəu iəmol məgətin itəmah lan, məmə itəmah onəkotol kəm təmah min.* ¹⁶ Nipəhririən agin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, ioluak kəti, in təsapirəkişien rəhan iətəmi asoli, konu iəhli=pən in təsapirəkişien iətəm tətahli. ¹⁷ Rəueiu əha, itəmah nəkotəhrun vivi natimnati min u. Kəni o nati u, nəmə onəu-tol lanu, kəni itəmah onəkotos nəuviriən o Uhgin.†

¹⁸ “İəu iəsəniən itəmah rəfin.‡ İəkəhrun vivi itəmah min u nətəm iəu iəmitəpin itəmah.§ Mətəu nəghatiən u rəha Nauəuə Rəha Uhgin, otəkəikei muva mol nipəhririən lan. Nəghatiən u tətəni məmə, İətəmimi u, əupən itimlau iəmatəuəuən pəti e pilet kətiəh, mətəu rəueiu, in tinəuhlin rəhan nətəligiən, minətələhu nəghatiən tərəh ohniəu.*

¹⁹ “İəu iətəni pətigəm natimnati min u kəm təmah u rəueiu, nian okəsəl əhanəhiən. Mətəu nian okətol, kəni itəmah onəkotəhatətə lak, məmə İəu U İnu.†

²⁰ Nipəhririən agin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, iətəmimi pəh iətəm tatos iətəmi u iətahli=pinə, kəni niki tagiən ohni, təhmen=pən əmə məmə in tatos min iəu, kəni niki tagiən ohniəu. Konu iətəmimi iətəm tatos vivi iəu, kəni niki tagiən ohniəu, təhmen=pən əmə məmə in tatos vivi min rəhak Tatə, kəni niki tagiən ohni.”‡

† 13:3 Mat 28:18 ‡ 13:10 Jon 13:18 § 13:14 1Pitə 5:5 * 13:15 Iesu təmöl uək rəha slef, kəni molkeikei məmə okətol uək rəha slef kəm kitah min nəuvein. Suaru min tepət o nasiriəin e kitah min nəuvein lanəha. † 13:17 Mat 7:24,25; Luk 11:28; Jem 1:25 ‡ 13:18 Jon 13:10 § 13:18 Jon 15:16 * 13:18 Sam 41:9 † 13:19 “İəu u İnu” — Afin-to futnot e Jon 8:24. ‡ 13:20 Mat 10:40; Jon 17:18

Iesu tāmēni pätigēm māmә Jutәs in otegahanpән lan e nәhlmi tikimir min

(Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

²¹ Nian Iesu tinәni pätigēm rәkis nәghatiәn әha, kәni nikin tәmәfigēm pik, kәni in tәni māmә, “Nipәhriәniәn agin u iәtәni=pinә kәm tәmah māmә, itәmah kәti u ikinu otegahan=pән lak e nәhlmi tikimir min rәhak.”

²² Kәni rәhan min nәtәmimi kәmotәsal=pән moteruh ilah min, minotәruru agin māmә in tәtәni pәh.

²³ Kәni ilah kәti u iәtәm Iesu in tolkeikei pik,[§] in tәtәmәhli iuәkir әmә o Iesu. ²⁴ Kәni Saimon Pitә, in tәmasiuәn=pән kәm in māmә, “Әtapuәh-to ohni, māmә iәtәmimi pәh kәha in tәtәni.”

²⁵ Kәni suah kәha tәmiәu-iәu muva iuәkir o Iesu, kәni mәtapuәh ohni māmә, “?Iәrmәnig, pәh u nәtәni?”

²⁶ Kәni Iesu tәni māmә, “Iәu iәkәmkәris piret nәuветin, konu mәuveri=pән e sup, kәni mәfән kәm in, konu suah u, inko.” Kәni әmeiko, in tәmәmkәris piret kәti, mәuveri=pән e sup, kәni mәfән kәm Jutәs, nәti Saimon Iskariot. ²⁷ Kәni Jutәs tәmos piret u. Kәni rәueiu agin, Setән[†] tinәuveg rәhan nәtәligiәn.

Kәni Iesu tәni=pән kәm in māmә, “Nati u nәkәmә natol, uvēn uәhai әmә mol.”[‡] ²⁸ Nәtәmimi min u rәha Iesu nәtәm kautәmәhli titәlau e tepil mәutauәn, ilah kәsotәhruniәn māmә Iesu tәmәni=pән nәghatiәn u kәm in o nak. ²⁹ Jutәs in tәtәharu kәtim rәha mәni rәhalah, kәni ilah nәuvein nikilah tәhti māmә Iesu tәmәni=pән kәm in māmә otuvән mos nәhmtin nauәniәn nәuvein niglah o lafet, uә nәmә tәhro tәtuvән otәfән mәni kәti kәm nanrah min.[§] ³⁰ Kәni nian Jutәs tәmos rәkis piret u, tәmәhtul miet uәhai әmә. Kәni tinapinәpu rәkis.*

[§] 13:23 iәtәmimi iәtәm nauәuә u tәtәni, in Jon u iәtәm tәtәmәhli iuәkir o Iesu e tepil. In u, iәtәm Iesu tolkeikei pik, mәtәu in tәmәtei nauәuә u, kәni mәsәniәn nәrgin. * 13:23 E

noliәn rәhalah e nian әha, ilah kautәmәhli lanәha mәutauәn. [†] 13:27 Setән — Afin-to e tiksinäri. [‡] 13:27 Luk 22:3 [§] 13:29 Jon 12:5-6 * 13:30 Tinapinәpu mәtәu-inu lapin, mәtәu tinapinәpu min e niki nәtәmimi. E Luk 22:53, Iesu tәmәni kәm pris asoli min, mine nәtәmi asoli rәha soldiә min, mine nәtәmi asoli rәha nәtәm Isrel māmә, “Mәtәu rәueiu әha, in nian әhruahru rәhatәmah, kәni nәsanәniәn rәha napinәpuәn in tәtәrmәnig.” [†] 13:31

Jon 12:23 [‡] 13:32 Jon 17:1-5 [§] 13:33 Jon 7:33-34 * 13:34 Jon 15:12; 1Jon 2:7-11; 3:11 [†] 13:34 Lev 19:18; 1Tәs 4:9; 1Pitә 1:22 [‡] 13:34 Efәs 5:1-2; 1Jon 4:10-11 [§] 13:35 1Jon 3:14; 4:20 * 13:36 Jon 14:2

[†] 13:38 Jon 18:27

Iesu tāmēni nәghatiәn vi kәti māmә okotol

³¹ Nian Jutәs tiniәt rәkis, kәni Iesu tәni māmә, “Rәueiu әha, Uhgin tinatәfәri nәrgi Nәti iәtәmimi,[†] kәni Nәti iәtәmimi tinatәfәri nәrgi Uhgin. ³² Mәtәu nian Nәti iәtәmimi tinol әpu rәkis nәpәtiәn rәha Uhgin, kәni Uhgin aru әmә in otol әpu min nәpәtiәn rәha Nәti iәtәmimi. Kәni in otol әmә uәha rәueiu әmә.[‡]

³³ “Nenәtik min, ko iәsatigiәn tuvәh kitalah min itamah. Kәni itamah onәman-otәsal lak, mәtәu iәu iәtәni min nәghatiәn kәtiәh әmә kәm tәmah u rәueiu, iәtәm iәmәni=pән kәm nәtәmi asoli min rәha Isrel aupән. Iәtәni=pinә kәm tәmah māmә, ikin әha iatuvән ikin, itәmah nәkotәruru nuvēniәn ikin.[§]

³⁴ “Iәu iәtәni=pinә nәghatiәn vi kәti kәm tәmah māmә nәkotәkeikei mautol.* Itәmah nәkotәkeikei motolkeikei itamah min.[†] Iәu iәmolkeikei itamah, kәni itamah nәkotәkeikei motolkeikei itamah min tәhmen әmә lanәha.[‡] ³⁵ Kәni nәmә nәkolkeikei lanu itamah min, kәni nәtәmimi rәfin okotәhrun māmә itamah rәhak min nәtәmimi.”[§]

Iesu tāmēni pätigēm māmә Pitә otәpanәni māmә in tәruru Iesu

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

³⁶ Kәni Saimon Pitә tәtapuәh ohni māmә, “?Iәrmәnig, ik onәkuvән iә?”

Kәni Iesu tәni=pән kәm in māmә, “Ikin әha iәu iatuvән ikin, ik nәkәruru nitәu=paiaәn iәu rәueiu, mәtәu uәrisig ko, onәpanuva.”*

³⁷ Kәni Pitә tәtapuәh ohni māmә, “?Iәrmәnig, oiәsitәu-pәniәn ik u rәueiu o nak? Iәu, nikik tagiәn әmә māmә iәkimis ohnik.”

³⁸ Kәni Iesu tәni=pән kәm in māmә, “?Ik nәkәmә nikim tagiәn әmә māmә onәkimis ohniәu? Nipәhriәniәn agin u iәtәni kәm ik

məmə, mənig otəsəkəkə əhanəhian, kəni ik onəkəni mau kisil məmə nəkəruu iəu.”†

14

Iəsu in suaru o nuvəniən o Tatə Uhgın

¹ Kəni Iəsu təməni=pən kəm lah məmə, “Nikitəmah təsəhməian. Itəmah nəkotəkeikei motəhatətə e Uhgın,* kəni motəhatətə min lak. ² E nimə rəha Tatə rəhak, nəuan tēpət əha ikin. Nəghatien u in nipəhrionien. Nəmə təsolien lanəha, ko inəni=pinə rəkis kəm təmah. Rəueiu əha, iəu iatuvən, iəkol əpenə-penə rəhatamah.† ³ Kəni mətəu-inu iəkuvən mol əpenə-penə o təmah, kəni iəu oiəpanitəlig=pa min mos itəmah nəkəhuva motatig kitah min iəu,‡ məmə itəmah onəkotatig ikinu iətəm iəu min iətatig ikin.§ ⁴ İkin əha iatuvən ikin, itəmah ninotəhrun rəkis suaru rəhan.”

⁵ Mətəu Toməs tənı=pən kəm in məmə, “İərmənig, itimah iəkotəruu ikin ko natuvən ikin. ? İəkotəhro lanu lan motəhrun suaru tatuvən ikin əha?”

⁶ Kəni Iəsu tənı=pən kəm in məmə, “İəu u,* Suaru ohni.† Kəni iəu u, Nəukəti Nipəhrionien,‡ kəni iəu u, Nəukəti Nəmiəgəhian.§ İətəmini kəti ko təsuvəniən o rəhak Tatə nəmə iəu iəsosian in muvən.* ⁷ Nəmə nəmotəhrun iəu, kəni nəmotəhrun min rəhak Tatə.† Kəni tol lanəha, tətəuin rəueiu, ninotəhrun rəkis in, kəni minoteruh.”

⁸ Kəni Filip tənı=pən kəm in məmə, “İərmənig, əui, əgətu—to Tatə Uhgın e timah. Nati əmə u inu, itimah iəkotolkeikei.”‡

⁹ Kəni Iəsu tənı=pən kəm in məmə, “Filip, iəu iəmatig təfəməh kitah min itəmah. Mətəu ik nəkəruu əhanəh iəu. İətəmini iətəm tateruh iəu, in tateruh Tatə Uhgın.§ Təhro ik nətəni məmə, “Əui, əgətu Tatə Uhgın kəm timah?”* ¹⁰ ? İk nəşəhatətəian məmə iətatig e Tatə Uhgın, konu Tatə Uhgın tətətig lak?† Nəghatien min u iəkətanı kəm təmah, səniəmə rəhak əmə. Tatə Uhgın u, nian rəfin, tətətig lak, inu

in tatol rəhan min u uək. ¹¹ Itəmah onəkotəkeikei motəhatətə lak nian iəu iətəni məmə iətatig e Tatə Uhgın, konu Tatə Uhgın tətətig lak. Mətəu nəmə kəpə, təuvir məmə nəkotəhatətə lak o nəfigəmiən rəha uək asoli min iətəm iəmatol.‡ ¹² Nipəhrionien əgin u iətəni kəm təmah məmə, iətəmini iətəm tətəhatətə lak, in otol nolien uək min u iətəm iəu iəmatol.§ Əuəh, in otol nolien uək təri təhmin min tapirəkis uək min u iətəm iəu iəmol, mətəu-inko iəu oiəkətuven o Tatə Uhgın. ¹³ İəu Nətin, kəni nəmə nəkoteasiə e nati kəti e nərgək, nati əpnəpin nəmə nəkoteasiə e nati nak, iəu iəpanol,* məmə uək u rəha Nətin otəfəri nərgi Tatə Uhgın. ¹⁴ Kəni nəmə onəkoteasiə e nati kəti ohniəu, e nərgək, kəni iəu iəkol.”

*Iəsu təməni məmə
Narmin Rəha Uhgın otuva*

¹⁵ Kəni Iəsu təməghati əhanəh matuvən, mətəni məmə, “Nəmə itəmah nəkotolkeikei iəu, konu itəmah onəkotol nəghatien rəhak.† ¹⁶ Kəni iəu, oiəkeasiə e Tatə Uhgın məmə in otahli=pa İasiru‡ kəti min o təmah. Kəni in otətatig itulin itəmah min. ¹⁷ Suah u inu, in Narmin rəha Nipəhrionien.§ Nətəmini rəha nəhue niftəni u, ko kəsotosian in e nikilah,* mətəu-inu ilah kəsoteruhien in, motəruu in. Mətəu itəmah, nəkotəhrun in, mətəu-inko in tətətig itəmah min. Kəni in otəpanatig e nikitəmah.

¹⁸ “Nian iəu iəkiet e təmah, ko iəsəpəhien itəmah nəkotatig pisin əmə, təhmen e iətəm kəmimis-ərin. İəu iəpanitəlig=pa min o təmah. ¹⁹ Otəsuvəhian, nətəmini rəha nəhue niftəni u ilah okəsoteruhien iəu. Mətəu itəmah onəpanoteruh iəu.† Kəni mətəu-inu iəu iəpanəmiəgəh, itəmah min onəpanotəmiəgəh.‡ ²⁰ E nian rəha natimnati min u, kəni itəmah onəkotəhrun məmə iətatig e rəhak Tatə.§ Kəni itəmah nəkotatig lak, konu iəu iətatig e təmah.

* 14:1 Sam 4:5 † 14:2 Hip 11:16 ‡ 14:3 1Təs 4:16-17; 2Kor 5:8; Fil 1:23 § 14:3 Jon 12:26 * 14:6 Jon 6:35 † 14:6 Jon 10:9; Hip 10:20 ‡ 14:6 Jon 1:14 § 14:6 Jon 1:4 * 14:6 Uək 4:12 † 14:7 Jon 1:18; 1Jon 2:23 ‡ 14:8 Eks 33:18 § 14:9 Aes 9:6; Jon 1:14; 12:45; 2Kor 4:4; Fil 2:6; Kol 1:15; Hip 1:3 * 14:9 Jon 1:18; 10:30; 12:44-45; 13:20 † 14:10 Jon 14:20; 10:38; 17:21 ‡ 14:11 Jon 5:36; 10:38 § 14:12 Luk 10:17 * 14:13 Mat 7:7 † 14:15 Dut 11:13; Jon 13:34; 1Jon 2:3-5,24; 5:3; 2Jon 6 ‡ 14:16 Jon 14:26; 15:26; 16:7 § 14:17 Jon 15:26; 16:13; 1Jon 4:6; 5:6 * 14:17 1Kor 2:14 † 14:19 Jon 16:16 ‡ 14:19 Jon 6:57 § 14:20 Jon 10:38; 17:21 * 14:21 Jon 16:27; 1Jon 2:5

²¹ “Iätəmimi iätəm təmos vivi nəghatien rəhak, kəni matol, iätəmimi u inu in tolkeikei iəu. Kəni iätəmimi iätəm tolkeikei iəu, rəhak Tatə in otolkeikei min in.* Kəni iəu min oiakeikei in. Kəni iəu oiakei əpu iəu kəm in, məmə in otəhrun vivi iəu.”

²² Kəni Jutəs u, (səniəmə Jutəs Iskariot, mətəu iahunin kəti u in iätəmi kəti min rəha Iesu), in təmətapuəh ohni məmə, “? İərmənig, ik onəkəhro lanu kəni mol əpu ik kəm timah əmə, mətəu onəsol əpuian ik kəm nətəmimi rəha nəhue niftəni?”†

²³ Mətəu Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Iätəmimi iätəm tolkeikei iəu, in otatol nəuiak, kəni rəhak Tatə in otolkeikei in. Konu iəu mine rəhak Tatə, itimlau oiakeiəuva mətuatig itimah min. Kəni itimlau iəkuol imatimlau əha ikin.† ²⁴ Iätəmimi iätəm təsolkeikeian iəu, in təsolian nəuiak. Nəghatien min u iätəm nəmotətu iəmatəni, iəməsəni aruiən ilah. Mətəu iəmos ilah o rəhak Tatə iätəm in təmahli=pa iəu iəkuva.‡

²⁵ “İəu iatəni pətigəm nəghatien min u kəm təmah nian iətatig əhanəh kitah min itəmah. ²⁶ Mətəu Narmin Rəha Uhgın u, in İasiru, iätəm Tatə Uhgın otahli=pa e nərgək, in otəgətuən itəmah e natimnati min rəfin. Kəni in otol itəmah məmə nikitəmah otəhtəti natimnati min u iätəm iatəni kəm təmah, məsotaluiən lan.

²⁷ “Rəueiu əha tinuəkir məmə iəu oiakepəh itəmah. İəu iətləhu nəməlinuiən rəhak tətətig o təmah.† Konu nəməlinuiən u, iätəm iəkəfinə, təsəhmenian e nəməlinuiən iätəm nəhue niftəni u tətəfinə. İtəmah, nikitəmah təsəhməian kəni məsotəgənian.

²⁸ “İtəmah ninotətu rəkis rəhak nəghatien, iəməni=pinə kəm təmah məmə, ‘İəu oiaəpanəpəh itəmah, mətəu uərisig, oiaəpanitəlig=pa min o təmah.’ Nəmə nəkotolkeikei pəhriən iəu, kəni nikitəmah otəgən əmə məmə nəkotəruh iəu iətuəvən o rəhak Tatə, mətəu-inu in ilis tapirəkis iəu. ²⁹ İəu iatəni pətigəm rəkis əmə

natimnati min u kəm təmah u rəueiu, nian ilah kəsotol əhanəhian, məmə nian ilah kinəhuva mautol nipehriənian lan, kəni itəmah onəkotəhatəta lak. ³⁰ Rəueiu əha, ko iəsəghatien təfəməh min kəm təmah, mətəu-inu Setən u iərmənig rəha nəhue niftəni u,‡ in tinuəva. In təsosiən nəsanəniən məmə otol win lak.‡ ³¹ Mətəu iəu iatol əhruahru əmə nəuia Tatə Uhgın məmə nətəmimi rəha nəhue niftəni okotəhrun məmə iəu iəkolkeikei in.*

“İntələh, pəh kotəhtul motəgim u ikinu, mautəhuəvən.”

15

Iesu in təhmen
e nəukəti nigı pəhriən

¹ Kəni Iesu təni məmə, “İəu u,* iəu iəkəhmen e nəukəti nigı pəhriən. Kəni rəhak Tatə in təhmen e iätəmimi iätəm tətəhtəlin nigı u.† ² Nəhlmi nigı min rəfin iätəm kəsotəuəian, in tətətei rəkis ilah, kəni nəhlmi nigı rəfin u iätəm kautəuə, in tətəfəl vivi ilah,‡ məmə ilah okotəuə e nəualah tətət.‡ ³ İtəmah nəkotəhmen e nəhlmi nigı u. Kəni iəu inafəl vivi rəkis itəmah e nəghatien min iätəm iəməni=pinə kəm təmah.* ⁴ Otəhtul=pa lak,† kəni iəu oiakehtul=pinə e təmah. Nəhlmi nigı otəsəuəian nəmə in təsəhtul-pənian e nəukətin. Təhmen əmə, itəmah ko nəmiəgəhian rəhatəmah təsəuəian e nəuan nəmə nəsotəhtul=paian lak.‡

⁵ “İəu u, iəu nəukəti nigı. Kəni itəmah nəhlmi nigı min, nəhlmi nigı min iätəm tatilpin=pa vivi lak, mautəhtul=pa. Nəmiəgəhian rəha iätəmimi iätəm tətəhtul=pa lak kəni iätəhtul=pən lan, in otəuə e nəuan tətət. Mətəu itəmah u, nəmə nəsotəhtul=paian lak, ko nəsotolian nati kəti.‡ ⁶ Nəmə iätəmimi təsəhtul=paian lak, in təhmen e nəhlmi nigı kəti, iätəm kinəraki lan kəni tinimətu rəkis. Nəhlmi nigı min tol lanəha, kəhrun nəmki-pənian e nigəm, kuan əhtuə.* ⁷ Nəmə itəmah

† 14:22 Uək 10:41 ‡ 14:23 Esik 37:27-28; Sek 2:10; Efəs 3:17; 1Jon 4:12,16; Nəh 21:3 § 14:24 Jon 5:19;

7:16; 8:28; 12:49-50 * 14:26 Jon 15:26; 16:7,13; 1Jon 2:27 † 14:27 Aes 9:6-7; Luk 2:14; 24:36; Jon 16:33; Rom 5:1;

Fil 4:7 ‡ 14:30 Jon 12:31 § 14:30 Otəsəvəhian kəni nəmə təhro nətəmimi rəha Iesu nikiləh

otəhtəti məmə Setən tatol win. Mətəu Iesu təməni nəghatien u məmə otləfəri nətəligian

rəhalah məmə nipehriənian, nətəligian rəha Uhgın tinətuəva. * 14:31 Jon 10:18; 12:49 * 15:1

Jon 6:35 † 15:1 Aes 5:1-7 ‡ 15:2 Hip 12:5-11 § 15:2 Mat 7:20; Kəl 5:22-23; Efəs 5:8-9; Fil 1:11 * 15:3

Jon 1:29; 13:10; Efəs 5:26 † 15:4 Jon 6:56 ‡ 15:4 Afin-to e futnot əpəha Jon 6:56. § 15:5 Fil 4:13

* 15:6 Mat 3:10

nəkotəhtul=pa lak, kəni nəghatjən rəhak nəmotətəu rəkis tətətig e nikitəmah, nati nak itəmah nəkotolkeikei, nəkotəhrun neasiəjan lan. Kəni Uhgjin otol kəm təmah.[†]
⁸ Nian nəmiəgəhijən rəhatəmah otəuə e nəuan tepət,[‡] nati əha in tətəfəri nərgi rəhak Tatə, kəni e noljən u, tətəgəjun məmə itəmah rəhak min nətəmini.[§]

⁹ “Tatə Uhgjin in tolkeikei pik iəu. Təhmen əmə, iəu iəkolkeikei itəmah lanəha. Otəhtul e rəhak nolkeikeiən.^{*}
¹⁰ Nəmə itəmah nautol rəhak nəghatjən, kəni onəkotəhtul=pa e rəhak nolkeikeiən, təhmen əhruahru əmə məmə inu iəu iəmol nəghatjən min rəha Tatə Uhgjin, kəni iətahtul=pən e rəhan nolkeikeiən.^{*}
¹¹ Iəu iəmətəni pətigəm nəghatjən min u kəm təmah, məmə nikitəmah otətagiən, təhmen əmə məmə iəu nikik tətəgiən. Konu nikitəmah otəgiən magjən məriauah.[†]

¹² “Itəmah nəkotəkeikei mautol nəghatjən u rəhak. Tətəni məmə itəmah onəkotolkeikei itəmah min, təhmen əmə məmə iəu iəkolkeikei itəmah lanəha.[‡]
¹³ Iətəmi kəti tikə iətəm tolkeikei pik in kəti tapirəkis iətəmini u iətəm tətəgəhan e rəhan nəmiəgəhijən məmə otosmiəgəh in min nəuvein.[§]
¹⁴ Kəni nəmə itəmah nəkotol natimnati min u iətəni kəm təmah, tətəgəjun məmə itəmah ko, iəu min nəuvein.

¹⁵ “Iəu oiasəuin minjən e təmah məmə noluak min rəhak, mətəu-inu iətəm tatol uək, in təruru natimnati min iətəm rəhan iətəmi asoli tatol. Mətəu rəueiu əha, iəu iəkauin e təmah, məmə iəu min nəuvein, mətəu-inu natimnati min rəfin u iətəm iəmətəu o rəhak Tatə, inəni pətigəm rəkis kəm təmah.^{*}
¹⁶ Itəmah nəməsotitəpinjən iəu, mətəu iəu iəmitəpin itəmah.[†] Kəni iəu iəmələhu=pən itəmah məmə itəmah onəkəhuvən motol uək, kəni uək rəhatəmah otəuə e nəuan.[‡] Kəni nəuan u, in otətətig. Tol lanəha, kəni

nəmə nəkoteasjə e natimnati min kəm Tatə Uhgjin e nərgək, kəni in otəfinə kəm təmah.
¹⁷ Iətəfinə nəghatjən kəti kəm təmah in tol lanu. Itəmah onəkotəkeikei motolkeikei itəmah min.”[§]

Nətəmini rəha nəhue niftəni, ilah kəutəməki e nətəmini rəha Iesu

¹⁸ Kəni Iesu tən=pən məmə, “Okəmə nətəmini rəha nəhue niftəni u kəutəməki e təmah, nikitəmah otəkeikei məhti məmə əupən, ilah kəmotəməki lak lanəha.”^{*}

¹⁹ Okəmə itəmah nətəmini rəha nəhue niftəni u, kəni nətəmini rəha nəhue niftəni okotolkeikei itəmah, mətəu-inu rəhalah u itəmah. Mətəu səniəmə itəmah nətəmini rəha nəhue niftəni u. Iəu iəmitəpin rəkis itəmah, kəni mos rəkis itəmah o nəhue niftəni. Kəni o nati u inu, nətəmini rəha nəhue niftəni, kəutəməki e təmah.[†]

²⁰ Nikitəmah otəkeikei mətəhti nəghatjən u iəməni=pinə rəkis kəm təmah məmə, ‘loluak əmə kəti, təsapirəkisjən rəhan iətəmi asoli.[‡] Kəni mətəu-inu nətəmi rəha nəhue niftəni u, ilah kəutol tərəh agin ohniəu, kəni tol lanəha, ilah okotol noljən kətiəh əmə e təmah.[§] Nəmə ilah kəmotol rəhak nəghatjən, kəni ilah okotol rəhatəmah nəghatjən. Mətəu ilah kəməsotol aginjən rəhak nəghatjən min.
²¹ Ilah okotol natimnati min lanəha, mətəu-inu itəmah rəhak min nətəmini.^{*} Ilah okotol lanəha, mətəu-inu ilah kotəruru Uhgjin iətəm təmahli=pa iəu.[†]

²² “Iəmuva kəni maghəti kəm lah. Tol lanəha nəua nəghatjən u, ilah kəmoteruh əsas rəhalah noljən tərəh min. Mətəu kəmotəuhlin matəlgiləh ohniəu motəpəh rəhak nəghatjən. Kəni rəueiu, ko kə-sotəniən məmə rəhalah noljən tərəh tikə.[‡][§]

²³ Iətəmini iətəm tətəməki lak, in tətəməki min e rəhak Tatə.
²⁴ Iəmuva mol uək min u e nəhmtiləh iətəm ko iətapisin kəti təməsoljən. Tol lanəha, ilah kəmotəhrun məmə pəh u iəu. Kəni nati əpnəpin kə-motəhrun iəu, mətəu kəutəməki lak, kəni

[†] 15:7 Mat 7:7 [‡] 15:8 kəl 5:22-23 [§] 15:8 Jon 8:31 ^{*} 15:10 Jon 14:15 [†] 15:11 1Jon 1:4 [‡] 15:12 Jon 13:34 [§] 15:13 Jon 10:11; Rom 5:7,8; 1Jon 3:16 ^{*} 15:15 Jon 8:26 [†] 15:16 Jon 13:18 [‡] 15:16 Jon 15:5
[§] 15:17 Jon 15:12 ^{*} 15:18 Aes 66:5; 1Jon 3:13 [†] 15:19 Jon 13:16; 17:14 [‡] 15:20 Jon 13:16 [§] 15:20 2Tim 3:12 ^{*} 15:21 Aes 66:5; Mat 5:10-12; 10:22; Luk 6:22-23; Uək 5:41; 1Pitə 4:14; Nəh 2:3 [†] 15:21 Jon 16:1-3 [‡] 15:22 Iesu iəmuva kəni mol əpu rəhalah noljən tərəh, kəni mol suaru o nitisjən ilah e təfəgə tərəh. Mətəu nətəmini rəha nəhue niftəni kəutəməki məmə inko Iesu tatol əpu noljən tərəh min rəhalah. Tol lanəha, ilah kotəpəh in kəni mautohtəu=pən napinəpuiən mapirəkis nəhəgəhəgiən, kəni nati u in təfəgə tərəh asoli. (Jon 3:19-21; 9:39-41) [§] 15:22 Jon 9:41; Rom 1:20; 2:1; Luk 11:31-32

tol lanəha məmə kəutəməki min e rəhak Tata. Kəni rəueiu, ko kəsotənən məmə rəhalah nolən tərəh tika.* ²⁵ Mətəu natimnati min əha otəkeikei mol lanəha, kəni mol məmə nəghatən u otuva pəhriən iətəm nətəmini aupən kəmotətei rəkis e nauəuə rəha Lou. Rəhalah u Lou iətəm kotolkeikei pik tətəghati e lah mətəni məmə, 'İəu iəsolien nati kəti e lah, mətəu ilah kotəməki agin lak, mautol timəti kəm iəu.†

²⁶ "Mətəu nian İasiru otuva, in otəni pətigəm iəu. Narmin rəha Nipəhriənən u, tatsipən e Tatə Ughin.‡ İəu iəkahli=pa in tuva o təmah. ²⁷ Konu itəmah min, onəkotəkeikei motəhtul pətigəm motəni iəu,§ mətəu-inu itəmah nautatig kitah min iəu e nətuəuinən e uək rəhak muva mətəuərus=pa u rəueiu.

16

¹ İəu inətəni pətigəm natimnati min u kəm təmah məmə nəsotəhlmanən e rəhatəmah nəhatətəien. ² İlah okəpanotəghi pətigəm itəmah e nimə min rəha nuhapuminən rəhalah;* kəni nipəhriənən agin, nian əha ikin tətəuə iətəm nətəmini okotohamu itəmah, kəni nikilah təhti məmə ilah kəutol uək təuvir kəti rəha Ughin.† ³ İlah okotol natimnati min u, mətəu-inu ilah kotərru pəhriən Tatə Ughin, kəni motərru pəhriən min iəu.‡ ⁴ Mətəu iəu iəkaupən mənə pətigəm natimnati min u kəm təmah. Kəni nian ilah kinotətuəuin minautol e təmah, kəni nikitəmah otəhti məmə iəu iəməni rəkis natimnati min u kəm təmah."

Uək min iətəm

Narmin Rəha Ughin otəpanol

Kəni İesu təghati əhanəh matuvən, mətəni məmə, "İəu iəməsəni pətigəmiən natimnati min u kəm təmah aupən, mətəu-inu iəmətatig kitah min itəmah. ⁵ Mətəu rəueiu iəkitəlig=pən min o rəhak Tatə iətəm təmahli=pa iəu, mətəu itəmah kəti təsətapuəhiən ohniəu məmə, "İlk onakuvən iə?" ⁶ Mətəu rəueiu, tol lanu lan məmə iəməni iətimnati min u kəm təmah, kəni nikitəmah təmahmə. ⁷ Mətəu iəu iətəni pəhriən kəm təmah məmə, otəuvir pik o

təmah məmə iəu iəkəgim rəkis e təmah. Mətəu-inu məmə iəsəgim rəkisən e təmah, kəni ko İasiru§ təsuvaən matig itəmah min. Mətəu məmə iəu iəkəgim muvən, kəni iəu iəkahli=pa in tuva matig o təmah.* ⁸ Kəni nian in otuva, kəni otəgətuən nətəmini rəha nəhue niftəni məmə ilah nol təfəgə tərəh, kəni nətəligiən rəhalah təsəhmenən o nolən iətəm təhrəuəru e nəhmti Ughin, kəni nətəligiən rəhalah təsəhmenən o nakiliən nolən rəha nətəmini. ⁹ Narmin u otəgətuən ilah məmə ilah nol təfəgə tərəh,† mətəu-inu kəsotəhatətəien lak. ¹⁰ Narmin u otəgətuən ilah məmə nətəligiən rəhalah in təsəhmenən o rəhalah nəhrəuəru e nəhmti Ughin,‡ mətəu-inu iəu iəkitəlig=pən min o rəhak Tata, kəni itəmah onəsotəruhiən iəu. ¹¹ Narmin u otəgətuən ilah məmə nətəligiən rəhalah in təsəhmenən o nakiliən nolən rəha nətəmini, mətəu-inu Ughin in tinakil rəkis iərmənig rəha nəhue niftəni u, Setən.§

¹² "İəu iətos əhanəh natimnati tepət min məmə iəpanəni kəm təmah. Mətəu rəueiu əha, ko nəsotos rəfinən ilah. Tiəkis pik o təmah.* ¹³ Mətəu nian Narmin rəha Nipəhriənən otuva,† in otit itəmah, mol məmə itəmah nəkotəhrun nipəhriənən min rəfin. In ko təsəni aruən rəhan əmə nəghatən. In otəni pətigəm əmə natimnati min u in tətətəu o Tatə Ughin. Kəni in otəni=pinə min kəm təmah natimnati min u nian kəti okəpanəhuva. ¹⁴ In otətəu nəghatən pəhriən ohniəu kəni mətəni pətigəm kəm təmah. E nolən u, in otəfəri iəu. ¹⁵ Natimnati min rəfin rəha Tatə Ughin, in rəhak.‡ Tol lanəha, kəni iəu iətəni məmə, Narmin u, in otətəu nəghatən pəhriən ohniəu kəni matol əpu nipətin kəm təmah."

Otəsuvəhiən koteruh İesu

¹⁶ Kəni İesu tənə=pən məmə, "Otəsuvəhiən onəsotəruhiən iəu, mətəu uərisig ko, təsuvəhiən, kəni onəmanoteruh min iəu."§

¹⁷ Kəni nətəmini min nəuvein rəhan, ilah kəutətapuəh-ətapuəh kəm lah min məmə, "Nəghatən u, nipətin nak? In

* 15:24 Jon 5:36; Mat 11:20-24 † 15:25 Sam 35:19; 69:4

‡ 15:26 Jon 14:26 § 15:27 Luk 24:48; Jon 21:24; 1Jon

1:2; 4:14 * 16:2 Jon 9:22; 12:42 † 16:2 Uək 26:9-10

‡ 16:3 Jon 15:21; 1Jon 3:1 § 16:7 Jon 14:16 * 16:7

Jon 7:39 † 16:9 Jon 15:22 ‡ 16:10 Aes 64:5; Mat 5:20; Rom 1:17; 3:21,22; 10:3; Fil 3:6-9; Tait 3:5; 1Pitə 3:18

§ 16:11 Jon 12:31 * 16:12 Mak 4:33 † 16:13 Jon 14:17

‡ 15:26 Jon 14:26 § 15:27 Luk 24:48; Jon 21:24; 1Jon

‡ 16:3 Jon 15:21; 1Jon 3:1 § 16:7 Jon 14:16 * 16:7

Jon 7:39 † 16:9 Jon 15:22 ‡ 16:10 Aes 64:5; Mat 5:20; Rom 1:17; 3:21,22; 10:3; Fil 3:6-9; Tait 3:5; 1Pitə 3:18

§ 16:11 Jon 12:31 * 16:12 Mak 4:33 † 16:13 Jon 14:17

‡ 16:15 Jon 17:10 § 16:16 Jon 14:18

tətəni kəm tah māmə, ‘Otəsuvəhiən onəsoteruhian iau, mətəu uərisig, otəsuvəhiən, nəmanoteruh min iau.’ Kəni in təni māmə, ‘Mətəu-inu iəu iatuvən o Tatə Uhgīn.’¹⁸ Nəghatīən u, ‘otəsuvəhiən’ nīpətīn nak? Kitah kotəruu nəghatīən min əha in tətəni.”

¹⁹ Kəni Iesu tinəhrun rəkis māmə ilah kotolkeikei māmə okotəpuəh o nati kəti ohni, kəni tənī=pən kəm lah māmə, “? Təhro? Iəu iəmāni māmə, ‘Otəsuvəhiən itəmah nəsoteruhian iəu. Mətəu uərisig, təsuvəhiən onəmanoteruh min iəu.’ ? Kəni rəueiu nəutəpuəh o təmah min o nīpəti nəghatīən u? ²⁰ Nīpəhriənian agin u iətəni māmə, itəmah nikitəmah otahmə, itəmah onəkotasək pik,* mətəu nətəmimi rəha nəhue niftəni, nikiləh otəgiən. Itəmah onəkotəpuəh tərāh pik agin, mətəu nahməiən rəhatəmah otəuhlin=pa e nagiənian.† ²¹ Nian nāmə tinuəkir māmə pətān kəti otemək, kəni in otətəu tərāh, mətəu-inu tinol nian rəhan māmə otətəu nahməiən əha. Mətəu uərisig, nāmə nətin tinair rəkis, kəni in nikin təsəhti minian nahməiən əha. In nikin tətəgiən pik mətəu-inu nətin tinair=pa e nəhue niftəni. ²² Kəni təhmen əmə, rəueiu əha itəmah nəutətəu tərāh. Mətəu uərisig, konu iəu iəkəruh min itəmah. Konu nikitəmah otəgiən pik, ko iətəmimi kəti təsəl minian itəmah nikitəmah təhmə min. ²³ O nian əha, itəmah onəsotəpuəh minian o nati kəti ohniəu. Nīpəhriənian agin u iətəni kəm təmah māmə, nāmə itəmah nəkotəpuəh e nati kəti o Tatə Uhgīn e nərgək, kəni in otəfinə kəm təmah.‡ ²⁴ Mətəuərus=pa u rəueiu, itəmah nəsotəpuəh əhanəhiən e nati kəti e nərgək. Otəpuəh lan e nərgək, kəni onəkotos, māmə nikitəmah otəgiən məri məriəuəh.”§

Iəu təməhpəhu rəkis e natimnati min rəha nəhue niftəni

²⁵ Kəni Iesu tətəghati əhanəh matuvən mətəni māmə, “Iəu iətəni=pinə natimnati min u e nəghatīən əuhlin, mətəni kəm

təmah.* Mətəu nian əha ikin tətəuə, iətəm iəu iəsəni minian nəghatīən əuhlin lan, mətəu oiəkənus=pinə rəhak Tatə kəm təmah e nolīən kəti māmə itəmah onəkotəhrun vivi in lan. ²⁶ E nian əha, itəmah onəkoteasie e natimnati kəm rəhak Tatə e nərgək, mətəu iəu iəsəniən māmə iəu iəkuvən e nərgitəmah measie e natimnati ohni† ²⁷ mətəu-inu Tatə Uhgīn, in əmə tolkeikei pik itəmah. In tolkeikei itəmah mətəu-inu itəmah nəkotolkeikei iəu, kəni itəmah nəmotəhatətə māmə iəu iəmsipən lan. ²⁸ Iəu iəmsipən e Tatə Uhgīn, muva e nəhue niftəni u. Konu rəueiu otəsuvəhiən kəni iəkəpəh min nəhue niftəni u, mitəlig=pən min o Tatə Uhgīn.”

²⁹ Kəni nətəmimi min rəhan kəutəni māmə, “In konu! Rəueiu əha ik nəsəghati əuhlin minian! Ik nətəni əhruəhu əmə kəm timah. ³⁰ Rəueiu əha inotəhrun māmə ik nəkəhrun natimnati rəfin agin, kəni nati əppəpən nāmə iətəmi kəti təsəpuəh əhanəhiən nati kəti ohnik, mətəu ik nəkəhrun nuhalpinian nəghatīən min rəfin iətəm kəsəpuəh əhanəhiən lan. Kəni nati u, tol kəni itəmah iəkotəhrun māmə ik nəmsipən e Uhgīn.”

³¹ Kəni Iesu tənī=pən kəm lah māmə, “? Nīpəhriənian, itəmah nīnotəni nīpəhriənian lak u rəueiu?‡ ³² Itəmah otətəlig-to lan, nian əha ikin tətəuə, nīpəhriənian māmə nian əha tiniet pətigəm=pa rəkis, iətəm nətəmimi okotəgəu rəkis itəmah, nəkotaiu atiti, məhuvən imatəmah min ikin, motəpəh iəu, iəu pisin əmə.§ Mətəu ko iəu iəsən pisin əməiən, mətəu-inu nian rəfin rəhak Tatə tətətig itimlau min.*

³³ “Iəu iəmāni pətigəm rəkis natimnati min u kəm təmah, māmə otol nəməlinuian otətig e nikitəmah mətəu-inu nəutətig lak.† E nəhue niftəni u, nahməiən otepət o təmah,‡ mətəu sətəginian, motəhtul məha-məha,§ mətəu-inu inəhpəhu rəkis nəsanəniən rəha nəhue niftəni.”*

* 16:20 Mak 16:10 † 16:20 Jon 20:20 ‡ 16:23 Mat 7:7 § 16:24 Jon 15:7-8 * 16:25 Mat 13:34; Mak 4:33,34; Jon 10:6 † 16:26 Kitah kotəhrun nuvaian o Uhgīn e nəfakiən, təhmen əmə e kəlkələh min kəutəhuvən o rəhalah min tatə nətəm kotolkeikei ilah. Iəu tətəfaki o nati kətəh əmə, inu, māmə Uhgīn oteruh itəh māmə kotəhruəhu e nəhmtin (Rom 8:34; Hip 7:24-25; 1Jon 2:1-2). Kəni tol lanəha, kitah kotəhrun nuvəniən moteasie e natimnati o Uhgīn. ‡ 16:31 Jon 4:23 § 16:32 Sek 13:7; Mat 26:56; Mak 14:27 * 16:32 Jon 8:29 † 16:33 Jon 14:27 ‡ 16:33 Jon 15:18-21 § 16:33 Mak 13:9 * 16:33 Rom 8:37; 1Jon 4:4; 5:4; Nəh 2:7,11,17,26; 3:5,12,21; 21:7

17

Iesu tāmēfaki aru ohni

¹Nian Iesu tāmēghati rākis, kəni məsal-pəri ilis e neai, kəni mātēfaki mətəni māmə,

“Tatə, rəhak nian tinuva rākis. Iəu iəkolkeikei māmə ik onəkəfəri nərgi Nətim, māmə in min otəmanəfəri nərgəm,*

²mətəu-inu ik nāməfən nəsanənian mine nepətian kəm in, māmə in otarməng e nətəmimi rəfin,† kəni məhrun min nəfənian nāmēgəhian itulin kəm lah min u, nətəm ik nāməfən min ilah kəm in.

³Kəni nāmēgəhian itulin u, nipətin u māmə nətəmimi okotəhrun ik, iətəm ik əmə u ik Uhgīn pəhrīən,‡ kəni motəhrun min Iesu Kristo u, ik nāmahli=pa.§ ⁴Iəu iəmāfəri nərgəm e nəhue niftəni u,* kəni inol rəfin uək iətəm ik nāməfa kəm iəu māmə iəkol.†

⁵Tatə, rəueiu əha, tinol nian rəham māmə onəkəs iəu iəkuvnə mətətig kilau min ik. Əfəri iəu mafa nepətian əhagəhag kəm iəu, təhmen əmə māmə inu, iəmos aupən kilau min ik e nian niftəni u təmatikə əhanəh.‡

Iesu tāmēfaki o rəhan min

⁶“Nətəmimi min u nətəm ik namos rākis ilah o nəhue niftəni mafa ilah kəm iəu, iəu iəmatol əpu nərgəm kəm lah, māmə ilah okotəhrun ik.§ Aupən, ilah rəham min nətəmimi, mətəu rəueiu ik nāməfa ilah e nəhlmək, māmə ilah rəhak min nətəmimi.

Ilah kəmautohtəu=pən rəham nəghatian, ⁷kəni rəueiu əha, ilah kotəhrun māmə, nati min u ik nāməfa kəm iəu, ilah kautsipən əmə ohnik. ⁸Ilah kotəhrun natimnati min u, mətəu-inu ik nāməni=pa rākis nəghatian kəm iəu, kəni iəu iəmāni=pən kəm lah, kəni ilah kautos e nikilah. Kəni ilah motəhrun māmə nipəhrīənian agin māmə iəu iəmsipinə lam, kəni məutəhatətə lak māmə ik nāmahli=pa iəu.

⁹“Iəu iətəfaki o lah min u. Iəu iəsəfakian o nətəmimi rəha nəhue niftəni, iətəfaki əmə o nətəmimi min u nətəm ik nāməfa ilah kəm iəu, mətəu-inu ilah u rəham min.

¹⁰Nətəmimi min u iatos, ilah rəfin rəham,

konu ilah rəfin u nətəm ik natos, ilah rəhak.* Kəni nətəmimi min u, ik nəmol ilah māmə nāmēgəhian rəhalah tətəfəri nərgək.

¹¹“Rəueiu əha iətuva ohnik, kəni təsuvəhian iəu iəsətigian u e nəhue niftəni u. Mətəu nətəmimi min u, ilah okotətig əhanəh e nəhue niftəni u. Tatə, ik nəkəhruahru agin. Onəkaskəlim nətəmimi min u kotətig vivi e nəsanənian rəha nərgəm u ik nāməfa kəm iəu, māmə ilah okotətig kətiəh əmə, təhmen e lau, kilau kətiəh.† ¹²Nian iəu iəmātig itimah min ilah, kəni mətəpali təuvir‡ o lah, e nəsanənian e nərgəm əmə iətəm ik nāməfa kəm iəu. Iəu iəmateh vivi ilah, iəməsairəuauian e kəti.§ Kətiəh əmə u iətəm nati nərəkinian, inko Uhgīn otəkeikei mahli=pən e Nigəm Asoli.* Konu nati əha otol lanəha, māmə otol nəghatian e Nauəuə Rəha Uhgīn otuva mol nipəhrīənian.

¹³“Rəueiu əha, iətuva ohnik, mətəu iətəni nəghatian min u nian iətətig e nəhue niftəni, māmə ilah min, nikilah otəgian məri məriəuəh, təhmen əmə māmə iəu nikik tətəgion. ¹⁴Iəu iəmāni pətigəm rəham nəghatian min kəm lah. Kəni tol lanəha, nətəmimi rəha nəhue niftəni u, kəsotolkeikeian ilah, kəutəməki e lah,† mətəu-inu ilah səniəmə nətəmimi rəha nəhue niftəni,‡ təhmen əmə māmə iəu səniəmə iətəmi rəha niftəni u.

¹⁵“Iəu iəsətuəhian ohnik māmə onəkəs rākis ilah e nəhue niftəni u. Mətəu iəkolkeikei māmə ik onəkəhtipəsīg e iətəmi tərəh u Setən, māmə otəsuvəian mərəkin ilah. Ik nəkəpali təuvir§ o lah.*

¹⁶“Iəu, səniəmə iətəmimi rəha nəhue niftəni u. Kəni tol lanəha, ilah min səniəmə nətəmimi rəha nəhue niftəni. ¹⁷Rəham nəghatian in nipəhrīənian rəfin. Onəkol rəham nəghatian māmə in otol uək e nāmēgəhian rəhalah māmə ilah nətəmimi pəhrīən rəham motasim motəhruahru.†

¹⁸Ik nāmahli=pa iəu, iəkuva e nəhue niftəni u,‡ kəni təhmen əmə, iəu inətəhli pətigəm

* 17:1 Jon 12:23; 13:31,32 † 17:2 Dan 7:14; Mat 28:18; 1Kor 15:27-28 ‡ 17:3 Jon 17:25,26 § 17:3 Fil 3:8

* 17:4 Jon 13:31 † 17:4 Jon 19:30 ‡ 17:5 Jon 1:1-2; 8:58; 16:28; Fil 2:6-11 § 17:6 Jon 1:18 * 17:10 Jon 16:15 † 17:11 Jon 17:21-23; Sam 133:1; Jon 10:30 ‡ 17:12 “mətəpali təuvir,” nipətin u, iəmateh vivi māmə nati kəti təsərəkinian, məsal vivi o lah. § 17:12 Jon 6:39 * 17:12 Inu Jutəs. Jon 6:70,71

† 17:14 Jon 8:23; 15:19 ‡ 17:14 1Pitə 2:11 § 17:15 “onəkəpali təuvir,” nipətin u, oteh vivi māmə nati kəti təsərəkinian ilah. * 17:15 Mat 24:24; Jon 8:44; 1Pitə 5:8 † 17:17 Lev 11:44-45; Jon 15:3; 1Pitə 1:16 ‡ 17:18 Jon 3:17 § 17:18 Jon 20:21; Mat 28:18-20

min ilah, kautəhuvən e nəhue niftəni.[§]
¹⁹ Kəni iəu iətəfina aru iəu məmā iəkasim o
 nolien nəlpəkauien rəham,^{*} məmā iəkasir
 e nətəmini min u, məmā ilah min okotasim
 motəhruahru, kəni ilah nətəmini pəhriən
 rəham.[†]

Iesu təməfaki o nətəm okəpanotəhatəta
 lan

²⁰ “Iəu iəsəfaki əməiən o nətəmi min
 u, mətəu iətəfaki min o nətəmini min u
 nətəm okəpanotəhatəta lak e nəghatien
 rəha nətəmini min u.” ²¹ Tatə. Iəu iətə-
 faki o lah, məmā ilah rəfin okəhuva kətiəh
 əmə, təhmen=pən əmə məmā inu kilau
 kətiəh əmə, kəni iətəhtul=pinə lam, kəni
 ik nətəhtul=pa lak. Iətəfaki məmā ilah
 okəhuva kətiəh əmə kitah min ik, məmā
 nətəmini rəha nəhue niftəni okotəhatəta
 məmā ik nəmahli=pa iəu.[‡] ²² Ik nənəfa
 rəkis nepətiən[§] kəm iəu, kəni iəu iətəfən
 pəti nepətiən rəhak kəm lah, məmā ilah
 okəhuva kətiəh əmə təhmen əmə məmā
 kilau katuol kətiəh.^{*} ²³ Iətəhtul=pən e nik-
 ilah, kəni ik nətəhtul=pa lak. Tol lanəha,
 iətəfaki məmā, ilah okəhuva kətiəh əmə
 e natimnati min rəfin məmā nətəmini
 min u rəha nəhue niftəni, ilah okoteruh
 motəhrun məmā ik nəmahli=pa iəu, kəni
 məmā ik nəmolkeikei rəham nətəmini[†]
 təhmen əmə məmā inu, ik nəmolkeikei iəu
 mine.

²⁴ “Tatə, ik nəməfa ilah u e nəhlmək məmā
 ilah rəhak min, kəni iəu iəkolkeikei məmā
 ilah okotəhrun nuvaie*n* ikin ko iətəm iəu
 min iəkuvən ikin,[‡] məmā ilah okoteruh
 nepətiən əhagəhag rəhak[§] iətəm iəu iatos.
 Nepətiən əhagəhag u, ik nəməfa kəm iəu,
 mətəu=inu ik nəmolkeikei iəu aupən agin
 nian niftəni u təmatikə əhanəh.^{*}

²⁵ “Tatə, ik nəkəhruahru agin.[†] Nətəmini
 rəha niftəni u, ilah kotəruu ik,[‡] mətəu iəu

iəkəhrun ik. Kəni nətəmini min u rəhak
 min, ilah kotəhrun məmā ik nəmahli=pa
 iəu. ²⁶ Iəu iəmol əpu ik kəm lah, məmā ilah
 okotəhrun vivi ik,[§] konu iəu, oiaəkəikei
 matol əpu ik lanəha, məmā nolkeikeiən
 rəham otinpi vivi nikilah,^{*} kəni məmā
 iəu aru oiaəkati*g* e nikilah. Nolkeikeiən u
 iətəghati lan, in nolkeikeiən rəham, təh-
 men məmā inu ik nəkolkeikei iəu lan.”[†]

18

Tikimir min rəha Iesu kəməhuva mo-
 taskəlim in

(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

¹ Nian Iesu təmaupən məfaki rəkis, kəmo-
 hiet e taun u, kəni motəhapumən=pən e
 nitəni=pən e nipə*g* lauəhtəni kəti, nərgin
 u, Kitron. Kəni ikin əha, kəmərfe*i* nig*i*
 olif tēpət ikin. Kəni Iesu mine rəhan min
 nətəmini min kəməhuvən e niki nig*i* min
 əha.

² Kəni Jutəs u, iətəmini u uərisig in otə-
 panegəhan e Iesu kəm rəham min tikimir,
 in tinəhrun rəkis ikin əha, mətəu=inu nian
 nəuvein, Iesu mine rəhan min nətəmini
 ilah kəutəhapumən ilah min ikin.^{*} ³ Kəni
 pris asoli min mine Farəsi min kəmo-
 tahli=pən soldia min nətəm kautəhtul o
 Nimə Rəha Uhg*i*n kəhuva motəh Jutəs. Kəni
 Jutəs təmit ilah mine soldia min nəuvein
 rəha nətəm Rom, mit ilah məhuvən e niki
 nig*i* olif əha. Ilah kautəmk*i* nəuanisə,
 mine lait min, mine natimnati rəha nəlu-
 aginiən.[†]

⁴ Iesu tinəhrun rəkis məmā natimnati
 min u, in otuva tol lanu lan, mətəu in
 təmaluak muvən o lah, kəni mətəpuəh o
 lah məmā, “Itəmah nəutəsəl e pəh u?”

⁵ Ilah kəmotəni=pən kəm in məmā,
 “Iətəm Nasərit kəti, nərgin u Iesu.” Kəni in
 təni=pən kəm lah məmā, “Mə Iəu u inu.”^{‡§}

* 17:19 Mak 14:24; Luk 22:19; Jon 6:51; 1Kor 11:24; Dut 15:19,21; Tait 2:14; Hip 9:14 † 17:19 Hip 10:10 ‡ 17:21 Jon 3:17 § 17:22 Jon 1:14 * 17:22 Jon 14:20 † 17:23 Jon 16:27 ‡ 17:24 Jon 12:26 § 17:24 Nətəm kəutəfaki kauteh nepətiən rəha Iesu nəuvein u rəuei*u*, (Jon 1:14; 2Kor 3:18). Mətəu kitah kotəhrun məmā nəmə otitəlig=pa, kitah okotəhmen lan, mətəu=inu e nian əha, okoteruh əsas rəhan nepətiən əhagəhag e nəhmtitah (1Jon 3:2). Nepətiən əhagəhag rəha Iesu iətəm rəhan nətəmini min ilah okoteruh, inu rəhan nepətiən məmā in Uhg*i*n, nepətiən əhagəhag əha iətəm in təmos aupən niftəni tēpənati*g*. * 17:24 Jon 1:1-3; 1:14; 1Pitə 1:20 † 17:25 Sam 119:137; Rom 3:26 ‡ 17:25 Jon 15:21; 16:3 § 17:26 Jon 17:6 * 17:26 E fes u, n*i*pəti*n* keiu. Kətiəh, Iesu tətəfaki məmā Tatə Uhg*i*n otolkeikei rəhan min nətəmini, təhmen əmə məmā in tətəfaki Iesu. Mətəu in tətəfaki min məmā rəhan nətəmini okotolkeikei ilah min təhmen əmə məmā Tatə Uhg*i*n in tətəfaki Iesu. † 17:26 Jon 15:9; Rom 5:5 * 18:2 Luk 21:37; 22:39 † 18:3 Uə*k* 1:16 ‡ 18:5 “iəu u inu.” — Af*i*n-to futnot e Jon 8:24. § 18:5 Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8

(Kəni Jutəs, suah u iətəm təmegəhan=pən e Iesu e nəhlmilah, in tətəhtul ilah min.)

⁶ Kəni nian Iesu təməni māmə, “Mə İəu U Inu,”^{*} ilah kəmotan e nəmtahlah mohtəlig, moteuiəu motəmei e niftəni.[†]

⁷ Kəni Iesu tatig mətapuəh min o lah māmə, “?İtəmah nəutəsəl e pəh konu?”

Kəni ilah kotəni māmə, “İətəm Nasərit kəti, nərgin u Iesu.”

⁸ Kəni Iesu tənə=pən māmə, “İnəni=pinə rəkis kəm təmah māmə, ‘Mə İəu u inu.’[‡]§ Nəmə itamah nəutəsəl lak, kəni təuvir māmə nəkotəpəh nətəmimi min u, kəutəhuvən lahuənu.” ⁹ In təməni lanəha māmə nəghatən u iətəm in tənəni rəkis in otol niphəriənən lan. Nəghatən u təməni māmə, “Tatə, nətəmimi min u nətəm nəmələhu=pən ilah e nəhlmək, ko iəsairəuəuən e kəti.”^{*}

¹⁰ Saimon Pitə təmatələs rəhan kəti nau rəha nəluəginən. Kəni əmeiko, in təmeuvi pətəgəm uəhai əmə rəhan nau, mauəh lan mohtəv rəkis nimatəlgə ioluək kəti rəha pris asoli agin, nimatəlgin maru. Nərgi suah kəha, Malkəs.

¹¹ Mətau Iesu tənə=pən kəm Pitə māmə, “Əfən rəham nau e nimein. Ik onəkəkeikei məhrun māmə nəhməien u rəhak,[†] iətəm Tatə Ughin in təməfa kəm iəu, kəni iəu iəkəkeikei mətəlig əmə lan, mol.”[‡]

İlah kəmotələs Iesu məhuvən təhtul aupən e nəhmte Anəs

(Mat 26:57-58; Mak 14:53-54; Luk 22:54)

¹² Kəni soldia min rəha nətəm Rom mine iətəmi asoli rəhalah, mine soldia min rəha nətəm İsrəl, kəmotaskəlim Iesu,

^{*} 18:6 “İəu U Inu.” — Afin-to futnot e Jon 8:24. [†] 18:6 Nəh 1:17 [‡] 18:8 “İəu u inu.” — Afin-to futnot e Jon 8:24.

[§] 18:8 Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 18:6 ^{*} 18:9 Jon 6:39; 10:28; 17:12 [†] 18:11 Nian Iesu tənəni māmə, “Ik onəkəkeikei məhrun māmə nəhməien u rəhak,” nəghatən Kris əhruahru tətəni māmə, “?Oikəmmim-pən e kap u iətəm rəhak Tatə otəfa kəm iəu?” E nəghatən Kris, “oikəmmim-pən e kap” in nəghatən əuhlin, niphətin u, māmə Iesu tətəgəhan lan māmə in otos nəhməien u iətəm otuə ohni nian Ughin otol nalpinən kəm in o nolən tərəh min rəha nətəmimi rəfin. [‡] 18:11 Mat 20:22 [§] 18:13 E nian rəha Oltestimin, kətəfəri pris asoli agin min kəutəhtul mətuərus nian ilah okohmis. Mətau e nian Jon təməte nauəuə u lan, nətəm Rom kəmotəuhlin nətəligən əha, motol māmə iətəmi tatol pris asoli agin, okəkeikei kətəfəri nitain, māmə iətəmi kəti in otəsarmənigian nian təfəməh. E nu 6 AD, nətəm Rom kəmotəfəri Anəs māmə in otuə pris asoli agin, konu e nu 15 AD, kəmotosiahu in e rəhan uək, kəni motəfəri Kaiəfəs māmə tatos nimein. Mətau Anəs in tatos əhanəh narmənigian e nətəligən rəha nətəm İsrəl, kəni nətəm İsrəl kəutəni əhanəh māmə in pris asoli agin. ^{*} 18:14 Jon 11:49-51 [†] 18:19 Nati əpnəpin māmə Kaiəfəs in pris asoli agin e nu əha (fes 13), mətau Anəs in tatos əhanəh nepətən rəha pris asoli agin kəti, mətau-inu in pris asoli aupən ikin. Kəni fes u tətəghati e Anəs. (Jon 18:24; Luk 3:2; Uək 4:5-6).

kəni motəlis-ərain nəhlmin. ¹³ Kəni kə-motaupən motələs in məhuvən təhtul e nəhmte Anəs. Anəs u inu, in rəhn-İəuanən Kaiəfəs. Kaiəfəs u inu, in pris asoli agin e nu əha. [§] ¹⁴ Kəni Kaiəfəs u inu, in aupən təməni kəm nətəm asoli rəha nətəm İsrəl māmə təuvir pik māmə iətəmimi kətəh əmə otimis o nətəmimi, tapirəkis māmə nətəmimi rəfin okohmis.^{*}

Pitə təməni māmə in təruru Iesu

(Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

¹⁵ Kəni Saimon Pitə mine iətəmimi kəti min rəha Iesu, ilau kəmiəuərisig e Iesu. İətəmimi u kəti min rəha Iesu, pris asoli agin in təhrun vivi. Tol lanəha, in təmitəu=pən Iesu, muvən əpəha imə e iat rəha nimə rəha pris asoli agin u. ¹⁶ Mətau Pitə in təmatəhtul əmə e ket. Kəni iətəmimi kəti min u rəha Iesu, iətəm pris asoli agin təhrun vivi, in təमित muə ihluə, kəni mənə=pən kəm pətan u iətəm tətəhtul o ket. Kəni in təmit Pitə mian imə. ¹⁷ Kəni əmeiko, pətan mītə u iətəm tətəhtul o ket, təməfu Pitə kəni tətapuəh ohni māmə, “?Ei, ik min u iətəmimi rəha suah kəha?”

Mətau Pitə tənə māmə, “Kəpə, səniəmə iəu rəhan iətəmimi.”

¹⁸ Kəni e nian əha, in nian rəha nətəpuən, kəni noluək min rəha pris asoli agin, mine soldia min, ilah kəmotəhli nigəm e nəmtəhli nigəm, kəni məutəhtul titəlau lan, məutətogəm. Kəni Pitə min, in təmuvən matəhtul, matətogəm e nigəm.

Pris asoli agin təməghati kəm Iesu

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

¹⁹ Kəni pris asoli agin tətətapuəh e natim-nati min o Iesu. Tətətapuəh o nətəmini min rəhan mine nəghatien min rəhan iətam təmatəni mətəgəhun ilah lan.[†]

²⁰ Kəni Iesu tətəni=pən kəm in məmā, “Iəu iəmatəni rəhak nəghatien min e nəhmti nətəmini. Nian rəfin, iəgəgəhun nətəmini lan, əpəha e nimə min rəha nuhapuminiən, kəni əpəha e Nimə Rəha Ughin, iətam nətəm Isrel kəutəharəg ikin nian rəfin. Iəu iəsəhluəgəni e rəhak nəghatien min. ²¹ ? Təhro nəkətapuəh lanu lan kəm iəu? Təuvir məmā nəkuvən mətəpuəh o nətəmini kəmotətu rəhak nəghatien min. Ilah kotəhrun vivi natimnati min u iətam iəməni.”[‡]

²² Nian Iesu təmatəni nəghatien əha, kəni soldia kəti iətam tətəhtul e Nimə Rəha Ughin, in tətəhtul əha ikin, təmem nikapin, kəni mənə məmā, “?Nətəni lanko e pris asoli agin o nak?”

²³ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmā, “Nəmā iəməni nəghatien nəuvein kəsotəruahruən, təuvir nəkəni pətigəm. ? Mətəu nəmā rəhak nəghatien min kotəruahru əmə, təhro nəkem iəu?”

²⁴ Kəni əmeiko Anəs tahl=pən Iesu tuvən o pris asoli agin u Kaiəfəs. Mətəu təmatəmki əhanəh niləuis u kəməlis-ərain lan.

*Pitə tinəni min məmā
təuru Iesu*

(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

²⁵ Kəni Saimon Pitə təhtul əhanəh mətətogəm e nigəm. Kəni kəutətapuəh ohni məmā, “? Ei, ik min u, ik iətəmini rəha iətəni əha?”

Mətəu Pitə təni məmā, “Kəpə, səniəmə iəu rəhan iətəmini.”

²⁶ Kəni əmeiko, ioluək kəti rəha pris asoli agin, in nəuaniləuis kəti rəha suah u Pitə tətəhtəhuv mətəlgis aupən, in təməni məmā, “? Niki təhti məmā iəmeruh ik itəmah min əpəha e niki nigə olif, uə kəpə?”

[‡] 18:21 Lou rəha nətəm Isrel tətəni məmā iətəmini kəti ko tənəni pətigəm aruən in e kot. Mətəu pris asoli agin tətətapuəh o Iesu məmā otəni pətigəm aru in. [§] 18:27 Jon 13:38 ^{*} 18:28 E fəs u, Jon tətəgəhun məmā nətəni asoli rəha Isrel ilah kəutalkut pik o nitəu-pənən lou əlkələh min rəhalah, mətəu ilah kəutol məmā ilah kəutohamu iətəni kəti timis mətəu-inu kəsotolkeikeiən in. [†] 18:28 Jon 11:55 [‡] 18:32 Iesu təməni məmā in otimis e nigə kəməluau (Mat 20:19; 26:2; Jon 3:14; 8:28; 12:32-33). Kəni nətəm Rom, ilah kəutohamu nətəni kəutol nərəhiən, mautətu-pəri ilah e nigə kəluau. Mətəu nətəm Rom kəsotegəhanən məmā nətəm Isrel, ilah okotohamu itəni iətam tatol nərəhiən. [§] 18:33 Mat 2:2; Luk 23:2-3

²⁷ Mətəu Pitə təni məmā, “!Kəpə! Səniəmə iəu.”

Kəni rəueiu agin min, mənig kəti təkəkə.[§]

*Iesu in təməhtul aupən
e nəhmti Pailət*

(Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

²⁸ Kəni ləpləpin agin, kəmotələs Iesu mohiet e nimə rəha Kaiəfəs, məhuvən e nimə rəha Pailət. Pailət in iətam Rom, mətəu in tatos narmənigəni asoli Isrel. Nətəm Isrel kəutos nətəuakəmən kəti rəhalah, ilah kəsəhuvənən e nimə rəha lanihluə kəti. Nəmā okəhuvən imə, kəni ilah kəutəni məmā ilah kotəmikmik e nəhmti Ughin, kəni ilah ko kəsotunən nəuənən rəha lafet rəha Pasova. [†] ²⁹ Nətəuakəmən u rəhalah, tol kəni Pailət in təmiet e rəhan nimə, muva ihluə məmā oteruh ilah. Kəni in tətətapuəh məmā, “?Nipəgnəmtin nak u itəmah nauteh=pən e suah u?”

³⁰ Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmā, “!Nəmā suah u in təsəgəhliən lou, kəni iəsotələsiən məhuva ohnik!”

³¹ Kəni Pailət təni=pən kəm lah məmā, “Təuvir məmā itəmah onəkotələs in məhuvən, kəni itəmah motakil, titəu=pən lou min rəhatəmah.”

Mətəu ilah kotəni=pən kəm in məmā, “Mətəu nətəm Rom əmə ilah kotegəhan məmā kəhrun nohamuiən itəni.” ³² Iesu təmatəni aupən məmā in otimis lanəha.[‡] kəni natimnati min u kəmol məmā nəghatien min u rəhan okəhuva motol nipəhrənən.

³³ Kəni əmeiko Pailət tuvən min imə, kəni mauin e Iesu tuva məhtul aupən e nəhmtin, kəni mətəpuəh ohni məmā, “?Təhro? ?Ik kig rəha nətəm Isrel?”[§]

³⁴ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmā, “?Ik aru əmə nətətapuəh lankonu lan, uə nətətapuəh mətəu-inu nətəmini kəutəni-pinə iəu kəm ik?”

³⁵ Kəni Pailət təni=pən məmā, “?Təhro? !?Ik nikim təhti məmā iəu iətam Isrel kəti ul? Nətəmini imam ikin əmə mine pris

asoli min rəham, ilah kəmotegəhan=pa lam e nəhlmək. ?Ik nəmol nati nak?"

³⁶ Kəni Iesu təni məmə, "İəu, iəsoliən kig rəha niftəni u. Nəmə iəu kig kəti təhmen e kig min rəha nəhue niftəni u, kəni rəhak nətəmini min okotəluagin, motoh nətəmini min u kotołkeiki məmə okotəfən iəu e nəhlmi nətəmi asoli rəha nətəm Isrel. Mətau iəu səniəmə kig kəti rəha nəhue niftəni u."*

³⁷ Kəni Pailət təməni məmə, "Pəhrən. Ik kig kəti ko."

Kəni Iesu təni məmə, "Ik nəməni məmə iəu kig kəti. İəu iəməir=pa e nəhue niftəni u o nati kətiəh əmə, məmə iətəhtul pətigəm mətəni pətigəm niphəriənən.† Kəni iətəmini iətəm nikin tagiən məmə otitəu=pən niphəriənən, kəni in tatətəlig e rəhak nəghatiən."‡

³⁸ Mətau Pailət tənə=pən kəm in məmə, "Nak u, niphəriənən?"

Pailət təmakil məmə
Iesu təkeiki mimiş

(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

Kəni Pailət təməni min muvən meh nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel, məni=pən kəm lah məmə, "İəu iəsəruhien noliən tərəh kəti mine e suah u, iətəm tətəni məmə suah u təməəkən lou.§
³⁹ Mətau e noliən rəhatəmah, e nian rəha lafet rəha Pasova, nian rəfin iatitış suah kəti mahli pətigəm e kaləpus. ?Kəni təhro? ?İtəmah nəkolkeiki məmə iəu iəkegəhan lan kəni mītis kig rəha nətəm Isrel?"

⁴⁰ Kəni ilah kotagət əfəməh motəni məmə, "İkəpə! !İtəmah iəkotəpəh suah ko, iəkolkeiki Parəpəs!" Parəpəs u, in iəkləh kəti, kəni in təmətəluagin mətohamu itəmi məmə otəhgi pətigəm kəpmən rəha Rom.*

19

¹ Kəni Pailət təməfən Iesu e nəhlmi rəhan min soldia min, kəni ilah kəmotəlis.* ² Kəni kəmotətki nıləuış iətəm tol nihlin nihlin, motol kəfəfau lan, təhmen e kəfəfau rəha kig, kəni motəharu=pən e rəhn-kapə. Kəni

məhuvən=pən e kot əfəməh kəti kəm in, tol nəugi naris lan, təhmen e kot rəha kig.

³ Kəni ilah məhuva ohni, mətəuvsan lan, kəni mətəni məmə, "Ik u inu, kig rəha nətəm Isrel. İtəmah iəkotəfən nisiaiən kəm ik." Kəni ilah mautem=pən əmə nikapin.

⁴ Kəni Pailət tiet min muvən ihluə, kəni mətəni=pən kəm nətəmini məmə, "Ei, nətəmini. İəu iəkahli pətigəm min suah u tuva ihluə, məmə itəmah onəkoteruh-to məmə iəu iəsəhien noliən tərəh lan mine."

⁵ Kəni Iesu təməni min muva ihluə. In tətəfəfau e kəfəfau u kəmol e ləhi iətəm tol nihlin-nihlin, təhmen e kəfəfau rəha kig, kəni matuvən e kot əfəməh tol nəugi naris, təhmen e kot rəha kig, kəni Pailət tənə=pən kəm lah məmə, "İ Nətəmini! !Oteh-to! Suah u inu!"

⁶ Mətau nian pris asoli min mine soldia min nətəm kəutəhtul o Nime Rəha Uhgın kəmotəfu, ilah kəmotagət əfəməh mətəni məmə, "İ Okətu-pəri e nigı kəməluau! ! Okətu-pəri e nigı kəməluau!"†

Kəni Pailət təməni=pən kəm lah məmə, "İntələh, itəmah pisin əmə, otos məhuvən, motətu-pəri e nigı kəməluau. Mətau iəu iəsəruhien noliən tərəh kəti mine lan."

⁷ Mətau ilah kotəni məmə, "Rəhatimah kəti əha ikin lou tətəni məmə in otəkeiki mimiş, mətau-inu in tətəni məmə in Nəti Uhgın."‡

⁸ Kəni nian Pailət təmətəu nəghatiən u, in təməgin pik təhmin min. "Kəni in təmatig muvən min imə, mətapuəh o Iesu məmə, "İ İk iətəm iə?"§

Mətau Iesu təsuhəlpiniən rəhan nəghatiən. ¹⁰ Kəni Pailət tənə=pən kəm in məmə, "İ Təhro nəsəni=paieən kəm iəu? ? İk nəsərhunien məmə iəu iətos nəsanəniən məmə iəkahli pətigəm ik, kəni matos min nəsanəniən məmə okəhti=pən ik e nigı kəməluau?"

¹¹ Kəni Iesu tənə=pən kəm in məmə, "Nəmə Uhgın təməsolien nati u, ko ik onəsos aginiən nəsanəniən məmə onəkakil iəu.* Tol lanəha, noliən tərəh rəha iətəmi

* 18:36 Luk 17:21; Jon 6:51 † 18:37 Jon 3:32 ‡ 18:37 Jon 8:47 § 18:38 Luk 23:4 * 18:40 Uək 3:14

* 19:1 Aes 50:6; 53:5 † 19:6 Uək 3:13 ‡ 19:7 Lev 24:16; Mat 26:63-66; Jon 5:18; 10:33 § 19:9 Pailət təmətapuəh lanəha o nəhrunien məmə nəmə təhro Iesu in uhgın əkəku kəti, uə nəmə təhro nikin tətəhti məmə Iesu in iətəm e nitəni pisin kəti kəni iətə-pisin kəti in otakil noliən rəhan (Luk 23:6-7). Iesu tinuhalpin rəkis nəghatiən rəhan, mətau Pailət təməsəniən niphəriənən lan (Jon 18:36-38a; Aes 53:7). * 19:11 Rom 13:1 † 19:11 Jon 18:30; Uək 3:13

u iätəm tāməfinə iəu e nəhlməm, in tərəh mapiṛakis rəham.”†

¹² Kəni tətəuūin e nian əha, Pailət tāmōlkeikei māmə otəhlman e Iesu. Mətəu nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel kəutagət əfəməh mautəni māmə, “Nəmə nəkəhlman e suah u mahli pətigəm, kəni ik səniəmə iätəmi rəha Sisə. Iätəmi kəti u iätəm tətəni māmə in kig in tikimīr rəha Sisə.”

¹³ Kəni nian Pailət tāmətəu nəghatien u, kəni tāmīt Iesu muva min ihluə. Kəni in tāmuvən əha ikin kəti, nərgin u, Lou Kəpiel Epin-Epin, e nəghatien Isrel, in Kapata,‡ kəni mətəharəg-pəri e jeə rəha nakiliən.

¹⁴ Tinuəkir mitigər təhtul əhruahru, e nian əhruahru rəha nōl əpenə-penəien o noliən lafet rəha Pasova.

Kəni Pailət təni=pən kəm nətəm Isrel māmə, “!Ei, nətəmi min əpə! !Otafu-to! !Suah u in kig rəhatəmah!”§

¹⁵ Mətəu ilah kəmotagət əfəməh, motəni māmə, “!Ohamu! !Ohamu! !ətu-pəri e nigī kəməluau!”

Kəni Pailət tāməni=pən kəm lah māmə, “?Itəmah nəkotolkeikei mə iəu iəkətu-pəri kig rəhatəmah e nigī kəməluau?”

Mətəu pris asoli min kotəni māmə, “!Sisə əmə u, in rəhatiməh kig!”

¹⁶ Kəni Pailət tāmegəhan=pən e Iesu tuvən e nəhlmiləh, māmə soldia min rəha Rom okəhuvən motətu-pəri e nigī kəməluau.*

Soldia min kəmotətu-pəri Iesu e nigī kəməluau

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

Kəni ilah kəmotələs Iesu məhuvən. ¹⁷ In tatələs nigī kəməluau rəhan,† miet matuvən ikin kəti min, nərgin u, Kolkotə e nəghatien rəha nətəm Isrel. Nipətin u, “Louipil-uipil.” ¹⁸ Kəni ikin əha, kəmotətu-pəri Iesu e nigī kəməluau. Kəni kəmotatig motəhti=pən min iätəmi mil keiu e nigī kəməluau keiu min, kəti e nikalin maru, kəti e nikalin məuil, kəni Iesu in tətəhkul e nəlugin e lau.

‡ ^{19:13} Kapata in ikin kəti kəməlin kəpiel iätəm tepin-epin min ikin, kol təhmen əmə e simen.

§ ^{19:14} Jon 19:19,21-22 * ^{19:16} Pailət in təhrun əmə māmə Iesu nati tərəh tikə lan, mətəu in təhrun min māmə nəmə təsolien nikiləh, okotol nərahien, kəni Sisə u kig rəha Rom təhrun nərakien lan e uək rəhan. † ^{19:17} Luk 14:27 ‡ ^{19:19} Jon 19:14,21 § ^{19:20} Hip 13:12 * ^{19:21} Jon 19:14 † ^{19:24} Sam 22:18 ‡ ^{19:24} Jon 19:28,36,37 § ^{19:25} Luk 8:2; Jon 20:1,18 * ^{19:26} Jon tətəni aru əmə in māmə, “suah u iätəm in tolkeikei pik” (Jon 13:23).

¹⁹ Kəni Pailət tāməni kətei rəkis nəghatien kəti, kələs kan kəhti=pən e rəhn-kəpə nigī kəməluau. Nəghatien u tətəni māmə,

IESU

IƏTƏM NASƏRIT

KIG RƏHA NƏTƏM ISREL‡

²⁰ Kəni nətəm Isrel tepət, ilah kotafin nəghatien u, mətəu-inu ikin əha kəmotəhti=pən Iesu ikin, in iuəkīr əmə o taun.§ Kəni nəghatien u, kəmətei rəkis e nəghatien rəha nətəm Isrel, mine nəghatien rəha nətəm Rom, mine nəghatien rəha nətəm Kris.

²¹ Kəni pris asoli min rəha nətəm Isrel, kəməhuvən motəni=pən kəm Pailət māmə, “Onəsəteien māmə, ‘Kig rəha nətəm Isrel.’ Təuvir mə onəkətei māmə, ‘Suah u in tətəni māmə in kig rəha nətəm Isrel.’”*

²² Mətəu Pailət təni māmə, “!Kəpə! Nati iätəm iəmətei tāməhli əmə lanəha.”

Soldia min kəmotəuəri natimnati rəha Iesu

²³ Kəni nian soldia min kəmotəhti-pəri rəkis Iesu e nigī kəməluau, kəni motos rəhan napən, kəni motəuəri nəhmtin kuvət, mətəu-inu soldia min ilah kuvət. Mətəu kot əfəməh rəhan, iätəmi iätəm in təmol napən, tāməsīlpinien napən lan, in təmol apiəpiə əmə napən əha. ²⁴ Kəni soldia min u kinotəni-əni kəm lah min māmə, “Ei, təsəuvirien māmə okotearis nati u. Təuvir māmə okotatu əmə e tais ohni. Kəni iätəmi tol win lan, in tos rəhan u kot.” Nati u tāmiet māmə otol nəghatien rəha Nauəuə Rəha Ughin tuva mol nīpəhriənien, u tāməni māmə,

“Ilah kəmotəmki rəkis rəhak napən. Ilah kəmotəuəri e lah min.

Kəni ilah kəmotatu e tais māmə otəgətuən māmə pəh otos napən min əha.”† Kəni tol lanəha, soldia min kəmotol pəhriən lanəha.‡

Iesu mine rəhan māmə

²⁵ Kəni iuəkīr əmə o nigī kəməluau rəha Iesu, nipətan kuvət kəmutəhtul əha ikin. Māmə rəha Iesu, mine pia rəhan māmə,

mine Meri kəti min, pətan rəha Klopəs, mine iahunin kəti min Meri pətan Mak-təla.[§] ²⁶ Kəni nian Iesu təmeruh rəhan mamə mine suah u iətəm in tolkeikei pik* kəutahtul e nikalin, kəni tənī=pən kəm rəhan mamə māmə, “!Pətan, nətīm kol!”

²⁷ Kəni mənī=pən kəm suah u māmə, “!k rəham u māmə.” Kəni tətəuūin e nian əha, suah u təmit pətan u mian iman ikin, kəni in təmateh vivi in, təhmen e rəhan əhruahru mamə.

Iesu tinimis

(Mat 27:45-56; Mak 14:33-41; Luk 23:44-49)

²⁸ Kəni uərisig lan, Iesu təməhrun māmə uək min iətəm in təmuva māmə otol, tinol naunun rəkis.[†] Kəni o nolən nəghatən min e Nauəuə Rəha Uhgīn tuva mol nīpəhrīənīən lan, in təmāni māmə “!Nəuəuə.”[‡]

²⁹ Kəni nosinati əkəku kəti əha ikin tətəharəg, kəmiuvi=pən wain lanu tarfu, mənī lan nəhmtn teiuiui. Kəni ilah kə-motələs nati kəti talus-alus təhmen e kotin, kəni motəfan e wain u, kəni motətu=pən e nəhlmi nīgi kəti kətāni māmə hisop, kəni motləfəri tuvən iuəkīr o nohli Iesu, māmə otəmnm. ³⁰ Kəni nian in tēməmnm wain u nəuvin, kəni mənī māmə, “!Natimnati rəfin tinol naunun!”[§]

Kəni in təmarəg iahu e rəhn-kapə, mehag pətīgəm e rəhan nehagīən tiet, kəni mīmīs.

Suah kəti tāməu nikali Iesu

³¹ Nian əha rəha nol əpenə-penəən, mətəu-inu okəni lauig lan, nian rəha Sapət. (Kəni Sapət u, in Sapət keikei kəti.)^{*} Kəni nətāmi asoli rəha nətəm Isrel kəsotolkeikeiən māmə nīpəti suah milahal əha okəhləhkul e nīgi kəməluu mətəuarus=pən nian əha. Kəni o nati əha inəha, ilah kəməhuvən motətapuəh o Pailət māmə otahli=pən rəhan min nətəmimi, kəhuvən, motəhtihli nəhlkilahal, pəh ilahal okihlīmīs uəhai əmə. Konu ilah

okotələs rəkis nīpətīlahal. ³² Kəni soldīə min kəmotaupən motəhtihli nəhlki suah mil u keiu iətəm kəmotahtī=pən ilau e nīgi kəməluu ilahal Iesu.

³³ Mətəu nian kəməhuva o Iesu moteruh māmə in tinimis rəkis. Kəni əmeiko, ilah kəsotahtihliən nəhlkin. ³⁴ Kəni soldīə kəti tāməu əmə nikalin e rəhan nīrəu,[†] kəni rəueiu agin, nīrə mine nəhu kə-muui əhmen-əhmen əmə,[‡] mətəueuiui e nīpətīn.[§] ³⁵ (Kəni suah kəti əha ikin tətəhtul,* in təmeħ natimnati min u e nəhmtn. Kəni nəghatən min rəha suah u, in təhrū-ahru, kəni in təhrun māmə in tətāni pəhrīən. Kəni in tətāni pətīgəm māmə itəmah min onəkotəhrun motəhatətə lan.) ³⁶ Natimnati min u kəməhuva māmə okotol nəghatən e Nauəuə Rəha Uhgīn tuva mol nīpəhrīənīən lan,[†] u tətāni māmə, “Ko nikilkilin kəti təsītəgītīən.”[‡] ³⁷ Kəni nəghatən kəti min e Nauəuə Rəha Uhgīn tətāni māmə, “!lah okoteruh suah u iətəm kəmotəu.”[§]

Josip mine Nikotiməs, ilau kəmiatənīm Iesu

³⁸ Kəni uərisig e natimnati min u, iətəm Aramatīə kəti, nərgin u, Josip. Josip u, in iətəmimi kəti rəha Iesu, mətəu tətəhluaig e nati u, mətəu-inu tətəgin e nətāmi asoli rəha nətəm Isrel.* In təmuvin meruh Pailət, kəni tətəpuəh ohni māmə otegəhan lan pəh tos rəkis nīpəti Iesu. Kəni əmeiko, Pailət təmegəhan lan, kəni in təmuvin mos rəkis. ³⁹ Kəni Nikotiməs, u aupən in təmuvin meruh Iesu lapin,[†] in təmuvin ilau Josip. In tatitol kətim kəti, təmərīauəh e nati pien-pien min u mīr mine alos. Kətim u təfigəm təhmen e tate kilo.

⁴⁰ Kəni ilau kəmuos rəkis nīpəti Iesu, muəuveg e napən təuvir kəti, nərgin u linən. Kəni ilau kəmuol=pən mīr mine alos e napən u, təhmen əhruahru əmə māmə inu nətəm Isrel kəutəuveg nīpəti

† 19:28 Jon 17:4 ‡ 19:28 Sam 69:21; Jon 19:29 § 19:30 Luk 12:50; Jon 4:34; 17:4 * 19:31 Sapət u, in Sapət keikei kəti, mətəu-inu tēmuva əhruahru e nian rəha lafet rəha Pasova. † 19:34 Sek 12:10; Nəħ 1:7 ‡ 19:34 Nian nīrə mine nəhu kəmuui tətəgətun māmə Iesu tēmīmīs pəhrīən agin. § 19:34 1Jon 5:6-8 * 19:35 Aposil Jon iətəm təmətēi nauəuə u, in tətəghati aru əmə lan e fes 35 (Jon 19:26; 21:24). † 19:36 Jon 19:24,28,37 ‡ 19:36 Iesu in təhmen e Nəti Sipsip rəha lafet rəha Pasova kəni nīran otosmīəgəh nətəmimi rəha Uhgīn. (Jon 1:29; 1Kor 5:7; 1Pitə 1:19) Təhmen māmə kəməsatgəhlīən nikilkili nənəti sipsip min iətəm katoh e lafet rəha Pasova (Eks 12:46; Nam 9:12), e nolən əhmen əmə, nikilkili Iesu kəti, təməsītəgītīən. Sam 34:20. § 19:37 Sek 12:10; Nəħ 1:7 * 19:38 Jon 7:13 † 19:39 Jon 3:1-2; 7:50

iätəmimi mine lan, mautohtənīm. ⁴¹ Kəni ikin əha kəmətu-pəri İesu ikin e nigi kəməluau, nımai kəti əha ikin, kəni ikin əha, nıpəg kəpiel kəti əha ikin, iätəm katitənīm itəmi ikin. Kəni ikin əha, kəsitənīm=pən əhanəhiən iätəmi kəti ikin.[‡] ⁴² Kəni ilau kəmuələhu=pən nıpəti İesu e nıpəg kəpiel u, mətəu-inu nian əha in nian rəha nətəm İsrəl kautol əpenə-penə lan o Sapət,[§] kəni nıpəg kəpiel iätəm katitənīm itəmi ikin, in iuəkir əmə.

20

İesu tinəmiəgəh min

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

¹ E Sante, ləplapın agın, tatəpinəpu əhanəh, Meri u pətan Maktələ,^{*} təmuvən e nıpəg kəpiel. !Kəni meruh məmə kəpiel asoli u kəmahtipəsıg e nıpəg kəpiel lan, kəmisuə rəkis! ² Tol lanəha, kəni in təmaıu mitəlig muvən o Saimon Pitə mine iätəmimi u kəti min rəha İesu, u İesu tolkeikei pik, kəni məni=pən kəm lau məmə, “İlah kəmotələs rəkis nıpəti İərmənıg əpəha e nıpəg kəpiel. Kəni iəkotəruru məmə kəmotələhu=pən iə nıpətın.”

³ Kəni Pitə mine iätəmimi kəti min u rəha İesu, kəmiəiet mətian məmə okueruh nıpəg əha. ⁴ Kəmuaiu əsanən mian, mətəu suah u kəti in təmaıu maupən mapirəkis Pitə, maupən muvən əpəha nıpəg u ikin. ⁵ Kəni in təməməhli-əmähli məsal=pən əpəha imə, kəni meruh napən təuvır u linən tətəməhli, mətəu in təməsuvənıən imə.

⁶ Kəni Saimon Pitə in təmıet pətıgəm=pə min, kəni miuvıg=pən uəhai əmə imə e nıpəg kəpiel u, kəni meruh napən min u kəutəməhli, ⁷ kəni meruh min napən u kəməuveg rəhn-kapə İesu lan aupən. Napən u, in təsəməhli-pənıən ilah napən min u nəuvein, mətəu in kəmaıu-aiu vivi kələhu pisin. ⁸ İätəmimi u rəha İesu iätəm təmaupən, in min təmuvən imə e nıpəg kəpiel, kəni in təmeruh natimnati min u, kəni in təməhatətə məmə İesu tinəmiəgəh min. ⁹ (Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə İesu otəkeikei məmiəgəh min e nımisıən, mətəu ilah kəsotəhrun vivi əhanəhiən nəghatıən əha.)[†]

Meri u pətan Maktələ in təmeruh İesu
(Mak 16:9-11)

¹⁰ Kəni iätəmimi mil u rəha İesu kəmi-atəlig mətian imalau ikin, ¹¹ mətəu Meri in tətəhtul iuəkir e nıpəg kəpiel u mətasək. Kəni nian in təmətasək əhanəh, kəni məməhli-əmähli mətasal=pən əpəha e nıpəg. ¹² Kəni əmeiko mafu agelo keiu əpəha imə. Napən rəhalau in təruən vivi. İlau kətuəharəg əha kəmələhu=pən İesu ikin. Kətıəh tətəharəg e nımei rəhn-kapə, kəni kətıəh e nımei nəhlikin.

¹³ Kəni ilau kəmuətapuəh ohni məmə, “Pətan. ?İk nətasək o nak?”

Kəni in təməni=pən kəm lau məmə, “İlah kəmotələs rəkis nıpəti İərmənıg rəhak, kəni iəkəruru məmə kəmotələhu=pən iə.”

¹⁴ Nian in tinəni rəkis nəghatıən u, kəni meirair, kəni meruh İesu tətəhtul, mətəu in təruru məmə İesu.

¹⁵ Kəni İesu təmətapuəh ohni məmə, “Pətan. ?Nətasək o nati nak? Ik nətasal e pəh?”

Mətəu pətan u, nıkin təhti məmə mətə iätəmi u tətəfəl nati əha ikin əha, kəni in təməni=pən kəm in məmə, “İätəmi asoli, nəmə ik nəmələs rəkis nıpətın, kəni mələhu=pən ikin kəti, əui, əni=pə-to kəm iəu, pəh iəu iəkuvən mos.”

¹⁶ Kəni İesu tənı=pən məmə, “Meri.”[‡]

Kəni Meri təmeirair uəhai əmə, məsal=pən meruh, kəni məni məmə, “!Raponi!” (Inu nəghatıən rəha nətəm İsrəl u, nıpətın tənı məmə, “Rəhak ləgətun.”)

¹⁷ Kəni İesu təməni=pən kəm in məmə, “Saskəlımıən iəu, mətəu iəu iəsuvən əhanəhiən əpəha ilis o rəhak Tatə. Mətəu ik, uvən, meh piak min kəni məni=pən kəm lah məmə iəu inatitəlig=pən ilis o rəhak Tatə, kəni in min rəhatəmah Tatə. In Uhgın rəhak, kəni in Uhgın min rəhatəmah.”

¹⁸ Kəni Meri təmuvən meruh nətəmimi min rəha İesu, kəni tənı=pən kəm lah məmə, “!Nəsua min əpə! İləu iəmeruh İərmənıg!” Kəni in təməni pətıgəm nəghatıən min iätəm İesu in təməni=pən kəm in.

Nətəmimi min rəha İesu kəmoteruh in
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

¹⁹ E Sante ləhnaiuv, nətəmimi min rəha İesu kəmotuhapumın ilah min əpəha e nımə kəti, kəni motasısıg e doə motol lok

[‡] 19:41 Afın-to futnot e Jon 11:38 iätəm tətəghati e nolıən rəha nıtənımiən itəmi. [§] 19:42 Afın-to futnot e 19:31. ^{*} 20:1 Luk 8:2; Jon 19:25 [†] 20:9 Sam 16:10; Aes 53:11; Luk 24:25-27,46; Jon 2:22; Uək 2:24-28

[‡] 20:16 İesu təmaıuın e nərgi Meri e nəghatıən Aram, u nəghatıən əhruahru rəhalau, konu in təhrun məmə İesu. Mətə ilau kətuəghati e nəghatıən Kris kəm lau min e fes 13-15.

lan, mətəu-inu ilah kəutəgin e nətəmini asoli rəha nətəm Isrel. Kəni əmeiko, Iesu təmuva məhtul e nəlugin e lah kəni məni=pən kəm lah məmā, “Pəh nəməlinuən tətətig o təmah.”[§] ²⁰ Kəni məgətuən nəhlmin mine nəhlkin kəm lah, kəni nikilah təmagiən pik mətəu-inu kinoteruh İərməniğ.*

²¹ Kəni Iesu tənə=pən min kəm lah məmā, “Pəh nəməlinuən tətətig o təmah.”[†] Tol mə rəhak Tətə təmahli=pa iəu,[‡] e noliən əhmen əmə, iəu iətəhli=pən itəmah.”[§] ²² Kəni nian in tinəni rəkis nəghatiən u, kəni in təməhəg=pən e lah, kəni məni məmā, “İtəmah, otos Narmin Rəha Uhgın.”^{*} ²³ Nəmə nəkotalu e noliən tərəh rəha iətəmini, kəni Uhgın min otəfəl rəkis noliən tərəh rəhan. Mətəu nəmə itəmah nəsotaluən e noliən tərəh rəha iətəmini, kəni Uhgın otəsəluən lan kəni məsafəl rəkisiən.”[†]

Iesu mine Toməs

²⁴ Kəni iətəmi tueləf u kəti rəha Iesu, nərgin u Toməs, u kətauin lan məmā, Mil-Mil, in təmikə e nian Iesu təmiet pətigəm=pa o lah. ²⁵ Kəni in min nəuvein, ilah kəmotəni=pən kəm in məmā, “İEi, iəmoteruh rəhatah İərməniğ!”

Mətəu Toməs təməni=pən kəm lah məmā, “Nəmə iəkeruh nimeil nil e nəhlmin mil, konu iəkek e nəuanəhlmək, konu meapən e nimeil nireu e nikalin, konu pəh iəkəni nipehriənən məmā in pəhriən məpənəhatətə lan. Mətəu nəmə iəsehiən, ko iəsəhatətəiən lan.”[‡]

²⁶ Kəni tinos nəfakiən apiəpiə kətiəh rəkis, nətəmini min rəha Iesu kəutəharəg min əpəha imə, e nime kətiəh əmə, kəni motəhtipəsəg e doə, motol lok. Kəni Toməs əha ikin ilah min. Nəti əpnəpin kəmol lok e doə, mətəu Iesu tətəg muva min məhtul e nəlugin e lah məni=pən məmā, “Pəh nəməlinuən tətətig o təmah.”[§] ²⁷ Kəni məni=pən kəm Toməs məmā, “Eruh-to nəhlmək. Va mek e nəuanəhlməm. Kəni muəhrə=pa e nəhlməm kəni meapən e

nimeil nireu u e nikalik. Səniən neiuəiən lan, mətəu ik onəkəkeikei məhatətə lak.”^{*}

²⁸ Kəni Toməs tənə=pən kəm in məmā, “İk rəhak İərməniğ, kəni ik rəhak Uhgın.”[†]

²⁹ Kəni Iesu tənə=pən kəm in məmā, “İk nəməhatətə lak, mətəu-inu nəmeruh iəu.”[‡] Mətəu nətəmini min u kəsoteruhən iəu, kəni ilah kəutəhatətə lak, ilah okotos nəu-viriən pəhriən, nikilah tagiən pəhriən.”[§]

Nauəuə u, kəmətei məmā nətəmini okotəhatətə e Iesu

³⁰ Iesu təmol nəmtətiən min tēpət e nəhməti rəhan nətəmini, iətəm kəsətei rəkisiən e nauəuə u.* ³¹ Mətəu kəmətei natimnati min u e nauəuə u məmā itəmah onəkotəhatətə[†] məmā Iesu in Kristo iətəm Uhgın təməni məmā otəhli=pa, inu Nəti Uhgın. Kəmətei lanəha, məmā itəmah onəkotos nəmiəgəhiən e nərgin, mətəu-inu itəmah nəutəhatətə lan.[‡]

21

Iesu təmol əpu in kəm rəhan nətəmini ilah səpin

¹ Uərisig e natimnati min u, Iesu təmol əpu min in o rəhan min nətəmini,* əpəha e nipekil e nikali nəhu asoli, kətəni məmā Lek Kaləli.[†] Kəni təmol əpu in lanu. ² E nian əha, nətəmini min u rəha Iesu kəmotəliuək kətiəh: Saimon Pitə, mine Toməs u kətauin lan məmā Mil-Mil, mine Nətanial u iətəm Kaləli iman ləhuənu Kəna, mine nəti Səpəti mil,[‡] mine iətəmini mil keiu min rəha Iesu. ³ Saimon Pitə tənə=pən kəm lah məmā, “İəu inatuvən iəkauəl e nəmu min.”

Kəni ilah kotəni məmā, “İntəh, pəh ki-təh rəfin kəhuvən.” Kəni ilah rəfin kə-moteiuaui, məhuvən e bot kəti. Kəni Pitə təməpeg rəhan nəpən o uək. Kəni ilah kəməhuvən, motərazi e net, mətəuarus tian. Mətəu kəsotəsiən nəmu kəti mine.[§]

⁴ Kəni tinatian, kəni Iesu tuva mətəhtul ipari, mətəu rəhan min nətəmini, ilah kotəruu məmā Iesu.*

⁵ In tətəpuəh o lah məmā, “İNəman! ? Nəsotəsiən nəmu kəti?”

§ 20:19 Jon 20:21,26; Jon 14:27; 16:33 * 20:20 Jon 16:19-22 † 20:21 Jon 20:19,26 ‡ 20:21 Jon 3:17 § 20:21 Mat 28:19; Jon 17:18 * 20:22 Esik 37:9; Jon 7:39; Uək 2:38; 8:15-17; 19:2; Kəl 3:2 † 20:23 Mat 16:19; 18:18 ‡ 20:25 Mak 16:11 § 20:26 Jon 14:27; 20:19,21 * 20:27 Luk 24:40 † 20:28 Nəh 4:11 ‡ 20:29 Jon 3:15 § 20:29 1Pitə 1:8-9 * 20:30 Jon 21:25 † 20:31 Jon 3:15 ‡ 20:31 Jon 19:35 * 21:1 Jon 21:14; Jon 20:19,26 † 21:1 Nəghatiən Kris əhrəhru tətəni məmā “nəhu Lek Taipirias,” in nərgi nəhu Lek Kaləli kəti min. ‡ 21:2 Nəti Səpəti mil keiu, ilau u Jemis mine Jon. Jon u inu in təmətei nauəuə u. § 21:3 Luk 5:5 * 21:4 Luk 24:16; Jon 20:14

Kəni ilah kotəni məmə, “Kəpə, nəmu tikə.”

⁶ Kəni in tənī=pən kəm lah məmə, “Intəh, otəraki=pən-to e net e nəven maru ikin e nikali bot, kəni onəkotiivi nəmu nəuvein.” Kəni əmeiko, kəmotəraki pətigəm e net, əmeiko, minotəruru niuvi-pəriən, mətəu-inu net təri minəri minəriauəh e nəmu.[†]

⁷ Kəni suah u iətəmi Iesu tolkeikei pik, in tənī=pən kəm Pitə məmə, “!Ei! !lərmənig əhruahru əha!” Kəni nian Pitə təmətəu nəghatiən u, təmətəuti uəhai əmə e rəhan kot, kəni miuvig pətigəm luantəhi, meai muvari. ⁸ Kəni nətəmimi min u nəuvein rəha Iesu, ilah kəməhuvari e bot, motiivi net əpəha təməriauəh e nəmu, mətəu-inu bot iuəkir əmə o nipəkil, təhmen əmə o hanrit mitə. ⁹ Kəni nian ilah kəməhuvari, moteruh nigəm əkəku kəti əha ikin, nəuanəmkeiuv tatuəu əhanəh, kəni nəmu nəuvein əha ikin, kətuva e nigəm, mine piret əha ikin.

¹⁰ Kəni Iesu tənī=pən kəm lah məmə, “Otos nəmu min ko nəuvein iətəm nəmotos məhuva.”

¹¹ Kəni Saimon Pitə təmuva min e bot, kəni miuvi kəkan net muvən əpəha ipari. Net u təriauəh e nəmu asoli min, ilah rəfin uan-hanrit fifti-tri. Kəni nati əpnapin məmə net u təməriauəh pau e nəmu, mətəu in təməsəhəpuən. ¹² Kəni Iesu təmənī=pən kəm lah məmə, “Əhuva motauən.” Kəni ilah nikilah təgin məmə otətapuəh ohni məmə, “? Ik pəh u?” mətəu-inu ilah kinotəhrun əsas məmə in lərmənig. ¹³ Kəni Iesu təmos piret muva məfən kəm lah, kəni məfən min nəmu.

¹⁴ Kəni inu, nian tatol kisi lan, iətəm Iesu təmol əpu in o rəhan min nətəmimi uərisig e nian in təmimis, kəni məmiəgəh min.[‡]

Iesu mine Pitə

¹⁵ Nian ilah kinotauən rəkis, Iesu təmətapuəh o Saimon Pitə, məmə, “Saimon Pitə, nəti Jon. ? Ik nəkolkeikei iəu tapirəkis nətəmi min u?”

Pitə tənī=pən kəm in məmə, “Əuəh, lərmənig, ik nəkəhrun məmə iəu iəkolkeikei pik ik.”[§]

Kəni Iesu tənī=pən kəm in məmə, “Intəh, ik onəkəugin rəhak nənəti sipsip min.”

¹⁶ Kəni Iesu tatig mətəpuəh min ohni məmə, “Saimon, nəti Jon. ? Ik nəkolkeikei iəu?”

In tənī=pən kəm Iesu məmə, “Əuəh lərmənig, ik nəkəhrun məmə iəkolkeikei ik.”

Kəni Iesu tənī=pən kəm in məmə, “Intələh, ik onəkəsal vivi o rəhak min sipsip.”^{*}

¹⁷ Kəni mau kisi lan, Iesu tatig mətəpuəh min ohni məmə, “Saimon, nəti Jon. ? Ik nəkolkeikei iəu?”[†]

Kəni Pitə, nikin təməhmə, mətəu-inu Iesu təmətapuəh ohni mau kisi, məmə, “? Ik nəkolkeikei iəu?” Kəni in tənī=pən kəm in məmə, “lərmənig, ik nəkəhrun rəfin nati-timnati.[‡] Nəkəhrun məmə iəu iəkolkeikei ik.”

Kəni Iesu tənī=pən kəm in məmə, “Intəh, ik ətaugin rəhak min sipsip.”[§]

¹⁸ “Nipəhrənən agin u iətəni kəm ik məmə, əupən, e rəham nətəm aluəən, nəməteargin aru rəham kətəuti, kəni mətəliuək matuvən ikin min rəfin iətəm nəkolkeikei məmə nəkuvən ikin. Mətau nian ik onəkəuəhli, onəkəuhru e nəhlmə, kəni iətə-pisin kəti otəlis-ərain rəham kətəuti, kəni mit ik nəkian ikin ik nəsolkeikeiən məmə nəkuvən ikin.” ¹⁹ E nəghatiən u, Iesu təmaupən mətəni pətigəm rəkis əmə, noliən iətəm Pitə otimis, kəni rəhan nimisiən,^{*} in otəfəri nərgi Ughin.[†]

Kəni Iesu tənī=pən kəm in məmə, “Intəh, uərisig lak.”[‡]

Iesu mine suah u iətəm Iesu təmolkeikei pik

²⁰ Kəni Pitə teirair meruh iətəmimi kəti rəha Iesu tətərisig e lau, iətəmimi u Iesu tolkeikei pik. Iətəmi əha inəha, iətəm təmiəu-iəu muva iuəkir o Iesu e nian kəmətauən e lafet rəha Pasova, kəni mətətapuəh ohni məmə, “? lərmənig, pəh u otegəhan=pən lam e nəhlmi rəham min tikimr?”[§]

[†] 21:6 Luk 5:4-7 [‡] 21:14 Jon 20:1,19,26 [§] 21:15 Mat 26:33-35; Jon 13:37-38 ^{*} 21:16 Esik 34:2; Mat 2:6; Jon 10:11; Uək 20:28; 1Pitə 5:2-3 [†] 21:17 Jon 13:38 [‡] 21:17 Jon 16:30 [§] 21:17 Nian Iesu tətəni məmə, “onəkəugin rəhak nənəti sipsip min,” mine “onəkəsal vivi o rəhak min sipsip,” mine “ətaugin rəhak min sipsip,” kəhləni nati kətiəh əmə e suaru pisin pisin e nəghatiən.

^{*} 21:19 kətəni məmə e nu tate min tətəu, kəni kəpanətu-pəri Pitə e nigə kəməluau. [†] 21:19 Jon 13:36; 2Pitə 1:14 [‡] 21:19 Mat 4:19; 16:24 [§] 21:20 Jon 13:23,25

²¹ Nian Pitə təmeruh in, kəni tətəpuəh o Iesu məmə, “?lərmənig, mətəu təhro e suah kəha?”

²² Kəni Iesu tənī=pən kəm in məmə, “? Nəmə iəu iəkolkeikei məmə in otətəmiəgəh muvən mətəuarus nian iəkitəlig=pa mīn, ik onəkəhrun o nak? Ik u, ik onəkəkeikei muərisig lak.”

²³ Kəni tol lanəha o nati u Iesu təməni, nəghatən kəti əha ikin kətəni titəlau-təlau e piatah mīn məmə, “Iətəmiimi u rəha Iesu otəsīmisiən,” mətəu Iesu təməsəniən kəm Pitə məmə suah u otəsīmisiən. In təməni əmə məmə, “?Nəmə, iəu iəkolkeikei məmə in otətəmiəgəh mətəuarus=pən iəkitəlig=pa mīn, ik onəkəhrun o nak?”

²⁴ Iətəmiimi u rəha Iesu in iətəmiimi kətiah əmə iətəm tətəni pətigəm natimnati mīn u,* kəni in mətəi rəkis nəghatən mīn u. Kəni itimah iəkotəhrun məmə nəghatən mīn u tətəni, in nīpəhrīeniən əmə.†

Naunun nəghatən

²⁵ Kəni natimnati tepət mīn əpəha ikin iətəm Iesu təmol‡ kəni nəmə nətəmiimi kə-motətei rəkis natimnati mīn u ilah rəfin e nauəuə mīn, iəu, nīkik təhti məmə nəhue niftəni u təkəku o nəliniən nauəuə mīn u.

* 21:24 Jon 15:27 † 21:24 Nian nəuvein, Jon tətəghati lanəha, mətəni məmə, “itimah,” uə “in,” məsəniən “iəu,” mətəu in tətəni aru əmə in. (19:35; eruh-to 1Jon 1:1-4 mine Nəghatən əkuəkīr rəha nauəuə u Jon: ?Pəh təmətəi nauəuə u?). ‡ 21:25 Jon 20:30

Uak Min

Uak Min Raha Aposil Min

Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u Uak Min

? Pəh təmətei nauəuə u? Luk təmətei nauəuə u. Afin e “Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u Luk” o nəhrunien məmə Luk in pəh.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Luk təmətei nauəuə u tatuvən kəm in kəti, nərgin u Teofilas, iətam kətiəh əmə iətam Luk təmətei nauəuə u “Nanusien Təuvir İətam Luk Təmətei” tatuvən kəm in. Nərgin u, nipətin tənə məmə, “İətamimi iətam tolkeikei Ughin.” Luk təmətei nauəuə u tatuvən kəm suah u, mətəu in təhrun məmə nətəm İsrəl tepət mine İanihlua tepət okotafin min.

? Natigien təhro lanu nian təmətei? Nauəuə min rəha Nanusien Təuvir kəutəghati e nəmiəghəhien mine nimisien rəha İesu. Nauəuə u tətəni pətigəm məmə niməfaki təməhro lanu mətuəuin. Nipilga nauəuə aupən nəuəvetin u tətəghati tepət e uək rəha Pitə, kəni nipilga asoli iətam tətərisig lan tətəghati e nəmiəghəhien mine uək rəha Pol.

?Təmətei nauəuə u o nak? Luk təmətei nauəuə u mətəni məmə niməfaki təməhro lanu mətuəuin, kəni təməhro min lanu niməfaki təməviə. E nian əha, nətəm İsrəl tepət kəsotatigien e nitəni İsrəl, mətəu kəutətig e nitəni min iətam Rom tətərməng e lah. Aposil min ilah rəfin nətəm İsrəl. Nanusien təuvir əha kəmaupən kəni=pən kəm nətəm İsrəl mine Nanihlua* min u kəutohtəu=pən nəfakien rəha nətəm İsrəl. Kəni Pitə mine Pol mine ilah min nəuəvin kinautos minautuvən kəm Nanihlua min əpnəpin min. Təmə iərman tolkeikei məmə otitəu=pən nəfakien rəha nətəm İsrəl, in okəkeikei kəhgi=pən kəni mītəu=pən min lou əlkələh min tepət. Mətəu Pol mine Pitə rəueiu kinuəhrun məmə nəmə iətəmi tolkeikei məmə otəhatətə e İesu, kəni ko nikin təsəhtien məmə okəhgi=pən mine mītəu=pən lou əlkələh min əha. Nətəm

İsrəl tepət nian kəmotatəu nətəlgien u, ilah kinotəməki e Pol mine Pitə minautol nərahien kəm lau. Mətəu ilau kəmuhalpin=pən nəghatien rəhalah. Nian kəmotələs Pol məhuvən e kot, nətəmi asoli rəha Rom kəməsoteruhien məmə in təmol nati kəti tərəh. E naunun nauəuə u, Pol in tətətig əpəha e taun asoli u Rom, u iətəmi asoli agin rəha Rom tətətig ikin. Kəni Pol təmətəni pətigəm nanusien təuvir, iətəmi tikə məmə otəniəhu.

Ughin təməni məmə otəhlipa Narmin rəhan

¹ Teofilas, e rəhak nauəuə iətam iəmətei aupən, iəmətei nolien min rəha natimnati rəfin iətam İesu təmol mine mətəgətun nətəmini lan. ² Nauəuə əha tətəni pətigəm nian İesu təmətuəuin rəhan uək mətəuərus Ughin təmos rəkis muvən e Negəu e Neai. Mətəu aupən, nian təməsuvən əhanəhien e Negəu e Neai, Narmin Rəha Ughin təməsiru lan məmə otəgətun rəhan min aposil† min nati nak in tolkeikei məmə okotol. ³ E nian təməmiəgəh min e nimisien, nian tepət tətəuə o lah, kəni koteruh in e nian kətiəh kətiəh e nian fote, kəni matol əpu in kəm lah kəni məgətun ilah e nolien min tepət məmə in təməmiəgəh pəhrien e nimisien. Kəni e nian min əha, təmətəgətun ilah e Narməngien Rəha Ughin.

⁴ İesu təmətatig əhanəh ilah min ilah, kəni nian kəti, nian təmətəuən ilah min ilah, in təməni=pən nəghatien kəti kəm lah məmə, “İtəmah onəsotaupənien mohiet u İerusaləm. Onəkotəkeikei məutətig mətətuərus onəkotos Narmin Rəha Ughin, u rəhak tətə təməni əskasik rəkis məmə otəfən kəm təmah, təhmen lanu məmə iəu iəməni=pinə rəkis kəm təmah. ⁵ Aupən Jon təmatol bəptais e nətəmini e nəhu, mətəu otəsuvəhien, Ughin in otol bəptais e təmah e Narmin Rəhan.”

Əpəha e Nitəuət Rəha Nigi U Olif, Ughin təmos İesu muvən e Negəu e Neai

* : Nanihlua, İanihlua — Afin-to e tiksinəri. 1:1 Luk 1:3 † 1:2 “Aposil” in suah kəti iətam İesu Kristo təmahli=pən o nəni pətigəmiən rəhan nəghatien. Nian nəkotafin nəghatien əha “aposil” e nauəuə u, nipətin tətəni məmə nətəmini tuələf rəha İesu u kəmautaliuək ilah min. Kəni e nauəuə u, Pol təməni məmə in min aposil kəti rəha İesu, mətəu in təməsanien ilah nətəmini tuələf min əha. Nauəuə u, in tətəghati tepət e aposil mil, Pitə mine Pol. 1:2 Mak 16:19; Luk 24:49-51 1:3 Luk 24:36-49; Uək 10:41 1:4 Luk 24:49; Jon 14:16-17; Uək 2:33 1:5 Mat 3:11

⁶ E nian min æha, aposil min kœmœutatig ilah Iesu, kœmotœtapuæh ohni mœmœ, “?Iœr-mœnig, rœueiu æha tinœuvir mœmœ ik onœkol kitah nœtœm Isrel okotarmœnig e nitœni min rœhatah, uœ kœpœ?”

⁷ Mœtœu Iesu tœni=pœn kœm lah mœmœ, “E nian min rœha natimnati min æha, Tatœ Uhgin tœmœhluaig e natimnati o tœmah, mœmœ ko nœsotœhrunœn. In pisin œmœ, tinitœpin rœkis e rœhan nœsanœniœn. ⁸ Mœtœu nian Narmin Rœha Uhgin otuva mœtig e tœmah, itamah onœkotos nœsanœniœn. Kœni itamah onœkœtakeikei mœhuvœn motœni pœtigœm rœhak nœghatiœn œpœha Jerusilœm, mine ikin min œpœha Jutœ, mine Sœmeriœ, kœni mine ikin min rœfin e nitœnimtœni min.”

⁹ Nian tœmœni rœkis œmœ nœghatiœn æha kœm lah, kœni Uhgin tos rœkis in mœri matuvœn e neai. Nian ilah kœmœuteruh, kœni nœpuœ kœti tuva mœuveg, kœni ilah kœsoteruhœn min. ¹⁰ Nian kœmœutœsal pœri œhanœh e neai mœutœsœl lan, œmeiko suah mil keiu kœmuœfœn napœn ruœn kœmœiaiet=pœ e nœlugin e lah. ¹¹ Kœni muœni=pœn kœm lah mœmœ, “!Nœtœm Kalœli! ?Tœhro nœutœhtul u ikinu mœutœsal pœri lan œpœtu lan e nœpuœ? Iesu æha Uhgin tœmos rœkis o tœmah mos mœri matuvœn e neai, in otœmanitœlig pœ min tœhmen=pœn œmœ lanœha, mœ tœtœri matuvœn.”

Aposil min

¹² Kœni aposil min kœmœtsipœn e nitœuœt u tœtœni mœmœ, Nitœuœt Rœha Nigi U Olif, mœtohtœlig=pœn Jerusilœm sœniœmœ isœu pik, iuœkir œmœ. ¹³ Nian kœmœhiet=pœn Jerusilœm, mœhuvœn=pœn imœ e nœuan nimœ kœti œpœha ilis lan, ikin kœutœtig ikin. Aposil min æha, nœrgilœh u Pitœ mine Jon mine Jemis mine Antiru mine Filip mine Tomœs mine Patolomiuru mine Matiu mine Jemis nœti Alfias mine Saimon Selot[†] mine Jutœs nœti Jemis. ¹⁴ Nœtœmi min æha mine nipœtan min, mine Meri u mœmœ rœha Iesu, mine notœha Iesu min, ilah kœutœhuva pœti-pœti e nikilœh kœtiœh mœutœfœki nian rœfin.

Iœtœmi u otos nimei Jutœs

¹⁵ Kœni nian kœti, nian nœtœm kœutœhatœtœ e Iesu kœmœutœharœg, ilah tœpœt, tœhmen e uan-hœnrit-tuœnti ilah rœfin. Kœni Pitœ

tœmœhtul mœtœghati kœm lah mœmœ, ¹⁶ “Piak min mine nœuvœnik min. Nuvœh œupœn Nar-min Rœha Uhgin tœmœfœn nœghatiœn kœti kœm Kig Tœfit, kœni Kig Tœfit tœni pœtigœm. Tœmœni mœmœ suah kœti otegœhan e Iesu kœm nœtœmimi, kœni ilah okotœskœlim motœhamu. Nœghatiœn rœha Nauœuœ Rœha Uhgin otœkeikei muva mol nipœhrœniœn lan, kœni rœueiu nœghatiœn o suah u tinuva mol nipœhrœniœn rœkis lan. Suah u in Jutœs. ¹⁷ Jutœs, in rœhan æha ikin uœk mœmœ otœsœru e tah, in kitah œmœ.”

¹⁸ (Jutœs u inu tœmos nœhmœti niftœni kœti e mœni u tœmos e nolœn tœrah iœtœm in tœmol. E niftœni æha, tœmœmei morœn kœni nœrfœn tœhapu nisigan tiet. ¹⁹ Kœni nœtœm Jerusilœm kœmotœtœu nœghatiœn æha, kœni ilah kotœuin e niftœni æha e nœghatiœn æha ikin mœmœ, “Akeltama,” nipœtin u mœmœ Niftœni E Nœra.)

²⁰ Kœni Pitœ tœmœni mœmœ, “Natimnati iœtœm Jutœs tœmol tœmuva mol nipœhrœniœn lan mœtœu-inu e Nauœuœ Rœha Nœpuœn Min, nœghatiœn kœti tœtœni mœmœ,

“Tœuvir mœmœ rœhan nimœ tœtœhtul œnœpin œmœ, pœh iœtœmi kœti otœsatigœn ikin.”[§]

“Kœni nœghatiœn kœti min tœtœni lanu mœmœ,

“Tœuvir mœmœ iœtœmi pisin kœti min otuva mos nimein.”

²¹⁻²² “Kœni tol lanœha, iœtœmi kœti otœkeikei mos nimei Jutœs mœtœni pœtigœm kœm nœtœmimi itimah min, mœmœ Iœrmœnig Iesu tœmœmiœgœh min e nimisiœn. Suah u, in suah kœti iœtœm itimah min iœmœutan œupœn e nian min u iœtœm Iœrmœnig Iesu tœmœtœliuœk lan. Suah u in suah kœti iœtœm tœmœtœtig nian Jon tœmœtœni pœtigœm nœghatiœn rœha nolœn bœptœis e tœmi, muva mœtœuarus=pœn nian Uhgin tœmos rœkis Iesu o tah mos mœri muvœn e Negœu e Neai.”

²³ Kœni ilah kœmotœni nœrgi iœtœmi keiu, kœti nœrgœn u Josip u nian nœuvein kœtœuin lan mœmœ Pasapœs Jœstœs, kœni kœti min, nœrgœn u Matœs. ²⁴ Kœni ilah kœmotœfœki mœutœni mœmœ, “Iœrmœnig ik nœkœhrœn niki nœtœmimi rœfin. Ik œgœtœn e timah mœmœ suah mil u, in pœhrœvœn u ik nœnitœpin rœkis ²⁵ mœmœ otœskœlim uœk u rœha aposil iœtœm

1:6 Luk 24:21

1:7 Mak 13:32

1:8 Mat 28:19; Luk 24:48

1:11 Mat 26:64; Luk 21:27

1:12 Luk 24:50-53

[†] 1:13 Eruh-to futnot e Mat 10:4

1:13 Mat 10:2-4

1:16 Sam 41:9

1:18 Mat 27:3-8

[§] 1:20 nipœti

nœghatiœn u mœmœ, “pœh otimis.”

1:20 Sam 69:25; 109:8

1:21-22 Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27

Jutəs tәмәpәh mәмә otuvән e suaru iәtәм tәrah, iman әhruahru ikin.” ²⁶ Nian ilah kәmotәfaki rәkis, ilah kәmoturin kәpiel nәuvein, kotәhmen e tais, mәмә otәgәtun mәмә pәh otos uәk әhә, kәni kәpiel min kәmotәgәtun nәrgi Matias. Kәni ilah kotәfән Matias mәмә in aposil kәti, kәni rәueiu tinol min tuelәf aposil ilah rәfin.

2

Narmin Rәhә Uhgин tәmuva e nәmiәgәhiән rәhalah

¹ E nian rәhә Pentekos,* lafet kәti rәhә nәtәм Isrel, nәtәм u kәutәhatәtә e Iesu kәmәhuva kәtiәh. ² Kәni rәueiu agin min, kәmotәtәu nati kәti tәmsipәri e neai tәhmen e nimәtagi asoli kәti tәtәrkәrik, kәni nati kәhә kәmotәtәu tәmuva mәri rәfin e nipәgnәua nimә әhә kәutәharәg ikin. ³ Kәni ilah kәmoteruh nati kәti tәhmen e nәmnami nigәм tatuәu. Kәni nәmnami nigәм min әhә, kәmotiuvig motan-әhmen nәtәmimi rәfin nәtәм kәutәharәg әhә imә. ⁴ Kәni ilah rәfin, Narmin Rәhә Uhgин tәmuva mәriәuәh mәtatig e lah, kәni mәfән nәsanәniән kәm lah, mol ilah kinәutәghati e nәghatiән iki pisin min.

⁵ Kәni nәtәmimi min nәuvein әhә ikinu, nәtәм Isrel nәtәм kәutәfaki kәm Uhgин. Aupән, ilah kәmәhuvән e nitәni pisin pisin min mәutatig ikin, kәni rәueiu kәhtәlig=pa mәutatig Jerusilәм mәмә okotol lafet rәhә Pasova. ⁶ Nian ilah kәmotәtәu nәghatiән min әhә, nәtәmimi min tepәt kәmәhuva. Kәni ilah kәmotәuit pik mәtәu-inu kәmotәtәu nәghatiән min rәhalah nәtәmimi min әhә kәutәni. ⁷ Kәmotәuit pik agin kәni mәutәni mәмә, “! Ei! ? Nәtәм Kalәli min әmә әhә kәutәghati, uә kәpә? ⁸ ?Tәhro әpәhә kitah rәfin kәutәtәu rәhatah nәghatiән min ilah kәutәni? ⁹⁻¹¹ Kitah u nәtәmimi iki pisin pisin min tepәt. Ikin u nәtәм Patia u ikin, mine nәtәм Metia, mine nәtәм Elam, mine nәtәм Mesopotemia, mine nәtәм Jutia, mine nәtәм Kapatosia, mine nәtәм Pontәs, mine nәtәм Esia, mine nәtәм Fritia, mine nәtәм Pamfilia, mine nәtәм Ijip, mine nәtәм Lipia e nikalin=pән әhә Saerin ikin,

mine nәtәм Rom, nәtәм Isrel әhruahru, mine Nanihlua† min mәtәu kitah kәutәfaki kәm Uhgин, mine nәtәм Krit, mine nәtәм Arepia. Mәtәu kitah rәfin kәmotәtәu ilah kәutәghati e nәghatiән iki pisin pisin min rәhatah, mәutәni pәtigәм nati asoli min iәtәм Uhgин tәmol.” ¹² Narmilah tәmiuvig pik, kәni kәmotәtapuәh o lah min mәмә, “! Ei! ?Nak u tol lanu?”

¹³ Mәtәu nәuvein kәmotalәh әuvsan e lah, mәutәni mәмә, “Nati kәutapis әpәhә.”

Pitә tәmuhamteipән nipәti nati әhә

¹⁴ Kәni Pitә tәmәhtul ilah lepİN aposil min, mәghati әfәmәh mәni=pән kәm nәtәmimi mәмә, “Nәtәmimak min nәtәм Isrel, mine nәtәм iki pisin pisin min u nәutatig Jerusilәм, otәtәlig vivi-to lak, pәh iәkuhamtei=pinә nipәti nati әhә kәm tәmah. ¹⁵ Itәmah nәutәni mәмә nәtәmi min u kәutapis. Mәtәu kәpә, kәsotapisia. Nain klok әmә әhә rәueiu lәplapin. ?Kәni ilah kotәhra motapis?†

¹⁶ “Mәtәu mә tol lanu lan. Iәni rәhә Uhgин aupән, nәrgin u Joel, tәmәni rәkis nati u itәmah nәuteruh. In tәmәni mәмә,

¹⁷ “Uhgин tәmәni mәмә,

“E naunun nian min, iәkәfән rәhak Narmin kәm nәtәmimi rәfin. Ilah rәfin okotos nәsanәniән lan. Nenәtitәmah min, nәman mine nipәtan, ilah okotәni pәtigәм nәghatiән min rәhak iәtәм iәu iәkәfән kәm lah. Nәtәм aluә min rәhatәmah, Uhgин otәfән nati kәti tәhmen e nәmәhlairiән kәm lah. Kәni nauәhli min rәhatәmah okotәmәhlair e nәmәhlairiән pisin pisin min.

¹⁸ Sәniәmә nәtәmi asoli min әmә, mәtәu nәman mine nipәtan ilah noluәk min әmә rәhak, kәni iәkәfән Narmin rәhak kәm lah e nian min әhә. Kәni ilah okotәni pәtigәм nәghatiән min rәhak iәtәм iәkәfән kәm lah.

¹⁹ Oiәkol nati apispis min әpәhә e neai, mine nәmtәtiән pisin pisin min e nitәni min. Onәkoteruh nirә mine nigәм mine nahnigәм okotәri motol nәpuә lan.

²⁰ Mitigar otaupән mapinәpu lan, kәni mәuig otasia tәhmen e nirә.§ Kәni ko

* 2:1 Pentekos — Afin-to e tiksinarı. 2:1 Lev 23:15-21; Dut 16:9-11 2:3 Mat 3:11 2:4 Mak 16:17; Uğk 4:31; 10:44-46; 19:6 † 2:9-11 Nanihlua, Ianihlua — Afin-to e tiksinarı. ‡ 2:15 Nәtәmi min әhә kәsotәnnimian wain lәplapin, kәni iәtәmi tikә mә tapis lәplapin. § 2:20 Iәni min rәhә Uhgин kәutәni nәghatiән min lanәhә e natimnati әskasik min otәpanuva e Naunun Nian.

uærisig, Nian asoli agin ræha lærmæniḡ otuva.

²¹ E nian æha, nætæmimi ræfin nætæm okotauin e Nærgæk, iæu oiækosmiægæh ilah.”

²² “Nætæm Isrel, itæmah otætægig e næghatiæn u. Itæmah nækotæhrun vivi nati apispis min, mine næmtætien pisin pisin min iætæm Iesu iætæm Nasærit tæmol e næsanæniæn ræha Uhgîn, u itæmah næmoteruh. Natimnati min æha tætagætun mæmæ Uhgîn in pisin æmæ tæmahli=pa Iesu tuva. ²³ E nælpækauin ræha Uhgîn u in tæmol rækis mælæhu aupæn, in tæmæfina suah u e næhlmitæmah. Kæni itæmah næmotuhamu in e nian næmotegæhan=pæn lan tuvæn e næhlmi nætæm kæsotæfakiæn. Kæmotuh u, kæmotætu-pæri e nigî kæmæluau kæni timis.

²⁴ “Mætæu Uhgîn tæmitis Iesu e næhmæiæn ræha nimisiæn, kæni mol in tæmiægæh min e nimisiæn, mætæu-inu nimisiæn, ræhan næsanæniæn tikæ o næskælimin in. ²⁵ Tefit tæmæni lanæha e Iesu aupæn mæmæ,

‘Nian ræfin iækæhrun mæmæ lærmæniḡ tætatig itimlau min. Ko iæsæginæiæn mætæu-inu tætatig e nikalik itimlau min.

²⁶ Kæni tol lanæha, iæu nikik tætagiæn pik, mætæni-vivi ik e nohlik. Kæni nikik tæmælinu mætæu iækæhrun mæmæ Uhgîn otosmiægæh niætetik. ²⁷ Kæni ko næsæpæhiæn nærmæk otætægig ima nætæm kæmohmis ikin. Kæni ko næsægæhan minæn niæteti ræham iætæmimi æhruahru mæmæ otæmnæmit. ²⁸ Ik næmægætun rækis suaru ræha næmiægæhiæn kæm iæu, kæni ik onækol iæu nikik tætagiæn pik nian iætægig kilau min ik.’ Inu næghatiæn Tefit tæmæni e Iesu aupæn.

²⁹ “Piak min. Iækolkeikei mæmæ iækæni nati æhruahru kæm tæmah. Iauæhli u kæha ræhatah aupæn, Kig Tefit, in tæmimis rækis, kæni kæmitænim, kæni ræhan suvæt tætatig imatah ikin mætæuarus=pa u ræueiu.

³⁰ Mætæu in iæni kæti ræha Uhgîn, kæni in tæhrun mæmæ Uhgîn tæmos nonauvil kæti kæm in mæniækis næghatiæn kæti kæm in mæmæ iætæmi kæti e nira ræhan otæuærisig lan otækeikei mol Kig. ³¹ Kig tæmæfu mæmæ nati u otækeikei muva mol niæpæhræniæn lan. Kæni in tæmæni mæmæ Kristo æha, iætæm Uhgîn tæmæni mæmæ otæhli=pa, Uhgîn otol

tæmiægæh min e nimisiæn, kæni otæsæpæhiæn nærmîn tætatig ima nætæm kæmohmis ikin, kæni niætetin ko tæsamnæmitiæn. ³² Kæni næghatiæn u tætaghati e Iesu u Uhgîn tæmol rækis tæmiægæh min e nimisiæn. !Kæni itimah iæmoteh e næhmtitimah! ³³ Iesu, ræhan tatæ tæmos in mæri muvæn e nikalin maru ikin, imæ nisiæiæn mine næsanæniæn. Kæni tæhmen=pæn æmæ mæmæ Uhgîn tæmæni rækis lan aupæn, in tæmæfæn Nærmîn ræhan kæm Iesu mæmæ Iesu otæfæn kæm ræhan min. Kæni natimnati min u, næuteruh, mætætæu, Nærmîn Ræha Uhgîn tatol. ³⁴ Kig Tefit tæmæsuvænæiæn e Nægæu e Neai tæhmen e Iesu. Kæni Tefit tæmæsæghati æruæiæn lan nian in tæmæni næghatiæn min æha mæmæ,

‘lærmæniḡ. Ik lærmæniḡ ræhak.

Uhgîn lærmæniḡ tæni kæm ik mæmæ, “Æharæg e nikalik maru, ikin imæ nisiæiæn mine næsanæniæn, mætæhtæhnin. ³⁵ Oiækol ræham min tikimir min mæmæ okotæhmen e nimæulul iætæm nætevig-ærain e niftæni, kæni ik onækærmæniḡ e lah.”

³⁶ Pæh nætæm Isrel ræfin kotækeikei motæhrun vivi mæmæ Iesu æha iætæm itæmah næmotætu-pæri e nigî kæmæluau, inæha, Uhgîn tæmol mæmæ in lærmæniḡ mine Kristo — u iætæm Uhgîn tæmæni mæmæ otæhli=pa.”

Nætæmimi tæpæt kæmotæni niæpæhræniæn e Iesu

³⁷ Næghatiæn u ræha Pitæ tæmek pæhræiæn nikilah kæni nikilah tæpæou. Kæni kæmotætapuæh o Pitæ mine aposil min ræfin mæmæ, “Piatimah min. ?Oiækotæhro lanu?”

³⁸ Kæni Pitæ tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, “Onækotækeikei motæuhlin nætægæiæn ræhatæmah, kæni kol bæptais e tæmah ræfin kætiæh kætiæh e nærgi Iesu Kristo, mæmæ Uhgîn otæfæl rækis noliæn tærah min ræhatæmah. Kæni Uhgîn otæfæiæn Nærmîn u kæm tæmah, ³⁹ mætæu Uhgîn tæmæni rækis næghatiæn u o tæmah, mine nenætætæmah min, mine næmipitæmah min iætæm okæpanæhuva. Næniæskæsiæiæn u tætatig o nætæmimi ræfin min u iætæm lærmæniḡ Uhgîn ræhatah tætauin e lah.”

⁴⁰ Kæni Pitæ tæmæni næghatiæn tæuvir tæpæt mæmæ otiuvi=pa ilah kæhuva, kæni mætæni kæm lah mæmæ, “O nækohiet rækis e nætæmi min u, næpiæh mine u nætæm kotærah mæmæ,

Uhgin otəsoliən nalpinian kəm təmah min ilah.” ⁴¹ Kəni ilah tepət u kəmotətəu nəghatien rəha Pitə kəmotəni niphərianian lan, kəni kəmol bəptais e lah. E nian əha, nətəmini tepət təhmen e tri-tausin kəməhuva məhuərisig e lah u kəutəhatətə e Iesu.

Naliuəkien rəha nətəmi min u kə-mautəni niphərianian e Iesu

⁴² Nian rəfin nətəmini min u kəutəni niphərianian e Iesu, kəutətəlig e nəghatien iətam aposil min kəutəgətu ilah lan. E naliuəkien rəhalah kəməhuva kətiəh, e nauəniən mine Nauəniən Rəha Nəmtətien Rəha Iesu, ^{*} mine nəfakiən. Kəni nian rəfin nikilah tətəskasik məmə okotəkeikei mau-tol nati əha. ⁴³ Aposil min kəmautol nati apispis mine nəmtətien pisin pisin min e nəsanəniən rəha Uhgin. Kəni nətəmini narmiləh tatiuvig pik ohni.

⁴⁴ Nətəmini min u kəutəhatətə e Iesu, nian rəfin kəutəhuva kətiəh məutəfən rəhalah min natimnati kəm lah min; ⁴⁵ kəmə iətəmi kəti rəhan nati kəti tikə, kəni kəti təfən rəhan natimnati mos məni lan, kəni məuari mətuati kəni masiru lan. ⁴⁶ Nian rəfin kəutəhuvən məutəfəki pəti e Nimə Rəha Uhgin.[†] Kəni kəmautəhuvən e nimə pisin pisin min məutəuari nauəniən niglah e nəgəniən mine nikilah pəhriən, kəni kəmətauən min e Nauəniən Rəha Nəmtətien Rəha Iesu. ⁴⁷ Kəni nian rəfin kəutəni-vivi Uhgin, kəni nətəmini kəutəni-vivi ilah o rəhalah nolien. Kəni nian rəfin İərməniğ tatosmiəgəh nətəmini, kəni ilah kəməutəhuva kətiəh ilah nətəm kəutəhatətə e Iesu.

3

Uhgin təmol nati apispis e iətəmi u nəhlkin tərəh

¹ Nian kəti e tri klok ləhnaiuv, nian rəha nəfakiən, Pitə mine Jon kəmalıuək mətian e Nimə Rəha Uhgin. ² Suah kəti iətam təsaliuəkien e nian təmair mətəuarus=pa nian əha, kəmələs kəhuva kaharu e namti-hluə e Nimə Rəha Uhgin u kətəni məmə Namti-hluə Təuvir. Nian rəfin təteasiə e məni o nətəmini kəutəhuvən imə. ³ Nian

təmeruh Pitə mine Jon kinətian məmə okia imə, in təmətapuəh o lau məmə okuəfən məni kəti kəm in. ⁴ Kəni Pitə mine Jon nəhmtilau təməhtul lan. Kəni Pitə təni məmə, “Əsal=pa meh itimlau.” ⁵ Kəni təməsal=pən meruh ilau, nikin təhti məmə otos məni kəti o lau.

⁶ Mətəu Pitə təməni=pən kəm in məmə, “Rəhak məni tikə agin. Mətəu nati iətam iəu iətos, iəkəfinə kəm ik. !E nərgi Iesu Kristo iətam Nasərit, iətəni=pinə kəm ik, əhtul maliuək!” ⁷ Kəni in təmasiru lan, mos nəhlmin maru miuvi-pəri məmə otəhtul. Kəni əmeiko rəueiu agin min nəhlkin mil kəməuhrəhru. ⁸ Əmeiko təmətu-pəri məhtul minətəliuək, mətitəu=pən ilau mi-hluvən e Nimə Rəha Uhgin, kəni minətəli-uək matiuvig-iuvig-pəri mətəni-vivi Uhgin. ⁹ Kəni nətəmini rəfin kəmoteruh in tətəli-uək mətəni-vivi Uhgin. ¹⁰ Ilah kinətəhrun məmə suah əpələ inəha u iətam təteasiə o məni nian rəfin e namti-hluə rəha Nimə Rəha Uhgin, kəni kəmotəuit pik, narmiləh təmiuvig o suah kəha mətəu-inu nəhlkin tinəuvir.

Pitə təməghati kəm nətəmini əpəha e Nimə Rəha Uhgin

¹¹ Nian təmətəhkul=pən e Pitə mine Jon, nətəmini rəfin narmiləh təmiuvig ohni, kotəiu məhuva məmə okotafu e lahal əha nəuvetin kəti e Nimə Rəha Uhgin u kətəni məmə Fərantə rəha Kig Solomən.^{*}

¹² Nian Pitə təmeruh ilah, kəni təni=pən kəm lah məmə, “Nətəm İsrəl. ? Təhro narmitəmah tatiuvig pik o nati apispis u? ?Nauteruh itiməhal nikitəmah təhti məmə itimlau iətəmi asim mil keiu iəmol vi suah u e nəsanəniən əmə rəhatimlau? !Kəpə! ¹³ Nati apispis u iətam nəmoteruh, Uhgin rəha Eprəham, mine Aisək, mine Jekəp, mine tipitah min rəfin, in təməfəri nərgi rəhan ioluək lan, Iesu. Inu iətəmi kətiəh əmə Iesu u nəmotəfən məmə otuvən o nətəmi asili rəha kəpmən məmə ilah okotəhamu, kəni nati əpnəpin Pailət təməni rəkis məmə okəsəhamuən okəhlman lan, mətəu itəmah nəmotəni=pən kəm Pailət məmə kəpa, kəni mətəpəh in. ¹⁴ Itəmah nəmotəpəh Iesu u in iol əhrəhru mine

2:41 Uək 2:47; 4:4 * 2:42 Nauəniən Rəha Nəmtətien Rəha Iesu — Afin-to e tiksiniəri. 2:42

Uək 20:7 2:44 Uək 4:32-35 † 2:46 Nimə Rəha Uhgin — ikin nətəm İsrəl kəutəhuva məutəfəki ikin kəm Uhgin. 2:47 Uək 6:7; 11:21 3:4 Uək 14:9 3:6 Uək 4:10; 16:18

* 3:11 fərantə rəha Kig Solomən — ikin kəti imə e Nimə Rəha Uhgin. İkin əha inəha, nian rəfin nətəmi asili rəha İsrəl kəutəghati e Lou rəha Uhgin 3:13 Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Uək 2:23

iætəm təuvir e nəhmti Uhgín, kəni nəmotətapuəh o Pailət məmə otəhlman e suah əha iohamu itəmi. ¹⁵ Kəni e noliən əha, itəmah nəmotuhamu Iesu, iætəm nəmiəgəhiən rəfin tatsipən ohni. Mətəu Uhgín təmol təmiəgəh min e nimisiən. Kəni itimah iəmoteruh e nəhmtitimah məmə nípəhriən.

¹⁶ “Suah u iətəmi itəmah nauteruh motəhrun, in təməsanən əmə mətəu-inu itimah iəutəhatətə e Iesu mine nəsanəniən rəhan. In nəsanəniən rəha Iesu mine nəhatətəiən iætəm təməfa kəm timah təmol vi suah u, kəni itəmah rəfin nəmoteruh.

¹⁷ “Piak min. Iəu iəkəhrun məmə nati u nəmotol e Iesu itəmah rəhatəmah nətəmi asoli min, itəmah rəfin nəmotol mətəu-inu nəsotəhrun iən məmə Iesu in pəh. ¹⁸ Mətəu suaru u inu rəha Uhgín o noliən rəhan nəghatiən u in təməni aupən, tīnuva minol nípəhriən iən lan. E nəghatiən rəha iəni min rəhan, in təməni rəkis məmə rəhan Kristo iætəm təməni rəkis aupən məmə otəhli-pa, in otəkeiki mətəu nāhməiən e nípətin.

¹⁹ “Intəh, rəueiu əha, onəkotəkeiki motəuhlin itəmah e rəhatəmah noliən tərəh min, kəni motohtəlig=pa o Uhgín məmə in otəfəl rəhatəmah noliən tərəh min, kəni məmə Iərməniəg Uhgín otəfinə nəmeiəg min mine nəsanəniən vi e nəmiəgəhiən rəhatəmah, ²⁰ kəni məmə in otəhli-pa Kristo titəlig=pa min, iətəmi iætəm Uhgín təməni rəkis aupən. Kristo u iətgəhati lan, in Iesu. ²¹ Mətəu Iesu otatig pipim e Negəu e Neai mətəuərus Uhgín otol vi min natimnati rəfin təhmen-pən e itəmi Uhgín təməni əskasik kəm təmah, iætəm rəhan min iəni min aupən agin kəmotəni pətigəm.

²² “Kəni iəni asoli Mosis təməni pətigəm məmə, ‘Iərməniəg Uhgín otəfəri iəni kəti min e təmah təhmen lak. Onəkotəkeiki məutətəlig e natimnati min rəfin in otəni kəm təmah mautol nəuiən. ²³ Nətəmi min u okotəhti nəuia iəni əha, Uhgín otos rəkis ilah o rəhan min nətəmini kəni ilah okohmis.’ ²⁴ Kəni iəni min rəfin kəmotəni əmə nəghatiən kətiəh, təmətuəuin e iəni

u Samuel, muva mətəuərus=pa u rəueiu, kəutəni əhanəh nian əha u rəueiu.

²⁵ “Nəniəskasikiən u iætəm Uhgín təməni-pən kəm rəhan iəni min aupən, in rəhatəmah. Kəni nəniəskasikiən rəha nasiruəiən iætəm Uhgín təməni kəm tipitəmah min aupən, in rəhatəmah min, mətəu-inu Uhgín təməni-pən kəm Eprəham məmə, ‘Oiəkol təuvir kəm nətəmini rəfin e niftəni, kəni nati kəti iætəm mipim losmiəgəh otol, otəfən nəuviriən əha kəm nətəmini ərəfin.’ ²⁶ Nian Uhgín təməfəri rəhan ioluək u Iesu losmiəgəh, təmaupən mahli-pinə kəm təmah məmə in otəuhlin itəmah e rəhatəmah noliən tərəh min, kəni e noliən əha, in otol təuvir kəm təmah.”

4

¹ Nian Pitə mine Jon kəmətuəghati əhanəh kəm nətəmini, kəni pris min, mine iətəmi tatarmanig e soldia min u kəutəsal o Nīmə Rəha Uhgín, mine Satusi min,* kəmohtigəm=pa. ² Nikiləh təmahmə pik mətəu-inu ilau kətuəgətin nətəmini məmə Iesu təmimis kəni məmiəgəh min. Kəni inu təmol suaru məmə nətəmi min u kəmohtis, Uhgín otosmiəgəh min ilah. ³ Kəni kəmotəskəlim ilau, motəfən əmə ilau e kaləpus mətəu tinapinəpu rəkis, məmə ilau okuəməhli ikin lapin, kəni olauig lan kəmanuəhtul e kot.† ⁴ Mətəu nətəmini min tēpət nian kəmotətəu nəghatiən kəmuəni kəmotəni nípəhriən iən lan. Kəni nətəmini rəfin u kəmotəni nípəhriən iən e Iesu, nəman əmə ilah iuəkir təhmen e faif-təusin.

Pitə mine Jon kəmuəhtul e nəhmti kaunsil

⁵ Kəməni lauig lan, pris min nəuvein, mine nətəmi asoli rəha Isrel min, mine nəgətin min rəha Lou rəha Mosis,‡ kəmotuəpumin ilah min əpəha Jerusiləm. ⁶ Kəmotəharəg ilah Anəs u pris asoli agin, mine Kaifəs, mine Jon, mine Aleksantə, mine nətəmini min nəuvein e nəhlin rəha suah u pris asoli agin, kəmotəharəg e kaunsil. ⁷ Motəni Pitə mine Jon kian muəhtul aupən e lah, kəni kotətapuəh o lau

3:17 Luk 23:34; 1Tim 1:13

3:19 Uæk 2:38

3:23 Dut 18:15,18-19

3:25 Jen 22:18

3:26 Uæk 13:46

* 4:1 Eruh nəghatiən min əha e tiksini: pris min, mine soldia min u kəutəsal o Nīmə Rəha Uhgín, mine Satusi. † 4:3 Okuəməhli ikin muətuərus-pən olauig mətəu inu Lou təməni məmə suah kəti təsuvəniən e kot lapin. ‡ 4:4 Uæk 2:41 § 4:5 “Lou rəha Mosis” — lou min iætəm Uhgín təməfən kəm Mosis əpəha e nītəuət Sainai

mamə, “?Pəh tāməfinə nepətiən kəm təlau megəhan e təlau mamə natuol nati u, uə nəmuol e nərġi pəh?”

⁸ Kəni Narmin Rəha Uhgīn tāmərīauəh e niki Pitə, kəni Pitə tani=pən kəm lah mamə, “Itamah u nətəmi nəutarmənig e nətəm Isrel, mine nətəmi asoli min. ⁹ Itamah nəutəsəl lan=pa o timlau mamə suah u iətəm nəhlkin tāmərəh tamos iə nəuvirien, uə itimlau iəmuəhro lanu muol vivi nəhlkin. ¹⁰ Itamah rəfin u ikinu mine nətəm Isrel min rəfin, onəkotəkeikei motəhrun mamə suah u iətəm nəhlkin tinəuvir rəkis tətəhtul aupən e tāməh e nəsanənian əmə e nərġi Iesu Kristo, iətəm Nasərit. Suah kəha inəha, itamah nəmotətu-pəri e nigi kəməluau, in tāmimīs. Mətəu Uhgīn təmol tāmīgəh min. ¹¹ Suah kəha inəha, iətəm Nauəuə Rəha Uhgīn tāməni lan mamə,

‘Kəpiel u iətəm itamah nətəmimi rəha nolien nimə, nəkotəni mamə tərāh kəni motəraki lan, mətəu rəueiu in tinuva kəpiel təuvir aġin iətəm nimə tətəhtul-pəri lan.’

¹² Suah kətiəh əmə təhrun nosmiəgəhien nətəmimi, Iesu pisin əmə, kəni iətəmimi kəti min tikə aġin e niftəni təhrun nosmiəgəhien nətəmimi.”

¹³ Nətəmi asoli rəha kaunsil kəmotauit pik nian kəmoteruh mamə kəsuaġinien e lah, nati əpnəpin kəsuołian skul, ilau iətəmimi mil əmə. Kəmotəhrun əhruahru mamə suah mil əha ilah pəhrian Iesu kəməutali-uək məutan. ¹⁴ Kəni kinotəruru nuhalpinien nəghatien rəhalau mətəu-inu suah u nəhlkin tinəuvir rəkis ilahal min ilau.

¹⁵ Kəni kəmotəni=pən kəm ləhal mamə okihliet mihlūvən ihluə pəh ilah əmə kotəghati pipim. ¹⁶ Kəni ilah kəmotətapuəh o lah min mamə, “? Okotəhro e suah mil əha? Nətəmimi rəfin u Jerusiləm kinotəhrun rəkis mamə nati apispis u kəmuol e suah u, in iahgin pik, ko kəsəniapiniən lan. ¹⁷ Mətəu pəh kotəniəhu əskasik ilau mamə okəsuaeni pətigəm minien nərġi Iesu kəm nətəmimi, kəni nəghatien e nati apispis əha otəsiet minien nətəmimi kotətəu.”

Kaunsil təmegəhan e lau mamə okiaiet

¹⁸ Kəni kəmotauin e ləhal kihluva imə, kəni motəni=pən kəm Pitə mine Jon mamə

okəsuaeni pətigəm minien nərġi Iesu, kəni məsuəgətu minien nətəmimi lan.

¹⁹ Mətəu ilau kəmuəni=pən kəm lah mamə, “Itamah əmə otakil mamə təhruahru e nəhmti Uhgīn mamə iakuol nəuiatəmah uə nəuia Uhgīn. ²⁰ Mətəu itimlau ko iəsuaġimien nəhlitimalau. Oikəuəkeikei muəni pətigəm nati itimlau iəmuəruh e nəhmtitimlau kəni muətəu e nipəgtəlgitimlau.”

²¹ Kəni kaunsil tāməni=pən min kəm Pitə mine Jon mamə ilah okotol nalpinien kəti kəm lau nāmə ilau okətuəkeikei mətuəni pətigəm Iesu kəm nətəmimi, kəni motəhli pətigəm ilau. Kəmotəhli pətigəm ilau mətəu-inu kinotəruru mamə okotəh əhro ilau. Kəmotəhrun mamə nətəmimi nikilah otahmə nāmə ilah okotol nalpinien kəm lau, mətəu-inu nətəmimi rəfin kinəutəni-vivi Uhgīn o nati apispis u Uhgīn təmol e iətəm u. ²² Kəni suah u, nəhlkin təməpaiu nian tāmair mətəuərus=pa əha rəueiu, kəni rəhan nu tapirəkis fote.

Nəfakien rəha nətəm kəmotəhatətə e Iesu

²³ Nian nətəmi asoli rəha kaunsil kəmotegəhan e Pitə mine Jon mamə okə-tian, kəmiaiet uəhai əmə mian əpəha nətəm kəutəhatətə e Iesu kəutatig ikin, kəni muəni pətigəm rəfin nəghatien iətəm pris asoli min mine nətəmi asoli rəha kaunsil kəmotəni=pən kəm lau. ²⁴ Nian kəmotətəu nəghatien əha, ilah rəfin kəməhuva kətiəh motəfaki=pən kəm Uhgīn, məutəni mamə, “Iərmənig Uhgīn Asoli, ik nəmol neai, mine niftəni, mine nitəhi, mine natimnati ərəfin e lah. ²⁵ Ik nəməghati e nəsanənien rəha Narmin rəham kəm tipitimah u aupən Kig Tefit, u in rəham ioluək, kəni in tāməni pətigəm rəham nəghatien mamə,

“?Təhro nətəmimi e nitəni pisin pisin min nikilah tətəhmə pik lanəha?

Təhro ilah nikilah tətəhti mamə okotol nərahien min əha. Ko kotol pau ko kəsotolian nati kəti.

²⁶ Nətəm kəutarmənig e nitəni min, kəmotol əpenə-penə o nəluəġinien,

kəni nətəmi asoli min kəutəhuva pəti-pəti, mamə kotaluəġin ilah Iərmənig Uhgīn mine Iosmiəgəh iətəm in tāməni rəkis.’

²⁷ “Iərməniġ Uhġin, in nipəhriənian nəġhatian iətam Kig Tefit təməni, tinuva miniet=pa, mətəu-inu Kig Herot Antipas, mine Pontias Pailat, mine nətəm Isrel, mine Nanihlua min, ilah rəfin kəməhuva kətiəh u ikinu lahuənu Jerusiləm, məutətei nəġhatian ekəu-ekəu məmə okotuhamu Iesu, u in rəham ioluək əhruahru u ik nəmītapin. ²⁸ Mətəu natimnati rəfin iətam kəmautol təmitəu=pən əmə rəham nəġhatian iətam ik nəmāni rəkis e nəsanəniən mine nəhrunian rəham aupən. ²⁹ Tol lanəha, Iərməniġ, nikim tətəhti nəġhatian iətam ilah kəmotəni məmə okotoh itimah, ol itimah rəham noluək min məmə iəsotəġinian məmə iəkotəni pətiġəm rəham nəġhatian. ³⁰ Uahru=pa e nəhlməm əsanən məmə otol vi nətəmi kəutohmis, kəni mol nati apispis min mine nəmətətiən pisin pisin min e nərgi Iesu, rəham ioluək əhruahru.”

³¹ Nian kəmotəfaki rəkis, kəni nimə təmarigriġ, kəni Narmin Rəha Uhġin təmuva məriauəh mətətiġ e lah rəfin, kəni ki-nautəni pətiġəm nəġhatian rəha Uhġin mətəġinian.

Nətəm kəməutəni nipəhriənian e Iesu kəutəuəri nautə rəhalah kəm lah min

³² Nətəmi kəutəni nipəhriənian e Iesu rəhalah nətəliġiən təmuva kətiəh. Kəti təməəhluaġiən e rəhan nautə, mətəu kəmautəuəri nautə rəhalah kəm lah min.

³³ Kəni aposil min kəmos nəsanəniən e Narmin Rəha Uhġin kəni mautəni pətiġəm məmə Iərməniġ Iesu təməmiəġəh min e nimisən. Kəni e nəuviriən rəha Uhġin, in tətəsiru e lah rəfin nətəm kəutəfaki. ³⁴ Kəni ilah kəti, rəhan kəti nati kəti təməsikəiən, mətəu-inu nətəmi nəuvein nətəm rəhalah niftəni uə nimə tatig, kəmotol səlim lan, kəni mətəfən məni kəm aposil min, ³⁵ kəni ilah kəmotəuəri kəm nətəmi min u rəhalah nati kəti tika.

³⁶ Tol lanəha, suah kəti əha ikin nərgin u Josip, in nəuaniləuis rəha Lifai, iətam Saiprəs, aposil min kəmotəfən nərgin vi kəti kəm in, nərgin u Panəpəs, u nipətin təni məmə, “iətam tətəsiru mətəfəri nətəliġiən.” ³⁷ In təmol səlim e rəhan kəti niftəni, kəni mos məni lan muvən məfən kəm aposil min məmə ilah okotəuəri kəm lah min.

5

Anənaiəs mine Səfairə

¹ Mətəu suah kəti min əha ikin, nərgin u Anənaiəs, mine rəhan pətan nərgin u Səfairə. Ilau min kəmos məni e niftəni kəti rəhalau. ² In təmaskəlīm oneuən məni nəuveitin, kəni rəhan pətan əmə təhrun. Kəni mos əmə nipilgan muvən məfən kəm aposil min məmə məni rəfin rəha niftəni. ³ Mətəu Pitə təməni=pən kəm in məmə, “Anənaiəs. ? Təhro nəteġəhan e iərmis u Setən tətuvə e nikim? Nəteiua e Narmin Rəha Uhġin kəni mətəskəlīm nipilga məni nəuveitin rəha niftəni məmə rəham. ⁴ Uərisiġ nəmol səlim e niftəni u, in rəham pisin əmə. Kəni nian nəmol səlim rəkis lan, rəham pisin əmə məni. ?Təhro natol lanəha? !Ik nəseiuaəni e iətamimi mətəu nəteiua e Uhġin!”

⁵ Nian Anənaiəs təmətəu nəġhatian əha, əmeiko misipəri morin rəhan nehagiən tiet. Kəni nətəmi min əha kəmotətu nati əha, kəmotəġin mətəəmrumin. ⁶ Kəni nətəm aluə min kəməhuva mətəuveġ nipətin mətələs mohiet məhuvən mohtənim.

⁷ Iuəkir auə kisił təmuva muvən rəkis, kəni rəhan pətan Səfairə təmīet=pa məruru məmə rəhan iərman tinimis rəkis. ⁸ Kəni Pitə təmətapuəh ohni məmə, “? Əni-to kəm iəu məmə məni rəfin əha e niftəni rəhatəlu iətam kəmos nəhmtin?”

Kəni in təməni məmə, “Əuəh. Nəhmtin rəfin u.”

⁹ Kəni Pitə təməni=pən kəm in məmə, “? Təhro nəmuol oneuən nətəliġiən kəti məmə nəkueiua e Narmin Rəha Iərməniġ məmə ko təsəhrunian nati u nəmuol? ! Ətəu-to! Nətəm kəmohtənim rəham iərman, ilah u e namtihlua kəutəhuva məmə okotələs min ik.”

¹⁰ Kəni əmeiko tisipəri min morin=pən əpəha e nəhlki Pitə ikin, nehagiən rəhan tiet kəni timis. Nian nətəm aluə min kəməhuva imə, moteruh nimis rəkis, kəni kotələs mohiet məhuvən mohtənim e nikali rəhan iərman. ¹¹ Nian nətəmi rəha nəfak-iən mine nətəmi ənpəpin kəmotətu nati əha, kəmotəġin pik.

Aposil min kəmotəsiru e nətəmi tepət motol vi rəhalah nimisən

¹² Kəni aposil min kəmotol nəmtətiən tēpət minə nati apispis min e nəhmti nətəmini. Kəni nətəmini min u kəutəni nīpəhriən e Iesu kəməhuva kətiəh əmə e Fərantə rəha Kig Solomən e Nimə Rəha Ughin.

¹³ Nati əpnəpin nətəmini min u kə-sotəniən nīpəhriən e Iesu kəmotisiəi ilah, mətəu kəmotəgin e nuvəniən əha meruh ilah. ¹⁴ Mətəu nian rəfin nətəmini tēpət kəutəhuva məutəni nīpəhriən e Iərmənig Iesu, nəman mine nīpətan, kəni ilah tātēpət. ¹⁵ Mətəu-inu e nati apispis min iətam aposil min kəmautol, nətəmini min kautos rəhalah min nimisiən məutəhuva, kəni məutəlin ilah kəutəpili e rəhalah pet mine nimahan e suaru məmə nian Pitə otaliuək mapikalīn e lah, in otek nəuvein, uə nəmə nənīpisiən rəhan əmə tos nəu-vein məmə okotəmiəgəh. ¹⁶ Kəni nətəmini tēpət tēpət kəmotəspən lahuənu min iuəkir o Jerusiləm məhuva. Motos rəhalah min nətəm kəutohmis mine nətəmi min u nar-min tərəh tətətig e lah məhuva, kəni aposil min kəmotəfaki e lah kəni ilah rəfin kotəu-vir.

Nətəmi asoli min kəmotəmkipən aposil min e kaləpus

¹⁷ Kəni suah u pris asoli agin mine rəhan min nətəmini Satusi min u, ilah e pati kətiəh, nīəməha təmol pik ilah mətəu-inu nətəmini tēpət kīnəutəpəh ilah minə nautəhuven o aposil min. ¹⁸ Kəni kəmotəuit motəskilim aposil min motəmkī-pən ilah e kaləpus. ¹⁹ Mətəu lapin lan, agelo kəti rəha Iərmənig təmuva merəh e doə e kaləpus mit ilah mohiet. ²⁰ Kəni mənī-pən kəm lah məmə, “Əhuven e Nimə Rəha Ughin motəni pətigəm nəghatiən pəhriən rəha nəmiəgəhiən vi u kəm nətəmini.”

²¹ Kəni kəməni lauig lan, kəmotol nəuia agelo kəni mautəhuven e Nimə Rəha Ughin minautəni pətigəm nərgi Iesu kəm nətəmini.

Kəmləfən aposil min e kot

Kəni pris asoli agin mine rəhan min, kəsotəhrun əhanəhiən məmə ilau kəmi-alet rəkis e kaləpus, kəni kəmotəuin e nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel, kəni ilah kəməhuva kətiəh məmə ilah okotəharəg e kaunsil* asoli rəha Isrel. Kəni motəhli-pən

nəghatiən kəm nətəm kəutarmənig e kaləpus məmə okotəhli-pa aposil min kəhuva e kot əpəha e kaunsil. ²² Mətəu nian soldia min kəməhuven e kaləpus, mətəu aposil min kohkə. Kəni kohtəlig-pa e kaunsil motəni məmə, ²³ “Nian iəməhuven e kaləpus, motəfu doə tahtipəsīg, lok tətəhkuł-pən vi əmə lan, kəni soldia rəha kaləpus kəutəhtul mauteruh vivi əmə namtiəluə e kaləpus, mətəu nian iə-moterəh e doə məhuven imə, mətəu kikə-kikə əmə imə.” ²⁴ Iətam tətarmənig e soldia min iətam kəutəsəl o Nimə Rəha Ughin, mine pris asoli min kəmotətu nəghatiən əha, kəni motəuit pik, narmi lah təmiuvig, minotəruu əpnəpin əmə məmə nati nak otuva min.

²⁵ Kəni əmeiko iətəmini kəti tietigəm-pa məmə, “!Ei, nəman! !Nətəmi min əpələ əpə nətəmkī-pən ilah e kaləpus, ilah əpəha e Nimə Rəha Ughin kəutəgəgun nətəmini!”

²⁶ Kəni iətam tətarmənig e soldia min tətəmit min soldia min rəhan məhuven motəmkī aposil min məhuva. Mətəu kəməsəteikəpaniən ilah mətəu-inu kīnotəgin məmə nətəmi əpnəpin okotəhti ilah e kəpiel apin nəmə koteikəpan ilah.

²⁷ Nian kəmotit ilah məhuva imə, kəni motəni məmə ilah okotəhtul aupən e nətəmi asoli rəha kaunsil. Kəni pris asoli agin tətəni-pən kəm lah məmə, ²⁸ “Iəmotəniəhu əskasik agin itəmah məmə onəsotəgəguniən nətəmini e nərgi suah kəha Iesu. Mətəu nəgəguniən rəhatəmah tinaiu ərəfin əpəha Jerusiləm. Kəni mautol məmə nətəmini okotəni məmə itimah iəmotəh suah kəha Iesu.”

²⁹ Mətəu Pitə təməghati rəhalah aposil min lan məmə, “Itimah iəkotəkeikei mautol nəuia Ughin, mətəu səniəmə nəuia nətəmini əmə. ³⁰ Itəmah nəmotuhamu rəkis Iesu motətu-pəri e nigī kəməluau, mətəu Ughin u rəha tipitah min aupən təmol təmiəgəh min e nimisiən. ³¹ Ughin u inu təməfəri rəkis Iesu məmə otuvən məharəg e nikalin maru, u ima nīsiəniən mine nəsanəniən, məmə in Iərmənig mine Iosmiəgəh. Ughin təmol nati əha məmə in otol suaru məmə nətəm Isrel min kotəhrun nəuhlīniən ilah e rəhalah nolīən tərəh min, kəni in otəfəl rəkis nolīən tərəh min rəha-

5:12 Uək 2:43; 14:3 5:19 Uək 12:7-10 * 5:21 “kaunsil” — nətəmi asoli rəha Isrel kəutiuvī pətigəm nətəmini ikin məmə okotəhtul e nəhmtiləh e kot. 5:28 Mat 27:25 5:29 Uək 4:19
5:31 Uək 2:33-34; Efəs 1:20; Hip 2:10; 12:2

lah. ³² Kəni itimah Narmin Rəha Uhgın iəutəni pətigəm natimnati min u, kəni Uhgın tətəfən Narmin rəhan kəm nətəmini kautol nəuian.”

³³ Nian nətəmini rəha kaunsil kəmotətu nəghatən əha, təmiuvi pik rəhalah niəməha, kəni kotalkeikei məmə okotuhamu əmə ilah. ³⁴ Mətəu suah kəti tēməhtul, nərgin u Kəmalie, in Farəsi kəti mine iəgətu kəti rəha Lou, u nətəmini rəfin kəutisiai. Kəni tēmətuəh o soldia min məmə okotit aposil min məhuvən ihluə pipim.

³⁵ Kəni in təməni kəm kaunsil məmə, “Nətənimak min, nətəm Isrel. Otətəlig vivi məmə onəkotəhro e nətəmi min u. ³⁶ Vi agin uəha suah kəti nərgin u Teutas, tēmietigəm=pa mətəni məmə in iətəmi asoli kəti, kəni iuəkir nətəmini fo-hanrit kəmotuərisig lan. Mətəu kəmotəhro in, kəni rəhan nətəmini kəmotan kətiəh kətiəh, kəni rəhan nətəligiən tēmuvən mikə. ³⁷ Uərisig lan, nian kəpmən tēmətafin nətəmini, suah kəti min u nərgin u Jutəs, iətəm Kələli, in min təmiuvi nətəmini kəhuərisig lan. Mətəu nətəmini nəuvein kəmotəhro min, kəni rəhan nətəmini kəmotan kətiəh kətiəh. ³⁸ Kəni inu rəhak nətəligiən e nəniən u. ! İəkəni kəm tēməh, pəh nəkotəpəh əmə ilah mətəgəhan e lah kohiet! Mətəu nəmə nati kautol, in rəha iətəmini əmə, otəpanikə. ³⁹ Mətəu nəmə tatsipən o Uhgın, ko nəsotosiən nəsanəniən məmə onəkotəniəhu ilah. Məta onəkoteruh məmə itəməh Uhgın onəkotərgəhu.” ⁴⁰ Kəni ilah rəfin kəmotəgəhan e rəhan nəghatən.

Kəni kəmotəu in ə aposil min məmə okəhuva imə, kəni mətəni məmə soldia min okotalis ilah. Kəni mətəniəhu əskasik min ilah məmə okəsotəghati minin kəm nətəmini e nərgi İesu kəni mətəhlman e lah kohiet.

⁴¹ Kəni aposil min kəmotəhiet e kaunsil, nikilah təmagiən, mətəu-inu Uhgın nikin tēmepət o lah kəni mətəhəhan e lah məmə nətəmini okotəh ilah mətəu inko kəutəhuərisig e İesu.[†] ⁴² Kəni nian rəfin e Nime Rəha Uhgın mine nime min, ilah kəməsotəpəhiən mətəkeikei mətəni pətigəm kəni mətəgətuən nəghatən təuvir

məmə İesu in Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahlı=pa.

6

Kəməfəri dikən min səpin

¹ Nian nəuvein tinuva rəkis muvən, kəni nətəmi rəha İesu tinətəri minatəpət. Nəuvein ilah nəuaniləuis rəha Isrel kəmotəpən ikin pisin pisin min, kəni mətəni əmə nəghatən Kris, məsotəniən nəghatən rəha Isrel. Kəni tēpət, ilah nətəm Isrel əmə. Mətəu nəfaki min iətəm kəutəni əmə nəghatən Kris kəutəni nikali nəfaki min u nətəm Isrel, mətəni məmə nian kəutəuəri mənə mine nəuanin kəm pətəlimis min, mətəu kəsotəh vivin pətəlimis min rəha nətəmi min u kəutəni nəghatən Kris.

² Kəni tueləf aposil min kəmotəu in e nətəmini rəha İesu məmə okəhuva-to. Kəni kəmotəni=pən kəm lah məmə, “Pitətimah min. Təsəuvirən məmə itimah iəkotəpəh nənə pətigəmiən mine nəgətuəniən nəghatən rəha Uhgın məmə itimah iəkəhuvnə mətəuəri mənə mine nəuanin kəm pətəlimis min. Inu uək rəha dikən min.

³ Mətəu rəueiu, otəfatigəm-to itəməh səpin, nətəmi min u itəməh nəutisiai ilah, kəni mətəhrun nati, mine Narmin Rəha Uhgın tərəuəh e nəmiəgəhiən rəhalah. Kəni itimah iəkotəfən nati u kəm lah məmə ilah okotol. ⁴ Kəni pəh itimah oikəuteruh əmə nəfakiən kəm Uhgın mine nənə pətigəmiən mine nəgətuəniən nəghatən rəha Uhgın.”

⁵ Kəni ilah rəfin nikilah təmagiən, kəni mətəgəhan e nəghatən əha. Kəni kəmotəfatigəm Stipin u rəhan nəhatətəniən təkəsik e Uhgın, kəni Narmin Rəha Uhgın tərəuəh mətətig lan. Mətəfatigəm min Filip, mine Prokorəs, mine Nikano, mine Timon, mine Pamenəs, mine Nikoləs iətəm Antiok u əupən tēməpəh nəfakiən rəha nətəm iman ikin muva mətətuə=pən nəfakiən rəha nətəm Isrel. ⁶ Kəmotit ilah məhuvən kəm aposil min, kəni aposil min kəmotəluə=pən nəhlmilah e lah mətəfaki e lah.

⁷ Kəni nətəmi rəha İesu kəutəni pətigəm nəghatən rəha Uhgın kəm nətəmini, kəni nətəmi rəha İesu u İerusaləm kəutəpət

5:36 Uək 21:38 5:40 Uək 4:18 5:41 Mat 5:10-12; 1Pitə 4:13 [†] 5:41 Nian kəutos nəhməiən nikilah tagiən, mətəu rəhalah İərmənig təmos nəhməiən. Rəueiu əha nian kəutətuə tərəh, təgətuən məmə ilah kətiəh əmə e İərmənig. 6:1 Uək 4:35 6:7 Uək 2:41; 16:5

pik. E nātēmi min āha, pris min tepət kāmōtāhatōtā e Iesu.

Kāmōtaskālim Stipin

⁸ Kāni Stipin u iātēm tāmāriauēh e nāuviriēn mine nāsānāniēn rāha Uhgīn, tāmōl nāmōtāniēn tepət mine nati apispis min e nāhmti nātēmimi. ⁹ Mātēu nātēmimi nāuvein e nimā rāha nuhapuminīēn rāha Nātēm Kāmītis Ilah,* kāmōtāghati ilah Stipin. Nātēmi min u nātēm Isrel u kāmōtsipēn Saerin mine Aleksantriā. Kāni nātēmimi nāuvein min u nātēm Isrel u kāmōtsipēn Silisiā mine Esīā, ilah kāmāhuva kātīāh, minautorgēhu ilah Stipin. Kotāni māmā nāghatiēn rāha Stipin tāsēhruahruīēn, mātēu rāhalah tēhruahru. ¹⁰ Mātēu Narmin rāha Uhgīn tāmōl Stipin teinatig pik, kāni nian in tēghati, rāhan nāghatiēn tapirākis rāhalah.

¹¹ Kāni ilah kāmōtēu onēuēn nātēmimi nāuvein māmā okotasiru e lah motāni pētīgēm māmā, “Itimah iāmōtātēu māmā Stipin tāmāni rah Mosis mine Uhgīn.”

¹² Kāni rāhalah nāghatiēn tāmōl niki nātēmimi, mine nātēmi asoli rāha Isrel, mine nāgētun min rāha Lou, kāmōtāmāki e Stipin. Kāni kāmāhuvan motaskālim motālās māhuvēn māmā otāhtul e nāhmti kaunsil. ¹³ Kāni kāmōtāmki nātēmimi nāuvein māhuva māmā okoteiūā e Stipin. Nātēmi min u kāmōtāni māmā, “Nian rāfin tātēni nāghatiēn tārāh e Nimā Rāha Uhgīn, kāni mātēni rah Lou rāha Mosis. ¹⁴ Itimah iāmōtātēu in tāmāni māmā Iesu u iātēm Nasērīt, in otālās iahū Nimā Rāha Uhgīn, kāni mēuhlin nolīēn min u Mosis tāmēfa kām tah aupēn ikin.”

¹⁵ Kāni nātēmimi rāfin u kāmāutēharāg e kaunsil kāmōtāsāl=pēn āhruahru o Stipin, motafu māmā nāhmtin tināgēhag pēhriēn tēhmen e rāha agelo.

7

Stipin tāmāghati e Epraham

¹ Kāni pris asoli agin tāmātapuēh o Stipin māmā, “? Tēhro? ? Nipēhriēniēn e nāghatiēn min āha kētātu=pēn lam?”

² Kāni Stipin tāmāni māmā, “Piak min mine tatā min. Otātēlig-to lak. Uhgīn

u iātēm in ilis ilis pik, tāmētīgēm=pa o tipitah Epraham nian in tāmōtatig āpēha Mesopotemiā, māsuvēn āhanāhiēn āpēha Haran. ³ Uhgīn tāmāni=pēn kām in māmā, ‘Āpēh rāham min, mine ikin nātētig ikin muvān e ikin kēti iātēm iāu o iākagētun lam.’

⁴ “Kāni Epraham tāmēt āha Kaltiā muvān mātētig āpēha Haran. Nian tāmōtatig ikinu kāni rāhan tatā timis, kāni Uhgīn tāmōs muva u e niftāni u itamah nātētig lan rāueiū. ⁵ Mātēu tāmāsēfēn āhanāhiēn niftāni ākaku agin nāuvētīn kām in māmā rāhan āhruahru. Mātēu Uhgīn tāmāni āskasik kām in māmā otēpanēfēn rāfin nitāni āha kām in mine namipin min. Kāni nitāni u otuva imalah agin ikin, nati āpnāpin e nian āha Epraham tāmāsēlāsīēn nātīn kēti. ⁶ Nāghatiēn u Uhgīn tāmāni kām in tol lanāha, in tāmāni māmā, ‘O nian kēti, nāuanilāuis min rāham okāhuvēn motatig e niftāni pisin kēti rāha nātēmimi pisin, kāni ilah okāhuva iāpispis min, kāni nātēm ikin okotol ilah okotāhuva slef min, kāni mau-tol mirā kām lah kētāuārus nu fo-hanrit. ⁷ Mātēu iākol nālpiniēn kām nātēmimi min āha kētārmānig e lah. Kāni uārisig, rāham min nātēmimi okohiet e nitāni āha māhuva motāfaki kām iāu e nitāni u.’

⁸ “Kāni Uhgīn tāmāni āskasik māmā in oteh vivi Epraham mine nāuanilāuis min rāhan. Kāni māni=pēn kām in māmā in otāghi=pēn nāsualkēlēh māmā in nāmōtāniēn kēti māmā ilah nātēmimi min rāha Uhgīn. Kāni nian Epraham tāmālās Aisēk, kāni matig māghi=pēn nian tāmōs nian eit.* Kāni nian Aisēk tāmālās Jēkēp, kāni matig māghi=pēn min. Kāni nian Jēkēp tāmāmki nenātīn min ilah tuēlaf, kāni māghi=pēn min ilah. Ilah tuēlāf āha, nāukēti niratah.”

Tipilāh min kāmōtēpēh Josip

⁹ Kāni Stipin tāmāni=pēn min kām lah māmā, “Kāni nāukēti nirā min u rāhatah kāmāutētēt nōtāhalah u Josip, kāni motātuati=pēn lan kām nātēm ljiip, māmā otuva slef rāhalah. Mātēu ilau Uhgīn e nian rāfin, ¹⁰ kāni Uhgīn tos rākis in e nārāhiēn rāfin rāhan. Nian tāmāhtul e nāhmti kig rāha

* 6:9 “nimā rāha nuhapuminīēn rāha Nātēm Kāmītis Ilah” — Nātēmi min āha, aupēn ilah slef rāha suah kēti, mātēu rāueiū āha kāmītis ilah. 6:10 Luk 21:15 7:3 Jen 11:31; 12:1 7:4

Jen 11:31-12:5 7:5 Jen 12:7; 15:18; 17:8 7:7 Jen 15:13-14; Eks 12:40 7:7 Eks 3:12 * 7:8 Nolīēn rāha nātēm Isrel tol lanu, nian suakēu iārman tair, e nian eit, kētāghi=pēn. 7:8 Jen 17:9-14; 21:4

7:9 Jen 37:11,28; 39:2,21-23

nātəm lĵip, kəni Uhgīn tāməfən nəhrunīən kəm in, kəni matig mol min māmə kig otolkeikei in, kəni mol in tarmənig e nitəni lĵip mine nātəmimi mine natimnati rəfin rəhan.

¹¹ “Kəni əmeiko nəumis təman e nitəni əpəha lĵip mine Kenan mol nauənīən tikə, kəni nəumis natus nātəmimi, kəni tipitah min niglah nauənīən tənīkə. ¹² Nīan Jekəp tinətəu māmə nauənīən əpəha lĵip, tāmahlī-pən nenətīn min u tipitah min əha kəhuvən, kəni inu nətuəuīnīən ilah kāməhuvən lĵip. ¹³ Kəni uərisig, ilah kāməhuvən min, kəni in təmāni pətīgəm in kəm lah, mətəu ilah kəsotəhrunīən māmə in Josip pialah. Kəni kig rəha lĵip tāmətəu nənīən o Josip mine pian min. ¹⁴ Kəni Josip tāmahlī-pən nəghatīən kəm rəhan tatə Jekəp mine rəhan min, māmə okəhuva motatig ilah min. E nātəmimi min əha, ilah rəfin səpīntə faif.

¹⁵ “Kəni Jekəp mine rəhan min kāməhuvən lĵip, kəni kāməutatig məutatig, kəni Jekəp mine tipitah min kāmohmis ikin. ¹⁶ Kəni kāməmki ilah kan əpəha Sekəm e nitəni u rəhatah, kəni kitənīm ilah ikin e nīpəg kəpiel kəti Epraham təmos rəkis nəhmtīn o nātəm Hamor.”

Stipin tāməghati e Mosis

¹⁷ Kəni Stipin tāmətəkeikei mətəni-pən kəm lah māmə, “Tinātuva iuəkir māmə Uhgīn otosmiəgəh rəhan min nātəmimi u təmāni rəkis kəm Epraham, kəni nəuanīlouis min rəhatah u kāməutatig lĵip, rəueiu əha tīnepət. ¹⁸ Kəni kig kəti min rəha lĵip tāməhtul, in tāsīiai aginīən Josip. ¹⁹ In təmosiahu tipitah min e nətəlīgīən tərəh min rəhan, matol nəhməian kəm lah. Kəni in təmol lou kəti māmə okotəmki pətīgəm nenətīlah min iəpəou amrərə min ihluə māmə okohmis.

²⁰ “Kəni e nīan əha, Mosis təmair, kəni in suakəku təuvir kəti e nəhmti Uhgīn. Rəhan māmə mine tatə kəmuəhluaig oneuən lan əpəha imə muos məuig kisil. ²¹ Nīan kəmləfətīgəm ihluə, nətī kig pətan təmərūh, kəni tələs māmə oteh vivi rəhan. ²² Kəmotəgətun in e neinatīgīən rəfin rəha nātəm lĵip, kəni nīan in tənepət, in təsənən e nəghatīən mine nolīən nati.

²³ “Nīan tīnos nu fote, nīkin təhti māmə otuvən-to meruh-to nātəmīman min, nātəm Isrel, ²⁴ kəni mafu kəti iətəm lĵip kəti tatoh. Kəni in təmuven māmə otasiru e in kəti əmeiko mohamu iətəm lĵip əpəha.

²⁵ Kəni Mosis nīkin tāməhti māmə mətə in min, nātəm Isrel, okotəhrun māmə Uhgīn tāmahlī-pən in māmə otuvən məmkirəkis ilah e nəhməian katol e lah. Mətəu ilah kotəruru. ²⁶ Kəni lauig lan tafu min iətəm Isrel mil keiu katuoh ilau min, kəni tuvən mə təghati kəm lau māmə otos rəkis ilau, kəni māmə otol ilau kuol vi ilau min. Kəni mənī-pən kəm lau māmə, ‘Suah mil, itəlau əmə. ?Təhro natuoh itəlau min?’

²⁷ “Mətəu suah u təmaupən mol nəukəti norgəhuīən tāmətgi-pən Mosis isəu, kəni mənī-pən kəm in māmə, ‘?Pəh tāməfəri ik māmə onəkarmənig kəni mətakil itimah?

²⁸ ! Iətəhrun māmə nəkolkeikei māmə onəkohamu min iəu təhmen e iətəm lĵip u nəmoh nəniuv!’ ²⁹ Nīan Mosis tāmətəu nəghatīən əha, kəni tāməgin kəni miet lĵip magīm muvən əpəha isəu ikin Mitian mətətig ikin məhmen e iapispis kəti. Nīan tāmətətig mətətig mit pətan ikin kəti, kəni mələs nətīn keiu iərman mil.

³⁰ “Nīan tāmətətig Mitian mos nu fote, kəni nīan kəti tuvən mətān iuəkir o nītəuət əha Sainai əpəha təpiə-məpiə ikin. Kəni agelo kəti tāmiet-pən ohni e nigəm iətəm tatuəu e nīgi əkəku kəti. ³¹ Nīan təmərūh nigəm əha, narmin tēmīuvig pik ohni, kəni muvən iuəkir māmə oteruh vivi, kəni mətəu iərmənig Uhgīn tāməghati kəm in māmə, ³² ‘Iəu Uhgīn rəha tipim min, Uhgīn rəha Epraham, mine Aisək, mine Jekəp.’ Kəni Mosis tāməgin minətərəmrumin minətəgin e nəsal-pənīən əha nigəm ikin.

³³ “Kəni iərmənig Uhgīn təmāni-pən kəm in māmə, ‘Os rəkis rəham put e nəhlkəm mətəu-inu niftəni ko ik nətəhtul ikin in tasim agin, mətəu iəu əha ikin. ³⁴ Imeruh nərahīən iətəm katol e rəhak nātəmimi əpəha lĵip, iəmətəu nasəkīən rəhalah, kəni mineiuaiu muva māmə iəkəmkirəkis ilah o nātəm lĵip. Va. Rəueiu əha iəkahlī-pən ik nəkitəlīg muvən min lĵip.’ ”

Nātəmimi min rəha Isrel kəmotəpəh Mosis

7:10 Jen 41:37-44

7:11 Jen 41:54; 42:1-2

7:13 Jen 45:1-4,16

7:14 Jen 45:9-11; 46:27

7:15 Jen 46:1-7;

49:33 7:16 Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32

7:18 Eks 1:7-8

7:19 Eks 1:11-22

7:20 Eks 2:2

7:21 Eks 2:3-10

7:24 Eks 2:11-15

7:28 Eks 2:14

7:29 Eks 2:21-22; 18:3-4

7:34 Eks 3:1-10

³⁵ Kəni Stipin təmətəkeikei mətəni məmə, “Inu iətəm kətiəh əmə Mosis iətəm ilah kəmotəpəh nəuian nian ilah kəmotəni=pən məmə, “? Pəh təmləfəri ik məmə onəkar-mənig kəni makil itimah?” Mətəu Uhgın pisin əmə təmahli=pən suah kəha Mosis məmə otarmənig kəni mosmiəgəh ilah. Təmahli=pən nian agelo təmiet=pən ohni e nigəm iətəm tatuəu e nigə əkəku kəti.

³⁶ Kəni Mosis təmit ilah mohiet Ijip, kəni in təmol nati apispis mine nəmtətiən tepət, təmol əpəha Ijip, mine nian kəmətəliuək mautəhuvən=pən e nitəhi u kətəni məmə Nitəhi Ərarəuv, mine nu fote e ikin təpiə-məpiə ikin.

³⁷ “Inu iətəm kətiəh əmə Mosis u təməni=pən kəm nətəm Isrel məmə, ‘Uhgın otləfəri iəni kəti min e təmah təhmen lak.’

³⁸ “Inu Mosis iətəm təmauin e tipitah min məmə okotuhapumin ilah min əpəha təpiə-məpiə ikin, kəni agelo təməghati kəm in e Nitəuət Sainai, kəni Mosis u təməfən nəghatiən min u kəm tipitah min. Kəni nəghatiən min u, ilah nəghatiən keikei min iətəm kəutəfən nəmiəgəhiən kəm nətəmini, kəni Mosis təməhlman tuva kəm tah.

³⁹ “Mətəu nian in təmətatig əhanəh əpəha e Nitəuət Sainai, tipitah min kəmotəhti nəuian, motəpəh nətəligiən, mətəu niki-lah təmitəlig=pən o nati Ijip. ⁴⁰ Kəni kəmotəni=pən kəm Eron məmə, ‘Ol narmi nati nəuvein məmə okəhuva uhgın min rəhatah mə okotit itah. Mətəu Mosis əha inəha, iətəm təməmki itah kohiet Ijip, kinotəruru məmə in tinəhruvən.’ ⁴¹ Kəni e nian əha, ilah kəmotol narmi nati məmə in otuva uhgın rəhalah, kəni kəmautol sakri-fais e nati miəgəh min məmə okotəfaki kəm in. Kəni kəmautol lafet rəha narmi nəti kau iətəm ilah əmə kəmotol. ⁴² Mətəu Uhgın təməuhlin=pən nəmtahn kəm lah, kəni megəhan=pən e lah məmə okotəfaki kəm mitgar mine məuig mine məhau min e nəpuə. Kəni nati əha tətəgətun əsas əmə nəghatiən rəha Uhgın iətəm kəmətei e nəuəuə rəha iəni min rəha Uhgın. Tətəni məmə,

‘!Nətəm Isrel! ?Nian rəfin e nu fote əpəha ikin təpiə-məpiə ikin, itəmah nəmautoh nati miəgəh min mautol sakri-fais lan. ?Mətəu nikitəmah təhti məmə

nəmautol kəm iəu? !Kəpə! ⁴³ Mətəu e nikitəmah, itəmah nəmautələs Nima Tapolin rəha uhgın eiua u Molek, mine narmi məhau rəha uhgın eiua u Refan. Nati mil u nəmautol məmə onəkotəfaki kəm lau. O nati əha, iəkəhli pətigəm itəmah nəkəhuvən isəu motəpirəkis Pəpilon.’”

Stipin təməghati
e Nima Rəha Uhgın

⁴⁴ Stipin təmətəkeikei mətəni məmə, “Nian tipitah min kəmətatig ikin təpiə-məpiə ikin aupən, ilah kəmosos rəhalah nati kəti, Nima Tapolin rəha Uhgın iətəm tətəgətun məmə Uhgın tətətig ilah min. Kəni Mosis təmol Nima Tapolin əha tətəitəu=pən əmə nətəligiən rəha Uhgın u təməni=pən rəkis kəm in. ⁴⁵ Kəni nu tepət uərisig, Josuə təmit ilah məhava məmə okotos rəkis nitəni əha o nətəm Kenan, nətəni u Uhgın təməghirəkis nətəmini ikin. Kəni ilah kəmotələs Nima Tapolin u məhuvən motətig ilah min motətuərus=pa e nian rəha Təfit təmol kig lan. ⁴⁶ Uhgın təmol təuvir kəm Təfit, kəni Təfit təmətapuəh ohni məmə Uhgın oteğəhan lan pəh tol nimə kəti iətəm Uhgın otətig ikin. ⁴⁷ Mətəu nimə əha, Kig Təfit təməsolian, mətəu nətin Kig Solomən təmol.

⁴⁸ “Mətəu Uhgın iətəm ilis agin, təsatigian e nimə iətəm iətəmini əmə təmol. Təhmen e nəghatiən rəha Uhgın iətəm iəni rəhan təməni məmə,

⁴⁹ ‘İkin min rəfin e neai təhmen əmə lak məmə iəkəharəg ikin marmənig,

kəni nitəni min rəfin təhmen əmə məmə iəkəfu=pən nəhlkək ikin.

?Mətəu nimə nak iətəm nəkotəhrun noliən məmə otəhmen lak?

? Kəni ikin pəhruvən nəkotəhrun noliən məmə iəkuvən məmeig ikin?

⁵⁰ Otəni-to. ?Pəh təmol rəfin natimnati min əha?

Iəu pisin əmə, iəu Uhgın iəmol rəfin ilah.’”

Nətəm Isrel kəmotəpəh iəni min rəfin rəha Uhgın, mine Kristo

⁵¹ Kəni Stipin təmətəkeikei mətəni məmə, “!İtəmah u! Rəhn-kapə təmah təskasik.

Nikitamah tapinæpu tæhmen e ræha Nanih-luæ min. Matælgitamah talu o nætæuiæn næuia Uhgîn. !Itamah nækotæhmen æmæ e tipitamah min nætæm kæmæutæhti næuia Narmin Ræha Uhgîn! ⁵² ? Iæni min ræha Uhgîn aupæn, pæh tipitamah min kæmæso-toliæn nærahien kæm in? !Tikæ! Kæmo-tol nærahien kæm lah ræfin. Kæmotohamu min nætæmi min u kæmæutæni pætigæm nu-vaïæn ræha Iætæmi æhruahru. Kæni itamah næmotegæhan=pæn e Itæmi æhruahru u e næhlmi ræhan min tikimir min kæni ko-tuhamu. ⁵³ Itamah næmotos rækis Lou ræha Uhgîn u aupæn nagelo min kæmotos mæhuva, mætæu itamah næmæsohtohtæu=pæn aginien Lou æha.”

Kæmotæhtimu Stipin

⁵⁴ Nian kæmæutætæu næghatien min ræha Stipin, næhmtilah tæmapinæpu, nikilah tæmahmæ pik, kæni mautigæt=pæn næhlvulah kæm in mætæu-inu nikilah nahmæ agin. ⁵⁵ Mætæu Narmin Ræha Uhgîn tæmæriauah e Stipin, kæni tæsal pæri e Negæu e Neai mafu næhagægægæn iætæm tæsanæn pik tæmiet ima Uhgîn ikin, kæni meruh Iesu tæhtæhtul e nikali Uhgîn maru, ikin ima nærmænigien mine næsanænien. ⁵⁶ Kæni Stipin tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, “! Ei, næman! Iætæfu Negæu e Neai ræha Uhgîn tateræh, kæni Næti Iætæmimi tæhtæhtul e nikali Uhgîn maru, ikin ima nærmænigien mine næsanænien.”

⁵⁷ Nian nætæmi asoli ræha kaunsil kæmotætæu næghatien æha, kæmotæmkægîn matælgilah min e næuanæhlmilah, kæni moteæræg e Stipin e næuialah ræfin motæuit motæiu mæhuvæn moteapæn æhmen-æhmen æmæ ohni, ⁵⁸ moteikæpan kæni motæraki pætigæm lan e taun. Kæni nætæmimi u kæmotætæu næghatien ræha Stipin, ilah kæmotæpeg ræhalah sot asoli min, motælin=pæn iuækir e næhlki iætæm aluæ kæti, nærgin u Sol. Kæni minæutæhti Stipin e kæpiel apin.

⁵⁹ Nian kæmæutæhti, kæni Stipin tæmæfaki mæmæ, “Iærmæg Iesu, os nærmæk.” ⁶⁰ Kæni tæmeiuaiu misin næulin kæni masæk æfæmæh mæmæ, “Iærmæg, afæl noliæn tærah iætæm ilah kautol lak.” Nian tæmol næunun e ræhan næfækien, kæni ræhan nehægæn tiet.

8

¹ Kæni Sol in tæmatæhtul æmæ nikin tætag-iæn mæmæ ilah kæmotæhtimu Stipin.

Sol tæmoh nætæm kæutæfaki

Mætæuin e nian æha, nærahien asoli kinotol e nimæfaki æpæha Jerusilæm. Kæni ilah kæmohiet Jerusilæm motagim=pæn Jutiæ mine Sæmeriæ motæpæh pisin æmæ aposil min kæutatig Jerusilæm. ² Nætæmimi næu-vein nætæm kæutæfaki æskasik kæmæhuva motælæs Stipin mæhuvæn mohtænim, kæni ilah kæmotasæk pik ohni. ³ Mætæu Sol tæmætæuin minætærakin-ærakin nimæfaki, matuvæn e nimæ min mætiuvi pætigæm næman mine nipætæn iætæm kæutæfaki, kæni matæmki=pæn ilah e kalæpus.

Filip tæmæni pætigæm nænusiæn tæuvir æpæha Sæmeriæ

⁴ Kæni nætæm kæutæfaki iætæm kæmohiet Jerusilæm motagim, kæmæutæni pætigæm næghatien ræha Uhgîn ikin min ræfin iætæm ilah kæutæhuvæn=pæn ikin. ⁵ Filip tæmu-væn e taun kæti ræha Sæmeriæ, kæni mætæni pætigæm nænusiæn ræha Kristo iætæm Uhgîn tæmæni mæmæ otæhli=pa. ⁶ Nian nimænin nætæmimi kæmotætæu Filip, kæni motæfu nati apispis min iætæm in tatol, ilah ræfin kæmæutætægivi vivi lan e nak in tætæni. ⁷ Nætæmimi tæpæt nærmin tærah min kæmo-hiet e lah. Nian nærmin tærah min kæmo-hiet, kæmotasæk æfæmæh. Kæni nætæmimi tæpæt iætæm nipætilah tæmimis, uæ nætæm kæsotaliuækien, kæmotæuvir min. ⁸ Kæni nætæmimi ræfin e taun æha, ilah ræfin kæmotætagien.

Saimon u tæmol natimnati e næsanænien ræha iærmis min

⁹ Kæni e taun æha, suah kæti nærgin u Saimon, in tæmatol nati apispis tæpæt e næsanænien ræha iærmis min, kæni nætæmimi ræfin e Sæmeriæ, nærmilah tæmiuvig. Tæmol nuvæh næuvetin. In mætæfari aru æmæ in mæmæ in iætæmi asoli kæti. ¹⁰ Kæni nætæmimi ræfin, nætæmi asoli mætæuærus=pa noluæk min æmæ, kæmæutæsal=pæn pik ohni kæni mæutæni mæmæ, “Suah u in iætæmi kæti u in tatol uæk e Næsanænien Asoli Ræha Uhgîn.” ¹¹ Kæmæutohtæu=pæn in nuvæh næuvetin mætæu-inu nærmilah tætiuvig o natimnati min iætæm in tatol. ¹² Mætæu nian nætæmimi kæmotætæu næghatien iætæm Filip tætæni pætigæm e nænusiæn tæuvir ræha

Narməniġian Rəha Uhgın mine nəġhatian rəha İesu Kristo, kəmotəni nıpəhrıənıan lan, kəni kəmol bəptais e lah, nəman mine nıpətan. ¹³ E nian əha, suah min u Saimon, təməni nıpəhrıənıan e İesu, kəni kol bəptais min lan. Kəni in tətıtəu=pən Filip ikin min rəfin. Narmin təmiuvig o nati apıspis min mine nəmtətiən min iətəm in tateruh Filip tatol.

¹⁴ Nian aposil min əpəha İerusaləm kəmotətəu məmə nətəm Səmeriə kinotəhatətə e nəġhatian rəha Uhgın, kəni kəmotəhli=pən Pitə mine Jon məmə okian o lah. ¹⁵ Nian ilau kəman miaiet=pən o lah, muəfaki o lah məmə Narmin Rəha Uhgın otəriauəh mətatig e lah, ¹⁶ mətəu-inu kəmol bəptais əmə e lah e nərgi İərməniġ İesu, mətəu Narmin Rəha Uhgın təsəriauəh əhanəhiən e nəmiəġəhiən rəhalah. ¹⁷ Kəni Pitə mine Jon kəmuələhu=pən nəhlmilau e lah muəfaki e lah, kəni Narmin Rəha Uhgın təməriauəh e lah.

¹⁸ Nian Saimon təmafu məmə Narmin Rəha Uhgın tatuvən e nəmiəġəhiən rəha nətəmimi nian aposil mil kəmuələhu=pən nəhlmilau e lah muəfaki e lah, kəni in təfətiġəm məni məmə otəfən kəm lau, ¹⁹ kəni məni=pən kəm lau məmə, “Uəfa min nəsanəniən u kəm iəu məmə nian iəkələhu=pən nəhlmk e nətəmimi, kəni ilah kotəhrun nosiən Narmin Rəha Uhgın.”

²⁰ Mətəu Pitə təməni=pən kəm in məmə, “!Ik mine rəham məni onəkian e niġəm asoli! Mətəu-inu nıkim təhti məmə nəkəhrun nos nəhmti nati u iətəm Uhgın tətəfən kəm nətəmimi e məni. ²¹ Ko ik nəsolian uək u nəvetin mine, mətəu-inu rəham nətəliġiən təsəhruahruıən e nəhmti Uhgın. ²² Əuhlin ik e rəham noliən tərəh min kəni məfaki=pən kəm İərməniġ, mətə tafəl rəkis rəham noliən tərəh min iətəm nıkim tətəhti ilah. ²³ İateruh məmə nian rəfin netetiən təməriauəh e rəham nətəliġiən, kəni noliən tərəh min kəmotəlis ik tiəkis.”

²⁴ Kəni Saimon təməni=pən məmə, “!Əuil Uəfaki=pən kəm İərməniġ ohniəu məmə natimnati iətəm itəlau nəmuəni, kəti otəsuvaiən ohniəu.”

²⁵ Kəni nian ilau kəmuəni pətiġəm rəkis nəġhatian rəha İərməniġ mine natimnati iətəm in təmol, kəni kəmətiən İerusaləm

matuəhtul əġmagim e lahuənu min rəha Səmeriə matuəni pətiġəm min nanusiən təuvir rəha İərməniġ.

Filip təməġhati kəm iətəm İtiopiə kəti

²⁶ Kəni əgelo kəti rəha İərməniġ təməni=pən kəm Filip məmə, “Əsəu-pesi muvən e suaru tıspən İerusaləm matuvən Kasa.” (Suaru əha tətəməhli əpəha ikin təpiə-məpiə ikin.) ²⁷ Kəni in təmatuvən əmeiko mafu iətəm İtiopiə kəti e suaru. Suah əha in iətəmi asoli kəti rəha kwin rəha nətəm İtiopiə. ²⁸ Kəni in təmətərməniġ e məni rəha kwin. Suah u təmuvən İerusaləm məmə otəfaki, ²⁸ kəni minatitəliġ matuvən iman ikin. Kəni in təmətəharəġ-pəri e nati kəti kətəni məmə, “kat” iətəm hos tatiuvi. Kəni mətəfin nauəuə iətəm iəni kəti rəha Uhgın təmətei, nərgin u Aiseə. ²⁹ Kəni Narmin Rəha Uhgın təməni=pən kəm Filip məmə, “Uvən maliuək=pən iuəkir o kat əha.”

³⁰ Kəni Filip təmaıu muvən iuəkir ohni, mətəu suah u tətəfin nauəuə iətəm iəni Aiseə təmətei. Kəni təmətapuəh ohni məmə, “?Nəkəhrun nıpəti nati u nətəfin, uə kəpə?”

³¹ Kəni suah u təməni=pən kəm Filip məmə, “?İəkəhra məhrun? Mətəu-inu iətəmi kəti tikə mə otuhamtei=pa nıpəti nəġhatian u kəm iəu.” Kəni in mətəpuəh məmə Filip otəri muvən ilau min muəharəġ. ³² In təmətəfin nəġhatian u e Nauəuə Rəha Uhgın, tətəni məmə, “Kəmit təhmen e sipsip kan məmə okuhamu.

Kəni təhmen e nəti sipsip, təsəġətiən nian kətətei nimeimein,

Kəni in təməpnəpin əmə, məsəġhatian.

³³ Kəmol aulis in, kəni nian kəmakil e kot, kəsakil əhruahruıən.

Nian kəmotuhamu, in nəlugi iətəmi əmə kəti, nətin tikə.”

³⁴ Kəni suah u təmətapuəh o Filip məmə, “?Kərmə Aiseə təmətəġhati aru lan, uə iətəpisin kəti?” ³⁵ Kəni Filip təmətuəuı e nəġhatian kətiəh əmə iətəm təməfin, mətəni=pən nəniən təuvir rəha İesu.

³⁶ Nian kəmətiən e suaru miəuva ikin kəti nəhu əha ikin, kəni suah u təməni=pən kəm Filip məmə, “!Afu-to! Nəhu kəti əpəha. ?

8:17 UAK 19:6 * 8:27 Nəġhatian Kris əhruahru tətəni məmə in suah kəti iətəm kəmiəi. E nian əha, nəmə suah kəti tatol uək nian rəfin iuəkir o kwin kəti, kəni okitei məmə otəsitiən kwin. 8:33 Aes 7:7-8

Təhro? ?Pəh nəkol bəptais lak lan?" Kəni Filip təmegəhan lan.[†]

³⁸ Kəni təməniəhu kat məmə otəhtul, kəni ilau pəti kəmueiuiu mian e nəhu, kəni Filip tol bəptais lan. ³⁹ Nian kəmuəri e nəhu miəuva ilis, Narmin Rəha lərmənig tələs rəkis Filip. Kəni suah u təməseruh minian, mətəu təmatitəlig matuvən iman ikin e nagianian asoli e nikin. ⁴⁰ Mətəu Filip təmafə məmə tətəhtul əpəha e nitəni pahav ikin əpəha Astot. Kəni in təmatuvən, mətəni pətigəm nanusian təuvir rəha lesu əpəha e taun min rəfin mətəuərus in təmiet=pən əpəha Sisəria.

9

Sol təmafə lesu
e suaru rəha Təmaskis

(Uak 22:6-16; 26:12-18)

¹ Kəni e nian əha, Sol təmətəghati əskasik mətəni əskasik məmə otəhamu nətəmini rəha lesu. In təmuvən meruh pris asoli agin ² mətəpuəh ohni məmə otətei nauəuə min kəm nimə min rəha nuhapuminian rəha nətəm Isrel əpəha Təmaskis, məmə nəmə otəruh kəti tatitəu=pən Suaru Rəha lesu, nati əpnəpin iərman uə pətan, otəskəlim ilah məlis ilah məkki ilah muvən e kaləpus əpəha Jerusiləm. Kəni təməfən nauəuə min kəm in.

³ Nian Sol təmuva iuəkir o Təmaskis, əmeiko nəhəghəghian kəti təmsipəri e neai tatuəu təhmen e noraipən muva masiəgəpin in mine ikin min titəlau lan.

⁴ Kəni in təmsipəri morin e niftəni, kəni mətəu nəuia suah kəti tətəni=pən kəm in məmə, "İsol! İsol! ?Təhro natol nərahian kəm iəu?"

⁵ Kəni Sol təməpuəh məmə, "İk pəh, lərmənig?" Kəni nəuia iətəmi u təməni=pən kəm in məmə, "İəu lesu iətəm ik natol tərəh lak. ⁶ Mətəu rəueiu əhtul muvən əpəha e taun. İkin əha, suah kəti əha ikin otəpanəni=pinə əmə məmə nati nak onəkol."

⁷ Kəni nətəmini nətəm kəutəhuərisig e Sol, kəmotəuit kəni mətəhtul məso-təgətiən. Kəmotəuə əmə nəuia iətəmi u, mətəu kəməsoteruhian iətəmi kəti.

⁸ Kəni Sol təhtul, mətəu nəhmtin tinəuəu,

tinəruuə neruhian nati. Kəni kəmotos əmə nəhlmin motit məhuvən Təmaskis. ⁹ Təmos nian kisi təməsehian nati, kəni məsauəniən kəni məsəmnimian nəhu mine.

¹⁰ Əpəha e Təmaskis, iətəmi kəti rəha lesu əha ikin, nərgin u Anənaies. lərmənig təmauin lan e nati kəti təhmen e nəməh-lairian, kəni mən=pən kəm in məmə, "İ Anənaies!" Kəni in təmətam məmə, "lərmənig, iəu əpə."

¹¹ Kəni lərmənig tən=pən kəm in məmə, "O nəkuvən əha e nimə rəha Jutəs e suaru asoli iətəm kətəni məmə Təhruəhru, kəni mətəpuəh o iətəmi kəti, iətəm Tasəs, nərgin u Sol. In tətəghati rəueiu kəm Ughin e nə-fakian, ¹² kəni Ughin təməfən nəməhlairian kəti, kəni təməruh ik, Anənaies, nəmuva mələhu=pən nəhlməm lan məmə nəhmtin otair min."

¹³ Mətəu Anənaies tən məmə, "lərmənig, iətəu nəghatian tēpət e suah kəha e rəhan nolien tərəh min iətəm tatol e nətəm kəutəhatə lam əpəha Jerusiləm. ¹⁴ Kəni in təmuva u ikinu e nərgi pris asoli min məmə otəskəlim, mələs nətəm kəutəhatə lam."

¹⁵ Mətəu lərmənig təməni kəm Anənaies məmə, "İUvən! Mətəu-inu suah u in rəhak iətəmini iətəm inauin rəkis lan məmə otəni pətigəm nərgək kəm Nanihluə u sənə məmə nətəm Isrel, mine rəhalah kig min, mine nətəm Isrel min. ¹⁶ Kəni iəu iəpanəgə-tun in məmə otos nəhməian o nərgək."

¹⁷ Kəni Anənaies təmuvən lahuənu muvən imə, kəni mələhu=pən nəhlmin e Sol, mən=pən kəm in məmə, "Piak Sol. lərmənig lesu iətəm təmietigəm ohnik e suaru nian nəmətuva u ikinu, in təmahli=pa iəu məmə ik onəkeh min nati, kəni Narmin Rəha Ughin otəriaueh matig lam."

¹⁸ Əmeiko, nati kəti təhmen e niviligi nəmu təmiet rəkis e nəhmti Sol, kəni tair min minəteruh nati. Kəni minəhtul mətəliuək, kəni kol bəptais lan məmə in nəmtətiən rəha nəhatətiən. ¹⁹ Kəni nian təmun nauəniən, kəni nipətin tuva məsanən min.

Sol tinətuəuin mətəni pətigəm nərgi
lesu əpəha Təmaskis

[†] 8:36 E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətei e nəghatian Kris əupən, nəghatian pisin kəti min əha ikin iətəm tatilpin nəghatian u mətəni məmə, "37 Kəni Filip təməni=pən kəm in məmə, 'Nəmə nəkəni nipəhriənian e lesu e nikim rəfin, iəkəhru noliən bəptais lam.' Kəni tən məmə, 'İəu iətəni nipəhriənian e lesu Kristo, məmə in Nəti Ughin pəhriən.'" 8:36 uək 10:47 8:40 uək 21:8 9:1 uək 8:3 9:15 uək 26:2,6; 27:24; Rom 1:5 9:16 2Kor 11:23-28

Kəni Sol təmatig mos nian nəuvein min ilah nətəmini rəha Iesu əpəha Təmaskis. ²⁰ Təmatuəuin min əmə e nian əha, mətəni pətigəm Iesu əpəha e nimə min rəha nuha-puminiən rəha nətəm Isrel məmə Iesu in Nəti Uhgın pəhriən.

²¹ Kəni nətəmi rəfin nətəm kəmotətəu in, kəmotəuit pik ohni, kəni məutəni məmə, “!Ei! ?Suah u inu təmatol nərahien kəm nətəm kəutəhatətə e Iesu əpəha Jerusiləm əupən, uə kəpə? Kəni in təmuva ikinu məmə otaskəlim ilah məmki ilah muvən kəm pris asoli min. ?Mə inəha, uə kəpə?”

²² Kəni nəghatien iətəm Sol tətəni pətigəm, in təsanən pik mapirəkis nəghatien rəha nətəm Isrel iətəm kəutatig Təmaskis, kəni mətəgətuən vivi məmə Iesu in Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa. Kəni ilah kəmotəruru məmə okotəhrəni.

²³ Nian tēpət təmuva muvən rəkis, kəni nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəmotətəi oneuən nəua kəti məmə okotohamu Sol, ²⁴ mətəu Sol təmətəu nəua oneuən rəhalah. Kəni rəueiu e nərauə mine lapin min, nətəm Isrel kəutəhtul pəsik əpəha e namtiħluə e nipai kəmol e kəpiel məmə okotohamu Sol.* ²⁵ Mətau in min nəuvein kəmotələs lapin mətəipei e kətim asoli kəti iətəm kəmətu=pən təulə lan, mətələfətigəm mətəħlan-əħlman lan e namtah nipai ih-luə ikin. Kəni in təmagim muvən Jerusiləm.

Sol əpəha Jerusiləm

²⁶ Nian Sol təmietigəm=pa Jerusiləm, tə-malkut məmə otuvən meruh nətəmi rəha Iesu mītəu=pən ilah, mətəu ilah kəutəgin, nikilah təhti məmə təteiuə əmə e lah məmə in iətəmi rəha Iesu. ²⁷ Mətau Panəpəs təmit muvən miti=pən kəm əposil min, məni=pən kəm lah məmə təməħrol lanu Sol təmeruh lərmənig Iesu e suaru nian təmatuvən e Təmaskis. Kəni təməni=pən min kəm lah məmə lərmənig təməghati kəm Sol, kəni təħro lan in tinətəni pətigəm nərgi Iesu əpəha Təmaskis, məsəginian. ²⁸ Kəni ilah Sol kəmotatig kəni in tatuvən ikin min əpəha Jerusiləm mətəni pətigəm nərgi lərmənig Iesu məsəginian. ²⁹ Təməghati ilah nətəm Isrel nətəm kəutəni nəghatien Kris,

kəmotəh ilah min e nəghatien. Kəni kinautol məmə okotohamu Sol. ³⁰ Nian in min nəuvein nətəm kəutəfaki kəmotətəu, kəməhuvən mətīt Sol məhuvən mətəsəupah əpəha ləuahtəni iuəkir o nītəh e taun əha Sisəriə, kəni mətəhli=pən məmə otəgim muvən əpəha isəu e taun əha Tasəs.

³¹ Kəni nətəm kəutəhatətə e Iesu əpəha Jutiə, mine Kaləli, mine Səmeriə kəmotatig e nəməlinuian, iətəmi tikə məmə otol nəginian kəm lah. Kəni Narmin Rəha Uhgın təmətasiru e lah mol ilah kəutəhtul əskasik, kəni ilah rəfin kəutatig mautisai lərmənig. Kəni ilah tinatēpət.

Pitə təmol nəħlki Aeneas təuvir min

³² Pitə təmalieuə muvən ikin min məmə otəsəl e nətəm kəutəhatətə e Iesu. E nəli-uəkiən rəhan, təmuvən mətəruh nətəmini rəha lərmənig əpəha e taun əha Lita əpəha Jutiə. ³³ Təmuvən ikin əha meruh suah kəti nərgin u Aeneas, nipətin təmimis tinos nu eit, təməsalieuəkiən mətəpili əmə e rəhan pet. ³⁴ Kəni Pitə təməni=pən kəm in məmə, “Aeneas. Iesu Kristo təmosmiəgəh ik əha rəueiu e rəham nimisən. Əhtul, maiu-aiu rəham nimahan.” Kəni rəueiu əgin min, Aeneas təməuvir min məhtul. ³⁵ Kəni nətəmini rəfin əha Lita mine ikin min rəfin əpəha Saron kəmotəruh suah u təmalieuəkiən mətən, kəni ilah rəfin kəmotəuħlin rəhalah nətəligiən kəni minəutəfaki kəm lərmənig.

Pitə təmol Tokəs təmiəgəh min

³⁶ E taun kəti əha Jopə, pətan kəti əha ikin iətəm in tətəhatətə e Iesu, nərgin u Tapitə.† E nəghatien rəha nətəm Kris, kətəni məmə Tokəs. Pətan u, nian rəfin tatol təuvir kəm nətəmini kəni mətasiru min e nanrah min.

³⁷ Mətau e nian əha, nimisən kəti təmol in kəni timis. Kəni ilah kəmotəueiu kəni kəməhuvən=pən e rəhan napən, kəni mətələhu e nəuan nimə əpəha ilis əgin. ³⁸ İkin əha Lita in iuəkir əmə o taun əha Jopə. Kəni nian nətəmi rəha Iesu kəmotətəu məmə Pitə əpəha Lita, kəmətəhli=pən suah mil keiu məmə okian mətəsəupah muəni=pən kəm in məmə, “!Otəva uəhai əmə-tol!”

³⁹ Kəni Pitə təmitəu=pən ilau. Nian kəmhlietigəm=pən lahuənu, kəmotit məhuvən əpəha ilis əgin. Mətau pətəlimis

9:21 Uək 8:3 9:22 Uək 18:28 * 9:24 E taun əha Təmaskis, təħmen e taun tēpət, əupən əupən kəmol nikalin asoli e kəpiel titəlau e taun. 9:25 2Kor 11:32-33 9:26 kəl 1:17-19 9:27 1Kor

9:1 † 9:36 nipətin rəha nərgin u Tapitə tēni məmə, “tia,” u in nati miəgəh kəti.

min tərïauəh əpəha ikin kəutasək ohni, kəni kəmotəgətuñ kəm Pitə rəhalah natimnati iətəm pətan əha təmähli nian in təmatəmiəgəh.

⁴⁰ Kəni Pitə təmähli pətigəmə ilah, kəni meuiəu misin nəuñlin kəni məfaki. Kəni məsəl=pən o pətan əha təmimis məmə, “Tapitə, əhtul.” Kəni pətan əha təmair meruh Pitə, kəni məhtul məharəg. ⁴¹ Kəni Pitə teapən ohni maskəlim nəhlmin miuvi-pəri məmə otəhtul e nəhlkin mil. Kəni mauin=pən e nətəm kəutəhatətə e İesu mine pətalimis min məmə okəhuva ima, kəni miti=pən pətan əha iətəm tinəməmiəgəh kəm lah. ⁴² Kəni nəghatiən e nati əha təmaiu mitəlau e taun əha Jopə. Kəni tēpət kəmotəni nīpəhrīənən e İərmənig İesu. ⁴³ Kəni Pitə təmatig əha Jopə nəuəvətīn ilau suah kəti nərgin u Saimon iətəm tətöl əpenə-penə e nilosi kau.

10

Uhgin təməghati kəm Koniliəs

¹ E taun Sisəriə, suah kəti əha ikin nərgin u Koniliəs. In iətəm Rom, kəni in iətəmi asoli rəha soldia min u ilah rəfin uan-hanrit. Kəni ilah kəutsipən e “Soldia rəha Itali.” ² In iətəmi kəti in tatisiai Uhgin rəha nətəm İsrəl, mətitəu=pən nolīən rəha nəfakiən rəhalah, in mine rəhan min, mine noluək min rahan. In tətəfən rəhan məni tēpət kəm ianrah min, kəni mətəfaki kəm Uhgin rəha nətəm İsrəl nian rəfin. ³ Nian kəti əmeiko e tri klok ləhnaiuv e nian tətəfaki lan, təmeruh nati kəti təhmen e nəməhlairiən. In təmafu vivi əmə agelo kəti rəha Uhgin tətəuə ohni, kəni mauin lan məmə, “İKoniliəs!”

⁴ Nian nəhmti Koniliəs təməhtul lan, in təməgin kəni məni məmə, “? İərmənig, təhro?”

Kəni agelo təməni=pən kəm in məmə, “Uhgin tinətəu rəkis rəham nəfakiən minəruh nəuəviriən iətəm ik natöl kəm nanrah min, kəni nikin tinagiən ohni. ⁵ Ahli=pən nətəmiimi nəuəvin kəhuvən əpəha Jopə, motos suah kəti məhuva, nərgin u Saimon Pitə. ⁶ In tətətig ilau suah kəti nərgin u Saimon u tətöl əpenə-penə e nilosi kau. Rəhan nimə tətəhtul iuəkir o nitəhi.”

⁷ Nian agelo təməghati rəkis kəm in təmətəlig, kəni Koniliəs təmauin e rəhan

ioluək keiu mine soldia kəti iətəm tətöl uək kəm in, kəni in min iətəmi rəha nəfakiən. ⁸ In təməni=pən rəfin natimnati iətəm in təmeruh kəm lahal, kəni məhli=pən ilahal məmə okihluvən Jopə.

Uhgin təməghati kəm Pitə e nəməhlairiən

⁹ Kəni kəməni lauig lan, nian mitigar tinəlelin, kəni suah milahal əha kəmluva e suaru iuəkir o taun əha Jopə. E nian əha, Pitə in təmuvən əpəha ilis e nəhue nimə iətəm tepin-epin ikin məmə otəfaki kəm Uhgin.

¹⁰ Mətəu nəumis tinus, kəni nian kəmatöl əhanəh nigin nəuəniən, in təmair mətəu təmeruh nəməhlairiən kəti iətəm Uhgin təməfən. ¹¹ E nəməhlairiən əha, təmeruh neai təmerəh, kəni nati təhmen e tapolin asoli kətaskəlim nififin min, kəni kəhlman-əhlman teuiəu=pa e niftəni. ¹² E nīpəg nati əha, təmeruh nati miəgəh pisin pisin min əha ikin iətəm kəutəliuək mine mautəlkəu, mine mənig pisin pisin min. ¹³ Kəni nəuia iətəmi kəti təməni=pən kəm in məmə, “Pitə, əhtul. Ohamu nəuəvin mun.”

¹⁴ Mətəu Pitə təni məmə, “İ İərmənig, kəpəl! E rəhak nəmiəgəhiən iətan məsun əhanəhiən nati kəti tol lanu iətəm Lou rəham təməniəhu məmə kasuniən tamikmik e nəhmtəm.”

¹⁵ Kəni nəuia iətəmiimi təməghati min kəm in məmə, “Səniən məmə nati kəti tamikmik iətəm iəu Uhgin iətəni məmə təuəviri əmə, təsamikmikien.”

¹⁶ Kəmuəghati o natimnati min əha mau kisił, kəni rəueiu agin min, tapolin əha təməri muvən əpəha e neai.

Pitə təmos nīpəti nəməhlairiən

¹⁷ Kəni Pitə nikin təməhti pik məmə otəhrun nīpəti nati əha təməh e nəməhlairiən u təmeruh. Mətəu suah milahal u iətəm Koniliəs təməhli=pən ilahal, kəmlətapuəh o nimə rəha Saimon, kəni minluva minləruh. Kəni minluvən məhləhtul əpəha e nāmtiħluə. ¹⁸ Kəni məhlauin əfəməh məmə, “İEi! ? Suah kəti u ikinu nərgin u Saimon Pitə uə?”

¹⁹ Kəni nian Pitə tətəlkut əhanəh məmə otəhrun nīpəti nati əha təməh e nəməhlairiən, kəni Narmin Rəha Uhgin təməni=pən kəm in məmə, “İ Ei, ətəuto! Suah milahal kisił əpəha kələsal lam. ²⁰ Əhtul uəhai meuiəu muvən meruh ilahal. Nikim təsəhtiən məmə ko nəsuəvəniən

mitæu=pæn ilahal mætæu-inu iæu iæmahli=pa ilahal mæmæ okiluva.”

²¹ Kæni Pitæ tæmeuiau muvæn mæni=pæn kæm lahal mæmæ, “Mæ iæu u iætæm itæmahal nælæsal lan. ?Næklolkeikei iæu o nah?”

²² Kæni kihlæni=pæn kæm in mæmæ, “Æuæh. Iætæm tæarmænig e soldia min, u Koniliæs, tæmahli=pa itæmahal mæmæ iækluva. In suah kæti iætæm tætisai Uhgîn kæni in mæhruahru e næhmtin, kæni nætæm Isrel kæutisiai pik in. Agelo kæti ræha lærmænig tæmæni=pæn kæm in mæmæ in otæhli=pa itæmahal iæhkluva mihlit ik kæhuvæn iman ikin, mæmæ ik nækanus næghatæn kæm in pøh tætau.”

²³ Kæni Pitæ tæmit ilahal mæhuvæn imæ mæmæ ilah okotæpili æha ikin.

Pitæ tæmuvæn

e nimæ ræha Koniliæs

Kæni nian kæmæni lauig lan, Pitæ tæmitæu=pæn ilahal, kæni næfaki min næuvein æha Jopæ, kæmohtæu=pæn ilah.

²⁴ Kæmæni lauig min lan, kæmohiet=pæn æpæha Sisæria. Ikin æha Koniliæs tæmæpuæh o ræhan min mine nætæmimi min næuvein mæmæ okæhuva mæutæhtæhnnin Pitæ. ²⁵ Nian Pitæ tæmætuæuin mæmæ tuva imæ, kæni Koniliæs tæmeuiau misin næulin e næhlki Pitæ mæmæ otæfaki kæm in. ²⁶ Mætæu Pitæ tæmæpæn kæni miuvi-pæri min kæni mæni=pæn kæm in mæmæ, “Æhtul, iæu iætæmimi æmæ tæhmen lam.”

²⁷ Kæni Pitæ tæmæghati ilau Koniliæs kæni mian imæ. Pitæ tæmeruh mæmæ nætæmimi tæpæt kinæhuva rækis mæutæharæg. ²⁸ Kæni Pitæ tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, “Itæmah ræfin nækotæhrun vivi mæmæ tasim e Lou ræha nætæm Isrel mæmæ okæhuva motan kætiæh ilah nætæm sænæ mæmæ nætæm Isrel, uæ okæhuvæn motatig pæti. Mætæu Uhgîn tæmæni kæm iæu e næmahlairæn mæmæ iæsænæn mæmæ suah kæti in tæmiknik e næhmtin. ²⁹ Tol=pæn lanæha, nian næmotæhli=pæn næghatæn ohniæu, iæmæsenæn nati kæti, nikik tæmagiæn æmæ mæmæ iækuva. ? Mætæu iækolkeikei mæmæ iækotæpuæh mæmæ næmotæhli=pæn næghatæn ohniæu mæmæ iækuva o nak?”

³⁰ Kæni Koniliæs tæni mæmæ, “Nian kisil tinuvæn rækis tæhmen æha ræueiu e tri klok læhnaiuv, iæmætfaki æpæha e ræhak nimæ. Kæni ræueiu agin suah kæti iætæm ræhan napæn tagæhag tæhtæhtul aupæn lak, ³¹ Kæni mæni mæmæ, ‘Koniliæs. Uhgîn tæmætu

rækis ræham næfakiæn, kæni mæsaluæn e nati tæuvir min iætæm ik natol kæm ianrah min. ³² Ahli=pæn nætæmimi næuvein kæhuvæn æpæha Jopæ o suah kæti æha ikin, nærgin u Saimon Pitæ mæmæ otuva. In tætatig e nimæ ræha suah kæti, nærgin u Saimon, u tol æpenæ-penæ e nilosi kau. Ræhan nimæ tæhtæhtul e nikali nitæhi.’ ³³ Kæni iækahli=pæn uæhai æmæ næghatæn ohnik. Kæni tæuvir pik mæmæ ik nækuva. Itæmah ræfin u ikinu e næhmti Uhgîn o iækotætatig lam mæmæ onækæni=pæ ræfin natimnati iætæm lærmænig tæmæfinæ mæmæ onækæni=pæ kæm timah.”

Pitæ tæmæghati

³⁴ Kæni Pitæ tæmæghati mæni mæmæ, “Ræueiu inæhrun mæmæ sæniamæ nætæm Isrel æmæ iætæm Uhgîn nikin tætagiæn matol tæuvir kæm lah, ³⁵ mætæu nikin tagiæn o nætæmimi e ikin min ræfin u kæutisiai in mine mautil nati iætæm tæhruahru.

³⁶ “Itæmah nækotæhrun rækis næghatæn iætæm Uhgîn tæmæfæn kæm nætæm Isrel. Tætæni nanusiæn tæuvir ræha næmælinuæn ilah Uhgîn e Iesu Kristo iætæm in lærmænig ræha nætæmimi æræfin. ³⁷ Itæmah nækotæhrun natimnati min iætæm Iesu iætæm Nasærit tæmol æpæha ikin e Jutia tæmætuæuin e Kalæli. In tæmol natimnati min æha uærisig e uæk ræha Jon Bæptais iætæm tætæni pætigæm kæm nætæmimi mæmæ okækeikei kol bæptais e lah. ³⁸ Iesu æha, Uhgîn tæmitæpin mæfæn Narmin Ræha Uhgîn mine næsænænæn kæm in, kæni mætæu-inu Uhgîn tætatig ilau min, in tæmuvæn e ikin min matol nati tæuvir min, kæni matol vivi nætæmimi ræfin iætæm Setæn tæmælæs ilah.

³⁹ “Itæmah iæmoteruh natimnati iætæm in tæmol æpæha Jerusilæm mine ikin min æpæha Jutia. Kæni itæmah iæmoteruh nian nætæmimi kæmotoh motætu-pæri e nigî kæmæluau kæni timis. ⁴⁰ Mætæu Uhgîn tæmol tæmiægæh min e nian iætæm tatol kisil lan, kæni matol æpu in kæm nætæmimi næuvein mæmæ okoteruh mæmæ in tæmæmiægæh min. ⁴¹ Sæniamæ nætæmimi ræfin kæmoteruh in, mætæu nætæmi min æmæ u iætæm Uhgîn tæmitæpin ilah mæmæ okoteruh, itæmah æha iæmotæuæn kætiæh itæmah min nian tæmæmiægæh min e nimisiæn.

⁴² “Kæni in tæmæni=pæ kæm timah mæmæ iækotæni Iesu kæm nætæmimi, kæni motæni pætigæm mæmæ Uhgîn tæmæfæri rækis in

mæmæ in otakil nolien ræha nætæmimi ræfin iætæm kautæmiægah mine iætæm kinohmis rækis. ⁴³ Iæni min ræfin ræha Uhgîn aupæn kæ-mautæni pætigæm in mæmæ, nætæmimi ræfin iætæm kotæni nipæhriænlan, Uhgîn otafæl rækis ræhalah min nolien tærah min e nærgi Iesu.”

Narmin Ræha Uhgîn tæmuva e Nanihlua min u sæniamæ nætæm Isrel

⁴⁴ Nian Pitæ tæmætæghati æhanæh, Narmin Ræha Uhgîn tæmuva mæriauæh mætætig e lah ræfin u nætæm kæutætæu næghatiæn æha. ⁴⁵ Kæni nætæm Isrel min u kæutæni nipæhriænlan e Iesu iætæm kæmohtæu=pæn Pitæ æpæha Jopæ mæhuva, kæmotauit pik nian kæmotæruh nati æha mæmæ Uhgîn tæ-tuati min e Narmin Ræhan kæm nætæmi min u sæniamæ nætæm Isrel. ⁴⁶ Kinetæhrun mæmæ tæmæfæn Narmin Ræhan kæm lah mætæu-inu kæmotætæu nætæmimi kæutæghati e næghatiæn iki pisin min mæutæni-vivi nærgi Uhgîn.

Kæni Pitæ tæni mæmæ, ⁴⁷ “? Pæh tæhrun næniæhuæn nætæmi min u mæmæ ko kæsolien bæptais e lah? Mætæu ilah kinotos rækis Narmin Ræha Uhgîn tæhmen e tah.” ⁴⁸ Kæni in tæmæni=pæn mæmæ okol bæptais e lah e nærgi Iesu Kristo. Kæni ilah kæmotætæpuæh o Pitæ mæmæ otatig næuветin ilah min.

11

Pitæ tæmanus kæm nætæm kæutæfaki æpæha Jerusilæm

¹ Kæni aposil min mine nætæm kæutæfaki æpæha ikin min e nitæni Jutiæ kæmotætæu mæmæ Nanihlua min, ilah min kinæutæni nipæhriænlan e næghatiæn ræha Uhgîn. ² Kæni nian Pitæ tæmæri muvæn Jerusilæm, mætæu nætæmi ræha iæfaki min iætæm kæutæni mæmæ okækeikei kæhgi=pæn nætæmimi, ilah kinæutæni nikalin, ³ mæutæni mæmæ, “?Tæhro ik næmuвæn mætætig e nimæ ræha nætæmi kæsæhgi-pænien ilah, mætæuæn itæmah min ilah?”

⁴ Kæni Pitæ tinætæuæin mætæni-vivi kæm lah nanusien ræha natimnati ræfin æpæha Sisæriæ, ⁵ tæmætæni kæm lah mæmæ, “Nian iætætætig æpæha Jopæ mætæfaki meruh nati kæti tæhmen e næmæhlairiæn. E nati æha, iæmeruh nati kæti tæhmen e tapolin asoli kæti tæmeiuaiu e neai kætaskælim nififin

min kætæhlman-æhlman tæteiuaiu mætuva ohniæu. ⁶ Iæmæsal=pæn vivi e nipægnæua nati æha meruh nati miægah pisin pisin min æha ikin iætæm kæutaliuæk, mine mæutælkæu, mine nati arpin min, mine mænig pisin pisin min. ⁷ Kæni iætætæu næuia iætæmi kæti tætæni=pa kæm iæu mæmæ, ‘Pitæ, æhtul muhamu næuvein mun.’

⁸ “Mætæu iækæni=pæn kæm in mæmæ, ‘! Iærmænig, kæpæ! E ræhak næmiægæhien iæsunien nati kæti tol lanko iætæm Lou ræham tætæniæhu mæmæ iæsunien tamikmik e næhmtæm.’

⁹ “Iætætæu min næuia iætæmi u tæmsipæn e neai mætæni=pa kæm iæu mæmæ, ‘Sænien mæmæ nati kæti tamikmik iætæm iæu Uhgîn iætæni mæmæ tæuvir æmæ tæsamikmikæni.’ ¹⁰ Iæmuæghati o natimnati min æha muau kisil, kæni tæpolin æha tæmæri muvæn æpæha e neai.

¹¹ “Kæni ræueiu ægin e nian æha, suah milah kisil kæmlietigæm=pa e nimæ iætæm iæutætig ikin. Iætæm Sisæriæ kæti tæmahli=pa ilah mæmæ okiluva ohniæu, mihlit iæu mihluva. ¹² Kæni Narmin Ræha Uhgîn tæni=pa kæm iæu mæmæ iækætæu=pæn ilahal, nikik otæsæhtien mæmæ ilahal Nanihlua min. Piatah min sikis u ilah kæmotætæu=pa iæu, iæmæhuvæn mohiet=pæn æpæha e nimæ ræha suah æha Koniliæs mæhuvæn imæ. ¹³ Kæni in tæmæni=pa kæm timah mæmæ tæmæhro lanu in tæmeruh ægelo kæti ræha Uhgîn tæmuva miet=pæn ohni mæmæ, ‘Ahli=pæn nætæmimi næuvein kæhuvæn æpæha Jopæ o suah kæti nærgin u Saimon Pitæ. ¹⁴ In otæni=pinæ næghatiæn kæti kæm tæmah, kæni nian nækotætæu næghatiæn æha, kæni Uhgîn otosmiægah itæmah ræfin, ik mine ræham min, mine ræham min noluæk min.

¹⁵ “Kæni nian iætætuæuin mætæghati, Narmin Ræha Uhgîn tæmeiuaiu mæriauæh matig e lah, Nanihlua min, tæhmen æmæ e inu tæmuva e tah, nætæm Isrel, aupæn mine. ¹⁶ Kæni nikik tæhtæti næghatiæn iætæm Iærmænig tæmæni mæmæ, ‘Jon tæmol bæptais e nætæmimi e næhu, mætæu otæsuvæhien Uhgîn tol bæptais e tæmah e Narmin Ræhan.’ ¹⁷ Kæni næmæ Uhgîn tætæfæn kæm Nanihlua min Narmin kætiæh æmæ iætæm tæmæfa kæm tah nætæm Isrel nian kitah kæmotæni nipæhriænlan e Iesu Kristo, iæu iætæmimi

əmə u, ko iəsəniəhuien Ughin o nati nak iətam in tolkeikei məmə otol kəm lah.”

¹⁸ Nian kəmotətəu nəghatien rəha Pitə, ilah kəməsotagət minian, mətəu kəmotəni-vivi Ughin motəni məmə, “Nati əha tol lanəha məmə Ughin tinol rəkis suaru rəha Nanihluə min məmə ilah min okotəuhlin ilah e rəhalah nolian tərəh min məmə Ughin otosmiəgəh ilah.”

Niməfaki əpəha Antiok

¹⁹ Nian Sol mine rəhan min kəmotuhamu Stipin, kəmotol tərəh e nətəm kəutəni nipəhriənən e Iesu. Kəni nətəm nəfaki min əha kəmotagim məhuvən isəu əpəha ikin min əpəha Fonisiə mine Saiprəs mine Antiok, məutəni pətigəm nərgi Iesu kəm nətəm Isrel min əmə u kəutatig əha ikin min əha. ²⁰ Mətəu nəfaki min nəuvein, nətəm Saiprəs mine Saerin, kəməhuvən Antiok məutəni pətigəm min nanusiən təuvir rəha lərmənig Iesu kəm nətəmimi əpnəpin min əmə u Nanihluə min, səniəmə nətəm Isrel əmə. ²¹ Kəni lərmənig təmol natimnati tēpət e rəhan nəsanəniən kəni mətasiru pik e lah, kəni nətəmimi tēpət tēpət kəmotəuhlin ilah məutəni nipəhriənən e lərmənig Iesu.

²² Nətəm kəutəfaki əpəha Jerusiləm kəmotətəu nanusiən u, kəni ilah kəmotəhli=pən Panəpəs məmə otuvən əpəha Antiok. ²³ Nian təmiet=pən, meruh məmə Ughin təmolkeikei pik ilah matol təuvir kəm lah, kəni nətəmimi tēpət kəmotəni nipəhriənən e Iesu, kəni Panəpəs nikin təmagiən masiru e lah məmə ilah okotəhtul əskasik e lərmənig e nikilah rəfin.

²⁴ Panəpəs in iətəmi təuvir kəti iətəm Narmin Rəha Ughin təriəuəh mətətig lan, kəni rəhan nəhatətəiən in təskasik e Ughin. Kəni in təmasiru e nətəmimi tēpət ikin əha məmə ilah okotəni nipəhriənən e lərmənig Iesu.

²⁵ Kəni Panəpəs təmiet muvən Tasəs mətəsal e Sol. ²⁶ Nian təmeruh Sol, tit mian əpəha Antiok, kəni muatig ikin o nu apiəpiə kətiəh mətuəfaki ilah nətəmi rəha niməfaki əha mətuəgətun nətəmimi tēpət. Ikin əha Antiok kəmətuəuin kauin e nətəmi rəha Iesu Kristo məmə “Kristin.”*

11:18 uək 13:48; 14:27 11:19 uək 8:1-4 11:22 uək 4:36 11:25 uək 9:30 * 11:26 E nəghatien Kris, nipəti nəghatien u “Kristin” tətəni məmə “rəha Kristo.” 11:28 uək 21:10

11:30 uək 12:25 * 12:1 iətəmi keiu e nauəuə u Uək Min nərgiləu u Kig Herot Akripə. In əupən, kətauin lan məmə Kig Herot Akripə Uan, kəni nətin, kətauin lan məmə Kig Herot Akripə Tu. Afin-to “Herot” e tiksinəri.

²⁷ E nian əha, iəni min nəuvein rəha Ughin kəməhiet Jerusiləm məhuvən əpəha Antiok. ²⁸ Kəti nərgin u Akapus təməhtul məghati e nəsanəniən e Narmin Rəha Ughin məmə nəumis otan e nitəni min rəfin iətəm Rom tətərmənig e lah. (Kəni təmuva mol nipəhriənən lan. Nəumis təman nian Klotias təmətərmənig e nətəm Rom.) ²⁹ Kəni nətəmi rəha Iesu əpəha Antiok kəmotolkeikei məmə okotasiru e nətəmi rəha Iesu əpəha Jutiə. Iətəmi kəti təhrun nəfəniən mənə nak in təhrun nəfəniən. ³⁰ Kəni kəmotol mənə min əha, mətəfən kəm Panəpəs mine Sol məmə okuos mian kəm eldə min rəha niməfaki əpəha Jerusiləm.

12

Kig Herot Akripə Uan təmol nərahien kəm niməfaki

¹ E nian əha, nian Panəpəs mine Sol kəmətuəgətun əpəha Antiok, Kig Herot Akripə Uan* təməhli=pən rəhan min soldia min məmə okotəskəlim nətəmimi nəuvein rəha niməfaki əpəha Jerusiləm məmə otol ilah kotətəu nəhməiən e nipətilah. ² Təməhli=pən rəhan min nətəmimi kəməhuvən motəskəlim Jemis pia Jon kəni mətəhamu e rəhalah nau asoli. ³ Nian təməhamu Jemis, meruh məmə nətəm Isrel nikilah təmagiən pik. Kəni in təmatig maskəlim min Pitə. Təmatol nati u e nian kəmatol lafet mil lan Rəha Pasova mine Piret U Is Tikə Lan. ⁴ Nian təmaskəlim rəkis Pitə, kəni mifəfən əpəha e kaləpus. Kəni Herot tənə məmə soldia sikistin okotəhtul pəsig lan, kuvət kuvət e əuə min rəfin e nərauə mine lapin. Kəni Herot tolkeikei məmə otiuvi pətigəm təhtul e nəhməti nətəmimi nian lafet tol naunun.

⁵ Mətəu nian Pitə təmətatig e kaləpus, kəni nətəmi rəha niməfaki kəmətuəfaki=pən əskasik ohni kəm Ughin.

Ughin təməfətigəm Pitə e kaləpus

⁶ Lapin u mə oləuig lan, kəni Herot tiuvi pətigəm, Pitə təmətapili e nəlugin e soldia keiu, kəməlis nəhlmin mil e sen keiu, kətu=pən kəti e soldia kəti, kəni kətu=pən kəti e soldia kəti min. Kəni soldia keiu kətuəhtul matueruh namtiəluə e kaləpus.

⁷ Ræueiu agin, agelo kəti rəha lərmənig tiet=pa, kəni təmasiə mægəhag e nipəgnəua kaləpus. Təmek-ek nikali Pitə kəni məhgi pəri. Kəni mənə məmā, “! Əhtul uəhail!” Kəni sen mil kuəmtəh aru e nəhlmi Pitə mil.

⁸ Kəni agelo tənə=pən kəm in məmā, “Uvən e rəham put mine natimnati.” Kəni Pitə tuvən e lah. Kəni tənə=pən kəm in məmā, “Uvən e rəham kot, kəni mītəu=pa iəu.” ⁹ Kəni Pitə təmitəu=pən miaiet e nipəgnəua kaləpus, mətəu in təsəhrunian məmā natimnati min u agelo tatol lan ilah nipəhrrianian. Nikin təhti məmā təhmen e nati kəti təhmen e nəməhlairian. ¹⁰ Kəmuəliuək muəpirəkis soldia kəti iətəm tətəh kaləpus, kəni muəliuək muəpirəkis min soldia kəti min, kəni kəmiəuva e nūnun doə iətəm kəmol e aiən. Təuə u tətəuag=pən e taun asoli. Nian kəmiəuva iuəkir ohni kəni terəh aru kəni kəmiəuət=pən ikin. Nian kəmuəliuək nəuəvetin mian e suaru, kəni əmeiko agelo tikə aru əmə.

¹¹ Kəni Pitə tinəhrun əha ræueiu məmā səniəmə nəməhlairian, kəni tənə məmā, “Ræueiu inəhrun əhruahru məmā lərmənig təməhli=pa rəhan kəti agelo təmuva mələs rəkis iəu e nətəligian u iətəm Herot tolkeikei məmā otol lak iətəm nətəm Isrel kəmotolkeikei məmā okoteruh.”

¹² Nian Pitə tinəhrun məmā Uhgın təmələs rəkis in, kəni təmuvən əpəha e nimə rəha Meri, məmā rəha Jon Mak. Nətəm kəutəhatətə e Uhgın tēpət kəməhuva pəti məutəfaki=pən kəm Uhgın məmā otasiru lan. ¹³ Kəni Pitə təməhti-əhti doə e iat rəha nimə əha, kəni pətan ioluək kəti, nərgin u Rotə, təmaiu muvən məmā kərmə pəh əha tətəhti-əhti doə. ¹⁴ Nian təmətau nəuia Pitə, kəni təhrun məmā Pitə pəhrrian. Kəni nikin təməgian pik agin kəni talu e nərəhian e doə kəni maiu mītəlig muva meruh nətəmi min u kəutəfaki, kəni mənə məmā, “! Ei, nətəmini, Pitə əpəha ihluə e doə tətəhtul!”

¹⁵ Mətəu kotəni məmā, “!k iəlməli.” Mətəu in təmətəkeikei mətəni məmā, “! Kəpə! İatəni pəhrrian.” Kəni ilah kotəni, “Nəmə təhro rəhan agelo təh.”

¹⁶ Mətəu Pitə tətəkeikei mətəhti-əhti doə. Kəni kəməhuvən moterəh e doə, kəni nian kəmoteruh in, nikilah təməuit pik ohni.

¹⁷ Mətəu Pitə təməfəri nəhlmin mətəniəhu ilah məmā okəsotəgətiən. Kəni mətəni məmā təməhro lanu lərmənig təmos rəkis in e kaləpus. Kəni mənə=pən kəm lah məmā, “Otənə=pən nəghatian u kəm Jemis notəha İesu† mine piatah min e niməfaki.” Kəni matig mītəlig min magim muvən iki pisin kəti min.

¹⁸ Kəni kəməni lauig lan, soldia min nətəm kəmauteruh Pitə e kaləpus, kəmotətapuəh o lah min, mətəu kinotəruru əfəməh məmā Pitə təməhruvən. ¹⁹ Kəni nian Herot təmətau məmā Pitə təməgin, kəni təməhli=pən soldia min məmā okotəsal lan. Mətəu nian soldia min kəməsoteruhian, kəni Herot təməuin e soldia min u kəmauteruh kaləpus mətəpuəh o lah məmā Pitə təməhra magim. Mətəu ilah kotəruru, kəni in təməni məmā okəmki soldia min u kan kəhuamu ilah. Kəni Herot təmətə Jutia muvən e taun kəti Sisəria matig ikin o nian nəuəvin.

Kig Herot Akripə Uan
təminis

²⁰ E nian əha, Kig Herot Akripə Uan niəməha təməu pik kəni tətəməki e nətəm kəutətig e taun mil əha, Təa mine Sədon. Kəni nətəmi asoli min e taun mil əha kəməhuva pəti kəni məhuvən məmā okoteruh Kig məmā kotol vivi ilah min, mətəu-inu nətəm imalah ikin kəutəhuvən məutos nəhmti nəuəniən ima Kig ikin. Mətəu əupən ilah kəməutəhuvən məuteruh Kig, kəmotəghati ilah suah kəti nərgin u Plastus, u in iətəmi asoli kəti rəha Kig Herot, motiuvə=pən məmā otasiru e lah.

²¹ E nian Kig Herot təmos məmā otuvən meruh ilah, kəni təmuvən e rəhan napən təuvir u tətəgətin məmā in tətərmənig. Kəni təmuva məharəg e tron rəhan,‡ kəni mətəghati kəm nətəmini. ²² Kəni nətəmini kəmotəgət əfəməh məmā, “! Suah u tətəghati səniə məmā iətəmini mətəu uhgin kəti!” ²³ Kəni nian nətəmini kəmotəfən nəni-vivian kəm Herot, mətəu in təsəfəniən nəni-vivian kəm Uhgın, kəni ræueiu agin min agelo kəti rəha lərmənig təməh e nimisian əskasik kəti, kəni wom min kəmotun nisəgin kəni in timis.

²⁴ Kəni e nian əha, nətəm kəutəni nipəhrrianian e İesu kəməutəkeikei mətəni

12:10 Uək 5:19 † 12:17 Jemis notəha İesu, in təmuva iətəmi asoli rəha niməfaki əpəha Jerusiləm. 12:18 Uək 5:22-24 ‡ 12:21 “tron” — İkin kig tətəharəg ikin mətərmənig e nətəmini. 12:23 Dan 5:20 12:24 Aes 55:11

pätigam naghathien rāha Ughin e ikin min tepət, kəni nətəmini tepət kəməhuva mautəni nīpəhrīānien e Iesu.

²⁵ Nian Panəpəs mine Sol kəmuol naunun e rəhalau uək əpəha Jerusiləm, kəni mī-atəlig mian Antiok ilahal Jon Mak.

13

Ughin təmitəpin Panəpəs mine Sol māmə okuol rəhan uək

¹ E nīməfaki əpəha Antiok, iəni min əha ikin mine nəgətin min. Ilah u Panəpəs mine Simion u kətəni māmə iətəmi apin, mine Lusias iətəm Saerin, mine Manaen u təpəpət ilau Herot Antipas u tēmə-tarmənig e Kaləli aupən, mine Sol. ² E nian kəti ilah kəmotəpəh nauənien kəni mautəfaki-pən kəm Iərmənig, kəni Narmin Rəha Ughin təmani-pən kəm lah māmə, “Iəkolkeikei māmə rəueiu əha onəkotəfəri Panəpəs mine Sol māmə ilau okuol uək u iətəm iəmauin e lau ohni.” ³ Kəni nian kəmotəpəh rəkis nauənien mautəfaki, kəni motəluh-pən nəhlmilah e rəhn-kapə lau māmə okotəfəri ilau, kəni motahli-pən ilau māmə okian muol uək.

Panəpəs mine Sol kəmuəni pätigəm naghathien rəha Ughin əpəha Saiprəs

(*Eruh map rəha naliuəkien rəha Pol e naunun nauəuə u.*)

⁴ Kəni Narmin Rəha Ughin təmahlī-pən ilau māmə okuol uək u, kəni ilau kəmian əpəha e taun Selusia, kəni ikin əha kəmian e negəu kəti mian əpəha e nītəni kəti Saiprəs. ⁵ Nian kəmiaiet-pən e taun Saləmis, kəmian e nīmə min rəha nuhapuminien rəha nətəm Isrel mətəuəni pätigəm naghathien rəha Ughin. Kəni Jon Mak tatitəu-pən ilau mətəsiru e lau.

⁶ Kəni kəmlaliuək əmə mīhlitəlau agin e nītəni u mətəuarus mīlietigəm-pən e taun Pafos. Ikin əha kəmleruh nəuaniləuis kəti rəha Isrel iətəm tatol nati apispis e nəsanəniən rəha iərmis min, kəni in iəni eiua, nərgin u Elimas u nərgin kəti min Patisas. ⁷ Suah u tətəliuək nian tepət ilau Setias Polas u kəpmən asoli rəha nətəm Saiprəs. Setias Polas in teinatig, rəhan

nətəligien təuvir. Kəni in təmahlī-pən naghathien māmə Panəpəs mine Sol okiəuua mueruh in, mətəu-inu tolkeikei māmə otətəu naghathien rəha Ughin. ⁸ Mətəu suah u Elimas tətəni rah ilau. (Nipəti nərgin təni māmə iətəmi tatol nati apispis e nəsanəniən rəha iərmis min). Kəni mətəlkut māmə otəuhlin nətəligien rəha Setias Polas māmə otəsəniən nīpəhrīānien e Iesu.

⁹ Kəni Sol u kətauin lan min māmə Pol,* Narmin Rəha Ughin təmərīauəh e nīkin, kəni təməsəl-pən əhruahru o Elimas kəni mənī māmə, ¹⁰ “I Eil! Ik nətī Setən. Ik tikimir rəha natimnati ərəfin iətəm kotəhruahru. Ik nəkərīauəh əmə e neiuəniən mine nərāhiən. ? Onəghin nəmanəpəh nənī rāhiən suaru pəhrīən rəha Iərmənig iətəm nətəuhlin? ¹¹ Rəueiu əha Iərmənig otol nalpinien kəti kəm ik māmə nəhmtəm otəpis, onəsəruhiən nəhaghaghien kəti mine o nian nəuvein.”

Kəni rəueiu agin min təmafəu nərəuəniən mine napinəpuən kəmiəuua muəueg nəhmtin, kəni nəhmtin təməpis agin. Kəni təməhtul mətəpən əpnəpin əmə māmə suah kəti otəsiru lan mit. ¹² Nian kəpmən Setias Polas təmərūh nati əha, tənī nīpəhrīānien e Iesu mətəu-inu təmāuit magien o nəgətinien rəha suah mīl e Iərmənig.

Panəpəs mine Pol kəmian Antiok əpəha ikin Pisitia

¹³ Kəni Pol mine rəhan min nətəmini kə-mohiet Pafos məhuvən e negəu kəti məhuvən əpəha taun Perka e ikin Pamfilia. Ikin əha Jon Mak təməpəh ilah mītəlig-pən Jerusiləm. ¹⁴ Kəni ilah kəmohtiet Perka məhuvən əpəha taun Antiok əha ikin Pisitia. Kəni e nian rəha Sapət, kəməhuvən imə e nīmə rəha nuhapuminien rəha nətəm Isrel mətəharəg. ¹⁵ Nian kəmotətəu nāfinien rəha Lou mine Iəni Min, kəni nətəmi asoli rəha nīmə əha kəmotahli-pən naghathien kəm Pol mine Panəpəs mətəni māmə, “Piak min. Okəmə itəmah kəti tatos naghathien təuvir māmə otəni tasiru e nətəmini, təhtul mənī pätigəm.”

12:25 uək 11:29-30; 15:37 13:2 uək 9:15 13:3 uək 6:6 13:5 uək 12:12; 15:39 * 13:9 nərgin u Sol, in naghathien rəha nətəm Isrel u kətəni mə Hipru. Nərgin u Pol, in naghathien rəha nətəm Rom u kətəni mə Latin. Aupən e nauəuə rəha Uək Mīn, Luk in təmətauin e nərgin u Pol māmə Sol. Mətəu rəueiu əha təmauin ərəg-rəg lan mətəni māmə Pol. Inu nətəuəniən e uək rəha Pol tatol mətəni pätigəm nanusien təuvir kəm Nanihlua min, kəni Luk tətəuin lan māmə Pol u nərgin rəha Nanihlua min. 13:11 uək 9:8 13:13 uək 15:38

¹⁶ Kəni Pol tənəhtul məfəri nəhlmin məmә okəsotagətien kəni mənı məmә, “Nətəm Isrel mine itəmah Nanihluə min nətəm nəutəfaki=pən kəm Uhgın, otətəlig-to lak. ¹⁷ Uhgın rəha nətəm Isrel u tənıtəpın tipitah min aupən kəni mol ilah kotepət kəni motəskasik nian ilah kəmәutatig əpəha Ijip. Kəni e nəsanənien asoli rəhan, tənıti pətigəm ilah e nıtəni əha. ¹⁸ Kəni mətəh vivi ilah nati əpnəpın kəmautol nolien tərəh min o nu fote nian kəmautan əpəha ikin təpiə-məpiə ikin. ¹⁹ In təmol nəuaniləuis min rəha nətəm Isrel kəmotəh kəpmən min rəha nıtəni səpın iətəm kəutatig e nıtəni Kenan, kəni məfən nıtəni əha rəhalah kəm tipitah min məmә rəhalah. ²⁰ Natimnati min əha kəmol nu fo-hanrit-fifti tinuva minuvən rəkis.

“Uərisig e natimnati min əha, Uhgın tənəfən kəm nətəm Isrel nətəmi asoli min məmә ilah okotarmənig e lah mətəuarus=pa e nian rəha iəni rəha Uhgın Samuel. ²¹ Kəni nətəmimi kəmotətapuəh kəm Samuel o kig, kəni Uhgın tənəfən Sol kəm lah u nətı Kis, təmsipən e nəuaniləuis rəha Benjəmin. Kəni in tənarmənig e lah o nu fote. ²² Kəni nian Uhgın təmos rəkis Sol, kəni in təmol Tefit tuva kig. In tənəmi pətigəm nati kəti təuvir lan məmә, ‘İəmeruh suah kəti Tefit nətı Jese, in iətəmi əhruahru iətəm nikin tatitəu=pən rəhak nətəligian. Kəni in otol natimnati rəfin iətəm iəu iəkolkeikei məmә otol.’

²³ “Kəni Uhgın təmol məmә İosmiəgəh kəti, inu İesu, otsipən e nəuaniləuis rəha suah u Kig Tefit, məmә otosmiəgəh nətəm Isrel təhmen=pən əmə məmә in tənəni rəkis. ²⁴ Mətəu uərisig İesu tətəuin rəhan uək, Jon tənəupən mənı pətigəm kəm nətəm Isrel məmә okotəkeikei mətəli e rəhalah nolien tərəh min kəni kol bəptais e lah. ²⁵ Nian Jon tənətuva iəkır o nolien naunun e rəhan uək, in tənəni məmә, ‘?Nikitəmah təhti məmә iəu pəh? İəu səniəmə iəu u Uhgın tənəni rəkis. !Kəpə! In tətərisig lak iətəm iəu iəsəhmenien məmә iəkəpəg rəkis rəhan put.’†

²⁶ “Piak min iətəm nəmotsipən e nəuaniləuis rəha Epraham, mine itəmah

Nanihluə min iətəm nəutəfaki kəm Uhgın, otətəlig vivi, Uhgın tənəhli=pa kəm tah nəghatien u e İesu məmә in otosmiəgəh itah. ²⁷ Kəni nətəm kəutatig İerusaləm, mine rəhalah nətəmi asoli min kəməsotəhrunien məmә iətəmi əha inəha İesu, Uhgın tənəhli=pa məmә otosmiəgəh ilah. Kəni nati əpnəpın kəmətafin pətigəm kəm lah e Sapət min rəfin nəghatien rəha iəni min rəha Uhgın iətəm kəməutəni e İesu, mətəu ilah kəməsotəhrunien. Kəni mətəh nəghatien rəha iəni min tuva mol nıpəhrənien lan, mətəu-inu ilah kəmotəni məmә okotuhəmu İesu. ²⁸ Nati əpnəpın kəməsoteruhien nati kəti məmә otimis ohni, mətəu kəmotətapuəh məmә Pailət otuhəmu.

²⁹ “Nian kəmol rəfin natimnati iətəm Nəghatien rəha Uhgın tənəni məmә okol lan, kəni rəhan min nətəmimi kəmotələs iəhu e nigı kəməluəu mətəh məhuvən mohtənim e nıpəg kəpiel. ³⁰ Mətəu Uhgın təmol in tənıəgəh min e nimisən. ³¹ Kəni e nian tənəpət tatiet=pən o rəhan min nətəmimi. Nətəmi min əha, ilah İesu kəməutan aupən əpəha Kaləli mətəuarus=pa İerusaləm. Kəni rəueiu əha nətəmi əha kəutəni pətigəm kəm piatah min u nəuaniləuis min rəha Isrel, məmә ilah kəmotəh pəhrən İesu, kəni in tənəmiəgəh pəhrən.

³² “Kəni rəueiu əha, itimah iəutəni=pinə kəm tənəh nanusən təuvir əha, məmә nəniəskasikien iətəm Uhgın təmol kəm tipitah min aupən, ³³ rəueiu əha, tinol rəfin nəghatien rəhan kəm tah nəuaniləuis min rəhalah nian təmosmiəgəh İesu e nimisən. Təhmen=pən əmə e Nauəuə Rəha Uhgın e Nauəuə Rəha Nəpuən Min keiu tətəni məmә,

‘İk nətik. Rəueiu inuva rəham tətə əhruahru.’

³⁴ “Uhgın tənəni əskasik rəkis e rəhan Nauəuə məmә otəpanosmiəgəh İesu e nimisən, kəni ko təsimisən, kəni nıpətin otəsmənəmitən. Tənəni məmә,

‘Nıpəhrənien, oiəkəfina nati təuvir agin min kəm ik iətəm iəməni əskasik rəkis kəm Kig Tefit aupən.’

13:17 Eks 1:7; 6:6; 12:51

13:18 Nam 14:34; Dut 1:31-32

13:19 Dut 7:1; Jos 14:1

13:20 Jaj 2:16; 1Saml 3:20

13:21 1Saml 8:5,19; 10:20-24

13:22 1Saml 13:14; 16:12; Sam 89:20

13:23 2Saml 7:12-16

13:24 Mat 3:1-2

† 13:25 İoləuk rəha iətəmi asoli in tatəpəg rəkis put rəha iətəmi asoli rəhan. Uək u in ləhtəni agin. 13:25 Jon 1:20,27 13:28 Mat 27:22-23 13:29 Mat 27:59-60 13:31 Uək 1:3,8 13:33 Sam 2:7

13:34 Aes 55:3

³⁵ “Kāni e iki pisin min kati min e Nauaua Raha Uhgin, Kig Tefit tāmāni kām Uhgin e losmiagāh māmā,

‘Kāni onāsegāhanian māmā nipāti Ioluak āhruahru rāham otāmnāmit māpien.’

³⁶ “Nian Tefit tāmātamiagāh, tāmōl natimnati min iātām Uhgin tolkeikei. Uārisig lan timis, kāni kāmītānim ilah tipin min, kāni nipātin tāmāmnāmit. ³⁷ Kāni nāghatian āha, tāmāsaghatian e Tefit, mātāu tāmāghati e Iesu māmā in min tāmimis, mātāu Uhgin tāmōl tāmīagāh min, kāni nipātin tāmāsāmnāmitian.

³⁸ “Tol lanāha piak min, iākolkeikei māmā onākotāhrun māmā rāueiu iātāni=pina kām tāmāh māmā e Iesu, Uhgin otos rākis noliān tārāh min rāhatāmāh. ³⁹ Kāni itāmāh onākotākeikei motāhrun māmā e Iesu pisin āmā, Uhgin tāhrun nos rākisian noliān tārāh rāha nātām kātāhātātā lan. In otitis ilah e noliān tārāh min rāhālah. Mātāu suaru rāha nitāu-pānīan Lou rāha Mosis tāsāhmenian o nosmiāghian iātāmini. ⁴⁰ Kāni itāmāh onākotākeikei mātātāu itāmāh māmā nāghatian rāha iāni min rāha Uhgin otāsuva minian e tāmāh. ⁴¹ Kāni in tātāni māmā,

‘Ei, otātālig-to, itāmāh nātām nāu-tagāt āvsan mātāni rah natimnati rāfin. Onākotāuit kāni mohmis, mātāu-inu e nian nātāmīagāh, oiākol nati kati tārāh pik o tāmāh iātām ko nāsotānīan nipāhriānīan lan, nati āpnāpin nāmā iātāni kati otāni āhruahru kām tāmāh.’”

Nātāmimi kāmōtagian o nānīan tāuvir

⁴² Nian Pol mine Panāpās kinātāiet e nimā rāha nuhapūminian, nātāmimi kāmōtātāpuāh o lau māmā, “Āui, onākiāuva min e Sapāt u tātāu, muāni pātīgām min nāghatian āha nāuvein kām timāh.” ⁴³ Kāni nian nātāmimi kāmōhiet e nimā, ilah tepāt kāmōhtāu=pān Pol mine Panāpās. Nātāmi min āha, nāuvein nāuanilūis min rāha Isrel, kāni nāuvein Nanihlūā min kāmōtāpāh rāhalah nāhatātāian kāni mātōhtāu=pān noliān min rāha nāfakian rāha nātām Isrel.†

Kāni ilau kāmūāghati kām lah mātāuāni=pān āskasik kām lah māmā, “Onākotākeikei motāskālim nāhatātāian

rāhatāmāh e Uhgin, māmā in otolkeikei pik itāmāh mol tāuvir kām tāmāh.”

⁴⁴ Kāni e Sapāt iātām tātāu, iuākir nātāmimi rāfin e taun asoli āha kāmāhuva māmā okotātāu nāghatian rāha Uhgin.

⁴⁵ Kāni nian nātāmi asoli rāha nātām Isrel u kāsotolkeikeian Pol kāmoteruh nimānīan nātāmimi kāmāhuva o nāghatian rāhan, kāni kināutohtgārah in o lah, kāni minotā-tuāuin mātāni rah Pol mine nati nak in tātāni.

⁴⁶ Kāni Pol mine Panāpās kāmāsūāginian kāmūāni māmā, “Itimlau oiākuākeikei muāni pātīgām nāghatian u rāha Uhgin kām tāmāh muāupān, nātām Isrel min. Kāni itāmāh nāmōtāpāh nāghatian rāha Uhgin, kāni nāghatian aru āmā rāhatāmāh tātāgātun māmā itāmāh nāsotāhmenian o nosian nāmīāghian itulin. Kāni rāueiu itimlau inātian māmā iākuāni pātīgām nānīan tāuvir u kām Nanihlūā min mātāu sāniāmā nātām Isrel, ⁴⁷ kāni inu, inu nāghatian iātām lārmānig tāmāfa rākis kām timlau māmā iākuol, in tātāni e Nauaua Raha Uhgin māmā,

‘Iāu iāmōl ik māmā onākuva ik nāhagāghian kati rāha Nanihlūā min, māmā nātāni pātīgām kām nātāmimi e ikin min rāfin māmā iākolkeikei māmā iākosmiāgāh ilah.’”

⁴⁸ Nian Nanihlūā min kāmōtātāu nāghatian āha, nikilah tāmāgian ohni, kāni minātāni-āni kām lah min māmā nāghatian rāha lārmānig Iesu in tāuvir pik. Kāni nātāmi min Uhgin tāmītapin rākis e lah māmā okotos nāmīāghian iātām ko tāsikāian, ilah kāmōtāni nipāhriānīan lan.

⁴⁹ Kāni nāghatian rāha lārmānig tāmāiu mītālu e nitāni rāfin āha iuākir e taun āha.

Nātām Isrel kāmōtāghi pātīgām Pol mine Panāpās

⁵⁰ Mātāu nātāmi asoli rāha nātām Isrel kāmāhuven moteruh Nanihlūā min rāha taun āha, inu nātāmi asoli, mine nipātān asoli min nātām kātāfaki mātōhtāu=pān noliān rāha nātām Isrel. Kāni motiūvi=pa māmā okotol nīmāha kām Pol mine Panāpās. Kāni ilah rāfin kāmōtāghi pātīgām ilau āha imalah ikin. ⁵¹ Mātāu ilau kāmūohrapispis niftāni e nāhlkilāu tāhmen e nāmātāian kati māmā Uhgin tāmāuhlin

13:35 Sam 16:10 13:39 Rom 10:4 13:41 Hab 1:5
nāfakian rāha nātām Isrel, kāmāghi=pān ilah.
Mat 10:14; Uok 18:6

† 13:43 Nanihlūā min āha u kātōhtāu=pān
13:46 Uok 3:26; 18:6 13:47 Aes 49:6 13:51

nəmtahn kəm lah kəni ilau kəmiaiet mian e taun əha ikoniam. ⁵² Mətau nətəmi rəha Iesu əpəha Antiok, Narmin Rəha Uhgīn təməriaueh e lah, kəni ilah nikilah təmag-ian pik.

14

Pol mine Panəpəs kəmian Ikoniam

¹ E Ikoniam kəmian min əpəha e nima rəha nuhapuminian rəha nətəm Isrel, kəni mətuəni pətigəm nəghatien rəha Uhgīn, kəni nəghatien rəhalau təuvir pik, kəni təmiuvi-pa nətəmiimi tepət məmə ilah kəmotəni niphərianien e Iesu, inu nətəm Isrel tepət mine Ianihluə tepət min nətəm kəutohtəu-pən nolien rəha nəfakien rəha nətəm Isrel. ² Mətau nətəm Isrel min u kəməsotəniən niphərianien e rəhalau nəghatien, kəməhuvən o Nanihluə min, motol ilah kotəməki pik e nətəmi min u kəutəni niphərianien e Iesu, mətol niəməha kəm lah. ³ Mətau Pol mine Panəpəs kəmuatig təfəməh ikin, məsuəginian e lah, mətuəkeikei matuəni pətigəm nəghatien rəha nəuvirien rəha Uhgīn kəm nətəmiimi rəfin. Kəni lərməniğ təmol ilau kuol nati apispis mine nəmtətiən tepət məmə nətəmiimi okotəhrun məmə rəhalau nəghatien in nəghatien pəhrīen.

⁴ Kəni nətəm ikin əha, kəmotəhapu ilah min, nəuvein kəutohtəu-pən nətəm Isrel u kəsotəniən niphərianien e Iesu, kəni nəuvein kəutohtəu-pən aposil mil əha, Pol mine Panəpəs. ⁵ Kəni nətəm Isrel mine Nanihluə min, mine nətəmi asoli min rəhalah min, kinautol nəghatien oneuən kəti məmə okotərakīn ilau, kəni kotahtihmu ilau e kəpiel. ⁶ Mətau nian kəmuətəu nəghatien oneuən rəhalah, ilau kəmuagim mian əpəha e profens rəha Likaonia, kəni mian əpəha e taun mil əha, Litra mine Terpe. Kəni e taun mil əha mine ikin min titəlau e taun mil əha, ⁷ ilau kətuəni pətigəm nanusien təuvir rəha Iesu Iosmiəgəh.

Pol mine Panəpəs əpəha Litra

⁸ Kəni əha Litra, suah kəti əha ikin. Nian təmair mətau nəhlkin mil kəmuəpaiu təruru naliuəkien, təmətəharəg əmə, kəni in təmətəharəg əha ikin ⁹ matətəlig e nəghatien rəha Pol. Pol təməsal-pən əhruahru o suah kəha, minəhrun məmə in tinəhatə rəkis məmə nəhlkin təhrun

nəuvirien, ¹⁰ kəni magət əfəməh lan məmə, “! Ei piak, əhtull!” Kəni əmeiko, suah u təməhtul əhruahru kəni minətaliuək.

¹¹ Nian nīmənin nətəmiimi kəmoteruh nati əha iətəm Pol təmol, kəmotəni əfəməh e nəghatien Likaonia məmə, “! Ei! Otafuto. Uhgīn min rəhatah kinotol nətəmiimi e lah, kəni minəhuva imatah ikin.” ¹² Kəni kəmotəuin ərəg-rəg e nərği Panəpəs məmə Sus u nipətin təni məmə in iərməniğ rəha uhgīn min rəhalah. Kəni motəuin ərəg-rəg min e nərği Pol məmə Heremes, nipətin u təni məmə in iətəm tətaghati rəha uhgīn min rəhalah. Kəmotəuin lan lanəha mətuə-inko Pol tətaghati pik, mapirəkis Panəpəs.

¹³ Nīmə rəha narmi nati rəha uhgīn əha Sus, in tətəhtul ihluə e taun əha. Kəni pris rəha uhgīn əha Sus təməsiğ kau min nəuvein iətəm təmətu-pən rəkis nəuginiğ e lah. Kəni məmki ilah muva e nantihluə rəha lahuənu. Mətau in mine nīmənin nətəmiimi kotolkeikei məmə kotol sakrifais kəm lau motol nəni-vivien lan kəm Pol mine Panəpəs.

¹⁴ Mətau nian aposil mil kəmuətəu nəghatien e nati əha kəni muəhrun, kəmuəhapu rəhalau napən.* Kəni kəmuaiu mian əpəha e nəlugin e lah. Kəni muagət əfəməh məmə, ¹⁵ “! Ei, nəman! ? Nəkotəni məmə nautol nak u? Itimlau iətəmiimi əmə təhmen e təmah. Iatuos nəniən təuvir mətiəuva kəm təmah, kəni iəkuolkeikei məmə iəkuəuhlin nətəligiən rəhatəmah məmə nəkotəpəh nəfakien kəm uhgīn min u iətəm rəhalah nəsanəniən tikə. Mətau onəkotəfaki əmə kəm Uhgīn iətəm tətəmiəgəh, mətatig itulin. In pisin əmə təmol neai, niftəni, nitəhi, mine natimnati rəfin iətəm kəutatig ikin min rəfin.

¹⁶ “Aupən in təməgəhan məmə nətəmiimi ikin min rəfin məmə ilah okotətu-pən aru əmə suaru min rəhalah. ¹⁷ Mətau nian rəfin in tatol suaru kəm lah məmə ilah kotəhrun neruhien rəhan nəuvirien iətəm in tatol. In tatol nuhuən tətəfuv, matol nəuəniən min e nasumiən, kəni kautol nipətilah e nian əhruahru rəhalah. In tətəfən nəuəniən kəm təmah mol itamah nəutətu təuvir.” ¹⁸ Mətau kəmətuəni pau nəghatien əha kəm lah, iuəkir əmə kəni kuərru nəniəhuiən ilah o nolien sakrifais o nəni-vivien ilau.

14:3 Mak 16:20; Hip 2:4 14:5 Uək 14:19 14:11 Uək 28:6 * 14:14 “kəmuəhapu rəhalau napən” məmə in ko kəmuətəu tərəh pik e nolien əha. 14:15 Sam 146:6; Uək 10:26 14:16 Uək 17:30
14:17 Jer 5:24

¹⁹ Kæni natëmimi næuvein e næuanilæuis ræha natëm Isrel kæmotsipæn Antiok æha Pisitiæ mine Ikoniam mohiet=pa Listra, kæni kæmotol natëlgian ræha natëmimi tepët mæmæ okotækaki e Pol mine Panapæs. Kæni kæmotælæs Pol kæni motæhti e kæpiel, kæni moteikæpan mæhuvæn motæraki pätigëm e taun motæpæh tëtëmæhli. Nikilah tæhti mæmæ tæmimis. ²⁰ Mætæu nian natëmi ræha Iesu kæmæhuva motæhtul tælau lan, kæni tæhtul æmeiko muvæn min æpæha imæ e taun. Kæni kæmæni=pa lauig lan, in mine Panapæs kæmiaiet mian Terpe.

Pol mine Panapæs kæmiatëlgipæn Antiok æha Siria

²¹ Kæni Pol mine Panapæs kæmuæni pätigëm nænien tæuvir e taun æha Terpe, kæni kæmiavi=pa natëmimi tepët kæhuva o Iesu. Kæni kæmiatëlg miæuva Listra, kæni uærisig miaiet min miæuva Ikoniam, kæni kiaiet min miæuva Antiok æha Pisitiæ.

²² Kæni ikin æha, kæmætæfu æskasik e natëmi ræha Iesu. Kæni mætæfæn næghatien mæmæ okotæhtul æskasik e næhatætæien e Iesu. Kæni matuæni mæmæ, “Kitah okotatig e nærahien tepët nian kæhuvæn e suaru ræha nuvenien matig ahgæl Narmëngian Ræha Uhgin. Mætæu nati æpnæpin æmæ, kitah okotækeiki mætæhtul æskasik.” ²³ Kæni e nimæfaki min ikin min næfin iætëm ilau kätian ikin, mætæfæri eldæ min ræhalah. Kæni mætæpæh næuænien matuol æmæ næfakien, kæni mætæælæhu e næhlmi lærmænig natëmimi natëm kinotæni rækis nipæhrænien lan.

²⁴ Kæni ilau kæmian=pæn Pisitiæ ikin muæsæu-pah mueiuaiu Pamfilia ikin e taun æha Perka, ²⁵ ikin æha ilau kæmuæni pätigëm nænien tæuvir ikin. Kæni ilau muæsæu-pah mueiuaiu=pa min e taun kæti min Atalia, ²⁶ kæni kæmuos negæu ikin miatëlg=pa Antiok æha Siria. Natëm Antiok æha inæha, æupæn ikin ilah kæmotæhli=pæn Pol mine Panapæs mæmæ okian muæni pätigëm næghatien ræha Uhgin, kæni motæfaki mæmæ Uhgin oteh vivi ilau e ikin min iætëm ilau kätian ikin. Kæni ræueiu kinuol naunun uæk ræhalau.

²⁷ Nian ilau kæmiatëlg=pa min, kæmuauin e natëmimi ræha nimæfaki mæmæ okæhuva

kätiah. Kæni ilau kæmuæni pätigëm kæm lah natimnati næfin iætëm Uhgin tæmol ilau kuol e næsanænien ræhan, kæni muæni mæmæ tæmæhro lanu Nanihlua min, ilah kæmæhuva motæni nipæhrænien e Iesu. ²⁸ Kæni ikin æha, ilau kæmuatig tuvæh næuætin ilah natëmi ræha Iesu.

15

Næfaki min næuvein kæmotæni mæmæ natëmimi okotohtæupæn lou ræha Mosis

¹ Kæni natëmimi næuvein kæmotsipæn Jutia mohiet=pa Antiok mætægætun piatah min mætæni mæmæ, “Okæmæ kæsæhgi-pænien itæmah, tæhmen e inu iætëm Lou ræha Mosis tætni, ko Uhgin tæsosmiægæhien itæmah.”*

² Kæni Pol mine Panapæs ilah natëmi æha kinætahi ilah min o næghatien æha, kæni minætægæt æfæmæh e nænien æha. Kæni uærisig, natëmimi ræha nimæfaki æha Antiok kæmotitæpin Pol mine Panapæs mine ilah min næuvein mæmæ okæhuvæn Jerusilæm moteruh aposil min mine eldæ min ræha nimæfaki o nænien æha.

³ Natëmimi ræha nimæfaki kæmotæhli=pæn ilah kæhuvæn, kæni nian ilah kæmohiet=pæn Fonisia mine Sæmeria, kæmotæni pätigëm mæmæ tæmæhro lanu Uhgin tatiuvi=pa Nanihlua min kæutæhuva ræhan natëmimi. Kæni næghatien æha tæmol piatah min ikin æha nikilah tætagien pik. ⁴ Nian kæmæhuva Jerusilæm, natëmimi ræha nimæfaki mine aposil min mine eldæ min ræha nimæfaki, kæmotagian mæmæ okotos ilah mæhuvæn imalah min ikin. Kæni Pol mine natëmimi æha kæmotæni pätigëm natimnati iætëm Uhgin tæmæfæn næsanænien kæm lah mæmæ okotol. ⁵ Mætæu Faræsi næuvein æha ikin iætëm kæutæni nipæhrænien e Iesu, kæmotæhtul motæni mæmæ, “Nanihlua min, okækeiki kæhgi=pæn ilah, kæni okotækeiki motægætun ilah mæmæ okotohtæu=pæn Lou ræha Mosis.”

Aposil min mine natëmi asoli min kæmotæghati æpæha Jerusilæm

⁶ Kæni aposil min mine eldæ min ræha nimæfaki kæmotæharæg mætægæhati e nænien æha. ⁷ Kæni nian kæmotæghati næfæmæh næuætin, kæni Pitæ tæmæhtul mæni

14:19 uæk 17:13; 2Kor 11:25 14:22 uæk 15:32; 1Tæs 3:3 14:26 uæk 13:1-2 14:27 uæk 15:4,12 * 15:1 næhgi-pænien e Oltestimin in næmtætien mæmæ natëmimi, ilah natëmimi ræha Uhgin. Nanihlua min tepët, kæsæhgi-pænien ilah. Ræha natëm Tanna, næhgi-pænien in næmtætien mæmæ kætæfæn næpætien ræha kælkælæh min næman. 15:1 kæl 5:2 15:2 kæl 2:1 15:4 uæk 14:27

məmə, “Piak min. Itəmah nəkotəhrun vivi məmə nuvəh rəkis Uhgın təmitəpən iəu e nikitəmah məmə iəkəni pətigəm nanusiən təuvir rəha İesu kəm Nanihlua min məmə okotəni nipaħriənən lan. ⁸ Uhgın təhrun nətəligiən rəha nətəmini, kəni in tinəgətuən rəkis məmə niki tagiən məmə otosmiəgəh nətəmi min u kəsəniəmə nətəm İsrəl əmə, mətəu-inu təməfa Narmin Rəha Uhgın kəm lah təhmen əmə mə inu təməfa kəm tah. ⁹ In təməsol pisinən əmə kəm lah. !Kəpə! In təməfəl rəkis rəhalah nolən tərəh min mətəu-inu kəutəni nipaħriənən lan təhmen=pən əmə mə inu tinol rəkis kəm tah.

¹⁰ “? Mətəu təhro itəmah nəutəhuvən e suaru pisin məmə Uhgın niki otahmə? ? Təhro itəmah ninautətu=pən Lou e nəhu-vegilah məmə in nati figəm kəti iətəm ilah kəutələs? !Kəpə! Itəmah, oteruh-to. Kitah mine tipitah min kitah rəfin kəsotəhmenən məmə okotələs nati figəm əha. ¹¹ Mətəu kitah kəutəhatətə məmə İesu in İərmənig rəhatah, kəni in tatosmiəgəh itah e rəhan nəuviriən əmə, kəni in mətol əmə lanəha kəm lah.”

¹² Nəghatiən əha təmol ilah kotərru nati okotəni, kəni məutətəlig e Pol mine Panəpəs kinətuən pətigəm nati apispis min mine nəmtətiən pisin pisin min iətəm Uhgın təmol ilau kuol e nəhmti Nanihlua min.

Jemis təmahtipəsəg e nəghatiən

¹³ Nian kəmuol naunən e nəni pətigəmiən uək min rəhalau, kəni Jemis† təhtul mənə məmə, “Piak min. Otətəlig vivi-to e rəhak nəghatiən. ¹⁴ Pitə təməni-vivi agin kəm tah məmə təməhro lanu Uhgın təmaupən miet=pən o Nanihlua min məmkirəkis ilah nəuvein məmə rəhan min. ¹⁵ Kəni nati əha təhmen=pən əmə e nəghatiən iətəm iəni rəha Uhgın təməni iətəm kəmətei e Nauəuə Rəha Uhgın. Uhgın tətəni məmə,

¹⁶ “Uərisig e natimnati min əha, oiakitəlig=pa min.

Oiakol vi nimə rəha narmənigiən rəha Kig Təfit u təmənnəmit əupən.

Nati əpnəpin təmənnəmit, mətəu iəkləfəri mem məfəl mol təsakis min,

¹⁷ məmə nətəmi əpnəpin e nitəni min u Nanihlua min, iətəm iəmitəpin rəkis ilah məmə rəhak nətəmini min, ilah okotəsəl lak.

¹⁸ İəu İərmənig iətəni lanu, kəni iəmol nətəmini kotəhrun rəkis nati əha nuvəh əupən.”

¹⁹ Kəni Jemis təməni məmə, “Kəni tol lanəha, iəu iəkəni məmə rəueiu Nanihlua min tepət kinautəuhlin nətəligiən rəhalah minəutəhuva o Uhgın. Kəni təsəuviriən məmə rəueiu əha kitah okotol tiəkis pik min o lah. ²⁰ Mətəu pəh okotətei nauəuə kəti tuvən kəm lah məmə okəsotuniən nauəniən min u kəmol rəkis sakrifais lan kəm narmi nati min u İərmis min, kəni kotəmikmik e nəhmti Uhgın. Kəni məsətol iən təfəgə e pətan. Kəni məsətotuniən nati miəgəh iətəm kəmarin nentəui mətəu-inu niran əha ikin e nipaħriən. Kəni okəsətotuniən nira. ²¹ Okotəkeiki motəniəhu ilah lanəha o nələhuiən nəməlinuiən tətətig o iəfəki min, nətəm İsrəl mine Nanihlua min, mətəu-inu nətəmini kəutisai Mosis, kəni təmətuəuin nuvəh rəkis e Sapət min rəfin, nətəmini kəutəfin Lou rəha Mosis əpəha e nimə rəha nuəpəminiən rəha nətəm İsrəl. Kəni kəutəni pətigəm nəghatiən min əha e taun min rəfin.”

Kəmətei nauəuə kəm nəfəki min u Nanihlua min

²² Kəni əposil min mine eldə min mine nətəmini rəha niməfəki kəmotegəhan məmə okotəhli=pən ilah min nəuvein kotohtəu=pən Pol mine Panəpəs məhuvən Antiok. Kəni kəmotəti=pən Sailəs mine Jutəs u kətəni məmə Pasapəs. Suah mil əha nətəmini kəutisai ilau. ²³ Kəni kəmotəfən nauəuə kəm lah məmə okotos məhuvən. Nauəuə tətəni məmə,

“İtimah əposil min mine eldə min rəha niməfəki, itimah piatimah u itəmah. İəkotəni təuvir kəm təmah əpəha Antiok, mine Siria, mine Silisia u Nanihlua min, mətəu rəueiu ninahuva piatimah min.

²⁴ İtimah iəmotətəu məmə nətəmini nəuvein u e nikitimah kəmotol tiəkis pik kəm təmah, kəni itəmah nəmotətəu tərəh e nəghatiən rəhalah. Mətəu itimah iəməsotəfəniən nəghatiən məmə okəhuvən motəni lanəha.

15:7 Uək 10:1-43 15:8 Uək 10:44; 11:15 15:10 Mat 11:30; kəl 3:10 15:11 kəl 2:16; Efəs 2:5-8

† 15:13 Jemis u, in notəha İesu, kəni in iətəmi asoli rəha niməfəki əpəha İeruşiləm. 15:13 kəl 2:9 15:18 Amos 9:11-12 15:20 Eks 34:15-17; Lev 17:10-16

²⁵ Tol lanæha kæni itimah iæmotauin e næghatiæn kæti, kæni motegæhan mæmæ itimah næuvein okotos næghatiæn ræhatimah muiþæu=pæn Pol mine Panæpæs u itimah iækotolkeikei pik ilau.

²⁶ Iuækir kiamis o uæk u ræha Iærmænig ræhatah, Iesu Kristo. ²⁷ Kæni itimah iæutahli=pinæ Jutæs mine Sailæs mæmæ okiauvnæ mueh itæmah. Ilau okuæni æhruahru kæm tæmah næghatiæn kætiæh æmæ iætæm itimah iæmotætei.

²⁸ Kæni Narmin Ræha Uhgîn nikin tagiæn mine nikitimah tagiæn mæmæ iæ-sotæfinæ minian lou kæti kæm tæmah mæmæ otæfigæm pik o tæmah, mætæu in æmæ u nækotækeikei motol: ²⁹ onæsotunian nauænian min u kinol rækis sakrifais lan kæm narmi nati min u iærmis min; kæni mæsotunian niran; kæni mæsotunian nati miægæh u kæmarin nentæui mætæu-inu niran æha ikin e nipætin; kæni mæsotolian tæfagæ e pætan. Næmæ næutohtæu=pæn næghatiæn min æha, onækæhuvæn e suaru tæuvir.

Inu naunun næghatiæn ræhatimah."

³⁰ Kæni nætæmi asoli min æha kæmotahli=pæn nætæmi æha ilah kuvæt mæmæ okæhuvæn æpæha Antiok. Nian kæmohietigæm=pæn Antiok, kæmotauin e nætæmimi ræha nimæfaki min æha ikin æha, kæni kæhuva kætiæh, kæni kotæfæn nauæuæ u kæm lah. ³¹ Kæni nian kæmotæfin nauæuæ u, nikilah tæmagiæn mætæu-inu næghatiæn æha tæmæfæri nikilah. ³² Jutæs mine Sailæs ilau iæni mil ræha Uhgîn. Kæmuæghati tæfæmæh kæm piatah min æha mætuæfæri nætæligiæn ræhalah mætuol ilah kæutæhtul æskasik. ³³ Ilau kæmuatig tæfæmæh næuuetin ikin æha, kæni piatah min kæmotæuiæhrui ilau kæni motætapuæh mæmæ Uhgîn otæfæn ræhan næmælinuæn kæm lau, kæni motahli=pæn ilau kiætælig=pæn o nætæmi min u kæmotahli=pa ilau. ³⁴⁻³⁵ Kæni Pol mine Panæpæs kæmuatig tæfæmæh næuuetin æpæha Antiok, kæni ilah nætæmimi tæpæt kæmæutæni pætigæm næghatiæn ræha Iærmænig kæm nætæmimi mæutægætun ilah lan.

Pol mine Panæpæs kæmuæhæpu ilau min

³⁶ Nian næuvein uærisig, Pol tæmæni=pæn kæm Panæpæs mæmæ, "Tæuvir mæmæ kiætælig min mian mueruh pialau min e taun

min ræfin u kæmuæni pætigæm næghatiæn ikin ræha Iærmænig kæm lah, mueruh-to mæmæ kæutæhratig." ³⁷ Kæni Panæpæs tæmegæhan kæni molkeikei mæmæ otit min Jon Mak. ³⁸ Mætæu Pol tæmæniæhu æskasik mæsolkeikeiæn, mætæu-inu Jon Mak tæmæpæh rækis ilau æpæha Pamfilia mitælig mæsitæu=pæniæn ilau mætæuærus kinuol naunun e uæk. ³⁹ Kæni kæmuæni tæskasik e nian æha, æmeiko muæuæri ilau min. Kæni Panæpæs tæmit Mak kæni muos negæu kæti mian æpæha Saipræs. ⁴⁰ Mætæu Pol tæmit Sailæs ilau min. Kæni nætæm kæutæfaki kæmotæfaki mæmæ Iærmænig oteh vivi ilau e ræhan næuuiræn, kæni motahli pætigæm ilau. ⁴¹ Kæni kæmuæliuæk mian=pæn Siria mine Silisia ikin kæni matuem æskasik nimæfaki min.

16

Timoti tæmitæupæn Pol mine Sailæs

¹ Kæni Pol tæmæliuæk min muvæn æpæha Terpe mine Lистра. Kæni ikin æha, iætæmimi kæti æha ikin ræha Iesu, nærgin u Timoti. Mæmæ ræhan in pætan Isrel in tatæhatætæ e Iesu, mætæu ræhan tatæ in iætæm Kris. ² Piatah min u kæutæhatætæ e Iesu æpæha Lистра mine Ikoniam kæmotæni mæmæ Timoti in iætæmi tæuvir kæti. ³ Kæni Pol tolkeikei mæmæ otit ilau min. Kæni tæmæhgi=pæn in mætæu-inu tæmæsolkeikeiæn mæmæ nætæm Isrel min æha ikin min æha, nikilah otæhti rah mætæu-inu ilah ræfin kotæhrun mæmæ tatæ ræha Timoti in iætæm Kris.

⁴ Kæni nian ilahal kæmhluvæn e taun min, mæhlæni pætigæm kæm nætæmimi ræha Uhgîn næghatiæn ræha aposil min mine eldæ min iætæm kæmotæluæ æpæha Jerusilæm. Kæni mæhlægætun ilah mæmæ okotækeikei mæutohtæu=pæn næghatiæn min æha. ⁵ Kæni e nolian æha, nimæfaki min kæmotæskasik e ræhalah næhatætæiæn, kæni nian ræfin nætæmimi tætepæt kæmæutæhatætæ e Iesu mæutæhuva e nimæfaki.

Pol tæmeruh næmæhlairiæn kæti ræha Uhgîn

⁶ Kæni ilahal kæmhluvæn=pæn æpæha Fritia mine Kælesia ikin, mætæu-inu Narmin Ræha Uhgîn tæmæsegæhanian e lahal mæmæ okihluvæn=pæn Esia mæhlæni pætigæm næghatiæn æha ikin æha. ⁷ Nian kæmhluva iuækir e ikin Misia mine ikin Pitinia, mæhlolkeikei

məmə okihlūvən Pitiniə. Mətau Narmin rəha Iesu təseghaniən məmə okihlūvən.

⁸ Kəni kəmhlaliuək mihlūvən=pən Misia ikin, kəni mihleuiəu=pa e taun əha Troas.

⁹ Kəni lapin lan, Pol təmeruh nati kəti təhmen e nəməhlairiən. Təmeruh məmə iətam Masetoniə kəti tətəhtul mətəpuəh əskasik ohni məmə, “Pale, onəkuva Masetoniə masiru e timah.” ¹⁰ Nian Pol tineruh rəkis əmə nati əha, kəni inautol əpenə-penə məmə iəkəhuvən Masetoniə, mətau-inu inotəhrun məmə Ughin tətəuin e timah məmə oiəkotəni pətigəm nanusiən təuvir rəha Iesu kəm nətəmini əha ikin.[†]

Litia əpəha Filipai təməni niphəriənən e Iesu

¹¹ Kəni iəmotos negəu kəti mohiet əpəha Troas motaiu əhruahru əmə o nitəni Samotres. Kəni kəməni lauig lan iəməhuvən məhuvəri e taun Neapolis.

¹² Kəni iəmohtet ikinu motaliuək əmə məhuvən əpəha e taun əha Filipai, u tətəməhli aupən e nitəni asoli Masetoniə. Nətəmi ikin əha, nətəm Rom əhruahru. Kəni iəmotatig nəuvetin əha ikin.

¹³ Kəni e Sapət, nian rəha nəfakiən, iəmohtet e taun əha kəni məhuvən əpəha ləuahtəni e nəhu kəti iətam nikitimah tətəhtə məmə nətəmini okəhuva ikin məutəfaki. Kəni iəməhuvən motəharəg məutəghati itimah nipətan u ilah kəmotəupən məhuva məutəharəg.[‡]

¹⁴ Kəni pətan Tuatirə kəti əha ikin tətətəlig e timah, nərgin u Litia. In pətan kəti tatol napən u nəugi naris, kəni nian rəfin napən əha nəhmtin tiəkis pik. Pətan əha in lanihlūə kəti mətau in tatitəu=pən nəfakiən rəha nətəm Isrel, kəni lərmənig təmol nikin timətmətig məmə otəni niphəriənən e nəghatiən iətam Pol tətəni.

¹⁵ Kəni kəmol baptais lan mine rəhan min, mine rəhan min noluək min. Kəni in tətəni=pa kəm timah məmə, “Pale, onəkəhuva imak ikin kotatig nəuvetin mətau-inu itimah ninotəhrun rəkis məmə iəu iətəni niphəriənən e lərmənig.” Kəni in tətəkeikei kəm timah, kəni iəkəhuvən iman ikin.

Kəmləfən Pol mine Sailəs e kaləpus əpəha Filipai

¹⁶ Kəni nian kəti, nian iəməhuvən ikin kətəfaki ikin, kəni pətəkəku kəti təmeruh itimah e suaru. In ioluək rəha nətəmini nəuvein nətəm kəmotos nəhmtin. Pətan əha narmin tərəh kəti tatig lan iətam in tatol tətəni pətigəm natimnati iətam otəpanuva. Kəni rəhan nətəmi asoli min kəmotos məni tətə e pətan əha mətau-inu nətəmini kəutətəu ilah məmə ilah okotəu rəhan nəghatiən. ¹⁷ Kəni in tətəuərisig e timah Pol, kəni mətəni əfəməh məmə, “Nətəmi min u, nətəmini rəha Ughin u ilis, ilis pik. Kəutəni=pinə kəm təmah suaru rəha Ughin məmə in otəsmiəgh nətəmini lan.”

¹⁸ Təmatol lanəha e timah nian tətə, mətuərus nian kəti Pol tinətəu tərəh o nati əha minəpəu lan. Kəni in tətəirair magət e narmin tərəh əpəha məmə, “Ie nərgi Iesu Kristo iətəni=pinə kəm ik məmə onəkiet rəkis e pətəkəku ul” Kəni rəueiu əgin min, narmin tərəh əpəha tətə e pətəkəku əha.

¹⁹ Kəni nian rəhan nətəmi asoli nətəm kəutarmənig lan kinotəhrun məmə narmin tərəh tiniet rəkis lan, kəni rəhalah nətəligiən o nosiən məni lan, in tətə e lah, kəni kəmotətəu tərəh. Kəni kəmotaskəlim Pol mine Sailəs motələs ilau məhuvən əpəha e taun əha kəutol makit ikin, ²⁰ məmə okuəhtul e nəhmti nətəm Rom, nətəmi rəha kot. Kəni ilah kəmotəni məmə, “Suah mil u ilau iətam Isrel. Ilau kətuol nati tərəh tətə, matuol nətəmini kəutan məhli pik u imatah ikin. ²¹ Ilau kətuəni məmə kitah okotəkeikei mohtəu=pən suaru pisin min. Mətau suaru min əha kətohtəu=pənənən lou rəhatah. Kitah nətəm Rom. !Ko kitah kəsotoliən lanəhal!”

²² Kəni nətəm ikin əha kəməhuva moteruh ilau minəutəni rah ilau. Kəni suah mil u rəha kot kəmuəni=pən kəm soldia min məmə okotəpəg rəhalau napən motalis ilau e nəuanigi. ²³ Kəni kəmotalis ilau motau tətə, kəni uərisig motləfən ilau e kaləpus. Kəni motəni=pən kəm iətam tətəh kaləpus məmə otəteh vivi ilau məmə okəsiəietian muəgin. ²⁴ Nian iətəmi rəha neruhən

[†] 16:10 E fes 10-17, koteruh nəghatiən rəha Luk u nipətin tətəni mə “itimah.” Inu tətəni məmə Luk ilah Pol mine e naliuəkən rəhan. Koteruh min nati kətəh e jəptə 20 fes 5 matuvən.

[‡] 16:13 Nian Pol tatuvən e taun kəti, nian rəfin tatuvən e nimə rəha nuhapuminən rəha nətəm Isrel. Mətau nəmə təhro, kəni tikə e taun u. Kəni tol lanəha, təmuvən əpəha e nəhu asoli, ikin məutəfaki ikin. 16:17 Mak 1:24 16:20 Mak 13:9 16:22 2Kor 11:25; 1Təs 2:2

kaləpus təmətəu nəghatien əha, təmələs ilau muvən e nəuan kəti əpəha imə agin, kəni mətu=pən nigə e nəhlkilau təhmen e hankap.

Iətəm tateh kaləpus təməni nipəhrənien e İesu

²⁵ Kəni e nəlugi nian lapin, Pol mine Sailəs kətuəfaki, kəni ilau mətuani nəpuən min rəha nənə-vivien Uhgın. Kəni nətəmimi min e kaləpus kəməutətəlig e lau. ²⁶ Kəni rəueiu agin min, nəmig asoli kəti təməlauəl e niftəni kəni mol nimə kaləpus təməlauəl pik, kəni doə min e kaləpus kəmotərəh, kəni sen u kəməlis nətəmimi lan kəmohtis. ²⁷ Kəni nian iətəmi rəha nəhien kaləpus təmair, mafu məmə doə min rəha kaləpus kəmotərəh, nikin təməhti məmə nətəmi kəutəmähli e kaləpus kinotagin rəfin. Kəni təmləfəri rəhan nau məmə otagəmu aru in lan. ²⁸ Mətu Pol təməgət əfəməh məmə, “İ Eil! İsağəmuən ik! İtimah rəfin əpə ikin.”

²⁹ Kəni suah kəha təmauin məmə okələs lait kan, kəni in təmaui muvən imə. Kəni misin=pən nəulin əpəha e nəhlki Pol mine Sailəs ikin mətərmurmin. ³⁰ Kəni mit ilau mihlūvən əpəha ihluə kəni mətapuəh o lau məmə, “İ Suah mil! ? Oiakəhro lanu məmə Uhgın otosmiəgəh iəu?” ³¹ Kəni kəmuəni=pən kəm in məmə, “Onəkəkeiki məni nipəhrənien e İərmənig İesu, ik mine rəham min.” ³² Kəni kəmuəni=pən nəghatien rəha İərmənig kəm in mine nətəmimi u kəutatig ilah min. ³³ Nati əpnapin lapin agin, mətu suah kəha təmit ilau muvən məueiu mafəl niməgin min e nipəti lau iətəm kəmalis ilau ikin. Kəni e nian əmə əha kəmuol bəptais lan mine rəhan min. ³⁴ Kəni in təmit Pol mine Sailəs muvən iman ikin məfən nauənien kəm lau. Kəni in mine rəhan min ərəfin nikilah təməgin məriaəh mətu-inu kəmotəni nipəhrənien e Uhgın.

³⁵ Nian təmian, iətəmi rəha kot mil əha kuəni=pən kəm soldia min məmə, “Onəkəhuvən motərəh e suah mil əha kə-tian.”

³⁶ Kəni suah kəha iətəmi rəha kaləpus təmənə=pən kəm Pol məmə, “İətəmi rəha kot mil kəmuəni məmə okəsəul minien

nəhməien kəti kəm təlau, kəni iəkoterəh e təlau nəkətian, kəni iaiet mətian kəni muatig mətig.”

³⁷ Mətu Pol təmənə=pən kəm soldia min əha məmə, “? Ei, mətu təhro əha? Mə itimlau iətəm Rom mil.* Kəni iətəmi rəha kot mil əha kəməsueruhien məmə iəmuol nati kəti tərəh, mətu e nəhməti nətəmimi kəmotəlis itimlau, kəni motləfən itimlau e kaləpus. ? Kəni rəueiu kuolkeiki məmə oiakiaiet oneuən əmə? ! Kəpə! İlau əmə okuəkeiki miəuva u ikinu kəni muəfətigəm itimlau.”

³⁸ Kəni soldia min əha kəməhuvən mətənə=pən kəm iətəmi rəha kot mil əha. Kəni nian kəmuətu məmə Pol mine Sailəs ilau iətəm Rom mil, ilau kəmuəgin pik. ³⁹ Kəni kəmian muəni=pən kəm Pol mine Sailəs məmə, “İ Pale, kəsi! İəmuol tərəh e təlau.” Kəni ko miet ilau mohiet e kaləpus, kəni muəni=pən vivi kəm lau məmə okiaiet e taun əha.

⁴⁰ Kəni Pol mine Sailəs, ilau kəmiaiet e kaləpus mian e nimə rəha Litia. Kəni mueruh piatah min əha ikin əha mine nəuvinith min rəha niməfaki, kəni muəghati nəuətin kəm lah mətuəfəri nikilah. Kəni uərisig lan, kiaiet mətian.

17

Pol mine Sailəs kəmian əpəha Təsalon-aikə

¹ Kəni Pol mine Sailəs kəmuəliuək mian=pən əha e taun mil əha Amfipolis mine Apolonia, miəuva miaiet=pa e taun əha Təsalonaiəkə. İkin əha, nimə rəha nuhapuminien kəti əha ikin rəha nətəm İsrəl. ² Kəni Pol təmol məmə inu tatol nian min, təmuvən əpəha imə e nimə əha. Kəni e Sapət kisil ilah nətəm İsrəl əha ikin kəmotol nəghatien tepət o Nauəuə Rəha Uhgın. ³ In tətəni kəm lah məmə, “Nauəuə Rəha Uhgın tətəni-vivi agin məmə Kristo iətəm Uhgın təmənə məmə otəhli=pa, in otəkeiki mimis, kəni Uhgın otosmiəgəh min in e nimisən. İesu u iətəm iətəni kəm təmah, in Kristo əha.”

⁴ İlah nəuəvin kəmotəni nipəhrənien e nəghatien əha, kəni kəmohtəu=pən Pol mine Sailəs. Kəni Nanihluə min tepət

§ 16:27 E nian əha, nəmə soldia kəti tairarəpən e iətəm tatol kaləpus tagim, okəkeiki kohamu soldia əha. 16:27 Uək 12:18-19 16:30 Uək 2:37 * 16:37 Nəmə suah kəti in iətəm Rom, mətu katətu=pən nəghatien kəti lan, kəni lou kəti əha ikin rəhalah məmə aupən kəpmən otol nalpinien kəm in, mətu in otəkeiki məhtul e kot məni pətigəm nəuəti nəghatien katətu=pən lan. Afin e Uək 25:16.

nətəm kəutəfaki kəm Uhgin, mine nipətan asoli tepət nətəm kotepət e nipətan min, kəmohtəu=pən ilau.

⁵ Mətau nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel əha ikin əha, kinautohtgərah ilau, kəni məhuvən motəmki=pa nətəm kotərah, əpəha e nikali suaru min mine ikin min nəuvein min, kəni minautol nərahian tepət əpəha e taun əha. Kəni məhuvən e nimə rəha Jeson, minautəhapu doə e nimə, məutəsal e Pol mine Sailəs. Kəmotolkeikei məmə okotləfən ilau e nəhlmi kaunsil əha ikin əha.

⁶ Nian kəməstəhian ilau, kəni kətaskəlim Jeson mine piatah min nəuvein motəmki=pən ilah məmə okotəhtul aupən e nətəmi asoli rəha kaunsil. Kəni kəmotəgət əfəməh məutəni məmə, “Suah mil əha Pol mine Sailəs kətiasuv nəməuən e ikin min rəfin, kəni miniauva e taun rəhatah. ⁷ Kəni Jeson təmauin e lau kian iman ikin, mətau ilah kəutatgəhli lou rəha Sisə iətəm tətərmənig e nitəni min. Ilah kəutəni məmə lərmənig kəti min əha ikin tətətig, nərgin u Iesu.” ⁸ Nian nətəm Isrel kəmotəni nəghatian əha, məutol nətəmi mine nətəmi asoli min əha nikiləh tinəpiəpi pik. ⁹ Kəni nətəmi asoli min əha kəmotol Jeson mine piatah min kəmotəfən məni kəti, məmə in nəniəskasikian kəti məmə okəstol minian nati əha, kəni motəhli=pən ilah kəutəhuvən.

Pol mine Sailəs kəmian əpəha Perea

¹⁰ Nian tinəpinəpu, kəni piatah min ikin əha kəmotəhli=pən Pol mine Sailəs məmə okian e taun əha Perea. Nian kəmiaiet=pa ikin əha, kəmian e nimə rəha nuhapuminian rəha nətəm Isrel. ¹¹ Nətəm Isrel əha ikin əha nətəligian rəhalah təuvir, məpirəkis nətəm Təsalonaikə, mətau-inu kətolkeikei pik məmə okotətig e nəghatian rəhalau. Kəni nian rəfin, kəutəfin vivi e Nauəuə Rəha Uhgin, məutəsal vivi məmə nəghatian rəhalau təhruahru uə kəpə. ¹² Mətau-inu e nolian əha, kəni tepət kəmotəni nipəhrrian e Iesu. Kəni nipətan asoli min Kris tepət, mine nətəm Kris tepət kəmotəni nipəhrrian e Iesu.

¹³ Mətau nian nətəm Isrel əpəha Təsalonaikə kəmotətau məmə Pol tətəni

pətigəm min nəghatian rəha Uhgin əpəha Perea, kəni ilah kəməhuva min əpəha ikin minəutəhlili nətəm Perea, minautol ilah məmə kotəhrun nohian ilau. ¹⁴ Kəni nian əmə əha, piatah min kəmotəhli=pən min Pol tuvən əpəha itəhi muvən e negəu muvən Atens, məpəh əmə Sailəs mine Timoti kətuatig əpəha Perea. ¹⁵ Kəni nətəm kəmotit Pol məhuvən Atens, kəni Pol təməni=pən kəm lah məmə okotəni=pən kəm Sailəs mine Timoti məmə okuauit uəhai əmə mian mueruh min in. Kəni kəmohtəlig=pa min Perea.

Pol əpəha Atens

¹⁶ Nian Pol təmətəhtahnin Sailəs mine Timoti əpəha Atens, in təmətau tərəh pik mətau-inu nian tətəliuək mətan ikin əha, meruh məmə ikin əha təriauəh e narmi nati tərəh əpnəpin min. ¹⁷ Mətau-inu o nati əha, in təmuvən əpəha e nimə rəha nuhapuminian rəha nətəm Isrel ilah nətəm Isrel, mine Nanihlua min nətəm ilah kəutəfaki kəm Uhgin, məutəghati pik o nati əha mine nanusian təuvir. Kəni nian rəfin in tatuvən ikin katol makit ikin mətəghati kəm nətəmi əpnəpin min əmə. ¹⁸ Kəni nəgətu min nəuvein nətəm Kris, kətəni ilah məmə Epikiuriən mine Sitoik,* ilah min kəutəghati. Ilah nəuvein kəutəni məmə, “? Suah əha təmələs əmə nəghatian kəti e suaru mətəni, kəmə tətəni nak əpəha?”

Kəni nətəmi nəuvein kəmotəni məmə, “İtimah iəutətau məmə tətəghati e uhgin min rəha iki pisin pisin min.” Kəmotəni lanəha mətau-inu Pol tətəghati e Iesu, mətəni məmə təmimis mətau Uhgin təmosmiəgəh min.

¹⁹ Kəni kətauin=pən e Pol məmə otuva məhtul e nəhmti kaunsil rəha nətəm kəutəharəg e nitəuət əha Areopakus. Kəni kaunsil əha təməni=pən kəm in məmə, “İəkətolkeikei məmə iəkətəhrun nipəti nəghatian vi u iətəm nətəni. ²⁰ Nəghatian min əha nəuvein iəmotətau məmə tol pisin əgin, kəni iəkətolkeikei məmə iəkətəhrun nipətin.” ²¹ Kəmotəghati lanəha mətau-inu nətəm Atens mine ikin pisin min iətəm kəməhuva Atens, kəmotolkeikei məmə okotəharəg əmə motətig e nəghatian vi min əha, kəni motəuhlin vivi nanian lan.

17:7 Luk 23:2; Jon 19:12 17:17 Uək 18:19 * 17:18 Epikiuriən mine Sitoik — Nəgətu min nəuvein iətəm kəutəsal e nipəhrrian. Ilah Epikiuriən kəutəni məmə natimnati iətəm tatol suah kəti nikan tətəgian, inu nəukəti nəmiəgəhian təuvir. Ilah Sitoik kəutəni məmə təuvir nəmə suah kəti tətətauən nəgərian mine nəhməian e nikan.

²² Kæni Pol tahtul e næhmti nætæmi ræha kaunsil æha mæmæ, “Nætæm Atens. Iæu ineruh rækis mæmæ nikitæmah tatuvæn pik o uhgin min. ²³ Nian iæu iætaliuæk u ikinu materuh ikin næutæfaki min ikin mine narmi nati min, kæni meruh næghatiæn kæti iætæm næmotætei=pæn rækis e kæpiel kæti mæmæ,

INU IKIN KÆTÆFAKI=PÆN KÆM UHGIN KÆTI
IÆTÆM ITIMAH IÆKOTÆRURU.

Mætæu uhgin iætæm itæmah næutæfaki=pæn kæm in, iætæm nækotæruu, Uhgin æha inæha iætæm iæu iætæni=pinæ kæm tæmah.

²⁴ “Uhgin æha inæha tæmol niftæni u, mine natimnati ræfin u kæutatig lan, kæni in tæ-tarmænig e neai mine niftæni, in tæsatigian e nimæfaki min iætæm kitah æmæ nætæmimi kæmotol. ²⁵ Nati kæti tæsikæian ohni u kitah nætæmimi kotæhrun noliæn mæmæ kotæfæn kæm in. Mætæu in pisin æmæ tætæfa næmiægahian kæm tah kætiæh kætiæh, mætæfa natimnati min ræfin kæm tah. ²⁶ Aupæn, aupæn agin, in tæmol æmæ iætæmi kætiæh æmæ, kæni nætæmimi ræfin kæmotsipæn æmæ e suah kæha, kæni in pisin æmæ tæmælæhu ilah ræfin e ikin min, kæni in pisin æmæ tæmæni nian iætæm ilah okotan lan, mine niftæni min ræhalah. ²⁷ Uhgin æmæ tæmol lanæha mæmæ kitah ræfin okotækeikei motalkut motæsal mæmæ okoteh, tæhmen e suah kæti iætæm tæteapæn mætasal e nati kæti e napinæpuian, mætæu-inu nikin tæhti mæmæ mæta tælæs nati u in tolkeikei. Mætæu nipæhrrianian mæmæ Uhgin æha, sæniæmæ in isæu o tah. ²⁸ Nipæhrrianian mætæu-inu tæhmen e iætæmi kæti tæmæni aupæn mæmæ, ‘In æmæ tatol mæmæ kitah ræfin kæutæmiægæh, mæutaliuæk, mautol natimnati ræfin.’ Kæni mæhmen e suah kæti ræhatæmah iætæm tæmætei rækis næpuæn kæti mæmæ, ‘Kitah min, kitah nenætin min.’

²⁹ “Mætæu-inu kitah nenæti Uhgin, ko kitah kæsotæniæn mæmæ in tæhmen e natimnati ærnapin æmæ iætæm nætæmimi kautol ilah e aiæn u kol tætorai-p-orai-p, mine silfæ, mine kæpiel. In sæniæ mæmæ nati kæti iætæm suah kæti tæhrun noliæn e næhlmin uæ e ræhan næhrunian. !Kæpø!

³⁰ “E nian æha aupæn nætæmimi kotæruu Uhgin, kæni tæhmen e iætæm Uhgin tæmahtipæsæg e næhmtin mæmæ otæseruhian noliæn tærah min æha. Mætæu ræueiu tætæni kæm tah ræfin e ikin min ræfin

mæmæ, ‘Itæmah ræfin onækotæuhlin itæmah e ræhatæmah min noliæn tærah min.’ ³¹ In tæmæni lanæha, mætæu-inu in tæmitæpin rækis nian in otakil noliæn lan ræha nætæmimi ræfin, kæni in otol æmæ e suaru iætæm tæhruahru. Uhgin tinitæpin rækis iætæmimi iætæm otakil noliæn min ræha nætæmimi, kæni kinotæhrun rækis mæmæ in pæh, mætæu-inu tinol rækis suah kæha tæmiægæh e nimisian.”

³² Nian ilah kæmotætau næghatiæn mæmæ Uhgin tæmol suah kæti tæmiægæh min e nimisian, næuvein kæmotælæh-æmu, mætæu næuvein kotæni mæmæ, “Itimah iækotolkeikei mæmæ iækotætau min ræham næghatiæn.” ³³ Næghatiæn æha tinol naunun ikin æha, kæni Pol tietigæm e kaunsil. ³⁴ Mætæu nætæmimi næuvein kæmæhuvæn motæhku=pæn lan, mæutæni nipæhrrianian e Iesu. Nætæmi æha kæti ikin nærgin u Taionisias, in iætæmi kæti ræha kaunsil æha, mine pætan kæti min nærgin u Tamaris, mine nætæmimi næuvein min.

18

Pol tæmuvæn Koræn

¹ Uærisig e natimnati min æha, Pol tæmiet æha Atens, muvæn e taun pisin kæti min, nærgin u Koræn. Taun mil æha kætuatig e nitæni Akaiæ. ² Ikin æha, tæmeruh suah kæti, in iætæm Isrel, nærgin u Akuilæ. Tæmair æpæha Pontæs, mætæu tæmuvæn mætæg æpæha Itali e taun asoli æha Rom. Uærisig, kæni iætæm Rom æha, Klotias iætæm tæarmænig e ikin min ræfin ræha Rom, tæmol lou kæti mæmæ nætæm Isrel min æha ikin okotækeikei mohiet Rom. Kæni Akuilæ mine ræhan pætan Prisilæ kæmiaiet miæuva muatig æpæha Koræn. Kæmæsuatigian tæfæmæh kæni Pol tiet=pa, meruh Akuilæ. Kæni Pol tæmuvæn imalau ikin. ³ Uæk ræhan ræha nosian manî tæhmen æmæ e uæk ræhalau. Ilahal nætæmi ræha næhlian nima tapolin. Kæni tæmatig ilahal min ilau, kæni mahlol pæti uæk. ⁴ Kæni e nian ræfin e Sapæt, nian ræha næfækian, Pol mine nætæm Isrel mine nætæm Kris kautol næghatiæn tepæt æpæha e nimæ ræha nuhapuminian ræha nætæm Isrel, mætæu-inu Pol tolkeikei mæmæ otiuvi=pa ilah mæmæ okotæni nipæhrrianian e Iesu.

⁵ Kæni Sailæs mine Timoti kæmiaiet Masetonia, kæni nian kæmiaiet=pa ikin æha, Pol tæmæpæh uæk ræha næhlian tapolin, kæni

mətəni pətigəm əmə nian rəfin nanusiən təuvir kəm nətəm Isrel əha ikin məmә İesu in Kristo iətəm Uhgın təmәni məmә otahli=pa. ⁶Mətəu ilah kəmotəmәki, kəni mətəhi. Kəni Pol təmorin-orin rəhan sot asoli e nəhmtiləh. In nəmtətiən kəti məmә in otəpəh ilah. Kəni məni məmә, “Nəmə nəutəti e nərahian lan nian Uhgın otakil nətəmini e Naunun Nian, mətəu rəhatəmah aru, mətəu iəmətəni rəkis mətəu-inu itəmah nəutəpəh. Tətuəuin əha rəueiu, iəkuvən məni pətigəm nanusiən təuvir kəm Nanihluə min.” ⁷Kəni in təmiet e lah muvən mətəti e nimə rəha İanihluə kəti mətəu tatitəu=pən nəfakiən rəha nətəm Isrel, nərgin u Titias Jastəs. Rəhan nimə in e nikali nimə rəha nuhapuminian rəha nətəm Isrel. ⁸Kəni Krispəs u in tətarməni e nimə əha, in mine rəhan min, ilah kəmotəhatətə e İərməni. Kəni nətəm Korən tēpət min kəmotətəu nəghatiən rəha Pol, kəni kəmotəhatətə e İesu, kəni kol bəptais e lah.

⁹Kəni nian kəti lapin, Pol təmeruh nati kəti təhmen e nəməhlairiən. E nəməhlairiən əha, İərməni təməghati kəm in məmә, “Səginian. Uvən məni pətigəm rəhak nəghatiən məsəmeigian, ¹⁰mətəu-inu kilau min ik. Nətəmini ko kəsotərəkinian ik, mətəu-inu nətəmini tēpət e taun əha, ilah rəhak nətəmini min.” ¹¹Kəni Pol təmatig ikin əha o nu kətiəh kəni məuiq sikis, mətəgətuən nətəmini e nəghatiən rəha Uhgın.

Nətəm Isrel kəmotləfən Pol e kot

¹²Kəni nian Kalio in kəpmən rəha nətəm Akaiə, kəni nətəm Isrel kəməhuva pəti kəni motaskəlim Pol motələs məhuvən e kot. ¹³Kəni motəni məmә, “Suah u tətalkut məmә otiuvi=pən nətəmini məmә okotəfaki kəm Uhgın e noliən kəti iətəm təsəhmenian e Lou.”

¹⁴Kəni Pol təməhtul məmә otəghati, mətəu Kalio təmāni=pən kəm lah məmә, “Nətəm Isrel. Otətəli-to. Okəmә nati u in nati kəti təsəhruahruian, uə təsitəu-pəniən lou, itəmah ninotəhrun rəkis məmә iəkəkei mətəu nəghatiən rəhatəmah. ¹⁵Mətəu, nəghatiən u in nənikiliniən əmə kəti rəhatəmah e nərgin min mine natim-nati min rəha Lou rəhatəmah, kəni tətəti əmə e təmah məmә onəkotəni motələhu

vivi. Ko iəu iəsakiliən nati tol lanəha e kot.” ¹⁶Kəni in mahlı pətigəm ilah e kot. ¹⁷Kəni nian kəməhuvən ihluə, əmeiko kəni motaskəlim Sostənes u iətəni asoli rəha nimə rəha nuhapuminian rəha nətəm Isrel. Kəni motəh əpəha e namtəhluə e nimə rəha kot. Mətəu Kalio təməsolkeiəni məmә otol nati kəti məmә otəniəhu ilah.

Pol təmatəli Antiok əpəha Siria

¹⁸Pol təmatig nian tēpət əpəha Korən ilah piatah min. Kəni uərisig tēpəh ilah muvən Kegkriə.* Aupən Pol təmol nəniəskasikian kəti kəm Uhgın, kəni ikin əha in təməti nəuanun matol naunun nəniəskasikian lan rəhan. Kəni in təmos min nəgəu kəti ikin əha mətəli=pa Siria. Kəni Prisilə mine Akuilə kəmuıtəu=pən in. ¹⁹⁻²¹Nian kəməhuva e taun əha Efəsis, ilah kəhluvari. Kəni Pol təmuvən əpəha imə e nimə rəha nuhapuminian rəha nətəm Isrel, kəni mətəni nəghatiən tēpət. Ilah kəmotəpəh ohni məmә otəti nəuətin ilah min ilah. Mətəu in təni məmә, “Ei kəsi, kəpə. Ko iəsətiəni.” Mətəu nian in təmiet məni=pən kəm lah məmә, “Nəmə Uhgın tolkei məmә iəkuva min, kəni iəpanuva min meruh itəmah.” Kəni in təmos nəgəu kəti miet Efəsis, mətəu təməpəh Akuilə mine Prisilə kətuəti ikin əha.

²²Nian Pol təmuva e taun əha Sisəria, kəni muvari. Kəni maliuək muvən məmә oteruh nətəni rəha niməfaki əpəha İerusaləm. Kəni uərisig, tətəli=pa min əpəha Antiok. ²³Təmatig nəuətin ikin əha, kəni miet min maliuək muvən=pən əpəha Kəlesia mine Fritia ikin matəm əskasik nətəni rəha İesu.

Apolos təmuvən Efəsis mine Korən

²⁴Kəni suah kəti təmuva əpəha Efəsis, in iətəm Isrel kəti, nərgin u Apolos. In təməir əpəha Aleksantriə, kəni in iətəm təuvir kəti rəha nəghatiən, kəni məhrun vivi min nəghatiən min e Nauəuə Rəha Uhgın. ²⁵Kəməgətuən rəkis in e suaru rəha İərməni. Kəni nian rəfin nigəm tətəu e niki o nəni pətigəmiən nəghatiən rəha Uhgın. Kəni nəghatiən rəhan e İesu in təhruahru məuvir. Mətəu nati kətiəh əmə, in təhrun əmə noliən bəptais u Jon təmatol aupən. ²⁶Kəni in təməti əskasik nəghatiən rəha Uhgın əpəha e nimə rəha nuhapuminian rəha nətəm Isrel. Nian Prisilə mine Akuilə

18:5 UəK 17:14-15
pasis rəha Korən.

18:6 UəK 13:46,51; UəK 20:25
18:18 Nam 6:18; UəK 21:24

18:10 Jos 1:9; Aes 41:10

* 18:18 Kegkriə in

kəmuətau in, kəmiet mihluvən əpəha e rəhalau nimə, kəni muani pətigəm vivi kəm in suaru rəha Uhgin, kəni təmətəlig vivi.

²⁷ Kəni nian Apolos tolkeikei məmə otuvən əpəha Akaia, kəni piatah min əpəha Efəsis kəmotasiru lan motətei nauəuə kəti tuvən kəm nətəmi rəha Iesu əpəha Akaia, məutətapuəh o lah məmə kotəhrun nosian Apolos məhuvən əpəha imalah ikin. Ilah min əha, kəmotəpən rəkis motəhatətə e Iesu e nəuvirən rəha Uhgin. Kəni Apolos təmiet=pən Korən ikin Akaia masiru e lah lanəha mətəu-inu in iətam təuvir kəti rəha nəghatən. ²⁸ Kəni mətəni pətigəm vivi e Nauəuə Rəha Uhgin məmə Iesu in Kristo iətam Uhgin təməni məmə otahli=pa. Kəni e nəhmti nətəmini, təməh rəkis nəghatən rəha nətəm Isrel.

19

Pol təmuvən min Efəsis

¹ Nian Apolos təmətatig əhanəh əpəha Korən, taun kəti rəha Akaia, Pol təmītəu suaru kəti əpəha ilis ikin e nitəuət min miet=pa əpəha Efəsis. Ikin əha təmeruh nətəmini nəuvein rəha Iesu. ² Kəni təmətapuəh o lah məmə, “?Təhro? ?Narmin Rəha Uhgin tinuva məriaueh mətətig e təmah nian nəməhatətə e Iesu, uə kəpə?”

Kəni kəmotəni=pən kəm in məmə, “Itimah iəməsotətuəh aginiən məmə nati kəti min əha ikin Narmin Rəha Uhgin.”

³ Kəni Pol təmətapuəh o lah məmə, “? Mətəu kəmol bəptais əhro lanu e təmah?”

Kəni kəmotəni=pən kəm in məmə, “Kəmol bəptais e timah e nolien bəptais iətam Jon təmatol.”

⁴ Kəni Pol təni məmə, “Nolien bəptais iətam Jon təmatol, katol e nətəmi min u kəutəuhlin ilah e rəhalah nolien tərəh min. Mətəu Jon təmətəni pətigəm məmə nətəmini okotəkeikei motəhatətə e iətamimi iətam otəpanuərisig lan. Suah u in Iesu.” ⁵ Kəni nian nətəmini kəmotətuəh nəghatən əha, kəni kəmol bəptais e lah e nərği İərmənig Iesu. ⁶ Kəni nian Pol təmələhu=pən nəhlmin e rəhn-kəpə lah, Narmin Rəha Uhgin təmuva məriaueh mətətig e lah. Kəni kinəutəghati e nəghatən iki pisin min, kəni məutəni pətigəm nəghatən iətam Uhgin tətəfən

kəm lah. ⁷ Kəni nətəmini min əha, nəman ilah rəfin iuəkir e tuələf.

⁸ Kəni Pol təmatuvən e nimə rəha nuhapuminien rəha nətəm Isrel e məuig kisil mətəni pətigəm əskasik nəghatən e nanusien təuvir rəha Uhgin məsəginien. Kəni ilah min ilah, kəmotol nəghatən tēpət mətəu-inu in tolkeikei məmə otiuvi=pa ilah e Narmənigien Rəha Uhgin. ⁹ Mətəu nətəmini nəuvein, rəhn-kəpə lah tiəkis pik məmə okotəni nīpəhrənien e rəhan nəghatən. Kəni kəmotəni rah suaru rəha İərmənig rəhatah e nəhmti nətəmini rəfin. Mətəu e nolien min əha, kəni Pol təmiet e lah kəni mit nətəm kəutəhatətə e Iesu kəhuva məhuərisig lan. Kəni nian rəfin ilah nətəmini kəutəghati əpəha e nimə sikul asoli kəti u suah kəti, nərğin u Tiranəs, təmətəgətuən ikin aupən. ¹⁰ Kəni Pol təmatol uək əha o nu apiəpiə keiu. Mətəu-inu təmatol lanəha, kəni nətəmini nətəm kəutətig ikin əha Esia, nətəm Isrel mine Nanihluə min, ilah rəfin kəmotətuəh nəghatən rəha İərmənig.

Nənəti Skefa min

¹¹ Kəni Uhgin təməfən nəsanənien kəm Pol məmə otol nati apispis min iətam tol pisin agin. ¹² Natimnati rəha Pol təhmen e hagkisif mine napən iətam təmatuvən lan, nətəmini kautos məutəhuvən mautek nətəm kəutohmis lan. Kəni nimisien min kəmotəuvir, kəni narmin tərəh min kəmo-hiet e lah.

¹³ Kəni nətəm Isrel nəuvein kəutəhuvən ikin pisin pisin min nəuvein, məutəhgi pətigəm narmin tərəh min e nətəmini, kəni nətəmini min əha kəmotalkut məmə okotol nati əha e nərği İərmənig Iesu. Kəni kəmotəni=pən kəm narmin tərəh min məmə, “E nərği Iesu, iətam kətiəh əmə iətam Pol tətəni pətigəm, ohiet.”

¹⁴ Kəni nənəti kəmautol nati əha, səpin əha ikin nənəti suah kəti, nərğin u Skefa, u in pris asoli kəti rəha Isrel.* ¹⁵ Mətəu narmin tərəh təməni=pən kəm lah məmə, “İəkəhrun suah u Iesu, kəni məhrun min Pol. ? Mətəu itəmah nīpəh min u?” ¹⁶ Kəni suah u narmin tərəh tətətig lan, təməhtul məhti ilah mərəkin ilah, məhapu-əhapu rəhalah napən məpeg rəkis, kəni

18:28 Uək 9:22

19:1 1Kor 3:6

19:2 Uək 8:16

19:4 Mat 3:11

19:6 Uək 8:17; Uək 10:44,46

19:11 Uək 14:3

19:12 Uək 5:15

*

19:14 Nətəmi min u kotəhrun vi Baebol, kotəni məmə

Skefa in səniəmə pris əhruəhru, mətəu in aru əmə in tatol məmə in pris.

kotaiu piäpiä ämä mätagim e rahan nima motämrä-kämrä. ¹⁷ Nian nätäm Isrel äha ikin mine Nanihlua min kämotätäu nati äha, kämotägin pik. Käni nätämimi kämotäferi närgi Iärmänig Iesu tärä pik.

¹⁸ Käni nätämimi tepät iätäm käutähätätä e Iesu, kämotäni pätigäm käm nätämimi nati täräh min iätäm kämotöl. ¹⁹ Näuvein nätäm kämautöl närik, ilah min kämotämki nauäua min rähalah e nati äha mähuva, motuvan ähtuv e nähmti nätämimi. Nian nätämimi kämotäfin nähmti nauäua min äha, tähmen e fifti-milän vatu[†] ilah räfän. ²⁰ Käni näghatän rähä Iärmänig tämaiu iahgin e näsanänian asoli rähä Uhgín.

Norgähuian asoli kätä äpähä nitäni Esia e taun Efäsís

²¹ Käni uärisig e nati äha, Pol tinäni e nikin mäma ötätelig=pän äpähä Jerusiläm, mätau otuvän=pän Masetonia mine Akaia ikin. Käni in täni mäma, "Nian iäkuvän räkis Jerusiläm, iäkäkeikei muvän min Rom." ²² Käni in tämahli=pän Timoti mine Erastäs iätäm kätuasiru lan, mäma okuaupän mian äpähä Masetonia. Mätäu in ötätatig pipim näuvetin äpähä ikin Esia.

²³ Käni e nian äha, norgähuian asoli kätä tämäri äpähä Efäsís o Suaru Rähä Iärmänig. ²⁴ Suah kätä äha ikin iätäm tatöl natim-nati e aian kätäni mäma silfa, närgin u Temetrius. Ikinu nätämimi tepät käutäfäki käm uhgin kätä pätan, närgin u Ätemis. Käni Temetrius tatöl narmi nima äkäku min e silfa iätäm tähmen e nima rähä narmi nati rähä Ätemis. Käni nätämimi tepät kautos nähmtin, käni tatos mäni asoli ilah rahan min nätämimi u kaulot päti uäk.

²⁵ Käni tämauin e rahan nätämimi min mine nätäpisin iätäm kaulot uäk kätiah ämä mäma ökähuva kätiah. Käni täni mäma, "Iäu min, näkotährun räkis mäma kautos mäni asoli e uäk u rähatah. ²⁶ Mätäu itamah nämoteruh mine motätäu mäma suah u Pol täräkin nätämimi tepät käni kinäutohtäu=pän, säniä Efäsís ämä, mätau iuäkir ikin min räfän e nitäni äha Esia. In tätäni pätigäm mäma uhgin min iätäm nätämimi ämä kämotöl e nählmä lah, säniämä uhgin min pähriän. ²⁷ Käni räueiu äha, iuäkir tinätäräkin suaru rähatah o nosiän mäni, käni iuäkir min in tatöl mäma nätämimi okoteruh rah nima rähä Ätemis, u iätäm

in ilis pik. Käni naunun, nämä tähro näghatän rahan ötäräkin närgin Ätemis iätäm ilis pik tuva mol nati änapin ämä lan. Mätäu ikinu Esia mine ikin min räfän, nätämimi käutäfäki käm uhgin u rähatah."

²⁸ Nian kämotätäu näghatän äha, niki-lah tämahmä pik, käni ämeiko minautagät äfämäh mäma "I Ure e Ätemis u Efäsís!"

²⁹ Käni nätämimi räfän e taun kinotapis e nalmälän. Käni nätämimi tepät kämähuva kätiah mähuven motaskelim iätäm Masetonia mil äha iätäm kätualiuäk ilahal Pol, närgilau u Käeäs mine Aristakäs. Käni kämähuvän päti motiuvipän ilau äpähä ikin nian räfän käutuhapumin asoli ikin.

³⁰ Käni Pol tolkeikei mäma otuvän mäghati käm nätämimi äha, mätau nätämi rähä Iesu käsotegahanian. ³¹ Mine nätämi asoli näuvein rähä kaunsil asoli äpähä Esia nätäm kotalkeikei Pol, kämotähli=pän näghatän käm in motäniahu äskasik mäma otäsuvänian äha nätämi äha ikin.

³² Käni ikin äha, nätämimi kaulot vilig vilig tepät mätagät äfämäh. Näuvein kätäni nati pisin, käni näuvein kätäni nati pisin. Mätäu tepät kotäruru ägin mäma kämähuva o nati nak. ³³ Käni nätäm Isrel min äha ikin kämotätigi=pän suah kätä närgin u Aleksantä mäma otuvän mähtul aupän e lah. Käni tämäferi nählmän mäma käsotagätän päh täni pätigäm neruhian rahan. ³⁴ Mätäu nian nätämimi kämotährun mäma in iätäm Isrel kätä, kämotagät pätipäti äfämäh min mäma, "I Ure e Ätemis äpähä Efäsís! I Ure e Ätemis äpähä Efäsís!" Kämotagät äfämäh motos auä keiu.

³⁵ Käni iätämi asoli kätä in käpmän asoli rähä taun Efäsís, tämähtul mäniähu ilah mäma, "I Sotagätän-to!" Käni mäni mäma, "Ei, nätämimi! Ätemis u in uhgin rähatah. Käni närgin in ilis. Käni nätämi ikin min räfän kotährun mäma in uäk rähatah nätäm Efäsís mäma okoteruh vivi nimäfäki rahan, käni moteh vivi käpiel asim rahan iätäm tämsipän e neai muva. ³⁶ Käni suah kätä tikä iätäm otäni mäma iäteiuä. Käni tol lanäha, täuvir mäma nätälgian rähatahah teiuaiu. Täsäuvirän mäma näkotalmäli lanko.

³⁷ "Nämotos suah mil u mähuva ikinu, mätau ilau käsuaklähian e nati kätä käni mäsuän käskäsian e nima rähä narmi nati rähatah, käni mäsuäghati

19:17 Uæk 5:11 † 19:19 Enäghatän ähruahru rähä Kris, tätäni "fifti-tausin koin mäni kämol e silfa." Käni koin mäni kätiah tähmen e 1,000 vatu. 19:21 Uæk 23:11; Rom 1:13 19:23

2Kor 1:8 19:29 Uæk 20:4; 27:2; Kol 4:10; Flm 24

rahien e nərǵi pətan əha, uhǵin rəhatah.

³⁸ Nəmə Temetrius mine rəhan noluək min kauteruh=pən nəǵhatien tərəh e suah kəti, nian əha ikin rəha kot mine nətəm rəha kot əha ikin. Təuvir məmə okəhuvən motəni pətigəm nəǵhatien tərəh min əha iətəm kəmotətəu kəm lah. ³⁹ Mətəu nəmə nati kəti min əha ikin iətəm nəkotolkeikei, nəkotos məhuvən e nəharəǵien əhruahru rəhan. Mətəu nəharəǵien u tətəhti lou.

⁴⁰ Tımətiǵ əmə məmə okotəfən kitah e kot o nolian u, məmə kəmotərgəhu pik u rəueiu. luəkir kotəməu təpiə əmə ikin. ?Kəni ko kəsotəniən nati kəti məmə kəməhuva ikinu e nəharəǵien u rəueiu o nak? Mətəu-inu nəharəǵien u, nipətin tikə, kəni təsitəupəniən lou.” ⁴¹ Nian təməni rəkis nəǵhatien əha, kəni məniəhu nəǵhatien mahli=pən ilah məmə okotəgim min.

20

Pol təmuvən əpəha Masetoniə mine Akaiə

¹ Nian nərahien əha təmol naunun, Pol təmauin e nətəmi rəha İesu məmə okəhuva kətiəh. Kəni mətəǵhati kəm lah o nem əskasikien ilah. Kəni uərisig lan, tauieəhrui ilah miet maliuək muvən əpəha Masetoniə. ² Təmuvən əha ikin tepət ikin kəni mətəfən nəǵhatien tepət kəm nətəmini rəha İesu matəm əskasik ilah, kəni miet=pa Kris. ³ Matig mos məuiǵ kisil ikin əha, kəni uərisig tənə məmə otos negəu kəti mitəlig=pa Siria. Mətəu təmətəu məmə nətəm İsrəl min kinautol nəǵhatien oneuən kəti məmə okotohamu əpəha e negəu. Kəni təməuhlin rəhan nətəligien, kəni məpəh negəu mətalieuək əmə mitəlig=pən Masetoniə. ⁴ Nətəmini nətəm kəməutohtəu=pən e nian əha, kəti u Sopata nəti Pirəs iətəm Perea, mine Aristakəs, mine Sekantəs, iətəm Təsalonaikə mil, mine Kaeəs iətəm Terpe, mine Timoti, mine nətəm Esia mil u Tikikəs mine Trofiməs. ⁵ Kəni e Filipai, nətəni əha kəmotəupən məhuvən məutəhtəhnin itimah əpəha taun Troas Esia ikin. ⁶ Nian Lafet rəha Piret U Is Tikə Lan təmol naunun, itimah iəmotos negəu kəti mohiet Filipai mətəiu nian faif minəhuvən əpəha Troas, məhuvən moteruh ilah kəni motatig motos wik apiəpiə.

Iutikis təmimis kəni məmiəǵəh min əpəha Troas

20:17 uək 18:21

⁷ E Sarere lapin, iəməhuva kətiəh məmə iəkotəfaki, kəni motəuən, kəni mautun Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha İesu. Kəni Pol təməǵhati kəm nətəmini mətəu-inu təhrun məmə oləuiǵ tətuvən məpəh ilah. Kəni təməǵhati mətəuərus nəluǵi nian lapin.

⁸ Nipəǵnəua nimə iətəm iəutəharəǵ ikin, in e nimə kəmol kilpin-ilpin təri. Kəni kəmasiəpən e lait tepət əha ikin. ⁹ Kəni iətəm aluə kəti, nərǵin u Iutikis, tətəharəǵ e wintə ikin. Nian Pol tətəni pətigəm nəǵhatien rəha Uhǵin mətəni mətəni, kəni Iutikis, napiliən təmos, əmeiko məmei pətigəm e wintə misipəri morin əpəha ləhtəni e niftəni. Kəni nipəǵ nəua nimə iətəm təməmei ikin, in tol kisil lan. Kəni nian kəmotəuiəu məhuvən, mətəu tinimis rəkis. ¹⁰ Kəni Pol təmuvən misin nəulin e nikali iətəm aluə əha, kəni mələs məǵəu=pa e nəhlmin mil, kəni məni=pən kəm lah məmə, “Nikitəmah təsəhməien. In tinəmiəǵəh min.”

¹¹ Kəni Pol təməri min muvən əpəha ilis kəni mol Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha İesu ilah min ilah, kəni ko motəuən pəti. Kəni tətəǵhati min kəm lah mətəuərus tian, kəni məpəh ilah. ¹² Kəni ilah kəmotit iətəm aluə u məhuvən lahuənu. Nikilah tətəǵien mətəu-inu iətəm aluə təməmiəǵəh min.

Kəmhiet Troas məhuvən Maelitəs

¹³ Kəni Pol təməni məmə otəliuək əmə muvən əpəha e taun əha Asos, mətəu itimah iəkəhuvən e negəu məhuvən mə iəkotələs əha ikin. Kəni itimah iəkotos negəu motəupən məhuvən əpəha Asos, kəni in tuərisig muva.

¹⁴ Nian təmiet=pa, iəkotit məhuvən e negəu. Kəni itimah rəfin məhuvən əpəha Mitilen. ¹⁵ İəmotiet məhuvən ikin əha, kəni lauig lan iəkəhuva məutəməhli ih-luə e nitəni əha Kios. Kəni lauig min iəkəhuva e nitəni əkəku Samos. Kəni lauig min iəpanəhuva Maelitəs kəni məhuvəri ikin. ¹⁶ Pol təməni rəkis məmə iə-sotəhtulien Efəsis mətəu-inu təsolkeikeien məmə iəkotan pik əha e nitəni Esia. In təmalkut məmə iəkəhuvən uəhai İerusaləm məmə in otuvən e lafet rəha Nauəniən Vi kətəni məmə Pentekos.

Pol təmauiəhrui nətəmi asoli min rəha niməfaki əpəha Efəsis

¹⁷ Kəni nian iəməhuvari əpəha Maelitəs, Pol təmahli=pən nəghatien əpəha Efəsis məmə eldə min rəha niməfaki mə okəhuva-to moteh in. ¹⁸ Nian kəməhuva, təməghati kəm lah məmə, “İtamah nəkotəhrun rəkis rəhak nolien iətəm iatol nian iəmuva apis ikinu Esia mətəuarus=pa u rəueiu. ¹⁹ İəu ioluək əmə rəha İərməniğ. Kəni rəhak nətəliğin in ləhtəni əmə. Kəni nian rəfin nəhu nəhmtək tətaiu o təmah. Kəni nian rəfin iətatig e nian əskasik min, mətəu-inu nətəm İsrəl kətolkeikei məmə okotuhamu iəu.

²⁰ “İtamah nəkotəhrun məmə iəmətəghati kəm təmah mətəgətu itəmah e niki nətəmini natimnati min iətəm otasiru e təmah, məsəhluaiğin e nati kəti o təmah. İəməni=pinə rəfin e nipiğnəua nima min kəni ihluə min e nəhmti nətəmini. ²¹ İətəni=pən əhruahru kəm nətəm İsrəl mine Nanihlua min məmə okotəkeikei motəuhlin ilah e rəhalah nəməğəhiən məhuva o Ughin, kəni motəhatətə e rəhatəmah İərməniğ İesu Kristo.

²² “Kəni rəueiu əha, inatuvən Jerusiləm mətəu-inu Narmin Rəha Ughin təməni kəm iəu məmə iəkuvən. İəsəhrunian məmə oiəkəhratig əha ikin. ²³ Nati kətiəh əmə iəkəhrun məmə taun min rəfin iətəm iətuvən=pən ikin, Narmin Rəha Ughin tətəni=pa kəm iəu məmə nian iəkuvən ikin əha, iəkətiğ e nərahian kəti kəni müvən e kaləpus. ²⁴ Kəni iəu iəsəğiniən e natimnati min əha. Nəməğəhiən rəhak in nati əp-nəpin əmə. Mətəu iəkolkeikei pik məmə iəkol naunun e uək u İərməniğ İesu təməfa məmə iəkol o nəni pətiğəmiən nanusien təuvir e nəuvirien rəha Ughin.

²⁵ “Otətəu-to. İəməghati kəm təmah e Narməniğin Rəha Ughin, mətəu rəueiu əha iəkəhrun məmə itəmah rəfin onə-soteruh minien iəu nian kəti. ²⁶ Kəni iətəni=pinə kəm təmah əha rəueiu e nəhmti Ughin məmə, nəmə itəmah kəti otuvən tərəh ikin, mətəu rəhan aru, səniəmə iəu iəmol. ²⁷ İəməni=pinə natimnati min rəfin kəm təmah iətəm Ughin tolkeikei məmə onəkotəhrun.

²⁸ “Onəkotətəu vivi itəmah. Kəni nətəmini nətəm Narmin Rəha Ughin

təməfən e nəhlmitəmah, inu niməfaki rəha Ughin. Kəni onəkotəkeikei məuteh vivi ilah təhmen e iətəmi rəha sipsip min tateh vivi rəhan sipsip min. İlah min əha, Ughin təmos nəhmti lah e nira nətin nian təmimis e nigə kəməluau. ²⁹ İnəhrun rəkis məmə nian iəkiet rəkis e təmah, nətəmini nəuvein iətəm kotəhmen e kuri arpin min okəhuva məmə okotus itəmah nətəmini rəha İesu. ³⁰ İtamah aru min əmə nəuvein okəpanotəhtul moteiua motəgəu nəghatien pəhrian məmə okotit rəkis nətəmini rəha İesu. ³¹ Kəni onəkotətəu vivi itəmah kəni məsotaluian məmə e nu kisi iəməsəpəhiən nəni-pinəien nəghatien u kəm təmah e nian min rəfin. Kəni nian nəuvein, iəmətasək o təmah.

³² “Kəni rəueiu əha, iətəfən itəmah e nəhlmi Ughin mine nəghatien rəha nəuvirien rəhan kəm təmah. Nəghatien u nəsanəniən lanəha ikin məmə otol itəmah nəkotəskasik, kəni məfinə nəuvirien iətəm Ughin təməni rəkis məmə otəfən kəm rəhan min nətəmini.

³³ “İəu səniəmə iətəmini iəkolkeikei pik nautə rəha iətəpisin, məni rəhan uə nəpən iətəm kətuven lan. ³⁴ İtamah nəkotəhrun rəkis məmə iəu aru əmə, iatol uək o nosien natimnati iətəm iəu mine nətəmini kəutəhuərisig lak kətolkeikei o natigien. ³⁵ Nian nəmotəh rəhak nolien min, iəməgətu suaru min əha kəm təmah məmə onəkotol lanəha mətasiru e nətəmini u kəsotəskasikian. Kəni onəsotaluian e nəghatien rəha İərməniğ İesu iətəm təməni məmə, “Təuvir agin o nətəmini u nətəm kəutəfən kəm nətəmini, məpirəkis in min u ilah kəutəhtəhmin əmə məmə okəfən kəm lah.”

³⁶ Nian Pol təmol naunun e rəhan nəghatien, təmeiuaui misin nəulin kəni məfaki ilah min ilah. ³⁷ Kəni kəmotəsək pik motəskəlim Pol mətəgətu nolkeikeien rəhalah ohni, kəni motəuiəhrin. ³⁸ Kəmotətəu tərəh pik məmə təməni kəm lah məmə okəsotəh minien nəhmtin. Kəni ilah min kəmotəliuək məhuvən əpəha nəgəu ikin.

21

Pol təmuvən Jerusiləm

20:18 Uək 18:19–19:10 20:23 Uək 9:16; 21:11 20:24 Uək 21:13; 2Tim 4:7 * 20:28 Suaru kəti min o nəuhlinien nəghatien u “nira nətin” in tol lanu: “niran aru.” 20:28 1Tim 4:16; 1Pitə 5:2–4 20:29 Mat 7:15; Jon 10:12 20:31 1Təs 2:11 20:34 1Kor 9:11–12 20:34 Uək 18:3; 1Təs 2:9

¹ Nian iəmotauiahruin rəkis ilah, iəməhuvən e negəu kəni mohiet, motaiu əhruahru əmə o nitəni əkəku əha, Kos. Kəni lauig lan iəkəhuva e nitəni əkəku əha, Rotes. Kəni iəmhiet min ikin əha məhuva min e ikin kəti kətəni məmə Patarə, kəni məhuvəri ikin.

² İkin əha iəmoteruh negəu kəti, kinatəni məmə otiet muvən əpəha Fonisiə. Kəni iəkotiuvig=pən lan mohiet min. ³ İtimah iəməhuva moteruh nitəni asoli əha Saiprəs, kəni motohtəu=pən e nikalin u pesi ikin kəni motaiu e nitəni Siriə. Negəu əha təmuva e taun əha Taea məmə otəmki-pari natimnati ikin. Kəni iəkəhuvəri ikin.

⁴ İkin əha iəməhuvən moteruh nətəmi rəha İesu. Kəni motatig itimah min ilah, motos nəfakiən apiəpiə kəti. Kəni Narmin Rəha Uhgın təghati kəm lah, kəni ilah kəmotəni=pən əskasik kəm Pol məmə otəsvənən İerusaləm. ⁵ Mətəu nian rəhatimah natigən ikinu tinol naunun, kəni iəkohiet minautəhuvən əpəha İerusaləm, kəni nətəmi rəha İesu ikin əha, mine rəhalah nipətan min, mine nətilah min kəmohtəu=pən itimah iəkəhuvən əpəha itəhi e nipəkil. Kəni motisin nəulitimah ikin motəfaki, kəni motauiahruin itimah min. ⁶ Kəni iəkəhuvən e negəu, kəni ilah kohtəlig=pən imalah min ikin.

⁷ Kəni negəu təmiet Taea maiu o nitəni Toleme. Kəni iəkəhuvəri məhuvən moteruh piatimah min, motos nian kətiəh. ⁸ Kəni lauig lan, iəkohiet min məhuvən məhuvəri əpəha e taun Sisəriə kəni məhuvən məutətig e nimə rəha Filip u iətam tatuvən ikin min mətəni pətigəm nanusiən təuvir. Kəni in tatol səpin lan e nətəmini nətəm kəməfəri ilah aupən o nasiruiən e aposil min. ⁹ Nətin pətan kuvət kəsotohtəu-pənən iərman. Nipətan min əha kəutəni pətigəm nəghatiən iətam Uhgın tətəfən kəm lah.

¹⁰ İəmotatig nian kisil uə kuvət ikin əha, kəni iəni kəti rəha Uhgın əpəha Jutiə təmuva, nərgin u Akapus. ¹¹ Təmuva meruh itimah kəni mələs rəkis kətəuti rəha Pol, kəni məlis əpumin aru nəhlmin mine nəhlkin lan, kəni məni pətigəm məmə Narmin Rəha Uhgın təməni kəm in məmə, “Nətəmi

asoli nəuvein rəha İsrəl okotəlis lanəha suah kəha rəhan u kətəuti, kəni motəfən e nəhlmi Nanihlua min əpəha İerusaləm.”

¹² Nian iəmotətəu nəghatiən əha, itimah nətəm ikin əha, iəmotəniəhu əskasik Pol məmə otəsvənən İerusaləm.

¹³ Mətəu Pol tənə=pa kəm timah məmə, “? Nətasək onak? Nəkotol məutərəkən nikik o nuvənən ikin əha. İəu iəsəginən o nuvənən e kaləpus o nərgi İərmənig İesu, mətəu iətegəhan min məmə iəkimis ohni əpəha İerusaləm.”

¹⁴ Nian iəmoteruh məmə ko Pol təsəuhlinən rəhan nətəligiən, kəni iəkotəpəh əmə, məutəni məmə, “Pəh İərmənig otol əmə məmə in tolkeikei mine.”

¹⁵ İəmotatig nəuvein u ikinu, kəni uərisig iəkotaipi rəhatimah natimnati, motaliuək əmə məhuvən İerusaləm. ¹⁶ Nətəmini nəuvein rəha İesu əpəha Sisəriə kəmohtəu=pa itimah motit itəmah məhuvən e nimə rəha iətam Saiprəs kəti u in iətəmi rəha İesu nuvəh rəkis mətəuarus=pa əha rəueiu, nərgin u Nason. Kəni motəpili ikin.

Pol təmuven meruh Jemis

¹⁷ Nian iəməhuva İerusaləm, piatah min nikilah təmagiən pik məmə koteruh itimah.

¹⁸ Kəni lauig lan Pol mine itimah rəfin iəməhuvən məmə iəkoteruh Jemis. Kəni eldə min rəfin rəha niməfaki kəməhuva. ¹⁹ Pol təməni təuvir kəm lah kəni məni pətigəm vivi kəm lah natimnati rəfin agin e rəhan naliuəkien iətam Uhgın təmol kəm Nanihlua min.

²⁰ Nian kəmotətəu nəghatiən əha, ilah rəfin nikilah təmagiən, kəni motəni-vivi Uhgın.

Kəni motəni=pən kəm Pol məmə, “Piak. İk ninəhrun rəkis məmə rəueiu əha nətəm İsrəl təhmen e tausin tətət kinotəhrun İesu, kəni ilah rəfin kəutaskəlim pik Lou rəha Mosis. ²¹ İlah kinotətəu rəkis nəghatiən nəuvein iətam kətəni məmə nətəgəhun nətəm İsrəl əpəha ikin min pisin pisin məmə okotəpəh Lou rəha Mosis. Kəni motətəu məmə ik nətəni məmə okəsəhgi-pənən nənətilah min, kəni məsotohtəu=pən minən kastim rəhatah.*

²² Rəueiu əha ilah okotətəu məmə ik ninuva

21:4 Uək 20:23 21:8 Uək 6:5; 8:40 21:10 Uək 11:28 21:11 Uək 20:23; 21:33 21:13 Uək 20:24 21:19 Uək 15:12 21:20 Uək 15:1,5 * 21:21 İnu nəghatiən eiua məmə Pol təməni kəm nətəm İsrəl məmə ilah okotəpəh nitəu-pənən Lou, kəni məsotəhgi-pənən nətəmini. Mətəu təməni kəm Nanihlua min məmə nikilah təsəhtiən məmə okotəkeikei motohtəu=pən Lou mine kəkeikei kəhgi=pən ilah.

u ikinu mētatiġ. ?Kəni okotəhro lanu əha rəueiu?

²³ “Təuvir məmə onəkol nati u iətam iəutəni=pinə kəm ik əha rəueiu. Nəman kuvət u ikinu kəmotol nəniəskasikən kəti ilah Uhgīn. ²⁴ Olauig nəkəkei mit ilah məhuvən, kəni mos nəhm̄ti rəhalah nati miəgəh min rəha sakrifais, kəni itəmāh min ilah mōtol sakrifais rəha nāfəlīən iətəmi u Lou rəhatah tətəni. Kəni ilah kotəhrun nakīən rəhn-kapə lah təpiə. Nian natol natimnati min rəfin əha, kəni nətəmini okotəhrun məmə kətēiua lam, mətəu nīpəhrīənīən, ik nətəskəlīm əhanəh Lou rəha Mosis.

²⁵ “Kəni rəueiu iəkəni Nanihlua min nətəm kəutəhatatə e Iesu. Itimah iəmotahli=pən rəkis nauəuə kəti kəm lah. Nauəuə əha tətəni lanu rəhatimah nəghatīən məmə ilah okəsotunīən nīrə, mīne nauənīən u katol sakrifais lan kəm narmi nati min, kəni məsotunīən nati miəgəh u kəmarin nentəui mətəu-inu nīran əpəha ikin e nīpətin, kəni məsotolīən təfagə e pətan.” Kəni Pol təmegəhan e nəghatīən əha.

²⁶ Kəni lauig lan, Pol mīne nətəmi əha kuvət kəməhuvən mōtol natimnati iətam Lou tətəni. Kəni Pol təmuvən əpəha e Nīmə Rəha Uhgīn məmə otəni=pən kəm pris min məmə nian kuvəh əha ikin tətatiġ əhanəh məmə Lou tətəni, kəni pris min okotol sakrifais kuvət təhmen e nətəmi min əha.

Nətəm Isrel kəmotəskəlīm Pol əpəha e Nīmə Rəha Uhgīn

²⁷ Nian tīnuva iuəkir o nian səpin iətam sakrifais rəha nāfəlīən otol naunūn lan, nətəm Isrel nəuvein kəmotəsi pən Esīə aupən, kəmotafu Pol əpəha e Nīmə Rəha Uhgīn kəni kinautos nətəmini tēpət əha ikin əha minautahli=pən min nīgəm e nīkilah, kəni nətəmini min əha kəmotəskəlīm Pol, ²⁸ mətətagət əfəmāh lan məmə, “!Ei, nətəm Isrel! !Əhuva mōtasiru e timah! Suah əpələ in əpə iətam tatuvən ikin min rəfin mətəgətun nətəmini məmə okotəmāki e tah mətəni kəm lah min məmə Lou rəha Mosis in nati əpnapin əmə mīne Nīmə Rəha Uhgīn. Kəni mit Nanihlua min məhuva ikinu imatah pisin əmə ikin e Nīmə Rəha Uhgīn, kəni noliən əha təmatgəhli Lou kəni minol tinamikmik u ikinu.” ²⁹ Kəmotəni lanəha mətəu-inu kəmoteruh suah kəha Trofīməs iətam Efəsīs

təmətaliuək ilau Pol əpəha i taun. Kəni nīkilah təhti məmə kəta Pol təmit miəuva əha ikin əha e noan rəha nətəm Isrel əmə əpəha e Nīmə Rəha Uhgīn.

³⁰ Kəni nətəmini rəfin e taun kəmotəgət əfəmāh o nati əha, mōtaiu məhuvən mōtəskəlīm Pol mōteikəpən mōhiət e Nīmə Rəha Uhgīn. Kəni pris min kotəhtipəsīg uəhai əmə e doə e Nīmə Rəha Uhgīn.

³¹ Nian kəmotalkut məmə okotohamu Pol, kəni iətəmi asoli rəha soldīə min rəha Rom əpəha Jerusiləm, təmos nəghatīən məmə katol nati asoli kəti əpəha i taun. ³² Kəni təmauit məmki rəhan min nəuvein soldīə min mīne nətəmi asoli min lan mōtaiu məhuvən əpəha ikin nətəmini kəutoh Pol ikin. Nian nətəmini kəmotafu ilah, ilah kotəpəh noliən Pol, mōtəhtul mōtəpnəpin əmə.

³³ Kəni iətəmi asoli rəha soldīə min təmuva o Pol mətəskəlīm, kəni magət e rəhan min soldīə min kəhuva mōtəlis e sen keiu. Kəni mōtətapuah o nətəmini məmə, “? Iətəmi pəh u? ? Təmol nati tərāh nak?” ³⁴ Kəni nīmənīn nətəmini nəuvein kəutəni nəghatīən pisin, nəuvein kəutəni nəghatīən pisin. Mətəu kīnotaruru əhrualru nəukəti nəghatīən, kəni nəghatīən tīnəpət. Iətəmi asoli rəha soldīə min tīnaruru məmə kəməhro lanu, kəni magət e rəhan min soldīə min məmə okotələs Pol məhuvən e nīmə rəhalah.

³⁵ Nian Pol tīnatəpag-əpag pəri məmə otuvən imə, kəni soldīə min kəmotəpən ohni kəni mōtəfəri, mətəu-inu nətəmini nīkilah tətəhmə pik məmə okotoh. ³⁶ Ilah rəfin kəmautəhuərisīg mətəni əfəmāh məmə, “!Otohamu! !Otohamu!”

Pol təməni nīpilgan nəghatīən

³⁷ Nian kəmotələs məhuvən məmə okotəvig=pən imə, kəni Pol tənī=pən kəm iətəmi asoli rəha soldīə min e nəghatīən Kris məmə, “!əkolkei məmə iəkəni nati kəti kəm ik.”

Kəni iətəmi asoli rəha soldīə min tənī məmə, “?Nəkəhrun nəghatīən e nəghatīən Kris? ³⁸ Nīkik təhti məmə ik iətam Ijip u nətətalkut məmə nəkələs iahu rəhatimah kəpmən aupən, kəni məmki nətəmini fo-tausin u Nətəmi Rəha Nuhamuīən Nətəmini, kəni məhuvən mətətatīg əpəha ikin təpiə-məpiə ikin. ?Ik uə kəpə?”

³⁹ Mātəu Pol təni māmə, “Kəpə. Iəu iətam Isrel u. Iəmair əpəha e nītəni Silisiə e taun asoli Tasəs, kəni iəu iətəmi kəti rəha taun əha. Pale, iəmə nəkegəhan lak pəh iəkəgəhati-to kəm nətəmi min əha.” ⁴⁰ Kəni tegəhan lan.

Kəni Pol təhtul pəri əpəha kətəgəpag-əgəpag ikin məfəri nəhlmin māmə okə-sotagətien. Nian kəməsotagətien, kəni təgəhati kəm lah e nəghatien Isrel māmə,

22

¹ “Tatə min mine piak min. Otətəlig-to lak. Pəh iəkəni rəhak kəm təmah.” ² Nian kəmotətəu māmə təməgəhati kəm lah e nəghatien əhruahru rəhalah, kəni nəgətien təmikə agin mətətəlig lan.

Kəni təni māmə, ³ “Iəu iətam Isrel. Iə-mair əpəha Silisiə e taun əha Tasəs, mətəu iəməpət u Jerusiləm. Kəmalie təməgətun iəu. Təməgətun vivi iəu e Lou rəha tipitah min māmə iəkītəu=pən əhruahru. Kəni e nian əha, iəmətəsanən o nolien natimnati iətam Ughin tolkeikei təhmen e təmah u rəueiu.

⁴ “Aupən iəmatitəu māmə iəkol nərahien kəm nətəmini nətəm kəutohtəu=pən Suaru Rəha Iəsu. Kəni mətəskəlim ilah, nəman mine nipətan, mətəmki=pən ilah e kaləpus kəni mol nəuvein kohmis. ⁵ Nəghatien min u pris asoli agin mine nətəmi asoli min rəha kaunsil rəhatah kotəhrun nəniən māmə nipəhrəniən. E nian əha, iəməs nəniən rəhalah e nauəuə mautegəhan lak māmə iəkuvən o nətəm Isrel əpəha Təmaskis. Iəu iəmuven ikin əha māmə iəkəskəlim nətəmini min əha rəha Iəsu məlis ilah e sen məmki ilah muva məmki=pən ilah e kaləpus əpəha Jerusiləm māmə kol nalpinian kəm lah.

Pol təməni pətigəm māmə təməhro lanu mitəupən Iəsu

(Uək 9:1-19; 26:12-18)

⁶ “E nian mitigar tinaləlin əmə, kəni in-uva iuəkir o Təmaskis, kəni nəgəhəgən kəti tatəuə tərūən vivi, təmsipən e neai, masiəgəpən iəu. ⁷ Kəni iəksipəri morin e niftəni. Mətəu nəuia iətəmi kəti tətəni=pa kəm iəu māmə, ‘!Sol! !Sol! ?Təhro natol tərəh lanu lak?’

⁸ “Kəni iəkəmə, ‘?Mətəu Iərmənig ik pəh?’

“Kəni təni māmə, ‘Iəu Iəsu, iətam Nasərit u iətam ik natol tərəh lan.’ ⁹ Nətəm kəmau-tuərisig lak e suaru kəmoteruh nəhəgəhəg-ien əha, mətəu kəməsotətəuiən nəuia suah kəha iətam təməgəhati kəm iəu. ¹⁰ Kəni iəkə-tapuəh ohni māmə, ‘? Iərmənig, iəkəhro lanu əha rəueiu?’

“Kəni Iərmənig təni=pa kəm iəu māmə, ‘Əhtul maliuək muvən əpəha Təmaskis. Kəni suah kəti əha ikin əha, in otəni=pinə kəm ik natimnati rəfin iətam Ughin tinəni rəkis māmə ik onəköl.’ ¹¹ Mətəu-inu nəhəgəhəgən əha təsanən pik, kəni mol nəhmtək təpis, kəni nətəmini nətəm kəutəhuərisig lak kotos əmə nəhlmək motit iəu iəkəhuvən Təmaskis.

¹² “Kəni suah kəti əha ikin əha, nərgin u Anənaiəs, in suah kəti iətam tatos vivi Lou rəhatah, kəni nətəm Isrel əha ikin əha kəutisaiə pik. ¹³ In təmuva kəni meruh iəu məhtul=pa iuəkir ohniəu māmə, ‘Piak Sol, rəueiu əha nəhmtəm otair min.’ Kəni e nian əmə əha, nəhmtək təmair min kəni inateruh in. ¹⁴ Kəni təni=pa kəm iəu māmə, ‘Ughin rəha tipitah min aupən, in təmitəpən rəkis ik māmə ik onəkəhruən natimnati iətam in tolkeikei. Kəni ik onəkəruh Iətam əhruahru kəni onəkətəu rəhan nəghatien e nohlin. ¹⁵ Onəkəkeikei mənə pətigəm kəm nətəmini rəfin natim-nati iətam ik nətəuə kəni meruh. ¹⁶ ?Kəni rəueiu əha, nətəhtəhniən nak? Əhtul muvən məfəki=pən kəm Iəsu, kəni kol bəptais lam, kəni in otəfəl rəham nolien tərəh min.’”

Ughin təmahlipən Pol kəm Nanihləu min

¹⁷ Kəni təmatəni māmə, “Uərisig e nati u, kəni iəkuvən Jerusiləm. Nian iəmuven ikin əha, iəmuven e Nime Rəha Ughin mətəfəki, kəni meruh nəməhlairien kəti iətam Ughin təməfa. ¹⁸ E nəməhlairien əha, iəmeruh Iərmənig tətəni=pa kəm iəu māmə, ‘Əhtul uəhai əha rəueiu agin miet Jerusiləm. Mətəu-inu nətəmi u ikinu ko kəsotətəligien e rəhak nəghatien iətam ik nətəni.’

¹⁹ “Mətəu iəkəmə, ‘Iərmənig, nətəmi min əha kotəhrun vivi māmə aupən iəmatu-vən e nime min rəha nuhapuminien mə-təskəlim nətəmi u kəutəhatəta lam muva mətəlis ilah mətəmki=pən ilah e kaləpus. ²⁰ Kəni nian nətəmini kəmotəhtimu Stipin, kəni niran təmaiu mətəu-inu təmatəni pətigəm ik. Mətəu iəu min, iəmatəhtul

itimah milah. Kæni nîkik tagatiæn mætæu-inu kæutæhti Stipin e kæpiel, kæni mateh ræhalah natimnati.’

²¹ “Mætæu lærmænig tæmæni=pa kæm iæu mæmæ, ‘Uvæn. Mætæu-inu iæu iætæhli=pæn ik ikin æha kæm Nanihlua min mæmæ onækæni pætigæm ræhak næghatiæn kæm lah.’ ”

²² Kæni kæmautætælig vivi lan mætæuærus tæni næghatiæn æha. Mætæu nian kæmotætæu næghatiæn æha, motetet motagæt æfæmæh mæmæ, “!Otîlæfætigæm suah u, kotohamu! ! Tæsæuvirîæn mæmæ otæmiægæh mætætig!”

²³ Kæmautækei mæutagæt æfæmæh motæraki æpnæpin æmæ ræhalah næpæn, mæutæmki nimæulul mæutæraki æpnæpin æmæ lan mætæu-inu niæmæha tinol pik ilah.

²⁴ Kæni iætæm Rom u in tepæt e soldia min tæni mæmæ okælæs kan æpæha e nimæ ræha soldia min. Kæni tæni mæmæ okalis mætæu-inu tolkeikey mæmæ Pol otæni kæm in mæmæ nætæmimi kotagæt pik lan lanæha onak.

²⁵ Mætæu nian kæmautiivi-arain vivi Pol mæmæ okotalis, kæni tæni=pæn kæm nætæmi asoli min æha kæti ræha soldia min u kæutæhtul iuækir ohni mæmæ, “!Ei! Iæu iætæm Rom u. ?Tæhruahru mæmæ onækotalis iæu nian iæsuvæn æhanæhiæn e kot?”

²⁶ Nian iætæmi asoli ræha soldia min tæmætæu næghatiæn æha, tæmuvæn meruh iætæmi asoli u in tepæt e lah mæni=pæn kæm in mæmæ, “!Ei! ?Nak u natol? !Suah u in iætæm Rom!”

²⁷ Kæni iætæmi asoli ræha soldia min æha tætapuæh o Pol mæmæ, “!Ei! æni-vivi-to mæmæ ik iætæm Rom pæhriæn uæ kæpa.”

Kæni Pol tæni mæmæ, “Æuæh. Iætæni pæhriæn.”

²⁸ Kæni iætæmi asoli ræha soldia min tæni mæmæ, “!æmætæu mæni asoli o næghænpænîæn iæu mæmæ iækuva iæu iætæm Rom.”

Mætæu Pol tæni mæmæ, “!æu iæsætæuîæn nati kæti. Ræhak tæta in iætæm Rom. Kæni tol lanæha, iæu iætæm Rom.”

²⁹ Kæni æmeiko soldia min nætæm kæmautæhtul maru mæmæ okotalis Pol kæmotæuit motan e næmtæhlæh mæhuvæn isæu. Kæni nian iætæmi asoli æha tæmæhrun mæmæ Pol in iætæm Rom, kæni tæmægîn mætæu-inu tinælis rækis e sen, kæni inu tætæhti lou ræha Rom.

Pol tæmæhtul aupæn e kaunsil

³⁰ Kæni lauig lan, kæni iætæmi asoli ræha soldia min æha tolkeikey mæmæ otæhrun

æhruahru mæmæ tæhro nætæm Isrel kautol lanæha e Pol. Kæni mæni kitis rækis sen lan, kæni mauin e pris asoli min mine nætæmi asoli ræha kaunsil ræha nætæm Isrel mæmæ okotæharæg motæghati, kæni muvæn mælæs Pol muva tæhtul aupæn e lah.

23

¹ Kæni Pol tæmæsal=pæn æhruahru æmæ o nætæmimi ræha kaunsil, kæni mæni mæmæ, “Piak min. E ræhak næmiægæhiæn aupæn mætæuærus=pa u ræueiu, iæsîtæu=pæn aginîæn e nîkik mæmæ iæmol nati tærah kæti e næhmti Uhgin.” ² Kæni pris asoli agin Anænaiæs tæni=pæn kæm iætæmi kæti tætæhtul iuækir ohni mæmæ, “Em=pæn nohlin.” ³ Mætæu Pol tæmæni=pæn kæm in mæmæ, “!Uhgin otol min lanko lam! Ik nækæhmen e nimæ iætæm kæmoh pik e al ruæn æmæ ihlua, mætæu tamikmik æpæha imæ. ?Tæhro nætæharæg u ikinu mætækil iæu e Lou ræhatah, mætæu ik næmæni mæmæ kæti otem iæu? Ik ninatgæhli rækis Lou æha.”

⁴ Nætæm kæmautæharæg iuækir o Pol kotæni mæmæ, “?Tæhro nætæghati rah e pris asoli agin ræha Uhgin?”

⁵ Kæni Pol tæni mæmæ, “Piak min. Iæu iæsæhrun aginîæn mæmæ in pris asoli agin ræha Uhgin. Mætæu iæu iækæhrun mæmæ Nauæuæ Ræha Uhgin tætæni lanu mæmæ, ‘Sæghati rahîæn e nætæm kotepæt lam.’ ”

⁶ Kæni tæmafu mæmæ nikali kaunsil næuvetîn ilah Satusi min, kæni nikalin næuvetîn ilah Faræsi min. Kæni in tæmagæt æfæmæh mæmæ, “Piak min. Iæu Faræsi kæti. Ræhak tæta mine tipik min, ilah Faræsi min. Mætæu nætæmi min u kotolkeikey æmæ mæmæ okotiivi pætigæm iæu e kot mætæu-inu iæmælæhu=pæn ræhak nætæligiæn e næhatætæiæn u ræhatah mæmæ iætæmi tæmimis otæpanæmiægæh min.”

⁷ Nian tæmæni rækis æmæ næghatiæn æha, kæni Faræsi mine Satusi min kæmotagæt asoli e lah min æpæha imæ e kaunsil, kæni minautæhapu ilah min, minautol nanîæn keiu. ⁸ Mætæu inko Satusi min kæutæni mæmæ nian iætæmimi timis, ko tæsæmiægæh minîæn. Kæni mæutæni mæmæ nagelo min kohkæ, kæni narmin tikæ. Mætæu Faræsi min kæutæni mæmæ, nati milahal æha, ilahal nipæhriænîæn.

⁹ Mətau-inu o nati əha, ilah kəmotagət pik ohni. Kəni nəghatien rəhalah təməri muvən ilis.

Kəni nəgətuñ min nəuvein rəha Lou u Farasi min, kəmotəni əskasik məmə, “İtimah iəsoteruh-pəniən nəghatien tərəh kəti mine e suah u. Nəmə təhro nıpəhrıənıən məmə nərmin kəti uə agelo kəti təməghati kəm in.”

¹⁰ Kəni nəghatien təməskasik pik iuəkir kəutoh ilah min. Kəni iətəmi asoli rəha soldia min əha, təgin məmə nətəmini rəha kaunsil okotearis-earis Pol nəmə okotaskəlim. Kəni təhli=pən rəhan soldia min məmə okəhuvən motələs rəkis Pol məhuvən min əpəha imalah ikin.

¹¹ Kəni lapin əmeiko, iərməniğ təmuva o Pol məni=pən kəm in məmə, “Nati əha, nati əpnəpin əmə. Səginien. Ik nəməni pətiğəm rəkis iəu u ikinu Jerusiləm. Kəni onəkol min əpəha Rom.”

Nətəm İsrel nəuvein kəmotəni oneuən məmə okotohamu Pol

¹² Kəni lauig lan, nətəm İsrel nəuvein kəmotəharəg e nəghatien kəti, kəni motəni oneuən məmə okotohamu Pol. Kəni motol nəniəskasikien kəti məmə okəsotaueñian mine motəmnim nəhu motətəuərus kotohamu Pol. Kəni nəmə okotəgəhli nəniəskasikien əha, pəh Uhgın otəh ilah kohmis. ¹³ İlah tapirəkis fote nətəm kəmotol oneuən nəghatien əha. ¹⁴ Kəni kəməhuvən o pris asoli min, mine nətəmi asoli min rəha nətəm İsrel, motəni=pən kəm lah məmə, “İəmotol nəniəskasikien kəti məmə iəsotaueñian mətəuərus iəkotohamu Pol. ¹⁵ Kəni itəmah mine nətəmi rəha kaunsil onəkotəkeiki motəhli=pən nəghatien kəm iətəmi asoli rəha soldia min rəha Rom motətəpuəh ohni məmə, otəkeiki mələs Pol muva u ikinu, kəni moteiua lan məmə onəkoteruh o natimnati min əha rəhan. Kəni itimah oikotəhluəg e suaru məutəhtəhñin məmə okotələs motəhuva, kəni iəkotaskəlim motohamu.”

¹⁶ Mətau rəhn iəuəniən Pol kəti iərmən, nəti nəuvinin, təmətu nəghatien əha, kəni muvən əpəha ima soldia min ikin məni pətiğəm kəm Pol.

¹⁷ Kəni Pol taun e iətəmi asoli kəti rəha soldia min tuva, kəni tənı=pən kəm in məmə, “Pəle, onəkit iətəm alua u muvən təh iətəmi asoli rəha soldia min. In tatos nəghatien kəti məmə otəni kəm in.”

¹⁸ Kəni soldia əha tit mian o iətəmi asoli e lah. Kəni məni=pən kəm in məmə, “Suah u Pol iətəm tətətiğ e kaləpus, təmauin lak məmə oikəti iətəm alua u muva kəm ik. In tatos nəghatien kəti məmə otəni kəm ik.”

¹⁹ Kəni iətəmi asoli rəha soldia min əha, tös nəhlmi suah u mian əpəha ikin kəti ilau pisin əmə, kəni mətəpuəh ohni məmə, “? Nati nak əha nəmə nəkeh iəu ohni?”

²⁰ Kəni suah u tənı məmə, “Nətəmi asoli min əpəha İsrel kəmotəgəhan rəkis məmə olauig kəhuva motətəpuəh ohnik məmə onəkit Pol mian əpəha e kaunsil rəhalah. Okoteiua lam məmə kaunsil tolkeiki əmə oteruh vivi min-to nəghatien min rəha suah kəha. ²¹ Mətau pəle, səgəhanien e lah kotiuvi=pən ik. Mətau rəhalah nətəmini tapirəkis fote okəhuva motəhluəg e suaru məutəhtəhñin. İlah kəmotol nəniəskasikien kəti məmə okəsotaueñian məsotəmnimien nəhu mətəuərus okotohamu Pol. Kəni minəutəhtul maru əmə əha rəueiu məmə okotol nati əha, məutəhtəhñin əmə rəham nəghatien.”

²² Kəni iətəmi asoli rəha soldia min əha tənı məmə, “Səni minien kəm suah kəti məmə nəməni=pə nəghatien u kəm iəu.” Kəni məhli=pən tətuvən.

Kəməhli-pən Pol kəm Filiks u kəpmən rəha Rom

²³ Kəni iətəmi asoli rəha soldia min taun e rəhan iətəmi asoli keiu məni=pən kəm lau məmə, “Okian muəni kəm soldia min ilah rəfin fo-hanrit-səpinte məmə okotəhtul maru o nəuəniən Sisəriə. Kəni tuhanrit okotaliua əmə, kəni səpinte okotasua e hos, kəni tuhanrit nətəm okotəmki nıru okotaliua əmə. Okohiet e nain klək əha rəueiu lapin. ²⁴ Kəni motəkeiki kələs hos nəuvein məmə Pol otasua e lah, kəni motələs məhuvən kəm kəpmən əha Filiks, kəni mauteruh vivi məmə okəsolien nati kəti lan e suaru.”

²⁵ Kəni iətəmi asoli rəha soldia min təmətei nauəuə kəti məfən kəm lau məmə okuos mian muəfən kəm kəpmən asoli əha Filiks. Nauəuə u tətəni məmə,

²⁶ “Filiks. Ik iətəm ilis pik pəhrıen. İəu Klotias Lisias iətətei nauəuə kəm ik iətəm nətərməniğ e kəpmən, kəni iətəni təuvir kəm ik.

²⁷ Suah u, nətəm İsrel kinotaskəlim rəkis, kəni iuəkir kotohamu. Mətau iəmətu məmə in iətəm Rom, kəni iəkuvən itimah rəhak soldia min motələs

rækis o lah. ²⁸ Ìæmolkeikei mæmæ iækeruh-to mæmæ nati nak tæmol tæshruahruian koteruh=pæn lan, kæni iæmæni mæmæ ræhak soldia min okotælæs mæhuvæn e kaunsil ræhalah. ²⁹ Kæni iæmeruh mæmæ in tæsolian nati kæti tærah mine mæmæ otimis ohni, uæ tuvæn e kalæpus ohni. Næghatien min æha kætætæ=pæn lan, ilah natimnati min æmæ e ræhalah æmæ Lou.

³⁰ Mætæu uærisig, suah kæti tæmuva mæni=pa kæm iæu mæmæ nætæm Isrel kautol oneuæn næghatien kæti mæmæ okotahmu, kæni nikik tæhti mæmæ tæuvir mæmæ iækahli=pinæ kæm ik. Inæni=pæn rækis kæm nætæmi min æha kætæmæki lan mæmæ okæhuvnæ motæni=pinæ kæm ik nati tærah min iætæm kætæh=pæn lan.

Inæha naunun ræhak næghatien."

³¹ Kæni soldia min kæmotol æmæ mæmæ inu mine iætæmi asoli ræhalah tæmæni. Kæmotælæs Pol motæsæu-pah e taun æha Antipatris lapin. ³² Kæni lauig lan, soldia min iætæm kæmotæu e hos min, ilah æmæ kotos Pol motæsæu-pah min. Kæni soldia næuvein min kæmohtælig=pa imalah ikin. ³³ Soldia min u kæmotasua e hos kæmotælæs mæhuvæn æpæha Sisæria, kæni motæfæn nauuæ kæm iætæmi asoli æha Filiks, kæni motæluh=pæn Pol e næhlmin. ³⁴ Nian kæpmæn u tæmfæn nauuæ, kæni mætæpuæh o Pol mæmæ, "¿Ik iætæm iæ?"

Kæni Pol tæmæni mæmæ, "Iæu iætæm e profens ræha Silisia."

³⁵ Kæni kæpmæn tæmæni mæmæ, "Nian nætæmimi okæhuva motæni pætigæm natimnati kauteruh=pæn æhanæh lam, iæu oiækæni kot otæharæg o nætæligian u ræham, kæni iæu iækakil." Kæni mæni=pæn kæm ræhan min soldia min mæmæ okotæfæn Pol e nimæ ræha kæpmæn ræha Rom iætæm Kig Herot Asoli tæmuvlækin aupæn, mætaskælîm æha ikin.

24

Pol tæmæhtul aupæn e Filiks e kot

¹ Nian faif tinuvæn rækis, kæni pris asoli ægin nærgin u Anænaiæs, tæmuvæn Sisæria ilah nætæmi asoli min næuvein ræha Isrel

mine iætæm tæhrun vivi lou kæti, nærgin u Tetælæs. * Nian kæmohiet=pa, kæni mæhuvæn motæhtul e næhmti Filiks mæmæ okotæni næghatien min iætæm nikilah tæhti mæmæ Pol tæmol tæshruahruian. ² Kæni kæmotæuin e Pol mæmæ otuva imæ e næghatien, kæni Tetælæs tætæni=pæn næghatien min ræhalah kæm Filiks mæmæ, "Iætæmi asoli. Iautisiai pik ik mætæu-inu ik ilis pæhræn. Kæni nolien ræham e næmkien itimah in tæhruahru vivi. Imatimah ikin tæmælinu nuvæh rækis mætæuærus=pa u ræueiu matuvæn æhanæh. E nærmænigian ræham u ikinu næmol vivi natimnati tæpæt mæmæ otol næmiægæhian mine natigian ræhatimah tæuvir. ³ Kæni nian ræfin kitah kætætæu tæuvir e natimnati min æha, kæni iækotæni-vivi pik ik ohni. ⁴ Iæsolkeikeian mæmæ iækaskælîm pik ik, mætæu iækætapuæh ohnik mæmæ onækasiru e timah mætælig vivi-to e næghatien ækuækir u ræhatimah.

⁵ "Itimah inotafu rækis mæmæ suah kæha in iætæmi tarah kæti. In næukæti nærahian tæpæt e ikin min e nitæni min. In tatæhlili itimah nætæm Isrel mæmæ iækotærahkin kæpmæn, kæni iætæmi asoli ræha nætæm kæutuærisig e suah æpælæ otol Nimæ Nasærit. ⁶ Kæni in mætælkut mæmæ otol Nimæ Ræha Uhgîn tamikmik e næhmti Uhgîn, kæni iækotaskælîm.† ⁸ Kæni næmæ nækætapuæh ohni, nækæhrun nætæuian næghatien min u tiet e nohlin iætæm iætæni=pinæ kæm ik."

⁹ Kæni nætæm Isrel kæmotegæhan e næghatien ræha louiæ æha mæutæni mæmæ, "Næghatien min ræfin æha, in nipæhrænien."

Pol tæmuhalpin næghatien

¹⁰ Kæni Filiks tærin=pæn ræhn-kapæ kæm Pol mæmæ otæghati. Kæni Pol tæghati mæmæ, "Iætæmi asoli Filiks. Iæu iækæhrun vivi mæmæ ik næmætakil e kot nætæmimi u ikinu imatimah ikin o nu tæpæt rækis. Kæni tol lanu nikik tagien mæmæ iækæni pætigæm nipilgan næghatien ræhak kæm ik. ¹¹ Iæu iæmuven Jerusilam mæmæ iækuvæn mæfaki. Kæni ræueiu æha nian tuelæf æmæ tinuva

23:27 uæk 21:30-33; 22:25-27

23:28 uæk 22:30

*

^{24:1} iætæm tæhrun vivi lou u in suah kæti iætæm tætaghati e kot.

^{24:5} uæk 17:6

†

^{24:6} E kopi æuas min næuvein ræha Niutestimin iætæm kæmætei e næghatien Kris aupæn, næghatien pisin kæti min æha ikin iætæm tatilpin næghatien u mætoni mæmæ, "6 Kæni iæmotæni mæmæ iækotohtæu=pæn næghatien kæti lan e kot e nolien ræha Lou ræhatimah. 7 Mætæu Lisias iætæm tætarmanig e soldia min, tinætæu nænien ræhatimah, kæni ilah ræhan min nætæmimi kinautiuvir rækis æsanæn suah u o timah. 8 Kæni mælæhu nænien kæti mæmæ nætæmimi iætæm kauteruh=pæn nærahien kæti e suah u, otækeikei muva mæni=pinæ kæm ik."

^{24:6} uæk 21:28-30

minuvən rəkis. Kəni ik nəkəhrun nətapuəhiən o nati u məmə in nipəhrinən uə neuuəiən. ¹² Nətəmi min u kəutətu=pa nəghatən u lak, kəsoteruhin mine məmə iəkuərgəhu itimlau suah kəti əpəha e Nimə Rəha Uhgın. Kəni məsoteruhin məmə iatol nətəmi kəutərgəhu əpəha e nimə rəha nuəpuminən rəha nətəm Isrel, uə ikin min əpəha i taun. ! Kəpə! ¹³ Kəni ko təsəgətun əhruahruən kəm ik məmə nəghatən iətəm kəutəni lak u rəueiu in nipəhrinən, mətəu-inu in neuuəiən.

¹⁴ “Mətəu iəkəhrun nəni-pinəiən kəm ik məmə nipəhrinən məmə iatitəu=pən Suaru Rəha İesu iətəm nətəm Isrel kotəni məmə in nəfakiən eiua. Mətəu iəu iətəfaki kəm Uhgın rəha tipitimah min, kəni iəu iətəni nipəhrinən e nəghatən min iətəm kəməti e Lou rəha Mosis mine nəghatən rəha iəni min rəha Uhgın əpən. ¹⁵ İəu iatələhu=pən əmə rəhak nətəligiən kəm Uhgın məmə in otol kəm nətəmi kəməhmis məmə okotəmiəgəh min, nətəmi min u kotəhruahru mine nətəm kəsotəhruahruən. Inu nətəligiən kətiəh əmə nikilah tətəhti. ¹⁶ Mətəu-inu tol lanəha, kəni iətalkut pik məmə iəkol nati iəu iəkəhrun məmə təhruahru e nəhm̄ti Uhgın mine nətəmi.

¹⁷ “Uərisig e nu nəuvein nian iəmiət u ikinu İerusaləm, kəni iəmitəlig=pa min məmə iəkos məni muvən kəm nanrah min imak ikin, kəni mol sakrifais min əpəha e Nimə Rəha Uhgın. ¹⁸ Kəni nian iəmatol əhanəh nati əha, kəni inəhruahru rəkis e nəhm̄ti Uhgın, kəmoteruh iəu əpəha e Nimə Rəha Uhgın. Kəni səniəmə itimah nətəmi tepət, kəni məsotərgəhu minən. ¹⁹ Mətəu nətəm Isrel nəuvein kəmotəpən Esia, kəmautəhtul əha ikin e nian əha. Kəni nəmə kəutos nəghatən kəti tərəh lak, təuvir əmə məmə ilah okəhuva mətəhtul e nəhm̄təm mətəni pətigəm. ²⁰ Mətəu nəmə kəpə, təuvir məmə nətəm Isrel min u kəutəhtul u ikinu, okotəni=pinə əhruahru kəm ik nəghatən rəha kaunsil rəhalah nian iəməhtul e nəhm̄tilah. Pəh kotəni məmə nati nak iəmol təsəhmenən. ²¹ Kəmotəməki lak o nəghatən kətiəh əmə məmə nian iəməhtul əpən e lah, magət əfəməh e lah məmə, ‘İtamah nəutakil iəu u rəueiu mətəu-inu iəu iətəni nipəhrinən məmə nətəm kəməhmis okotəmiəgəh min.’”

²² Suah əha Filiks in təhrun vivi Suaru Rəha İesu. Kəni təmasısig e nəghatən əha məmə, “Nian Lisias u iətəm tətərmənig e soldia min otiet=pa ikinu, kəni iəmanəfina nəghatən e nəharəgiən u rəueiu.” ²³ Kəni Filiks təməni=pən kəm iətəmi asoli e soldia min məmə otaskəlim Pol, mətəu oteghəhan lan məmə in otol natimnati nəuvein. Kəni meghəhan e rəhan min məmə kotəhrun nosiən natimnati iətəm in tolkeikei məhuva kəm in.

Pol təməghati kəm Filiks mine rəhan pətan

²⁴ Kəni uərisig e nian nəuvein, Filiks təmit rəhan pətan Trusilə muva u in pətan Isrel kəti. Kəni Filiks təni=pən kəm lah məmə okotit Pol məhuva-to təhtul əpən lan. Kəni nian Pol təmuva, kəni mətəghati kəm lau mətəni=pən noliən min rəha nəhatətiən e Kristo İesu. ²⁵ Kəni Pol təməni pətigəm rəhan nipəgnəmtin min kəm lau məmə otuivi rəhalau nətəligiən. Kəni nian in təməghati e noliən rəha nəmiəghəhiən iətəm təhruahru, mine noliən iətəm suah kəti tətərmənig e rəhan nətəligiən mine noliən min, mine nian Uhgın otakil nətəmi lan, kəni Filiks təməgin pik kəni məni məmə, “Tinəhmen. İet-tə. Nəmə iəkos nian kəti min, kəni iəmanuvin min lam.” ²⁶ Kəni nian tepət tətəni=pən məmə Pol otuva mətəuəghati, mətəu-inu in tolkeikei məmə otətau Pol, mətəu nati kəti min, nikin təhti məmə təhro Pol otəfən məni kəti kəm in pəh in təhli pətigəm.

²⁷ Kəni nian tinos nu keiu, Filiks təmeiuaui e kəpmən, kəni suah kəti nərgin u Posias Festas təmos nimein. Mətəu Filiks təməpəh Pol tətətig əmə e kaləpus məmə otol niki nətəm Isrel tagiən.

25

Pol təmətapuəh məmə otəruh Sisə

¹ Nian Festas təmol kəpmən minos əmə nian kisil, kəni miet Sisəriə muvən əpəha İerusaləm. ² İkin əha, pris asoli min mine nətəmi asoli min rəha Isrel kəmotəni=pən kəm Festas nakiliən rəhalah e natimnati nəuvein iətəm nikilah təhti məmə Pol təmol təsəhruahruən. ³ Kəmotətapuəh o Festas mə otəkeikei masiru e lah mol nəuialah, kəni motolkeikei məmə otahli=pən Pol

títelig=pæn æpæha Jerusilæm, mætæu-inu ilah kæmotol oneuæn nætelligiæn mæmæ okotohamu Pol e suaru. ⁴ Mætæu Festas tæni mæmæ, “Pol otætätig æmæ e kalæpus æpæha Sisæriæ. Kæni otæsuvæhiæn, iækitælig=pæn æha ikin. ⁵ Kæni ræhatæmah næuvein nætæmi asoli okotækeikei motætæu=pa iæu iækæhuvæn Sisæriæ, kæni næmæ Pol tæmol nati kæti tæsæhmenian, kæni okotætu=pa kæm iæu.”

⁶ Kæni Festas tæmatig mos nian eit uæ ten ilah min ilah, kæni mitælig muvæn æpæha Sisæriæ. Kæni kæmæni lauig lan, kæni tæmuvæn mæharæg e jæ iætæm iætæmi tatakil næghatiæn tætharæg ikin. Kæni mahli=pæn næghatiæn mæmæ okotit Pol mæhuva, tæhtul e kot. ⁷ Nian Pol tæmuva imæ, nætæm Isrel min u kæmotsipæn Jerusilæm kæmotæhtul mohtælau lan mæutæni pætigæm næghatiæn æskasik næuvein e Pol, mætæu suaru tikæ tæmægtun ræhalah næghatiæn mæmæ kæutæni nipæhræniæn.

⁸ Kæni Pol tæmuhalpin næghatiæn ræhalah mæmæ, “Iæsolian nati kæti tærah e Lou ræha nætæm Isrel, mine Nimæ Ræha Ughin, mine Sisæ u tæarmænig e ikin min ræfin.”

⁹ Mætæu Festas tolkeikei mæmæ otol niki nætæm Isrel tagiæn, kæni mætapuæh o Pol mæmæ, “? Nikim tagiæn mæmæ onækuvæn Jerusilæm? ?Pæh iækuvnæ ikin makil ræham næghatiæn e næniæn min u?”

¹⁰ Kæni Pol tæni mæmæ, “Iæu iætæhtul e kot kæti ræha Rom, iætæm ræhan iætæmi asoli in Sisæ. Kæni tæhruahru mæmæ ræhak næghatiæn kakil ikin. Kæni ik nækæhrun rækis mæmæ iæsolian nati kæti tærah e nætæm Isrel. ¹¹ Næmæ iæmatgæhli lou uæ iæmol nati kæti tærah mæmæ iækimis ohni, kæni ko iæsatapuæhiæn ohnik mæmæ, nækælæs rækis iæu e nati æha. Mætæu næmæ næniæn min æha kæutæni lak kæotæhruahruian, kæni suah kæti ko tæsæfæniæn iæu e næhlmilah. Mætæu iækolkeikei æmæ mæmæ Sisæ in otakil næniæn min u iætæm kæutæni lak.”

¹² Kæni Festas tæmæghati e næniæn æha næuvetin ilah ræhan min nætæmimi iætæm kæutakil næghatiæn. Kæni uærisig tæni=pæn kæm Pol mæmæ, “Ik næmæni mæmæ nækolkeikei mæmæ onækuvæn meruh Sisæ o næghatiæn u ræham. Kæni tæuvir æmæ. Ik onækuvæn meruh Sisæ.”

Pol tæmæhtul aupæn
e Kig Herot Akripæ Tu

¹³ Nian næuvein min tæmuva muvæn, kæni Kig Herot Akripæ Tu ^{*} mine næuviniæn nærgin u Pernis, ilau kæmuæsuu-pah Sisæriæ mæmæ okueruh Festas muæni tæuvir kæm in. ¹⁴ Kæni nian kæmuatig ikin æha nian næuvein, kæni Festas tæni=pæn kæm kig natimnati næuvein iætæm kætæni e Pol. In tæmæni mæmæ, “Suah kæti u ikinu e kalæpus, iætæm Filiks tæmlæfæn. ¹⁵ Nian iæmuvæn Jerusilæm, kæni pris asoli min mine nætæmi asoli ræha Isrel kæmotæni pætigæm nipægnæmtin næuvein lan mæmæ tatol kæotæhruahruian motætæpuæh mæmæ iækæni pætigæm mæmæ in tæmol tærah kæni otos nalpinian ohni.

¹⁶ “Mætæu iæmæni=pæn kæm lah mæmæ, ‘Itimah nætæm Rom sæniæmæ nolian u ræhatimah mæmæ okotegæhan æmæ e iætæmimi tuvæn e næhlmi nætæmimi iætæm kæutæni mæmæ tæmol nati kæti tæsæhruahruian. Mætæu tækeikei mæhtul aupæn e lah muhalpin ræhalah næghatiæn iætæm kætætu=pæn lan.’ ¹⁷ Kæni nian nætæm Isrel min æha kæmæhuva, iæmsiuvu=pæn minian, mætæu kæmæni lauig æmæ, kæni iækæhuvæn motæharæg e nimæ kot kæni motauin min e Pol mæmæ otuva mæhtul aupæn. ¹⁸ Nian ræhan min tikimir min kæmotæhtul motæghati, mætæu kæotæniæn mæmæ tæmol nati nak tærah iætæm nikik tæmatahti mæmæ okotæni. ¹⁹ Ilah kæmotæni pætigæm æmæ norgæhuian kæti ræhalah e næfakiæn ræhalah, kæni mæutæni næniæn e iætæmi tæmimis kæti, nærgin u Iesu, iætæm Pol tæni mæmæ suah kæha tæmæmiægæh.

²⁰ E natimnati min æha, iæu iæsährun vivian suaru o næhrunian lan næuvetin, kæni mol iækætæpuæh o Pol mæmæ, “? Tæhro, nikim tagiæn mæmæ nækuvæn Jerusilæm? ?Pæh iækuvnæ ikin makil næniæn min iætæm kætæni lam?” ²¹ Mætæu Pol tæmæsegæhanian lan, kæni mætapuæh mæmæ iækahli=pæn Rom kæm Sisæ, pæh in otakil næniæn min æha iætæm kætæni lan. Kæni iæmæni=pæn mæmæ ræhak nætæmimi okotaskælim vivi mætuarus iækeh suaru kæti, kæni mænahli=pæn tuvæn meruh Sisæ.”

²² Kæni Kig Akripæ tæmæni kæm Festas mæmæ, “Iæu min iækolkeikei mæmæ iækætæu næghatiæn ræha suah kæha.” Kæni Festas tæni mæmæ, “Tæuvir æmæ. Olauig nækætæu ræhan næghatiæn.”

²³ Kæmæni lauig lan, kæni Kig Akripæ mine Pernis kæmiæuva e nimæ kot, kæni nætæmi

asoli min rəha soldia min, mine nətəmi asoli agin min e taun əha Sisəria kəməhuva, kəni kəmotol nolian asoli min rəha nisi-aian. Kəni Festas tahlı=pən rəhan min soldia min məmə okəhuven motələs Pol məhuva. ²⁴ Kəni Festas təni məmə, “Kig Akripə mine itəmah rəfin u nəutəharəg u ikinu rəueiu. Suah u iətam tətəhtul aupən e təmah, nətəm Isrel u ikinu mine Jerusiləm kəutəghati kəm iəu ohni nian rəfin. Nian rəfin kəutagət əskasik lak məmə təsəu-virian məmə iəkegəhan e suah kəha tətətig, mətəu təkeikei mimis. ²⁵ Mətəu iəseruhian nati kəti lan mine, mə iəkol nalpinian kəm in e nimisian. Mətəu nian in tətətapuəh məmə otuvən meruh Sisə əpəha Rom, kəni nikik təhti məmə iəkegəhan lan. ²⁶ Mətəu iəsosian nəghatian əhruahru kəti mine e nati u məmə iəkeitei nauəuə lan mahlı=pən kəm Sisə. Kəni ko, iəkos muva məmə otəhtul aupən e nəhmtəm, Kig Akripə, mine itəmah rəfin. Iəkolkeikei məmə ik, Kig Akripə, u ik iətam Isrel, onəkeh min-to kəni məhrun natimnati min əha, kəni nian kilau okutəpuəh ohni mueruh muəhrun natimnati min əha, kəni pəh iəkeitei nauəuə lan kəti mahlı=pən kəm Sisə. ²⁷ Iəkahrun məmə təsəhruahruian məmə iəkahli=pən iətam tatol kaləpus kəti kəm Sisə, kəni məsəni=pən əhruahruian kəm in məmə nati nak təmol tərəh.”

26

Pol təməghati

e nəhmti Kig Akripə

¹ Kəni Kig Akripə təni=pən kəm Pol məmə, “Ik nəkahrun nənian nəuətin nəghatian əha iətam kətəni lam.” Kəni Pol təməfəri nəhlmin e nolian rəha iətam tətəghati, kəni muhalpin rəhalah nəghatian məni məmə, ² “Kig Akripə. Nikik tagian pik agin rəueiu məmə iəkehtul e nəhmtəm, kəni məni pətigəm rəfin nənian min u nətəm Isrel kəutətu=pa lak. ³ Nikik tagian mətəu-inu ik nəkahrun vivi nolian min e kastim rəha nətəm Isrel e natimnati min iətam ilah kəutəghati pik ohni. Kəni onəkətəlig mətəg-to e rəhak nəghatian.

⁴ “Nətəm Isrel rəfin kotəhrun natimnati rəfin e rəhak nəmiəgəhian məmə təhro lanu e rəhak natiəg, nian iəmatəkəku e nətuəuinian imak ikin e rəhak niəfəni,

mətəuərus=pa uərisig iəkuvən Jerusiləm.

⁵ Nətəmi min əha kotəhrun iəu nuvəh rəkis, kəni məmə nikilah tagian, kotəhrun nənian məmə iəu Farəsi kəti nian iəmatəkəku rəkis mətəuərus=pa u rəueiu. Kəni nətəmi min əha Farəsi min, ilah kəutohtəu=pən vivi agin Lou rəha nəfakian rəha nətəm Isrel, məpirəkis nətəmini min rəfin. ⁶ Kəni rəueiu u, iəatəhtul ikinu məmə ik onəkakil rəhak nəghatian min mətəu-inu iəu iəteləhu=pən rəhak nətəligian e nəniəskasikian iətam Ughin təmol aupən ilah tiptimah min.* ⁷ Nəniəskasikian u kətiəh əmə u rəhatimah tueləf nəuaniləuis min kəmutəfaki kəm Ughin lapin mine e nərauiə məmə okotos. Kig Akripə, nətəm Isrel min u kəutəni=pinə nəghatian min əha lak nati əpnəpin iəu min, iəteləhu=pən nətəligian rəhak e nəniəskasikian u.

⁸ ? Təhro tiəkis pik o təmah o nənian nıpəhrrian məmə Ughin təhrun nolian iətam tənimis təmiəgəh min?

⁹ “Aupən, iəu aru nikik təməhti məmə iəkeikei mol natimnati tətəp pəh mərəkin nərgi suah kəha Iesu, iətam Nasərit. ¹⁰ Nati əha inəha iəmatol əpəha Jerusiləm. Pris asoli min kəmotegəhan lak kəni motəfa nəpətian. Kəni iəməmkı=pən nətəmini tətəp rəha Iesu e kaləpus. Kəni nian kəmakil ilah e kot, iəu min iəməfən rəhak nətəligian məmə okohamu ilah.

¹¹ Nian tətəp iətuvən e nimə min rəha nuhapuminian rəha nətəm Isrel matol nalpinian kəm lah matol məmə ilah okotəni rah Iesu. Nikik təmətahmə pik mətəməki e lah, kəni mətəgəu rəkis ilah nian rəfin. Kəni kotəgim məhuven e taun isəu min ikin pisin pisin min, mətəu iəmətəgəu rəkis ilah.”

Pol təməni pətigəm rəhan nuvaian o Iesu

(Uək 9:1-19; 22:6-16)

¹² Kəni Pol təmətəkeikei mətəni məmə, “Nian kəti iəmatuvən əpəha Təmaskis məmə iəkol nati əha. Pris asoli min kəmotegəhan lak, kəni motəni əskasik kəm iəu məmə iəkeikei mol, kəni motəhlı=pən iəu e nərgiləh. ¹³ Kig Akripə, e nəlugi nian, iəmatuvən e suaru, kəni mafu nəhəgəhəgian kəti təmsipən e neai muva masiəgəpin iəu mine nətəm kəutəhuərisig

26:5 fıl 3:5-6 * 26:6 Pol nıkin təhti məmə nıpəti nəniəskasikian məmə Ughin otol nətəmini kotəmiəgəh min e nimisian. Afin e Uək Mın 26:8; 23:6; 24:15. 26:7 Uək 23:6; 28:20 26:9 uək 8:3

lak. Nəhagəhagien əha, tatuəu tapirəkis mitigar. ¹⁴ Kəni itimah rəfin iəmotəmei pətigəm e niftəni, kəni iəu iəmətəu nəuia iətəmi təmsipəri e neai mətəghati kəm iəu e nəghatien Isrel məmə, '!Sol! !Sol! ?Təhro natol tərəh pik kəm iəu lanu? Noliən əha in tətərekin aru əmə ik. Ik nəkəhmen e kau iətəm kəməu e nigı kəmsiplan tasilə, nian tətətu e nəhlkin, kəni nigı təməha mətəu, kəni matol nəməhiən asoli aru əmə kəm in.'

¹⁵ "Kəni iəkətapuəh ohni məmə, 'Mətəu lərməniğ, ik pəh u?'

"Kəni lərməniğ təni=pa kəm iəu məmə, 'İəu İesu iətəm natol tərəh lan. ¹⁶ Mətəu əhtul. İəmitəpin rəkis ik məmə ik rəhak iətəmi mine rəhak ioluak. Kəni onəkəni pətigəm kəm nətəmi rəfin natimnati iətəm nəmeruh u rəueiu, mine natimnati iətəm iəmanol, ik nəkeruh. ¹⁷ Nətəm Isrel mine Nanihlua min okotol nərahien kəm ik, mətəu iəu oikos rəkis ik e nəhlmilah min. İəkəhli=pən ik məmə onəkuvən məni pətigəm iəu kəm lah məmə, ¹⁸ onəkərah e nəhmtilah məmə okotəuhlin ilah mohiet e napinəpuian məhuva e nəhagəhagien. Kəni mohiet e nəsanənian rəha Setən məhuva o Ughin. Kəni Ughin otəfəl rəhalah noliən tərəh min, mətəu-inu kəmotəni nipehrrianən e nəghatien iətəm iətəni. Kəni ilah okəhuva imalah ikin ilah nətəmi u Ughin tinitəpin rəkis ilah."

Pol təməni rəhan uək

¹⁹ Kəni Pol təməkeikei mətəni məmə, "Kig, iəu iətol natimnati iətəm Ughin təməni kəm iəu nian in təməni kəm iəu lanəha. ²⁰ İəu iətəni pətigəm rəhan nəghatien iəmətuəuin əpəha Təmaskis, kəni uərisig u iəkuvən mətəni pətigəm əpəha Jerusiləm, mine ikin min e nitəni Jutia, mine ima nətəm ikin min rəfin u Nanihlua min. Kəni mətəni pətigəm kəm lah məmə okotəkeikei motəuhlin ilah e rəhalah noliən tərəh min motəhatətə e Ughin, kəni motol natimnati iətəm tətəgətun məmə kəmotəuhlin pəhrrian ilah. ²¹ Mətəu nati u inu əmə, kəni nətəm Isrel kotələs iəu əpəha e Nime Rəha Ughin motolkeikei məmə okotohamu iəu.

²² "Mətəu Ughin tətəsiru lak nian rəfin mol iəəhtul ikinu rəueiu mətəni kəm nətəmi əpnəpin min, mine nətəmi kautos narməniğien, mətəni əmə natimnati iətəm Mosis mine iəni min rəha Ughin kəmotəni

məmə otəpanol lanəha. ²³ Kəmotəni məmə Kristo əha iətəm Ughin təməni məmə otəhli=pa, in otətuə nəhməien e nipətin kəni manimis. Kəni mətəu-inu in iətəmi təməupən məmiəgəh min e nimisiən, kəni otəgətun nəhagəhagien rəha Ughin kəm nətəm Isrel mine Nanihlua min, məmə nəhagəhagien u in suaru iətəm Ughin otəsmiəgəh ilah lan."

Pol təmalkut məmə Kig Akripə otəni nipehrrianən e İesu

²⁴ Nian Pol təmətəghati əhanəh, Festəs təmagət əfəməh lan məmə, "İPol ik ninə-təlməli! Rəham nəhrunian tinəfəməh pik agin, kəni rəueiu əha rəhm-kapə nətəlali!"

²⁵ Mətəu Pol təni=pən kəm in məmə, "İətəmi asoli rəhak Festəs, iəu iəsəlməliən. Nəghatien min u iətəni, kotəhruahru əmə, kəni ilah nipehrrianən. ²⁶ İəu iəkəhrun nəghati əhruahruian kəm kig, kəni ko iəsəulisien mətəu-inu iəkəhrun məmə in təhrun rəkis natimnati min u. İəkəhrun məmə in təməs rəfin nəghatien min əha, kəni səniəmə in nati kəti iətəm kəmol onəuən=pən əha nətəmi kohkə ikin. ²⁷ ? Kig Akripə, təhro? ?Nəkətoni nipehrrianən e nəghatien iətəm iəni min rəha Ughin kəmotəti? İəkəhrun əmə ik nətəni nipehrrianən e lah."

²⁸ Mətəu kig təni=pən kəm Pol məmə, " ? Pol. Nəkim təhti məmə e nian əkuəkir əmə uəha rəueiu, nəkəhrun niuvi=paian iəu məmə iəu iəkuva Kristin kəti?"

²⁹ Mətəu Pol təni məmə, "Nati əpnəpin əmə məmə in nian əkuəkir uə nian əfəməh, iətəfəki=pən kəm Ughin məmə səniəmə ik pisin əmə, mətəu nətəmi rəfin nətəm kəmotətuə rəhak nəghatien rəueiu, Ughin otəsmiəgəh ilah, kəni mol məmə okotəhmen lak — mətəu sen əmə u iətəm kəməlis iəu lan, iəsəlkeikeien məmə okəlis itimah lan."

³⁰ Kəni Kig təməhtul ilah kəpmən u Festəs, mine Pernis, mine nətəmi rəfin u kəutəharəg, ³¹ kəni mohiet, mautəni=pən kəm lah min məmə, "Suah əha təsəlian nati kəti tərəh məmə in otimis ohni uə tuvən e kaləpus ohni."

³² Kəni Kig Akripə təni=pən kəm Festəs məmə, "Nəkəhrun nəhli pətigəmiən suah kəha, mətəu in əmə u, in tinətapuəh rəkis məmə Sisə otəkil nəghatien rəhan."

27

Soldia min kãmotit Pol mãhuvãn Rom
¹ Nian kãmotegãhan mãmã oiãkãhuvãn Itali, kãmotãlãhu=pãn Pol mine nãtãm kautol kalãpus nãuvein min e nãhlmi iãtãmi asoli kãti rãha soldia min, nãrgin u Julias. In tãtarmãnig e soldia uanhanrit. In e soldia u kãtãni mãmã “Soldia Rãha Sisã.”
² Kãni negãu kãti tãmiet ãpãha Atramitiãm mãtuva, kãni matig minatitãlig=pãn min ãpãha Esia, kãni iãkãhuvãn lan. Kãni iãtãm kãti tãmiuvig=pa itimah min, nãrgin u Aristakãs, in iãtãm Tãsalonaikã ãpãha e nitãni u Masetonia. Kãni negãu tãmietigãm.

³ Kãni lauig lan iãkohiet=pa Saedon. Kãni Julias tãmatol tãuvir kãm Pol, kãni megãhan mãmã otuvari muvãn meruh rãhan nãuvein nãtãmimi iãtãm in tãhrun ilah. Kãni ilah kãmauteruh vivi Pol.

⁴ Kãni iãmohiet min ikin ãha, kãni mãutau mãutou pikin nimãtagi, kãni motohtãlau e nikali nitãni ãha Saiprãs ikin nimãtagi tãsãskasik pikian ikin.
⁵ Kãni iãmotau ihluã e Silisia mine Pamfilia, kãni mohiet=pa e taun Maerã ãpãha e nitãni u Lisia.
⁶ Ikin ãha, iãtãmi asoli rãha soldia min tãmuvãn meruh negãu kãti rãha taun Aleksantria ãpãha nitãni u Ijip, kãni negãu tatuvãn Itali. Kãni tãmkã=pãn itimah lan.

⁷ Kãni iãmohiet min, mãtãu e nian tepãt negãu ãha tãtaiu mãtig ãmã. Iãmotalkut nãuvetãn mãmã iãkotãtãuarus taun Nitas, kãni iãmãhuva iuãkir, mãtãu tiãkis, mãtãu-inu iautãlãs pikin nimãtagi, kãni ko iãsotaiuiãn mãhuvãn min. Kãni iãkotaiu e nikalin pesi ikin e nitãni u Krit. Iãmotitãlau e nipãgnãmtãn nitãni ãha kãti nãrgin u Salmone. Kãni motohtãlau e nãuveti niftãni ãha,
⁸ iãmotaiu ipari ipari ãmã, mãtãu tiãkis ãhanãh. Kãni iãkãhuva mohiet=pa e ikin kãti kãtãni mãmã, Pasis Tãuvir, iuãkir o taun ãha Lasea.

⁹ Mãtãu-inu iãmotalkut-ãrãkin ãmã nian tepãt tãmuva muvãn, kãni nian tãuvir o nuvãnian e negãu tinol naunun, kãni otãsuvãhian ãha rãueiu, nian rãha nimãtagi kãni nitãhi tãrah. Nian asoli rãha nãtãm Isrel u kãtãni mãmã, Nian Rãha Nãfãlion Tãfagã, tinuva rãkis minuvãn e mãuig Oktõpa. Kãni Pol tãmãghati mãmã okotãtãu vivi ilah, mãtãni mãmã,
¹⁰ “Piak min. Iãteruh mãmã

okotatig e nãrahian tepãt e nãliuãkian u rãhatah. Nitãhi otãrãkin kako min u, mine negãu u, kãni mãmã tãhro kitah min okohmãs.”

¹¹ Mãtãu iãtãmi asoli rãha soldia min tatãtãlig pik e iãtãmi tãtãlãs negãu mine iãtãmi u rãhan u negãu. Kãni mãsãtãlig pikian e nãghatian rãha Pol.
¹² Kãni pãsis ãha tãsãuvir pikian mãmã negãu otãhtul ikin e nian rãha nãtãpuian mãtãu nian ãha, in nian nitãhi tãtãsauãsau pik lan. Kãni ilah tepãt kotãni mãmã tãuvir mãmã okohiet. Nikilah tãmãhti mãmã okãhuvãn ãpãha e pãsis ãha Finiks motãhluaig ikin. Pãsis ãha in pãsis kãti ãpãha Krit iãtãm tãmol nohlin keiu, kãti tãtãuag=pãn e nãven pahav ikin, kãni kãti tãtãuag=pãn nãven pesi ikin. Kãni negãu tãhrun nãmãhlãn ikin e nian rãha nãsãsauian.

Nimãtagi asoli tãmõh ilah

¹³ Kãni nimãtagi tãuvir kãti tinãtsipesi matelel nati, kãni nãtãmimi e negãu, nik-ilah tãhti mãmã nimãtagi ãha inãha kottolkeikei mãmã okotaiu lan. Kãni motãni mãmã pãh okohiet. Kãni motiuvipãri agke, motiuvi nivãn, kãni mohiet. Iãmotaiu ipari ipari ãmã e nitãni ãha Krit.
¹⁴ Mãtãu tãsuvãhian nimãtagi asoli kãti tinuva min, nãrgin u, Luãtuãmlai,* tatsipãn e nitãni ãha,
¹⁵ minatãlãs itimah, minãtoh negãu. Kãni negãu tinãruru naiuiãn mãlãs pikin nimãtagi. Kãni iãkotãpãh naiuiãn mãutãtãlig ãmã e nimãtagi tãtãlãs itimah.

¹⁶ Iãmãhuva=pa nitãni Kauta ikin e nikalin pesi ikin. Iãmotãhluaig nãuvetãn ãha ikin ãha, kãni motalkut mãmã iãkotuvi-pãri bot ãkãku rãha negãu u koteikãpan. Kãni nãtãmĩ kautol uãk e negãu, kãmotãkeikei motãkeikei, kãni motlãfãri bot e nãhue negãu.
¹⁷ Kãni motãmkã=pãn tãulã nãuvein lãhtãni e negãu ikin, kãni kiuvi-ãrain tiãkis mãmã otãskãlim negãu mol tãskasik. Ilah kãmotãgin mãtãu-inu ihluã e Lipia, ãniãmã lokamnĩm pik, kãni nikilah tãhti mãmã negãu otãlãs pikin nipãkil ikin ãha. Kãni kãmotiuvi iãhu nivãn rãhalah, kãni motãpãh ãmã nimãtagi tãlãs negãu mãtan.
¹⁸ Kãmãni lauig lan kãni nimãtagi tatol ãmã lankonu lan, kãni kotãmkã pãtigãm kako nãuvein e negãu.
¹⁹ Kãmãni min lauig min, kotãmkã pãtigãm natimnati min kautol uãk

27:2 Uãk 19:29 * 27:14 E nãghatian Kris, nimãtagi u kãtãni mãmã Eurakulon, u nipãtin tãni mãmã tatsipãn Not Is.

lan e negəu təhmen e təulə mine nəuvein min nati əpnapin nati agin min rəha negəu.

²⁰ Kəni nimətagi təməhtul o nian tepət nəu-
vetin kəni iəsotehian mitigar lənian mine
məhau min lapin. Kəni nikitimah təhti
məmə oləsotəmiəgəh minian.

²¹ Nian iəməsotəuənian o nian tepət nəu-
vetin, kəni Pol təhtul aupən e timah məni
məmə, “Nəman. Nəmə nəmotətəlig lak, ko
kəməsohietian Krit, kəni ko kəsotətiğin e
nərahian u kəni məsotərəkiniən natimnati
tepət. ²² Mətəu rəueiu iəkəni=pinə kəm
təmah məmə sotəginian. Ko kitah kəti u
ikinü təsimisian, mətəu negəu əmə otərah.

²³ İəu iətəmi kəti rəha Uhgın kəni iatol rəhan
uək. Kəni agelo kəti rəhan təməni=pa
nəghatian u kəm iəu lapin məmə, ²⁴ ‘Pol.
Səginian. Onəkəkeikei muvən məhtul e
nəhmti Sisə əpəha Rom. Mətəu-inu Uhgın
təuvir, kəni nikin tagian məmə otosmiəgəh
nətəmini min u ilah min ik nautasue
e negəu.’ ²⁵ Kəni Piak min, sotəginian.
İəu iətəhatətə e Uhgın məmə natimnati
min rəfin otol əmə məmə inu mine agelo
təməni=pa kəm iəu. ²⁶ Mətəu nimətagi
otləfəri kitah əpəha e nitəni əkəku kəti.”

Nitəhi təmləfəri negəu

²⁷ Tinos nian ilah rəfin fotin, kəni lapin
lan nimətagi tələs negəu muvən əpəha e
nitəhi asoli Metiterenian. Kəni e nəlugi
nian lapin, nətəm kəutol uək e negəu, nik-
ilah təhti məmə inəhuva iuəkir o nitəni
kəti. ²⁸ Kəni kəmotətu=pən nati figəm
kəti əpəha e nipəgnəmti təulə kəhlman-
əhlman məmə lokənnim uə lokipari. Kəni
moteruh məmə təhmen e nevigəpagian
təte-səpin ilah rəfin. Kəni motaiu nəu-
vetin min kəni motəhlman-əhlman min, mətəu
tinəhmen e nevigəpagian ilah rəfin tuenti-
eit əmə. ²⁹ Kəni nətəm kəutol uək e negəu
kəmotəgin məmə negəu otələs pikin kəpiel,
kəni motəmkı pətiğəm agke kuvət əpəha
uərisig məutəfaki məmə otian uəhai əmə.

³⁰ Kəni nətəm kəutol uək e negəu
kəmotəkut məmə okəhuvari motəgin,
kəni motələs iəhu bot rəha negəu motei-
uə məmə okəhuvən əpəha e nohli negəu
motəmkı pətiğəm min agke nəuvein.

³¹ Mətəu Pol tənı=pən kəm iətəmi asoli rəha
soldiə min məmə, “Nəmə nətəmi min əha
okəsutəharəgian u e nəhue negəu, kəni

nəkəhmis.” ³² Kəni soldiə min kotəhatuv
təulə, kəni bot tiet=pən itəhi.

³³ Kəni tinuva iuəkir əmə o nianian,
kəni Pol təkeikei mətəni kəm lah məmə
okotəkeikei motəuən. Təməni məmə,
“Nian fotin nəməutəharəg məutəgin
nian rəfin mətəu məsotunian nati kəti.

³⁴ Kəni rəueiu əha iətəni=pinə məmə
onəkotəkeikei motun nati kəti məmə
onəkotəsanən. Kitah rəfin okotəmiəgəh.
İətəmi kəti otəsətiğin e nərahian.” ³⁵ Pol
təməmkı pıret, kəni məhtul aupən e lah
məfaki=pən kəm Uhgın, kəni məhapu
mun. ³⁶ Kəni ko nikilah tinəuvir minautos
nəuənian minautun. ³⁷ İtimah rəfin tu-
hanrit-səpinte-sikis e negəu. ³⁸ Nian ilah
rəfin kəmotəuən rəkis, kəni motəmkı
pətiğəm pak nəuənian e negəu məmə
otəhvevig.

Negəu təmələs nipəkıl

³⁹ Kəni nian təmian, nətəm kəutol uək e
negəu kəmotəfu məmə inəhuvari iuəkir o
nitəni əkəku kəti, mətəu kotəruu məmə
nitəni nak. Kəni moteruh pasis kəti nipəkıl
kəti əha ikin. Kəni nikilah təhti məmə
okotləfəri negəu əha ikin. ⁴⁰ Kəni kəmotə-
tahtuv təulə e agke min motəpəh ilah ko-
tənnim. Kəni mohtis rəkis təulə min
iətəm kəməlis-ərain nuveiə asoli min lan
ikin katələs negəu ikin. Kəni motiuvı
nivən əpəha aupən məmə nimətagi otələs
negəu muvari. ⁴¹ Mətəu ikin əha lokipari
nəu-
vetin, kəni nohli negəu təməu nipəkıl,
negəu təməruu nələuələn. Kəni nitəhi
tinətəhapu-əhapu nəusi negəu uərisig.

⁴² Kəni soldiə min kinotəni məmə
okəhamu nətəm kəutol kaləpus u e negəu
təməmkı ilah mətə nəuvein kotəgin.

⁴³ Mətəu Julias u rəhalah iətəmi asoli
tolkeikei məmə otosmiəgəh Pol kəni
məniəhu məmə okəsotolian nati əha
kəutəni. Kəni məni=pən kəm nətəmi
min u kotəhrun neaiən məmə okotəupən
motiuvig=pən pətiğəm ləuantəhi moteai
pari. ⁴⁴ Kəni məni=pən kəm lah rəfin əha
ikin məmə okotəmkı nipispisi timpə uə
nəu-
veti negəu min iətəm nitəhi təməhapu-
əhapu moteai lan. İəmotol lanəha kəni
məhuvari rəfin, iətəmi kəti təsimisian.

28

Pol əpəha e nitəni Moltə

¹ Nian iāmēhuvari, kēni itimah rēfin iākotāsānēn əmə, kēni minotātəu māmə nitəni əha, nərgin u Moltə. ² Nətəm ikin əha kəmotəuvir pik o timah, kēni nikilah tāmāgīn o nosiēn itimah. Kēni e nian əha nuhuən tāmātəfuv, nətəpuiēn tēpət. Kēni kotahli nigəm asoli kēti māmə otəhgi itimah. ³ Kēni Pol tāməuəri nigi mətəu nəuvein muva. Kēni nian tətəraki=pən nigi nəuvein e nigəm, əmeiko sineik kēti iətəm tus iətəmi katimis, təgin e nahgi nigəm miet matus nəhlmin məhkul=pən lan. ⁴ Nətəm ikin əha kəmoteruh sineik tətəhkul=pən e nəhlmi Pol, kēni motəni kəm lah min māmə, “Nipəhrīnīēn suah u in iol təfagə kēti iohamu itəmi. Təmasimisīēn luantəhi, mətəu uhgin u nərgin u Nalpinīēn otəsegəhānīēn māmə otəmiəgəh.”

⁵ Mətəu Pol tāmōrin=pən sineik əpəha e nigəm, kēni məsətəu aginīēn māmə nipətīn kēti tahmə lan. ⁶ Nətəmiimi nikilah təhti māmə nipətī Pol otasisi, uə otəsuvāhīēn əha rəueiu, tsipəri morin mīmīs. Kəmutəharəg māuteruh mətəu tinuvəh, mətəu təsoliēn nati kēti mine. Kēni nikilah təhti māmə nāmə təhro suah u in uhgin kēti.

⁷ Ikin əha sənīēmə isəu o nitəni rəha suah kēti, nərgin u Pupliās, iətəm tətarməng e nətəmi ikin əha. Təməmki itimah iəkəhuvən iman ikin, kēni meruh vivi itimah. Kēni iākotatig iman ikin motos nian kisil. ⁸ Kēni tatə rəha suah u Pupliās, in tatimis matətəpu-ətəpu, kēni mətaiu e nīrə. Kēni Pol tuvən ohni əpəha iman ikin imə, mələhu=pən nəhlmin mil lan, kēni məfaki lan, kēni nīmīsīēn rəhan təuvir min. ⁹ Nian nətəmiimi kəmotətəu nati əha, kēni ilah rēfin e nitəni u iətəm kəutohmīs kāməhuva min o Pol. Kēni Pol təkəki e lah kotəuvir. ¹⁰ Nətəmi ikin əha, kəmotəfa natimnati tēpət kəm timah. Nian inautol əpenəpenə māmə iəkohiet, kəmotəmki=pən rēfin rəhatimah natimnati mine nauənīēn əpəha e negəu iətəm otasiru e timah e suaru.

Pol tāmuvən Rom

¹¹ Iəmotatig ikin əha motos mēuig kisil, kēni iāməhuvən e negəu kēti rəha Aleksantrīə iətəm tāməhluag e nitəni əha e nian rəha nətəpuiēn. E nohli negəu əha,

kāməfu aupən narmi uhgin mil əha mil-mil mil, nərgi lau u Kasto mine Polakis. ¹² Iāməhuva əha taun Saerakus əpəha nitəni Sisili, kēni motəhtul ikin motos nian kisil. ¹³ Kēni mohiet ikin əha məhuva e taun kēti min, nərgin u Retiam əpəha nitəni Itali. Kēni lauig lan, nīmətəgi iasipesi tinatēl nati, kēni iəkohiet motaiu o nian keiu, motələs=pən nati əpəha Puteoli. ¹⁴ Ikin əha iəmoteruh piatah min nəuvein əha ikin nətəm kəutəhatətə e Iesu. Kēni kotatapuəh māmə oīākotatig itimah min ilah o nəfakiēn kətiəh. Kēni uərisig iəmotaliuək əmə məhuvən əpəha Rom. Kēni inu suaru rəhatimah iətəm iəmotaliuək lan mohiet=pa Rom.

¹⁵ Kēni nian piatah min iətəm kəutəfaki əpəha Rom kəmotətəu māmə iāməhuvən, kēni kāməhuva māmə okoteruh itimah əpəha e suaru. Kāməhuva məutəharəg əpəha Apias, taun kēti katol makit ikin. Ikin əha, hotel kisil əha ikin. Kēni nian Pol tāmōruh ilah, tāməni-vivi Uhgin, kēni nikin tāmāgīn məri məriəuəh. ¹⁶ Nian iə-mohiet=pa Rom, kēni kəpmən tāmegəhan māmə Pol otətətig pisin əmə e nimə kēti, pəh soldiə kēti tateh.

Pol tāməni pətigəm nəghatīēn rəha Uhgin əpəha Rom

¹⁷ Tinos nian kisil, kēni Pol tahlī=pən nəghatīēn kəm nətəmi asoli min rəha Isrel māmə okəhuva o nəghatīēn kēti. Nian kāməhuva, kēni tāməni pətigəm kəm lah māmə, “Piak min, iəu iəməsolīēn nati kēti tərāh e nətəm imatah ikin, mine kastim rəhatah iətəm tipitah min kəmutəgətun itah lan aupən. Mətəu nətəm Jerusiləm kəmotaskəlīm iəu kləfən iəu kəm nətəm Rom. ¹⁸ Kēni nətəm Rom kəmotətapuəh o nəghatīēn tēpət ohniəu. Mətəu kəməsoteruhīēn nəghatīēn kēti mine māmə oīākimīs ohni. Kēni kotolkeikei māmə okotahlī pətigəm iəu. ¹⁹ Mətəu nətəm Isrel ikin əha kəsotolkeikeiēn. Kēni iəu aru əmə iəkətapuəh māmə iəkuva ikinu Rom məhtul e kot e nəhm̄ti suah u Sisə, mətəu iəsənīēn nəghatīēn kēti tərāh e nətəm imak min.

²⁰ “Mətəu-inu tol lanəha, kēni iəkolkeikei māmə iəkahlī=pən nəghatīēn o tāmāh māmə iəkeruh itimah maghati lan nəuvetīn kəm tāmāh. Kəmālis iəu e sen u,

mətəu-inu o İosmiəgəh əmə u, iətəm kitah nətəm İsrəl kəutəni məmə otəpanuva.”

²¹ Kəni kəmotəni=pən kəm Pol məmə, “İə-sotosiən nauəuə lan kəti mine iətəm təm-sipən Jutiə. Kəni kitah min nəuvein kəsot-sipən iən əha motos nəghatiən kəhuva məmə kətəni nəghatiən tərəh nəuvein lam.

²² Mətəu iəkolkeikei məmə iəkətəu-to məmə rəham nətəligiən təhro lanu. Mətəu-inu iəkotəhrun məmə kinatəni rah nolən rəha nəfakiən u rəhatəmah əpəha ikin min rəfin.”

²³ Kəni ilah kəmotələhu nian kəti o nəghatiən. Kəni e nian əha, ilah tepət min nətəm İsrəl kəməhuva əha Pol tətətig ikin. Kəni in təməghati kəm lah e nian apiəpiə əha, mətəni-vivi kəm lah narmənigiən Rəha Uhgın. Kəni mətəni min Lou rəha Mosis mine iəni rəha Uhgın, məmə otiuvi ilah kəhuva o İesu. ²⁴ Nəuvein kəmotətəu rəhan nəghatiən, mətəni nıpəhrənən lan. Mətəu nəuvein kəsotənən nıpəhrənən lan. ²⁵ Kəni minautorgəhu ilah min ilah minautol məmə okotəgim min. Mətəu uərisig kohiet, Pol tənı=pən nəghatiən kəti min kəm lah məmə, “Nəghatiən iətəm Narmin Rəha Uhgın təməfən kəm iəni rəha Uhgın u Aiseə məmə otəni pətəgəm kəm tipitah min aupən, in təhruahru əmə. Uhgın təməni kəm iəni məmə,

²⁶ “Uvən mənı pətəgəm kəm nətəmi min əha məmə iəu Uhgın iatəni məmə, “Onəutətəu mətətəu mətətətəu, mətəu ko nəsotəhrunən nian kəti mine. Kəni onəkoteruh mauteruh mauteruh, mətəu ko nəsotəhrunən nian kəti mine.”

²⁷ In tol lanəha mətəu-inu nıkilah tınıəkis rəkis.

Kəmotəsisig e matəlgiləh mine nəhmtiləh.

Mətəu kəmautol lanəha məmə, okəsoteruhən e nəhmtiləh, kəni okəsotətəuiən e matəlgiləh, kəni nıkilah təruru nəhrunən. Kəni məsəhuva iən ohniəu məmə iəkos-miəgəh ilah.”

²⁸ Kəni Pol tənı məmə, “Onəkotəkeikei mətəhrun vivi məmə Uhgın təmöl suaru u rəhan o nosmiəgəhiən nətəmimi. Tınuvən rəkis o Nanıhlə min. Kəni nətəmi min

əha okotətəlig e nəghatiən əha kəni mətəni nıpəhrənən lan.”*

³⁰ Kəni e nu keiu apiəpiə, Pol təmə-tətig əmə e nımə əha kəni matol ren lan. Kəni nıkin tətəgiən o nətəmimi min rəfin kəutəhuva mətəh. ³¹ In təməkeikei mətəni pətəgəm narmənigiən Rəha Uhgın kəni mətəgətun əskasik ilah e nanusiən təuvir rəha İərmənig İesu Kristo. Kəni suah kəti tikə məmə otəniəhu o nənı pətəgiənən nəghatiən əha.

28:22 Uək 24:14 28:27 Aes 6:9,10 * 28:28 E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətəi e nəghatiən Kris aupən, nəghatiən pisin kəti min əha ikin iətəm tatilpin nəghatiən u mətəni məmə, “29 Nian Pol təmöl naunun e rəhan nəghatiən, kəni kəmohiet, nətəligiən rəhalah təman kətəh kətəh kəni mətəorgəhu.”

Rom

Nauuæ iætəm Pol tāmætei tuvən kəm
nəfaki min ikin Rom

Nəghatien əkuəkir rəha nauuæ u Rom
? Pəh tāmætei nauuæ u? Aposil Pol
tāmætei nauuæ u.

? Tāmætei tatuvən kəm pəh? Tāmætei
nauuæ u tatuvən kəm nəfaki min iætəm
ilah kəutatig e taun asoli u Rom.

? Natigien təhro lanu nian tāmætei? Pol
tætei māmə in tolkeikei māmə otuvən meh
nəfaki min əpəha rom, uərisig in tapanuvən
e kəntri u Spen. Mətau aupən ikin, in
otəkeikei muvən mos mani kəti o nəfəniən
kəm nanrah min e niməfaki rəha Jerusiləm.
E niməfaki rəha Rom, Nanihlua* min tepət,
mətau nətəm Isrel tepət min.

? Tāmætei nauuæ u o nak? Uərisig
Pol tatuvən Rom, in tolkeikei māmə
ilah okotapən mətəhru in, kəni inəha,
tāmætei nauuæ u. Nətəm Rom kəsotos
əhanəhian nəgətunian kəti rəha aposil
kəti. Kəni inəha, in tolkeikei māmə otəni
pətigəm suaru əhruahru rəha Uhgın o
nosmiəgəhian nətəmini. Kəni in tolkeikei
māmə otəni əhruahru māmə otəhro lanu,
Nanihlua min mine nətəm Isrel, ilah rəfin
okəhuva kətiəh əmə e niməfaki rəha Uhgın.

Pol tāməni təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, u iəu slef rəha Kristo İesu†.
Uhgın təmauin lak māmə iəu aposil, kəni
təmitəpən məfəri iəu māmə iəkəni pətigəm
nanusien təuvir rəhan. ² Nanusien təu-
vir u, in tinəni rəkis nuvəh e rəhan iəni
min iætəm kəmotətei=pən e Nauuæ Rəha
Uhgın. ³⁻⁴ Nanusien təuvir əha tətəghati e
Nətin, İesu Kristo rəhatah İərməniğ. In tə-
muva iætəmini kəti, misipən e nəhlin rəha
Kig Təfit. In tənimis, kəni Uhgın təməgə-
tun māmə in Nətin əhruahru, inəha Nəti
Uhgın, nian təmosmiəgəh in e nimisien e
nəsanəniən e uək rəha Narmin Asim. ⁵ E
Kristo, Uhgın təmol təuvir kəm iəu, məfa
kəm iəu uək təuvir māmə iəu aposil kəti.
Təməfa uək u māmə iəkəuin e nətəmini
e niki Nanihlua† mine e nəuaniləuis min
rəfin māmə okotəni niphəriənian lan, kəni
tol lanəha, mautol nəuiən. Kəni nian kautol

lanəha, otəfəri nərgi İesu. ⁶ Kəni itəmah
min əpəha Rom, Uhgın təmauin e təmah
māmə itəmah rəha İesu Kristo.

⁷ Kəni rəueiu iəkətei nauuæ kəm təmah
rəfin. Uhgın tolkeikei itəmah, kəni təmauin
e təmah māmə rəhan.

Pəh Uhgın Tatə rəhatah, mine İərməniğ
İesu Kristo okuətuati e rəhalau nəuvirien
mine nəməlinuian kəm təmah.

Pol təmolkeikei māmə otuvən meruh
nətəm Rom

⁸ Uərisig iəpanəghati, iəkəni tagkiu kəm
Uhgın o təmah rəfin agin, mətau-inu
nətəmini rəfin e nəhue niftəni kəmotətau
nanusien e nəhatətəien rəhatəmah. Na-
timnati iætəm İesu Kristo təmol kəm tah
tatol tol lanəha māmə iəkəhru nənien
tagkiu kəm Uhgın. ⁹ Kəni Uhgın təhru
māmə e nian rəfin iətəfaki, kəni məsaluian
e təmah. İatol pik uək rəhan e niki
ərəfin o nəni pətigəmiən nanusien təuvir
rəha Nətin. ¹⁰ İəmətəhtəhni nıvəh māmə
oiəkəvnə meruh itəmah. Kəni iətəfaki
māmə rəueiu, nəmə in nətəligien pəhriən
rəha Uhgın, in oterəh e suaru kəti māmə
iəkəvnə pəhriən.

¹¹ İəkolkeikei pik māmə iəkəvnə meruh
itəmah māmə iəkəfinə kəm təmah nəu-
virien kəti rəha Uhgın māmə otol itəmah
nautəhtul əskasik təhmin min, ¹² tol lanu,
nəhatətəien rəhatəmah təhru nasiruiən
lak, kəni rəhak min təhru nasiruiən e
təmah.

¹³ Piak min mine nəuvinik min, təuvir
māmə nəkotəhru nian nian tepət,
rəhak nətəligien təhti māmə iəkəvnə
məsal=pən e təmah. Mətau nian rəfin
natimnati tepət tətəhtipəsik lak o nu-
vnəian. İəkolkeikei māmə rəhak uək otəuə
e nəuan e nəmiəgəhian rəhatəmah, təhmen
e nəmiəgəhian rəha Nanihlua min ikin
pisin pisin min. ¹⁴ İəkeikei mənə pətigəm
nanusien təuvir kəm nətəmini rəfin nətəm
kəutatig ikin min Rom tətərməniğ ikin,
mine iki pisin min rəfin, kəni ilah nətəm
kəmotol vivi skul, mine ilah nətəm kəsotol
vivien skul. Əuəh, iəkeikei mənə pətigəm
kəm lah rəfin. ¹⁵ Kəni o nati əha, iəkolkeikei
pik māmə iəkəni pətigəm nanusien təuvir
kəm təmah min əpəha Rom.

* : Nanihlua, İanihlua — Afin-to e tiksınəri. †

Rom 16:25-26 ‡ 1:5 Nəghatien u “Nanihlua” tətəghati e nətəmini rəfin u səniəmə nəuaniləuis
min rəha Isrel. 1:5 Uək 26:16-18; Kəl 2:7-9 1:7 Nam 6:25-26 1:10 Uək 19:21; Rom 15:23
1:13 Uək 19:21 1:1 Afın-to “İesu” e tiksınəri. 1:1 Uək 9:15 1:2

¹⁶ Iatəghati lanu mətəu-inu, iəu iəsaulis aginiən o nanusiən təuvir. Iəsaulisiən mətəu-inu nanusiən təuvir in nəsanəniən rəha Uhgini o nosmiəgəhiən nətəmini rəfin nətəm kəutəhatətə lan, təmaupən muva o nətəm Isrel, uərisig ko, o Nanihlua min. ¹⁷ Tol lanəha, e nanusiən təuvir, Uhgini təmol əpu suaru rəhan məmə Uhgini tətəfən rəhan əmə nəhruahruən kəm nətəmini. E nəhatətəniən əmə, Uhgini tatol məmə nətəmini kəhuva motəhruahru e nəhmtin. Kəni inu təhmen e Nauəuə rəha Uhgini iətəm tətəni məmə, “Nətəmini nətəm kəutəhruahru e nəhmti Uhgini e nəhatətəniən rəhalah, ilah okotos nəmiəgəhiən itulin.”

Niəməha tatol Uhgini
o təfəgə tərəh rəfin

¹⁸ Mətəu Uhgini e negəu e neai tətəgətuən rəhan niəməha mine nalpinien o nətəmini rəfin nətəm kəutəhti nəuiən mautol noliən tərəh min rəhalah. Ilah kəutəhtutl pəsig e nipəhriənien rəha Uhgini e noliən tərəh min rəhalah, ¹⁹ mətəu-inu ilah kəutəhrun neruhien əhruahru natimnati min rəfin iətəm nətəmini kəutəhrun nəhrunien Uhgini lan. Tol lanəha mətəu-inu Uhgini aru tətəgətuən əhruahru ilah lan. ²⁰ Ko nətəmini kəsoteruh əhruahruen Uhgini e nəhmtilah. Mətəu tətətuəuin e nian təmol neai, mine niftəni, mine natimnati rəfin, kəni nətəmini rəfin kəutəhrun neruhien e nəhmtilah, natimnati rəfin iətəm in təmol, kəni tol lanəha, kəutəhrun neruhien rəhan nəsanəniən iətəm tatuvən əmə lanko naunun tikə, mine nipəhriənien məmə in Uhgini, kəni motəhrun nəhrunien məmə Uhgini in təhro lanu. O nati əha, iətəmini kəti tikə iətəm təhrun nəniən məmə in təruru məmə Uhgini təhro lanu.

²¹ Tol lanəha mətəu-inu, nati əpnəpin ilah kəmotəhrun Uhgini tətəpə nəuan nəuəvetin, mətəu kəmotəpəh nisiaien məmə in Uhgini, kəni məsotəniən kəm in məmə nikilah tagien o natimnati in təmol kəm lah. Mətəu nikilah tətəhtəti nətəligien əlməli min məmə Uhgini təhro lanu, kəni nətəligien rəhalah təmuva mapinəpu, minotəruru suaru iətəm Uhgini tolkeiki məmə okotəhrun. ²² Nati əpnəpin ilah kəutəni məmə ilah kəteinatig, mətəu ilah kəməhuva nalməli min, ²³ kəni kəmotəpəh

nəfakien kəm Uhgini iətəm rəhan nəpətiən təhəgəhəg, kəni otəsimesien məmnəmiətiən, kəni tətətig itulin. Kəni minəutətuəuin mətəfəki kəm narmi nati min iətəm təhmen e nətəmini u okotimis mətməməit nian kəti, uə təhmen e mənig min, uə nati miəgəh min kəutəliuək uə kəutəlkəu.

²⁴ O nati u, Uhgini tətəpəh ilah megəhan e lah məmə okotohtəu=pən əmə noliən tərəh min nikilah tolkeiki məmə okotol e nipətilah. Tol lanəha, ilah kəmotol noliən min e nipətilah iətəm tol əmə naulisien. ²⁵ Ilah kəmotəpəh nipəhriənien rəha Uhgini motəskəlim neiuəien, kəni mətəfəki mautol uək kəm natimnati tətəp iətəm Uhgini təmol, mətəu kəmotəpəh nəfakien kəm Uhgini. Mətəu pəh kitah kotəni-vivi in nian rəfin naunun tikə. Əuəh.

²⁶ O noliən min əha iətəm nətəmini kəmotol kəm Uhgini, tətəpəh ilah, megəhan=pən e lah məmə okotohtəu=pən əmə noliən tərəh min iətəm nikilah tolkeiki məmə okotol e nipətilah iətəm tol naulisien əmə. Nati əpnəpin nipətan min, mətəu ilah kəutəpəh nitəu-pəniən rəhalah nəman, mautit aru ilah min, kəni nati u in nati pisin e inu Uhgini tətələhu. ²⁷ Kəni e noliən əhmen-əhmen əmə, nəman min, ilah kəutəpəh nitien rəhalah nipətan min, mautolkeiki pik nəman pisin min. Ilah kəutit aru ilah min iətəm tol naulisien. Kəni Uhgini tətəfən nalpinien əhruahru kəm lah o rəhalah noliən tərəh agin min.

²⁸ Kəni nati kəti min. Mətəu-inu ilah kəsotolkeikiən məmə okotəhrun Uhgini, in tətəpəh ilah megəhan=pən e lah məmə rəhalah nətəligien təsəhrunien məmə nati kəti in təuvir uə nati kəti in tərəh, kəni megəhan=pən məmə okotol nati iətəm təsəhruahruen məmə okotol.

²⁹ Nikilah tətəriəuəh e noliən tərəh pisin pisin rəfin, kəni ilah nəvərəs, kəni ilah kəutəsəl e suaru o nərəkinien nətəmini. Kəni nikilah tətəriəuəh e noliən tərəh min əha: ilah kəutetə nətəmini, ilah nohamu itəmi, ilah kəutol natimnati iətəm kəutiv=pa niəməha, ilah neiuə, ilah kəutol tərəh kəm nətəmini. Ilah kəutəni nikəli nətəmini, ³⁰ mautəni rah nətəmini, ilah kəutəməki e Uhgini, ilah nəgət-rəkis, ilah nəfəri mətəghati əfəri. Ilah kəutəsəl e suaru o noliən tətəgə tərəh min iətəm

1:16 Mak 8:38; Uək 13:46; 1Kor 1:18-24

1:17 Hab 2:4; Rom 3:21-22

1:19 Uək 14:15-17; 17:24-28

1:20 Job 12:7-9; Sam 19:1

1:21 Efəs 4:17-18

1:22 Jer 10:14; 1Kor 1:20

1:23 Dut 4:15-19; Sam 106:20

1:27 Lev 18:22; 20:13; 1Kor 6:9

nətəmiimi kəsotəhrun əhanəhiən. İlah məutəhti nəuia tatə mine mama.

³¹ Nikilah təsəhtiən nati, ilah nəghati pik, nolkeikeiən rəhalah tikə o nətəmiimi, kəni nati əpnəpin ilah aru əmə nəuvein, ko təsətəligiən e nasəkien o nasiruiən e nətəmiimi. ³² İlah kotəhrun pau nəghatiən əhruahru rəha Ughin iətəm tətəni məmə nətəmiimi min u kəutol noliən min əha, kotəkeiki mohmis. Mətau ilah kəutəkeiki e noliən min əha, kəni ilah kəutol noliən tərəh tapirəkis nati əha, nikilah tagiən o nətəmiimi min nəuvein min nətəm kəutol noliən tərəh min əha, kəni məutəfəri rəhalah nətəligiən məmə okotol.

2

Ughin otələhu nəghatiən o nakiliən təfəgə tərəh

¹ Tol lanəha, nati əpnəpin itəmah nətəmiimi nak, nəmə nəkotakil mətələhu nəghatiən rəha suah kəti o noliən tərəh kəti rəhan,* mətau nəkotakil mətələhu aru nəghatiən rəhatəmah. Kəni rəhatəmah nəghatiən tikə o nuhalpiniən, mətau itəmah nətəm nautol lanəha, nautol noliən tərəh min təhmen-əhmen əmə e lah.† ² Kəni kitah kotəhrun məmə nian Ughin tətakil mətələhu nəghatiən kəm nətəmiimi nətəm kəutol noliən min əha iətəm iəməni rəkis u, rəhan nəghatiən in təhruahru əmə.

³ Tol lanəha, nian itəmah nəutakil məutələhu nəghatiən rəha nətəmiimi o nərahien rəhalah, mətau itəmah nautol noliən əhmen-əhmen əmə, kəni nəkotəkeiki mətəhrun məmə ko nəsotəgimiən nian otakil mələhu nəghatiən rəhatəmah. †! Nikitəmah təsəhti pikien noliən rəha Ughin! In tatol təuvir pik kəm təmah, kəni məsəməki uəhaiən e təmah, kəni rəhan nətəligiən o təmah in təfəməh. Mətau itəmah nautol nati əpnəpin əmə e noliən təuvir min əha rəhan. Nəkotəhrun uə kəpə, məmə tatol noliən təuvir min kəm təmah məmə onəkotəuhlin itəmah e rəhatəmah noliən tərəh min.

* ^{2:1} Nətəm İsrel kəmotəni məmə Nanihlua min, ilah rəfin nətəm kotərəh mətau-inu Nanihlua min kəsotosiən Lou rəha Mosis. ^{2:1} Mat 7:1-2; Jon 8:7

† ^{2:1} Fes min u e 2:1-3:8, Pol tətəghati əhruahru kəm nətəm İsrel. Tətəghati e noliən rəhalah iətəm nikilah təhti məmə kotəhruahru e nəhmti Ughin mətau-inu ilah nətəm İsrel, kəni kəutohtəu=pən Lou rəha Mosis. Kəni nətəligiən rəhalah məmə inu əmə təhmen məmə tatol ilah kotəhruahru.

^{2:4} Efəs 1:7; ^{2:1} Pitə 3:15

^{2:6} Sam 62:12; ^{2:6} Prov 24:12; ^{2:6} Mat 16:27; ^{2:6} 2Kor 5:10

^{2:7} Rom 8:17-18

^{2:8} 2Təs

1:8

⁵ Mətau rəhn-kəpə təmah tiəkis, kəni məsotəuhliniən itəmah e rəhatəmah noliən tərəh min. Kəni o nati u, nautoriarun niəməha mine nalpiniən rəha Ughin o təmah. Kəni nati əpnəpin məmə nəsoteruhiən niəməha mine nalpiniən əha rəueiu, mətau onəkotos niəməha mine nalpiniən rəhan nian Ughin otol əpu rəhan nələhuən nəghatiən iətəm təhruahru.

⁶ Kəni Ughin otəfən kəm nətəmiimi kətiəh kətiəh titəu=pən əmə natimnati iətəm kəmotol. ⁷ Ughin otəfən nəmiəgəhiən itulin kəm nətəmiimi nətəm kəutəhtul əskasik nian rəfin o noliən nati iətəm təhruahru. Nətəmiimi min əha kəutalkut pik o noliən nati təuvir məmə Ughin otəfən kəm lah nəni-viviən, mine nisiaiən, mine nəmiəgəhiən iətəm naunun tikə.

⁸ Mətau in otəfən rəhan niəməha mine nalpiniən kəm nətəmiimi nəuvein nətəm kəutol əmə nati nikilah əmə tolkeiki, kəni məutəuhlin nəmtəhləh e nipəhriənən, kəni məutohtəu=pən noliən tərəh min.

⁹ Nətəmiimi min rəfin nətəm kəutol noliən tərəh, ilah okotos nərahien mine nian iəkis min. Otaupən pipim e nətəm İsrel, uərisig ko Nanihlua min.

¹⁰ Mətau nətəmiimi min rəfin nətəm kəutol noliən təuvir, Ughin otəfən nəni-viviən, mine nisiaiən, mine nəməlinuiən. Otaupən pipim e nətəm İsrel, uərisig ko, kəm Nanihlua min. ¹¹ Tol lanəha mətau-inu Ughin tatol təhmen-əhmen əmə kəm nətəmiimi rəfin. Nati əpnəpin ilah nətəm İsrel uə Nanihlua min, ilah rəfin okotos nati iətəm təhruahru o lah, inu nalpiniən uə nəuviriən.

¹² Ughin otəfən nalpiniən rəha Nanihlua min o noliən tərəh min rəhalah, nati əpnəpin kəməsotosiən Lou u Ughin təməfən kəm Mosis. Kəni nətəm İsrel, nətəmiimi nətəm kəmosos Lou, Ughin otakil rəhalah noliən tərəh min e nəghatiən rəha Lou, kəni məfən nalpiniən rəhalah lan.

¹³ Tol lanəha mətau-inu səniəmə nətəmiimi nətəm kəutətau Lou iətəm kotəhruahru e nəhmti Ughin, mətau nətəmiimi nətəm kəutol nati iətəm Lou tətəni, ilah əha, Ughin otəni məmə ilah kotəhruahru e

nəhm̄tin. ¹⁴ Nipəhriən̄iən, Nanihluə min kəmasotosiən Lou rəha Mosis. Mətau nian min nəuvein, kautohtəu=pən əmə rəhalah nətəligiən mautol nati iətəm təhruahru, təhmen-əhmen əmə e inəha Lou tətəni. Inu tətəgətun məmə lou kəti əha ikin e nikilah, kəni ilah kotəhruən nati əhruahru, mine nati iətəm in təsəhruahruən, nati əpnəpin ilah kəsotosiən Lou rəha Mosis. ¹⁵ Ilah kotəhruən məmə nipəti Lou əha ikin rəha Uhḡin e nikilah mətau-inu nian nəuvein, ilah kautol təuvir, kəni nikilah tətəhti məmə, “noliən u təuvir.” Kəni nian tēpat, kautol noliən tərāh, kəni nikilah tətəhti məmə, “noliən u tərāh.”

¹⁶ Əuah, nian kəti otəpanuva pəhriən iətəm Uhḡin otəni məmə Iesu Kristo otakil muh mələhu nəghatiən rəha nətəmini rəfin o noliən min iətəm nətəmini kotəhruən neruhiən, mine noliən min mine nətəligiən oneuən min. Iətəni nəghatiən u kəm nətəmini nian iətəni pətigəm nanusiən təuvir.

Nətəm Isrel mine Lou rəha Mosis

¹⁷ Mətau pəh iəkəghati kəm təmah nətəm Isrel. Nautəni məmə itəmah nətəm Isrel məutəfəri lan, kəni məutəhgəl=pən e Lou məmə in suaru rəha Uhḡin o nosmiəgəhiən itəmah lan, kəni məutəghati əuvsan məmə itəmah əmə nəkotəhruən Uhḡin, kəni in təhruən min əmə itəmah. ¹⁸ Kəni nautəni məmə nəkotəhruən rəkis nati nak iətəm Uhḡin tolkeikei, kəni itəmah nəkotəhruən suaru iətəm təhruahru vivi mətau-inu Lou təməgətun itəmah lan. ¹⁹ Itəmah nautəni pik məmə nautit nətəmi nəhm̄tilah tēpis, kəni itəmah nəutasiəgəpin suaru rəha nətəmini kəutaliuək tapinəpu ikin, ²⁰ kəni məutəgətun nanməli min mine kəlkələh min.† Nautəni lanəha mətau-inu itəmah nautos Lou iətəm nəhruən̄iən mine nipəhriən̄iən rəfin kəutatig lan.

²¹ Təuvir əmə nəutəgətun nətəmini pisin pisin min. ? Mətau təhro nəsotəgətun aruiən itəmah? Itəmah nəutəgətun məmə nətəmini okəsotəkləhiən. ? Mətau təhro nəutəkləh? ²² Itəmah nəutəgətun məmə okəsəkləhiən e pətan. ? Mətau təhro itəmah nəutəkləh e pətan? Nautəməki e narmi nati

min kəmətei e niḡi. ? Mətau təhro nəutəkləh e natimnati e niməfaki rəha narmi nati min? ²³ Nəutəghati əfəri e Lou. ? Mətau təhro nəutəgəhli Lou məutərəkin nər̄gi Uhḡin? ²⁴ Inu təhmen e Lou Rəha Uhḡin iətəm tətəni məmə, “! Nətəm Isrel! Nanihluə min kəutəni rah nər̄gi Uhḡin o noliən tərāh rəhatəmah.”

²⁵ Noliən rəha nəhgi-pəniən rəha nətəm Isrel in nati təuvir, mətau in otəuvir əmə nəmə nətitəu=pən Lou iətəm Uhḡin təməfən kəm Mosis. Mətau nəmə nəutəgəhli Lou, kəni təhmen əmə məmə kəsəhgi-pəniən itəmah. ²⁶ Nəmə lanihluə kəti u kəsəhgi-pəniən, mətau tətitəu=pən Lou, Uhḡin oteruh suah kəha məmə kinəhgi-pən rəkis, inəha in rəhan iətəmini. ²⁷ Kəni nətəmini nətəm kəsəhgi-pəniən ilah e nipətilah, mətau kautohtəu=pən Lou, ilah okotakil motuh motələhu nəghatiən rəhatəmah mətau-inu, nati əpnəpin nəmotos pau Lou iətəm kəmətei, kəni kəməhgi=pən itəmah, mətau nəutəhti Lou.

²⁸ Nəmə iətəmi kəti təmol noliən rəha nətəm Isrel, təsoliən məmə in təmuva iətəm Isrel pəhriən. Kəni noliən pəhriən rəha nəhgi-pəniən, səniəmə nati kəti rəha nipətin. ²⁹ Mətau iətəmi kəti u in iətəm Isrel pəhriən, in iətəm Isrel e nikin. Kəni noliən pəhriən rəha nəhgi-pəniən, in nati kəti rəha niki iətəmini iətəm Narmin əmə Rəha Uhḡin tatol, mətau Lou təsoliən. Kəni səniəmə nətəmini nətəm kəutəfəri nər̄gi iətəmi əha, mətau Uhḡin əmə təfəri nər̄gin.

3

Nian rəfin Uhḡin tatol rəhan nəghatiən

¹ Kəmə təhro iətəmi kəti otəni məmə, “? Nəmə nipəti nəhgi-pəniən suah kəti e noliən rəha nətəm Isrel, in səniəmə nati kəti rəha nipətin, kəni təhro nautəni məmə nəhgi-pəniən u in nati agin kəti? ? Kəni o nati nak in nati təuvir kəti məmə suah kəti in iətəm Isrel?” ² ! Kəni iəu iəkəni məmə okəmə suah kəti in iətəm Isrel, in nati təuvir agin e noliən min rəfin! Nati tətəupən, Uhḡin təmələhu=pən e nəhm̄lilah, nəghatiən əhruahru rəhan.

2:14 Uək 10:35 † 2:20 Nian Pol tətəni “nətəmi nəhm̄tilah tēpis,” mine “nanməli min,” mine “kəlkələh min,” in tətəghati e Nanihluə min iətəm nətəm Isrel kəutəni məmə ilah kautol noliən min əha. 2:20 2Tim 3:5 2:21 Mat 23:3-4 2:24 Aes 52:5 2:26 Kəl 5:6 2:29 Dut 30:6; Kol 2:11

³ In nipəhrənən məmә ilah nəuvein kəsotliən nəghatən rəha Ughin. Mətəu noliən rəhalah təsoliən məmә Ughin otəsoliən rəhan nəghatən. ⁴ !Kəpə! Nati əpnəpin nətəmini rəfin e nəhue niftəni kəuteiua, mətəu Ughin təseiuaən. Təhmen əmə e Nauəuə Rəha Ughin, tətəghati e Ughin mətəni min lanu məmә,

“Nian nəkəghati, nəghatən rəham otəğə-tun məmә ik nəkəruahru.

Nian nətəmini okotakil rəham noliən min, motəni məmә nəmol noliən tərəh min, mətəu ik onəkol win e nəghatən rəhalah.”

⁵ Mətəu nəmə təhro iətəmi kəti otəni e nətəligiən rəha iətəmini əmə tol lanko lanu məmә, “Nətəmini kəuteruh məmә kitah kautol təfəgə tərəh min, kəni uərisig mauteruh məmә Ughin in təhruahru agin. Tol lanu lan, təfəgə tərəh min rəhatah tətəğətin nəhruahruən rəha Ughin, kəni in nati təuvir məmә nətəmini kəuteruh nəhruahruən rəha Ughin. Tol lanu, təsəhmenien məmә Ughin otakil itimah mol nalpinien kəm timah o təfəgə tərəh min rəhatimah mətəu-inu təfəgə tərəh min rəhatimah kəutəğətin rəhan nəhruahruən.” ⁶ !Ei, kəpə, nətəligiən u tol lanu in rəha iətəmini əmə, səniəmə rəha Ughin. Kəni nətəligiən əha in neiuəiən! ? Nəmə nətəligiən əha in nipəhrənən, kəni Ughin otəhro min lanu makil muh mələhu nəghatən rəha nətəmini e nəhue niftəni, (kəni kitah kotəhrun məmә in otol)?

⁷ Kəni nəmə təhro iətəmi kəti otəni məmә, “? Nəmə iəkeiua, kəni rəhak neiuəiən otəğətin məmә Ughin tətəni əmə nipəhrənən, kəni nətəmini kəutəni-vivi in ohni, kəni təhro lanu Ughin otakil muh mələhu nəghatən rəhak məmә iəmol təfəgə tərəh?” ⁸ Mətəu iəu iətəni məmә, nəmə kotohtəu=pən nətəligiən almali min lanəha, nətəmini kotəhrun nəniən məmә, “Pəh kotol noliən tərəh min məmә rəhatah min noliən tərəh min okotəuə e nəuvirien.” Mətəu nəghatən u tərəh. Nipəhrənən, nətəmini nəuvein kəutəni rah nərgək məuteiua məmә iəu iətəghati mətitəu=pən nətəligiən almali min lanəha. Ughin otakil

muh mələhu nəghatən rəhalah, kəni rəhan nəghatən əha in təhruahru əmə.

Iətəmi kəti tikə
in təhruahru vivi agin

⁹ ? Kəni təhro? ? Kitah okotəni məmә nak əha rəueiua? * ? Nikitəmah təhti məmә Ughin otol təuvir kəm nətəm Isrel mapirəkis Nanihluə min? !Kəpə! Iəməni rəkis məmә nəsanənien rəha təfəgə tərəh tətərmənig e nətəmini rəfin, nətəm Isrel mine Nanihluə min. ¹⁰ Inu təhmen e Nauəuə Rəha Ughin iətəm tətəni məmә, “Iətəmi kəti tikə iətəm təhruahru, kətiəh agin mine uəha tikə;

¹¹ Iətəmi kəti tikə iətəm təhrun, iətəmi kəti tikə iətəm tətəsəl e Ughin.

¹² Nətəmini min rəfin agin kəmotəuhlin nəmtəhlah o Ughin,

ilah kəsotəhrunien noliən nati kəti o noliən nəuia Ughin,

iətəmi kəti tikə iətəm in tatol nəuvirien, kətiəh agin mine uəha tikə.”

¹³ “Nəghatən rəhalah təhmen e nəpienien rəha suvət iətəm təməuag, Narmilah təriauəh e neiuəiən.”

“Poesin rəha sineik tatsipən e nohliləh.”

¹⁴ “Nohliləh təriauəh e nəuiakəniən mine nəghatən arfu.”

¹⁵ “Kəutəiu uəhai əmə o nohamuiən itəmi;

¹⁶ ikin min rəfin kəutəhuvən=pən ikin, kəutərkən natimnati, kəni mautol nətəmini kəutətau tərəh,

¹⁷ kəni ilah kotərru agin suaru rəha nəməlinuən.”

¹⁸ “Ilah kəsotəgiən e Ughin, kəni nisiaiən rəhan tikə agin e nətəligiən rəhahlah.”

¹⁹ Kitah kotəhrun məmә natimnati min rəfin iətəm Lou tətəni, in rəha nətəmi min u Ughin təməfən Lou kəm lah. Tol lanəha məmә iətəmi kəti tikə təhrun nuhalpinien nəghatən iətəm Ughin otəni. Kəni nətəmini rəfin e nəhue niftəni, nətəm Isrel mine Nanihluə min, okotəkeiki motəhtul aupən e nəhmti Ughin məmә in otakil muh mələhu nəghatən rəhalah.

²⁰ Tol lanəha, iətəmini tikə agin iətəm Ughin otəni pətigəm məmә in təhruahru e nəhmtin mətəu-inu in təmitəu=pən Lou.

3:4 Sam 51:4 * 3:9 Rəueiua Pol tətəni nəghatən kəti min e nətapuəhien rəha fes 1, “?Kəni o nati nak in nati təuvir kəti məmә suah kəti in iətəm Isrel?” 3:9 Rom 1:18–2:24; 3:23 3:12 Sam 14:1–3; Sam 53:1–3; Pri 7:20 3:13 Sam 5:9 3:13 Sam 140:3 3:14 Sam 10:7 3:17 Aes 59:8 3:18 Sam 36:1 3:20 Sam 143:2; Rom 7:7; kəl 2:16

Kəpə, mətəu e Lou, kitah rəfin kotəhrun məmə kitah nol təfagə tərəh.

Nəhruahruian
e nəhm̄ti Uhḡin tətuvə e nəhatətəian əmə

²¹ Mətəu rəueiu, Uhḡin tinol pətigəm rakis rəhan suaru məmə nətəmiimi okəhuva motəhruahru e nəhm̄tin. Suaru əha səniamə inu okotohtəu=pən Lou. Mətəu nəghatian min e Lou, mine nəghatian rəha iəni min aupən, kəutəghati e suaru pisin əha rəha Uhḡin. ²² Uhḡin tatol iətəmi kəti tətəhruahru e nəhm̄tin nian tətəhatətə e Iesu Kristo. Kəni Uhḡin otol kəm nətəmiimi min rəfin nətəm kəutəhatətə lan. Nətəmiimi min rəfin kotəhmen-əhmen əmə, ²³ mətəu-inu nətəmiimi rəfin kəmotol təfagə tərəh kəni motəmkarəpən e suaru rəha nəhruahruian rəha Uhḡin iətəm təuvir məhəgəhag, ²⁴ kəni e nəuvirian rəhan, Uhḡin tətəni əmə məmə ilah rəfin nətəm kəmotəhatətə lan, ilah kotəhruahru əmə e nəhm̄tin, məhuva nətəmiimi rəhan, təhmen e nəlpəkəuiən rəhan. Ilah kəsotətəouiən nati kəti məsotolian nati kəti məmə okəhuva lanəha, mətəu Kristo Iesu tətəmtəou suaru rəhalah, m̄tis ilah e təfagə tərəh min rəhalah e nimisian rəhan.

²⁵ Uhḡin təmahlī=pa Kristo məmə in sakrifais iətəm təmos nəlpinian mine niəməha rəhan o təfagə tərəh min, nian nira Kristo təmaui. Kəni Uhḡin təmafəl təfagə tərəh min rəha nətəmiimi nian nətəmiimi kotəhatətə məmə Kristo təmimis o lah. Uhḡin təmol suaru əha məmə otəgətun məmə rəhan nolien in təhruahru agin, mətəu-inu e nətəligiən əfəməh rəhan, in təsolian nəlpinian o təfagə tərəh min iətəm nətəmiimi kəmotol aupən. ²⁶ Təmol lanəha məmə otəgətun rəueiu məmə nolien rəhan in təhruahru. In təməsalu əməian e təfagə tərəh min, mətəu təmahlī=pa Iesu məmə in otos nəlpinian o təfagə tərəh min. Kəni Uhḡin aru əmə tətəni məmə nətəmiimi nətəm kotəhatətə e Iesu, ilah okotəhruahru e nəhm̄tin.

²⁷ ? Tol lanəha, iətəmiimi kəti təhrun nəghati əuvsanien o nati kəti iətəm təmol, məmə in təhruahru e nəhm̄ti Uhḡin, uə

kəpə? Kəpə, nati tikə. ? Kəni iətəmiimi təruru nəghati əuvsanien o nak? Mətəu-inu iətəmiimi kəti tikə iətəm təhrun nitəu-pəniən Lou məmə tuva məhruahru e nəhm̄ti Uhḡin. Uhḡin tatol iətəmiimi təhruahru e nəhm̄tin e nəhatətəian əmə rəhan. ²⁸ Tol lanəha mətəu-inu kitah kəutaskəlim əskasik nətəligiən məmə iətəmiimi tətəhruahru e nəhm̄ti Uhḡin e rəhan nəhatətəian, mətəu səniamə e nitəu-pəniən Lou.

²⁹ Uhḡin, in səniamə Uhḡin rəha nətəm Isrel əmə. In Uhḡin min rəha Nanihluə min, ³⁰ mətəu-inu Uhḡin kətiəh əmə, iətəm in otol nətəmiimi kotəhruahru e nəhm̄tin e suaru kətiəh əmə, inu nəhatətəian rəhalah. Təhmen-əhmen əmə o nətəm Isrel mine Nanihluə min. ³¹ ?Təhro əha rəueiu e Lou əha? ?Nəhatətəian əha tatol Lou əha in nati əpnəpən? !Kəpə! Mətəu nian kəutəhatətə əmə e Uhḡin, kəni e nolien əha, kəutəhtəu=pən əhruahru suaru pəhriən rəha Lou.

4

Uhḡin təmol Epraham təhruahru e nəhm̄tin e nəhatətəian

¹ Epraham in nəukəti nəuaniləuis min rəha Isrel aupən.* Otətəlig-to e nati Epraham təmeruh məmə in suaru rəha nəhruahruian e nəhm̄ti Uhḡin. ²⁻³ Nauəuə Rəha Uhḡin tətəni məmə, “Epraham təməhatətə e Uhḡin, kəni Uhḡin təməni məmə Epraham in təhruahru e nəhm̄tin e nəhatətəian rəhan.” Tol lanəha, Uhḡin təmol Epraham təhruahru e nəhm̄tin, mətəu səniamə e suaru rəha nolien təuvir min rəha Epraham. Nəmə nolien təuvir min in suaru rəha nəhruahruian, kəni Epraham təhrun nagət əfəriən ohni. Mətəu e nəhm̄ti Uhḡin, ko Epraham təsəfəriən ohni. Mətəu e nəhm̄ti Uhḡin, ko Epraham təsəfəriən o nati kəti.

⁴ Nian iətəmiimi kəti tatol uək o nətəouiən, kəni rəhan iərmənig təsanian məmə rəhan nətəouiən in neanien kəti kəm in, mətəu iərmənig təkəikēi məfən nətəouiən o rəhan uək. ⁵ Mətəu kitah kəsotolien uək məmə okəhuva motəhruahru e nəhm̄ti Uhḡin. Kitah kotəhatətə əmə e

3:22 Kəl 2:16 3:24 Rom 5:1 3:29 Rom 10:12 3:30 Dut 6:4; Kəl 3:20 3:31 Mat 5:17 * 4:1 E japtə u, Pol tətətkəikēi mətəghati kəm nətəm Isrel məmə nolien rəha Uhḡin o nolien nətəmiimi kəutəhuva məutəhruahru e nəhm̄tin e nəhatətəian, mətəu kəsənian məmə e natimnati min iətəm ilah kəutol. Uhḡin təməfəri iətəmiimi agin mil keiu, Epraham mine Tefit. Uhḡin təmol ilau kuəhruahru e nəhatətəian rəhalau. 4:2-3 Jen 15:6; Kəl 3:6 4:2-3 1Kor 1:31

Uhgin, kəni in tatol məmə kitah kəhuva motəhruahru e rəhatah nəhatətəiən. Uhgin pisin əmə in tatol nətəmi min u kotərah kəutəhuva məutəhruahru e nəhmtin. ⁶ Təfit in min təməghati e nati u nian in təməni pətigəm məmə nəuviriən pəhriən tatuvən o iətəmi iətəm Uhgin tətəni məmə in təhruahru e nəhmtin, mətəu səniəmə e noliən təuvir iətəm iətəmi u təmol. In təməni məmə,

⁷ “Nəuviriən pəhriən tatuvən o nətəmi min u Uhgin təməfəl rəhalah noliən tərəh, kəni in təmalu e rəhalah təfəgə tərəh.

⁸ Nəuviriən pəhriən tatuvən o iətəmi u lər-mənig təsəskəlīmīən e nikin rəhan təfəgə tərəh.”

⁹ Intəh. Kitah kəmotəgħtati e noliən təuvir min, kəni rəueiu kotəghati e nəhgi-pəniən.

? Nikitəmah təhti məmə nəuviriən pəhriən əha in rəha nətəmi əmə u kəməhgi=pən ilah, nətəm Isrel, uə nəuviriən pəhriən əha, in min rəha nətəmi kəsəhgi-pəniən ilah, Nanihluə min? Əuəh, rəha Nanihluə min. İəmatəni məmə, Uhgin təməni məmə Epraham in təhruahru e nəhmtin mətəu-inu e rəhan nəhatətəiən.

¹⁰ ? Kəni mətəu Uhgin təməni e nian pəhruvən məmə Epraham in təhruahru, nian kinəhgi=pən rəkis uə nian kəsəhgi=pən əhanəhiən? Uhgin təmaupən məni lanəha, uərisig kəpanəhgi=pən.

¹¹ ? Kəni təməhgi=pən Epraham o nak? In nəmtəiən əmə iətəm təməgəhun pəhriən məmə in tinəhruahru rəkis e nəhmti Uhgin e rəhan nəhatətəiən. Tinəhruahru rəkis, kəni uərisig kəmanəhgi=pən.

Kəni tol lanəha, in tatə rəha nətəmi rəfin nətəm kəsəhgi-pəniən ilah, mətəu kəutəhatətə e Uhgin, kəni in tətəni məmə ilah kotəhruahru e nəhmtin e nəhatətəiən rəhalah. ¹² Kəni in tatə rəha nətəmi nəuvein min, ilah nətəm kəməhgi=pən ilah, inu nətəm Isrel. Mətəu in səniəmə rəhalah tatə mətəu-inu kəməhgi=pən ilah, mətəu in rəhalah tatə mətəu-inu ilah min kəutohtəu=pən suaru rəha nəhatətəiən. Aupən ikin, rəhalah tatə Epraham təmitəu=pən suaru u nian kəsəhgi=pən əhanəhiən.

¹³ Uhgin təmol nəniəskasikīən kəm Epraham mine rəhan min nəuaniləuis

min məmə niftəni otuva rəhan o nian kəti. Mətəu Lou səniəmə suaru iətəm nəniəskasikīən u otuva mol nipəhriənən lan. In otuva mol nipəhriənən e nəhruahru iətəm təmsipən e suaru rəha nəhatətəiən. ¹⁴ Tol lanəha mətəu-inu məmə nəniəskasikīən u tətuva matol nipəhriənən o nətəmi nətəm kəutarəriə əmə e Lou, kəni nikiləh təhti məmə ilah kotəhruahru lan, kəni suaru rəha nəhatətəiən in nati əpnəpin əmə, kəni nəniəskasikīən tol nati əpnəpin əmə lan. ¹⁵ Mətəu nəghatiən u, in nipəhriənən: Lou tətəni məmə nalpinīən mine niəməha rəha Uhgin tatuvən o nətəmi nətəm kəutatəghli Lou, kəni ikin min rəfin Lou əha ikin, nətəmi kəutatəghli. Tol lanəha, noliən rəha nitəu-pəniən Lou rəha nətəm Isrel tatiuvi=pə nalpinīən mine niəməha rəha Uhgin, kəni təsolīən məmə nəniəskasikīən otuva mol nipəhriənən.

¹⁶ Tol lanəha, nəniəskasikīən tətuva matol nipəhriənən e nəmiəghīən rəhatah e suaru rəha nəhatətəiən məmə nəniəskasikīən otuva e nəuviriən iətəm Uhgin tətətuati lan kəm tah, kəni kitah kotəhrun pəhriən məmə rəhan nəniəskasikīən in rəha nəuaniləuis min rəfin rəha Epraham†, səniəmə rəha nətəmi min əmə u nətəm Uhgin təməfən Lou kəm lah, mətəu rəha nətəmi min u, ilah min nətəm kəutohtəu=pən suaru rəha nəhatətəiən rəha Epraham. In rəhatah ərəfin tatə. ¹⁷ Təhmen e Nauəuə Rəha Uhgin iətəm tətəni məmə, “İəmol ik nəkuva tipī nətəmi tepət.” E nəhmti Uhgin, Epraham in rəhatah tatə. In təməhatətə e Uhgin iətəm tətəfən nəmiəghīən kəm nətəm kəməhmis, kəni in təhrun noliən natimnati e nati agin tikə.

¹⁸ Uhgin təməniəkis kəm Epraham məmə in otuva tatə rəha nəuaniləuis min tepət, kəni namipin min okotepət motəpirəkis. Kəni Epraham təmələhu=pən rəhan nətəliğin təskasik e Uhgin məhatətə iəkis lan məmə nəghatiən rəhan, in nipəhriənən, nati əpnəpin in tiəkis agin məmə nəniəskasikīən otuva mol nipəhriənən. ¹⁹ Nəhatətəiən rəhan təseiuaiuən, nati əpnəpin in təhrun məmə nipətīn tinəuəhli minəhmen əmə o nimisiən mətəu-inu rəhan nu iuəkīr o uan-

4:8 Sam 32:1-2 4:11 Jen 17:10-11 4:13 Jen 17:4-6; 22:17-18; Kəl 3:29 4:14 Kəl 3:18 4:15 Rom 3:20; 5:13

† 4:16 Inu nətəm Isrel mine Nanihluə min u nətəm kəutohtəu=pən suaru rəha nəhatətəiən.

4:16 Kəl 3:7 4:17 Jen 17:5 4:17 Jon 5:21 4:18 Jen 15:5 4:19 Jen 17:17

hanrit, kəni təhrun məmə Serə tinapirəkis ikin katemək ikin kəni ko təseməkian.

²⁰Epraham rəhan nəhatətəian təməsauit-auitən e nəniəskasikian rəha Uhgın. Nipəhrrianən, rəhan nəhatətəian təmeviə muva məskasik təhmin min, kəni mətəfən nəni-vivian kəm Uhgın. ²¹In təməhrun vivi e nikin məmə Uhgın tatos nəsanəian o noliən rəhan nəniəskasikian tuva mol nipəhrrianən. ²²O nati əha inəha, “Uhgın təməni məmə Epraham in təhruahru e nəhmtin e nəhatətəian rəhan.” ²³Nəghatən u iətam tətəni məmə, “Uhgın təməni məmə Epraham in təhruahru e nəhmtin,” kəməsətəian məmə rəha Epraham pisin əmə, ²⁴mətəu kəmətei min məmə rəhatah, iətam Uhgın otəni məmə kitah okotəhruahru e nəhmtin, kitah nətəm kəutəhatətə lan, inu Uhgın u təmosmiəgəh İesu İərmənig rəhatah e nimisian. ²⁵Kəmegəhan=pa e İesu tuva mimis o təfəgə tərəh min rəhatah, kəni Uhgın təmol in təmiəgəh min e nimisian məmə in otol suaru məmə kitah okotəhruahru e nəhmtin.

5

Nəməlinuian mine nəgəianən

¹Tol lanəha, Uhgın təməni məmə kitah kotəhruahru e nəhmtin e nəhatətəian, mətəu-inu kitah kəutəhatətə e nati u İesu Kristo təmol o tah. Kəni rəueiu, kitah Uhgın kəutatig e nəməlinuian. ²Kitah kəməutəhatətə e İesu Kristo, kəni in təmos itah kəhuva e nəhmti Uhgın məmə okotos nəuvirən iətam Uhgın təmətuati lan kəm tah. Kəni nəuvirən əha, kəutatig lanəha rəueiu. Kəni kitah kotagien mətəu-inu kitah kotəhrun vivi əgin məmə okotos nəpətiən əhagəhəg rəha Uhgın. ³Kəni nati kəti min, kitah kəutagien əmə nian kəutatig e nian əskasik min mətəu-inu, kitah kotəhrun məmə nian əskasik min kəutasiru e tah məmə okotəhtul əskasik e nərahian. ⁴Kəni nian kəutəhtul əskasik, Uhgın, nikin tagien o tah. Kəni nian kotəhrun məmə Uhgın nikin tagien o tah, kəni kitah kotələhu=pən rəhatah nətəligien təskasik e Uhgın. ⁵Kəni natimati iətam kəutələhu=pən rəhatah nətəligien təskasik e Uhgın ohni, kotəhrun məmə okəhuva motol nipəhrrianən mətəu-inu, in təməfa

Narmin Rəhan kəm tah, kəni Narmin tətəfa nolkeikeiən rəha Uhgın təriaueh e nikitah.

⁶Kəni aupən, rəhatah nəsanəian təmatikə əhanəh o nosmiəgəh aruian itah, mətəu e nian əhruahru iətam Uhgın təməni, kəni Kristo təmimis o nosmiəgəhian itah nətəm kotərəh u kəsotisiaian Uhgın. ⁷E rəhak nətəligien, in nati tiəkis əgin məmə iətəmi kəti otegəhan məmə in otimis o iətəmi kəti min nati əpnəpin rəhan noliən təhruahru. Mətəu nəmə təhro iətəmi kəti otimis o iətəmi kəti min iətam rəhan noliən təuvir əgin o nətəmini. ⁸Mətəu Uhgın təməgətun rəhan nolkeikeiən əsoli kəm tah e noliən u məmə, nian kitah nətəmi kəmətul əhanəh təfəgə tərəh, kəni Kristo timis o tah.

⁹Tol lanəha, Uhgın təmol itah kotəhruahru e nəhmtin e nira Kristo iətam təmaiu nian təmimis o tah. Kəni mətəu-inu nati u in nipəhrrianən, kitah kotəhrun vivi məmə Kristo otosmiəgəh itah e niəməha mine nalpinian rəha Uhgın e naunun nian. ¹⁰Nian kəmətul tikimir kitah Uhgın, mətəu in təmol itah kəhuva rəhn-niəli min mətəu-inu Nətin təmimis. Kəni mətəu-inu təmol itah kəhuva rəhn-niəli min, nati kəti iətam tapirəkis inu məmə kitah kotəhrun vivi məmə Uhgın otosmiəgəh itah e nalpinian mine niəməha rəhan, mətəu-inu Kristo tətəmiəgəh. ¹¹Kəni nati kəti min, nikitah tagien məmə kəməhuva kətiəh kitah Uhgın e İərmənig rəhatah İesu Kristo, iətam Uhgın təmivi=pa itah lan kəhuva rəhn-niəli min.

Atəm təmivipa nimisian, kəni Kristo təmos nəmiəgəhian

¹²Aupən əgin, suah u Atəm, təmol təfəgə tərəh, kəni tol lanəha, iətəmi kətiəh əmə u təmos təfəgə tərəh muva e nəhue niftəni. Kəni təfəgə tərəh təmələs nimisian muva ikin. Kəni tol lanəha, nətəmini rəfin okotəkeikei mohmis mətəu-inu ilah rəfin kautol təfəgə tərəh. ¹³Nipəhrrianən, nətəmini kəmotol təfəgə tərəh uərisig Uhgın təmənəfa Lou. Uhgın in təməsakiliən rəhalah noliən məmə tərəh, kəni məsətəi rəkis-pənian məmə rəhalah kəti təfəgə, mətəu-inu e nian əha lou tikə əhanəh məmə okotəgəhli. ¹⁴Mətəu nati əpnəpin Uhgın təməsətəi rəkisən təfəgə

tərah min rəhalah, nətəmini nətəm kəu-
tatig e nian rəha Atəm mətəuərus=pa
Mosis, ilah rəfin kəməhmis. Əuəh, nati əp-
napin nətəmi min əha kəməsotolien təfagə
tərah təhmen e təfagə tərah rəha Atəm
iətəm təməhti nəghatien pəhriən rəha
Uhgın, mətəu ilah rəfin kəməhmis.*

E nolien min nəuvein, Atəm in təhmen e
Kristo iətəm təmərisig lan, mətəu-inu nati
nak iətəm Atəm təmol, tatuvən o nətəmini
rəfin, təhmen=pən əmə məmə nati nak
Kristo təmol tatuvən o nətəmini rəfin.
¹⁵ Mətəu nati nak Uhgın təməfa tol pisin
agin e təfagə tərah rəha Atəm. Təfagə tərah
rəha suah kətiəh əmə u, Atəm, təmiuvi=pa
nimisən o nətəmini təpət, kəni inu in nati
asoli. Mətəu nati asoli tapirəkis, in nəu-
virien asoli rəha Uhgın iətəm in təmean pik
kəm nimenin nətəmini təpət lan o nəfəlien
təfagə tərah rəhalah, kəni nati əha təmuva
e nəuvirien rəha iətəmi kətiəh əmə u, İesu
Kristo.

¹⁶ İəkəni min məmə, nəuvirien asoli
rəha Uhgın iətəm in təmətuati lan kəm
nətəmini, in tol pisin agin e nəua təfagə
tərah rəha iətəmi kətiəh əmə əha. Suah
u təmol təfagə tərah kətiəh əmə, kəni
Uhgın təmakil muh mələhu nəghatien
lan məmə nətəmini rəfin otəkeiki mo-
tos nalpinien o rəhalah təfagə tərah min.
Mətəu uərisig, nati əpnəpin nətəmini təpət
kəmautol təfagə tərah təpət, əupən müvən
mətəuərus rəueiu, kəni Uhgın təməfa nati
təuvir agin kəm tah, kəni təmol məmə ki-
tah kəthruəhru e nəhmtin, kəni rəhatah
nalpinien tikə. ¹⁷ Nipəhriənien məmə təfagə
tərah rəha iətəmi kətiəh əmə, Atəm, tə-
mol nimisən tətərmənig e nətəmini rəfin,
kəni inu nati asoli. Mətəu nati asoli kəti
min tapirəkis məmə, nati iətəmi kətiəh
əmə təmol, inu İesu Kristo. Nətəmini
rəfin nətəm kəutos nəuvirien rəha Uhgın
iətəm in təmətuati əpnəpin əmə lan kəm
lah, kəni mətəhatətə məmə Uhgın tatol
ilah kəutəhruəhru e nəhmtin, ilah okotos
nəmiəghien itulin. Kəni ilah Kristo, oko-
tərmənig e natimnati rəfin.

* ^{5:14} Təfagə rəha Atəm in nəhtien nəghatien əhruəhru pəhriən rəha Uhgın. Uərisig,
nətəmini kəutol təfagə tərah, mətəu Uhgın təməsəghati əhruəhruən kəm lah təhmen
e Atəm. ^{5:14} Jen 3 ^{5:18} 1Kor 15:22 ^{5:19} Aes 53:11 ^{5:21} Rom 6:23 * ^{6:1} Inu in nati asoli kəti
u nətəm İsel kəsotolkeiəni e nəghatien rəha Pol. In tətəni məmə Uhgın in tatosmiəgh
iətəmini e nolkeiəni rəhan, mətəu səniəmə e natimnati təuvir min nətəmini kəutol.
İlah kəutəni məmə nəmə tol lanəha, kəni nətəmini okotol əpnəpin əmə təfagə tərah min!
Konu, ilah kəutəni məmə nətəliəni rəha Pol təsəhruəhruən.

¹⁸ Əuəh, təfagə tərah kətiəh əmə rəha
Atəm təmol məmə Uhgın təmakil muh
mələhu nəghatien rəha nətəmini rəfin
məmə okotəkeiki motos nalpinien. Kəni
e nolien əhmen-əhmen əmə, nati əhruəhru
kətiəh əmə rəha Kristo təmol suaru məmə
nətəmini kəthruən məhuva mətəhruəhru
e nəhmti Uhgın. Kəni nəhruəhruən
əha, tatol məmə nətəmini rəfin kəthruən
nosien nəmiəghien itulin. ¹⁹ Nətəmini
təpət kəməhuva nol təfagə tərah min
mətəu-inu iətəmi əha Atəm təməhti nəuia
Uhgın. Mətəu nətəmini təpət okəhuva
mətəhruəhru e nəhmti Uhgın mətəu-inu
iətəmi kəti min, Kristo, təmol nəuia Uhgın.

²⁰ Uhgın təməfa Lou məmə təfagə tərah
otuva mol iahgin, kəni məmə nətəmini
okotəhruən nolien tərah min rəhalah.
Mətəu nian təfagə tərah təmuva mol
iahgin, nəuvirien iətəm Uhgın təmətuati
əpnəpin əmə lan təmuva iahgin təhmin
min mapirəkis, ²¹ məmə nəuvirien otəri
mapirəkis təfagə tərah min. Təfagə
tərah təmətərmənig e nətəmini rəfin
mətiuvi=pa nimisən e lah. Mətəu rəueiu
nəuvirien iətəm Uhgın təmətuati lan kəm
tah otərmənig, kəni nəuvirien əha otol
məmə nətəmini okotəhruəhru e nəhmti
Uhgın, kəni motos nəmiəghien itulin e
İesu Kristo rəhatah İərmənig.

6

Nəsanəniən rəha təfagə tərah ko
təsəlis-ərainien itah

¹ ? Kəni tol lanəha o nati əha, kitah
okotəhrəni? Nətəmini nəuvein okotəni
məmə, “Təuvir məmə okotəkeiki əmə e
nolien təfagə tərah mətəu-inu Uhgın otəfa
rəhan nəuvirien təpət min kəm tah lan.”
?Mətəu kitah okotəni nəghatien təhmen e
nati u? * ² !Kəpə, təsəhruəhruən! Nian
təfagə tərah tətəlkut məmə otuvi=pən itah
tərah ikin, kəni nikitah təkəiki məhti
məmə, təhmen əmə məmə kəməhmis rəkis
lan e təfagə tərah, kəni ko kəsotolien
nəuiən rəueiu. ³ Nəkotəhruən uə kəpə məmə,

kəmol bəptais e tah, kəni bəptais əha tətəgəhun məmə kitah kəməhuva kətəh kitah Kristo. Kəni nian Kristo təmimis, təhmen əmə məmə kitah kəməhmis kitah min, u nipətin tənə məmə nəmiəgəhian rəhatah e noliən təfagə tərəh, in təmimis. ⁴ Tol lanəha, nian kəmol bəptais e tah, in təhmen məmə kəməhmis, kəni kitənim itah kitah Kristo. Kəni Ughin Tatə təmosmiəgəh Kristo e nimisiən e nəsanəniən asoli rəhan. Kəni təhmen-əhmen əmə məmə Kristo təmiəgəh min, kitah kotəhrun nitəu-pəniən suaru rəha nəmiəgəhian vi.

⁵ Tol lanəha mətəu-inu, kəməhuva kətəh kitah min e nimisiən rəhan, kəni okəhuva min kətəh kitah min e noliən iətəm Ughin təmosmiəgəh in lan e nimisiən. ⁶ Kitah kotəhrun məmə nian kəməhti=pən Kristo e nigə kəməluu, kəməhti=pən ilah rəhatah nəmiəgəhian rəha noliən əuas min məmə, otəəkən noliən əuas rəhatah iətəm tolkeikei pik təfagə tərəh, rəhatah nəmiəgəhian rəha noliən əuas əha təmimis. Kəni təmol məmə təfagə tərəh otəsarmənig minien e tah, ⁷ mətəu-inu iətəmini iətəm təmimis, nəsanəniən rəha təfagə tərəh təsarmənig minien lan.

⁸ Mətəu-inu kəməhmis kitah Kristo, kəni tol lanəha, kotəhatətə məmə okotəmiəgəh kitah min rəueiu, mine nian iətəm təpanuva. ⁹ Kotəhatətə lanəha mətəu-inu kotəhrun məmə Ughin təmosmiəgəh Kristo e nimisiən, kəni tol lanəha ko təsimis minien. Nimisiən təsarmənig minien lan. ¹⁰ In təmimis mau kətəh əmə, kəni e nimisiən rəhan təmos rəkis nəsanəniən rəfin rəha təfagə tərəh. Mətəu tətəmiəgəh rəueiu, kəni e nəmiəgəhian rəhan, in təməmiəgəh məmə otəfəri nərgi Ughin.

¹¹ Kəni e noliən əhmen əmə əha, nikitəmah təkeikei məhti itəmah məmə nəməhmis e təfagə tərəh. Təfagə tərəh, rəhan nəsanəniən tikə o niuvi-pəniən itəmah. Mətəu e nəmiəgəhian rəhatəmah əha rəueiu, nikitəmah təkeikei məhti itəmah məmə nəutəmiəgəh e Ughin mine noliən vi mətəu-inu nəmautol kətəh itəmah Kristo İesu, kəni noliən vi əha otəfəri nərgi Ughin.

¹² Tol lanəha, sotegəhanian məmə təfagə tərəh tətərmənig e nipətitəmah u nautos rəueiu iətəm otəpanimis nian

kəti. Sotegəhanian məmə onautol nəuia nətəligian tərəh rəha nipətitəmah. ¹³ Kəni sotegəhan minien e nipətitəmah min məmə nautol təfagə tərəh lan. Mətəu otegəhan=pən e nəmiəgəhian rəhatəmah rəfin kəmə Ughin, mətəu-inu itəmah nətəmini nətəm Ughin təməmkirəkis itəmah e nimisiən məmki=pən itəmah e nəmiəgəhian. Kəni otegəhan e nipətitəmah min məmə okotol noliən min iətəm kotəhruru e nəhmte Ughin. ¹⁴ Tol lanəha mətəu-inu, təfagə tərəh otəsarmənigian e təmah mətəu-inu, nəsotatig əhgəliən Lou iətəm təsasiruiən e təmah məmə nəsotolien təfagə tərəh. Mətəu nəutətig əhgəl nəuvirien iətəm Ughin tətətuati lan kəmə təmah, kəni e nəuvirien əha, in otəsiru e təmah məmə nəsotolien təfagə tərəh.

Iol əhrui min rəha noliən əhruru

¹⁵ ? Kəni rəueiu iətəni min məmə, kitah okotəhrəni? Nəmə iətəni kəti otəni məmə, pəh okotol təfagə tərəh mətəu-inu, Lou təsarmənigian e tah, mətəu nəuvirien əmə rəha Ughin iətəm tətətuati lan kəmə tah tətərmənig e tah. ! Kəpə, təsəhruru! ¹⁶ Nəkotəhrun uə kəpə məmə, nian nəutegəhan=pən e təmah kəmə iətəni kəti məmə nautol nəuiən, kəni itəmah rəhan noliən əhrui min, kəni itəmah noliən əhrui min rəha iətəni u nautol nəuiən. Suaru keiu o nitəu-pəniən. E suaru kəti, nəutəhuva motəhmen e noliən min rəha təfagə tərəh, kəni suaru u tatuvən o nimisiən. Kəni e suaru kəti min, nəutəhuva motəhmen e noliən əhrui min rəha noliən nəuia Ughin, kəni suaru u tatuvən o nəhruru e nəhmte Ughin.

¹⁷ Kitah kəutəni-vivi Ughin məmə nati əpnəpin əpən nəmautol motəhmen e noliən əhrui min rəha təfagə tərəh, mətəu uərisig, nəmotəuhlin itəmah məmə onəkotol e nikitəmah rəfin nəgəhunian iətəm iəmətəgəhun itəmah lan. ¹⁸ Ughin təmitis itəmah e təfagə tərəh, kəni təfagə tərəh, rəhan nəsanəniən tikə o nərmənigian e təmah. Kəni nəməhuva motəhmen e noliən əhrui min rəha noliən min iətəm kotəhruru e nəhmte Ughin.

¹⁹ İətgəhati e nətəligian min iətəm nətəmini kotəhrun, inu iol əhrui mine iətəni asoli, mətəu-inu nətəligian

6:3 kəl 3:27 6:6 kəl 5:24

6:11 2Kor 5:15; Kəl 2:19

6:12 Jen 4:7

6:13 Rom 12:1

6:14 1Jon 3:6

† 6:15 Afin-to e futnot e Rom 6:1.

6:16 Jon 8:34; 2Pitə 2:19

rəhatəmah təsəhmenian o nəhrunian natimnati rəha Uhgín. Aupən ikin, nəmotegəhan e nipətitəmah məmə ilah iol əhruiñ rəha noliñ min iətəm tatol naulisian əmə, mine iol əhruiñ rəha nərahian iətəm tətəri tepət. Mətəu rəueiu otegəhan=pən e lah məmə ilah iol əhruiñ rəha noliñ iətəm kotəhruahru, kəni nəkəhuva nətəmini nətəm Uhgín təmələhu kalin rəkis məmə rəhan min.

²⁰ Nian itəmah nəmautol iol əhruiñ rəha təfagə tərəh, noliñ iətəm təhruahru e nəhmti Uhgín təsarməniğian e təmah. ²¹ ? Nəuan nəuviriñ nak nəmotos e nəmiəğəhian rəhatəmah e noliñ tərəh min iətəm nətaulis ohni əha rəueiu? ! Nəuan noliñ tərəh min əha, in nimisian əmə! ²² Mətəu rəueiu, Uhgín təmtis itəmah e təfagə tərəh, kəni nəməhuva iol əhruiñ min rəhan, kəni nəuan nəuviriñ iətəm nəutəhli, tatit itəmah məmə nəkəhuva nətəmini rəha Uhgín e nikitəmah rəfin. Kəni uərisig lan, onautos nəmiəğəhian itulin. ²³ Tol lanəha, mətəu-inu nətəuoiñ rəha təfagə tərəh in nimisian, mətəu nəanəñ rəha Uhgín in nəmiəğəhian itulin e Kristo Iesu rəhatəh iərməniğ, kəni Uhgín tətəan ərafin nəmiəğəhian itulin u e nikin əğian.

7

Lou təsarməniğian e tah

¹ Piak min mine nəuviniñ min. Itəmah nəkotəhrun noliñ rəha lou. Lou min kəutarməniğ e nətəmini nian ilah kəutəmiəğəh əmə. ² Təhmen e nati u. Nəmə pətan kəti iətəm təmol marit, lou tətəni məmə in rəhan əmə əha iərman nian in tətəmiəğəh. Mətəu nəmə iərman əha timis, kəni lou rəha marit təsaskəlīm minian pətan əha, kəni in təhrun nitəu=pən minian iərman pisin kəti. ³ Mətəu nəmə in tatitəu=pən iərman pisin kəti nian rəhan iərman tətəmiəğəh əhanəh, kətəni məmə in tətərkən rəhan iərman. Mətəu nəmə rəhan iərman təmimis, lou əha rəha marit təsaskəlīm minian pətan əha, kəni

nati əpnəpin tatitəu=pən iərman pisin, in təsərkəniñ rəhan iərman aupən.

⁴ Piak min mine nəuviniñ min. E noliñ əhmen-əhmen əmə, mətəu-inu niniñ kətiəh itəmah Kristo, təhmen əmə məmə itəmah nəmohmis itəmah min e nigī kəməluau. Kəni mətəu-inu nəmohmis, Lou rəha Mosis təsaskəlīm minian itəmah əha rəueiu. Uhgín təmtis itəmah o nitəu-pəniñ əhruahru natimnati rəfin əğin e Lou məmə Uhgín otosmiəğəh itəmah. Kəni itəmah nəkotəhmen=pən əmə e pətan kəti iətəm rəhan iərman in təmimis, kəni rəueiu in təsolian marit, kəni in təhrun nitəu-pəniñ iərman pisin. Rəhatəmah iərman aupən, in Lou. Mətəu rəueiu, itəmah nəutohtəu=pən iətəmi pisin u Kristo, iətəm Uhgín təmosmiəğəh e nimisian. Kəni nəutohtəu=pən in məmə nəkotəuə nəuan təuvir, iətəm in noliñ təuvir min iətəm kəutisai Uhgín.

⁵ Nian nətəliğian tərəh rəha iətəmini* tətərməniğ e tah, nətəliğian tərəh min rəhatəh kəutiivi=pən itəh məmə okotol noliñ tərəh min e nipətitəh. Kəni nian Lou tətəni məmə okəsotolian noliñ tərəh min əha, tol məmə nikitəh tətəhti pik noliñ tərəh min, kəni kəutolkeiki mautol təhmin noliñ tərəh min. Tol lanəha, kəmotol təfagə tərəh tepət. Kəni nəua təfagə tərəh min əha, in nimisian əmə. ⁶ Mətəu rəueiu, kitəh kəsotohtəu=pən minian Lou rəha Mosis məmə okotos nəmiəğəhian itulin, mətəu-inu təhmen əmə məmə kitəh kəməhmis e Lou əha. Kəni tol lanəha, Lou təsarməniğian e tah u rəueiu. Kəni rəueiu, kitəh iol əhruiñ min rəha Uhgín, mətəu kəsotohtəu-pəniñ suaru əuas o nitəu-pəniñ Lou iətəm in nati kəti əmə iətəm kəməte rəkis, mətəu kəutohtəu=pən suaru vi rəha Narmin Rəha Uhgín.

Lou tatol məmə nətəmini kəutol təfagə tərəh

⁷ ? Kəni ko, kitəh okotəhrəni? ? Lou in nati tərəh mətəu-inu tatol məmə kitəh kəutol təfagə tərəh? ! Kəpə, təsəhruahruəñ! Mətəu pəhriñ, iəu iəkəhrun əmə məmə təfagə tərəh təhro lanu mətəu-inu Lou

6:23 Rom 5:12,15 7:4 Rom 6:2,11 * 7:5 Nətəmini rəfin kəutol təfagə tərəh mətəu-inu nətəliğian tərəh rəha iətəmini tətətiğ e tah rəfin. Nətəliğian tərəh əha tatiivi=pən itəh məmə kəutol təfagə tərəh. Rəhatəh nəsanəniñ tikə məmə okəsotolian təfagə tərəh motol noliñ təuvir. Uhgín əmə təhrun nəfaiñ nətəliğian vi kəmə tah. 7:6 Rom 8:2; 6:4 † 7:7 E nəğhatiñ min rəha fəs 7:7-25, nian Pol tətəni “iəu,” mətəu nipəti nəğhatiñ u məmə in tətəğhati e nətəmini rəfin. 7:7 Eks 20:17; Dut 5:21; Jen 3

tätəgətuŋ iəu lan. Nəmə Lou in təməsəniən məmə iəsoliən noliən rəha nolkeikeiən nati kəti rəha iətəmi pisin, kəni ko iəsəhruniən noliən əha məmə təhro lanu.[†] ⁸ Mətəu təfagə tərəh təmaskəlim nəghatiən rəha Lou, mol rəhan lan ioluək, kəni təmol məmə noliən rəha nolkeikeiən nati kəti rəha iətəmi pisin təmuva tēpət e nikik. Mətəu nəmə Lou təmikə, kəni təfagə tərəh rəhan nəsanəniən təmikə lanəha, təhmen məmə təmimis.

⁹ Aupən ikin, nian iəmətəruu əhanəh Lou, nikik təsəhtiən təfagə tərəh rəhak, iəmətatig vivi əmə. Mətəu nian iəməhrun məmə Lou əha ikin, kəni nəsanəniən rəha təfagə tərəh təmuva məmiəgəh məskasik, kəni inəhrun məmə inimis rəkis, inəha iəu isəu o Uhgīn. ¹⁰ Kəni iəmeruh məmə Lou əha iətəm təmuva məmə otol iətəmini təmiəgəh, mətəu nīpəhriən iən təmiuvi=pa əmə nimisiən. ¹¹ Tol lanəha mətəu-inu, təfagə tərəh təmaskəlim nəghatiən rəha Lou, mol rəhan lan ioluək, kəni təmeiua lak. Nikik təməhti məmə nəmə iəməlkut o nītəu-pəniən Lou rəha Mosis, kəni iəkos nəmiəgəhiən itulin. Mətəu inəruu noliən, kəni e nəghatiən rəha Lou, iəkəikei mīmīs o təfagə tərəh min rəhak. ¹² Tol lanko, iəməgətuŋ məmə Lou təsim təmsipən e Uhgīn, kəni nəghatiən min rəha Lou kə-motsipən e Uhgīn motasim, mətəruahru, mətəuvir motasiru e nətəmini.

¹³ Kəni nəmə təhro iətəmi kəti otəni məmə, “? Təhro lanu məmə Lou in nati təuvir kəti, mətəu təmol məmə iəmimis, inəha iəu isəu o Uhgīn?” !Mətəu kəpə, təsəhruahru iən! Nian iəməhrun nəghatiən rəha Lou iətəm in təuvir, nikik təmuvən o noliən təfagə tərəh, kəni iəu iəmol təfagə tərəh iətəm nəuan in nimisiən. Tol lanəha, təfagə tərəh təmol məmə iəkimis. Kəni rəueiū iəkəhrun məmə noliən tərəh min rəhak, ilah təfagə tərəh pəhriən. Kəni nian iəmeruh nəghatiən rəha Lou, inəhrun məmə təfagə tərəh in nati tərəh agin.

¹⁴ Kitah kotəhrun məmə Lou təmsipən e Uhgīn. Mətəu iəu, iəu iətəmini əmə. Kəni kətuati lak məmə iəu iol əhruiŋ kəti, kəni təfagə tərəh in rəhak iətəmi asoli.

¹⁵ Nian min nəuvein, iəsəhruniən natim-nati iətəm iətol, mətəu-inu nati təuvir min iətəm iəkəikei məmə iəkə, iəsoliən,

mətəu iətol əmə nati iətəm iəsəikeiən. ¹⁶ Iəkəhrun vivi məmə təfagə tərəh iətəm iətol in nati tərəh, kəni iəsəikeiən məmə iəkə. Kəni nian iətəu tərəh e nikik o təfagə tərəh u, in nəmtətiən kəti məmə Lou tətol rəhan uək, kəni Lou in nati təuvir kəti. ¹⁷ Tol lanəha, səniəmə iəu iətəm iətol təfagə tərəh min, mətəu noliən rəha təfagə tərəh iətəm tətətig e rəhak nətəligiən nian rəfin, tətol məmə iəkə noliən tərəh min. ¹⁸ Iəkəhrun məmə nətəligiən tərəh rəhak otəsəgəhaniən məmə iəkə nati təuvir kəti. Iəkəhrun in nīpəhriən iən mətəu-inu iəkəikei məmə iəkə nati iətəm təuvir, mətəu ko iəsoliən. ¹⁹ Nati nak iətol səniəmə in nati təuvir iətəm iəkəikei məmə iəkə, mətəu iətol əmə təfagə tərəh iətəm iəsəikeiən məmə iəkə. ²⁰ Kəni nəmə iəkə nati nak iətəm iəsəikeiən məmə iəkə, səniəmə iəu pəhriən u iətol, mətəu təfagə tərəh iətəm tətətig lak tətol.

²¹ Tol lanəha, iəteruh məmə noliən kəti tətol uək e nəmiəgəhiən rəhak nian rəfin. Noliən əha tol lanəha məmə, nian iəkəikei məmə iəkə nati təuvir, mətəu təfagə tərəh uəha iuək iəhniəu tatiuvi=pən iəu e təfagə tərəh. ²² E nikik rəfin, iəkəikei Lou rəha Uhgīn, ²³ mətəu iəteruh min lou kəti min iətəm tətol uək e nəmiəgəhiən rəhak iətəm tətəluagin ilau rəhak nəhruniən, məlis iəu, mətol məmə iəu iol əhruiŋ rəha təfagə tərəh iətəm tətol uək e rəhak nəmiəgəhiən. ²⁴ !Kəsi, iətəu tərəh pik agin! Nipətik tolkeiə məmə iəkə təfagə tərəh. !Əui! ?Kəmə pəh otitis iəu e nolkeikeiən tərəh min əha iətəm tatit iəu e nimisiən mol iəu iətətig isəu o Uhgīn? ²⁵ !Pəh kotəni-vivi Uhgīn. Iəsu Kristo rəhatah iərməniŋ in otol!

Kəni tol lanəha, nəmiəgəhiən rəhak tol min lanu məmə, iəu iol əhruiŋ rəha Lou rəha Uhgīn e rəhak nətəligiən vi, mətəu e nətəligiən tərəh rəhak, iəu iol əhruiŋ rəha lou rəha təfagə tərəh.

8

Noliən rəha nītəu-pəniən Narmin Rəha Uhgīn

¹ Kəni nəua nəghatiən rəfin min əha tol min lanu lan, məmə Uhgīn tətəni məmə kitah kotəruahru e nəhmtin mətəu-inu kəutəhatə e nati iətəm Kristo təmol

o tah. Kəni tol lanəha, Uhgín ko tə-suhian, kəni məsələhuian nəghatian mə-solian nalpinian kəti rəha nətəmini min u kəməhuva kətiəh ilah Kristo Iesu, ² mətəu-inu nəsanənian rəha Narmin, iətəm tətəfa nəmiəghian vi kəm tah e Kristo Iesu, in təmitis itah e nəsanənian rəha təfagə tərəh mine nimisian. ³ Lou tərəru nitisian lanəha itah, mol itah kotəhruahru e nəhmti Uhgín mətəu-inu, kitah nətəmini əmə, kəni rəhatah nəsanənian tikə o nolian nati iətəm Lou tətəni. ! Mətəu nati iətəm Lou tərəru nolian, Uhgín təmoll! Inu, təmahli-pa Nətin əhruahru kəni təmuva iətəmini məhmen e tah.

Kəni Uhgín təmakil muh mələhu nəghatian mol nalpinian o təfagə tərəh iətəm kitah nətəmini rəfin kautol. In təmoll lanəha nian təmoll Nətin təmuva sakrifais o təfagə tərəh min rəfin rəhatah. ⁴ Uhgín təmoll lanəha məmə, nəghatian əhruahru min rəha Lou okəhuva motol nipəhrənian e nəmiəghian rəhatah iətəm kəsotəhtəu-pənian suaru rəha nətəlgian tərəh rəha iətəmini, mətəu kəutohtəu-pən suaru iətəm Narmin Rəha Uhgín tətəgətu itah lan.

⁵ Nətəmini nətəm kəutohtəu-pən nətəlgian tərəh rəha iətəmini, nətəlgian rəhalah tatuvən əmə o nati iətəm nətəlgian tərəh rəhalah tolkeikei nian rəfin. Mətəu nətəmini nətəm kəutohtəu-pən nolian iətəm Narmin Rəha Uhgín tolkeikei, nətəlgian rəhalah tatuvən əmə o nati iətəm Narmin Rəha Uhgín tolkeikei. ⁶ Nəmə nətəlgian tərəh rəha iətəmini in tətərməni lan, kəni iətəmi əha tatitəu-pən əmə suaru rəha nimisian. Mətəu nəmə Narmin Rəha Uhgín tətərməni e rəhan nətəlgian, kəni iətəmi əha tatitəu-pən suaru rəha nəmiəghian mine nəməlinuian. ⁷ Tol lanəha mətəu-inu, nətəlgian tərəh rəha iətəmini, tatol tikimir ilau Uhgín, mətəu-inu təsitəu-pəniəh lou min rəha Uhgín, kəni in tərəru agin nitəu-pəniəh. ⁸ Nətəmini nətəm kəutohtəu-pən nətəlgian tərəh rəha iətəmini, ko kəsotolian niki Uhgín tagian.

⁹ Mətəu itəmah nəsotəhtəu-pəniəh nətəlgian tərəh rəha iətəmini. Nipəhrənian məmə Narmin Rəha Uhgín

tətətig e təmah, kəni nəutohtəu-pən nolian iətəm Narmin Rəha Uhgín tolkeikei. Iətəmini iətəm Narmin Rəha Kristo təsatigian lan, in səniəmə iətəmini rəha Kristo. ¹⁰ Mətəu Kristo tətətig e təmah. Kəni nati əpnəpin nipətitəmah otəkeikei mimis o təfagə tərəh, mətəu narmitəmah tətəmiəgh mətəu-inu itəmah nəkotəhruahru e nəhmti Uhgín. ¹¹ Narmin Rəha Uhgín tətətig e təmah, inu Narmin Rəha Uhgín u iətəm təmoll Kristo Iesu təmiəgh min e nimisian. Nipəhrənian, nipətitəmah otimis nian kəti. Mətəu e Narmin Rəhan, Uhgín otəfinə min nəmiəghian e nipətitəmah.

¹² Piak min mine nəuvini min. Mətəu e natimnati min əha, kitah kotəkeikei motətig motohtəu-pən nati iətəm Uhgín tolkeikei, mətəu kəsotətigian motohtəu-pən nati iətəm nətəlgian tərəh rəha iətəmini tolkeikei məmə otol, ¹³ mətəu-inu nəmə nəkotətig motohtəu-pən nati iətəm nətəlgian tərəh rəha iətəmini tolkeikei, nəkotəkeikei mohmis. Mətəu nəmə e Narmin Rəha Uhgín nəkotəhamu nolian rəha iətəmini, kəni onəkotəmiəgh, ¹⁴ mətəu-inu nətəmini rəfin nətəm Narmin Rəha Uhgín tatit ilah, ilah nenəti Uhgín min.

¹⁵ Itəmah nəkotəhrun məmə inu in nipəhrənian mətəu-inu Uhgín təməfinə Narmin Rəhan kəm təmah, kəni Narmin təsolian itəmah nəkotəgin min e Uhgín, təhmen e iol əhrui nati kəti tətəgin e rəhan iətəmi asoli. Kəpə, mətəu Narmin rəhan təmoll məmə Uhgín təmahli itəmah. Kəni Narmin tatol məmə kitah kotəhrun nəniəh kəm Uhgín məmə, "Ik rəhatiməh tatə!" ¹⁶ Kəni Narmin aru Rəha Uhgín tətəni kəm narmitəmah məmə kitah nenəti Uhgín min. ¹⁷ Kəni mətəu-inu kitah nenətin min, kitah okotos natimnati təuvir min iətəm Uhgín təmələhu kalın məmə rəhatah. Kəni kitah Kristo okotos natimnati min əha. Kitah kotəhrun məmə inu nipəhrənian mətəu-inu kitah kautətu nəhməiəh kitah min, kəni ko kotəhrun məmə Uhgín otəfa nisaiəh kəm tah təhmen e iətəm otol e Kristo.

Nepətiəh əhəgəhəg
rəha Uhgín iətəm tətuva

8:3 Hip 4:15 8:3 Uək 13:37-39; Hip 2:14; 7:18; 10:1-2; Fil 2:7 8:4 Kəl 5:16,25 8:9 1Kor 3:16;
12:3 8:10 Kəl 2:20 8:13 Kəl 6:8; Kol 3:5 8:15 Mak 14:36; 2Tim 1:7 8:16 2Kor 1:22 8:17 Kəl
4:5-7; Nəh 21:7

¹⁸ Iokæhrun mæmæ nahlmæian iætəm kəutətig lan u ræueiu, okoteruh mæmæ ilah nati æpnəpin æmæ nian Uhgīn otol æpu nepətiən əhəgəhəg rəhan kəm tah. ¹⁹ Nipəhriənian, natimnati rəfin iætəm Uhgīn təmol, inu niftəni mine natimnati iætəm kauteviə lan, mine neai, mine nati miəgəh min, ilah kəutəhtahnin motolkeikei pik mæmæ okoteruh nian iætəm Uhgīn otol pətigəm mæmæ nenətin min u nipəh min.

²⁰ Kəutəsəl=pən lanəha mətəu-inu Uhgīn təmol mæmæ natimnati rəfin iætəm in təmol, ilah kəutətig e nəhlmi nərahian, motəruru nolien uək təuvir min iætəm rəhalah aupən ikin. Ilah kəsotolkeikeian lanəha, mətəu in Uhgīn iætəm təmol lanəha e lah. Kəni in təmolkeikei mæmæ ilah okotələhu=pən rəhalah nuhuinian lan, ²¹ mæmæ in otitis ilah e nəmnəmiətiən mine nimisian iætəm ilah kəutətig pəhriən lan. Kəni in otitis ilah lanəha mæmæ in təhrun nəfəniən nepətiən əhəgəhəg kətiəh æmæ kəm lah iætəm otəfən kəm nenətin min.

²² Kitah kotəhrun mæmæ aupən agin mətəuarus=pa əha ræueiu, natimnati rəfin iætəm Uhgīn təmol, kəutasək təhmen e pətan kəti iætəm tətətau nahlmæian mæmæ otələs nətin. ²³ Kəni səniamə natimnati min æmæ iætəm Uhgīn təmol, ilah kəutasək lanəha. Mətəu kitah min kəutasək lanəha, nati æpnəpin mæmæ Uhgīn təməfa rəkis nati təuvir kəm tah, u Narmin Rəhan. Kəni Narmin in nəuətin rəha natimnati təuvir agin min iætəm Uhgīn otəpanəfa nian kəti. Kəni ræueiu kəutəhtahnin e nian əhruahru mæmæ Uhgīn otegəhan=pa ərəfin kəm tah natimnati iætəm təməhli itah ohni. Kəni in otitis nipətitah əuas min, məfa in vi min.

²⁴ Təmətuəuin e nian Uhgīn təmosmiəgəh itah, kitah kəutələhu=pən əskasik rəhatah nuhuinian e natimnati min əha. Pəhriən, kitah kəsotos əhanəhian natimnati min u. Nəmə kinotos rəkis, kəni kəsotuhuinian ohni. ²⁵ Mətəu kəutələhu=pən rəhalah nuhuinian e nati kəti iætəm kəsotos əhanəhian, kəni motol rəhalah nətəligian təfəməh mətəhtahnin mautəhtul əskasik.

²⁶ Kəni təhmen mæmæ nolien rəha nuhuinian əha tətəsiru e tah, Narmin Rəha Uhgīn tətəsiru e tah e rəhatah nəpəouiən, təhmen lanu mæmæ, kitah kotəruru mæmæ nati nak kotəkeikei motəfaki ohni, mətəu Narmin Rəha Uhgīn tətəni rəhatah lan

nian kitah kəutəhkimis e nolien kəti iætəm nəghatiən tikə lan. ²⁷ Kəni Uhgīn iætəm in təhrun niki nətəmimi, in təhrun nati Narmin Rəhan tətəni, mətəu-inu Narmin Rəhan tətəfaki e nəfaki min tatitəu=pən nətəligian rəha Uhgīn.

Nətəligian rəha Uhgīn

²⁸ Kitah kotəhrun mæmæ, Uhgīn tatol mæmæ natimnati rəfin iætəm kəutəhuva, inko nati təuvir min mine natimnati tərəh min, ilah rəfin kəutəhuva o nasiruiən e tah nətəm kotolkeikei Uhgīn, inu kitah nətəmimi nətəm in təmauin e tah e nətəligian rəhan. ²⁹ Tol lanəha mətəu-inu, aupən aupən agin, Uhgīn tinitəpin rəkis itah, kəni e nian əha, in təməni mæmæ nolien rəhatah otuva məhmen e Nətin mæmæ nətəmimi tēpət okəhuva pian min mine nəuvinin min, kəni in ilis e tah rəfin. ³⁰ Kəni kitah u in təmaupən məni mæmæ okəhuva rəhan, in təmauin e tah. Kəni kitah u nətəm təmauin e tah, in təmol itah kotəhruahru e nəhmtin. Kəni kitah u nətəm təmol itah kotəhruahru, in otəfəri məfən nisaiən mine nepətiən əhəgəhəg rəhan kəm tah.

Nolkeikeian asoli rəha Uhgīn

³¹ Natimnati min rəfin əha kəutəgətin itah mæmæ, Uhgīn in tətəhtul=pa e tah, matol natimnati rəfin mæmæ ilah natimnati təuvir min e nəmiəgəhian rəhatah, kəni nati æpnəpin æmæ nəmə pəh tatol tikimir kəm tah. ³² In təməsəginian o Nətin əhruahru mæmæ otimis o tah rəfin, mətəu in təmegəhan æmæ lan. Kəni nəmə in təməfa Nətin kəm tah, kəni nati əkəku æmæ mæmæ in otean itah e natimnati min rəfin. ³³ ? Pəh təhrun nətu=pa min nəghatiən kəti mæmæ kitah kəmotol tərəh? Iətəmi kəti tikə, mətəu-inu, in Uhgīn iætəm təmol itah kotəhruahru, kitah nətəm in təmitəpin. ³⁴ ? Kəni pəh təhrun nələhuian nəghatiən mæmæ kitah kotəkeikei motos nəlpinian? Iətəmi kəti tikə, mətəu-inu Kristo Iesu təmimis o tah, kəni nati kəti min, Uhgīn təmosmiəgəh in e nimisian. Kəni ræueiu, in tətəharəg e nikali Uhgīn maru, ikin ima nisaiən mine nəsanəniən, mətəfaki kəm Uhgīn o tah.

³⁵ ? Nak təhrun nələs rəkisian itah e nolkeikeian rəha Kristo o tah? ?Nərahian, uə nian iəkis min, uə nərahian iætəm nətəmimi kautol kəm tah, uə nəumis, uə

rəhatəh nautə tikə, uə ikin tasilə ikin, uə nətəmini nətəm kəutərahin mōtohamu kitah? Kəpə. !Nati kəti tikə! ³⁶Nəmiəgəhian rəhatəh təhmen e nati Nauəuə Rəha Ughin tətəni māmə,

“Ughin. Nian rəfin, nətəmini kautolkeikei māmə okotohamu itimah o nərgəm. Itimah iəkotəhmen e sipsip min iətəm okotəhamu ilah.”

³⁷Nipəhrianian, e natimnati min ərəfin əha, Kristo iətəm tolkeikei itah, tatol māmə kitah kotapirəkis agin. ³⁸Kəni iəkəhrun vivi agin māmə nati kəti tikə agin təhrun nos rəkisian itah e nolkeikeian rəha Ughin, inu nimisian, uə nəmiəgəhian, uə nagelo min, uə iərmis min, uə natimnati iətəm tətəva əha rəueiu, uə natimnati iətəm otəpanuva, uə nəsanənian min rəfin, ³⁹uə natimnati əpəha ilis, uə natimnati ipai agin, uə nati kəti e natimnati rəfin agin iətəm kotatig, ko ilah rəfin kəsotəhrunian nos rəkisian itah e nolkeikeian rəha Ughin iətəm kautos e iərməniəg rəhatəh Kristo Iesu.

9

Pol təmolkeikei pik māmə nətəm Isrel okotəhatəta e Kristo

¹Kəni rəueiu iəkolkeikei māmə iəkəghati e rəhak min nətəmini u nətəm Isrel, māmə ilah tēpət kəmotəpəh Kristo.

Iatəni pəhrian mətəu-inu itimlau Kristo katəh əmə, iəseiuəian. Rəhak nətəlgian tətəni māmə nati u iatəni in nipəhrianian, kəni Narmin Rəha Ughin tətəgəhan lan.

²Nikik təmitəgit kəni mətəhmə pik o lah nian rəfin. ³Nəmə iəu iəkəhrun nosian nalpinian mine niāməha rəha Ughin, kəni inu otasiru e nətənimak min māmə okotəhatəta e Kristo, kəni nikik tagian əmə. Nipəhrianian, nikik tagian nəmə Ughin otos rəkis iəu e Kristo iətəm iəkolkeikei pik, nəmə in otasiru e nətənimak min māmə okotəhatəta lan. Iəkəni nəghatian u, “nətənimak min,” mətəu-inu e nipətin, ilah nətəm Isrel təhmen lak. ⁴Ilah nətəm Isrel, kəni natimnati təuvir min u rəhalah:

Ughin təməhli ilah māmə nenətin min, kəni təmol əpu rəhan nēpətin əhagəhag kəm lah, kəni məfən min nəniəskasikian min rəha nasiruiən,^{*} kəni məfən min Lou kəm lah, mine nəfakian əpəha e Nimə Rəha Ughin, mine nəniəskasikian min. ⁵Kəni tipilah min, ilah nətəmi asoli min rəha Ughin aupən, kəni e nipətin ikin, Kristo təmsipən e lah, kəni in Ughin iətəm in ilis e natimnati rəfin, iətəm okotəni-vivi əmə kətan naunun tikə. Əuəh.[†]

Suaru iətəm Ughin təmitəpin nətəmini lan

⁶Nətəm Isrel kəməsotəhatətan e Kristo, mətəu nolian əha təməsolian māmə nəghatian rəha Ughin təmei.[‡] Nətəmini rəfin nətəm kəutəni māmə Jekəp in kəha tərəh rəhalah, ilah kəutəni māmə ilah nətəm Isrel[§]. Mətəu səniəmə ilah rəfin u iətəm Ughin tətəni māmə ilah nenətin min, nətəmini pəhrian rəha Isrel. ⁷Kəni e nolian əha inəha, ilah nətəm kəmotəpən e Epraham, ilah səniəmə nətəmi pəhrian rəha Epraham. Mətəu Ughin təməni kəm Epraham māmə, “Namipim əhruahru otsipən e nira Aisək.” ⁸Nipəti nati u māmə, ilah u kəmotəpən e Epraham səniəmə ilah rəfin nenəti Ughin min. Mətəu nenəti Ughin pəhrian, ilah nətəmini nətəm kəmotair e nəniəskasikian rəha Ughin. Kəni ilah u namipi Epraham pəhrian. ⁹Tol lanəha mətəu-inu Ughin təməni əskasik kəm Epraham lanu, “E nian əhruahru lanu e nu iətəm tətəva, oiəkətilig=pa, kəni Serə tinaləs rəkis nətən kəti iərmən.”

¹⁰Mətəu nəghatian təsolian naunun u ikinu. Nəti Serə u Aisək təmit Rəpekə, kəni in təmələs mil-mil keiu. Rəhalau tatə u Aisək, kəha tərəh rəha nətəm Isrel. ¹¹Mətəu nian mil-mil mil u kəməsuair əhanəhian, kəni məsuol əhanəhian nati kəti iətəm təuvir uə tərəh, Ughin təməni=pən nəghatian kəti kəm Rəpekə. Kəni nəghatian u tətəgə-tun vivi māmə Ughin tətəpən nətəmini tatitəu=pən əmə rəhan nətəlgian, ¹²mətəu

8:36 Sam 44:22 9:3 Eks 32:32 9:4 Eks 16:10; 24:15-18; 33:12-23; 40:34-38 * 9:4 Nəniəskasikian rəha nasiruiən nəuvein tol lanu lan: (Noa) Jen 9:8-17; (Epraham) Jen 12:2-4; 15:9-21; 17:1-27; (Isrel) Eks 19-24; (Finehas) Nam 25:10-13; (Tefit) 2Saml 7:5-16; (Isrel — in vi) Jer 31:31-34.

† 9:5 Ikin min tēpət e Niutestimin, Pol tətəni-vivi Ughin nian tənəni māmə tətəuəin min nikin tətəhti in, təhmen e Rom 7:25; 8:31-39; 11:33-36. ‡ 9:6 Ughin təməniəskasik kəm Epraham, Aisək, mine Jekəp māmə namipin tərəh min rəhalah okotos nəuvirəin min rəha Ughin. Nəuvirəin min əha kəməhuva pəhrian e Iesu Kristo nian nətəmini kəutəhatəta lan. § 9:6 Isrel in nərgin kəti min rəha Jekəp. 9:7 Jen 21:12 9:8 Kəl 4:23 9:9 Jen 18:14

səniəmə kitah kəmotol nati təuvir kəti uə nati tərəh kəti. Uhgün təməni kəm Rəpekə məmə, “Nətim iətəmi asoli, otol əhruiñ kəm nətim in əkəku lan.” ¹³ Kəni inu tatitəu-pən əmə nəghatən e Nauəuə Rəha Uhgün iətəm tətəni məmə, “İəmitəpin Jekəp, mətəu iəməpəh Iso.”*

¹⁴ ? Okotəhrəni əha rəueiu? ? Okotəni məmə noliən rəha Uhgün təsəhruahruin? !Kəpə! Kotəhrun məmə in tatol təhruahru.

¹⁵ Uhgün təməni kəm Mosis məmə,

“İəu pisin əmə iəkitəpin nətəməmi nətəm oiaəkək əhruiñ ilah,

kəni iəu pisin əmə iəkitəpin nətəməmi nətəm oiaəkol nəuvirən kəm lah.”

¹⁶ Kəni tol lanəha, kitah kəsotosiən nəniəskasikiən rəha Uhgün o nati kəti iətəm kəutol, təhmen məmə kəutolkeikei pik in, uə təhmen məmə kitah kəutol uək ohni, kəpə. Kəutos əmə e nasəkəhruiñ rəha Uhgün. ¹⁷ E Nauəuə Rəha Uhgün, in tətəni kəm Fero, kig rəha İjip məmə, “İəmləfəri ik o nati kətiəh əmə məmə nətəməmi okotafu rəhak nəsanəniən e nəmiəgəhiən rəham, məmə nətəməmi okotəni pətigəm nərgək e nitanimtəni min rəfin.” ¹⁸ Kəni nıpəti nati u məmə, Uhgün rəhan nasəkien tēpət o nətəməmi nəuvein mətəu-inu in aru tolkeikei məmə otol lanəha. Kəni in tatol nətəməmi nəuvein məmə ilah kotəpəh nətəuiən rəhan nəghatən mətəu-inu in aru tolkeikei məmə otol lanəha.

¹⁹ Məta məmə itəmah kəti otətapuəh ohniəu məmə, “Nəmə Uhgün tatol nətəməmi nəuvein məmə ilah kotəpəh nətəuiən rəhan nəghatən, kəni ilah okotəkeikei motol lanəha. ? Kəni təhro Uhgün tətəni məmə ilah kəmotol təfagə tərəh?” ²⁰ Mətəu pəh iəkəni kəm ik məmə, ik iətəməmi əmə. Təhro nətagət rəkis əsanən e nəghatən rəha Uhgün. Nikiəmah təhti-to. Nilosi nati kəmol e nəuanəriəpig†, ko təsanən kəm iətəmi təmol məmə, “Nəməhro mol iəu məmə iəkol lanu lan?” ²¹ İətəməmi iətəm təmol natimnati e nəuanəriəpig, in təhrun nosiən nəuanəriəpig kəti mol nosinati lan keiu, kəti iətəm təuvir rəha noliən lafet, kəni kəti min rəha uək əpnəpin əmə.

²² Kəni Uhgün təhrun nitəu-pəniən noliən əha e nətəməmi. Nəmə in tolkeikei, in təhrun noliən ilah məmə otərəkən ilah. In tolkeikei məmə otol pətigəm məmə niəməha tatol o təfagə tərəh, kəni in otol nalpiniən asoli kəm nətəməmi nətəm kəutol təfagə tərəh. Mətəu nati əpnəpin in tatol lanəha, rəhan nətəligiən təfəməh məsol uəhaiən nalpiniən kəm lah nətəm kəutol məmə nikiñ otahmə. ²³ Rəhan nətəligiən təfəməh lanəha məmə in otol pətigəm nəuvirən asoli rəhan kəm nətəmi min u nətəm in tolkeikei məmə rəhan nasəkien otepət o lah. In təmol əpənə-pənə ilah aupən aupən agin məmə ilah okotətig e nəuvirən rəha Uhgün əpəha e nəgəu e neai. ²⁴ Inu kitah rəfin nətəm in təmitəpin, kəni səniəmə nətəm İsrəl əmə, mətəu Nanihlua min.

²⁵ Təhmen əmə e nati nak Uhgün təməni e Nauəuə u rəha Hoseə məmə,

“Nətəmi min əha u səniəmə rəhak min nətəməmi,

iəkəuin e lah məmə, ‘rəhak min nətəməmi.’ Kəni nətəməmi nətəm iəməsolkeikeiən ilah aupən,

iəkəuin e lah məmə, ‘nətəməmi nətəm iəkolkeikei.’

²⁶ Kəni ikinu əhruahru, iətəm iəməni kəm lah məmə, ‘İtəmah səniəmə rəhak min nətəməmi,’

nətəməmi okotəuin e lah məmə, ‘İlah nənəti Uhgün iətəm tətəmiəgəh.’”

²⁷ Kəni iəni Aiseə təmətəgəhati e nətəm İsrəl min e nian tətəni pətigəm məmə,

“Nati əpnəpin nəmə nətəm İsrəl tēpət təhmen e nıpəkil e nıkali nitəhi, mətəu Uhgün otosmiəgəh əmə ilah nəuan nəuvein, ²⁸ mətəu-inu lərməniğ in otol rəfin uəhai əmə rəhan nəghatən o nəfəniən nalpiniən kəm nətəməmi e nitanimtəni min.”

²⁹ Kəni təhmen e nəghatən iətəm iəni Aiseə təməni aupən məmə,

“Nəmə İərməniğ Əsanən Pik Agin in təsəgəhaniən e tah məmə rəhatah kəti nıə otəmiəgəh, kəni kitah kəməhuva mətəhmen e nətəm Sotəm mine Kəmorə iətəm in təmoh-apis lah.”

9:12 Jen 25:23 * 9:13 Nəghatən əhruahru rəha Kris tətəni məmə, “İmolkeikei Jekəp, mətəu iəməməki e Iso.” Mətəu nıpətin məmə Uhgün təmitəpin Jekəp məmə in otol rəha nəniəskasikiən lan. 9:13 Mal 1:2-3 9:15 Eks 33:19 9:16 Efəs 2:8 9:17 Eks 9:16 † 9:20 əpəha İsrəl, kəmotol sospən mine pilet mine pətəl mine e nəuanəriəpig. 9:20 Aes 29:16; 45:9 9:21

Jer 18:6 9:25 Hos 2:23 9:26 Hos 1:10 9:28 Aes 10:22,23 9:29 Aes 1:9

Nətəm Isrel kəməsoṭəḥatətaien

³⁰ ?Nipəti nəghatien min u nak? Nipətin tol lanu məmə, Nanihluə min nətəm kəsoṭalkut əskasikien məmə okotəhruahru e nəhmti Ughin, Ughin təmol ilah kotəhruahru e nəhmtin e nəḥatətaien rəhalah. ³¹ Mətau nətəm Isrel kəmotalkut pik e suaru rəha nitəu-pəniən Lou məmə ilah okotəhruahru e nəhmti Ughin. Mətau ilah kəsoṭəhruahruən. ³² ?O nak? Mətau-inu ilah kəmotalkut pik məmə okotəhruahru e nəhmti Ughin e nolien təuvir min rəhalah, mətau kəsoṭəḥtəu-pəniən suaru rəha nəḥatətaien. Ilah kəutoh pikin “Kəpiel Rəha Noh Pikinien.” ³³ Inu təhmen e Nauəuə Rəha Ughin iəṭəm tətəni məmə,

“!Oteruh-to! İəmaharu Kəpiel kəti əpəha Jerusiləm[‡] məmə nətəmini okotoh pikin, in Kəpiel iəṭəm otol ilah kotəmei. Mətau iəṭəmini iəṭəm tətəḥatə e İəṭəmi əha[§], ko in otəsaulisien nian təhtul e nəhmti Ughin.”

10

¹ Piak min mine nəuvinik min. İəkolkeikei pik məmə Ughin otosmiəgəh nətəm Isrel, kəni nian rəfin iəṭəfəki ohni. ² İəu iəṭəni pətiğəm kəm təmah məmə ilah kəutalkut pik o nolien natimnati iəṭəm otol niki Ughin tagien. Mətau nolien rəhalah təsisipəniən e nəhrunien iəṭəm təhruahru. ³ Ko ilah kəsoṭəḥtəu-pəniən suaru rəha Ughin məmə ilah okəhuva motəhruahru e nəhmtin, mətau-inu ilah kotərru suaru rəhan, kəni motalkut məmə okotoḥtəu=pən rəhalah aru suaru, suaru rəha nitəu-pəniən Lou. ⁴ Lou təmalkut pau məmə tol itah kotəhruahru e nəhmti Ughin, mətau e suaru u tərru nolien. Mətau Kristo təmol naunun e suaru u. In təmol suaru təuvir məmə nətəmini rəfin nətəm kəutəḥatə əmə lan, ilah rəfin okotəhruahru e nəhmti Ughin.

Nəmiəgəhien iəṭəm Ughin tətəfa, in rəha nətəmini ərəfin.

⁵ Mosis təmətei nəghatien kəti o suaru rəha nitəu-pəniən Lou məmə iəṭəmi kəti tuva məhruahru e nəhmti Ughin. In

təməni məmə, “İəṭəmini iəṭəm tatol natimnati rəfin agin iəṭəm Lou tətəni, in otos nəmiəgəhien itulin.”

⁶ Mətau suaru rəha nəḥatətaien məmə iəṭəmi kəti tuva məhruahru e nəhmti Ughin təpiə əmə, məmə kitah kəsoṭolien nati kəti mətau-inu Kristo tinol rəkis rəfin. Təhmen e Nauəuə Rəha Ughin iəṭəm tətəni məmə, “Səniəmə nəkəkeikei muvən e negəu e neai,” məmə onəkəsal e Kristo mələs meuiəu muva məmə otasiru lam. ⁷ Kəni tətəni min məmə, “Səniəmə nəkəkeikei muvən əpəha ipai ikin ima nətəm kəməhmis,” məmə nəkəfətiğəm Kristo mol təmiəgəh min e nimisien. Nipəhriənien. Ughin tinol rəkis natimnati min əha. ⁸ ?Mətau, tətəni min nak? Tətəni məmə, “Nəghatien Rəha Ughin in iuəkir əmə ohnik. In əpəha e nohlīm mine nikim.” Nəghatien u in nəghatien rəha nəḥatətaien iəṭəm iəutəni pətiğəm.

⁹ Tol lanəha mətau-inu, nəmə nəkəni pətiğəm e nohlīm məmə İesu in İərməniğ, kəni nəmə nəkəḥatə e nikim məmə Ughin təmosmiəgəh in e nimisien, kəni Ughin otosmiəgəh ik. ¹⁰ Kəni inu nipəhriənien lanəha mətau Ughin tatol iəṭəmini kəti təṭəhruahru e nəhmtin nian iəṭəmi əha tətəḥatə pəhriən lan e niki. Kəni Ughin tatosmiəgəh iəṭəmini kəti nian in tətəni pətiğəm e nohlīm məmə İesu in İərməniğ rəhan. ¹¹ Təhmen e Nauəuə rəha Ughin iəṭəm tətəni məmə, “Nətəmini rəfin nətəm kəutəḥatə e iəṭəmi əha, ilah okəsoṭaulisien nian okotəhtul e nəhmti Ughin.”

¹² Nəghatien əha rəha nətəmini rəfin, nati əpnəpin nəmə ik iəṭəm Isrel, uə lanihluə kəti, mətau-inu İərməniğ kətiəh əmə u tətərməniğ e nətəmini rəfin, mətətuati e rəhan nəuvirien kəm nətəmini rəfin nətəm kəutəpəuəh ohni. ¹³ Təhmen e Nauəuə Rəha Ughin iəṭəm tətəni məmə, “Nətəmini rəfin nətəm kotəuin e nərgi İərməniğ məmə otosmiəgəh ilah, in otosmiəgəh ilah.”

¹⁴ ?Mətau nətəmini okotəhro motəuin e İərməniğ o nosmiəgəhien ilah, nəmə kəsoṭəḥatətaien lan? ? Kəni okotəhro motəḥatə lan nəmə kəsoṭəṭəuiən nanusien lan kəti? ? Kəni okotəhro motəṭəu nanusien nəmə iəṭəmi kəti təsəni

9:32 Aes 8:14 [‡] 9:33 nəghatien əhruahru rəha Kris tətəni məmə Saion. “Saion” in nərgin kəti min rəha Jerusiləm. [§] 9:33 “kəpiel” u mine “İəṭəmi” kətuəgəṭun Kristo. 9:33 Aes 8:14; 28:16 10:5 Lev 18:5 10:6 Dut 30:13 10:7 Dut 30:13 10:8 Dut 30:14 10:11 Aes 28:16 10:12 Efəs 3:8 10:13 Joel 2:32

pätigämian kəm lah? ¹⁵ ? Kəni nətəmini okotəhro motəni pätigəm nanusian təuvir nəmə Uhgīn təsahli-pəniān ilah? Təhmen e Nauəuə Rəha Uhgīn iətəm tətəni māmə, “In nati təuvir agin nian iətəmi kəti tətuvā o nani pätigämian nanusian təuvir!”

¹⁶ Kəni nipəhriān, nətəm Isrel mine Nanihlua min kinotətəu rəkis nanusian u. Mətəu səniāmə nətəm Isrel rəfin nətəm kəmosos e nikilah nanusian təuvir. Təhmen e nəghatīān iətəm Aiseā tətətei māmə, “Iərməniġ, nətəmini təkəku əmə kəmotəni nipəhriān e nəghatīān rəhatimah.” ¹⁷ Kəni tol lanəha, nəhatətəian tatsipən e nati iətəm natətəu, kəni nati iətəm natətəu tatsipən e nanusian iətəm kətəni e Kristo.

¹⁸ ? Mətəu iəkətapuəh min māmə, ilah kəmotətəu uə kəpə? Əuəh, kəmotətəu. Nauəuə rəha Uhgīn tətəni māmə, “Nəghatīān təmuvən ikin min rəfin e nitən-
imtəni min,
təmuvən ikin min rəfin agin.”

¹⁹ ? Kəni iəkətapuəh əmə o nati kəti min māmə, nətəm Isrel kəmotəhrun, uə kəpə? Əuəh, kəmotəhrun. Mosis təmaupən mənī māmə,

“Iəkol itəmah nəkotetət nətəmini e nitəni əpnəpin əmə iətəm iəkol təuvir kəm lah,

kəni iəkol niāməha tol itəmah mətəu-inu iəkol təuvir kəm nitəni min iətəm kəmotəlmali.”*

²⁰ Kəni uərisiġ Aiseā təsəġiniān o nəniān māmə,

“Nətəmini nətəm kəsotəsaliān lak, kə-moteruh iəu;

Nətəmini nətəm kəsotətapuəhiān lak, iə-mol pätigəm aru iəu kəm lah.”

²¹ Mətəu Aiseā tətəni nəghatīān rəha Uhgīn kəm nətəm Isrel māmə,

“E nian rəfin, nian rəfin, iəmuəhru e nəhlmək māmə iəkəsiru e təmah, itəmah nətəm nautəhti nəuiak mətəuəhlin nəmtəhtəmah kəm iəu.”

11

Uhgīn tətəsəkəhruin əhanəh nətəm Is-rel

¹ Pəh iəkətapuəh o nəghatīān kəti e nətəm Isrel. ? In pəhriān uə kəpə māmə Uhgīn tətəuəhlin nəmtəhn o rəhan nətəmini? ! Kəpə! Oteh-to iəu. In tətəsəuəhliniān nəmtəhn kəm iəu u iətəm Isrel, iatsipən e Epraham, nīrə rəha Benjəmin. ² Aupən aupən agin, Uhgīn tətətapin nətəm Isrel māmə in otolkeikei ilah, kəni ilah okəhuva rəhan min nətəmini. Kəni in tətəsəuəhliniān nəmtəhn kəm lah. Nəkotəhrun uə kəpə māmə nati nak Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni e Elaiġ. In tətətapuəh əskasik o Uhgīn mətəni pätigəm nərahian iətəm Isrel təmol. ³ In təni māmə, “Iərməniġ, kəmotəhamu rəham iəni min motəh-əuaris-əuaris rəham oltə min. Kəni iəu pisin əmə iətatig, kəni mətətalkut min māmə okotəhamu iəu.”

⁴ ? Mətəu Uhgīn tətəni=pən nak kəm in? In tətəni māmə, “Iətəskəlim nətəmini səpin-tausin māmə rəhak min, nətəm kəsotəfakiān kəm uhgīn eiūə u Paal.”

⁵ Kəni təhmen əmə əha rəueiu, nətəm Isrel nəuan nəuvein əha ikin nətəm Uhgīn tətətapin ilah e rəhan nəuviriān. ⁶ Kəni mətəu-inu Uhgīn tətəsəmiġəh ilah e nəuviriān rəhan, kəni tətəsəliān e natimnati təuvir min iətəm ilah kəutol. Mətəu nəmə tətəsəmiġəh ilah mətəu-inu ilah kəutol natimnati təuvir min, kəni nəuviriān iətəm Uhgīn tətətuati lan kəm lah, in tikə, təhmen māmə tətətəuə əmə ilah o rəhalah uək.

⁷ ? Kəni təhro? Nətəm Isrel tətət kə-motəsəl pik o suaru rəha nəuəiān məhrū-ahru e nəhmti Uhgīn, mətəu kəməsotəsian. Mətəu ilah Uhgīn tətətapin ilah, kəmosos. Mətəu ilah rəfin kəməsotəsian, Uhgīn tətəmol ilah māmə kotəpəh nətəuiān rəhan nəghatīān. ⁸ Təhmen əmə e iətəm Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni māmə,

“Kəni mətəuərus=pa u rəueiu, Uhgīn tətəmol māmə nətəliġiān rəhalah tətəpili alu,

kəni mol māmə nəhmtilah tətis, kəni mol māmə nīpəgtəlgiləh talu.”

⁹ Kəni Kig Təfit tətəni māmə,

“Pəh nəuəniān rəhalah tətət otuə məh-men e nəuanikulu kəti, iətəm otəh-ərain ilah, mol ilah kotəni māmə natimnati rəfin təuvir əmə.

10:15 Aes 52:7 10:16 Aes 53:1 10:18 Sam 19:4 10:19 Dut 32:21 * 10:19 Nipəhriān, nətəm Isrel kəmotəhrun nəghatīān rəha Uhgīn, mətəu ilah kəməsotəkeikeiān māmə okotəliġ lan. Kəni tol lanəha, Uhgīn tətəfən nəghatīān kətīəh əmə kəm Nanihlua min māmə in otol nətəm Isrel kotetət ilah ohni. 10:20 Aes 65:1 10:21 Aes 65:2 11:1 1Saml 12:22; Sam 94:14; ril 3:5 11:3 1King 19:10 11:4 1King 19:18 11:6 Kəl 3:18 11:8 Dut 29:4; Aes 29:10

Pəh rəhalah natimnati təuvir okəhuva kəpiel kəti rəha noh pikiniən mine nalpinien kəm lah.

¹⁰ Pəh nəhmtilah tapinəpu məmə kə-soteruhian nati,

Pəh nəkau e lah təgəu aɡin e nərahien rəhalah nian rəfin.”

Suaru rəha Uhgın

o nosmiəgəhien Nanihlua min

¹¹ ?Kəni iəkətapuəh min məmə, nətəm Isrel kəmotəh pikin motəmei motorin məmə ko kəsotəhtul minien? !Kəpə! O rəhalah nəmkarəpənien, Uhgın təmol suaru o nosmiəgəhien Nanihlua min məmə otol nətəm Isrel kotetə nətəmimi min əha, kəni motolkeikei rəhan nəuvirien. ¹² !Tol lanəha, nəmə Nanihlua min kəmosos nəuvirien rəha Uhgın mətəu-inu nətəm Isrel kəmotəpəh nosmiəgəhien rəha Uhgın, kəni nətəm Isrel rəfin nətəm Uhgın təmitəpin rəkis, nian ilah okotəhatətə e Kristo, nəuvirien rəha Uhgın otuva mepət!

¹³ Rəueiu iətəghati kəm təmah Nanihlua min. Mətəu-inu iəu aposil rəhatəmah Nanihlua min, iəu iətəni-vivi rəhak uək ¹⁴ məmə, iəu iəkol mətə nətəmimak min nətəm Isrel kotetə Nanihlua min ohni, kəni e nolien əha Uhgın otosmiəgəh nəuvein. ¹⁵ Nian Uhgın təməuhlin nəmtahn o nətəm Isrel, kəni in məmki=pa Nanihlua min kəhuva məmə rəhan niəli min. Mətəu nian in otos nətəm Isrel kəhuva min ohni, inu in nati asoli kəti, təhmen e nətəm kəmoħmis kəmotəmiəgəh min. ¹⁶ Nəmə nətəmimi kətələhu kalin nəve piret rəha nauəniən vi məmə rəha Uhgın, kəni piret apiəpiə, in min rəha Uhgın. * Kəni e nəghatien rəha nigı, nəmə nəukətin rəha Uhgın, kəni nəhlmin min, ilah min rəha Uhgın. Nəghatien u, nipətin tənı məmə nəmə Epraham mine mipin min aupən, ilah rəha Uhgın, kəni nımənin min rəhalah, ilah min rəha Uhgın.

¹⁷ Mətəu nəhlmi nigı min nəuvein rəha nasumien lan, Uhgın təmatgəhli rəkis, inu təhmen e nətəmimi nəuvein rəha Isrel. Kəni itəmah Nanihlua min, nəkotəhmen

e nəhlmi nigı u olif əpnəpin min e nıknati. Uhgın təmilpin itəmah e nəukəti nigı məmə nəkotos nımeilah, kəni rəueiu nəkotos nəuvirien iətəm Uhgın təməniəkis kəm Epraham mine nətin min u in nəukəti nigı. † ¹⁸ Mətəu itəmah Nanihlua min, nə-sotəghati əuvsanien məmə Uhgın təmilpin itəmah e nigı iətəm təmatgəhli rəkis ikin, u təhmen e nətəm Isrel nəuvein. Sotəluien məmə nəukəti nigı tətəugin itəmah, mətəu səniəmə itəmah nəhlmi nigı nəu- taugin nəukəti nigı.

¹⁹ Kəni nəmə iətəmi kəti otəfəri ohni mənı məmə, “Uhgın təmatgəhli rəkis nəhlmi nigı min nəuvein məmə otılpin iəu iəkos nımeilah.” ²⁰ In nipəhriənien, mətəu tətəgəhli rəkis ilah mətəu-inu kəsotəhatətəien e Uhgın. Kəni itəmah nəkotəpeir=pən e nəukəti nigı e nəhatətəien əmə rəhatəmah. Kəni tol lanəha sotəgət-əfəriən ohni, mətəu itəmah nəkotəkeikei motəgin, ²¹ mətəu-inu Uhgın təmatgəhli rəkis nəhlmi nigı nəuvein lanəha, kəni nəmə nəsotəkeikeien o nosien nəhatətəien əskasik lan, kəni in otatgəhli rəkis itəmah.

²² Otətəlig e nolien pəti mil rəha Uhgın kəm nətəmimi: in tatol təuvir kəm nəuvein, kəni mətələhu nəghatien əskasik kəm nəuvein min. In təmələhu nəghatien əskasik o nətəmimi nətəm kəmotəhti nəuiən, mətəu in tatol təuvir kəm təmah, nəmə nəkotəkeikei məutəhatətə lan e rəhan nəuvirien. Mətəu nəmə nəkotəpəh nəhatətəien lan, kəni in otatgəhli rəkis min itəmah. ²³ Kəni nəmə nətəm Isrel kohtəlig=pa min məutəhatətə e Uhgın, kəni in otılpin min ilah e nəukətin, mətəu-inu tatos nəsanəniən o nolien lanəha. ²⁴ Kəni nipəti nəghatien u məmə, itəmah Nanihlua min, itəmah nəkotəhmen e nəhlmi nigı u olif əpnəpin e nıkinati iətəm Uhgın təməti rəkis, kəni milpin=pən e nigı u olif e nasumien rəhan. Nolien əha səniəmə nolien əhruəhru kəti rəha nigı, o nosien nəhlmi nigı pisin kəti milpin=pən e nigı pisin kəti. Mətəu nətəm Isrel, kotəhmen e nəhlmi nigı u olif əpəha e nasumien. Kəni

11:10 Sam 69:22,23 11:11 Uək 13:46 * 11:16 Nəghatien u rəha piret tatsipən e Oltestimin. In tətəghati e nian kautos nauəniən vi e nasumien. Nətəmimi kautol piret lan, kəni motəupən məutəfən nəve piret nəuvin kəm Uhgın. Kəni in tətəgətin məmə piret apiəpiə, in min rəha Uhgın, kəni ilah kotəhruən nıniən. Nam 15:20 † 11:17 Nəghatien Kris əhruəhru tətəni məmə, “Kəni rəueiu, nautos nəhu nigı təuvir rəha nəukəti nigı u olif.” 11:17 Efəs 2:11-19 11:22 Jon 15:2,4

ræueiu timætig mæmə Uhgîn otîlpîn min ilah e næukətilah əhruahru.

Nasəkian rəha Uhgîn tepət
o nətəmini rəfin

²⁵ Piak min mine næuviniḱ min. İəkolkeikei mæmə nəkotəhrun nati oneuan u mæmə, itəmah nəsoṭəfəri pikian itəmah. Uhgîn təmol mæmə nətəm İsrəl næuvein kəmotəpəh nəṭəuian rəhan nəghatian. Məṭəu noliən əha otətətig əmə məṭəuarus=pa Nanihlua min rəfin nətəm Uhgîn təmitəpîn, ilah okotəhatəṭə lan.

²⁶ Kəni e noliən əha, Uhgîn otosmiəgəh rəfin nətəm İsrəl. Təhmen əmə e nati Nauəua Rəha Uhgîn tətəni mæmə,

“İətəmi otosmiəgəh nətəmini otsipən e nətəm İsrəl;[‡]

in otos rəkis noliən tərəh rəha nətəm İsrəl.

²⁷ Kəni inu nəniəskasikian rəha nasiruiən rəhak kəm lah mæmə iəkəfəl rəkis təfəgə tərəh rəhalah.”

²⁸ Nətəm İsrəl kəmotəpəh nanusiən təuvir rəha İesu Kristo, kəni tol lanəha, ilah kəməhuva tikimir min rəha Uhgîn. Məṭəu nati u in o næuvirien rəhatəmah məṭəu-inu ræueiu, Uhgîn təməfinə rəhan næuvirien kəm təmah Nanihlua min. Məṭəu Uhgîn tatolkeikei əhanəh nətəm İsrəl məṭəu-inu in təmitəpîn ilah, kəni ilah nirə rəha Epraham, Aisək, mine Jekəp. ²⁹ Tol lanəha məṭəu-inu, nian Uhgîn təmitəpîn rəkis nətəmini kəni mol təuvir kəm lah, ko in təsəuhlin minian e rəhan nətəligian. ³⁰ Itəmah u Nanihlua min, aupaən nəmautəhti nəuia Uhgîn. Məṭəu ræueiu, Uhgîn təmasək o təmah məṭəu-inu nətəm İsrəl kəmotəhti nəuian. ³¹ Kəni təhmen-əhmen əmə, nətəm İsrəl kəmotəhti nəuia Uhgîn ræueiu, mæmə nasəkəhruien rəha Uhgîn təhrun nepəṭian o lah. Tol lanəha məṭəu-inu ræueiu ilah kəuteruh mæmə nasəkian rəha Uhgîn tepət o lah, kəni mətə ilah okotolkeikei mæmə Uhgîn otol min lanəha e lah. ³² Nətəmini rəfin kəutəhti nəuia Uhgîn, kəni in tatol mæmə rəhalah noliən tərəh tətaskəlim ilah. In təmol lanəha mæmə rəhan nasəkian otepət o lah ərəfin.

Noliən rəha Uhgîn in təuvir agin

³³ ! Otafu-to! ! Næuvirien rəha Uhgîn o nətəmini, mine nətəligian rəhan mine

nəhrunian rəhan, ilah rəfin kotepət agin! Kitah kotəruu agin noliən rəha nətəligian rəhan, mine rəhan suaru min. Inu təhmen=pən əmə e Nauəua Rəha Uhgîn iətəm tətəni mæmə,

³⁴ “İətəmi kəti tikə təhrun natimnati iətəm tətətig e nətəligian rəha Uhgîn.

Kəni iətəmi kəti tikə iətəm təhrun nəfənian nəghatian kəti mæmə otasiru e Uhgîn.”

³⁵ “İətəmi kəti tikə iətəm təhrun nəfən aruiən nati kəti rəhan kəm Uhgîn məṭəu-inu, natimnati rəfin agin rəha Uhgîn rəkis.”

³⁶ Tol lanəha məṭəu-inu Uhgîn təmol natimnati rəfin, kəni natimnati rəfin kəutətig məṭəu-inu nəsanənian rəhan tətaskəlim ilah, kəni natimnati rəfin in təmol mæmə rəhan.

!Pəh kitah kotəfən nəni-vivian kəm in tatu-vən matuvən naunun tikə! Əuəh.

12

Sakrifais iətəm nəmiəgəhian tətətig lan

¹ Piak min mine næuviniḱ min. Məṭəu-inu nasəkəhruien rəha Uhgîn tepət o tah, iəkətapuəh əskasik o təmah mæmə nəkotəfən nipətitəmah ərəfin kəm Uhgîn təhmen e sakrifais kəti iətəm təməiəgəh, kəni nəkotəluḱu kalin mæmə rəhan, kəni nikin tətagian lan. Inu suaru əhruahru iətəm onəkotəfaki kəm Uhgîn lan. ² Sotosian noliən rəha nətəmini rəha niftəni u, məṭəu pəh Uhgîn otol nəkotəuiək-to e nətəligian təuvir rəhatəmah mæmə noliən rəhatəmah okəhuva motəuvir. Kəni tol lanəha, itəmah onəkotəhrun nakilian, mine nəhrunian, kəni nitəpinian noliən təuvir min iətəm Uhgîn tolkeikei, inu noliən min iətəm təuvir, mine noliən min iətəm tatol nikin tətagian, mine iətəm təhruahru.

³ Kəni e næuvirien iətəm Uhgîn təməfa kəm iəu, iətəni=pinə kəm təmah rəfin mæmə soṭəfəri aruiən itəmah. Məṭəu e nətəligian əhruahru, oteruh nəsanənian min iətəm Uhgîn təməfinə kəm təmah e nəhatəian rəhatəmah e Kristo. Kəni nian nəkotəruh nəsanənian min əha, oteruh rəhatəmah noliən min, motakil motəruh

[‡] 11:26 Nəghatian Kris əhruahru tətəni mæmə, “otsipən Saion.” Saion in nərgin kəti min rəha Jerusiləm, kəni in tətəgəṭun=pən nətəm İsrəl.

məmə rəhatəmah nolian min təuvir məhmen motohtəu=pən nəsanəniən min iətəm Uhgīn təməfinə kəm təmah, uə kəpə.

⁴ Nipəti iətəmini, rəhan nəuəli-nəuəlin tepət, kəni nəuəli-nəuəli nipətin əha, rəhalah əha ikin uək pisin pisin min iətəm kəutol. ⁵ Kəni təhmen=pən əmə e nətəm kəutəhatə e Kristo. Kitah tepət, mətəu kəutəhuva nipətin kətiəh əmə lan, kəni motarəriə aru əmə e kitah min.

⁶ Kəni Uhgīn təməfa nəsanəniən o nolian uək pisin pisin min tatitəu=pən nəuviriən rəhan iətəm təməfa kəm tah. Uhgīn tətəfən kəm iətəmi kəti nəsanəniən o nənī pətiğəmiən nəğhatən rəhan iətəm in tətəfən əhruahru kəm in. Kəni pəh iətəmi u otəni pətiğəm nəğhatən min əha titəu=pən nəhatətəiən rəhan məmə Uhgīn təməğhati kəm in. ⁷ Nəmə iətəmi kəti tatos nəsanəniən o nasiruən, pəh in tasiru; nəmə in tatos nəsanəniən o nəğətuniən, pəh in təğə-tun; ⁸ nəmə in tatos nəsanəniən o nəfəriən nətəliğin, pəh in otləfəri; nəmə in tatos nəsanəniən o nəfəniən məni, pəh in otəfən tepət; nəmə in tatos nəsanəniən o nitən nıməfəki, pəh in tol e nikin rəfin; nəmə in tatos nəsanəniən o nasəkəhruiən, pəh in tol e nikin əgiən.

Suaru rəha nolkeikeiən nətəmini

⁹ Nolian rəha nolkeikeiən rəhatəmah o nətəmini, otəkeiki mol nipəhriənən lan. Otəməki e nolian tərəh min, kəni motəskəlim əskasik nolian təuvir min. ¹⁰ Otolkeiki itəmah min təhmen məmə itəmah piatəmah min mine nəuvinitəmah min. Itəmah kətiəh kətiəh nəkotalkut pik məmə onəkotisiai itəmah min. ¹¹ Otəkeiki nian rəfin o nolian uək rəha Uhgīn e nikitəmah rəfin təhmen e nigəm tatuəu, kəni məsotəpəouiən. ¹² Otəgiən mətəu-inu nəmotələhu=pən əskasik rəhatəmah nuhuinən e Uhgīn. Kəni nian nərahien tuva, otol rəhatəmah nətəliğin tətəfəməh. Kəni motəğhati kəm Uhgīn e nəfəkiən nian rəfin. ¹³ Otəfən kəm nətəmini rəha Uhgīn nati nak iətəm rəhalah tikə. Otəkeiki motol təuvir kəm iapispis min nətəm kəutəhuva imatəmah ikin.

¹⁴ Otətapuəh o Uhgīn məmə otol nəuviriən kəm nətəm kəutol nərahien kəm təmah. Sotəuiəkəniən e lah, mətəu otətapuəh o Uhgīn məmə otol nəuviriən kəm lah. ¹⁵ Otəgiən itəmah nətəm kəutəgiən.

Kəni otasək itəmah nətəm kəutasək. ¹⁶ Otol rəhatəmah nətəliğin təhmen-əhmen əmə e təmah min rəfin. Nikitəmah təsəhtien məmə itəmah nəuvein ilis, mətəu nikitəmah otəgiən əmə məmə nəutan pəti əmə itəmah nətəmi min u ləhtəni. Nikitəmah təsəhtien məmə nəkotəhrun pik.

¹⁷ Nəmə iətəmi kəti tatol tərəh e təmah, sotəlpiniən rəhan nolian. Onəkotolkeiki motalkut məmə nəkotol nolian iətəm nətəmini rəfin okoteruh məmə təhruahru. ¹⁸ Otol natimnati rəfin iətəm nəkotəhrun nolian məmə itəmah nəkotətiğ e nəməlinuəiən itəmah nətəmini rəfin. ¹⁹ Piak min mine nəuvinik min. Sotəlpiniən nitai təfəğə rəha iətəmi kəti, mətəu otəpəh əmə məmə Uhgīn otəpanələhu nalpiniən mine niəməha kəm in, mətəu-inu e Nauəuə Rəha Uhgīn, lərməniğ tətəni məmə, “In rəhak pisin əmə uək o nalpiniən nitai təfəğə. İəu iəkol lanəha.” ²⁰ Mətəu itəmah nautol əmə məmə Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə,

“Nəmə rəham tikimir nəumis tatus, əfən nauəniən kəm in;

nəmə in tətəuəuə, əfən nati kəti in təmnim. Nian nautol natimnati min u, in otəulis pik lan.”

²¹ Sotəğəhaniən məmə nolian tərəh, otətuəruş itəmah mələs iəhu itəmah, mətəu otol məmə rəhatəmah nolian təuvir otosiahu nolian tərəh.

13

Narməniğin rəha kəpmən

¹ Pəh kitah rəfin okotəkeiki motətiğ ahgəl kəpmən, mətəu-inu nepətiən o narməniğin rəfin tatsipən e Uhgīn, kəni kəpmən min rəfin iətəm kəutətiğ, Uhgīn pisin əmə tətəfəri ilah. ² Kəni tol lanəha, nəmə iətəmi kəti təhti nəuia kəpmən, in tətəhti nəuia nati iətəm Uhgīn təmələhu, kəni nətəmini nətəm kəutol lanəha, kəutiuvipə nalpiniən o lah. ³ Tol lanəha mətəu-inu kəpmən iətəm Uhgīn təmələhu təsəliən nətəmini nətəm kəutol nolian təuvir kotəgin, mətəu tatol əmə o nətəm kəutol nolian tərəh. Nəmə nəsotolkeikeiən məmə nəkotəgin e nətəmi asoli min rəha kəpmən, nəkotəkeiki motol nolian təuvir min, kəni ilah okotəfəri itəmah ohni. ⁴ Sotəluəiən məmə ilah noluək min rəha Uhgīn nətəm uək rəhalah məmə ilah okotos nəuviriən məhuva

o təmah. Mətau nəmə nəkotol tərəh, nəkotəkeiki motəgin, mətau-inu ilah kautos nəsanəniən o noliən nəlpinən. ilah noluək min rəha Uhgın nətəm otol niəməha mine nəlpinən rəha Uhgın kəm nətəm kautol tərəh. ⁵ Tol lanəha, kitah rəfin okotəkeiki motatig ahgəl kəpmən, mətau-inu kitah kəsotolkeikeiən məmə kotos nəlpinən. Kəni kitah kotəhrun əmə məmə in noliən əhruahru.

⁶ Kəni o nati kətiəh min, otətəou=pən takis kəm kəpmən, mətau-inu nətəmi asoli rəha kəpmən, ilah noluək rəha Uhgın, kəni inu uək rəhalah. ⁷ Otəfən kəm nətəmi rəfin, natimnati iətəm təhruahru məmə onəkotəfən. Nəmə takis pisin pisin min, nəkotəkeiki motətəou ilah. Nəmə nisiaiən, otisiai ilah. Nəmə iətəmi tatos narmənigən, kəni otatig ahgəl.

Nolkeikeiən

⁸ Nəkotəkeiki motətəou rəhatəmah kauin min. Mətau kauin kətiəh əmə tətəkeiki motatig o təmah, inu kauin rəha nolkeikeiən iətəm tatuvən kəm təmah min. Kəni nəkotəkeiki mautətəou nian rəfin, naunun tikə, mətau-inu iətəm tolkeiki in kəti, in tatol pəhriən natimnati rəfin iətəm Lou tətəni. ⁹ Lou tətəni məmə, “Sotakləhiən e pətan,” “Sohamuiən itəmi,” “Sotakləhiən,” “Nikim təsuvəniən e natimnati rəha iətəmi kəti,” kəni lou nəuvein min əha ikin. Mətau nəghatiən kətiəh əmə in nəukətilah rəfin, in tətəni məmə, “Olkeiki ik kəti təhmen əmə məmə natolkeiki aru ik.” ¹⁰ Nəmə iətəmi kəti tatolkeiki in kəti, ko təsolian nərəhiən kəm in. Kəni tol lanəha, iətəmi iətəm tatolkeiki nətəmi, in tatol nipəti Lou rəfin.

Noliən əhruahru o nian rəha naunun nian

¹¹ Nəkotəkeiki motol lanəha mətau-inu itəmah nəkotəhrun vivi nian kəutatig lanu rəueiu. Nian tinətuva məmə nəkotəkeiki motair məsotapiliən, mətau-inu nosmiəghəniən rəhatəh nian rəfin tinətuva iuəkir, mapirəkis nian kitah kinotəhatətə. ¹² Napinəpuiən otəsuvəhiən tikə, kəni nəhəghəghəniən otəsuvəhiən tuva. Kəni tol lanəha, pəh kotəpəh noliən rəha napinəpuiən, kəni motəluagin o noliən təuvir min rəha nəhəghəghəniən təhmen=pən

e soldia kəti iətəm tətəskəlīm vivi rəhan nau rəha nəluaginən. ¹³ Pəh kitah kotal noliən təuvir min, təhmen e nətəmi nətəm kəutaliuək e nəhəghəghəniən kəni nətəmi okoteruh. Okəsotolliən lafet tərəh min, məsotapisiən, məsotit əpnəpiniən itəmah min, kəni məsotolliən noliən alməli min, məsotorgəhuiən, məsotetetiən itah min. ¹⁴ Mətau oteghəhan əmə məmə lərmənig İesu otarmənig e nəmiəghəniən rəhatəmah, kəni sotətəligiən e suaru min o noliən təfəgə tərəh min iətəm nətəligiən tərəh rəhatəmah tolkeiki.

14

Nəghatiən rəha nətəmi min u rəhalah nəhatətəniən təsəkasikiən

¹ Sotəuhlin-pəniən nəmtəhtəmah o nəfaki min nəuvein nətəm rəhalah nəhatətəniən təsəkasikiən, kəni motəruu məmə niki Uhgın təsəgiəniən uə kəpə e noliən min nəuvein iətəm nətəmi nəuvein kəutəniəhu. Nəkos ilah məhuva, mətau iəsolkeikeiən məmə nəkotərgəhu o rəhalah nətəligiən min. ² İətəmi kəti, e rəhan nəhatətəniən, təuvir məmə in otun nəuəniən min rəfin. Mətau iətəmi kəti min, rəhan nəhatətəniən təsəkasikiən, kəni niki təhti məmə in təhrun nuniən nəuəniən e nasumiən əmə, məpəh nuniən nəhuvegi nati. ³ İətəmi u iətəm təhrun nuniən natimnati rəfin, təsəviriən məmə in oteğ rəh iətəmi iətəm təsuniən natimnati min rəfin. Kəni iətəmi in təsuniən natimnati min rəfin, təsəviriən məmə in otəni kəm iətəmi u tatun natimnati min rəfin məmə, in tatol noliən tərəh, mətau-inu Uhgın niki tagiən əmə ohni. ⁴ Təsəviriən məmə ik nətəni məmə ioluək rəha suah kəti min təmol noliən tərəh. Rəhan aru əmə lərmənig otəni məmə təmol təuvir uə tərəh.* Kəni Uhgın oteğəhan lan mətau-inu lərmənig təhrun nəfəniən nəsanəniən kəm in o noliən nati təuvir min.

⁵ İətəmi kəti in təni məmə nian kətiəh əmə in rəha Uhgın tapirəkis nian rəfin, mətau iətəmi kəti min təni məmə nian rəfin kotəhmen-əhmen əmə. Mətau iətəmi otəkeiki məhtul əskasik o rəhan nətəligiən o nati u. ⁶ İətəmi kəti iətəm tətəni məmə nian kətiəh əmə rəha Uhgın, in tatol o nisiaiən lərmənig. Kəni iətəm tatun

13:10 1Kor 13:4-7 * 14:4 Fes 4 u, in eksampil kəti. “İoluək” tətəgətu=pən kitah nəfaki min, kəni “lərmənig” tətəgətu=pən Uhgın. Nipəti nəghatiən məmə Uhgın otakil itah, mətau təsəviriən məmə kitah okotakil itah min.

nəhuvegi nati, tatun o nisialen lərmənig, mətəu-inu tətəni tagkiu kəm Uhgın o nigin nauənien. Kəni iətəm tətəpəh əmə nunien nəhuvegi nati, in min tətəpəh nunien o nisialen lərmənig, kəni in min tətəni tagkiu kəm Uhgın o nigin nauənien. ⁷Iətəmi kəti təsərmənig aruiən e nəmiəgəhiən rəhan, nati əpnəpin in tətəmiəgəh uə in təmimis. ⁸Nəmə kitah kəutəmiəgəh, kəutəmiəgəh o nisialen lərmənig, kəni nəmə kohmis, kəmoħmis o nisialen lərmənig. Kəni tol lanəha, nəmə kəutəmiəgəh uə kəmoħmis kitah rəha lərmənig. ⁹Kristo təmimis matig məmiəgəh min, məmə in lərmənig rəha nətəmiimi kəutəmiəgəh mine nətəmiimi kəmoħmis rəkis.

¹⁰Kəni təsəuvirien məmə nəkəni nikali nətəm kəutəfaki kəti min məmə təmol nolien tərəh e natimnati min əha. Kəni təsəuvirien məmə nəkeh iahu piam, mətəu-inu kitah rəfin okotəhtul əupən e nəħmti Uhgın məmə in otakil itah. ¹¹Təħmen e lərmənig tətəni e Nauəuə Rəha Uhgın məmə, “Inu nipəħriənien, təħmen məmə in nipəħriənien məmə iətəmiəgəh, nətəmiimi rəfin okotisin nəulilah kəm iəu, kəni nətəmiimi rəfin okotəni pətigəm e noħlilah məmə iəu, iəu Uhgın.”

¹²Kəni tol lanəha, kitah rəfin kətiah kətiah okotəhtul e nəħmti Uhgın o nəni pətigəmiən natimnati kəmotol.

¹³Tol lanəha, pəh kotəpəh nolien rəha nəniən nikali iətəmi kəti məmə rəhan nolien in təfəgə tərəh kəti. Mətəu pəh kəutəni məmə okəsotolien nati kəti iətəm otol piatah kəti təmei e rəhan nəmiəgəhiən. ¹⁴Iəu iəmuva kətiah itimlau lərmənig İesu, kəni o nati u, iəu iəkəħrun vivi məmə nauənien rəfin kotəuvir o nunien, kəsotolien iətəmi kəti tamikmik e nəħmti Uhgın. Mətəu nəmə iətəmi kəti nikin təhti məmə nati kəti tamikmik e nəħmti Uhgın, nati əha tamikmik aru əmə ohni. ¹⁵Nəmə piam kəti tətətu tərəh pik o nati kəti iətəm natun, kəni nəmə natun əmə lanko, kəni nəsalieuəkiən e suaru rəha nolkeikeiən. Solien məmə nati natun tətərekin piam kəti iətəm Kristo təmimis ohni. ¹⁶Segəhanien məmə nati kəti iətəm ik nəkəni məmə təuvir, okəni məmə in nati tərəh. ¹⁷Tol lanəha mətəu-inu Nərmənigian Rəha Uhgın səniəmə nati rəha nauənien mine nəmmimien iətəm nati əpnəpin əmə, mətəu in nati rəha nəħruəħruən e nəħmti Uhgın, mine nəməlinuən, mine nagienien

e Nərmən Rəhan, ¹⁸mətəu-inu iətəmi kəti iətəm tatol uək kəm Kristo e nolien əha, in tatol niki Uhgın tətəgiən, kəni nətəmiimi kauteh in məmə in iətəmi təuvir, kəni niki-lah tagiən əmə ohni.

¹⁹Kəni tol lanəha, pəh kitah kotalkut pik o nolien nati iətəm tətələs itah e suaru rəha nəməlinuən, kəni matəfəri nətəligiən rəhatah rəfin. ²⁰Sərekinien uək rəha Uhgın o nauənien əmə. Nauənien rəfin kotəuvir, məsotolien iətəmi kəti tamikmik e nəħmti Uhgın. Mətəu iətəmi kəti tatol təfəgə tərəh nian in tatun nati kəti iətəm tol pian tətəmei lan e rəhan nəmiəgəhiən. ²¹Kəni tol lanəha, təuvir məmə nəsotunien nəhuvegi nati, uə nəsotəmmimien wain, uə nolien nati kəti min iətəm otol piatəmah otəmei e nəmiəgəhiən rəhan.

²²Kəni nəmə itəmah nautos nətəligiən kəti o natimnati min u, otəkəlim oneuən əmə itəmah Uhgın. Iətəmi kəti tətətig e nəuvirien pəħrien nian in tatol əmə natimnati iətəm in təħrun məmə təħruəħru məmə in otol. ²³Mətəu iətəmiimi iətəm rəhan nətəligiən tatol keiu o nati iətəm in tatun, məmə in təħruəħru o nunien uə kəpə, təuvir məmə in təsunien. Mətəu nəmə in tatun, Uhgın otəni məmə nolien rəhan in təfəgə tərəh, mətəu-inu in tatun, mətəu nikin təsəhtiən məmə in nati əħruəħru. Kəni nəmə iətəmi kəti tatol nati kəti iətəm nikin təhti məmə in tərəh, in tatol təfəgə tərəh.

15

Nəfəriən nətəligiən

rəha nəfaki pisin pisin min

¹Kitah nəuvein, nəhatətəien rəhatah təkəsik, kəni kitah kotəħrun məmə nati əlkələh min əha, ilah nati əpnəpin əmə. Mətəu kitah kəsotəkeikeiən o nolien natimnati min əha iətəm nikitah əmə tətəgiən lan. Nikitah təkeikei məhti piatah min mine nəuvinitah min nətəm rəhalah nətəligiən keiu e natimnati min əha. ²Kitah okotəkeikei motol nolien iətəm otol niki nətəpin okotəgiən lan, məmə otasiru e lah, mol nəhatətəien rəhalah tuva məskəsik. ³Pəh kotol lanəha mətəu-inu Kristo min, in təməsolien nolien kəti məmə in aru nikin otəgiən lan. Mətəu in təmol natimnati rəfin agin iətəm Uhgın nikin tolkeikei, kəni natimnati min u, nətəmiimi kəmotəni rah in ohni. Inu təħmen e Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Nəni rahien min

iätəm nətəmimi pisin pisin min kəutəni lam, tətəəkən iəu.” ⁴ Natimnati min əha kəmətei aupən e Nauəuə Rəha Ughin, kəmətei min məmə otəgətuṇ itah, məmə okotələhu=pən əskasik nətəligiən rəhatah e Ughin. Kəni kitah kotəhrun nolien əha mətəu-inu kautəhtul əskasik e nian iəkis min, kəni Nauəuə Rəha Ughin tətəfəri nətəligiən rəhatah.

⁵ Ughin pisin əmə tətəsiru e tah məmə kautəhtul əskasik e nian iəkis min, kəni in pisin əmə tətəfəri nətəligiən rəhatah. Kəni rəueiu, iatətapuəh ohni məmə in otasiru e təmah e nətəligiən rəhatəmah məmə otuva mol kətiəh əmə, təhmen əmə e nolien rəha Kristo Iesu. ⁶ Kəni iatətapuəh lanəha o təmah rəfin nətəm nautos nətəligiən kətiəh əmə, məmə nəuiatah təhrun nuvaieṇ məhmen e nəuia iətəmi kətiəh əmə o nəfəriən nargi Ughin, iətəm in Ughin mine Tatə rəha lərməniḡ rəhatah Iesu Kristo.

⁷ Otos nətəm kautəfaki min nəuvein e niki təmah aḡiən motol təuvir kəm lah təhmen əmə məmə Kristo təmos itəmah e nikiṇ aḡiən. Otol lanəha məmə nətəmimi okotəni-vivi Ughin lan. ⁸ Sotaluiən e nati u məmə, Kristo təmuva məhmen e ioluək rəha nətəm Isrel məmə otəgətuṇ məmə Ughin tatol rəhan nəḡhatieṇ, nəḡhatieṇ u məmə nəniəsəkisikien min rəhan kəm tipī nətəm Isrel aupən, ilah kəməhuva motol nipəhrəniən e Kristo. ⁹ Kəni təmuva məmə Nanihlua min okotos nasəkəhruinien rəha Ughin motəni-vivi in ohni, təhmen e Nauəuə Rəha Ughin tətəni məmə, “Tol lanəha, oiəkəfəri nərgəm e niki Nanihlua min, oiəkani nəpuən min məni-vivi nərgəm.”

¹⁰ Kəni tətəni min məmə, “Otagiən, Nanihlua min, itəmah rəhan min nətəmimi.”

¹¹ Kəni tətəni min məmə, “Itəmah Nanihlua min rəfin otəni-vivi lərməniḡ,

kəni itəmah rəfin nətəmimi min rəfin rəha nəuaniləuis min rəfin e nəhue nitəni min, otəni-vivi in.”

¹² Kəni Aisə tətəni min məmə, “Mipi Tefit* aupən otair muva, kəni Ughin otəfəri in məmə otarməniḡ e nətəmimi min rəfin rəha nəuaniləuis min rəfin e nəhue nitəni min rəfin.

Kəni Nanihlua min okotələhu=pən əskasik nuhuinien rəhalah lan.”

¹³ Ughin tətəsiru e tah məmə okotələhu=pən əskasik rəhatah nuhuinien lan. Pəh in otol məmə nikitəmah otəri məriaueh e nəḡiəniən mine nəməlinuiən nian nəutəhatətə lan məmə, e nəsanəniən rəha Narmin Rəha Ughin, onəkotələhu=pən əskasik pik təhmin rəhatəmah nuhuinien e Ughin.

Pol in aposil
rəha Nanihlua min

¹⁴ Piak min mine nəuvirik min. Iəkəhrun vivi məmə nəmiəḡəhiən rəhatəmah təməri məriaueh e nəuviriən, kəni nəmotos nəhrunien rəfin, kəni nəkotəhmen o nəḡətuṇiən itəmah min. ¹⁵ Mətəu e nauəuə u rəhak, iəməsəhluaiḡiən e nati kəti, iəməni pətiḡəm e nikiḡ rəfin natimnati min u kəm təmah, kəni molkeikei məmə nikitəmah otəkeikei məhti nəḡhatieṇ min əha. Təhruahru əmə məmə iətəḡhati lanəha, mətəu-inu Ughin tətəsiru lak e rəhan əmə nəuviriən ¹⁶ məmə iəu iəkuva ioluək rəha Kristo Iesu o nəni pətiḡəmiən nanusiən təuvir kəm Nanihlua min. Iəu iəkəhmen e pris kəti iətəm iətəni pətiḡəm nanusiən təuvir rəha Ughin məmə, Nanihlua min nətəm kautəhatətə e Kristo, okəhuva neanien təuvir min nətəm Narmin Rəha Ughin təmafəl mələhu kalin məmə rəha Ughin, kəni Ughin nikiṇ tagiən o nosiən.

¹⁷ Kəni e uək rəfin iətəm iatol o Ughin, nikiḡ tagiən pik lan mətəu-inu in Kristo Iesu əmə iətəm tatol uək. ¹⁸ Ko iəsəḡhati əfəri əməiən o nati kəti min, iəkəḡhati əfəri əmə o natimnati təuvir iətəm Kristo təmol nian iəmol rəhan uək o nosiən Nanihlua min kəhuva motol nəuia Ughin. Kristo təmol uək e rəhak nəḡhatieṇ, mine rəhak nolien min, ¹⁹ kəni təmol uək e nəsanəniən rəha nəmtətiən min mine nati apispis min, kəni təmol ilah rəfin e nəsanəniən rəha Narmin Rəha Ughin. Kəni tol lanəha, iəməni pətiḡəm rəfin nanusiən təuvir rəha Kristo, iəmətuəuiṇ Jerusalem muvən ikin min rəfin mətəuarus=pən nitəni u ilirikəm iətəm in isəu pahav ikin. ²⁰ Nian rəfin e nətuəuiṇiən rəhak uək mətəuarus=pa u rəueiu, iəmolkeikei məmə iəkuvən məni pətiḡəm nanusiən təuvir e ikin min nəuvein iətəm kəsətəu aḡiniən nargi Kristo ikin.

* 15:12 nəḡhatieṇ əhruahru rəha Kris tətəni məmə “Mipi Jese.” Jese in tatə rəha Kig Tefit.

Iəsolkeikeian mämə iəkol uək e ikin kəti iətam iətəmi kəti tinuvən rəkis ikin məni pətigəm nanusian təuvir. ²¹ Mətəu təhmen əmə e Nauəuə Rəha Uhgini iətam tətəghati e Kristo mämə,

“Nətəmini nətəm kəsəni pətigəmiən nanusian təuvir kəm lah,

ilah okoteruh in,

kəni nətəmini nətəm kəsotətəu əhanəhiən nanusian təuvir, ilah okotəhrun.”

²² Nian tepət, uək u rəhak o nuvenian iki pisin pisin min tətəhtipəsik lak o nuvnəian meruh itəmah.

Nətəlgian rəha Pol o nuvenian Rom

²³ Mətəu rəueiu, rəhak uək u ikinu tinol naunun, kəni e nu tepət rəkis, iəkolkeikei pik mämə iəkuvnə meruh itəmah, ²⁴ kəni tol lanəha, nikik təhti mämə iəkuvnə meh itəmah nian iəkuvnə əpəha kəntri u Spen. Kəni nian iəkuvnə kəni kotatig nian təkuakir əmə, kəni iəkolkeikei mämə nəkotasiru lak e rəhak naliuəkian.

²⁵ Mətəu rəueiu, iətuven Jerusalem o nasiruən e nətəm kəutəfaki ikin, ²⁶ mətəu-inu nətəm kəutəfaki əpəha nitəni mil u Masetoniə mine Akaiə, nikilah təmagian o nəfaiən məni mämə iəkasiu e nətəm kəutəfaki əpəha Jerusalem. ²⁷ Nikilah təmagian əmə o noliən, kəni in təhmen mämə kəutətəu kauin kəti iətam nətəm Isrel kəmotol kəm lah. Tol lanəha mətəu-inu nāmə Nanihlua min kəmosos nəuvirən rəha Uhgini e suaru rəha nətəm Isrel, kəni Nanihlua min okotəkeikei motasiru e nətəm Isrel e rəhalah məni. ²⁸ Oiəkos məni u kəmotəfa, muvən məfən kəm nətəm kəutəfaki əpəha Jerusalem. Kəni nian iəkol naunun e uək u, kəni oiəkiet Jerusalem muvən əpəha nitəni u Spen, kəni e rəhak naliuəkian oiəkuvnə meh itəmah.

²⁹ Nian iəkuvnə mitəlau=pa imatəmah ikin, iəkəhrun mämə iəkos natimnati təuvir tepət e Kristo mämə iəkəfina kəm təmah, kəni itəmah onəkotətəu təuvir lan.

³⁰ Piak min mine nəuvinik min, mətəu-inu kitah kəutəhatətə e Iərməniə rəhatah Iesu Kristo, kəni Narmin Rəha Uhgini tatol mämə kitah kəutəkeikei itah min, iəkətapuəh əskasik o təmah mämə nəkotəfaki əskasik kəm Uhgini ohniəu, kəni e noliən əha, nəkotasiru lak e nəluaginian rəhak. ³¹ Otəfaki mämə Uhgini otasiru lak mahtipəsik e nətəm Jutiə nətəm kəsotəniən

nipəhrrianən e nanusian təuvir mämə, okəsotərkiniən iəu. Kəni otəfaki min mämə nian iəkuvnə miet=pən Jerusalem, nətəmi min u kəutəhatətə e Kristo, nikilah otəgian o rəhak uək. ³² Kəni e noliən əha, mämə Uhgini tolkeikei lanəha, iəkuvnə meruh itəmah e nagianian, kəni kitah rəfin agin, nikitah otəgian. ³³ Pəh Uhgini iətam in nəukəti nəməlinuian tətətig itəmah min. Əuəh.

16

Pol təmauiəhrui in min nəuvein

¹ Iəu iətəni=pinə kəm təmah mämə nəuvinitah u Fipi, iətam tatos uək rəha dikən e niməfaki əpəha Kegkriə, in pətan təuvir kəti. ² Iəkətapuəh o təmah mämə nian in otuvnə, onəkotəgian əmə ohni e nərgi Iərməniə rəhatah, e noliən əhruahru mämə nətəmini rəha Uhgini okotol lanəha. Nāmə rəhan nati kəti tikə, təuvir mämə nəkotasiru lan, mətəu-inu in təmasiru lak mine nətəmini tepət.

³ Otəni təuvir kəm Prisilə mine Akuilə, iətam itimahal iəmahlol uək kətiəh rəha Kristo Iesu. ⁴ Kəmuəhtul maru mämə okiamis o nasiruən lak. Səniəmə iəu pisin əmə, mətəu iəu mine Nanihlua min rəfin u kəutəfaki, itimah iəkotəni-vivi Uhgini o lau.

⁵ Kəni otəni təuvir kəm niməfaki iətam kəmotuhapumin e rəhalau nimə.

Otəni təuvir kəm iəu kəti u Epaenetəs, u iətam təmaupən məhatətə e Kristo e profens əpəha Esia.

⁶ Otəni təuvir kəm Meri iətam təmatol pik uək o timah.

⁷ Otəni təuvir kəm Antronikəs mine Junias, iətamimak mil iətam itimahal min ilau iəmiəhluvən e kaləpus. Aposil min kəutisai pik ilau, kəni ilau kəmuəpən lak muəhatətə e Kristo.

⁸ Otəni təuvir kəm Amplatəs, iətam iəkolkeikei e nolkeikeian rəha Iərməniə.

⁹ Otəni təuvir kəm Urpanəs, iətam kitah kəutol uək kətiəh e Kristo, kəni otəni təuvir kəm iəu kəti u Stakis.

¹⁰ Otəni təuvir kəm Apeles iətam təməhtul əskasik e Kristo e nian iəkis min.

Otəni təuvir kəm Aristopulus mine rəhan min nətəmini, mine rəhan min noluak min.

¹¹ Otəni təuvir kəm Herotian, rəhak əhruahru.

Otəni təuvir kəm nətəmini rəha Nasisəs mine rəhan noluək min nətəm kəutə-faki kəm İərmənig.

¹² Otəni təuvir kəm Trifaenə mine Trifosə, pəta mil İətəm katuol pik uək rəha İərmənig.

Otəni təuvir kəm İəu kəti u Persis, pətan kəti İətəm tatol pik uək rəha İərmənig.

¹³ Otəni təuvir kəm Rufəs, İətəmi kəti rəha İərmənig tətəfaki vivi, mine rəhan mamə İətəm təmatol təuvir kəm İəu təhmen e rəhak əhruahru mamə.

¹⁴ Otəni təuvir kəm Asigkritəs, mine Filegon, mine Heremes, mine Patropəs, mine Heremas, mine piatah min nətəm ilah min kəutatig.

¹⁵ Otəni təuvir kəm Filolokəs, mine Julia, mine Nereəs mine nəuvinin, mine Olimpəs, mine nətəm kəutəfaki min rəfin nətəm ilah min kəutatig.

¹⁶ Otəni təuvir kəm təmah min təhmen mamə itəmah kətiəh əmə e Kristo. Nıməfaki rəfin rəha Kristo kəutəni təuvir kəm təmah.

¹⁷ Piək min mine nəuvinik min. İəkəta-puəh əskasik o təmah mamə nəkotətəu vivi itəmah o nətəmi kəutol mamə nəkotəhəpu itəmah min, kəni kəutəgətu natiəminati İətəm kəutol nətəmini kəutəmkərapən e nəhatətəiən rəhalah, kəni nəgətuəniən əha tol pisin əgin e nəgətuəniən İətəm nəmotos rəkis. Otəhtul isəu o lah, ¹⁸ mətəu-inu nətəm kotol lanəha, ilah kəsotoləni uək rəha İərmənig Kristo, mətəu kəutol uək əmə o nati ilah əmə kəutolkeikei. İlah kəutəni-vivi nəghatien, kəni nəghatien rəhalah tətəhiən, kəni ilah kəuteiua, kəni məutərkən nətəligiən rəha nətəmini tēpət nətəm kotəruu nati.

¹⁹ Nətəmini kinotətəu rəkis nanusiən mamə itəmah nautol nəuiə Kristo. Tol lanəha, nikik tagiən pik o təmah. Mətəu İəkolkeikei pik mamə nəkoteinatig e noliən əhruahru min, kəni mamə nəsəhuvəniən e noliən tərəh min.

²⁰ Uəgin İətəm nəukəti nəməlinuəniən, otə-suvəhiən in tevig-ərain e Setən, kəni in otatig əmə ləhtəni e nəhlkitəmah.

Pəh nəuviriən rəha İərmənig İesu tətətig itəmah min.

²¹ Timoti İətəm itimlau min iatuol uək kətiəh, tətəni təuvir kəm təmah. Kəni

Lusiəs, mine Jeson, mine Sosipatə u nati-mak min, kəhləni min təuvir kəm təmah.

²² İəu Tesiəs, İətəm İəmətei nəghatien rəha Pol e nauəuə u, İəu İətəni təuvir kəm təmah u kitah kətiəh e İərmənig.*

²³⁻²⁴ Kaeəs tətəni təuvir kəm təmah. İəu Pol, İətətig e rəhan nimə, kəni nətəmi rəha nıməfaki kəutəhapumin iman ikin.

Erastəs u İətəm tətərmənig e məni rəha taun əha, mine piatah Kuartəs, ilau min kətuəni təuvir kəm təmah.

²⁵ Pəh kotəni-vivi Uəgin. In təhrun noliən mamə itəmah nəutəhtul əskasik e nəhatətəiən rəhatəmah. In otol lanəha e nanusiən təuvir rəha İesu Kristo İətəm İətəni pətigəm. Nəghatien u təməhluaig nuvəh rəkis, ²⁶ mətəu rəueiu, təmol əpu in. Kəni in Uəgin u İətəm tətəmiəgəh nian rəfin, kəni in tətəni mamə İəkotəni pətigəm nanusiən rəha Kristo İətəm İəni min əupən kəmotətei e nauəuə min rəhalah, kəni nətəmini okotəhrun. İəkotəni pətigəm mamə nətəmini min rəfin rəha nəuaniləuis min rəfin e nitəni min rəfin, pəh ilah okotəhatətə e Uəgin, kəni tol lanəha mautol əmə nəuiən. ²⁷ Uəgin pisin əmə in Uəgin, kəni in pisin əmə in teinatig. !Pəh kotəni-vivi Uəgin nian rəfin naunun tikə, o nati İətəm İesu Kristo təmol! Əuəh.

16:17 Mat 7:15; Tait 3:10 * 16:22 Pol təhrun əmə nətəniən nauəuə, mətəu e nian əha, nətəmini tēpət kəməutos İətəmi kəti min mamə otətətei nəghatien min rəhalah. Suah kəti, nərgin u Tesiəs, təməharəg ilau Pol mətəi nəghatien rəhan.

1 Korən

Nauəuə iətam Pol təmaupən mətei түвən
кәм нәфәки мин икин Корән

Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u 1 Korən
? Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol
təmətei nauəuə u.

? Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei
tatuvən kəm niməfaki rəha Korən.

? Natigien təhro lanu lan nian təmətei?
Korən in taun asoli kəti. İkin əha, nətəmini
tepət kotos rəhalah kaku o noliən səlim lan,
kəni nətəmini tepət kəhuva məmə oko-
tos nəhmtin. Nətəmini nəuvein kəhuva
e negəu, nəuvein kotaliuaq əmə. In taun
kəti təuvir pik e profens rəha Akaia, iətam
tətatig e nitanı asoli u Kris. Mətau taun
u, narmi nati min kəmotəriaueh lan, kəni
noliən tərəh min tepət e taun əha. Niməfaki
rəha Korən, Nanihluə* min kotepət lan. Pol
təmətuəuin niməfaki u e nian rəha nali-
uəkian iətam tatol keiu lan. Mətau rəueiu
əha, nərahien asoli min nəuvein tinatig e
niməfaki. Nətəmini nəuvein kəutol noliən
tərəh min, kəni nəuvein kəutol nətəligien
min iətam kəsotəruahruən.

? Təmətei nauəuə u o nak? Niməfaki
rəha Korən in tətatig e taun kəti iətam
noliən tərəh min rəfin təməriaueh vivi lan.
Noliən tərəh min nəuvein kəməhuva imə
e niməfaki. Kəmotəruəh o Pol o natim-
nati min nəuvein iətam ilah kəsotəhrun
viviən, kəni in təmətei nauəuə u titəu=pən
əhruahru əmə rəhalah nətəligien. Pol
təmətei nauəuə u məmə otəni pətigəm no-
liən tərəh min iətam tətatig e niməfaki,
mine nərahien pisin pisin min nəuvein
min. Kəni təmətei nauəuə u məmə otələhu
əhruahru noliən tərəh min iətam ilah nəu-
vein kəmutol. In təməni kəm lah məmə
okotəhro min lanu motəkeikei mohtəlig=pa
min o Ughin, kəni noliən nak u təhruahru
iətam iətəmini otol nəmə in iətəmini rəha
lesu.

Pol təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, iətam Ughin təmauin lak kəni
mitəpin e nəuiən məmə iəu aposil rəha
Kris to lesu. Itimlau piatah Sostənes iətuəni
təuvir kəm təmah. ² Nauəuə u tatuvnə kəm

təmah niməfaki rəha Ughin əpəha Korən.
Ughin təmol asim itəmah e Kris to lesu, kəni
təmauin e təmah məmə rəhan min, nətəm
nəutəliuək e noliən əhruahru itəmah mine
nətəmini e ikin min rəfin nətəm kəutəfaki
kəm lərmənig rəhatah lesu Kris to iətam in
lərmənig rəhatah rəfin.

³ Pəh Ughin Tatə rəhatah mine lərm-
məniğ lesu Kris to, okuəfinə nəuviriən mine
nəməlinuən kəm təmah.

Pol təməni-vivi Ughin e nəfakien

⁴ Nian rəfin iətəni tagkiu kəm Ughin
mətau-inu təməfinə rəhan nəuviriən kəm
təmah e Kris to lesu. ⁵ Təməfinə rəhan
nəuviriən u tepət kəm təmah e noliən
min rəfin, e nasiruiən o nani pətigəm
viviən natimnati min mine neinatigien o
nəhrunien nəghatien rəhan. ⁶ Kəni no-
liən min əha kəutəgətuən məmə nanusiən
e Kris to in niphərianien, kəni itəmah nə-
moteruh. ⁷ Tol lanəha, nian nəutəh-
tul maru məutəhtəhni nuvaieñ rəha lərm-
məniğ rəhatah lesu Kris to, Ughin təməfinə
kəm təmah rəhan nəsanəniən e Narmin o
noliən uək rəhan, nəsanəniən rəfin min
əha iətam kotəhruahru o nəmiəgəhian
rəhatəmah. ⁸ Kəni in otol itəmah nəutəh-
tul əskasik motətuəarus=pən naunun nian
məmə okəseh-pəniən noliən tərəh kəti e
təmah e Nian rəha lərmənig rəhatah lesu
Kris to, iətam tətuva min lan. ⁹ Kəni Ughin
otol nati u kəm təmah mətau-inu nian rəfin
in tatol rəhan nəghatien. In Ughin iətam
təmauin e təmah nəkəhuva kətiəh itəmah
Nətin lesu Kris to u lərmənig rəhatah.

Nətəmini rəha niməfaki kəmotəhapu
ilah min

¹⁰ İətapuəh əskasik o təmah, piak
min mine nəuvini min, e nərgi lərm-
məniğ lesu Kris to, məmə itəmah rəfin
nəkotətəlig e təmah min, məsotolien məmə
nətəligien kəti otuva məhapu itəmah, kəni
mətau nəkəhuva pəhriən motol kətiəh
e nətəligien mine niki kətiəh. ¹¹ Piak
min mine nəuvini min, iətəni lanəha
mətau-inu nətəmini nəuvein rəha Kloe†
kəmotəni pətigəm kəm iəu məmə itəmah
nəutorgəhu. ¹² Nipəti nəghatien iətam
iətəni tol lanu, itəmah nəuvein kotəni

* : Nanihluə, İanihluə — Afin-to e tiksınəri.

1:10 Fil 2:2 † 1:11 Kloe in pətan kəti iətam rəhan nəutə tepət, kəni nətəmini kəutisiəi in. Pol
əpəha Efəsis e nian təmətei nauəuə u, kəni nətəmini rəha Kloe kəməhuvən motəsəl=pən
lan. Kəni motəni kəm in nətəligien min əha e niməfaki Korən.

1:8 1Təs 3:13; 5:23 1:9 1Təs 5:24; 1Jön 1:3

məmə, “İtimah iautəhuərisig e Pol,” nəuvein kotəni məmə, “İtimah iautəhuərisig e Apolos,” nəuvein kotəni məmə, “İtimah iautəhuərisig e Pitə,” nəuvein min kotəni məmə, “İtimah iautəhuərisig e Kristo.”

¹³ Nian nəutəuəri lanko, təhmen e nəhapuəhapuə Kristo! İəu Pol, iəməsəhkulpəriən e nigə kəməluau o təmah! Kəni nian kol bəptais e təmah, kəməsolian e nərgək Pol. !Kəpə! !Mətəu nautol lanko məmə nautəhuərisig lak Pol, uə Apolos, uə Pitə, mətəu itəmah nəsotolian məmə nəutohtəu=pən Kristo!

¹⁴ İəu iəkəni tagkiu kəm Uhgın məmə iəmol bəptais əmə e Krispəs mine Kəəs, mətəu iəməsolian bəptais e təmah kəti min.

¹⁵ Nikik tagiən lanəha mətəu-inu iətəmi kəti ko təsəniən məmə kəmol bəptais lan e nərgək məmə otuva rəhak iətəmini. ¹⁶ Ei əuəh, iəmalu, iəmol bəptais min e Stefənəs mine rəhan min. Uərisig e inəha, iəmalu məmə mətə iəmol bəptais min e iətəmi kəti uə kəpə. ¹⁷ Nipəti nəghatien min u məmə, Kristo təsəhli=paien iəu məmə iəkol bəptais e nətəmini, təməhli=pa iəu məmə iəkəni pətigəm əmə nanusien təuvir. Kəni iəsəni pətigəm əməiən e nəghatien einatig rəha iətəmini mətəu-inu, iəsolkəikeiən məmə nəghatien e nimisən rəha Kristo e nigə kəməluau in otəhvevig nəsanəniən tikə.

¹⁸ Nipəhriənən, nəghatien e nimisən rəha Kristo in təhvevig malməli o nətəmini u kəutohtəu suaru rəha nuvenien e nigəm asoli. Mətəu kitah u nətəm Uhgın tətəsmiəgəh itah, in nəsanəniən əmə rəha Uhgın. ¹⁹ Kəni Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,

“İəu iəkərinəkin agin neinatigien rəha nətəm koteinatig, kəni mahtipəsəg e nəhrunien rəha nətəm kotəhrun pik nati.”

²⁰ Nətəmini koteinatig iə? ? Nəgətun min rəha Lou iə? Nətəmini nətəm kotəhrun vivi suaru rəha nəghatien iə? Uhgın təmol neinatigien rəha nəhue niftəni tinuva rəkis nalməliən əmə. ²¹ Tol lanəha mətəu-inu, e neinatigien rəha Uhgın, təmol məmə nətəmini rəha nəhue niftəni okəsotəhrunien in e nəhrunien əmə rəhalah iətəm kəutəni məmə neinatigien.

Mətəu in təmol məmə nəghatien alməli min rəhatimah otəsmiəgəh nətəmini nətəm kəutəni nipəhriənien lan.

²² Nəuaniləuis min rəha İsrəl kəutətuəpuəh e nati apispis min, kəni Nanihlua[‡] min kəutəsal e neinatigien məmə okoteruh Uhgın, ²³ mətəu kitah kəutəni pətigəm əmə nimisən rəha Kristo e nigə kəməluau. Kəni nəghatien u in təhmen e kəpiel e suaru iətəm tatol nəuaniləuis min rəha İsrəl kəutəmei, kəni in təhmen e nalməliən o Nanihlua min. ²⁴ Mətəu nətəmini min u nətəm Uhgın təmauin e lah, nəuaniləuis min rəha İsrəl nəuvein mine Nanihlua min nəuvein ilau pəti, kəni Kristo in nəsanəniən rəha Uhgın mine neinatigien rəhan. ²⁵ Tol lanəha mətəu-inu, nolien u iətəm nətəmini kəutəni məmə in nalməliən rəha Uhgın, mətəu nipəhriənien in teinatig tapirəkis neinatigien rəfin rəha nətəmini, kəni nati u iətəm nətəmini kəutəni məmə in nəpəouiən rəhan, in təsanən tapirəkis nəsanəniən rəfin rəha nətəmini.

²⁶ Piak min mine nəuvinik min, nikitəmah otəkeikei məhti məmə itəmah nətəmi əhro nian Uhgın təmauin e təmah. İtamah tepət nəsoteinatigien e nəhmti nətəmini, kəni məsotəniən nəsanəniən, kəni səniəmə itəmah nenəti nətəmi asoli nəuvein. ²⁷ Mətəu Uhgın tatitəpin nati alməli min e nəhue niftəni məmə okotol aulis nətəm koteinatig, kəni mītəpin nati əpəou min e nəhue niftəni məmə okotol aulis nətəm kotəsanən. ²⁸ In təmitəpin natimnati iətəm, e nətəligien rəha nətəmini, ilah nati əpnəpin əmə, mine iətəm nətəmini kəsotolkəikei pikien, mine natimnati iətəm ləhtəni agin. Kəni təmitəpin natimnati min əha məmə ilah suaru məmə in tol nati keikei e nətəligien rəha nətəmini kəməhuva nati əpnəpin əmə. ²⁹ Təmol lanəha məmə iətəmini tikə otəghati əfəri e nəhmti Uhgın. ³⁰ Mətəu-inu e nəuia Uhgın, itəmah nəməhuva kətiəh itəmah Kristo İesu. Kəni Kristo təmuva o təh məmə in rəhatah neinatigien rəha Uhgın. İnəha e Kristo, Uhgın təmol itah kotəhruahru e nəhmtin, kəni mələhu kalin itah məmə rəhan min, kəni mosmiəgəh itah. ³¹ Tol lanəha, təhmen e Nauəuə Rəha Uhgın

1:12 Uək 18:24-28; 1Kor 3:4

1:14 Uək 18:8; Rom 16:23

1:16 1Kor 16:15

1:19 Aes 29:14

1:20

Job 12:17; Aes 19:12; 33:18; 44:25

1:21 Mat 11:25

‡

1:22 Nanihlua, İanihlua — Afin-to e tiksənəri.

1:23 Rom 9:32; 1Kor 2:14

1:24 Kol 2:3

1:25 2Kor 13:4

1:26 Mat 11:25; Jem 2:5

1:30 Jer 23:5-6

tətəni, “İtəməmi iətəm tətəghati əfəri, otəghati əfəri əmə o nati iətəm İərmənig təmol lan.”

2

¹ Piak min mine nəuvinik min. Nian İəmuvnə o təmah, İəməsəni pətigəmian nəghatian rəha Ughin e nəghatian iətəm nətəməmi kəutəni məmə koteinatig, mine nolian rəha iətəməmi iətəm təhrun vivi nəghatian. ² Kəni nian İəmətatig kitah min itəmah, nikik təskasik məmə İəkəni pətigəm əmə İesu Kristo, mine nimisian rəhan e nigi kəməluau. ³ İəmuva o təmah e nəpəouiən mine nəginian mine nərəmruminian asoli. ⁴ Kəni nian İəməni pətigəm rəhak nəghatian e nanusian təuvir, İəməsəni e neinatigian rəha nətəməmi, mine nəghatian asoli min iətəm otiuvi itəmah, mətəu nian İəməghati, nəmoteruh nəsanəniən rəha Ughin mine uək rəha Narmin Rəha Ughin. ⁵ İəmol lanəha məmə nəhatətiən rəhatəmah otəsəhtul əməiən e neinatigian rəha nətəməmi, mətəu in otəhtul e nəsanəniən rəha Ughin.

Neinatigian

rəha Narmin Rəha Ughin

⁶ Mətəu nıpəhrəniən məmə itimah İəutəni pətigəm nəghatian einatig kəm nətəm koteinatig kəni minoteinatig rəkis e nəmiəğəhiən rəhalah. Mətəu səniəmə neinatigian rəha nətəməmi min rəueiu, uə nətəməmi nətəm kəutarmənig u rəueiu. İlah okəhuva nati əpnəpin min əmə. ⁷ Kəpə. Itimah İəutəghati e neinatigian rəha Ughin əupən iətəm təmətəməhli oneuən, kəni in neinatigian iətəm təmətəhluaig, kəni Ughin təmol nəlpəkəuiən əupən əupən əgin məmə, neinatigian əha, in otol nəuvirən kəm təh e nəsanəniən mine nəhəğəhəgiən. ⁸ Nətəm kəutarmənig e nıftəni əha rəueiu, ilah kinotəruru nəlpəkəuiən əha rəha Ughin, mətəu nəmə ilah kəmotəhrun, ko kəsotətu-pəriən İərmənig rəha nəsanəniən əhəğəhəg rəfin e nigi kəməluau təhmen e iətəməmi kəti əpnəpin əmə iətəm təmərəkin lou. ⁹ Mətəu Nauəuə Rəha Ughin tətəni məmə, “İtəmə tıkə tətəruh, İəməni tıkə tətətu, İəməni tıkə təhrun,

İəməni tıkə təhrun, nati nak iətəm Ughin təmol əpenə-penə lan rəha nətəmi min u kətolkeikei in.”

¹⁰ Mətəu Ughin təmol əpu nəlpəkəuiən oneuən əha rəhan kəm təh e Narmin. Kəni Narmin təhrun natimnati rəfin, kəni məhrun min natimnati rəha Ughin iətəm iətəməmi kəti ko təsəhrunian. ¹¹ ? Tol lanəha, iətəməmi pəh təhrun nətəligian rəha iətəməmi kəti, mətəu narmin əmə? ? E nolian kətiəh əmə, iətəməmi pəh təhrun nətəligian rəha Ughin, mətəu Narmin əmə?

¹² Ughin təməsəfaiən kəm təh nətəligian rəha nətəməmi e nəhue nıftəni, mətəu təməfa Narmin iətəm tatsipən ohni. In təməfa kəm təh məmə kitah okotəhrun nati nak iətəm Ughin təməfa əpnəpin əmə kəm təh. ¹³ Inu nəghatian iətəm itimah İəutəni, kəni neinatigian rəha nətəməmi təsəğətiən itimah e nəghatian min əha, mətəu Narmin Rəha Ughin təməğətuən itimah, kəni İəkotəni pətigəm natimnati pəhrən rəha Narmin Rəha Ughin e nəghatian min iətəm təmsipən lan.

¹⁴ İtəməmi iətəm Narmin Rəha Ughin tıkə lan, tətəpəh natimnati iətəm tatsipən e Narmin Rəha Ughin mətəu-inu ilah nati əpnəpin min əmə ohni, kəni ko in təsəhrunian ilah mətəu-inu Narmin Rəha Ughin əmə təhrun nasiruiən e nətəməmi o nəhrunian natimnati rəha Ughin. ¹⁵ Kitah nətəm kəutos Narmin Rəha Ughin kəmotəh motəhrun motakil natimnati min əha, mətəu nətəməmi əpnəpin, ko kəsoteruhiən məsotəhrun əginian mine məsotakil əginian itah. ¹⁶ Tol lanəha mətəu-inu Nauəuə Rəha Ughin tətəni məmə, “?Pəh u təhrun nətəligian rəha İərmənig məmə in otəğətuən in?”

Mətəu kitah kotəhrun nətəligian rəha Kristo kəni tol lanu lan motəhrun natimnati min əha.

3

Nəhapu-əhapuiən e nıməfaki

¹ Piak min mine nəuvinik min. Nian İəmətatig kitah min itəmah, İəməsəghatian kəm təmah təhmen e nətəməmi nətəm kinotəskasik rəkis e nəmiəğəhiən rəhalah e Narmin Rəha Ughin, kəpə. İəməghati kəm təmah məmə itəmah nətəməmi rəha nəhue nıftəni əmə, kəni İəməghati

kəm təmah təhmen e kəlkələh min əmə e nəmiəgəhiən vi rəhatəmah e Kristo.

² Nian iəmətəgətu itəmah, təhmen məmə iəmətaugin itəmah e milik əmə, iəməsəfinəiən nauəniən əskasik kəm təmah mətəu-inu itəmah nəməsotəhmenian o nunian. Kəni niphəriənian, itəmah nəməsotəhmen əhanəhiən o nunian, ³ mətəu-inu noliən rəhatəmah təhmen əmə e rəha nətəmini rəha nəhue niftəni. Tol lanəha mətəu-inu itəmah nautetə itəmah min, kəni mautorgəhu, kəni təhmen əmə məmə itəmah nətəmini rəha nəhue niftəni əmə u. Nəkotəhmen e nətəmini əpnəpin min. ⁴ Nian iətəmi kəti tətəghati əfəri məni məmə, “İəu rəha Pol,” kəni kəti təni məmə, “İəu rəha Apolos,” noliən əha tətəgətu məmə itəmah nətəmini rəha nəhue niftəni əmə.

⁵ Oteruh-to. ? Apolos in pəh, kəni Pol in pəh? İtimlau iəkuəhmen əmə e ioluək iətəm iəmuasiru e təmah o nuvaie o İesu. İtimlau iatuol əmə uək iətəm İərmənig təməfa pisin pisin kəm timlau məmə iəkuol. ⁶ Təhmen əmə məmə iəu iəmərfi nikiəti nati, kəni Apolos in təueiu e nəhu, mətəu Uhgini əmə tatol tateviə. ⁷ Tol lanəha, iətəmini iətəm tətərfe nati, uə iətəmini tətəueiu e nəhu, in nati əpnəpin əmə, mətəu Uhgini pisin əmə in nati keikei iətəm tatol natimnati kəutəmiəgəh mautevə. ⁸ İətəm tətərfe, mine iətəm tətəueiu, ilau kuəhmen-əhmen əmə mətian əmə o nati kətiəh əmə. Kəni Uhgini otətəu ilau kətiəh kətiəh e rəhalau uək pisin pisin min. ⁹ İtimlau ioluək mil rəha Uhgini, kəni itəmah nəkotəhmen e nasumiən rəha Uhgini, uə nimə rəha Uhgini.

¹⁰ E nəuviriən iətəm Uhgini təməfa kəm iəu, iəmuvləkin viki nəhlki nimə təhmen e iətəm təhrun viki nuvləkinian nimə. Kəni iətəmi kəti min tatuvləkin nimə nəu-vetin. Mətəu ilah rəfin okotəkeikei mauteh viki uək rəhalah rəha nuvləkinian nimə, ¹¹ Nəhlki nimə kətiəh əmə, inu İesu Kristo. İətəmi kəti tikiə təhrun nuvləkinian nəukəti nimə pisin kəti min. ¹² Nəmə iətəmi kəti tuvləkin-pəri rəhan nimə iətəm nəhlki

nimə in İesu Kristo, kəni in təhrun nuvləkinian nimə e aian u kol tətəraip-oraip, uə e silfə, uə e kəpiel nəhmtin tiəkis, uə e nigı, uə e niuig, uə e nimanə. ¹³ Kəni nian kəti nətəmini okoteruh uək rəhan, mətəu-inu e nian İesu tuva min, rəhan uək otuva e nəhəgəhəgəh. Rəhan uək okələhu=pən e nigəm, kəni nigəm otəgətu məmə rəhan uək təuvir uə tərəh. ¹⁴ Nəmə nigəm otəsusiən rəhan nimə, in otos rəhan nətəuiən. ¹⁵ Mətəu nəmə nigəm otos rəhan nimə, kəni rəhan natimnati rəfin təmikə. In əmə, Uhgini otosmiəgəh, mətəu təhmen-əhmen əmə e iətəmi kəti iətəm rəhan nimə nigəm tatus kəni tiuvig pətigəm maiu, kəni nigəm tus nimə mauəris.

¹⁶ ? Nəkotəhrun uə kəpə məmə, itəmah u Nimə Rəha Uhgini, kəni Narmin Rəha Uhgini tətətig e təmah? ¹⁷ Nəmə iətəmi kəti tərəkini Nimə Rəha Uhgini, kəni Uhgini otərəkini in, mətəu-inu Nimə Rəha Uhgini, in tasim rəhan pisin əmə. Kəni Nimə u Rəha Uhgini, itəmah.

¹⁸ Təsəuviriən məmə iətəmi kəti tətəuiə aru əmə lan. Nəmə iətəmi kəti tətəkil aru in e nətəligiən rəha nəhue niftəni, kəni nikiən təhti məmə in teinatig u rəueiu, in otəkeikei muva iəlməli kəti e nəhmtiləh məmə in otuva iəinatig pəhriən.

¹⁹ Tol lanəha mətəu-inu inəinatigəh rəha nətəmini rəha nəhue niftəni, in təlməli e nəhmti Uhgini. Təhmen e Nauəuə Rəha Uhgini tətəni məmə, “Uhgini tatol ləlig e nəghatiən rəha iətəmi kəti iətəm tətəni məmə in teinatig viki, kəni Uhgini taskəlim in.” ²⁰ Kəni Nauəuə Rəha Uhgini tətəni min məmə, “İərmənig təhrun məmə, nətəligiən rəha nətəm koteinatig, ilah nati əpnəpin əmə.”

²¹ Kəni tol lanu lan, sotəniən məmə itəmah rəha suah u uə rəha suah kəha məmə onəkotləfəri aru itəmah ohni. Uhgini tətəfən itiməh nətəmi əsoli min rəfin kəm təmah məmə otasiru e təmah. ²² Tol lanu sotəfəriən itəmah kəni mətəni məmə

3:2 Hip 5:12-13; 1Pitə 2:2 3:3 1Kor 1:10-11 3:4 1Kor 1:12 3:6 Uək 18:4,11,27-28 3:9 Mat 16:27; Efəs 2:20-22 3:11 Aes 28:16; 1Pitə 2:4-6 * 3:12 Noliən rəha nitəu-pəniən Kristo təhmen e noliən rəha nuvləkinian nimə. İətəmi tətəitəu=pən viki noliən rəha Kristo, in təhmen e iətəmi kəti tatuvləkin viki rəhan nimə. Noliən təuvir min rəhan təhmen e pos min əskasik rəha nimə, uə aian u kol uə aian u silfə. İətəmi tətəitəu=pən vikiən noliən rəha Kristo, təhmen e iətəmini kəti tatuvləkin rah rəhan nimə, təhmen əmə e nimauvluvl əmə kəti. Afin-to Mat 6:19-20. 3:13 1Kor 4:5 3:19 Job 5:13 3:20 Sam 94:11

rəhatəmah u Pol uə Apolos uə Pitə.[†] Nipəhrən agin, Uhgin tinəfinə natimnati min rəfin e nəhue niftəni o nasiruiən e təmah. Kəni nəmiəgəhiən u nimisiən, kəni natimnati min u kəutəhuva rəueiu uə natimnati min u kəmanəhuva nian kəti, natimnati rəfin min əha mine nətəmini min əha okotasiru e təmah, təhmen əmə ilah rəfin rəhatəmah.²³ Tol lanu lan, itəmah onəkotəkeiki motəfəri itəmah o lesu pisin əmə, səniəmə o nətəmi asoli min rəhatəmah, mətəu-inu səniəmə itəmah rəha iətəmi asoli kəti, mətəu itəmah rəha Kristo, kəni Kristo in rəha Uhgin.

4

Aposil min rəha Kristo

¹ Tol lanəha, nətəmini okotəkeiki motəh itəmah təhmen e noluək min rəha Kristo iətəh Uhgin təmələhu=pən e nəhlmitəmah məmə itəmah iəkotol əpu nəlpəkəuiən oneuən rəha Uhgin.² Kəni nətəmini nətəm kauteh natimnati rəha iətəmi asoli kəti, ilah kotəkeiki motol rəhalah uək təuvir e noliən iətəm iətəmi asoli tolkeiki.³ Nati əpnəpin əmə kəm iəu nəmə itəmah, uə nətəpisin nəuvein kotəni pətigəm nətəligiən rəhalah e rəhak uək. Kəni iəu aru iəsəkilən e rəhak uək.⁴ E rəhak nətəligiən, məmə iəmol əmə nati iətəm in təuvir, mətəu nati u təsəniən məmə iəu iəkəruahru. İərməniğ əmə təhruahru o nakiliən rəhak uək.⁵ Tol lanəha, sətəuitəuən o nakiliən natimnati, mətəu nəutəhtənnin nian İərməniğ otuva lan. In otəfətigəm=pən e nəhəgəhəgiən natimnati iətəm kəutəhluaig e napinəpuən, kəni in otəni pətigəm nati nak tətətig e niki nətəmini o noliən min rəhalah. E nian əha Uhgin otəni-vivi ilah kətiəh kətiəh e noliən əhruahru.

⁶ Piak min mine nəuvinik min. İəməni=pinə nəghatən min əha kəm təmah itimlau Apolos məmə itəmah onəkotos nəhrunian ikin. Kəni nəmə nəkotos nipəti

nəghatən min u, “Nəkotəkeiki motol əmə nəghatən min iətəm kinətəi rəkis,” kəni nəsotəfəriən nətəmi asoli nəuvein motosiəhu nəuvein. ⁷ ? Təhro? İtəmah nəsotəpətiən motəpirəkis nətəmini min rəfin. Uhgin təməfinə kəm təmah natimnati min rəfin nətəm nəmautos. ? Kəni təhro nəutəghati əuvsan o natimnati iətəm Uhgin təməfinə kəm təmah təhmen əmə məmə inu itəmah əmə nəmotol natimnati min əha?

⁸ Nikitəmah təhti məmə ninotos rəfin rəkis natimnati rəha Uhgin. Nikitəmah təhti məmə ninotos rəfin rəkis nautə rəha Uhgin. Noliən rəhatəmah təhmen məmə nəməhuva kig min rəha Uhgin, mətəu itəmah iəutətig ləhtəni əmə. ! Mətəu kəpə, səniəmə nipəhrənən! ! Nəman! Nəmə nipəhrənən məmə itəmah nəməhuva kig min rəha Uhgin, nikitəmah otəgiən pik, kəni nəmə tol lanəha, itəmah min iəkotol kig kitəh min itəmah. Mətəu təsəliən lanəha. ⁹ İtəmah aposil min, mətəu nikik təhti məmə Uhgin təmələhu itəmah əpəha ləhtəni agin, iəutətig təhmen e nətəm kəmakil rəkis məmə okotəkeiki mohmis. Nikitəmah tətəhti lanəha mətəu-inu təhmen məmə itəmah nətəmini nətəm kəməsotəliən win e nəluəginian, kəni məutəhtul e nəhmti nagelo min mine nətəmini rəfin məmə ilah okoteruh məmə oikəohmis.* ¹⁰ ! Nətəmini tətəht kəutəni məmə itəmah nənməli min o nərgi Kristo, mətəu nikitəmah təhti məmə itəmah nəkoteinatig vivi e Kristo! Mətəu səniəmə nipəhrənən. ! Nətəmini tətəht kəutəni məmə rəhatəmah nəpətiən tikə, mətəu nəutəghati əfəri məmə rəhatəmah nəpətiən iəhgin! Mətəu səniəmə nipəhrənən. Nətəmini tətəht kəutisai itəmah, mətəu kotəni rah itəmah.

¹¹ Mətəu, inu nipəhrənən. Mətəuarus=pə u rəueiu matuvən, nəumis tatus itəmah, kəni məutəuəuə, kəni iəutəhuvən e napən

[†] 3:22 Nəghatən əhruahru rəha Kris tətəni məmə, “Pol, uə Apolos, uə Kefəs...” Kefəs in nərgin kəti min rəha Pitə. Kəni e nauəuə u, e nəghatən Kris əhruahru, Pol tətəuin lan məmə “Kefəs,” mətəu kəutəni əmə məmə Pitə. 4:2 Luk 12:42 4:5 1Kor 3:8 4:6 Rom

12:3 4:7 Rom 12:6 * 4:9 Nian kig kəti təmol win e nəluəginian, minatitəlig matit rəhan soldia min mine rəhan tikimiri min. Rəhan soldia min kəutəhuərisig lan, kəni tikimiri min kəutəhuərisig e lah, kəni nətəmini rəfin kotəhrun məmə tikimiri min okohmis. Nətəmini kəmotol lafet kəti, kəni nətəmini rəfin kəutarfu e tikimiri min kəutoh aru ilah min, uə nəmə təhro kəutəluəgin ilah nati arpin min təhmen e laion. Kəni Pol tətəni məmə in mine rəhan min nətəmini kotəhmen e tikimiri min nətəm okohmis, kəni nətəmini rəfin kəutaruh. 4:11 2Kor 11:23-27

əhapu-əhapu, nətəmini kautoh itimah, kəni rəhatimah nimə tikə. ¹² Itimah aru əmə iautol pik uək e nəhlmitimah məmə iəkotos məni o nauənən. Nian okotəni rah itimah, mətau itimah iəkotəfaki o nəuvirən o lah. Nian nətəmini kautol nərahən kəm timah, mətau itimah iəkotəpnəpin əmə. ¹³ Nian nətəmini kəutəni rah itimah, mətau itimah iəutəghati vivi əmə kəm lah. Mətauarus=pa u rəuei matuvən itimah iəkotəhmen e nimənərik rəha nətəmini rəfin, uə namikmikən rəha nitəni min rəfin.

Ilah okotəkeiki motohtəupən noliən rəha Pol

¹⁴ İəsəteian nəghatiən u məmə iəkol itəmah nəkotaulis, mətau mə otəghi-pəri itəmah, mətau-inu itəmah nənətik min nətəm iəkolkeiki itəmah. ¹⁵ Rəhatəmah nəgətun min tepət nətəm okotəgətun itəmah e Kristo, kəni nəmə təhro ilah kotəhmen əmə e tatə kalin min ilah təntəsin, mətau rəhatəmah tatə əhruahru kətiəh əmə, inu iəu, mətau-inu e Kristo İesu iəmuva rəhatəmah tatə əhruahru nian iəməni pətigəm nənusiən təuvir kəm təmah aupən. ¹⁶ Tol lanəha, iəkətapuəh əskasik o təmah məmə onəkotohtəu=pa rəhak noliən min. ¹⁷ Mətau-inu o nati u, iətahli=pina nətik e Kristo u Timoti iətəm iəkolkeiki. In tətaiu əskasik e İərmənig matol vivi rəhan uək. In otəni min kəm təmah suaru rəha nəmiəgəhiən rəhak e Kristo İesu iətəm tətətu=pən natimnati iətəm iətagətun e niməfaki min ikin min rəfin.

¹⁸ Kəni itəmah nəuvein nəutagət əfəri pik o rəhatəmah nəpətiən mətau-inu nikitəmah təhti məmə iəsuvnə minən məsəghati əskasikən kəm təmah o rəhatəmah noliən. ¹⁹ Mətau otəsuvəhiən, iəkəkeiki muvən meruh itəmah (nəmə İərmənig tegəhan lak.) Kəni o iəkəhrun nəmə nətəm kəutagət əfəri kautos pəhrən

nəsanənən rəha Ughin, uə kəpə. ²⁰ Mətau-inu Nərmənigən Rəha Ughin səniəmə in nati kəti rəha nəghatiən, mətau in nati kəti rəha nəsanənən. ²¹ ? Kəni nəkotolkeiki nak? ? İəkuvnə malis itəmah, uə iəkuvnə e nolkeikiən u e nikik təuiəu əmə?

5

Pian kəti, rəhan noliən tərəh agin

¹ Kəməni pətigəm kəm iəu məmə iətəmi kəti u e nikitəmah tətəkləh e pətan kəti, kəni təmol e noliən tərəh kəti iətəm tapirəkis noliən rəha nətəm kəsotəfakiən. In tətəkləh e pətan vi rəha rəhan tatə. ² ! Kəni itəmah nəutəfəri o nəfakiən əskasik rəhatəmah! ! Kəstin min! Mətau nəfəriən təsəhruahruən, mətau onəkotəkeiki motətau tərəh o təfagə tərəh əha. Kəni nəsotahli pətigəmən iətəmi kəha iətəm təmol noliən tərəh əha e nikitəmah. Mətau onəkotəkeiki motahli pətigəm.*

³ Nati əpnəpin iəsətiğin kitah min itəmah, mətau e narmin iətatig kitah min itəmah. Kəni təhmen əmə nəmə kitah kəutəti, inəni rəkis e nərgi İərmənig İesu məmə təhro in təhruahru məmə kitah okotol e iətəmi kəha. ⁴ Nian nəkəhuva kətiəh, kəni e narmin, iətatig kitah min itəmah, kəni nian nəsanənən rəha İərmənig rəhatəh İesu inəha ikin kitah min, ⁵ kəni otəfən iətəmi u əha rəuei e nəhlmi Sətən məmə otərəkin nipiətin. Mətau İərmənig otəsmiəgəh narmin nian in tətuva min e nəunun nian.†

⁶ Rəhatəmah nəgət əfəriən tərəh. ? Nəkotəhrun uə kəpə məmə, is nəuan nəvetin əmə tənpi rəfin e niki flauə iətəm kəmkəlin?‡ ⁷ Otəfəl rəkis is əuas min rəhatəmah, inu təfagə tərəh min e nikitəmah, məmə itəmah flauə vi iətəm kəmkəlin u is tikə lan, kəni nipiəhrənən itəmah nəkotəhmen əhruahru e piret vi əha. Tol lanəha mətau-inu Kristo iətəm in nati sipsip rəha lafet rəha Pasova, təmimis rəkis təhmen e sakrifais o noliən tərəh min

4:12 Mat 5:44; 2Təs 3:8 4:15 Kəl 4:19 4:16 Fil 3:17 4:17 Uək 19:22 4:20 1Kor 2:4 5:1 Lev 18:7-8;

Dut 22:30 * 5:2 Məta Pol tətəni u ikinu məmə təsəuvirən məmə ilah okotəgən əmə kəni məutəfəri ilah nian təfagə tərəh əsoli kəti tətətiğ əha ilah ikin e niməfaki. 5:3 Kol 2:5 5:5

1Tim 1:20 † 5:5 Pol tətəni məmə kəraki lan e niməfaki. Kəni ihluə e niməfaki, suah u otuvən e nəhlmi Sətən, kəni Sətən otərmənig lan kəni mol nalpinən kəm in e nipiətin. Kəni məta, suah u təhrun nitəliğ rəkisən e noliən tərəh min rəhan, kəni Ughin təhrun nosmiəgəhiən min in. ‡ 5:6 Təhmen əmə nian kotəti nati miəgəh kəti, nəmə kətarəreh kuənkəmkə lan, otol=pən mərəkin rəfin nəhuvegin. Təhmen əmə nəmə iəfaki kəti e niməfaki tatol təfagə tərəh. Təfagə tərəh u tənpi rəfin niməfaki. 5:6 Kəl 5:9 5:7 Aes 53:7; 1Pitə 1:19

rəhatah. ⁸ Tol lanəha, pəh kotoł lafet əha, mətau kəsotoliən e is əuas, iətam təhmen e noliən tərəh min u nətəmini kotołkeiki pik noliən kəm nətəmini, mine noliən tərəh min rəfin. Mətau pəh kotoł lafet e pıret u is tikə lan, təhmen e noliən rəfin iətam kotoł nıpəhrıriən motəhrıru.

⁹ İəməteı rakis nauəuə kəm təmah məmə nəsoıan pətiən itəmah nətəm kəutakləh e nıpətan. ¹⁰ İəsəniəhuıən məmə nəsoıanıən itəmah nətəm kəsotəfakiən nati əpnəpin noliən rəhalah tol lanəha: ilah kəutakləh e nıpətan, ilah nəvərəs, ilah nakləh min e neıuəıən, kəni ilah kəutəfaki kəm narmi nati min. Nətəmini tēpət agin kotoł lanu lan u rəueıu e nəhue nıftəni. Nəmə nəsoıanıən itəmah min ilah, kəni nəkotəkeiki məhiət agin ikıu e nəhue nıftəni. ¹¹ Mətau nıpəti nauəuə iətam iəməteı kəm təmah məmə onəsoıan pətiən itəmah iətəmi kəti iətam tətəni məmə in piətaməh kəti, mətau in tətəkləh e pətan, uə in tətəvərəs, uə in tətəfaki kəm narmi nati min, uə in tətəni rah nətəmini, uə in tətəpis nian tēpət, uə in tətəkləh e neıuəıən. Səotoliən nati kəti itəmah min ilah, nati əpnəpin in nati əkəku əmə təhmen e nauən pətiən.

¹²⁻¹³ Səniəmə in rəhak uə mine rəhatəmah kəti uək məmə okotakil nətəmini nətəm kəsotəfakiən. Ughin otakil Nanihlua min. Mətau in uək rəhatəmah məmə onəkotakil noliən rəha nətəmini əpəha e nıməfaki nətəm kəutol təfəgə e noliən min u. Nauəuə Rəha Ughin tətəni məmə, “Otəhli pətiğəm e nikitəmah iətam tətol noliən tərəh.”

6

Noliən rəha nakiliən itəmi

¹ Nian nəmə itəmah kəti tətorgəhu ilau in kəti, tol naulisiən məmə otələs muvən kəm nətəmini nətəm kəsotəfakiən məmə okotiıvi pətiğəm ilau motakil rəhalau norgəhuıən. Mətau nəkotəkeiki motos məhıuvən kəm nəfaki min. ² Nəkotəhrun uə kəpə məmə nəfaki min, ilah okotakil nətəmini rəfin e nəhue nıftəni? ^{*} Kəni

nəmə itəmah onəkotakil nətəmini e nəhue nıftəni, kəni təhro nikitəmah təhti məmə nəsoıəhmenıən o nakiliən rəhatəmah norgəhuıən əlkələh min? ³ Nəkotəhrun uə kəpə məmə, kitah okotakil nagelo min? ! Kəni natimnati min rəha nəhue nıftəni, ilah kotimətiğ əmə o nakiliən!

⁴ Kəni tol lanəha, nəmə nautorgəhu o nətəliğıən min nəuvein, təhro nəutəhıvən o nətəm ihluə məmə okotakil norgəhuıən rəhatəmah? İlah kəsotosiən nısiəıən rəha nıməfaki. ⁵ İatəni lanəha məmə nəkotaulis lan. ? Təhro? ? İtaməh kəti tikə iətam tēnatıg məmə in təhrun nələhuıən nəniən min əha? ⁶ ! Mətau kəpə! İtaməh piatəmah min nəutorgəhu, kəni mautəhıvən o nətəm ihluə məmə ilah okotakil rəhatəmah norgəhuıən min. Kəsi.

⁷ İtaməh nautəhıvən o iətəmi kəti məmə otakil rəhatəmah norgəhuıən. İnu tətəgəıun məmə nəmotəmkarəpən agin e suaru rəha Ughin e nemiəğəhiən rəhatəmah. ? Təhro? Nəmə iətəmi kəti tətol tərəh kəm ik, təıvir məmə nəkalu əmə lan. Nəmə tətəıuə əmə lam mətakləh kəm ik, alu min əmə lan. ⁸ Mətau kəpə. Nautol tərəh pik! İtaməh piatəmah min əmə, mətau itəmah aru nautol tərəh kəm təmah min, kəni mauteıuə e təmah min məutakləh kəm təmah min.

⁹ Sotətəliğıən e neıuəıən. Nəkotəkeiki motəhrun məmə, nətəmi kəutol nərahıən, ko kəsəhıvənıən e Narmənığiən Rəha Ughin: ilah nətəm kəutakləh e pətan, mine nətəm kəutəfaki kəm narmi nati min, mine nəman nətəm kınətol rakis marit kəutakləh e pətan, mine nəman nətəm kəuti aru ilah min, ¹⁰ mine nakləh min, mine nəvərəs min, mine nətəm kəutəpis e wain, mine nətəm kəuteıuə məutakləh kəm nətəmini, ilah min u ko kəsəhıvənıən e Narmənığiən Rəha Ughin. ¹¹ Kəni itəmah nəuvein, nəmautol lanəha. Mətau, Narmin Rəha Ughin rəhatah təməfəł itəmah, mələhu kalın itəmah məmə rəhan, mol itəmah nəkotəhrıru e nəhmtin e nərgi lərmənıg İesu Kristo.

5:8 Dut 16:3 § 5:9 Nauəuə u Pol tətəğhati lan e fes 9 tikə əha rəueıu. Pol tətəteı nauəuə kuvət kəni mahli=pən kəm nıməfaki Korən. Mətau nauəuə əupən, mine nauəuə iətam tətol kisił lan kiakə u rəueıu. Nauəuə iətam tətol keıu lan, in 1 Korən, kəni nauəuə iətam tətol kuvət lan, inu 2 Korən. 5:11 2Təs 3:6; Tait 3:10 5:12-13 Dut 13:5; 17:7 * 6:2 Eıaptə 5 kəutafin məmə ko kəsotakiliən nətəmini ihluə e nıməfaki, mətau e fes u tətəni məmə kitah okotakil ilah. Nıpətin u təni məmə, RƏUEIU kitah okəsotakiliən nətəm ihluə e nıməfaki, mətau nian Kristo otııva min, nian əha inəha, kitah okotakil ilah. 6:2 Nəh 20:4 6:10 Kəl 5:19-21; Efəs 5:5; Nəh 22:15 6:11 Tait 3:3-7

Nolian rəha nakləhiən
e pətan in təfəgə tərəh

¹² Nətamimi nəuvein kəutəni məmə, “Natimnati rəfin təuvir əmə məmə iəkol.” Mətau, səniəmə ilah rəfin kotəhrun nasiruən lak. Kəni, ko iəsegəhanian məmə natimnati nəuvein okotarmənig e rəhak nəmiəgəhiən. ¹³ Nətamimi nəuvein kəutəni məmə, “Nauəniən mine nərfitəmi, kəmol o lau min,” inu kotəhrun nunian nauəniən min rəfin. Mətau nauəniən mine nərfitəmi, Uhgın otol naunun e lau pəti, konu, nati mil u səniəmə nati kəti. Kəni nati u in nipəhrionian. Mətau nəghatien u səniəmə e nipətiəmi. Uhgın təməsolian nipəti tah məmə kitah okotapili əpnəpin kitah nəman uə nipətan min u səniəmə nəman mine nipətan min rəhatah. Nipətitah mine lərmənig, ilau rəhalau min. Uhgın təmol nipətitah məmə okotisiai lərmənig, kəni ko otəsoliən naunun e lah, təhmen e nauəniən mine nərfitəmi. ¹⁴ Kitah okohmis. Mətau o nian kəti e rəhan nəsanəniən, Uhgın otosmiəgəh min itah e nimisən mol vivi nipətitah. Kəni inu təhmen əhmen əmə məmə nian lərmənig təmimis, Uhgın təmosmiəgəh in e nimisən mol vivi nipətin.

¹⁵ ? Nəkotəhrun uə kəpə məmə, nipəti-tah, ilah nəuəli-nəuəli nipəti Kristo? ? Kəni nikitəmah təhti məmə iəkəfən nipətik iətam in kətiəh ilau Kristo, kəni mol kuol kətiəh ilau pətan rəha suaru? !Kəpə! Ko təsolian lanəha. ¹⁶ Nipəhrionian agin məmə iətam tatan ilau pətan rəha suaru, ilau kətiəuva kətiəh əmə e nipətin. Mətau-inu nəghatien rəha Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “İlau okiəuva nipətin kətiəh əmə.” ¹⁷ Mətau iətamimi iətam tatol kətiəh ilau lərmənig, tətuva kətiəh ilau min e narmin. Kəni tol lanəha, nipətin tatol kətiəh ilau lərmənig Kristo məmə rəhan. Kəni tərəh agin nəmə otos rəkis e Kristo məfən kəm pətan kəti rəha suaru.

¹⁸ Otagim rəkis məhuvən isəu e nolian rəha nitəu-pəniən nipətan. Nolian tərəh rəfin iətam iətam kəti tatol iətam tol pisin e inu, in ihluə e nipətin. Mətau təfəgə tərəh u, in tatol kəm nipətin aru. [†] ¹⁹ Nəkotəkeikei mətəhrun məmə nipətitəmah in nati asoli, nipətitəmah in nimə kəti rəha Uhgın iətam

Narmin Rəha Uhgın tətətig ikin, kəni Uhgın təməfinə Narmin kəm təmah, mətətig e təmah. Kəni itəmah səniəmə rəhatəmah aru u itəmah. ²⁰ Uhgın təmətəu rəkis itəmah e nətəuian iətam nəhm̄tin tiəkis. Tol lanəha, otisai Uhgın e nolian min rəha nipətitəmah.

7

Nəghatien o marit

¹ Rəueiu iəkəni=pinə nəniən e nauəuə rəhatəmah iətam nəmotəti kəm iəu. Əuəh, in təuvir məmə iətamimi kəti təsolian marit. ² Mətau nətamimi tepət nətəm kautohtəu-pən nipətan. Tol lanəha, təuvir məmə iətamimi otəkeikei mos aru rəhan pətan, kəni pətan tatos rəhan iərman kəni muol marit. ³ Nian kuol marit, iərman otəkeikei mətəpili ilau rəhan pətan nəmə pətan tolkeikei, kəni pətan otəkeikei mətəpili ilau rəhan iərman nəmə iərman tolkeikei. ⁴ Pətan təsarmənig aruən e nipətin, mətau rəhan iərman tətarmənig lan. Kəni təhmen-əhmen əmə e iərman, in təsarmənig aruən e nipətin, mətau rəhan pətan tətarmənig lan. ⁵ Təsəuvirion məmə pətan uə iərman təgin o nipətin nəmə kəti tolkeikei. Mətau nəmə ilau pəti kuegəhan məmə təuvir əmə okuəpəh napili pətiən nəmə kəti təni məmə otəfaki o nian nəuvein, kəni təuvir əmə. Mətau okuəkeikei miəuva min kətiəh. Nəmə kəsəuolian, kəni Setən oteh suaru o nəfən-əfəniən kəm lau. İatəni lanu mətau-inu itəmah rəfin nəsotəskəsikien.

⁶ Nəghatien əha məmə, “okuəpəh o nəfəkiən o nian nəuvein,” iətanı məmə iətegəhan lan, mətau iəsənian məmə in lou kəti. ⁷ E rəhak nətəligiən, təuvir məmə nətamimi rəfin okəsotolian marit təhmen lak. Mətau Uhgın tatol suaru pisin pisin min kəm tah kətiəh kətiəh, kəni tatol məmə nəuvein kəutol marit, kəni nəuvein kəutan əmə.

Nətam kəmotol marit mine pətalimis min

⁸ Kəni iətanı kəm nətəm kəsotolian marit mine pətalimis min məmə, təuvir məmə kəutan əmə məmə iəu mine. ⁹ Mətau nəmə tiəkis o lah nətəm kəsotolian marit məmə okotaliəuək e suaru əhruahru kəti, inəha

6:12 1Kor 10:23 6:13 1Təs 4:3-5 6:14 Rom 8:11; 1Kor 15:20; 2Kor 4:14 6:15 Efəs 5:30 6:16 Jen 2:24; Mat 19:5 6:17 Jon 17:21-23; Rom 8:9-11 [†] 6:18 Təfəgə tərəh u, in tatol kəm nipətin aru mətau-inu tinuva rəkis kətiəh ilau Kristo, tol məmə tatol təfəgə e Kristo. 6:20 1Kor 7:23; 1Pitə 1:18-19

kəsotapiliən e pətan uə iərman kəti, kəni təuvir məmə okotəkeiki motol marit pəh nikiləh təsəhti pikian ilau pətan uə iərman nian min rəfin.

Nətəm kəmotol marit kəsotəhapuiən

¹⁰ Itəmah nətəm nəmotol marit, iəkəni=pinə nəghatien u kəm təmah, səniəmə rəhak mətəu rəha lərmənig məmə, pətan otəsəpəhiən rəhan iərman.

¹¹ Mətəu nəmə in otol, kəni təuvir məmə otəsifəu=pən minian suah kəti min, uə nəmə təhro, titəlig=pən min əmə o rəhan iərman. Kəni iərman otəsəpəhiən rəhan pətan.

Nəmə ilau kəti təsəfakian

¹² Pəh iəkəni nəghatien kəti kəm təmah nətəm rəhatəmah nəman uə nipətan kəsotəfakian. Inu rəhak əmə nəghatien, səniəmə rəha lərmənig əhruahru. Nəmə itəmah kəti, rəhan pətan təsəfakian, mətəu tolkeiki məmə ilau kətuatig, iərman otəsəpəhiən. ¹³ Kəni nəmə itəmah kəti, rəhan iərman təsəfakian, mətəu tolkeiki məmə ilau okuatig, pətan otəsəpəhiən.

¹⁴ Otol lanəha mətəu-inu nian pətan kəti tətəfaki, kəni Ughin tətələhu kalin min rəhan iərman məmə rəha Ughin. Kəni nian iərman kəti tətəfaki, kəni Ughin tətələhu kalin min rəhan pətan məmə rəha Ughin. Nəmə təsolian lanu, kəni rəhatəmah kəlkələh min, ilah rəha nəhue niftəni əmə, mətəu tol lanəha, Ughin tətələhu kalin ilah məmə rəhan min, mətəu-inu təmələhu kalin rəkis tatə mine məmə.

¹⁵ Mətəu nəmə iətəmi təsəfakian tolkeiki məmə otəpəh rəhan pətan uə iərman iətəm tətəfaki, otəgəhan əmə lan. Iətəm tətəfaki, iərman uə pətan, Ughin təsəskəlimian in e marit əha. Mətəu, Ughin təmauin e təh məmə okotatig mətig e nəməlinuian. ¹⁶ Pətan, kəmə təhro Ughin otosmiəgəh rəham iərman e nolien təuvir rəham. Kəni iərman, nəmə təhro Ughin otosmiəgəh rəham pətan e nolien təuvir rəham.

Otagian əmə

o rəhatəmah nəmiəgəhiən

¹⁷ Mətəu in əmə u, nian Ughin təmauin e təmah, nəmotatig e natigian pisin pisin min iətəm lərmənig təmələhu, kəni təuvir məmə nəkotatig əmə lan. Inu rəhak

nəghatien iətələhu kəm niməfaki min rəfin.

¹⁸ Nian Ughin təmauin e suah kəti, nəmə kəməhgi=pən in, kəni otəsəhluaigian e nəhgi-pəniən iətəm kəmol lan. Kəni nian Ughin təmauin e suah kəti min, nəmə kəsəhgi-pəniən, kəni təuvir məmə təsəskutien məmə okəhgi=pən. ¹⁹ In nati əpnapin əmə nəmə kəməhgi=pən suah kəti uə kəsəhgi-pəniən. Nati keikei məmə kitalah kotohtəu=pən əmə nəghatien min rəha Ughin. ²⁰ Nian Ughin təmauin e təmah, nəmotatig e natigian pisin pisin min, kəni təuvir məmə nəkotatig əmə e lah.

²¹ ? Nian Ughin təmauin lam, ik slef əmə kəti? Nikim təsəhti pikian, (mətəu nəmə nəkəhrun nitəu-pəniən suaru iətəm kəmitis slef min lan, itəu=pən əmə.) ²² Tol lanəha mətəu-inu iətəmi u slef əmə nian lərmənig təmauin lan, in iətəmi rəha lərmənig iətəm kəmitis rəkis. Kəni təhmenəhmen əmə, iətəmi səniəmə slef kəti nian lərmənig təmauin lan, in slef rəha Kristo. ²³ Ughin təmətəou rəkis itəmah e nətəouian iətəm nəhmtin tiəkis. Sotolien məmə itəmah nəkəhuva slef min rəha nətəmimi. ²⁴ Piak min mine nəuvinik min, nian Ughin təmauin e təmah, nəmotatig e natigian pisin pisin min, kəni təuvir məmə nəkotatig əmə e lah itəmah Ughin.

Nətəm vi nətəm nəsotol əhanəhiən marit

²⁵ Inu nəghatien kəti rəhatəmah nətəm vi nətəm nəsotol əhanəhiən marit. İəsos əhruahruian nəghatien kəti o lərmənig, mətəu iəkəni əmə rəhak nətəligian. Mətəu itəmah nəkotəhrun məmə rəhak nəghatien in nipəhriənian, mətəu-inu lərmənig təməsəkəhruin iəu. ²⁶ Mətəu-inu nərahian asoli u rəueiu iətəm nəutətig lan,* rəhak nətəligian tol lanu lan məmə, nəkotatig əmə lanu lan məmə nəutətig lan u rəueiu. ²⁷ ? Təhro? ? Nəmol marit? Səsalian e suaru o nəpəhiən rəham pətan. ?Təhro? ? Nəsolian marit? Səsalian o nosian rəham kəti pətan. ²⁸ Mətəu nəmə natol marit, inu səniəmə təfəgə tərəh. Kəni nəmə pətan vi tatol marit, in təsolian təfəgə tərəh. Mətəu nətəm kəmotol marit, okotatig e nərahian tepət e rəhalah natigian, kəni iəkolkeiki məmə nəsəhuvəniən e nərahian min əha.

7:9 1Tim 5:14; Prov 6:20-29

7:10 Mat 5:32

7:15 Rom 14:19

7:16 1Ptə 3:1

7:19 Rom 2:25; Kə

5:6; 6:15

7:22 Flm 16; 1Ptə 2:16

*

7:26 E nian əha, kəpmən rəha Rom tatol tərəh e nətəm kəutəfaki.

²⁹ Piak min mine nəuvinik min, inu nipəti nəghatien rəhak. Natigien rəha nətəmmi e nəhue niftəni in tinəkuəkir əmə. Kəni rəueiu mine matuvən, nətəm kəmotol marit, təuvir məmə okəsotətəlig pikien e nolien rəha marit rəhalah. ³⁰ Nəmə iətəmi kəti tətəsək, uə tətəgien, uə tatos nəhmti nati kəti, kəni təuvir məmə otəsegəhanien məmə rəhan nasəkien, uə nagienien, uə rəhan nati vi otəriauah e rəhan nətəligien. ³¹ Kəni təuvir məmə nətəmmi nətəm kəutol bisnis e nəhue niftəni, ilah okotətəlig lan məmə rəhalah bisnis in nati əpnəpin əmə, mətəu-inu nəhue niftəni mine nəuvirien rəhan mine nolien min rəhan otəpanikə.

³² İəkolkeikei məmə nikitəmah təsəhti pikien nati kəti rəha nəhue niftəni u. Tol lanəha, nəmə iətəmi kəti təsolien marit, nikin tətəhti pik uək rəha İərmənig məmə təhro lanu mol İərmənig nikin tagien o uək iətəm in tatol. ³³ Mətəu iətəm təmol marit, nikin təhti pik əmə natimnati rəha nəhue niftəni məmə otəhro lanu mol niki rəhan pətan tagien, ³⁴ kəni rəhan nətəligien tatuvən o nati keiu, rəhan pətan mine uək rəha İərmənig. Kəni pətan iətəm təsolien marit, uə pətan mitə, nikin tətəhti pik uək rəha İərmənig məmə təhro lanu in otətuakəm o İərmənig e nipətin mine narmin. Mətəu pətan iətəm təmol marit, in tətətəlig pik əmə o natimnati rəha nəhue niftəni məmə otəhro lanu mol rəhan İərman nikin tagien.

³⁵ İətəni=pinə nəghatien min u o nəuvirien aru əmə rəhatəmah, səniəmə iətəniəhu itəmah, mətəu məmə nəkotohtəu=pən suaru rəha nəmiəgəhien iətəm təhruahru, kəni nikitəmah tətəhti pik uək rəha İərmənig.

³⁶ Mətəu e nikalin rəha İərman vi kəti mine pətan vi kəti. Nəmə tol lanu lan məmə, kinəniəkis məmə ilau okuol marit. Uərisig, kəni İərman təni məmə okuəpəh pipim. Mətəu rəueiu, nikin təhti məmə təsolien nolien əhruahru e pətan əha, kəni İərman nikin təhti məmə təkeikei mol-tə marit e pətan əha, kəni təuvir məmə, in təhrun nolien. In təsolien təfagə tərəh, mətəu təuvir məmə in otol marit. ³⁷ Kəni e nikalin kəti min e rəha inu. Nəmə keiu min lanəha kuolkeikei məmə okuol marit. Mətəu İərman nikin tinəhti rəkis məmə okuəpəh marit. Kəni nati kəti tikə məmə otəkeikei kəm in məmə otol marit. Kəni

İərman in tətərmənig vivi e nikin. Kəni nəmə nikin tinəhti rəkis məmə otəsolien marit e pətan əha, kəni iətəmi əha, in min tatol nolien əhruahru. ³⁸ Tol lanəha, İərman iətəm tatol marit e pətan vi, in tatol əhruahru, mətəu İərman iətəm təsolien marit, in tatol təuvir papirəkis ağin.

Pətalimis min kotəhrun nolien marit

³⁹ Pətan otəkeikei mətətig ilau rəhan İərman e nian rəfin, mətəu nəmə rəhan İərman timis, in təhrun nolien marit e suah kəti min iətəm in tolkeikei, mətəu nati kətiəh əmə, in təkeikei mol marit e İərman kəti iətəm tətəfəki kəm Uhgın. ⁴⁰ Mətəu e rəhak nətəligien, nəmə in tətətig əmə lanəha məsolien marit, kəni nikin otəgien tapirəkis nəmə in tatol marit. Kəni nikik təhti məmə Narmin Rəha Uhgın tətətig min lak məfa nəghatien u kəm iəu.

8

Nəuənien iətəm katol sakrifais lan kəm narmin nati min

¹ Kəni rəueiu, iəgəghati e nəuənien min iətəm katol=pən sakrifais lan kəm narmin nati min. Kitəh kotəhrun nəghatien rəha nətəmmi nəuvein məmə, “Kitəh rəfin kəutos nəhrunien.” Mətəu “nəhrunien” in nati kəti iətəm iətəmi kəti tətəfəri ohni, mətəu nolkeikeien tatuvləkin iətəmmi. ² Nəmə iətəmi kəti nikin təhti məmə in təhrun pik nati, mətəu in təsəhrun əhanəhien natimnati iətəm in otəkeikei məhrun. ³ Mətəu iətəmmi iətəm tolkeikei Uhgın, Uhgın təhrun in misiaien in.

⁴ ?Kəni tol lanəha, təhro e nəuənien min iətəm katol=pən sakrifais lan kəm narmin nati min? Nipəhriənien, kitəh kəutəhrun məmə narmin nati in nati əpnəpin əmə kəti e nəhue niftəni, kəni uhgın əlkələh min kohkə, mətəu Uhgın kətiəh əmə. ⁵ Kətəni məmə, “uhgın əlkələh” min mine “İərmənig əlkələh” min tēpət əha ikin, kəni nipəhriənien nətəmmi nəuvein kəutəfəki kəm lah. Mətəu nati əpnəpin nəmə uhgın əlkələh min əha ikin, əpəha e neai uə əpəha ləhtəni e nəhue niftəni, ⁶ o kitəh, Uhgın kətiəh əmə pəhriən, Tatə Uhgın. Natimnati rəfin təmsipən lan, kəni təməfa nəmiəgəhien kəm təh məmə kitəh okotol nəuian. Kəni İərmənig kətiəh əmə, İesu Kristo, kəni Uhgın təmol natimnati

rəfin agın e Kristo, kəni e Kristo kitah kautəmiəgəh.

⁷ Mətəu səniəmə nətəmini rəfin kotəhrun nəghatən u, kəni nətəmini nəuvein, nikilah təhti məmə narmi nati kautəmiəgəh pəhrən kəni ilah nati agın min. Aupən, nətəmini nəuvein kəmotəfaki kəm narmi nati min nian rəfin. Kəni tol lanəha, rəueiu, nian kautun nəhuvegi nati iətəm kəmol sakrifais lan kəm narmi nati, nikilah təhti məmə kəutəfaki kəm uhgin əlkələh min pəhrən. Kəni ilah kautətu məmə kautol təfagə tərəh mətəu-inu nətəligiən rəhalah təsəskasikiən təhmen məmə natimnati min u ilah nati əpnəpin əmə. ⁸ Mətəu nauəniən təsolien itah kəutəhuva iuəkir o Uhgin. Nəmə kəsotuniən nəhuvegi nati əha, uə kotun nəhuvegi nati əha, nətəligiən rəha Uhgin o tah in təhmen əmə.

⁹ Təuvir əmə, nəkotəhrun nitəu-pəniən suaru iətəm nəkotolkeikei, mətəu nəutətu itəmah. Sotolien nati kəti iətəm nəkotolkeikei mətəu nati u otol məmə piatəmah kəti uə nəuvinitəmah kəti u nətəligiən rəhan təsəskasikiən təhmen, otəmei e rəhan nəmiəgəhiən. ¹⁰ İtəni lanu mətəu-inu nəmə iətəmi kəti iətəm nətəligiən rəhan təsəskasikiən təhmen, in tətəh itəmah nətəm nəutəni məmə nəutos “nəhruniən” əha məmə narmi nati min kəsotəmiəgəhiən, kəni nəutəhuvən e nimə rəha narmi nati min məmə nəutəuən, kəni təhro? Tol lanəha rəhatəmah nolien otiuvi-pən rəhan nətəligiən, kəni in min otuvən mun nəhuvegi nati iətəm kəmol sakrifais lan kəm narmi nati min, kəni in tatol təfagə tərəh kəti mətəu-inu nikin təhti məmə nolien əha tətəgatun məmə in tətəfaki kəm narmi nati matol in tamikmik e nəhmti Uhgin. ¹¹ Kəni nəhruniən iətəm nikitəmah təhti məmə nəutos, in tətərakin iətəm nətəligiən rəhan təsəskasikiən təhmen. Mətəu in piatəh kəti iətəm Kristo təmimis ohni.

¹² Nian nautol nolien tərəh kəm itəmah kəti e nolien əha, mautərakin nətəligiən rəhan u təsəskasikiən təhmen, kəni nautol təfagə tərəh e Kristo. ¹³ Tol lanəha, nəmə nati kəti əmə iətəm iatun tol piak tətəmei

e rəhan nəmiəgəhiən, kəni təuvir məmə iəsun minien nəhuvegi nati nian kəti min məmə otəsəmeiən e rəhan nəmiəgəhiən.

9

Pol təmuhalpin nəghatien iətəm kətəni lan.

¹ Nikitəmah təhti məmə iəkəhrun nolien nati nak iətəm iəkolkeikei, uə kəpə? ! Əuəh! İəu aposil kəti, uə kəpə? !Əuəh! ? İəmeruh İesu İərməniğ rəhatəh e nəhmtək, uə kəpə? ! Əuəh! ? İtəmah u nəua rəhak uək e İərməniğ, uə kəpə? ! Əuəh! ² Nətəmini nəuvein kəutəni məmə səniəmə iəu aposil, mətəu nipiəhrəniən, itəmah nəkotəhruniən nəniən lanəha, mətəu-inu nəmiəgəhiən rəhatəmah e İərməniğ tətəgatun məmə iəu aposil kəti.

³ İəkuhalpin nəghatien rəha nətəmini nəuvein nətəm kəutəni məmə iəu səniəmə aposil kəti. Kəutəni lanəha mətəu-inu e rəhalah neruhien, iəsolien nolien rəha aposil kəti, inəha itəmah iəsotətapuəhiən o nati kəti o təmah məmə inəha aposil min nəuvein kautol. ⁴ ?Təhruahru məmə itəmah aposil min oikəotətapuəh o təmah o nauəniən mine nəmnimien, uə kəpə? Əuəh, itəmah nəkotəhrun. ! Mətəu iəu iəməsolien! ⁵ Aposil min nəuvein, mine pia İərməniğ min, mine Pitə,* rəhalah nipiətan nətəm kəutəfaki kəutəhuərisig e lah nian ilah kəutəliuək mautol uək rəha İərməniğ. ? In təhruahru məmə kitah kotol təhmen-əhmen əmə, uə kəpə? Əuəh, itəmah nəkotəhrun. ! Mətəu iəu iəməsolien! ⁶ ?Uə nikitəmah təhti məmə iəu əmə mine Panəpəs, itimlau pisin əmə iəkuəkeikei muol aru uək o nauəniən rəhatimlau?

⁷ Otətəlig-to, tol lanəha. Pəh tatol uək rəha soldia kəni məsosiən nətəuəien lan? ? Uə, pəh tətəsum məsunien nauəniən lan? ? Uə, pəh tətəugin nati miəgəh min məsunien kəti mine?

⁸ ? Nikitəmah təhti məmə natimnati min iətəm iətəghati lan, kəutəsin əmə e nətəligiən rəha nətəmini? ! Kəpə! Lou tətəni nati kətiəh əmə. ⁹ Kəmətei e Lou rəha Mosis məmə, “Nian nəkotəsisg kau məhuva məmə otol uək meuiəguig e wit, sotəlisien nohlin. Pəh ton nipiəpisi wit

8:9 Rom 14:13-15; Kəl 5:13

8:11 Rom 14:15,20

8:13 Rom 14:21

9:1 Uək 22:17-18; 26:16; 1Kor

15:8-9

9:2 2Kor 3:2-3

9:4 Luk 10:8

*

9:5 Nəghatien Kris əhruahru tətəni məmə, “Kefəs” u nərgin kəti min rəha Pitə, kəni ikin pisin min e Niutestimin kətauin e Pitə məmə “Kefəs.”

† 9:9 “wit” — Afin-to e tiksinəri.

9:9 Dut 25:4; 1Tim 5:18

nəuvein.”[†] ?Təhro? ?Niki Uhgin tətəhti əmə kau min,¹⁰ uə nikin tətəhti min itah? Əuəh, kəməfa lou u o rəhatah nəuvirən, mətəu-inu nətəmini nətəm kəutaupən mautərfei nati e nasumien, mine nətəm kəutəhuərisig mautəulək ikin, ilah rəfin nətəligiən rəhalah kətiah əmə məmə okotos pəti nauəniən e nasumien u.

¹¹ E uək min rəhatimah, təhmen əmə məmə iəmotasum kəti məmə itəmah nəkotəuən ikin, inu nauəniən rəha narmitəmah. ?Kəni təhro, tiakis o təmah məmə nəkotəfa nauəniən kəti rəha nipətin kəm timah? ¹² Nətəpisin nəuvein kotəhrun nətəpuəhiən o nauəniən o təmah, kəni in təhruahru əmə, mətəu ilah kəutol uək rəha Uhgin. ?Kəni təhro e timah? !Nətəpuəhiən rəhatimah in təhruahru agin!

Itimah iəsotolkeikeiən məmə oiəkotol nati kəti məmə otəhtul pəsig e nanusiən təuvir rəha Kristo, tol lanəha iəsotəpuəhiən itəmah o nati kəti, nati əpnəpin itimah iəkotəhrun noliən. Tol lanəha, itimah iəmosotəpik nərəhiən, mətəu iəməsotəpuəhiən itəmah o nati kəti mətəu-inu iəsotolkeikeiən məmə iəkotəhtul pəsig e nanusiən təuvir rəha Kristo. ¹³ ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, nətəmini nətəm kəutol uək e Nime Rəha Uhgin, kəutos niglah ikin nauəniən? Kəni nətəmini nətəm kəutol uək e olta, ikin katol sakrifais ikin, kəutos niglah ikin nauəniən. ¹⁴ E suaru kətiah əmə, lərmənig təməni əskasik məmə, nətəmini nətəm kəutəni pətigəm nanusiən təuvir, rəhalah natimnati o natigien otəkeikei misipən ikin.

¹⁵ Mətəu iəsətapuəhiən kəm təmah o nati nak iətəm təhruahru əmə kəni iəkəhrun nətəpuəhiən. Kəni iəməsəteien nauəuə u məmə itəmah nəkotol natimnati min əha nəuvein kəm iəu. İtəfəri nəuveitin məmə iətəni pətigəm nanusiən təuvir kəsətəuəiən iəu lan. Kəni iəsolkeikei aginiən məmə iəkətuə=pən suaru pisin. !Nimisien in təuvir tapirəkis suaru pisin!

¹⁶ Mətəu iəsəfəriən iəu məmə iətəni pətigəm nanusiən təuvir mətəu-inu, iəkəkeikei mənə pətigəm. ! Kəsi, nərəhiən asoli otuva ohniəu nəmə iəsəni pətigəmiən nanusiən təuvir! ¹⁷ Nəmə iətəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgin mətəu-inu

iəkəkeikei mol lanu lan, kəni təhruahru məmə iəkos nətəuəiən lan. Mətəu in Uhgin əmə iətəm tətətipin iəu məmə iəkəuək u, kəni tol lanəha, iəkəkeikei mol nati əpnəpin katətuəu iəu uə kəpə. ¹⁸ ? Kəni rəhak nətəuəiən in nati nak? In əmə u, məmə nian iəkəni pətigəm nanusiən təuvir, rəhak nətəuəiən tikə. Kəni tol lanəha iəsətapuəhiən o nati kəti, nati əpnəpin in təhruahru məmə iəkəuək.

¹⁹ Suah kəti təsərmənigien lak, mətəu iəu iəmosiahru aru iəu məmə iəu slef əmə rəha nətəmini rəfin. İlatol lanu məmə iəkəiuvə=pa tepət kəhuva o Kristo. ²⁰ Nian iəmətan itimah nətəm İsrəl nətəm kəutohtəu=pən Lou, iəmuva məhmen e nətəm İsrəl məmə iəkəiuvə=pa ilah kəhuva o Kristo. Kəni nati əpnəpin Lou təsərmənigien lak, nian iəmətan itimah nətəm kəutohtəu=pən Lou, inəha nətəm İsrəl, kəni iəmuva məhmen e lah, məmə iəkəiuvə=pa ilah kəhuva o Kristo. ²¹ Nian iəmətan itimah Nanihluə min nətəm kəsotəhtəu=pəniən Lou, iəmuva məhmen e lah. (Mətəu iəsərakien Lou rəha Uhgin, kəpə. Lou rəha Kristo tətərmənig lak.) İəmol lanəha məmə iəkəiuvə=pa ilah kəhuva o Kristo. ²² Nian iəmətan itimah nətəm rəhalah nəhatətəien təsəskasikien, iəmuva məhmen e lah məmə iəkəiuvə=pa ilah kəhuva o Kristo. İəmuva məhmen e nətəmini rəfin məmə e noliən min rəfin iəkəiuvə=pa nəuvein kəhuva o Kristo. ²³ İlatol lanəha o nanusiən təuvir məmə iəu min iəkos natimnati təuvir min rəhan.[‡]

²⁴ ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, e naiuiən, nətəmini rəfin kəutəu, mətəu kətiah əmə tatol win? Kəni təuvir məmə nəkotəu e noliən rəha naiuiən iətəm nəutalkut pik məmə onəkotol win. ²⁵ Nətəmini nətəm kotolkeikei məmə kəhuvən e naiuiən, kotətuəkəm əskasik o rəhalah naiuiən. Kəutol məmə okotol win e nati kəti iətəm otəpanikə, mətəu kitah kəutol məmə kitah okotol win e nati kəti iətəm tətətig itulin. ²⁶ Tol lanəha, təhmen e naiuiən, iəsəu əpnəpinien, kəni təhmen e boksig, iəsətahre=pəniən təhmen e iətəm tətəhti niməguəgəu. ²⁷ !Kəpə! İtətuəkəm əskasik o nipətik məmə otuva rəhak slef. İlatol lanəha məmə, nian iəməni pətigəm nanusiən təuvir kəm nətəmini tepət rəkis məmə ilah okəhuva e naiuiən əha, kəni

9:10 2Tim 2:6

9:11 Rom 15:27

9:12 Uək 20:34; 2Kor 11:9

9:13 Dut 18:1-3

9:14 Mat 10:10; Kəl

6:6 9:16 Jer 20:9

9:20 Uək 21:20-26

9:22 2Kor 11:29

‡ 9:23 Pol tətəni min məmə nikin

tagiən məmə in otəni pətigəm nanusiən təuvir nati əpnəpin kəsətəuəiən in lan. 9:25 fil 3:14; 2Tim 2:4-5; 4:7-8

iəu iəsuvaiən məhmen e iətəmini iətəm təmatəghli lou rəha naiuiən kəni kəraki lan e naiuiən.

10

Pol təməni pətigəm

noliən rəha nətəm Isrel aupən

¹ Piak min mine nəuvinik min, iəkolkeikei məmə nəkotəhrun məmə nian tipitimah min kəmohtet İljip, ilah rəfin nəpuə tətətahgəl pəsige e lah, kəni ilah rəfin kəməhuvən=pən itəhi u kətəni məmə Nitəhi Ərarəuv. ² Kəni e nəpuə mine nitəhi, Ughin təmol bəptais e lah rəfin məmə okəhuva nətəmini rəha Mosis. ³ Kəni ilah rəfin kəmotun nauəniən kətiah əmə iətəm təmsipən e Narmin Rəha Ughin, ⁴ kəni motəmnim nəhu kətiah əmə iətəm təmsipən e Narmin Rəha Ughin, mətəu-inu kəmotəmnim nəhu e kəpiel iətəm təmsipən e Narmin Rəha Ughin iətəm tətətan ilah min, kəni kəpiel əha in Kristo.* ⁵ Nati əpnəpin ilah kəmotol lanəha, mətəu Ughin nikin tətəsağəniən o lah tətəp nəuəvin, kəni ilah tətəp kəmohtet əpəha ikin pisin pisin min tətəpə-məpəi ikin.

⁶ Kəni Ughin təmol natimnati min əha məmə ilah nəmtətiən min məmə otəghi-pəri nikitah motəgətin itah, kəni kitah okəsotoliən nitai lah motələhu=pən rəhatah nətəligiən e noliən tərəh min təhmen e natimnati iətəm kəmotol aupən. ⁷ Sotohtəu-pəniən noliən rəha nəfakiən kəm narmi nati min təhmen e lah nəuəvin kəmotol aupən. Nauəuə Rəha Ughin tətəni məmə, “Nətəmini kəmotəharəg məmə okətauən motəmnim, kəni motəhtul məmə okotol danis u tiuvi=pən ilah tərəh ikin.” ⁸ Tərəh məmə kitah okotit oneuən nipətan təhmen e lah nəuəvin kəmautol aupən, kəni ilah rəfin tuenti-tri-tausin kəmohtet e nian kətiah əmə. ⁹ Tərəh məmə kitah okotol natimnati iətəm otuvi niəməha rəha İərmənig† təhmen e lah nəuəvin kəmautol aupən, kəni sineik tus ilah kohmis. ¹⁰ Tərəh məmə nəkotəni nikali Ughin təhmen e lah nəuəvin kəmautol

aupən, kəni agelo rəha nimisiən tohamu ilah.

¹¹ Kəni Ughin təmol natimnati min əha məmə okəhuva e nəmiəğəhiən rəhalah, məmə ilah nəmtətiən min, kəni kəməti ilah məmə okotəghi-pəri nikitah motəgətin itah, nətəm kəutətiğ rəueiu məmə naunun nian tətəva iuəkir. ¹² Kəni nəmə nikitəmah təhti məmə nəutəhtul əskasik, autətau vivi itəmah, mətəu-inu itəmah min nəkotəhrun nəmeiən e noliən tərəh min əha. ¹³ Nəfeifeiən iətəm tətəva e nəmiəğəhiən rəhatəmah təhmen əmə e iətəm kətol lan e nətəmini rəfin. Mətəu nian rəfin, kitah kotəhrun nəhatətiən e Ughin, kəni otəsağəniən e nəfeifeiən otəva e nəmiəğəhiən rəhatəmah məmə in təskasik mapirəkis nəsanəniən rəhatəmah. Mətəu nian nəfeifeiən tətəva e nəmiəğəhiən rəhatəmah, Ughin otol suaru kəti məmə onəkotəhrun nosiən nəhtuləniən rəhatəmah, məmə nati əha otəsiuvi-pəniən itəmah e nərahien.

Narmi nati min mine nəfaki min

¹⁴ Tol lanəha rəhak min, otəgim rəkis e noliən rəha nəfakiən kəm narmi nati min. ¹⁵ Itəmah nəkotəni məmə nəkoteinatig, kəni otəkil aru nəğhatəniən rəhak məmə in təu-vir uə tərəh. ¹⁶ Nian kitah kotəuən e Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha İesu, kəni motəni kəm Ughin məmə nikitah tagiən o nəmnimiən, kəni mətəmnim nəmnimiən əha, təhmen məmə kitah kəutəhuva mautol kətiah kitah Kristo e niran. ?İətəni pəhriən, uə kəpə? Kəni nian kitah kəutun pirit iətəm kəməmaris kəuəri, kitah kəutəhuva kətiah kitah Kristo. ?İətəni pəhriən, uə kəpə? ¹⁷ Kitah u nətəmini tətəp, mətəu kotəhmen e nipətin kətiah əmə, mətəu-inu pirit kətiah əmə, kəni kitah rəfin kəutun əmə pirit əha.

¹⁸ Nikitəmah tətəhti noliən rəha nətəm Isrel. Nian iətəm tatol sakrifais kəm Ughin, kəni nətəmini nəuəvin kəutun nəhuəgi nati iətəm kəmol sakrifais lan, təhmen əmə məmə ilah rəfin kəməhuva kətiah ilah Ughin e sakrifais əha. ?İnu nipəhriənəniən, uə kəpə? Əuəh, in nipəhriənəniən.

9:27 Rom 8:13; 13:14 10:1 Eks 13:21-22; 14:22 10:3 Jon 6:31; Eks 16:4,35 10:4 Eks 17:6; Nam 20:11 * 10:4 “kəpiel” u, kəsəfiniən e Oltestimin. Nətəligiən u təmiet e nəğhatəniən min rəha nətəm Isrel.

10:5 Nam 14:29-30 10:6 Nam 11:4,34; 1Kor 10:11 10:7 Eks 32:4,6,19 10:8 Nam 25:1-9 † 10:9 Tətəğhati e noliən rəha nətəmini nətəm kəutol noliən tərəh kəti, nati əpnəpin ilah kotəhrun məmə Ughin tətəni məmə noliən əha in noliən tərəh kəti. 10:9 Eks 17:2; Nam 21:5,6 10:10 Nam

16:41-50; 17:5,10 10:16 Mat 26:26-28 10:17 Rom 12:5 10:18 Lev 7:6

¹⁹ ? Nipəti nəghatien min rəhak nak? ? Təhro? ? İtəni məmə nəhuvegi nati iətm katol sakrifais lan kəm narmi nati min in nati agin kəti, uə nati əpnapin əmə? İlah nati əpnapin əmə. ? Uə təhro? ? İtəni məmə narmi nati min, ilah nati agin min nəuvein, uə ilah nati əpnapin əmə? İlah nati əpnapin əmə. ²⁰ Mətəu iətni məmə nian nətəmini kautol sakrifais kəm narmi nati min, kautol kəm iərmis min, kəni nati u in nati kəti, kəni kəsotolien kəm Ughin. Kəni iəsolkəikeian məmə nəkəhuva kətiəh itəmah iərmis min. ²¹ İtəmah onəsəhu-vənian motos pıret mine wain e Nauənien Rəha Nəmtətien Rəha İesu, kəni motatig məhuvən min e niməfaki rəha narmi nati min motun sakrifais mine motəmnim wain rəha iərmis min itəmah nətəm kəutəfaki lan. ²² ? Təhro? ? Nautol məmə İərməniğ otəməki e təmah təhmen e nətəm İsrel? ? Nikitəmah təhti məmə nəsanənien rəhatah tepət mapirəkis rəha Ughin?

²³ İtəmah nəutəni məmə, “Təuvir əmə məmə iəkol natimnati rəfin iətm iəkolkeiki.” Mətəu iəu iəkəni məmə, səniəmə natimnati min rəfin kəutasiru e təmah motasiru e nəmiəğəhian rəhatəmah.

²⁴ Təsəuvirən məmə itəmah kəti tətəsəl aru e rəhan nəuvirən, mətəu təkeiki mətəsəl min e nəuvirən rəha nətəmini min nəuvein.

²⁵ Kəni təuvir əmə. Otun əmə nəhuvegi nati min rəfin iətm katos e makit, kəni məsəttəpuəhian e nəghatien lan məmə kəmol sakrifais lan kəm narmi nati min, uə kəpə. Kəni nikitəmah təsəhti pikien.

²⁶ Nəliən əha təuvir əmə mətəu-inu Nauəuə Rəha Ughin tətəni məmə, “Niftəni mine natimnati rəfin əha ikin ilah rəha İərməniğ.”

²⁷ Kəni nəmə iətm təsəfakien kəti tətapuəh ik məmə nəkuvən e rəhan nimə muəuən, kəni nikim tagien məmə onəku-vən, un əmə nauənien nak iətm tətəfinə, məsəttəpuəhian məmə kəmol sakrifais lan kəm narmi nati min uə kəpə. Nikim təsəhti pikien. ²⁸ Mətəu nəmə kəti tənı-pinə kəm ik məmə, “Kəmol sakrifais e nəhuvegi nati u kəm narmi nati min,” kəni təuvir məmə nəsunien. Nikim otətəhti iətni u mətəu-inu

e rəhan nətəliğin təmol, kəni nəsunien.

²⁹ Səniəmə nati tərəh kəti ohnik, mətəu in nati tərəh e nətəliğin əmə rəhan. ? Mətəu təhro nətəliğin rəha iətni kəti min otakil rəhak nəliən iətm iəkolkeiki məmə iəkol, kəni mahtipəsıg lak məmə iəsəliən nati kəti? ³⁰ ? Nəmə iətni kəm Ughin məmə nikik tagien o nauənien, təhro okəni rah iəu e nati kəti iətm iəməni rəkis kəm Ughin məmə nikik tətəğin ohni?

³¹ Nəukəti nəghatien rəfin əha tol lanəha, nati nak iətm onəkol, uə nəkəuən, uə nəkəmnim, nəkəkeiki mol ilah rəfin e nəliən iətm otləfəri nərgi Ughin lan. ³² Solien məmə iətni kəti təmei e rəhan nəmiəğəhian, nəmə in nəuaniləuis rəha İsrel, uə İaniləuə, uə iətni kəti e niməfaki rəha Ughin. ³³ Otol nəliən əha təhmen e nəliən rəhak iətm iətalkut məmə iəkol niki nətəmini rəfin kotəğin e nəliən min rəfin. İatol lanəha mətəu-inu iəsəsal aruən e rəhak nəuvirən, mətəu rəha nətəmini tepət, məmə Ughin otəsmiəğəh ilah.

11

¹ Otisikəuvin iəu təhmen məmə iəu iatisikəuvin Kristo.

Nəliən rəha nəfakien

² İtəni-vivi itəmah mətəu-inu nikitəmah tətəhti iəu e natimnati rəfin iətm iəmol kəni məğətn, kəni nəutəskəlim nəğətnien min təhmen əmə məmə iəməğətn itəmah lan.

³ Mətəu iəkolkeiki məmə itəmah rəfin nəkotəhrun məmə rəhn-kəpə pətan in rəhan iərman iətm tərmanig lan, rəhn-kəpə nəman rəfin in Kristo iətm tərmanig e lah, kəni rəhn-kəpə Kristo in Ughin iətm tərmanig lan. ⁴ İərman kəti tatol aulis Kristo nəmə tətəhtərain rəhn-kəpə nian in tətəğhati kəm Ughin e nəfakien uə tətəni pətigəm nəghatien iətm Ughin təməfən kəm in. ⁵ Mətəu pətan tatol aulis rəhan iərman nəmə təsəhtərainien rəhn-kəpə nian in tətəğhati kəm Ughin e nəfakien uə tətəni pətigəm nəghatien iətm Ughin təməfən kəm in. Nəliən əha təhmen əmə məmə təməki rəhn-kəpə.* ⁶ ! Nəmə pətan kəti

10:19 1Kor 8:4 10:20 Dut 32:17; Nəh 9:20 10:21 2Kor 6:15-16 10:22 Dut 32:21 10:23 1Kor 6:12
10:24 Rom 15:1-2 10:26 Sam 24:1 10:28 1Kor 8:7 10:30 1Tim 4:4 10:31 Kol 3:17 10:32 Rom

14:13 10:33 1Kor 9:20-22 11:1 1Kor 4:16 11:3 Jen 3:16; Efəs 5:23 * 11:5 nəmə pətan kəti təməki rəhn-kəpə, in nati kəti rəha naulisən. Nətəmini nəuvein kəutəni məmə in nəmtətien kəti məmə katol nalpinien kəti kəm in, kəni nətəmini nəuvein kəutəni məmə in nəmtətien kəti məmə in pətan rəha nəfərien.

təsəlkeikeian mämə otəhtərain rəhn-kapə lanəha, təuvir mämə otətei əmə nəuanun! Mətəu nāmə in tətəulis o nətəiən nəuanun, uə nakian rəhn-kapə, kəni təuvir mämə otəhtərain rəhn-kapə. ⁷ Təuvir mämə iərman kəti təsəhtərainian rəhn-kapə mətəu-inu nian Uhgin təmol iətəmini, iətəmini təmos narmi Uhgin, kəni matol pətigəm nəuvirian rəha Uhgin; mətəu pətan tatol pətigəm nəuvirian rəha iərman rəhan.

⁸ Tol lanəha mətəu-inu iərman təsisipənien e pətan, mətəu pətan təmsipən e iərman, ⁹ kəni Uhgin təməsolian iərman mämə in iasiru rəha pətan, mətəu təmol pətan mämə in iasiru rəha iərman. ¹⁰ Tol lanəha, pətan otəkeikei məhtərain rəhn-kapə iətəm tətəgəturn mämə tətisiəi rəhan iərman mətəu-inu nagelo min kauteruh.

¹¹ Mətəu kitah u kəməhuva kətiəh kitah İərmənig, pətan otəsətig aru əməiən e iərman, kəni iərman min otəsətig aru əməiən e pətan, ¹² mətəu-inu pətan təmsipən e iərman, kəni təhmen min əmə, pətan təmələs iərman. Mətəu natimnati rəfin kəutsipən e Uhgin.

¹³ Otakil aru nati u. ? Otəhruahru mämə pətan iətəm tətəfaki kəm Uhgin təsəhtərainian rəhn-kapə, uə kəpə? ¹⁴ Nətəmini rəfin kotəhrun mämə iərman iətəm nəuanun təfəməh, tatol aulis in. ¹⁵ Mətəu nāmə pətan kəti nəuanun təfəməh, nikin tagiən lan kəni kətisiəi in lan, mətəu nəuanun əha Uhgin təməfən mämə otəhtərain rəhn-kapə. ¹⁶ Mətəu nāmə iətəmi kəti tolkeikei mämə otorgəhu o nati əha, kəni iətəni lanəha mämə nolien kəti min tikə o nati u, kəni niməfaki pisin pisin min rəfin kautol təhmen-əhmen əmə.†

Nauənien Rəha
Nəmtətien Rəha İesu

¹⁷ Nəghatien min iətəm iəkəni kəm təməh əha rəueiu, oiasəni-vivien itəməh mətəu-inu nəharəg pətiən rəhatəməh təsasiruən, mətəu tətəəkən əmə itəməh. ¹⁸ İəmaupən mətəu mämə nian nəutuhamin itəməh min mämə nəkotəfaki,

kəni məutəhapu-əhapu itəməh min. Kəni nikik təhti mämə nəghatien min əha, nəuvein nipəhrənien, ¹⁹ mətəu-inu nəhapu-əhapuən min okotəkeikei məhuva mämə okeruh əhruahru mämə pəh tətəfaki pəhrən.

²⁰ ! Nian nəutuhapumin itəməh min, məutəni mämə nautun Nauənien Rəha Nəmtətien Rəha İesu, mətəu oteruh-to nolien u rəhatəməh! Səniəmə Nauənien Rəha Nəmtətien Rəha İesu, ²¹ mətəu-inu nian nəutaun, itəməh kətiəh kətiəh kəutəkeikei əmə, məsəhtəhənnien ilah min nəuvein. Kəti tinapis rəkis, kəni kəti min nəumis tatus əhanəh. ²² ? Rəhatəməh lahuənu tikə mämə nəkotaupən motauən ikin? ? Uə itəməh nəsətiəiən niməfaki rəha Uhgin, kəni məutol aulis nənrah min? ? Kəni iəkəni mämə nak kəm təməh? ? İəkəni-vivi itəməh o nolien əha? ! Kəpə, tiəkis agin!

²³ Mətəu-inu iəməgəturn rəkis itəməh e nəgəturnien min iətəm təmsipən o İərmənig. E nian lapin əha uərisig kəgəhan=pən lan e nəhlmi tikimir min rəhan, in təmos piret, ²⁴ kəni məni tagkiu kəm Uhgin ohni, kəni məhapu, kəni məni mämə, “İnu nipətik iətəm otitəgət o təməh.† Onəkotol lanu lan kəni nikitəməh tətəhti iəu.” ²⁵ E nolien əhmen min əmə, nian kinətauən rəkis, in tos kap wain məni mämə, “Kap wain u tətəgəturn=pən nəniəskasikien vi rəha nasiruən rəha Uhgin kəm nətəmini, kəni nəniəskasikien vi u tətəhtul mətəmiəgəh e niraq iətəm otaiu o təməh. Nian rəfin nəkotəmnim kap wain u, nikitəməh otəhti iəu.” ²⁶ O nati əha, nian rəfin nəkotun piret u, uə nəkotəmnim kap u, onəkəutəni pətigəm nimisien rəha İərmənig mətəuarus titəlig=pa min.

²⁷ Tol lanəha, iətəmini pəh iətəm tatun piret, uə tətəmnim kap wain u rəha İərmənig e nolien kəti iətəm təsəhruahruən, in tatol tətəgə o nərəkiniən nipətin mine nira İərmənig. ²⁸ İətəmini otəkeikei məupən makil rəhan nəmiəgəhien, uərisig təpanun piret mine məmnim kap wain,

11:7 Jen 1:26-27 11:9 Jen 2:18-23 † 11:16 Nətəmini nəuvein kotəni mämə nəniən min u o nəhtərainian nəuanutəmi mine nəuanutəmi u təfəməh okotəkeikei katol rəueiu. Mətəu nəhtərainian nəuanutəmi mine nəpəhien nəuanutəmi təfəməh, nipəti lau e nian əha rəha Pol kuol pisin e nian u rəueiu. 11:18 1Kor 1:10-12 ‡ 11:24 rəhn-kapə lahuənu otəhapu (mətəu otəsətiən) piret tol nipispisin kəni məfən kəm rəhan min famli. Piret tətəgəturn=pən nipəti Kristo, mətəu səniəmə nipətin əhruahru pəhrən. Mine wain tətəgəturn=pən niran, mətəu səniəmə niran əhruahru pəhrən. 11:25 Eks 24:6-8; Hip 8:8-13

11:26 Mat 26:26-29; Mak 14:22-25; Luk 22:14-20

11:27 Hip 10:29

²⁹ mətəu-inu iətəmini iətəm tatun mine mətəmnim, mətəu nikin təsəhti vivian pıret mine wain məmə tətəgətu=pən nıpəti lərmənig, nunian mine nəmminian iətəm in tatol tatiuvi=pa aru əmə nəlpinian kəm in. ³⁰ Mətəu o nati əha, itəmah tətəpət nəkotəpəou kəni mautohmis, kəni itəmah nəuan nəuvein kinohmis rəkis. ³¹ Mətəu nəmə kitah kotakil aru nəlpin min rəhatah, lərmənig təsakiliən itah mol nəlpinian kəm tah. ³² Nian lərmənig takil itah mol nəlpinian kəm tah, in tatol məmə kitah okotəhrualru, məmə nian in otakil nətəmini e nəhue niftəni məni nəlpinian rəhalah məmə okohmis, kəni kitah okəsotosian nəlpinian əha kitah min ilah.

³³ Tol lanəha piak min mine nəuvini min, nian nəkəhuva kətiəh məmə nəkotəuən, əutəhtənnin itəmah min. ³⁴ Nəmə iətəmi kəti nəumis tus, təuvir məmə otəuən iman ikin lahuənu, məmə nian nəkotuhapumin, Uhgın otəsəfinəniən nəlpinian kəm təmah o nəlpin min əha rəhatəmah.

Nian iəkuvnə, oikəfina suaru e natim-nati pisin nəuvein min iətəm nəkotətapuəh ohni.

12

Nəsanəniən pisin pisin min rəha Narmin Rəha Uhgın

¹ Piak min mine nəuvini min, pəh iəkəghati e nəsanəniən pisin pisin min rəha Narmin Rəha Uhgın iətəm tətəfa kəm tah, mətəu-inu iəkolkeiki məmə itəmah nəkotəkeiki motəhrun. ² Itəmah nəkotəhrun məmə aupən, nian nəməsotəfakian kəm Uhgın, katiuvi=pən rəhatəmah nətəligiən katit itəmah e suaru o nəfakian kəm narmi nati min iətəm kəsotəghatiən. ³ Tol lanəha, iəkəni kəm təmah məmə iətəmi kəti tikə iətəm tətəghati e nəsanəniən rəha Narmin Rəha Uhgın mətəni rah İesu, kəni iətəmi kəti min ko təsəniən məmə, “İesu in lərmənig,” mətəu Narmin Rəha Uhgın, in əmə tol iətəmini tətəni.

⁴ Nəkotəkeiki motəhrun vivi nati u məmə, nəsanəniən pisin pisin min rəha Narmin Rəha Uhgın iətəm tətəfa kəm tah, mətəu kəutsipən e Narmin Rəha Uhgın kətiəh əmə. ⁵ Kitah kəutol uək pisin pisin min tətəpət o nasiruən e nətəmini, mətəu

lərmənig kətiəh əmə iətəm kitah kəutol uək rəhan. ⁶ Kitah kəutol uək e nəlpin pisin pisin tətəpət, mətəu Uhgın kətiəh əmə iətəm tatol uək e nəmiəghəniən rəha nətəmini rəfin məmə ilah okəutol uək rəfin min əha.

⁷ Kəni Narmin Rəha Uhgın tətəfa rəhan nəsanəniən pisin pisin min kəm tah kətiəh kətiəh məmə kitah okotasiru e tah min rəfin. ⁸ İətəmi kəti, Narmin tətəfən nəghatiən rəha neinatigəniən kəm in. Kəni kəti min, Narmin kətiəh əmə tətəfən nəghatiən rəha nəhruniən nati kəm in. ⁹ Kəni kəti min, Narmin kətiəh əmə tətəfən nəhatəniən kəm in. Kəni kəti min, Narmin kətiəh əmə əha tətəfən nəsanəniən o nol viən nimisiən kəm in. ¹⁰ Kəni kəti min, tətəfən nəsanəniən o nəlpin nati apispis min kəm in. Kəni kəti min, tətəfən nəghatiən min iətəm Uhgın tətəfa kəm in. Kəni kəti min, tətəfən nəsanəniən o nakiliən narmin pisin pisin min kəm in. Kəni kəti min, tətəfən nəsanəniən rəha nəniən nəghatiən iki pisin pisin min kəm in. ^{*} Kəni kəti min əha, tətəfən nəsanəniən o nəniən nıpəti nəghatiən iki pisin pisin min əha kəm in. ¹¹ Nəsanəniən min əha ilah rəfin, kəutsipən əmə e Narmin kətiəh əmə, kəni tətəfa kəm tah kətiəh kətiəh e suaru min iətəm in əmə tolkeiki.

¹² Nıpəti iətəmini kətiəh əmə, mətəu nəuəli-nəuəlin tətəpət; kəni nati əpnəpin nəuəli-nəuəlin pisin pisin min, ilah kəutlipin e nıpətin kətiəh əmə. Kəni tol lanəha, təhmen-əhmen əmə e Kristo. ¹³ Kitah nəuvein, kitah nəuaniləuis min rəha İsrəl, kitah nəuvein Nanihləuə min, nəuvein slef min əmə, nəuvein səniəmə slef min, mətəu Narmin Rəha Uhgın kətiəh əmə təmol bəptais e tah rəfin agin mol məmə kəməhuva nıpətin kətiəh əmə, kəni kitah kəmosos Narmin Rəha Uhgın u kətiəh əmə.

¹⁴ Pəhriən. Nıpəti iətəmini kəməsolian nəuəlin kətiəh əmə, mətəu nəuəlin tətəpət. ¹⁵ Nəmə nəhlkin təni məmə, “Səniəmə iəu nəhlmin, “Kəni tol lanəha, səniəmə iəu nəuəli nıpətin kəti,” kəni nəghatiən rəhan təsolian məmə nəhlkin in səniəmə nəuəli nıpətin nəuveitin. ¹⁶ Kəni nəmə matəlgin təni məmə, “Səniəmə iəu nəhmtin, kəni tol lanəha, səniəmə iəu nəuəli nıpətin kəti,” kəni nəghatiən rəhan təsolian məmə matəlgin in səniəmə nəuəli nıpətin nəuveitin.

11:32 Hip 12:5-6 12:2 Hab 2:18-19 12:3 1Jön 4:2-3 12:4 Rom 12:6 * 12:10 Nəsanəniən rəha nəniən nəghatiən iki pisin pisin min, tətəghati e nəghatiən min iətəm iətəmi kəti təsəhruniən. Afın-to 1Kor 13:1, mine Uək 2:4. 12:11 1Kor 7:7 12:12 1Kor 10:17 12:13 Kəl 3:28

¹⁷ ? Nəmə nipətin in nəhm̄tin rəfin əmə, kəni otəhra mətəu nati? ? Kəni nəmə nipətin in matəlgin rəfin əmə, kəni otəhra məmiəvin nati. ¹⁸ Mətəu kəpə, Uhḡin təməuəri nəuəli-nəuəli nipətin ilah rəfin iətam in tolkeikei məmə ilah okotol lanəha. ¹⁹ Nəmə nipəti iətamimi kəti in nəuəli-nəuəlin əmə kəti, təhmen e nəhlkin, mətəu səniəmə in nipətin kəti pəhriən. ²⁰ Mətəu nipəhriənən, nəuəli-nəuəlin tepət, mətəu nipətin kətiəh əmə.

²¹ Nəhm̄tin ko təsənien kəm nəhlmin məmə, “İəu iəkəpəh ik, iəu inəhmen rəkis.” Kəni rəhn-kəpə ko təsənien kəm nəhlkin mil məmə, “İəu iəkəpəh itəlau, iəu inəhmen rəkis.” ²² Təsəliən lanəha. Kəni tapirəkis inu, nəuəli-nəuəli nipətitəh iətam nikitəh təhti məmə ilah kotəpəou agin, ilah nati keikei o nipətitəh. ²³ Kəni nəuəli-nəuəli nipətitəh iətam nikitəh təhti məmə ilah nati əpnəpin əmə, kəutol nolien rəha nisəiən e lah. Kəni nəuəli-nəuəlin rəha naulisən, kitəh kauteh vivi ilah. ²⁴ Mətəu nəuəli-nəuəli nipətitəh iətam təsəliən naulisən, kitəh kəsətolien nati agin e lah. Mətəu Uhḡin təmuhəpumin nəuəli-nəuəli nipətitəh min, kəni matisəiə nəuəli-nəuəlin min iətam kitəh kauteh=pən əmə ilah. ²⁵ Kəni e nolien əha, nəuəli-nəuəli nipətitəh okəsəthəpu əhəpuəin ilah min, mətəu ilah okoteh vivi rəfin ilah min. ²⁶ Nəmə nəuəlin nəuətin tətətəu nəhm̄iən, kəni nəuəlin min ilah rəfin okotətəu nəhm̄iən ilah min. Kəni nəmə nəuəlin nəuətin kətəfən nisəiən kəm in, kəni nəuəlin min rəfin okotəgin ilah min.

²⁷ Nipəti nəghatien u məmə itəmah nipəti Kristo, kəni itəmah rəfin kətiəh kətiəh itəmah nəuəlin min rəha nipəti Kristo. ²⁸ Kəni e niməfaki, Uhḡin təmaupən mələhu=pən aposil min, kəni uərisig ko, iəni min, kəni uərisig ko, nəgətin min. Kəni təmələhu=pən nətəm kəutol nati apispis, mine ilah nətəm kəutol vivi nimisən min, kəni nətəm kəutasiru e nətəmimi, kəni nətəm koteinatig nətəm kəutasiru o nəniən rəha niməfaki, kəni nətəm kəutəghati e nəghatien ikin pisin min. ²⁹ ? Nətəmimi rəfin aposil min? ? Uə nətəmimi rəfin iəni min? ? Uə nətəmimi rəfin nəgətin min? ? Uə nətəmimi rəfin kəutol nati apispis min? ³⁰ ? Uə nətəmimi rəfin kəutol vivi nimisən min? ? Uə nətəmimi rəfin kəutəghati e nəghatien ikin pisin min? ? Uə nətəmimi

rəfin kəutəni pətigəm nipəti nəghatien ikin pisin min? Kəpə, təsəliən lanəha. ³¹ Mətəu təuvir məmə nəkotələhu=pən əskasik nətəligien rəhatəmah o nosien nəsanəniən pisin pisin min iətam Narmin Rəha Uhḡin tətəfa, ilah min əha kotəuvir agin.

Mətəu rəueiu iəkəni=pinə suaru təuvir agin.

13

Nolkeikeiən

¹ Nəmə iətəghati e nəghatien rəha nətəm ikin pisin min, uə nəghatien rəha nəgelo min, mətəu iəsosien nolkeikeiən e nikik, rəhak nəghatien in nəuiən əpnəpin əmə təhmen e nəuia dirəm uə nəuia bel. ² Nəmə iətos nəsanəniən iətam Narmin Rəha Uhḡin tətəfa o nəni pətigəmiən nəghatien min iətam Uhḡin tətəfa, mətəu iəsosien nolkeikeiən e nikik, iəu nati əpnəpin əmə. Kəni nəmə iəkəhrun nati oneuən rəfin mine nəhrunien rəfin, mətəu iəsosien nolkeikeiən e nikik, iəu nati əpnəpin əmə. Kəni nəmə rəhak nəhatətəiən təskasik məmə otol niteuət kəti tiet, mətəu iəsosien nolkeikeiən e nikik, iəu nati əpnəpin əmə. ³ Nəmə iəkəfən rəfin rəhak natimnati kəm nanrah min, uə iəkegəhan e nipətik məmə nigəm otus, mətəu iəsosien nolkeikeiən e nikik, iəsəliən win e nati kəti.

⁴ Nəliən rəha nolkeikeiən tol lanu: iətəmi kəti rəhan nətəligien təfəməh, kəni matol təuvir kəm nətəmimi, kəni məsit-gərahien e nətəmimi, kəni məsəri pikien, kəni məsəfəri aruiən in, ⁵ kəni məsol-pəniən nətəmimi, məsəlkutien o nərfen, kəni nikin təsəhmə uəhaieən, kəni məsəskəlim pikien nərahien iətam iətəmi kəti tatol lan. ⁶ Kəni nikin təsəgiəniən o nolien tərəh min, mətəu nikin tagien əmə o nolien təuvir min rəha nipəhriənən. ⁷ Nəliən rəha nolkeikeiən tol lanu: nati əpnəpin suaru rəha iətəmi kəti tiəkis, mətəu nian rəfin iətəmi əha tatitəu=pən əmə, məsəhlmanien e rəhan nəhatətəiən nian kəti, kəni nian rəfin tətələhu=pən əskasik rəhan nətəligien e Uhḡin, rəhan nəhatətəiən tətəhtul əmə lanko e nian rəha nərahien.

⁸ Nəliən rəha nolkeikeiən naunun tikə. Mətəu rəha nəni pətigəmiən nəghatien iətam Uhḡin tətəfa, otəpanikə. Rəha nəghatien iki pisin min, okəpanohkə. Rəha

nəhrunian nati, otəpanikə. ⁹ Tol lanəha mətəu-inu nəhrunian rəhatah nəuan nəu-
vetin əmə, kəni kəutəni pətigəmə nəghatian
iətam Uhgın tətəfa mətəu nəghatian u tatol
əpu nəuan nəuuetin əmə. ¹⁰ Mətəu nian
İesu Kristo otuva min mol əhruahru natim-
nati min rəfin, kəni nəsanəniən min iətam
Narmin Rəha Uhgın tətəfa rəueiu okohkə.

¹¹ Nian iəmətəkəku, iəmətəghati təhmen e
iəpəou, kəni nəhrunian rəhak təhmen e
rəha iəpəou, kəni nolian rəha nətəligian
rəhak təhmen e rəha iəpəou. Mətəu nian iə-
muva mol iətəmi asoli lak, iəməlahu nolian
min rəha iəpəou e nəmtahk. ¹² Rəueiu, ki-
tah kauteruh nəuan nəuuetin əmə təhmen
e iətəmi kəti tateh narmin e kilas iətam
tauu. Mətəu e nian əha, kitah okoteruh
əhruahru nəhmti Uhgın. Rəueiu, iəkəhrun
nəuan nəuuetin əmə, mətəu e nian əha,
iəpanəhrun əhruahru natimnati rəfin, təh-
men məmə Uhgın təhrun ərafın iəu mine
əha rəueiu.

¹³ Kəni rəueiu, nolian milahal u kisi
kələhtul: nolian rəha nəhatətəiən, nolian
rəha nuhuinən e Uhgın, mine nolian rəha
nolkeikeiən. Mətəu iətam in tauvir pik agin
e lahal, in nolian rəha nolkeikeiən.

14

Nəni pətigəmiən nəghatian iətam
Uhgın tətəfa, mine nəniən nəghatian ikin
pisin min

¹ Otalkut əskasik məmə nolkeikeiən
otarmənig e nəmiəgəhiən rahatəmah,
kəni otalkut əskasik məmə onəkotos
nəsanəniən min iətam Narmin Rəha
Uhgın tətəfa, kəni otalkut pik təhmin
min o nəsanəniən rəha nəni pətigəmiən
nəghatian iətam Uhgın tətəfa. ² İəkəni
lanəha mətəu-inu itəmah kəti iətam
tətaghati e nəghatian iki pisin min,
təsghatian kəm nətəmiimi, mətəu
tətaghati əmə kəm Uhgın. Pəhriən, iətəmi
kəti tika iətam təhrun nəghatian iətam in
tətəni, mətəu in tətəni pətigəmə nəghatian
oneuən min e Narmin Rəha Uhgın. ³ Mətəu
nətəmiimi rəfin nətəm kəutəni pətigəmə
nəghatian iətam Uhgın tətəfən e nəghatian
rəhalah, kəutəni kəm nətəmiimi o nol
əskasikien ilah, o nəfəriən nətəligian
rəhalah, kəni o nasiruiən məfəri nikilah.

⁴ İətəmiimi iətam tətaghati e nəghatian ikin
pisin min, tatol əskasik aru əmə in, mətəu
iətəmiimi iətam tətəni pətigəmə nəghatian
iətam Uhgın tətəfən e nəghatian rəhalah,
tatol əskasik niməfaki.

⁵ İəkolkeikei məmə itəmah rəfin agin
nəkotəghati e nəghatian iki pisin min,
mətəu tauvir pik məmə nəkotəni pətigəmə
nəghatian iətam Uhgın tətəfən. İətəmiimi
iətam tətəni pətigəmə nəghatian iətam
Uhgın tətəfən, in tətəsiru pik e niməfaki
tapirəkis agin iətəmiimi iətam tətaghati e
nəghatian ikin pisin min mətəuvar in təni
nipətin məmə otol əskasik niməfaki.

⁶ Piak min mine nəuvinik min. ? Nəmə
iətuva o təmah kəni mətaghati e nəghatian
iki pisin, təhro lanu iəu iəkəuivir o təmah?
Mətəu nəmə iətol pətigəmə nəghatian nəu-
vein iətam kəmautəhluag aupən, uə iətos
nəhrunian nəuvein, uə nəghatian iətam
Uhgın tətəfa, uə nəghatian rəha nəgətu-
niən, kəni oiəkəsiru e təmah. ⁷ Otəlig-to
e natimnati təhmen e bambu iətam kətahli,
uə kitar iətam katoh. Natimnati min əha
kəsotəmiəgəhiən, iətəmiimi əmə tatol ilah
kəutagət. Mətəu nəmə kəsotagət əhru-
ahruən, kəni itəmah onəkotəru məmə
nəpuən nak ilah kəutəni. ⁸ Kəni nəmə
tauvi təsasək əhruahruən, kəni nətəmiimi
okotəru məmə kətəkeikei motol əpenə-
penə o nəluəginian.*

⁹ Mətəu təhmen əmə e təmah. ? Nəmə
nətaghati e nəghatian iətam nətəmiimi
kotəru, okotəhro lanu motəhrun nipəti
nəghatian nətəni? İtəmah onəkotəghati
əmə kəm niməgəuagəu, mətəu nətəmiimi
kəsotosiən nipətin. ¹⁰ Pəhriən məmə
nəghatian min tətə e nəhue niftəni,
mətəu ilah rəfin nipətilah əha ikin. ¹¹ Kəni
nəmə iəsəhrunian nipəti nəghatian iətam
iətəmi kəti tətəni=pa kəm iəu, iəu iəpispis
ohni, kəni in iəpispis ohniəu. ¹² Təhmen
əmə e təmah. İtəmah nəkotolkeikei
nəsanəniən min rəha Narmin Rəha Uhgın,
kəni tol lanəha, otalkut məmə nəkotuyləkin
niməfaki e nəsanəniən min iətam okotəsiru
pik lan.

¹³ Mətəu-inu o nati əha, okəmə itəmah
kəti tətaghati e nəghatian ikin pisin
min, otəkeikei məfaki min məmə Uhgın

13:13 1Təs 1:3 14:1 1Kor 12:31; 14:39 * 14:8 Enian rəha Pol, soldia kəti tətahli nati kəti təhmen
e tauvi nian nərahian tətəu təhmen e nəluəginian. Nəpuən kəti, nipətin təni məmə,
“Otol əpenə-penə o nəluəginian!” Kəni nian nətəmiimi kəutətəu, ilah kotol əpenə-penə
o nəluəginian.

otəfən nipəti nəghatien u məmə otəni pətigəm kəm niməfaki. ¹⁴ Nəmə iətəfaki e nəghatien ikin pisin min, nikik tətəfaki mətəu nətəligien rəhak tətəhtul əpnapin əmə. ¹⁵ ? Kəni iəkəhro? İəkəfaki e nikik, mətəu iəkəfaki min e nətəligien rəhak e nəghatien iətəm iəkəhrun. Kəni iəkani nəpuən e nikik, mətəu iəkani min nəpuən e nətəligien rəhak e nəghatien iətəm iəkəhrun. ¹⁶ ? Nəmə nətəni-vivi Ughin e nikim e nəghatien pisin, təhro iətəmi kəti iətəm təruru nəghatien u in otəni “Əuəh” e rəham nəfakien, mətəu-inu in təruru nati iətəm nətəni? ¹⁷ Nəmə təhro nətəni-vivi pəhriən Ughin, mətəu nəsasiruiən e iətəmini pisin kəti min.

¹⁸ İətəni tagkiu kəm Ughin məmə iətaghati e nəghatien ikin pisin min tapirəkis itəmah rəfin. ¹⁹ Mətəu e niməfaki, nəmə iətəgətun nətəmini e nəghatien faif əmə iətəm kotəhrun, inu təuvir mapirəkis agin nəmə iəkəni nəghatien ten-tausin e nəghatien pisin iətəm kinotərru.

²⁰ Piak min mine nəuvinik min. Sotolien nətəligien rəhatəmah təhmen e kəlkələh min. E nəmiəgəhien rəhatəmah, təuvir məmə nəkotəhmen e kəlkələh min nətəm kotərru əhanəh nolien tərəh. Mətəu e nətəligien rəhatəmah, təuvir məmə nəkohmətə. ²¹ Kəmətei lanəha e Lou rəha Mosis məmə,

“İəkol məmə nətəmini kəutəghati e nəghatien ikin pisin min okotəni rəhak nəghatien kəm rəhak nətəmini.

Kəni ilah okotətəu nəghatien min rəha napispis min.

Mətəu nati əpnapin ilah okotətəu nati əha iətəm tol pisin, ko kəsotəligien lak.

İərməniğ tətəni lanu.”

²² Tol lanəha, nəghatien ikin pisin min, in nəmtətiən kəti rəha nətəmini nətəm kəsotəfakien, səniəmə nəmtətiən kəti rəha nəfaki min. Mətəu nian iətəmini kəti tətəni pətigəm nəghatien iətəm Ughin tətəfən, in rəha nəfaki min, səniəmə rəha nətəm kəsotəfakien. ²³ ? Tol lanəha, nəmə niməfaki apiəpiə tətəhapumin, kəni nətəmini rəfin kəutəghati e nəghatien ikin pisin min, kəni ilah nəuvein nətəm kəsotəhrunien, uə nətəm kəsotəfakien kəhuva imə, ilah okotəni məmə itəmah

nəutalməli, uə kəpə? ²⁴ Mətəu nəmə iətəmi təsəfakien kəti, uə iətəmi təruru tuva imə nian nətəmini rəfin kəutəni pətigəm nəghatien iətəm Ughin tətəfən, kəni nəghatien rəhatəmah otek nikin, kəni in otəhrun məmə in iol təfagə tərəh, kəni nəghatien min əha okotakil rəhan nolien, ²⁵ kəni rəhan təfagə tərəh min iətəm kəutəhluəig otuva e nəhəgəhəgəni. O nati əha, in otəsiəulin e nisiaiən məfaki kəm Ughin, mətəni pətigəm məmə, “! İtəmah pəhriən Ughin nəutan!”

Nələhu əhruəhruien nolien rəha nəfakien

²⁶ Piak min mine nəuvinik min. Pəh iəkəni nipəti rəhak nəghatien min u rəueiu. Nian itəmah rəfin nəkəhuva kətiəh e nuəpəminien o nəfakien, itəmah rəfin kətiəh kətiəh rəhatəmah əha ikin uək o nolien, nəuvein kəutəni nəpuən, nəuvein kəutəgətun ilah, nəuvein kəutol əpu nəghatien nəuvein u kəmotəhluəig əpən, nəuvein kəutəghati e nəghatien ikin pisin min, nəuvein kəutəni nipəti nəghatien min əha. Onəkotəkeikei mautol natimnati min əha o nuvləkinien niməfaki təkəsək. ²⁷ Nəmə nətəmini nəuvein kəutəghati e nəghatien iki pisin, keiu uə kisi əmə okotəghati. Kəti otəni rəhan, uərisig kəti, konu kəti min təni rəhan, kəni iətəmi kəti otəkeikei məni nipəti nəghatien min əha.

²⁸ Nəmə iətəmini tikə o nəni pətigəmiən nipəti nəghatien min əha, iətəmini iətəm otəghati e nəghatien pisin, otəkeikei məsəghatien e niməfaki, kəni məghati oneuən əmə kəm Ughin.

²⁹ Kəni iəni min, təuvir məmə iəni keiu uə kisi okotəghati, kəni nətəmini nəuvein okotakil vivi nəghatien kəutəni.

³⁰ Kəni nəmə Ughin tatol əpu nəghatien kəti iətəm təmatəhluəig əpən tətəva o iətəmi kəti iətəm tətəharəg, təuvir məmə iətəm təmaupən mətəghati otəpəh nəghatien. ³¹ Tol lanəha, itəmah nətəm nəutəni pətigəm nəghatien iətəm Ughin tətəfinə, kəti otəpən məghati, konu kəti min, ko kəti min məmə nəkotəgətun nətəmini rəfin, motəfəri nətəligien rəhalah. ³² Sotaluən məmə iəni min kəutərməniğ e nikilah məmə okotəhrun nəni pətigəmiən nəghatien rəhalah e nian

iätəm in təhruahru o nənian, ³³ mətəu-inu Uhgın səniəmə in Uhgın rəha nolian nəruruiən e nati, mətəu in Uhgın rəha nəməlinuiən, təhmen e niməfaki min rəfin.

³⁴ Nian kətəfaki lan, nipətan okotəharəg mohkə agin, mətəu-inu təsəhruahruən məmə okotəghati. Mətəu okotəkeikei məutətəlig e nətəmi asoli rəha niməfaki, təhmen əmə e iätəm Lou tətəni mine. ³⁵ Nəmə kotolkeikei məmə kotəhrun nati kəti, okotəkeikei motətapuəh o rəhalah nəman min əpəha lahuənu, mətəu-inu tol naulisən məmə pətan otəghati əpəha e niməfaki.

³⁶ ? Təhro? ? Nikitəmah təhti məmə nəghatien rəha Uhgın təmaupən miet pətigəm o təmah? ? Uə nikitəmah təhti məmə nəghatien rəha Uhgın təmuva əmə o təmah? ³⁷ Nəmə itəmah kəti nikin təhti məmə in iəni kəti, uə Narmin Rəha Uhgın təməfən nəsanənien kəti kəm in, in otəkeikei mənə nipəhrənien e nəghatien iätəm iətətei kəm təmah məmə in nəuia lərmənig. ³⁸ Nəmə təpəh nənien nipəhrənien e nəghatien u, okəsəni minien nipəhrənien e rəhan nəghatien.

³⁹ Tol lanəha, piak min mine nəuvinik min, təuvir məmə nəkotəkeikei məmə nəkotəni pətigəm nəghatien iätəm Uhgın tətəfina, kəni məsotəhtul pəsigen e nənien nəghatien ikin pisin min. ⁴⁰ Mətəu e natimnati rəfin agin iätəm nautol e nəfakien, otol e nolian iätəm in təhruahru o niməfaki, motohtəu=pən vivi nolian rəha nəfaki ən.

15

Kristo təməmiəgəh min e nimisən

¹ Piak min mine nəuvinik min. İəkolkeikei məmə iəkəni pətigəm kəm təmah nanusien təuvir iätəm iəmatəni pətigəm kəm təmah aupən, nəmotos e nikitəmah, kəni motos rəhatəmah ikin nəhtulien lan. ² Nəmə nəkotəskəlim əskasik nanusien təuvir əhruahru iätəm iəu iəməni pətigəm kəm təmah, Uhgın otosmiəgəh itəmah lan. Mətəu nəmə nəkotəpəh nati əhruahru, motəhatətə e nəghatien pisin, kəni

nəhatətəien rəhatəmah in nati əpnəpin əmə.

³ İnəni=pinə rəkis kəm təmah natimnati agin min iätəm iəmatəu məmə, Kristo təmimisi o rəhatah nolian tərəh min təhmen e Nauəuə Rəha Uhgın təməni rəkis mine, ⁴ kəmitənəm, kəni təmiəgəh min e nimisən e nian iätəm tatol kisil lan təhmen əmə e Nauəuə Rəha Uhgın təməni rəkis mine, ⁵ kəni təmaupən miet pətigəm o Pitə, uərisig ko, o rəhan min nətəmini tuələf rəfin. ⁶ Uərisig lanko, in təmiet pətigəm min o piatah min tapirəkis faif-hanrit e nian kətiəh əmə, u ilah tətəp kəutəmiəgəh əhanəh, mətəu nəuvein kinohmis rəkis. ⁷ Kəni uərisig, tiet pətigəm=pən o pian Jemis, ^{*} kəni mine o aposil min rəfin. [†] ⁸ Kəni uərisig e lah rəfin, in təmiet pətigəm min ohniəu, nati əpnəpin iəu iəkəhmen e iəpəu iätəm iəməir pəhi. İəmuva məmə iəu aposil e suaru pisin agin.

⁹ Tol lanəha, iəu ləhtəni agin e aposil min rəfin, kəni iəsəhmenien məmə nətəmini okotauiən lak məmə iəu aposil kəti, mətəu-inu iəu iəmatol nərahien kəm niməfaki rəha Uhgın aupən. ¹⁰ Mətəu e nəuvirien iätəm Uhgın təməfa kəm iəu, iəmuva məhmen lanu rəueiu, kəni nəuvirien əha təsuva əpnəpinien, mətəu nəuan əha ikin. ! Nipəhrənien, iəmol uək tapirəkis rəfin aposil min! Mətəu səniəmə e rəhak əmə nəsanənien, mətəu e nəuvirien əmə iätəm Uhgın təməfa kəm iəu. ¹¹ Nati əpnəpin iəu iəməni pətigəm, uə ilah kəmotəni pətigəm nanusien təuvir kəm təmah, mətəu nəghatien u inu iätəm iətəni pətigəm, nanusien təuvir iätəm nəmotəni nipəhrənien lan.

Nəmiəgəhien e nimisən rəha nətəm kəmoħmis

¹² İəmatəu məmə itəmah nəuvein nəutəni məmə nətəm kəmoħmis ko kəsotəmiəgəh minien. ? Mətəu nəmə kəmətəni pətigəm məmə Kristo təməmiəgəh min e nimisən, kəni təhro itəmah nəuvein nəutəni məmə nətəm kəmoħmis ko kəsotəmiəgəh minien? ¹³ Mətəu nəmə nəghatien rəhatəmah in

14:34 1Kor 11:3; 1Tim 2:12 14:37 1Jon 4:6 15:3 Aes 53:5-12 15:4 Mat 12:40; Uək 2:24-32 15:5

Mat 28:16-17; Luk 24:34 * 15:7 Jemis, in pia İesu, kəni rəueiu in təmuva iətəmi asoli rəha niməfaki əpəha İerusaləm. [†] 15:7 Nian Pol tətəni "aposil min," nian nəuvein, tətəghati e nətəmini min tuələf rəha İesu, kəni nian nəuvein tətəghati e rəhan min nətəmini tuələf mine nəuvein min. 15:7 Uək 1:3-4 15:8 Uək 9:3-6 15:9 Efəs 3:8; 1Tim 1:15 15:10 2Kor 11:23

nipəhriənian, məmə nətəm kəməhmis kəsotəmiəgəh minian, kəni ko İesu min təsəmiəgəhian e nimisiən. ¹⁴ Kəni nəmə Kristo təsəmiəgəhian e nimisiən, kəni uək rəhatimah o nəni pətiğəmiən nanusiən təuvir, in nati əpnəpin əmə, təhmen min əmə e nəhatətəiən rəhatəmah.

¹⁵ Nati kəti min lanəha, nəmə Kristo təsəmiəgəhian e nimisiən, itimah iə-moteiua e Uhgın mətəu-inu iəmotəni pətiğəmə məmə Uhgın təməsmiəgəh Kristo e nimisiən. Mətəu nəmə nətəm kəməhmis ko kəsotəmiəgəh minian e nimisiən, təhmen itəmah nəuvein kəutəni, kəni ko Uhgın təməsmiəgəhian Kristo e nimisiən! ¹⁶ Mətəu-inu nəmə nətəm kəməhmis ko kəsotəmiəgəh minian e nimisiən, kəni ko Kristo təsəmiəgəh minian e nimisiən. ¹⁷ Kəni nəmə Kristo təsəmiəgəh minian e nimisiən, kəni nəhatətəiən rəhatəmah nipətin tikə, kəni itəmah nəutətiğ əhanəh e təfəgə tərəh min. ¹⁸ Kəni nətəmini nətəm kəmotəni nipəhriənian e Kristo nətəm kinəhmis rəkis, ilah min kəmotəmkarəpən rəkis e nəmiəgəhian itulin. ¹⁹ ! Nəmə kəutələhu=pən əskasik rəhalah nətəliğian e Kristo o nəmiəgəhian əmə rəha nəhue niftəni, kəsi, təuvir əmə məmə nətəmini okotətəu tərəh o təmah tapirəkis əgin nətəmini rəfin mətəu-inu, kəmotəmkakiah! Kəni rəhatəh nosian nəhməiən o Kristo otol nati əpnəpin əmə lan.

²⁰ ! Mətəu kəpə! Nipəhriənian məmə Kristo təməmiəgəh pəhriən min e nimisiən. In təmaupən e nətəmini rəfin nətəm kəməhmis kəni miəgəh min e nimisiən, kəni ko təsimis minian.† ²¹ Otətəliğ lan. Nimisiən tinuva e nəhue niftəni e iətəmini kəti, kəni tol min əmə lanəha, nəmiəgəh minian e nimisiən təmuva e iətəmini kəti. ²² Tol lanəha, nətəmini rəfin okəhmis mətəu-inu kəmotəsipən e Atəm, kəni təhmen əmə, nətəmini rəfin nətəm kəməhuva kətiəh ilah Kristo okotəmiəgəh min.

²³ Mətəu ilah min u, okotəmiəgəh min e nian əhruahru rəhalah. Kristo in təmaupən məmiəgəh min, kəni nian in otuva

min, rəhan min okotəmiəgəh min. ²⁴ Kəni naunun nian otuva. In otərəkin narmənigiən min rəfin, mine nepətiən min rəfin, mine nəsanəniən min rəfin. Uərisig lan, in otəhlman=pən e narmənigiən rəhan e nəhlmi Uhgın Tətə.

²⁵ Tol lanəha mətəu-inu, in təkeikei mətərmənig mətəuarus məmkə=pa rəhan tikimir min meviğ-ərain e lah e nəhlkin.

²⁶ Naunu rəhan tikimir iətəm otərəkin, in ko nimisiən. Kəni nimisiən otikə min, ²⁷ mətəu-inu “tinəmkə=pa natimnati rəfin meviğ-ərain lan e nəhlkin.” Otətəliğ-to lan, nian tətəni məmə natimnati rəfin əgin tinəteviğ-ərain e nəhlkin, nəkotəruh məmə səniəmə Tətə Uhgın min əha ikin e nəhlkin. In Uhgın iətəm təmələhu=pən natimnati rəfin əgin ləhtəni e nəhlki Kristo. ²⁸ Nian Uhgın tinol natimnati min əha, kəni Nətin aru otuva ləhtəni e Narmənigiən Rəha Uhgın iətəm təmələhu=pən natimnati rəfin e nəhlkin, məmə Uhgın əmə otərmənig e natimnati rəfin.

²⁹ Otətəliğ-to lan. ? Təhro e nətəmini nətəm katol bəptais e lah o nətəm kinəhmis rəkis? ? Nəmə nətəm kəməhmis kəsotəmiəgəh minian nian kəti, kəni təhro katol bəptais e nətəmini o lah?§ ³⁰ ? Kəni təhmen əmə e timah, təhro iəutələs pikin nian əskasik min e nəmiəgəhian rəhatimah nian rəfin? ³¹ ! İatos nouauvil, piak min mine nəvinik min, məmə nətəmini kotalkut məmə okotohamu iəu e nian tēpət! Nəkotəhrun məmə inu nipəhriənian təhmen əmə məmə iətasiru o nəhatətəiən rəhatəmah e Kristo İesu İərmənig rəhatəh. ³² ? Nəmə iəməluəgin kəmə nati miəgəh min iətəm kəuton iətəmi əpəha Efəsis* o nətəliğian rəha nətəmini əmə, iəmol win e nak? Nəmə nətəm kəməhmis kəsotəmiəgəh minian, pəh kotol əmə təhmen e nəğhatian u iətəm tətəni məmə, “Pəh kotəuən mətəmmim, mətəu-inu oləuig kohmis.”

³³ Sotəliən nətəmini koteiua e təmah. Inu nipəhriənian iətəm iətəmi kəti təməni, “Nian nətəmini rəhalah noliən

† 15:20 Kristo in təhmen e nəniəskasikəh rəha Uhgın məmə nətəmini rəfin okotəmiəgəh min e nimisiən. 15:21 Rom 5:12 15:23 1Təs 4:16; Nəh 20:5 15:25 Mat 22:44 15:26 Nəh 20:14 15:27 Sam 8:6 § 15:29 Pol təsəni əhruahruən məmə in tolkeikei məmə nətəmini okotol bəptais e lah o nətəmini nətəm kinəhmis rəkis, mətəu təməni əmə məmə nətəmini nəuvein kəmutol lanəha. Kəni kitəh u rəueiu, tiəkis o nəhrunian nipəti nəğhatian u.

* 15:30 Rom 8:36 15:32 Pol tətəğhati e tikimir min rəhan əpəha Efəsis, mətəu səniəmə nati miəgəh min pəhriən. 15:32 Aes 22:13

təuvir kəutan ilah nətəm kotərah, nətəm kotərah kəutərəkin noliən təuvir rəhalah.”

³⁴ Ohtəlig=pa min motos əhruahru min nətəligiən rəhatəmah iətəm təhruahru, kəni mətəhlman e təfəgə tərəh min, mətəu-inu itəmah nəuvein kotəruu əhanəh Uhgın, kəni inu nati kəti rəha naulisiən.

Nipəti iətəm təmimis tətəmiəgəh min

³⁵ Mətəu nəmə nətəmini nəuvein kotətapuah məmə, “? Nətəm kəmoħmis okotəmiəgəh əhro lanu? ? Okotos nipəti nak məhuva?” ³⁶ !Nəghatiən əha talməli! Nati u təhmen e nikiti nati iətəm kotəhrun rəkis. Nikiti nati iətəm nəmərfəi, otəkeikei maupən mimis, uərisig tapanəmiəgəh.

³⁷ Nian nəkərfəi nikiti nati, nəşərfeien nəukətin iətəm otuva, mətəu nikiti nati əmə, nəmə nikiti wit uə nati pisin kəti.

³⁸ Mətəu Uhgın tol tateviə e nəukətin iətəm in tolkeikei, kəni nikiti nati rəfin, in əmə tətəfa nipətilah. ³⁹ Nipətilah rəfin kəsotəhmen-əhmenian. Nipəti iətəmini tol pisin e rəha nati miəgəh min, mine mənig min, mine nəmu itəhi. ⁴⁰ Əpəha e neai, natimnati əha ikin, kəni e nəhue niftəni natimnati min əha ikin tol pisin. Nian kotəruh nati əpəha ilis e neai məmə in təuvir, rəhan nəuviriən in tol pisin e nəuviriən rəha nati əpəha ləhtəni e nəhue niftəni. ⁴¹ Kəni nəhəgəhəgiən rəha mitigar tol pisin e nimihliən rəha məuig mine nəsəiən rəha məhau min. Kəni nəsəiən rəha məhau min nəuvein, kotol pisin e rəha nəuvein min.

⁴² Kəni təhmen əmə e nipəti nətəm kəmoħmis nətəm kəutəmiəgəh min. Nipətin iətəm kəmitənim otəmnəmit, mətəu nian otəmiəgəh min, otəsəmnəmit minian. ⁴³ Nian katitənim, in nati kəti iətəm nətəmini kəsotəkeikeiən, mətəu nian otəmiəgəh min, in nati kəti iətəm nətəmini okotəruh rəha nəuviriən. Nian katitənim, nəsanəniən rəhan tikə, mətəu nian otəmiəgəh min, təsanən. ⁴⁴ Nian katitənim nipətitalah, in nati rəha nəhue niftəni, mətəu nian otəmiəgəh min, in nati rəha negəu e neai.

Nəmə nipətin əha ikin rəha nəhue niftəni, rəha negəu e neai min əha ikin.

⁴⁵ Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “İətəmi təmaupən agin, Atəm təmos nipətin miəgəh.” Kəni naunun Atəm, inu Kristo,

təmuva narmin u tətəfa nəmiəgəhiən.

⁴⁶ Nati rəha narmin təməsaupəniən muva, mətəu nati rəha nəhue niftəni, uərisig lan nati rəha narmin təpanuva. ⁴⁷ İətəm təmaupən agin, kəmol e niməulul rəha niftəni, mətəu iətəm təmuərisig u Kristo, təmsipən e negəu e neai. ⁴⁸ Nətəmini rəfin e nəhue niftəni, nipətitalah təhmen e nipəti Atəm, mətəu nətəmini nətəm okəhuvən e negəu e neai nipətitalah otəhmen e nipəti Kristo, u təmsipən ikin. ⁴⁹ Rəueiu kitah kotəhmen e Atəm u rəha nəhue niftəni, kəni tol lanəha, nian kəti okotəhmen e Kristo u rəha negəu e neai.

⁵⁰ İətəni pətigəm kəm təmah, piak min mine nəuvinik min məmə, nipətin mine nira iətəmini təruru nuvəniən e Narməniəgiən Rəha Uhgın, kəni təhmen əmə, nati iətəm otəmnəmit otəsosiən nati iətəm tətətig itulin. ⁵¹ Otətəlig-to, kəni oikəni nati oneuən məmə, səniəmə kitah rəfin okəhmis, mətəu Uhgın otol nipətitalah rəfin okotəuiək vivi, ⁵² in otol uəhai əmə təhmen e noraipən, nian naunu təui rəha Uhgın otasək. Mətəu-inu təui otasək, kəni nətəm kəmoħmis okotəmiəgəh min məsoħmis minian, nipətitalah otəuiək. Kəni kitah u kəutəmiəgəh e nian əha, Uhgın otol nipətitalah min təuiək vivi. ⁵³ Tol lanəha mətəu-inu, nati iətəm otəmnəmit, inəha nipətitalah, otəkeikei muvən e nati iətəm otəsəmnəmitiən, kəni nipətitalah iətəm otimis otəkeikei muvən e nati iətəm otəsəmisən mətatig itulin. ⁵⁴ Nian nati u tuva mol nipəhriənian lan, kəni nəghatiən iətəm iəni Aisəə kəməte i otuva nipəhriənian, tətəni məmə,

“Nəluəgiən tinol naunun. Uhgın təmol win agin. Nimişən tinikə.”

⁵⁵ “!Ei! !Nimişən! ?Onəkəhro lanu lan mol win e timah?

!Ei! !Nimişən! ?Onəkəhro lanu lan mus itimah?”

⁵⁶ Rəueiu, təfəgə tərəh in təhmen e nati kəti tatus iətəmi kəni mətəu in nimişən, kəni Lou tatol təfəgə tərəh nəsanəniən rəhan tatepət. ⁵⁷ !Mətəu pəh kotəni-vivi Uhgın! Tatol məmə e İərməniəg İesu Kristo, kitah kəutol win.

⁵⁸ Tol lanəha, piak min mine nəuvinik min, otəhtul əskasik. Sotəgəhanian məmə nati kəti təlauəl e təmah. Nian rəfin,

otol uək rəha İərmənig e nikitəmah rəfin, mətəu-inu nəkotəhrun məmə uək rəha İərmənig iətam nautol, səniəmə nati əpnəpin əmə mətəu in nati agin.

16

Məni o nasiruiən e nəfaki min əpəha Jerusiləm

¹ Rəueiu iəkəni məni o nasiruiən e nəfaki min əpəha Jerusiləm. Otol təhmen əmə məmə iəməni mine kəm niməfaki min əpəha profens əha Kəlesia. ² E Sante min rəfin, itəmah rəfin kətiəh kətiəh onəkotəkeikei motələhu kalin məni nəuvein. İətamimi iətam in tatos məni asoli, otələhu kalin tepət, kəni iətamimi iətam tatos məni əkəku, otələhu kalin nəuan nəuətin əmə. Tol lanəha, nian iəkuvnə, kəni kəsalkut minian o noriarunian rəfin məni. ³ Kəni otəfu pətigəm itəmah nəuvein məmə okotos məni məhuvən. Kəni nian iəkuvnə, iəkətei nauəuə məni pətigəm ilah kəm nətəm Jerusiləm, kəni mahli=pən ilah kotəmki məni məhuvən əpəha ikin. ⁴ Nəmə iəkeruh məmə təuvir məmə iəu min iəkuvnə, kəni ilah okotohtəu=pa iəu.

Nəliuəkien min rəha nətəmi asoli min nəuvein

⁵ Uarisig iəmanuvnə məsal=pinə e təmah, iəkuvnə=pən Masetonia, mətəu-inu iəkaupən muvən məsal=pən e niməfaki min əpəha ikin. ⁶ Kəni nəmə təhro iəkatig nəuətin min kitah min itəmah, mə kəmə təhro, kotatig əmə motətuərus nətəpuian tol naunun. Tol lanəha, nəkotəhrun nasiruiən lak e rəhak nəliuəkien iətam iətuvnə=pən ikin. ⁷ İəsolkeikeian məmə iəkuvnə meruh itəmah ko miet min uəhai əmə, mətəu iəkolkeikei məmə iəkuvnə kotatig nəuətin nəmə İərmənig tegəhan lak. ⁸ Mətəu iətatig əmə Efəsis mətəuərus nian rəha Pentekos, lafet rəha Nauənian Vi, ⁹ mətəu-inu Ughin təmerəh e suaru asoli ohniəu məmə iəkol uək təuvir iətam otəuə e nəuan tepət, nati əpnəpin nətəmimi tepət kəutalkut məmə kotəiu-əpəsig lak o nolian uək.

¹⁰ Nəmə Timoti tuvnə meruh itəmah, otol təuvir kəm in motəfən nisaiəh kəm in, sotolian nati kəti iətam otol nikin tərəh

o təmah, mətəu-inu in tatol uək rəha İərmənig təhmen əmə lak. ¹¹ Sotolian məmə itəmah kəti oteh iəhu in. Otəhli=pa tuva kəni motasiru lan e rəhan nəliuəkien məmə otitəlig=pa ohniəu. İəhtəhənin piatah min ilah Timoti məmə okəhuva moteh iəu.

¹² Kəni e piatah Apolos, iəmətəpuəh əskasik məmə in otəkeikei mətəu=pən piatah min muvnə meruh itəmah. In təsolkeikei pikiən məmə otuvnə əha rəueiu, mətəu in otuvnə e nian iətam otəhruəhru ohni.

¹³ Onəkəutair, mətəhtul əskasik e nəhatətiəh rəhatəmah. Məsotəginian, motol nətəligian rəhatəmah təskasik.

¹⁴ Natimnati rəfin agin iətam itəmah nautol, otol e nolkeikeian.

¹⁵ İtaməh nəkotəhrun məmə Stefənəs mine rəhan min, ilah kəmotəpuən motəni nipiəhrəian e İesu əpəha Akəia, kəni ilah kəutalkut əskasik o nasiruiən e nəfaki min. İətəni əskasik kəm təmah piak min məmə, ¹⁶ otisai ilah motol nəuialah, mine nətəmimi rəfin nətəm kəutol pik uək o niməfaki. ¹⁷ Nəlik təmagian nian Stefənəs, mine Fotunəts, mine Akəakəs kəmlhiət pətigəm, mətəu-inu nati əpnəpin itəmah nəkohkə, mətəu nian iəmeruh ilahal, təhmen əmə məmə iəmeruh itəmah. ¹⁸ İlahal kəmləfəri pik rəhak nətəligian təhmen əmə məmə kəmlhol e təmah. Nətəmi kotol lanəha, okəkeikei kisai ilah.

Naunun nəghatien rəha Pol

¹⁹ Nəməfaki min u ikinu e profens əpəha Esia kəutəni təuvir kəm təmah. Akuiə mine Prisilə kuolkeikei pik məmə okuəni təuvir kəm təmah e nərgi İərmənig ilah nəfaki min nətəm kəmotuhapumin e nimə rəhalau. ²⁰ Piak min rəfin ikinu kəutəni təuvir kəm təmah. Otəni təuvir kəm təmah min təhmen məmə itəmah kətiəh əmə e Kristo.

²¹ İəu Pol, iatos pen o iətəmi u tatətei nauəuə u, kəni matətei əmə e nəhlmak nəghatien u rəha nəniən təuvir kəm təmah.*

²² Nəmə iətəmi kəti təsolkeikeian İərmənig, pəh nalpinian rəha Ughin tatuvən ohni.

İərmənig rəhatimah, va-tə!

16:1 Rom 15:25-26; 2Kor 8:1-9 16:5 uək 19:21

16:6 Rom 15:24 16:9 uək 19:8-10; 2Kor 2:12

16:10 1Kor 4:17 16:11 1Tim 4:12 16:12 1Kor 3:6 E nian əha, nian tepət nətəmimi kotəhmen e Pol kəutəni rəhalah nəghatien kəm iətamimi kəti, kəni in tətəi rəkis. E fes 21 u, Pol aru tatos pen matətei nəghatien rəhan. 16:22 kəl 1:8-9; Nəh 22:20

16:15 1Kor 1:16 16:19 uək 18:2,18,26 * 16:21

²³ Pəh İərməniğ İesu təfinə rəhan nəu-
virian kəm təmah.

²⁴ Ləkahli=pinə rəhak nolkeikeian kəm
təmah rəfin e Kristo İesu. Əuəh.

2 Korən

Nauəuə iətam tatol keiu lan iətam Pol təmətei tuvən kəm nəfaki min ikin Korən Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u 2 Korən ? Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

? Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm niməfaki rəha Korən, mine nəfaki min rəha Akaiə profens rəfin. Korən in əpəha Akaiə profens.

? Natigien təhro lanu nian təmətei? Pol təmətei rəkis nauəuə kisil mahli=pən kəm niməfaki rəha Korən. Inu nauəuə iətam tatol kuvət lan. Mətau nauəuə iətam tatol kətiəh, mine nauəuə iətam tatol kisil, ilau kəmiakə. Nauəuə iətam tatol keiu, kətəni məmə 1 Korən, kəni e nauəuə u in təməghati əskasik kəm lah məmə okotəgəu əhruahru noliən tərəh min rəhahlah, kəni in təməghatun min ilah e natimnati pisin min nəuvein. Ilah tepət e niməfaki kautətau=pən nətəligien rəha Pol iətam təmətei e nauəuə 1 Korən. Mətau nəuvein əha ikin, ilah kəutəni məmə Pol in səniəmə iətəmi asoli, kəni təsəhruahruin məmə in otəghati lanəha. Kəni ilah kəutəni məmə in tatol uək rəhan o nosien əmə məni.

? Təmətei nauəuə u o nak? Pol in təmətei nauəuə u mətəghatun məmə in aposil kəti, kəni Ughin in təməfən uək u kəm in, kəni təhruahru əmə məmə in otəghati lanəha kəm lah. Kəni in tolkeikei məmə otəniəhu nəgəgunien eiue min iətam kəutatig Korən.

Pol təməni təuvir kəm lah

¹Iəu Pol, iətam Ughin təmitəpin e nəuiən məmə iəu aposil rəha Kristo Iesu, iətətei nauəuə u itimlau piatah Timoti. Nauəuə u tatuvnə kəm təmah, niməfaki rəha Ughin əpəha Korən, mine nəfaki min ilah rəfin əpəha ikin Akaiə. ²Pəh Ughin Tatə rəhatah mine İərmənig Iesu Kristo, okuəfinə nəuvirien mine nəməlinuian kəm təmah.

Ughin iətam tətəfəri nətəligien rəha nətəmini

³Pəh kotəni-vivi Ughin, u in Ughin mine Tatə rəha İərmənig rəhatah Iesu Kristo. In Tatə iətam in nəukəti nasəkəhruinien, kəni in Ughin iətam nasiruian rəfin o nəfərien nətəligien tatsipən ohni. ⁴In tətəfəri nətəligien rəhatah e nərahien rəfin

rəhatah məmə kitah kotəhrun nəfərien nətəligien rəha nətəmini e nərahien pisin pisin min. Kəni kitah kotəfəri nətəligien rəhalah e noliən rəha nəfərien nətəligien iətam Ughin təmol kəm tah. ⁵Təhmen əmə e nəhməien iətam Kristo təmos, təmuva min e nəmiəgəhien rəhatah. Kəni e noliən əhmen əmə, Kristo in suaru məmə nasiruian o nəfərien nətəligien rəhatah təmuva pik e nəmiəgəhien rəhatah, kəni rəueiu nasiruian rəhatah o nəfərien nətəligien tatuvən min o nətəmini pisin pisin min.

⁶Nəmə itimah iəutətau nəhməien, nəhməien əha tətuva o timah nian iəutəni pətigəm nanusien təuvir, kəni nanusien təuvir əha tətəfəri nətəligien rəhatamah mosmiəgəh itimah. Nəmə Ughin tətəfəri nətəligien rəhatimah, tatol məmə itimah iəkotəhrun nəfərien nətəligien rəhatamah. Kəni nəuan rəha nəfərien nətəligien əha, tətəuə e nəmiəgəhien rəhatamah, məmə otətasiru e təmah məmə onəkotəhtul əskasik əmə lanko nian nəutatig e nəhməien kətiəh əmə iətam kitah kəutatig lan. ⁷Itimah iəmotələhu=pən əskasik rəhatimah nətəligien e Ughin o təmah məmə onəkotəhtul əskasik. Tol lanəha mətau-inu kitah rəfin kəutatig e natigien kətiəh əmə məmə, itimah nəkotətau nəhməien iətam iəutatig lan. Kəni təhmen əmə məmə Ughin otəfəri nətəligien rəhatah, kəni in otəfəri min nətəligien rəhatamah.

⁸Piak min mine nəuvinik min, iəkotolkeikei məmə nəkotəhrun vivi nian əskasik min iətam iəmotatig lan e profens ikin Esia. Nərahien asoli min kəmotəfigəm pik o timah, tapirəkis nəsanəniən rəhatimah, təmol nikitimah təhti məmə no-iəkohmis. ⁹Nipəhriənien, itimah iəmotətau məmə kəmegəhan rəkis e timah məmə iəkohmis. Mətau nian əskasik min əha kəməhuva məmə iəsotarəriəien e timah, mətau iəutarəriə e Ughin iətam tatol iətəmi təmimis təmiəgəh min. ¹⁰In təmosmiəgəh itimah e nərahien asoli əha iətam təmatuvən o nimisien, kəni in otosmiəgəh itimah e nərahien iətam otəmanuva. İəmotələhu=pən əskasik rəhatimah nətəligien lan məmə in otosmiəgəh min itimah. ¹¹Kəni in otol lanəha nian nəutəfaki o timah məmə,

nətamimi tepət okotəni-vivi Uhgini o natimnati təuvir iətam in otol kəm təmah mətəu-inu nətamimi tepət kəmotəfəki o timah.

Pol təməuhlin rəhan nətəligiən o rəhan naliuəkien

¹² Rəueiu iəkəni nəghatien u mətagien əmə lan. İəkotəhrun vivi e nikitimah məmə iəsotolien nati kəti tərəh e noliən rəhatimah. E noliən min rəfin iətam iəmotol, itimah iəmotəhtəu-pən suaru iətam Uhgini təmitəpin məmə iəmotəghati əhru-əhrə əmə mautəni tagəhəg nəghatien. İəmotol noliən əha kəm nətəmi əpnəpin əmə rəha nəhue niftəni, kəni mautol tapirəkis kəm təmah. İəsotəghatien e nəhrunien əmə rəhatimah rəha nəhue niftəni, mətəu iəmotarəriə əmə e nəuvirien rəha Uhgini.

¹³⁻¹⁴ İatəni lanəha mətəu-inu, iəsotəteien nəghatien kəti iətam tiakis o təmah o nəfinien, uə nəhrunien niptəni. Rəueiu, nəkotəhrun nipiğan nətəligiən rəhatimah, mətəu iəkolkeikei pik məmə nian kəti onəkotəhrun rəfin. Kəni e noliən əha, nian lərmənig İesu otuva min, itəmah onəkotəgiən o timah təhmen min məmə itimah iəutəgiən o təmah.

¹⁵⁻¹⁶ Mətəu-inu inəhrun məmə nəkotəgiən o timah, əupən ikin nikik təhti məmə nian iəkuvən Masetonia, iəkaupən muvənə meruh itəmah, kəni nian iəkətəlig Masetonia, iəkuvənə min meruh itəmah. Tol lanəha, nəkotos nəuvirien motau keiu. Kəni uərisig lanko itəmah min, onəkotəsiru lak motəhli-pən iəu iəkuvən e nitəni Jutiə. ¹⁷?Nikitəmah təhti məmə, nian iəmol nətəligiən min əha, mətəu iəmol əpnəpin əmə? Uə, kəmə təhro nətəligiən rəhak təmsipən e noliən rəha nəhue niftəni, təhmen e nətamimi nətəm kəutəni “əuəh” mine “kəpə” e nəghatien kətiəh əmə?

¹⁸ İtaməh nəkotəhrun məmə Uhgini nian rəfin tatol rəhan nəghatien, kəni iəu min, rəhak nəghatien kəm təmah səniəmə, “əuəh” mine “kəpə,” ¹⁹ mətəu-inu rəhak nəghatien o Nəti Uhgini İesu Kristo, iətam iəmhələni pətigəm kəm təmah itimahəl Sailəs* mine Timoti, səniəmə, “əuəh” mine “kəpə,” mətəu e Kristo, nian rəfin rəhak nəghatien in “əuəh,” in niptəhrənien.

²⁰ Tol lanəha mətəu-inu, nəniəskasikien min rəfin iətam Uhgini təmol, ilah rəfin kəutəhuva niptəhrənien e Kristo, inu nəghatien “əuəh” rəha Uhgini. Tol lanəha, e Kristo, kitah kəutəni “Amen, əuəh” kəm Uhgini, kəni mautəfəri nərgin lan.

²¹ Uhgini əmə tatol itimah iəutəhtul əskasik e Kristo kitah min itəmah. In təmitəpin itah, ²² kəni təmol mak e nəmiəgəhien rəhatah məmə kitah rəhan min, kəni təmələhu-pən rəhan Narmin e nikitah məmə kitah okotəhrun rəueiu məmə rəhan nəniəskasikien min, ilah rəfin okəhuva niptəhrənien e nəmiəgəhien rəhatah o nian kəti.

²³ Uhgini əmə təhruən məmə rəhak nəghatien in niptəhrənien. İəməsuvaian Korən, mətəu nəmə iəkuvənə, iəkəkeikei məfinə nəghatien əskasik kəm təmah o noliən rəhatəmah, kəni iəməsolkeikeien məmə iəkol lanəha. ²⁴ İəsotolkeikeien məmə iəkotarmənig e nəhatətəien rəhatəmah, kəpə. Mətəu iəutol uək kitah min itəmah o nəgiənien rəhatəmah, mətəu-inu itəmah ninautəhtul əskasik rəkis e nəhatətəien rəhatəmah.

2

¹ Tol lanəha, inəni rəkis e nikik məmə ko iəsuvenə minien meruh itəmah mol nikitəmah təhmə. ²?İəməni lanəha mətəu-inu, nəmə iəkol nikitəmah təhmə, pəh u ikin ko otol iəu nikik tagiən? İtaməh əmə, nətəm iəkol nikitəmah təhmə.

³ Kəni iəmətei nauəuə əha, məmə nian iəkuvənə, iəsətuəien tərəh e nikik mətəu-inu nəmə mətə iəkəkeikei məni nəghatien əskasik kəm təmah. İəsolkeikeien məmə nətamimi nətəm okotəkeikei motol nikik tagiən, ilah okotol məmə iəkətuə tərəh. İəmətei nauəuə kəha e noliən əha, mətəu-inu inəhrun məmə kitah kətiəh əmə, kəni nian nikik tagiən, kəni nikitəmah min tagiən. ⁴ Tol lanəha, nian iəmətei nauəuə əha kəm təmah, nikik təpəuə pik o təmah, kəni nikik titəgit, nəhu nəhmək təiəh o təmah. İəsəteien nauəuə əha məmə otol nikitəmah təpəuə. İkəpə! Mətəu iəmətei məmə onəkotəhrun rəhak nolkeikeien asoli o təmah.

Alu e noliən tərəh min rəha nol təfəgə

1:13-14 2Kor 5:12; Fıl 2:16 1:15-16 1Kor 16:5-6
“Silfanus” iətam in nərgin əkuəkir u “Sailəs.”
5:5; Efəs 1:13-14 1:24 1Pitə 5:3 2:1 1Kor 4:21

* 1:19 Nəghatien Kris tətəni nərgin u məmə,
1:19 Uək 18:5 1:20 Nəh 3:14 1:22 2Kor
2:4 Uək 20:31

⁵ İatəmimi iatəm təmöl nərahian, təmöl iau iəkətəu tərəh, mətəu təmöl itamah rəfin nəkotətəu tərəh pik, mətəu iəsolkəikeian məmə nəghatən rəhak e nati u in təkəşik pik.* ⁶ Nəlpinian iatəm itamah tətəp nəmotəfən kəm in tinəhmen. ⁷ Mətəu rəueiu əha, nəkotəkeiki motalu e rəhan noliən tərəh kəni motol vivi nikin, məmə nikin otəsəpəou pikian mol təmei e rəhan nəmiəgəhian. ⁸ İatətapuəh əskasik o təmah məmə nəkəhuvən motol təuvir kəm in məmə in otəhrun rəhatəmah nolkeikeian ohni. ⁹ İəmətəi nauəuə əha kəm təmah məmə iəkeruh məmə onəkotol nəuiak e nətimnati rəfin, uə kəpə. ¹⁰ Nəmə itamah nəkotəlu e noliən tərəh rəha iətəmi kəti, iau min iəkalu e rəhan noliən. Nəmə iətəmi kəti əha təmöl nati tərəh nəuvein məmə iau iəkəkeiki malu e rəhan noliən, mətəu inalu rəkis e rəhan noliən e nəhmti Kristo. İəmol lanəha məmə otasiru e təmah ¹¹ məmə Setən otəsəiuiən e tah kəni rəhan nərahian min məmə təsəəkiniən itah lan, mətəu-inu kitah kotəhrun rəkis rəhan nətəligiən o noliən nərahian.

Nətəmimi nətəm kəutəni pətigəm nanusiən təuvir

¹² Nian iəmuvən əpəha Troas o nəni pətigəmiən nanusiən təuvir rəha Kristo, iəmeruh məmə iərmanig təmöl suaru kəm iau. ¹³ Mətəu iəsətig əməlinuiən e rəhak nətəligiən mətəu-inu, iəməseruhiən piak Taitəs ikin əha.† Kəni iəmauiəhruiən ilah, miet muvən Masetonia.

¹⁴ Pəh kotəni-vivi Uhgın, mətəu-inu in təmöl win e rəhan tikimir min e nəluəginian. Kəni təhmen e kig kəti iatəm təmöl win e nəluəginian minitəlig matit rəhan soldia min mine rəhan min tikimir, Uhgın tatit itimah e Kristo. Kəni itimah rəhan min nətəmimi nətəm iəutəni pətigəm neinatigian rəha Kristo, kəni neinatigian əha in təhmen e nəmiəvi səntə kəti iatəm tatuvən ikin pisin pisin min. ¹⁵ E nəhmti Uhgın, itimah iəmotəhmen e nəmiəvi səntə rəha Kristo kəm nətəmimi rəfin, nətəmimi nətəm Uhgın tatosmiəgəh ilah,

mine nətəmimi nətəm okəhuva e nəlpinian rəha Uhgın. ¹⁶ İtimah nəmiəvin rəha nimisian kəm nəuvein iatəm tətəgətun ilah məmə okohmis. Kəni itimah nəmiəvin rəha nəmiəgəhian kəm nəuvein, iatəm tətəgətun ilah məmə Uhgın otosmiəgəh ilah. ?Kəni pəh u təhrun noliən uək asoli əha? ¹⁷ Mətəu itimah iəsotəhmenian e nətəmi tətəp min, nətəm kəutəni pətigəm nəghatən rəha Uhgın o nos əməian mən. Kəpə, mətəu Uhgın təmahli=pən itimah, kəni e Kristo, itimah iəutəni pətigəm nanusiən təuvir e nəhmti Uhgın, kəni nəghatən rəhatimah təmsipən e nikitimah iatəm təhruhrə əmə.

3

¹ Nəmə təhro nikitəmah təhti məmə inəutəfəri itimah* məmə itamah onəkotegəhan lan. Nətəmimi nəuvein okotəkeiki motos nauəuə kəti iatəm kəməte i lah nian kəutəhuvən o nətəm kotəruu ilah. ? Təhro nikitəmah təhti məmə iətəmi kəti otəkeiki məte i nauəuə lanəha e timah kəm təmah? ? Uə, təhro itamah əmə nəkotolkeiki məmə onəkotəte? ! Kəpəl! ² İtamah aru əmə nəkotəhmen e nauəuə iatəm tatol əpu uək rəhatimah. Nauəuə kəha kəməte=pən e nikitimah. Nian nətəmimi kəuteruh itamah, kəni kəutəfin nauəuə u mautəhrun. ³ İtamah nəua uək rəhatimah. Kəni nəmiəgəhian rəhatəmah tətəgətun məmə itamah nauəuə kətafin iatəm Kristo təməte. Kristo təməte i nauəuə kəha e Narmın Rəha Uhgın iatəm tətəmiəgəh, mətəu təsəte iən e nəhlmi iatəmimi. Kəni in təməsəte=pəniən e kəpiel epin=epin, mətəu təməte=pən e niki nətəmimi.†

⁴ İtimah iəsotəginian o nəniən lanəha kəm təmah mətəu-inu itimah iəutatig e Kristo, kəni məutəhatə əskasik e Uhgın. ⁵ Nikitimah təsəhtian məmə itimah əmə iəkotəhmen o noliən uək u, kəni mauteruh nəuan rəha uək. Mətəu Uhgın əmə tatol məmə itimah iəkotəhrun noliən

* 2:5 Nəmə təhro, Pol tətəghati e iətəmi kəti u təməni rah in nian in əpəha Korən. Uə nəmə təhro, tətəghati e iətəmi u e 1Kor 5. 2:11 Luk 22:31 2:12 Uək 14:27; 1Kor 16:9 † 2:13 Aupən ikin, Pol təmahli=pən Taitəs e Korən. Nəmə təhro, rəueiu Pol tolkeikei məmə Taitəs otos nəghatən kəti rəha Korən. 2:13 Uək 20:1 2:16 Luk 2:34; 2Kor 3:5-6 * 3:1 E fes 1, nian Pol tətəni "itimah," in tətəghati aru əmə lan. 3:1 Uək 18:27; 2Kor 5:12 3:2 1Kor 9:2 † 3:3 Nian Pol tətəghati e nəghatən "kəməsəte=pəniən e kəpiel epin=epin," tətəghati e Lou iətəm Uhgın təməfən kəm Mosis, kəni Mosis təməte=pən e kəpiel. 3:3 Eks 24:12; Jer 31:33; Esik 36:26-27

uak. ⁶ In təmol məmə itimah iəkotəhmen məmə iəkəhuva rəhan noluak min rəha nəniasikasikian vi rəha nasiruiən iətəm Uhgın təməni. Nəniasikasikian vi əha təsisipənən e Lou iətəm kəmətei, mətəu təmsipən e Narmin Rəha Uhgın. Mətəu-inu Lou iətəm kəmətei tatol məmə nətəmimi kəutəhuvən e nimisiən, mətəu Narmin Rəha Uhgın tətəfa nəmiəgəhiən.

Nəhagəhagian rəha Nəniasikasikian Vi Rəha Nasiruiən

⁷ Otətəlig-to lan. Nian Uhgın təmətei Lou e kəpiel, məfən kəm Mosis, nəhagəhag-ian əha ikin rəha Uhgın, kəni nəhagəhag-ian əha təmauveg nəhmti Mosis, kəni nətəm Isrel kəməsotafuiən nəhmtin, nati əpnəpin nəhagəhagian tinateiui. Kəni uək rəha Lou in suaru iətəm tatuvən o nimisiən, kəni in təhagəhag. ⁸ Mətəu uək rəha Narmin Rəha Uhgın otəhagəhag pik. ⁹ !Nəmə uək iətəm tatol nətəmimi məmə okotəkəikei mohmis, in təhagəhag, kəni uək iətəm tatol nətəmimi kəutəhr-ahru e nəhmti Uhgın, in tətəhagəhag pik agin! ¹⁰ Nipəhrrianən, nəniasikasikian əwas rəha nasiruiən iətəm təməhagəhag aupən, rəueiu in təsəhagəhagian, mətəu-inu nəniasikasikian vi iətəm təhagəhag pik agin, tinapirəkis in aupən. ¹¹ !Kəni nəmə uək rəha Lou iətəm otəpanikə, tinuva e nəhagəhagian, kəni uək rəha Narmin Rəha Uhgın iətəm otatig itulin, təhagəhag pik agin pəhriən!

¹² Tol lanəha, mətəu-inu iəmotələhu=pən əskasik rəhatimah nətəligian e uək əha rəha Narmin Rəha Uhgın, nətəligian rəhatimah təskasik e Uhgın, kəni məsotəginian o nəni pətigəm rəhan nəghatian. ¹³ Itimah iəsotəhmenian e Mosis, iətəm təmətəuveg nəhmtin e napən əgeiəgei məmə nətəm Isrel okəsoteruhiən məmə nipəhrrianən, nəhagəhagian teiui muvən mikə. ¹⁴ Mətəu Uhgın təmol nətəligian rəhalah təskasik. Kəni mətəuarus=pa əha rəueiu, nati kəti tətəuveg nətəligian rəhalah nian kotəfin Nauəuə Rəha Nəniasikasikian Əwas, kotəhrun nənian məmə napən, təhmen e napən iətəm təmətəuveg nəhmti Mosis.† Napən əha təsiet rəkis əhanəhiən, mətəu-inu tiet

rəkis əmə e Kristo. ¹⁵ Əuəh, mətəuarus=pa kəha rəueiu mine, nian kotəfin Lou rəha Mosis, napən kəti tətəhtərain əhanəh nikilah. ¹⁶ Mətəu nəmə iətəmimi pəh təuhlin məsal=pən o İərməniğ, napən əha otiet rəkis.

¹⁷ Otətəlig-to, İərməniğ əha, in Narmin. Kəni ikin Narmin rəha İərməniğ tətətig ikin, in tatitit itah. ¹⁸ Kəni kitah, nətəm kəsotəhtərainən nəhmtitah e napən, kəutəruh nəhagəhagian asoli rəha İərməniğ, kəni nətəmimi kəutəruh nəhagəhagian əha e nəmiəgəhiən rəhatah. Kəni in tətəuhlin nəmiəgəhiən rəhatah məmə okəhuva mətəhmen lan. Kəni nəhagəhagian rəha İərməniğ e nəmiəgəhiən rəhatah tətəri mətəri pik isəu. Kəni nəhagəhagian əha təmsipən o İərməniğ iətəm in Narmin Rəha Uhgın.

4

Nati keikei e kipəhu əwas

¹ Tol lanəha, nikitəmah təsəpəuiən o uək mətəu-inu itimah iəmotə e nasəkəhruiən rəha Uhgın. ² İəsotəliən uək rəha Uhgın təhmen e nətəmimi nəuvein nətəm kəutə e noliən tərəh. Mətəu e noliən rəhatimah, iəsotəghanian e noliən iətəm tətəhluaig mine noliən aulis min. Ko iəsotəuiəiən məsotəuhlinian nəghatian rəha Uhgın. !Kəpə! Mətəu itimah iəutəni əhruahru əmə nipəhrrianən, kəni e noliən əha, e nəhmti Uhgın, iəmotə pətigəm e nəhmti nətəmimi rəfin məmə rəhatimah noliən in təhruahru. ³ Kəni nəmə təhro nanusiən təuvir iətəm iətəni pətigəm in tətəhluaig o nətəmimi nəuvein, mətəu kəpə, tətəhluaig əmə o nətəmimi nətəm kəutohtəu=pən suaru o nuvəniən e nigəm asoli. ⁴ İlah kəsotəhatətəiən e Kristo, mətohtəu=pən suaru əha mətəu-inu Setən, u in İərmis iətəm tətərməniğ e nəhə niftəni u, təməuveg nətəligian rəhalah, məmə kəsoteruhiən nəhagəhagian təuvir rəha nanusiən təuvir iətəm tatəuə mətəsiəgəpin ilah. Nəhagəhagian əha təmsipən e Kristo. Kəni nian kitah kəutəruh Kristo, kəni kitah kəutəruh məmə Uhgın in təhro lanu.

3:6 Jer 31:31; Jon 6:63; 1Kor 11:25 3:7 Eks 34:29 3:9 Dut 27:26; Rom 1:17 3:13 Eks 34:33 3:14 "Nauəuə Rəha Nəniasikasikian Əwas" in "Oltestimin."

2:17; 1Təs 2:5

4:4 Efəs 2:2; Kol 1:15; Hip 1:3

3:16 Eks 34:34

3:17 Jon 8:36; Rom 8:2

4:2 2Kor

⁵ Itimah iasotəni pətigəm aruiən itimah, mətəu iəutəni pətigəm İesu Kristo məmə in İərməniğ, kəni itimah noluək min rəhatəmah o nərgi İesu. ⁶ Tol lanəha mətəu-inu Uhgın u təməni məmə, “Pəh nəhəgəhəgiən tuəu masiəgəpin ikin tapinəpu ikin,” in təmasiəgəpin nikitah məmə kitah kotəhrun nəhiən nēpətiən əhəgəhəg rəha Uhgın, kəni kitah kauteh natimnati min əha e nəhmti Kristo.

⁷ Mətəu kitah kautos nati keikei əhanəh e kipəhau əuas, inu nipətitah.* Tol lanəha məmə otəgətuən məmə nəsanəniən təuvir əha tapirəkis, təmsipən e Uhgın, təsisipənən o təmah. ⁸ Nərahien təpət kəutələs pikin itimah e suaru min rəfin, mətəu təsərəkinien itimah. Nian nəuvein iəkotərruru suaru, mətəu iəso təpəhiən nalkutiən. ⁹ Nətəmini kəutol nərahien kəm timah, mətəu Uhgın təsəpəhiən itimah. Kəutəh itimah, mətəu kəsotərəkinien itimah. ¹⁰ İkin pəhruvən iəutəhuvən ikin, katəhamu nipətitimah təhmen e kəməhamu İesu. Tol lanəha məmə, nətəmini okoteruh nəmiəgəhiən rəha İesu e nipətitah. ¹¹ Kəni itimah nətəm iəutəmiəgəh, nian rəfin iuəkir iəkohmis o nərgi İesu. Tol lanəha məmə nətəmini okoteruh rəhan nəmiəgəhiən e nipətitah iətəm otəpanimis nian kəti. ¹² Konu, nian rəfin itimah iəutələs pikin nimisiən məmə itəmah onəkotəhrun nəmiəgəhiən itulin.

¹³ Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “İəməhatətə, kəni tol lanəha iəəghati.” Kəni e noliən kətiəh əmə rəha nəhatətəiən, itimah min iəkotəhatətə, kəni tol lanəha iəutəghati, ¹⁴ mətəu-inu itimah iəkotəhrun məmə, iətəmi təmol İərməniğ İesu təmiəgəh min e nimisiən, in otol itimah min itəmah, kitah rəfin kotəmiəgəh min e nimisiən kitah İesu, kəni məfu pətigəm itah e nəhmtin. ¹⁵ Natimnati rəfin u o nəuviriən rəhatəmah, kəni nian nəuviriən rəha Uhgın tatiuvi-pa nətəmini təpət təhmin min okəhuva o Kristo, kəni okotəfən nəni-viviən təpət kəm Uhgın, kəni okotəfəri nərgin ilis ilis agin.

¹⁶ Tol lanəha, nikitimah təsəpəouiən. Nati əpnəpin məmə nipətitah tətəuiəu əha

rəueiu, mətəu Uhgın tatol nikitəmah tatuvi rəueiu matuvən nian rəfin əmə. ¹⁷ Tol lanəha mətəu-inu, nərahien iətəm kəutətiğ lan, ilah nati əpnəpin əmə, kəsotətiğien təvəh. Mətəu nəualah in nəhəgəhəgiən təuvir iətəm otətiğ itulin, kəni in təuvir məfiğəm tapirəkis ilah. ¹⁸ Kəni tol lanəha, nəhmtiləh kəsotəhtulian e nati iətəm kəteruh, mətəu kəutəhtul e nati iətəm kəsehiən. Mətəu-inu nati iətəm kəteruh in nati rəha rəueiu əmə, otəpanikə, mətəu nati iətəm kəsehiən in naunun tikə.

5

Nipətin vi əpəha
e nəgəu e neai

¹ Tol lanəha, kotəhrun məmə nipətitah təhmen e nimauvlulv* iətəm kitah kəutətiğ lan u ikinu e nəhue niftəni, kəni nian kəti otarəh məmnəmit mikə. Kəni nian nimauvlulv əha tikə e nəhue niftəni, mətəu əpəha e nəgəu e neai, rəhatəh nima vi əha ikin iətəm səniəmə iətəmini təmol, mətəu Uhgın əmə təmol, nipətitah vi iətəm otətiğ itulin. ² Mətəu rəueiu e nipətitah rəha nəhue niftəni, kəutəhgi nikitah, kəni kotolkeikei pik məmə nian otuva iətəm kitah okotos nipətitah vi o nəgəu e neai, təhmen mə kəutəhuvən e nəpən vi. ³ Tol lanəha mətəu-inu səniəmə kitah okəhuva narmin əmə nipətin tikə, mətəu okotos nipətin vi rəha nəgəu e neai.

⁴ Nipətitah iətəm otimis tol itah kəutətəu tərəh pik məutəhgi nikitah e nəpəouiən, mətəu səniəmə kəutolkeikei əmə məmə okohmis kəni nipətitah otikə, kəpə. Mətəu kitah kotolkeikei məmə okəhuvən e nipətitah vi məmə nəmiəgəhiən itulin otəuiək agin e nipətitah rəha nəhue niftəni iətəm otimis. ⁵ Kəni Uhgın pisin əmə təmol itah o natimnati min əha, kəni təməfa Narmin Rəhan məmə otəgətuən vivi kəm təh məmə rəhan nəniəskəsikiən min otuva pəhriən.

⁶ Kəni tol lanəha, nətəliğin rəhatəh təskasik, kəni kitah kotəhrun vivi məmə nian kəutətiğ əhanəh u ikinu məutos əmə nipətin rəha nəhue niftəni u, kitah kəutəhtul əhanəh ihluə ima İərməniğ ikin rəhatəh. ⁷ İəteruh nipətik, kəni nian rəfin

* 4:6 Jen 1:3; Aes 9:2; 2Kor 3:18 4:7 Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “kautos nati u e nilosi nati kəmol e nəriəpiğ.” 4:7 2Kor 5:1 4:8 2Kor 1:8; 7:5 4:10 1Kor 15:31 4:11 Rom 8:36

4:13 Sam 116:10 4:14 1Kor 6:14 4:16 Efəs 3:16 4:17 Rom 8:17-18 4:18 Kol 1:16 * 5:1 Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “nipətitah təhmen e nima tapolin.” 5:1 2Kor 4:7 5:2 Rom 8:23

5:6 Hip 11:13-16

tətauəhli kəni mətəpəu təhmen, mətəu rəhak nəhatətəin in e Uhgın, kəni iəu iətatig nian min rəfin mətəhatətə lan, kəni mətəhatətə məmə in otəfa kəm iəu nipətik vi. Rəhatah nəhatətəin tatit itah e nəmiəgəhian u ikinu e nəhue niftəni, səniəmə natimnati iətəm kauteruh. ⁸ İətəni məmə nətəligian rəhatah təskasik, kəni kotolkeikei məmə kotəpəh nipətitah məhuvən e nipətin vi rəhatah, inəha nimə vi rəhatah, kitah İərməniğ. ⁹ Tol lanəha, nəmə kotatig e nipətitah u rəha nəhue niftəni u, uə nəmə kotəpəh nipətitah, kitah kotalkut pik məmə kotol natimnati iətəm kautol niki İərməniğ tagiən. ¹⁰ Kotol lanəha mətəu-inu kitah rəfin okotəkeikei motəhtul aupən e Kristo məmə in otakıl rəhatah nolien min, kəni kitah kətiah okotos nətəouian titəu-pən natimnati iətəm kəmotol e nəhue niftəni, nəmə nati təuvir uə nati tərəh.

İəni əhruin min rəha Uhgın

¹¹ Kəni rəueiu əha, mətəu-inu iəutəgin məutisiəi İərməniğ, kəni motalkut məmə iəkotiuvu=pa nətəmini. Uhgın təhrun itimah mine uək rəhatimah, kəni iəkotolkeikei məmə itəmah min onəkotəhrun vivi itimah. ¹² İəsotolkeikeian məmə iəkotəfəri itəmah e nəhmtitəmah, mətəu iəkotəfinə rəhatimah nətəligian məmə nəmə təhro nikitəmah otəgin o timah. Kəni rəueiu, nəkotəhrun nuhalpinian nəghatian rəha nətəmini nətəm kəutəfəri o nolien iətəm nətəmini kauteruh, mətəu nikiləh təəhtian nati iətəm tətətig e niki iətəmini. ¹³ Nəmə itimah iəlməli min, mətəu o nərgi Uhgın. Kəni nəmə rəhatimah nətəligian təhruahru əmə, in nati kəti iətəm otəsiru e təmah.

¹⁴ Tol lanəha mətəu-inu, nolkeikeian rəha Kristo tətərməniğ e timah, mətəu-inu itimah iəkotəhrun vivi məmə iətəmi kətiah əmə təmimis o nətəmini rəfin, kəni tol lanəha, nətəmini rəfin kinohmis. ¹⁵ Kəni təmimis o nətəmini rəfin məmə ilah nətəm kəutəmiəgəh, okotəpəh nolien natimnati iətəm ilah əmə kotolkeikei, mətəu ilah kotəkeikei motol nolien min iətəm İesu tolkeikei, u iətəm təmimis o lah kəni məmiəgəh min e nimisiən.

¹⁶ Tol lanəha, rəueiu mine, itimah iəsotakiliən nətəmini e nolien iətəm nətəmini

rəha nəhue niftəni kotakil nətəmini lan. Nati əpnəpin nian kəti iəmotakil Kristo e nolien əha, mətəu rəueiu iəsotolien. ¹⁷ Tol lanəha, nəmə iətəmi kəti təmuva kətiah ilau Kristo, in təmuva iətəmini vi. !Nati əuas təmika, kəni nati vi tinuva! ¹⁸ Natimnati rəfin min əha tatsipən e Uhgın. Aupən kitah tikimir min kitah Uhgın, mətəu e Kristo, in təməmki itah kəhuva iuəkır ohni, mol itah rəhn-niəli min. Kəni təməfa kəm timah uək u rəha niuvi=paen tikimir min rəha Uhgın okəhuva rəhn-niəli min. ¹⁹ Inu tətəni məmə Uhgın təmiuvi=pa rəhan tikimir min e nəhue niftəni məmə okəhuva rəhn-niəli min e Kristo, kəni məsafin minian rəhalah nolien tərəh min. Kəni təməfa kəm timah nəghatian u rəha niuvi=paen tikimir min rəhan okəhuva rəhn-niəli min.

²⁰ Tol lanəha, itimah iəni əhruin min rəha Kristo, kəni təhmen məmə Uhgın tətəuin e nətəmini e nəuiatimah. Kəni iəutəpuəh əskasik o təmah e nərgi Kristo məmə nəkotəpəh nolien tikimir, kəni məhuva niəli min rəha Uhgın. ²¹ Uhgın təmol iətəmi u rəhan nolien tərəh tikə, məmə in sakrifais rəha nolien tərəh min rəhatah, məmə e İesu, kitah okotəhruahru e nəhmti Uhgın.

6

¹ Mətəu-inu itimah iəutol uək kətiah itimah Uhgın, iəkotəpuəh əskasik o təmah məmə nian Uhgın tətəfinə rəhan nəuvirien kəm təmah, nəsotosian təhmen e nati əpnəpin əmə, ² mətəu-inu Uhgın tətəni məmə, “E nian əhruahru, iəmətəu ik, kəni e nian rəha nosmiəgəhian, iəmasiru lam.”

İəkəni kəm təmah, məmə rəueiu, in nian əhruahru rəha Uhgın, rəueiu in nian rəha nosmiəgəhian.

Nian əskasik min e nəmiəgəhian rəha Pol

³ İəsolian nati kəti iətəm iətəmi kəti otəmei lan e rəhan nəhatətəin, mətəu-inu iəsotolkeikeian məmə okəni rah uək rəhatimah. ⁴ Mətəu nolien min rəfin e nəmiəgəhian rəhatimah kəutəgətin məmə itimah noluək min pəhriən rəha Uhgın: itimah iəutəhtul əskasik e nian rəha nərahian, mine nian iəkis min, mine

nian itimah iakotətəu tərəh. ⁵ Nətamimi kəmotəh itimah, kəni kəmkī-pən itimah e kaləpus, kəni katitəu itimah məmə okoh itimah. İəmotol pik uək, məsətapiliən lapin, kəni nəumis tus itimah. ⁶ İəsotolien noliən kəti iətam tatol nikitimah tamikmik, itimah iakoteinatig, nətəligiən rəhatimah təfəməh, iəutol təuvir kəm nətamimi, Narmin Rəha Ughin tətəri e nikitimah, kəni iakotolkeikei nətamimi e nolkeikeiən pəhriən. ⁷ İəutəni əmə nipəhriənien, kəni nəsanəniən rəha Ughin tətətig e timah. Soldiə min kəutəmki natimnati min rəha nəluaginien o nohiən mine nələhu pəsigiən. Mətəu nian kitah kəutohtəu=pən suaru rəha Ughin, noliən əhruahru min rəhatəh kotəhmen e natimnati min rəha nəluaginien nian nətamimi kəutəni rah nəghatiən rəha Ughin. ⁸ Nətamimi nəuvein kəuteh iəhu itimah, nəuvein kəutisiəi itimah, nəuvein kəutəni rah itimah, nəuvein kəutəni-vivi itimah, nəuvein kəutəni məmə itimah iəuteiə məmə itimah noluək min rəha Ughin, mətəu itimah noluək min pəhriən rəhan. ⁹ Nətamimi nəuvein kəsotəgəhaniən məmə itimah aposil min pəhriən, mətəu nətamimi tēpət kəutəni məmə itimah aposil min pəhriən. Nian rəfin nimisiən tətətu itimah, mətəu iəutəmiəgəh əhanəh. Katoh itimah, mətəu kəsəhamu əhanəhiən itimah. ¹⁰ Nikitimah təpəu, mətəu nian rəfin iəutəgiən əhanəh. Rəhatimah nautə tikə, mətəu itimah iakotol nətamimi tēpət rəhalah nautə tēpət. Rəhatimah nati kəti tikə, mətəu iəutos natimnati min rəfin.

¹¹ Piək min əpəha Korən, iəmotəni rəfin nəghatiən kəm təmah məsətapəhiən kəti, kəni iakotolkeikei itimah e nikitimah rəfin. ¹² İtimah iəsotahtipəsigiən e nolkeikeiən rəhatəmah o timah, mətəu itimah nəu-təhtipəsig e rəhatəmah o timah. ¹³ Rəueiə əha, iəəghati kəm təmah məmə itəmah nənətik əhruahru min. Təhruahru əmə məmə itəmah min, nəkotolkeikei itimah e nikitəmah rəfin.

¹⁴ Sotəniən kəm nətam kəsotəfəkiən məmə nautol uək kəti itəmah min ilah. ? Noliən əhruahru mine noliən tərəh kuəhrun nol pətiən nati kəti? ? Uə, nəhəgəhəgiən mine napinəpuiən kuəhrun niəuəiən muəharəg pəti muəghati? !Kəpə!

¹⁵ Kəni e noliən kətiəh əmə, Kristo mine

Setən, ko ilau kəsuanien nəghatiən kətiəh nian kəti. ? İəfəki mine iətəmi təsəfəkiən kuəhrun noliən nati e nətəligiən kətiəh? Kəpə! ¹⁶ E Nimə Rəha Ughin, ikin kəti tikə əha ikin o narmin nati min, mətəu-inu kitah u Nimə Rəha Ughin u iətam tətəmiəgəh. Kəni Ughin təməni məmə, “İəkatig itimah min ilah, kəni maliuək itimah min ilah, kəni iəkuəvə iəu Ughin rəhalah, kəni ilah okəhuəvə rəhak min nətamimi.”

¹⁷ Kəni İərməniəg təməni məmə, “Tol lanəha, ohiət rəkis e nətam kəsotəfəkiən, motan iəsu o lah.

Kəni məsotəkiən nati iətam tamikmik e nəhməti Ughin,

kəni nikik tagiən mə iəkəs itəmah.”

¹⁸ “Kəni iəkuəvə rəhatəmah tətə, kəni itəmah onəkuəvə nənətik min.” İnu nəghatiən rəha İərməniəg iətam in ilis agin tətəskəlim nəsanəniən min rəfin.

7

¹ Rəhk-iəli min. Nəniəskəsikiən min u rəhatəh. Kəni tol lanəha, pəh kotəfəl niki-təh, motəs rəkis natimnati min rəfin iətam kəutol nipətətiəh mine narmitəh kəutamik-mik. Kəni pəh kotələhu kalin itəh məmə rəha Ughin əmə motəhtəu=pən rəfin suaru iətam nikin otəgiən lan. Kəni okəutol mətəu-inu kəutisiəi Ughin.

Niki Pol təmagiən o lah

² Oterəh e nikitəmah kəm timah. İə-sotolien tərəh kəm iətəmi kəti, iəsotiəvi-pəniən iətəmi kəti tərəh ikin, iəsotəlkutiən məmə iəkotos nati kəti rəhatəmah e noliən ekəu-ekəu. ³ İəsəniən nəghatiən u məmə inu nəmotol noliən tərəh. İəməni rəkis kəm təmah məmə iakotolkeikei pik itəmah nian rəfin, kəni nati əpnəpin nimisiən uə nəuviriən otuə e nəmiəgəhiən rəhatimah, mətəu itəmah əpəha imə e nikitimah. ⁴ İəu iətahətə əskəsik e təmah. İəfəri o təmah. İtəmah nəmotəfəri pik rəhak nətəligiən. İəmos nərahien tēpət təmuəvə e rəhak nəmiəgəhiən, mətəu nikik tagiən mapirəkis o təmah.

⁵ Tol lanəha mətəu-inu, nian iəməhuəvə Məsətoniə, iəsotəmeigəiən, mətəu nian rəfin, nərahien tətələs itimah təmsipən ikin pisin pisin min. E nəmiəgəhiən

rəhatımah, nətəmini kəmotorgəhu motol nərahən kəm timah, kəni itimah iəkotəgin.
⁶ Mətau Uhgın tatol vivi niki nətəmini nətəm nətəligiən rəhalah təpəu, kəni təmol vivi nikitiməh e nuvaən rəha Taitəs u təmsipinə e təmah. ⁷ Kəni səniəmə e nuvaən əmə rəhan iətəm təmol nikitiməh tagiən, mətau e nəghatiən təuvir rəha nol vivien iətəm nəmotəni=pən kəm in. In təməni=pa kəm timah məmə itəmah nəkotolkeikei pik məmə nəkotəruh iəu, kəni məmə nikitəmah tətətau tərəh o nəghatiən rəhak, kəni məni məmə nəkotolkeikei pik iəu mautəhtul əskasik o nərgək. Nian iəmətau, nəgiənən e nikik təməri məriaueh.

⁸ Nati əpnəpin nəmə rəhak nauəuə aupən təmol itəmah nəkotətau tərəh, mətau iəsətauən tərəh ohni. Mətau aupən, iəmotətau tərəh ohni, mətau-inu iəmeruh məmə nauəuə u təmol itəmah nəkotətau tərəh, mətau rəha nian əkuəkir əmə. ⁹ Mətau rəueiu, nikik tətəgiən, kəni səniəmə məmə nəmotətau tərəh, kəpə. Nikik tagiən məmə nian nəmotətau tərəh, e nian əkuəkir əmə, nəmotəuhlin itəmah e rəhatəmah noliən tərəh min. Nipəhriənən, Uhgın tolkeikei məmə kitəh okotətau tərəh o noliən min lanu lan. Kəni mətau-inu nəmotəuhlin itəmah, kəni natimnati iətəm iəmotəni aupən kəm təmah təməsolian məmə itəmah nəmotəmkarəpən e rəhatəmah nəhatətiən.

¹⁰ Kəni nian kautətau tərəh e noliən iətəm Uhgın tolkeikei, kəni kotəuhlin itəh e rəhatah noliən tərəh, kəni Uhgın tatosmiəgəh itəh. Kəni nipəhriənən nikitəh otəsəpəuəuən o noliən əha. Mətau nian kautətau tərəh e noliən rəha nəhue niftəni, kəni noliən əha təsəuhliniən iətəmi kəti e rəhan noliən tərəh titəlig=pən o Uhgın, kəni noliən əha tatiuvi=pən nətəmini e nimitiən. ¹¹ Oteruh-to nəmiəgəhiən rəhatəmah nian nəmotətau tərəh e noliən iətəm Uhgın tolkeikei. Noliən əha, nəuan təpət: narmitəmah təmiuvig nəmotəuit motəgin e noliən tərəh min, kəni motəməki e noliən tərəh min, kəni motəlkut əskasik məmə nəkotəgəu əhruahru rəhatəmah noliən tərəh min, kəni nəkotolkeikei motəlkut əskasik məmə nəkotol noliən əhruahru.

Nəmotolkeikei məmə nəkotəruh min iəu, kəni nəmotolkeikei pik məmə nəkotəhtul əskasik o nərgək. Kəni nəmautəhtul maru məmə nəkotol nəlpinien kəm nətəm kautol noliən tərəh. E noliən min rəfin rəhatəmah, nəmotəgətuən məmə nəsotolien nati kəti tərəh e natimnati u.

¹² Iətəmi kəti e niməfəki rəhatəmah təmol noliən tərəh. Kəni iəmətei nauəuə u kəm təmah. Mətau iəməsəteien nauəuə u o iətəmi u iətəm təmol noliən tərəh, kəni iəməsəteien o iətəmi in təmərəkin.* Kəpə. Iəmətei pəhriən məmə iətəm onəkotəruh əsas e nəhmti Uhgın məmə nautəhtul əskasik o nərgək. ¹³ Natimnati rəfin min əha kautəfəri nətəligiən rəhatiməh.

Səniəmə itimah əmə nətəm nəmautəfəri nətəligiən, mətau nikitiməh tagiən pik o Taitəs, mətau-inu niki tagiən məmə nəmautəfəri min nətəligiən rəhan. ¹⁴ Iəməni=pən kəm in məmə iətəfəri pik o təmah, kəni itəmah nəməsotolien iəu iəkaulis. Natimnati rəfin iətəm iəmotəni kəm təmah, ilah nipəhriənən. Kəni e noliən kətiəh əmə, natimnati rəfin iətəm iəmotəni kəm Taitəs e təmah, kəni motəfəri ohni, ilah min nipəhriənən. ¹⁵ Taitəs, niki tətəhti əhanəh məmə itəmah rəfin agin nəmotol nəuiən, kəni mautəgin mautəəmrumin nian nəmotəgəhan lan məmə otuva meruh itəmah. Kəni nian niki tətəhti natimnati min əha, nolkeikeiən rəhan o təmah tətəri təhmin. ¹⁶ Nikik tagiən pik mətau-inu iətəhatə əskasik e təmah məmə nəkotol nak iətəm təhruahru.

8

Pol təmətapuəh məmə okotəfən məni kəm

nəfəki min əpəha Jerusiləm

¹ Piak min mine nəuvinik min, iəkotolkeikei məmə nəkotəhruən nəuviriən rəha Uhgın iətəm təməfən kəm niməfəki min əpəha Masetonia. Nəuviriən rəhan təmol məmə ilah kotəhruən nasiruiən e nətəmini nəuvein min. ² Ilah kəmotatig e nərahien asoli kəti mine nian əskasik min, kəni nati əpnəpin ilah nanrah, kəni rəhalah nautə tikə agin, mətau nəmiəgəhiən rəhalah təriəuəh vivi e nəgiənən. Kəni nanrahien mine nəgiənən kəmuəuə e noliən təuvir. E noliən əha, kəmotəraiki e məni təpət

7:8 2Kor 2:4 7:10 Mat 27:3-5; Hip 12:16-17 * 7:12 iətəmi iətəm suah kəti təmərəkin, in Pol. 8:1 Rom 15:26; 2Kor 9:1-2

motəfən kəm nəfaki min əpəha Jerusiləm nətəm kəutətiḡ ikin motolkeikei nasiruiən.

³ İətəni pətiḡəm kəm təmah məmə ilah kəmotəfən tēpət, tapirəkis iətəm nətəmini nikiləh təhti. Kəni ilah aru kəmotol.

⁴ Kəmotətapuəh pəhriən o timah məmə itimah iəkotegəhan pəh ilah kotasiru e uək rəha nəfəniən məni kəm nəfaki min əpəha Jerusiləm. ⁵ Kəmotəpən motəfən nəmiəḡəhiən rəhaləh kəm lərmənig, kəni uərisig, kəm timah, e noliən iətəm Uḡin tolkeikei. Nikitimah təməsəhtiən məmə okotol tēpət lanəha, mətəu kəmotol.

⁶ Kəni tol lanəha, iəmotuḡ niki Taitəs məmə otitəliḡ-pinə o təmah. In təmaupən məḡhati kəm təmah o noliən nati u, kəni tol lanəha, iəmotətapuəh məmə in otəḡhati kəm təmah məmə nəkotəkeikei motol nənun e uək təuvir rəha nəfəniən əha iətəm nəmotətuəuin. ⁷ E natimnati rəfin min u, itəmah nəmotol təuvir pik mapirəkis, inu nəhatətəiən rəhatəmah, mine nəḡhatien rəhatəmah, mine nəhruniən rəhatəmah, mine noliən rəha nəhtul əskasikien, mine nolkeikeiən rəhatəmah o timah. Kəni rəueiu, iəkolkeikei məmə nəkotol uək kəti min e noliən təuvir pik mapirəkis, inu uək təuvir rəha nəfəniən.

⁸ İəsəniən məmə nəkotəkeikei motol. Mətəu iəmotəḡətuən itəmah məmə nətəmi pisin pisin min nikiləh tagiən o nasiruiən e uək əha. Kəni rəueiu əha, iəkolkeikei məmə iəkeruḡ vivi məmə nolkeikeiən rəhatəmah in nipehriənien təhmen e lah, uə kəpə. ⁹ İtamah nəkotəhrun vivi nəuviriən rəha lərmənig İesu Kristo iətəm təməfinə kəm təmah, məmə nati ənpəpin rəhan nautə tēpət, mətəu təmol o təmah məmə in rəhan nautə tikə. Kəni mətəu-inu təmol məmə rəhan nautə tikə, kəni mol itəmah rəhatəmah nautə tēpət e narmin e İesu Kristo.

¹⁰ Kəni inu rəhak nətəliḡiən e natimnati min u, iətəm otasiru e təmah. Otol nənun e uək rəha nəfəniən rəhatəmah məni iətəm nəmotətuəuin e nu uərisig. E niməfaki min rəfin, nikitəmah təmaupən məhti məmə nəkotol uək əha, kəni itəmah nəmotəpən motətuəuin motol. ¹¹ Tol lanəha, rəueiu otol nənun e uək rəha nəfəniən. Kəni rəhatəmah nətəliḡiən o noliən uək iətəm nəkotolkeikei pik məmə nəkotol, in otuva nipehriənien, kəni itəmah onəkotəfən məni iətəm nəkotəhrun

nəfəniən e nəḡitəmah. ¹² Nəmə nikitəmah tagiən o nəfəniən, kəni Uḡin nikin tagiən əmə o nosiən natimnati nautos mətəfən. Kəni in otəsətapuəhiən e natimnati iətəm tika o təmah.

¹³ İəsolkeikeiən məmə nəmiəḡəhiən rəha nətəmini nəuvein otimətiḡ mətəu-inu kəmos rəhatəmah məni, kəni tol lanu lan, nəmiəḡəhiən rəhatəmah otiekis mətəu-inu nəmotasiru e lah. Kəpə. İəkolkeikei məmə təhmen-əhmen əmə o təmah rəfin. ¹⁴ Rəueiu, itəmah nautos tēpət kəni mətəhrun nasiruiən e lah. Kəni o nian min nəuvein, ilah kotəhrun nəuəriən kəm təmah nəmə rəhatəmah tikə. Kəni itəmah nəkotəhmen-əhmen əmə, ¹⁵ təhmen e iətəm Nauəuə Rəha Uḡin tətəni məmə,

“Nətəmini nətəm kəmotəulək tēpət, təhmen əmə, təsapirəkisən.

Kəni nətəmini nətəm kəmotəulək təkəku, rəhan nəuəriən təhmen əmə, təsikəiən.”

Taitəs təmuvən Korən otem əskasik ilah o nəfəniən məni

¹⁶ İətəni-vivi Uḡin məmə təmələhu=pən e niki Taitəs nətəliḡiən o nasiruiən e təmah, təhmen-əhmen e rəhak. ¹⁷ Tol lanəha mətəu-inu, nian iəməni=pən kəm Taitəs məmə tuvnə meruḡ itəmah nikin tagiən. Kəni mətəu nikin tagiən mapirəkis aḡin o nasiruiən e təmah, kəni in rəhan əmə nətəliḡiən məmə in otuvnə meruḡ itəmah. ¹⁸ Kəni itimah iəutəhli-pinə min piataḡ kəti min tuvnə ilau min. Suah u, nətəmini e niməfaki min kəutisai o rəhan uək o nəni pətiḡəmiən nənusiən təuvir. ¹⁹ Kəni tapirəkis aḡin inu, niməfaki min kəmotitəpin məmə otuva itimah min o nosiən məni u muvən əpəha. Kəni itimah iəkotərmənig lan o nəuəriən məmə otəfəri nəḡi lərmənig, kəni mətəḡətuən məmə nik-itimah otəḡiən pik o nasiruiən. ²⁰ İtimah iəsotolkeikeiən məmə iətəmi kəti otəni rah itimah o noliən rəha nəuəriən məni asoli əha. ²¹ Tol lanəha, itimah iəutəlkut pik məmə iəkotol nati əhruahru, mətəu səniəmə e nəḡmti lərmənig əmə, mətəu e nəḡmti nətəmini min.

²² Kəni iəutəhli-pinə piataḡ kəti min ilah suah mil u. İətəmini əha, e uək tēpət mine noliən tēpət, iəmotəruḡ vivi məmə in tolkeikei pik məmə otasiru. Kəni rəueiu, in tolkeikei pik məmə otasiru mətəu-inu in

tətatətatə pik e təmah məmə onəkotəfən məni tepət. ²³ Kəni Taitəs, itimlau min iəkuol uək kətiəh əmə, kəni in min tatol uək e nikitəmah o nasiruiən e təmah. Kəni pi-atah mil u ilahal Taitəs, ilau iəni əhrui mil rəha niməfaki min, kəni nolien təuvir min e nəmiəgəhien rəhalau kətiasiai Kristo. ²⁴ Tol lanəha, otəfən tepət motəgətun kəm lahal məmə nəkotolkeikei pəhriən nəfaki min. Kəni ilahal okiləhrun məmə nak itimah nik-itimah tagiən o təmah, kəni niməfaki min okoteruh min.

9

¹ Nəmə iəsətəiən nauəuə u kəm təmah, in təuvir əmə mətəu-inu ninotəhrun rəkis uək u rəha nasiruiən e nəfaki min əpəha Jerusiləm. ² İatəni lanəha mətəu-inu iəu iəkəhrun məmə nəkotolkeikei məmə onəkotasiru. Kəni iəmətəfəri nolien təuvir rəhatəmah o nətəm Masetoniə, mətəni kəm lah məmə e nu iətəm tinuvən rəkis, itəmah əpəha Akaia, nəmautehtul maru o nəfəniən. Kəni nian kəmoteruh məmə nikitəmah tagiən pik o nasiruiən, təmol min ilah tepət kətolkeikei məmə okotasiru min.

³ Mətəu rəueiu, iəthli=pinə piatah milah u məmə ilahal okihleruh itəmah məmə itəmah onəkotol nati iətəm nəmotəni, təh-men əmə məmə iəməni mine, kəni tol lanəha rəhatimah nəghatien o nəfəniən nolien təuvir rəhatəmah, səniəmə nati əp-nəpin əmə. ⁴ Mətəu nəmə nəsotolien, kəni nian iəkuvnə itimah nətəm Masetoniə nəuvein, kəni okoteruh məmə itəmah nəsotol əhanəhien, kəni nolien əha otol itimah iəkotaulis, mətəu-inu itimah in-əutəfəri rəkis itəmah. Kəni otol itəmah nəkotaulis tapirəkis. ⁵ Tol lanəha, nikik təhti məmə iəkəkeikei mətapuəh o pi-atah milahal məmə okihlaupən mihluvnə rəkis pipim mihleruh itəmah, kəni mihlol naunun uək o nəmki=paen məni asoli iətəm nəmotəni-əskasik məmə nəkotəfən. Mətəu iəkəkeikei məmə in nəfəniən kəti iətəm tatsipən aru e nikitəmah, səniəmə iətəmi kəti təəkeikei kəm təmah məmə nəkotəfən.

Nolien rəha nəfəniən

⁶ Sotaluiən e nati u. İətəm tətərfei nati nəuan nəuvetin, mətəulək e nəuan nəuvetin əmə. Kəni iətəm tətərfei nati tepət, mətəulək lan tepət. ⁷ İtəmah kətiəh kətiəh

nəkotəkeikei motəfən nati nak nəməni e nikim məmə nəkəfən. Nəmə nikim təsag-iəniən ohni, təsəuvirien məmə nəkəfən. Kəni nəmə nəkəfən mətəu-inu iətəmi kəti tətəkeikei kəm ik məmə nəkəfən, in min təsəuvirien. İəkəni lanəha mətəu-inu Uhgın tolkeikei iətəmini u tətəfən e nikin pəhriən. ⁸ Kəni Uhgın təhrun nəfəniən nəuvirien rəfin agin kəm təmah məmə e nian rəfin e natimnati rəfin, nəkotos natimnati rəfin iətəm təhruahru məmə nəkotəkeikei motos, kəni mautos tepət min əha ikin məmə nəkotəuəri kəm nətəmini. ⁹ Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,

“In tətəuəri rəhan natimnati tepət kəm nanrah min,

kəni rəhan nolien əhruahru tətətig itulin.”

¹⁰ Kəni Uhgın iətəm tətəfinə nikiti nati o iətəm tətərfei, kəni mətəfinə nauəniən o nunien, e suaru kətiəh əmə in otəfinə nati tepət kəm təmah mol in tepət min məmə, itəmah nəkotəhrun nasiruiən e nətəmini nəuvein min, kəni in otol nəuan tepət iətəm təmsipən e nolien əhruahru rəhatəmah. ¹¹ E natimnati rəfin e nəmiəgəhien rəhatəmah, Uhgın otəfinə rəhan nəuvirien kəm təmah məmə itəmah nəkotəhrun nəfəniən nian rəfin. Kəni nian iətəuəri rəhatəmah nasiruiən, nətəmini okotəni-vivi Uhgın ohni.

¹² Uək u iətəm itəmah nautol, tətəfən məni o nauəniən kəm nətəmini rəha Uhgın u nəumis tatus ilah, mətəu tatol nati təuvir kəti min tapirəkis, inu nani-vivien iətəm təməri məriəuəh e niki nətəmini matuvən o Uhgın. ¹³ Nian nəkotol uək u, natol pətigəm nolien rəhatəmah kəm nətəmini tepət. Kəni ilah okotəfəri nərgi Uhgın ohni, mətəu-inu itəmah nautol pəhriən nolien rəha nətəmini nətəm kautəni nipəhriənien e nanusien təuvir rəha Kristo. Kəni okotəfəri nərgi Uhgın o nəfəniən rəhatəmah məni asoli kəm lah mine nətəmini rəfin. ¹⁴ Kəni nian kautəfaki o təmah, nikilah tuvən o təmah mətəu-inu Uhgın təməfinə rəhan nəuvirien kəm təmah tapirəkis agin məmə nəmotasiru pik e lah. ¹⁵ !Pəh kotəni kəm Uhgın məmə nikitəh tagiən o Nətin iətəm təməfa kəm tah, u in nati təuvir agin tapirəkis!

10

Pol təmuhalpin nəghatien rəha nəgə-

tun eiua min
e rahan uak

¹ Kristo, in rahan nətəligiən ləhtəni, kəni in iətəmi mətig. Kəni nətəmini nəu-
vein kautəni məmə nian kitah min itəmah,
rəhak noliən in timətig əmə, mətəu nian
iəkiet rəkis e təmah, rəhak noliən təkəsik
pik agin. İəu Pol, iəu aru, iətəkeikei e
nati kəti kəm təmah e noliən mətig rəha
Kristo. ² İətətapuəh o təmah məmə, onəko-
tol noliən rəhatəmah təhruahru məmə
nian iəkuvnə, məsahi pikien itəmah. Mətəu
iəkehrun məmə iəkuhtəu=pən noliən rəha
nəhue niftəni u, ³ mətəu-inu nati əpnəpin
iəutatig e nəhue niftəni u, itimah iəsotəlu-
aginien e noliən rəha nəhue niftəni u.
⁴ Natimnati rəha nəluaginien iətəm itimah
iəutəluagin lan, səniəmə nati iətəm nəhue
niftəni tətəluagin lan. Kəpə, natimnati
rəhatimah, ilah kautos nəsanəniən rəha
Uhgın o nərəkinien ikin tiəkis o nūvəniən
ikin ima tikimir min. ⁵ İtimah iəutosi-
ahu nəghatien eiua min mine nətəligiən
əfəri min, natimnati min u kautəniəhu
nətəmini o nəhrunien Uhgın. Nətəligiən
min rəfin u tikimir min rəha Uhgın, itimah
iəutəlis-ərain ilah, mautehpəhu ilah, mo-
tol məmə ilah rəfin okotol nəuia Kristo.
⁶ Kəni nian itəmah nəkotəhtəu=pən vivi
nəuia Kristo, itimah iəutəhtul maru o no-
liən nəlpinien kəm nətəmini rəfin nətəm
kəutəhti nəuiən.

⁷ İtəmah nauteruh nati iətəm ihluə,
mətəu nəkotəruru nikilah. Nəmə iətəmi
kəti təhrun pəhriən məmə in iətəmi rəha
Kristo, kəni in otətəlig vivi min məmə
itimah min rəha Kristo təhmen lan. ⁸ Nati
əpnəpin iətəghati əfəri nəuətin o nepətiən
iətəm lərmənig təməfa, ko iəsaulisien ohni.
Təməfa o nūvləkinien itəmah, səniəmə
o nələs iəhuiən itəmah. ⁹ İəsölkeikeien
məmə nikitəmah təhti məmə iəkətei
nəuəmə min kəm təmah e noliən iətəm
nətəmini nəuəvin kautəni, məmə otol
itəmah nəkotəgin. ¹⁰ İlah kəutəni rah iəu
məmə, “Rəhan nəuəmə təfigəm kəni masilə,
mətəu nian tətən kitah min, in səniəmə
iətəmi əskasik kəti, kəni rəhan nəghatien
in nati əpnəpin əmə.” ¹¹ Nətəmini kotol
lanəha kotəkeikei mətəhrun məmə, noliən
rəhatimah iətəm kauteruh e nəuəmə min

iəmotəhli=pinə nian itimah isəu, mətəu
nian iəkəhuvnə, iəkotol rəfin noliən min
əha.

¹² İəsotolkeikeien məmə iəkoteruh
əhmen itimah mine nətəmi pisin nəuəvin
nətəm kəutəfəri aru ilah. ! Kəsi, itimah
iəsotəhmenien! ! Kəpə, iətəuvsan əmə!
Nian ilah aru əmə kauteruh əhmen ilah
min, kəni kautakil aru əmə ilah min,
tol rəhalah nəhrunien talməli. ¹³ Mətəu
itimah, iəsotəghati əfəriən tapirəkis
nepətiən rəhatimah, mətəu iəutəghati
əfəri e uək iətəm Uhgın təmələhu=pən
məmə rəhatimah, kəni uək u, itəmah
min əpəha ikin. ¹⁴ Kəni nəghatien
əfəri e nepətiən rəhatimah o təmah in
təhruahru əmə, in təsepət pikien. Nəmə
iəsəhuvnəien o təmah, ko iəsotəghatien
lanu. Mətəu nipəhriənien, iəmotəupən
məhuva mətətuərus=pə itəmah nian
iəməutan məutəni pətigəm nanusien təuvir
rəha Kristo.*

¹⁵ Nətəmini nəuəvin kəutəghati əfəri
o uək iətəm iətəmi pisin təmol. Mətəu
iəutəghati əfəri əmə e uək iətəm Uhgın
təmələhu=pən kəm timah. İtimah
iəmotələhu=pən əskasik nətəligiən
rəhatimah məmə nəhatətəien rəhatimah
otəviə təhmin min, kəni tol lanəha,
rəhatimah uək e nikitəmah otol iəhgın
mepət, ¹⁶ kəni tol lanəha, iəkotəhrun
nūvəniən mətəni pətigəm nanusien təuvir
e ikin min e nikali imatəmah ikin mūvən
təhmin min. Kəni e noliən əha, itimah
iəsotolien uək e ikin kəti iətəm iətəmi
kəti tinol rəkis uək ikin, kəni məsotəghati
əfəriən o uək rəha iətəpisin, təhmen e
noliən rəha nəgətun eiua min. ¹⁷ Mətəu
Nəuəmə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Pəh
iətəmini tətəghati əfəri, in otəghati əfəri
əmə e natimnati iətəm lərmənig təmol.”
¹⁸ İətəni lanəha mətəu-inu, kəsisiəien
iətəmini iətəm tətəfəri aru in, mətəu
kətsiəiə əmə iətəmini iətəm lərmənig
tətəfəri.

11

Pol mine aposil eiua min

¹ İəkolkeikei məmə nəkotəgəhan lak pəh
iəkəni rəhak nəuətin nalməliən kəm
təmah. Mətəu pəhriən, nautol rəkis. ² İatəh

10:1 1Kor 2:3 10:2 1Kor 4:21 10:4 Efəs 6:13-17 10:8 2Kor 13:10 10:13 Rom 12:3 * 10:14 Pol in
təmətəni məmə nəgətun eiua min ilah kəutəgət əfəri o uək u səniəmə rəhalah, nəuəvin e
ikin min ilah kəsəhuvəniən ikin. 10:17 Jer 9:24; 1Kor 1:31 10:18 1Kor 4:4

vivi itamah, mäsölkeikeian mämä iätämi kät i min otämk i räkis itamah e nählmäk, kani noliän äha rähak tämsipän ämä o Ughin. Iäu tatä rähätämäh, kani itamah näkotähmen e pätan mitä kät i iätäm kinäni räkis mämä okos rahan kätim kan mämä otitäu=pän suah kätiah ämä, närgin u Kristo. Kani iateh vivi rähak pätan mitä äha mämä iäkegahan=pän lan käm rahan iärman, kani in täruru ähanäh iärman.

³ Mätäu iätägin mämä onäkotähmen e pätan u Iv iätäm Setän tämeiüä lan e näghatien ätähien. Iätägin mämä iätämi kät i otuvi=pän rähätämäh näteligien tuvan ikin pisin, kani näkotähpäh rähätämäh nolkeikeian e Kristo, iätäm in tärhuahru mäpiä vivi. ⁴ Iätäni lanäha mätäu-inu nian iätämi kät i tätuva o tämah mätäni pätigäm Iesu iätäm tol pisin e Iesu iätäm iäutäni pätigäm, uä nämä itamah nautos narmin iätäm tol pisin e Narmin nämotos räkis, uä näkotätäu nanusien täuvir iätäm tol pisin e iätäm nämotos räkis, mätäu itamah iälmäli min, näkotegahan ämä lan. ⁵ Aposil min äha nätäm itamah näutäni mämä ilah “aposil min ilis pik,” mätäu e rähak näteligian, ilah ko käsatapiräkisien iäu e nati kät i. ⁶ Nämä tähro käsgätun vivian iäu e näghatien, mätäu iäkährun vivi näukäti nanusien täuvir. Itimah iämotägätun nati äha käm tämah e noliän min räfin nian tepät.

⁷ Nian iämotäni pätigäm nanusien täuvir rähä Ughin käm tämah, iäsolien mämä näkotätäu nati kät i. Iäu aru ämä iämosiahu iäu o näfärian itamah. ? Kani tähro? ?Noliän äha in täfagä täräh kät i? ! Käpä! ?Nian iämatol uäk kitah min itamah, nimäfaki min ikin pisin kämätätäu iäu. Iuäkir tähmen mämä iämakläh käm lah mämä iäkasiru e tämah. ⁹ Kani nian kämätan, kani rähak nati kät i tikä, iäsätapuähien o iätämi kät i o nasiruian mätäu-inu piatah min nätäm kämotäspän Mästoniä kämotäfa natimnati iätäm rähak tikä. Tol lanäha, iäsätapuähien o nati kät i o tämah, kani mäsefinäien uäk äskasik käm tämah o nehien iäu, kani iäkol lanäha nian räfin. ¹⁰ Tähmen e nipährrian rähä Kristo tätätig lak, iätäni pährrian mämä iätämi kät i tikä ikin min räfin äpähä Akaia o näniähuian iäu o näghati äfärian mämä iämäsätapuähien o tämah o nasiruian.

¹¹ ? Kani tähro iäsätapuähien o nati kät i o tämah? Nikitämäh tähti mämä iäsolkeikeian itamah? !Käpä! Ughin tährun mämä iäkolkeikei pik itamah.

¹² Nätamimi näuvein kotolkeikei mämä nikitämäh tähti ilah mämä kotähmen e timah e uäk iätäm käutäghati äfäri ohni. Mätäu iätäkeikei o noliän rähä näsätapuähien o natimnati mämä rähalah näghatien otämei. ¹³ Nätämimi kotol lanäha, ilah aposil eiüä min, kani käuteiüä e nätämimi e uäk rähalah. !Kani ilah käutan tähmen mämä ilah aposil min pährrian rähä Kristo, mätäu käpä! ¹⁴ Mätäu käsatauitien e noliän äha, mätäu-inu Setän aru, tätan tähmen e ägelo kät i rähä nähagähagien. ¹⁵ Kani säniämä in nati kät i mämä okotauit lan, nämä noluäk min rähä Setän kotan tähmen mämä ilah noluäk min rähä noliän ähruahru. E naunun nian, ilah okotos rähalah nätäuian titäu=pän ämä noliän rähalah.

¹⁶ Iäksimarü min. Päh iätämi kät i tikä nikin tähti mämä iäu iälmäli. Mätäu nämä nikitämäh tähti lanäha, kani otägahan lak päh iäkol noliän rähä iälmäli näuvetin, kani päh iäkäghati äfäri näuvetin. ¹⁷ Näghatien u rähak säniämä nati iätäm Iärmänig tämäni=pa käm iäu mämä iäkani. Mätäu iätäghati ämä tähmen e iälmäli kät i. ¹⁸ Nätämimi tepät käutäghati äfäri o noliän min rähä nähue niftäni, kani tol lanäha, iäu min, iäkäghati äfäri. ¹⁹ ! E! ! Näkoteinatig vivi, kani tol lanäha, motegahan lan mämä nälmalä min kotägtun itamah! ²⁰ Näkotegahan ämä mämä iätämi äpnäpin kät i tatol itamah slef, uä nämä tatos nati kät i rähätämäh e noliän ekäu-ekäu, uä tätäfäri aru in, uä tatem=pän nähmtitämäh. ²¹ !Iätäulis mämä näteligian rähätimah täpäu pik mämä iäsololien noliän täräh min äha!

Rähak näghatien in tälmalä, mätäu noliän nak iätäm nätämimi min äha kotäni mämä okotäghati äfäri ohni, iäu min, iäkäghati äfäri ohni. ²² ? Tähro? ? Ilah kautäni mämä ilah nätäm Hipru? Iäu min. ?Kautäni mämä ilah nätäm Isrel? Iäu min. Kautäni mämä ilah nämpi Epraham? Iäu min. ²³ ?Kautäni mämä ilah noluäk min rähä Kristo? Iäu min, mätäu iäkapiräkis ilah. Käsi, iätäghati tähmen e iälmäli kät i. Iämol

11:2 Efäs 5:26-27

11:3 Jen 3:4,13

11:4 käl 1:8-9

11:5 1Kor 15:10; 2Kor 12:11

11:6 1Kor

2:1,13 11:7 1Kor 9:18 11:9 2Kor 12:13; Fil 4:15-16

*

11:19 E fes 19-21, Pol tätäghati äuvsan e lah.

Nipährrian, in tätäniähu ilah. 11:22 Fil 3:5

pik uək tapirəkis ilah, kəni kləfən iəu e kaləpus nian tepət tapirəkis ilah, kəni kəmalis iəu tapirəkis ilah, kəni iuəkir iəkimis nian tepət.

²⁴ Nian faif, nətəm Isrel kəmotalis iəu motau tate-nain.[†] ²⁵ Nian kisil, kəmalis iəu e nikilkil. Nian kəti kəməhti iəu e kəpiəl apin. Nian kisil iəmuven e negəu kəni negəu tammim, kəni nian kəti iəmeai əpəha itəhi lokammim o nian apiəpiə kəti, lapin mine nərauia. ²⁶ Nian rəfin iətalieuək o noliən uək rəhak. Kəni iuəkir naruəh asoli tələs iəu iəkimis, kəni iəmətatig ikin tasilə ikin ima nakləh min, kəni ikin tasilə ikin ima nətəmmak min nətəm Isrel, kəni ikin tasilə ikin ima Nanihlua min, kəni ikin tasilə ikin e taun asoli, kəni ikin tasilə ikin əpəha təpiə-məpiə ikin, kəni ikin tasilə ikin əpəha itəhi, kəni ikin tasilə ikin ima piak eiua min. ²⁷ Təmol pik uək, kəni nian tepət iəsəpiliən lapin. Nian min nəuvein, nəumis tus iəu, kəni mətuaua, kəni nian tepət nəgək nauəniən tikə. Kəni nian tepət iətatəpu, kəni rəhak napən təsəhmenien o nətəpuien.

²⁸ Kəni tapirəkis natimnati min əha, nian rəfin nikik təhti pik niməfaki min rəfin. ²⁹ Nəmə iətəmi kəti rəha niməfaki rəhan nəmiəgəhiən teiuiəu, kəni iəu min, rəhak nəmiəgəhiən teiuiəu. Nəmə iətəmi kəti tatit iətəmi kəti min e təfagə tərəh, kəni nikik təhmə pik ohni.

³⁰ Nəmə iəkəkeikei məğhati əfəri, kəni iəkəğhati əfəri o nati iətəm tətəgətun məmə rəhak nəsanəniən tikə. ³¹ Kəni Uəgin, u in Uəgin mine Tatə rəha İərmənig İesu, iətəm kətəfəri nərgin nian min rəfin nuanun tikə, in təhrun məmə iəu, iəseiuaən. ³² Əpəha Təmaskis, iətəmi asoli rəha Kig Aretəs təməlin rəhan soldia min o neruh vivien nantihluə rəha taun məmə okotəsal lak mətəkəlim iəu mətəfən iəu e kaləpus. ³³ Mətəu kəmləfən iəu e kətim asoli kəti, kətu-pən niləuis lan, kləfən e wintə e nipi asoli kəmol e kəpiəl, kəni kəhlman-əhlman

teiuaiu muven əpəha ləhtəni, kəni inəha suaru iəmagim lan.

12

Nihlin kəti mine nati təhmen e nəməhlairiən

¹ İəkəkeikei mətəğhati əfəri, nati ənapin təsolien win e nati kəti ikin, mətəu iəkəkeikei mətəni natimnati min təhmen e nəməhlairiən mine nəğhatiən vi min iətəm İərmənig təmol əpu kəm iəu. ² İəkəhrun iəfaki kəti iətəm tətəhatətə e Kristo.* E nu fotin tinuven rəkis, Uəgin təmələs muven əpəha ilis e negəu e neai ima Uəgin.[†] İəkəruu nəmə nipiətin tinatuvən, uə narmin əmə, Uəgin əmə təhrun. ³ Kəni iəkəni min məmə iəkəruu nəmə nipiətin tinatuvən, uə narmin əmə, Uəgin əmə təhrun. Mətəu iəkəhrun məmə iətəmi kəha, ⁴ Uəgin təmələs muven əpəha iman ikin.[‡] Kəni in təmətəu nati oneuən min iətəm təsəhruahruian məmə iətəmmi rəha nəhue niftəni otəni. ⁵ İəkəhrun nəğhati əfəriən o iətəmi tol lanəha, mətəu iəsəğhati əfəri aruiən ohniəu, mətəu iəkəğhati əfəri əmə o rəhak noliən min iətəm nəsanəniən tikə e lah. ⁶ Mətəu nəmə iətəğhati əfəri, ko iəsəlməliən, mətəu-inu iətəğhati e nipiəhriənən. Mətəu iəsəğhati əfəriən lanəha, kəni tol lanəha, iətəmi kəti tikə iətəm otəfəri iəu ilis tapirəkis nati iətəm təhruahru. İəkolkeikei məmə oteruh əhmen iəu e nati nak iətəm iəkəni, uə iəkol.

⁷ Uəgin təsolkeikeiən məmə iətəfəri o nəğhatiən vi min iətəm in təmol əpu kəm iəu, kəni nəğhatiən min əha kotəuvir motapirəkis. Kəni tol lanəha təmahli-pa nərahien kəm iəu təhmen e nihlin kəti tətəu nipiətik. Nərahien əha in iol əhruiən kəti rəha Setən məmə tol nəhməien e nipiətik, kəni tol lanəha iəsəfəriən. ⁸ İəmeasie o Uəgin mau kisil məmə otos rəkis ohniəu. ⁹ Mətəu təni kəm iəu məmə, “Rəhak nəuviriən asoli təhrun nəskəlimiən ik, mətəu-inu nian rəham nəsanəniən

11:23 Uək 16:23 [†] 11:24 Lou rəha Mosis tətəni məmə nəmə kol nalpinien kəm iətəmmi kəti məmə okalis, okəsalisien motapirəkis motau fote. İətəm tətakil iətəmi təsolkeikeiən məmə otatəğhli lou, kəni kol məmə nəmə kalis kəsapirəkisien kau fote, kotalis kau tate-nain, nəmə mətə kotəmkarəpən e nəfinien. 11:24 Dut 25:3 11:25 Uək 16:22; 14:19 11:26 Uək

9:23; 14:5 11:33 Uək 9:23-25 * 12:2 Pol tətəğhati aru lan. [†] 12:2 Nəğhatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “neai tatol kisil lan.” Mətəu nipiətin tətəni məmə, “negəu e neai ima Uəgin.”

[‡] 12:4 Nəğhatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “Paradais” iətəm nipiətin tətəni məmə “negəu e neai,” ikin iətəm nətəmmi nətəm kotəhruahru kəutəhuvən ikin nian okohmis. 12:7

tikə, nəsanənən rəhak təhrun nuvaian mol iahgin e rəham nəmiəgəhian.” Tol lanəha, iətagian pik məmə iəghati əfəri e rəhak nəmiəgəhian iətəm nəsanənən tikə, məmə nəsanənən rəha Kristo otatig e nəmiəgəhian rəhak. ¹⁰ O nati əha, iətagian nian nəsanənən tikə e nipətik, kəni iətagian nian kətəni rah iəu, kəni iətagian e nian iəkis min, kəni iətagian nian katol nərahian kəm iəu. Iətagian e lah rəfin o nərgi Kristo, mətəu-inu nian rəhak nəsanənən tikə, kəni iətesənən.

¹¹ İəmol nolian rəha iəlməli, mətəu itəmah əmə nəmətəkeikei kəm iəu məmə iəkol. Nəməsotəfəriən nərgək, mətəu təməuvir pik nəmə nəmətol, mətəu iəu səniəmə ləhtəni e “aposil min ilis pik min” e nati əkəku əmə kəti, nati əpnəpin iəu iətəmi əpnəpin əmə. ¹² Nian iəmətan kitəh min itəmah, iəmatol natimnati iətəm tətəgəhun iəu məmə iəu aposil pəhriən kəti. İəmatol nəmətətan min, mine nati əsoli min iətəm tol narmi nətəmini tatiuvig, mine nati əpispis min e nikitəmah, kəni iəmol e nətəligiən rəhak təfəməh nati əpnəpin iəmətətig e nian iəkis min. ¹³ Nati kətiəh əmə iəməsoliən e nikitəmah, iəməsətapuəhian e mənə kəti o təmah. ! Otəlu e təfəgə tərəh u rəhak![§]

¹⁴ Rəueiu iəməhtul maru məmə iəkuvnə məsal=pinə e təmah iətəm otol kisił lan. Kəni iəmətapuəhian o mənə kəti o təmah, mətəu-inu iəsolkeikeiən rəhatəmah nautə, mətəu iəkolkeikei əmə iətəmah. Otətəligto. Səniəmə uək rəha iəpəou məmə oteh vivi rəhan tatə mine məmə. Mətəu in uək rəha tatə mine məmə okueruh vivi rəhaləu iəpəou. ¹⁵ Tol lanəha, nikik tagiən məmə iəkəfinə rəfin rəhak natimnati o təmah, kəni məfinə min rəhak nəmiəgəhian o təmah. Rəhak nolkeikeiən o təmah in tēpət. Mətəu rəhatəmah ohniəu in təkəku əmə. ! Inu təsəhrəuhruiən! ¹⁶ Nəutegəhan məmə iəmətapuəhian e mənə o təmah. Mətəu iətəmah nəuvein kautəni məmə iəməs natimnati o təmah e nolian ekəu-ekəu. ¹⁷ ? Təhro? ? İəu iəməs natimnati e nolian ekəu-ekəu nian iəməhli=pinə nətəmini kəm təmah, uə kəpə? ! Kəpə! ¹⁸ İəməh niki Taitəs məmə otuvnə o təmah, kəni məhli=pinə piatah kəti iləu min. ? Taitəs

təsosiən natimnati o təmah e nolian ekəu-ekəu, uə kəpə? ? Nəkotəhrun uə kəpə məmə, rəhatimləu nətəligiən kətiəh əmə, kəni matuol nolian kətiəh əmə?

¹⁹ Nəmə təhro nikitəmah təhti məmə e nəghatiən min rəfin əha, iəmətalkut e nuhalpinian nəghatiən kəm təmah iətəm iətəmi kəti təməni kəm timah. Kəpə. E nəhmti Ughin, iəmətəghati təhmen e nətəmini rəha Kristo. Kəni niəli min, natimnati rəfin iətəm kautol, kautol məmə itəmah nəkotəsanən. ²⁰ İətəni lanu mətəu-inu iətagin məmə nian iəkuvnə, kəni nəmə təhro iəkeruh məmə nəsotoliən məmə inu iəkolkeikei. (Kəni itəmah min nəkotəruh məmə iəu iəsolian məmə inu nəkotolkeikei.) İətagin məmə iəkeruh itəmah nəuvein kotəgəhu, nəuvein kautetə, nəuvein kəutəmərit e niəməha, nəuvein kəutəhapu-əhapu ilah min, nəuvein kautəni rah nətəmini, nəuvein kəutəni nikali nətəmini, nəuvein kautəfəri, nəuvein kautol əpnəpin nati.

²¹ İətagin məmə nian iəkuvnə min, rəhak Ughin otələs iəhu iəu e nəhmtitəmah, kəni nikik otitəgət kəni oiəkəsək o təmah nəuvein nətəm nəmətol nolian tərəh əupən, kəni məsotəuhliniən ilah e nolian tərəh min rəhaləh iətəm kautol nian rəfin, inu kautol nolian tərəh iətəm tol naulisiən o nəniən, kəni nəmən mine nipətan kəutan oneuən, kəni kautol lanəha əpnəpin əmə.

13

Naunun nəghatiən rəha Pol o nəghi-pəriən ilah.

¹ Inu rəhak naliuəkiən iətəm tatol kisił lan o təmah. Nauəuə Rəha Ughin tətəni məmə, “Nian iətəmi kəti tətətu=pən nəghatiən e iətəmi kəti min, iətəmini keiu uə kisił okotəkeikei motəni nəghatiən kətiəh, kəni tol lanəha nətəmini kotəhrun məmə nəghatiən kautətu=pən lan, in nipəhriənən.”* ² Nian iəməuvnə o təmah iətəm tatol keiu lan, iəməni pətigəm rəkis nəghatiən o nəghi-pəriən e nətəmini nətəm kautol təfəgə tərəh min mine itəmah rəfin məmə onəkotəpəh təfəgə tərəh min. Kəni rəueiu iəkəni min nian iəu əpəha isəu. Nian iəkuvnə min, iəkol nalpinian

12:9 řil 4:11-13 12:11 2Kor 11:5 12:12 Rom 15:19 § 12:13 Pol tatol əuvsan e lah e nəghatiən u. 12:13 2Kor 11:9 12:18 2Kor 8:6,16-18 12:21 2Kor 13:2 * 13:1 Dut 19:15 Kəmə təhro, Pol tətəni məmə rəhan naliuəkiən kisił təhmen e nəghatiən rəha iətəmini keiu uə kisił. 13:1 Dut 19:15; Mat 18:16; 1Tim 5:19

kəm lah nətəm kəsotəpəhiən təfəgə tərəh. ³ İatol lanəha mətəu-inu nikitəmah təhti məmə rəhak nəsanəniən tikə, kəni itəmah nəkotəkeiki motəhrun əsas məmə nian iətəghati, in nəghatiən rəha Kristo əmə. In təsəpəuiən o noliən uək itimah min, mətəu rəhan nəsanəniən tēpət e nikitəmah. ⁴ Nipəhriəniən, nian kəmətu-pəri e nigī kəluau, rəhan nəsanəniən tikə e nipətin. Mətəu tətəmiəgəh rəueiu e nəsanəniən rəha Ughin. Kəni e noliən əhmen əmə, rəhatimah nəsanəniən tikə e nipətitimah, mətəu itimah iəutəmiəgəh itimah Kristo e nəsanəniən rəha Ughin, kəni nian iəkəhuvnə motəghati kəm təmah, onəkoteruh nəsanəniən əha.

⁵ İtəmah aru, otakil vivi nəmiəgəhiən rəhatəmah. ? Nəhatətəiən rəhatəmah in pəhriən, uə kəpə? İtəmah aru, nəkotəruh vivi rəhatəmah noliən. ? Nəkotəhrun uə kəpə, məmə Kristo İesu tətətig e nəmiəgəhiən rəhatəmah? ! Mətəu nəmə rəhatəmah nəmiəgəhiən təsitəu-pəniən noliən rəha nəhatətəiən, kəni Kristo təsatigən e nəmiəgəhiən rəhatəmah! ⁶ Kəni iəmələhu-pən əskasik rəhak nətəligiən məmə nian nauteruh mətig nəmiəgəhiən rəhatimah, kəni motəhrun məmə itimah aposil min pəhriən.

⁷ Kəni rəueiu, iəutəfaki kəm Ughin məmə itəmah kəti təsoliən nati kəti tərəh. İəsotolkeikiən lanəha məmə otəgətuən məmə rəhatimah uək e nikitəmah in təuvir məhruahru. Mətəu iəkotolkeiki əmə məmə itəmah onautol noliən iətəm təhruahru, nati əpnəpin nətəmini nəuvein kautəni məmə uək rəhatimah tərəh. ⁸ Tol lanəha mətəu-inu ko itimah iəsotoliən nati kəti iətəm tahtipəsik e nipəhriəniən, mətəu iəkotəhrun noliən əmə nati iətəm tətəfəri nipəhriəniən. ⁹ Nikitimah tagiən nian rəhatimah nəsanəniən tikə, mətəu itəmah nəkotəsanən. Kəni nəfakiən rəhatimah o təmah məmə nəmiəgəhiən rəhatəmah təhmen o nitəu-pəniən suaru əhruahru. ¹⁰ Nian iəu əpəha isəu o təmah, iəkətei lanəha o nati kəti. İərməniğ tinəfa rəkis nəpətiən kəm iəu, mətəu iəsolkeikiən məmə nian iəkuvnə o təmah, məkeiki məfiənə təfigəm kəm təmah e nəpətiən əha. In təməfa nəpətiən əha məmə iəkəfəri itəmah, səniəmə məmə iəkərəkən itəmah lan.

Naunun nəghatiən

¹¹ Piak min mine nəuvinik min. Inu rəhak naunun nəghatiən. Otəgiən. Otəuhlin rəhatəmah noliən min. Otətəu rəhak nəghatiən. Əhuva e nətəligiən kətiəh. Otətig e nəməlinuəni. Kəni Ughin rəha nolkeikiən mine nəməlinuəni otətig itəmah min.

¹² Otəni təuvir kəm təmah min təhmen məmə itəmah kətiəh əmə e Kristo. ¹³ Nəfaki min rəfin kautəni təuvir kəm təmah.

¹⁴ Pəh İərməniğ İesu Kristo otəfiənə rəhan nəuviriən kəm təmah rəfin. Kəni pəh Ughin otəfiənə rəhan nolkeikiən kəm təmah rəfin. Kəni pəh Narmin Rəha Ughin otol nikitəmah rəfin tol kətiəh.

Kəlesia

Nauəuə iətam Pol təmətei tuvən kəm nəfaki min ikin Kəlesia

Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u Kəlesia
? Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

? Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm niməfaki min u kəutatig pesi ikin e nitəni Kəlesia, inu Ikoniam, Listra, mine Terpe. Pol in təmətuəuin niməfaki min əha nian in təmaupən maliuək e rəhan naliuəkiən min.

? Natigian təhro lanu nian təmətei? Nərahian asoli kəti e niməfaki e nian əha rəha Pol. Nətam lanihlua tepət kəmautəni nipehrrianən e Iesu Kristo. Kəni nətam Isrel tepət kəutəni nipehrrianən e Iesu. Mətau nətam Isrel nəuvein kəutəni məmə Nanihlua* min nətam kotəni nipehrrianən e Iesu, okotəkeiki motətəu=pən lou min rəha Mosis, təhmen e nəhgi-pəniən. Ilah kəmautəni məmə Nanihlua min okəkeiki kəhgi=pən ilah nəmə kotolkeiki məmə okəhuva motəhruahru e nəhmti Uhgın. Nian Pol təmətei nauəuə u, in təmətəu tərəh mətəu-inu nətamimi nəuvein kəmotəni rah nərgin, məutəgətun nəghatien eiua min.

? Təmətei nauəuə u o nak? Pol in təmətei nauəuə u, məmə otəgəu əhruahru nətəligian rəha nətam Isrel nətam kəutəni məmə Nanihlua min okotəkeiki motətəu=pən lou rəha Mosis nəmə ilah kotolkeiki məmə Uhgın in otosmiəgəh ilah. Pol tolkeiki məmə nəfaki min okotəhrun məmə nəhatətəien in suaru iətam Uhgın təmol məmə iətamimi otəhruahru e nəhmtin, kəni in tatosmiəgəh ilah e nikin agiən. Mətau noliən rəha nəhgi-pəniən, uə noliən rəha uək əskasik min, uə noliən rəha nitəu-pəniən lou, kəsotosmiəgəhian iətamimi. Nətəmi asoli rəha niməfaki u nətam Isrel kəmautəharəg əpəha Jerusiləm məutəghati e nətəligian min əha. Kəni mautəni məmə təuvir əmə məmə Nanihlua min okəsotohtəu-pəniən lou rəha Mosis. Afın e Uək Min 15:1-35.

Pol təmətuəuin mətəghati kəm lah

¹⁻² Piak min mine nəvinik min nətam kəutəfaki lahuənu pisin pisin min ikin Kəlesia, iəu Pol, iəu aposil kəti rəha Uhgın,

iətam Iesu Kristo mine Tatə Uhgın kəmuəfəri iəu məmə iəu rəhalau aposil. Səniəmə iətamimi əpnəpin əmə kəti təmauin lak kəni məfəri iəu, mətəu Uhgın. Uhgın u, in təməfəri Iesu tair=pa min e rəhan nimisian. !Tol lanəha, onəkotəkeiki motətəu!

Iəkətei nauəuə u, mətəhli=pinə kəm təmah. Iəu mine piatah min nəuvein nətam kəutəfaki u ikinu, iəkotolkeiki məmə iəkotəni “təuvir” kəm təmah.

³ Pəh Uhgın, u Tatə rəhatah, mine Iesu Kristo, u Iərməniəg rəhatah, ilau okuəfinə nəuvirian rəhalau kəm təmah, kəni muələhu nəməlinuian tətətig o təmah.

⁴ Iesu Kristo təmegəhan aru lan məmə in otimis o noliən tərəh rəhatah, kəni miuvi rəkis itah e noliən tərəh min mine nətəligian tərəh min rəha nəhue niftəni. In təmimis mətəu-inu Tatə Uhgın tolkeiki məmə in otol lanəha. ⁵ Kəni tol lanəha, təuvir məmə kitah okotəni-vivi pik Uhgın u rəhatah, tatuvən, mətəvən, naunun tikə. Duəh.

Nanusian Təuvir kətiəh əmə

⁶ Iəmauit pik o təmah mətəu-inu rəueiu agin uəha Uhgın təmauin pau e təmah e nəuvirian rəha Iesu, təməfinə əpnəpin əmə kəm təmah. Mətəu rəueiu itəmah ninotəpəh Uhgın, məutəgim, mautohtəu=pən nəghatien eiua min. ⁷ Nəghatien min əha səniəmə Nanusian Təuvir rəha Uhgın. Nətamimi nəuvein kəmotəuhlin Nanusian Təuvir rəha Uhgın mautəni in pisin, kəni mautəni məmə nanusian təuvir, kəni mautiuvu kalin itəmah lan, kəni məutəəkən rəhatəmah nətəligian lan. ! Mətau Nanusian Təuvir kətiəh əmə, kəni kəti min tikə! ⁸ Nati əpnəpin nəmə iəu, uə agelo kəti rəha nəgəu e neai, uə nətəmi əpnəpin kəutanus pətigəm nəghatien kəti min, iətam təsəhmenian e inu iəmətəni pətigəm rəkis kəm təmah aupən, pəh Uhgın otləfən e nigəm asoli. ⁹ Kəni iəkisimaru min, mətəni məmə, nəmə iətəmi kəti otanus pətigəm nəghatien pisin u, təsəhmenian e Nanusian Təuvir iətam itəmah nəmotəhrun rəkis, pəh Uhgın otləfən e Nigəm Asoli.

¹⁰ Rəhak nəghatien əha in təkəsik, kəni nati əpnəpin əmə nəmə nətəməmi nəuvein kəsotəgəniən ohniəu ohni. Iəkolkeiki

* : Nanihlua, lanihlua — Afın-to e tiksiniəri.

əmə məmə niki Uhgın otagiən o nəghatiən rəhak. Nəmə iətgəhati əhanəh məmə nətəmini nəuvein nikilah otagiən ohniəu ohni, kəni ko səniəmə iəu ioluək pəhriən kəti rəha Kristo.[†]

Uhgın təmauin e Pol

¹¹ Piak min mine nəuvinik min, iəkolkeikei məmə iəkəni=pinə əhruahru kəm təmah məmə Nanusiən Təuvir iətəm iətəni pətigəm nian rəfin səniəmə nati kəti iətəm təmsipən e nətəligiən rəha iətəmini əmə. ¹² Nanusiən Təuvir u, səniəmə iətəni kəti təməfa kəm iəu, kəni məgətun iəu lan, mətəu İesu Kristo əmə in təmerəh e rəhk-kapə.

¹³ İtəmah ninotəhrun rəkis rəhak nolən min iətəm iəmatol aupən e nian iəmətə-faki itimah nətəm İsrəl. Kəni iəməni məmə oiaəkoh rəfin nətəmini min rəha İesu, mərəkin-ərəkin ağin niməfaki, kəni matol nalpinən əskasik kəm lah. ¹⁴ E nian əha, iəməhrun tapirəkis iəu min nəuvein, nətəm iəmotair əhmen. Kəni iəu iəmatəhtul əskasik o nəukəti kastim rəha nətəm İsrəl, iətəm rəhak kəha min kəmotəgətun iəu lan aupən.

¹⁵ Nati əpnapin iəmətərəkin pau rəhan min nətəmini, mətəu Uhgın təmasəkəhruin iəu. In təmitəpin rəkis iəu nian iəmətan əhanəh e nərfi rəhak məmə. Kəni təmuva e nian əhruahru rəhan, in təmauin lak məmə iəkuva iəu, rəhan iətəmini. ¹⁶ Kəni Uhgın təmerəh e rəhk-kapə, məgətun iəu e nətin İesu, məmə oiaəkəhrun vivi in, kəni muvən manus pətigəm Nanusiən Təuvir rəhan kəm nətəmini min u səniəmə ilah nətəm İsrəl, kətəni ilah məmə Nanihlua[‡] min. E nian əha, iəu iəməsuvənən meh iətəni kəti məmə otəgətun iəu e Nanusiən Təuvir əha. ¹⁷ Kəni iəu iəməsuvənən əpəha ilis Jerusiləm məmə oiaəkəruh nətəmini min u kəmautol aposil aupən. İəməsuvənən məmə okotəgətun iəu e Nanusiən Təuvir rəha İesu. E nian əha, iəu iəməsəu-pesi=pən əpəha ikin kəti Arepiə[§], kəni matig tuvəh

nəuvetin konu mitəlig=pa min muvən əmə lahuənu kəti, nərgin u Təmaskis.

¹⁸ Matuvən, matuvən nu kisil kinluva minlūvən rəkis kəni ko, iəu iəmatig mitəlig=pən min Jerusiləm məmə iəkeh Pitə. Kəni iəməsatigən tuvəh, iəmuatig muos nian fiftin əmə. ¹⁹ Kəni e nian əha, iəməh əmə Jemis u, pia İesu, İərməniğ rəhatah, mətəu iəməsehiən aposil min u nəuvein. ²⁰ İətəni pəhriən e nəhmti Uhgın məmə nəghatiən u, nipəhriənən, səniəmə neiuəiən. İəmos nəghatiən u o Uhgın əmə, mətəu səniəmə o iətəni kəti.

²¹⁻²² İəməsatigən tuvəh əpəha ilis Jerusiləm. Kəni ko uərisig, iəmuvən əpəha nitəni Sirə mine Silisiə. Kəni e nian əha, nətəmini nətəm kəutəfaki kəm Kristo lahuənu pisin pisin min e nitəni Jutiə, (nitəni asoli rəha Jerusiləm), ilah kəməsoteruh əhanəhiən iəu mətəruu nəhmtək. ²³ Mətəu kəmotətəu əmə nanusiən u, nətəmini nəuvein kəmotəni məmə, “Suah əpəha in əpəha, rəhatah tikimir, təmatoh itah o nəfakiən, mətərəkin nəmiəgəhiən rəhatah, kəni matalkut məmə otərəkin min rəhatah nəhatətəiən. ! Mətəu rəueiə əha, in min tinətəni pətigəm Nanusiən Təuvir rəha İesu!” ²⁴ Kəni ilah kəmotəni-vivi pik Uhgın o natimnati min iətəm in təmol e rəhak nəmiəgəhiən, in təməuhlin iəu iəkol lanu.

2

Aposil min nəuvein kəmotəgəhan e uək rəha Pol

¹ Nian nu fotin təmuva muvən, kəni iəmuvən min əpəha ilis Jerusiləm itimlau Panəpəs, kəni miet Taitəs itimahal min mihlūvən. ² İəmuvən mətəu-inu Uhgın təməni=pa rəkis kəm iəu məmə iəkəkeikei muvən ikin. E nian iəmhliet=pən kəni iəmotuhapumin itimah nətəmini əmə nətəm kətəni məmə nətəni asoli min rəha niməfaki. Nian iəmotəharəg e nuhapuminən əha, iəu iəmətəni=pən vivi nəghatiən min iətəm iəkuvən mətəni

1:10 İTƏS 2:4 † 1:10 nəghatiən rəha Pol u ikinu tətəgətun məmə in tətəuhəlpin nəghatiən eiua min nəuvein. Nətəmini nəuvein kəutəni lan məmə in tətəgəhati əmə məmə otol nətəmini kəutətəu təuvir əmə lan. 1:11 Mat 16:17 1:13 Uək 8:3 1:14 Uək 22:3 1:15 Aes 49:1; Kəl 2:7 ‡ 1:16 Nanihlua, İanihlua — Afin-to e tiksiniəri. § 1:17 Məta nətəmini nəuvein kəutəni məmə Pol təmos rəhan nanusiən təuvir o iətəni pisin kəti, kəni tol lanəha rəhan nəghatiən təsəhruahruin. Mətəu nian təmeruh rəkis İesu, in təmuvən isəu kəti e nitəni Arepiə, kəni nətəmini kəhkə ikin məmə okotəfən nanusiən təuvir kəm in, mətəu Kristo əmə. 1:18 Uək 9:26-27 1:21-22 Uək 9:30 2:1 Uək 15:2

pətigəm kəm Nanihluə min, ilah səniəmə nətəm İsrəl. İəmənı=pən vivi natimnati min rəfin agin kəm lah mətəu-inu iəməsolkeikeiən məmə rəhak nəghatiən təsəhruahruian, kəni uək rəfin rəhak tol nati əpnəpin əmə lan. ³Kəni e nian əha, nikik təməhti pik məmə kəta kotahi iəu məmə iəkəkeikei mənı=pən kəm Nanihluə min, məmə okəkeikei kəhgi=pən ilah. Mətəu kəməsotəniən. Kəni iəu kəti u, Taitəs itimlau min, in iətəm Kris, səniəmə iətəm İsrəl, kəsəhgi-pəniən əha. Mətəu ilah kəməsotəniən mə okəkeikei kəhgi=pən.

⁴Nəniən rəha nəhgi-pəniən təmsipən e nətəmimi nəuvein kəmauteiə əmə məmə ilah piatah min. Kəni ilah kəməutəsəl vivi məmə okoteh to məmə itimah iəutətəu=pən əhanəh Lou, uək kəpə. Mətəu itimah inohiet rəkis minəhuvən o İesu Kristo, kəni minotol kətiəh itimah min, kəni itimah səniəmə slef rəha Lou. Mətəu nətəmimi min əha, nikilah təməsəgiənən o rəhatimah nəghatiən min u iətəm tətəni məmə təuvir əmə nəmə iəsitəu-pəniən Lou, kəni motolkeikei məmə okotəgəu=pən itah rəfin e Lou mine kastim rəha nəfakiən rəha nətəm İsrəl. Kəni kəmətəni məmə okəkeikei kəhgi=pən Nanihluə min təhmen e Taitəs. ⁵Mətəu iəmətəniəhu ilah məsotolien məmə ko rəhalah nəghatiən otəri mapirəkis rəhatimah. Kəni itimah iəmətaskəlim əskasik nəghatiən pəhriən tətəti e Nanusiən Təuvir, məmə itimah onəkotətəu nəghatiən əhruahru u iətəm nətəmimi kəsotəuhliniən.

⁶Kəni nətəmimi min əha, kətəni ilah məmə ilah nətəmi asoli min rəha niməfaki, (mətəu e nəhiən rəhak, iətəmi tatos nərgin asoli, mine iətəm təsosiən nərgin asoli, ilau kuəhmen-əhmen əmə. Kəni e nəhmti Uhgın, in təseruhiən nərgin min əha). Kəni nətəmi min əha kəməsotəgətuniən iəu e nəghatiən vi kəti, məmə iəkuvən manus pətigəm. ⁷⁻⁸!Kəpə! Kəməsotolien, mətəu-inko ilah kəmətəhruən əmə məmə, e nəsanəniən rəha Uhgın, in təməfəri iəu məmə iəu aposil, kəni mətahli-pəniən iəu məmə iəkuvən mənı pətigəm Nanusiən Təuvir kəm Nanihluə min. Kəni e nəsanəniən əha, tinəfəri min Pitə lanəha, məmə in min in aposil, kəni otəni pətigəm Nanusiən Təuvir kəm nətəm İsrəl.

⁹Kəni Jemis mine Pitə * mine Jon, kətəni ilahal məmə nəukəti niməfaki milahal. Nian kəmleruh, kəni miləhruən məmə e nəuvirien rəha Uhgın, in təməfa uək u e nəhlmək. Kəni kihluva mihlalofə e timlau Panəpəs məmə itimah iəkotol əmə kətiəh. Kəni iəmətəni məmə iəkotəuəri uək min. Itimlau oiəkian muanus pətigəm Nanusiən Təuvir kəm Nanihluə min, kəni ilahal okih-luvən məhləni pətigəm kəm nətəm İsrəl. ¹⁰Kəni ilah kəmətəni=pa əskasik nəghatiən kətiəh əmə məmə nikitimlau otəkeikei mətəhti nanrah min əpəha İerusiləm məmə iəkuasiru e lah. Mətəu, nikik tinəgiən rəkis o uək əha.

Pol təməhi Pitə

¹¹Nian Pitə təmuərisig muva Antiok, iəu iəməhtul e nəhmtin, kəni mahi məniəhu əskasik, mətəu-inu in təməmkarəpən. ¹²Pitə təmətəuən ilah nətəm kəutəfaki, mətəu ilah Nanihluə min. Kəni nian nətəmimi min rəha Jemis, nətəm kəmət-sipən İerusiləm mohietigəm=pa, kəni Pitə təpəh nauəniən ilah Nanihluə min mətəu-inu ilah kəmətəhi Pitə, mətəni məmə, “Nanihluə min u, okəkeikei kəhgi=pən ilah.” Kəni in təməgin e lah. Kəni nəghatiən u kəməutəni təmərəkin Pitə, mol taulis kəni məgin e nuvən minien mauən ilah nətəmi kəsəhgi-pəniən ilah. ¹³Kəni piatah min nəuvein u nətəm İsrəl, ilah min kəmətəgin, kəni kəmətol kəuit kəsua məhuərisig lan. Kəni Panəpəs min təmitəu=pən ilah mol kəuit kəsua min. ¹⁴Mətəu nian imeruh məmə ilah kəsotaliəkiən e suaru əhruahru, titəu=pən Nanusiən Təuvir u, mol iəkagət əskasik e Pitə e nəhmtiləh rəfin. İəmənı məmə, “İk iətəm İsrəl, mətəu nəməs rəkis noliən rəha İanihluə. İk nəsəskəlimiən noliən rəha nətəm İsrəl. ?Təhro nətəkeikei kəm piatah min u səniəmə nətəm İsrəl məmə okotos noliən rəha nətəm İsrəl?”

İətəmimi iətəm otəhatətə e İesu, Uhgın otasiru lan

¹⁵Kəni e nian əha, iəu iəmənı=pən vivi kəm Pitə məmə nıpəhriənən məmə itimlau iəmiəsipən əhruahru e nətəm İsrəl. Itimlau səniəmə İanihluə mil iətəm nətəm İsrəl nikilah tətəhti məmə ilah rəfin nol təfəgə mətəu-inu kəsotəhtəu-pəniən lou. ¹⁶Mətəu rəueiu iəkuəhruən

2:4 kəl 1:7; 5:1,13 2:7-8 uək 22:21 * 2:9 nəghatiən Kris əhruahru tətəni nərgi Pitə u ikinu məmə, “Kefəs.” 2:10 uək 11:29-30 2:12 uək 11:3

məmə Uhgın təsəfiniən iətəmi kəti məmə in təhruahru e nəhmtin mətəu-inu in tətətau=pən əhruahru Lou rəha nətəm Isrel. İətəmi iətəm tətəhatətə pəhriən e İesu Kristo, in əmə u, u təhruahru e nəhmti Uhgın. Nətəligiən əha inəha, tol itimah min nətəm Isrel, iəkətəkei motəhatətə əmə e İesu Kristo məmə iəkətəhruahru e nəhmti Uhgın. Uhgın təsəfiniən itimah mətəu-inu iəutohtəu=pən Lou, mətəu in tətafin əmə itimah mətəu-inu iəutəhatətə e İesu Kristo. Ko iətəmi kəti tikə otəhruahru e nəhmti Uhgın mətəu-inu in tatitəu=pən Lou.

¹⁷İtimah u nətəm Isrel, kəni iəkətəhatətə e İesu Kristo məmə iəkəhuva motəhruahru e nəhmti Uhgın. Mətəu nətəm Isrel nəuvein, nikilah tətəhti məmə rəueiu itimah nöl təfəgə mətəu-inu iəsotohtəu-pəniən lou təhmen e nətəm e lah. ! İnu təhmen məmə Kristo in tatol məmə itimah nöl təfəgə! !Kəpə! Səniəmə tol min lanəha. ¹⁸Mətəu təfəgə pəhriən in tol min lanəha, nəmə iəkitəu=pən nətəligiən rəhalah mitəlig=pən min mətitəu=pən lou məmə iəkəhruahru e nəhmti Uhgın. Nəmə iatol min lanəha, kəni iəu iəsəhruahruən e nəhmti Uhgın. Nəliən əha tətəgə-tun pətigəm əmə məmə iəu iol təfəgə tərəh. ¹⁹Lou təməni məmə iəkəkei mimis. Kəni tol lanəha e nikalin rəha lou, iəu iəmmis rəkis, in əha, iəsalkutiən məmə iatol nəghatiən min rəfin agin rəhan. Kəni rəueiu, nəmiəghatiən rəhak in rəha Uhgın, kəni natimnati rəfin iatol, iatol rəhan. ²⁰Təhmen məmə kəmətu-pəri iəu e nigə kəməluau itimlau Kristo, kəni iəkimis itimlau min. Kəni rəueiu u, səniəmə iəu iətəmiəgəh, mətəu Kristo in tətəmiəgəh e nikik. Kəni e nəmiəghatiən rəfin rəhak, iətəhatətə əmə e Nəti Uhgın, iətəm təmolkeiəh pik iəu, kəni muva mimis mos miəgəh iəu. ²¹Nolkeiəh u, Uhgın təməfa kəm tah, in iəghin agin. Kəni ko iəsəəkiniən nolkeiəh əha u Uhgın təməfa əpnəpən əmə. Mətəu nəmə nəutohtəu=pən nəgətuən eiə min, motohtəu=pən Lou məmə otol itimah nəkotəhruahru e nəhmti Uhgın, kəni itamah nautol nati əpnəpən əmə e nimisiən rəha Kristo.

3

Nətəm Kəlesiə kəmotəpəh suaru

¹!Nətəm Kəlesiə, itamah ninotalməli pik! ? Pəh təməsig itamah ninautəhuvən e suaru ekəu-ekəu lanko? İəmotəni pətigəm vivi pau kəm təmah məmə İesu təmos nəhməiən e nigə kəməluau məmə otəfəl rəkis təfəgə tərəh min rəhatəmah. ?Mətəu təhro? ?Nəmə təhro iətəmi kəti təmeiə rəkis e təmah kəni miuvi rəkis itamah mol itamah ninotalməli pik? ²!! Uhgın təsəfiniən Narmin Rəhan kəm təmah mətəu-inu itamah nautəhtəu=pən Lou!! !!Kəpə!! In təməfinə kəm təmah mətəu-inu itamah nəutəhatətə e Nanusiən Təuvir rəha İesu Kristo. ³?Təhro? ?Nəutalməli pik lan əpətu lan? !İtaməh nəmotətəuəuən vivi nəmiəghatiən vi rəhatəmah e İesu Kristo e nasiruəhən rəha Narmin Rəha Uhgın, kəni mətəu rəueiu, itamah ninəutəltuk məmə onəkətpəh, kəni məhuva nətəmi əhruahru e rəhatəmah əmə nəsanəniən! ⁴Nəməutətəu nəhməiən tēpət mətəu-inu nəmotəhatətə e Nanusiən Təuvir. ? Nəməutətəu nəhməiən əha əpnəpən əmə? !Kəpə! !Nəhməiən əha səniəmə rəha nati əpnəpən əmə! ⁵Uhgın təməsəfiniən Narmin Rəhan kəm təmah mol nati apispis min kəm təmah mətəu-inu nəutohtəu=pən Lou. In təmol mətəu-inu itamah nəmotətəu Nanusiən Təuvir rəha İesu Kristo kəni itamah nəutəhatətə lan.

Nitəu-pəniən Lou,
mine nəhatətəiən e İesu

⁶Otəlig-to e tipitəh asoli, Epraham. Nauəuə Rəha Uhgın təməghati pətigəm rəkis lanu lan məmə:

“Epraham in təməhatətə əskasik e Uhgın,
kəni tol lanəha, Uhgın təməni
məmə in təhruahru e nəhmtin,”

⁷Kəni təuvir, məmə itamah onəkətəkei motəhrun məmə nətəmi nətəm kəutəhatətə e Uhgın, ilah min u, in tətafin ilah məmə nənəti Epraham pəhriən min e narmin, mətəu səniəmə ilah nətəm kəutarəiə e Lou.

⁸Nəuəuə Rəha Uhgın təməni rəkis əupən məmə Uhgın otos Nənihluə min, kəhuva ohni mol ilah kotəhruahru e nəhmtin e nəhatətəiən rəhalah. Aupən, Uhgın təməni pətigəm nənusiən təuvir kəm Epraham məmə:

“İəu oikəol nəuviriən tisiəpən lam muvən
o nəuaniləuis min rəfin e nəhuə
nitəni min.”

⁹ Kəni Uhgın təməfən rəhan nəuvirən kəm Epraham mətəu-inu in təməhatətə əskasik lan. Kəni nətəmini okotəhatətə pəhriən lan kotos nəuvirən təhmen lan.

¹⁰ Mətəu nətəmini min u, nətəm niki-lah təhti məmə ilah okotos nəmiəgəhiən mətəu-inu ilah kəutohtəu=pən rəfin nati nak iətəm Lou tətəni, nətəmini min əha, ilah kinotatig rəkis e nəhlmi nərahien. Tol lanəha mətəu-inu, Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə:

“Nətəmini nətəm kəsotol əhruahruən natimnati min rəfin iətəm kəutatig e nauəuə rəha Lou, ilah kinotatig rəkis e nəhlmi nərahien, kəni okotəkeiki motos nalpinien kəti.”

¹¹ Kəni nati kəti min, təhlan vivi əmə o tah məmə iətəmi kəti tikə iətəm tətuva mətəruahru e nəhmte Uhgın mətəu-inu in təmitəu=pən Lou. Mətəu in tətəruahru mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni min lanəha məmə:

“İətəmini iətəm tətəhatətə e Uhgın, iətəmini əha inəha, in tətuva mətəruahru e nəhmte, kəni in otos nəmiəgəhiən pəhriən.”

¹² Nəghatien əha, tətəghati e nəhatətəien rəhatah e Uhgın. Suaru rəha nitəu-pənien Lou, in suaru rəha nolien natimnati, mətəu in təsəhmen-əhmenien e suaru rəha nəhatətəien e Uhgın. İnəha, mətəu-inu suaru rəha nitəu-pənien Lou, təhmen=pən əmə lanəha, Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə:

“İətəmini iətəm tolkeiki məmə otos nəmiəgəhiən pəhriən mətəu-inu tətitəu=pən əhruahru Lou, in otəkeiki mol natimnati min rəfin agin iətəm Lou tətəni.”

¹³ Nətəmini rəfin agin kəsotol əhruahruən nati nak iətəm Lou tətəni. Tol lanəha, Lou in təmələhu nalpinien tətatig o tah rəfin, kəni kitah rəfin kəutatig e nəhlmi nərahien. Mətəu İesu Kristo təmimis e nigə kəməluau, mos nalpinien o tah, kəni miuvi rəkis itah e nəhlmi nərahien əha. Təhmen=pən əmə e Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,

“İətəmini kəti, iətəm kəməhamu kətu-pəri e nigə, nolien əha tətəgətu=pən məmə Uhgın in təmol nalpinien kəm in.”

¹⁴ Mətəu rəueiu, İesu təmimis lanəha məmə Nanihlua min, ilah kotəhrun nosien nəuvirən iətəm Uhgın təməni kəm Epraham məmə, in otəfən kəm nəuaniləuis min rəhan. Kəni nati əha tol lanəha məmə rəueiu u kitah nətəm kəutəhatətə e İesu, kitah kotəhrun nosien Narmin Rəha Uhgın iətəm Uhgın təməni məmə otəfən kəm nətəmini.

Uhgın təmaupən mol nəniəskasikien rəhan, mətəu Lou təmuərisig təsafəliən

¹⁵⁻¹⁶ Piak min mine nəuvinik min, pəh iəkəghati e natigien rəhatah rəueiu. Kitah kotəhrun nolien u rəha nəniəskasikien. Nian iətəmi kəti tatol, ko kəsərapei rəkisien, kəsətu-pənien nəghatien kəti min lan. Təhmen əmə lanəha, Uhgın təmol nəniəskasikien kəti kəm Epraham mine rəhan kəti nəuaniləuis. Kəni e nəghatien əha, təməsəniən məmə Uhgın təməni kəm nətəmini tepət, mətəu təməni əmə kəm iətəmini kətiəh əmə otsipən lan, iətəmini u, in İesu Kristo.

¹⁷ Kəni rəhak nəghatien, nipətin tol lanu lan məmə, aupən, Uhgın təməniəskasik məmə otəskəlim nəghatien rəhalau Epraham, mətəu uərisig nu fo-hanrit-tate təmuven rəkis, kəni Lou təmuva. Mətəu Lou əha, iətəm təmuərisig e nəniəskasikien əha, ko təsərakienien nəghatien iətəm in təməni kəm Epraham, ko təsərapei rəkisien nəniəskasikien rəhan, ko təsətu-pənien lan.

¹⁸ Kəni nəmə nipəhriənien məmə kitah kəutatig e nəuvirən rəha Uhgın mətəu-inko kitah kəutohtəu=pən Lou u, tətəgətu=pən məmə nəniəskasikien iətəm Uhgın təmol aupən in nati əpnəpin əmə. Mətəu təsolien lanəha. Mətəu-inu kitah koteruh Epraham in təmətatig e nəuvirən min rəha Uhgın mətəu-inu in təməskəlim iəkis nəniəskasikien rəha Uhgın.

Lou rəhan əha ikin uək

¹⁹ İətəmi kəti otəpanətapuah məmə, “? Nəmə tol lanəha, kəni konu Uhgın təməfən Lou o nak?” Kəni iəkəhrun nəniən kəm təmah u rəueiu məmə nəniəskasikien iətəm Uhgın təmol kəm Epraham in təmaupən matig, mətəu Lou in təmuərisig lan. Təmuva məmə otəgətu əmə itah nətəmini məmə okotəhrun məmə kitah nol təfəgə tərəh. Mətəu Uhgın təmələhu

Lou əha məmə otatig matuvən əmə lanko mətəuarius iətəmini u otsipən e Epraham otair=pa o tah. Kitah kotəhrun məmə Lou əha, rəhan uək təuvir, mətəu nikitah otəkeikei matahti məmə Lou əha, Uhgin təmaupən məfən kəm nagelo min, uərisig təmanəfən kəm iətəmini kəti u Mosis. Mosis, in suaru o nəfaiən min Lou kəm tah. Mətəu nian Uhgin təmol nəniəskasikien ilau Epraham, təməsolien lanəha. ²⁰ Kəni nian Uhgin təməghati kəm Epraham, təsəghatien e suaru kəti təhmen e nagelo min uə iətəmi kəti təhmen e Mosis. Mətəu in əhruahru əmə təməghati məni=pən nəniəskasikien rəhan e nəhmti Epraham əmə.

²¹ Kəni səniəmə Lou əha təmuva mə otərəkin nəniəskasikien rəha Uhgin. Kəpə, təsolien lanəha. Nəmə Lou təhrun nəfaiən nəmiəghien vi kəm tah, kəni kitah okotəhrun nəhuvaian motəhruahru e nəhmti Uhgin. Mətəu təsolien lanəha. ²² Mətəu Lou kəti tol lanəha tikə. Mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgin tətəni məmə nolien tərəh təməlis rəfin itah, kəni otəkeikei mol pəhriən lanəha. Tol lanəha məmə, suaru kətiəh əmə məmə kitah okotos nəuvirien min rəha Uhgin iətəm təməni əskasik rəkis. Kəni suaru u məmə kəutəhatətə e İesu Kristo.

Nian u rəueiu rəha nəhatətəien e İesu Kristo

²³ Aupən, Lou iətəm Uhgin təməfən kəm Mosis, in təmaskəlim itah tiəkis, təhmen əmə məmə kitah kəmotatig e kaləpus, mətəuarius=pa u rəueiu, Uhgin təmerəh e nəhmtitah koteruh suaru rəha nəhatətəien.

²⁴ Kəni Lou əha, in təhmen əmə e hədmasta kəti iətəm tətərmənig e tah muva mətəuarius kəutol naunun e skul. Kəni təhmen əmə, Lou təmətərmənig e tah muva mətəuarius=pən nian Kristo təmuva, məmə e nian əha, kitah kinəhuva motəhruahru e nəhmti Uhgin, mətəu-inu, kitah kəmotəhatətə lan. ²⁵ Mətəu rəueiu əha, Lou ko təsərmənig minien e tah, mətəu-inu nian rəha nəhatətəien e İesu Kristo tinuva rəkis.

İtəmah rəfin kətiəh əmə e İesu

²⁶ Kəni mətəu-inu itəmah nəmotəhatətə e İesu Kristo, itəmah rəfin nənəti Uhgin min. ²⁷ Kəni kinol bəptais rəkis e təmah,

məmə itəmah nəkəhuva motol kətiəh əmə itəmah min. Tol lanəha məmə, itəmah ninotos nolien təuvir min rəha İesu təhmen əmə məmə nəməhuvan e nəpən vi. ²⁸ Kəni itəmah rəfin agin nəməhuva motol əmə kətiəh itəmah İesu Kristo, kəni itəmah rəfin ninotəhmen əmə. Təuvir məmə kitah kəsotəuari minien nətəmini, nati əpnəpin nəmə in iətəm İsrəl uə in İanihlua kəti, in slef kəti uə in səniəmə slef kəti, in iərman kəti uə pətan kəti. ²⁹ İtəmah rəfin nətəmini rəha İesu. Tol lanəha, itəmah nəuaniləuis pəhriən rəha Epraham. Kəni e suaru kətiəh əmə, nəuvirien min iətəm Uhgin təməni rəkis kəm Epraham, itəmah onəkotos motatig lan.

4

Kitah nənəti Uhgin

¹ Rəueiu əha, oiəkəghati nəuvetin min e nolien rəhatah. Pəh iəkəghati lan e nəghatien əuhlin. Nəmə iətəmi kəti in otimis, kəni nətin in otos rəhan nəuvirien min rəfin, mətəu nəmə nətin tətəkəku əhanəh, kəni ko təsos pipimien nəuvirien rəhan. Nətin təhmen əmə e slef kəti, nati əpnəpin rəhan nəuvirien min rəfin. ² In otəkeikei mətatig əmə e nəhlmi rəhan min, mətəuarius=pən nian rəhan tatə təməni in təhrun nosien natimnati min iətəm rəhan tatə təmələhu kəm in. ³ Kəni kitah min kotəhmen=pən əmə lanəha. Aupən kitah kəmotəhmen əmə e suəkəku əha. Kitah slef min rəha

nəukəti lou* min iətam tətəghati e natimnati rəha niftəni əmə. ⁴Mətəu tinuva e nian əhruahru iətam Uhgın təməni, kəni Uhgın təmahli=pa nətın tuva, pətan kəti təmələs tair=pa e nəhue niftəni, kəni təkəkeiki mətītəu=pən Lou iətam Uhgın təməfən kəm Mosis. ⁵Tol lanəha məmə otitis rəkis itah u, Lou təməlis-ərain itah, konu Uhgın otəhli itah, mələs rəkis itah təhmen əmə e nenətin əhruahru min.

⁶Konu rəueiu əha, Uhgın tolkeikei məmə in otol pəh kitah kotəhrun məmə kitah nenətin min, kəni tol lanəha, təmahli=pa Narmin rəha Nətin təmuva e nikitah min rəfin, kəni matol itah kəutauin e Uhgın məmə, “Tatə.” ⁷Kəni inəha, kitah səniəmə slef min əmə, mətəu nenəti Uhgın pəhriən min. In tətəfa natimnati təuvir min kəm tahl, iətam in təməni rəkis məmə otəfən kəm nenətin min.

Pol nikin tətəhmə
o nətəm Kəlesia

⁸Aupən itəmah nəmotəruru Uhgın. Itəmah nəməutəfəki əmə kəm natimnati min məmə rəhatəmah uhgın min. Ilah kəmotəlis-ərain itəmah, mətəu ilah, səniəmə ilah uhgın pəhriən min. ⁹Mətəu rəueiu əha, nınotəhrun Uhgın. (Uə təuvir pəhriən məmə iəkəni lanəha məmə Uhgın tinəhrun rəkis itəmah.) !? Kəni təhro nəutohtəlig=pən o nəukəti lou min o nak!? Rəhalah nəsanənən tikə o nasiruiən e təmah, kəni ko kəsotolien nati təuvir kəti kəm təmah nian kəti mine. Təhro nəkotəni məmə ilah okəutəlis min itəmah? ¹⁰? Təhro itəmah nəutohtəu=pən nətuakəmiən rəhalah e nian min rəhalah, mine məuig min rəhalah, mine nian asim min rəhalah,

mine nu min rəhalah? ?Nikitəmah təhti məmə ko Uhgın nikin tagiən o təmah ohni? ¹¹!Kəsi nəman! !İəu iətəgin agin o təmah! !Nəmə təhro iəmol pik uək e təmah o nati əpnəpin əmə!

¹²⁻¹³Piak min mine nəuvinik, iəu iətəni əskasik kəm təmah məmə, aupən itəmah nəməsotətiğin e Lou kəti, kəni nian iəu iəmuva meh natigien rəhatəmah, iəu iəmos noliən rəhatəmah. İəməsitəu-pəniən Lou. Kəni rəueiu, iəkolkeikei məmə itəmah min onəkotos noliən rəhak, iəsoliən məmə Lou otəskəlim pik iəu tiəkis. Otətəlig e nati u məmə, aupən, iəmatimis kəni iəmətatig kitah min itəmah məmə oikəsanən. Kəni nian iəmətatig, mətəni pətigəm Nanusiən Təuvir kəm təmah. Mətəu nati əpnəpin məmə iəu iəmatimis e nian əha, mətəu itəmah nəməsotolien iəu iəkətu tərah. ¹⁴Nimisiən rəhak təmol mirə itəmah, mətəu nikitəmah təməsəhti rəhiən iəu, kəni məsotəni rah minien iəu. İtəmah nəməutos vivi iəu məutəhuvən e nimə min rəhatəmah, təhmen əmə məmə iəu əgelo kəti rəha Uhgın, uə iəu, iəu İesu Kristo.

¹⁵Aupən itəmah nəməutolkeikei pik iəu, kəni mə nəkotəhrun noliən nati əsoli agin kəti kəm iəu. İəmeruh məmə ko nəmotəhrun noliən nati u, nəmətiəlgə rəkis nəhmtitəmah mətəfa. ?Mətəu tinəhrol əha rəueiu? ¹⁶İəməni nəghatiən pəhriən min kəm təmah. !? Nati u tətöl məmə iətuva tikimir rəhatəmah!?

¹⁷Nəgətun eiuə min ko, kəutalkut pik məmə onəkotəuhlin rəhatəmah nətəligien məutohtəu=pən ilah. Mətəu ilah kəsotolien məmə okotasiru e təmah. Kotolkeikei əmə məmə okotiuvə rəkis itəmah ohniəu

* 4:3 “Nəukəti lou min” — E nian əha, Nanihlua min nikilah təhti məmə iətəmini kəti təkeikei mītəu=pən suaru kəti mol lou min nəuvein, kəni “nəsanənien min,” ilah okəsotolien nərahien kəm in, mətəu okotol nəuvirien kəm in mətəfən natimnati təuvir kəm in. “Nəsanənien min” əha təhmen e uhgın min rəhalah, uə iərmis min, uə nati kəti əpəha e neai. Məta noliən təuvir min u iətam suah kəha təkeikei mol kotəhmen məmə suah kəha təkeikei məfəki kəm narmin nati kəti, uə məta in təkeikei mətuakəm (afin-to fes 10), uə məta in təkeikei mohamu nati miəgəh kəti məfən kəm rəhan uhgın. Nətəligien rəhalah məmə iətəmini təkeikei mol noliən min tol lanəha, kəni in otos nəuvirien min. Nətəm İsrəl tēpət, rəhalah nətəligien iuəkir əmə e nətəligien rəha Nanihlua min e nati u. Nikilah təhti məmə kəkeikei məhgi=pən suah kəti, kəni in təkeikei mītəu=pən lou min rəha Mosis. Kəni nian otitəu=pən noliən min u, kəni Uhgın otosmiəgəh in, mol təuvir kəm in. Kəni lou min əha kəutarmənig e nətəmini, motol məmə nətəmini min u slef rəhalah. Nətəmini kəutəkeikei motol natimnati iətam lou min kəutəni. Mətəu Pol təməni məmə nətəm İsrəl u kəutalkut pik o nītəu-pəniən lou rəha Mosis mine Nanihlua min nətəm kəutalkut pik o noliən natimnati təuvir min, suaru mil u kəsulien nikitəmi kəti tətuvə min, məsoliən məmə in təhruahru e nəhmti Uhgın. 4:3 Kol 2:20 4:5 Jon 1:14; Rom 1:3 4:7 Rom 8:15-17

məmə itamah onəkotalkut pik o nitəu-pəniən ilah. ¹⁸ !Əui! In nati təuvir məmə nəkotalkut pik o noliən natimnati, mətəu nəkotəkeikei motalkut o nati iətəm təuvir, inu nəgətuən rəhak, mətəu səniəmə rəhalah! Kəni onəkotəkeikei mautol nian min, nati əpnəpin iətətiḡ kitah min itamah, uə iəsətiḡ kitah min itamah.

¹⁹ İəu min nəuvein, iəu iətətəu tərəh agin min o təmah, təhmen=pən əmə e pətan iətəm nəmtəhn tinətəhmə məmə otemək, matuvən mətəuərus itamah nəkotos noliən əhruahru rəha İesu Kristo e rəhatəmah nəmiəḡəhiən. ²⁰ İəkolkeikei pik məmə iətətiḡ kitah min itamah u rəueiu mətəu-inu nəmə iətətiḡ, ko iəsəḡə pikian e təmah. Mətəu rəueiu iətətiḡ iəsu o təmah lanəha, kəni məruəu məmə iəkəhro lanu masiru e təmah.

Namsu rəha Həkər mine Serə

²¹ Onəkotuhəlpin-to rəhak nəḡətiən. ? Nipəhriənən məmə itamah nəkotəkeikei pik nitəu-pəniən Lou? ! Mətəu itamah nəsotəhruən nati Lou tətəni! Rəueiu pəh iəkəni kəm təmah. ²² Nauəuə Rəha Uḡin tətəni məmə Eprəham təmələs nətin iərman keiu. Kəti iətəm slef rəha pətan rəhan təmələs, kəni kəti rəhan pətan əhruahru təmələs, səniəmə in slef mətəu pətan əhanəh rəhan. ²³ Suakəku iətəm pətan slef təmələs in təməir e nətəliḡiən əmə rəha nətəmini. Mətəu suakəku iətəm pətan əhruahru əha rəhan təmələs, in təməir mətəu-inu Uḡin in təməni rəkis məmə pətan əha otələs, kəni in təmol nati apispis lan.

²⁴⁻²⁵ Kəni kitah kotəhruən nəniən namsu rəha pəta mil əha kəni motəuhlin=pə nipətin e tah. Pəta mil əha ilau kətuəḡətuən nəniən mil əha iətəm Uḡin təmol kəm nətəmini. Pətan u Həkər, in mine nətin min ilah slef min əmə, okatol mirə ilah. Kəni pətan əha Həkər, in təhmen e nəniən iətəm Uḡin təmol e nitəuət Sainai əpəha e nitəni əsoli Areqiə, ikin əha inəha Uḡin təməfən Lou ikin kəm Mosis. Kəni in təhmen min e taun əsoli kəti u Jerusiləm iətəm nətəm ikin kətaskəlim əskasik Lou, kəni ilah kotəhmen e slef min iətəm Lou tətəlis-ərain ilah. ²⁶ Mətəu Jerusiləm kəti min əpəha ilis e neai, in təhmen e pətan iətəm səniəmə slef, iətəm Lou təsəlis-ərainiən, kəni in məmə rəhatah. ²⁷ Inu

nəḡətiən kəti e Nauəuə Rəha Uḡin tətəni lanəha məmə,

“İlk u inu, nəseməkian. !Aḡiən!†

İk u inu, nəməsosiən nəhməiən kəti o neməkian. !Aḡət əfəməh, mətəu-inu nikim tətəḡiən!

İk nəməsələriən iəpəu nian kəti mine, mətəu rəueiu əha, nənətim min tinol tətə pik agin, tapirəkis nənəti pətan iətəm tətətiḡ ilau rəhan iərman nian rəfin.”

²⁸ Piak min mine nəuvinik min, itamah nənəti Uḡin min mətəu-inko təməni əskasik məmə otol. İtamah onəkotəhmen e Aisək u əupən, nəti Serə. ²⁹ Kəni suakəku u İsməel, nəti Həkər, iətəm təməir e nətəliḡiən əmə rəha iətəmini, in təmətərkəkin pik suakəku u Aisək iətəm təməir e nəḡin rəha Nərmən Rəha Uḡin. Konu rəueiu əha mine, noliən əha tətuvən əmə lanəha, ilah nətəm slef min rəha Lou kəutərkəkin itah nətəm kəmotair vi e Nərmən Rəha Uḡin e nəhatətəiən. ³⁰ ? Mətəu Nauəuə Rəha Uḡin təməni məmə nak? In təməni məmə,

“İk onəkəkeikei məhli pətiḡəm pətan u slef mine nətin. İlau kuəḡim rəkis u ikinu mətəu-inko, nəti pətan əha, in ko təsosiən nəuviriən kəti rəha tətə. Nəuviriən min rəfin rəha tətə otuvən kəm nəti pətan iətəm səniəmə slef.”

³¹ Mətəu kitah u, kitah səniəmə nənəti pətan slef, kitah nənəti pətan iətəm səniəmə slef.

5

İesu təmitis

rəhan min nətəmini

¹ Nian İesu Kristo təmitis rəkis itah, təmol məmə nati kəti tikə təhruən nəlis-ərainiən min itah. O nati əha inəha, itamah onəkotəkeikei motəhtul əskasik. Sotohtəu-pəniən Lou, məmə otərməniḡ e təmah. Lou əha, tətə mirə itamah, məmə itamah onəkəhuvən motol uək min rəhan.

² Otətəliḡ-to lak. İəu Pol iətəni nəḡətiən u kəm təmah. Nəmə itamah onəkotəḡəhan məmə ilah okotəḡi=pən itamah, konu nati u iətəm İesu təmol təsasiriən agin e təmah. ³ Kəni iəu iətəḡət əskasik o təmah məmə iətəmini iətəm oteḡəhan

4:20 Jen 16 mine 21 † 4:27 Aes 54:1. Serə təməseməkian mətəuərus təni məmə pətauəhli. Mətəu Həkər təməmək uəhai əmə.

məmə okəhgi=pən* in, in otəfən aru əmə in e nəhlmi Lou. Kəni iətəməmi iətəm tətətiğ e nəhlmi Lou, otəkeikei mitəu=pən rəfin agin natimnati min iətəm Lou tətəni məmə otol. ⁴İtəmah u, nətəm nəutalkut-alkut o nitəu-pənian Lou məmə otol itəmah nəkotəhruahru e nəhmti Uhgin, itəmah ninotətei rəkis aru itəmah e İesu Kristo. İtəmah ninotəuhlin=pən rəkis nəmtəhtəmah o nəuvirən rəha Uhgin. ⁵Kəni mətəu kitah u, okotələhu=pən əmə rəhatah nətəligiən e Uhgin, pəh in otol itah kotəhruahru e nəhmtin, mətəu-inu kitah kəutəhatə əmə e İesu Kristo. Narmin Rəha Uhgin, in otol itah kəutəhtul əskasik kəni mətəhtəhnin mətəuarus nati konu otiet pətiğəm-pa. ⁶Nian kitah kəhuva mətəhkul=pən e İesu Kristo, nati əpnəpin nəmə iətəməmi kəməhgi=pən uə kəsəhgi-pənian, mətəu nati asoli konu, in rəhatah əmə nəhatətəian e İesu Kristo. Nəhatətəian əha, in tol itah kotalkeikei Uhgin, motətiğ mautol min nolkeikeiən kəm nətəməmi min.

⁷⁻⁸ Aupən, iəmeruh itəmah məhrun məmə itəmah nəutaiu əsanən e suaru əhruahru e nəmiəgəhiən rəhatəmah, məmə nəkotətəuarus mak, mətəu rəueiu, nəmohtəliğ. Uhgin təmauin rəkis e təmah. ? Tol lanəha, iəkolkeikei məmə iəkətapuəh-to məmə, pəh min kəutaiu pəsig e rəhatəmah suaru, mautiuvu kalın itəmah məmə onəkotohtəu=pən min Lou? ! İəkəhrun məmə ko Uhgin tiseñiəhuian itəmah lanəha!

⁹In təhmen e nəghatiən kəti iətəm kətəni lanəha məmə, "İlah kəmoəhsuv nəuan nigə tərəh kəti, tinətevia, mətərekin nətəligiən rəfin rəhatəmah." ¹⁰Mətəu iəkəhrun məmə nipehriənian lərməniğ otol nətəligiən rəhatəmah tuva min mol kətiəh kitah min iəu. Kəni iəkəhrun vivi məmə iətəməmi u iətəm tətərekin rəhatəmah nətəligiən lanko, nati əpnəpin in iətəmi asoli uə in iətəmi əhro kəti, mətəu Uhgin otol nalpinian kəm in.

¹¹Piak min mine nəuvinik min, nəghatiən nəuvein kətəni məmə iəu, iətəni pətiğəm əhanəh məmə nətəmi kəmotəhatə e Uhgin okəkeikei kəhgi=pən ilah məmə Uhgin otasiru e lah. Mətəu nəghatiən əha

səniəmə nipehriənian. Nəmə iəu iətəni pətiğəm lanəha, kəni nətəməmi min u nətəm kəutan itəmah min ilah, nikilah otəgiən əmə ohniəu. ! Mətəu otəruh-to! Nətəm İsrəl nəuvein, kəutərekin əhanəh iəu, kəutohtəu iəu, mautəh iəu, mətəu-inu iəu iətəni pətiğəm məmə nimisiən rəha İesu e nigə kəməluau, in əmə u, in otəsmiəgəh itah. ¹²! E rəhak nətəligiən, nətəməmi min ko nətəm kəutərekin nətəligiən rəhatəmah mautəni məmə okəkeikei kəhgi=pən itəmah, təuvir məmə ilah okəhuvən motətei mətərekin aru ilah min!

¹³Mətəu piak min mine nəuvinik min, Uhgin təmauin e təmah, kəni mitis rəkis itəmah, məmə Lou iətəm Uhgin təməfən kəm Mosis in otəsələsiən itəmah. ! Onəutətu vivi itəmah! Nikitəmah otəsəhtiən məmə, "Təuvir, iəu inəgin rəkis e Lou əha. Rəueiu əha, iəu iəkəhrun noliən natimnati rəfin iətəm nikik aupən tolkeikei." İtəmah, onəsotəniən lanəha. Mətəu nolkeikeiən rəhatəmah otəkeikei mol itəmah nikitəmah tagiən məmə onəkotasiru e təmah min.

¹⁴Noliən əha, in tatitəu=pən vivi nəghatiən kəti rəha Lou, u iətəm tətəmkərain rəfin nəghatiən pisin pisin min rəha Lou, in tətəni məmə, "İk, onəkəkeikei nətəməmi rəfin, kəni matol təuvir kəm lah, təhmen əmə mə ik natol aru kəm ik." ¹⁵İtəmah onəkotəkeikei motətu vivi itəmah. Nəmə itəmah nautol tərəh kəm təmah min, nəkotəhmen əmə e kəi min, kəutus aru əmə ilah min, kəni nəghatiən rəhatəmah otərekin itəmah.

Noliən rəha
Narmin Rəha Uhgin mine
noliən rəha nətəməmi

¹⁶Iəu, iəkolkeikei mə iəkəni nəghatiən kəti kəm təmah. İtəmah, Narmin Rəha Uhgin otəkeikei matit itəmah kəni itəmah nəkotəhtəu=pən, kəni itəmah məsotələsiən noliən tərəh aupən rəhatəmah, iətəm nəmotə motair mohietigəm-pa. ¹⁷Noliən tərəh aupən əha, inu u, nautol natimnati tərəh iətəm nətəligiən əuas rəhatəmah tolkeikei. Mətəu noliən əha, in təməki

* 5:3 E nəuəuə u, nian Pol tətəğhati e noliən rəha nəhgi-pənian, in tətəğhati e noliən rəha nəhgi-pənian rəha nətəm İsrəl. Noliən rəhalah in tol pisin e noliən rəha nətəm Entəni. Afın-to "əhgi=pən" e tiksiniəri.

e noliän rəha Narmin Rəha Ughin in təsolkeikei minian noliän tərəh aupən kəmos motair=pa mautol. Noliän mil əha katuol tikimir kəm lau min, kəni tatol məmә nəsotoliän noliän təuvir min iätəm nəkotolkeikei məmә onəkotol. ¹⁸ Sotaluiän e nati u. Nəmә Narmin Rəha Ughin tatit itəmah, konu Lou in təsəlis-ərain minian itəmah.

¹⁹ Kitah kotəhrun əmə noliän tərəh aupən rəha nətəmini nətəm kəmos motair=pa mautol. Nipətan mine nəman mine, kautit oneuən ilah min; kəni ilah kautol noliän tərəh rəfin iätəm tol naulisən o nənien; rəhalah nətəligiän tatuvən pik o noliän tərəh min əha. ²⁰ Ilah kəutəfaki kəm narmi nati min, məutəmki nərək, mautos təmafə tərəh min, mautol kləpə, mine. Kəni mautol min timəti, məutəməu, məutetət, mautol niəməha, məutəfəri aru əmə ilah, məutəuəri ilah min, kəni nəmә rəhalah nətəligiän tol pisin pisin, kəni ilah kəutahi ilah min. ²¹ Nikilah tətəkləh e natimnati rəha nətəmini pisin, məutəmnim nəmnimim min məutəpis lan, kəni mautol lafet məutəgiän lan o noliän tərəh min əmə, mautol min natimnati tēpət min tol lanəha. İlatəni min təhmen=pən əmə məmә iəməni aupən məmә, autətəu vivi itəmah! Mətəu nətəmini kautol noliän min əha, ko ilah kəsəhuvaen motatig ahgəl narmənigiän Rəha Ughin iätəm tatol əpenə-penə lan.

²² Mətəu nəua Narmin rəha Ughin iätəm tatevia e nəmiəgəhiän rəha nətəmini rəha Ughin, in tol lanu lan. Ilah kotolkeikei nətəmini, kəni nikilah tətəgiän, konu nəməlinuän tətətig e nikilah, kəni rəhalah nətəligiän təfəməh, kəni məutasəkəhruiän iätəmini, kəni rəhalah noliän in təuvir pik. Kəni nətəmini kotəhrun məmә ilah nətəmi əhruahru, kautol nəuə. ²³ Kəni ilah nətəmi mətig min. Kəni ilah kəutarmənig e nətəligiän min mine noliän min rəfin rəhalah. Nəmә nautol noliän min u, kəni nautol natimnati min rəfin agin iätəm Lou tətəni! ²⁴ Kitah u nətəmini rəha İesu Kristo, kitah kinotəpəh rəkis noliän tərəh min rəhatah, u kəmautol natimnati min iätəm nətəligiän tərəh əmə rəhatah tolkeikei. Təhmen əmə lanəha məmә, kəməhti=pən nətəligiän tərəh min rəhatah e nigı kəməluu.

²⁵ !Koteruh-to! Narmın Rəha Ughin in təmafə rəkis nəmiəgəhiän kəti kəm tah, kəni təuvir məmә kitah okotaliuek e noliän təuvir min rəhan. ²⁶ Tərəh məmә kitah

okotəfəri kəni motəfəri aru itah, motiuvipəri nərahien, kəni məutetət itah min.

6

Təuvir məmә kotəsiru e katipə əfigəm rəhatah min

¹ Piak min mine nəuvinik min, nəmә itəmah kəti təmei e rəhan nəmiəgəhiän, təuvir məmә itəmah ko, Narmin Rəha Ughin tatit itəmah, onəkotəkeikei motəsiru lan motəgəu əhruahru. Mətəu onəsotəgət pikien lan, onəkotəghati mətig əmə kəm in, motol məmә nikitəmah min tətəhmə ohni. Mətəu autətəu min itəmah, məmә nati kətiəh əmə iätəm itəmah onəkotəniəhu itəmi ohni, otəsekəu=pa minian o təmah. ² İtəmah onəkotəsiru lanəha e təmah min. Onəkotəlis pəti nati figəm rəhatəmah min. Nəmә nautol lanəha, kəni itəmah nəkotətəu=pən vivi nati nak iätəm Lou rəha Kristo tətəni.

³ Təsəuviriän məmә kitah okotəfəri aru itah. Nəmә iətəmi kəti nikin təhti məmә "İəu, İəu iətəmi agin kəti," iätəmini u, nikin tətəiue lan, mətəu in təuru məseruhiän məmә in nati əpnəpən əmə. ⁴ Mətəu itəmah onəkotəkeikei moteruh vivi-to natimnati iätəm nautol. Tol lanəha məmә, ko nəsakil aruiän rəham uək mine uək rəha iätəmini kəti min. Mətəu nateruh vivi əmə rəham uək. Mətəu-inu, nətəmini rəhalah uək min tol pisin pisin. Kəni ilah kautos katipə figəm pisin pisin min e nəmiəgəhiän rəhalah kətiəh kətiəh. Mətəu təuvir məmә nikim otəgiän o rəham uək, nəmә rəham uək təuvir əmə.

⁶ İtəmah u, təuvir məmә itəmah nəkotətuati e natimnati min nəuvein kəm rəhatəmah nəgətun min, nətəm kəutəgətun itəmah e nəghatiän rəha Ughin.

⁷ Autətəu itəmah, soteiue aruiän e təmah min məmә itəmah nəkotəhrun noliän nati əpnəpən kəti iätəm nikitəmah tərəh aupən tolkeikei. Kəni ko nəsotoliän İəlməli e Ughin. Nikitəmah təsəhtiän məmә Ughin otəsoliän nalpinian kəm təmah. İk nəmisuv nəua nigı nak e rəham nasumien, kəni onəkəhli aru min nəuan, mun. ⁸ İtəmini iätəm tətəsum e noliän tərəh aupən, iätəm kəmos motair=pa mautol, təhmen e nəua nigı tərəh e rəhan nəmiəgəhiän, in otəkeikei məhli nəuan tərəh mun, konu nəua nigı u, otəuə e nəuan, nipətin u, Nimişien. Mətəu iätəmini iätəm tətərfei nəua nigı təuvir, iätəm Narmin

Rəha Uhgın tәмәfән, Nərmin Rəha Uhgın otol tәuә e nәuan tәuvir kәti, kәni in otәhli. Nәrgi nәua nigі u, in Nәmiәgәhiәn Itulın iәtәm naunun tikә.

⁹ Sotәpәouiәn e noliәn iәtәm tәuvir, mәtәu-inu kitah okotәhli nәua nigі tәuvir әha, e nian әhruahru rәhan, nәmә kәsotәpәhiәn uәk. ¹⁰ Kәni tol lanәha, nian min rәfin iәtәm kotәhrun noliәn, pәh kautol tәuvir kәm nәtәmimi rәfin, kәni motatig mautol tәpәt min kәm nәtәmi min u kotәhmen e piatah min mine nәuvinitah min e Iesu Kristo.

Naunun nәghatiәn rәha Pol

¹¹ Oiәkәtei rәkis naunun nәghatiәn rәhak e nauәuә e nәhlmәk әmә.* Itәmah onәkotәruh mәmә letә min rәhak, ilah iahgin min.

¹² Nәtәm Isrel u kәutәni mәmә okәkeikei kәhgi=pән itәmah, ilah kotalkeikei mәmә okәutәfәri әmә e nәhmti ilah min nәuvein o nati u. Mәtәu ilah kәutәni lanәha o nati kәtiәh әmә. Nәmә kәutәni pәtigәm mәmә nimisiәn rәha Kristo әmә әpәha e nigі kәmәluau tәhrun nosmiәgәhiәn nәtәmimi, kәni nәtәm Isrel nәuvein min okautol nәrahhiәn kәm lah. ¹³ Kәni mine nati kәti min, nәtәmi min әha, kotalkeikei mәmә okәhgi=pән itәmah mәtәu-inu kәutәfәri әmә mәmә okotiuvі kalin nәtәligiәn rәhatәmah lan. Kәni motiuvі kalin itәmah, nәkotohtәlig mәhuvәn min e nәhlmi Lou rәha nәtәm Isrel. Mәtәu oteruh-to, ilah min kәsotohtәu=pән viviәn natimnati min iәtәm Lou tәtәni.

¹⁴ Mәtәu iәu rәhak, iәu iәsәni-vivi aruiәn iәu o nati kәti iәu iәmol. Mәtәu iәkolkeikei mәmә iәkәni-vivi әmә nati nak Iәrmәnig Iesu Kristo tәmol e nian in tәmimis e nigі kәmәluau. Nati әha inәha, iәsolkeikei miniәn nati kәti rәha nәhue niftәni u, kәni nәtәmimi rәha nәhue niftәni u, kәsotolkeikeiәn mәmә kotәhrun iәu. ¹⁵ Nәmә Uhgın otol iәtәmi kәti tuva in iәtәmimi vi, kәni in otol iәtәmi әha tәhruahru e nәhmtin, nati әpnәpin nәmә kәmәhgi=pән uә kәmәsәhgi-pәniәn. ¹⁶ Kәni rәueiu, iәtәfaki o nәtәmimi min u kәutohtәu=pән vivi nәghatiәn u, ilah nәuanilәuis әhruahru min rәha Uhgın. Iәtәfaki mәmә,

pәh nәmәlinuiәn rәha Uhgın mine rәhan nasәkәhruiniәn otatig o lah.

¹⁷ Rәhak u naunun nәghatiәn. Iәu iәsolkeikeiәn mәmә iәtәmi kәti otәni min nati tәrah lak. Mәtәu-inkonu iәtәmki әhanәh nimei nimәgin iәtәm kәmәhti iәu e kәpiel әpin kәni kәmalis iәu. Nimei nimәgin min u, tәtәgәtun mәmә iәu, slef rәha Iesu.

¹⁸ Piak min mine nәuviniәk min, iәtәfaki mәmә Iәrmәnig Iesu Kristo otәfinә rәhan nәuviriәn kәm tәmah. Әuәh.

* ^{6:11} Pol tәhrun әmә nәtәiәn nauәuә, mәtәu e nian әha, nәtәmimi tәpәt kәmәutos iәtәmi kәti min mәmә otәtәtei nәghatiәn min rәhalah. Suah kәti tәmәharәg ilau Pol mәtei nәghatiәn rәhan. Kәni Pol aru tәmәtei fes 11 u.

Efəsis

Nauəuə iətəm Pol təmətei tuvən kəm
nəfaki min ikin Efəsis

Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u Efəsis
? Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol
təmətei nauəuə u.

? Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei
nauəuə u tatuvən kəm niməfaki əpəha
Efəsis, kəni molkeikei məmə ilah okotafin
kəni motahli-pən tuvən kəm niməfaki pisin
pisin min iuəkir.

? Natigian təhro lanu nian təmətei? Pol
təmətuəuin niməfaki əpəha Efəsis, kəni mə-
tatig ilah min ilah o nu ksil. Kəni in
tolkeikei pik ilah, kəni ilah kotalkeikei pik
in. Efəsis in taun asoli kəti e nitəni asoli u
Esia, kəni in ikin təuvir kəti məmə Pol otəni
pətigəm nəghatiən ikin rəha Uhgın.

? Təmətei nauəuə u o nak? Pol tolkeikei
məmə otəfəri nətəligian rəhalah. In
tolkeikei məmə otəni pətigəm nolian
əhruahru, mine uək rəha niməfaki, kəni
nəghatiən u tatuvən kəm niməfaki e ikin
min rəfin.

¹ İəu Pol, u iəu aposil kəti rəha Kristo
İesu, iətəm Uhgın təmitəpin rəkis məmə
iəu rəhan aposil. İətəni təuvir kəm təmah
rəfin nəfaki min əpəha Efəsis iətəm nau-
taskəlim əskasik nəhatətəiən rəhatəmah e
Kristo İesu.

² Pəh Uhgın u Tatə rəhatah, mine lər-
mənig İesu Kristo, okuatui e nəuvirən
mine nəməlinuiən kəm təmah.

Nəuvirən iətəm Uhgın təməfən e
Kristo

³ Nəni-vivian tatuvən o Uhgın u Tatə rəha
İərmənig İesu Kristo rəhatah. E Kristo, in
təmətuati e narmitah nəuvirən rəfin əha
iətəm təmsipən e negəu e neai. ⁴ Tol lanu,
mətəu-inu nian Uhgın təməsol əhanəhiən
neai mine niftəni, mətəu in təmitəpin itah
məmə kəhuva kətiəh kitah Kristo, kəni
məmə e nəhmtin, kitah kotəhruahru kəni
kəseh-pənian nolian tərəh kəti e kitah.
⁵ Mətəu-inu Uhgın tolkeikei pik itah, uərisig
in təmol natimnati, mətəu in təmitəpin
rəkis itah məmə okəhuva nenətin min e
İesu Kristo. Nati əha tatitəu-pən əmə
nəuian mine nati nak itətin in tolkeikei.

⁶ Təmol lanəha məmə kitah okotəni-vivi
Uhgın o rəhan nəuvirən iətəm in təu-
vir tapirəkis, nəuvirən əha iətəm təmə-
tuati ənnəpin əmə kəm tah e Nətin iətəm
in tolkeikei pik. ⁷ Mətəu-inu nira Kristo
təmaiu, kitah kəməhuva kətiəh lan, kəni
Uhgın təmitis itah e rəhatah nolian tərəh
min, inəha təməfəl rəkis nolian tərəh min
rəhatah. ⁸ Nipəhriənən, nəuvirən rəha
Uhgın in iahgin tapirəkis! ⁹ Kəni təməfa
nəuvirən əha iətəm təfigəm mapirəkis.

E neinatigian mine nəhrunian min rəfin
rəhan, ⁹ nikin tagiən məmə təmol əpu kəm
tah nati oneuən e nəlpəkəuian e rəhan
nəghatiən, iətəm in otol e Kristo. ¹⁰ Kəni inu
nətəligian rəha nəlpəkəuian inəha. O nian
kəti, e nian əhruahru rəhan, in otəhlman e
natimnati rəfin e neai mine niftəni okəhuva
mətatig aghəl e narmanigian rəha Kristo.

¹¹ Uhgın tatol natimnati rəfin tətuva təh-
men əmə məmə inu təməni tol lanəha.
Aupən aupən agin in təmitəpin itah məmə
okəhuva rəhan min nian təmiuvi-pa itah
kəhuva motol kətiəh kitah Kristo. ¹² Təmol
lanəha məmə itimah nəuaniləuis min rəha
İsrel u iəmotəupən motəhatətə e Kristo,
itimah iəkotol məmə nətənimmi okotləfəri
nərgi Uhgın iətəm nəsanənən asoli rəha
nəhəghəgian tətatig lan.

¹³ Kəni itəmah Nanihlua* min, nəməhuva
kətiəh itəmah Kristo nian itəmah min nə-
mətətau nəghatiən pəhriən, nanusiən rəha
nosmiəghəhiən. Nəmətəhatətə lan, kəni
Uhgın təfina Narmin Rəhan kəm təmah
təhmen e nəmtətiən kəti məmə itəmah
rəhan min. ¹⁴ Mətəu-inu kitah kəmotos
Narmin Rəha Uhgın, kəni kitah kotəhrun
vivi məmə Uhgın otəfa natimnati təuvir
min kəm tah iətəm in təməniəkis məmə in
otol. Kitah okotos natimnati min əha nian
Uhgın otitis itah u rəhan min. Inu otol
məmə nətənimmi okotəni-vivi Uhgın mətəu-
inu in ilis tapirəkis.

Nəni-vivian mine nəfakiən rəha Pol

¹⁵⁻¹⁶ Mətəu-inu o natimnati min u, iətəfaki
o təmah nian rəfin mətəuərus-pa u rəueiu,
kəni iətəni tagkiu kəm Uhgın o təmah nian
rəfin. Nolian əha iəmətuəuin nian iəmətəu
nanusiən e rəhatəmah nəhatətəiən e lər-
mənig İesu, mine rəhatəmah nolkeikeiən
o nətəm kəutəfaki min rəfin. ¹⁷ İətəfaki

1:1 Uək 18:19-21; 19:1 1:3 Efəs 2:6 1:4 Jon 15:16 1:5 Jon 1:12 1:7 Efəs 2:7; Kol 1:14 1:9
Rom 16:25 1:10 Kol 1:16,20 1:11 Rom 8:28-29 * 1:13 Nanihlua, İanihlua — Afin-to e tiksənəri.
1:14 2Kor 1:22

o təməh kəm Uhgın iətəm in Uhgın rəha İərmənig İesu Kristo rəhatah, kəni in Tatə iətəm kətəni-vivi katisiai pik agin. İətəfaki məmə in otəfinə narmin rəha neinatigian mine nəhrunian məmə nəkotəhrun vivi in təhmin min.

¹⁸ Kəni iətəfaki min məmə in oterəh e rəhatəmah nətəligian məmə onəkotəhrun nati nak nəmotələhu=pən əskasik rəhatəmah nətəligian lan, itəmah nətəm Uhgın təmauin e təmah. Kəni iətəfaki min məmə onəkotəhrun məmə Uhgın otəfinə nati təuvir tapirəkis kəm təmah u nəutəhatətə e Kristo.[†]

¹⁹ Kəni iətəfaki min məmə onəkotəhrun nəsanəniən rəhan məmə in iahgin pik agin, kəni nəsanəniən əha tatol uək e nəmiəgəhian rəhatah nətəm kəutəni nıpəhrin e İesu. Kəni nəsanəniən əha in təhmen əmə e rəhan nəsanəniən asoli ²⁰ iətəm təmol İesu təmiəgəh min e nimisiən, kəni təmol məmə in təmuva mətəharəg e nikali Uhgın maru e negəu e neai, ikin ima nəsanəniən mine nisiaiən. ²¹ Kəni İesu in ilis e nətəmi asoli min mine nəpətiən min rəfin, mine narmənigian min rəfin, mine nəsanəniən min rəfin, mine nərgin min rəfin, e nian u rəueiu, mine e nian iətəm otəpanuva. ²² Kəni Uhgın təmələhu=pən natimnati rəfin agin kəutəti əhgəl narmənigian rəhan, kəni mol in tuva rəhn-kapə natimnati rəfin, kəni inu otasiru e niməfaki. ²³ Kəni niməfaki in nıpəti İesu, kəni nəlpəkəuiən rəha Uhgın e Kristo tətuva nıpəhrinian e niməfaki, kəni e noliən min əmə əha, nəlpəkəuiən rəha Uhgın o natimnati rəfin tətuva pəhrin e Kristo.

2

Nəmiəgəhian vi e İesu

¹ İtəmah u, əupən təhmen əmə məmə nəmohmis e narmitəmah mətəu-inu nəmotəhti nəuia Uhgın, kəni motol noliən tərəh min. ² Nəmautan mautol noliən tərəh rəha nıftəni, kəni mautol nəuia iətəmi tətərmənig e nəsanəniən rəha nərahian rəha nımagəuagəu, u Setən. In əmə əha narmin tərəh iətəm tatol uək rəueiu e nəmiəgəhian rəha nətəmi u kəutəhti nəuia

Uhgın. ³ İtəmah min iəmautəti lanəha təhmen əmə e lah nian kəti əupən. Nik-itəmah tolkeiki noliən tərəh min, kəni itəmah iəmautol nərahian əha iətəm kəmotol nikitəmah tagiən. Nati nak iətəm təmsipən e nikitəmah mine nətəligian tərəh min rəhatiməh, mətəu itəmah iəmautohtəu=pən əmə ilah. Kəni nian iəmotair, mətəu noliən tərəh tinatig rəkis e nik-itəmah, təhmen əmə məmə noliən tərəh tinatig rəkis e nətəmi əpnəpin min. Kəni niki Uhgın tətəhmə o noliən tərəh min rəhatiməh, kəni in otəkeiki mol nalpinian kəm timah.

⁴ Mətəu Uhgın, in təriaueh e nolkeikeiən o tah, kəni rəhan nasəkəhrinian o tah in iahgin pik. ⁵ Kəni nati əpnəpin e nian əha təhmen məmə kəmohmis e narmitəh o noliən tərəh min, mətəu in təmol itəh kotəmiəgəh kitəh Kristo mətəu-inu in tolkeiki pik itəh. (Otətəlig-to lan. E nəuvirən rəhan, in təmosmiəgəh itəmah.) ⁶ Kəni Uhgın təməfəri itəh, kitəh Kristo, kəni təmol məmə kitəh kotəharəg kitəh Kristo e negəu e neai.

⁷ Uhgın təmol lanəha məmə e nian iətəm otəpanuva, in otəgətun rəhan nəuvirən iətəm in iahgin tapirəkis agin, kəni kitəh kəuteruh rəhan nəuvirən e noliən təuvir rəhan kəm tah e Kristo İesu. ⁸ E nəuvirən asoli rəha Uhgın iətəm in təmətuati lan kəm təmah, in təmosmiəgəh itəmah e nəhatətəiən, kəni natimnati min əha, səniəmə itəmah aru nəmotol, mətəu in nati kəti iətəm Uhgın tətəfa əpnəpin əmə kəm təmah, ⁹ səniəmə e uək kəti iətəm itəmah nəmotol, kəni tol lanəha ko iətəmi kəti təsəfəri aruiən in ohni. ¹⁰ Tol lanəha mətəu-inu in Uhgın iətəm tatol uək e nəmiəgəhian rəhatah, kəni in təmol itəh e Kristo məmə kitəh okotol uək min iətəm kotəuvir. Uək min u, Uhgın tinol əpenə-penə rəkis lan məmə kitəh okotol ilah.

İlah kəməhuva kətiəh e Kristo

¹¹ Tol lanəha, itəmah onəsotaluiən məmə nian nəmotair, kəni itəmah səniəmə nəuaniləuis rəha İsrəl. Kəni nətəm İsrəl nətəm kinəhgi-pən rəkis ilah, ilah kəmotəni məmə itəmah Nanihluə min mətəu-inu kəsəhgi-pəniən itəmah. Mətəu

1:17 Kol 1:9 † 1:18 Nati təuvir u tətəgəti e nəmiəgəhian itulən itəmah Uhgın əpəha e negəu e neai. 1:19 Kol 1:11 1:20 Sam 110:1; 2Kor 13:4; Kol 2:12 1:21 Kol 1:16; 2:10 1:22 Sam 8:6 1:23 Rom 12:5; EfəS 4:10,15; Kol 1:18 2:2 Kol 3:7; Tait 3:3 2:3 Kol 3:6 2:5 Kol 1:21; 2:13 2:6 Kol 2:12 2:9 1Kor 1:29-31; 2Tim 1:9 2:10 Tait 2:14

nati u, in nati kəti iətəm katol əmə e nipəti iətəmini, mətəu təsekian nikilah. ¹² Kəni onəsotaluian məmə e nian əha, itəmah nəmotəhtul isəu o Kristo, itəmah səniəmə nətəm Isrel əhruahru, mətəu itəmah Nanihlua min əmə, kəni nəniəskasikian min rəha nasiruian rəha Uhgın kəm nətəm Isrel aupən iətəm kəməlis ilah lan e Uhgın, ko təsuvaian məmə rəhatəmah. Nəmiəgəhian rəhatəmah e nəhue nitəni u in təmol lanəha məmə, itəmah nəmotəruu agin Uhgın, kəni rəhatəmah nuhuinian tikə agin məmə onəkəhuən məutəti itəmah Uhgın əpəha e negəu e neai. ¹³ Mətəu itəmah min u aupən nəmotan isəu o Uhgın, nəməhuva kətiəh itəmah Kristo İesu, kəni rəueiu nəməhuva pəhrian o Uhgın e nira Kristo.

¹⁴ Tol lanəha mətəu-inu Kristo pisin əmə təmələhu nəməlinuian, təməlis nəuaniləuis rəha Isrel mine Nanihlua min kəhuva kətiəh məmə ilah nətəm kətiəh min əmə. Aupən, Lou rəha nəuaniləuis min rəha Isrel təməuəri ilah mine Nanihlua min matol məmə ilah kautol tikimir, təhmen=pən əmə e nipəgləuəhtəniəkis kəti tətəuəri nətəmini əpəha e nitəuət kəti mine nətəmini əpəha e nitəuət kəti min. Mətəu Kristo təmirəuei nipəgləuəhtəni əha. ¹⁵ Təmol lanəha nian in təmimis e nigə kəməluu, kəni təmol məmə kitah okotəpəh nitəu-pəniən Lou min rəfin rəha nətəm Isrel məmə okotəhruahru e nəhmti Uhgın. Kristo təmol lanəha məmə in otol nətəm Isrel mine Nanihlua min kəhuva kətiəh lan. Kəni e nolian əha, in təmələhu nəməlinuian. ¹⁶ Kəni e nimisən rəhan e nigə kəməluu, Kristo təmos ilah kəhuva kətiəh, kəni mit ilah mohtəlig=pən o Uhgın, kəni mol rəhalah timəti tamis. ¹⁷ In təmuva mətəni pətiğəm nəməlinuian kəm təmah u aupən nəməutəti isəu o Uhgın, kəni mətəni pətiğəm nəməlinuian kəm timah u iəməutəti iuəkir o Uhgın. ¹⁸ Kəni rəueiu e nati nak iətəm Kristo təmol, kitah rəfin nətəm Isrel mine Nanihlua min, kotəhruu nuvaian o Təh Uhgın e Narmin Rəhan kətiəh əmə.

¹⁹ Kəni tol lanəha, səniəmə itəmah iapispis min uə nətəm ihluə, mətəu rəueiu itəmah natig min e negəu e neai itəmah

nətəm kəutəhatə e İesu, kəni itəmah nənəti Uhgın min. ²⁰ Kitah kotəhmen e nimə kəti rəha Uhgın iətəm nəhlki nimə in Kristo İesu, kəni aposil min mine iəni min, ilah nəhlmi nimə asoli min, ²¹⁻²² kəni Kristo tatilpin itəmah Nanihlua min e nimə əha təhmen e nəhlmi nimə min, kəni tatuvləkin nəhlmi nimə min rəfin məmə ilah okəhuva nimə əhruahru rəha nəfəkian kəm İərməniğ, iətəm Uhgın tətətiğ ikin e Narmin Rəhan.

3

Pol təməni pətiğəm nəlpəkəuian oneuən rəha Uhgın

¹ İəu Pol, iəməni pətiğəm nanusiən rəha Kristo İesu kəm təmah Nanihlua min, kəni kəməfa iəu e kaləpus ohni, kəni iətətiğ ikinu rəueiu.

² İtəmah nəkotəhruu rəkis məmə Uhgın təməfa uək asoli u kəm iəu məmə iəkəni pətiğəm nəuvirian rəhan kəm təmah.

³ Təhmen e nəghatian iətəm iəməte rəkis kəm təmah, iətəni məmə Uhgın pisin əmə təmol əpu nati oneuən rəhan kəm iəu. ⁴ Nian onəkotəfin nəghatian əha, kəni onəkotəhruu rəhak nəhruian e nipəti nəghatian rəha nəlpəkəuian oneuən rəha Uhgın e Kristo. ⁵ Uhgın təməsol əpuian nati u kəm nətəm aupən, mətəu rəueiu tinol əpu e Rəhan Narmin kəm rəhan min aposil min mine iəni min iətəm təmitəpin rəkis.

⁶ Nati oneuən əha məmə e nanusiən təuvir əmə, Nanihlua min, ilah min kəməhuva mətəhmen e nətəm Isrel o nosiən nəuvirian rəha Uhgın, kəni ilah kəməhuva kətiəh, kəni kautos pəti nəuvirian rəha Uhgın e nəniəskasikian rəhan e Kristo İesu.

⁷ E nəuvirian asoli iətəm Uhgın təməfa əpnəpin əmə kəm iəu e nəsanəniən asoli rəhan, in təməfa uək u rəha nəni pətiğəmin nanusiən təuvir əha. ⁸ Nati əpnəpin iəu ləhtəni agin e nətəmini rəfin rəha Uhgın, mətəu e nəuvirian rəhan, Uhgın təməfa uək u, məmə iəkəni pətiğəm kəm təmah u Nanihlua min, nəuvirian min rəha Kristo iətəm ko kitah kəsotəhruian ilah rəfin mətəu-inu ilah tēpət naunən tikə, ⁹ kəni iəkol əpu kəm nətəmini rəfin nolian iətəm Uhgın təmol rəhan nəlpəkəuian oneuən otuva miet pətiğəm. Uhgın u

2:12 Rom 9:4; Kol 1:21 2:13 Kol 1:20 2:14 1Kor 12:13 2:15 Kol 2:14 2:16 Sek 9:10; Kol 1:20,22 2:17
Aes 57:19 2:19 Efəs 3:6 2:20 1Kor 3:11 2:21-22 1Kor 3:16; 1Pitə 2:5 3:1 Fil 1:7,13 3:2 Kol 1:25
3:3 Efəs 1:9-10; Kol 1:26 3:6 Efəs 2:13,16-19 3:7 Kol 1:25 3:8 1Kor 15:9-10

təmol natimnati rəfin, in təmətəhluaig e nəlpəkauian əha nuvəh rəkis.

¹⁰ In təmol lanəha məmə rəueiu in otol pətigəm kəm iərmənig min mine nepətiən min əpəha e məgəuagəu rəhan neinatigian iətəm suaru rəhan tēpət tēpət. Kəni ilah okoteruh rəhan neinatigian nian okoteh niməfaki. ¹¹ Inu nəlpəkauian rəhan iətəm tətətig itulīn, kəni təmuva nīpəhrīanīən e Kristo İesu, İərmənig rəhatah. ¹² Kəni mətəu-inu e Kristo mine rəhatah nəhatətəiən lan, kitah kotəhrun nuvaian nian rəfin otəhtul e nəhmīti Uhgīn məsotəginian. ¹³ Tol lanəha, iəkətapuəh o təmah məmə sotolīən məmə nətəligian rəhatəmah teiuiəu e nəhməiən iətəm iətətig lan ikinu. İətətəu nəhməiən o təmah, kəni in otasiru e rəhatəmah nəmiəgəhian.

Nəfakian rəha Pol

¹⁴ Mətəu e natimnati min əha iətəm iəu iəməni rəkis, kəni iətasiulīn mətəfaki kəm Uhgīn Tətə, ¹⁵ iətəm in təmol nətəmini min rəfin e nəhue nītəni min mine əpəha e nəgəu e neai. ¹⁶ Nəsanəniən mine nolkeikeiən mine neinatigian rəha Uhgīn in tēpət təuvir tapirəkis, kəni iəkətapuəh o Uhgīn məmə Nərmīn Rəhan otol nikitəmah təsanən e nati təuvir min əha rəhan ¹⁷ məmə e nəhatətəiən rəhatəmah e Kristo, in otətig kətiəh e nikitəmah. Kəni iətəfaki min məmə nəmiəgəhian rəhatəmah oteuiəu mamnīm vivi e nolkeikeiən rəha Uhgīn ¹⁸ məmə itəmah nətəmi rəfin iətəm nəutəhatətə e Kristo, onəkoteh vivi nolkeikeiən asoli rəha Kristo iətəm naunūn tikə. In teiuiəu tapirəkis lokamnīm apin. In təri tapirəkis məhau min. Suaru rəhan taiu tapirəkis suaru rəha mitigar. In iahgin tapirəkis nəhue niftəni rəfin agin. ¹⁹ Nolkeikeiən əha rəha Kristo, ko kəsotəhrun rəfinian mətəu-inu in iahgin pik, mətəu iətəfaki məmə onəkotəhrun vivi nolkeikeiən əha məmə Uhgīn otəriəuəh e nəmiəgəhian rəhatəmah e noliən təuvir min rəfin rəhan.

²⁰ Kəni pəh kotəfəri nərgi Uhgīn! E nəsanəniən rəhan iətəm tatol uək e nəmiəgəhian rəhatah, in təhrun noliən natimnati tapirəkis agin natimnati rəfin iətəm nikitəh tətəhti uə kəutətapuəh ohni.

²¹ Pəh kitah niməfaki kotol kətiəh kitah

Kristo İesu mautəni-vivi Uhgīn nian rəfin matuvən matuvən əmə lanko naunūn tikə. İəuəh!

4

Kitah kətiəh e Kristo

¹ Uhgīn aru təmauin e təmah məmə itəmah nəkəhuva rəhan min nətəmini, kəni təmauin itəmah məmə nəkəutaliuək e nəmiəgəhian iətəm təhruahru agin. Tol lanəha, iəu Pol u iətətig e kaləpus o İərmənig, iəkətapuəh əskasik o təmah məmə onəkotətig e nəmiəgəhian təuvir kəti kəti tol lanəha. ² Otosiəhu aru itəmah e natimnati rəfin, kəni məhuva itəmah nətəmi mətig, kəni nətəligian rəhatəmah otəfəməh, kəni nian suah kəti otol nati kəti təsəhmenian e nəhmītəmah, kəni nikitəmah otəsaħmə uəhaian ohni e nolkeikeiən rəha Uhgīn.

³ Nərmīn Rəha Uhgīn təmuhapumin itəmah, tol lanəha onəkotalkut əskasik məmə nəkotətig kətiəh e nəməlinuian.

⁴ Kitah nīpətin kətiəh əmə, kəni Nərmīn Rəha Uhgīn kətiəh əmə, kəni itəmah nautəluə=pən əskasik rəhatəmah nətəligian e nati kətiəh əmə, nəuvirian iətəm Uhgīn təmauin e təmah ohni. ⁵ Kəni İərmənig kətiəh əmə, nəgətuənən kətiəh əmə, bəptais kətiəh əmə; ⁶ kəni kitah kəutəfaki kəm Uhgīn kətiəh əmə u in rəhatah rəfin Tətə. In tətərmənig rəfin e tah, kəni tatol rəhan uək e nəmiəgəhian rəfin rəhatah, kəni mətətig e nikitəh rəfin.

⁷ Mətəu Kristo təməuəri rəhan nəsanəniən kəm kitah rəfin agin kətiəh kətiəh o noliən uək pisin pisin min. ⁸ Tol lanəha, Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə, “Nian in təməri ilis agin, kəni miti pətigəm rəhan tikimir min iətəm təməhpəhu ilah.

Kəni təməfən nati təuvir kəm nətəmini.” ⁹ Eruh to nəghatīən əha məmə, “In təməri.” Nīpətin təni məmə, Kristo təmaupən meuiəu ləhtəni agin, ikinu e nəhue niftəni.

¹⁰ Suah u iətəm təmeuiəu=pa, in iətəmi kətiəh əmə iətəm in təməri min ilis agin mapirəkis neai məmə in otəriəuəh e ikin min rəfin. ¹¹ In iətəmi kətiəh əmə iətəm in təməfən nəsanəniən rəhan kəm nətəmini pisin pisin min məmə nəuvein okəhuva aposil min, nəuvein okəhuva iəni min, nəuvein okəhuva nətəmini rəha

nəni pətiğəmian nanusiən təuvir, nəuvein okəhuva pastə min mine nəgəṭun min.
¹² Kristo təmol lanəha məmə ilah okotasiru motol əpenə-penə e nətəməmi rəha niməfaki, kəni nətəməmi rəha niməfaki okotol uək rəha Uhgın məmə nipəti Kristo otəskasik, ¹³ mətəuərus kitah rəfin kəhuva motol kətiəh e nəhatətəiən rəhatəh, mine nəhruniən e Nəti Uhgın, kəni motepət məhuva motəhmen e Kristo iətəm in təhruahru agin.

¹⁴ Kəni kitah okotəpəh noliən min rəha kəlkələh min u nian rəfin kəutəuhlin rəhalah nətəligiən e nati kinotəhatətə rəkis lan, təhmen e kinu kəti iətəm naiəh tatos. Nətəligiən rəhatəmah tatol lanəha mətəu-inu suah kəti tətəgəṭun nati pisin, uə suah kəti min tatiuvi rəhatəmah nətəligiən e nəghatiən rəhan iətəm nikitəmah təhti məmə in təuvir, mətəu nipəhriənən, suah kəha tətəiua. ¹⁵ Mətəu kəpə, kitah okə-sotoliən lanəha. E nolkeikeiən, okotəni əmə nipəhriənən. Kəni e noliən əha, e natimnati rəfin iətəm kəutol, okotepət məhuva motəhmen e Kristo, iətəm in rəhn-kəpə niməfaki. ¹⁶ Kəni Kristo tatol məmə rəhan min nətəməmi kəhuva kətiəh, təhmen-pən əmə e nəuaniləuis min iətəm kəutlipin nipəti iətəməmi. Nian nəuəli-nəuəli nipətin kəutol vivi uək əhruahru rəhalah e nolkeikeiən, mol nipətin tatepət mətəskasik.

Noliən vi rəha iəfaki min

¹⁷ E nərgi lərmənig iətəni əskasik kəm təmah məmə onəsohtəu-pən minian noliən rəha nətəmi min u kəsotənən nipəhriənən e Uhgın. Nətəligiən rəhalah tol nati əpnəpin lan. ¹⁸ Nəhruniən rəhalah tətən əmə əpəha tapinəpu ikin, kəni mautan isəu o nəmiəgəhiən iətəm Uhgın tətəfa mətəu-inu rəhn-kəpə lah tiəkis kəni kəsotolkeikeiən məmə okotəhrun Uhgın, kəni kinotəruu nati. ¹⁹ Kəni məsotəulisən e rəhalah noliən tərəh min, kəni minotəgəhan e noliən tərəh min kəutarmənig e nəmiəgəhiən rəhalah, təhmen e nitəuiən nipətin, mine noliən min lanəha. Kəni nian rəfin kəutolkeikei min məmə okotol təhmin min.

²⁰ ! Mətəu nian kəmotəgəṭun itəmah e Kristo, nəgəṭuniən əha in tol pisin agin

e inəhal! ²¹ Kəmotəgəṭun itəmah e noliən rəha Kristo, kəni itəmah rəhan min, kəni kəgəṭun itəmah e nipəhriənən iətəm tətətig lan. ²² Kəni kəmotəgəṭun itəmah məmə onəkotəhlman e rəhatəmah noliən əuas min u kotərəh, təhmen e nati pien kəti. Kəni motəpəh nətəligiən əuas min u kotərəh. Nolkeikeiən tərəh min mine neiuə min koatərakın noliən min mine nətəligiən min. ²³ Nəmiəgəhiən mine nətəligiən rəhatəmah otəkeikei muva məuvir vivi min. ²⁴ Kəni itəmah onəkotəkeikei məhuva nətəməmi vi min e noliən min mine nətəligiən min rəhatəmah, iətəm Uhgın təmol məmə okotəhmen lan, inu noliən min iətəm nikin tətəgiən lan, mine noliən min əhruahru pəhriən.

²⁵ Tol lanəha, itəmah rəfin nəkotəkeikei motəpəh noliən rəha neiuəiən, mətəu nəkotəni nipəhriənən kəm təmah min, mətəu-inu kitah nəuəli-nəuəli nipəti Kristo. ²⁶ Nian nikim tətəhmə, solian noliən tərəh, kəni alu uəhai əmə məsoliən niəməha tətətig lam mətəuərus mitigar tuvən miuvig, ²⁷ kəni məsəfəniən nəua niməhan kəti kəm Setən. ²⁸ Iətəm tətəkləh otəkeikei məhlan e noliən əha, mətəu in aru otəkeikei mol uək kəti e nəhlmin məmə otos məni nəuvein iətəm təhrun nəfəniən nasiruən kəm ianrah min.

²⁹ Səniən nəghatiən tərəh e nohlmin, mətəu əni əmə nati təuvir iətəm otasiru e nətəməmi nian kotaliuk e suaru pisin pisin min, məmə nəghatiən min əha otasiru e lah. ³⁰ Sotoliən Narmin Rəha Uhgın tətəu nəhməiən o noliən rəhatəmah, mətəu-inu in nəmtətiən rəhatəmah məmə itəmah rəha Uhgın, kəni in otos rəkis itəmah e noliən tərəh min e nian rəha nosmiəgəhiən. ³¹ Kəni ərəki rəfin e natimnati min u: nəhməiən e nikitəmah iətəm tətətig tətəvəh o nati kəti tərəh iətəmi təmol e təmah; kəni ərəki min e noliən niəməha; mine noliən rəha nəni rahien nətəməmi; mine noliən rəha nikitəmah mine nohlitəmah tititəpəh pik təhmen e kaluəluə; mine noliən rəha norgəhiən; mine noliən min rəfin iətəm okotol nərahien kəm nətəməmi. ³² Mətəu otəuvir o təmah min, kəni motol nikitəmah timətmətiğ o təmah min. Kəni nəmə itəmah kəti otol nati tərəh kəti kəm təmah

kəti min, kəni otalu əmə lan, təhmen=pən əmə mərə Uhgın təmalu e rəhatəmah noliən tərəh min mətəu-inu Kristo təmimis o təfagə tərəh min rəhatəmah.

5

Nəmiəgəhiən e nəhagəhəgiən

¹ Tol lanəha, otalkut əskasik məmə onəkotisikəuvin Uhgın mətəu-inu itəmah nənəti Uhgın min iətəm in tolkeikei pik itəmah. ² Kəni otaskəlim əskasik noliən rəha nolkeikeiən, təhmen əmə mərə Kristo təmolkeikei itah lan kəni muva mimis o tah, kəni nimisiən rəhan təhmen e sakrifais kəti iətəm kəmuven e nigəm nəmiəvi nəhnigəm təuvir iətəm kətəfən kəm Uhgın mol nikin tagiən lan.*

³ Mətəu-inu itəmah nətəmini rəha Uhgın iətəm nəkotəhruahru, kəni itəmah onəsotol aginiən noliən nati kəti məmə okəni rah itəmah ohni. İatəni noliən tərəh min təhmen e nipətan mine nəman mine, kətit oneuən ilah min; mine noliən tərəh rəfin iətəm tol naulisiən o nəniən; mine nətəmini min u nəvərəs min. ⁴ Kəni təsəvirin məmə nəkotəni nəghatiən iətəm taulis o nəniən, uə nəghatiən əlməli min, uə nəuvsaniən tərəh, uə nəpəuəniən. Təsəhruahruən məmə nəkotəni nəghatiən tərəh min əha. Mətəu otəni nəghatiən təuvir min kəm Uhgın, məmə nikitəmah tagiən o natimnati iətəm in təmol o təmah. ⁵ Kəni nəkotəkeikei motəhrun nati u məmə, nətəmini nətəm kəutəhtəu nipətan, uə nətəmini nətəm kəutol noliən tərəh iətəm tol naulisiən o nəniən, uə nətəm kəutaumis, ilah min əha ko kəsəhuvəniən e negəu rəha Kristo mine Uhgın, (nətəm kəutaumis kotəhmen e nətəmini kəutəfəki kəm narmi nati min, rəhalah nautə in uhgın rəhalah).

⁶ Sotəgəhaniən məmə suah kəti otiuvi=pən itəmah e nəghatiən eiue min rəhan u nipəhriən lan tikə. Mətəu-inu o noliən tərəh min əha, Uhgın nikin otərəh kəni tol nalpiniən kəm nətəmini iətəm kəutəhti nəuiən. ⁷ Tol lanəha, nəsəhuvəniən motan pəti itəmah min ilah motol noliən tərəh min iətəm kəutol.

⁸ Nian kəti əupən, napinəpuəniən təmatərmənig e təmah, mətəu rəueiu itəmah

ninəhuva o Kristo kəni nəhagəhəgiən tinətarməniğ e təmah. Tol lanəha, otəni təhmen e nətəmi rəha nəhagəhəgiən, ⁹ mətəu-inu nəhagəhəgiən e nəmiəgəhiən rəhatəmah tətəuə e nəuviriən, mine nəhruahruəni, mine nipəhriəniən. ¹⁰ Kəni otalkut məmə onəkotəsəl motəhrun noliən min iətəm okotol Uhgın nikin tagiən lan. ¹¹ Sotohtəu-pəniən nətəmini rəha napinəpuəniən motol noliən tərəh min itəmah min ilah. Nati təuvir min e noliən min əha tikə. Mətəu otəmkə=pə noliən min əha e nəhagəhəgiən, kəni nətəmini okotun məmə noliən min əha kotərəh. ¹² Noliən oneuən min rəha nətəmi u nətəm kəutəhti nəuiə Uhgın, ilah noliən min rəha naulisiən, kəni naulisiən əsoli o nəni pətiğəmiən noliən min əha. ¹³ Mətəu natimnati rəfin iətəm kəhuva e nəhagəhəgiən, nətəmini koteruh vivi məmə ilah kotəhro lanu. ¹⁴ Tol lanəha mətəu-inu nian nəhagəhəgiən tətəsiəgəpən nati kəti, kəni nətəmini kəuteruh əhruahru. O nati u kətəni məmə, "İtəmah u nəutəpili, otair-tə, otəmiəgəh e nimisiən, pəh Kristo otəsiəgəpən itəmah."

¹⁵ Kəni əutətuə vivi itəmah o rəhatəmah noliən min, məsotətiğəni məmə nətəm kəutəlməli mine, mətəu nəkotətiğ e neinatigəni, ¹⁶ kəni nian rəfin okəmə nəkotəruə suaru o noliən nəuviriən kəti, autol, mətəu-inu rəueiu kəutətiğ e nian rəha nərahən tēpət. ¹⁷ Kəni tol lanəha, sotəlməliən-tə, mətəu otəkeikei motalkut məmə onəkotəhrun nati nak iətəm lərmənig tolkeikei. ¹⁸ Sotəpisiən e wain mətəu-inu otiuvi=pən itəmah e nalməliən, mətəu təuvir məmə nəmiəgəhiən rəhatəmah otəriəuəh əmə e Narmin Rəha Uhgın. ¹⁹ Otəghati kəm təmah min e nəpuən min e Nəuəuə rəha Nəpuən, mine nəpuən min rəha niməfəki, mine nəpuən min iətəm tatsipən e Narmin Rəha Uhgın. Otəni, kəni otəni nəpuən min e nikitəmah kəm lərmənig, ²⁰ kəni nəkotəkeikei məutəni kəm Tətə Uhgın məmə nikitəmah tagiən o natimnati rəfin, kəni otəni e nərgi lərmənig İesu Kristo.

Noliən rəha nətəm kəmotol marit

4:32 Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13 5:1 Mat 5:48
"sakrifais." 5:2 Eks 29:18; Hip 10:10 5:5 1Kor 6:9-10; Kol 3:5 5:6 Rom 1:18; Kol 2:4,8 5:8 Jon 12:36;
Efəs 2:13; Kol 1:13; 1Pitə 2:9 5:13 Jon 3:20-21 5:14 Aes 26:19; Rom 13:11 5:16 Kol 4:5 5:18 Luk
21:34 5:19 Kol 3:16 5:20 Kol 3:17

* 5:2 Uvən meruh e tiksiniəri nəghatiən u

²¹ Nian itəmah kəti tətəghati, so-taskəlimiən e rəhatəmah əmə nətəligiən, mətəu otətəlig-to e nəghatiən rəhan, kəni motol mətəu-inu nəkotisiəi Kristo.

²² Itəmah nıpətan nətəm nınotol rəkis marit, otətəlig kəni motol nəghatiən rəha nəman min rəhatəmah təhmen məmə nau-tol kəm lərmənig. ²³ Otol lanəha mətəu-inu iərman in tarmənig e rəhan pətan təhmen e Kristo in tarmənig e niməfaki u nıpətin, kəni in rəhan İosmiəgəh. ²⁴ Niməfaki tətətəlig lan kəni matol nəghatiən rəha Kristo, kəni təhmen-əhmen əmə, nıpətan nətəm kinotol rəkis marit okotəkeikei mautətəlig lan kəni motol nəghatiən rəha rəhalah min nəman e natimnati rəfin.

²⁵ Kəni itəmah nəman nətəm nınotol rəkis marit, otolkeikei rəhatəmah nıpətan təhmen əmə məmə Kristo təmolkeikei niməfaki, kəni məfən rəhan nəmiəgəhiən ohni. ²⁶ Təmol lanəha məmə in otol niməfaki otəhruahru, kəni təmeikuas lan e nəghatiən rəha Uhgın, təhmen e nəhu təteikuas e nətəmini. ²⁷ Təmol min lanəha məmə Kristo təhrun nosiən rəhan niməfaki muva ohni, kəni niməfaki u təhruahru vivi, kəni kəseh-pəniən noliən tərəh kəti lan, kəni in təuvir məhəgəhag. Niməfaki əha in təhmen e pətan kəti iətəm kəmol=pən malə-malə kəm in məmə otol marit, kəni nati kəti tikə e nıpətin iətəm təsəhruahruən.

²⁸ Kəni təhmen əmə lanəha, nəman okotəkeikei motolkeikei rəhalah nıpətan min təhmen məmə kautolkeikei aru əmə nıpətilah. İətəmi u in tolkeikei pik rəhan pətan, tolkeikei aru in. ²⁹ Otətəlig-to, iətəmi kəti tikə iətəm tətəməki aru e nıpətin, mətəu in tətəugin vivi kəni materuh vivi, təhmen əmə məmə Kristo tatol kəm niməfaki, ³⁰ mətəu-inu kitah nəuəvətin nıpətin. ³¹ Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Kəni o nati əha, suah kəti otiet rəkis e rəhan tatə mine məmə, kəni mol kətiəh ilau rəhan pətan, kəni ilau okiəuva matuol kətiəh e nıpətilau mine nəmiəgəhiən rəhalau.” ³² Nəghatiən əha in nəghatiən təuvir kəti iətəm təfigəm, kəni nıpətin tətəhluaig. Mətəu iətəni məmə in nəghatiən əuhlin kəti məmə

Kristo mine niməfaki, ilau kətiəh. ³³ Mətəu nəghatiən əha tətəva min o təmah. Kəni itəmah nəman kətiəh kətiəh onəkotolkeikei rəhatəmah nıpətan min təhmen e nau-tolkeikei aru min itəmah. Kəni nıpətan, nəkotəkeikei motisiəi rəhatəmah nəman.

6

Noliən rəha kəlkələh min mine tatə mine məmə

¹ İtəmah kəlkələh min. Otol nəuia tatə min mine məmə min rəhatəmah mətəu-inu itəmah rəha lərmənig, kəni noliən u in təhruahru məmə itəmah onəkotol.

² Nəghatiən kəti e Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Otəfən nisiaiən kəm rəhatəmah tatə mine məmə.” Nian Uhgın təməni lou u, məfən nəniəskasikien tatig lan. Kəni lou u, təmaupən miet e lah iətəm nəniəskasikien tətətig e lah.*

³ Nəmə nəkotol lou əha, nəniəskasikien əha tətəni lanəha məmə, “natimnati min e nəmiəgəhiən rəhatəmah otaiu təuvir, kəni natigien rəhatəmah e nəhue niftəni u otəfəməh.”

⁴ Tatə min. Sotoliən təskasik e nenətiəmah min məmə otol nikilah təpəu mahmə, mətəu oteh vivi ilah, motəgəu ilah e noliən rəhalah kəni motəgətun ilah e suaru rəha lərmənig.

Noliən rəha slef min mine rəhalah iətəmi asoli min

⁵ Slef min. Onəkotol nəuia nətəmi asoli min rəhatəmah e nəhue niftəni u, onəkotol e nisiaiən, mine nəginien, kəni onəkotol e nikitəmah pəhriənien təhmen əmə məmə rəhatəmah iətəmi asoli in Kristo.

⁶ Kəni onəkotol nəuialah, mətəu səniəmə nian əmə iətəm ilah kauteruh itəmah lan məmə nikilah otəgin o təmah. Mətəu onəkotol nəuialah təhmen məmə itəmah slef min rəha Kristo, kəni mautol noliən min iətəm Uhgın tolkeikei e nikitəmah pəhriən. ⁷ Onəkotol rəhatəmah uək e nikitəmah rəfin, təhmen-pətan əmə lərmənig in rəhatəmah iətəmi asoli, səniəmə iətəmini kəti əmə in rəhatəmah iətəmi asoli, ⁸ mətəu-inu nəkotəhrun məmə lərmənig otəfina

5:31 Jen 2:24; Mat 19:5 6:1 Kol 3:20 * 6:2 Uhgın təməfən lou tepət, kəni nəuvein nəniəskasikien tikə e lah. Mətəu nian təməni lou u, məfən nəniəskasikien tatig lan. Uərisig e lou u, təməni lou min nəuvein iətəm nəniəskasikien tətətig e lah. Mətəu lou u, təmaupən miet e lah iətəm nəniəskasikien tətətig e lah. 6:3 Dut 5:16 6:4 Sam 78:4; Prov 22:6; Kol 3:21 6:5 Kol 3:22-23; Tait 2:9-10; 1Pitə 2:18 6:8 2Kor 5:10; Kol 3:24-25

nətauəiən kəm nətəmini ərəfin e nati təu-
vir min iətəm kəmotol, nati əpnəpin nəmə
in slef uə in iətəmi əpnəpin əmə kəti.

⁹ Kəni itəmah nətəmi asoli min.
Onəkoteh vivi min əmə rəhatəmah slef min
lanəha. Məsotəghati əskasikiən kəm lah
məmə ilah okotol nəuiatəmah, mətəu-inu
nəkotəhrun məmə iətəmi asoli rəhatəmah
min ilah kətiəh əmə əpəha e negəu e neai,
kəni in tatol təhmen-əhmen əmə kəm
nətəmini rəfin.

Nuvənien e natimnati
rəha Ughin o nəluəginien

¹⁰ Naunun nəghatien rəhak tol lanu.
Otəhtul əskasik e lərməniğ mine rəhan
nəsanəniən asoli. ¹¹ Əhuvən e natimnati
rəfin rəha Ughin o nəluəginien məmə
nəkotəhrun nosien nəhtulien rəhatəmah
nian Setən tatol nəlpəkəuiən eiue o no-
hiən itəmah. ¹² İtəni lanu mətəu kitah kə-
sotəluəginien kitah nətəmini rəha niftəni,
mətəu kəutəluəgin kitah nati pisin iətəm
kəsotəfuiən, inəha lərməniğ min, mine
nepətiən min, mine nati iətəm kotəsanən
e nərahien rəha napinəpuien rəueiu e
niftəni, mine lərmis min mine narmin min
e nimagəuagəu. ¹³ Tol lanəha, əhuvən e
natimnati rəfin rəha Ughin o nəluəginien
məmə nian nərahien iətəm Setən tatol
otuva, nəkotəhrun nəluəginien o nərahien
əha, kəni nian nəmotol əpenə-penə rəfin o
nəluəginien, nəkotəhrun nosien nəhtulien
rəhatəmah.

¹⁴ !Kəni, otol əpenə-penə! Nian nəkotəh-
tul əskasik o nəluəginien, rəhatəmah na-
timnati rəha nəluəginien tol lanu:

Otaskəlim əskasik nəghatien pəhriən,
inu təhmen e kətəuti iətəm nəmotəlis
nəlugitəmah lan.

Otol noliən rəhatəmah otəhruahru e
nəhmti Ughin e nəhatətəiən, inu təhmen e
aiən iətəm tatol pəsəg e mankilahatəmi.

¹⁵ Otol rəhatəmah nətəligiən təskasik e
nanusiən təuəvir rəha nəməlinuəiən, inu təh-
men e put əskasik iətəm tətəsiu e təmah o
nəhtul əskasikiən.

¹⁶ Kəni mine, nati kəti min, otəhatətə
əskasik e Ughin, inu təhmen e sil u in timpə
asoli kəti iətəm təhrun nəuiəpisiən nifəgə
rəha Setən iətəm tatuəu.

¹⁷ Otəni niphəriənien məmə Ughin tə-
mosmiəgəh itəmah. Inu təhmen məmə
natuəvən e kəfəfau əskasik kəmol e aiən
iətəm tətəhtərain rəhn-kəpə təmi.

Otəhrun vivi Nauəuə Rəha Ughin, inu
təhmen məmə natos e nau rəha nəlu-
əginien iətəm Narmin Rəha Ughin tətəfiənə
kəm təmah.

¹⁸ Kəni otəgəhan=pən məmə Narmin Rəha
Ughin otit itəmah e rəhatəmah nəghatien
kəm Ughin e nian rəfin, kəni otəghati kəm
Ughin e nəfakiən e noliən pisin pisin min
mine nətapuəhiən min. Tol lanu, otəsal
vivi, kəni mətəfaki nian rəfin o iəfaki min
rəfin.

¹⁹ Kəni otəfaki min ohniəu məmə nian
rəfin iətəghati, kəni Ughin otəfa nəghatien
kəm iəu, məmə iəkəni pətiğəm e nikiən
əsanən rəfin rəhak nati oneuən rəha nəniən
təuəvir iətəm Ughin təmol əpu kəm tah.

²⁰ Kəni rəueiu, iəu iəni əhruin rəha İesu
Kristo, mətəu iətətiğ əmə e kaləpus kəməlis
iəu e sen u aiən, mətəu-inu iətəni pətiğəm
nəniən təuəvir əha. İəkəkeiki mənə pətiğəm
nəniən təuəvir əha məsəginien. Kəni otəfaki
ohniəu məmə iəkol lanu.

Naunun nəghatien rəha Pol

²¹⁻²² İəu iəkolkeiki məmə itəmah
nəkotətəu nəniən rəhak, kəni tol lanəha,
iəkəhli=pinə Tikikəs tuvna. In piatah
keiki kəti iətəm tətəiəu əskasik o uək rəha
lərməniğ ikinu. In otəni pətiğəm nəniən
rəhatiməh kəm təmah məmə iəu iətəhrtətiğ
lanu, kəni nəniən əha otəfəri nətəligiən
rəhatəmah.

²³ Pəh Ughin Tatə mine lərməniğ
İesu Kristo okuəfiənə nəməlinuəiən, mine
nolkeikiən, mine nəhatətəiən. ²⁴ Pəh
Ughin otətuati e nəuəviriən rəhan kəm
nətəmini rəfin iətəm kətolkeiki rəhatəh
lərməniğ İesu Kristo e nolkeikiən iətəm
naunun tikə.

Filipai

Nauuəa iətəm Pol tətətei tuvən kəm
nəfaki min ikin Filipai

Nəghatən əkuəkir rəha nauuəa u Filipai

? Pəh tətətei nauuəa u? Aposil Pol
tətətei nauuəa u.

? Tətətei tatuvən kəm pəh? Tətətei
tatuvən kəm niməfaki əpəha Filipai.

? Natigən təhro lanu nian tətətei?
Nətəm Isrel, kəməhgi=pən ilah, mətəu
Nanihlua* min tepət, kəməsəhgi-pənən
ilah. Pol in təmem niməfaki əpəha Filipai
e rəhan naliuəkian iətəm tatol keiu lan.
Əpəha e niməfaki əpəha Filipai, nətəm Is-
rel mine Nanihlua min kəutəfaki pəti, nati
ənpapin Nanihlua min tepət, kəməsəhgi-
pənən ilah. Mətəu e nian əha, nəgətu
eiua min nəuvein kəməhuva motəni məmə
okəkeiki kəhgi=pən ilah, kəni nəmə kəso-
tolian, Uhgın otasosmiəgəhian ilah.

? Tətətei nauuəa u o nak? 1. Nian Pol
təmətatig e kaləpus əpəha Rom, nətəmi
rəha niməfaki əpəha Filipai, kəmotahli=pən
Epafrotaetəs məmə otəmki məni nəuvein
muvən kəm in. Niməfaki əha inəha, əpəha
Filipai in təmaupən mahli=pən məni kəm
Pol. Pol tətətei nauuəa u məmə otəni
tagkiu o niməfaki əpəha Filipai o natimnati
iətəm kəmotahli=pən kəm in. 2. E nauuəa
u, Pol təmahtipəsig e nəgətu eiua min
u kəutəni məmə Nanihlua min okəkeiki
kəhgi=pən ilah məmə Uhgın təhrun nos-
miəgəhian ilah. 3. Pol tolkeiki məmə
otəfəri nətəligian rəhalah, kəni mən=pən
kəm lah məmə suaru kətiəh əmə məmə
okotagian lan. Iesu Kristo pisin əmə təhrun
nolien nikilah tagian, nati ənpapin məmə
kəutatig e nian təuvir uə nian iəkis min.

Pol tətəni təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, mine Timoti, slef mil rəha Kristo
İesu, iəutəni təuvir kəm təmah rəfin nətəm
kəutəfaki kəm Kristo İesu əpəha Filipai,
mine nətəmi asoli rəha niməfaki, mine
dikon min.

² Pəh Uhgın u Tatə rəhatah, mine İər-
mənig İesu Kristo, otətuati e nəuvirən
mine nəməlinuian kəm təmah.

Pol tətəfaki o nətəm Filipai

³ İəkolkeiki məmə iəkəni kəm təmah
məmə nian min rəfin iətəm nikik tətəhti
itəmah, iətəni kəm rəhak Uhgın məmə
nikik tagian o təmah. ⁴ Kəni nian rəfin
e rəhak rəfin nəfakian o təmah rəfin,
iətəfaki əmə e nəgəniən, ⁵ mətəu inko
rəhatəmah nasiruiən lak e uək rəha
nəni pətigəmian nanusian təuvir, e nə-
tuəiniən, nian nəmotəhatətə e nanusian
təuvir, mətəuarus=pa u rəueiu. ⁶ Tol
lanəha iəkəhrun vivi məmə Uhgın iətəm
təmətuəuin uək təuvir e nəmiəgəhian
rəhatəmah, in otəkeiki matol lanəha, kəni
otəpanol nanun lan e nian Kristo İesu
otitəlig=pa min.

⁷ Nian rəfin, iəkolkeiki pik itəmah, kəni
iəkəkeiki mətəu nəgəniən lanu mətəu-
inko Uhgın təməfa rəhan nəuvirən nian
təməfa uək u kəm təh. E nian iəmə-
tatig e kaləpus, mine nian iəmətan əmə
mətəhtul pətigəm o nanusian təuvir məmə
in nipəhriən, mətəu itəmah nəmotasiru
lak. ⁸ Uhgın təhrun məmə iətəni pəhriən
məmə iəkolkeiki məmə iəkeruh itəmah,
mətəu-inu iəkolkeiki pik itəmah təhmen
əmə məmə İesu Kristo tolkeiki itəmah.

⁹ Kəni inu rəhak nəfakian məmə
rəhatəmah nolkeikeian otevia təhmin min
e nəhrunian nati mine neinatigian rəfin
¹⁰ məmə itəmah onəkotəhrun neruhian
nati nak u in təuvir pik agin, kəni məmə
onəkotəhrurahi vivi, kəsəruh-pənən nati
tərah kəti e təmah rəueiu mətəuarus
nian iətəm Kristo otuva min lan. ¹¹ Pəh
rəhatəmah nəmiəgəhian otəuə e nəuan
nəuvirən mine nəhrurahi iətəm İesu
Kristo tatol e nəmiəgəhian rəhatəmah, o
nəni-vivian mine nəfərian nərgi Uhgın.

Nian Pol əpəha e kaləpus, nətəmi kə-
motəu nanusian təuvir

¹² İəu min nəuvein, iəkolkeiki məmə
onəkotəhrun məmə nati ənpapin nah-
məian u kəmol lak, mətəu təmasiru pik
o nəni pətigəmian nanusian təuvir kəm
nətəmi tepət, ¹³ mətəu-inu tol lanəha,
soldiə min iətəm kəutol kat o nimə rəha
Sisə, mine nətəmi pisin pisin min tepət,
kinotəhrun rəkis məmə iəu iətatig e kalə-
pus mətəu iəu iəluək rəha Kristo. ¹⁴ Kəni
rəhak natigian e kaləpus təmol məmə iəkə-
faki min iuəkir ilah rəfin kəmotəhatətə
əskasik təhmin min e İərmənig, kəni ma-
tol nətəligian rəhalah təskasik o nəni

* : Nanihlua, İanihlua — Afin-to e tiksınəri.

pätigämian naghätian rähä Ughin mä-sotäginian.

¹⁵ Nipährrianian, näuvein kämotäni pätigäm nanusian täuvir rähä Kristo mätäu-inu käutetet iäu käni motolkeikei mämä okotepät lak. Mätäu näuvein käutäni pätigäm ämä nanusian täuvir rähä Kristo e näteligian ähruahru. ¹⁶ Nätämi min u näteligian rähalah tähruahru ämä, ilah käutäni pätigäm nanusian täuvir mätäu-inu kotalkeikei iäu, käni motährun mämä Ughin tämälähu=pän iäu ikinu e kaläpus mämä iatähtul pätigäm o nanusian täuvir mämä in nipährrianian. ¹⁷ Mätäu näuvein iätäm käutetet iäu, käsotäni pätigämian Kristo e nikilah pährian, mätäu kautol ämä mätäu-inu kotalkeikei mämä okäfäri aru ilah, käni nikilah tähti mämä okotal narahian käm iäu räueiu, nian iätätig e kaläpus. ¹⁸ Mätäu nati äha, in nati äpnäpin ämä. Nämä kautol e nikilah pährian uä kəpə, mätäu nati asoli mämä käutäni pätigäm nanusian täuvir rähä Kristo, käni inu tatol nikik tätagian.

¹⁹ Pährrian, käni nikik otagian min mätäu iäkährun mämä e năua năfakian rähätämah, mine nasiruian rähä Narmin rähä Iesu Kristo, in otämiägäh iäu e narahian u, ²⁰ tähmen ämä mämä iäkährun vivi käni matälähu=pän rähak näteligian mämä Ughin otäsegahanian mämä oiäkol nati käti iätäm otol aulis iäu e nähmti Ughin, käni iäkährun mä iäu oiäsəginian o năni pätigämian nanusian täuvir rähä Kristo. Mätäu räueiu mine nian min rəfin, nikik täskasik mämä, nămä iatämiägäh uä iäkimis, mätäu iatisiai Kristo e nămiägähian rähak.

²¹ Tol lanäha mätäu-inu nămiägähian rähak in Kristo ämä, käni nămä iäkimis, in nati täuvir tapiräkis. ²² Okämä iätämiägäh ähanäh, in täuvir o nolian uäk näuветin min rähä Ughin e nähue nitäni. ?Käni iäkitäpin iätäm pähruvən? !läkaruru! ²³ Räueiu äha suaru keiu kätuämähli aupən lak, mätäu iäkolkeikei ilau päti. Iäkolkeikei pik mämä iäkəpəh natigian u ikinu muvən meruh Kristo iätäm in täuvir agin mapiräkis natigian u ikinu. ²⁴ Käni iäkafu mämä iäkəkeikei matämiägäh e nähue nitäni u o nasiruian e tämah. ²⁵ Käni mätäu-inu iäkährun mämä inu in nipährrianian, käni iäkährun mämä oiäkəmiägäh o nasiruian

e tämah mämä nähätätäian rähätämah oteviä, käni onəkotagian e nähätätäian rähätämah. ²⁶ Käni e nolian äha, nian iäkuva min meruh itamah, nikitämah otagian näkotäni-vivi Kristo Iesu, mätäu-inu iäu iämitəlig=pa min o tämah.

Nähtulian äskasik

²⁷ Käni nati asoli, itamah onəkotəkeikei motol mämä nolian min rəfin e nămiägähian rähätämah okotəfən nisäian käm nanusian täuvir rähä Iesu Kristo. Käni nati äpnäpin nămä iäkuvnə uä iäsuvnəian, päh oiäkətau mämä näutalkut äskasik e näteligian kätiah ämä, käni mämä itamah rəfin, itamah näutalkut e näteligian kätiah ämä o nähtul äskasikian o nanusian täuvir, ²⁸ käni mämä näsotəginian e rähätämah min tikimir. Inu nämtätian pährian käti o lah mämä Ughin otəräkin ilah, mätäu in otosmiägäh itamah. Ughin otol natimnati min äha rəfin. ²⁹ Otol lanäha mätäu-inu in tämegəhan mämä onəkotəhatətə e Kristo, käni nati käti min, mämä onəkotos min nahmäian ohni. ³⁰ Kitah rəfin, narahian ähmen ämä tatos itah, iätäm itamah nämoteruh e rähak nămiägähian aupən, käni räueiu näutətau mämä iätätig ähanäh lan.

2

Kotəkeikei mäutohtəupən suaru rähä Iesu Kristo

¹ ? Nikitämah täskasik e Kristo mätäu-inu nautol kätiah itamah min, uä kəpə? !äuah! ? Näutətau täuvir e nolkeikeian rəhan, uä kəpə? !äuah! ? Mətauilim itamah Narmin Rähä Ughin, uä kəpə? !äuah! ? Mautol täuvir käm tämah min käni mäutasəkähruin pik itamah min, uä kəpə? !äuah! ² Täuvir, päh näteligian rähätämah tuva matol kätiah; käni motolkeikei itamah min; käni mautol päti uäk e näteligian kätiah mine nikin täuvir. Konu, nămä nautol natimnati min äha, in otol nikik tagian pik agin. ³ E nolian kätiah ämä, sotolian nati mämä itamah näkotəuvir motapiräkis itamah min näuvein, käni sotolian nati käti mämä näkotəfäri aru itamah lan. Mätäu otosiahu aru itamah, käni otətəlig pik e tämah min näuvein tapiräkis itamah ämä. ⁴ Käni otasiru e tämah min e nămiägähian rähätämah. Täsäuvirian mämä suah käti tateh aru ämä rəhan nămiägähian.

⁵ Rəhatəmah nətəligiən otəkeikei məhmen e nətəligiən rəha Kristo İesu iətəm tol lanu lan: “Kristo in təhmen əmə e Uhgın mətəu in təməsalkutiən məmə in otaskəlim nepətiən rəha Uhgın,

⁷ mətəu təməpəh rəhan nepətiən, kəni təmuva məhmen e ioluək əmə kəti, kəni təməir e nəhue niftəni muva iətəmini əmə kəti.

⁸ Kəni nian in iətəmi kəti, niptəti təhmen əmə e təh, in təməsiahu aru in, mol nəuia Tətə Uhgın e natimnati rəfin muva mətəuarus mimis. Kəni kəmol aulis in e nimisiən e nigikəməluau.

⁹ Mətəu-inu təmol lanəha, Uhgın təmləfəri agin in, kəni məfən nərgin kəm in iətəm tapirəkis nərgin min rəfin,

¹⁰ məmə e nərgi İesu, natimnati rəfin iətəm kəutəmiəgəh ikin min rəfin e neai, mine nəhue niftəni, mine niki niftəni ləhtəni u ikin nətəmi kəməhmis ikin, okotasiəulin motəfən nisiaiən kəm in,

¹¹ kəni ilah rəfin okotəni pətigəm məmə İesu Kristo in İərməniğ. Kəni noliən əha tətəfən nisiaiən kəm Tətə Uhgın.

İtəmah nəkotəhmen e nəhəgəhəgiən

¹² Rəhak nətəmini min iətəm iəkolkeikei pik, nian kitəh kəməutan, itəmah nəməutol nəuiək nian min rəfin. Kəni rəueiu, mətəu-inu iətətiğ isəu o təmah, itəmah aru nəkotəkeikei məutəlkut pik təhmin məmə nəkotol nəuiək e natimnati min u: mətəu-inu ninotəhrun rəkis noliən əha rəha Kristo, otəlkut əskasik o nitəu-pəniən suaru rəha nosmiəgəhiən. Otətu=pən suaru əha e nəhmte Uhgın motəmərumin motəgin.

¹³ Kəni otətu=pən suaru əha mətəu Uhgın tatol uək e nəmiəgəhiən rəhatəmah məmə onəkotolkeikei məmə nəkotol nəuiən, kəni tətəfinə nəsanəniən kəm təmah məmə onəkotol pəhriən nəuiən.

¹⁴ E natimnati rəfin iətəm nautol, sətəgəhti-əghatiən ohni, kəni məsotərgəhuiən itəmah min ohni ¹⁵ məmə nəmiəgəhiən rəhatəmah otəhruahru vivi, kəni kəseh-pəniən nərahien kəti lan, kəni

itəmah nənəti Uhgın nətəm noliən ekəu-ekəu tikə e təmah, nian nəutətiğ e nəlugi nətəm kotəkəu-ekəu, iəpinəpu min. Kəni itəmah nəkotəgəhəg təhmen e məhəu min e nəhue niftəni, ¹⁶ nəutəskəlim vivi nəghatiən e nəmiəgəhiən. Kəni otol natimnati ərəfin məmə nian Kristo tuva min, kəni iəkəfəri o təmah kəni oikəhrun məmə iəsaiu əpnəpiniən, nəhgik təsikəiən o nati əpnəpin əmə. ¹⁷ Noliən rəhatəmah rəha nəhatətəiən e Uhgın təhmen e sakrifais* kəti kəm Uhgın. Nəmə iəkimis, kəni muva məhmen e sakrifais e wain iətəm kətiuvi=pən ilau sakrifais rəhatəmah. Mətəu nati əpnəpin əmə, nikik tagiən əmə kitəh min itəmah. ¹⁸ Kəni e noliən kətiəh əmə, nikitəmah təkeikei magiən kitəh min itəmah.

Timoti mine Epafrotaetəs

¹⁹ Nəmə İərməniğ İesu təgəhan, iəkolkeikei məmə iəkəhli=pinə Timoti tuvnə meruh itəmah məmə nian iəkətuə nanusiən e təmah, iəu min, nikik otəgiən.

²⁰ Suah kəti tikə min u ikinu rəhan nətəligiən təhmen e rəha Timoti, iətəm nikin təhti pik itəmah. ²¹ Nətəmi pisin pisin kəutətiğ aru e uək min rəhalah, məsotətiğliən e uək rəha İesu Kristo.

²² Mətəu itəmah nəkotəhrun məmə nian rəfin Timoti tatol əhro uək rəha Uhgın lanu, kəni rəhan uək in təuvir, kəni təhmen e suəkəku tatol uək ilau rəhan tətə, in təməsiru lak e uək rəha nanusiən təuvir.

²³ Mətəu-inu o nati əha, nikik tətəhti məmə nian oikəhrun məmə rəhak nətiğəiən otəhro lanu, oikəhli=pinə uəhai əmə tuvən meh itəmah, ²⁴ kəni iətəhatətə e İərməniğ məmə otəsuvəhiən iəu min iəkuvnə meh itəmah.

²⁵ Mətəu nikik təhti məmə oikəkeikei mahli=pinə Epafrotaetəs titəliğ=pinə meh itəmah. In piək iətəm iətiəuva kətiəh matuol uək kətiəh, kəni mətuəluagin e nəluəginien kətiəh rəha Uhgın. Aupən, nəmotəhli=pa e nərgitəmah məmə otuva məni pətigəm kəm iəu nanusiən rəhatəmah, kəni məmə otəsiru lak. ²⁶ Mətəu rəueiu, in tolkeikei pik məmə otəruə rəfin

2:6 Jon 1:1-2; 17:5 2:7 Jon 1:14; 2Kor 8:9 2:8 Hip 5:8; 12:2 2:9 Uək 2:33; Efəs 1:20-21; Hip 1:3-4

2:10 Rom 14:11 2:11 Rom 10:9 2:16 Dan 12:3; Fil 1:10; 1Təs 2:19 * 2:17 Nian tēpət nətəm İsrəl kotəh nati miəgəh min məutuvan e nigəm əpəha e Nime Rəha Uhgın məmə okotəfaki. Nian nəuvein kətiuvi=pən wain o nəhu e nati miəgəh iətəm nigəm tatus təhmen e nəfəniən kəm Uhgın. 2:18 Fil 3:1; 4:4 2:21 2Tim 4:10 2:25 Fil 4:18

itamah, kəni mətətəu tərəh pik mətəu-inu itamah ninotətəu rəkis məmə in tatimis.[†]
²⁷ Pəhriən, in tamatimis pik, iuəkir əmə timis. Mətəu Uhgın təmasək əhruin pik in. Kəni masək əhruin min iəu, nian təmol vivi in e nimisiən rəhan. Mətəu nəmə təmis pəhriən, otol nikik titəgit pik.
²⁸ Mətəu-inu Uhgın təmol vivi in, kəni nikik tagiən pik o nahli-pinəiən məmə nikitəmah otagiən nian onəkoteruh, kəni məmə iəu iəkalu lan nikik təsəhti minian nimisiən əha təmos.
²⁹ Nikitəmah otəkeikei magiən məmə onəkoteruh min, təhmen məmə in piatəmah kəti e iərməniğ. Kəni otəfən nisiaiən kəm natəmi kotəhmen əmə lan,
³⁰ mətəu-inu iuəkir in timis o uək rəha Kristo, məsəgiəniən o rəhan nəmiəgəhiən e nian əskasik min məmə in otasiru lak nian rəhatəmah suaru tikə o nasiruəiən.

3

Suaru pəhriən o nosiən noliən əhru-ahru

¹ Rəhak min nətəmini iətəm iəkolkeikei pik, pəh iəkəni nipilga nəghatiən nəuvein min. Otagiən o iərməniğ. Kəni iəkətei min əmə nəghatiən kətiəh iətəm iəmətei kəm təmah aupən, mətəu səniamə in nati tiəkis ohniəu, kəni in otasiru e təmah mahtipəsəg e təmah o nəghatiən eiə min.

² Rəueiu, iətəni kəm təmah məmə, ! Onəutətəu itamah o nətəmi u kəutəni məmə okəkeikei kəhgi=pən suah kəti məmə in otəhruahru e nəhmti Uhgın! !Nətəligiən rəhalah tərəh! !Ilah kəutuh məutərəkən əmə nəman! !Ilah kotəhmen e kuri arpin min!
³ Mətəu kitah u nenəti Uhgın pəhriən min iətəm in tətətei rəkis noliən tərəh min e nikitah, kəni Narmin Rəha Uhgın tatol məmə kitah kotəhruən nəfakien kəm Uhgın e rəhatah nəmiəgəhiən. Kəni kitah okotəfəri pik itah o Kristo Iesu kəni moutərəriə əmə lan, mətəu səniamə in nati kəti iətəm kitah aru kəmotol e nipətətah o

nosmiəgəhiən itah. ⁴ Mətəu aupən, rəhak natimnati lanəha iətəm iəmətarəriə lan o nosmiəgəhiən iəu, nətəm Isrel kəmotakil məmə ilah kotəuiv agin.

Kəni nəmə suah kəti nikin təhti məmə təhruən narəriəiən əmə e natimnati tol lanəha, mətəu rəhak natimnati kotol lanəha tapirəkis agin. ⁵ Tipik min ilah nətəm Isrel əhruahru, kəni iəmsipən e nəuaniləuis rəha Benjəmin. Nian iəmos nian eit əhruahru, kəni kəhgi=pən iəu.[†] Nəmə kətəni nətəm Isrel əhruahru, mə iəu kəti u! Aupən, iəu Farəsi kəti, kəni iəmatitəu=pən vivi Lou. ⁶ Iəmolkeikei pik məmə nəfakien kəm Uhgın in təhruahru agin, tol lanəha, iəmol nərahien kəm nətəm kəutəhatətə e Iesu. Mətəu-inu e rəhak nətəligiən, ilah kəmotol nəfakien kəm Uhgın tamikmik.[‡] Kəməseh=paian nati tərəh kəti mine e nəmiəgəhiən rəhak mətəu-inu iəmitəu=pən rəfin lou min rəha nati Isrel.

⁷ Mətəu natimnati min rəfin əha iətəm iəmətarəriə e lah aupən, kəni nikik təhti ilah kotəuiv pik agin, mətəu rəueiu əha iateruh məmə ilah nati əpnəpin əmə mətəu-inu inəhruən nati iətəm Kristo təmol.
⁸ Mətəu təsəliən naunun əha ikin əha. Kəni rəueiu iətakil məmə natimnati rəfin agin, ilah nati əpnəpin əmə mətəu-inu iateruh nati kəti iətəm in təuiv pik agin, məmə iəkəhruən Kristo Iesu, iərməniğ rəhak. Iəməpəh rəfin ilah o Iesu. Iətakil ilah təhmen e nimənərik məmə iəkəhruən vivi Kristo, ⁹ kəni məmə iəkuol kətiəh itimlau min. Kəni nəmə iəu aru iətalkut məmə iəkəitəu=pən Lou, kəni Uhgın təseruhiən iəu məmə iəkəhruahru. Mətəu nəmə iətəhatətə əmə e Kristo, kəni in tətəruh iəu məmə iəkəhruahru. Uhgın tatol əmə iəu iətəmi əhruahru e nəhatətiən rəhak.

¹⁰ Iəkolkeikei məmə iəkəhruən təhmin min Kristo, mine nəsanəniən iətəm Uhgın təmol in təmiəgəh min e nimisiən. Kəni

[†] 2:26 Məta Epafrotaetas tətətuə tərəh mətəu-inu təsolkeikeiən məmə nikilah otahmə ohni o rəhan nimisiən. ^{*} 3:2 Nətəmini nəuvein rəha Isrel kəməutəgətuən niməfaki məmə okəkeikei kəhgi=pən suah kəti, kəni in təkəikei mītəu=pən Lou rəha nətəm Isrel məmə in otəhruahru e nəhmti Uhgın. Mətəu Pol təsolkeikeiən ilah mətəu ilah kəuteiə məutərəkən nəhatətiən rəha niməfaki. Nətəmi min əha kotəhmen e kuri arpin min in kəutol nərahien.

3:3 Rom 2:29 3:4 Uək 22:3 [†] 3:5 Lourəha nətəm Isrel tətəni məmə nian iəpəu iərman tinos nian eit əhruahru, kəni okəkeikei kəhgi=pən in. 3:5 Luk 1:59; Uək 23:6; 2Kor 11:22 [‡] 3:6 Aupən Pol nikin təhti məmə Iesu Kristo in ieiəu kəti, kəni tol lanəha, Pol təmol nərahien kəm niməfaki. Afin-to Uək 8:3; 22:4; 26:9-11. 3:6 Uək 8:3 3:7 Mat 13:44-46 3:9 Rom 3:21-22 3:10 Rom 6:3-5; 8:17

iakolkeikei mämә iäkuva iuäkir ohni nian iäkätәu nahmäen tähmen e nahmäen iätәm in tәmәtәu. Käni iäkolkeikei mämә iäkuva mähmen lan e nimisiän rәhan, ¹¹käni e suaru äha, iäkәhrun nälәhu-pәniän әskasik rәhak näteligiän lan mämә, iәu min, Uhgin otol iäkamiägәh min.

Pol tәmalkut әskasik mämә in otәhrun tähmin Kristo

¹²Iәsәniän mämә inos rәkis natimnati min äha, käni mämә e nämiägәhiän rәhak äha räueiu, iәu iäkәhruahru vivi. Kәpә. Mätәu iämಿತәu mätalkut pik mämә iäkos maskәlim natimnati min äha rәhak, mätәu-inu Kristo Iesu tәmitәu iәu käni maskәlim tiäkis. Mol iәu rәhan, mämә iäkos natimnati min äha. ¹³Piak min, iәsәniän mämә inos rәkis natimnati min äha. Kәpә. Mätәu iәu iäkәhmen e suah kәti tәtaiu e naiuiän kәti, käni nati kәtiәh әmә iätәm iätalkut ohni, mämә iäkalu e natimnati e nämtahk, mätalkut pik matos nämnähagiän o nati iätәm tәtәmähli aupән lak, ¹⁴kәni tähmen e suah kәti iätәm tәtaiu mämә otapәn mos nätәouiän, käni iәu iәtaiu o nosiän näua nalkutiän rәhak. Käni näua nalkutiän äha in nämiägәhiän vi e Kristo Iesu iätәm Uhgin tämauin lak mämә iäkos.

¹⁵Käni kitah rәfin nätәm kinotәskasik rәkis e nämiägәhiän rәhatәh, okotәkeikei motaskәlim näteligiän min äha. Mätәu nämә itәmah näuvin näteligiän rәhatәmah tol pisin e nati u, pәh Uhgin otol tagәhag kәm tämah näteligiän iätәm tähruahru. ¹⁶Mätәu nati agin ko mämә kotohtәu=pән suaru iätәm kinotәhrun rәkis.

¹⁷Piak min, әhuva kәtiәh mäutohtәu=pән nimei nählkәk, iätәm iәu inol rәkis näkoteruh, käni moteruh мәtig nätәm kәutohtәu=pән nimei nählkitimah. ¹⁸Otitәu=pән nimei nählkitimah mätәu-inu inәni=pinä rәkis kәm tämah nian tepәt, käni räueiu nähu nähmtәk tәtaiu ohni mämә, nätәmimi tepәt rәhalah naliuәkiän tәtәgәtun mämә ilah tikimir min rәha nanusiän täuvir rәha Kristo mämә in tämimis e nigi kәmәluau. ¹⁹Uhgin otәräkin ilah. Kәutәtәlig pik әmә e natimnati min tәrah u nikilah tolkeikei. Käni natimnati min äha, in uhgin rәhalah, käni mäutәfәri

ilah o noliän natimnati iätәmi tol naulisiän, käni motәfәri ilah o natimnati rәha nähue niftәni.

²⁰Mätәu kitah nätәmi rәha negәu e neai, kәutәhtahnin Iosmiägәh iätәm otsipән e negәu e neai, u Iәrmәnig Iesu Kristo. ²¹Käni in otәuhlin nipәtitah әpәou rәha nähue niftәni u, käni mol tähmen e rәha Kristo nian tämәmiägәh e nimisiän. In otol lanәha e näsanәniän rәhan iätәm otәlәhu=pән natimnati rәfin e rәhan närmәnigien.

4

¹Tol lanәha, rәhak min, otәhtul әskasik lankonu lan e Iәrmәnig. Iäkolkeikei itәmah käni molkeikei pik mämә iäkәruh min itәmah. Rәhak min nätәmimi, nämiägәhiän rәhatәmah iätәm tähruahru tatol nikik tәtagiän, käni itәmah näua nalkutiän rәhak iätәm täuvir agin.

Pol tәmәfәri näteligiän rәhalah

²Luotia mine Sintike, iäkәni=pinä әskasik kәm tәlau mämә näkuәpәh noliän u mämә näsuәteligiän e tәlau min, mätәu-inu Iәrmәnig rәhatәlau pәti.

³Әuәh, käni ik min,* iätәm kilau min ik kәmuol uәk nuvәh rәkis, iäkolkeikei mämә näkasiru e pәta mil u, mätәu-inu iәmol pik uәk itimahal mil lau. Kәmuasiru lak mäuәni pәtigәm nanusiän täuvir rәha Iesu Kristo, itimah Klemән mine piak min näuvin min iätәm kәmotasiru e uәk. Uhgin tämәtei närgilәh e näuәuә rәha nämiägәhiän.

⁴Otagiän o Iәrmәnig nian rәfin. ! Käni iäkәni min, otagiän! ⁵Otol kәm nätәmimi mämә okoteruh mämә itәmah nätәmi rәhatәmah näteligiän timәtig. Käni mäsoataluiän mämә otasuvәhiän Iәrmәnig titәlig=pa min. ⁶Nikitamah täsähti pikien natimnati min, nati әpnәpin in nati asoli uә nati әkәku әmә, mätәu e natimnati min rәfin, otәfәki=pән әmә kәm Uhgin o nati itәmah näkotolkeikei. Käni nian näkotәfәki motәtapuәh ohni, motәni kәm in mämә nikitamah tagiän o rәhan näuviriän. ⁷Käni Uhgin otәfinә kәm tämah nämәlinuiän iätәm iahgin pik tapirәkis nähruniän rәfin

3:12 1Tim 6:12,19 3:14 1Kor 9:24 3:15 1Kor 2:6

3:17 1Kor 4:16 3:19 Rom 16:18 3:20 Efәs 2:6,19

3:21 1Kor 15:28,42-53 4:1 1Tәs 2:19-20 * 4:3 kәruru mämә iätәmi pәh u. Mәta ioluәk äha kәti rәha Pol, tähmen e Timoti uә Säilәs uә Luk uә suah kәti min. 4:3 Luk 10:20 4:5 Hip 10:25; Jem 5:8-9 4:6 Mat 6:25-34; Kol 4:2

rəha nətəmini. Kəni nəməlinuian əha otar-mənig vivi e nikitəmah mine nətəligian rəhatəmah mətəu-inu nəutəhatətə e Kristo Iesu.

⁸ Kəni rəueiu piak min, otətəlig e natimnati min iətəm tol niphərianian, iətəm tətəskəlim nisiaian, iətəm təhruahru, iətəm nolian tərəh tikə lan, iətəm kitah kətolkeikei, iətəm nərgilah kotəuvir, iətəm kotəuvir pik, iətəm nətəmini kəutəni-vivi. Otətəlig e natimnati min əha. ⁹ Otol nati nak iətəm iəməgətun itəmah lan, iətəm nəmotos e nəmiəgəhian rəhatəmah, kəni otol min nati nak iətəm iəu iəməni, kəni otol nati nak nəmoteh=pa lak. Nian nəkotol lanəha, kəni Uhgini iətəm tətəfinə nəməlinuian kəm təmah, otətan itəmah min e nian min rəfin.

*Pol nikin tagian
o nasiruiən rəhalah*

¹⁰ Nikik tagian iətəni-vivi Iərmənig mətəu-inu nuvəh nəuuetin nəməso-tasiruiən lak, mətəu əha rəueiu nikitəmah təhti min iəu. Niphərianian nəməutətəlig pik lak, mətəu suaru tikə məmə nəkotasiru lak. ¹¹ Iəsəniən nati u mətəu-inu natimnati iətəm iəu iəkolkeikei tikə ohniəu, kəpə. Mətəu-inu rəueiu iəkəhrun suaru məmə nikik tagian əmə nian rəfin, nati əpnəpin rəhak natigian in təuvir uə tərəh. ¹² Iəkəhrun suaru rəha nagiənian nəmə rəhak natimnati tikə, uə nəmə rəhak natimnati tēpət. Inəhrun rəkis suaru oneuən əha e nian rəfin, nəmə nəgək nauəniən tēpət uə təkəku əmə, nəmə rəhak nautə tēpət uə təkəku əmə. ¹³ Mətəu-inu Kristo tətəfa rəhan nəsanəniən kəm iəu, kəni iəkəhrun naliuəkian e nəuvirian uə nərahian.

¹⁴ Mətəu itəmah nəmotol nolian təuvir nian nəmotasiru lak e nərahian iətəm iəmatig lan. ¹⁵ Niphərianian, itəmah nətəm Filipai ninotəhrun rəkis məmə nian nəmotətuəuin mətətuəu nənusiən təuvir e Iesu Kristo, nian iəmiət imatəmah ikin Məsətoniə, itəmah əmə u nəmotasiru lak e mənə. Nīməfəki kəti min tikə iətəm təməfa natimnati nəuvein kəm iəu. ¹⁶ Kəni nian iəmu-vən iuəkir əmə, e taun Təsəlonaiyə, mətatig əpəha ikin, nəmotəhli=pa min mənə kəm iəu, kəni səniamə mau kətiəh əmə. ¹⁷ Səniamə iətəsəl e mənə məmə nəkotəfa kəm iəu, mətəu iəkolkeikei məmə Uhgini

oteruh nəuvirian əha kəni mətəu itəmah lan.

¹⁸ Iəmos rəfin mənə iətəm nəmotəhli=pa kəm iəu, kəni in təhmen məpirəkis, mətəu nian Epəfrotəyəs təmos natimnati min u muva kəm iəu, rəueiu rəhak natimnati rəfin tēpət. Itəmah nəmotəfən nati kəti kəm Uhgini təhmen e sakrifəis iətəm nəmiəvin təuvir. In tatos əmə, nikin tətəgian ohni.

¹⁹ Kəni Uhgini rəhak in otəfinə kəm təmah natimnati rəfin iətəm təhruahru o nəmiəgəhian rəhatəmah. Kəni rəhan rəfin nəfəniən kəutsipən e rəhan nautə tēpət təuvir, kəni məutsipən e Kristo Iesu.

²⁰ Pəh nətəmini rəfin okotisiai Uhgini Tətə rəhatəh tətuvən mətəvən naunun tikə. Əuəh.

Naunun nəghatian rəha Pol

²¹ Iətəni təuvir kəm təmah rəfin iətəm nəutəhatətə e Kristo Iesu. Piatah min, itəmah miləh u ikinu kəutəni min təuvir kəm təmah. ²² Nətəmini min rəfin iətəm kəutəhatətə e Kristo Iesu, kəutəni=pinə təuvir kəm təmah, kəni ilah min əpəha e nīmə rəha Sisə kəutəni təuvir pik kəm təmah.

²³ Pəh Iərmənig Iesu Kristo otətuati e rəhan nəuvirian kəm təmah rəfin.

Kolosi

Nauəuə iətəm Pol təmətei tuvən kəm
nəfaki min ikin Kolosi

Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u Kolosi
? Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol
təmətei nauəuə u.

? Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei
tatuvən kəm niməfaki əpəha Kolosi, taun
asoli kəti əpəha nitəni asoli Esia.

? Natigien təhro lanu nian təmətei?
Kəteni məmə nəmə təhro Epafra təmə-
tuəuin niməfaki əha Kolosi. Pol təsu-
vəniən meruh niməfaki əha, mətəu nəgə-
tun eiua nəuvein kəməhuva e niməfaki.
Kəutəni məmə okotəkeikei motohtəu=pən
suaru nəuvein rəha nətuakəmiən rəha
nauəniən mine nəmnimien, kəni motəfaki
kəm nagelo min, mautəni məmə Kristo
in səniəmə ilis pik. Kəutəni məmə kau-
tos nəhrunien nəuvein iətəm kəutəhlu-
aig, mautəni məmə nəhrunien mine nolien
rəha iətəmini in nati kəti iətəm tətət pik.

? Təmətei nauəuə u o nak? Pol təmətei
nauəuə u məmə otətei rəkis nəgətuəniən
eiua min iətəm kəutətig e niməfaki.
Molkeikei məmə otəni pətigəm məmə
Kristo in ilis tapirəkis natimnati rəfin, kəni
nəfaki min okəsotarəriə e nəgətuəniən eiua
min əha, mətəu-inu ilah nati əpnəpin əmə.

Pol təmətuəuin rəhan nəghatien

¹ İəu Pol, u iəu aposil kəti rəha Kristo
İesu, iətəm Uhgın təmitəpin rəkis iəu. İtim-
lau piatah Timoti iətuətig, ² kəni nikitim-
lau tətagien məmə iəkuəghati kəm təmah
e nauəuə u, iətəm iətuətei mətəuəhli=pinə
kəm təmah nətəmini rəha Uhgın əpəha
Kolosi, inu piak min mine nəuvinik min
e Kristo iətəm nəutəhatətə əskasik lan.
İtimlau iətuəfaki məmə nəuvirien mine
nəmaliniuən rəha Uhgın Tatə rəhatah in
otəkeikei mətətig o təmah.

Pol təməni-vivi Uhgın o nətəm Kolosi

³ Nian iəkəutəfaki o təmah kəm Uhgın
u tatə rəha İərməniğ İesu Kristo, kəni
nian rəfin iəutəni tagkiu kəm in o rəhan
uək e nəmiəgəhiən rəhatəmah, ⁴ mətəu-
inu itimah iəmotətəu məmə rəhatəmah
nəhatətəniən təskasik ohni mine nolkeikeiən
rəhatəmah tatuvən o nətəmini nətəm

kəutəfaki. ⁵ Nəhatətəniən mine nolkeikeiən
rəhatəmah tol lanu lan mətəu itamah
nəkotəhrun vivi e nikitəmah məmə Uhgın
otəfinə kəm təmah nati nak iətəm tə-
mol əpənə-pənə lan əpəha ilis e negəu e
neai. Nəmotətəu rəkis natimnati min əha
e nəghatien pəhriən, inu nanusiən təuvir
rəha İesu Kristo.

⁶ İkin min rəfin e nəhue nitəni min,
nətəmini kəutəni pətigəmiən nanusiən
təuvir, kəni tətəuə e nəuan mətəviə ma-
tol vivi nəmiəgəhiən rəha nətəmini tətət.
Tol əmə məmə inu nian itamah nəmotətəu
motəhrun nıpəhriənien əha e nəuvirien
rəha Uhgın, kəni tətəviə min mətəuə e
rəhatəmah nəmiəgəhiən. ⁷ Inu suah u
Epafra, tinani rəkis nəghatien u kəm
təmah. In iətəmini təuvir kəti iətəm in
slef kəti rəha Kristo itimlau min iətəm tatos
rəhatimlau nəghatien. In iətəmini kəti
təhtətl əskasik o nolien uək rəha Kristo,
kəni mətəsiu e təmah. ⁸ In təməni kəm
timlau nolkeikeiən rəhatəmah iətəm Nar-
min Rəha Uhgın təməfinə kəm təmah, kəni
nəutolkeikei nətəmini lan.

⁹ Tol lanu, nian itimah iəmotətəu
nanusiən əha, kəni iəutəfaki e nian rəfin
o təmah. İəutətuəuə o Uhgın məmə
in otətalmin itamah e rəhan nətəligien
mine neinatigien pəh nəkotəhrun vivi rəfin
nəuiən.

¹⁰ İəutəfaki lanu məmə nəliuəkiən
rəhatəmah otəfən nısiəniən kəm Uhgın
pəh tol nikin tətagien ohni, kəni məmə
rəhatəmah nəmiəgəhiən otəuə e nəuan
iətəm təuvir o uək rəfin rəha Uhgın iətəm
nəutol. Pəh Uhgın otəsiu e təmah məmə
nəkotəhrun vivi in.

¹¹ İəutəfaki məmə nəsanəniən asoli rəha
Uhgın otol itamah nəkotəsanən e nian
nərahien otuə. Pəh onəutəhtətl əskasik
kəni nətəligien rəhatəmah təfəməh, kəni
nəgəniən tətətig e təmah, ¹² kəni nəkotəni
kəm Tatə Uhgın məmə nikitəmah tətagien
o natimnati iətəm təmol. In təmol
itamah nəkotəhrəuəru, məmə nəkotəhrun
nosien nautə rəha Uhgın iətəm otəpanuə.
Onəkotos rəhatəmah nautə təhmen e
nətəmini rəfin iətəm kəutəfaki mətəliuək
e nəhəgəhiən rəha Uhgın.

¹³ Kəni Uhgın təmol lanəha nian in təmos
rəkis itah e nərməniğien rəha nəpinəpuən,

minol itah kinəhuva e narmənīgən rəha Nətin iətam in tolkeikei pik. ¹⁴ Nətin təmos nimeitah, mos nalpinian rəhatah, kəni mitis itah e nalpinian rəha təfagə, inəha təmafəl itah e təfagə tərəh min rəhatah.

Kristo in ilis tapirəkis natimnati rəfin

¹⁵ Nəti Uhgīn iətam nətəmimi kəmoteruh, in təhmen=pən əmə e rəhan tatə iətam nətəmimi kəsotehiən.

Aupən aupən aḡin, nian niftəni mine neai mine natimnati min rəfin kəmautohkə əhanəh, mətəu Nətin, in təmaupən matig rəkis. Kəni tol=pən in, in ilis tətarmənig e natimnati min rəfin u. ¹⁶ In ilis mətəu-inu in təmol natimnati min rəfin e nəhue niftəni u, mine neai, natimnati iətam kəteh ilah uə kəsehian ilah, u nagelo min, mine iərmis min, mine narmin tərəh min, mine iərmənig min rəfin. Kəni in təmol natimnati min rəfin u məmə rəhan.

¹⁷ Kəni in təmaupən matig rəkis e natimnati min rəfin. Kəni natimnati min rəfin kəutatig mətəu-inu nəsanənian rəhan tətəskəlim ilah.

¹⁸ Kəni in əmə tətəhtul aupən o niməfaki, kəni niməfaki in tatol uək təhmen=pən e nipətin, kəni in rəhn-kəpə.

Kəni in nəukəti niməfaki, inəha in iətəmi iətam in təmaupən məmiəgəh itulin e nimisian.

Tol lanəha, in ilis e natimnati min rəfin.

¹⁹ Uhgīn nīkin tagiən məmə e nətəligiən rəhan, nəmiəgəhiən mine nəsanənian rəfin rəhan tətətig əmə e Kristo, kəni tol lanəha Kristo in ilis e natimnati min rəfin.

²⁰ Kəni e Kristo, Uhgīn təmələhu nəməlinuian nian nira Kristo təmaiu e nīgi kəməluau, kəni nətəmimi, mine nati miəgəh min, mine nagelo min, mine iərmis min, mine natimnati min rəfin kəməhuva motuhapumin ilah min e Narmənīgən Rəha Uhgīn.

E Kristo əmə Uhgīn təmol natimnati min əha.

²¹ Aupən ikin, itəmah nəməutan isəu o Uhgīn, kəni itəmah tikimir min rəhan

e nətəligiən rəhatəmah, kəni nəmautol təfagə tərəh. ²² Mətəu rəueiu əha, Uhgīn təmol məmə itəmah nəməhuva motol kətiəh e təmah min e nimisian rəha Kristo u nipətin təməhkul e nīgi kəməluau. Uhgīn təmol lanəha məmə otos itəmah nəkəhuva iuəkir ohni, kəni məutəhruahru e nəhmtin, kəni rəhatəmah nolien tərəh min tikə, kəni Uhgīn otəseruhiən nipəgnəmtin tərəh kəti e təmah mətəu nəkotəpiə. ²³ Natimnati min u tol lanəha nəmə itəmah nəutəhtul əskasik e rəhatəmah nəhatətəien e Iesu. Nəmotətəu nanusian təuvir iətam tətəgə-tun natimnati iətam Uhgīn otol kəm təmah əpəha e negəu e neai, kəni rəhatəmah nətəligiən otəkeikei mətəhtul əskasik e natimnati min əha. Nanusian təuvir u, iətam nəmautətəu rəkis, kəmətanus pətigəh ikin min e nitəni min, kəni iəu Pol, Uhgīn təmauin lak məmə iətəni pətigəh nanusian təuvir əha.

Pol tatol uək rəha niməfaki

²⁴ Nīkik tagiən məmə iəkətəu nəhməien e nipətik o rəhatəmah nəhatətəien. Kristo təmətəu nəhməien e nipətin məmə niməfaki otair. Kəni e suaru kətiəh əmə, iəu min iətəu nəhməien e nipətik o nipəti Kristo, u inu in niməfaki, məmə oteviə məskasik. Kəni tol lanu, uək iətam Iesu təmətuəuin, iəkolkeikei məmə iəkəsiru e uək rəha Iesu o niməfaki, kəni mətətəu nəməhiən ohni. ²⁵ Uhgīn əmə təmləfəri iəu məmə iəkol uək e niməfaki rəhan. Rəueiu əha, iəkəhrun nasiruian e təmah e uək iətam Uhgīn təmələhu=pən e nəhlmək. Rəhak uək məmə iətəni pətigəh nəghatien min rəfin rəha Uhgīn pəh nəkotəhrun vivi, ²⁶ nəghatien əha in nəlpəkəuiən oneuən rəha Uhgīn iətam təmətəhluaig o nətəmimi rəfin aupən ikin, mətəu rəueiu əha Uhgīn tinitis nipətin kəm rəhan min nətəmimi.

²⁷ Kəni Uhgīn nīkin tagiən əmə məmə otəni pətigəh natimnati təuvir min rəha Iesu kəm təmah, nətəm Nanihluə* min u kəsəniə məmə itəmah nətəm Isrel, məmə onəkotəhrun min. Nəlpəkəuiən oneuən iətam təuvir rəha Uhgīn, tol lanəha, Kristo təmos nikitəmah, kəni nəkotəhrun mətəhatətə lan məmə onəkotos rəhan nəuvirien iətam təuvir aḡin u əpəha e negəu e neai.

1:14 Efəs 1:7 1:15 Jon 1:18; 2Kor 4:4 1:17 Jon 1:1; 8:58 1:18 Uək 26:23; Efəs 1:22-23; Nəh 1:5

1:19 Kol 2:9 1:20 Efəs 1:10 1:21 Rom 5:10; Efəs 2:12 1:22 Rom 5:10; Efəs 5:27 1:26 Rom 16:25-26;

Efəs 3:2-9 * 1:27 Nanihluə, Ianihluə — Afin-to e tiksənəri.

²⁸ Kəni itəmah iəutəni pətigəmə Kristo kəm nətəməmi rəfin. Kəni iəutəni əskasik məutəhgi-pəri nikiləh lan, kəni məutəgə-tun ilah e neinatigian təuvir, məmə ilah kəhuva nafaki min iətam kəutəhtul əskasik e rəhalah nəhatətəian e Kristo. ²⁹ İatol uək əskasik o nati əha, kəni nian rəfin iatol uək əskasik pik e nəsanəniən asoli rəha Kristo iətam tatol uək e nəmiəgəhiən rəhak.

2

Nəkotəkeiki mətəhatətə əskasik e İesu ¹ İəkolkeiki məmə nəkotəhrun məmə iəu iatol uək əskasik aɡin o təmah nətəm Kolosi, mine nətəm Laotisia, mine nəu-vein min nətəm kəutəfaki mətəu iəsehiən ilah. ² İatol uək lanu o nəfəriən nətəligian rəhatəmah rəfin, kəni məmə nikitəmah rəfin otasanən. İəkolkeiki məmə itəmah onəkotolkeiki itəmah min, kəni tol lanəha, onəkəhuva kətiəh e nətəligian mine nikin. İatol uək o təmah məmə onəkotəhrun vivi mətəhrun rəfin nəghatien pəhriən rəha Uhgın iətam aupən təmətəhluəig mətəu rəueiu tinietigəmə=pa. Kəni nəlpəkəuiən oneuən əha, in Kristo, ³ iətam Uhgın təmo-riarun neinatigian mine nəhrunien təuvir min rəfin rəhan tətatig lan.

⁴ İəu iətəghati lanu kəm təmah o nasisigian e nəghatien eiua min rəha nətəməmi iətam tətəhiən o niuvi rəkisən rəhatəmah nətəligian. ⁵ Tol mə iətatig pau isəu o təmah, mətəu nikik təhti pik itəmah. Kəni nikik tagian pik mətəu-inu iəmətəu məmə rəhatəmah nətəligian kətiəh əmə, kəni itəmah nəutəhatətə əskasik əmə e Kristo.

Rəhatəmah nəmiəgəhiən otəkeiki mə-tatig əmə e Kristo.

⁶ Mətəu inko itəmah nəmotos Kristo İesu məmə in lərməniɡ rəhatəmah, kəni onəkotəkeiki məutohtəu=pən əskasik in. ⁷ Otəskəlim Kristo tiəkis təhmen e noki nigı tətəiuaiu mələs niftəni, kəni pəh rəhatəmah nəmiəgəhiən tevə məskasik lan. Pəh rəhatəmah nəhatətəian otəkeiki mevə mətəskasik e nian rəfin, nəhatətəian inu kəməgəgun itəmah lan aupən. Kəni nian rəfin otəkeiki məutəni kəm Uhgın

məmə nikitəmah təməri məriəuəh e nəg-ianien o natimnati iətam təmol o təmah.

⁸ Otəəu vivi itəmah məmə nətəməmi kəsotəskəlimien kəni məsotiui minien itəmah e nəgəgunien eiua min rəhalah. Nəgəgun eiua min əha tətətu=pən nətəligian rəha nətəməmi əmə mine nəukəti lou min iətam tətəghati e natimnati rəha niftəni əmə. Nəghatien min əha tatsipən e nətəligian əuas min rəha nətəməmi, mətəu kəsotsipəniən e Kristo.

⁹ Kəni Kristo in Uhgın. Kəni in tə-muva mos nipəti iətamimi təhmen e təh, kəni natimnati rəfin rəha Uhgın tətatig lan. ¹⁰ Kəni nian nəmətəhatətə e Kristo, kəni Uhgın in təməfən natimnati rəfin rəha nəuvirien kəm təmah. Kəni Kristo tətar-məniɡ e nətəməmi mine natimnati rəfin u kəutarməniɡ e nəhue niftəni mine neai. ¹¹ Kəni nati kəti min e Kristo. Nian itəmah nəmətəhatətə lan, kəni in təməhgi=pən itəmah. Mətəu səniəmə nəhgi-pəniən rəha nipətin u nətəməmi kəutol, mətəu nəhgi-pəniən rəha nikitəmah iətam İesu təmol. In təmətei rəkis nətəligian mine noliən tərəh min e rəhatəmah nəmiəgəhiən. ¹² Kəni e nian kəməueiu itəmah e nəhu, in nəmtətiən kəti məmə nəmiəgəhiən aupən rəha təfəgə tərəh rəhatəmah kəutohmis kəni kətitənim ilah İesu. Kəni Uhgın təməmiəgəh min itəmah e nəmiəgəhiən vi min itəmah İesu, mətəu-inu nəmətəhatətə e nəsanəniən asoli rəha Uhgın iətam təmol İesu təmiəgəh min e nimisən.

¹³ Aupən ikin, nian Uhgın təməsətei rəkis əhanəhiən noliən tərəh min e nikitəmah, kəni e nəhmtin, təhmen məmə itəmah nə-mohmis rəkis e noliən tərəh min əha.* Mətəu nian nəməhuva motol kətiəh itəmah İesu, kəni Uhgın təməsmiəgəh min itəmah min. Uhgın təməfəl rəkis noliən tərəh min rəhatah malu lan. ¹⁴ Nian kitəh kəməutol noliən tərəh, kəni kəməutəhti Lou rəha Mosis iətam tətəni məmə okohmis o noliən tərəh min əha, kəni tətətu=pa nipəgnəmti nəghatien min kəm təh. Mətəu Uhgın təməhti=pən nəghatien min əha e nigı kəməluəu, kəni nəsanəniən rəhalah tikə. ¹⁵ E nigı kəməluəu əha, Kristo in təməhpəhu

1:29 Efəs 3:7,20; Fil 4:13 2:3 1Kor 1:24,30 2:4 Rom 16:18 2:5 1Kor 5:3 2:7 Efəs 3:17 2:9 Jon 1:14,16 2:10 Efəs 1:21-22 2:11 Rom 2:29 2:12 Rom 6:4 * 2:13 Nian iətamimi kəti təsəhatətə əhanəhiən e İesu Kristo, rəhan təfəgə təskəlim matig isəu o Uhgın. Rəhan nəmiəgəhiən pəhriən ilau Uhgın tika, kəni təhmen məmə narmin təmimis. 2:13 Efəs 2:1,4-5 2:14 Efəs 2:14-16; 1Pitə 2:24

nəsanəniən rəha iərməniḡ min rəfin, kəni təmərəkin narməniḡiən rəha iərmis min təhmen=pən māmə in təməhpahu ilah e nəluəḡiniən asoli kəti. Kəni rəueiu əha, in təmol rəhan tikimər min kəmahuva nati əpnəpin əmə e nəhm̄ti nətəmimi.

Iesu tətarməniḡ e təmah

¹⁶ Tol min lanəha, nəsotətəliḡiən e nəḡhatien rəha nətəmimi nətəm kəutələhu pəsḡ māmə nəsotolien natimnati nəuvein, məsotuniən nəuəniən kəti uə məsotəm-nimien nəmnimien kəti. Sotətəliḡiən e nəḡhatien rəhalah iətəm kəutəni māmə nəkol natimnati min u e nian asim min, uə e nian rəha məuiḡ vi min, uə e nian rəha Sapət. ¹⁷ Lou min u rəhalah əha kəutəḡhati lan, kəutəḡtun=pən niphərieniən kəti iətəm tətuvə, mətəu niphərieniən əha, in Kristo pisin əmə.

¹⁸ Nətəmimi nəuvein kəutəfəri pik mətəu-inu ilah kəutəni māmə kinauteruh nəməhlairien min nəuvein iətəm nipətilah tatig. Ilah kəutəni kəm təmah māmə nəkotəkeikei motol natimnati nəuvein iətəm tətəḡtun māmə rəhatəmah nətəliḡiən tiəuiə, kəni itəmah onəkotəkeikei məutəfəki kəm nəḡelo min. Sotəhtəu-pəniən nətəliḡiən rəhalah. Nətəliḡiən min əha iətəmimi əmə tatol. Kəni nəmə nəkotəhtəu=pən nəḡhatien rəhalah, itəmah onəkotəmkarəpən e rəhatəmah nəmiəḡəhiən. Mətəu nətəmi min əha kəutəfəri ilah o nati nipətin tikə. ¹⁹ Nətəmi min əha kəsotəskəlimien nəḡətuniən pəhrien rəha Kristo tiəkis məsotolien kətiəh ilah Kristo. Mətəu Iesu təhmen=pən māmə in rəhn-kapə niməfəki konu niməfəki in nipəti Kristo. E noliən kətiəh min təhmen=pən e nipəti iətəmimi, u iətəm tatilpin ikin e nəuaniləuis min tətuvən e nikilkilin, kəni Kristo tatol min nati kətiəh e niməfəki rəhan māmə niməfəki otəskasik, kəni mateviə e nəmiəḡəhiən vi iətəm Uḡhin tatol tateviə.

Nəmotos nəmiəḡəhiən vi mətəu itəmah nəmotol kətiəh e Kristo

²⁰ Nian nəmotəhatətə e Kristo, in təhmen māmə nəmohmis itəmah min. Kəni mətəu-inu lou təsuvaieŋ o iətəmimi iətəm təmimis, kəni nəukəti lou min iətəm tətəḡhati e natimnati rəha nəhue niftəni əmə, nəsanəniən rəhalah tikə

māmə okotarməniḡ e təmah. Tol lanəha, iətətapuəh o təmah māmə, təhro itəmah nautəhtəu=pən lou min rəha nəhue niftəni mine, inəha nəḡhatien əuas min iətəm kəutəni māmə, ²¹ “Səskəlimien nati u,” uə “Sun askəuvinien nati u,” uə “Səkiən nati u.” ²² Mətəu nəḡhatien min u təmsipən e nətəliḡiən rəha iətəmimi. Ilah kəutəḡhati əmə e natimnati rəha nəhue niftəni u, təhmen=pən e nəuəniən nəuvein, mine nəmnimien nəuvein. Mətəu natimnati min u, ko təsasiriueŋ, kəni təsərekinien nikitəmah, mətəu-inu e nian onəkotos uə nəkotun, kəni tikə min.

²³ Iəkhərun māmə nian nəuteruh nəḡhatien min əha, nəkotəni māmə kəta nəḡhatien aḡin min nəuvein. Ilah kəutəni māmə nətəmimi okotəfəki lanu lan uə lanəha lan, kəni ilah kəutəni māmə okotol rəhalah nətəliḡiən tiəuiə lanu uə lanəha, kəni ilah kəutəni min māmə nətəmimi okotəkeikei məuteruh vivi nipətilah min lanu uə lanəha e noliən iətəm in tiəkis o nipətilah. Mətəu iətəni=pinə kəm təmah māmə nəḡhatien min əha, rəhalah nəsanəniən tikə māmə otəhtipəsḡ e nətəliḡiən tərəh min mine noliən tərəh min u nətəmimi kautol e nipətilah.

3

¹ Mətəu-inu Uḡhin təmosmiəḡəh min itəmah min Kristo, kəni tol lanəha, rəueiu əha itəmah onəkotəkeikei mautol nikitəmah tətətiḡ əskasik e natimnati iətəm tətətiḡ əpəha e nəḡəu rəha Uḡhin, ikin əha Iesu tətəharəḡ ikin e nikali Uḡhin maru, ikin əha, ikin ima nəsanəniən mine nisaiəŋ. ² Itəmah onəkotəkeikei mautol rəhatəmah nətəliḡiən tətətiḡ əmə e nəḡəu rəha Uḡhin, kəni pəh nətəliḡiən rəhatəmah otəsətiḡiən e natimnati rəha nəhue niftəni u, ³ mətəu-inu itəmah nəmohmis itəmah Kristo, inəha noliən rəha nəmiəḡəhiən əuas rəhatəmah kəmohmis, kəni nəmiəḡəhiən pəhrien rəhatəmah kəutəhluəḡ ilah Kristo iətəm tətətiḡ e nəḡəu e neai ilau Uḡhin. Nəmiəḡəhiən vi u, nətəmimi kəsoteruhien. ⁴ Nəmiəḡəhiən pəhrien rəhatəmah in e Kristo əmə. Kəni nian Kristo otitəliḡ=pə min, kəni Uḡhin otəḡtun Kristo kitah min

kəm nətəmimi rəfin, kəni ilah okoteruh nəuvirien mine nəsanənien rəhan.

Suaru əhruahru

⁵ Mətau itamah onəkotəkeiki motəpəh agin noliən tərəh min rəha nəhue niftəni, noliən tərəh tol min lanu; nipətan mine nəman mine, kəuitit oneuən ilah min; ilah kəutol noliən tərəh tol naulisən o nəniən; ilah kəotolkeiki pik ilah min o noliən tərəh; təfəgə tərəh tēpət e rəhalah nətəligiən; ilah nəvərəs, kəni noliən əha təhmen=pən məmə kəutəfəki kəm narmi nati min, in-əha, kəutləfəri natimnati min rəha nəhue niftəni ilis tapirəkis Uhgın. ⁶ Noliən tərəh min əha tatol niki Uhgın tətəhmə, kəni in otol nalpinien asoli kəm nətəmimi nətəm kəutol noliən tərəh min əha. ⁷ Aupən ikin, noliən tərəh min əha kəutarmənig e rəhatəmah nəmiəgəhiən, nəmautol ilah nian rəfin.

⁸ Mətau rəueiu əha, nəkotəkeiki motos rəkis ilah e rəhatəmah nəmiəgəhiən, kəni otol min lanəha: niəməha təsol minien itəmah; nikitəmah mine nohlitəmah təsatipahal-atipahal pikien təhmen e kalualuə; solien tərəh kəm nətəmimi; səni rahien nətəmimi; səniə nəghatien iətəm tol naulisən o nəniən. ⁹ Soteiuəien e təmah min mətau-inu itəmah nəmotəpeg rəkis nətəligiən əuas rəhatəmah, kəni motəpəh rəhan noliən tərəh min, ¹⁰ kəni nəməhuvən e nətəligiən vi. Uhgın tətəfinə nəmiəgəhiən vi u kəm təmah, matol məmə itəmah onəkəhuva motol əmə məmə in mine. Kəni pəh nəkotəhrun vivi in.

¹¹ Mətau e natimnati min əha, in nati əpnapin əmə nəmə ik iətəm Isrel, uə səniəmə ik iətəm Isrel; nəmə kəməhgi=pən ik uə kəsəhgi-pəniən ik; nəmə nəmol vivi skul uə nəsol vivien skul; nəmə ik slef əmə kəti uə ik səniəmə slef kəti. Mətau nati asoli in Kristo, kəni tətətig e nəmiəgəhiən rəhatah rəfin u kəutəhatəta lan.

¹² Uhgın təmolkeiki itəmah, kəni mitəpin itəmah məmə rəhan min. Kəni tol min lanu: nikitəmah otəkeiki matitəgit o nətəmimi; mautol təuvir kəm nətəmimi; rəhatəmah nətəligiən otəkeiki mətətig ləhtəni; itəmah nətəm mətig; kəni nətəligiən rəhatəmah otəfəməh. Otol nəghatien min əha, təhmen=pən məmə nəutəhuvən e napən vi rəha Uhgın. ¹³ Nian

suah kəti otol nati kəti otəsəhmenien e nəhmtitəmah, kəni nikitəmah otəsəhmə uəhaiən ohni. Nəmə suah kəti tatol tərəh e təmah kəti, pəh nəsotalpinien motos əmə timis e nikitəmah, mətau nəkotəkeiki məutalu lan kəni mautol təuvir əmə kəm iətəmi u. Sotəskəlim iəkisien noliən tərəh rəha iətəmi təmol kəm təmah e nikitəmah, mətau nəkotol təuvir kəm in, təhmen=pən əmə məmə lərmənig təsəskəlim iəkisien noliən tərəh rəhatah e nikin, mətau in tatol təuvir əmə kəm tah. ¹⁴ Nati agin u iətəm otəkeiki mətətig e nikitəmah, in nolkeikeiən. Otos məhuvən lan təhmen=pən məmə napən təuvir rəha Uhgın. Nian onəkotolkeiki itəmah min, kəni tol itəmah nəkəhuva kətiəh.

¹⁵ Otos nəməlinuəien rəha Kristo pəh in tətərmənig e nikitəmah, mətau inko Uhgın təmauin e təmah məmə nəkəhuva motol kətiəh, kəni məutətig əmə e nəməlinuəien. Kəni nian rəfin otəni kəm Uhgın məmə nikitəmah tətəgiən o natimnati iətəm in təmol kəm təmah. ¹⁶ Otəgətun itəmah min e nəghatien rəha Kristo, kəni motəni e nətəligiən təuvir kəm təmah min məmə nəkotəkeiki mautol, məsotəpəhiən. Otəni nəpuən min e Nauəuə rəha Nəpuən, mine nəpuən min rəha niməfəki, mine nəpuən min iətəm tatsipən e Narmin Rəha Uhgın. Otəni ilah rəfin təhmen=pən e nəni-vivien kəti iətəm tatsipən e nikitəmah matəvən kəm Uhgın. Inəha e noliən min əha, pəh nəghatien təuvir rəha Kristo tətətig matəmiəgəh məvəviə vivi e nikitəmah e nian min rəfin. ¹⁷ Kitəh u nəhlmi lərmənig İesu min, kəni tol lanəha, natimnati rəfin u nautol, mine nəghatien min rəfin u nautəni, mətau nəkotol əmə e nərgi lərmənig İesu. Kəni nian rəfin itəmah onəkotəkeiki motəni kəm Uhgın, tətə rəhatah, məmə nikitəmah tətəgiən o natimnati iətəm İesu təmol kəm təmah.

Noliən əhruahru rəha tətə, mine məmə, mine kəlkələh min

¹⁸ Nipətan, otisaiə narmənigien rəha nəman min rəhatəmah, təhmen=pən əmə məmə pətan u in tətəfəki in otəkeiki mol lanəha.

¹⁹ Kəni nəman, otolkeiki rəhatəmah nipətan, kəni motol təuvir kəm lah, mətau

3:6 Rom 6:6,11; Efəs 4:19; 5:3-6

kəl 3:28 3:13 Efəs 4:2,32

3:8 Efəs 4:25-29; 5:4

3:17 1Kor 10:31; Efəs 5:20

3:9 Efəs 4:22,25

3:18 Efəs 5:22

3:10 Efəs 4:24

3:19 Efəs 5:25

3:11

sotolien rəhatəmah narmənigien məmə nəkotol=pən əmə rəhatəmah nıpətan.

²⁰ Kəlkələh min, otisiai rəhatəmah tatə mine məmə nian rəfin, mətəu-inu lərmənig rəhatah nıkin otagien o nolien əha.

²¹ İtəmah tatə min, sotolien nalpinien tapirəkis nərahien iətəm kəlkələh min kəutol, məmə nikiləh otahmə ohni. Mətəu nəmə nəkotol lanəha e lah, kəni rəhalah nətəligien in oteuiəu.

Nolien rəha slef mine rəhan iərmənig

²² Slef min, nian rəfin onəkotəkeikei motol nəuia nətəmi asoli min rəhatəmah, mətəu səniəmə nian əmə iətəm ilah kəuteh itəmah lan məmə nikiləh otagien o təmah. Mətəu itəmah onəkotəkeikei motol uək e nikitəmah pəhriən o nəfəniən nisiaien kəm Uhgın. ²³ Uək nak iətəm nautol, otol e nikitəmah rəfin təhmen əmə məmə nautol uək rəha lərmənig rəhatah, səniəmə nautol uək rəha iətəmi əmə. ²⁴ Mətəu-inu onəkotəkeikei motəhrun vivi məmə lərmənig rəhatah in otəfinə nətəouiən əhruahru rəha natimnati min iətəm nautol ilah. Nətəouiən əha Uhgın tinəni rəkis məmə otəfinə kəm nenətin min. ? Kəni nəkotəhrun nati u? Nautol uək rəha suah əha lərmənig pəhriən rəhatah, in lərmənig Kristo. ²⁵ Mətəu iətəmi iətəm tatol tərəh, in otos əhruahru min nəuan nətəouiən rəhan o nolien tərəh, mətəu-inu Uhgın, in tatol təhmen-əhmen əmə kəm nətəmi rəfin.

4

¹ İtəmah nətəmi asoli min u nəutərmənig, onəkotəkeikei mautol təhruahru kəni məhmen o rəhatəmah slef min, mətəu-inu itəmah min nəkotəkeikei motəhrun məmə rəhatəmah min iətəmi asoli in tətətig min əpəha e negəu e neai.

Pol təməgətin ilah

² İtəmah onəkotəkeikei məutəghati=pən kəm Uhgın e nəfəkiən e nian rəfin. Kəni nian onətəfəki, rəhatəmah nətəligien otəkeikei mətatig lan, kəni nian rəfin agin nəkotəkeikei məutəni kəm Uhgın məmə nikitəmah tətəgien o natimnati iətəm in təmol kəm təmah. ³ Kəni iəu iəkolkeikei məmə itəmah nəkotəkeikei məutəfəki min o təmah min, məmə Uhgın

otərəh e suaru məmə iəkotəni pətigəm nəlpəkəuiən oneuən rəha Uhgın e Kristo. İəmatəni pətigəm nəghatien u inu, kəni kahtipəsig=pən lak ohni e kaləpus. ⁴ Otəfəki məmə iətəni pətigəm nəghatien əha təhruahru kəni məpiə vivi təhmen əmə məmə iəkekeikei mol lanəha.

⁵ İtəmah nətəm nəutəfəki, pəh nətəm kəsotəfəkiən kotəh=pən İesu e nolien min rəhatəmah, kəni e nian rəfin onəkotəkeikei məuteh vivi məmə nolien min mine nəghatien min rəhatəmah otuvi Nanihləu min kəhuva o İesu. ⁶ İtəmah nəkotəkeikei məutəghati vivi kəm lah e nəghatien min əmə u iətəm təuvir kəni mətəhien, kəni pəh ilah okotətau nəghatien min əha məmə kotəuvir. Kəni itəmah onəkotəkeikei mətəhrun vivi suaru min o nəhalpinien nəghatien min rəhalah iətəm kəutətapuəh o rəhatəmah nəhatətəien e İesu.

*Pol təmahlipən
suah mil kətian o lah*

⁷⁻⁸ İətəhli=pinə piatah iətəm təuvir, Tikikəs, in tatuvnə o təmah o nati keiu əmə məmə in otəniən nəghatien rəfin rəhatiməh kəm təmah, kəni in otəfəri nətəligien rəhatəmah. In piatah kəti iətəm iəu iəkolkeikei pik. Nian rəfin in tətəhtul maru o nasiruiən lak e uək rəha lərmənig. ⁹ In tatuvnə ilau piatah Onesiməs. Nian rəfin in tətəhatətə əskasik e İesu, kəni itimah iəkolkeikei pik in. In iətəmi kəti rəhatəmah. İlau okuəni kəm təmah nanusiən rəha natimnati rəfin u ikinu.

Naunun nəghatien rəha Pol

¹⁰ Aristakəs in tətətig e kaləpus itimlau min. In tətəhli=pinə nəghatien təuvir kəm təmah. Kəni Mak, in pia Panəpəs, in min tətəhli=pinə nəghatien təuvir rəhan kəm təmah. İtəmah nəmotos rəkis rəhak nəghatien ohni. Nəmə in otuvnə imatəmah ikin, kəni nəkotit məhuvən mauteruh vivi. ¹¹ Kəni Josuə Jastəs, in min tətəhli=pinə nəghatien təuvir rəhan kəm təmah. E nəuaniləuis min rəha İsrel iətəm kəutəhatətə e İesu, suah miləhal əmə əha, iləhal kəhləsiru lak e uək rəha negəu rəha Uhgın. Kəni suah miləhal əha, iləhal kəhləsiru pik lak e nian əskasik min iətəm tətəu e rəhak nəmiəgəhien.

¹² Epafraſ in rəhatəmah kəti iətəmini, in min tətahli=pinə nəghatən təuvir kəm təmah. In iətəmini kəti nian rəfin tatol uək rəha Iesu Kristo, kəni e nian rəfin in tətəfaki əskasik o təmah. In tətətapuəh o Uhgın məmə itəmah onəkotəhtul əskasik, kəni mohməhtə motəhrun vivi natimnati rəfin iətəm Uhgın tolkeikei. ¹³ İəkəhrun nəniən kəm təmah məmə suah u in tatol uək əskasik o nasiruən e təmah, mine nətəm Laotisiə, mine nətəm Hierapolis. ¹⁴ Toktə Luk iətəm kitah kotalkeikei pik, mine suah u Timəs, ilau min kətuahli=pinə nəghatən təuvir kəm təmah. ¹⁵ Otahli=pən min rəhak nəghatən təuvir kəm piatah mine nəuvinitah min əpəha Laotisiə, mine pətan əha Nimfa, mine nətəm kəutəfaki e nian min rəfin əha iman ikin.

¹⁶ Mətəu e nian onəkotaſin rəkis rəhak u nauəuə, kəni motəkeikei motahli=pən kəm nətəm Laotisiə məmə ilah okotaſin min kəm nətəmini rəha niməfaki əha ikin. Kəni e nolən kətiəh min, itəmah onəkotəkeikei motaſin min nauəuə rəha nətəm Laotisiə.

¹⁷ Kəni itəmah nəkotəkeikei motəni=pən kəm Akipəs məmə in otəkeikei mol rəfin uək iətəm İərməniğ rəhatah in təməfən kəm in məmə otol.

¹⁸ İəu Pol, iatos pen mətətei əmə e nəhlmək nəghatən u rəha nəniən təuvir kəm təmah. Sotaluən məmə kəməfən iəu e kaləpus, kəni kəlis iəu e sen, kəni iətatig əhanəh.

Pəh Uhgın otətuati e rəhan nəuviriən tətətiğ o təmah.

1 Təsalonaiyə

Nauəuə iətam Pol təmaupən mətei tıvən
kəm nəfaki min ikin Təsalonaiyə
Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u 1
Təsalonaiyə

? Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol
təmətei nauəuə u.

? Təmətei tatıvən kəm pəh? Təmətei
tatıvən kəm niməfaki əpəha Təsalonaiyə.

? Natigien təhro lanu nian təmətei? Pol
təmətuəuin niməfaki əpəha Təsalonaiyə e
nu keiu o kisi əmə tınuvən rəkis, kəni in
niməfaki vi kəti. Nətamimi rəha niməfaki
okotəkeiki moteviə e nəmiəgəhien rəha-
lah. İlah nəuvein, kəməhıvən e nian iəkis
min mətəu-inu kəutəhatətə e Kristo. Kəni
nəuvein kəsotəhrun vivien nian iətam İesu
otitəlig=pa min lan e nəhue niftəni. Nəu-
vein nikilah təhti məmə İesu otıva uəhai
min əmə. Kəni motəruru məmə nətamimi
kəməhmis uərisig e İesu titəlig=pa min,
otəhro e lah.

? Təmətei nauəuə u o nak? Pol təmətei
nauəuə u məmə otəfəri nətəligien rəhalah,
kəni mol nəhatətəien rəhalah təskasik.
Kəni molkeiki məmə otəfən nəgətuəien
nəuvein iətam təhrıuəru o nitəlig=pa
minien rəha İesu Kristo.

Pol təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, mine Sailəs,* mine Timoti, iəh-
ləni təuvir kəm təmah min u niməfaki ikin
Təsalonaiyə, u itəmah u nətamimi rəha
Tatə Uəgin mine İərməniğ İesu Kristo.

Pəh Uəgin otətuati e rəhan nəuvirien
mine nəməlinuian kəm təmah.

² Nian rəfin, iəhləni=pən kəm Uəgin
məmə nikitimahal tətagien o təmah
rəfin, kəni məhləfaki o təmah e nəfakien
rəhatimahal. ³ Nian iəhləfaki kəm Tatə
Uəgin, nikitəmahal tagien mətəu-inu
nian rəfin nikitimahal tətəhti nati kisi,
kəti u rəhatəmah uək iətam tatsipən e
nəhatətəien rəhatəmah, mine rəhatəmah
uək əskasik o nasıruən e nətamimi iətam
tatsipən e nolkeikeien rəhatəmah, mine
nolien rəha nəhtul əskasikien rəhatəmah
e nian iəkis min iətam kəutəhuva e
rəhatəmah nəmiəgəhien, kəni nəkotol
lanəha mətəu-inu nəmotələhu=pən əskasik
rəhatəmah nətəligien e İərməniğ İesu
Kristo.

* 1:1 E nəghatien Kris, nərgin u Sailəs in “Silfanus”

⁴ Piak min mine nəuvinik min iətam
Uəgin tolkeiki itəmah. Nikitimahal tagien
min o təmah mətəu-inu iəkləhrun məmə
Uəgin təmitəpin itəmah. ⁵ Kəni iəkləhrun
nati u, mətəu-inu nəusien təuvir iətam
iəməhləni kəm təmah, səniəmə təmuva
e nəghatien əmə, mətəu təmuva min e
nəsanəniən, mine Narmin Rəha Uəgin, kəni
kitah kotəhrun vivi məmə in nipəhrinien.
Kəni nian kitah kəməutatig, nəkotəhrun
məmə nolien rəhatiməh in təuvir məmə
otasıru e təmah. ⁶ Kəni iəmleruh məmə
itəmah nəmotisikəuvin itimahal mine İə-
məniğ e nolien u: nəmotos pau nəhməien
asoli, mətəu nəmotos nəghatien e niki-
n agien iətam Narmin Rəha Uəgin təməfina.

⁷ Tol lanəha, e nolien rəhatəmah
nəmotəgətuən suaru təuvir kəti kəm
nəfaki min əpəha Masetoniə mine Akaia
kotisikəuvin itəmah. ⁸ Nəmotəni pətigəmə
nəghatien rəha Uəgin təhmen e təui
təməsək kətəu ikin min rəfin, kəni səniəmə
əpəha Masetoniə mine Akaia əmə, mətəu
nətamimi ikin min rəfin kinotəhrun rəkis
rəhatəmah nəhatətəien. Tol lanəha, iəsləni
pətigəmiən nəusien rəha nəhatətəien
rəhatəmah, ⁹ mətəu-inu nətamimi rəha
Masetoniə mine Akaia, ilah aru kəutəni
pətigəmə məmə nian iəməhuva moteruh
itəmah, nikitəmah tagien o nətuəien
nəghatien rəhatimahal. Kəutəni pətigəmə
məmə itəmah nəmotəuhlin nəməhtəmah
e narmi nati min u kəmol əmə ilah, kəni
məutəhuərisig e Uəgin iətam tətəmiəgəh,
kəni in Uəgin pəhrin, ¹⁰ kəni nəutəhtəhmin
Nətin məmə otitəlig=pa min e nəgəu e
neai muva min e nəhue niftəni. Nətin u
in İesu, iətam təmimis e nigı kəluau, kəni
Uəgin təmosmiəgəh in e nımisien. Kəni in
otosmiəgəh itah e nalpinien mine niəməha
rəha Uəgin iətam tətuva.

2

Uək rəha Pol
əpəha Təsalonaiyə

¹ Piak min mine nəuvinik min. Nəkotəhrun
məmə nian itimahal iəmlıva mihleruh
itəmah, nuvaian rəhatimahal, in səniəmə
tol nati əpnəpin əmə lan, mətəu təmol
nəuan. ² Kəni itəmah nəkotəhrun məmə
inəha Filipai, nətamimi kəmotol tərəh
e timahal, kəni motəhi motəni rah
itimahal, mətəu Uəgin rəhatəh təməsirı

e timahal, kəni itimahal iəsləginian e nənəni pətigəmiən rəhan nanusiən təuvir kəm təmah, nati əpnəpin nətəmini kəmotalkut məmə okotəniəhu itimahal.

³ Tol lanəha mətəu-inu rəhatimahəl nəghatien o niuviən rəhatəmah nətəligian təsisipənien e nətəligian tərəh min uə niki in iətəm təəhruahruian, kəni iəsləlkutien o neiuaiən e təmah. ⁴Kəpə, iəsləliən lanəha. Mətəu nian iəhləghati, iəkləhrun məmə Ughin təməsal=pən rəkis e nikitimahəl, kəni mənəni məmə itimahəl iəkləhmen məmə iəkləni pətigəm nanusiən təuvir, kəni in təmələhu=pən e nəhlmitimahəl. Kəni iəsləghatien məmə nətəmini nikiləh otəgion o timahal, mətəu iəhləghati məmə Ughin niki otəgion o timahal, kəni in Ughin iətəm tətəsal=pən e nikitimahəl. ⁵Nəkotəhrun məmə itimahəl iəsləvuiən o təmah məmə iəkləvui nətəligian rəhatəmah e nəghatien ətəhien min. Kəni iəsləni pətigəmiən nanusiən təuvir kəm təmah məmə iəkləh rəhatəmah mənəni. Kəni Ughin, in təhrun nikitimahəl məmə nəghatien u in niphərianien. ⁶Itimahəl iəsləvuiən məmə itəmah kəti uə iətəmini əpnəpin əmə kəti otəfəri itimahəl.

⁷Kəni nati kəti min, mətəu-inu itimahəl aposil miləhal rəha Kristo, iəkləhrun nənien məmə nəkotəkeikei motisiəi itimahəl təhmen e iətəmi əsoli miləhal, mətəu iəməsləliən. Nian kəməutətig, noliən rəhatimahəl timətig təhmen e məmə kəti iətəm tətəh vivi nənətin min, matol timətig o lah. ⁸Nikitimahəl tagien məmə iəkləni pətigəm nanusiən təuvir, mətəu səniəmə məmə iəhləni pətigəm əmə, mətəu iəhləh natimnati rəfin iətəm iəkləhrun noliən məmə otəsiru e təmah. In təhmen məmə iəhləfəniə nəmiəghəhien rəhatimahəl, mətəu-inu itimahəl iəhləhkeikei itəmah, kəni nəməhuva rəhatimahəl nətəmini. ⁹Piak min mine nəuvinik min. ?Nikitəmah təhti, uə kəpə, uək əskasik iətəm iəməhləh? Nian itimahəl iəməhləni pətigəm nanusiən təuvir rəha Ughin kəm təmah, itimahəl iəməhləh uək e nəhlmitimahəl ləpləpin mətəuarus=pən lapin o nosien mənəni məmə iəslətapuəhien o mənəni o təmah.

¹⁰Itəmah mine Ughin, nəməteruh kəni mətəhrun nənəni pətigəmiən məmə nian

iəməhlətig kitəh min itəmah nəfəki min, noliən rəhatimahəl in təhruahru, kəni Ughin tətagien lan, kəni iətəmini kəti təsəsiən niphəgnəmtin kəti iətəm təmah o timahal. ¹¹Itəmah nəkotəhrun məmə itimahəl iəməhləh təuvir kəm təmah rəfin təhmen e tətə kəti tətəh vivi nənətin min. ¹²Kəni e noliən kətiəh əmə, iəhləh əskasik itəmah, kəni məhləfəri rəhatəmah nətəligian, məhlətapuəh əskasik məmə nəmiəghəhien rəhatəmah otəhruahru e nəhmti Ughin, kəni niki tagien lan. Ughin u, tətəuin e təmah məmə nəkəhuva e nərmənigien mine nəuvirien rəhan.

¹³Kəni nian rəfin, itimahəl iəhləni tagkiu kəm Ughin mətəu-inu nian nəmətos nəghatien rəha Ughin iətəm nəmətətəu o timahal, kəni motəs tatig e nikitəmah, kəni nikitəmah təsəhtien məmə in nəghatien rəha nətəmini əmə, mətəu nikitəmah təhti məmə in nəghatien rəha Ughin, kəni pəhriən in nəghatien rəhan. Kəni nəghatien u tatol uək e nəmiəghəhien rəhatəmah, u nətəm nəutəni niphərianien lan. ¹⁴Kəni piak min mine nəuvinik min. Nətəmini imatəmah əhruahru ikin, kəmotol tərəh e təmah mətəu-inu nəməutəhatətə e Kristo İesu. Itəmah nəkotəhmen e nətəmini rəha nimefəki min rəha Ughin əpəha ikin İutə. İlah nətəm İsrəl əhruahru, mətəu rəhaləh aru nətəmi əsoli min kəmotol nərahien e lah nian kəmotəhatətə e Kristo İesu. ¹⁵Nətəmi əsoli min u, kəmotuhəmi İərmənig İesu, mine iəni min, kəni mətəhgi pətigəm itimahəl iəkohiet. Noliən rəhaləh tatol niki Ughin təsəgəniən, kəni ilah tikimir min o nətəmini rəfin, ¹⁶mətəu-inu nətəmi əsoli min u kəutalkut məmə okotəniəhu itimahəl o nəghatien kəm Nanihlə* min məmə Ughin otəsmiəghəh ilah. E noliən əha, ilah kətoriarun rəhaləh noliən tərəh mətəuarus təhmen. Mətəu rəueiə əha, niəməha mine nəlpinien rəha Ughin tinuva o lah.

Pol təmolkeikei məmə otəruh ilah

¹⁷Piak min mine nəuvinik min. Nian iəhləvən isəu o təmah nian nəuan nəuvetin əmə, mətəu iəhləhkeikei pik məmə iəkləruh min itəmah. Niphərianien, niphətitəh isəu o təh min mətəu nətəligian rəhatəh kətiəh. Kəni iəməhləlkut pik məmə

2:2 uək 16:19-24; 17:1-9

2:4 kəl 1:10

2:9 uək 20:34

2:12 uək 20:31

2:13 2Təs 2:13

2:14 uək 17:5

2:15 uək 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19

*

2:16 Nanihlə, İanihlə — Afin-to e

tiksiniəri.

iəklitəlig mihleruh itəmah, ¹⁸ mətəu-inu iəmhloleikei məmə iəkluvnə o təmah. İəu, Pol, iəmkut nian tēpət, mətəu Setən təmahtipəsığ e suaru o timahal. ¹⁹ ?Təhro iəklolkei pik məmə iəkluruh min itəmah? ? Tol lanəha mətəu-inu, nian İərmənig İesu otuva min, pəh min u iəmlələhu=pən nətəligiən əskasik rəhatimahə e lah məmə ilah nəua uək təuvir rəhatimahə? ? Kəni nikitimahəl otagiən min o pəh min? ? Kəni pəh min u in rəhatimahəl nətəuiən iətəm nikitimahəl otagiən e lah? ? İtəmah, uə kəpə? Əuəh, itəmah u. ²⁰ Nipəhriənən, itimahəl iəhlətəu təuvir o təmah, kəni nikitimahəl tagiən o təmah.

3

¹ Tol lanəha, nian nikitimahəl təməpəu kəni iəkir nikitimahəl titəgit, mətəu-inu itimahəl iəkləruu məmə nəutətiğ təuvir uə kəpə, kəni itimahəl iəmhleğəhən məmə iəu mine Sailəs iəkuatig Atens, ² iəmuahli=pinə Timoti məmə in otuvnə meruh itəmah. In piatah kəti iətəm tatol uək rəha Ughin itimahəl min o nəni pətiğəmiən nanusiən təuvir rəha Kristo. In təmuvnə o təmah məmə otasiru e təmah məfəri rəhatəmah nətəligiən, kəni mol itamah nəutəhtul əskasik e rəhatəmah nəhatətəiən, ³ məmə nərahien iətəm tətuva o təmah rəuei, ko təsolien nikitəmah təhti pik. Nəkotəhrun rəkis məmə in nətəligiən rəha Ughin məmə nətəmini okotol tərəh e tah lanəha. ⁴ Nipəhriənən, nian iəmhlatig kitah min itəmah, iəməhləkei məhləni kəm təmah məmə okol tərəh e təmah. Kəni itəmah nəkotəhrun vivi məmə tinuva mol nipəhriən lan təhmen əmə məmə itimahəl iəmhləni mine. ⁵ Kəni o nati əha, nian iəməşəhrunien məmə natigien rəhatəmah təhro, kəni nikik təməpəu kəni iəkir nikik titəgit, kəni iəmahli=pinə Timoti məmə otuvnə meruh-to rəhatəmah nəhatətəiən, məmə tatəskasik əhanəh, uə kəpə. İəməgin məmə e suaru kəti, Setən u iətəmini rəha nəfənəfənien, in təməfən-əfən kəm təmah, kəni nəkotəmkarəpən e nəhatətəiən rəhatəmah, kəni uək rəhatimahəl in tol nati əpnəpin əmə.

Timoti təməni pətiğəm nanusiən təuvir

⁶ Kəni rəuei əha, Timoti təmətiğ=pə min o timlau, kəni matos nanusiən təuvir e rəhatəmah nəhatətəiən mine nolkeiəiən. Təməni=pə kəm timlau məmə nikitəmah tətəhti əhanəh itimahəl, təhmen əmə məmə itimahəl iəklolkei məmə iəkluruh itəmah. ⁷ Tol lanəha, piak min mine nəuvinik min, nati əpnəpin iəmhlatig e nərahien, kəni mihlətəu nəhməiən, mətəu nanusiən rəha nəhatətəiən rəhatəmah təməfəri rəhatimahəl nətəligiən o təmah. ⁸ Nian iəmləs nanusiən məmə nautəhtul əskasik əhanəh o İərmənig, kəni iəklətəu məmə inhlos min nəmiəğəhien. ⁹ Nian iəkləhtul e nəhmti Ughin, nagienien rəhatimahəl o təmah in iəhgin, kəni iəkləni kəm Ughin məmə nikitimahəl tagiən pik o təmah. ¹⁰ E nian rəfin, İənian mine lapin, iəhləfəki əskasik məmə iəkluruh min itəmah, kəni mihləgətun itəmah e nati nak nəkotəruu əhanəh məmə rəhatəmah nəhatətəiən oteviə məskasik.

¹¹ Kəni pəh rəhatah Ughin aru, u Tatə rəhatah, mine İərmənig İesu rəhatah, kuol suaru rəhatimahəl məmə iəkluvnə mihleh itəmah. ¹² Pəh İərmənig otol nolkeiəiən rəhatəmah otepət məri məriəuəh o təmah mine nətəmini rəfin, təhmen e nolkeiəiən rəhatimahəl o təmah tēpət. ¹³ Pəh in otol nikitəmah otəsanən məmə, nian İərmənig İesu tətuva min ilah rəhan min nətəmini, kəni nəkotəhtul e nəhmti rəhatah Ughin u Tatə rəhatah, kəni nəkotəhlan kəni nolien tərəh tikə e təmah.

4

Nəmiəğəhien rəhatəmah təkeiəi mol Ughin nikin tagiən

¹ Piak min mine nəuvinik min, rəuei iəkləkeiəi məğhati e natimnati min nəuvein. İəmləgətun rəkis itəmah e nolien iətəm nəkotol məmə Ughin nikin otagiən o təmah. Kəni pəhriən, onəkotol lanəha. Kəni rəuei iəhlətapuəh o təmah kəni məhlətapuəh əskasik e İərmənig İesu məmə nautol təhmin min lanko. ² Otol lanəha mətəu-inu itəmah nəkotəhrun suaru iətəm iəmləgətun itəmah lan, kəni İərmənig İesu təməfa nəpətiən məmə iəkləgətun itəmah lan.

³ Nətəligiən rəha Ughin məmə in təmələhu kalın itəmah məmə rəhan min məmə nəkotol nati iətəm təhruahru

vivi: sotohtəu-pəniən suaru rəha nıpətan minə nəmən iətəm kəutit oneuən ilah min. ⁴İtamah kətiəh kətiəh nəkotəkeikei motarmənig e nıpətitəmah e noliən iətəm təuvır məhruahru kəni kisai. ⁵Sotoliən noliən rəha nıtəu-pəniən nətəligiən əskasik o nit oneuəniən pətan uə iərman. Noliən əha rəha nətəm kəsotəfakiən motəruru Uhgın. ⁶Kəni e natimnati min əha, sotoliən tərəh e piatəmah min e nakləhiən e pətan rəha iətəmi pisin. İərmənig otol nalpinian kəm nətəmini min u iətəm kəutol noliən min iətəm tol lanəha, kəni inhləni rəkis nati u kəm təmah o nəhgi-pəriən itəmah. ⁷Tol lanəha mətəu Uhgın təməsaunian e tah məmə okotamikmik e nəhmtin, okotəti e nəmiəgəhiən iətəm kəmotələhu kalın məmə rəhan. ⁸Tol lanəha, iətəm tətəuhlin nəmtahn e nəghatiən əha, səniəmə tətəuhlin nəmtahn kəm iətəmini, mətəu tətəuhlin nəmtahn kəm Uhgın iətəm təməfa Narmin Rəhan kəm təmah.

⁹Nəkotəhrun rəkis noliən rəha nolkeikeiən itəmah iəfaki min, kəni təsəhmenian min məmə iəkəte e nauəuə, mətəu Uhgın tinəgətuən rəkis itəmah o nolkeikeiən itəmah min. ¹⁰Kəni pəhriən, nəkotəkeikei piatah min rəfin ikin Masetoniə. Mətəu, piak min minə nəuvinik min, iəklətapuəh əskasik məmə nəkəutol təskasik təhmin lanko lan.

¹¹İtamah nəkotəkeikei motalkut o nıtəu-pəniən suaru rəha nəmiəgəhiən iətəm in təməlinu, kəni motol aru rəhatəmah uək, kəni nəkəutol uək e nəhlmitəmah məmə nauəniən rəhatəmah minə natimnati min otəhmen, təhmen əmə məmə iəmhəlani minə kəm təmah. ¹²Otol lanəha məmə rəhatəmah nəmiəgəhiən otiuvi=pa nisiaiən rəha nətəm ihluə min, kəni itəmah nəso-tərəriəniən e suah kəti.

Nuvaian rəha İərmənig

¹³Piak min minə nəuvinik min. İəklolkeikei məmə itəmah onəkotəhrun itəmah min nəuəin u kinohmis rəkis, məmə kinəhro e lah. Kəni iəslolkeikeiən məmə itəmah nəkotəsək təhmen e nətəmini nətəm kəsotələhu-pəniən rəhalah nətəligiən e Uhgın u təhrun nauməhtulian e nətəmini e nımisiən. İlah okotəkeikei mətəsək pik. Mətəu kitah okəsotəsək pikian, mətəu inu ¹⁴kitah

kəutəhatətə məmə İesu təmimis kəni məmiəgəh min, kəni nikitah təhrun məmə nian İesu otuva min, kəni Uhgın otol məmə, nətəmi min u nətəm kinotəhatətə rəkis e İesu nian kəmoħmis, okəhuva min ilah İesu. ¹⁵Kəni iəhləni kəm təmah nəghatiən əhruahru rəha İərmənig məmə, kitah u nətəm kəutəmiəgəh əhanəh məutətiğ mətəuarus nuvaian rəha İərmənig, pəhriən kitah okəsotaupəniən e nətəmi min u nətəm kəmotəupən moħmis.

¹⁶Mətəu İərmənig əhruahru əmə otsipəri e negou e neai meiuaiu=pa, kəni məni pətiğəm əfəməh, kəni iətəmi asoli rəha nagelo min otəgət əfəməh, kəni nətəmini okotətu təui rəha Uhgın, kəni nətəmi min u nətəm kinotəhatətə rəkis İesu nian kəmoħmis, okotəmiəgəh mətəupən motəri. ¹⁷Kəni uərisiğ lan, kitah nətəm kəutəmiəgəh əhanəh, okotəri kitah min ilah e nimali nəpuə məmə okoteruh İərmənig e magəuəgəu. Kəni tol lanəha, okotətiğ kitah İərmənig naunun tika. ¹⁸Tol lanəha, otəfəri nətəligiən rəhatəmah min e nəghatiən min u.

5

¹Piak min minə nəuvinik min. Təuvir əmə məmə iəsətəian kəm təmah e nian əhruahru rəha natimnati min əha, ²mətəu-inu itəmah nəkotəhrun rəkis məmə nian iətəm İərmənig otuva min e nəhue niftəni u təhmen e iəkləh iətəm tətəva lapin, nian nətəmini əpnəpin kotəruu məsotəhtul maruiən ohni. ³Nian nətəmini kəutəni məmə, “Natimnati rəfin təməlinu, kəni nərahian tika,” kəni nalpinian minə niəməha rəha Uhgın otuva uəhai əmə o lah, kəni ko nətəmini kəsotəgimian, təhmen e pətan iətəm nəmtahn tətəhma o neməkiən, nəhməiən tətəva uəhai əmə, kəni ko pətan əha otəsağimian.

⁴Mətəu piak min minə nəuvinik min, iateruh məmə nəsotəhtulian e napinəpuian e natimnati min əha, kəni nuvaian rəha nian əha otəsoliən itəmah nəkotəuit təhmen e nətəmini u kotəuit nian iəkləh kəti təmuva. ⁵İtamah rəfin nenəti nəhəgəhəgiən minə nenəti nianian. Kitah səniəmə nətəmini rəha lapin minə napinəpuian. ⁶Kəni tol lanəha, pəh kəsotoliən təhmen

4:3 1Təs 5:23; 1Pitə 1:16

4:5 1Kor 6:13

4:7 Hip 12:14

4:8 Luk 10:16; 2Kor 1:22

4:9 Jon 13:34

4:11 Efəs 4:28

4:14 Rom 14:9; 1Kor 15:3-4,12

4:16 1Kor 15:51-52

5:2 Mat 24:42-43; 2Pitə 3:10; Nəh

3:3

5:3 Mat 24:39; Luk 21:34-35

5:5 Rom 13:12

e nətəmi min u kəutapili, mətəu pəh kəutair kəni mauteruh vivi rəhatah nətəligiən mine rəhatah noliən min, ⁷ mətəu nətəmini min u kəutapili, ilah kəutapili lapin, kəni nətəmi min u kəutapis, ilah kəutapis lapin. ⁸ Mətəu pəh kitah kotarməniḡ e noliən min rəhatah, mətəu-inu kitah nətəmi rəha nianian. Pəh kotaskəlim noliən rəha nəhatətəian mine nolkeikeian məmə nəpalian kəti, inu təhmen e soldia kəti iətəm tətəfən napən təhmen e aian iətəm tətəməhli pəsḡ e nīmankilahatəmi məmə napalian kəti. Kəni pəh kotəluh=pən əskasik rəhatah nətəligiən e Uhgini məmə nəpalian kəti, inu təhmen e soldia kəti iətəm titaharu=pən kəfəfau əskasik kəmol e aian iətəm tətəhtərain rəhn-kapə təmi məmə nəpalian kəti.

⁹ Pəh kətol lanəha mətəu Uhgini tətəsəuin rəkisiən e təh məmə niəməha mine nalpinian rəhan otuva o təh, mətəu tətəitəpin itah məmə in otosmiəḡ itah e rəhatah lərməniḡ İesu Kristo. ¹⁰ Təmimis o təh məmə kitah kotəhrun natigian pəti kitah min nəmə kəutəmiəḡ uə kəməhmis. ¹¹ Tol lanəha, onəkotəfəri rəhatəmah min nətəligiən, kəni otasiru e təmah min məmə nəkətol nəhatətəian rəhatəmah təkəsik. Pəhriən, inu noliən itəmah nəkətol u rəueiu.

Naunun nəghatiən rəha Pol

¹² Piak min mine nəuvinik min. Rəueiu iəklətapuah o təmah məmə nəkətsiai nətəmi min u kəutol uək əskasik itəmah min ilah, kəni məutarməniḡ e təmah e lərməniḡ, kəni məutəḡət əsoli e təmah nian nəkətməkəpən mətəu tərəh. ¹³ Otisaii vivi ilah mətəu ilah o uək iətəm kəutol, kəni mətəu e nəməlinuian kəni məsətetetian e təmah min.

¹⁴ Kəni piak min mine nəuvinik min, iəhlətapuah əskasik məmə nəkətagət əskasik e nətəmi min u kəutəlpah məsətolian nati kəti. Otəfəri nətəligiən rəha nətəmi nikiəh təpəu. Otasiru e nətəmi rəhalah nəsanəniən tikə. Otəu rəhatəmah nətəligiən tətəməh o nətəmini rəfin. ¹⁵ Nəmə iətəmi kəti otəu nati kəti tətəhmenian e təmah, kəni itəmah nəsətalpinian nitai nərahian, mətəu nian rəfin, itəmah nəkətkəikei mətəu

nəkətol tətəuiv kəmə təmah min mine nətəpisiən pisiən min.

¹⁶ Nikitəmah otəkeikei mətəu nian rəfin; ¹⁷ kəni mətəuḡəti kəmə Uhgini e nəfəkiən nian rəfin; ¹⁸ kəni nian rəfin otəni kəmə Uhgini məmə nikitəmah tagiən, nati əpnapin nəkətatig e nəuivriən, uə nərahian. Otəu nati mətəu ilah mətəu-inu ilah nəuəia Uhgini o təmah e Kristo İesu.

¹⁹ Sətalifu əpisiən nigəm rəha Nəmin Rəha Uhgini; ²⁰ sətəniən məmə nəghatiən iətəm Uhgini tətəfən kəmə iətəmi kəti in tol nati əpnapin əmə lan. ²¹ Otəuəp pipim mətəu kəni mətəu kəti nati natimnati rəfin, kəni otəuəp pipim mətəu kəni mətəu kəti nati natimnati rəfin iətəm tərəh.

²² Pəh Uhgini pisiən əmə iətəm in Uhgini rəha nəməlinuian, otəu itəmah məmə rəhan pisiən əmə u itəmah. Pəh Uhgini otəu məmə nəmiəḡəhian rəfin rəhatəmah okətkəhrəu, e nəritəmah mine e nətəligiən rəhatəmah mine e nipətitəmah. Kəni nipəḡnəmtin kəti tikə mə otətkul=pən e təmah, nian rəhatah lərməniḡ İesu Kristo tətəuə min. ²⁴ İətəm tətəuə e təmah, nian rəfin tətəuə rəhan nəghatiən, kəni in otəu natimnati min əmə.

²⁵ Piak min mine nəuvinik min. Otəfəki o timah. ²⁶ Otəni tətəuiv kəmə təmah min təhmen məmə itəmah kətiəh əmə e Kristo. ²⁷ E nəḡi lərməniḡ, iətəni əskasik kəmə təmah məmə nəkətkəikei natiəuə u kəmə piak min mine nəuvinik min rəfin.

²⁸ Pəh rəhatəmah lərməniḡ İesu Kristo otəuəti e rəhan nəuivriən kəmə təmah.

5:8 Aes 59:17; Efəs 6:14,17

5:10 Rom 14:8-9; 1Təs 4:14

5:14 2Təs 3:6,11

5:15 Rom 12:17; 1Pitə 3:9

5:16 Fil 4:4

5:18 Efəs 5:20

5:19 Efəs 4:30

5:22 1Jon 4:1

5:23 2Təs 3:3

5:25 Kol 4:3; 2Təs

2 Təsalonaiyə

Nauəuə iətmə tatol keiu lan iətmə Pol
təmətei tuvən kəm nəfəki min ikin

Təsalonaiyə

Nəghatən əkuəkir rəha nauəuə u 2

Təsalonaiyə

? Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol
təmətei nauəuə u.

? Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei
tatuvən kəm niməfəki əpəha Təsalonaiyə.

? Natigian təhro lanu nian təmətei?
Nətməmi tēpət e niməfəki, kəutol nəru-
ruən e nuvaən rəha İsu. Kəutos nian iəki
tēpət, kəni nəuvein nikiləh təhti məmə in-
əha nəmtətiən iətmə tətəgətuən məmə otə-
suvəhiən, İsu titəlig=pə min. Kəsotəhru-
n vivian nīpəti nauəuə əupən rəha Pol (inu 1
Təsalonaiyə). Kəni nəuvein kəutəni məmə
İsu otitəlig=pə uəhai əmə, kəni ko kə-
sotol uək pikien. Mətəu ilah kəutei-
uə əmə məutəlpəh, məutəpəh nolien rəha
uək. Kəni Pol tətəni kəm lah məmə ilah
kotəkeiki mautol uək nian kəutəhtəhnin
nitəlig=paiən rəha İsu.

? Təmətei nauəuə u o nak? Pol
təmətei nauəuə u məmə otələhu əhruahru
nətəligian rəhaləh e nitəlig=paiən rəha
İsu. Kəni in təmolkeiki məmə ilah
okotəhtul əskasik mitəu=pən suaru
əhruahru.

Pol təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, mine Sailəs*, mine Timoti, iəh-
ləni təuvir kəm təmah u niməfəki ikin Təsa-
lonaiyə. İtəmah nəməhuva kətiəh o Ughin
rəhatah Tata, mine İərmənig İsu Kristo.

² Pəh Ughin Tata, mine İərmənig İsu
Kristo okuətuati e rəhaləu nəuvirien mine
nəməlinuən kəm təmah.

Nəni-vivien mine nəfəkiən rəha Pol

³ Piək min mine nəuvinik min. Nian
rəfin itimahəl iəhlətəu məmə iəkləkeiki
məhləni kəm Ughin məmə nikitimahəl
tagiən o təmah. Kəni təhruahru əmə
məmə iəklol lanəha, mətəu-inu nian rəfin
nəhatətəien rəhatəmah tətəuə mətəskasik,
kəni nian rəfin itəmah rəfin nautolkeiki
pik itəmah min, kəni nolkeikiən mine

nəhatətəien əha katueviə mətəuri mə-
tuəskasik. ⁴ Tol lanəha, itimahəl iəh-
ləni pətigəm kəm nətməmi rəha nimə-
fəki rəha Ughin e ikin min rəfin məmə
nikitimahəl tagiən pik o təmah. İtima-
həl iəhləni lanəha mətəu-inu nian rəfin,
itəmah nautəhtul əskasik e nəməgəhiən
rəhatəmah e Kristo, kəni məutəskəlim
əskasik əhanəh nəhatətəien rəhatəmah,
nati ənpəpin nətmə iəhləu kəutol tərəh
e təmah, kəni mol itəmah nəutətəu nəh-
məən tēpət.

⁵ Natimnati min əha tətəgətuən məmə
nolien rəha Ughin o nakilien nətməmi,
in təhruahru əmə. Nəutos nəhməien o
Nərmənigian Rəha Ughin, kəni nəuan
nəhtulian əskasik e nərahien rəhatəmah,
okeruh=pən itəmah məmə itəmah
nəkotəhruahru o nuvəniən e Nərmənigian
Rəha Ughin. ⁶ Tol lanəha mətəu-inu
nolien rəha Ughin in təhruahru, kəni in
otol nəlpinien kəm nətmə min u kəutol
nərahien kəm təmah, ⁷ kəni o nian kəti in
otəfinə nəmeigian kəm təmah iətmə nəutos
nəhməien, kitəh min itəmah. Natimnati
min əha okəhuva motol nīpəhrianien
nian Ughin otol pətigəm İərmənig İsu
iətmə otsipən e nəgə e neai. In otəuə
e nigəm iətmə tatəuə pik ilah rəhan
nəgəlo min iətmə kotəsanən. ⁸ In otol
nəlpinien kəm iətmə min u kotəruu
Ughin kəni məsotəhtəu-pəniən nənu-
sian təuvir rəha İərmənig İsu rəhatah. ⁹ Ughin
otol nəlpinien kəm lah e nərahien iətmə
naunən tikə. Kəni otəhtipəsik itulin ilah
e nəhməti İərmənig mine nəhəgəhəgian
asoli rəha nəsanəniən asoli rəhan. ¹⁰ Nati
u otəuə e nian İsu tətəuə min. In otə
nəni-vivien o natimnati iətmə təmol kəm
nəfəki min rəhan, kəni nərmiləh otivig
ohni, itəmah min itəmah min ilah mətəu-
inu nəmotəhatətə e rəhatimahəl nəghatien
iətmə iəhləni kəm təmah.

¹¹ Kəni o natimnati min u, nian rəfin
iəhləfəki o təmah məmə okeruh=pən
itəmah məmə itəmah nəkotəhruahru o
nuvəniən e Nərmənigian Rəha Ughin.
Kəni iəhləfəki məmə Ughin otol uək
e nəsanəniən rəhan məmə, nətəligian
təuvir iətmə nəkətolkeiki məmə nəkəto-
htəu=pən, mine uək min iətmə tatsipən
e nəhatətəien rəhatəmah, okətol nəuan.

* 1:1 E nəghatien Kris, nərgin u Sailəs in "Silfanus."

1:6 Rom 12:19

1:7 1Təs 3:13

1:8 Aes 6:15

1:9 Aes 2:10

1:2 Rom 1:7

1:10 Kol 3:4

1:4 2Kor 7:4; 1Təs 2:19

1:11 Kol 1:9; 1Təs 1:2-3

¹² İtimahal iəhləfaki lanəha məmə kəfəri nərği İərmənig İesu o natimnati iətam təmol e nəmiəgəhiən rəhatəmäh, kəni in otəfəri itəmah. Natimnati min əha otuva e nəuvirən rəha Uhgın rəhatəh mine İərmənig İesu Kristo.

2

İətəmi Tatol Təfagə Tərah Agin Nian Rəfin

¹ Piak mine nəuvinik min. Pəh iəkləghati o nian rəha İərmənig İesu Kristo otuva min lan, kəni Uhgın otuhapumin kitah min Kristo lan. ² İəhlətapuəh məmə nik-itəmah təsəhti pikien, kəni məsotauitien e nəghatien eiua kəti u nətəmini nəu-vein kətəni məmə Nian Rəha Uhgın tinuva rəkis. * Kəpə, neiuəien əmə. Mətəu kətəni məmə itimahəl iəhlətei nəghatien u e nauəuə kəti, uə məhləni pətigəmə nəghatien kəti rəha Uhgın, uə məhləni pətigəmə nanusien kəti. Mətəu kəpə, nəghatien əha təsisipənien e timahal. ³⁻⁴ Sotolien iətamimi kəti teiua e təmah e nəghatien kəti e Nian Rəha Uhgın, mətəu-inu nian əha otəsu-vaien mətəuarus nian nətəmini okəhuva tikimir min rəha Uhgın motol nəluaginien ilah min. Kəni Uhgın otol pətigəmə İətəm Tatol Təfagə Tərah Agin Nian Rəfin, in otuva tikimir e natimnati min rəfin iətam nətəmini kəutəfaki ohni, mine natimnati rəfin iətam kəutəni məmə rəhalah uhgın min. In əmə u otəfəri aru in ilis e natimnati min rəfin. Kəni in otuvən məharəg e Nime Rəha Uhgın, kəni məni məmə in Uhgın. Mətəu Uhgın otəräkin pəhrien tətəu=pən əmə rəhan nəlpəkəuian aupən rəkis.

⁵ ? Təhro? ? Nəmotəlu məmə nian iəmətatig kitah min itəmah, iəmətəni=pinə natimnati min u? ⁶ Kəni ninotəhrun nati nak iətam tətəhtipəsig e iətəmi əha rəueiu, məmə Uhgın otol pətigəmə in e nian əhruahru rəhan. ⁷ Nəsanəniən oneuən rəha Təfagə Tərah Agin tinatol rəkis uək. Mətəu iətəmi iətam tətəhtipəsig e nəsanəniən əha, in otol lanəha mətəuarus=pən Uhgın otos rəkis. ⁸ Kəni Uhgın otol pətigəmə İətəm Tatol Təfagə Tərah Agin Nian Rəfin. Nian İərmənig İesu otuva min, in otəräkin suah u e nimeatig e nöhlin,

kəni mərəkin agin e nəhəgəhəgəni rəhan. ⁹ İətəm Tatol Təfagə Tərah Agin Nian Rəfin otuva mol uək rəha Setən e nəsanəniən rəhan, kəni in otol nati apispis eiua min, mine nəmtətien eiua min, mine nati eiua min iətam otol narmi nətəmini tiuvig, ¹⁰ mine nərahien pisin pisin min rəfin iətam kəuteiua e nətəmi min u kəutəliuək e suaru tatuvən e nalpinien. Uhgın otəräkin ilah mətəu-inu kəmotəni əskasik məmə kəsotolkeikeien nipəhriənien iətam təhrun nosmiəgəhiən ilah. ¹¹ O nətəligien əha, Uhgın tahlı=pən kəm lah nati kəti təsanən iətam tatol nətəligien rəhalah tətəlməli məmə okotəni nipəhriənien e neiuəien. ¹² Kəni tahlı=pən məmə otəni pətigəmə nalpinien rəha nətəmini rəfin nətəm kəsotəniən nipəhriənien e nipəhriənien, mətəu kəutəu təuvir agin e nolien tərah min.

Nəfaki min okotəkeikei motəhtul əskasik

¹³ Piak min mine nəuvinik min iətam İərmənig tolkeikei itəmah. Nian rəfin iəkləkeikei məhləni tagkiu kəm Uhgın o təmah, mətəu-inu e nətuəuiniən Uhgın təmitəpin itəmah məmə otosmiəgəh itəmah. In otol lanəha e uək rəha Narmin Rəhan iətam tətələhu kalın itəmah məmə rəhan, kəni otosmiəgəh itəmah e nəhatətien rəhatəmäh e nipəhriənien. ¹⁴ Uhgın təmauin e təmah o natimnati min əha e nanusien təuvir iətam iəhləni pətigəmə, məmə kitah kəhuva kətiəh kitah rəhatəh İərmənig İesu Kristo e rəhan nisiaien, mine nəsanəniən, mine nəhəgəhəgəni. ¹⁵ Tol lanəha, piak min mine nəuvinik min, otəhtul əskasik kəni motəskəlim nəgətuniən iətam iəhləfinə kəm tətəh e nəghatien iətam təmiet e nöhlitimahəl, mine nəghatien iətam nəmotəfin e nauəuə iəmləhlı=pinə.

¹⁶ Uhgın rəhatəh Tətə təmolkeikei itah, kəni e nəuvirən rəhan təməfəri niki-tah naunun tikə, kəni təmol məmə kitah okotələhu=pən əskasik rəhatəh nətəligien lan. Kəni pəh rəhatəh İərmənig İesu Kristo aru ilau Uhgın Tətə, ¹⁷ okuəfəri nik-itəmah kəni muol itəmah nəkotəsanən e nolien təuvir min rəfin iətam nautol, mine nəghatien təuvir min rəfin iətam nautəni.

* 2:2 Nian Rəha Uhgın, in nian iətam İərmənig İesu Kristo otitəlig=pa min lan makil nətəmini rəfin. 2:3-4 1Tim 4:1; 1Jon 2:18; 4:3 2:3-4 Esik 28:2; Dan 11:36 2:8 Aes 11:4; Nəh 19:15 2:13 Efəs 1:4; 2Təs 1:3

3

Pol təmətapuəh o nəfakiən

¹Piak min mine nəuvinik min. Inu naunun nəghatiən. Otəfaki o timahal məmə nəghatiən rəha lərmənig otuvən uəhai əmə ikin min rəfin, kəni nətəmimi okotisiai motohtəu=pən, təhmen əmə e təmah nətəm nəmotisiai in məutohtəu=pən. ²Kəni otəfaki o timahal məmə Uhgın otos rəkis itimahal o nətəm kotərəh, mətəu-inu səniəmə nətəmimi rəfin kəutəhatətə e lərmənig. ³Mətəu lərmənig, nian rəfin tatol rəhan nəghatiən, kəni in otol itəmah nəkotəsanən, kəni mateh vivi itəmah o Setən məmə otəsərəkiniən itəmah. ⁴Kəni kitah kotəhrun vivi e lərmənig məmə rəueiu itəmah nautol nati nak itimahal iəhləni=pinə kəm təmah, kəni onəkotəkeikei mautol lankonu. ⁵Pəh Uhgın otit nikitəmah e suaru rəha nolkeikeiən rəha Uhgın mine noliən rəha Kristo o nəhtul əskasikiən nian nərahien otuva.

Solien noliən rəha nəlpahien

⁶Piak min mine nəuvinik min. E nərgi lərmənig İesu Kristo, iəhləni əskasik kəm təmah məmə nəkotəhtul isəu o piatah min iətəm kautol noliən rəha nəlpahien, kəni məsotatiğin mətītəu=pən nəğətuiniən iətəm nəmotos o timahal. ⁷İtəmah aru nəkotəhrun məmə nəkotəkeikei məutohtəu=pən noliən iətəm iəmahlol. Nian iəməhlətiğ kitah min itəmah, iəməsləlpahien, ⁸kəni iəmlös nəhm̄ti nauəniən o nətəmimi, iəməslös ənpəniən. Mətəu iəmahlol uək pik, lapin mine lənian, iəmahlol uək e nəhlmitimahal mahlös məni o nauəniən məmə iəsləfiniən uək əskasik o təmah e nəhien itimahal. ⁹Təhruahru o təmahal məmə iəklətapuəh o təmah məmə nəkotəruh itimahal, mətəu itimahal iəməslolien lanəha mətəu-inu itəmahal iəklölkeikei məmə iəkləğətuən itəmah e noliən iətəm təhruahru məmə nəkotəhtəu=pən. ¹⁰Kəni nian iəməhlətiğ əha kitah min itəmah, iəhləfinə lou u məmə, “Nəmə iətəmi təlpah, kəni kəsəfəniən nauəniən kəm in.”

¹¹Iəhləni lanu mətəu-inu iəmlətəu məmə nətəmimi nəuvein ko itəmah min ilah kəutəlpah, ilah kəsotolien uək kəti, ilah kəutəfən rəhalah kərəsei məmə kotəu rəkis nəghatiən min lan, mətəu kəsotolien uək.

¹²E nərgi lərmənig İesu Kristo, iəhləni kəni məhləkeikei kəm nətəmimi iətəm kotol lanəha məmə okotəkeikei mətəpəh nəğəsiən motatiğ mətiğ əmə, kəni motol uək o nətəouien nauəniən niglah ¹³Kəni itəmah piak min mine nəuvinik min, sətəpəouiən e noliən nati əhruahru.

¹⁴Nəmə nətəmimi nəuvein kəsotəhtəu-pəniən rəhatimahəl nəghatiən e nauəuə u, kəni nəkotəkeikei motol məmə nətəmimi okotəhrun məmə ilah pəh. Kəni məsotəghatiən ağin kəm lah pəh nəkotol ilah kotaulis o nəlpahien rəhalah. ¹⁵Mətəu nəsotəruhien ilah məmə rəhatəmah tikimir min, mətəu ilah piatəmah min, kəni təuvir məmə nəkotəgət əsoli e lah məmə okotair əsoli e rəhalah nətəliğin.

Naunun nəghatiən

¹⁶Kəni pəh lərmənig rəha nəməlinuən, in pisin əmə otəfinə nəməlinuən nian rəfin e noliən min rəfin. Pəh lərmənig tətətiğ itəmah min itəmah.

¹⁷İəu Pol, iatos pen mətətei əmə e nəhlmək nəghatiən u rəha nəniən təuvir kəm təmah. Kəni e nauəuə min rəfin iəkətei lanu məmə nəkotəhrun in rəhak nauəuə. Inu noliən rəha nətəiən rəhak.

¹⁸Pəh rəhatəh lərmənig İesu Kristo otətuati e rəhan nəuvirien kəm təmah rəfin.

1 Timoti

Nauuəa iətam Pol təmaupən mətei tuvən
kəm Timoti

Nəghatien əkuəkir rəha nauuəa u 1 Timoti

? Pəh təmətei nauuəa u? Aposil Pol
təmətei nauuəa u.

? Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei
tatuvən kəm Timoti. Timoti in iətam aluə
kəti iətam təmair e taun u Listra. Məmə
rəhan in nəuaniləuəs kəti rəha Isrel, kəni
rəhan tatə in İanilhluə* kəti. Timoti in niəli
kəti rəha Pol, kəni nian rəfin kətian əpəha
ikin min matuəni pətigəm nanusiən təuvir
rəha İesu Kristo. Pol tolkeikei pik Timoti,
tol lanəha kəni in tətauin e Timoti məmə
təhmen e nətin əhruahru.

? Natigien təhro lanu nian təmətei?
Pol təmətau məmə nəgətun eiua nəuvein
e niməfaki əpəha Efəsis, kəni mol in
tahli=pən Timoti məmə otuvən mələhu
əhruahru neiuəien əha. Nəmə təhro,
Timoti təmuva təhmen e pasta rəha
niməfaki əha Efəsis, nati əpnəpin məmə in
iətam aluə əmə. Nəgətun eiuaəien min əha
kəutəgətun məmə nətəmini okotəkeikei
motətau=pən nətəligien rəhalah e noliən
rəha nətəmini o nosiən nəmiəgəhien iətam
naunun tikə. Kəutəni məmə nətəmini
okotəkeikei motəhrun nipəti nəghatien
oneuən min, kəni motol natimnati nəuvein
iətam ilah kəmautəni.

? Təmətei nauuəa u o nak? Pol təmətei
nauuəa u mətəni pətigəm nətəligien nəu-
vein rəhan kəm Timoti mətəfəri rəhan
nətəligien, kəni məmə otasiru e niməfaki
rəha Efəsis. Pol tətəghati e noliən təu-
vir min rəha nəfakien, mine neruh vivien
nətəm kəutəfaki. Kəni mətəni pətigəm
noliən təuvir min iətam nətəmi asoli min
rəha niməfaki mine nəfaki min u okotə-
htəu=pən. Kəni naunun nəghatien iətam
Pol təməni kəm Timoti tətəni məmə, in
otəkeikei muva iətəmi təuvir kəti rəha no-
liən uək rəha İesu Kristo. Kəni rəhan noliən
otəkeikei məhruahru vivi.

Pol təməni təuvir kəm Timoti

¹ Timoti. İəu Pol, iatəni təuvir kəm ik.
Kəni iəu aposil kəti rəha Kristo İesu mətəu-
inu Ughin u iətam təmosmiəgəh itah, mine
Kristo İesu iətam tətəfa nuhuiniən, ilau
əmə kəmuahli=pa iəu məmə iəkol uək u.

² Rəhalau nəhatətəien e Kristo təhmen-
əhmen əmə, kəni tol lanəha, in təh-
men=pən əmə məmə ik nətik pəhriən.

Pəh Ughin Tatə rəhatah ilau Kristo İesu,
İərmənig rəhatah, okuətuati e rəhalau nəu-
virien kəm ik, kəni muasəkəhrui in, kəni
muələhu nəməlinuəien tətatig ohnik.

Pol təmolkeikei məmə Timoti
otəhtipəsig
e nəgətun eiua min

³ Aupən ikin e nian iəmatuvən Mase-
toniə, kəni iəu iəməni kəm ik məmə iəu
iəkolkeikei pik məmə onətətig Efəsis, kəni
rəhak nətəligien tatol əmə lankonu lan.
Nətəmini nəuvein əha ikin kəutətig nətəm
ilah kəutəgəu nəgətunien pəhriən rəha
Ughin məutəgətun nətəmini lan. Mətau
ik onakəhtipəsig e lah məmə okəsotolien
noliən əha. ⁴ İlah okotəkeikei motəpəh no-
liən min əha iətam kəutəni namsu eiua min
mautos nərgi lus min aupən min ikin mau-
tol məmə nərgi lus min rəhalah təfəməh.
Kəni okotəfəri ilah aru lan. Nəghatien
min əha kəutiuvu=pa əmə timəti, mətau
inko kəsotasiruiən e nətəmini məmə ilah
okotəhrun nəlpəkəuiən rəha Ughin inu
okotəhatə əmə lan.

⁵ Mətau nəua nəghatien u rəhalau məmə
nolkeikeien tətəri e nikitəmah. Nolkeikeien
tətəri e niki iətəmi kəti nian noliən tərəh
min rəfin iətam təhrun məmə kəməutətig
lan aupən, in təməpəh rəkis ilah, nikin təu-
vir vivi, kəni tətəhatətə pəhriən əmə e İesu.
⁶ Nətəmini nəuvein kinotəpəh noliən əhru-
ahru u, kəni ilah kinotəruru rəkis rəha-
lah suaru, mətau kəutohtəu=pən nəghatien
alməli min əha. ⁷ İlah kətolkeikei məmə
nətəmini kəutəni məmə ilah kəteinatig
vivi e Lou rəha Ughin, mətau ilah kə-
sotəhrun aginiən nipəti nəghatien iətam
kəutəni, nati əpnəpin nikilah təhti məmə
kəotəhrun agin.

⁸ Kitah kəotəhrun vivi lou rəha Ughin
məmə təuvir nəmə kitah kəotəhrun vivi

* : Nanilhluə, İanilhluə — Afin-to e tiksənəri.

1:14 † 1:8 Nəgətun eiua min əha, nian rəfin kəutəghati pik e Lou. Kəni məutəni məmə ilah
kəutəhruahru mətəu-inu ilah kəotəhrun vivi Lou. Mətau nol rah nati min, Ughin təməfən
Lou kəm lah məmə Lou otəgətun ilah məmə ilah nətəm kəotərah. 1:8 Rom 7:12,16

1:2 Uək 16:1-3; Tait 1:4 1:4 1Tim 4:7; Tait

uak rəha Lou kəni mautohtəu=pən e noliən iətəm Uhgīn tolkeikei.[†] ⁹ Nian rəfin kitah okotəkeikei motəhrun məmə Lou təməsuvaien o nətəm kotəhruahru, mətəu Lou təmuva məmə otəgəhun kəm nətəmini məmə ilah nətəmini rəha nol rəhiən; nətəm kəsotisiaiən Uhgīn mine nol təfagə tərāh; nətəm rəhalah noliən tekəu-ekəu kəutəuhlin nəmtəhləh o nəfakiən; nətəm kəmotuhamu rəhalah tatə mine məmə; nətəm kəutuhamu əhanəh itəmi; ¹⁰ nəman mine nīpətan nətəm kinotol rəkis marit, mətəu kəutan əpnəpin; nəman kəutit aru ilah min kəni nətətan kəutit aru ilah min; nətəmini kəutələs iətəmi kəti motəskəlīm mautol səlimin təhmen e iol əhruiən; mine nətəm kəuteiua e nian kəutəgəhati e kot; mine nətəm kəuteiua əpnəpin əmə; mine nətəm kəutol noliən tərāh pisin min nəuvein. Əuah, in nīpəhriənən məmə Lou in rəha nətəmini nətəm kəutol natimnati rəfin əha iətəm tətərekin nəghatiən əhruahru min. ¹¹ Nəghatiən əhruahru min u, kəutəni pətigəm nanusiən təuvir rəha nəsanəniən əhagəhəg rəha Uhgīn, Uhgīn u iətəm təuvir məhruahru. Nanusiən u in təməfa kəm iəu məmə iəkəni pətigəm.

Pol nikin təmagiən o Kristo

¹² İəu iətəni tagkiu kəm Kristo İesu, İərməniğ rəhatah, iətəm tətəfa nəsanəniən kəm iəu o uək u, mətəu-inu in tətəh iəu məmə iəkəskəlīm vivi rəhan uək məsəpəhiən, kəni in təmələhu=pa uək u mətəhli=pa iəu məmə iəkol. ¹³ Aupən iəmətəgəhati rah e nərgin, kəni iəmatəh nətəm kəutəfaki matol tərāh e İesu. Nati əpnəpin iəu iəmatol pau lanu lan, mətəu in təməsək ohniəu mətəu-inu iəməsəni əhanəhiən nīpəhriənən lan, kəni iəməruu məmə nati nak iətəm iəu iəmatol in tərāh. ¹⁴ Mətəu nolkeikeiən rəha İərməniğ rəhatah in iahgin pik ohniəu, məpirəkis noliən tərāh min rəhak. Kəni tətətəlmin nīkik o nəhatətəiən lan mine nolkeikeiən iətəm tatsipən e Kristo İesu.

¹⁵ İnu nəghatiən tətəni pəhriən, kəni kitah kotəkeikei motəni nīpəhriənən lan: Kristo İesu təmuva e nəhue niftəni məmə otosmiəgəh nətəm kotərah. Kəni iəu iətəmi iəkərah əgin məpirəkis rəfin ilah. ¹⁶ Mətəu Uhgīn təməsək ohniəu, iətəm iəkərah əgin, təhmen e nəmtətəiən kəti

iətəm tətəgəhun məmə nətəliəiən rəhan təfəməh, naunun tikə, tatuvən o nətəm kotərah, pəh nətəmini nəuvein koteruh kəni məhuərisig e suaru kətiəh əmə məmə okotəhatətə e İesu kəni in tosmiəgəh ilah məfən nəmiəgəhiən itulīn kəm lah. ¹⁷ ! Kotəni-vivi Uhgīn! Pəh kotisiai Uhgīn rəhatah. In İərməniğ itulīn; in təsimisiən; kəsəruhiən in; kəni in pisin əmə in Uhgīn. Pəh kotəfəri nərgin tatuvən matuvən matuvən naunun tikə. Əuah.

¹⁸ Kəni inəha nətik Timoti. İnu rəhak nəghatiən təhmen=pən e nəghatiən rəha iəni min nətəm kəməutəni kəm ik aupən. İk onəkəkeikei məskəlīm nəghatiən min əha pəh tol rəham nətəliəiən təskəsik, kəni ik onəkəluəgin vivi e nəluəginən rəha nəhatətəiən. ¹⁹ Askəlīm rəham nəhatətəiən təskəsik, kəni ol noliən iətəm ik nəkəhrun məmə in təhruahru e nəhmti Uhgīn. Mətəu nətəmini nəuvein ilah kəutol noliən nəuvein iətəm ilah kotəhrun məmə tərāh, kəni kəmotərekin rəkis rəhalah nəhatətəiən, təhmen e iətəmi kəti təmləfən nəgəu təri e nimas təhapu-əhapu əgin mərah. ²⁰ Suah mil u Haemeneəs mine Aleksantə ilau kəmian motol kətiəh əmə ilah nətəmi min u. İəu inegəhan=pən rəkis e lau e nəhlīni Setən məmə okuəhrun məmə okuəkeikei məsuəni rəhiən Uhgīn.

2

Noliən rəha nəfakiən

¹ Nati aupən iətəm iəkəskəlīm məmə iəkəni, in tol lanu lan. İəu iətəni əskəsik kəm təmah məmə itəmah nəkotəkeikei motəfaki kəm Uhgīn o nətəmini rəfin, kəni motəni tagkiu kəm Uhgīn o natimnati iətəm in təmol ilah. ² Kəni e nian rəfin itəmah onəkəkeikei mautəfaki o nətəm kəutarməniğ mine nətəmi asoli min rəhatah məmə kitah rəfin okotətiğ e nəməlinuəiən kəni motətiğ mətig, pəh kitah kotisiai vivi Uhgīn kəni rəhatah nəliuəkiən in təhruahru. ³ Noliən rəha nəfakiən min u in təuvir pik, kəni in otol Uhgīn İosmiəgəh rəhatah nikin otəgiən lan. ⁴ Uhgīn u, in tolkeikei məmə otosmiəgəh nətəmini rəfin, kəni molkeikei məmə ilah okotəhrun motəni nīpəhriənən e nəghatiən pəhriən rəhan.

⁵ Otafaki o nātēmimi rāfin māmā ilah okotāhatā e Uhgīn mātāu-inu Uhgīn katiāh āmā tātatiġ, kani suah katiāh āmā tātātul in suaru o nosiēn nātēmimi muvān motol katiāh ilah Uhgīn, iātēmimi āha Kristo Iesu. ⁶ E nian āhruahru, in āmā tāmāfa rāhan nāmīāgāhīan o nātāuīan suaru rāha nātēmimi rāfin māmā otitis ilah e tāfagā tarah rāhalah. Kani inu tātāgātun māmā Uhgīn tolkeikei māmā otosmiāgāh nātēmimi rāfin. ⁷ Kani e nāghatiān āha, Uhgīn tāmāfari iāu māmā iāu aposil kati rāhan o nāni pātīgāmīan nanusiān tāvur u kām Nanihlua* min, nātēmimi nātēm kāsāniā māmā nātēm Isrel, kani tāmāfari iāu māmā iāgātun kati rāha nāhatātāiān pāhriān. Iāu iātāni pāhriān, iāseiuāiān.

⁸ Kani ikin min rāfin, iākolkeikei māmā nāman okotāghati kām Uhgīn e nāfakiān. Kani nian kautāfari nāhlmlāh māmā okotafaki kām Uhgīn, iākolkeikei māmā nāmīāgāhīan rāhalah otāhruahru, kani nik-ilah tāsahmāiān, kani māsotahīan ilah min.

⁹ Kani iāu iākolkeikei māmā nipātān u nāfaki min okāhuvān e rāhalah napān iātām tāhruahru kani mātāhtārāin vivi ilah, māsotiuvīan nātēligiān rāha nāman, kani māsotoliān māmā nātēmimi okoteh o nāfariān. Kani ilah kāsotoliān nāuan-ulāh māmā okotāfari ohni. Kani ilah kāsāhuvāniān e natimnati min o niuviān nātēligiān rāha nātēmimi, iātāni natimnati min tāhmen=pān e napān min iātām nāhmtilāh tiākis, uā nati kati kāmōl e aiān u kol tātōraip-ōraip, uā nati kati kāmōl e perāl inu kapiel iātām nāhmtin tiākis.

¹⁰ Mātāu iākolkeikei māmā nipātān u nāfaki min, rāhalah nātēligiān otāsuvāniān o malā-malā rāha nipātīlāh māmā okeruh, mātāu okotol malā-malā e nāmīāgāhīan rāhalah, ināha ilah okotol noliān min iātām otasiru e nātēmimi, noliān min iātām tāhruahru o nipātān nātēm kātāni māmā ilah kātāfaki kām Uhgīn.

¹¹ Nian nāman okotāgātun e nimāfaki, nipātān okotākeikei mautātēlig māsotāgātīan, kani motākeikei motosiahu ilah, kani motisiai nāgātun min, kani motātāu=pān nāgātun min āha nātēm kātāgātun. ¹² Iāu iāseghāniān e nipātān māmā okotāgātun kani motarmānig e

nāman. Ilah okotākeikei māsotāgātīan, ¹³ mātāu-inu aupān ikin, Uhgīn tāmāupān mol Atām, uārisig ikin tāpanol Iv. ¹⁴ Kani sāniāmā Atām u Setān tāmēiuā lan aupān kani tol nāuiān, mātāu Iv u tāmōl nāuiā Setān kani matgāhli lou rāha Uhgīn. ¹⁵ Mātāu Uhgīn otosmiāgāh nipātān nian ilah kautol āhruahru uāk rāhalah, inu nemākiān mine neh viviān kākālāh min. Mātāu ilah kotākeikei mātāskālim āskāsik noliān rāha nāhatātāiān, mine noliān rāha nolkeikeiān nātēmimi, mine noliān rāha nāmīāgāhīan iātām tāhruahru.

3

Nātēmi asoli min rāha nimāfaki

¹ Inu nāghatiān tātāni pāhriān māmā, “Nāmā iātēmimi kati tolkeikei māmā in otuva iātēmi asoli kati rāha nimāfaki, kani uāk u, in uāk tāvur agin kati iātām in tolkeikei.”

² Kani iātēmi asoli tol lanāha:

okākeikei kāsēh-pāniān noliān tarah kati lan;

in māsōl-pāniān rāhan pātān;

in tāhrun nāni aruiān e nikin māmā otāpāh noliān natimnati iātām tarah kani mol āmā nati iātām tāvur;

tātōl natimnati e nāhruniān;

katisiai in;

tātēh vivi nātēmimi nātēm kautāhuvān iman ikin;

in iāgātun tāvur kati;

³ sāniāmā iātēmimi kati rāha nāpisiān uā nāhtiān iātēmi;

mātāu in iātēmi mātig;

sāniāmā in iātēmi rāhan nāghatiān tātāpērāh pik tāhmen e kaluēluā;

nikin tāsuvān pikian e māni;

⁴ in otākeikei mātarmānig vivi e rāhan min, kani mol māmā rāhan kākālāh min kautol nāuiān mautisiai vivi.

⁵ ? Mātāu nāmā in tāruru narmānig viviān o rāhan min, kani in otāhro āhanāh marmānig e nimāfaki rāha Uhgīn?

⁶ Iātēmimi tātāhatātā vi āmā e Iesu, in tāsāhmenīan māmā otos uāk u, mātā in tātāfari pik in, kani Uhgīn tol nālpāniān kām in tāhmen e ināha tāmōl e Setān u iāfari pik.

2:6 Rom 3:29-30; Kāl 1:4

* 2:7 Nanihlua, Ianihlua — Afin-to e tiksīnari.

2:7 Uāk 9:15; Kāl

2:7-8; 2Tim 1:11

2:9 1Ptā 3:3-5

2:10 1Tim 5:10

2:12 1Kor 14:34

2:13 Jen 2:7,21-22; 1Kor 11:8-9

2:14 2Kor 11:3; Kāl 3:1-6

2:15 Jen 3:6-16

3:6 Tait 1:6-9

⁷ Kəni iətəmi asoli, rəhan noliən otəkeikei məuvir məhruahru məmə nətəm kəsotəfakien okotəni məmə in iətəmi təuvir. Nəmə təsəliən, məta nəuanikulu rəha Setən toh pikin, kəni nərgin otərah.

Dikon min,
nətəm kəutasiru e niməfaki

⁸ E noliən əhmen əmə, dikon min, rəhalah nəmiəgəhian otəkeikei məhruahru vivi, kəni məutəni əmə niphəriənən e nian rəfin. Nətəm kəutapis uə kətolkeikei pik məni, kəsotəhmenien o naskəlimien uək u. ⁹ İlah nətəmini nətəm kəthərun məmə noliən tərəh kəti təsatigien e lah, kəni məutaskəlim əskasik nəghatien pəhriən min rəha İesu Kristo iətəm Uhgın təmol əpu. ¹⁰ Nətəmini kətol lanəha, niməfaki otəkeikei makil vivi rəhalah nəmiəgəhian, nəmə kəsəh-pəniən nati kəti tərəh e lah, kəni ilah okotos uək rəha dikon.

¹¹ Kəni təhmen-əhmen əmə, niphətan rəha dikon min,* ilah min okotəkeikei motol rəhalah nəmiəgəhian təhruahru vivi. Təsəuvirien məmə ilah niphətan nətəm kəutəni nikaletəmi, uə niphətan rəha napsien, mətəu ilah niphətan nətəm nətəmini kəutəhatətə e lah e nian rəfin.

¹² Suah kəti iətəm tatos uək rəha dikon, in otəkeikei mos rəhan pətan kətiəh əmə, kəni in otəkeikei mətarmanig vivi e rəhan min kəlkələh min mine rəhan lahuənu. ¹³ Nətəmini nətəm kəutol vivi uək rəha dikon, nərgiləh in təuvir lan, kəni rəhalah nəteligien in otəskasik pik o naskəlimien nəhatətəien rəhalah e Kristo İesu.

Nəukəti nəhatətəien rəhatah

¹⁴ Rəueiu əha, nian iətəti nauəuə u kəm ik, nikik tətəhti məmə, otəsuvəhien kəni iəkuvnə meruh ik. ¹⁵ Mətəu nəmə iəsuvnə uəhaiən, kəni nauəuə u in otəni natimnati rəfin iətəm kitah nenəti Uhgın okotəhtəu=pən. Inu kitah u nətəm kəutəfaki, kəni Uhgın rəhatah tətəmiəgəh mətətig naunun tikə. Kitah nətəm kəutəfaki u kəutaskəlim nəghatien pəhriən, kəni məuteh vivi. ¹⁶ Niphəriənən, nəghatien pəhriən rəha İesu Kristo iətəm Uhgın təmol əpu, in nati apispis iətəm in iahgin, kəni tol lanəha: Kristo in təmuva iətəmini kəni nətəmini kəmoteruh.

Kəni Narmin Rəha Uhgın tətəgətun vivi məmə İesu təhruahru vivi pik.

Kəni nəgelo min kəmoteruh in.

Kəni nətəmini kəutəni pətigəm nanusien təuvir rəhan kəm nətəmini ikin pisin pisin min.

Kəni nətəmini rəha nəhue niftəni u kəutəhatətə lan.

Kəni Uhgın təmos muvən ilis e neai mətətig ilau min.

4

Nəgətun eiua min

¹ Narmin Rəha Uhgın tətəni pətigəm vivi məmə e nian min uərisig İesu otəpanuva lan, nətəmini nəuvein okotəpəh nitəupəniən noliən pəhriən rəha nəhatətəien e Uhgın. İlah okotəhtəu=pən narmin eiua min kəni motohtəu=pən nəgətunien rəha iərmis min. ² Nəgətunien min əha kəutəpən e nəgətun min nətəm kəutəni məmə rəhalah nəghatien in niphəriənən, mətəu ilah kəuteiua, kəni məsətolien nati iətəm kəutəni. Nətəmi min əha, nəteligien rəhalah tekəu-ekəu agin, kəni kinotəruu nakilien məmə nəghatien pəhriən iə, kəni nəghatien eiua iə. ³ İlah kəutəgətun nətəmini məutəni məmə okəsətolien marit, kəni məutəgətun ilah məmə okəsətolien nauəniən min nəuvein. Mətəu Uhgın təmol nauəniən min əha məmə okotun ilah. Kəni kitah u kəutəfaki kəthərun niphəriənən, kəthərun nosien, mətəfaki mətəni tagkiu kəm Uhgın ohni, kəni motun, ⁴ mətəu-inu natimnati rəfin iətəm Uhgın təmol ilah kəutəuvir əmə. Nati kəti tikə məmə okəsətolien. Kitah kəthərun nuniən natimnati rəfin nəmə kitah kəutəfaki mətəni tagkiu kəm Uhgın ohni, ⁵ mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə ilah kəutəuvir, kəni kitah kəutəfaki ohni. Kəni rəueiu, nauəniən min əha kəutəuvir əmə.

Ioluək təuvir rəha Kristo İesu

⁶ Nəmə nətəni pətigəm nəghatien u kəm piatah min mine nəuvinitah min, kəni ik ioluək təuvir kəti rəha Kristo İesu. Kəni tətəgətun məmə ik iətəmini kəti iətəm natun nəghatien təuvir min rəha nəhatətəien mine nəgətunien əhruahru, kəni mətəmiəgəh lan, kəni

3:7 2Kor 8:21 * 3:11 Suaru keiu o nəuəhlinien nəghatien u “niphətan” e fes u. 1. Niphətan rəha dikon min 2. Niphətan nətəm kəutos uək rəha dikon. 3:11 Tait 2:3 3:16 Mak 16:19; Kol 1:23; 1Jon 2:18 4:3 Jen 9:3; Rom 14:6; 1Kor 10:30-31 4:4 Jen 1:31

rəham nəmiəgəhiən tatitəu=pən nəghatiən rəfin min əha.

⁷ Əpəh, sətəligiən e nəghatiən eiua min iətəm nətəligiən rəha Ughin tikə lan, nəghatiən min təhmen e namsu əpnəpin min iətəm nipətin tikə. Mətəu əgətin aru rəham nəmiəgəhiən məmə tətəitəu=pən Nauəuə Rəha Ughin. ⁸ Noliən rəha neruh viviən nipətim məmə in otəsanən, in təuvir o natimnati min nəuvein, mətəu nəmə natəgətin aru rəham nəmiəgəhiən e noliən rəha Ughin, kəni in təuvir məmə otasiru e natimnati rəfin e nəmiəgəhiən rəha nəhue niftəni u, mine rəha nəmiəgəhiən itulin.

⁹ Inu nəghatiən tətəni pəhriən, kəni kotəkeiki motəni nipəhriənən lan. ¹⁰ Konu kitah kəutol pik uək o nəgətin aruiən rəhatah nəmiəgəhiən e noliən əha, mətəu-inu kinotəhatətə rəkis e Ughin u tətəmiəgəh kəni mətətig itulin, kəni in losmiəgəh mətəhan nəhlmin kəm nətəmini rəfin, mətəu in tatosmiəgəh əmə nətəmi min u nətəm kəutəhatətə lan.

¹¹ Əgətin natimnati min əha kəm nətəmini, kəni məni=pən kəm lah məmə okotəkeiki mautohtəu=pən. ¹² Segəhanien lam məmə nətəmini okotəh iahu ik mətəu-inu ik iətəm alua əmə kəti. Mətəu ol rəham nəmiəgəhiən təhruahru vivi məmə nətəmini okoteruh məmə ik iətəm təmiəhtə, kəni ilah kotəhrun nitəu-pəniən ik e nəghatiən min, mine naliuəkien, mine nolkeikeien, mine nəhatətəien, mine nol əhruahruien. ¹³ Ol natimnati min əha, kəni nati kisil min əha ikin. Onəkəkeiki mol vivi ilahal mətəuarus iəkuvnə: afin Nauəuə Rəha Ughin kəm nətəmini, kəni məni pətigəm Nauəuə Rəha Ughin, kəni məgətin Nauəuə Rəha Ughin. ¹⁴ Timoti. Ughin təməfinə rəhan nəsanəniən kəm ik o noliən uək rəhan nian eldə min rəha niməfaki kəmotələhu=pən nəhlmlah lam, kəni iəni min nəuvein rəhalah kəmotəni pətigəm nəghatiən iətəm Ughin təməni lam. Səpəhiən nəsanəniən əha, mətəu ol uək rəha Ughin lan.

¹⁵ Ik onəkəkeiki matol uək min u, kəni rəham nətəligiən otəkeiki mətətig əskasik e natimnati min u pəh nətəmini kotəhrun nəhiən məmə rəham nəmiəgəhiən mine rəham uək tətəviə vivi. ¹⁶ Ateh vivi noliən min e nəmiəgəhiən rəham, kəni ol rəham

nəgətinən məmə in tətəhruahru e nian rəfin. Onəkəkeiki mətəlkut əskasik məmə onəkəkol natimnati min əha, mətəu-inu nəmə nəkol, kəni onəkəsmiəgəh itəmah nətəm kəutətig lam.

5

Noliən rəha nisaiən
o nəghatiən kəm nətəmini

¹ Sagət əskasikiən e nauəhli min, mətəu əghati kəm lah e nisaiən məmə nəkiuvi rəhalah nətəligiən, təhmen əmə məmə ilah rəham tatə əhruahru min. E noliən kətiəh min əmə, ol təhmen əmə kəm nətəm alua təhmen əmə məmə ilah piam əhruahru min. ² Əghati mətig e nisaiən kəm nipətauəhli min təhmen məmə rəham məmə əhruahru min. Rəham nəghatiən mine noliən min kəm nipətan mītə otəkeiki məhruahru agin, təhmen məmə ilah nəuvinim min.

Noliən rəha neruh viviən nipətalimis min

³ Niməfaki otəkeiki mətəh vivi nipətalimis min u kəmimis ərin ilah, kəni iətəmi kəti tikə mə otəteruh ilah. ⁴ Mətəu pətalimis kəti u nenətin min əha ikin uə namipin min əha ikin, ilah okotəkeiki mətəupən mətəhrun məmə uək rəha nətəm kəutəfaki, ilah okotəupən mətəh vivi aru rəhalah min. Noliən u təhmen əmə məmə kəutəfən nitai nati kəm məmə mine tatə mine kəha min, kəni nati u tatol niki Ughin tətəgiən ohni.

⁵ Mətəu pətalimis iətəm tətətig pisin agin əmə, iətəmini tikə o neruhiən, in tətələhu=pən əskasik rəhan nuhuiniən tətətig e Ughin. Inəha e nian rəfin, lapin mine e nərauiə, in tətəfaki kəm Ughin məmə otətasiru lan. Pətalimis tol lanəha, təhruahru agin məmə niməfaki otasiru lan. ⁶ Mətəu pətalimis u tətətig pik e natimnati rəha niftəni o nətəuiən təuvir lan, in tətəmiəgəh, mətəu e narmin in tinimis rəkis. ⁷ Ik onəkəkeiki məni=pən nəghatiən min əha kəm niməfaki məmə ilah okotəkeiki motol pəh nətəmini kəsotəni rəhiən ilah. ⁸ Suah kəti otəkeiki meh vivi rəhan min, kəni maupən meh vivi rəhan əhruahru min. Mətəu nəmə in təsolien, tətəgətin məmə təməuhlin nəmtəhn e noliən rəha nəfakiən, in tərəh mapirəkis iətəm tətəfakiən.

⁹ Nəmə nəkətei=pən nərgi pətalimis kəti e nauəuə rəha nasiruiən məmə niməfaki

otasiru lan, rəhan nu in otəkeikei mos sikiste, pətan u təmətatig vivi ilau rəhan u iərman. ¹⁰ Kəni in pətauəhli kəti iətam nətəmini kautisiai in o rəhan noliən təuvir mine nasiruən min iətam in tatol, təhmen məmə in tateh vivi rəhan nəsuəlkələh; kəni nian iapispis min okəhuva iman ikin, tatol təuvir kəm lah; kəni matosiahu aru in mətasiru e nətəm kautəfaki;* kəni mətasiru e ianrah; kəni rəhan nətəligiən təskasik məmə otol uək min iətam təuvir.

¹¹ Mətau sətei-pəniən nərgi pətalimis min nətəm kəsətpətauəhli əhanəhiən e nauəuə rəha nasiruən, mətau-inu uərisig nəmə nətəligiən rəha nol minian marit tinuva məskasik e nikilah e Kristo, kəni ilah kotəni məmə okotol min marit. ¹² Kəni Uhgın in otakil mol nalpinian kəm lah mətau-inu kəmotatgəhli rəhalah nonauvil iətam kəmotol kəm in aupən.† ¹³ Kəni nati tərəh kəti min, mətə ilah kotəlpah kəni motos noliən rəha nuvəniən e nimə min rəfin mautəni nəghatiən iətam niyətin tikə. Uərisig ilah kəhuva motarah pik o nosiən musmus e nəghatiən rəha iətəpisin, kəni ilah kotəkeikei məmə okotəni pik nəghatiən rəha nətəpisin, kəni ilah kəutəni nəghatiən min nəuvein iətam təsəhmenian məmə okotəni. ¹⁴ Kəni iəu iətəni kəm niyətan mətə min kəmimis ərin ilah məmə təuvir ilah okotol min marit, kəni motos nətilah min, kəni motəh vivi ilah. Kəni nəmə kotol lanəha, kəni məsətfəniən nəua nima-han kəm tikimər məmə okotəni rah itah. ¹⁵ Mətau pətalimis nəuvein kinotalelin ilah e suaru təuvir kəni minautohtəu=pən Setən. ¹⁶ Niyətan min u kəutəfaki okotəkeikei mauteruh vivi pətalimis min rəhalah, məsəthlman-pəniən e lah kəm niməfaki məmə oteruh ilah. Kəni niməfaki in otateruh əmə pətalimis min u rəhalah nətəmini kohkə agin məmə okauteruh ilah.

Uək rəha nətəmi asoli rəha niməfaki

¹⁷ Eldə min nətəm kəutarməniğ vivi e uək rəha niməfaki, niməfaki otəkeikei misiai ilah, kəni motətau ilah. Kəni nəgətan min mine nətəm kəutəni pətiğəm Nauəuə Rəha Uhgın, ilah kəutəhtul aupən məmə okisiai ilah kətau ilah. ¹⁸ Mətau-inu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Nian nati miəgəh kəti tatol rəham uək, kəni nakəkeikei maugin.”‡ Kəni tətəni min məmə, “Nian iətəmi kəti tatol uək, mətau okəkeikei kətau in lan.”

¹⁹ Səteligiən e nəghatiən rəha iətamimi kətiəh əmə iətam tətəni məmə eldə kəti rəha niməfaki təmol noliən tərəh, mətau nəmə iətamimi keiu uə kisi kəhləni, kəni nətətəlig e rəhalah nəghatiən.

²⁰ Kəni nəmə iətəmi asoli kəti rəha niməfaki tatol nati kəti tərəh, kəni nətagət əskasik lan e nəhmti nətəmini rəfin rəha niməfaki, kəni tol lanəha nətəmini okotəni e noliən nati tərəh min.

²¹ E nəhmti Uhgın, mine İesu, mine nagelo min iətam Uhgın təmitəpin rəkis ilah, iəu iətəni əskasik kəm ik məmə ik onəkəkeikei mətau=pən nəghatiən rəhak e noliən iətam in təhruahru. Ik onəsoliən noliən kəti kəm iətəmi kəti, kəni matig mol noliən pisin min kəm iətəmi kəti min. Mətau onəkol təhmen-əhmen əmə kəm lah rəfin.

²² Səfəri uəhaiən iətəmi kəti məmə in otos uək kəti rəha niməfaki, inu mə nəkotələhu=pən nəhlmitəmah motəfaki lan. Mətau-inu nəmə in iətəmi kəti iətam rəhan əha ikin noliən tərəh, kəni rəhan noliən tərəh otatig lam, təhmen lanu məmə ik min nəmos rəhan noliən tərəh. Mətau ol əmə rəham nəmiəgəhiən tətəuvir vivi mətəhruahru e nian rəfin.

²³ Səmmim əməiən nəhu. Os wain nəuan nəuvein mol o rəham nimisiən, pəh otasiru e nərfəm.

²⁴ Nətəmini nəuvein kitah rəfin kotəhrun məmə ilah nolrah nati, kəni kotəhrun məmə Uhgın otol nalpinian kəm lah. Mətau

* 5:10 Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “Kəni təteikuas e nəhlki nətəmini rəha Uhgın.” — Noliən əha tətəgətan məmə in pətan kəti tatosiahu aru in; kəni nikin tagiən o nasiruən e nətəmini. † 5:12 E nian əha, pətalimis min nəuvein kəmotos nonauvil rəhalah kəm Uhgın məmə okəsotoliən marit, kəni ilah okol əmə uək rəha niməfaki. Kəni nəmə pətalimis kəti tolkeikei məmə in otol min marit, kəni in otatgəhli rəhan nonauvil iətam təmol kəm Uhgın. 5:13 2Təs 3:11 5:14 1Kor 7:9 ‡ 5:18 Nəghatiən əhruahru rəha Kris tətəni məmə, “Nian kau kəti tatol uək rəham tətəvig-evig e nəua wit, kəni nəmə tolkeikei məmə otun kəti, kəni səlis-ərainian nohlın.” Eruh mafin e tiksinəri e noliən rəha nətəm İsrəl e noliən uək e wit. Pol tətəghati e nati miəgəh, mətau niyəhrəniən, niyəti nəghatiən tətəghati e nətəmini. 5:18 Dut 25:4; Mat 10:10; 1Kor 9:9 5:19 Dut 17:6; 2Kor 13:1 5:20 Efəs 5:11

nätämimi năuvein min, rēhalah tēfagē tārāh tātēhluaig āhanāh āha rāueiu, mātəu uōrisig okəpaneruh.

²⁵ Kəni tēhmen-āhmen əmə, nian tēpət uək tēuvir min, kitah kotəhrun əmə. Mātəu năuvein āha ikin iətəm kəutēhluaig āha rāueiu, mātəu nipəhriənīən, okəmaneruh ilah.

6

Nolīən āhruahru o slef min

¹ Slef min nätəm kəutəfaki okotəkeikei motisīai nätəmi asoli min rēhalah. Nolīən āha in otahtipəsīg e nätāmimi u kəsotəfakiən māmə kəsotəni rahīən nərgi Ughin, mine nəgəتونian rēhatah. ² Mātəu slef min nätəm rēhalah nätəmi asoli ilah min nəfaki, ilah okəsotolīən nolīən āha u kotəni māmə, “Ei. Iətəmi asoli āha in piatah əmə kəti,” kəni ilah məsotisīai vivīən. Mātəu ilah okotəkeikei motol āhruin pik nati kəm lah e nikilah pəhriən, mātəu-inu rēhalah nätəmi asoli min ilah nəfaki min nätəm noluək min kotolkeikei ilah.

Nəgəتونian neiuāiən min
minə natimnati vivi min pəhriən

Natimnati min u, ik onəkəkeikei mətəgəتون nätāmimi lan. Kəni e nian rəfin, ik onəkəkeikei mətəghati əskasik kəm lah o nitəu-pəniən.

³ Mātəu nätāmimi năuvein kəutəgəتون nəghatīən năuvein iətəm tol pisin e nəghatīən āha rəhak, kəni ilah kəutəni māmə nəgəتونian rəha lərmənīg rəhatah Iesu Kristo, in neiuāiən, mautəni māmə nəgəتونian rəha nolīən rəha nəmiəgəhīən iətəm Ughin tolkeikei, in neiuāiən.

⁴ Nätāmimi min āha kəutol lanəha ilah kəsotəhrun aginīən nati kəti, kəni ilah nätəm kəutəfəri pik ilah. Ilah kəutalməli o nuvenīən məghati pik o nəghatīən min iətəm tatiuvi-pa niəməha, o nəghatīən min iətəm nätāmimi kəutəmāki e lah min ohni. Nolīən u in tatol nätāmimi kəutitgərah ilah min, kəni məutəhapu-əhapu ilah min, kəni məutəghati rah e nərgilah min, kəni məutətəlig rah e lah min. ⁵ Kəni e nian rəfin ilah kəutol timəti. Inu nolīən rəha nätāmimi nätəm rēhalah nətəligīən tārāh, ilah kəutəluēi e nəghatīən pəhriən. Ilah, nikilah tēhti māmə nolīən rəha nəhatətəiən

e Ughin in nolīən kəti o nosiən məni mine nautə min.

⁶ Mātəu nati tēuvir pik sənīəmə kitah kəutos məni mine nautə. Nati tēuvir pik māmə kitah okotaliuek e nolīən iətəm Ughin tolkeikei. Kəni məutagiən əmə, nati əpnəpin nāmə rəhatah nautə təkəku uə tēpət, ⁷ mātəu-inu nian kitah kəmotair=pə e nəhue niftəni u, kəni kəməsotosiən nati kəti məhuva. Kəni e nian okohmis lan, ko kəsotos minīən nati kəti mətəlig. ⁸ Mātəu nāmə nigtaḥ nəuāniən mine napən tēhmen əmə, kəni kitah kotagiən.

⁹ Nätāmimi nätəm kotolkeikei pik māmə rēhalah nautə otepət, timətig əmə o lah māmə okotol nolīən tārāh min tēpət. In tēhmen=pən e nalg kəti iətəm otələs ilah e nəuan nalməliən rəha nərahīən, kəni ilah kotolkeikei māmə okotol natimnati tēpət rəha nalməliən, kəni natimnati tēpət iətəm tārāh o lah. Kəni nolkeikeiən rəha natimnati tārāh min āha okotərəkin-ərəkin nəmiəgəhīən rəhalah. ¹⁰ Mātəu-inu nolīən rəha nolkeikei pikīən məni, in nəukəti natimnati tārāh tēpət. Kəni nätāmimi năuvein ilah kəutəhtul iəkis o nitəu-pəniən suaru u, kəni ilah kinəhuvən rəkis isəu o nolīən rəha nəhatətəiən, kəni ilah kəutol natimnati min năuvein iətəm tətərəkin aru nikilah, kəni kəutos nərahīən tēpət lan.

Nəghatīən tēuvir rəha Pol tatuvən kəm Timoti

¹¹ Mātəu ik Timoti, iətəmi rəha Ughin, aiu=pən isəu o nolīən tārāh min āha. Ik onəkəkeikei malkut pik o nitəu-pəniən nolīən āhruahru, iətəm Ughin tolkeikei. Rəham nəhatətəiən otəkeikei məskasik, kəni ik onəkəkeikei molkeikei nätāmimi. Askəlim əmə rəham nəhatətəiən lanko, tatuvən naunun tikə. Kəni onəkeikei muva ik iətəmi mətig kəti. ¹² Onəkəluagin vivi e nəluaginīən rəha nəhatətəiən. Kəni maskəlim vivi nəmiəgəhīən itulin iətəm Ughin təmauin lam ohni. Aupən rəkis, in təmauin lam ohni nian nəməni pətigəm nəhatətəiən rəham e Iesu e nəhm̄ti nätāmimi tēpət.

¹³ E nəhm̄ti Ughin, iətəm tətəfa nəmiəgəhīən kəm natimnati rəfin, kəni e nəhm̄ti Kristo Iesu iətəm təməni pətigəm vivi nəghatīən pəhriən e nəhm̄ti Pontīəs Pailət, iətəghati əskasik kəm ik lanu lan:

¹⁴ Ol natimnati min u, kəni məsəpəhiən kəti mətəuarus=pən lərmənig rəhatah İesu Kristo otuva ¹⁵ e nian əhruahru iətəm Uhgın təməni. Uhgın iətəm kitah okotəkeikei mautəni-vivi e nian rəfin, in pisin əmə tətarmənig e natimnati rəfin. In Kig rəha kig min rəfin, kəni lərmənig rəha iərmənig min rəfin. ¹⁶ In əmə təsimisiən mətatig itulın, rəhan nətuəuinian tikə, kəni naunun tikə. İkin tətatig ikin, nəhagəhagiən təsiə matitəlau lan, kəni ko kəsanien iuəkir ohni. Suah kəti təseh əhanəhiən in, kəni ko iətəmi kəti təsəhrunien nehien nian kəti. Nian rəfin kitah okotəkeikei motisiai in, kəni mautəni pətigəm rəhan nəsanəniən mine narmənigiən mautəhuvən mautəhuvən naunun tikə. Tol lanəha lan. Əuəh.

Nəfaki min u rəhalah nautə tepət

¹⁷ Əghati əskasik kəm nətəm kautəfaki nətəm rəhalah nautə rəha nəhue niftəni u tepət. Əni məmə ilah okəsotəfəri pikien ilah, kəni kəsotəhatətəien e rəhalah məni u tepət. Məni in rəha rəueiu əmə, mətəu olauig mine tikə min. İlah okotəkeikei motəhatətə əmə e Uhgın iətəm tətəfa natimnati təuvir tepət kəm təh məmə kitah okotətəu təuvir lan. ¹⁸ Əghati əskasik kəm lah məmə rəhalah nolien təuvir min, mine rəhalah nasiruiən təuvir min otepət. Kəni nikilah otəkeikei magien o nətuatien kəm nətəmini. ¹⁹ E nolien əha, in təhmen məmə ilah kautələhu natimnati təuvir min tepət, təhmen=pən əmə məmə kəmotasə təuvir o nəmiəgəhiən iətəm otəpanuva. Kəni ilah kotəhrun nosien nəmiəgəhiən, iətəm nəmiəgəhiən pəhriən.

Naunun nəghatien rəha Pol

²⁰ Timoti, ik onəkəkeikei mateh vivi natimnati min iətəm Uhgın təmələhu=pən rəkis e nəhlməm. Əpəh kəni məhtul isəu o nəghatien min iətəm nipətəlah tikə kəni kəsotəfəniən nisaiən kəm Uhgın, kəni nəghatien min iətəm kəsotəhruahruien e Nauəuə Rəha Uhgın. Nəghatien min əha kətəni məmə kautəfa nəhrunien, mətəu kəpə, kauteiuə. ²¹ Mətəu nətəmini nəu-vein kautəhuərisig e nəghatien eiə min əha, kəni minotəmkarəpen e suaru rəha nəhatətəien pəhriən.

Pəh Uhgın otətuati e rəhan nəuvirien kəm təmah.

2 Timoti

Nauəuə iətam tatol keiu lan iətam Pol
təmətei tuvən kəm Timoti

Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u 2 Timoti
? Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol
təmətei nauəuə u.

? Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei
tatuvən kəm Timoti. Kəni in molkeikei
məmə ilah min əpəha e niməfaki rəha
Efəsis, məmə okotafin. Afin e “Nəghatien
Əkuəkir Rəha Nauəuə u 1 Timoti” o
nəhrunian məmə Timoti in pəh.

? Natigien təhro lanu lan nian təmətei?
Nian kəpmən rəha Rom tətaskəlim Pol
əpəha Rom, in təsatigien e kaləpus, mətəu
in təmətatig e rəhan kəti nimə, kəni soldia
min kəmutatig ilah min mauteruh vivi
məmə in otəsagimien. Naunun japtə rəha
Uək Min tətəghati e nian min əha. Kəni
əmeiko kəpmən təmahli pətigəm in, kəni
taliuək əmə mətan o nu keiu. Mətəu rəueiu
əha, tinuvən min e kaləpus əpəha Rom,
kəni kaləpus əha in tərəh pəhriən ikin.
Nauəuə rəha Uək Min təsəghatien e nian
əha, nauəuə tinol naunun rəkis. Kaləpus
əha in tətəpu ikin, kəni tiəkis o nətəmini
o nuvənien məsal=pən lan. Luk əmə ilau min.
Pol təmolkeikei məmə Timoti otuva meh
mətəu-inu in rəhan niəli təuvir. Kəni in
molkeikei məmə Timoti in otəmki nauəuə
min rəhan.

? Təmətei nauəuə u o nak? Pol təməhrun
məmə otəsuvəhien kohamu in timis. Tol
lanəha, in təmətei nauəuə u o nələhu-
pənien niməfaki e nəhlmi nətəmi asoli
pisin min nəuvein təhmen e Timoti. Nian
iəkis min kəutəhuva o niməfaki, kəni
Pol in tolkeikei məmə Timoti otətəskəlim
Nanusien Təuvir, kəni matəhtul əskasik e
nəhatətein rəhan, kəni məsəginien e nani
pətigəmiən Nanusien Təuvir, kəni in otəhtul
maru o nətəuian nəhməien e nipətin
nəmə nərahien otuva.

Pol təməni təuvir kəm Timoti

¹ İəu Pol, u iəu aposil kəti rəha Kristo
İesu, iətam Ughin təmitəpin rəkis iəu
məmə rəhan, kəni mahli-pə iəu məmə
iəkəni pətigəm rəhan naniəskasikien
rəha nemiəghien itulin e Kristo İesu.

² İətəni təuvir kəm ik Timoti, nətik iətam
iəkolkeikei pik ik.

Pəh Ughin Tatə mine Kristo İesu rəhatah
İərmənig okuəfinə rəhalau nəuvirien, mine
nasəkhruinien, mine nəməlinuian kəm ik.

Pol təməfəri nətəligien rəha Timoti

³ Nian rəfin lapin mine lənian, iətə-
faki ohnik, kəni mətəni tagkiu kəm Ughin
ohnik. Kəni iətol uək rəhan təhmen=pən
əmə e tipik min, kəni iəkhərun məmə no-
lian tərəh kəti təsatigien lak. ⁴ Nikik tətəhti
nəhu nəhmətəm, kəni iəkolkeikei pik məmə
iəkeruh min ik pəh nikik otəgin. ⁵ Nikik
tətəhti nəhatətein pəhriən rəham iətam
təhmen=pən əmə e nəhatətein iətam tə-
maupən mətatig e rəham kəha Lois mine
rəham məmə İunis, kəni iəkhərun pəhriən
məmə rəueiu in tinatig lam.

⁶ Kəni tol lanəha, iətəni min kəm ik
məmə onəkelel nigəm rəha nəsanəniən
iətam Ughin təməfinə o noliən rəhan
uək. Ughin təməfinə nəsanəniən əha nian
iəmələhu=pən nəhlmak mətəfaki=pinə lam.
⁷ Ol uək e nəsanəniən əha, mətəu-inu Ughin
təsəfaien kəm tah nikiin rəha nəginien,
mətəu təməfa nikiin rəha nəsanəniən, mine
nikiin rəha nolkeikeian, mine nikiin iətam
tatol noliən min iətam in təhrun məmə
kotəhruahru.

⁸ Kəni inəha, saulisien o nani pətigəmiən
İərmənig, kəni saulisien lak iətam iətatig
e kaləpus o nərgin. İətəuə nəhməien o
nənuşien təuvir, kəni nəmə nian əskasik
tətuva ohnik, nəkəkeikei mol məmə iəu
mine e nəsanəniən iətam Ughin tətəfinə
kəm ik. ⁹ Ughin təməsmiəgəh itah kəni
mauin e tah məmə kitah okəhuva rəhan
min nətəmini nətəm kotasim, kəni təmə-
solien o nati kəti iətam kitah kəmotol,
mətəu in təmol e rəhan aru əmə nətəligien,
mine nəuvirien. Nian Ughin təməsol
əhanəhien niətəni mine, mətəu in təmələhu
rəkis nəlpəkəuian məmə in otəfən rəhan
nəuvirien kəm tah e Kristo İesu, ¹⁰ mətəu
rəueiu, in təmol əpu nəuvirien əha kəm tah
e nuvaian rəha İosmiəgəh rəhatah, Kristo
İesu. Kəni Kristo təməhəpis nimisien mine
rəhan nəsanəniən, kəni təməsiəgəpin mol
əpu suaru rəha nemiəghien u naunun tikə,
kəni kitah kauteh e nanusien təuvir əha.

¹¹ Kəni Ughin təmitəpin iəu məmə iəu
iəgəhati, mine aposil, mine iəgəatun o

nanusien tæuvir æha. ¹² Tol lanæha iætætæu pik nahmæien ohni u ikinu e kalæpus. Mætæu iæsaulisien, mætæu-inu iækæhrun mæmæ pæh u iætæhatatæ lan, kani mæhrun vivi mæmæ in tæhrun neh vivien nati nak iætæm in tæmælæhu=pæ e næhlmeak o naunun nian.*

¹³ Itæu=pæn æmæ suaru ræha nægætunien u tæhruahru iætæm iæmæni kæm ik, kani ol nati u e næhatætæien mine nolkeikeien e Kristo Iesu. ¹⁴ E nasiruiæn ræha Narmin Ræha Uhgîn iætæm tætatig e nikitah, kani ateruh vivi nati tæuvir iætæm Uhgîn tæmælæhu=pæn e næhlmeak.

¹⁵ Nækæhrun mæmæ ræhak min nætæmimi æpæha Esia, ilah Fukelæs mine Hermokenæs, ilah ræfin kæmotagim rækis motæpæh iæu.

¹⁶ Pæh Iærmænig otasækæhrui Onesiforæs mine ræhan min, mætæu-inu nian tæpæt tæmasiru lak mætæfæri ræhak nætæligien. Kani tæmæsaulisien mæmæ iætætætig e kalæpus. ¹⁷ Nipæhrænien, nian in tæmuva Rom, tæmæsal pik lak mætæuarus meruh iæu. ¹⁸ ! Pæh Iærmænig otasækæhrui in e naunun nian! Ik nækæhrun vivi natimnati tæuvir min iætæm tæmol kæm iæu æpæha Efæsis.

2

Soldia tæuvir ræha Kristo Iesu

¹ Ik u nætik, pæh Uhgîn otol nikim tæsanæn e næuvirien iætæm tatsipæn e Kristo Iesu.

² Nætætæu rækis natimnati min u iætæm iætægætun ik lan e næhmte nætæmimi tæpæt. Kani os ræhak næghatien mælæhu=pæn e næhlmi nætæmimi næuvein nætæm nætæni nipæhrænien e lah, kani ilah okotæhrun nægætunien nætæmimi næuvein min lan.

³ Nian nærahien otuva, mætæu æhtul æskasik kitah min ik, tæhmen e soldia tæuvir kæti ræha Kristo Iesu. ⁴ E nian ræha nælu-aginien, soldia kæti tæsolien natimnati ræha nætæmimi ænnapin æmæ, mætæu tatol æmæ uæk ræha soldia mætæu-inu, in tolkeikei mæmæ ræhan iætæmi asoli ræha soldia min, nikin otægien lan. ⁵ Kani e nolien æhmen æmæ lanæha, iætæmi tætaiu mæmæ in otol win, in otækeikei mitæu=pæn lou min ræha naiuien, mætæu næmæ tæsolien, kani in otæsolien nætæouiæn ræha nol winien.

⁶ Tæhruahru æmæ min lanæha mæmæ iætæmi tatol pik uæk e nasumien, in otæpæn mæulæk lan. ⁷ Etælig vivi e nati nak iætæni

kæm ik. Iærmænig otasiru lam o næhrunien nipæti næghatien min u.

⁸ Etætælig e Iesu Kristo u næuanilæuis ræha Tefit, kani Uhgîn tæmosmiægæh in e nimisien. Kani inu nanusien tæuvir iætæni pætigæm. ⁹ Kani iætætæu nahmæien o nanusien tæuvir æha, kani nipæhrænien, kæmælis iæu e sen tæhmen=pæn mæmæ iæu iæklæh kæti uæ iohamu itæmi. Mætæu kæsælisien næghatien ræha Uhgîn. ¹⁰ Tol lanæha, iætæhtul æskasik e nahmæien min ræfin ræhak o nasiruiæn e nætæmimi nætæm Uhgîn tæmitæpin ilah, mæmæ in otosmiægæh ilah e Kristo Iesu, kani ilah okotætig e næuvirien æhagægæh ræha Uhgîn, iætæm naunun tikæ.

¹¹ Inu næghatien tætæni pæhræn mæmæ, Okæmæ kæhuva kætiæh e Kristo e nimisien ræhan,

kani okotæmiægæh min kitah min.

¹² Okæmæ kautæhtul æskasik e nian æskasik min,

kani kitah okotærmænig min kitah min.

Okæmæ kitah kotæniapin lan,

kani in otæniapin e tah.

¹³ Okæmæ kitah kæsotolien ræhatah nonauvil, mætæu in tatol ræhan nonauvil, mætæu-inu Uhgîn otækeikei matol ræhan nolien nian ræfin.

Ioluæk tæuvir ræha Uhgîn

¹⁴ Natimnati min u, onækeikei mætæni mætisimaru lan kæm ræham min nætæmimi. Æni æskasik kæm lah lanæha mæmæ, "Iætæni e nærgi Uhgîn mæmæ itæmah næsotorgæhuiæn o nipæti næghatien min." Norgæhuiæn lanæha tæsasiruiæn e iætæmi kæti, mætæu tætarækin æmæ nætæmimi nætæm kæutætæu. ¹⁵ Alkut æskasik mæmæ onækuva ioluæk tæuvir iætæm nian Uhgîn tæteruh ræham uæk, in tæhrun nænien mæmæ, "Æuæh, næmol tæuvir," kani nasaulisien o ræham uæk, mætæu-inu nætægætun æhruahru næghatien ræha nipæhrænien.

¹⁶ Mætæu æpæh næghatien min u tol tanpæn æmæ iætæm kotærah mæstisiaien Uhgîn, mætæu-inu nætæmimi nætæm kæutæghati lanæha, næmiægæhien ræhalah tætuven matuven æmæ o nolien min iætæm Uhgîn tæmæki lan. ¹⁷ Nægætunien ræhalah in

* 1:12 Suaru pišin o næuhlinien fes 12b: "kani mæhrun vivi mæmæ in tæhrun neh vivien nati nak iætæm iæu iætælæhu=pæn e næhlmeak o naunun nian." 1:14 1Tim 6:20 2:3 2Tim 1:8 2:5 2Tim 4:8 2:6 1Kor 9:7 2:8 Rom 1:3; 1Kor 15:4 2:9 Efæs 3:1,13; Fil 1:12-14 2:11 2Kor 4:11 2:12 Mat 10:33 2:13 Rom 3:3-4; Tait 1:2 2:14 1Tim 6:4; Tait 3:9 2:15 1Tim 4:6 2:16 1Tim 4:7

tähmen=pən əmə e niməgim pien iətəm tətəmahali matepət matol iahgin. Suah mil u kuol lanu lan, ilau u Haemeneəs mine Filitəs, ¹⁸ iətəm kinəmkarəpən rəkis e suaru rəha nipəhränian. Katuəni mämə Uhgın təmol itah kotəmiəgəh min rəkis e nimisän, kəni ko Uhgın təsəfa minian nipətitah vi nian İesu tuva min. Kəni suah mil u kətuəräkin nəhatətəian rəha nətəmini nəuvein. ¹⁹ Mətəu tol pau lanəha, nimə iətəm Uhgın tatuvləkin tətəhtul tiəkis, kəni təmətəi=pən lan mämə, “İərməniğ təhrun nətəmi min u rəhan min,” mine, “Nətəmi min u kəutəni mämə ilah nətəmini rəha İərməniğ okotəkeikei motəpəh noliən tərəh min.”

²⁰ Ətəlig-to lan. E nimə rəha iətəmi rəhan nautə tepət, kətim pisin pisin min tepət. Kəməu nəuvein e nimanivivuv təuvir agin. Kəməu nəuvein e nimasia mətə. * Uək rəha kətim vi, in uək asoli iətəm kətisai. Kəni uək rəha kətim əuas, in uək əpnəpin əmə iətəm tol naulisän təhmen əmə o nosian nimanərik. ²¹ Okəmə iətəmi kəti tatol rəhan nəmiəgəhian tətəhlan vivi mətəpəh noliən rəha naulisän, in təhrun noliən uək asoli iətəm kətisai, kəni Uhgın otələhu kalın mämə rəhan pisin əmə, kəni mol əpenə-pənə mämə otol uək təuvir min.

²² Aiu muvən isəu o noliən tərəh min iətəm tətəviə e niki nətəm aluə. Kəni itəu=pən vivi suaru rəha natimnati min u: noliən iətəm təhruahru, mine nəhatətəian, mine nolkeikeian, mine nəməlinuian. Itəu=pən suaru əha itəmah nətəmi min u nətəm kəutətapuəh o nasiruiən rəha İərməniğ e nikilah iətəm təuvir. ²³ Əpəh magim rəkis e nəghatien əlməli min iətəm nipətilah tiki. Nəghatien min əha kəutiuv=pa əmə norgəhuiən. ²⁴ Ioluək rəha İərməniğ, ko in təsərgəhuiən, mətəu in otəkeikei matol təuvir kəm nətəmini rəfin, kəni otəkeikei muva iətəmi rəha nəgətunian, kəni rəhan nətəligian təfəməh. ²⁵ Okəmə nətəmini nəuvein kəutəni rah rəhan nəgətunian, kəni in otəkeikei məgətun vivi ilah e noliən mətiğ əmə. Kəni nəmə təhro Uhgın otegəhan mämə ilah

okotəuhlin rəhalah nəmiəgəhian, mämə ilah okotəhrun nipəhränian. ²⁶ Kəni ilah okəhuva min e nətəligian təuvir, kəni motəgim rəkis e laliğ rəha Setən, iətəm tətəskəlim ilah kəni kəutol nəuian.

3

Noliən tərəh min iuəkir o Naunun Nian ¹ Mətəu onəkəkeikei məhrun nəghatien u mämə nian əskasik min okəhuva iuəkir o Naunun Nian. ² Tol lanəha mətəu-inu, nətəmini okəutətəlig aru əmə e lah min, kəni ilah okotolkeikei pik məni. Nətəmini nətəm kəutəni aru əmə nati, mətəfu aru ilah min, mətəni rah nətəmini mine Uhgın, mətəhti nəuia tatə mine mämə, mətəpəh nəniən tagkiu e nikilah, kəni okəsotisiaian Uhgın. ³ Rəhalah nolkeikeian otərfu, məsotaluiən e nərahian kəti okol e lah. Okəsotərməniğ e noliən min rəhalah. Nikilah otəgiən o nərəkinian nətəmini mine nərgilah. Okotəməki e nati iətəm təuvir. ⁴ İlah kəuit kəsua min, kəni okotol natimnati tərəh nəuvein mətəu kəsotətəligian mämə nati nak otiet lan. Kəni ilah okotəfəri aru ilah, kəni ilah okotolkeikei pik natimnati o nətəuian təuvir e nipətilah, mətəu ilah okəsotolkeikeian Uhgın. ⁵ Okotol noliən min rəha nəfəki min mämə nətəmini okoteruh, mətəu ilah okəsotolkeikeian mämə nəsanəniən rəha Uhgın otəuhlin nikilah. Uvən isəu o nətəmini min u.

⁶ Əpəh əmə ilah mətəu-inu nəuvein kəuteh suaru o nuvəniən lahuənu min, kəni mautiuv rəkis nətəligian rəha nipətan nətəm rəhalah nətəligian təsəskasikian. Təfəgə tərəh min rəha nipətan min u, in tiəkis pik o lah, kəni noliən tərəh min tepət iətəm ilah kəutolkeikei, kəutiuv=pən ilah. ⁷ Kəni nipətan min əha kəutətəlig vivi e nəghatien min rəfin rəha nətəmi min əha, mətəu ko kəsotəhrunian nəghatien rəha nipəhränian. ⁸ Aupən ikin, Janes mine Jampres kəmətuəməki e Mosis,* kəni e noliən əhmen əmə lanəha, nətəmini min əha kəutəhti nəghatien rəha nipəhränian. Nətəmini min u, rəhalah nətəligian

2:17 1Tim 1:20 2:19 Nam 16:5; Aes 52:11; Jon 10:14; 1Kor 8:3 * 2:20 Nəghatien əhruahru rəha Kris tətəni mämə, “E nimə rəha iətəmi rəhan nautə tepət, pilet pisin pisin min tepət. Kəmol nəuvein e aian u kol tətəraip-oraip, nəuvein e silfə, nəuvein e nigı, nəuvein e niftəni.”

2:22 1Tim 6:11 2:23 1Tim 4:7 3:1 1Tim 4:1 3:5 Mat 7:15,21; Tait 1:16 * 3:8 Janes mine Jampres, ilau iəmkı nərək mil rəha kig rəha İjip. Nərgilau tikə e Nauəuə Rəha Uhgın, mətəu ilau əha ikin e nauəuə pisin min rəha nətəm İsrel. 3:8 Eks 7:11

təriauah e noliən tərəh min, kəni noliən rəha nəhatətəiən rəhalah in neiuəiən əmə in əmə. ⁹ Mətau nəgətuən əiə rəhalah, ko təsəhtulien tuvəh, mətau-inu nətəmini rəfin okoteruh məmə ilah kəsətəhrunien nati iətəm kəutəghati lan, kotəhmen=pən əmə e suah mil əha.

Nəghatien rəha Pol kəm Timoti

¹⁰ Mətau ik, Timoti, ik nəmətau=pən rəhak nəgətuən, mine noliən rəha nəmiəghien rəhak, mine nati nak iətəm iəkolkeiki məmə iəkol, mine rəhak nəhatətəiən, mine noliən rəha nətəligien rəhak iətəm təfəməh, mine rəhak nolkeikiən, mine nəhtul əskasikien rəhak, ¹¹ kəni nəkəhrun nian əskasik min iətəm tətəva e rəhak nəmiəghien, mine noliən tərəh min iətəm katol lak. Kəni nəkəhrun noliən əskasik min iətəm kəmol lak əpəha Antiok, mine Ikonim, mine Listra. Mətau lərməniğ təmos rəkis iəu e natimnati min rəfin əha. ¹² Nipəhrənien, nətəmini rəfin nətəm kotolkeiki məmə okotol noliən iətəm Ughin tolkeiki, kəni motol e Kristo Iesu, nətəmini okotol tərəh kəm lah, ¹³ mətau nian kətiəh min əmə, nol təfəgə tərəh min mine nətəmini rəha neiuəiən,† ilah okotol noliən tərəh məhuvən motol nətəm kotarah agin. Ilah nətəm kəteiuə e lah,‡ kəni ilah okoteiuə pik agin e nətəmini.

¹⁴ Mətau ik, Timoti, onəkeiki mətətau=pən əmə natimnati təuvir min iətəm kəməgətuən ik lan nətəm nəməni əskasik rəkis nipəhrənien lan, mətau-inu ik nəkəhrun vivi nətəmini nətəm kəməgətuən ik lan. ¹⁵ Kəni nian nəmətəkəku mətauərus=pa u rəueiu, nəməhrun Nauəuə Rəha Ughin iətəm təhrun nəfinəiən neinatigien məmə nəkəhrun nosien nəmiəghien itulin lan o nəhatətəiən e Kristo Iesu. ¹⁶ Nəghatien min rəfin e Nauəuə Rəha Ughin, kəmətsipən əmə e nohli Ughin, kəni kəutasiru e tah. Kəutəgətuən itah natimnati tēpət. Mətuəni əpu noliən tərəh min rəhatah, mətuəgəu əhruahru itah, kəni mətuəgətuən itah e noliən min

iətəm kotəhruahru. ¹⁷ Kəutol əpenə-pənə itah u nətəmini rəha Ughin məmə kitah kəhuva nətəmini nətəm kotəhrun noliən uək təuvir min rəfin.

4

¹ Timoti, oiəkəni=pinə nəghatien keiki kəti kəm ik e nəhmti Ughin mine Kristo Iesu iətəm otakil noliən rəha nətəmini rəfin, nətəm kəutəmiəgəh mine nətəm kəməhmis, kəni oiəkəni=pinə nəghatien u mətau-inu in otəva min mətərməniğ. Kəni inəha, iətəkeiki mətauəvahag əskasik mətəni kəm ik məmə, ² əni pətiğəm nəghatien rəha Ughin, kəni əhtul maru o nəni pətiğəmiən, nati əpnəpin məmə otimətiğ əmə, uə tiəkis. Uhalpin nati məgəu əhruahru noliən rəha nətəmini, əniəhu noliən tərəh rəha nətəmini, kəni məuvahag məfəri nətəligien rəha nətəmini. Kəni nian natol uək min u, rəham nətəligien otəkeiki məfəməh, kəni rəham nəgətuən otəkeiki məhruahru vivi məuvir.

³ Nəkeiki mol lanəha mətau-inu, nian iətəm tətəva, nətəmini okəsotolkeikiən məmə okotətəliğ e nəghatien pəhrən. Mətau nikilah əmə otit ilah min, kəni ilah okotos iəgətuən pisin pisin min motolkeiki məmə nəgətuən min okotəhli mətəliğəh məgətuən nəghatien min iətəm ilah əmə kotolkeiki. ⁴ Kəni ilah okotəuhlin nimatəliğəh o nətəligien e nəghatien pəhrən, kəni məhuvən məutətəliğ e nonəgei əiə min.

⁵ Mətau ik, ateh vivi rəham nətəligien mine rəham noliən min e nian min rəfin, nati əpnəpin nati pisin pisin min kəutəhuva e rəham nəmiəghien, kəni əhtul əskasik nian nərahien tətəva, kəni uvən məni pətiğəm nanusien təuvir, kəni ol rəfin uək iətəm Ughin təməfiə kəm ik məmə onəkol.

⁶ Timoti, ol natimnati min əha, mətau-inu otəsuvəhiən, iəu iəkimis. Kəni rəueiu nəmiəghien rəhak təhmen e wain iətəm kinatiuvi=pən e oltə məmə okol sakrifais

3:11 Uək 13:50; 14:5; 14:19 3:11 Sam 34:19 3:12 Mat 16:24; Jon 15:20; Uək 14:22 † 3:13 “nətəmini rəha neiuəiən” — Nipətin məmə ilah nətəmini nətəm kəutəni məmə ilah kəutol nati kəti məmə okoteiuə e nətəmini nəuəvin. Inu təhmen e nətəmini nətəm Pol tətəni kəm Timoti. Ilah kəutəni məmə ilah nəgətuən min rəha nimefaki, mətau kəpə, kəuteiuə. Səniəmə rəha nimefaki. Kəutəni əmə rəhalah əmə nətəligien min məmə okoteiuə e nətəmini. ‡ 3:13 Sətən uə nətəmini pisin min okoteiuə e lah. 3:16 Rom 15:4 4:3 1Tim 4:1

lan.* ⁷ E rəhak nəluaginian təuvir rəha nəhatətəian, iəmatu vivi e nəhlmək, kəni e rəhak naiuiən, iəu iəmaiu vivi rəkis mətəuarus=pa naunun naiuiən, kəni iəu iəmətaskəlīm vivi noliən əhruahru rəha nəhatətəian kəni iəməsəpəhian uək rəha nənī pətīgəmian nanusiən təuvir. ⁸ Kəni rəueiu, iərmənig iətəm rəhan nakiliən təhruahru vivi, in təmol əpenə-penə e nətəouiən rəhak, inu kəfəfau rəha iətəm tatol win e rəhan naiuiən, kəni in otəfəfau=pa kəm iəu e nian rəha nakiliən mətəu-inu in təmakil iəu məmə rəhak nəmiəgəhian təhruahru. Kəni səniəmə iəu pisin əmə, mətəu otəfən kəm nətəmimi rəfin nətəm kotolkeikei mautəhtahnin məmə in otuva min.

Pol təməni pətīgəm nanusiən rəha in min nəuvein

⁹ Əsal uəhai əmə rəham suaru məmə onəkuva meh iəu, ¹⁰ mətəu-inu Timəs, u tolkeikei pik nati rəha niftəni u, in tinəpəh iəu minuvən Təsəlonaike. Kresens tinuvən rəkis Kəlesia, kəni Taitəs tinuvən rəkis Təlməsia. ¹¹ Mətəu Luk pisin əmə itim-lau min. Təuvir məmə nian nətəu, onəkit Mak itəlau min, mətəu-inu in təhrun nasiruən e uək rəhak. ¹² Iəmahli=pən rəkis Tikikəs tuvən əpəha Efəsis. ¹³ Kəni nian nəkuva, onəkəs rəhak kot iətəm iəmələhu kəm Karpəs əpəha Troas, kəni onəkəs min rəhak nauəuə min iətəm kəmaiu-aiu,† kəni iəkolkeikei pik min məmə onəkəs nauəuə min u kəmol e nīlosi sipsip.

¹⁴ Suah u Aleksantə u iətəmimi rəha noliən uək e aien, in təmatol tarah lak. Iərmənig otəfən nitai nətəouiən rəhan o natimnati min əha. ¹⁵ Kəni ik min, atətəu ik o suah konu, mətəu-inu tətəhtipəsəg e nəghatien min rəhatah.

¹⁶ Nian iəmaupən məhtul e kot məmə iəkəni pətīgəm nəghatien min rəhak, suah kəti təməsəhtul pətīgəmian masiru lak, mətəu nətəmimi rəfin kəmotagim motəpəh iəu. Pəh Uhgın nīkin otəsəhtien natimnati rəfin iətəm ilah kəmotol. ¹⁷ Mətəu iərmənig

təməhtul e nīkalik məfa nəsanənien kəm iəu məmə iəkəni pətīgəm vivi nəghatien rəhan, kəni pəh Nanihlua‡ min okotətəu. Kəni təmləfətīgəm iəu e nohli laion.§ ¹⁸ Iərmənig otəs rəkis iəu e nərahien min rəfin iətəm okol kəm iəu, kəni in otəsəlīm vivi iəu, kəni mos iəu iəkuven e negəu e neai, ikin tətərmənig ikin. Pəh okətəfəri nərgin tatuvən matuvən naunun tikə. Əuəh.

Naunun nəghatien

¹⁹ İatəni təuvir kəm Prisilə mine Akuilə, mine Onesiforəs mine rəhan min. ²⁰ Erastəs təməsitəu=paien iəu, in əpəha Korən. Kəni nian iəmiet Məlitəs, mupəh Trofimas tətətig mətəu-inu in tatimis. ²¹ Alkut pik məmə nəkuva uəhai əmə u ikinu, uərisig nian rəha nətəpuən. İupulas tətəni təuvir kəm ik, kəni Putens, mine Linus, mine Klotiə, mine piatah min rəfin u ikinu kəutəni təuvir kəm ik.

²² Pəh iərmənig tətətig itəlau min. Pəh Uhgın otəfinə rəha nəuvirien kəm təmah.

4:6 Fil 2:17 * 4:6 Nian nəuvein, nian nətəm İsrəl kəutol naunun e lafet, kəni mətauvəregın wain məmə kəutol sakrifais lan tatuvən kəm Uhgın. Təsuvəhian nəmiəgəhian rəha Pol tol naunun, kəni in təməni məmə nəmiəgəhian rəhan təhmen e wain u tatol naunun e lafet lan. 4:7 1Tim 6:12 4:8 1Kor 9:24-25 4:11 Uək 15:37-39; 2Kor 8:23; Kol 4:14 † 4:13 E nian əha, nauəuə rəfin kəmaiu-aiu. Kotos mapepe əfəməh kəti kəni kəmaiu-aiu. 4:13 Uək 20:6

4:14 Aes 59:18; Rom 2:6 ‡ 4:17 Nanihlua, İanihlua — Afin-to e tiksınəri. § 4:17 Nəghatien min nəuvein e fes min 9-17, təhmen əmə e nəghatien min nəuvein e Sam 22. 4:19 Uək 18:2; 2Tim 1:16-17 4:20 Uək 19:22; 20:4; Rom 16:23

Taitəs

Nauəuə iətm Pol təmətei tuvən kəm
Taitəs

Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u Taitəs
? Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol
təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Pol təmətei
nauəuə u tatuvən kəm Taitəs. Taitəs in lan-
ihluə* kəti iətm təməhatətə e Kristo. Pol
təmiuvi-pa in o Kristo, kəni Taitəs təmol
uək tepət ilau Pol təhmen əmə e Timoti.
Kauteh nəgin nian tepət e Niutestimin.

?Natigian təhro lanu lan nian təmətei?
Pol mine Taitəs kəmian e nitəni u Krit, kəni
ilau kəmuətuəuin niməfaki kəti u ikinu.
Pol təmiet min, mətəu təməni=pən kəm
Taitəs məmə in otatətig mol rəfin uək iətm
tətətig ikin əha. Krit in nitəni kəti iətm
təriauəh vivi e noliən tərəh min, nətəmini
kauteiua pik nian rəfin, mətauəuən pik, kəni
məutəlpəh. Nəuvein kəutehəuə e nimə-
faki kəni məutəni nəghatiən kəuteiua tepət
məmə okotos məni lan.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pol
tolkeikei məmə otasiru e Taitəs e rəhan
min uək əpəha e niməfaki əpəha Krit.
Taitəs otəkeikei məfəri nətəmini məmə
okəhuəuə eldə min o nehian niməfaki. Kəni
Pol tətəghati e noliən rəha nəghatiən
kəm nətəmini min u kəsotohtəu-pənian
nətəligian rəha Taitəs. Kəni məfən
nəğətuənən nəuvein rəha nəhatətəian mine
nəliuəkian əhruahru. Kəni in təməni məmə
Taitəs otasissig vivian e nəğətuənən eiua
min. Naunun nəghatiən təməni məmə
otəhli=pa iətməni kəti tuva masiru e
niməfaki, kəni Taitəs in otəkeikei muva min
masiru e Pol.

Pol təməni təuvir kəm Taitəs

¹Taitəs. İəu Pol, iətətei nauəuə u kəm
ik. İəu slef kəti rəha Ughin, kəni iəu
aposil kəti rəha İesu Kristo. Təməhli=pa
iəu məmə iəkəsiu e nətəmini nətəm
Ughin təmitəpən rəkis ilah məmə rəhan
min, məfəri nəhatətəian rəhalah, masiru e
lah məmə okotəhrun nəğətuənən pəhriən.
Nian nətəmini kəutohtəu=pən nəğətuənən
pəhriən əha, kəni rəhalah nəmiəğəhian
otəhruahru kotəhmen=pən e noliən
iətm Ughin tolkeikei. ²Kitah kotəhrun

nipəhriənən əha, kəni motəhatətə lan.
Kəni e noliən əha, rəhatah nətəligian
tətətig əskasik rəkis məmə okotos
nəmiəğəhian itulin. Aupən rəkis əgin iətm
Ughin təməsol əhanəhian natimnati rəfin,
mətəu Ughin tinəni rəkis nəmiəğəhian
itulin əha, məmə in otol lanəha. Kəni kitah
kotəhrun əmə in təseiəuə nian kəti mine.
³Kəni e nian əhruahru iətm Ughin təməni,
in təmol məmə nətəmini okotəhrun
nəghatiən rəhan. İlah kotəhrun mətəu-
inu Ughin İosmiəğəh rəhatah təməni
mələhu nəghatiən kəti məmə təməfa uək u
tətətig e nəhlmək məmə iəu iəkəni pətigəm
nəghatiən əha rəha nəmiəğəhian itulin.

⁴Taitəs, rəhalau nəhatətəian kətiəh, kəni
e noliən rəha nəhatətəian, in təhmen əmə
məmə ik nətik pəhriən.

Rəhak nəfəkiən məmə Ughin Tatə
rəhatah ilau Kristo İesu, İosmiəğəh
rəhatah, pəh okuəfinə rəhalau nəuvirən
kəm ik, kəni muələhu nəməlinuən tətətig
ohnik.

Uək rəha Taitəs əpəha Krit

⁵E nian iəmiet Krit, kəni iəmələhu ik
nətətig məmə onəkol rəfin uək iətm tə-
tətig, kəni məmə onəkəfəri eldə min rəha
niməfaki min, e taun min rəfin e nitəni Krit
təhmen əmə mə inu iəməni mine kəm ik.

⁶Eldə min rəha niməfaki, nəmiəğəhian
rəhalah otəkeikei məhruahru əgin, kəni
noliən tərəh kəti tikə lan. Kəni ilah
məsotol-pənian rəhalah min nipətan,
kəni rəhalah kəlkələh min okotəkeikei
motəhatətə e Ughin, kəni məsotan
əpnəpinian motol natimnati təsəhmenian,
kəni məsotəhtian nəuia rəhalah tatə mine
məmə məmə nətəmini okotəni rah ilah
ohni. ⁷Nəmiəğəhian rəha eldə min rəha
niməfaki otəkeikei məhruahru vivi mətəu-
inu ilah kautos uək asoli rəha Ughin. İlah
nətəm kəuteh vivi nətəmini, okotəkeikei
motol lanəha məmə kəsotəfəri aruian
ilah, məutekeikei kəm nətəmini məmə
okotohtəu=pən nətəligian rəhan kəni
nikilah təsəmei uəhaiən. Kəni okəsotol
uəhaiən niəməha. Səniəmə ilah nətəmini
rəha nəpisian uə nəməuian, kəni səniəmə
ilah nəumis min nətəm kəutołkeikei pik
məni məutəu e noliən tərəh min məmə
okotos.

⁸Mətəu nəmiəğəhian rəhalah in otəkeikei
mol min lanu. İlah okotəkeikei məuteruh

* : Nanihluə, İanihluə — Afin-to e tiksiniəri.

1:2 Kol 1:27

1:4 Rom 1:7; 2Kor 8:23; Kəl 2:3

vivi nətəmimi nətəm kəutəhuva imalah ikin. İlah nətəm kotalkeikei məmə okotol əmə natimnati iətəm təuvir, kəni noliən rəhalah in tətəgətu məmə ilah nətəm mətəh, kəni koteinatig. İlah nətəmi rəha nitəu-pəniən nəghatiən rəha Uhgın. Rəhalah nəmiəgəhiən in otəkeikei məhruahru vivi e nəhmti Uhgın. İlah kotəhrun nəni aruiən e nikilah məmə okotəpəh noliən natimnati iətəm tərəh kəni mautol əmə nati iətəm təuvir. ⁹İlah okotəkeikei motəhatətə əskasik e nəghatiən rəha nanusiən təuvir məmə in nipəhriniən təhmen=pən məmə kəməgətu ilah lan. Kəni inəha, ilah koteinatig vivi o nəgətu niən nətəmimi e nəgətu niən pəhriən iətəm in təhruahru məmə ilah okotohtəu=pən. Kəni nian nətəmimi nəuvein okotəni nəghatiən min iətəm tol pisin e nəgətu niən pəhriən, kəni nətəmi asoli min rəha niməfaki okotəgətu əhruahru ilah motəni=pən kəm lah məmə rəhalah nəgətu niən in neiuəiən.

¹⁰ İtəgəhati min lanu mətəu-inu nətəmimi tēpət e niməfaki əpəha Krit kotəməki e nipəhriən u. İlah, nəghatiən rəhalah tətətipərəh pik təhmen e kaluəluə, mətəu nuhuən lan tikə, kəni mautiuvir rəkis nətəmimi nəuvein e nəgətu niən eiua min rəhalah. Nətəmimi tēpət rəha İsrəl nətəm kəutəhatətə e Kristo, ilah kəutəhtul əskasik o Lou rəhalah, mətəni məmə okəkeikei kəhgi=pən nətəmimi məmə Uhgın otosmiəgəh ilah. İlah nəgətu niən eiua min. ¹¹Ahtipəsik e nəghatiən rəhalah məmə okəsotəgətu niən e niməfaki nəgətu niən əha kotərəh iətəm kəsotəhruahru iən məmə okotəgətu, mətəu-inu nəgətu niən rəhalah tətərəkin-rəkin nəhatətəiən rəha nəuaniləuis min rəfin rəha nətəmimi nəuvein. İlah kəutəgətu neiuəiən əha mətəu-inu kotalkeikei məmə okotos məni lan, mətəu kəsotəulis iən ohni.

¹² İtəm Krit kəti əupən, in iəni kəti rəhalah, in min təməni min lanu məmə, “Nətəm Krit, ilah nətəmi rəha neiuəiən nian rəfin. Kəni ilah kotəhmen e kuri arpin min. Kəni ilah nəlpah, nian rəfin ilah kotalkeikei əmə məmə kətauən.” ¹³Mətəu nəghatiən rəha iəni u, in tol əmə nipəhriən. Kəni tol lanəha, ahi ilah mənəni=pən kəm lah məmə rəhalah nəgətu niən in neiuəiən, pəh ilah okotəhatətə

əmə e nəghatiən pəhriən, ¹⁴kəni ilah okəsotohtəu-pəniən nonagei rəha nətəm İsrəl mine nəghatiən rəha nətəm kəutəpəh nəghatiən pəhriən. ¹⁵Kəni nəkotəhrun məmə nətəmimi nətəm kotəhruahru e nəhmti Uhgın, nati tikə iətəm otol ilah kotəmikmik. Mətəu nətəmimi nətəm kəutəmikmik e nəhmti Uhgın mətəu-inu ilah kəsotəhatətəiən e İesu, kəti noliən kəti tikə iətəm otol ilah kotəhruahru. Kəni tol lanəha, nətəligiən mine nikilah pəti kəsəhruahru iən, kəni ilah kotəru nakili iən nati iətəm təuvir, mine nati iətəm tərəh. ¹⁶İlah kəutəni məmə kotəhrun Uhgın, mətəu noliən rəhalah tətəgətu məmə kəuteiua, ilah kəutəuhlin nəmtəhlah kəm Uhgın. Nətəmimi min əha kotərəh agin, motəlməli mətəhtəi nəuia Uhgın, kəni ko ilah kəsotoliən nati təuvir kəti mine.

2

Nəgətu niən iətəm təhruahru

¹ Mətəu ik Taitəs, ik onəkeikei məgətu vivi nətəmimi e nəgətu niən iətəm tətətu=pən nəghatiən əhruahru e İesu.

² Ik onəkeikei nəgətu nauəhli min məmə e naliuək iən rəhalah, ilah okotan mətig, kəni məsotəmnim pik iən wain, kəni noliən rəhalah otəkeikei məhruahru vivi pəh nətəmimi okotisi iəni ilah, kəni ilah okotəkeikei mətəni aruiən e nikilah məmə kotəpəh noliən natimnati tərəh kəni mautol əmə nati iətəm təuvir. Nəhatətəiən rəhalah otəkeikei mən iən vivi e nəghatiən rəha Uhgın. Kəni ilah okotəkeikei motolkeikei nətəmimi. Kəni motəkeikei motəhtul tiəkis e nian iəkis min u kəutəhuva e rəhalah nəmiəgəhiən.

³ Kəni e noliən əhmen əmə lanəha, nəkeikei məgətu vivi nipətauəhli min məmə ilah okotəkeikei motol noliən iətəm təhruahru məmə otəfən nisia iən kəm Uhgın. Kəni ilah okəsotəniən nikali nətəmimi. Kəni səniəmə nipətan rəha napsiən. Mətəu ilah okotəkeikei motəgətu nəmiəgəhiən əhruahru. ⁴İnəha, ilah okotəgətu nipətan min e suaru iətəm ilah okotalkeikei rəhalah min nəman mine nenətilah min. ⁵İlah okotəkeikei motəgətu nipətan məmə ilah nipətan mətig nətəm kotəhrun nəni aruiən e nikilah

məmə kotəpəh nolian natimnati tərəh kəni mautol əmə nati iətəm təuvir. Kəni ilah kəsotan əpnəpinian, kəni mautisiai rəhalah min nəman, kəni mauteh vivi natimnati min rəha lahuənu, kəni ilah mautol təuvir kəm nətəmini. Nian kautol nolian tol min lanəha, kəni motəniəhu nətəmini məmə kəsotəni rahian nəgəتونian rəha Ughin.

⁶ Kəni təhmen əmə min, otəghati əskasik kəm nətəm aluə məmə ilah kotəhrun nani aruiən e nikilah məmə kotəpəh nolian natimnati tərəh kəni mautol əmə nati iətəm təuvir. ⁷ Kəni ik, e natimnati rəfin, onəkol əmə nati əhruahru min, pəh ilah okotətəu=pən nati nak natol. Nian onəkəgəتون, nəmiəgəhian rəham otəkeikei məhruahru, mol nəghatian rəham təfigəm.

⁸ Ik onəkəkeikei mətəni əmə nəghatian pəhrian, məmə nətəmini okəsotənian neuiəian lan. Pəh in otol rəham tikimir min okotaulis lan mətəu-inu ilah kəsotəh-pənian nolian tərəh kəti mine lam, kəni məsotənian nati tərəh kəti e tah.

⁹ Əgəتون vivi slef min məmə ilah okotol nəuia rəhalah iətəmi asoli min e natimnati rəfin, məmə nikilah otəgion o uək rəhalah. Slef min okəsotənian nitai nəghatian rəha nətəmi asoli min rəhalah, ¹⁰ kəni məsotəkləhian kəm lah, mətəu nian rəfin ilah okotəkeikei mautol natimnati əhruahru min, məmə rəhalah nətəmi asoli min okotəni nipehrianian e rəhalah uək. Kəni okəkeikei motəhrun məmə nian rəfin uək rəhalah otəkeikei mətəuvir. E nolian iətəm okotol e natimnati rəfin, otəgəتون məmə nəgəتونian rəha Ughin losmiəgəh rəhatah, in təhruahru məuvir, kəni nətəmini okotəkeikei məutohtəu=pən.

¹¹ Ik onəkəkeikei məgəتون natimnati min rəfin əha mətəu-inu Ughin təmərəh rəkis e suaru o nətəmini rəfin məmə otəsmiəgəh ilah lan nian otəfən rəhan nəuvirən kəm lah. ¹² Nəuvirən əha rəha Ughin təgəتون məmə nian kitah kəutətiğ əhanəh e nəhue niftəni, otəkeikei motəpəh nitəu-pənian nolian tərəh min mine natimnati tərəh min rəha nəhue niftəni iətəm kauteviə e nikilah, mətəu okotan mətiğ, kəni nəmiəgəhian rəhatah otəhruahru vivi motəhmen=pən məmə kitah nətəmini rəha Ughin. ¹³ Nəmiəgəhian rəhatah in otəkeikei matol min lanu lan nian kitah okautəhtəhmin nian Iesu Kristo,

rəhatah Ughin əsanən mine rəhatah losmiəgəh, in otuva min lan e nepətion əhəgəhəg rəhan. Nian əha in təuvir pik agin, kəni kitah kotəhrun məmə otəpanuva, kəni matol nikitah tətəgion. ¹⁴ Iesu nikan təmagion məmə otimis o tah, kəni mətəu nəmiəgəhian rəhatah mos rəkis e nəsanənian rəha nolian tərəh min rəfin, kəni mafəl vivi itah məmə kitah okəhuva rəhan min nətəmini nətəm kotolkeikei məmə kautol əmə nati iətəm təuvir.

¹⁵ Natimnati min u, onatəgəتون ilah e niməfaki. Əfəri nətəligian rəhalah məmə okautəhtəu=pən lərməniğ, kəni məghati əskasik kəm nətəm kəutohtəu=pən nəghatian eiua min. Ughin təməfinə uək əha kəm ik, kəni əghati min lanu lan. Solian məmə iətəmini kəti otəni rah ik. Segəhanian məmə iətəmi kəti otəni məmə rəham nəghatian in nati əpnəpin əmə. Nətəmini rəfin okotəkeikei motisiai rəham nəghatian.

3

Nolian rəha nəfaki min

¹ Taitəs, əni=pən vivi min kəm rəham nətəmini məmə okotisiai nətəmi asoli mine kəpmən rəhalah. Okotəkeikei mautol nəuiəlah, kəni mautəhtul maru e nian rəfin o nolian uək iətəm otəsiru e nətəmini. ² Kəni ilah okəsotəghati eiuaian o nərəkinian nərgi nətəmini, kəni okəsotolian timəti, mətəu ilah nan mətiğ əmə kəni mautol təuvir kəm nətəmini, kəni mautəsiəhu rəhalah nətəligian mautisiai nətəmini rəfin.

³ Kautol min lanu mətəu əupən kitah kotərah kəmotəhmen əmə e lah. Kəni Ughin təmasiru e tah nian kitah min kəmautol nolian tərəh min əha, kitah ianməli min. Kəməsotolian nəuia Ughin. Nəfən-əfənian rəha narahian təmərəkin itah. Kəni nolian tərəh min rəhatah iətəm kitah kəmautolkeikei, kəmautərməniğ e tah. Kitah kəmautol əmə nəuiəlah, kəni kəmautol nolian tərəh rəfin. Kəni kəmautolkeikei natimnati min rəha nətəpisin. Nolian tərəh rəhatah təmol məmə nətəmini kotəməki e tah, kəni kitah kəmautəməki e tah min.

⁴ Mətəu nian nolkeikeian mine nəuvirən rəha Ughin losmiəgəh rəhatah təmi-etigəm=pa, ⁵ kəni in təmosmiəgəh itah,

mətəu səniəmə təmol mətəu-inu kitah nətəmi əhruahru. !Kəpə! In təmosmiəgəh itah mətəu-inu təmasəkəhruin itah. In təmosmiəgəh itah nian Narmin Rəha Uhgın təmafəl rakis noliən tərəh min, kəni kotair vi min, kəni Narmin təməuiək e nikitah. ⁶ İesu Kristo İosmiəgəh rəhatah, in suaru iətəm Uhgın tatətəlmin nikitah tətəri e Narmin Rəhan, kəni tatol e nikin agiən. ⁷ In təmol itah kotəhruahru e nəhmtin e nəuviriən rəhan məmə okotəhatətə e rəhan nəghatiən iətəm təməni kəm tah məmə o nian kəti, kitah kotatig itulın kitah min. ⁸ İnu nəghatiən kəti in nəghatiən pəhriən.

Kəni iəu iəkolkeikei məmə onəkəgətun vivi nətəmini lan məmə okotəhrun vivi. Nəgətuniən min əha okotasiru e nəfaki min məmə rəhalah nətəligiən otətətig əskasik əmə e noliən natimnati iətəm təuvir. Nəgətuniən min u ilah kotəuvir kəni okotasiru vivi e nətəmini. ⁹ Mətəu nəkəpəh nəghatiən alməli min iətəm nətəmini kəutəni tol min lanu lan: kautos nərgi lus min aupən min ikin mautol məmə nərgi lus min rəhalah təfəməh, kəni okotəfəri ilah aru lan; kəni mautetət ilah min kəni mautəniəhu ilah min o nıpəti nəghatiən rəha Lou rəha Mosis. Əpəh əmə nəghatiən min u mətəu-inu ko təsasiruiən e iətəmi kəti mine, kəni rəhan nəuviriən tikə. ¹⁰ Nəmə iətəmi kəti tatol nətəmini kəutəuəri ilah min o nəghatiən tol min lanəha, onəkuvən məghati əskasik kəm in kəni məniəhu. Mətəu nəmə tatol min, kəni nəkuvən min məniəhu min. Nəmə nəməniəhu pau mau keiu, mətəu in tətəkeikei e rəhan noliən, kəni otəhtul=pən isəu ohni motəpəh. ¹¹ Mətəu ik nəkəhrun məmə iətəmi kəti tol lanu lan, rəhan nətəligiən tərəh kəni tatol kekəu-ekəu, kəni matol təfagə tərəh e nəhmti Uhgın. Rəhan əmə noliən tətəgətun məmə in iol rah nati.

Naunun nəghatiən rəha Pol

¹² Oıəkahlı=pınə suah mil u kəti, Ateməs uə Tikikəs otuvnə meh ik. Nian otuvnə, ik onəkəkeikei məsəl uəhai əmə e suaru mə onəkuvnə meh iəu əpəha taun Nikopolis, mətəu-inu iəu iəmolkeikei məmə iəkuvən matig ikin e nian rəha nətəpuiən. ¹³ Kəni iətəmini keiu, Apolos mine Sinəs u in

ieinatig e lou,* ilau katualiuək e rəhalau naliuəkiən, mətəu ik onəkəsiru e lau məmə natimnati rəfin rəhalau otəkeikei matig.

¹⁴ Rəhatah nətəmini okotəkeikei motəhrun vivi suaru o noliən uək kəni mautol nati iətəm təuvir məmə ilah kotəhrun nasiruiən e nətəmini nəuvein nətəm rəhalah natimnati təsəhmeniən. Təsəuviriən məmə ilah kotatig əpnəpın əmə.

¹⁵ Nətəmi min u nətəm itimah iəutatig kəutahlı=pınə nəghatiən təuvir kəm təmah. Kəni əni təuvir kəm nəfaki min nətəm kətolkeikei itimah.

Pəh Uhgın otəfinə rəhan nəuviriən kəm təmah.

3:5 2Tim 1:9; Hip 10:22 3:6 Uək 2:17-18 3:9 2Tim 2:14,16 3:10 Mat 18:15-17 3:12 Efəs 6:21-22;
Kol 4:7-8 * 3:13 İeinatig e lou — Suah kəti iətəm təhrun vivi lou rəha kot, kəni in tətəghati
rəha nətəmini nətəm kəutəhuvən e kot. 3:13 Uək 18:24; 1Kor 3:5-6 3:14 Efəs 4:28

Filimon

Nauəuə iətam Pol tāmətei tuvən kəm
Filimon

Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u Filimon
? Pəh tāmətei nauəuə u? Aposil Pol
tāmətei nauəuə u.

? Tāmətei tatuvən kəm pəh? Tāmətei
tatuvən kəm Filimon əpəha e niməfaki ikin
Kolosi. Ilau niali təuvir mil. Filimon in
iətamimi kəti iətam tatos slef min.

? Natigien təhro lanu lan nian tāmətei? E
nian əha, nətəmimi tepət kautos slef. Kəni
nəfaki min nəuvein min, ilah min kautos
slef min. Filimon, rəhan kəti əha ikin slef,
nərgin u, Onesiməs. Mətəu Onesiməs, mətə
in təmakləh e mənəi nəuvein rəha Filimon,
kəni əmeiko, in magim. Nəmə Filimon
oteruh Onesiməs, lou rəha Rom tətəni
məmə Filimon təhrun nohamuiən timis.
Mətəu Onesiməs təmeruh Pol əpəha e kalə-
pus ikin Rom, kəni Pol tāməni pətigəm
Nanusien Təuvir kəm in, kəni təməhatətə
e Iesu Kristo. Kəni Onesiməs in təmasiru
e Pol. Kəni Pol təmahli=pən in titəlig=pən
o Filimon. Pol tāməni kəm Filimon məmə
nati əpnəpin Onesiməs in slef rəhan, mətəu
rəueiu in pian e Iesu Kristo.

? Tāmətei nauəuə u o nak? Pol tāmətei
nauəuə u mətətapuəh o Filimon məmə
otalu e noliən rəha Onesiməs, kəni mos
in titəlig=pa min. Nati əpnəpin məmə
in rəhan slef, mətəu Pol tolkeikei məmə
Filimon oteruh Onesiməs təhmen əmə
məmə in pian kəti e Iesu Kristo. Nətəmimi
nəuvein, nikilah təhti məmə Apia (fes 2) in
pətan rəha Filimon, kəni Akipəs in nətin.

¹ Iəu Pol, iətam iətatig e kaləpus o Kristo
Iesu, itimlau piatah Timoti, iətuəni təuvir
kəm ik Filimon. Ik iətəmi keikei iətam
iəkuolkeikei pik, kəni kitahal kahloh uək
kətiəh əmə rəha Iesu. ² Kəni iətuəni təuvir
kəm nəuvinitah Apia, mine Akipəs iətam
kitah soldia min kəutəluagin rəha Ughin,
kəni iətuəni təuvir kəm nətəmimi rəha
niməfaki nətəm kəutəhuva mautəfaki e
rəham nimə.

³ Pəh Ughin u Tatə rəhatah, mine Iər-
mənig Iesu Kristo okuəfinə nəuvirien mine
nəməlinuən kəm təmah.

Nəfakien rəha Pol

⁴ E nian min rəfin iətam iətafaki ohnik,
mətəni tagkiu kəm Ughin ohnik, ⁵ mətəu-
inu iəmətau nəhatətəien rəham e Iərmənig
Iesu, mine nolkeikeien rəham iətam tatu-
vən o niməfaki min rəfin. ⁶ Kəni iateruh
noliən rəham, məmə nətəfən e nikim ag-
ien mətəu-inu e rəham nəhatətəien. Kəni
iətafaki məmə noliən əha otasiru lam məmə
onəkəhrun vivi, kəni mos nati vi min
rəfin rəha Ughin iətam tətəfa kəm tah e
Kristo. ⁷ Piak, iətafaki lanu lan mətəu-inu
rəham nolkeikeien təmol niki nətəm kəutə-
faki kotatəu təuvir, kəni nian iəmətau, iəu
min, nikik təmagien kəni tətəfəri rəhak
nətəligien.

Nətapuəhien rəha Pol

⁸ Tol lanəha, e Kristo iəsəginien o nəniən
kəm ik məmə onəkol nati kəti iətam
nəkəkeikei mol, ⁹ mətəu iəsoliən lanəha.
Iətatapuəh əmə e nolkeikeien. Iəu Pol
iauəhli kəti iətatig e kaləpus o Kristo
Iesu. ¹⁰ Iətatapuəh e suah kəti e rəhak
nəpəhrənien məmə nakos e nikim agien.
Iətəmi əha in təmuva təhmen=pən e nətik
nian iəmatətig e kaləpus, inu Onesiməs,
rəham slef. ¹¹ Aupən, in təməsol vivien uək
kəm ik, mətəu rəueiu in təhrun nol vivien
uək təuvir kəm lau pəti.*

¹² Kəni rəueiu, iətahli=pinə min suah u,
iətəmimi iətam iəkolkeikei pik. ¹³ Nəmə
tətətatig itimlau min, nikik tagien ohni, kəni
in otatos nimeim mətasiru lak nian iə-
tatig u ikinu e kaləpus o nanusien təu-
vir. ¹⁴ Mətəu iəsolkeikeien məmə iəkol nati
kəti ik nəsegəhanien lan. Kəni nəmə na-
tol nati təuvir, iəkolkeikei məmə tatsipən
əmə e nikim agien, mətəu səniəmə nati iəu
iətakeikei kəm ik məmə nəkol.

¹⁵ Iəsəhrunien, nəmə təhro Onesiməs tə-
magim o nian əkuəkir məmə onəkos min
in titəlig=pa min nəutatig agin, ¹⁶ mətəu
səniəmə in otol min əmə slef rəham,
kəpə. Mətəu rəueiu əha, in iətəmimi təuvir
tapirəkis agin slef kəti, in pialau təuvir. Iəu
iəkolkeikei pik in, mətəu ik onəkəkeikei pik
in tapirəkis, mətəu-inu in slef rəham, kəni
in piam e Iərmənig.

¹⁷ Nəmə nateruh iəu məmə kilau
kəmiəuva kətiəh e uək mine nolkeikeien
rəha Kristo, kəni tol lanəha, iətatapuəh
məmə nian in otuvnə, nəkos in e nikim
agien təhmen=pən əmə lak. ¹⁸ Nəmə

1:2 Kol 4:17; 2Tim 2:3 1:7 2Kor 7:4 1:10 1Kor 4:15; Kol 4:9
məmə, “iətəmimi iətam təhrun noliən uək təuvir.”

* 1:11 Nərgin u “Onesiməs” in təni
1:16 1Tim 6:2

təmol nati kəti tərəh lam, uə təmos nati kəti rəham kəni məsətəouiən, pəh nəkələhu=pən tətətig e kauin rəhak. ¹⁹ Kəni inəha rəueiu, İəu Pol, iətətei e nəhlmək — pəh İəu İəpanətəou.† Mətəu təuvir məmə nəsaluən e rəham kauin asoli agin ohniəu, u tol lanu məmə, İəmasiru lam kəni nəmos rəham nəmiəgəhiən itulin.

²⁰ Piak, İəkolkeikei məmə onəkətuəuin matətəou rəham kauin kəm İəu, kəni ol nati u iətətapuəh ohni e nərği İərmənig, kəni ol nikik tətəu təuvir e Kristo. ²¹ İətətei nauəuə u kəm ik mətəu-inu İəkəhrun məmə onəkol nəuiak, kəni onəkol tapirəkis nati nak iətəm iətətapuəh ohni.

²² Kəni nati kəti min, ol əpenə-penə rəhak kəti rum mətəu-inu İəmələhu=pən rəhak nətəligiən e Uhgın məmə in otos İəu İəkitəlig=pinə min o təmah, inu nəua nəfakiən rəhatəmah.

Naunun nəghatiən rəha Pol

²³ Epafra, itimlau min iətuətig e kaləpus o nərği Kristo İesu, kəni in tətəni təuvir kəm təmah. ²⁴ Kəni Mak, mine Aristakəs, mine Timəs, mine Luk, nətəm itimah iautol pəti uək, ilah min kəutəni=pinə təuvir kəm təmah.

²⁵ Pəh İərmənig İesu Kristo otəfinə rəhan nəuviriən kəm təmah rəfin.

† 1:19 Pol təhrun əmə nəteien nauəuə, mətəu e nian əha, nətəmini tepət kəməutos iətəmi kəti min məmə otətətei nəghatiən min rəhalah. Suah kəti təməharəg ilau Pol mətei nəghatiən rəhan. Kəni Pol aru təmətei fes 19 u. 1:22 FİL 1:25; 2:24 1:23 Kol 1:7 1:24 Kol 4:10-14

Hiprus

Nauəuə iətam kəmətei tuvən kəm nətəm
Isrel

Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u Hiprus

?Pəh təmətei nauəuə u? Kitah kotəruu məmə pəh təmətei nauəuə u. Iətam təmətei nauəuə u təməsəniən nərgin e nauəuə. Iətam təmətei təməsehian Iesu Kristo. Mətau təmətau Nanusian Təuvir o nətəmini pisin pisin min nətəm kə-moteruh Iesu. Kəni iətəmi u, in təhrun nəghatien rəha Oltestimin, mine nolian rəha nətəm Isrel aupən. Kəmə təhro Panəpəs uə Apolos kəti təmətei nauəuə u mətau-inu ilau kuəhrun natimnati min əha. Kəni ilau kuəpət e niməfaki. Nətəmini nəuvein, nikilah təhti məmə Pol təmətei, mətau nikitah təsəhtien lanəha mətau-inu e letə tepət rəha Pol, təmələhu=pən nərgin, mətau nərgin tikə e nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei nauəuə u kəm nətəm Isrel nətəm kəutəhatətə e Kristo Iesu, mətau nəmə təhro nəuvein kəmohtəlig=pən nəuvein e nolian rəha nitəu-pəniən Lou rəha Mosis. Nəmə təhro ilah kəsotəhrun vivian nəukəti Nanusian Təuvir.

?Natigien təhro lanu nian təmətei? E nian əha, nətəm Isrel kəutəhəkin nətəm Isrel nətəm kəutəhatətə e Iesu Kristo. Nik-ilah təpəuə ohni. Təuvir məmə ilah okotətau məmə nəhatətəien rəhalah in nipəhrənien, kəni Iesu in Kristo iətam Ughin təməni məmə otahli=pa.

Təmətei nauəuə u o nak? E nian əha nətəmini nəuvein e niməfaki, nikilah təhti məmə nolian rəha nitəu-pəniən Lou rəha Mosis e Oltestimin, in ilis tapirəkis nolian rəha nəhatətəien e Iesu Kristo. Mətau nolian min lanəha rəha Oltestimin, ilah narmin min əmə rəha natimnati min iətam Iesu otol. Kəmotətei nauəuə u məmə nətəmini okoteruh motəhrun məmə Iesu Kristo in ilis tapirəkis natimnati min rəfin, təhmen e iəni min, mine nagelo min, mine Mosis, mine Eron mine pris min. Nolian rəha nəhatətəien e Iesu Kristo in təuvir pik tapirəkis nolian rəha nitəu-pəniən lou rəha Mosis. Inu, in nipəhrənien mətau-inu natimnati rəfin rəha Oltestimin təmuva

mol nipəhrənien lan e Iesu Kristo. Kəni nimisən əmə rəhan in təhmen əmə məmə otos rəkis nolian tərəh min rəha nətəmini.

Kristo təmol əpu Ughin kəm tah

¹Aupən ikin, Ughin təmətəni* nəghatien rəhan, mətau təmətəni asoli əmə kəm tipitah min e iəni min e nian tepət mine e suaru pisin pisin min. ²Mətau rəueiu əha, kinotevig=pən e naunun nian,[†] kəni tinətəghati əhruahru kəm tah e Nətin, iətam in təməfəri məmə otarmənig e nautə rəfin rəha tatə rəhan.[‡] Kəni e Nətin əha, in təmol natimnati rəfin e nəhue niftəni.[§] ³Nəti Ughin in nəhəgəhəgəien rəha nəuvirien mine nəsanəniən rəha Ughin.* In təməru əhruahru əmə rəhan tatə e natimnati rəfin.[†] In tətəmkərain natimnati rəfin e nəsanəniən rəha nəghatien rəhan.[‡] Nian in təminis rəkis məmə otəfəl rəkis rəhatah nolian tərəh min,[§] kəni in təməharəg e nəven maru rəha kig, ikin ima rəha nepətien mine nisəiaən, e nəgəu e neai.*

Nəti Ughin u, in ilis tapirəkis nagelo min

⁴Tol lanəha, Ughin təməfəri rəkis Nətin u, kəni in ilis tapirəkis nagelo min, təhmen=pən məmə nərgin u iətam Ughin təməfən kəm in, in ilis pik tapirəkis nərgilah rəfin.[†] ⁵Ughin təməsəni aginien kəm agelo kəti rəhan məmə,

“Ik nətik.

Rəueiu inuva rəham tatə əhruahru.”[‡] Mətau in təməghati lanəha kəm Iesu. Kəni Ughin təməsəni aginien kəm agelo kəti məmə,

“Iəu tatə rəham,

kəni ik onəkuva nətik.”

Mətau in təməghati lanəha kəm Iesu.[§]

* 1:1 Hip 2:2 † 1:2 1Pitə 1:20 ‡ 1:2 Sam 2:8 § 1:2 Jon 1:1-3; Kol 1:16 * 1:3 Jon 1:14; 12:41; Aes 6:1-4
† 1:3 Jon 14:9; Fil 2:6-7; Kol 1:15; 2Kor 4:4 ‡ 1:3 Kol 1:17 § 1:3 Tait 2:14 * 1:3 Fil 2:5-11; Kol 1:15-18. † 1:4 Efəs 1:20-21; Fil 2:9 ‡ 1:5 Sam 2:7; Uək 13:33; Hip 5:5; 1Kron 17:13 § 1:5 Mat 3:17

⁶ Mätəu e nian Uhgín tahlí=pa Nətin iətəm təmaupən mair* tuva e nətuəuiniən, kəni in tənī məmā,
 “Pəh rəhak rəfin nagelo min, nípənəgilah tek niftəni e nisiaiən, motəni-vivi in.”

⁷ Nian Uhgín tətəghati e nagelo min, in tətəni məmā,
 “Iəu iəmol rəhak nagelo min ilah kotəhmen e nīmətagi iətəm tətən ikin min rəfin, matol rəhak uək.

Ilah noluək min rəhak, təhmen e nigəm.”†‡

⁸ Mätəu təmətəghati e Nətin kəni mətəni məmā,

“Uhgín, rəham narmənigian otətətig itulín, naunún tikə.

Nətarmənig maskəlím neim rəham, kəni rəham narmənigian in təhruahru agin.

⁹ Ik nəmolkeikei əmə nəhruahruian kəni mətəmāki e noliən ekəu-ekəu min. Tol lanəha, iəu u, rəham əhruahru Uhgín, iəu iəmələhu aupən ik, kəni ik ilis e ik min nəuvein.

Kəni iəmol=pən kaliku e rəhm-kapə e nisiaiən, matol nikim tagian tapirəkis ik min nəuvein.”§

¹⁰ Kəni Uhgín tətəni=pinə min kəm in məmā, “Iərmənig, e nətuəuiniən, ik nəmol natimnati min e nəhue niftəni u, mol in təkəsik.

Kəni e nəhlməm aru əmə, ik nəmol natimnati rəfin iətəm kəutətig e neai.

¹¹ Natimnati min rəfin u, ilah okəpanohkə, ilah okotəuas təhmen e napən iətəm təməmnəmit,

mätəu ik nətətig itulín əmə.*

¹² Ik onəkaiu-aiu ilah,

* 1:6 kətəni məmā in təmaupən mair mätəu-inu tatos nəpətian mine nisiaiən lanəha təhmen e iəpəu iətəm təmaupən mair. Kəni natimnati min rəfin, rəhan əmə. Kolosi 1:15 tətəni məmā, “Aupən aupən agin, nian niftəni mine neai mine natimnati min rəfin kəmautohkə əhanəh, mätəu Nətin, in təmaupən matig rəkis. Kəni tol=pən in, in ilis tətərmənig e natimnati min rəfin u.” Sam 89:27; Hip 2:10; Rom 8:29. † 1:7 Sam 104:4 ‡ 1:7 nīmətagi mine nigəm kəmiəuva nian Uhgín təməfa Lou. Hip 2:2; 12:18-21. § 1:9 Sam 45:6-7

* 1:11 Aes 34:4; 51:6; Nəh 6:12-17 † 1:12 Sam 102:25-27 ‡ 1:13 nəghatian Kris əhruahru tətəni məmā, “iəkol rəham tikimír min ilah kotəhmen e nati kəti iətəm nətəharəg mətəfu-pəri nəhlkəm lan,” kəni nípətin u məmā, “Oiəkol ik ilis agin tapirəkis rəham tikimír min.”

§ 1:13 Sam 110:1 * 2:1 Rom 11:22 † 2:2 nəghatian u tətəghati lan, in Lou rəha Mosis. ‡ 2:2 nətəm Isrel, ilah kəutəni məmā nagelo min ilah suaru Uhgín təmaiú lan kəni məfən Lou kəm Mosis, kəni məutəni məmā ilah nagelo min ilis pik pəhriən. Tol lanu, kitah koteruh nəghatian əsoli tətəgətun məmā Iesu in ilis pik agin tapirəkis nagelo min. Uək 7:53. § 2:3 Hip 10:28-29; 12:25

təhmen əmə məmā iətəmimi təmaiú-aiu rəhan napən.

Ik onəkəuhlin natimnati min u, təhmen e iətəmimi təmitis rəhan napən, məmā in otətəuti e in pisin.

Mätəu ik, nətətig itulín əmə lanko,

kəni ko nəsimisiən nian kəti.”†

¹³ Uhgín təməsəni=pən aginian kəm agelo kəti rəhan məmā,

“Ik əharəg e rəhak maru, ikin ima rəha nəpətian mine nisiaiən,

kəni mətəhtahnin.

Pəh iəu iəkosiahu rəham min tikimír min, mol ilah kotəhmen e napən kəti iətəm

nətafəl nəhlkəm lan.”‡§

¹⁴ Mätəu nagelo min, ilah noluək min əmə.

Nagelo min, ilah narmín min nətəm Uhgín təmahli=pa ilah məmā kəutəsəl o nətəmimi nətəm otosmiəgəh ilah.

2

Nəniəhuian iətəmi o nuvənian e naiəh

¹ Iesu in ilis pik. Tol lanəha, təuvir məmā kitah okotətig vivi e nati nak iətəm kitah kəmotətəu,* məmā nəghatian eiue min u otəsəlesiən itah təhmen e naiəh rəha nitəhi tatələs nəhlin. ² Nəghatian

rəha Lou† iətəm nagelo min kəmautəni pətigəm‡ in nípəhriənian, kəni nətəmimi ilah okotos nalpinian o nəhtian nípilga Lou nati əpnəpin iahgin uə təkəku agin. ³ ?

Tol lanəha, kəni kitah okotəhro lanu mo-tagim nəmə kitah kəutol nati əpnəpin əmə e nosmiəgəhian əsoli əha rəha Iesu? Nos-miəgəhian u, Iərmənig Iesu təmaupən məni pətigəm, kəni nətəmimi min u nətəm kəmotətəu, ilah kəmotəgətun kəm tah məmā

in nípəhriənian.§ ⁴ Uhgín təmatig mol

min nəfigəmian o nəghatien əha e noliən nəmtətien min, mine natimnati min iətam narmi nətəmini tatiuvig ohni, mine nati apispis min, mine nəfaiən nəsanəniən min rəha Narmin Rəha Ughin o noliən uək.*

Iesu təmuva məhmen e pian min

⁵ Nagelo min ko kəsotarmənigian e nəhue niftəni iətam otəpanuva, iətam kəutəghati lan.[†] ⁶ Mətau-inu Nauəuə Rəha Ughin tətəni məmə,

“İətamimi in nati əpnəpin əmə, mətau ik, nikim tətəhti in, ik nəsaluian lan, kəni ik nateh vivi nati iətamimi.[‡]

⁷ Ik nəmosiahu in, teiuaiu ləhtəni məkəku e nagelo min,

konu məfən narmənigian mine nepətien mine nisaiən kəm in.

⁸ Kəni ik məfən nepətien məmə in otar-mənig e natimnati rəfin.”§*

Rəueiu əha, tətəni məmə, “natimnati rəfin,” niptətin u məmə Ughin təsəpəhian nati kətiəh mine məmə iətamimi təsar-mənigian lan. Mətau kitah kəsoteh əhanəhian natimnati min əha kəhuva.

⁹ Mətau nati kətiəh kitah kauteh, inu Iesu, iətam “e nian əkuəkir əmə nəmosiahu in teiuaiu ləhtəni məkəku e nagelo min,” kəni rəueiu əha “kinəfən nepətien mine nisaiən kəm in” mətau-inu in təmos nəhməiən mimis o tah. Əuəh, e nəuvirien rəha Ughin, Iesu təmimis o nətəmini rəfin e nəhue niftəni.[†]

¹⁰ Ughin təmol natimnati min rəfin mətau-inu in təmolkeikei lanəha, kəni natimnati rəfin kəutətig=pən e nəhlmin.[‡] Tol lanəha, in təuvir agin mine məruahru məmə Ughin təmol məmə Iesu otuva suaru o nosmiəghian nimanin nətəmini tepət kəhuva nenəti Ughin məhuva motətig

e nəhəghəghian rəha nəuvirien mine nəsanəniən rəhan. Kəni təuvir məruahru məmə e nətəlgian rəha Ughin, Iesu təkeikei mətau nəhməiən e nimisian məmə in otuva iətəmi təhmen agin məmə otosmiəgh ilah.§*

¹¹ Iesu in tatol rəhan nətəmini kotasim, məmə rəha Ughin əmə, kəni mətəfəl rəhalah noliən tarah min.[†] Kəni Iesu mine rəhan min nətəmini, rəhalah tatə kətiəh əmə. Tol lanəha, kəni Iesu in təsaulisian məmə otəuən e lah u məmə pian min mine nəuvirin min.[‡] ¹² In təməni=pən kəm Ughin məmə,

“İəu, oikəni pətigəm ik mine natimnati min iətam ik nəmol kəm piak min mine nəuvinik min.

Oikəni nəpuən məni-vivi ik e nuha-puminiən asoli e nəhmtilah.”§

¹³ In tətəni min məmə,

“İəu oikələhu=pən nəhatətəiən rəhak e Ughin.”*

Kəni mətəni min məmə,

“İəu u, itimah kəlkələh min iətam Ughin təməfa kəm iəu.”[†]

¹⁴ Kəlkələh min əha, Iesu tətəghati e lah, ilah niptətilah mine niralah əha ikin. İlah u nətəmini agin min. O nati u, Iesu təməkeikei muva e nəhue niftəni mos niptətin mine niran təhmen əmə e lah, məmə in otuva pialah pəhriən.[‡] Təmol lanəha məmə in otimis, kəni nimisian rəhan, in otəharis oharis nəsanəniən rəha İərmis u Setən, iətam tətəskəlim nəsanəniən rəha nimisian.§ ¹⁵ Nətəmini kəutəgin e nimisian,* nəginian rəhalah tətəskəlim=ərin ilah nian rəfin, təhmen əmə məmə ilah slef min. Mətau Iesu in təmimis məmə otiuvi rəkis nətəmi min u, məmə səniəmə ilah slef min. In təmitis

* 2:4 Mak 16:20 † 2:5 Nətam İsrəl ilah kəutəni məmə niptəhriənian məmə nagelo min ilah kəutarmənig rəueiu ikin min rəfin e nəhue niftəni. ‡ 2:6 “nəti iətamimi” — niptətin keiu:

1. iətamimi 2. Iesu. § 2:8 Sam 8:4-6 * 2:8 Jen 1:26; Nəh 20:4,6; 22:5 † 2:9 Fil 2:8-9 ‡ 2:10 Rom 11:36 § 2:10 Iesu Kristo in otəkeikei mos nəhməiən məmə otəgətin məmə in tatuərisig e Ughin nian rəfin. (Hip 5:8-9) In təmos nəhməiən kəni mine nian iəkis, kəni in mimis. Mətau nian rəfin, in tətəhatətə e Ughin, kəni matol nəuiən, kəni təməni-vivi Ughin. In təməsəhti aginian nəuia Ughin nian kəti mine, nian rəfin in tətətau=pən əmə nəuia Ughin nati əpnəpin in tətətig e nərahian. In təmuven e nərahian asoli tepət, mətau in təmatol noliən təuvir min əmə, konu in təhmen məmə otuva İosmiəgh rəhatah, mine in təhmen o nitian itah məmə kəhuva nenəti Ughin əruahru min, məmə kəhuva motol məmə in mine. (Hip 8:1-2; 12:2-3) *

2:10 Hip 5:8-9; Luk 24:26; Rom 8:17; 2Təs 2:14; 1Pitə 5:1; Hip 2:7; 4:15 † 2:11 Hip 13:12; Efəs 5:26 ‡ 2:11 Mat 28:10 § 2:12 Sam 22:22 * 2:13 Aes 8:17 † 2:13 Aes 8:18; Jon 10:29 ‡ 2:14 Jon 1:14 § 2:14 Jen 3:15; 1Kor 15:54-57; 2Tim 1:10; 1Jon 3:8 * 2:15 2Tim 1:7

ilah. ¹⁶ Kotəhrun əsas məmə səniəmə in təmasiru e nagelo min, mətəu in təmasiru e nəuaniləuis min rəha Epraham.[†]

¹⁷ İesu təkeikei mos nıpəti min mine nıran lanəha, məmə in otuva mol təhmen e pian min e nolian min rəfin,[‡] məmə in təhrun nasəkəhruiniən[§] itah, kəni kəutərəriə lan. In otəkeikei muva mol lanəha, təgətu məmə in pris asoli agin pəhriən, tatol uək rəha Uhgın, kəni məmə in otılpin niəməha rəha Uhgın. ¹⁸ Kəni rəueiu əha, nian Setən təfən-əfən kəm lah, kəni İesu təhrun nasiruiən e lah, mətəu-inu in min, in tinətəu rəkis nəhməiən nian Setən təməfən-əfən=pən kəm in.*

3

İesu in tapirəkis Mosis

¹ Piak min mine nəuvinik min, Uhgın təmauin* pəti e tah o nıvəniən e negəu e neai, kəni mol məmə kitah nətəmi asim. Mətəu-inu İesu tətasiru lanəha e tah, itəmah onəkotəkeikei motətəlig pik e İesu əha, in aposil[†] kəni in pris asoli agin rəha nəfakiən rəhatah iətəm kitah kəutəni pətigəm. ² Uhgın təməfəri İesu məmə in otol uək u, kəni in təmol nəuia Uhgın e natimnati rəfin, təhmen e Mosis əpən təmol nəuia Uhgın e rəhan uək min rəfin, məmə in tateh vivi nimə rəha Uhgın, inu nətəmini rəha Uhgın.[‡] ³ İlau pəti kətuol nəuia Uhgın, mətəu iətəmi təmuvləkin nimə, nətəmini kəutəfəri nərgin ohni tapirəkis nimə iətəm in təmol. Kəni e nolien əhmen əmə, təhruahru məmə Uhgın otəfəri İesu tapirəkis Mosis. ⁴ Kəni nimə min rəfin, nətəmini kəutəvləkin, mətəu Uhgın in təmuvləkin natimnati rəfin iətəm tətatig. ⁵ Mosis in ioluək kəti e nıpəgnəua nimə rəha Uhgın, iətəm tatol nəuia Uhgın, məteh nimə rəhan, inu nətəmini rəha Uhgın. Kəni nəmığəhiən rəha Mosis tətəgətu=pən natimnati iətəm Uhgın otəpanəgətu.

⁶ Kristo, in min tatol nəuia Uhgın. Mətəu səniəmə in ioluək əmə kəti təhmen e Mosis. In Nətin, kəni tatos nəpətiən o narmənigən e rəhan nimə. Kəni nəmə kitah kəsotəginien, kəni motalkut məmə

okotəhtul əskasik[§] o nati u iətəm kitah kəmotələhu=pən nətəligiən rəhatah lan, kəni motəfəri ohni, kəni nıpəhriənien məmə kəitah u, nətəmini rəhan, kitah rəhan nimə.*

Auteh məha-məha itəmah e nəhatətəiən rəhatəmah

⁷ Nəghatiən u inu, Narmin Rəha Uhgın təməni kəm iətəmi u təməti e Nauəuə Rəha Uhgın, kəni Uhgın təməni məmə,

“Rəueiu əmə, onəkotəkeikei məutətəlig e nəuiak,

* məsotoliən rəhn-kapə təmah təskasik pik, təhmen e tipitəmah min ilah kəmautol lanəha əpən məutəhti nəuiak, Uhgın rəhalah,

nian ilah kəmautek askəuvin iəu, Uhgın rəhalah, əpəha ikin təpiə-məpiə ikin.[†]

⁹ İkin əha, tipitəmah min kəmotəkeikei kəm iəu məmə okoteruh rəhak nəsanəniən,

nati əpnəpin ilah kəmoteruh pau natimnati min iətəm iəmatol o nu fote.[‡]

¹⁰ Kəni iəu iəmol niəməha kəm lah, kəni mətəni məmə,

‘Nikilah tətən isəu ohniəu nian rəfin.

Kəni ilah motəpəh nolien nati iətəm iətəni kəm lah.’

¹¹ Niəməha təmol iəu,

kəni iəmos nonəuvil kəti məni məmə,

‘İlah ko kəsəhuvəniən ikin katos nəmeigien ohniəu ikin.’ [§]*

¹² Piak min mine nəuvinik min, auteh vivi itəmah min o nati u. Otol məmə nikitəmah aru otəsərahien kəni kəti təsəpəhiən nəhatətəiən, mol məmə nəkotəuhlin=pən itəmah isəu o Uhgın iətəm tətəmiəgəh məsanən agin. ¹³ Uhgın təməni “Rəueiu əmə,” kəni nian u “rəueiu” tətatig əhanəh. Tol lanəha, nəkotəkeikei məutəghati rəueiu kəm təmah min, mauteh məha-məha itəmah min nian rəfin, məmə nolien tərəh otəseiəuən e təmah kəti mol rəhn-kapə təskasik o Uhgın. ¹⁴ Mətəu-inu nəmə kitah kotəhtul məha-məha motətuərus=pən naunun, motəhatətə e Uhgın təskasik miəkis, təhmen əmə məmə inu kəmotətuəuin motəhatətə vi əmə lan, kəni tətəgətu məmə kitah kinautos

[†] 2:16 Aes 41:8-9; Lük 3:8

[‡] 2:17 Fıl 2:7; Hip 2:10; 4:15; 5:1,8-9

[§] 2:17 Hip 5:2

* 2:18 Hip 4:15

* 3:1 Rom 8:28

[†] 3:1 Eruh nıpəti nəghatiən u “aposil” e tiksiniəri.

[‡] 3:2 Nam 12:7

[§] 3:6 Hip

3:14; 4:14; Rom 11:22

* 3:6 1Kor 3:16; 1Pitə 2:5

[†] 3:8 Eks 17:1-7; Nam 20:2-5

[‡] 3:9 Nam 14:3; Dut 1:3; Uək

7:36 [§] 3:11 Nam 14:21-23

* 3:11 Sam 95:7-11

pəti natimnati min rəha Kristo. ¹⁵ Mətau sotaluian e nəghatian iətam kəməni məmə, “Rəueiu əmə, onəkotəkeikei motətəlig e nəuiak məsotolien rəhn-kapə təmah təskasik pik, təhmen e tipitəmah min ilah kəmautol lanəha aupən

mautəhti nəuiak, Uhgın rəhatəmah.”†

¹⁶ ? Kəni pəh min u nətəm kəmotətəu pau nəuia Uhgın, məsotolien? Ilah u Mosis təmit rəkis ilah Ijip.‡ ¹⁷ ? Nipəh min u kəmotol Uhgın niəməha tol o nu fote? Ilah u, nətəm kəmotol nolian tərəh, kəni motəmei mohmis mautəməhl-məhli əpnapin əmə əpəha təpiə-məpiə ikin.§ ¹⁸ ? Kəni nipəh min u Uhgın təmətəghati e lah, matos nonauvil məmə ilah okəsəhuvəniən mohiet pətigəm ikin katos nəmeigian ohni ikin? In təmətəghati kəm nətəmimi nətəm kəmotəhti nəuiak.* ¹⁹ Kəni kitah koteruh məmə kəməsegəhanian e lah məmə okohiet pətigəm ikin katos nəmeigian ikin ohni, mətau-inu ilah kəsətəhatətəian lan.

4

Ikin katos nəmeigian o Uhgın ikin

¹ Mətau kitah u, Uhgın təməni-əskasik rəkis məmə kitah kotəhrun nuvəniən ima ikin katos nəmeigian ohni ikin, kəni nəniəskasik u, tətəhtul əhanəh, materəh o tah. Tol lanəha, pəh kitah kotətəu itah, kəni motəgin məmə kitah kəti kol mətə təsosian nəmeigian əha, ² mətau-inu kitah kinotətəu rəkis nanusian təuvir məmə Uhgın təmol əpenə-penə ikin kəti o nəmeigian rəhatəh, təhmen əmə məmə inu nətəmi aupən kəmotətəu nəghatian lan. Mətau nəghatian əha, təməsasiruiən e lah, mətau-inu ilah kəmautətəu əmə, məsotəhatətəian lan. ³ Kitah nətəm kəmotəhatətə əmə lan, kitah kotəhrun nuvəniən imə, ikin katos nəmeigian ohni ikin. Mətau rəha nətəmimi min u nətəm kəsətəhatətəian lan, Uhgın təməni məmə, “Niəməha təmol iəu, kəni iəkos nonauvil kəti, məni məmə,

‘Ilah ko kəsəhuvəniən ikin katos nəmeigian ikin ohniəu ikin.’”*

Təməni lanəha, nati əpnapin məmə tinol əpenə-penə rəkis ikin katos nəmeigian ohni ikin nian in təmətuəuin matol nəhue niftəni. ‘Kitah kotəhrun məmə tinol əpenə-penə rəkis lan, mətau-inu Nauəuə Rəha Uhgın in tətəghati e Sapət, mətəni məmə, “Təmol nəhue niftəni, kəni e nian səpin lan, Uhgın təməmeig e rəhan uək.”† ⁵ Mətau ikin min nəuvein e Nauəuə Rəha Uhgın, Uhgın tətəni məmə, “Ilah ko kəsəhuvəniən ikin katos nəmeigian ohniəu ikin.”‡

⁶ Tol lanəha, ikin katos nəmeigian o Uhgın ikin əha, in tətatig əhanəh məmə nətəmimi okəhuvən ikin. Mətau nətəmimi min u aupən nətəm kəmotətəu nanusian təuvir, ilah kəmotəmkarəpən e nuvəniən ikin katos nəmeigian ohni ikin, mətau-inu kəmotəhti nəuia Uhgın. ⁷ Konu, uarisig lan, tol-pən Uhgın təmələhu min nian kəti min o nuvəniən ikin katos nəmeigian ohni ikin. Nian əha, inu rəueiu. Uhgın təməni pətigəm nati u kəm Təfit məmə,

“Rəueiu əmə, onəkotəkeikei motətəlig e nəuian

məsotolien rəhn-kapə təmah təskasik pik.”§

⁸ Nikitəmah təhti to suah u Josuə* aupən. Nəmə Josuə təməfən nəmeigian pəhriən kəm lah nian in təmit ilah məhuvən Kənan, konu Uhgın ko təsəni minian məmə otələhu nian kəti min məmə in nian rəha nuvəniən ima ikin katos nəmeigian ohni ikin.† ⁹ Kəni tol lanəha, kəni in təməni nian pisin kəti min, nian əha ikin tətatig əhanəh o rəhan nətəmimi məmə okəhuvən motos nəmeigian, e nolian kətiəh əmə iətam Uhgın təməmeig lanəha e rəhan uək min aupən, e nian rəha Sapət. ¹⁰ Mətau-inu iətəmi tatuvən imə məmə otos nəmeigian u, in otəmeig e rəhan uək, təhmen əmə e Uhgın iətam təməmeig e rəhan uək aupən.‡ ¹¹ O nati u, kitah okotalkut əskasik məmə

† 3:15 Sam 95:7-8; Hip 3:7-8 ‡ 3:16 Nam 14:1-35 § 3:17 Nam 14:29; 1Kor 10:1-13 * 3:18 Nam 14:22-23; Sam 95:11; Hip 3:11 * 4:3 Sam 95:11; Hip 3:11 † 4:4 Jen 2:2 ‡ 4:5 Sam 95:11 § 4:7 Sam 95:7-8; Hip 3:7-8 * 4:8 Josuə in nərgin kəti e nəghatian rəha Isrel. Kəni nərgin u Iesu, nərgiləu təhmen-əhmen əmə e Josuə e nəghatian rəha nətəm Kris. Nian Josuə təməfən nəmeigian kəm nətəm Isrel əpəha Kənan, nəmiəgəhian rəha Josuə in tətəgəhun nati iətam Iesu otəpanol, məfa nəmiəgəhian pəhriən kəm tah. † 4:8 Dut 31:7; Jos 22:4 ‡ 4:10 Jen 2:2; Hip 4:4 § 4:12 1Pitə 1:23; Aes 49:2; Nəh 19:13-15; Jon 12:48

okəhuvən imə motos nəmeigian u. Təsəu-
virian məmə kitah kəti, otitəu=pən noliən
rəha nətəm aupən nətəm kəmotəhti nəuia
Uhgin, motəmei.

¹² Mətəu-inu Nəghatien Rəha Uhgin, § in
tətəmiəgəh məsanən e uək rəhan.* Kəni
in təhmen e nau rəha nəluəginian təsilə e
nikalin pəti mil.† In təhrun nətarerehian
materuh əhruahru nətəligian min mine
nikin pisin pisin min e nətəmini, təh-
men əmə e nau iətəm tətətarereh materuh
ikin tətəhtərain min ikin e nikilkilitəmi
mine nəhu imə ikin. In tətakil nətəligian
min mine noliən oneuən min e nikitəmi.‡
¹³ Uhgin tateruh natimnati min rəfin e
nəhue niftəni tətəməhli pətiəgəm əmə e
nəhmtin. Kəni kitah okotəkeikei motəni
pətiəgəm rəfin əgin natimnati iətəm kəmo-
tol kəm Uhgin u inu.§

*Iesu in təmuva pris asoli əgin iətəm
təuvir mapiəkis*

¹⁴ Tol lanəha, pəh kitah kotaskəlim
əskasik nəhatətəian rəhatah iətəm kinotəni
pətiəgəm rəkis, mətəu-inu kitah kautos pris
asoli əgin kəti rəhatah in iahgin. Inu Iesu,
Nəti Uhgin, iətəm tinuvən rəkis imə e
negəu e neai.* ¹⁵ Rəhatah pris asoli əgin, in
Pris kəti iətəm tətəuə vivi nikitah, mətəuə
vivi məmə otəhro itah kəsotəhmenian;
mətəu-inu natimnati rəfin iətəm tatek
askəuvin itah e nəmiəgəhian rəhatah,
natimnati kətiəh min əmə, kinotek
askəuvin rəkis in e rəhan nəmiəgəhian.
Rəhatah pris asoli əgin, in tinəhrun rəkis
rəhatah nəpəuəian min.† (Mətəu nati
kətiəh əmə ko, in təsoliən nati tərəh

kəti.) ¹⁶ O nati u, pəh kitah kəsotəginian
o nuvənian iuəkir o jeə rəha kig u,‡ tətəfən
rəhan nəuvirian kəm tah. Kəni ikin əha,
in otasəkəhruin itah, kəni məfa nəuvirian
kəm tah e nikin əgin, e nian rəha nərahian
otuva o tah.§

5

¹ Kitah kotəhrun məmə nian rəfin Uhgin
tatitəpin suah kəti kəni mətəfəri in məmə
otuva pris asoli əgin, məmə in suaru rəha
nətəmini okəhuvən o Uhgin. In suaru
rəhalah o nəfənian natimnati kəm Uhgin,
kəni in mətol sakrifais o rəhalah noliən
tərah min.* ² Rəueiu əha, pris asoli əgin
u, in iətəmini kəti, kəni in təhrun noliən
timətiəg əmə o nətəmini,† nətəm kotəruu
əgin nati iətəm təhruahru, ilah kotəgim
rəkis e suaru. In təhrun noliən timətiəg o
nətəmini mətəu-inu in min təsəhmenian,
mətəu-inu in min təhrun noliən təfəgə
tərah.‡ ³ In tatol təfəgə tərəh lanəha, kəni
tol məmə e nian rəha sakrifais, in otəkeikei
mol sakrifais o rəhan aru təfəgə, kəni matig
mol min rəha nətəmini min.§

⁴ Iətəmi kəti ko təsənian məmə in otol
uək rəha pris asoli əgin, mətəfəri aru in.
Kəpə, Uhgin otəkeikei mauin e rəhan kəti
iətəmini məmə in otol uək u, təhmen
əmə məmə inu təmauin e Eron aupən.*†

⁵ Tol lanəha, Kristo in təməsəfəri aruiən in
məmə in pris asoli əgin. Mətəu Uhgin in
təmitəpin, kəni mənə-pən kəm in məmə,
“Ik nətik.

Rəueiu inuva rəham tatə əhruahru.”‡

* Kəni ikin kəti min e Nauəuə Rəha Uhgin, §
in tətəni məmə

* 4:12 Aes 55:11; Jer 23:29 † 4:12 Efəs 6:17 ‡ 4:12 1Kor 4:5 § 4:13 Nəh 2:23 * 4:14 Hip 7:25

† 4:15 Hip 2:17 ‡ 4:16 Jeə rəha kig u, in Uhgin tətəharəg ikin, kəni mətərmənig, mətəu o
natimnati min iətəm Iesu təmol, jeə rəha kig u, in tətuva təhmen e Ikin Katilpin Niəməha
rəha Uhgin Ikin iətəm Oltestimin tətəghati lan (Onəkafin e Eks 25:18-22; Lev 16:1-15). Ikin
əha inəha, iətəm Uhgin tətəsəkəhruin konu mətəhlman e nəuvirian rəhan ikin kəm tah
kəni mətəfal rəkis noliən tərəh min rəhatah. In təhrun noliən e nira Iesu iətəm təmaui
o tah, kəni təmosiahu rəhan niəməha. § 4:16 Eks 25:18-22; Lev 16:2,14,15; Hip 9:5 * 5:1 Hip 2:17;

7:27; 8:3; 9:9 † 5:2 Hip 2:17-18 ‡ 5:2 Hip 4:15; 7:28 § 5:3 Lev 9:7; 16:6-15; Hip 7:27; 9:7 * 5:4 Hip 5:1-4
kəutəghati əhruahru e uək iətəm pris asoli əgin min kəmotol aupən, muva mətəuərus nian
nətəm Rom kəmotərakin Nimə Rəha Uhgin e nu fote tinuvən rəkis uərisig Iesu təpanimis.

† 5:4 Eks 28:1; Nam 18:7 ‡ 5:5 Sam 2:7; Uək 13:33; Hip 1:5 § 5:6 Sam 110:4 * 5:6 Jen 14:18-20;
Sek 6:13; Hip 5:10; 6:20; 7:1-22 † 5:6 Melkisitek (Jen 14:18) in kig rəha Salem (Salem u, nipətin u,
Nəməlinuian) kəni in pris rəha Uhgin Ilis Pik. In təmatətiəg e nian rəha Epraham. Kristo
in təhmen e Melkisitek mətəu-inu in pris mine in kig min. Mətəu nəuaniləuis rəha Eron
min, ilah pris min əmə, mətəu səniəmə kig min; Kəni Melkisitek in pris itulin iətəm Uhgin
təməfəri aupən əgin, uərisig təfəri Eron. Hip 7:2.

“Ik pris kəti təhmen e Melkisitek aupən,*†
kəni ik onəkol uək rəha pris nian rəfin,
matuvən matuvən naunun tikə.”

⁷ E nəmiəgəhian rəha Kristo e nəhue niftəni u, in tətəfaki kəm Uhgīn, mətəta-puəh o nasiruian, mətəsək əfəməh, nəhu nəhm̄tin tətəiaəh. Uhgīn tatos nəsanənian o nosmiəgəhian in e nimisiən. Kəni in təmatisiai Uhgīn, kəni matol nəuiən,[‡] kəni o nati u, Uhgīn təmətəu in.[§] ⁸ Nati əp-napin məmə Kristo in Nəti Uhgīn, mətəu in təmətəu nəhməian. Tol lanəha, nəhməian rəha Iesu, təmol in təhrun vivi nīpəti noliən nəuia Uhgīn,* ⁹ kəni təmuva iətəmi təhmen agin rəha noliən uək rəha pris asoli agin rəhatah. Kəni in təmol suaru o nosmiəgəhian itulin rəhan nətəmini min u kəutol nəuiən, matos vivi ilah, matuvən matuvən naunun tikə. ¹⁰ Kəni Uhgīn təməfən nərgin u kəm in, məmə in pris asoli agin təhmen əmə e suah u Melkisitek aupən.†

¹¹ Itimah iəmotos nəghatien tēpət məmə iəkotəni=pinə kəm təmah, məmə Iesu in pris asoli agin təhmen e Melkisitek. Mətəu tiəkis pik o nəni-viviən ilah rəfin kəm təmah, mətəu-inu itəmah nəutəlpah pik o nətəuiən nati kəti kəni mətəhrun. ¹² Itimah nəmōtəhatətə nuvəh rəkis, kəni təuvir məmə itəmah niniəhuva rəkis nəgətun min rəha nəghatien rəha Uhgīn. Mətəu kəpə, itəmah nautol əmə lanəha. Rəueiu əha, kəkeikei kəgətun min itəmah, tətəuiin min, e nəukəti nəghatien min rəha Uhgīn. Nīpəhriənian u, itəmah nəsōtəhmenian o nuniən nauəniən əskasik min, mətəu nəkotəhmen əmə məmə nəutəmah əhanəh.[‡] ¹³ Mətəu e nətəmini min u nətəm kəutəmah əhanəh lanəha, ilah u iəpəou mətəmtig min, kəutəkəku əhanəh, kəsoteinatig vivi əhanəhian o nəhrunian nəgətunian min rəha noliən əhruahru. ¹⁴ Mətəu nauəniən əskasik in nig nətəmi rəhalah nəhrunian tiniməhtə rəkis, nətəm kəmotəgətun rəhalah nətəligiən o nəhrunian natimnati pisin pisin min iətəm təhruahru mine iətəm tərəh, kəni ilah mautol iətəm təuvir,[§] in əmə in əmə.

6

¹ Tol lanəha, təuvir məmə kitah okə-sotəgətun minian nəukəti* nəgətunian rəha nəhatətəian e Kristo, mətəu pəh kitah okautəkeikei mautol məmə okohməhtə e Iesu Kristo. Kitah kinotəuhlin rəkis itah e noliən min iətəm kotəhrun niti-pəniən itəmi e nimisiən.† Kitah kinotəhatətə rəkis e Uhgīn. Təhmen əmə məmə kinotafəl rəkis nimej nimə. Nian əha rəueiu in rəha nuvləkinian nimə. ² Kitah kinotəhrun rəkis nəgətunian min rəha noliən pisin pisin min rəha nəueiuiən mine nələhu-pəniən nəhlmitəmi e rəhn-kəpə iətəmini o nəfakian lan. Kəni kitah kinotəhrun rəkis məmə kitah okotauməhtul min e nimisiən, kəni mətəhrun min məmə Uhgīn otakil nətəmini, kəni məfən nalpinian itulin rəhan kəm nətəm kəutol təfəg tərəh. Natimnati min u, kitah kinotəghati rəkis lan, təsəuviriən məmə kitah kəutisimaru e nəghatien kətiah min əmə nian rəfin. ³ Kəni kitah okəhuva nətəmini nətəm kinohmətə rəkis okəmə Uhgīn təmegəhan e tah.

⁴ ? Okotalkut məmə okotol lanu lan, mətəu təhro e nətəmini nətəm kəməhuva o Uhgīn mətəu rəueiu kinotəpəh Uhgīn mətəuhlin min nəmtahləh o Kristo? Ilah kəha, ilah nətəm kəmotəh nəhagəhagiən,[‡] kəni kinotun askəuvin rəkis nauəniən e negəu e neai iətəm Uhgīn tətəfa,[§] kəni minautəhrun məmə in təuvir, kəni minautos rəkis o Narmin Rəha Uhgīn.* ⁵ Kəni ilah u, nətəm kinotəhrun askəuvin rəkis məmə nəghatien rəha Uhgīn in təuvir,† ilah kinotətəu rəkis nəsanənian rəha Nar-məniəgəhian Rəha Uhgīn iətəm otəsuvəhian tuva. ⁶ Mətəu nəmə ilah kəmotəuhlin nəmtahləh o Uhgīn, suaru kəti tikə min məmə okotəuhlin=pa min ilah o Uhgīn.[‡] Ilah kəmotərəkin aru əmə ilah, mətəu-inu təhmen=pən əmə məmə kinotəhti=pən min əmə Nəti Uhgīn e nig kəməluu, mətəfəri min e nəhm̄ti nətəmini, kəni ilah minautəusvan min lan, mətərəkin.

⁷ Nikim təhti-to nati u. Niftəni u tatos vivi nuhuən iətəm tətəfuv, in nauəniən tēpət lan rəha nətəmi min u kəutol uək ikin. Uhgīn nikin tagiən pik ohni, kəni nəuviriən rəhan tətətig lan. ⁸ Mətəu niftəni iətəm kapili-apili mine manuvehli tateviə əmə

‡ 5:7 Luk 22:42 § 5:7 Mat 26:36-46; Mak 14:32-42; Luk 22:39-46 * 5:8 fil 2:6-8 † 5:10 Sam 110:4; Hip 5:6
‡ 5:12 1Pit 2:2 § 5:14 Rom 16:19 * 6:1 Hip 5:12 † 6:1 Hip 9:14 ‡ 6:4 Hip 10:32 § 6:4 Ef 5:2:8
* 6:4 kəl 3:2 † 6:5 Sam 34:8 ‡ 6:6 2Pit 2:21

ikin, in tāsəuvirən o nati kəti. Tinətaiu əmə o nərəkinən. E naunun, nigəm otus natimnati iətam kəutətig lan.

⁹ Piak min, nati əpnəpin iəu iəəghati lanu kəm təmah, mətəu iəkəhrun vivi məmə itamah nəsotəhmenən e niftəni tərəh kəha. Iəkəhrun vivi məmə itamah nautos natimnati min u iətam təuvir mapiəkis, iətam Uhgın təməfinə kəm təmah mətəu-inko in tatosmiəgəh itamah.

¹⁰ Uhgın ko təsaluən e rəhatəmah uək min nəmotol mətəu-inu Uhgın rəhan noliən təhruahru əmə nian rəfin. Kəni ko in təsolien nati əpnəpin e noliən təuvir rəha nolkeikeiən iətam nəmotol kəm in, kəni mautol əhanəh, nian nəmotasiru e rəhan min nətəmini.[§] ¹¹ Itimah iəkotolkeikei məmə itamah rəfin nəkautəkeikei mautos nolkeikeiən iətam nəkautol, mautol məmə otatuvən e naunun, kəni itamah nəkotos nati konu iətam nəmautələhu=pən əskasik rəhatəmah nətəligiən lan.* ¹² Itimah iəsotolkeikeiən məmə nəkotəlpah, mətəu iəkotolkeikei məmə onəkotos noliən[†] rəha nətəmini min ko nətəm kəmotaiu aupən. Ilah kəmotəhatətə əskasik e Uhgın kəni mautol rəhalah nətəligiən təfəməh.[‡] Mautol lanəha, kəni rəueiu, ilah kinotos rəkis natimnati iətam Uhgın təməni əskasik rəkis məmə rəhalah.[§]

Rəhatah agke tətətig e negəu e neai

¹³ Nəniəskasikien kəti tol lanu, iətam Uhgın təməni kəm Epraham aupən. Nian Uhgın təmol nəniəskasikien rəhan, kəni nərgin kəti tikə min məmə in otos mol nəniəskasikien lan rəhan təfigəm. Mətəu-inu nərgin in ilis tapirəkis nərgin min rəfin. Tol lanəha, Uhgın təmos nonauvil aru əmə e nərgin, mətəni məmə,* ¹⁴ “Iəu oiəkəhlman e rəhak nəuvirən kəm ik, iahgin. Iəu oiəkəhl rəham nəuaniləuis otepət.”[†] ¹⁵ Mətəu-inu Epraham rəhan nətəligiən təfəməh,

in təmətəhtahnin matuvən matuvən, mətəuarus nian in təmos natimnati min u iətam Uhgın təməniəkis məmə otəfən kəm in.[‡]

¹⁶ Nian iətəmini tatos nonauvil e nərgi iətəmi asoli kəti rəhan,[§] kəni nonauvil u rəhan tətəlis rəhan nəghatiən təfigəm. Kəni nətəmini okotəkeikei mətəhatətə e rəhan nəghatiən, ko kəsorgəhu minien ohni.* ¹⁷ Uhgın təmos nonauvil e nərgin lanəha, mətəu-inu in tolkeikei məmə otol nətəmini min u nətəm okotos natimnati min iətam in təməniəskasik,[†] ilah okotəhrun vivi məmə rəhan nəlpəkauiən, ko təsəuhliniən nian kəti.[‡] ¹⁸ Uhgın tatos nonauvil lanəha məmə otəfəri nətəligiən rəhatah u, nətəm kinohiet rəkis motəgin kəni məutarəriə lan. Kəni pəh kitah kətaskəlim əskasik noliən əha iətam Uhgın tinəfa rəkis kəm tah, məmə kitah okotəriə əskasik e nəniəskasikien min rəhan. Nati mil u, nəniəskasikien mine nonauvil rəhan, ilau ko kəsəuəhlin minien nian kəti, mətəu-inu Uhgın, təsəiuəiən nian kəti.

¹⁹ Kitah kətoləhu=pən rəhatah nətəligiən təskasik o nosiən natimnati min əha, tol lanəha, mol məmə nuhuiniən u, in təhmen e agke kəti iətam tətaskəlim vivi rəhatah nəhatətəiən,[§] məmə nati kəti otəsaləuəiən lan kəni məsiuvi rəkis minien itah. Nuhuiniən u tatiti=pən itah kəutəhuvən=pən e napən rəha Ikin Tasim Agin Ikin mautəhuvən ikini ima Uhgın əpəha ilis e negəu e neai.* ²⁰ Ikin əha, Iesu tinuvən rəkis ikin rəhatah lan, məmə oterəh e suaru rəhatah.[†] In təmuva rəkis pris asoli agin[‡] təhmen əmə e pris u Melkisitek[§] aupən, kəni in otatos uək u nian rəfin, naunun tikə.

7

Melkisitek

§ 6:10 Mat 10:40,42 * 6:11 Hip 3:6 † 6:12 Hip 13:7 ‡ 6:12 Jem 1:3; Nəh 13:10; 14:12 § 6:12 Hip 10:36 * 6:13 Jen 22:16 † 6:14 Jen 22:17 ‡ 6:15 Jen 21:5 § 6:16 E noliən rəha nəlisien nəghatiən təskasik, nəmə kitah kəti tolkeikei məmə otol lanəha, kəni in tatos nonauvil e nəmanin uə nəuvinin. Mətəu nətəm Isrel aupən, ilah kəmautos nonauvil e nərgi iətəmi asim kəti, uə nati kəti iətam tasim, kəni nian nətəmini nəuvein kəutətəu, kəni ilah kəutəhatətə e nəghatiən iətam kəutəni. Ko kəsotorgəhu minien ohni, mətəu-inu nərgin əha kəmotəni, in tətəlis-ərain nəghatiən təskasik. * 6:16 Eks 22:11 † 6:17 Rom 4:16 ‡ 6:17 Nam 23:19; Tait 1:2 § 6:19 Fil 3:12 * 6:19 Lev 16:2; Hip 9:2,3,7 † 6:20 Hip 4:14 ‡ 6:20 Hip 2:17 § 6:20 Hip 5:16 * 7:1 Jen 14:17-20 † 7:1 Nərgin əha, Salem, in nərgin əuas rəha Jerusiləm aupən. Nərgin əha, Salem, nipətin u “nəməlinuəiən.”

¹ Suah u, Melkisitek,* in kig rəha Salem,[†] kəni in pris rəha Uhgín u ilis Pík Agín. Aupən, nian Epraham təmuven e nəluaginien ilah kig min, kəni in təmol win e lah. Kəni in minitəlig minətuva. Melkisitek, in təmuven meruh Epraham e suaru, kəni in təməfaki mətapuah=pən kəm Uhgín məmə otəhlman e nəuvirien kəm Epraham. ² Kəni Epraham, təmos rəkis tait[‡] e rəhan natimnati min iətəm təmol win lan e nəluaginien, kəni məfən kəm Melkisitek. Melkisitek u, nipəti nərgin konu, “Kig rəha Nəhruahruian.” Kəni nərgin kəti min u, kətauin lan məmə Kig rəha Salem, nipətin u məmə, “Kig rəha Nəməlinuian.” ³ Nauəuə Rəha Uhgín təməsəghatien e rəhan tatə mine məmə mine nəuaniləuis min. Kəni təsənien nian təmair lan, mine nian iətəm təmimis lan. Təhmen əmə məmə in təməsimisən, in tatol əhanəh uək rəha pris. Tol lanəha, nəkeruh məmə in təhmen nəuvetin e Nəti Uhgín u in pris itulin kəti.[§]

⁴ Nikim təhti-to Melkisitek. In iətəmi asoli kəti. Nati əpnəpin məmə tipitah u Epraham in iətəmi asoli, mətəu in təmətisai pík Melkisitek, təməfən rəhan tait kəm in rəha natimnati min iətəm təmol win lan e nəluaginien.* ⁵ Kitah kotəhrun məmə, e nu min rəfin, nətəm Isrel ilah kotəkeiki mautəfən rəhalah tait kəm nəuaniləuis min rəha Lifai, ilah u pris min, təhmen=pən əmə məmə inu Lou rəha Uhgín tətəni mine. Nati əpnəpin məmə pris min əha ilah min nəuaniləuis min rəha Epraham, təhmen e nətəmini min rəfin rəha Isrel, mətəu pialah min u nətəm Isrel, kotəkeiki mautəfən tait kəm lah.

⁶ Melkisitek u, in səniamə nəuaniləuis kəti rəha Lifai. Mətəu in təmos tait min u rəha natimnati rəha Epraham. Kəni in təməfaki=pən kəm Uhgín məmə otəhlman e nəuvirien rəhan[†] kəm Epraham u, Uhgín

təməfən rəhan nəniəskasikien kəm in. ⁷ Kəni təhruahru agin məmə iətəmini iətəm tatos nərgin asoli otəfaki məmə Uhgín otəhlman e nəuvirien tatuvən e iətəmini iətəm ləhtəni əmə lan. ⁸ Kəni pris min nətəm kautos tait u, ilah nətəmini əmə, nətəm okəmanohmis. Mətəu Melkisitek u, in tatos tait, kətəni məmə in tətəmiəgəh.^{‡§} ⁹ Epraham təmətəu rəhan tait tatuvən kəm Melkisitek lanəha, kəni kəhrun nənien məmə Lifai iətəm tatos tait rəha Isrel, in min təməfən tait kəm Melkisitek mətəu-inu Lifai in mipin tərəh rəha Epraham. ¹⁰ Mətəu-inu nian Melkisitek təmeruh Epraham, Lifai təməsair əhanəhien. Mətəu nian Epraham təmətəu lanəha tait tuvən kəm Melkisitek, in təhmen əmə məmə rəhan u nəuaniləuis, Lifai, in min təmətəu=pən tait kəm Melkisitek, mətəu-inko in tinətətig rəkis e nipəti rəhan kəha.*

Kristo təhmen e Melkisitek

¹¹ Pris min rəfin rəha Isrel kəmotəsipən e nəuaniləuis rəha Lifai. Uhgín təməni məmə pris min kəha okautol natimnati pisin pisin min. Kəni uək rəhalah, in nəukəti Lou iətəm Uhgín təməfən kəm nətəm Isrel. Mətəu uək min rəfin iətəm pris min kəmotol, kəsotəhmenien[†] o noliən rəfin natimnati iətəm Uhgín tolkeiki e nətəligien mine niki nətəmini.[‡] Tol lanəha, pris kəti min təkeiki muva. In təsisipənien e nəuaniləuis rəha Lifai mine Eron,[§] mətəu-inu uək rəha pris min əha təsəhmenien. Kəpə. Pris pisin kəti təkeiki muva iətəm in təhmen e Melkisitek. ¹² Nian noliən rəha nitəpinien pris tətəuhlin, kəni Lou okəkeiki kəuhlin min. ¹³ Otəkeiki mol lanu lan mətəu-inu, kitah kəutəghati e lərmənig rəhatah, iətəm təmsipən e nəuaniləuis pisin kəti iətəm iətəmi kəti tikə e nəuaniləuis əha təmol uək e olta təhmen e pris kəti. ¹⁴ Kitah kinotəhrun

[‡] 7:2 Tait u məmə: Nəmə iətəmi kəti tatos nati ilah ten, nəmə pikəh uə nəuanigi uə mən, kəni tos rəkis kətiəh e natimnati ten konu məmə təfən kəm Uhgín uə kəm iətəmi kəti, nati kətiəh konu kəutəni məmə “tait.” [§] 7:3 Sam 110:4 * 7:4 Jen 14:20 [†] 7:6 Jen 14:19,20

[‡] 7:8 kətəni məmə Melkisitek tətəmiəgəh mətəu inu Nauəuə Rəha Uhgín təsənien məmə təmimis nian kəti mine. Hip 7:3 [§] 7:8 Hip 5:6 * 7:10 Nati kisil kəhləgətun məmə Melkisitek in ilis tapirəkis pris min u nəuaniləuis rəha Lifai. Kətiəh u, Melkisitek in təməsimisən, tətəmiəgəh əmə. Keiu u, tipí Lifai u Epraham, in təmətəfən tait rəhan kəm Melkisitek. Kisil u, Melkisitek təməfaki=pən kəm Uhgín məmə otəhlman e nəuvirien rəhan kəm Epraham, mətəu səniamə Epraham təməfaki=pən rəha Melkisitek. [†] 7:11 Hip 7:18,19; 8:7 [‡] 7:11 Hip 10:1

[§] 7:11 Nian Uhgín təməfən Lou kəm Mosis, təməni məmə pris min rəfin okohiet e nəuaniləuis rəha Lifai. Eron in təmsipən e nəuaniləuis rəha Lifai, kəni in təmaupən pris asoli agin rəha Isrel. * 7:14 Jen 49:10; Mat 1:3; 2:6; Nəh 5:5

rækis mämə İərmənig rəhatah in təmsipən e nəuaniləuis rəha Jutə,* kəni nian Lou rəha Mosis təmətağhati e uək rəha pris min, in təməsağhati aginiən e nəuaniləuis u.

¹⁵ Mətau təuvir əmə, mətau-inu kitah kinotəhrun mämə pris kəti min təmuva rækis, iətam təhmen e Melkisitek. ¹⁶ Lou təməni mämə pris min kotəkeikei motsipən e nəuaniləuis rəha Lifai, kəni nati əpnəpin İesu təsisipənən e nəuaniləuis əha, mətau in təmuva pris kəti. Kəni in təmos uək rəha pris e nati kəti iətam təsanən mapirəkis Lou, mapirəkis nəuaniləuis rəha Lifai. In təmos uək rəha pris e nəsanənən rəha nəmiəğəhiən u rəhan iətam naunun tikə. †

¹⁷ Nauəuə Rəha Uğin tətəni mämə,

“İk pris kəti təhmen e Melkisitek‡ aupən, kəni ik onatol uək rəha pris nian rəfin, matuvən matuvən naunun tikə.”

¹⁸ Kəmələhu kalın Lou aupən, mətau-inu rəhan nəsanənən tikə, in təsasiruiən, ko təsəliən nati kəti. § ¹⁹ Mətau-inu Lou əha, təruru nələhu əhruəhruiən nati kəti.* Kəni rəueiu əha, noliən pisin kəti iətam təuvir mapirəkis, in tinos nimein, mämə kitah okotələhu=pən rəhatah nətəligiən lan. Kəni in suaru rəhatah u, o nuvənən iuəkır o Uğin.†

²⁰ Uğin təməni əskasik mämə Kristo in otol uək rəha pris matuvən matuvən naunun tikə, kəni təmos nonauvil ohni, mämə rəhan nəğhatien otəfigəm. Mətau təməsosiən nonauvil lanəha o pris min aupən.

²¹ Mətau Uğin təmos əmə nonauvil nian İesu təmuva pris. Nauəuə Rəha Uğin tətəni mämə,

“İərmənig təmos nonauvil kəti,

kəni ko otəsəuhliniən nətəligiən rəhan.‡

In tətəni mämə,

“İk onəkol uək rəha pris nian rəfin, § matuvən matuvən naunun tikə.”

²² Uğin təmos nonauvil lanəha, matol mämə İesu tuva mol suaru iətam tatol kitah kotəhrun əsas mämə nəniəskasikien rəha nasiruiən in təuvir, mapirəkis nəniəskasikien u aupən.*

²³ Aupən, pris min ilah tēpət, mətau-inu kətiəh tol uək matuvən matuvən mimis ko, kəti tos nimein, mol uək matuvən matuvən, mimis mautol əmə lanəha. İlah kəsotol itulinən uək. ²⁴ Mətau İesu, in otos uək rəha pris rəhatah matuvən matuvən naunun tikə, mətau-inko, in tətətig itulin. ²⁵ Tol lanəha, in təhrun nosmiəğəh itulin aginiən itah u, kotilpin itah min mämə kəhuvən o Uğin, mətau-inu in tətəmiəğəh itulin mətağhati rəhatah lan kəm Uğin.†

²⁶ O nati u inu, in pris asoli agin‡ iətam in təhmen o nasiruiən e tah. In tasim, kəni məhruəhru vivi, in təsəliən noliən tərəh. In tol pisin agin e nətam kautol təfəğə tərəh, kəni in ilis tapirəkis ilah əpəha e negəu e neai. ²⁷ In tol pisin e pris asoli agin min u aupən. Nian rəfin, e nian ilah kautol sakrifais rəha nian əha, kotəkeikei motaupən mautol sakrifais o nafəl rəkisien təfəğə tərəh rəhalah. § Uərisig lanko, ilah kəpanotol min sakrifais kəti min, o nafəl rəkisien təfəğə tərəh rəha nətəmini min.* Mətau nian İesu tategəhan mämə in otol sakrifais aru e rəhan nəmiəğəhiən, o noliən tərəh min rəha nətəmini,† kəni mau kətiəh əmə‡ in təhmen mauəu. ²⁸ Lou in tətəfəri pris min nətəm kəsotəhmenien. § Mətau nonauvil rəha Uğin, iətam tatuərisig e Lou, in tətəfəri Nətin u,* iətam təuvir məhmen agin† o noliən uək u, matuvən naunun tikə.

8

İesu in pris asoli agin təuvir mapirəkis

¹ Kitah kəutağhati e nati u,* mətau nəukətin tol lanu. Kitah kautos pris asoli agin kəti, təhruəhru əmə e iətəmi u iəmatəni.† In tinətaharəğ rækis‡ e nikəlin maru rəha iətəmi asoli əpəha ilis e negəu e neai, ikin ima rəha nepətiən mine nisiaiən. ² In tatol uək əpəha İkin Tasim İkin e negəu e neai, inu Nima Tapolin pəhriən § iətam Uğin

† 7:16 Jon 1:4; 5:26; Hip 7:25 ‡ 7:17 Jen 14:18; Sam 110:4; Sek 6:13; Hip 5:6,10; 6:20; 7:1-22 § 7:18 Rom 8:3; Kəl 3:21; Hip 9:9; 10:1 * 7:19 Rom 3:20 † 7:19 Hip 4:16; 10:22; Jem 4:8 ‡ 7:21 1Saml 15:29; Mal 3:6 § 7:21 Sam 110:4; Hip 5:6; 6:20; 7:17 * 7:22 Luk 22:20; Hip 8:6; 12:24 † 7:25 Rom 8:34; 1Jon 2:1 ‡ 7:26 Hip 2:17; 4:14; 6:20; 8:1 § 7:27 Lev 9:8; 16:6, * 7:27 Lev 9:15; 16:15; Hip 5:1,3 † 7:27 Efəs 5:2 ‡ 7:27 Rom 6:10; Hip 9:12,26,28; 10:10; 1Pitə 3:18 § 7:28 Hip 5:1-2 * 7:28 Hip 1:2 † 7:28 Hip 2:10 * 8:1 Hip 1:3; 2:17; 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 9:11; 10:12; 12:2 † 8:1 Hip 7:24-28 ‡ 8:1 Afın-to futnot e 1:3 § 8:2 Hip 3:6; 10:21; 1Pitə 2:5; Nəh 13:6

əmə təmiuvi. Səniəmə iəməmimi iəmə təmiuvi Nima Tapolin əha.*†

³ Kəməfəri rəfin pris asoli agin min u aupən, məmə okautəfən natimnati min kəm Ughin, kəni mautol sakrifais. E suaru kətiah əmə, rəhatah u pris asoli agin, in min otəkeikei məfən sakrifais kəti kəm Ughin.‡

⁴ Nəmə in tətətig əha e nəhue niftəni u, kəni ko səniəmə in pris kəti, mətəu-inu pris min əpəha ikin kəutətig nətəm kəutəfən natimnati kəm Ughin, təhmen əmə məmə inu Lou təməni mine. ⁵ Pris min u, ilah kəutol rəhalah uək e narmi nimə əmə iəmə tətisikəuvin[§] natimnati min iəmə tətətig e negəu e neai. Tol lanəha nian Ughin təməni=pən kəm Mosi aupən, məmə otem Nima Tapolin Asim, in təməni məmə,

“Onəkəkeikei məteh vivi məmə onəkol natimnati min u təhruahru təhmen əmə e rəhak mak iəmə iəmol mətəgətun

rəkis ik lan əpəha ilis e nītəuət asoli.”*

⁶ Mətəu rəueiu, Iesu, pris asoli agin u rəhatah, in tinos rəhan uək iəmə təuvir pik agin mapirəkis uək rəha pris min aupən. Kəni e noliən kətiah əmə, Iesu in suaru rəha nəniəskasikian vi rəha nasiruiən u iəmə in təuvir mapirəkis nəniəskasikian əuas rəha nasiruiən, mətəu-inu nəniəskasikian vi u, in tətəhtul-pəri e nəghatien min iəmə kotəuvir motapirəkis.†

⁷ Nəmə nəniəskasikian əuas təməhmen pəhriən agin, kəni Ughin təməsəniən məmə nəniəskasikian vi otuva mos nimein. Mətəu nəniəskasikian u əuas təsəhmenien,‡ tol lan əha, nəniəskasikian vi təkəikei muva. ⁸ Mətəu Ughin təmeruh nərahien rəha nətəmiimi, kəni məni məmə, “Nian əha ikin otəpanuva, iəmə iəu, oiəkol nəniəskasikian vi rəha nasiruiən rəha nəuaniləuis min rəha Isrel mine nəuaniləuis min rəha Juta.

⁹ Nəniəskasikian rəha nasiruiən u, in otol pisin agin e nəniəskasikian əuas rəha nasiruiən, iəmə iəu iəmol kəm tipilah min aupən,

e nian u iəmə iəu iəmos nəhlmilah matit ilah mohiet rəkis Ijip.

Oiəkol nəniəskasikian vi rəha nasiruiən, mətəu-inu ilah kəməsotaskəlimiən nəniəskasikian u iəmə iəu iəmol kəm lah aupən,

kəni tol məmə iəu iəməpəh ilah məuh-lin=pən nəmtahk kəm lah.[§]

¹⁰ Kəni iəu, Iərməniğ, iəməni pətigəmə məmə, e nian iəmə otəpanuva, iəu oiəkol nəniəskasikian vi kəti rəha nasiruiən* kəm nəuaniləuis min rəha Isrel.

Oiəkəfən rəhak lou min e rəhalah nətəligiən,

kəni iəkətei rəkis=pən e nikilah,†

kəni iəu iəkuva mol Ughin əhruahru rəhalah,

kəni ilah okəhuva motol rəhak əhruahru nətəmiimi.‡

¹¹ Ilah kəti ko təsuvəniən məgətun nətəm iman ikin məmə,

‘Ik onəkəkeikei məhrun Iərməniğ u.’

Kəni iəməmiimi kəti ko təsuvəniən məni=pən nəghatien u kəm pian,

mətəu-inu ilah rəfin okotəhrun iəu,[§]

tətuəuin e nətəmi əpnəpin min muvən mətəuərus=pən nətəm kəutos nərgin asoli min.

¹² Mətəu-inu, iəu, oiəkəsəkəhruin ilah o rəhalah noliən min iəmə təsəhru-ahru aginien.

Iəu oiəkəfəl rəkis noliən tərəh min rəhalah, kəni iəu oiəkalu e noliən tərəh min rəhalah.”*†

¹³ Nian Ughin tətəghati e nəniəskasikian rəha nasiruiən u, məmə in nəniəskasikian vi, in tətəni məmə təteruh nəniəskasikian rəha nasiruiən aupən, tinəuas rəkis, məmə ko təsolien min nati kəti əha rəueiu. Kəni nati u tinəuas u ko təsol minien nati kəti, otəsuvəhien təsatig minien.

9

Ikin Tasim Ikin e nəhue niftəni mine
Ikin Tasim Ikin e negəu e neai

* 8:2 Nəkeruh məmə e nauəuə u iəməni təmətei in tətəsəl uərisig=pən e Nima Tapolin Rəha Ughin aupən, in aupən e Nimə Rəha Ughin rəha Solomən. In tətəghati nəkeruh nəmə inu katol əhanəh sakrifais kətan lanko, nati əpnəpin in tətətei nauəuə uərisig e AD 70, mətəu-inu in təmitəlig=pən uərisig e nətəligiən rəhan e nətuəuinien rəha natimnati min əha. † 8:2 Hip 9:11,24 ‡ 8:3 Hip 9:14 § 8:5 Kol 2:17; Hip 9:23 * 8:5 Eks 25:40 † 8:6 Hip 8:8-13;

Luk 22:20; Hip 7:22; 9:15; 12:24 ‡ 8:7 Hip 7:11,18; 10:1 § 8:9 Eks 19:5-6 * 8:10 Rom 11:27 † 8:10 Lou əuas min u, kəmətei=pən e kəpiel keiu kəupin-epin. 2Kor. 3:3; Hip 10:16 ‡ 8:10 Esik 11:20

§ 8:11 Aes 11:9; Jon 6:45 * 8:12 Aes 43:25; 64:9; Maeka 7:19; Hip 10:17; Jer 31:31-34 † 8:12 Hip 10:16

¹ Kəni e nəniəskasikien rəha nasiruiən iətəm təmaupən matig, nətəm Isrel kəmotəkeikei motəhtəu=pən suaru əhruahru min o nəfakien. Kəni Nima Tapolin Asim, in rəha nəhue niftəni əmə u. ² Nətəmi aupən u, kəmotiuvu Nima Tapolin Asim u, ^{*} mautil nəuan kəti əpəha nəlugin əhruahru, kəmotətihli nəuan keiu. Nəuan iətəm tətaupən lan, kəutəni məmə İkin Tasim İkin. [†] E nəuan əha, kəmotələhu=pən nati kətaharu-pəri lait lan [‡] İkin, mine tepil kəti iətəm kəməlin-pəri piret asim min lan. [§]

³ Kəmiuvi pəsığ=pən napən e nəuan uərisig, kəni nəuan əha, kətəni məmə, “İkin Tasim Agin İkin.” ^{*} [†] İkin əha, nati kəti əha İkin kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip, iətəm kəməki=pən nati pien-pien lan, kətuvan. Kəni İkin əha, Bokis rəha Nəniəskasikien Rəha Nasiruiən [†] tətəharəg əha İkin. Bokis u kəmol e nig, kəni kəuveg e aiən u kol tətəraip-oraip. Kəni e nipiəgnəua Bokis əha, pətəl kəti əha İkin kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip, kəmargin=pən piret u mana, [‡] nəuan nəuветin İkin. Konu kəmələhu=pən min kasikin rəha Eron e Bokis u, kasikin u aupən Uhgın təmol tevə min. [§] Kəni kəpiəl mil keiu əha İkin, iətəm kəupin-epin, kəməte rəkis=pən Lou ilah ten e lau. ^{*} [†] Kəni ilis e rəhn-kapə Bokis u, narmi Jerəb rəha Nəhəgəhəgiən, [†] ilau keiu əha İkin. Kətiəuvi pəsığ nīməlməiləu o İkin Katilpin Niaməha rəha Uhgın İkin. ^{‡§}

Mətəu ko iəsənien natimnati min u, mətei əlkələh.

⁶ Nian kəmotəlin vivi rəfin natimnati min u, pris min kotəhrun nuvənien imə miet e nəuan iətəm tətaupən nian ilah kəutol uək rəha nəfakien. ^{*} [†] Mətəu pris asoli agin, in əmə təhrun nuvənien imə e İkin Tasim Agin İkin. Mətəu ko təsuvənien nian rəfin. [†] In təhrun nuvənien nian kətiəh əmə e nu min rəfin. [‡] Kəni nian in tatuvən, in təkəikei mos nirə, kəni mol sakrifais lan o noliən tərəh rəhan, [§] kəni matig mol min o noliən tərəh rəha nətəmini, ^{*} iətəm ilah kotərru məmə kəutol təfəgə tərəh.

⁸ Kəni e natimnati min u, Narmın Rəha Uhgın tətəgətin məmə, nian Nima Tapolin Asim aupən təməhtəul əhanəh, kəni suaru [†] tikə əhanəh o tah o nuvənien e İkin Tasim Agin İkin. ⁹ In təhmen əmə e narmi nati kəti [‡] iətəm tətəgətin e nian u iətəm kotatig lan u rəuei. Natimnati min iətəm pris min kəutəfən kəm Uhgın, mautil sakrifais lan kəm in, [§] natimnati min u, kəsətəhmenien o nələhu əhruahruən niki nətəmini nətəm kəutəhuva o nəfakien. ¹⁰ Mətəu-inu nəfakien əuas aupən, in tətəgətin əmə suaru min iətəm kəutəni pik noliən rəha nauəniən ^{*} mine nəmmimien [†] mine neikuasiən. [‡] Natimnati min u, ilah nati rəha nipiətəmi əmə. Mətəu noliən min əha, ilah katipə figəm əmə kəti rəha nətəmini, matuvən mətəuarus=pən nian Uhgın otəuhlin natimnati min rəfin kəhuva

^{*} 9:2 Eks 25:8,9 [†] 9:2 Eks 26:33,34 [‡] 9:2 Eks 25:31-40; Jon 8:12; Nəh 1:20 [§] 9:2 Eks 25:23-29; Jon 6:35,48

^{*} 9:3 Eks 26:31-33 [†] 9:4 Bokis rəha Nəniəskasikien Rəha Nasiruiən u, in “Covenant Box,” uə “Bokis we i Saen blong Promes.” Eks 25:10-22 [‡] 9:4 E nian rəha Mosis, Uhgın təməfən piret təmsipən e neai, nərgin u mana. Eks 16:31-33; Jon 6:48-51. [§] 9:4 Nam 17:1-10 ^{*} 9:4 Eks 31:18

[†] 9:5 Jerəb mil u ilau, kətəni məmə Jerəb mil rəha Nəhəgəhəgiən, mətəu-inu nəhəgəhəgiən asoli rəha nəuvirien mine nəsanənien rəha Uhgın tətətig e nəlugin e lau. Nian nəuvein ilau kətuos nəhəgəhəgiən rəha Uhgın mətian əha kəti. (Esik 1:4-21; 10:9-22; Sam 18:10)

[‡] 9:5 İkin Katilpin Niaməha rəha Uhgın İkin, inko, rəhn-kapə Bokis rəha Nəniəskasikien ilis İkin. İkin əha, nəhəgəhəgiən asoli rəha nəuvirien mine nəsanənien rəha Uhgın tətətig İkin. Nətəmini kotərru nuvənien imə İkin Tasim Agin İkin məmə okeruh nati min u, mətəu pris asoli agin əmə. Kəni in təsuvənien nian rəfin. Nian kətiəh əmə e nu kətiəh tatuvən. Pris asoli agin təhrun nuvənien imə İkin Tasim Agin İkin, in təkiki nirə rəha sakrifais kəni muvən kəni mol nirə təfələfəl=pən e rəhn-kapə bokis u. Noliən əha, in nəmtətiən təuvir kəti, iətəm tətəgətin məmə nətəmini okotəkeikei mohmis o rəhalah noliən tərəh min. Mətəu e nīmisiən rəha sakrifais iətəm nirə in nəmtətiən lan, in tatilpin niaməha rəha Uhgın. [§] 9:5 Eks 25:17-22; Hip 4:16 ^{*} 9:6 Nam 28:2-4 [†] 9:7 Lev 16:2 [‡] 9:7 Lev 16:34 [§] 9:7 Lev 16:3,11,14; Hip 5:3 ^{*} 9:7 Lev 16:15 [†] 9:8 Luk 23:45; Jon 14:6; Hip 10:19-20 [‡] 9:9 Hip 10:1-2 [§] 9:9 Hip 5:1; 8:3 ^{*} 9:10 Lev 11:2-23 [†] 9:10 Nam 6:3; Kolosi 2:16 [‡] 9:10 Lev 11:25,28,40 [§] 9:10 “Nian Uhgın otəuhlin natimnati min rəfin kəhuva motivi min” tətəghati e nian Kristo təməmis o noliən tərəh.

motivi min.[§]

Nimisian rəha Iesu
in sakrifais kəti iətam in təuvir mapirəkis
agin

¹¹ Mətau rəueiu əha, Kristo tinuva rəkis, kəni in pris asoli agin iətam təməmki natimnati təuvir min, minuva.* Kəni in təmuvən imə e Nima Tapolin Asim iətam təuvir təhmin min, mapirəkis iətam təmaupən.† Nimə əha, in səniəmə nati kəti iətam nətəmini kəmotol, kəni səniəmə nati kəti rəha nəhue niftəni u. ¹² Nian Kristo təmuvən imə e lkin Tasim Agin lkin, təməsuvənien e nu min rəfin, təhmen e pris asoli agin min aupən kəmautol. In təmol mau kətiəh əmə, kəni təhmen, mətau-inu in təsosien nira nəni mine nira kau muvən imə məmə otos rəkis təfagə tərəh. Kəpə, in təmos aru əmə niran, muvən imə, kəni in əmə təmətauə nəhmtitah mitis itah e təfagə tərəh min.‡

¹³ E noliən rəha nəniəskasikien rəha nasiruən aupən, kəmol=pən nira nəni mine kau, uə nəuanəhmtau e kau iətam kəmuvan əhtuv e oltə, kol=pən e iətəmi kəti iətam tamikmik e nəhmti Ughin məmə nipətin taruətuəh, namikmikien tikə lan.

¹⁴ Mətau nira Iesu[§] in tatos nəsanənien asoli tapirəkis natimnati min u.* Kristo in təmol aru sakrifais lan, e nəsanənien rəha Narmin iətam tətatig itulin. In sakrifais kəti iətam təhruahru agin, nərahien kəti tikə lan. Tol lanəha, kəni niran in tatos nəsanənien, təhmen o nəfəliən nikitəmah† o noliən min iətam kotəhrun niti-pənien itəmi e nimisien, məmə itəmah onəkotəfaki əmə kəm Ughin iətam tətəmiəgəh.‡

¹⁵ O natimnati min u iətam Iesu təmol, in suaru o nosien nəniəskasikien vi rəha nasiruən.[§] Ughin təmauin e nətəmini rəhan, kəni məni əskasik kəm lah məmə natimnati təuvir min u, in rəhalah. Kəni natimnati min u, ko kəsohkəien nian kəti,* mətau okəutatig itulin. Ilah okotos natimnati min u, mətau-inu rəueiu nimisien rəha Kristo in tinətauə rəkis nəhmti təfagə tərəh rəha nətəmini min u nətəm kəmotatgəhli Lou rəha nəniəskasikien rəha nasiruən iətam təmaupən matig.

¹⁶ Nəmə Iesu təsimisien lanəha, kəni rəhan nətəmini okəstosien natimnati təuvir min iətam in təməniəkis məmə rəhalah. Mətau-inu nəmə iətəmi kəti tol nəniəskasikien kəti məmə rəhan natimnati otuvən o iətəmi pisin kəti nian in otimis, kəni iətəmi u in otəkeikei mimis pipim, konu nəniəskasikien rəhan in otətatig mətəmiəgəh. ¹⁷ Nəniəskasikien kəti tol lanəha, təsatigien məsəmiəgəhien nian iətəmini təməni tətatig əhanəh. Rəhan nəniəskasikien in otətatig mətəmiəgəh əmə nian in tinimis rəkis. ¹⁸ O natimnati min u, e nəniəskasikien rəha nasiruən aupən, nira nati miəgəh kəti təkeikei maiəh, təgətuən məmə nati kəti təmimis, kəni otol məmə nəniəskasikien in tətəmiəgəh mətatig.

¹⁹ Tol lanəha, nian Mosis in təməni pətigəm rəkis nəghatien min rəfin rəha Lou kəm nətəmini, kəni uərisig lan, in təmos nimeime i sipsip kəmol tərəəuv mine nəhlmi nigə u hisop, məuveri-pən e nira nati kau mine nira nəni mine nəhu, kəni morəgrəg=pən nira e nauəuə rəha Lou mine nətəmini min.† ²⁰ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Inu nira nati miəgəh kəti iətam təmimis o noliən nəniəskasikien rəha nasiruən rəha Ughin tətatig mətəmiəgəh. Kəni itəmah nəkotəkeikei mautisiai, mautol nəuiən.”‡ ²¹ E noliən kətiəh əmə, Mosis təmol=pən nira e Nima Tapolin Asim mine natimnati min iətam kəmos o nəfəkiən. ²² Lou tətəni məmə pris otəkeikei matol=pən nira e natimnati tepət, iuəkir natimnati rəfin, məmə ilah okotasim. Kəni nəmə nira təsəuiən ohni, kəni Ughin ko təsafəliən təfagə tərəh.[§]

²³ Tol lanəha, nira rəha noliən sakrifais, in təmaiəh o noliən natimnati min u kotasim. Mətau Nima Tapolin Asim mine natimnati min rəhan əha ikin, ilah narmi natimnati min əmə* iətam tətəpsen=pən natimnati iətam kəutatig e negəu e neai. Mətau nəfəkiən o natimnati iətam tol nipəti nati agin min, iətam kəutatig e negəu e neai, nira nati miəgəh təsəhmenien o noliən ilah kotasim. Okəkeikei kol sakrifais kəti iətam təuvir mapirəkis. ²⁴ Iesu in təsuvənien imə e lkin Tasim lkin rəha nəhue niftəni u, iətam nətəmini əmə kəmotol. Nimə kəha, in narmi nati əmə rəha lkin

* 9:11 Hip 10:1 † 9:11 Hip 8:2; 9:24 ‡ 9:12 Rom 3:25 § 9:14 1Pitə 1:2,18-19 * 9:14 Hip 10:4 † 9:14 Sek 13:1; Hip 10:2,22; 1Jon 1:7 ‡ 9:14 Tait 2:14 § 9:15 Luk 22:20 * 9:15 Hip 10:34 † 9:19 Eks 24:6-8 ‡ 9:20 Eks 24:8; Luk 22:20 § 9:22 Lev 17:11 * 9:23 Hip 8:5

Tasim lkin pəhr̄iən əpəha ilis e negəu e neai. Mətəu Iesu təmuven e negəu e neai, kəni rəueiu əha in tətəhtul e nəhmti Uhḡin, kəni nimisiən rəhan in sakrifais rəhatah matos nimeitah.[†]

²⁵ Kəni nian Iesu təmol aru sakrifais e rəhan nəmiəgəhiən, in rəhan noliən tol pisin e pris asoli agin u aupən. E nəniəskasikien rəha nasiruiən u aupən, pris asoli agin otəkeiki muven imə e lkin Tasim Agin lkin kəni mos nira nati miəgəh, səniəmə niran aru, mol sakrifais lan. Təkeiki matol lanəha e nu min rəfin. Mətəu Kristo təmuven e lkin Tasim Agin lkin e negəu e neai, təmos aru niran kəni mol sakrifais lan mau kətiəh əmə kəni tinəhmen. ²⁶ Nəmə Kristo təmatol sakrifais lanəha e nu min rəfin, təhmen e pris min u aupən, in otəkeiki mətəu nəhməiən nian tepət tətəuvin e nian Uhḡin təmol niftəni. Mətəu rəueiu, kitah kinotatig e naunun nian, in təmiet pətigəm=pa mau kətiəh əmə,[‡] məmə otol aru sakrifais e rəhan nəmiəgəhiən o nos rəkisiən təfagə tərəh. Kəni rəhan sakrifais, in naunun.

²⁷ Kitah nətəmini, Uhḡin tinələhu nian əhr̄uahru rəhatah kətiəh kətiəh məmə okohmis lan, mau kətiəh əmə. Kəni uərisig lanko, in otakil rəhatah noliən min.[§] ²⁸ Kəni Kristo təmol aru sakrifais lan, mau kətiəh əmə,^{*} məmə in otatipə e təfagə rəha nətəmini tepət.[†] Kəni uərisig, nian otatitəlig=pa min,[‡] in otəsuvaiən min o nos rəkisiən təfagə tərəh. Kəni nətəmini nətəm kəutəhtahnin, nəumis tus ilah ohni, ilah u, Kristo otəsuvə minian məmə in otakil ilah, mətəu otuvə min məmə in otəsmiəgəh ilah.[§]

10

Sakrifais rəha Iesu, təmol nian kətiəh əmə, kəni in tinəhmen

¹ Natimnati min rəha Lou, ilah kotəhmen e narmi nati^{*} iətəm otəsuvəhiən kəhuva, mətəu ilah səniəmə nipəti nati. E nu kətiəh kətiəh min rəfin pris min kotəkeiki mautol əmə sakrifais lanko. Mətəu nati əpnapin məmə ilah kautol sakrifais, mətəu Lou in təruru noliən nafaki min nətəm kəhuva o Uhḡin kotəhr̄uahru e nəhmtin, mətəu-inu

ilah narmi sakrifais agin əmə, mətəu ilah səniəmə nipəti nati. ² Nəmə sakrifais min ilah kotəhmen, mətəhr̄un noliən nətəmini kotəhr̄uahru. Kəni nəfaki min kotəhr̄un nələhuin mətəpəh noliən rəha sakrifais, mətəu-inko nikilah tinəruən rəkis mau kətiəh əmə təhmen. Kəni nəmə tinəfəl rəkis nikilah lanəha, kəni ilah kəsotətəu minian tərəh o rəhalah noliən tərəh. Mətəu, kəpə, ilah kautətəu əhanəh tərəh. ³ Tol lanəha, e nu min rəfin, ilah kautol pau sakrifais, mətəu nati u tatol əmə məmə ilah ko kəsotəluin e noliən tərəh min rəhalah, ⁴ mətəu-inu nira nəni mine kau in təruru agin nos rəkisiən təfagə tərəh.[†]

⁵ Tol lanəha, nian Kristo tuva e nəhue niftəni, in təməni=pən kəm Uhḡin məmə, “Ik nəkəpəh sakrifais min mine natimnati min kəutəfinə kəm ik.

Mətəu ik nəmol=pən nipətik kəti məmə iəkuven lan.”[‡]

⁶ Kəmotuvan əhtuv natimnati e olətə təhmen e nəfakiən rəhalah otuvnə ohnik, kəni mautol sakrifais o nafəl rəkisiən təfagə.

Mətəu nati əpnapin kautol lanəha, mətəu kəsotoliən məmə nikim tagiən o lah.

⁷ Kəni iəu iətəni məmə,

“Kəmətei nəghatiən kəti tətətig e Nauəuə Rəha Uhḡin iətəm tətəghati lak məmə,

‘Uhḡin, iəu u, iəmuva o noliən rəham nətəligiən.’”[§]

⁸ E nəghatiən u aupən ikin, Kristo təmaupən məni məmə,

“Ik nəkəpəh sakrifais min

mine natimnati min iətəm kautəfinə kəm ik,

mine natimnati min iətəm katuvan əhtuv e olətə,

mine sakrifais min iətəm katol o nafəl rəkisiən təfagə.

Natimnati min u, ik nəkəpəh, kəni kəsoliən məmə nikim tagiən o lah,”

(nati əpnapin məmə ilah kəutohtəu=pən suaru iətəm Lou təməni.) ⁹ Kəni uərisig, Kristo tətəni min məmə, “Iəu u, iəmuva məmə iəkol nətəligiən rəham.” E nəghatiən u rəhan, in tatoh rəkis nəniəskasikien əuas rəha nasiruiən, məmə in otələhu nəniəskasikien vi rəha nasiruiən kəti.

¹⁰ Kəni Iesu Kristo təmol nətəligiən rəha

† 9:24 1Jon 2:1; Rom 8:34 ‡ 9:26 Hip 9:12,28 § 9:27 2Kor 5:10 * 9:28 Hip 7:27; 9:12,26; 10:10 † 9:28 Aes 53:12 ‡ 9:28 Mat 16:27 § 9:28 2Tim 4:8 * 10:1 Kol 2:17; Hip 8:5 † 10:4 Hip 9:12-14 ‡ 10:5 Hip 2:14; Sam 40:6-8 § 10:7 Mat 26:39 * 10:10 Hip 2:14 † 10:10 Hip 7:27

Uhgin tol lanu. In tæmol sakrifais aru e nipætin,* mau kætiah æmæ,† mæmæ otol kitah kotasim, kitah u rəhan min nætəmimi.‡

¹¹ Nian rəfin, pris min ilah kautəhtul mautol uak rəha nəfakiən, mautol sakrifais, mautol nati kætiah æmæ nian rəfin, o nafəl rəkisiən noliən tərəh. Mətau sakrifais min u, ilah kəsotəhmen aɡiniən o nos rəkisiən təfagə tərəh nian kəti. ¹² Mətau pris u rəhatah, tinol rəkis rəhan sakrifais mau kætiah æmæ, kəni sakrifais əha in təhmen mauəu o nafəl rəkisiən noliən tərəh rəha nətəmimi tatuvən matuvən naunun tikə. Kəni nian tinələhu rəkis lanəha rəhan sakrifais, kəni in tinətəharəg§ e nəhlmi Uhgin maru, ikin ima nepətiən mine nisiaiən. ¹³ Kəni ikin əha, in tətəhtəhmin əmæ mæmæ Uhgin otol rəhan tikimir min kotəhmen e napən iətəm tətafəl nəhlkin lan,* ¹⁴ mətau-inu e noliən sakrifais mau kætiah æmæ əha, Kristo tæmol mæmæ rəhan nətəmimi nətəm Uhgin tæmələhu mæmæ rəhan, ilah min u kinotəhruahru e nəhmtin, matuvən matuvən, naunun tikə.

¹⁵ Kəni Narmin Rəha Uhgin, in min tətəni-vivi natimnati min u kəm tah. In təməni mæmæ,

¹⁶ “Iərməniɡ tətəni mæmæ,
‘Nian iətəm otəpanuva,
oiəkol nəniəskasikiən vi rəha nasiruian
kəm rəhak nətəmimi tol lanu lan.
Iəu oiəkəfən lou min rəhak e nikilah,
kəni oiəkətei rəkis=pən e nətəligiən rəhahlah.’”†

¹⁷ Kəni in tətəni min mæmæ,
“Iəu oiəkəlu e rəhalah noliən tərəh min,
kəni nikik otəsəhti minian noliən min rəhahlah nətəm kəutəgəhli Lou.”‡

¹⁸ Nian Uhgin tətafəl rəkis noliən tərəh min rəha iətəmi kəti, kəni tol mæmæ ko təsəhmenian, mæmæ in otol min sakrifais tuvən kəm Uhgin ohni.

Pəh kotəhtul əskasik
e rəhatah nəhatətəiən

¹⁹ Piak min mine nəuviniɡ min. Tol lanəha, kəni nira Iesu tæmol mæmæ kitah kotəhrun nuvanian imə Ikin Tasim Agin Ikin, kəni masotəginian. ²⁰ Rəueiu əha, Iesu in təmətei suaru vi kəti, iətəm tətəmiəgəh. In təməhapu napən iətəm tətəhkulpəsig Ikin Tasim Agin Ikin, tətəgə-tun=pən nipətin. Kəni mol suaru vi u rəhatah mæmæ kitah kotəhrun nuvən-pəniən ikin, məhuvən o Uhgin.§ ²¹ Kəni pris asoli aɡin rəhatah, in iətəmi asoli iətəm tətərməniɡ* e nimə rəha Uhgin, inu rəhan nətəmimi.†

²² Tol lanu, pəh kəhuvən iuəkir e nəhmti Uhgin,‡ e nikitah iətəm tərəiaueh e nəhatətəiən pəhriən. Mətau-inu Kristo tæmol=pən niran e nikitah mæmæ kitah okotəsim.§ Kəni in təməueiu rəkis nipətitah e nəhu əhlan, in əmæ in əmæ.* ²³ Kitah kotəni mæmæ kəmətələhu=pən nətəligiən rəhatah e Kristo. Tol lanəha, pəh kotəhtul məhəməha lan, məsotəlaueh-aueh, mətau-inu kitah kotəhrun nəhgəliən e rəhan nəghatian min iətəm təməni əskasik rəkis kəm tah. ²⁴ Pəh kotəhgi-pəri nətəligiən rəhatah min, mæmæ kitah okotolkeikei kitah min, kəni mautol təuvir aɡin kəm tah min tatuvən təhmin min lanəha. ²⁵ Təsəuviriən mæmæ okotəhlman e noliən rəha nuhapuminiən kitah min. Nətəmimi nəuvein ilah kautol lanəha, mətau pəh kitah kautem məhəməha itah min nian rəfin.† Kəni rəueiu koteruh mæmæ nian rəha nuvaian rəha Iesu tətəu iuəkir, təuvir mæmæ kitah kautəkeikei e nem əskasikiən itah min, mautol tətəri təhmin min.

²⁶ Təuvir mæmæ kautem əskasik itah min lanəha, mətau-inu nəmə kitah kinotəhrun rəkis pau nipəhriənian, mətau kitah kautəhtəpin suaru pisin mautəkeikei e noliən tərəh, kəni tatol mæmæ sakrifais kəti min tikə aɡin o nos rəkisiən təfagə tərəh rəhatah.‡ ²⁷ Kəni nəmə sakrifais kəti min tikə mæmæ otos rəkis təfagə tərəh rəhatah lanəha, kəni nati kætiah æmæ əha ikin tətətig. Inko, kitah kautəgin, məutərm-

‡ 10:10 Hip 10:14; Efəs 5:26 § 10:12 Pris min, ilah kautəhtul æmæ nian ilah kinotol rəkis sakrifais min rəhalah, mətau-inu rəhalah sakrifais min ko təsəliən naunun nian kəti. Mətau Iesu in təməharəg, mətau-inu in, rəhan sakrifais, tatol nian kætiah æmæ o nafəliən rəhatah noliən tərəh min. Rəhan sakrifais in təhmen aɡin mapirəkis. Kəni Iesu tətəharəg itulin. Eruh min-to Hip 1:3; 7:26-27; 9:12; 9:25-26; 10:11-14. * 10:13 Afin-to futnot e Hip 1:13 † 10:16 Jer 31:33; Hip 8:10 ‡ 10:17 Jer 31:34; Hip 8:11 § 10:20 Lev 16:2; Mat 27:51; Efəs 2:18; Hip 9:8 * 10:21 Sek 6:13 † 10:21 Hip 3:6 ‡ 10:22 Hip 7:19; Efəs 3:12 § 10:22 Esik 36:25; Hip 9:14; 12:24 * 10:22 1Pitə 3:21 † 10:25 Hip 3:13 ‡ 10:26 Hip 6:4-8; 2Pitə 2:20-21

rumin, mətəu-inko kitah kotəhrun vivi məmə kitah kautəhtahnin əmə nalpinian əskasik, mine nigəm asoli rəha niəməha rəha Uhgın iətəm otəkeikei mus rəhan tikimir min. §

²⁸ E Lou əuas rəha Mosis aupən, nəmə iətəmi kəti tatol nati əpnəpin e Lou matgəhli, kəni iətəmi keiu uə kisil okləni pətigəm in, kəni iətəmi u təkəikei mimis. Ko kəsəginian ohni.* ²⁹ ? Mətəu təhro e iətəmmi u iətəm tatevig-ərain Nəti Uhgın?† Uhgın təmol nəniəskasikən rəha nasiruən kəm tah, kəni nira Kristo təmol nəniəskasikən u tətətig mətəmiəgəh.‡ Niran əmə u, təhrun nolən iətəmmi tasim, kəni in iətəmmi rəha Uhgın.§ ? Mətəu təhro e iətəmmi iətəm tateh əpnəpin nira u, məmə in səniəmə nati asim kəti? ? Narmin Rəha Uhgın in tətəuəri nəuvirən rəhan kəm nətəmmi, mətəu təhro e iətəmmi iətəm tətərakin əfəməh Narmin əha, mətəu mətəuhlin=pən nəmtahn lan məpəh nəuvirən rəhan? Iətəmi u, təhruahru agin əmə məmə nalpinian rəhan in otəskasik mapirəkis nalpinian rəha iətəm tətəgəhli Lou rəha Mosis.* ³⁰ Mətəu-inu kitah kinotəhrun rəkis Uhgın u iətəm təməni məmə,

“Nalpinian nitai nati, inu uək əmə rəhak. Kəni iəu oiaikalpin nitai nolən rəhalah təhmen əhmen əmə.”†

Kəni in təməni məmə, “İərməniğ in otakil nolən rəha nətəmmi rəhan.”‡

³¹ Uhgın u iətəm tətəmiəgəh mətəsanən agin, tətətig mətətig. Kəni nəmə kitah kotətig əhanəh e təfagə tərəh, kəni in otələs itah e nəhlmin mol nalpinian kəm tah. Nati u in nati kəti məmə okəgin pəhriən lan.

³² Təuvir məmə nikitəmah təhti nian u aupən, nian nəhəgəhəgin təmətiəgəpin itəmah aupən. E nian u, itəmah nəmotətig e nəluəginian asoli e nəmiəgəhiən, kəni in nian iəkis kəti, iətəm nəmotətig e nəhməian asoli.§ Mətəu itəmah nəmutəhtul əskasik. ³³ Nian nəuvein nətəmmi kəutəni

rah itəmah e nəhm̄ti nətəmmi,* kəni mau-tol min natimnati tərəh min nəuvein e təmah. Nian nəuvein, itəmah nəmotos mautəhtul=pən o nətəmi min ko nətəm katol tərəh e lah lanəha. ³⁴ Itəmah nəmotos mautəhtul=pən o lah lanəha, kəni nian kəməhuvən e kaləpus, kəni itəmah nəmotəsiru e lah mətətu tərəh o lah e nian iəkis min rəhalah.† Kəni nian nətəmmi kəmotəkləh e natimnati min rəhatəmah, kəni itəmah nikitəmah təmagiən əmə,‡ mətəu-inu itəmah nəmotəhrun rəkis məmə rəhatəmah natimnati nəuvein əha ikin kəutətig e neai, iətəm kotəuvir motəpirəkis. Kəni natimnati min u, ko kəsəhkəiən nian kəti.§

³⁵ İnəha, in nətəuian asoli rəhatəmah iətəm Uhgın otəpanəfinə kəm təmah. Kəni mətəu-inko o nati təuvir min əha iətəm kautəməhli aupən e təmah, təsəuvirən məmə onəkotəmkarəpən e nəhatətəian əskasik rəhatəmah. ³⁶ Itəmah nəkotəkeikei motol rəhatəmah nətəligiən təfəməh,* məmə nəkotol natimnati iətəm Uhgın tolkeikei. Kəni itəmah onəpanotos natimnati min iətəm in təməni əskasik məmə otəfinə kəm təmah.† ³⁷ Mətəu tol lanu lan, inko Uhgın təməni mine məmə, “Otəsuvəhiən, kəni iətəmi u iətəm tətəuva, in otiet pətigəm=pa, otəsan təlig-təligiən.‡ ³⁸ Mətəu rəhak iətəmmi iətəm təhruahru e nəhm̄tək,

in otətəkeikei e rəhan nəhatətəian.§ Mətəu nəmə iəkeruh məmə təpəh iəu, minətan təlig-təlig, kəni nikik otəsəgiən ohni.”

³⁹ Mətəu kitah u, kəsotolən lanəha. Kitah ko kəsotan təlig-təligiən məmə Uhgın otərakin itah. Kəpə. Kitah nətəmmi rəha nəhatətəian e Uhgın, məmə kitah kautos nəmiəgəhiən.

11

Nəhatətəian

† ? Nati nak u, in nəhatətəian? Kitah kotələhu=pən rəhatəh nətəligiən e natimnati min u, iətəm otəpanuva, konu nəhatətəian rəhatəh in tatol məmə kitah

§ 10:27 2Təs 1:7-9; Hip 12:29 * 10:28 Dut 17:6,7 † 10:29 Hip 6:6 ‡ 10:29 Mat 26:28 § 10:29 Nəh 1:5

* 10:29 Nəmə nətəmmi nəuvein u kəmotəhatətə rəkis e İesu, konu motətig mohtəlig=pən min e nolən aupən mautol nolən tərəh, ilah kautol nolən tərəh e fes u tətəghati lan.

† 10:30 Dut 32:35 ‡ 10:30 Dut 32:36; Sam 135:14 § 10:32 Fıl 1:29,30 * 10:33 1Pitə 4:14 † 10:34

Hip 13:3 ‡ 10:34 1Pitə 4:13 § 10:34 Hip 11:16; 1Pitə 1:4,5 * 10:36 Rom 5:3,4; Hip 12:1; Jem 1:3,4,12; 5:11

† 10:36 Hip 6:15; 9:15 ‡ 10:37 Nəh 22:20 § 10:38 Hab 2:3-4; Rom 1:17; Kəl 3:11

okotəhrun vivi məmə natimnati min u, ilah niphərianən. Nati əpnapin məmə kasotəhian* natimnati min u, mətəu kitah kotəhrun vivi məmə kitah okotos mətəu-inko nəhatətəian tətəgəhun lanəha kəm tah. ² Kəni Uhgīn təmāni-vivi nətəmi min u aupən o rəhalah nəhatətəian.

³ Nəhatətəian tatol məmə kitah kotəhrun vivi məmə natimnati rəha nəhue niftəni u, Uhgīn təməghati əmə, kəni ilah kəmotatig.† Natimnati iətəm kauteruh u rəueiu, in təməsosian nati kəti iətəm tinatig rəkis mol ilah lan. ⁴ Epil in təməhatətə əskasik e Uhgīn, tol lanəha in təməfən nati kəti kəm Uhgīn iətəm təuvir mapirəkis rəha Ken.‡ Kəni mətəu-inu in təməhatətə əskasik e Uhgīn lanəha, kəni Uhgīn təmāni pətigəm məmə in iətəmi əhruahru kəti, kəni nikin tagiən o nosiən rəhan natimnati. Kəni nati əpnapin məmə iətəmi u təmimis rəkis, mətəu noliən rəha nəhatətəian rəhan in tətəghati əhanəh kəm tah.§

⁵ Kəni Inok təməhatətə əskasik e Uhgīn, tol lanəha in təməsimisiən. Uhgīn təmos rəkis in e nəhue niftəni u, məmə otuvən əpəha ilis e negəu e neai. Nətəmini kəsotəh minian, mətəu-inu Uhgīn təmos rəkis in.* Mətəu nian Uhgīn təməsos rəkis əhanəhian, Uhgīn təməgəhun kəm in məmə nikin tagiən ohni. ⁶ Mətəu nəmə iətəmini təsəhatətəian e Uhgīn, in təsoliən Uhgīn nikin tagiən ohni, mətəu-inu nian iətəmi kəti tolkeikei məmə otuva o Uhgīn,† in otəkeikei məhatətə məmə Uhgīn tətətig, kəni mətətəu nətəmini min ko nətəm kotalkut o nəhrunian in.

⁷ Noa in təməhatətə əskasik e Uhgīn. Tol lanəha, nian Uhgīn təmātəni=pən natimnati min kəm in aupən, iətəm nətəmini kəsoteruh əhanəhian.‡ Noa tətətsiai matol nəuiən. Kəni in təmuvləkin negəu asoli kəti§ məmə otosmiəgəh rəhan min. E rəhan nəhatətəian, təhmen əmə məmə Noa tətətakil nətəmini. Kəni e rəhan

nəhatətəian, Uhgīn təmöl in təhruahru e nəhmtin.*

⁸ Epraham in təməhatətə əskasik e Uhgīn. Tol lanəha, e nian Uhgīn təmauin rəkis lan məmə otuvən e nitəni pisin kəti, in təmöl nəuia Uhgīn. Niftəni əha, Uhgīn təmāni əskasik rəkis kəm in məmə otəfən kəm in. Kəni Epraham təmiet, mətəu in təruru məmə tətuvən iə mine. ⁹ Təməhatətə əskasik e Uhgīn lanəha, kəni mətətig e niftəni u iətəm Uhgīn təmāni əskasik aupən məmə otəfən kəm in.† Mətəu təmətətig ikin əha e nima tapolin əmə, təhmen e iəpispis kəti. Kəni Aisak mine Jekap iətəm Uhgīn təməfən nəniəskasikian u kəm lahal pəti, ilau min kəmətuatig əmə e nima tapolin.‡ ¹⁰ Epraham təmöl lanəha, mətəu-inu in tətəhtəhni məmə otuvən e taun kəti§ iətəm nəukətin tiəkis, otətətig tətəməh.* Taun u, Uhgīn təmöl plan ohni, mol mak e nəmein muvləkin mələhu, kəni minol rəkis tətətig.†

¹¹ Serə təməhatətə əskasik e Uhgīn nati əpnapin məmə in tinəpətauəhli agin, mətəu Uhgīn təməfən nəsanəniən kəm in məmə in otemək. In təmələs nətin u, mətəu-inu in təməhatətə lan məmə otol nəniəskasikian rəhan tuva miet pətigəm.‡

§ ¹² Epraham tinəuəhli rəkis təsuvəhian timis,* mətəu nəuaniləuis min tepət kəmotəsipən lan. Nati əpnapin məmə in iətəmini kətiəh əmə, mətəu nəuaniləuis min əha rəhan, ilah tepət pik, təhmen əmə e məhau min e neai mine nipəkil e nikalkali nitəhi kəruru nəfinian.†

¹³ Nətəmi min u, ilah kəmotəhatətə əskasik e Uhgīn, mətəu nian kəmoəhmis, ilah kəməsotos əhanəhian natimnati min u iətəm Uhgīn təmāni əskasik məmə otəfən kəm lah.‡ Ilah kauteruh natimnati min u məmə natimnati min kautan isəu əhanəh o lah, mətəu nikilah tagiən məmə okoteruh.§ Kəni ilah mautəni pətigəm məmə kautatig e nəhue niftəni u mətəu

* 11:1 2Kor 4:18 † 11:3 Jen 1 ‡ 11:4 Jen 4:4-5 § 11:4 Hip 12:24 * 11:5 Jen 5:21-24 † 11:6 Hip 7:19

‡ 11:7 Hip 11:1 § 11:7 Jen 6:13-22 * 11:7 Jen 6:9 † 11:9 Uək 7:5 ‡ 11:9 Jen 12:1-8 § 11:10 Hip 12:22;

13:14 * 11:10 Nəh 21:2,14 † 11:10 Hip 11:16 ‡ 11:11 Suarukəti min rəha nəuəhliniən nəghatiən

u tol lanu. “Epraham təməhatətə əskasik e Uhgīn, nati əpnapin Serə tinəpətauəhli rəkis. Mətəu Uhgīn təməfən nəsanəniən kəm in məmə otol nərfin. In təmələs nətin u mətəu-inu Epraham təməhatətə e Uhgīn məmə in otol rəhan nəniəskasikian tuva miet pətigəm.”

§ 11:11 Jen 17:19; 18:11-14; 21:2 * 11:12 Rom 4:19 † 11:12 Jen 22:17 ‡ 11:13 Hip 11:39 § 11:13

Mat 13:17 * 11:13 Jen 23:4; Lev 25:23; Fil 3:20; 1Pitə 1:17; 2:11

ilah kotəhmen əmə e iapispis min əmə.* Nəhue niftəni u, səniəmə in imalah pəhriən ikin. ¹⁴ Nian nətəmini kəutəghati lanəha, in tətəgəhun əsas əmə, məmə ilah kəutəsəl e imalah əhruahru ikin. ¹⁵ Rəhalah nətəligiən təsitəlig-pəniən e niftəni rəhalah aupən, iətəm kinotəpəh rəkis. Nəmə nikilah təhti lanəha, kotəhrun nitəligiən min, mətəu təsolian lanəha.[†] ¹⁶ Ilah kotolkeikei imalah iki pisin kəti iətəm təuvir mapirəkis, inu e negəu e neai.[‡] Kəni o nati u, in təsaulisən[§] məmə okəni məmə in rəhalah Ughin.* Kəni Ughin təmol əpenə-pənə rəkis e taun kəti[†] ikin əha o lah.

¹⁷⁻¹⁸ Epraham təməhatətə e nəniəskasik-iən min iətəm Ughin təməni=pən kəm in. Kəni nəghatiən kəti iətəm Ughin təməniəkis kəm in tol lanu, “Kəni okəni Aisək u məmə in nəuaniləuis əhruahru rəham,[‡] kəni e Aisək u, oiaol rəham nəuaniləuis otepət otepət.” Mətəu e nəhatətəiən rəha Epraham, nian Ughin təmek askəuvin in, in təməhtul maru əmə məmə tohamu nətin nəuan kətiəh əmə[§] u Aisək məmə otol sakrifais lan kəm Ughin.* ¹⁹ Mətəu-inu Epraham nikin tətəhti məmə Ughin təhrun noliən iətəmini təmiəgəh min e nimisiən.[†] Kəni in təmos min nətin, iuəkir əmə təhmen məmə in təmiəgəh min e nimisiən.

²⁰ Aisək təməhatətə əskasik e Ughin, kəni tol lanəha, təməfaki məmə Ughin otəhlman e nəuviriən rəhan tuvən kəm Jekəp mine Iso, mətəni pətigəmə natimnati min iətəm otəpanuva nian kəti.[‡]

²¹ Jekəp təməhatətə əskasik e Ughin. Tol lanəha, nian iuəkir əmə in timis, in təməfaki məmə Ughin otəhlman e nəuviriən kəm nəti Josip mil.[§] In təməfu kasikin, məhtul əməhli-əməhli, kəni in mətəni-vivi Ughin.*

²² Josip təməhatətə əskasik e Ughin. Tol lanəha, iuəkir əmə in timis, kəni in təmətəghati e nian nəuaniləuis min rəha Isrel kəpanohiet Ijip. Kəni in təmətəni rəkis əmə kəm lah məmə okotəhro e nikilkilin.[†]

²³ Tətə mine məmə rəha Mosis kə-muəhatətə əskasik e Ughin. Tol lanəha, nian Mosis təməir,[‡] ilau kəmuəruh məmə in suakəku təuvir kəti, kəni ilau kəmətuəhluaig lan o məuig kisil. Kəni ilau kəməsuəgiən e natghliən nəghatiən rəha kig.[§]

²⁴ Mosis təməhatətə əskasik e Ughin. Tol lanəha, nian in təmol iahgin, kəni təməsolkeikeiən məmə okəni məmə in nəti pətan Ijip kəti u rəhan tətə in Fero, kig rəha Ijip.* ²⁵ In təməsolkeikeiən məmə otətətig e nagianien rəha təfagə tərəh mətəu-inu nagianien rəha təfagə, in tətətig o nian əkuəkir əmə. In nikin təmagiən məmə otuvən mautətig ilah nətəmini rəha Ughin, mautətəu tərəh ilah min ilah. ²⁶ Nikin təmətəhti məmə nəmə nətəmini okotaləh əmu[†] in mətəu-inu in tətəhatətə e Kristo iətəm otəpanuva, kəni in ko təsaulisən. In nikin otəgiən təhmin min o nati u tapirəkis agin məmə otətətəu təuvir e natimnati təuvir min e nəmiəgəhian əpəha Ijip.[‡] In təmatol lanəha mətəu-inu nian rafin in tətəsəl=pən o nətəouiən iətəm Ughin otəfən kəm in.[§]

²⁷ Mosis in təməhatətə əskasik lanəha e Ughin, kəni təmagim Ijip* məsəginien e kig u iətəm niəməha tatol pik. In təməseirairiən mitəlig, in təməkeikei matuvən, təhmen məmə inu tateruh Ughin u, iətəm iətəmini təseruhien e nəhmtin.

²⁸ Təməhatətə əskasik e Ughin lanəha, kəni in təmətuəvin noliən lafet rəha Pasova. In təməni pətigəmə kəm nəuaniləuis min rəha Isrel məmə okotəkeikei motorin=pən nira sipsip e doə e nimə min rəhalah. Okotol lanəha məmə ageo iətəm

† 11:15 Jen 24:6-8 ‡ 11:16 2Tim 4:18 § 11:16 Mak 8:38 * 11:16 Jen 26:24; 28:13; Eks 3:6,15 † 11:16 Hip 11:10; 13:14 ‡ 11:17-18 Jen 21:12; Rom 9:7 § 11:17-18 Nati əpnəpin nətin kəti min u Ismael, rəhan slef təmələs, mətəu nətin u Aisək kətəni məmə in nəuan kətiəh əmə mətəu-inu Ughin təməni rəkis aupən məmə otəfən kəm Epraham, kəni in nəti pətan əhruahru rəhan u Serə. Afin-to e Jon 3:16. * 11:17-18 Jen 22:1-10; Jem 2:21 † 11:19 Rom 4:21; Jon 5:21 ‡ 11:20 Jen 27:27-29,39,40 § 11:21 Jen 48:1,8-22 * 11:21 Jen 47:31 † 11:22 Josip təməni məmə nian nətəm Isrel okautohiet Ijip, kotos nikilkilin məhuvən e niftəni Ughin təməniəkis məmə otəfən kəm lah. Inu kətagəhun məmə Ijip səniəmə imalah əhruahru ikin. Jen 50:24,25; Eks 13:19; Jos 24:32 ‡ 11:23 Eks 2:2 § 11:23 Eks 1:16,22 * 11:24 Eks 2:10 † 11:26 Hip 13:13 ‡ 11:26 Luk 14:33 § 11:26 Hip 10:35 * 11:27 Eks 12:50-51 † 11:28 1Kor 10:10 ‡ 11:28 Eks 12:21-23

Uhgin otahli=pa o nuhamuiæn iætæmi,[†] in otæsuhamuiæn nenätilah min u năman,[‡] iætəm kămotăupən motair.

²⁹ Năuanilăuis min răha Isrel kămotăhatətă aşkasik e Uhgin. Tol lanăha, ilah kotăhrun nohapuminian e Nităhi Ərarăuv, iætəm tămăuəri, kăni kotaliua k lan tăhmen əmă e nităni asik. Mătău nian nătəm lji p kămotalkut o nitău-păniæn ilah, kăni nităhi tămelərmin ilah, kăni kotamnım.[§]

³⁰ Năuanilăuis min răha Isrel kămotăhatətă aşkasik e Uhgin, kăni tol lanăha, ilah kotaliua k mohtălau e nipai asoli e Jeriko. Nipai asoli u, kămol e kăpiel. Ilah kămautohtălau, mautohtălau e nipai asoli əha, motătuərus nian səpin, kăni əmeiko nipai asoli u, tităgit miməris-məris.*

³¹ Rehap u, pătən e suaru, tămăhatətă aşkasik e Uhgin. Kăni tol lan əha, nikin tămagiæn mămă otos suah mil u năuanilăuis mil răha Isrel, iætəm kămiəuva oneuən mămă okueruh kăni muəhrun vivi natim-nati ikin. Ilau kămiəuva e rəhan nimă.[†] Kăni o nati u, năuanilăuis min răha Isrel kămăsothamuiæn pătən u nian ilah kămotăhamu nătəm ikin əha nătəm kămotăhti năuia Uhgin.[‡]

³² Mătău ko iəsəniæn tuvən tăhmin. Ko iəsəghatiæn tăfəməh măni Kition,[§] mine Pərak,* mine Samsin,[†] mine Jefatə,[‡] mine Tefit,[§] mine Samuel,* mine iəni min. ³³ Ilah u kămotăhatətă aşkasik e Uhgin, kăni tol lanăha, ilah kămotol natimnati tēpət. Ilah kămotit năuanilăuis min răha Isrel măhuvən motăluagin ilah nătəm iki pisin pisin min, kăni mautol win e lah.[†] Ilah kămautol nolien əhruahru min, kăni mautos natimnati təuvir min iætəm Uhgin tămăni-əşkasik mămă otəfən kəm lah. Kămotăhtipəsik e nohli laion min mămă okə-sotuniæn ilah,[‡] ³⁴ kăni ilah kămotəhapis

nigəmə asoli iætəm tatəuə,[§] kăni ilah motăgim răkis e nătəm kotăni mămă okoto-hamu ilah e nau u nisə răha năluaginian.* Ilah rəhalah năsanəniæn tika, mătău Uhgin tămăfən năsanəniæn kəm lah.[†] Kăni ilah kautol win e soldia min răha nităni pisin pisin min.[‡] ³⁵ Nipătən năuvein əha ikin nătəm kotăhatətă aşkasik e Uhgin, kăni tol lanăha Uhgin tatol nenätilah kotair=pa min e nimisiæn.[§]

Mătău nătəmi năuvein əha ikin nătəm kotăhatətă aşkasik e Uhgin, ilah kotegəhan e rəhalah tikimir min kautol nərəhiæn mine năhməiæn kəm lah e nipətilah, kăni niki-lah tăsəhtiæn nati u. Ilah kămăsothəhiæn rəhalah nəhatətəiæn, mămă rəhalah tikimir min okohtis ilah. Ilah kăutəhatətă mămă Uhgin in otol ilah kotămiəgəh min e nămiəgəhiæn kăti iætəm təuvir mapi-răkis.

³⁶ Kăni ilah năuvein, nătəmi kăutaləh əuvsan e lah, kăni kautalis ilah.* Kăni ilah năuvein, nătəmi kăutəlis-ərain ilah e sen, kăni mautəmkı=pən ilah e kaləpus.[†]

³⁷ Ilah năuvein, kămahtimu ilah e kăpiel apin,[‡] kăni ilah năuvein, nătəmi kămoteatuv ilah e so kohmis. Kăni ilah năuvein, kămătamı ilah e nau u nisə răha năluaginian.[§] Kăni ilah năuvein kautəhuvən əmă e nilosi năni mine sipsip.* Ilah nanrah min agin, nian rəfin nătəmi kautə-rəkin ilah, mautol tərah agin e lah. ³⁸ Ilah, nătəmi təuvir min. Nəhue niftəni u, tăsəhmenian mămă ilah okotatig ikin. Mătău ilah kămautatig əpnəpin əmă, əpəha ikin təpiə-məpiə ikin mine e nitəuət min, mine e nipəg kăpiel min,[†] mine nipəg min əpəha e niftəni.

³⁹ Nătəmi min u, ilah rəfin kămotăhatətă aşkasik lanəha e Uhgin, kăni in tămăfən nəgin təuvir kəm lah.[‡] Mătău ilah kămăsothos əhanəhiæn nati u iætəm Uhgin tămăni aşkasik răkis mămă otəfən

§ 11:29 Eks 14:21-31 * 11:30 Jos 6:12-20 † 11:31 Jos 2:1-16 ‡ 11:31 Jos 2:1,9-14; 6:22-25; Jemiš 2:25

§ 11:32 Jaj 6-8 * 11:32 Jaj 4-5 † 11:32 Jaj 13-16 ‡ 11:32 Jaj 11-12 § 11:32 1Saml 16:1,13 * 11:32

1Saml 1:20; 3:19-4:1 † 11:33 2Saml 8:1-3 ‡ 11:33 Dan 6:22 § 11:34 Dan 3:19-27 * 11:34 Eks 18:4 † 11:34

2King 20:7; Jaj 16:28 ‡ 11:34 Jaj 15:8 § 11:35 1King 17:22,23; 2King 4:36-37 * 11:36 Jer 20:2; 37:15 † 11:36

Jen 39:20 ‡ 11:37 2Kron 24:21 § 11:37 1King 19:10; Jer 26:23 * 11:37 2King 1:8 † 11:38 1King 18:4; 19:9

‡ 11:39 Hip 11:2,4 § 11:39 E fes 33 kitah koteruh mămă nătəmi min u năuvein kămautos natimnati təuvir min iætəm Uhgin tămăni aşkasik mămă otəfən kəm lah. Mătău năniəşkasikiæn kăti əha ikin iætəm kəsotos əhanəhiæn. Ilah kotăsal=pən o nian iætəm Uhgin otahli=pa Kristo

tuva, mătău ilah u, kămăsothəhiæn e rəhalah nămiəgəhiæn, * 11:39 Hip 11:13; 10:36

kəm lah,[§] *⁴⁰ mətəu-inu in tinol rəkis nəlpəkəuiən kəti rəhan, məmə in otol təuvir mapirəkis kəm tah. Kəni e nətəligian rəhan, in tolkeikei məmə otılpin kitah min ilah u aupən, məmə kitah min ilah min u əmə, otol pəti itah kotəhruahru agin.^{†‡}

12

Uhgin tətəgəu əhruahru nenətin min
¹ Kəni nətəmi min u, ilah tēpət pik, kəutətig titəlau e tah, kəutəhtul pətəgəm o Uhgin, mətəhətatə əskasik lan, kəni rəhalah nəmāgəhian in tətəfəri nəhatətəian rəhatah. O nati u, pəh kotəlin rəfin nati figəm iətəm otəskəlim-ərain itah məmə kəsotaiu pikian, mine təfəgə tərəh iətəm tatəpeir=pən e tah. Kəni pəh kitah kotaiu * məsotəpəouiən[†] e naiuiən iətəm Uhgin təmələhu aupən e tah. ² Kotəhrun nolien nian nəhmtitah otəhtul=pən əmə e Iesu,[‡] iətəm in nəukəti nəhatətəian rəhatah,[§] kəni inko iətəm otol məmə kitah kotətuərus mak e nəhatətəian rəhatah. Pəh kitah nikitah otəhti nolien rəha Iesu, inkonu in rəhan nətəligian təfəməh, nian in tənimis e nigi kəməluau, kəni mətəu nəhməien.* Mətəu in təmol nati əpnəpin lan, megəhan e naulisən rəha nimisən e nigi kəməluau, mətəu-inu təmol rəhan nətəligian təkəsik o nagianien iətəm in otəpanos. Kəni rəueiu, in tətəharəg e nəhlmin maru rəha Uhgin u in Kig,[†] ikin nēpətiən mine nisaiən tətətig ikin. ³ Təuvir məmə nikitəmah otəhti Iesu, mine rəhan nəhtul əskəsikian e nian nol təfəgə min kəmotəraki=pən e nəghatien tərəh min kəm in, məmə nikitəmah otəpəouiən[‡] kəni motəpəh nəhatətəian rəhatəmah.

⁴ İəkəhrun məmə itəmah, nəutəluagin o noh rəkisən təfəgə tərəh e nəmāgəhian rəhatəmah, mətəu itəmah kəti tikə əhanəh iətəm niran təmaiu o nəluaginien u.[§]

⁵ İtamə ninotalu rəkis e nəghatien iətəm tətəfəri nətəligian rəhatəmah. E nəghatien

u, Uhgin təməghati lanu kəm təmah, təhmen e nenətin əhruahru min, mətəni məmə,

“Nətik, nian lərmənig tətəgəu əhruahru ik, mətəgət pik lam, kəni solien nikim təpəou, məsolian nati əpnəpin lan.

⁶ Mətəu-inu nəmā lərmənig tolkeikei pik iətəmi kəti,

mos in məmə nətən,* kəni in otəkeikei məgəu əhruahru iətəmi u, məkeikei mətəlis.”^{†‡}

⁷ Tol lanəha, otəhtul məha-məha e nian iəkis min. Uhgin tətəfa nian əskasik min u o nəgəu əhruahruian itəmah. İtaməh nenəti Uhgin min, mol məmə in tətəgəu əhruahru lanəha itəmah.[‡] ?Mətəu suakəku nak ko iətəm tatə rəhan in təsəgəu əhruahruian? ⁸ Uhgin tətəgəu əhruahru rəfin nenətin əhruahru min.[§] Nəmā Uhgin təsolian lanəha e təmah, kəni nipətin u məmə səniamə itəmah nenətin əhruahru min, itəmah kəlkələh min e suaru. ⁹ Rəhatah tatə min e nəhue niftəni u, kəutəgəu əhruahru itah. Kəni kitah, kəutisaiə ilah. ? Kəni okotəhro lanu lan e tatə rəha narmitah* iətəm tətətig e nəgəu e neai? Təuvir məmə okotosiahu agin itah, kəni motətig əhgəl.[†] Kəni e nolien əha, kitah okotos nəmāgəhian.[‡] ¹⁰ Rəhatah min tatə, kəutəgəu əhruahru itah o nian əkuakir əmə, e rəhalah əmə nətəligian. Mətəu Uhgin tətəgəu əhruahru itah məmə otəsiru e tah, konu otol itah kotəsım təhmen lan.[§] ¹¹ Nəmā Uhgin tətəgəu əhruahru itah, in təhmen e nati kəti iətəm nian kitah kəmotun, mətəu tisiu, kəni marfu. Mətəu uərisig, nəmā kotəgəhan məmə nəgəu əhruahruian əha otıuvi asilə e rəhatah nətəligian, kəni in otəuə e nəuan təuvir, inu nəməlinuiən* iətəm tatsipən e nolien əhruahru.

¹² Tol lanəha, nati əpnəpin məmə itəmah nəutətig e nian iəkis, mətəu otləfəri nəhlmitəmah iətəm təpəou, məmə otəsənən. Mine nəulitəmah iətəm

[†] 11:40 Nəh 6:11; Hip 2:10 [‡] 11:40 Suaru kəti min rəha nənien “məmə kitah min ilah min u əmə, otol pəti itah kotəhruahru agin,” tol lanəha, “məmə kitah min ilah min u, okotətuərus əhmen əhmen əmə mak e naunun naiuiən.” * 12:1 1Kor 9:24 [†] 12:1 Hip 10:36

[‡] 12:2 Sam 25:15 [§] 12:2 Hip 2:15 * 12:2 Fil 2:8,9; Hip 2:9 [†] 12:2 Mak 16:19 [‡] 12:3 Kəl 6:9; Nəh 2:3 [§] 12:4 Hip 10:32-34 * 12:6 Sam 94:12; 119:75; Nəh 3:19 [†] 12:6 Prov 3:11-12 [‡] 12:7 Dut 8:5; 2Saml 7:14; Prov 13:24 [§] 12:8 1Pitə 5:9 * 12:9 Nam 16:22; 27:16 [†] 12:9 Jem 4:7 [‡] 12:9 Aes 38:16 [§] 12:10 2Pitə 1:4 * 12:11 Aes 32:17; Jem 3:17,18 [†] 12:12 Aes 35:3 [‡] 12:13 Prov 4:26

tätəræmrumin, kəni nəkotol məmə təsanən o naiuiən.[†]

¹³“Otol suaru rəhatəmah təhruahru vivi,[‡] məmə pəh u iətəm nəutaliuək pəti, nəhlkin təmimis,

nəhlkin ko təsərah aginiən, miet rəkis,[§] mətəu in otəpanəuvir min.”*

Iətəmi təsəhatətəiən e Uhgın, in otəkeikei mos nalpinien

¹⁴Otakut məmə onəkotatig vivi itəmah nətəmini rəfin e nəməlinuiən.[†] Kəni motalkut məmə nəkotol itəmah məmə rəhatəmah nəmiəgəhiən tasim.[‡] Iətəmini iətəm təsasimiən, ko təseruhiən nəhmti lərməniğ nian kəti.[§] ¹⁵Autətəu vivi itəmah məmə mətə itəmah kəti iətəm tətəiu matuvən otəpəu e nəlugi suaru, kəni məsosian nəuvirien rəha Uhgın.* Autətəu vivi itəmah məmə noki nig akonə kəti[†] in otəsuvəniən e nikitəmah, kəni meviə, mol nəuan tətə e nəmiəgəhiən rəhatəmah. Kəni nəhuin təhrun nərəkinien nəmiəgəhiən rəha nətəmi asim nəuvein min. ¹⁶Autətəu vivi itəmah məmə iətəmi kəti təsit əpnəpiniən iərman uə pətan.[‡] Itəmah kəti otəsəhmenien e Iso u rəhan nəmiəgəhiən təsəhruahruen, in tatol nati əpnəpin e Uhgın. In təmaupən mair, mətəu in tətətuati e nepətiən rəha suakəku iətəm təmaupən mair.[§] Mətəu nəhmti nati u in tətətuati lan, in nəuəniən iətəm təmun mau kətiəh əmə. ¹⁷Itəmah nəkotəhrun məmə uərisig, niki təmanuvən min e nepətiən rəha suakəku iətəm təmaupən mair. Kəni təmalkut pik məmə rəhan tətə otəfaki məhlman e nəuvirien kəti kəm in. Mətəu nati əpnəpin məmə tətətasək pik pau ohni,* mətəu nati u iətəm təmol, in təruru nəuhlilinien mol nati pisin. Kəni rəhan tətə ko təsəfakiən məhlman e nəuvirien kəm in, məruru məfən kəm in nepətiən rəha suakəku iətəm təmaupən mair.

Lou təhro lanu lan mol pisin e nanusiən təuvir

¹⁸Aupən nətəm İsrel kəməhuva e nitəuət asoli Sainai, nitəuət u e nəhue niftəni u iətəm nətəmini kotəhrun neruhiən mine nekien. Kəmoteruh nəmnami nigəm tatuəu, nəpinəpuian, mine norəuiən mine nimətəgi asoli, ¹⁹kəmotətəu təui təmasək əfəməh,[†] kəni motətəu nəuiən kəti tətəghati kəm lah.[‡] Kəni nian kəmotətəlig e rəhan nəghatiən min, kəni ilah kəmutəni əskasik məmə ilah kotəpəh agin nətəu minien nəuiən u.[§] ²⁰Kəmotəgin pik e nəghatiən u, təməni məmə, “Nəmə nati miəgəh əmə kəti otuvən e nitəuət u, mətəu itəmah onəkotəkeikei motahtimu e kəpiəl apin timis.”* ²¹Nian Mosis təmeruh natimnati min u, in min tətəuət tərah kəni məni məmə, “ləu inəgin u inəgin, minətəræmrumin.”[†]

²²Mətəu itəmah nəsəhuva minien u ikinu, e nitəuət kəti rəha nəhue niftəni.[‡] Itəmah niniəhuva rəkis e nitəuət u Saion,[§] mine taun asoli* u imə Uhgın ikin iətəm tətəmiəgəh, tətətiğ itulin. Inu Jerusiləm vi əpəha ilis e negəu e neai,[†] u nagelo min təusin təusin kəmuəpumin ilah ikin o nagəniən asoli. ²³Kəni itəmah nəməhuva e nuəpuminien asoli rəha nətəmini rəha Uhgın, iətəm kotəhmen e nətəm kəmotəupən motair u rəhan min.[‡] nərgiləh kəməte rəkis e negəu e neai.[§] Kəni itəmah nəməhuva o Uhgın, iətəm otəpanakil nətəmini min rəfin.* Itəmah nəməhuva motol kətiəh itəmah narmi nətəmi əhruahru nətəm kinohmis rəkis, kəni Uhgın tinol ilah kinotətəuərus mak.^{†‡} ²⁴Itəmah nəməhuva o İesu u, in suaru rəha nəniəskasikiən vi rəha nasiruiən u iətəm Uhgın təmol kəm təh. Kəni nəməhuva o nira İesu, iətəm in təmol=pən[§] mol itəmah nəkotəsim. Nira əha in tətəni pətiğəm natimnati min u iətəm kotəuvir

§ 12:13 kəl 6:1 * 12:13 Aes 35:3; Hip 10:36-39; 12:1-3; Prov 4:26 † 12:14 Rom 14:19 ‡ 12:14 Rom 6:22

§ 12:14 Mat 5:8 * 12:15 Hip 3:12; 4:1 † 12:15 Dut 29:18; Hip 3:12 ‡ 12:16 1Kor 6:18 § 12:16 Jen 25:29-34

* 12:17 Jen 27:30-40 † 12:19 Eks 19:12-22; 20:18; Dut 4:11 ‡ 12:19 Dut 4:12 § 12:19 Eks 20:18-19; Dut 5:5,25;

18:16 * 12:20 Eks 19:12,13 † 12:21 Dut 9:19 ‡ 12:22 Eks 19:16-19; 20:18-21; Dut 4:11-12 § 12:22 Aes

24:23; 60:14; Nəh 14:1 * 12:22 Hip 11:10; 13:14; Mat 16:16 † 12:22 kəl 4:26 ‡ 12:23 Eks 4:22 § 12:23

Nəh 20:12 * 12:23 Jen 18:25; Sam 94:2 † 12:23 Fil 3:12 ‡ 12:23 Suaru kəti min o nəuhlilinien

nəghatiən u, “Uhgın tinol ilah kinotəhruahru agin.” § 12:24 Hip 9:19; 10:22; 1Pitə 1:2 * 12:24

Jen 4:10; Hip 11:4 † 12:24 Nira Epil in təməni pətiğəm məmə Uhgın otol nalpinien, mətəu nira İesu tətəni pətiğəm məmə Uhgın otəh rəkis nalpinien.

motapirəkis natimnati min iətəm nira Epil tāməni pətigəm.*†

²⁵ O natimnati min u, autətau vivi itəmah, məmə itamah onasotəuhliniən nəmtahtəmah o Uhgini† u tətəghati kəm təmah.§ Kitah kotəhrun məmə nətəmi aupən kəməsotətəligiən e nəghatiən rəha Mosis o nəghi-pəriən ilah. Kəni nati əpnapin məmə in iətəmimi əmə rəha nəhue niftəni, mətəu ilah kəməsotəgim rəkisiən e nalpiniən rəhalah. ?Kəni nəmə tol lanəha, kəni okəhro itah nəmə kəsotətəligiən e nəghatiən rəha Uhgini iətəm təmsipən e negəu e neai muva məmə otəghi-pəri itah?† ?Kitah okotəgim rəkis əhro lan lanu?

²⁶ Nian aupən, nəuia Uhgini tamarigrig e niftəni.† Mətəu rəueiu əha, tāməni əskasik kəm tah məmə, “Nian kəti min əha ikin, iəu iəkarigrig min e nəhue niftəni. Kəni o nian əha, səniəmə nəhue niftəni əmə iəkarigrig lan tarigrig, mətəu neai min otarigrig.”†

²⁷ Nian Uhgini tətəghati məmə, “Nian kəti min əha ikin,” nipətin u məmə in otarigrig§ e natimnati rəha nəhue niftəni əmə iətəm in təmol, məmə otəh rəkis ilah. Otəh rəkis lanəha natimnati, məmə natimnati iətəm okəsotəlaual-əlaualəni, ilah okotəgim, kəni inu, natimnati iətəm okotəgim itulin.

²⁸ O nati u, təuvir məmə kitah kotəni tagkiu o Uhgini, mətəu-inu kitah kautos negəu rəha Uhgini u, kəruru nəlaual-əlaualəni lan, kəni ko təsietəni nian kəti.* Təuvir məmə kitah kotəfaki kəm in, e noliən iətəm nikin tagiən lan, məmə kitah okotisiəi, kəni motəgini min,† ²⁹ mətəu-inu Uhgini rəhatah, in təhmen e nigəm asoli kəti iətəm tətəvən əhtuv natimnati rəfin.‡

13

Naunun nəghatiən

¹ Təuvir məmə nəkotəkeiki mautol nolkeikeiən kəm təmah min təhmen e piatəmāh min.*

² Sotaluən e nəhiən iəpispis min nətəm kautəhuva imatəmāh ikin.† !Nəmə təhro

ilah nagelo min! Nətəmimi nəuvein nətəm kəmautol lanu, ilah kəmauteruh vivi nətəmimi, məsotəhrunən məmə ilah nagelo min.‡

³ Sotaluən e nətəm kəutəgim e kaləpus.§ Nikitəmāh otətəhti ilah, mətəhmə o lah təhmen əmə məmə inu ik min nətəgim e kaləpus. Otətəu pəti nəhməiən e nik-itəmah, itəmah nətəmi min ko nətəm katol tərāh e lah, təhmen əmə məmə inu ik natətəu nəhməiən e nipətim aru.

⁴ Pəh nətəmimi rəfin kotisiəi natigəni rəha marit, məmə in tasim nian rəfin.* Pəh nətəmimi rəfin kotəgini o pet rəhalah min, məsotoliən tamikmik. Uhgini otakil iətəm aluə mine pətan mītə iətəm kətuapili pəti, kəni makil min iərman mine pətan iətəm kətuapili pəti, iərman iətəm tətəpili ilah pətan u səniəmə rəhan pətan, mine pətan iətəm tətəpili ilau iərman u səniəmə rəhan əhruahru iərman.†

⁵ Əhtul=pən isəu o nolkeikeiən rəha mənə.‡ Nikim təkeiki magiən əmə o rəham natimnati natos təhmen§ mətəu-inu Uhgini tətəni məmə, “Ko iəsəpəhiən ik,

məsəhlmanəh lam nian kəti.”*

⁶ Kəni tol lanəha kitah kotəhrun əsas, kəni mautəni məmə, “Iərməniğ in iəsiru rəhak, tol lanəha iəsəginiən.

O iəsəginiən e nati kəti iətəm iətəmimi əmə otol kəm iəu.”†

⁷ Nikitəmāh otəkeiki matəhti nətəmi asoli min u rəhatəmāh‡ nətəm kəmotəpən motəgətin itəmah e nəghatiən rəha Uhgini. Otətəgim-to e natimnati təuvir min iətəm təmiet e nəmiəgəhiən rəhalah, kəni motəhatə e iərməniğ təhmen əmə e lah.§

⁸ İesu Kristo in tatol əmə lankonu lan, nəniuv, mine rəueiu, kəni otəpanatig əmə lankonu lan, naunun tikə.* ⁹ Sotoliən məmə nəgətinian vi pisin pisin min tiuvi rəkis itəmah e suaru əhruahru.† İtamah otəsəl=pən əmə o Uhgini, iətəm tətəsiru e təmah e nikin agiən məmə otol rəhatəmāh

‡ 12:25 Hip 3:12 § 12:25 Hip 1:1 * 12:25 Hip 2:2,3; 10:29 † 12:26 Eks 19:18 ‡ 12:26 Hag 2:6 § 12:27 Aes 34:4; 54:10; 1Kor 7:31; Hip 1:11,12; 2Pitə 3:10; 1Jon 2:17 * 12:28 Sam 15:5; Dan 2:44 † 12:28 Mal 2:5; 4:2 ‡ 12:29 Eks 24:17; Dut 4:24; 9:3; Sam 97:3; Aes 33:14; 2Təs 1:7 * 13:1 Rom 12:10 † 13:2 Job 31:32; Mat 25:35; Rom 12:13 ‡ 13:2 Jen 18:1-33 § 13:3 Mat 25:36; Hip 10:34 * 13:4 Mal 2:15 † 13:4 Dut 22:22 ‡ 13:5 1Tim 3:3 § 13:5 Fil 4:11; 1Tim 6:6-8 * 13:5 Dut 31:6,8; Jos 1:5 † 13:6 Sam 118:6,7 ‡ 13:7 Hip 13:17,24; 1Kor 16:16 § 13:7 Hip 6:12 * 13:8 Sam 102:27; Hip 1:12 † 13:9 Efəs 4:14 ‡ 13:9 Kol 2:7

näteligian tæskasik.[‡] Tæsuuiriæn mæmæ kitah okotohtæu=pæn nætuakæmian ræha nauæniæn,[§] mæmæ in otol itah kotæskasik, mætæu-inu in nipæhriænian, nætuakæmian æha, ko tæsasiruæn e nætəm kautol.

¹⁰ Ræhatah oltæ tatig. Mætæu pris min nætəm kautol uak ræhalah æpæha imæ e tapolin ræha næhue niftæni u,^{*} ilah u, kæsegæhanian e lah mæmæ okotun[†] nauæniæn[‡] kæti e oltæ u ræhatah.[§]

¹¹ E noliæn ræha pris asoli agin, nian in tohamu rækis nati miægæh, kæni matos niran kæni muvæn æpæha imæ e Ikin Tasim Agin Ikin, kæni mæfæn kæm Uhgin o naføl rækisian tæfagæ ræha nætəmimi.^{*} Mætæu uærisig, katilæfætigæm nati miægæh u æpæha ihluæ ikin e nima tapolin min ræhalah, motuvan æhtuv.[†] ¹² E noliæn æhmen æmæ, Iesu tæmiet rækis e taun.[‡] kæni ikin æha in tæmætæu nahmæian e nipætin, kæni mimis ikin æha, mæmæ niran[§] tæhrun naføl rækisian tæfagæ tærah ræha nætəmimi, mol ilah kotæhruahru, motasim, mæmæ ilah ræha Uhgin.^{*}

¹³ Tol lanæha, pæh kitah kotol mæmæ inu okohiet ihluæ imatah ikin, motol kætiah kitah min æpæha ihluæ.[‡] Kæni okotækeikei motæhtul maru mæmæ nætəmimi okotol naulisæn kæm tah, tæhmen æmæ mæ inu, kæmotol lan.[§] ¹⁴ E næhue niftæni u, ræhatah kæti lahuænu æhruahru imatah ikin tikæ, iætəm otætätig itulin.^{*} Mætæu kitah kæutæsal maru æhanæh o ræhatah lahuænu æhruahru iætəm kotæhrun mæmæ otæpanuva.[†]

¹⁵ Tol lanæha, e nasiruæn ræha Iesu, pæh kitah kotæfæn sakrifais ræhatah kæm Uhgin nian ræfin.[‡] Sakrifais min u ræhatah, inu, okautæfæri nærgi Uhgin nian ræfin, mæutæni pætigæm nærgin.[§]

¹⁶ Sotaluæn mæmæ nautol nol æhruiæn tæuvir mine nætuætian e natimnati ræhatæmah kæm nætæmi min u ræhalah nati kæti tikæ,^{*} mætæu-inu in min tæhmen e sakrifais[†] iætəm niki Uhgin tagiæn ohni.[‡]

¹⁷ Otol næuia nætæmi asoli min e nimæfaki,[§] kæni motatig ahgæl ilah. Ilah u, kæutæsal vivi o næmiægæhian ræhatæmah,^{*} mæotæmeigian, mætæu-inu ilah kotæhrun mæmæ okotækeikei motæni=pæn kæm Uhgin mæmæ ilah kæmotol uak u, tæhro lanu lan. Itæmah nækotækeikei motol nikilah tagiæn o uak u. Næmæ itæmah nautol nikilah tæsegæianian ohni, noliæn u ko tæsasiru aginian e tæmah.

¹⁸ Otæfaki o timah,[†] mætæu-inu iækotæhrun æsas mæmæ ræhatimah noliæn in tæhruahru æmæ,[‡] kæni iækotolkeikei agin mæmæ nian ræfin itimah iautol noliæn tæuvir æmæ. ¹⁹ Iæu iækolkeikei pik mæmæ itamah onækotækeikei motætapuah o Uhgin, mæmæ iæu iækæhrun nätelig=pa uæhai minian æmæ o tæmah.

²⁰ Iætæfaki min o tæmah min mæmæ, Uhgin otasiru e tæmah. Uhgin u, in næukæti næmælinuian.[§] Kæni in tæmol ræhatah Iærmænig Iesu tæmiægæh min e nimisian,^{*} mætæu-inu niran tæmai u o noliæn næniæskasikian itulin[†] in tætätig mætæmiægæh.[‡] Iesu æha, in iætæmi tæuvir mapirakis o neh vivian sipsip min ræhan.[§] Iætæfaki mæmæ Uhgin u, ²¹ in otæfinæ natimnati tæuvir min ræfin kæm tæmah, iætəm otol itæmah nækotæhmen o noliæn nati iætəm in tolkeikei. Kæni iætæfaki mæmæ, Uhgin otol uak e næmiægæhian ræhatah kætiah kætiah,^{*} kæni e nasiruæn ræha Iesu Kristo, in otol ræhatah noliæn tæuvir vivi, kæni nikin otagiæn pik ohni. Kæni

§ 13:9 1Kor 8:8; Hip 9:10 * 13:10 Hip 8:5 † 13:10 1Kor 9:13; 10:18 ‡ 13:10 Jon 6:48-58 § 13:10 "Nauæniæn" iætəm katol sakrifais lan e "ræhatah oltæ" inu Kristo pisin æmæ (Jon 6:48-58). Pris min aupæn, ilah kæmotæhrun nunian næhuvegi nati miægæh min e sakrifais min næuvein ilah kautol o næfæniæn kæm Uhgin. Mætæu kæsegæhanian e lah o "nunian" Kristo, nipætin u mæmæ kætosotian ohni. * 13:11 Lev 16:15 † 13:11 Eks 29:14; Lev 4:12,21; 9:11; 16:27 ‡ 13:12 Jon 19:17 § 13:12 Rom 3:25 * 13:12 Efæs 5:26 † 13:13 Luk 9:23 ‡ 13:13 Nipæti nati u mæmæ, pæh kotæpæh nitæu-pæniæn noliæn ræha sakrifais ræha nætəm Isrel mæmæ kitah kotæhruahru e næhmti Uhgin, kæni pæh kæhuvæn o Iesu motæhatætæ lan motæhatætæ mæmæ nimisian ræhan in sakrifais iætəm tatol itah kotæhruahru e næhmti Uhgin. § 13:13 Hip 11:26 * 13:14 Hip 12:27 † 13:14 Fil 3:20; Hip 11:10; 12:22 ‡ 13:15 1Pitæ 2:5 § 13:15 Sam 50:2-15; Hos 14:2; Aes 57:19 * 13:16 Rom 12:13 † 13:16 Fil 4:18 ‡ 13:16 Sam 50:21-15; Hos 14:2 § 13:17 Hip 13:7,24 * 13:17 Aes 62:6; Uæk 20:28 † 13:18 1Tæs 5:25 ‡ 13:18 Uæk 23:1 § 13:20 Rom 15:33 * 13:20 Uæk 2:24 † 13:20 Jen 17:7,13,19; Aes 55:3; 61:8; Esik 37:26; Mat 26:28 ‡ 13:20 Hip 9:20 § 13:20 Jon 10:11 * 13:21 Fil 2:13 † 13:21 Rom 11:36

pəh kotəfəri nərgi Kristo ilis nian rəfin,
matuvən matuvən naunun tikə. Əuəh.[†]

²² Piak min mine nəuvinik min. Nauəuə
u rəhak təsəfəməh pikiən. Mətəu iəkə-
tapuəh əskasik o təmah məmə, otol-to
rəhatəmah nətəligiən təfəməh min məmə
nəkotətəlig e rəhak nəghatiən min iətəm
otəfəri nətəligiən rəhatəmah.

²³ İəkolkeiki məmə onəkotəhrun məmə
piatah u Timoti, ilah kəmotiləfətigəm e
kaləpus. Nəmə in otuva uəhai əmə, kəni
itimlau min, iəkiauvnə.

²⁴ Itəmah otəni təuvir kəm nətəmi
asoli min rəhatəmah, mine nəfaki min u
imatəmah ikin. Nətəm Itali kotəni təuvir
kəm təmah.

²⁵ Pəh Uhgın otəfinə rəhan nəuviriən kəm
təmah rəfin. Əuəh.

Jemis

Nauəuə iətam Jemis təmətei

Nəghatən əkuəkir rəha nauəuə u Jemis

? Pəh təmətei nauəuə u? Jemis, u in nauətəha Iesu, in təmətei nauəuə u. In iətəmi asoli rəha niməfaki əpəha Jerusiləm.

? Təmətei tatuvən kəm pəh? Jemis təmətei nauəuə u tatuvən kəm nətəm Isrel nətəm kəutəhatətə e Iesu Kristo motatig e nitəni pisin min rəha Nanihlua* min.

? Natigən təhro lanu nian təmətei? Nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel kəmo-tohamu Stipin, uərisig kətol noliən tərəh min e niməfaki min əpəha Jerusiləm. Kəni nətəmi tepət nətəm kəutəhatətə e Iesu kə-mohiet əha Jerusiləm məhuvən ikin pisin pisin min. Mətəu kəutatig e nian əskasik min tepət.

? Təmətei nauəuə u o nak? Jemis təmətei nauəuə u mətəu-inu nətəmini nəuvein kəutol nərahien kəm nətəmini rəha niməfaki, kəni nəfaki min kəutatig e nian əskasik min. Kəni Jemis tolkeikei məmə otəfəri nətəligiən rəhalah. Kəni nati kəti min, in molkeikei məmə otəgətun ilah e nəukəti nəhatətəien iətam təhruahru. Nian iətəmini kəti tətəhatətə pəhriən e Iesu Kristo, kəni rəhan noliən tərəh min kəutəuhlin məhuva motəuvir. Tətapəh noliən tərəh min, kəni matol noliən təuvir min.

Jemis təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Jemis, iəu slef rəha Ughin mine Iesu Kristo, İərməniğ rəhatəh. İətəni təuvir kəm təmah nəuaniləuis min rəha Isrel u tuələf nətəm nəutəhatətə e Iesu, nətəm nəmohiet məutatig ikin min rəfin e nəhue niftəni.

Nəhatətəien mine neinatigien

² Piak min mine nəuvinik min. Nian nərahien pisin pisin min kəhuva e rəhatəmah nəmiəğəhiən, kəni oteh natimnati min əha təhmen e natimnati iətam nikitəmah tətəgiən pik əmə lan.

³ Kəni nikitəmah tətəgiən əmə mətəu-inu, itəmah nəkotəhruən məmə nian nərahien min kəutələs pikin rəhatəmah nəhatətəien e Ughin, kəni nian nautol win lan, ilah okotol məmə nəkotəhruən nəhtul əskasikien nəuvein min. ⁴ Kəni

nian onəkotəhtul əskasik e nərahien min əha, kəni onəkəhuva motəskasik e nəhatətəien, kəni nikitəmah timəhtə, noliən min mine nətəligiən min rəfin rəhatəmah okotəhruahru motəsanən, kəni nəkotəskəlim noliən təuvir min rəfin.

⁵ Nəmə itəmah kəti, rəhan neinatigien təsəhmenien, kəni tolkeikei məmə in otəhruən natimnati min iətam Ughin tolkeikei məmə otol, pəh in tətəpuəh lan o Ughin, kəni Ughin otəfən kəm in e nikin agiən. Ughin tətəfən natimnati min kəm nətəmini rəfin e nikin agiən, kəni məsəgət rəkisien e lah o nati kəutətapuəh ohni. ⁶ Nian iətəmi kəti in tətəpuəh o Ughin lanəha, in otəkeikei məhatətə lan, kəni rəhan nətəligiən otəsoliən keiu. Mətəu iətəmi rəhan nətəligiən keiu, rəhan nətəligiən tətən əpnəpin əmə, in təhmen e peau-peau min əpəha itəhi nimətagi tatos ilah. ⁷ Nəmə təhro nikin tətəhti məmə İərməniğ otəfən nati kəti kəm in, mətəu kəpə, otəsosiən. ⁸ İətəmini iətam tatos nətəligiən keiu lanəha, ko təsəhtul əskasikien e nati kəti iətam nikin tətəhti məmə otol.

⁹ Piatah kəti uəha in tanpən-tanpən əmə, kəni rəhan nautə tikə, nikin otəkeikei magiən mətəu-inu in iətəmi asoli e nəhmti Ughin. ¹⁰ Kəni pəh iətəmi u rəhan nautə tepət, nikin tagiən min o nati u in təhruən məmə in nipehriənien, məmə Ughin otəsiəhu, mətəu-inu in təhmen e nəuginigi iətam otəpanikə. ¹¹ Nian mitigar tətəri, nəpiəpiən rəhan tepət pik, kəni təhgi nəuginigi taukei məmei, kəni rəhan nəuvirien təmikə. Təhmen əmə e nətəmini rəhalah nautə tepət. Nian kəutol rəhalah uək min mautos nautə tepət lan, kəni ilah min okəpanohkə.

¹² İətəmini iətam tətəhtul əskasik nian nərahien tətəuə e rəhan nəmiəğəhiən, in tətətig e nəuvirien pəhriən, mətəu-inu, nian tinol win e nərahien min əha, kəni Ughin otəfən rəhan nətəuəien kəm in, inu nəmiəğəhiən itulin. Ughin təməni əskasik rəkis məmə nəmiəğəhiən itulin u, in rəha nətəmini nətəm kətolkeikei in.

¹³ Nian nati kəti tatiuvi=pən iətəmi kəti məmə in otol təfəğə tərəh, ko in təsanien məmə Ughin tətəfən-əfən kəm in o noliən təfəğə tərəh min, mətəu-inu ko nati

* : Nanihlua, İanihlua — Afin-to e tiksınəri.

Rom 5:3-5 1:3 1Pitə 1:7 1:11 Aes 40:6-8

1:1 Mat 13:55; Uək 15:13; Kəl 1:19; 1Pitə 1:1 1:2

kəti təsiuvi-pəniən nətəligiən rəha Uhgín məmə in otol təfagə tərəh, kəni Uhgín təsəfən-əfəniən təfagə tərəh kəm iətəmini.¹⁴ Mətəu nətəligiən tərəh rəha iətəmini aru əmə, in tətəfən-əfən kəm in, kəni matiuvipən in məmə in otətətəlig lan.¹⁵ Nətəligiən tərəh tətəuə e təfagə tərəh, kəni nian təfagə tərəh tinuva minepət, kəni tətəuə e nimisiən.

¹⁶ Piak min mine nəuvinik min nətəm iəkolkeiki pik itəmah. Sotegəhaniən məmə iətəmi kəti oteiuə e təmah məmə Uhgín in iətəmi rəha nəfən-əfəniən kəm nətəmini o noliən təfagə tərəh.¹⁷ Natimnati təuvir min rəfin mine natimnati rəfin iətəm kotəhruahru, kausipən əmə o Uhgín. In təsol pisiəniən kəti. Nian rəfin tatol təuvir kəm tah. In təsəhmeniən e nəhəgəhəgiən min iətəm in təmol əpəha ilis e neai.[†] Ilah kəutaliuək e neai, kəni nian kəti kotəsia, nian kəti kəsotəsiaiən. Mətəu Uhgín təhmen əmə nian rəfin.¹⁸ Kəni e rəhan əmə nətəligiən, Uhgín təmitəpin itah məmə kəməhuva nenətin min nian kəmotəhatətə e nəghatiən pəhriən rəhan. In təmol lanəha məmə e nətəmini rəfin nətəm təmol, kitah kəmotəupən məhuva rəhan pisin əmə.

ətəlig lan kəni mol nəghatiən rəha Uhgín

¹⁹ Piak min mine nəuvinik min nətəm iəkolkeiki pik itəmah. Nikitəmah otəkeiki mətəhti nəghatiən u. Pəh itəmah kətiəh kətiəh onəkotəkeiki motətəlig vi nian nətəmini kəutəghati, mətəu onəsotəuit-əuit pikien o nəghatiən, sotəliən məmə niəməha tatol uəhai əmə itəmah,²⁰ mətəu-inu nian niəməha tatol iətəmi kəti, niəməha u, təsəuəiən e nəuan iətəm təhruahru Uhgín tolkeiki.²¹ Otəəkən rəkis noliən min rəfin iətəm tamikmik, mine təfagə tərəh min u kotepət e nəmiəgəhiən rəhatəmah. Uhgín təmələhu=pən rəhan nəghatiən e nikitəmah, kəni nəghatiən əha rəhan təhrun nosmiəgəhiən itəmah. Kəni təuvir

[†] 1:17 Nəghatiən u “nəhəgəhəgiən min” tətəghati e mitigar, mine məuig, mine məhau min. 1:18 Jon 1:13 1:20 Pri 7:9 1:22 Mat 7:24-26; Rom 2:13 [‡] 1:25 Nəghatiən u, “lou iətəm təhruahru agin u tatitis nətəmini,” tətəghati e suaru rəha nəhatətəiən məmə iətəmi kəti otuva məhruahru e nəhmti Uhgín. Kəni nəmə iətəmi kəti tətəuə=pən suaru əha, Uhgín tatitis in e nəsanəniən rəha təfagə tərəh, kəni tatitis in e nalpiniən iətəm in təkeiki mos. Afin-to Kəl 5:13-14. 1:25 Rom 8:2; Jem 2:12 2:1 uək 10:34-35; Jem 2:9

məmə nəkotosiahu rəhatəmah nətəligiən, kəni motətəlig vivi e nəghatiən u.

²² Sotətəligiən əmə e nəghatiən rəha Uhgín, mətəu otətəlig lan kəni motol nati nak iətəm tətəni. Okəmə nautətəlig məsotəliən nəghatiən u, kəni nauteiuə aru əmə e təmah məmə nəutəfaki pəhriən.²³ Iətəm tətəuə kəni məsoliən nəghatiən u, in təhmen=pən e iətəmini iətəm tətəsəl=pən vivi e kilas materuh narmin,²⁴ kəni nian tineruh rəkis magim, malu min uəhai əmə məmə nəhmtin təhro lanu.²⁵ Mətəu iətəmini iətəm tətəsəl=pən əskasik e lou iətəm təhruahru agin u tatitis nətəmini,[‡] matol e nian min rəfin, məsaluiən nati iətəm tətəuə, mətəu in tatol, in otətətig e nəuviriən pəhriən nian in tatol lanəha.

²⁶ Nəmə iətəmi kəti nikin təhti məmə in tatitəu=pən vivi noliən min rəha nəfəkiən, mətəu tətəghati=pən əmə, təuru naskəlimiən rəhan nəghatiən, kəni rəhan noliən min rəha nəfəkiən in nati əpnəpin əmə. In tətəiuə aru əmə lan məmə rəhan noliən rəha nəfəkiən in təuvir agin.²⁷ Noliən min rəha nəfəkiən iətəm rəhatah Tatə Uhgín tateruh məmə in təhruahru vivi kəni nərahien tikə lanko lanu: iəfaki kəti təkeiki materuh vivi kəlkələh min u kəmimis ərin mine pətəlimis min e nərahien rəhalah. Kəni mətəkeiki mətəh vivi nəmiəgəhiən rəhan məmə noliən tərəh min rəha nəhue niftəni otəsoliən məmə in otamikmik lan.

2

Sotəhiən nətəmini nəuvein məmə ilah ilis kotəpirəkis nətəmini nəuvein

¹ Piak min mine nəuvinik min. Itəmah nəutəhatətə e Iesu Kristo, Iərməniəg rəhatah iətəm ilis agin kəni kətiəsiə pik in. Tol lanəha, təsəuviriən məmə nəkəuteh iətəmi kəti məmə in ilis, kəni mautol təuvir kəm in; mətəu mauteh iəhu iətəmi kəti min mautol tərəh kəm in.² Tol mə inu mine. Iətəmini keiu kətiəuva e niməfaki rəhatəmah. Kəti tatuvən e napən təuvir min u nəhmtiləh tiəkis, mine nəuanati min kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip. Kəni suah

kəti min tatuvən e napən tərəh min əmə. ³Təsəuvirən məmə nəkotəfən nisiaien kəm iətəmi iətəm tatuvən e napən təuvir min, motəni=pən məmə, “Va, məharəg u ikin təuvir ikin.” Mətəu iətəm tatuvən e napən tərəh min, nəkotəni=pən kəm in məmə, “Əhtul=pən əpəha,” uə “Əharəg əmə e niftəni.” ⁴Nian nautol noliən tol min lanəha, nauteh nətəmi nəuvein məmə ilah ilis tapirəkis nətəmi nəuvein min, kəni nəutakil nətəmi e rəhatəmah nətəligiən tərəh.

⁵Piak min mine nəuvini min iətəm iəkolkei pik. Otətəlig-to. Uhgın tətətipən rəkis nanrah min rəha nəhue niftəni məmə rəhalah nəhatətəiən e Kristo otepət. Kəni tətətipən min ilah məmə okotos Narməniğin Rəha Uhgın iətəm tətəni rəkis məmə rəha nətəmi nətəm kotolkei in. ⁶Mətəu itəmah nəmotəh iahu nanrah min. ?Mətəu nətəmi pəh min u kəutol nəhməiən kəm təmah, kəni mautiuv=pən itəmah e kot? ?Nətəmi rəhalah nautə tepət, uə kəpə? Əuəh, ilah kəha. ⁷Kəni nətəmi min u kəutəghati rah e nərgin u ilis, nərgi İesu iətəm rəhan u itəmah.

⁸Lou rəha Kig iətəm tətəti e Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Olkei ik kəti təhmen əmə məmə nəkolkei aru ik.” Nəmə nəutətəu=pən pəhriən nəghatiən u, nautol noliən əhruahru. ⁹Mətəu təfəgə tərəh kəti tol lanu, nəmə nauteh nətəmi nəuvein məmə ilah ilis tapirəkis nətəmi nəuvein min. Kəni nəghatiən rəha Lou tətəni məmə nətəmi kəutol lanəha, ilah nətəmi rəha natgəhliən Lou. ¹⁰Tol lanəha mətəu-inu, nəmə iətəmi kəti tətətgəhli nəghatiən kətiəh əmə rəha Lou, uə nəmə in tətətgəhli nəghatiən min rəfin agin rəha Lou, kəni e nəhmti Uhgın, in iol təfəgə, ¹¹mətəu-inu, Uhgın u iətəm tətəni məmə, “Səkləhiən e pətan,” in Uhgın kətiəh əmə iətəm tətəni məmə, “Sohamuin itəmi.” Kəni nəmə nəsotəkləhiən e nipətan, mətəu nəmotəhamu nətəmi, itəmah nətəmi nətəm nəmotətgəhli Lou.

¹²Nəghatiən mine noliən rəhatəmah otəkei mītəu=pən lou iətəm tətəti itəmah. Motol noliən rəha nətəmi nətəm kotəhruən məmə Uhgın otakil ilah e lou əha. ¹³Otol lanəha mətəu-inu nəmə

itəmah nəsotəkləhiən nətəmi, kəni Uhgın otəkləhiən itəmah nian in otakil nətəmi. Mətəu nəmə itəmah nəutəkləhiən nətəmi, kəni Uhgın otəkləhiən itəmah, kəni mənə=pinə məmə onəsotəiən nəlpinən e nian in otələhu=pən nəghatiən rəha nəlpinən kəm nətəmi.

Nəhatətəiən mine uək təuvir min

¹⁴Piak min mine nəuvini min. Nəmə iətəmi kəti tətəni məmə tətəhatə e İesu Kristo, mətəu in təsoliən uək təuvir min, kəni rəhan nəhatətəiən tol lanəha, ko təsomiəghəiən iətəmi kəha. ¹⁵Tol mə inu mine. Piatah kəti uə nəuvini kəti, rəhan napən tikə, kəni niğin nauəniən təsəhmenien. ¹⁶İtəmah kəti tətəni=pən kəm in məmə, “Atuvən, pəh Uhgın otəsiru lam, kəni onəsətpəuiən, onəkauən vivi.” ?Mətəu nəmə in təsoliən nati kəti məmə otəsiru lan, in təmol nati təuvir nak? ¹⁷E noliən əha inəha, nəmə iətəmi kəti tatos nəhatətəiən pisin əmə, mətəu təsoliən uək təuvir kəti tītəu=pən, kəni rəhan nəhatətəiən tətəmi, nipətin tikə.

¹⁸Mətəu nəmə təhro iətəmi kəti otəni məmə, “Nətəmi nəuvein kəutos nəhatətəiən, kəni nətəmi nəuvein kəutol uək təuvir min.”

Mətəu iətəni kəm ik lanu lan məmə, “Nəmə iəsehiən rəham uək təuvir min, kəni iəsəhriən nəmə rəham nəhatətəiən in nipəhriənien, uə kəpə. Mətəu nian onəkeruh uək təuvir min rəhak, kəni tətəgətin məmə nəhatətəiən rəhak in nipəhriənien.”

¹⁹Nətəni məmə nəhatətəiən rəham in nipəhriənien mətəu-inu nətəni nipəhriənien e nəghatiən u məmə, “Uhgın kətiəh əmə.” !Təuvir ohnik! Mətəu nati əpnəpin iərmis min, ilah min kəutəni nipəhriənien e nəghatiən əha, mətəu ilah kəutərməmin mətəgin pik mətəu-inu kotəhruən məmə Uhgın otol nəlpinən kəm lah.

²⁰!Ik rəhm-kəpə tikə! İətəmi iətəm tətəhatə, mətəu təsoliən uək təuvir min, rəhan nəhatətəiən in nipətin tikə. Pəh iəkəgətin ik e nati kəti iətəm otəni kəm ik məmə inu nipəhriənien.

²¹Nikim otəhti tipitah u Epraham. Uhgın təmeruh məmə in təhruahru e nəhmtin e uək iətəm təmol, mətəu-inu təmos

nätin u Aisäk, muvæn mæləhu-pəri e olta.
²² Kəni rəhan nəhatətəiən mine rəhan uək min katuol nati kətəiəh əmə, kəni rəhan nəhatətəiən təməuə e nəuan, inu rəhan uək min.
²³ Kəni nəghatəiən u rəha Nauəuə Rəha Uhgīn təmuva mol nipəhriənəiən, tətəni māmə, “Epraham təməhatətə e Uhgīn, kəni Uhgīn təməni māmə Epraham in təhruahru e nəhmtin o nəhatətəiən əha.” Kəni kətəni māmə niəli rəha Uhgīn.
²⁴ Kəni rəueiu nəkəhrun nehien māmə, nəhatətəiən pisin əmə təsəhmenien māmə otol nətəmini kotəhruahru e nəhmti Uhgīn, mətəu nətəmini kotəkeiki motol min nolien təuvir min, inəha nolien təuvir min iətəm tatsipən e nəhatətəiən pəhriən.*

²⁵ Kəni e nolien əha inəha, Uhgīn təmeruh māmə Rehəp u, pətan rəha suaru, in təmuva məhruahru e nəhmti Uhgīn o uək iətəm təmol, iətəmini mil keiu rəha Isrel kəmian oneuən əpəha Jeriko māmə oteruh vivi taun əha. Kəni Rehəp u, təmateh vivi ilau, kəni mahli=pən ilau e suaru pisin kiətəlig mətian.
²⁶ Nipəti iətəmini, nāmə nəmiəghəiən tikə lan, təmimis. Kəni təhmen əmə, kitah kəti iətəm tatos nəhatətəiən, mətəu təsolien uək təuvir min, rəhan nəhatətəiən təmimis.

3

Namitəmi mine rəhan uək

¹ Piak min mine nəuvinik min. Təsəuvirien māmə iətəmah tepət nəkəhuva nəgətun min rəha niməfaki, mətəu-inu nəkotəhrun māmə Uhgīn in oteruh vivi kəni makil nəmiəghəiən rəhatəmah nəgətun min, tapirəkis māmə oteruh vivi kəni makil nəmiəghəiən rəha nətəmini əpnəpin.
² Nipəhriənəiən, kitah rəfin kəutəmei e nəmiəghəiən rəhatah nian tepət. Mətəu nāmə iətəmi kəti təsəmeiən e rəhan nəghatəiən, nati u tətəgətun māmə in iətəmini tiniməhtə, kəni nətəligiən rəhan təhrun neh vivien rəhan min nolien min rəfin.

³ Tol māmə nati min u mine. Kətətu=pən pit e nohli hos māmə otol nəuia iətəmini, kətəlelin rəhn-kapə, kəni tətəuhlin nipətin rəfin.
⁴ Kəni negəu, in iahgin, kəni nimətagi əsoli tətərag lan, mətəu stə in nati əkəku kəti iətəm nian kəptin tətəlelin, kəni nipəti negəu əsoli rəfin

tətuven=pən əha kəptin tolkeiki māmə okian=pən ikin.
⁵ E nolien əha inəha, namitəmi in nati kəti təkəku, mətəu təhrun niuvi=paian nati əsoli min. Nikitəmah təhti-to, nəmtəhli nigəm əkəku kəti təhrun nuəuiən mol nəmegəm əsoli lan mus nati.
⁶ Kəni nipəhriənəiən, namitəmi in təhmen e nigəm. Namitəmi in nəuəli nipəti iətəmini iətəm nərahien min rəfin rəha nəhue niftəni u kotəriəuəh vivi lan. Kəni nərahien min rəhan kəutərakin nəmiəghəiən rəfin rəhatah. Kəni Sətan əmə tətəhli=pən nigəm e namitəmi. Kəni namitəmi tətəhli=pən nigəm tərah e suaru rəfin e nəmiəghəiən rəhatah.

⁷ Nətəmini kotəhrun nolien nati rəpin min māmə okəhuva motəpəu, u natim-iəgəh min, mine mənig min, mine natim-nati min u kəutəlkəu, mine natimnati min kəutan ləuantəhi. Nətəmini kəmotol ilah kotəpəu.
⁸ Mətəu iətəmi təruru nolien namitəmi təpəu. In nati rəpin tatol uaiə, məriəuəh e nərahien mine nəkonəiən rəha nimisəiən.

⁹ E namitəh, kəutəni-vivi lərmənig Tatə Uhgīn rəhatah, kəni e namitəh kəutəni rah nətəmini lan iətəm Uhgīn təmol ilah kotol māmə in mine.
¹⁰ Nəhliəmi kətəiəh əmə tətəni pətigəm nəni-vivien mine nəni rahien. Piak min mine nəuvinik min. Pəh okəsəliən min lanəha.
¹¹ Nəhu təuvir mine nəhu arfu, ko kəsiasipənien e nəhmti nəhu kətəiəh.
¹² Piak min mine nəuvinik min. ? Nigi u fik otəuə e nəua olif? ?Kəni niləuis u krep otəuə e nəua fik? !Kəpə! Kəni nəhmti nəhu arfu təsəfəiən nəhu təuvir.

Neinatigien təuvir iətəm tatsipən o Uhgīn

¹³ ? Iətəmini kəti əha ikin e nəlugin e təmah iətəm nikin təhti māmə in teinatig vivi kəni məhrun nati nak iətəm Uhgīn tolkeiki? Təuvir. Kəni pəh in otol uək təuvir min e nolien iətəm tatsipən e neinatigien, inəha nolien rəha iətəmini iətəm rəhan nətəligiən ləhtəni. Kəni nolien əhruahru rəhan otəgətun neinatigien mine nəhrunien rəhan.
¹⁴ Mətəu nāmə nikitəmah təhti māmə nəkoteinatig, mətəu nikitəmah tərəuəh e netetien, kəni nəutətəlig aru əmə e təmah o nəfəriən iətəmah, tol lanəha, nəuteiəu aru əmə e təmah. Sotəghati

əfəri pikian o neinatigian eiua rəhatəmah min, mətəu-inu səniəmə nolian u rəha iətamimi u teinatig. ¹⁵ Neinatigian tol lanəha təsisipənən e negəu e neai, mətəu rəha nəhue niftəni əmə u, mine nətəligian rəha iətamimi, mine rəha Setən. ¹⁶ Tol lanəha mətəu-inu nian nətəmimi kautetet motolkeikei məmə kautəfəri aru ilah, kəni nətəmimi kəutohtəu=pən əmə rəhalah aru nətəligian mautol nərahian, kəni nolian tərəh rəfin kohiet pətigəm.

¹⁷ Mətəu iətamimi iətam tatos neinatigian iətam tatsipən e negəu e neai, rəhan nolian tol lanu lan. Nati aupən, rəhan nəmiəgəhian in təhruahru vivi, kəni in tolkeikei pik nəməlinuian, kəni in iətəmi mətig, in tatisiai nətəligian rəha nətəmimi pisin pisin min, kəni in təriauah e nasəkəhruiən, kəni matəuə e nəuan tətəp e nəmiəgəhian rəhan, in tətəh nətəmimi məmə kotəhmen-əhmen əmə, kəni nian tətəni nati kəti mə otol, matol əmə. ¹⁸ Nətəmimi rəha nənian nəməlinuian, kotəhmen=pən e nətəmimi nətəm kəmotərfei nikiti nati e nasumiən, kəni tətəviə mətəuə e nəuan. Nəmə kotol natimnati min əha motasiru e nətəmimi o nələhuian nəməlinuian, kəni ilah okoteruh nəuan məmə in nəhruahruian.

4

Nolian rəha nuvaian iuəkir o nəhue niftəni, uə Uhgīn

¹ ? Nak u nəukəti nəməuiən mine norgəhuian rəhatəmah? Natimnati min əha kəutəhuva mətəu-inu itəmah nəko-tolkeikei nətəuiən təuvir e nipətitəmah, kəni nətəligian min əha rəha nətəuiən təuvir, ilah kəutəluagin e nikitəmah kətiəh kətiəh məmə okəhuva nətəmi asoli min e nəmiəgəhian rəhatəmah. ² Nikitəmah tatuvən o natimnati rəha iəta-pisin, mətəu nəsotosiən, kəni nautorgəhu mətəməu ohni. Nautolkeikei natimnati nəuvein, mətəu nəsotosiən. Kəni mətə onəkohamu nətəmimi ohni. Nəsotosiən natimnati mətəu-inu nəsotətapuəhian lan o Uhgīn. ³ Kəni nian nəkotətapuəh lan, mətəu

nəsotosiən, mətəu-inu nəmotətapuəh lan e nətəligian tərəh məmə otol itəmah aru əmə nəkotətau təuvir lan.

⁴ Itəmah nəmotəpəh Uhgīn kəni mau-tohtəu=pən natimnati rəha nəhue niftəni, təhmen e pətan iətam təsisiaian rəhan iərman, məpəh kəni mətəitəu=pən əpnəpin əmə nəman. Nəkotəhrun uə kəpə məmə, iətamimi iətam tolkeikei pik natimnati rəha nəhue niftəni, in tətəməki e Uhgīn. Kəni iətamimi kəti iətam tatitəpin məmə otolkeikei natimnati rəha nəhue niftəni, in tətəva məmə in tikimīr rəha Uhgīn. ⁵ Kəni nəghatien u rəha Nauəuə Rəha Uhgīn səniəmə nəghatien əpnəpin əmə. Tətəni məmə, “Uhgīn tolkeikei pik məmə nikitəh iətam in tətəfə kəm tah, otolkeikei pik in matuvən əmə ohni.” ⁶ Mətəu Uhgīn tətəfə əuau rəhan nəuvirian tətəva kəm tah məmə otasiru e tah. Kəni tol lanəha, Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə, “Uhgīn tətəhtipəsīg e nətəmimi min u kəutəfəri, mətəu tətəfən rəhan nəuvirian kəm nətəmimi min u kəutosiahu rəhalah nətəligian.”

⁷ Kəni tol lanəha, otosiahu itəmah kəni mautol nəuia Uhgīn. Otəhtul əskasik nian Setən tətəva mətəfən-əfən kəm tətəh, kəni in otaiu muvən isəu o tətəh. ⁸ Əhuven iuəkir o Uhgīn, kəni in otuva iuəkir o tətəh. Itəmah u nol tətəfəgə tərəh, otəfəl nəhlmitəmah. Kəni itəmah u rəhatəmah nəhtulian keiu, otol nikitəmah tuva kətiəh məhruahru. ⁹ Təuvir məmə nikitəmah otəhmə məpəou, kəni nəkotəsək əfəməh o rəhatəmah tətəfəgə tərəh. Otəuhlin rəhatəmah nələhien otuva nasəkien, kəni rəhatəmah nəgəhian otuva misiū. ¹⁰ Otosiahu rəhatəmah nətəligian tuvən kəm lərməni, kəni in otəfəri itəmah.

¹¹ Piak min mine nəuvinik min. Sotəni rahien itəmah min. Nəmə iətəmi kəti tətəghati rah e pian kəti, uə in tətəlahu nəghatien kəti məmə in tətəmol tətəfəgə tərəh kəti,* kəni iətəmi kəha, in tətəni rah lou† mətələhu nəghatien məmə lou

3:18 Mat 5:9 4:1 Rom 7:23 4:4 Rom 8:7; 1Jon 2:15 4:6 Prov 3:34; 1Pitə 5:5 4:7 Efəs 6:12 4:8

Aes 1:16; Sek 1:3; Mal 3:7 4:10 Job 5:11; 1Pitə 5:6 * 4:11 Nəghatien u rəha Jemis nipətin təsəniən məmə kitah okəsotəgətuən tətəfəgə tərəh rəha nətəmimi. Nəghatien min tətəp e Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə kitah kotəkeikei mətəgətuən tətəfəgə tərəh rəha nətəmimi məmə okohiet rəkis lan. Mətəu kotəkeikei motol e nətəligian təuvir. Kəl 6:1; Luk 17:3; 2Tim 3:16; Jem 5:20; Kəl 5:21; 1Təs 5:14; 2Təs 3:15; Tait 3:10. † 4:11 “lou” e fes u tətəghati e “lou rəha nolkeikeian.” Eruh e Jemis 2:8.

təsəhmenian məmə otol rəhan uək, uə lou in nati əpnəpin əmə. Kəni nian nəkotələhu=pən lou məmə in təsəhmenian, itəmah nəsohtəu-pənian lou, mətəu nəmotəri motəharəg-pəri e lou, kəni məsotatig əhğələn lou. ¹² Uğin əmə in təməfa lou, kəni in əmə tətakil nətəmini mətələhu nəghatən lan. Kəni in təhrun nosmiəğəhian, kəni məhrun nəəkiniən. ? Mətəu itəmah, nikitəmah təhti məmə itəmah Uğin min, məmə nəkotakil təfəgə tərəh min rəha piatəmah min motəni pətigəm nalpinian rəhalah? !Kəpə!

Nəghatən əfəri

¹³ Otətəlig-to, itəmah nətəmini nəutəni məmə, “Rəueiu uə olauig, kəhuvən itaun u uə taun əha, motatig o nu kəti, motol bisnis ikin, kəni motol məni.” ¹⁴ ?Nəkotəhra motəhrun məmə nak otuva olauig? ? Nəmiəğəhian rəhatəmah in nak? Itəmah nəkotəhmen e nahnigəm iətəm otəmanikə min. ¹⁵ Mətəu nəghatən iətəm təhruahru məmə onəkotəni in tol lanu, nəkotəkeiki motəni məmə, “Nəmə in nəuia lərmənig pəhrian, kəni iəkotatig kəni motol natimnati min u, uə natimnati min əha.” ¹⁶ Mətəu rəueiu, nəutəgət əfəri məutəfəri pik itəmah. Kəni nəghatən min əha iətəm nautəni, ilah rəfin kotərəh.

¹⁷ Tol lanəha, in təfəgə tərəh kəti nəmə iətəmini təhrun nati kəti təuvir iətəm təkeiki mol, mətəu təsolian.

5

Nəghatən tatuvən o nətəmini rəhalah nautə tepət

¹ Itəmah nətəm rəhatəmah nautə tepət. Otətəlig-to e nəghatən u. Təuvir məmə nəkotəu tərəh motasək əfəməh o nərahian iətəm tətuva o təmah.

² Rəhatəmah nautə tinəmnəmit rəkis, kəni uvni min kinəutoərehre rəhatəmah napən. ³ Namrəian tatus rəhatəmah aien u kol tətəraip-oraip, mine silfə. Kəni namrəian in otəni pətigəm nolian tərəh min rəhatəmah kəni motus nipətitəmah təhmen e nigəm. Nian rəha naunun nian tətuva iuəkir, mətəu itəmah nəmotoriarun rəhatəmah nautə min. ⁴ !Otətəlig-to e nati u! Rəhatəmah noluək min kəmotəulək e rəhatəmah nasumian min, mətəu nəməsotətəuian e məni nəuvetin rəhalah.

Kəni nətəuian iətəm nəməsotəfənian kəm lah, kəutəni pətigəm rəhatəmah nolian tərəh min. Lərmənig Əsanən Pik Agin, tinətəu nasəkian rəha noluək min rəhatəmah. ⁵ E nəhue niftəni u, itəmah nəmotatig e natigian iətəm timətig əmə, nəmotol nikitəmah tagian o rəhatəmah nautə e nian iətəm otəsuvəhian Uğin otakil rəhatəmah nolian min. Itəmah nəkotəhmen e nati miəgəh min iətəm kətaugin ilah, kəni kotasisi o nian rəha nuhian ilah. ⁶ Nəmotiuv pətigəm nətəmini nətəm kotəhruahru e kot, kəni motakil ilah motəni nalpinian rəhalah, kəni mautəhamu ilah, kəni ilah kəməsotəlian nati kəti məmə okotəniəhu itəmah.

Nətəligian əfəməh

e nian rəha nərahian

⁷ Piak min mine nəuvinik min. Otol məmə rəhatəmah nətəligian otəfəməh nian nəutəhtəhmin lərmənig otitəlig=pa min. Nikitəmah tətəhti nolian rəha iətəmi kəti rəha nasumian. Tətəhtəhmin nian əhruahru rəha nəteian nimal, kəni mətəhtəhmin nian rəha nərfəian, kəni mos rəhan nətəligian təfəməh nian mətəhtəhmin mətəuarus=pən timəhtə, kəni mətəulək e rəhan nauənian təuvir agin. ⁸ E nolian əha təhmen əmə, itəmah min, otol məmə rəhatəmah nətəligian otəfəməh, kəni mətəhtul əskasik, mətəu-inu otəsuvəhian lərmənig otitəlig=pa min.

⁹ Piak min mine nəuvinik min. Sotəghatiəghatən uə nəni rahian itəmah min məmə nikitəmah təsəgianian o natimnati min nəuvein. Nəmə nautol lanu lan, Uğin otakil nəghatən o rəhatəmah nolian tərəh min. !Rəueiu əha in tətəhtul maru, kəni otəsuvəhian tuva mol!

¹⁰ Piak min mine nəuvinik min. Nik-itəmah tətəhti-to iəni min aupən nətəm kəməutəni pətigəm nəghatən min e nərgi lərmənig. Rəhalah nəmiəğəhian tətəgə-tun itah məmə rəhatah nətəligian otəkeiki məfəməh e nian nərahian tətuva. ¹¹ Kəni nəkotəhrun inu, kətəni məmə nətəmini nətəm kəutəhtul iəkis e nian nərahian tətuva, ilah kəutətig e nəuvirən pəhrian. Nəmotəu nanusian rəha Job məmə təməhtul əskasik e nian iəkis min, kəni motəhrun nəlpəkəuian təuvir rəha lərmənig o Job, kəni uərisig e nian tepət rəha nərahian,

Iərmənig təmol təuvir agin kəm in. Kəni tol lanəha, sotaluiən məmə niki Iərmənig təməri məriauəh e nasəkəhruiniən itah, kəni nikin tepət o tah.

¹² Piak min mine nəuvinik min. Nati u in nati keikei, məmə nəsotosiən nonauvil. Sotosiən nonauvil e negəu e neai, uə nəhue niftəni, uə nati kəti min. Nian rəfin, otəni əmə niphəriənən. Nian itəmah kəti otəni məmə, “Əuəh,” kəni rəhan nəghatiən otəkeikei mol niphəriənən. Kəni nian itəmah kəti otəni məmə, “Kəpə,” kəni rəhan nəghatiən otəkeikei mol niphəriənən. Nəmə iətəmi kəti təsolian lanəha, kəni Uhgın otələhu=pən nəghatiən rəha nalpinien kəm in.

Nəfakiən iətəm nəuan əha ikin

¹³ Nəmə itəmah kəti tətətig e nərahien, təuvir məmə otəghati kəm Uhgın e nəfakiən. Nəmə itəmah kəti nikin tagiən, təuvir məmə otəni nəpuən min rəha nəni-vivien. ¹⁴ Nəmə iətəmi kəti tatimis, təuvir məmə otəuin e eldə min rəha nimə-faki məmə okəhuva motəfaki lan, kəni motol=pən oiel e nərgi Iərmənig. ¹⁵ Kəni nian ilah kəutəhatətə məmə Uhgın otol vivi iətəmi əha, kəni motəfaki lan, rəhalah nəfakiən in suaru məmə Iərmənig otol məmə iətəm tatimis otətəu təuvir min. Kəni nəmə in təmol təfagə tərəh kəti iətəm tatiuvi=pa nimisiən, kəni Uhgın otəfəl rəhan təfagə tərəh. ¹⁶ Tol lanəha, təuvir məmə nəkotəni pətigəm rəhatəmah noliən tərəh min kəm təmah min, kəni motəfaki o təmah min pəh motəmiəgəh. Iətəmini kəti iətəm təhru-ahru, rəhan nəfakiən in təsanən, kəni təuə e nəuan.

¹⁷ Inu təhmen e Elaijə u aupən. In iətəmini kəti təhmen əmə e tah. Kəni in təməfaki pik məmə otəsəfuvien, kəni nuhuən təməsəfuvien mos nu kisil mine məuiğ sikis. ¹⁸ Kəni təməfaki min, kəni Uhgın təmahli=pa nuhuən tuva min, kəni nasumiən rəfin, nauəniən təmatig min e lah.

Iuvipa min nətəmini kəməhuvən isəu e rəhalah nəhatətəien

¹⁹ Piak min mine nəuvinik min. Nəmə itəmah kəti tatekəu mətəpəh suaru rəha niphəriənən, kəni nəmə iətəmi kəti min tatiuvi=pa min, ²⁰ təuvir məmə nəkotəhrun nati u məmə, iətəmini u iətəm otol

iol təfagə otitəlig=pa min e suaru rəha niphəriənən, in otosmiəgəh iol təfagə u e nimisiən, kəni tol suaru məmə Uhgın otəfəl rəkis təfagə tərəh min tepət rəha iətəmi kəha.

1 Pitə

Nauəuə iətəm Pitə təmaupən mətəi

Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u 1 Pitə

? Pəh tətətei nauəuə u? Pitə tətətei nauəuə u.

? Tətətei tatuvən kəm pəh? Tətətei nauəuə u tatuvən kəm nətəmimi rəha Uhgîn nətəm kəutatig ikin pisin pisin min e profens min rəha Pontəs, mine Kəlesia, mine Kapətosia, mine Esia, mine Pitinia (1Pitə 1:1). Rəueiu kətəni nərgin nitəni min əha məmə Teki.

? Natigien təhro lan nian tətətei? E nian əha, iətəmi asoli rəha Rom, nərgin u Niro, tətəməkin pik niməfaki. Təməh nəfaki min nəuvein kohmis, kəni moh nəuvein. Otəsuvəhian toh Pitə.

? Tətətei nauəuə u o nak? Pitə tolkeikei məmə otəfəri nətəligien rəha nəfaki min nətəm kəutatig e nərahien. In tolkeikei məmə okotəhtul əskasik e rəhalah nəhatətəien kəni mautol nati kəti iətəm təuvir, nati əpnəpin nərahien tətuva.

Pitə tətəni təuvir kəm lah

¹ İəu Pitə, iəu aposil kəti rəha İesu Kristo. İətəni təuvir kəm tətəh nətəmi rəha Uhgîn nətəm nəutatig ikin min rəfin e profens min u Pontəs, mine Kəlesia, mine Kapətosia, mine Esia, mine Pitinia. Uhgîn tətəitəpin rəkis itəmah, kəni imatəmäh ikin səniəmə nəhue niftəni u, itəmah năpispis min əmə u ikinu. ² Tətə Uhgîn tətəitəpin itəmah mətəu-inu, əupən əupən əgin, tətəmol rəhan nălpəkəuiən mələhu, kəni in tətəhruən rəkis suaru min rəfin rəha nəmiəgəhien rəhatəmäh. Kəni Nərmən Rəhan tatol itəmah nəutəhtul pisin mətəsim məmə, nəkotol nəuia İesu Kristo, kəni niran tətəfəl itəmah e nolien təräh min rəhatəmäh.

Pəh Uhgîn otəfən rəhan nəuvirien mine nəməlinuən tətəp kəm tətəh.

Otəni-vivi Uhgîn
o nălpəkəuiən rəhan

³ ! Pəh kotəni-vivi Uhgîn iətəm in Uhgîn mine Tətə rəha İərməniğ İesu

Kristo rəhatəh! E nəsəkəhruinien asoli rəhan, in tətəmol məmə kitəh kotəir=pən e nəmiəgəhien vi, kəni nəutələhu=pən əskasik rəhatəh nətəligien lan. Tətəuə min lanəha mətəu-inu İesu Kristo tətəmiəgəh min e rəhan nımisiən. ⁴ Kəni e nəmiəgəhien vi u, kitəh okotos natimnati təuvir min əpəha e nəgəu e nəai iətəm Uhgîn tətələhu pisin məmə rəhatəh. Kəni nati u ko tətəmnəmitien, kəni ko tətəmikmikiən, kəni ko rəhan nəhəgəhəgiən tətəkəien. ⁵ E nəhatətəien rəhatəmäh, nəsanəniən rəha Uhgîn tətəhtul pəsik e tətəh mətəuarus=pa in otosmiəgəh itəmah, kəni Uhgîn otol əpu rəhan nosmiəgəhien e nəunən nian.

⁶ Nikitəmäh tətəgiən o nati u, nati əpnəpin nəmə nian iəkis pisin pisin min kəhuva pau e rəhatəmäh nəmiəgəhien. Mətəu kəhuva o nian əkuəkir əmə. ⁷ Nian iəkis min əha kəutələhuva məmə okotəgətun məmə itəmah nəutəhatətə pəhriən. Aien u kol tətəraip-oraip, in nati kəti iətəm nigəm tatus mətəfəl rəkis iətəm təräh min lan. Kəni nian iəkis min əha kotəhmen e nigəm iətəm tatus rəhatəmäh nəhatətəien mətəfəl rəkis iətəm təräh min lan. Aien u kol, in nati təuvir, mətəu otəpanikə min nian kəti. Mətəu rəhatəmäh nəhatətəien, in nati təuvir tapirəkis aien u kol. Kəni e rəhatəmäh nəhatətəien, Uhgîn otəni-vivi itəmah, mətəfəri nərgitəmäh, mətəfən nisiaien asoli kəm tətəh e nian İesu Kristo otəuə mietigəm=pa lan. ⁸ Nati əpnəpin nəməsoteruh pəuiən İesu Kristo, mətəu nəutolkeikei in. Kəni nati əpnəpin nəsotəhien u rəueiu, mətəu nəutəhatətə lan. Kəni nikitəmäh tətəməri mətəiaueh e nəgiəniən iətəm in təuvir pik əgin tapirəkis, kəni ko iətəmi kəti təruru nəni ərəfinien nəuvirien rəha nəgiəniən əha. ⁹ Nikitəmäh tətəgiən lanəha mətəu-inu itəmah nəutos nati u iətəm nəutəhatətə lan, u məmə Uhgîn otosmiəgəh rəhatəmäh nəmiəgəhien.

¹⁰ Suaru rəha Uhgîn o nosmiəgəhien nətəmiimi lan, in nati kəti iətəm iəni min əupən kəmotolkeikei pik məmə okotəhruən tuvən təhmin min, kəni tol lanəha kəmotəfin mətəsal vivi e nəghatien min lan.

* 1:2 Nəghatien Kris əhruahru tətəni məmə, Uhgîn “təmərin=pa nira İesu tətəfəl-afəl itəh” u nıpətın məmə tətəikuas e tətəh e nolien təräh min. Afin min e nəghatien min u “təmərin=pa niran tətəfəl-afəl” mine “niran tətəikuas e nətəmiimi”: Lev 14:6-7; Sam 51:7; Eks 24:5-8; Hip 9:19; 1Jon 1:7.

Prov 17:3; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3

1:4 Kol 1:12 1:5 Jon 10:28; 17:11

1:6 Jem 1:2; 1Pitə 5:10 1:7

1:8 Jon 20:29; 2Kor 5:7

Käni ilah kämätəghati e nəuvirien u iätəm otuva o təmah. ¹¹Narmin rəha Kristo təmətatig ilah min, käni mətəghati käm lah, käni aupən ikin mətəni pətigəmə nəhməien iätəm otuva e nəmiəghəien rəha Iesu, käni uərisig lan e nəsanəniən asoli rəhan. Mətau iəni min kämotalkut o nəhrunien suaru iätəm natimnati min əha okəhuva lan, mine rəhalah nian əhruahru. ¹²Uhgin təmol əpu käm iəni min aupən məmə, nəghatien min iätəm ilah kämotəni, käməsotəghatien e nian iätəm ilah kämotatig lan, mətau kämotəghati əmə e nian rəhatah. Käni rəueiu, nətəmini kinotəni pətigəmə nəghatien rəha nanusien təuvir käm təmah e nəsanəniən rəha Narmin Rəha Uhgin iätəm tatsipən e negəu e neai. Käni natimnati min u kotəuvir agin məmə nagelo min, ilah min kotolkeikei məmə okoteruh käni motəhrun natimnati min rəha nəsmiəghəien e Kristo iätəm käməhuva.

Nolien rəha nəmiəghəien iätəm təhruahru

¹³Tol lanəha, nəkotəkeikei motol rəhatəmah nətəligien təhtul maru o nolien uək, käni motəgətun vivi rəhatəmah nətəligien. Otələhu=pən əskasik rəhatəmah nətəligien e nəuvirien iätəm Uhgin otəfinə käm təmah nian Iesu Kristo otuva min. ¹⁴Otol nəuia Uhgin təhmen=pən əmə məmə kəlkələh min nətəm kotəuvir kautol nəuia tatə min. Aupən rəkis, itəmah nəməsotəhrunien nipəhrənien rəha Uhgin, käni nəmautol nolien tərəh min iätəm nikitəmah əmə tolkeikei. Mətau rəueiu, sotəghəhanien e nətəligien min əha okotiuvir rəkis min itəmah. ¹⁵Uhgin u iätəm təmauin e təmah, in tasim məhruahru. Käni ko itəmah min, onəkotəkeikei motasim motəhruahru e natimnati rəfin iätəm nautol. ¹⁶Nəkotəkeikei motol lanəha mətau-inu Nauəuə Rəha Uhgin tətəni məmə, “Nəkotəkeikei motasim motəhruahru mətau-inu Iəu iəkasim məhruahru.”

¹⁷Itəmah nəkotətapuəh e nasiruən o Uhgin u təhmen məmə in rəhatəmah Tatə, mətau nəsotaluian məmə Uhgin tətakil nolien min rəha nətəmini rəfin,

kəni in tatol əmə e nolien iätəm təhmen-əhmen əmə. Tol lanəha, nəsotaluian məmə itəmah iəpispis min əmə e nəhue niftəni u. Sotohtəu-pəniən nolien min rəhan. Mətau nian nəutəmiəgəh əhanəh e nəhue niftəni u, onəkotəgin motisiai Uhgin e nolien təuvir min rəhatəmah. ¹⁸Nəkotəkeikei motol lanəha mətau-inu itəmah nəmotəhrun rəkis nati keikei iätəm Uhgin təmətəu rəkis itəmah lan. Otətəlig-to e nolien rəha nəmiəghəien rəhatəmah aupən iätəm nipətin tikə u təmsipən o tipitəmah min. Mətau Uhgin təmitis rəkis itəmah e nolien tərəh kəha. Käni Uhgin təməsosien nəhmti nəmiəghəien rəhatəmah e nati kəti rəha nəhue niftəni iätəm otəpanikə, təhmen e silfə mine aien u kol tətəraip-oraip, ¹⁹mətau in təmos nəhmti təmah e nira Kristo iätəm in nati keikei təuvir pik agin. Kristo in təhmen e nəti sipsip təuvir iätəm nimisien uə nərahien tikə agin lan.[†]

²⁰Aupən aupən agin, nian Uhgin təməsol əhanəhien nəhue niftəni u, təmitəpən rəkis Kristo məmə otol uək əha. Mətau rəueiu iuəkir o naunun nian, Uhgin təmol əpu in, məmə otuva masiru e təmah. ²¹Kəni e natimnati min əha Iesu təmol, itəmah nəkotəhatətə e Uhgin, iätəm təmosmiəgəh Iesu Kristo e nimisien, käni məfəri in məfən nəsanəniən iätəm təhəgəhəg mine nisaien käm in. Käni tol lanəha, nəkotəhatətə e Uhgin, käni mautələhu=pən əskasik rəhatəmah nətəligien lan.

²²Nəmotəkuas e rəhatəmah nəmiəghəien tinuva minivi min rəkis mətau-inu nəmotətu=pən nəghatien rəha nipəhrənien. Käni o natimnati min u, nəkotos nolkeikeien pəhrin tətuva o təmah min nəuvein. Käni tol lanəha, otolkeikei pik itəmah min e nikin pəhrin. ²³Otol lanəha mətau-inu, nəmotair vi rəkis min, käni nəmiəghəien vi rəhatəmah təmsisipənien o nətəmini nətəm ilah rəfin okəpanohmis. Mətau nəmiəghəien vi u rəhatəmah in otətətig naunun tikə, mətau-inu təmsipən e nəghatien kəti iätəm tətəmiəgəh mətatig naunun tikə, inu nəghatien rəha Uhgin.

²⁴Nauəuə Rəha Uhgin tətəni məmə,

“Nətəmini rəfin kotəhmen e nimali ni-

1:10 Mat 13:16-17 1:11 Sam 22; Aes 53; Luk 24:26-27

1:14 Rom 12:2; Efəs 2:3; 4:17-18 1:16 Lev 11:44,45;

19:2; 20:7 1:17 Rom 2:11; Nəh 2:23 [†] 1:19 E nian rəha Oltestimin, nətəmini kəmautol sakrifais käm Uhgin o təfəgə tərəh min e nəti sipsip min iätəm nərahien tikə e lah. Afin e Eks 12:5.

1:19 Uək 20:28; Hip 9:12-14 1:20 2Tim 1:9-10

1:21 Jon 14:6; Rom 5:1-2 1:22 Jon 13:34; Rom 12:10

manuvehli,
 kəni nəuviriən rəfin rəhalah təhmen əmə e
 nəuginigi əpəha e nikiəni.
 Nimanuvehli əha tətəukei, kəni nəuginigi
 min kəutəmei,
²⁵ mətəu nəghatiən rəha lərməniḡ tətətiḡ
 itulin naunun tikə.”
 Kəni inu nəghatiən rəha nanusiən təuvir
 iətəm nətəmini kəmotəni pətiḡəm rəkis
 kəm təmah.

2

¹ Mətəu-inu o nəghatiən min əha, otəaki
 e noliən min u kohiet rəkis e rəhatəmah
 nəmiəḡhiən: noliən rəfin rəha nəməkiən
 e nətəmini kəni matol nərahien kəm
 lah; noliən rəfin rəha neiuaien; noliən
 rəha nətəm kəutəni pik nati, mətəu
 kəsotolien; noliən rəha netetiən; noliən
 rəfin rəha nəni rahien nətəmini. ^{2,3} Itəmah
 nəmotəhrun rəkis məmə lərməniḡ təmol
 təuvir kəm təmah. Təhmen=pən məmə
 nəmotun askəuvin nəua niḡi iətəm
 tətəhien. Kəni rəueiu nəkotəkeiki
 məhəva mətəhmen e iəpəou mətmətiḡ
 min u kəutəsək o nəməhien. Itəmah
 nəkotəkeiki motolkeiki pik nauəniən
 mine nəmnimiən iətəm təhrəuhrə məuvir
 məmə nəkotaḡin nikitəmah lan. Kəni
 natimnati min əha okotol nəkotəpət e
 rəhatəmah nəmiəḡhiən iətəm Uḡin
 təmosmiəḡh itəmah lan.

Kəpiəl miəḡəh
 e Nīmə Rəha Uḡin

⁴ Uḡin tolkeiki məmə otuvləkin rəhan
 kəti nīmə e tah nətəmini. Kəni təmitəpin
 Kəpiəl kəti iətəm nətəmini kəmotəpəh,
 mətəu in kəpiəl keiki tətəmiəḡh məmə
 Uḡin otətuəuin nīmə lan. Kəni nian
 nəkəhuva o kəpiəl u Kristo e suaru rəha
 nəhatətəien, ⁵ itəmah min, nəkotəhmen e
 kəpiəl miəḡəh min iətəm Narmin Rəha
 Uḡin tatos itəmah matuvləkin Nīmə lan
 Rəha Uḡin. Kəni itəmah pris asim
 min, nətəm nəutəfən sakrifais min kəm
 Uḡin iətəm niḡin tətagiən ohni mətəu-
 inu o natimnati iətəm Iesu Kristo təmol.
⁶ Təhmen=pən e Nauəuə Rəha Uḡin tətəni
 lanu məmə,

“Oteruh-to. Iətəluhu kəpiəl əpəha
 Jerusiləm,*
 inu kəpiəl keiki pik aḡin iətəm iəu
 iəmitəpin,

kəpiəl u in rəha nətuəuiniən nīmə,
 kəni iətəmini iətəm otəhatətə lan,
 in otəsaulisiən.”

⁷ Kəpiəl u in nati keiki o təmah nətəm
 nəutəhatətə lan. Mətəu o nətəmini min
 nətəm kəsotəhatətəien lan, kəpiəl u in təh-
 men=pən e nəghatiən u e Nauəuə Rəha
 Uḡin iətəm tətəni məmə,

“Kəpiəl u iətəm nətəmini rəha nuvləkiniən
 nīmə kəmotəraiki lan,
 mətəu Uḡin təmol tuva kəpiəl rəha nə-
 tuəuiniən nīmə,”

⁸ Kəni Nauəuə Rəha Uḡin tətəni məmə,
 “Kəpiəl u tatol nətəmini kəutələs pikien,
 kəni in kəpiəl iətəm tatol məmə nətəmini
 kəutəpitətəl lan mautəmei.”

Ilah kəutələs pikin kəpiəl u mətəu-
 inu kəutəhti nəuia nəghatiən, kəni inu
 nəlpəkəuiən iətəm Uḡin təmol o lah.

⁹ Mətəu Uḡin tinitəpin rəkis itəmah
 məmə rəhan min, kəni itəmah pris min
 rəha Kig, kəni itəmah nətəmi asim min
 nətəm Uḡin tətərməniḡ e təmah, kəni
 itəmah nəuaniləuis min kəti iətəm Uḡin
 təmaskəlīm məni məmə rəhan. In tə-
 mol itəmah lanəha məmə nəkotəhrun nəni
 pətiḡəmiən nəni-vivien iətəm tətəfəri in o
 rəhan nəuviriən mine natimnati iətəm in
 təmol. In təmauin rəkis e təmah məmə
 onəkohiet e napinəpuien məmə nəkəhuvən
 e nəḡəḡhiən təuvir rəhan. ¹⁰ Aupən
 rəkis, itəmah nətəmini əpnəpin min əmə,
 mətəu rəueiu, itəmah nauəniləuis min rəha
 Uḡin. Aupən ikin, nəməsotəhruniən
 nasəkəhruniən rəha Uḡin, mətəu rəueiu,
 nəkotəhrun nasəkəhruniən rəha Uḡin.

¹¹ Rəhak min nətəmini, nikitəmah
 otəkeiki mətəhti məmə nəhue niḡtəni
 u səniəmə imatah əhrəuhrə ikin. Kitəh
 kotəhmen e iəpispis min mine Nanihluə[†]
 min ikinu. Tol lanəha, iətəni əskasik
 kəm təmah məmə nəkotəhtul əskasik
 isəu o noliən tərəh min iətəm nətəliḡiən
 rəhatəmah tolkeiki. Nətəliḡiən min
 əha, ilah tikimər min rəhatəmah kəni
 kəutəluḡin e nikitəmah. ¹² Nian rəfin

1:25 Aes 40:6-8

2:1 Efəs 4:22; Jem 1:21

2:2-3 Sam 34:8

2:5 Rom 12:1; Efəs 2:21-22; Nəh 1:6

* 2:6 Nəghatiən Kris əhrəuhrə tətəni məmə, “Saion,” nəḡin kəti min rəha Jerusiləm. 2:6

Aes 28:16; Efəs 2:20

2:7 Sam 118:22

2:8 Aes 8:14

2:9 Dut 7:6; 14:2; Aes 9:2; Uək 26:18; Efəs 5:8 † 2:11

Nanihluə, Ianihluə — Afin-to e tiksiniəri.

2:11 kəl 5:17,24

kitah kəutətiḡ e nəlugin e nətəmimi nətəm rəhalah nəhatətəiən tikə. Kəni nəmiəḡəhiən rəhatəmah in otəkeikei məhruahru vivi aḡin məmə nati əpnəpin ilah okotəu=pinə nəḡhatien tərəh e təmah, mətəu okoteruh nolien təuvir min rəhatəmah, kəni ilah okotəfən nisaiəən kəm Uḡgin e nian in otuva min makil nətəmimi lan.

Nisiaiən nətəmi asoli

¹³ Kitah nətəmimi rəha iərməniḡ, kəni kotolkeikei məmə okotisiai nəḡgin. Tol lanəha, nəkotol nəuia nətəmi asoli min rəfin nətəm nətəmimi kəutəfəri ilah məmə okotərməniḡ. Iətəḡhati e nətəmi asoli təhmen e kig, iətəm in iətəmi asoli aḡin, ¹⁴ uə təhmen e rəhan nətəmi asoli min iətəm tətahli pətəḡəm ilah o nolien rəhan uək. Ilah okəhuvən motələhu nalpinien kəm nətəmimi nətəm kəutəhti lou rəhalah, kəni məutəni-vivi nətəm kəutol nolien təuvir. ¹⁵ Nəutol lanəha mətəu-inu Uḡgin tolkeikei məmə rəhatəmah nolien təuvir min okotəniəhu nəḡhatien əlməli min rəha nətəmimi min u rəhalah nəhrunien tikə kəni tətəni rah itəmah.[‡] ¹⁶ Itəmah səniəmə slef min rəha təfəḡə tərəh min, mətəu-inu Uḡgin təmitis rəkis itəmah. Tol lanəha, otətəu=pən nolien rəha iətəmi kəti lanəha. Mətəu sotəniən məmə, “Uḡgin təmitis rəkis iəu, kəni tol lanəha, iəkəhrun nolien nati nak iətəm iəkolkeikei, nati əpnəpin in təfəḡə tərəh.” Kəpə. Itəmah slef min rəha Uḡgin, kəni tol lanəha, otətəu=pən nolien min iətəm kotəhruahru. ¹⁷ Otəfən nisaiəən iətəm təhruahru kəm nətəmimi rəfin. Otolkeikei nəfaki min, inu nətəmimi min rəha Uḡgin, kəni onəkotəḡin motisiai Uḡgin, kəni otisiai kig.

¹⁸ Itəmah slef min, onəkotəkeikei motol nəuia rəhatəmah nətəmi asoli min, kəni motəfən nisaiəən kəm lah. Nəkotol lanəha kəm lah rəfin, nətəm kəutol timətiḡ kəni motəuvir o təmah, mine nətəmi min u kəutol nolien əskasik min kəm təmah. ¹⁹ Nəmə təhro nəutol əmə nati əhruahru min əmə, mətəu rəhatəmah nətəmi asoli min kəutol tərəh e təmah kəni nəutətəu tərəh lan. Uḡgin otəni-vivi itəmah nəmə nəutos əmə

nian iəkis min əha kəutəhuva mautohmis əmə e nikitəmah mətəu-inu nəutəsəl=pən əmə o Uḡgin. ²⁰ Mətəu kəsəniən məmə itəmah nətəm nəkotəuvir nəmə nəutol nolien tərəh kəti, kəni nətəmi asoli kəutoh itəmah ohni, kəni nəsotəuiəən motəḡim. Nəlpinien u, in rəhatəmah aru əmə. Mətəu Uḡgin otəni-vivi itəmah nəmə nəutos nəhməiən mətəu-inu nəutol nati təuvir əmə, kəni məsotəḡimien. ²¹ Uḡgin təmauiən e təmah məmə nəutol nolien təuvir u, mətəu-inu Kristo təmos nəhməiən o təmah. In təmaupən məḡətun nolien əhruahru əha məmə itəmah nəkotəhtəu=pən əmə nime i nəhlkin. ²² Nauəuə Rəha Uḡgin tətəni məmə,

“In təməsolien təfəḡə tərəh kəti, kəni in təməsəniən nəḡhatien eiue min nian kəti mine.”

²³ Nian nətəmimi kəmotəḡhati rah lan, mətəu in təməsəhiən ilah. Nian in təmətəu nəhməiən e nipətin, mətəu in təməsəniən məmə in otəlpin nitai nərahien. Mətəu in təmələhu=pən natimnati rəfin e nəhlmi Uḡgin iətəm nian rəfin rəhan nakilien in təhruahru əmə. ²⁴ Nian Iesu təməhkul e nig i kəməluəu, kəni təmos nəlpinien rəha təfəḡə tərəh min rəfin rəhatah e nipətin. In təmimis məmə təfəḡə tərəh min okohmis e nəmiəḡəhiən rəhatah, kəni kitah okotəmiəḡəh məmə okotəhtəu=pən suaru rəha nəhruahruən. Təmosmiəḡəh itah e nəhməiən rəha niməḡim e nipətin. ²⁵ Aupən, itəmah nəkotəhmen e sipsip min iətəm kəmotəluəi. Mətəu rəueiu, nəmotəuhlin itəmah məhuva o iətəm Tateh Vivi Sipsip, inu iətəm Tateh Vivi nəmiəḡəhiən rəhatəmah.

3

Nolien təuvir rəha iərman mine pətan u kəmuol marit

¹ Kəni e nolien əhmen əmə rəha nisaiəən iərməniḡ, itəmah nipətan nəkotəkeikei motol nəuia rəhatəmah min nəman mətəu-inu o nati u. Nəmə ilah kəsotəhatətəiən e nəḡhatien rəha Uḡgin, kəni rəhatəmah nolien təuvir min əmə okotiuvip=pən rəhalah nətəliḡiən o Uḡgin. Nolien təuvir

2:12 Mat 5:16 2:13 Tait 3:1 ‡ 2:15 E nian rəha Pitə, nətəmimi nəuvein kəmotəməki nətəm kəutəfəki motəu=pən nəḡhatien min e lah məmə ilah kəmautol nati pisin pisin min iətəm kəmautəḡəhli e lou. 2:15 1Pitə 3:16 2:17 Rom 12:10 2:18 Efəs 6:5 2:20 1Pitə 3:14,17

2:21 Mat 16:24; Jon 13:15 2:22 Aes 53:9; Jon 8:46; 2Kor 5:21; 1Jon 3:5 2:23 Aes 53:7; 1Pitə 3:9 2:24 Aes 53:5-6; Rom 6:11 2:25 Esik 34:5-6; Mat 9:36; Jon 10:14; Hip 13:20-21 3:1 Efəs 5:22

min rəhatəmah kotəhmen, motapirəkis nəmə nəutəghati kəm lah. ² Nian ilah koteruh məmə nolien rəhatəmah in təhruahru vivi, kəni kauteruh nisaiəñ e nəmiəghəñ rəhatəmah, inu təhmen əmə məmə otiuvi=pa ilah kəhuva o Ughin. ³ Pəh malə-malə rəhatəmah in səniəmə rəha nipətiəmah, təhmen e nolien rəha nəlisian nəuanutəmi, uə nuvənien e natimnati kəmol e aien u kol tətoraip-oraip,* uə nuvənien e napən vi min. ⁴ Mətəu otol malə-malə e nikitəmah iətam nəuvirien rəhan ko təsikəñ. Malə-malə u tol lanu, in nolien əpəou əmə, mine nolien mətig nəməlinuəñ əha ikin. Nolien əha in nolien keikei kotəuvir e nəhmti Ughin. ⁵ Inu nolien rəha nipətan nəfaki min aupən nətəm kəmotələhu=pən əskasik rəhalah nətəligiəñ e Ughin. Ilah kəmotol nəuia rəhalah min nəman, kəni nolien əha, kəmautol malə-malə e nikilah, ⁶ təhmen e Serə iətam təmol nəuia Epraham, kəni mətəuin lan məmə in rəhan iətəmi asoli. Kəni itəmah nənəti Serə nəmə itəmah nautol nolien min iətam kotəhruahru, kəni məsotəginien.

⁷ Kəni itəmah nəman nətəm nəmotol marit, e nolien əha inəha rəha nisaiəñ lərmənig, nəkotəkeikei motos neinatigien o neruh vivien rəhatəmah min nipətan e nəmiəghəñ rəhatəmah mətəu-inu, ilah kəsotəsiəñ nəsanəñien təhmen e təmah. Kəni motisai ilah e rəhatəmah nolien min mətəu-inu ilah min okotos min nati təuvir u, nəmiəghəñ itulin. Otol lanəha məmə nati kati otəsəsisigien e rəhatəmah nəfakien.

Nəfaki min rəfin

⁸ Naunun nəghatien əha. Itəmah rəfin nəkotəkeikei motol nolien min u: otos nətəligiəñ kətiəh, otəsəkəhruin itəmah min, otolkeikei itəmah min, otol nikitəmah timətig o təmah min, otosiahu rəhatəmah nətəligiəñ. ⁹ Nəmə nətəmimi kautol tərəh e təmah, mətəu nəsotalpinien niti nərahien. Nəmə nətəmimi kəutəghati rah e təmah, mətəu nəsotalpinien. Mətəu otəfaki motəni=pən kəm Ughin məmə in otol təuvir kəm lah. Nəkotol lanəha mətəu-inu Ughin təmauin e təmah məmə onəkotol nolien əha, pəh onəkotos nəuvirien rəhan.

¹⁰ Nauəuə Rəha Ughin tətəni məmə,

“İətəmimi iətam tolkeikei nəmiəghəñ təuvir,

kəni molkeikei məmə otətəu təuvir nian rəfin,

in otəkeikei məsəñien nəghatien tərəh min, kəni in otəkeikei məsəñien neiuəñ.

¹¹ In otəkeikei məuhlin in, miet rəkis e nolien tərəh min,

kəni mol əmə natimnati min iətam kotəuvir.

In otəkeikei malkut pik məmə otatig ilah nətəmimi rəfin e nəməlinuəñ.

¹² In otəkeikei mol lanəha mətəu-inu lərmənig tətəh vivi nətəm kotəhruahru,

kəni matətəlig vivi e rəhalah nəfakien,

mətəu tatol tikimir ilah nətəm kautol tətəgə tərəh.”

¹³ Nəmə nəkotalkut pik o nolien natimnati min iətam kotəuvir, pəh otol nərahien kəm təmah? ¹⁴ Mətəu nəmə nipəhriəñien nautətəu nəhməñ o nolien əhruahru rəhatəmah, kəni nəutətig e nəuvirien pəhriəñ. Sotəginien e nərahien iətam nətəmimi kotəhrun nolien kəm təmah, kəni pəh nikitəmah təsəhti pikien. ¹⁵ Mətəu e nikitəmah, otisiai Kristo məmə in lərmənig. Otəhtul maru e nian rəfin o nuhalpinien nəghatien rəha iətəmimi pəh iətam tətəpuəh o təmah məmə təhro nəutələhu=pən əskasik rəhatəmah nətəligiəñ e İesu. Mətəu otəghati mətig kəm lah e nisaiəñ.

¹⁶ Kəni nian rəfin nəkotəkeikei motəhrun e nətəligiəñ rəhatəmah məmə rəhatəmah nolien in təhruahru əmə. Kəni nəmə nətəmimi kotəghati rah e nolien təuvir min rəhatəmah mətəu-inu itəmah rəha Kristo, ilah okotaulis e nəghatien tərəh min rəhalah.

¹⁷ Nian nautol nolien təuvir min, mətəu nautos nəhməñ lan, kəni nəhməñ u, in nati təuvir nəmə nəhməñ u in nətəligiəñ rəha Ughin. Mətəu nəmə nautol nolien tərəh min, in nati tərəh, nati ənapin məmə nautos nəhməñ lan. ¹⁸ Tol lanəha mətəu-inu, Kristo təmimis o tətəgə tərəh min, təmimis nian kətiəh əmə tinəhmen, ko təsimis minien nian kəti. In iətəmi in təhruahru agin, mətəu təmimis o nətəm kəsotəhruahruəñ məmə otos itəmah muvən kəm Ughin. Kəmotuhamu

* 3:3 Nati kətəuan kəmol e aien u kol tətoraip-oraip, uə iəring, uə ring, uə nəuanati katəlis nəhlmətiəñ lan. 3:3 1Tim 2:9 3:6 Jen 18:12 3:7 Efəs 5:25 3:12 Sam 34:12-16 3:14 Aes 8:12-13; Mat 5:10; 1Pitə 2:20; 4:14 3:16 1Pitə 2:12

in këni nipätin timis, mätäu Uhgîn tæmol mämæ in tæmiægäh min e nimisiæn, e næmiægähian këti ræha negäu e neai. ¹⁹ Këni e næmiægähian äha, tæmuvæn mæni pätigäm næghatiæn ræha Uhgîn kæm narmi nætäm kæmohmis u kæutatig e kaläpus,† ²⁰ ilah u kæmæutæhti næuia Uhgîn aupæn aupæn agin nian Uhgîn tæmatos ræhan nætelligiæn æfämäh mætæhtahnin ilah e nian suah u Noa tæmatuvlækin negäu. E nian äha ræha næhu asoli, Uhgîn tæmosmiægäh nætämimi eit æmä nætäm ilah kæmæutatig e negäu nian negäu tæmuvæn=pæn e næhu. ²¹ Këni næhu äha, in narmi noliæn bæptais iætäm tatosmiægäh itæmah min ræueiu. Noliæn bæptais u, nipätin sæniæmä tætafæl rækis næmit e nipæti iætämimi, mätäu in tæhmen mämæ nækotætäpuah o Uhgîn mämæ in otæfa kæm tæmah næhruniæn mämæ ræhatah tæfagæ tærah min tæmikæ. Këni næsanæniæn asoli iætäm Uhgîn tæmol Iesu Kristo tæmiægäh min e nimisiæn lan, in næsanæniæn iætäm tatosmiægäh itæmah e noliæn bæptais. ²² Këni Iesu Kristo tinuvæn rækis æpæha e negäu e neai, këni mætätig e nikali Uhgîn maru, ikin nisiaiæn tætatig ikin, mine næsanæniæn, mine næpætiæn. Këni Uhgîn tæmol mämæ nægelo min, mine nætimnati ræfin iætäm kautos næpætiæn mine næsanæniæn, ilah ræfin kæutatig ahgæl nærmæniægän ræha Iesu.

4

Suaru ræha noliæn næuia Uhgîn

¹ Tol lanæha nætimnati min äha, itæmah onækotækeikei motos nætelligiæn ræha Kristo këni mæutæhtul maru o nætæuiæn næhmæiæn e nipætätæmah, mätäu-inu in tæmätäu næhmæiæn asoli e nipätin. Nautol lanæha

mätäu-inu næmä itæmah ninotætäu tærah e nipætätæmah, nati ænpäpin nautol noliæn tæuvir min, këni tætägætun mämæ ninotæpäh noliæn ræha tæfagæ tærah. ² Tol lanæha, nian itæmah næutatig e næhue niftæni u, næsotohtæu-pæniæn suaru ræha noliæn nætimnati tærah min iætäm tætatig e ræhatæmah nætelligiæn, mätäu onækotohtæu=pæn suaru ræha noliæn næuia Uhgîn. ³ Næmotæräkin rækis nian tæpæt o nitæ-pæniæn noliæn min ræha nætämimi min u kæsotæniæn nipæhræniæn e Uhgîn. Aupæn, itæmah næmæutit ænpäpin nipätan; këni nætelligiæn ræhatæmah tæmatuvæn o nætimnati tærah min; këni næmæutäpis; këni næmæutol lafet ræha nitæuiæn nipätan; këni næmæutæmnim alikol mæutäpis mæutælmæli; këni næmæutæfaki kæm narmi nati min iætäm in noliæn tærah agin. ⁴ Nætämimi min äha kæsotæniæn nipæhræniæn e Uhgîn, nærmilæh tæmiuvig mätäu-inu itæmah næmotæpäh nitæu-pæniæn ilah mæhuvæn mætamnim e tæfagæ tærah ræhalah iætäm tæhmen e næruæh asoli iætäm tætaiu. Këni ilah kæutæni rah pik itæmah ohni.

⁵ Mätäu ilah okotækeikei motæni pätigäm nætimnati min ræfin e næmiægähian ræhalah kæm Uhgîn iætäm in tætähtul maru mämæ otakil mæni næghatiæn ræha nælpinæiæn ræha nætäm kæmohmis, mine nætäm kæutæmiægäh. ⁶ Tol lanæha, nætämimi min u nætäm kæmohmis rækis, ilah kæmotætäu nænusiæn tæuvir* mämæ nati ænpäpin kæmohmis tæhmen e nætämimi ræfin, mätäu Uhgîn tæhrun noliæn ilah okotæmiægäh min e nærmin, tæhmen lan.

⁷ Kitah kæutæhuva iuækir e nian ræha nænun nætimnati ræfin. Tol lanæha, otol ræhatæmah nætelligiæn otærmæn-ærmæn mämæ nækotæhrun næghatiæn kæm Uhgîn e

† ^{3:19} Nætämimi nætäm kotæhrun vivi Baebol, kæutæni mämæ suaru keiu o næhruniæn fes 19 u. Suaru 1: Aupæn suah u Noa tæmatæni pätigäm næghatiæn ræha Uhgîn kæm nætämimi. Nian in tæmatæni pätigäm næghatiæn tæhmen lanu, tæhmen æmä mämæ ilau Iesu kæmætuæn. Këni næghatiæn ræha Noa in tæhmen æmä e næghatiæn ræha Iesu. Mätäu nætämimi e nian äha kæmotæuhlin=pæn næmtæhlæh e næghatiæn ræhan, këni ræueiu äha ilah kæutæmæhli e kaläpus. Suaru 2: Kæmotætu-pæri Iesu e nigî kæmæluau e Fraide. Këni e Sarere, nian nipätin tæmætamæhli æhanæh e nipæg, mätäu nærmin ræhan tæmuvæn meruh nætämimi min u ilah kæutæmæhli e kaläpus u fes 19 tætäni. Këni næghati kæm lah. In tæmuvæn mämæ tæni=pæn kæm lah mämæ in tæmol win e ræhan uæk. Mätäu in tæmæsegæhanæiæn e lah mämæ okotæuhlin ræhalah nætelligiæn këni motæhatætæ lan, mätäu ilah kæmotæmkaræpæn rækis. 3:20 Jen 6-7

4:1 Rom 6:2,7 4:3 Efäs 2:2-3 4:5 Uæk 10:42 * 4:6 Næmä tæhro næghatiæn u, "Nætämimi min u nætäm kæmohmis rækis," tætäghati e nætämimi nætäm kæmotæhatætæ e Kristo, këni uærisig lan kohmis. Uæ næmä tæhro tætäghati e nætämimi nætäm kæmohmis e nian ræha Noa (eruh-to 3:19). 4:7 1Pitæ 1:13; 5:8; Rom 13:11-12

nəfakiən iətəm təsanən. ⁸Kəni nati keikei in ilis tapirəkis natimnati rəfin məmə, nəkotolkeikei itəmah min e nikitəmah rəfin mətəu-inu e nian nautol lanəha, kəni nian rəfin, nəutəhtul maru o naluian e noliən tərəh min rəhatəmah. ⁹Kəni nəkotəkeikei motit itəmah min məhuvən lahuənu min rəhatəmah məmə nəkotəuən itəmah min, kəni motəgətun ikin nətəmini okotapili ikin. Kəni məsotoliən məmə nikitəmah təsagianən ohni.

¹⁰Uhgin təməfənə nəsanənən pisin pisin min kəm təmah kətiəh kətiəh. Təuvir məmə nəkotol uək e nəsanənən min əha məutasiru e təmah min. Kəni otol uək əha e noliən rəha noluək min nətəm kəutol uək əhruahru rəha Uhgin nian rəfin. Onəkotəuəri nəuvirən rəhan e suaru pisin pisin min iətəm in tətəfənə. ¹¹Tol lanu, nəmə Uhgin təməfən kəm iətəmi kəti nəsanənən rəha nani pətigəmiən, kəni təuvir məmə in otəni pətigəm təhmen əmə məmə rəhan nəghatiən in rəha Uhgin. Nəmə Uhgin təməfən kəm iətəmi kəti nəsanənən rəha nasiruiən, kəni təuvir məmə in otasiru e nətəmini e nəsanənən iətəm Uhgin təməfən məmə, e natimnati rəfin, nətəmini okotəni-vivi Uhgin o nati iətəm İesu Kristo təmol. Pəh kitah kəutəni pətigəm rəhan nəuvirən mine nəsanənən əmə lanko matuvən naunun tikə. Əuəh.

Nəfaki min okotos nəhməiən e nipətilah

¹²İəu min nəuvein nətəm iəkolkeikei pik itəmah, iəkəhrun məmə rəueiu nərahian əskasik tatələs pikin itəmah təhmen e nigəm, kəni nautətu nəhməiən asoli lan. Mətəu təsəuvirən məmə narmitəmah otivig pik o nərahian min əha. Nərahian min əha kəutəhuva o nətəmini tepət, səniəmə itəmah əmə. ¹³Mətəu təuvir məmə nikitəmah otətagiən əmə mətəu-inu nəutətu nəhməiən təhmen=pən əmə e Kristo. Kəni nəmə nautol lanəha, kəni nikitəmah otəgiən pik agin nian in otol əpu rəhan nəhəgəhəgiən asoli rəha nəuvirən mine nəsanənən rəhan. ¹⁴Nəmə nətəmini kəutəni rah itəmah o nərgi Kristo, kəni onəkotəti e nəuvirən pəhriən, mətəu-inu nian kəutəni rah itəmah o Kristo, inu tətagətun məmə Narmin Rəha Uhgin iətəm təsanən məhəgəhəg mətəti e təmah.

¹⁵Tərəh məmə itəmah kəti otol noliən rəha nohamuiən itəmi, uə nakləhiən, uə natgəhiən lou, uə təfəgə tərəh əkəku kəti təhmen e nəghati pikien. Nəmə in tatos nalpinian mətətu nəhməiən ohni, kəni təhruahru əmə. ¹⁶Mətəu nəmə itəmah nautos nəhməiən mətəu-inu itəmah Kristin min, sotaulisən ohni, mətəu nəkotəkeikei motəni-vivi Uhgin məmə nautos nərgin u Kristin. ¹⁷Tol lanəha mətəu-inu nian rəha nakiliən nətəmini rəha Uhgin tinətuəuin. ! Kəni nəmə nakiliən əha tinətuəuin e nətəmini rəha Uhgin, kəni okəmanəhro e nətəmini min u kəutəti nanusiən təuvir rəha Uhgin! ¹⁸Nəuəuə Rəha Uhgin tətəni məmə,

“Nəmə in tiəkis o nətəm kotəhruahru məmə Uhgin otosmiəgəh ilah, kəni otiekis pik o nətəmini kotəruu Uhgin mautol təfəgə tərəh məmə in otosmiəgəh ilah.”

¹⁹Kəni tol lanəha, nətəmini nətəm kəutətu nəhməiən mətəu-inu in nətəligiən rəha Uhgin, təuvir məmə ilah okotələhu=pən nəmiəgəhiən rəhalah e nəhlmi Uhgin iətəm təmol neai min niftəni mine natimnati rəfin, kəni nian rəfin in tatol rəhan nəghatiən. Kəni təuvir məmə ilah okəutəkeikei mautəhtəu=pən min əmə suaru rəha noliən təuvir.

5

Nəghatiən tatuvən kəm eldə min mine nətəm aluə

¹Kəni rəueiu, iəkolkeikei məmə iəkəghati nəuvetin kəm təmah eldə min rəha niməfaki. İəu eldə kəti iəkəhmen e təmah, kəni iəu əhruahru iəmeruh nəhməiən rəha Kristo, kəni Uhgin otəfa kəm təh rəhan nəuvetin nəhəgəhəgiən asoli rəha nepətiən mine nəsanənən rəhan, iətəm in otol əpu. ²Inu rəhak nəghatiən kəm təmah məmə, otol uək rəha nəh vivien nətəmini rəha Uhgin nətəm kəutəti e nəhlmitəmah, təhmen e iətəmi rəha sipsip iətəm tətəh vivi rəhan sipsip min. Kəni otol e nikin agiən mətəu-inu nəkotolkeikei məmə nəkotol. Inu nətəligiən iətəm Uhgin tolkeikei. Mətəu təsəuvirən məmə nəkotol nikitəmah təsagianən məmə nəkotol. Kəni sotoliən mətəu-inu nikitəmah təhti məmə onəkotos pik mənə lan. Mətəu otol

əmə mətəu-inu nikitəmah tətəgiən məmə onəkotasiru. ³ Kəni təsəuvirien məmə itəmah nəkəhuva motəhmen e iətəmi asoli iətəm tatol təkaskik kəm rəhan noluək min, mətəu itəmah onəkotol nolian iətəm in təhruahru məuvir məmə iəfaki min kotəhruon neruhien kəni motohtəu=pən nolian rəhatəmah. ⁴ Iətəmi asoli rəha nətəmi kəutəsəl vivi o sipsip min otiet pətigəm=pa min, kəni e nian əha, in otəfinə nətəuian təuvir rəha nisiaien kəm təmah iətəm ko rəhan nəuvirien təsikəien.

⁵ Kəni e nolian kətiəh əm, itəmah nətəm aluə, otisiai motol nəuia eldə min rəha niməfaki. Kəni itəmah rəfin agin onəkotosiahu rəhatəmah nətəligiən teiuiu mautisiai itəmah min rəfin. Otol lanəha mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,

“Uhgın təsəgiənien e nətəm kəutəfəri mə-tahtipəsig e lah,

mətəu tətəfən rəhan nəuvirien kəm nətəm kautosiahu aru ilah.”

⁶ Kəni tol lanəha, otosiahu aru itəmah motatig ahgəl nəhlmi Uhgın əsanən, məmə in otəfəri itəmah e nian əhruahru rəhan.

⁷ Kəni otos rəfin natimnati min nəutətəlig lan məhuva motələhu=pən kəm Uhgın mətəu-inu, in tolkeikei itəmah mateh vivi itəmah.

⁸ Otair mauteh vivi mətəu-inu rəhatəmah tikimir Setən in təhmen=pən e laion kəti iətəm tətəiu oneuən kəni nikin tətərkərik mətəsəl e iətəmini məmə otun. ⁹ Otəhtul əskasik e nəhatətəien rəhatəmah nian Setən tətəuə o təmah, mətəu-inu itəmah nəfaki min nəuvein əpəha ikin min rəfin e nəhue niftəni, kautos əmə nəhməien əhmen əmə.

¹⁰ Mətəu uərisig lan nəmotətəu rəkis nəhməien e nian əkuəkir əmə, kəni Uhgın otol nəkotətəu təuvir min e rəhatəmah nəmiəgəhien, kəni mol nəkotəsənən e rəhatəmah nəhatətəien, motəhtul əskasik, kəni nati kəti otəsiuvi rəkisien itəmah. Nəuvirien min rəfin tatsipən

əmə o Uhgın, kəni in təmauin e təmah nəkəhuva e Kristo məmə nəkəhuvən e nəhəgəhəgiən asoli rəha nəuvirien rəhan, mine rəhan nəsanəien iətəm tətətig itulin.

¹¹ Pəh kotəni pətigəm nəsanəien rəha narmənigiən rəhan, tatuvən əmə lanko naunun tikə. Əuəh.

Naunun nəghatien

¹² Sailəs* itimlau min, təmasiru e nauəuə u, kəni iateh məmə in piak təuvir kəti, kəni rəhak nipəhriənien tətətig lan. Iətəti nauəuə əkuəkir u kəm təmah məmə iəkəfəri rəhatəmah nətəligiən, kəni iatəni pətigəm məmə natimnati iətəm iəmətəi rəkis, kəutəghati e nəuvirien pəhriən rəha Uhgın. Otəhtul əskasik lan. ¹³ Piatəmah min mine nəuvinitəmah min e niməfaki u ikinu Rom kəutəni təuvir kəm təmah.[†] Uhgın təmitəpin itəmah min ilah. Kəni nətik u Mak, in min tətəni təuvir kəm təmah. ¹⁴ Otəni təuvir kəm təmah min təhmen məmə itəmah kətiəh əmə e Kristo.

Pəh Uhgın otəfinə rəhan nəməlinuən kəm təmah rəfin u nətəmini rəha Kristo.

5:3 2Kor 1:24; Fil 3:17; Tait 2:7 5:5 Prov 3:34; Efəs 5:21; Jem 4:6 5:6 Mat 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10 5:7 Mat 6:25-30 5:8 1Təs 5:6 5:9 Efəs 6:10-18; Jem 4:7 5:9 Efəs 6:11-13; Jem 4:7

* 5:12 Nəghatien Kris tətəni nərgin u məmə, “Silfanus” iətəm in nərgin əkuəkir u “Sailəs.” 5:12 uək 12:2,25; 13:13; 15:22,30 † 5:13 Nəghatien Kris əhruahru tətəni məmə, “Pətan iətəm tətətig Papilon,” mətəu nipətin məmə “niməfaki əpəha Rom.” E nian rəha Oltestimin, Papilon in taun asoli kəti iətəm nepətiən mine nəsanəien rəfin rəha nəhue niftəni tətətig lan, kəni nətəmini ikin kautol tikimir kəm nətəmini min rəha Uhgın. Kəni təhmen=pən əmə e nian rəha Pitə, Rom tətərmənig e lahuənu min rəfin mətəməki e nətəm kəutəfaki kəm Uhgın. 5:13 uək 12:2; 2Tim 4:11

2 Pitə

Nauəuə iətam tatol keiu lan iətam Pitə
təmətei

Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u 2 Pitə

? Pəh təmətei nauəuə u? Pitə təmətei
nauəuə u.

? Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei
tatuvən kəm nətəmimi rəha niməfaki ikin
min rəfin.

? Natigian təhro lanu nian təmətei?
Pitə təhrun məmə otəsuvəhian timis, kəni
molkeikei məmə otəfən rəhan naunun
nəghatien kəm niməfaki.

? Təmətei nauəuə u o nak? Tolkeikei
məmə otəhgi-pəri kəni məgətun nətəmimi
rəha niməfaki məmə nəgətun eiua min
okəhuva e nəlugin e lah. Mətəu niməfaki
otəkeikei matahtul əskasik mətitəu=pən
əmə nəgətunian iətam təhruahru. Kəni
molkeikei məmə nəhatətəian rəhalah e Iesu
otəkeikei muva məskasik, kəni nəhrunian
rəhalah e Iesu otəkeikei mevia.

*Pitə təməni təuvir kəm lah
(Jut 4-13)*

¹ İəu Saimon Pitə, iəu slef mine aposil
rəha Iesu Kristo. İətəni təuvir kəm təmah
nətam nəmotos nəhatətəian iətam in təuvir
təhmen e rəhatimah. Nəmotos nəhatətəian
əha e suaru rəha Iesu Kristo iətam təhru-
ahru. In rəhatah Ughin mine İosmiəgəh.

² Pəh Ughin otəfinə rəhan nəuvirien
mine nəməlinuian tapirəkis agin kəm
təmah nian rəhatəmah nəhrunian rəha
Ughin mine Iesu rəhatah İərmənig tətəviə
matepət.

Ughin təmauin e lah məmə rəhan min
nətəmimi

³ E nəsanənian rəha Ughin, təməfa kəm
tah natimnati rəfin iətam okotəkeikei
motos məmə kitah kautos nəmiəgəhian,
kəni məmə kəutaliuak e suaru əhruahru
iətam Ughin tolkeikei. Tətəfa e nəhrunian
rəhatah ohni. In təmauin e tah e rəhan
aru əmə nəsanənian mine nəuvirien.
⁴ Kəni e nəsanənian mine nəuvirien rəhan,
in təməfa rəhan nəniəskasikien min
iətam iahgin kəni məuvir pik. Təməfa
lanəha məmə e nəniəskasikien min əha,
nəkotəhrun nuvaian motol kətəh e noliən
rəha Ughin, kəni motagin rəkis e nərahien

rəha nəhue niftəni iətam təmsipən e
nolkeikeian tərəh min e niki nətəmimi.

⁵ Kəni tol lanəha, nəkotəkeikei motalkut
pik məmə noliən rəhatəmah otuva məuvir
agin. Rəhatəmah nəhatətəian əha ikin,
kəni nəkotəkeikei motol min noliən min
u: otol təuvir kəm nətəmimi, kəni otos
nəhrunian,⁶ oteh vivi rəhatəmah nətəligian
min, kəni otəhtul əskasik e Ughin nian
nərahien tətuva, kəni otəfən rəhatəmah
nəmiəgəhian rəfin kəm Ughin kəni motol
nəuian,⁷ kəni otolkeikei nəfaki min, kəni
otolkeikei nətəmimi rəfin. ⁸ Təuvir məmə
nəkotol noliən min əha, mətəu-inu nian
nautol mautol mautol ilah, kəni rəhatəmah
nəhrunian e rəhatah İərmənig Iesu Kristo
otəuə e nəuan tepət min e nəmiəgəhian
rəhatəmah. ⁹ Mətəu nəmə iətəmimi kəti
təsoliən natimnati min əha, kəni in təmalu
məmə Ughin təməfəl rəkis noliən tərəh
min rəhan aupən, kəni tətəgətun məmə in
təhmen e iətəmi kəti iətam in taruru nəsal-
pənian iəsu, uə nəmə təhro nəhmtin təpis.

¹⁰ Tol lanəha piak min mine nəuvinik
min, nəkotəkeikei motalkut əskasik məmə
nəkotol noliən min əha, kəni ilah okotəgə-
tun məmə nipiəhrənian, Ughin təmitəpin
itəmah, kəni mauin e təmah məmə rəhan
nətəmimi. Mətəu-inu nəmə nəkotol natim-
nati min əha, kəni ko nəsotəməian nian
kəti, ¹¹ kəni Ughin nikin otagian məmə
oterəh e dəə o təmah məmə nəkotəhrun
nuvənian ikin iətam Iesu Kristo, rəhatah
İərmənig mine İosmiəgəh, in otərmənig
itulin ikin.

¹² Tol lanəha, nian rəfin iəkəkeikei
mətəni=pinə natimnati min u kəm təmah
məmə nikitəmah otəhti min, nati əpnəpin
nəkotəhrun ilah, kəni motəhtul tiəkis
e nipiəhrənian iətam nəmotos rəkis.
¹³ E nian iətəmiəgəh əhanəh e nəhue
niftəni u, nikik təhti məmə təhruahru
məmə iəkəni pətigəm min natimnati
min əha məmə nikitəmah otəhti min,
¹⁴ mətəu-inu iəkəhrun məmə otəsuvəhian
iəkimis, təhmen məmə rəhatah İərmənig
Iesu Kristo təmol əpu əhruahru kəm
iəu. ¹⁵ Kəni iəkəkeikei malkut pik rəueiu
məmə onəsotaluian natimnati min u nian
oiəkimis rəkis.

¹⁶ Nian iəmotəni pətigəm kəm təmah
məmə Iesu Kristo otuva min e nəsanənian,
iəməsənian namsu min iətam iətəmi kəti

təmol e rəhan əmə nətəligiən, mətəu itimah hal iəmleruh əhruahru e nəhmtitimahal məmə rəhan nəsanəniən min nəhagəhagiən in ilis agin. ¹⁷⁻¹⁸ Itimah Iesu əpəha ilis e nitəuat rəha Ughin nian Ughin Tatə təməfən nisiaiən kəm in, kəni mol in nəhagəhagiən tasia miet e nipətin, kəni təmətəu nəuia Ughin u Nəhagəhagiən Asoli təməni kəm in məmə, “Inu nətik iətəm iəkolkeikei, nikik tagiən pik ohni.” Itimah min iəmhletəu nəuiən əha təmsipən e negəu e neai.

¹⁹ Natimnati min əha təmol itimah iəkotəhrun vivi məmə nəghatiən rəha iəni min aupən in nipəhriənən. Nəghatiən əha təhmen e lait kəti tətasiə e napinəpuən. Kəni təuvir məmə itamah min onəkotətəu vivi nəghatiən əha mətəuarus-pən Iesu Kristo otuva min. Kəni Iesu Kristo təhmen e fətukai iətəm tətəri, kəni nian rəhan otuva min lan, təhmen e nəhagəhagiən rəha nianən. Kəni nəhagəhagiən rəhan otasiə e nikitəmah məgətun vivi Ughin kəm təmah. ²⁰ Kəni nati asoli e natimnati min u, nəkotəkeikei mətəhrun məmə nəghatiən rəha iəni min e Nauəuə Rəha Ughin, səniəmə nətəligiən mine nəghatiən əmə rəhalah,* ²¹ mətəu-inu nəghatiən rəha iəni min təsisipənən e nətəligiən rəha nətəmimi əmə, mətəu nətəmimi kəmotəni pətigəm nəghatiən iətəm təmsipən e Ughin nian Narmin Rəhan təmek nikilah masiru e lah o nəghatiən.

2

Nəgətun eiua min

¹ Mətəu iəni eiua min əha ikin e niki nətəm Isrel aupən, kəni e noliən kətiəh əmə, nəgətun eiua min okəhuva min e nikitəmah. E noliən oneuən, okotəni pətigəm nəgətunian eiua min iətəm otərəkin rəhatəmah nəhatətəiən, kəni tapirəkis nati u, ilah okotəuhlin nəmtahləh e rəhalah iətəmi asoli, nati əpnəpən in təmos nəhmti lah. Kəni otəsuvəhiən, Ughin otərəkin ilah e nalpinian iətəm ilah aru əmə kəutiuv=pa. ² Kəni nətəmimi tēpət okotohtəu=pən noliən tərəh min rəhalah iətəm tol naulisən. Kəni tol

lanəha, nətəmimi tēpət okotəni rah suaru rəha nipəhriənən. ³ Kəni mətəu-inu ilah kətolkeikei pik məni, kəni okotos rəhatəmah natimnati e noliən ekəu-ekəu e nəuanagei min iətəm kəmotəpən əmə e nətəligiən aru əmə rəhalah. Nuvəh agin, Ughin təməni pətigəm nalpinian rəhalah, kəni otəsuvəhiən in otərəkin ilah.

⁴ İtəmah nəkotəhrun məmə in otol nalpinian əha mətəu-inu nəmoteruh noliən rəhan aupən. Nian nagelo min kəmotol təfəgə, Ughin təsaskəlim əməiən rəhalah nalpinian, mətəu təmərəki=pən e lah e nipəg asoli teiuiə agin, ima nətəm kotərəh, kəni təməlis ilah e sen, kəni kəutətig e napinəpuən mətəuarus=pa in otələhu nəghatiən o nalpinian rəhalah. ⁵ Kəni Ughin təməsaskəlim əməiən nalpinian rəha nətəmimi aupən nətəm kəməutəhti nəuiən e nian rəha Noa, mətəu təmohamu ilah e naruəh asoli iətəm təmaui. Mətəu Noa təmətəni pətigəm nəghatiən rəha noliən iətəm təhruahru e nəhmti Ughin, kəni Ughin təmosmiəgəh in, mine rəhan nətəmimi səpin. ⁶ Kəni Ughin təmol nalpinian o nərahian rəha nətəm Sotəm mine Kəmorə, kəni təmuvən taun mil əha e nigəm, kuol nəhmtəhu e lau. Inu tətəgətun nati nak iətəm otol kəm nətəmimi min u nətəm kəutəhti nəuiən. ⁷ Mətəu in təmosmiəgəh iətəmi u Lot. In iətəmi əhruahru e nəhmti Ughin, kəni nikiən tətəhmə o noliən tərəh min iətəm tol naulisən rəha nətəmi min əha ikin əha u kəməutəhti nəuia Ughin. ⁸ Kəni in təmətətig ilah min ilah, kəni nian rəfin in təmeruh noliən tərəh min rəhalah, kəni mətəu nəghatiən tərəh min rəhalah, kəni nian rəfin əmə, nikiən iətəm təhruahru əmə, təmahmə pik o noliən tərəh min rəhalah.

⁹ Natimnati min əha tətəgətun məmə İərmənig Ughin təhrun nosmiəgəhiən nətəmimi nətəm kotəhatətə lan, kəni təhrun nəmki rəkisən ilah e nərahian iətəm kəutətig lan. Mətəu nətəmimi nətəm kəsotəhruahruən, Ughin təhrun naskəlimiən mol nalpinian kəm lah rəueiu muvən mətəuarus nian in otələhu nəghatiən o nalpinian rəha nətəmimi.

*

1:17-18 Mat 17:5; Mak 9:7; Luk 9:35 1:19 Nəh 22:19

Kris e 1:20 tol lanu: “Kəni nati asoli e natimnati min u, nəkotəkeikei mətəhrun məmə iətəmi kəti tika məmə, in pisin əmə otəni nipəti nəghatiən rəha iəni min iətəm kəmətei e Nauəuə Rəha Ughin,” 1:21 2Tim 3:16; 1Pitə 1:11-12 2:1 Mat 24:11; Jut 4 2:4 Jut 6 2:5 Jen 6-8;

2Pitə 3:6 2:6 Jen 19:24; Jut 7 2:7 Jen 19:1-16

¹⁰ Uhgin otol nalpinian kəm nətəm kotərah rəfin, mətəu in otol nalpinian asoli kəm nətəmini nətəm kəutol natimnati rəha naulisian iətəm nipətilah tolkeikei məmə okotol, kəni natimnati u kəutol ilah tamikmik, kəni nətəmini min əha kəsotolkeikeian məmə iətəmini kəti uə Uhgin otarmənig e lah.

Nəgəton eiua min əha kəutəfəri məsotəginian nati kəti, kəni məsotəginian nani rahian natimnati e negəu e neai iətəm kəutəmiəgəh u ilah ilis pik. ¹¹ Nati ənapin nagelo min u ilah kotəsanən kəni nahgilah tepət tapirəkis nətəmini min əha, mətəu nagelo min kəməsotəhian nəgəton eiua min əha,* məsotətu-pəniən nəghatien kəti e lah e nəhmti lərmənig Uhgin. ¹² Mətəu nəgəton eiua min əha kəutəni rah natimnati min iətəm ilah kəsotəhrunian. Ilah kotəhmen e nati arpin min, iətəm rəhalah nətəligian tikə, mətəu kəutol əmə nati iətəm nipətilah tolkeikei. Nati arpin min əha kəmotair məmə nətəmini okotai u lah motohamu ilah. Kəni Uhgin otərakın min nətəm kotərah min əha təhmen e nətəmini motarpin kəni motohamu nati rarpin min əha. ¹³ Uhgin otəəou ilah e nərahian mətəu-inu ilah kəmotol nərahian kəm nətəmini.

Kəni nəgəton eiua min əha, nikilah tagien məmə okotəuən mine motənmim pik, səniəmə lapin əmə mətəu e nərauiə. Ilah kotəhmen e napinian e napən, uə kotəhmen e nıməgim iətəm tatol aulis itəmah, mautərakın nərgi nıməfaki. Kəhuva motəuən itəmah min ilah, mətəu kəuteiua e təmah, mautol noliən tərəh. ¹⁴ Nian rəfin rəhalah nətəligian tatuvən o nakləhian e nipətan u rəhalah nətəligian timətig əmə. Kəni nian rəfin kəutol təfəgə tərəh məsotəpəhian. Kəutiuvı kalın rəkis nətəmini nətəm rəhalah nətəligian təsəkasikian kəutəhuven o noliən tərəh. Ilah kəutəgəton aru ilah e noliən rəha nəvərsian. Uhgin təməni rəkis nalpinian rəhalah. ¹⁵ Ilah kəmotəpəh suaru iətəm təhruahru, kəni motəkəu motohtəu=pən suaru rəha Paləm nati Peor, iətəm təmolkeikei pik nosian mənı e noliən

tərah. ¹⁶ Mətəu togki kəti təmahı o rəhan noliən tərəh min. Kitah kotəhrun məmə togki min kəsotəghatien, mətəu Uhgin təmol togki rəha Paləm təghati e niki iətəmini məmə otəniəhu noliən ekəu-ekəu rəha iəni u.

¹⁷ Nəgəton eiua min əha kotəhmen e nəhmti nəhu iətəm təmamir, uə kotəhmen e nəpuə iətəm nımətagi asoli təməmki rəkis kəni nuhuən tikə lan, mətəu-inu nəgətonian rəhalah kotərah. Uhgin təmələhu kalın napinəpuən asoli məmə okotatig lan.

¹⁸ Ilah kəutəgət əfəri e nəghatien iətəm nipətin tikə. Kəutəghati e nəghatien min rəha noliən min iətəm nipəti nətəmini kətolkeikei, kəni mautiuvı=pa nətəmini kəhuva e nərahian iətəm kəməhiet vi əmə lan. ¹⁹ Kəutəni əskasik məmə nətəmini kotəhrun nıtəu-pəniən natimnati iətəm ilah kətolkeikei, lou kəti tikə lan. Mətəu ilah aru slef min rəha nolkeikeian tərəh min rəhalah, mətəu-inu iətəmi kəti in slef rəha nati nak iətəm tətarmənig lan.

²⁰ Mətəu nəmə kotəgim rəkis e nərahian rəha nəhue niftəni nian kotəhrun lərmənig mine losmiəgəh rəhatah İesu Kristo, kəni uərisig lan kohtəlig e noliən rəha təfəgə tərəh, məhuva slef rəhan, ilah kotatig e nərahian iətəm in tərəh tapirəkis in əupən.

²¹ Nəmə ilah kəmotəruru əgin suaru rəha nol-əhruahruian, kəsi, in nati tərəh nəu-vetin o lah. Mətəu tərəh pik əgin o lah nəmə ilah kintəhrun suaru əha rəha nol-əhruahruian, kəni uərisig lan kotəuhlin nəmtəhlah e nəghatien rəha Uhgin iətəm təməfən kəm lah. ²² Noliən rəhalah kotəhmen e nəghatien əuhlin mil u keiu, “Kuri kəti təmitəlig muvən maton nati iətəm in təmeuə rəkis lan,” mine “Pikəh iətəm təmaig, kəni mitəlig min muvən mətaig e nəmit.”

3

Nian rəha lərmənig

¹ Rəhk-ialı min, inu rəhak nauəuə iətəm tatol keiu lan tatuvnə o təmah. İəməti ilau pəti məmə nikitəmah otəti min natimnati min əha, kəni məmə okuəhgi-pəri itəmah muol nətəligian rəhatəmah təhruahru. ² İəkolkeikei məmə onəkotətəlig min

2:10 Jut 7-8,16

*

^{2:11} Suaru kəti min o nəuhlinian fes u təhmen inu: Nati ənapin nagelo min u ilah kotəsanən kəni nahgilah tepət tapirəkis nətəmini min əha, mətəu nagelo min kəməsotəhian natimnati ilis pik əha.

^{2:11} Jut 9

^{2:12} Jut 10

^{2:15} Nam 22:7; Jut 11; Nəh 2:14

^{2:16} Nam 22:28-35

^{2:17} Jut 12-13

^{2:20} Mat 12:45

^{2:21} Luk 12:47-48

^{2:22} Prov 26:11

e nəghatıən min iətəm iəni min rəha Ughin kəmotəni aupən, mine nəghatıən rəha lərmənig losmiəgəh rəhatah iətəm rəhatəmah aposil min kəmotəni pətigəm kəm təmah.

³ Nati kəti iətəm nəkotaupən mətəhrun məmə, e nian Naunun Nian tətuvə iuəkır, nətəmini nəuvein okəhuva nətəm kəutətəu=pən əmə nati nıpətıləh tolkeikei məmə okotol, kəni ilah okotagət əfəri motəni rah nəghatıən rəha Ughin. ⁴ Okotəni məmə, “? Təhro? ? Təməni-əskasik rəkis məmə otuvə min, mətəu in iə? E nian iətəm tipitəh min kəmoħmis mətəuərus=pa u rəueiu, natimnati rəfin təsol pisinian kəti tatol əmə lanko. Kəni aupən aupən agin, nian Ughin təmol niftəni mətəuərus=pa rəueiu, natimnati rəfin kəutol əmə nati kətiəh.” ⁵ Kəutəni lanəha, mətəu ilah kəsotolkeikein məmə okotətəlig e nıpəhrıənıən u məmə Ughin təməghati, kəni təmol neai mine niftəni e nəghatıən rəhan. Kəni mol niftəni tiet e nəlugi nəhu, kəni mos nəhu mol ikin min rəfin e nəhue niftəni. ⁶ Kəni təmatig mos min nəhu əha maııtarmin mərəkin niftəni aupən ikin lan. ⁷ Kəni nəghatıən əha rəha Ughin tətəskəlım neai min niftəni kətuatig rəueiu, kəni ilau okuatig mətəuərus=pa nian in otuvan ilau e nıgəm e nian rəha nakilıən mine nalpinian rəha nətəm kəutəhti nəuia Ughin.

⁸ Mətəu iəu min nəuvein, sotaluıən e nati kətiəh u məmə, e nətəligıən rəha lərmənig Ughin, nian kətiəh in təhmen e nu uan-tausin, kəni nu uan-tausin in təhmen e nian kətiəh. ⁹ Nətəmini nəuvein, nıkiləh təhti məmə Ughin təpəou o nol uəhaiən nəniəskasikıən min rəhan, mətəu səniəmə tol lanəha. Rəhan nətəligıən təfəməh o təmah, kəni nıkin təsagıənıən məmə in otəkeikei mol nalpinian kəm nətəmini, mətəu tolkeikei məmə nətəmini rəfin okotəuhlin nəmtəhləh e nolıən tərəh min rəhaləh mohtəlig=pən ohni.

¹⁰ Mətəu Nian Rəha lərmənig otuvə təhmen e iətəmini təmuva məmə otəkləh, otuvə e nian iətəmi təruru. E nian əha, kotətəu nərkərikıən asoli, kəni neai otikə. Kəni nıgəm otus nəhue niftəni mine natimnati min rəfin kəutətig lan, kohkə agin.

¹¹ Kəni mətəu-inu Ughin otərəkin

rəfin agin natimnati min əha e nolıən əha, itəmah nəkotəkeikei motətəlig e nolıən rəha nəmiəgəhiən rəhatəmah. Nəkotəkeikei motohtəu=pən suaru iətəm nəmiəgəhiən rəhatəmah otəhruahru e nəhmti Ughin motasim. ¹² Nikitəmah otəkeikei magıən o nian əha iətəm tətuvə, kəni motol natimnati iətəm okotol nian əha otuvə uəhai əmə. E nian əha, nıgəm otus mərəkin neai, kəni nəpiəpeıən otol mıtıgar, mine məuig, mine məhau min okotaiəh mohkə. ¹³ Mətəu Ughin təməniəkis məmə otol neai vi mine niftəni vi, ikin rəha nətəmini nətəm kotəhruahru e nəhmtin. Kəni kəutəhtəhnin nati əha o nəniəskasikıən əha.

¹⁴ Tol lanəha, iəu min nəuvein. Kəni mətəu-inu nəkəutəhtəhnin nian əha iətəm tətuvə, otəlkut əskasik o nati miləhal u məmə, aupən Ughin otəsehiən napinıən kəti e nəmiəgəhiən rəhatəmah, kəni uərisig məmə təfəgə tərəh kəti tikə lan, kəni naunun nəkotatig e nəməlinuıən itəmah min. ¹⁵ Nəkotəkeikei motos e rəhatəmah nətəligıən nati u məmə, nolıən rəha nətəligıən əfəməh rəha lərmənig o tah, tatol məmə in otosmiəgəh nətəmini nəuvein min. Inu təhmen e nəghatıən iətəm piatah təuıir Pol təmətei kəm təmah e neinatigıən iətəm Ughin təməfən kəm in. ¹⁶ Tətəghati e natimnati min əha e nauəuə min rəfin rəhan. E nauəuə min əha, natimnati nəuvein əha ikin iətəm tiəkis məmə okotəhrun. Kəni nətəmi kotenəu-enəu məsotəhrunian nati, kəni rəhaləh nətəligıən tətəliuək-alıuək, ilah kəutəuhlin nəghatıən min rəha Pol, e nolıən kətiəh əmə iətəm kəutəuhlin nəghatıən rəha nauəuə nəuvein min rəha Ughin. Kəni Ughin otərəkin ilah ohni.

Naunun nəghatıən

¹⁷ Kəni tol lanəha, iəu min nəuvein. Mətəu-inu nəkotəhrun rəkis nati u, otair məmə nəghatıən alməli rəha nətəmini nətəm kəutəhti nəuia Ughin, okəsotiııvı rəkisıən itəmah e ikin rəhatəmah nəhatətəıən təskasik ikin, kəni nəkotəmei e rəhatəmah nəhatətəıən. ¹⁸ Mətəu otol rəhatəmah nəhatətəıən teııə məskasik e nəhrunıən rəha lərmənig mine losmiəgəh rəhatah İesu Kristo, kəni teııə min e

nəuviriən iətəm təməfinə kəm təmah. !Pəh
kotəni-vivi in nian rəfin, rəueiu tatuvən
matuvən əmə lanko naunun tikə! Əuəh.

1 Jon

Nauəuə iətam Jon təmaupən mətei

Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u 1 Jon

? Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Jon təmətei nauəuə u. In pia Jemis, kəni ilau nəti Səpəti mil. In kəti rəha nətəmi tueləf rəha Iesu. Kəni in iətəmi u iətam Iesu tolkeikei pik. In təmətei nauəuə min u: Nanusiən Təuvir iətam Jon Təmətei, 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Nol Əpuian.

? Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei nauəuə u tatuvən kəm nətəmini rəha niməfaki min ikin min rəfin. In tolkeikei məmə nətəmini ikin kətiəh kətiəh okotafin, kəni motahli=pən nauəuə u tatuvən e niməfaki min ikin pisin pisin min.

? Natigien təhro lanu nian təmətei? Nətəmini nəuvein kotəni məmə Iesu Kristo səniəmə in Nəti Uhgın pəhriən iətam təmuva iətəmini pəhriən kəti. Kəutəni məmə narmin rəha Kristo təmuva e nipəti suah kəha Iesu nian Jon Bəptais təmol bəptais lan. Kəni narmin rəha Kristo tiet e nipəti Iesu, uərisig timis e nigə kəməluu. Mətəu nəgətunien əha in neiuəien. Kəni mautəgətun məmə nolien tərəh in tikə. İlah nəuvein kotəni məmə təuvir əmə məmə nətəmini okotol əpnəpin əmə nolien tərəh mətəu-inu e rəhalah nəgətunien, nipəti iətəmini in nati əpnəpin əmə. Nərgi nəgətunien min əha, kətəni məmə “Nostisisim.”

? Təmətei nauəuə u o nak? Təmətei nauəuə u məmə otəgətun min nəghatien iətam təhruahru, kəni məmə otəni pətigəm neiuə minien rəha nəgətun eiua min. Kəni təməgətun məmə nolkeikeien in nati asoli. Kəni molkeikei məmə otasiru, kəni mol nəhatəien rəha nəfaki min tuva məskasik kəni motəhrun vivi məmə Uhgın

təmosmiəgəh pəhriən ilah, kəni ilah mautəos nəmiəgəhien itulin.

Nəghatien Miəgəh

¹ Nəghatien iətam in Nəukəti Nəmiəgəhien* təmaupən matig e nətuəuinien nian,[†] inu, itimah[‡] iəmotətəu kəni moteruh e nəhmtitimah əhruahru.[§] İəmotəh, kəni motek e nəhlmətimah əhruahru.* Inu u, in Nəghatien iətam in Nəukəti Nəmiəgəhien iətam iəutəghati lan, məutəni pətigəm. ² Nəukəti Nəmiəgəhien əha təmietigəm=pa;[†] iəmoteruh kəni mautəhtul pətigəm o nəni pətigəmiən.[‡] Kəni məutəni=pinə kəm təmah məmə in nəmiəgəhien itulin, in təmətatig ilau Tatə Uhgın kəni təmiet=pa o timah.[§] ³ İəutəni pətigəm kəm təmah natimnati min iətam iəmotəh kəni motətəu rəkis, məmə itəmah min onəkəhuva motol kətiəh kitah min itəmah. Okəhuva kətiəh kitah Tatə Uhgın mine Nətin, Iesu Kristo.* ⁴ İəutəni natimnati min u məmə otol nəgəniən e nikitimah təri məriəuəh.

Okotaliəuk e nəhəgəhəgəhien

⁵ Nəghatien u inu, itimah iəmotətəu ohni kəni iəutəni=pinə kəm təmah, məmə Uhgın in nəhəgəhəgəhien,[†] kəni napinəpuian tikə aɡin lan. ⁶ Nəmə kitah kotəni məmə kinautol kətiəh kitah min, mətəu kitah kəutəliəuk əhanəh e napinəpuian;[‡] kəni kitah kəuteiua, kəni məsətatigien e nipəhriənien.[§] ⁷ Mətəu in tətatig e nəhəgəhəgəhien, kəni nəmə kotaliəuk e nəhəgəhəgəhien təhmen lan,* kəni kitah kəutol kətiəh kitah min, kəni nira Nətin, Iesu, tətaruətuəh e tah o nolien tərəh min rəfin.^{†‡}

* 1:1 Jon 14:6 † 1:1 Jon 1:1,3 ‡ 1:1 Nauəuə u, Aposil Jon in təmətei. Nati əpnəpin məmə in tətəni pik “itimah,” mətəu Jon pisin əmə təmətei. Nian təmətei nəghatien u “itimah,” nian nəuvein tətəghati aru əmə lan, kəni nian nəuvein tətəghati aru lan mine aposil min nəuvein. § 1:1 Luk 24:48; Jon 1:14; 19:35; 2Pitə 1:16; 1Jon 4:14 * 1:1 Jon 20:27 † 1:2 Jon 1:1-4; 11:25; 14:6 ‡ 1:2 Jon 15:27 § 1:2 Jon 1:1-4 * 1:3 1Kor 1:9 † 1:5 1Tim 6:16 ‡ 1:6 Jon 3:19-21; 8:12; Efəs 5:8; 1Jon 2:11 § 1:6 1Jon 2:4; 4:20 * 1:7 Aes 2:5 † 1:7 Nəmə kəutəhlan vivi e nəhmti Uhgın, okotəni pətigəm əmə təfəgə tərəh min kəmautol kəsətəhmenien e nəhmti Uhgın. Mətəu səniəmə təhmen e narətuəhien iətam kətaig e nien o nos rəkisən nətuəkəmiən kəti e nipətiəmi. Nira Iesu otəkeikei maruətuəh e tah, məmə in otos rəkis nolien tərəh min rəhatah. (Nipəti nəghatien u “nira Iesu” tətəni məmə Iesu təmimis təhmen e sakrifais kəti təmol o təfəgə tərəh min.) Tol lanəha, kitah kəutəhlan vivi, motəhruahru e nəhmti Uhgın, kəni in təseruhien nolien tərəh rəhatah, mətəu-inu nira Iesu təmafəl rəkis. ‡ 1:7 Hip 9:14; Nəh 7:14 § 1:8 Jer 2:35; Rom 3:9,19; Jem 3:2

⁸Namə kitah kotəni māmə səniəmə kitah nol təfəgə tərəh,[§] kitah kauteiua aru əmə e tah min, kəni nipəhriənən tikə e tah.*
⁹Uhgin in iətəm kitah kotəhrun narəriən lan, kəni rəhan noliən in təhruahru əmə.[†] Tol lanəha, namə kitah kotəni=pən noliən tərəh min rəhatah kəm Uhgin,[‡] kəni in otəfəl itah kəni malu e rəhatah noliən tərəh min, kəni maruətuəh rəkis e noliən tərəh min rəfin rəhatah māmə okotəhruahru e nəhmtn.[§] ¹⁰Mətəu namə kitah kotəni māmə kəsotol aginiən noliən tərəh, kəni kitah kəutəni māmə Uhgin tateiua, kəni rəhan nəghatiən təsatig aginiən e nəmiəgəhiən rəhatah.*

2

Iesu Kristo in iətəmi rəha nasiruiən e tah

¹Rəhak min kəlkələh min,* iətətei natim-nati min u kəm təmah, mətəniəhu itəmah māmə onəsotolien təfəgə tərəh. Mətəu namə iətəmi kəti otol təfəgə tərəh, rəhatah kəti əha ikin iətəm tətəghati rəhatah lan kəm Tatə Uhgin,[†] inu Iesu Kristo in iətəmi Təhruahru. ²In ko, iətəm təmol sakrifais aru e rəhan nəmiəgəhiən o rəhatah noliən tərəh min, kəni o nati u, niəməha otəsol minien Uhgin.^{‡§} Kəni təməsolien o rəhatah pisin əmə noliən tərəh min, mətəu rəha nətəmini min rəfin agin e nəhue niftəni.*

* 1:8 1Jon 2:4 † 1:9 Uhgin tətalu təfəgə tərəh min rəha nol təfəgə min, mətəu in tatol e nəhruahruien, mətəu-inu nimisiən rəha Iesu in təmətəou rəkis noliən tərəh min. Tol lanəha, təhruahru māmə Uhgin otalu noliən tərəh min rəhatah mətəfəl rəkis. ‡ 1:9 Sam 32:3-5; 51:2; Prov 28:13 § 1:9 Jer 31:34; Maeka 7:18-20; Hip 10:22 * 1:10 Jon 5:38 * 2:1 1Təs 2:11 † 2:1 Rom 8:34; 1Tim 2:5; Hip 7:25 ‡ 2:2 Rom 3:25; 1Jon 4:10 § 2:2 Iesu in təmol sakrifais aru e nəmiəgəhiən rəhan o rəhatah noliən tərəh min, kəni nati əha, niəməha təsolien minien Uhgin. Iesu in sakrifais, kəni in pris min iətəm təmol sakrifais u. Iesu təsatəpuəhiən o Uhgin māmə otəni māmə kitah kəməsotolien noliən tərəh kəti, mətəu təmətəpuəh o Uhgin māmə oteruh itah māmə kitah nətəmini rəhalah noliən tərəh min kəmosos rəkis nalpinien. Inu nətəligien min rəfin rəha Uhgin, kəni nati u, in təməhmen. * 2:2 Jon 3:17 † 2:3 1Jon 4:13; 5:2 ‡ 2:3 Noliən nəuiən u, təsolien itah kotəhruahru, mətəu tətəgətuən əmə māmə kitah kotəhrun Uhgin. § 2:3 Jon 14:15 * 2:4 Tait 1:16; 1Jon 3:6; 4:7,8 † 2:4 Nətəmini nətəm kəutohtəu=pən Nostisisim, kəutəni māmə ilah kəutəhrun vivi Uhgin, mətəu noliən rəhalah təsəhruahruien. Afin-to e Nəghatiən Əkuəkir Rəha Nauəu u 1 Jon māmə nəkəhrun nətəligien rəha Nostisisim. ‡ 2:4 1Jon 1:6,8 § 2:5-6 Jon 14:15 * 2:5-6 1Jon 4:12 † 2:5-6 Nian tətəni māmə suah iətəmi kəti tətəhtul=pən e Iesu, nipətin u māmə in tətətig lan məsietien, tatsipən lan, tatos rəfin nəsanəniən rəhan ohni, tətəhgəl lan, tatilpin ilau min. ‡ 2:5-6 Mat 11:29 § 2:5-6 1Jon 2:3 * 2:5-6 Jon 15 † 2:7 Dut 6:5; Lev 19:18 ‡ 2:7 1Jon 2:24; 3:11,23; 4:21; 2Jon 5,6 § 2:8 Jon 13:34 * 2:8 Rom 13:12 † 2:8 Jon 1:9 ‡ 2:8 Efəs 5:8; 1Təs 5:5 § 2:9 1Jon 3:10,15,16; 4:20,21 * 2:9 1Jon 1:5 † 2:10 1Jon 3:14 ‡ 2:10 Sam 119:165

³Kitah okotəhrun əsas māmə kotəhrun Uhgin[†] namə kitah kautol nəuiən.^{‡§}
⁴Iətəmi u tətəni māmə “ləkəhrun Uhgin,”* mətəu təsolien nəuiən, in iəiua, kəni nipəhriənən tikə lan.^{‡†} ⁵⁻⁶Mətəu iətəmi u tatol rəhan nəghatiən,[§] nolkeikeien rəha Uhgin təmatig minpi vivi pəhriən e nikin.*
⁷Iətəmi u tətəni māmə tətəhtul=pən lan,[†] otəkeikei mītəu suaru kətiəh əmə iətəm Iesu təmitəu.[‡] Noliən u tətəgətuən əsas[§] māmə kitah kautətig lan.*

Kitah kotəkeikei motol nolkeikeien kəm tah min

⁷Nikik keikei min, iəu iəsəteien nəghatiən vi kəti kəm təmah māmə onəkotol, kəni mətəu iətətei in əuas[†] iətəm nəmosos rəkis e nətuəuiinien, nian nəmotətuə nanusian təuvir;[‡] nəghatiən əuas u in nəghatiən ninotəhrun rəkis māmə nəkotolkeikei itəmah min. ⁸Mətəu e neruhien kəti min, nəghatiən u iətəm iətətei tatuvnə o təmah māmə onəkotol, in tətəuhlin māmə nəghatiən vi,[§] mətəu-inu kineruh e suaru vi kəti e nəmiəgəhiən rəha Iesu mine rəhatəmah. Mətəu-inu rəueiu, napinəpuien tinətagim,* konu nəhəgəhəgəhiən pəhriən[†] tinətasia rəkis.[‡]

⁹Kəni iətəmi u tətəni māmə in tətətig e nəhəgəhəgəhiən mətəu tətəməki e pian,[§] in tətətig əhanəh e napinəpuien.*

¹⁰ Iätəmi u iätəm tolkeikei pian, in tətəhtul e nəhagəhagjən,† kəni nati kəti tikə e nikin məmə otapitətəl lan, morin.‡ ¹¹ Mətəu iätəmi u iätəm tətəməki e pian, in tətətig e napinəpuian,§ kəni mətan e napinəpuian, kəni məruu ikin tatuvən=pən ikin, mətəu-inu napinəpuian tətəuveg nəhm̄tin.*

¹² Rəhak kəlkələh min, iətətei nauəuə u kəm təmah, mətəu-inu Uhgjn təmafəl rəkis noliən tərəh min rəhatəmah e nati u iätəm Iesu təmol.

¹³ Tatə min, iətətei nati u kəm təmah, mətəu-inu itəmah nəkotəhrun in, iätəm təmaupən matig e natuəuinien.† Nətəm aluə min, iətətei nati u kəm təmah, mətəu-inu itəmah nəmotəhpahu rəkis‡ iätəmi tərəh, Setən.

¹⁴ Kəlkələh min, iətətei nati u kəm təmah, mətəu-inu nəkotəhrun Tatə Uhgjn. Tatə min, iətətei nati u kəm təmah, mətəu-inu itəmah nəkotəhrun in, iätəm təmaupən matig e natuəuinien.§ Nətəm-aluə min, iətətei nati u kəm təmah, mətəu-inu itəmah nəkotəsanən,* kəni nəghatjən rəha Uhgjn tətətig e nik-itəmah, kəni nəmotol win e iätəmi tərəh, Setən.†

Sotolkeikeian natimnati rəha nəhue niftəni

¹⁵ Sotolkeikeian nəhue niftəni‡ uə natimnati min rəha nəhue niftəni. Nəmə iätəmi kəti tatolkeikei nəhue niftəni, kəni nolkeikeian rəha Tatə Uhgjn təsatigjən e nikin.§ ¹⁶ Mətəu-inu natimnati rəfin u rəha nəhue niftəni, ilah u, kəsotsipənien o Tatə Uhgjn, mətəu kəutsipən e nəhue niftəni əmə. Natimnati rəfin u rəha nəhue niftəni, ilah u, nolkeikei pikian natimnati rəha nəhuvegin əmə,* kəni

nolkeikeian natimnati iätəm tatiuvirəkis nəhm̄titəmi,† mine nəfəriən o rəhalah nautə, mine nepətjən. ¹⁷ Kəni nəhue niftəni u otəpanikə. Kəni nolkeikei pikian nautə min otəpanikə. Kəni nolkeikei pikian o noliən min rəha nəhue niftəni iätəm kəutiui nətəligjən rəha nətəmi otəpanikə.‡ Mətəu iätəmi iätəm tatol nəuia Tatə Uhgjn,§ in otətətig itulin.

Tikimir min rəha Kristo kinəhuva rəkis

¹⁸ Kəlkələh min, kinotevig=pən e naunun nian.* Nəmotətu məmə Tikimir rəha Kristo† otuva.‡ Kəni rəueiu tikimir min rəha Kristo tətə, kinəhuva rəkis.§ Tol lanəha, kitah kotəhrun məmə, kinotevig=pən e naunun nian. ¹⁹ Nətəmi min u, kəmotəpəh rəhatah niməfaki min* mətəu ilah səniəmə rəhatah agin min, aupən agin mətəuarus=pa u rəueiu mine. Nəmə rəhatah agin min, kəmasohietjən e tah. Mətəu ilah kəməhiet e tah, kəni tətəgəhun məmə ilah səniəmə rəhatah min əhruahru.

²⁰ Mətəu itəmah ko, iätəmi əhruahru, in təmaliku=pinə† kəm təmah e Narmin Rəha Uhgjn,‡ kəni itəmah rəfin nəkotəhrun nati u. ²¹ Iətətei nati u kəm təmah, səniəmə nəkotəruu nipəhrjənien, mətəu itəmah ninotəhrun rəkis nipəhrjənien, kəni motəhrun məmə nipəhrjənien təsəuəien e neuəuəien.§ ²² Pəh u in ieiua? Iätəmi u iätəm tətəni məmə Iesu səniəmə in Kristo iätəm Uhgjn təməni məmə otahli=pa. Iätəmi u inu, tikimir rəha Kristo. In təsənien nipəhrjənien e Tatə Uhgjn mine Nətin.* ²³ Iätəmi təsənien nipəhrjənien e Nətin təruru nosjən Tatə. Iätəmi tətəni nipəhrjənien e Nətin, in tatos min Tatə Uhgjn.†

§ 2:11 1Jon 1:6 * 2:11 Jon 11:9; 12:35 † 2:13 Jon 1:1

† 2:14 1Jon 2:13; Sam 11:9-11; Jon 5:38; Hip 4:12; 1Jon 1:10

13:14; Efəs 2:3 † 2:16 Prov 27:20 ‡ 2:17 Hip 12:27

§ 2:18 1Jon 2:22; 4:3; 2Jon 1:7

† 2:20 Nətəm Isrel kəutəliku=pən e rəhn-kəpə pris min e oiel, mautol kəni tətəgəhun

məmə ilah u, səniəmə nətəmi ənpəpən əmə, mətəu ilah u, nətəmi rəha Uhgjn əmə,

nətəm in təmitəpən o noliən uək u. Kəni e noliən əhmen əmə, Iesu in tətəfa Narmin Rəha

Uhgjn kəm nətəmi min əha nətəm kəutəni nipəhrjənien lan, mətəgəhun məmə Kristo

təmitəpən ilah məmə rəhan əmə. Nətəmi min u nətəm kəutos nalikuən e Narmin Rəha

Uhgjn, in təhmen e nətətiən kəti məmə ilah u, rəhan min nətəmi. Tətaliku=pən e

Narmin Rəha Uhgjn e lah məmə ilah kotəhmen o noliən uək rəhan. ‡ 2:20 1Jon 2:27; 2Kor

1:21-22 § 2:21 2Pitə 1:12 * 2:22 1Jon 4:3; 2Jon 1:7 † 2:23 Jon 8:19; 14:7; 1Jon 4:15; 5:1; 2Jon 1:9

‡ 2:13 Jon 16:33

‡ 2:15 Rom 12:2

§ 2:17 Mat 12:50

* 2:18 Rom 13:11

† 2:18 1Jon 4:1

* 2:19 uək

§ 2:14 Jon 1:1

* 2:16 Jen 3:6; Rom

2:15 Jem 4:4

† 2:18 tikimir

§ 2:14 Efəs 6:10

²⁴ Otaskəlīm tiəkis mautol nati nak nəmotətəu e nətuəuinian, nian nəmotətəu nanusien təuvir. Nəmə nautol, kəni itəmah onəkotəhtul=pən e Nətin, mine Tata Uhgīn.[‡] ²⁵ Kəni nati u inu, nəmiəgəhian itulin, in təməni əskasik məmə otəfa kəm tah.

²⁶ Iətətei nəghatien min u kəm təmah mətəni pətigəm nətəmini min u nətəm okotiui rəkis itəmah.[§] ²⁷ Mətəu Narmin Rəha Uhgīn iətəm nəmotos e Kristo,^{*} in tətətiğ əhanəh e nikitəmah. ?Tol lanəha, pəh min təhrun nəgətunian nati vi kəti kəm təmah? Narmin Rəha Uhgīn tətəgətu natimnati rəfin kəm təmah,[†] kəni nəgətu-nian əha rəhan, in nipəhrīanien, səniəmə neiuəien. Tol lanəha, otəhtul=pən əskasik e Kristo,[‡] təhmen=pən əmə məmə Narmin rəhan təməgətu itəmah məmə nəkotol.

²⁸ Kəni rəueiu əha, kəlkələh min, otəhtul=pən lan, məmə nian in otuva[§] kəni kitah kəsotəginian məsotaulisien e nəhmtin^{*} e rəhan nuvaian.

²⁹ Nəmə nəkotəhrun məmə in təhruahru,[†] onəkotəhrun əsas məmə nətəmini rəfin nətəm kəutol noliən əhruahru, ilah u, nenətin min.[‡]

3

Kitah u nenəti Uhgīn min

¹ !Oteh-to! !Nolkeikeian asoli agin Tata Uhgīn təmolkeikei itah lan,^{*} məmə tətauin e tah məmə nenətin min![†] Kəni nipəhrīanien məmə kitah əha. Nətəmini rəha nəhue niftəni kəsotəhrunian məmə kitah nenətin min,[‡] mətəu-inu ilah kotəruu Uhgīn.[§] ² Nikik min, kitah nenəti Uhgīn min u rəueiu. Kitah kəsotəhrunian məmə okotəhro lanu motol pisin nian Kristo otitəlig=pa. Mətəu kitah kotəhrun məmə nian otitəlig=pa,^{*} kitah okotəhmen lan,[†]

mətəu-inu e nian əha, okoteruh əhruahru məmə in tol lanəha.[‡] ³ Kəni iətəmini iətəm tatuluin məmə otəhmen e Kristo, in otəkeikei mol nəmiəgəhian rəhan təhlan məuvir[§] aru noliən min rəhan,^{*} mətəu-inu Kristo in min in təhruahru vivi agin.

⁴ Iətəmini iətəm tatol noliən tərəh, in tətəgəhli min lou rəha Uhgīn, mətəu-inu nəghatien u noliən tərəh, nipətin u, nəgəhlian lou rəha Uhgīn. ⁵ Kəni itəmah nəkotəhrun məmə Kristo təmuva məmə otos rəkis rəhatəmah noliən tərəh min,[†] kəni noliən tərəh tikə lan.[‡] ⁶ Tol lanəha, nəmə kitah kəutəhtul=pən lan, tol=pən ko kəsotəkeikeian e noliən tərəh min. Mətəu nətəmini min u nətəm kəutəkeikei e noliən tərəh min, tol=pən kotəruu agin in, məsoteruhian in.[§]

⁷ Kəlkələh min, sotolien iətəmi kəti teiua e təmah e nati u. Iətəmi tatol nati əhruahru, nipətin u məmə in iətəmi əhruahru təhmen e Kristo məmə in iətəmi əhruahru. ⁸ Mətəu iətəmini iətəm tətəkeikei əhanəh e noliən tərəh min, tətəgətu məmə in rəha Setən, u iətəm təmatol noliən tərəh e nətuəuinian mətəuarus=pa u rəueiu mine.^{*} Mətəu Nəti Uhgīn təmuva o nərəkinien uək min əha rəha Setən.[†] ⁹ Nətəmini min u nətəm kəmotair vi min məhuva nenəti Uhgīn min,[‡] ilah ko kəsotəkeikeian e noliən tərəh,[§] mətəu-inu ilah kəutos nian mītə rəha Uhgīn. Kəni o nati u, ko ilah kəsotəkeikeian e noliən tərəh, mətəu-inu ilah nenəti Uhgīn min.^{*} ¹⁰ Tol mə, kotəhrun nənian məmə pəh min u nenəti Uhgīn,[†] kəni pəh min u nenəti Setən.[‡] Iətəmini u iətəm təsol əhruahruian, kəni in məsolkeikeian pian kəti,[§] in səniəmə nəti Uhgīn kəti.

Kitah kotəkeikei motolkeikei itah min

[‡] 2:24 Jon 14:23; 15:4; 1Jon 1:3; 2Jon 9 [§] 2:26 1Jon 3:7 ^{*} 2:27 1Jon 2:20 [†] 2:27 1Kor 2:12 [‡] 2:27 Jon 15:4
[§] 2:28 1Jon 3:2; Kol 3:4 ^{*} 2:28 Efəs 3:12 [†] 2:29 1Jon 3:7 [‡] 2:29 Jon 1:13 ^{*} 3:1 Jon 3:16 [†] 3:1 Jon 1:12
[‡] 3:1 Jon 15:21; 16:2,3 [§] 3:1 Jon 15:21; 16:2,3 ^{*} 3:2 Kol 3:4; 1Jon 2:28 [†] 3:2 Rom 8:29; 2Pitə 1:4
[‡] 3:2 Jon 17:24; 2Kor 3:18 [§] 3:3 Təhlan məuvir, nipətin u, tətəfəl rəkis. ^{*} 3:3 2Kor 7:1; 1Jon 1:7; 2Pitə 3:13,14 [†] 3:5 1Jon 3:8 [‡] 3:5 2Kor 5:21 [§] 3:6 1Jon 3:9; 2:4; 5:18; 3Jon 1:11 ^{*} 3:8 Jon 8:44 [†] 3:8 Hip 2:14
[‡] 3:9 Jon 1:13 [§] 3:9 1Jon 5:18 ^{*} 3:9 Nikiti nati tateviə mətəuə e nəuan. E suaru əhmen əmə, Uhgīn tətələhu=pən rəhan nian mītə e iətəmi kəti, kəni in tateviə təhmen e nikiti nati iətəm kəmərfəi e nəmiəgəhian rəha iətəmini u, kəni mətəuə e nəuan e noliən min rəha Uhgīn. Tol lanəha, nətəmini min u nətəm kəmotair vi min motuva nenəti Uhgīn min, ilah kəsotəkeikeian e noliən tərəh. [†] 3:10 1Jon 3:1,2; Jon 1:12 [‡] 3:10 1Jon 3:8 [§] 3:10 1Jon 2:9; 4:8 ^{*} 3:11 1Jon 2:7 [†] 3:11 Jon 13:34-35; 15:12; 1Jon 4:7,11,21; 2Jon 1:5

¹¹ Nəghatien u inu, nəmotətəu e nətuəuinien e nanusien təuvir,* məmә kitah okotəkeikei motolkeikei itah min.†
¹² Sotolian nitai Ken, iatəm in iatəmimi rəha Setən kəni təhuamu pian.‡ ? Kəni təmohamu pian o nak? Təmohamu mətəu-inu rəhan nolien min tərəh, konu rəha pian, nolien min in təhruahru.§
¹³ Piak min, narmitəmah təsiuvig pikien nəmә nətəmimi rəha nəhue niftəni u kəutəmәki e təmah.*
¹⁴ Nəmә kitah kotolkeikei piatah min, tətəgətun məmә kitah kinotapirəkis rəkis nimisən, minotevig=pən e nəmiəgəhian.†
 Mətəu iatəmi u nolkeikeian tikə lan, in tətətig əhanəh e nimisən.‡
¹⁵ Iatəmimi u iatəm tətəmәki e pian§ in təhmen e iatəm tətəhuamu iatəmi,* kəni itəmah nəkotəhrun məmә iatəm tətəhuamu itəmi, in təsosien nəmiəgəhian itulin.†

¹⁶ Kitah kotəhrun vivi məmә nolkeikeian in tol lanu, mətəu-inu Iesu təməfa rəhan nəmiəgəhian o tah.‡ Kəni təhmen əmə lanəha, təuvir məmә kitah min kotəfən nəmiəgəhian rəhatah o piatah min.§
¹⁷ ? Nəmә iatəmi kəti rəhan natimnati tepət kəni pian kəti rəhan nati kəti tikə, mətəu in təsolkeikeian məmә təhrun e pian,* məsolien nati əgin lan, nolkeikeian rəha Uhgин otəhro lanu matig e iatəmi u?†
¹⁸ Nenətik min, pəh kitah kəsotənian nolkeikeian e nohlitah əmə, mətəu okotol əpu nolkeikeian pəhriən e nolien min rəhatah.‡
¹⁹ Nolian min rəhatah kautəgətun məmә kitah nətəmimi rəha nipəhriən, kəni tol lanəha, nian okotəhtul e nəhmti Uhgин, kəni kəsotəginien.
²⁰ Kəni nati əpnəpin nəmә kotətəu=pən e nikitah məmә okotos nalpinien o natimnati nəuvein, mətəu Uhgин in ilis tapirəkis nikitah, kəni in təhrun natimnati rəfin, kəni otəni məmә kitah kotəhruahru uə kəpə.

²¹ Piak min, nəmә kotətəu=pən e nikitah məmә okəsotosien nalpinien, kitah okəsotəginien e nəhmti Uhgин,§
²² kəni motos natimnati rəfin ohni iatəm kəutəpuəh=pən ohni,* mətəu inu kitah kautol nəuiən† kəni mautol nolien iatəm in tolkeikei.‡
²³ Konu nəghatien u rəhan tətəni məmә kotəkeikei motəhatatə e Nətin,§ Iesu Kristo,* kəni motolkeikei itah min, təhmen məmә inu in təməni kəm tah.†
²⁴ Nətəmimi min u nətəm kautol nəuiən,‡ ilah kautəhtul=pən vivi lan,§ kəni in tətəhtul=pən vivi e lah. Kəni kitah kotəhrun məmә in tətətig e nikitah, mətəu-inu Narmin Rəha Uhgин iatəm in təməfa, in tətəgətun kəm tah.*

4

Onəkakil meruh mətig narmin min

¹ Nikik min, nəmә iatəmimi kəti tətəni məmә Narmin rəha Uhgин tətətig lan, matol in tətəni pətigəm rəhan nəghatien, kəni təuvir pik məmә onəkoteruh vivi motakil mətig məmә narmin əha tətətig lan, in rəha Uhgин pəhriən, uə səniəmə rəha Uhgин.*
 Kitah okotəkeikei motəh vivi mətəu-inu iəni eiua min tepət kinohiet rəkis məutəghati e nəhue niftəni.†
² Tol lanəha, itəmah onəkotəhrun vivi məmә in Narmin Rəha Uhgин iatəm tətətig e iatəmimi kəti, inu, Narmin iatəm tətəni pətigəm məmә Iesu in Kristo iatəm Uhgин təməni məmә otahli=pa, kəni in təmuva e nipətin,‡ narmin əha in Narmin əhruahru rəha Uhgин.§
³ Mətəu iatəmimi kəti iatəm təsəni pətigəmiən məmә Iesu in Kristo iatəm Uhgин təməni məmә otahli=pa, narmin rəha iatəmimi əha, səniəmə rəha Uhgин. Inəha, in narmin rəha tikimir rəha Kristo,†‡ iatəm nəmotətəu rəkis məmә in

‡ 3:12 Jen 4:8 § 3:12 Prov 29:10 * 3:13 Jon 15:18,19; 17:14 † 3:14 Jon 5:24 ‡ 3:14 1Jon 2:9 § 3:15 1Jon 2:9 * 3:15 Mat 5:21,22; Jon 8:44 † 3:15 kəl 5:20,21 ‡ 3:16 Jon 10:11 § 3:16 Jon 15:13; 1Təs 2:8 * 3:17 Dut 15:7,8; Jem 2:15,16 † 3:17 1Jon 4:20 ‡ 3:18 Esik 33:31; Rom 12:9 § 3:21 Efəs 3:12; 1Jon 5:14 * 3:22 Mat 7:7 † 3:22 Jon 14:15 ‡ 3:22 Hip 13:21 § 3:23 Jon 6:29 * 3:23 Jon 1:12; 3:18; 20:31 † 3:23 Jon 13:34 ‡ 3:24 1Jon 2:3 § 3:24 1Jon 2:6; 4:15 * 3:24 1Jon 4:13 * 4:1 Jer 29:8 † 4:1 Mat 7:15; 1Jon 2:18 ‡ 4:2 Jon 1:14; 1Jon 2:23 § 4:2 Jon təməni tol lanu mətəu-inu nətəmimi nətəm kəmautohtəu=pən Nostisisim, nəgətunien rəhalah tətəni məmә Iesu, nipətin pəhriən tikə, mətəu in narmin əmə, kəni in təmos narmi iatəmi kəti. Mətəu nipəhriən, nipətin əha ikin. Nipəhriən, Iesu Kristo in iatəmimi pəhriən, kəni in min Uhgин pəhriən. * 4:2 1Kor 12:3 † 4:3 1Jon 2:22; 2Jon 1:7 ‡ 4:3 E Inglis, kətəni məmә “antichrist,” kəni nipətin u məmә in tikimir rəha Kristo. § 4:3 1Jon 2:18

otəpanuva, kəni rəueiu tinətətig rəkis e nəhue niftəni.[§]

⁴ Kəlkələh min, itəmah nətəmini rəha Uhgini min, kəni nətətəhgi rəkis iəni eiua min əha,* mətəu-inu Narmin iətəm tətətig e nikitəmah in tapirəkis narmin iətəm tətətig e nəhue niftəni u.[†] ⁵ Ilah nətəmini rəha nəhue niftəni u,[‡] tol lanəha, nəghatən min rəhalah kəutəni, ilah rəha nəhue niftəni əmə, kəni nətəm kəutətəlig e lah, ilah min nətəmi rəha nəhue niftəni u. ⁶ Mətəu itimah rəha Uhgini. Tol lanəha, nətəmini nətəm kotəhrun Uhgini, ilah kotətəlig e timah. Mətəu nətəmini nətəm ilah səniəmə rəha Uhgini, ilah kəsotətəligən e təmah.[§] Kəni tol lanəha rəueiu, kitah okotəhrun əhruahru nətəmini nətəm Narmin rəha niphəriənən tətətig e lah,* mine nətəmini nətəm narmin rəha neuəiən tətətig e lah.[†]

Nolkeikeiən rəha Uhgini mine rəhatah

⁷ Nikik min, pəh kitah kotəkeiki mautolkeiki itah min,[‡] mətəu-inu nolkeikeiən in tatsipən e Uhgini, kəni iətəm tatol nolkeikeiən, in təmair vi min muva nati Uhgini kəti,[§] kəni təhrun Uhgini.* ⁸ Mətəu iətəmi u rəhan nolkeikeiən tikə, in təruru Uhgini, mətəu-inu Uhgini in nəukəti nolkeikeiən. ⁹ Uhgini təmol əpu rəhan nolkeikeiən kəm tah lanu, məmə in təmahli=pa Nətin nəuan kətiəh əmə,[†] tuva e nəhue niftəni, məmə kitah okotos nəmiəgəhiən ohni.[‡] ¹⁰ Nati u in nolkeikeiən pəhriən, səniəmə kitah kəmotolkeiki Uhgini, mətəu in təmolkeiki itah.[§] Uhgini təmahli=pa Nətin tuva, kəni in təmol sakrifais aru e rəhan nəmiəgəhiən o rəhatah nolən tərəh min, məmə niəməha otəsol minin Uhgini.*

¹¹ Piak min, Uhgini təmolkeiki pik itah lanu,[†] kəni tol lanu lan, kitah min okotəkeiki mətəu min nolkeikeiən əha kəm tah min.[‡] ¹² Iətəmi kəti təsehian Uhgini nian kəti mine.[§] Mətəu nəmə kitah kotolkeiki itah min, kəni Uhgini tətətig e nikitah, kəni nolkeikeiən rəhan təmatig minpi vivi pəhriən e nikitah.*

¹³ Kitah kotəhrun[†] məmə kitah kotətig lan, kəni in tətətig e tah, mətəu-inu tinəfa rəkis rəhan Narmin kəm tah.[‡] ¹⁴ Kəni itimah iəmoteruh rəkis mətəni pətigəm[§] məmə Tatə Uhgini in təmahli=pa Nətin məmə in Iosmiəgəh rəha nəhue niftəni.* ¹⁵ Iətəmini iətəm tətəni pətigəm məmə Iesu in Nəti Uhgini, kəni Uhgini tətətig lan, kəni in min tətətig=pən e Uhgini.[†] ¹⁶ Kəni tol lanəha, kitah kotəhrun nolkeikeiən rəha Uhgini o tah, kəni mətərarəiə lan.

Uhgini in nolkeikeiən.[‡] Iətəmi tətətig e nolkeikeiən, tətətig=pən e Uhgini, kəni Uhgini min tətətig lan.[§] ¹⁷ Nian kəutətig lanəha e Uhgini, kəni nolkeikeiən rəhan təmatig minpi vivi pəhriən e nikitah,* məmə kitah kəsotəginiən[†] e nian Uhgini otakil itəmi, mətəu-inu e nəhue niftəni u rəhatah nolən təhmen e Kristo. ¹⁸ Iətəmi u tərəiaueh e nolkeikeiən, ko təsəginiən e Uhgini. Mətəu-inu nolkeikeiən pəhriən u, iətəm tinatəuə rəkis e nikitah, tətəhgi rəkis nəginiən.[‡] Nətəligiən rəha nosiən nalpiniən tatol itah kəutəgin, kəni nati u tətəgətin məmə rəhan nolkeikeiən pəhriən təsəuə əhanəhiən e nikitah.

¹⁹ Kitah kotolkeiki itah min mine Uhgini mətəu-inu Uhgini təmaupən molkeiki itah. ²⁰ Mətəu nəmə iətəmi kəti tənə məmə, “Iəu iəkolkeiki Uhgini,” mətəu tətəməki əhanəh e pian u tətəhatətə min e Kristo,[§] in ieiua,* mətəu-inu iətəmi təsolkeikeiən pian u in

* 4:4 Jon 16:33 † 4:4 2King 6:16; Rom 8:31 ‡ 4:5 Jon 15:19; 17:14,16 § 4:6 Jon 8:47 * 4:6 Jon 14:17

† 4:6 Mak 13:5 ‡ 4:7 1Jon 3:11 § 4:7 Jon 1:15 * 4:7 1Jon 2:4 † 4:9 Jon 1:18 ‡ 4:9 Jon 3:16,17; 1Jon 5:11

§ 4:10 Rom 5:8,10 * 4:10 Rom 3:25 † 4:11 Jon 3:16 ‡ 4:11 Jon 15:12; 1Jon 3:11 § 4:12 Jon 1:18 * 4:12

1Jon 4:17; 2:5 † 4:13 1Jon 2:3 ‡ 4:13 1Jon 3:24 § 4:14 Jon 15:27 * 4:14 Luk 2:11; Jon 3:17 † 4:15 1Jon 3:24

‡ 4:16 1Jon 4:8 § 4:16 1Jon 3:24 * 4:17 1Jon 4:12; 2:5 † 4:17 Efəs 3:12 ‡ 4:18 Rom 8:15 § 4:20 1Jon 2:9

* 4:20 1Jon 1:6; 2:4 † 4:20 1Jon 3:17 ‡ 4:20 Rəhatah nolən tətəgətin əhruahru nati nak tətətig

e nikitah. Nəmə iətəmini kəti in tolkeiki pik Uhgini, nolkeikeiən rəha Uhgini tətətig e niki, kəni ko in otolkeiki min nətəmini, kəni in otol nolən təuvir min əmə kəm lah. Mətəu nəmə kitah kəsotolkeikeiən Uhgini, kəni ko kitah kəsotolkeikeiən minin nətəmini. Kəni nəmə kitah kəsotolkeikeiən nətəmini, tətəgətin məmə kəsotolkeikeiən Uhgini § 4:20 1Jon 4:12; Jon 1:18

tateh e năhmtin,[†] ko tăsolkkeiēn Uhgîn, iatəm in tăsēhiēn.^{‡§} ²¹ Kəni in tāmēfa rəhan năghatiēn kəm tah māmə: iatəmimi pəh tolkeikei Uhgîn in otəkeikei molkeikei min pian.*

5

Kitah kautol win mətəu-inu kitah kəutəhatətə e Iesu

¹ Iatəmimi iatəm tətəhatətə* e Iesu māmə in Kristo iatəm Uhgîn tāmēni māmə otahlī=pa, iatəmi inu, in nətī Uhgîn,[†] kəni iatəmimi iatəm in tolkeikei Tatə Uhgîn, in tolkeikei min nenətin min.[‡] ² Kəni nāmə kotolkeikei Uhgîn kəni mautol năuiān,[§] konu kitah kotəhrun māmə kotolkeikei min nenətin min.* ³ Mətəu-inu nāmə kotolkeikei Uhgîn, nīpətin u māmə, okotol năuiān.[†] Kəni rəhan năghatiēn otəhmen e katipə iatəm təhvevig əmə.[‡] ⁴ Nətəmi min u ilah nenəti Uhgîn min,[§] ilah kautol win e noliēn min rəha nəhue niftəni. Konu nəhatətəiēn rəhatah in tətəfa nəsənəniēn o noliēn win e noliēn min rəha nəhue niftəni. ⁵ ?Pəh min u ilah kəutəhtul əskasik motol win e noliēn min rəha nəhue niftəni u? Ilah əmə əha, nətəm kəutəhatətə māmə Iesu in Nətī Uhgîn.

Iəruəsan kisil kahlol əpu Iesu Kristo kəm tah

⁶ Iesu Kristo, in iatəmi u iatəm təmuva, kəni nəhu mine niran* katul əpu in kəm tah māmə in Nətī Uhgîn. Səniəmə nəhu əmə iatəm tatol əpu in, mətəu nəhu mine niran. Narmin Rəha Uhgîn in tətəruəsan năghatiēn mil u rəha nəhu mine nīrə, mətəni pətigəm, kəni rəhan năghatiēn in nīpəhrīēniēn mətəu-inu Narmin Rəha Uhgîn in nīpəhrīēniēn. ⁷ Kəni nuha-puminiēn kisil kəhləruəsan ilahal min.[†] ⁸ Ilahal u, Narmin Rəha Uhgîn, mine nəhu, mine nīrə. Kəni ilahal u, kəhlegəhan lan mahlol əpu năghatiēn rəhalahal min. ⁹ Nian min, kitah kautətəu năghatiēn min iatəm nətəmimi kəutəni pətigəm, mətəhatətə e lah.[‡] Mətəu nian Uhgîn tətəni pətigəm

nati kəti, in iahgîn tapirəkis, kəni kitah okotəhrun nəhatətə təhmin min e rəhan năghatiēn, mətəu-inu in Uhgîn,[§] kəni in tətəhtul pətigəm o Nətīn.

¹⁰ Iatəmimi iatəm tətəhatətə e Nətī Uhgîn, in tətəni nīpəhrīēniēn e nikin o năghatiēn u rəha Uhgîn. Mətəu iatəmimi iatəm təsəhatətəiēn e năghatiēn u rəha Uhgîn, təhmen əmə māmə in tətəni māmə Uhgîn in ieiua əmə,* mətəu-inu Uhgîn tāməhtul pətigəm o Nətīn, mənī pətigəm Nətīn kəm in, mətəu in təsəniēn nīpəhrīēniēn lan. ¹¹ Konu năghatiēn iatəm Uhgîn tāmēni pətigəm o Nətīn, in tol lanu. Uhgîn tāməfən nəmiəgəhiēn itulin[†] kəm tah, konu nəmiəgəhiēn u, katos o Nətīn.[‡] ¹² Iatəm tatos Nətī Uhgîn, in tatos nəmiəgəhiēn. Mətəu iatəm təsosiēn Nətī Uhgîn, in təsosiēn nəmiəgəhiēn.[§]

Naunun năghatiēn

¹³ Iatətēi năghatiēn min u kəm təmah nətəm nəutəhatətə e Nətī Uhgîn, māmə onəkotəhrun māmə itamah nəkotos nəmiəgəhiēn itulin.* ¹⁴ Pəh kəsotəginīēn,[†] mətəu kotəskasik o nətapuəhiēn o nati kəti e nəhmti Uhgîn. Nian okotətapuəh o nati kəti kəm in iatəm təuvir e rəhan nətəligiēn, kəni kitah kotəhrun vivi māmə in otətəu rəhatah nəfakiēn.[‡] ¹⁵ Kəni nāmə kotəhrun māmə in otətəu itah, kəni nati nak okoteasiə=pən ohni, kəni kinotəhrun rəkis māmə okotos.[§]

¹⁶ Nāmə kotēh piatah kəti tatol noliēn tərəh, mətəu səniəmə noliēn tərəh iatəm təhrun niti-pəniēn e nīmisiēn, ik onəkəfaki ohni, kəni Uhgîn otəfən nəmiəgəhiēn kəm iatəmi u.* Mətəu noliēn tərəh kəti əha ikin iatəm tatiti=pən iatəmi e nīmisiēn,[†] kəni iəu iəsəniēn māmə onəkotəfaki o nətəmi

* 4:21 1Jon 2:7,9 * 5:1 Jon 3:15 † 5:1 Jon 1:13; 1Jon 2:22; 1Jon 2:23 ‡ 5:1 1Jon 2:23 § 5:2 1Jon 2:3
* 5:2 1Jon 3:14 † 5:3 Jon 14:15 ‡ 5:3 Mat 11:30 § 5:4 Jon 1:13 * 5:6 Jon 19:34,35 † 5:7 Jon 14:17
‡ 5:9 Jon 5:33,34 § 5:9 Mat 3:16,17; Jon 5:32,37; 8:17,18 * 5:10 Jon 3:33; 1Jon 1:10 † 5:11 Mat 25:46 ‡ 5:11
Jon 1:4 § 5:12 Jon 3:15,16,36 * 5:13 1Jon 5:11 † 5:14 Efəs 3:12; 1Jon 3:21 ‡ 5:14 Mat 7:7 § 5:15
1King 3:12 * 5:16 Jem 5:15 † 5:16 Hip 6:4-6; 10:26

min iätəm kautol noliən əha.^{‡§} ¹⁷ Noliən tərəh min rəfin, ilah təfagə tərəh,* kəni mətəu təfagə tərəh min əha ikin iätəm kəsotiti-pəniən iätəmi e nimisiən.[†]

¹⁸ Kitah kotəhrun məmə iätəm tətair e Uhgin[‡] təsəkeikeiən e təfagə tərəh, mətəu-inu Nəti Uhgin tətəskəlīm-ərain vivi in, kəni iätəmi tərəh u Setən, təruru nek-iən.[§] ¹⁹ Kitah kotəhrun məmə kitah nenəti Uhgin min,* mətəu nətəmimi rəha nəhue niftəni rəfin, ilah u kəutatig e nəhlmi Setən.[†] ²⁰ Kitah kotəhrun min məmə Nəti Uhgin təmuva kəni məfa neinatigian kəm tah,[‡] məmə kitah okotəhrun in, u in nipəhriən.[§] Konu kitah kautəhtul=pən e Uhgin u in nipəhriən, mətəu-inu kitah kautəhtul=pən e Nətin İesu Kristo. In u, in Uhgin pəhriən, kəni in nəukəti nəmiəgəhiən itulin.*

²¹ Nənətik min, otagim rəkis e natim-nati min iätəm okotos nimeı Uhgin e nik-itəmah.^{†‡}

[‡] 5:16 Jer 7:16; 14:11 [§] 5:16 E fes u, mine fes 17, Jon tətəghati e təfagə tərəh iätəm tatiti=pən itəmi e nimisiən. Jon tətəghati e təfagə tərəh iätəm kətəuhlin nəmtəhtəmi o Kristo. Noliən tərəh əha, tətəgəhun məmə nətəmimi kautol ilah kəsotosən nəmiəgəhiən itulin, konu nəuətin min u məmə narmilah tinimis. Nati u inu, Jon tətəni əhagəhag kəm tah e 1Jon 5:12 mine 1Jon 3:14. E Mat 12:31-32 kitah kəutafin nəuətin min e nol təfagə u, nəni rahien Narmin Rəha Uhgin. * 5:17 1Jon 3:4 † 5:17 1Jon 5:16; 1Jon 2:1 ‡ 5:18 Jon 1:13 § 5:18 Jon 14:30
* 5:19 1Jon 4:6 † 5:19 Jon 12:31; 14:30; 17:15 ‡ 5:20 Luk 24:45 § 5:20 Jon 17:3 * 5:20 1Jon 5:11 † 5:21

1Kor 10:14; 1Təs 1:9 ‡ 5:21 Nəghatien Kris əhruahru tətəni məmə, “onəkagim e narmin nati min.” Mətəu Jon tətəghati e təfagə tərəh, məmə in təhmen e narmi nati. Nəmə kotolkeiki rəhatah təfagə tərəh, kəni in təhmen e narmi nati. In tatos nimeı Uhgin e nikitah.

2 Jon

Nauəuə iətam tatol keiu lan iətam Jon tāmətei

Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u 2 Jon

? Pəh tāmətei nauəuə u? Aposil Jon tāmətei nauəuə u.

? Tāmətei tatuvən kəm pəh? Tāmətei tatuvən kəm pətan kəti rəha niməfaki. Mətau nəmə təhro nəghatien u “pətan,” nipətin təni məmə niməfaki kəti. Kəni “nenətin min,” ilah nətəmimi rəha niməfaki. Jon tāmətei nəghatien min əha, təhmen e nəghatien kəti tətəluaig. Təsolkeikeian məmə otəni pətigəm nərgin mətau-inu, kol mətə nətəmimi nəuvein kol nolian tərəh e lah.

? Natigien təhro lanu nian tāmətei? E nian əha, nəgətin min tepət kəutaliuək e ikin pisin pisin min. Nətəmimi nətəm kəmotətəu nəghatien rəhalah kinotəfən nauəian kəm lah. Kəni motəfən ikin min rəha napilian, kəni məutasiru e lah. Mətau nəgətin euə min kəutəhuvən əpnəpin min o niuvi rəkisien nətəmimi rəha niməfaki məmə okotəpəh nəghatien pəhriən.

? Tāmətei nauəuə u o nak? Nian nəgətin euə min kəutəhuva, Jon təni məmə nətəmimi nətəm kəutəhatətə e nəghatien pəhriən rəha Ughin, okotəkeikei motəhtipəsəg e nəgətin euə min əha, kəni motəpəh nolian mine nəgətinian rəhalah, kəni məsotasiruiən e lah. Mətau Jon tolkeikei məmə nətəmimi rəha niməfaki okotəkeikei motolkeikei nətəmimi pəhriən rəha niməfaki. Inu nəlpəkəuiən rəha Ughin.

Nətuəuinian

¹ Nauəuə u rəha eldə tatuvən kəm pətan Ughin təmitəpin* mine nenətin min. Nipəhriənian məmə iəkolkeikei pik itəmah. Mətau səniəmə iəu pisin əmə iəkolkeikei itəmah, mətau nətəmimi min rəfin u nətəm kotəhrun min nipəhriənian,[†] kətolkeikei

itəmah. ² Kəni iəkolkeikei itəmah, mətau-inu o nipəhriənian iətam tətətig e nikitah[‡] kəni otətig itulin e nikitah.

³ Pəh Tatə Ughin mine Nətin Iesu Kristo okuəfinə rəhalau nəuvirien, mine nasəkəhruinian, mine nəməlinuian kəm tah nətəm kotəhtəu=pən suaru rəha nipəhriənian mine nolkeikeian.

Kitah okotəhtəupən nəghatien pəhriən min

⁴ Nikik təmagian asoli nian iəmeruh nenətin min nəuvein, kəni meruh məmə kəutaliuək e suaru rəha nipəhriənian,[§] təhmen əmə məmə inu, Tatə Ughin tāməni kəm tah məmə kotəkeikei motol.

⁵ Kəni rəueiu əha, nəuvinik, iəu iəsətəian nəghatien vi kəti kəm təmah, mətau in əmə u kinotətəu rəkis e nətuəuinian.* Kəni iəkətapuəh məmə okotol əmə nolkeikeian kəm tah min. ⁶ Kəni nolkeikeian u, nipətin u nolian nəuia Ughin. Kəni in tətəni məmə kitah okotəkeikei motəhtəu=pən suaru rəha nolkeikeian, təhmen əmə məmə inu nəmotətəu e nətuəuinian.

⁷ Mətau-inu nəgətin euə min tepət kəutan e nəhue niftəni.[†] Ilah kəsotəhatətəian məmə Iesu in Kristo iətam Ughin tāməni məmə otahli=pa,[‡] in təmuva iətəmimi pəhriən, e nipətin pəhriən.*[§] Iətəmimi tol lanəha in iəuə kəni in tikimir rəha Kristo.[†] ⁸ Tol lanəha, autətəu itəmah məmə nəsotəmkarəpənian e nəua uək asoli rəhatah, pəh itəmah onəkotos nətəuəian rəfin lan.[‡] ⁹ Nəmə iətəmi tətətu=pən aru əmə nəgətinian kəti rəhan e nəgətinian rəha Kristo, kəni məsəkeikeian e nəgətinian rəha Kristo,[§] nolian rəhan tətəgətin məmə Ughin təsətigian e nikin. Mətau iətəmimi pəh iətam tətətig əskasik e nəgətinian rəha Kristo, in tatos Tatə Ughin mine Nətin ilau pəti e nikin.* ¹⁰ Nəmə iətəmi kəti tuva ohnik, kəni məsənian nəgətinian əhruəhru rəha Kristo, nəsitian in muvən imam ikin, məsənian “təuvir” kəm in.[†] ¹¹ Mətau-inu iətəmi tətəni “təuvir”

* 1:1 1Pitə 5:13 † 1:1 Jon 8:32 ‡ 1:2 Jon 14:17 § 1:4 3Jon 1:3,4 * 1:5 1Jon 2:7 † 1:7 1Jon 4:1

‡ 1:7 1Jon 2:22; 4:2,3

§ 1:7 Jon tāməni tol lanu mətau-inu nətəmimi nətəm kəməutohtəu=pən Nostisisim, nəgətinian rəhalah tətəni məmə Iesu, rəhan nipətin pəhriən tikə, mətau in narmin əmə, kəni in təmos narmi iətəmimi kəti. Mətau nipəhriənian, nipətin əha ikin. Nipəhriənian, Iesu Kristo in iətəmimi pəhriən, kəni in Ughin pəhriən e nian katəh əmə.

* 1:7 Jon 1:14 † 1:7 1Jon 2:18 ‡ 1:8 1Kor 3:8; Hip 10:35,36; 11:26 § 1:9 Jon 8:31 * 1:9 1Jon 2:23 † 1:10

Rom 16:17 ‡ 1:11 1Tim 5:22

kəm in, tətəsiru lan matol suaru o rəhan
nəğətuniən tərəh.‡

Naunun nəğhatiən

¹² İatos nəğhatiən tepət məmə iəkətei
kəm təmah, mətəu iəsolkəikeiən məmə
iəkətei e nima nauəuə mine pen. Mətəu
nikik tətəhti pik məmə iəkuva meruh
itəmah kəni məğhati əhrualru kəm təmah
e nəhmtitəmah, pəh nəgiəniən rəhatah
otəriaueh.§

¹³ Nənəti piam* nətəm Uhgın təmitəpin,
ilah kəutəni təuvir kəm ik.

§ 1:12 Jon 3:29 * 1:13 Pia pətan əha in niməfaki kəti mın, Jon in tətətig ikin əha. Kəni nənəti
pian u, ilah nimənin rəha niməfaki əha.

3 Jon

Nauəuə iətam tatol ksil lan iətam Jon
təmätei

Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u 3 Jon

? Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Jon
təmätei nauəuə u.

? Təmätei tatuvən kəm pəh? Təmätei
tatuvən kəm Kaeəs u in iətəmi asoli kəti
rəha niməfaki, kəni in təhrun Jon.

? Natigien təhro lanu nian təmətei?
E nian əha, nəgətu min rəha niməfaki
kautəhuvən iki pisin pisin min, kəni
məutəgətu. Nətamimi nətəm kautətu
rəhalah nəgətu min kautəfən nauəniən
kəm lah, kəni məutəfən ikin rəha napiliən,
kəni mətasiru e lah.

? Təmätei nauəuə u o nak? Kaeəs, in
iətamimi kəti iətam tətasiru e nəgətu min
iətam kəutaliuək iki pisin pisin min. Jon
təmətu nanusiən kəti e noliən təuvir rəha
Kaeəs, kəni Jon təmətei nauəuə u məmə
otəfəri nətəligiən rəhan.

Nətuəiniən nəghatien

¹ Kaeəs, ik piak keikei kəti. Iəu, eldə*
rəha niməfaki, iətətei nauəuə u kəm ik.
Nipəhriənən u, məmə iəu iəkolkeikei pik
ik.†

² Piak keikei, iəu inəhrun rəkis məmə
nikim təsanən məuvir e nəhmti Ughin,
kəni iətəfaki məmə onəsəmisien mətatig
vivi əmə, kəni natigien rəfin rəham otə-
vir. ³ Nikik təmagien pik nian iəmətu
piatah min nəuvein kəməhuva məutəni
məmə nətəhtul əskasik o nipəhriənən,
kəni mətəkeikei mətaliuək e nipəhriənən.‡
*Nian iətətu məmə nənətik min kəutaliuək
e nipəhriənən, kəni nikik tagien pik məri-
auəh mətapirəkis natimnati min rəfin.

Kaeəs təmol uək təuvir

⁵ Piak ruən, ik nətəhtul əskasik o nati
nak iətam ik natol kəm piatah min nətəm
kautəhuvnə, nati ənəpin məmə ilah
nətəm iki pisin.§ ⁶ Ilah kəmotanus rəham
nolkeikeiən u ikinu e niməfaki. Ik nəmol
təuvir kəm lah, masiru e lah. Kəni nian
okautəhuvən e rəhalah suaru, təuvir məmə

onəkəsiru e lah* e noliən iətam Ughin
tolkeikei, ⁷ mətəu-inu ilah kəutaliuək o nəni
pətigəmiən nəghatien rəha Iesu Kristo,
kəni məsotosien nasiruən kəti o nətəm
kəsotəfakiən. ⁸ Tol lanəha, kəni kitah u,
kotəkeikei mətəsiru e nətəmi kotol lanəha,
məmə kitah okotos nəhlmitah min kətiəh o
nəni pətigəmiən nipəhriənən.

Tiotrefes mine Temetrius

⁹ Iəmətei nauəuə kəti kəm niməfaki
rəham, mətəu Tiotrefes, in tolkeikei pik
məmə otəfəri aru in, məmə in iətəmi asoli
kəti, kəni in təsətəligiən e timah. ¹⁰ Nəmə
iəu iəkuvnə, kəni iəu oikəanus əhruahru
natimnati min nəuvein iətam in tatol,
mine nəni onəuəniən nikalitimah iətam
in tətəni. In səniəmə təsitien əmə piatah
min muvən iman ikin, mətəu tətəniəhu
min nətəmi min u nətəm kotolkeikei məmə
okotit piatah min məhuvən imalah ikin,
kəni mətahli pətigəm ilah e niməfaki.

¹¹ Piak ruən, sosien o noliən tərəh rəha
nətamimi, tərəkin ik. Os əmə o iətamimi
iətam rəhan noliən təuvir. Ətəlig-to lan
məmə nətamimi min u nətəm kəutol tə-
vir, tətəgətu məmə ilah nənəti Ughin
min,† mətəu nətamimi min əha nətəm kau-
tol tərəh, tətəgətu məmə ilah kotəruu
Ughin. ¹² Mətəu Temetrius, nətamimi
rəfin kəutəni-vivi in.‡ Kəni rəhan no-
liən min u nian rəfin kəutəgətu min
məmə tatitəu=pən nəghatien pəhriən. Kəni
itimah min iəutəni pətigəm kəm nətamimi
məmə in iətəmi təuvir, kəni nəkotəhrun
məmə itimah iəutəni nipəhriənən.§

Naunun nəghatien

¹³ Iatos nəghatien tepət məmə oikətei
məni=pinə kəm ik, mətəu iəsolkeikeiən
məmə oikətei e pen, ¹⁴ mətəu-inu nikik
tətəhti pik məmə otəsuvəhiən iəkəruh ik,
kəni kilau kuaghəti əhruahru kəm lau min.

¹⁵ Iətəfaki məmə pəh Ughin otəfinə kəm
təmah rəhan nəməlinuən.*

Ik min nəuvein kəutəni=pinə “təuvir”
kəm ik. Kəni onəkəni=pən “təuvir”
rəhatimah kəm piatah min nəuvein ko ikin
ko.

* 1:1 2Jon 1:1 † 1:1 Inu nauəuə rəha aposil Jon, mətəu in təsəni pətigəmiən in, mətəu
təmətəhluəig lan, təhmen=pən əmə e noliən kətiəh əmə iətam in təmol e Nanusiən Təuvir
iətam Jon Təmätei. ‡ 1:3 2Jon 1:4 § 1:5 Rom 12:13; Hip 13:2 * 1:6 1Kor 16:11; 2Kor 1:16 † 1:11

1Jon 2:29 ‡ 1:12 1Tim 3:7 § 1:12 Jon 19:35; 21:24 * 1:15 Rom 1:7; Efəs 6:23

Jut

Nauəua iətəm Jut təmətei

Nəghatien əkuəkir rəha nauəua u Jut

? Pəh təmətei nauəua u? Jut təmətei nauəua u. In pia Jemis mine Iesu. Nətamimi nəuvein, nikilah təhti məmə Jut təmos nauəua rəha 2 Pitə, kəni mafin nian in təmətei nauəua u rəhan.

? Təmətei tatuvən kəm pəh? Kitah kotərru əhruahru məmə Jut təmətei nauəua u tatuvən kəm pəh. Nəmə təhro təmətei tatuvən kəm nətəm Isrel nətəm kəutəni niphəriənən e Iesu Kristo.

? Natigien təhro lanu nian təmətei? E nian əha, nəgətun eiua min nəuvein kəməhuvən motaliuək iki pisin pisin min, məutəgətun nətamimi. Mətau ilah kəməutəgətun rah ilah, məutəni məmə təuvir əmə məmə nətamimi rəha niməfaki kəutol noliən tərəh əpnəpin min. Ilah kəutəni məmə təuvir əmə o noliən lanəha, mətau-inu nəuvirən rəha Ughin in iahgin, kəni ko təsoliən nalpinien kəm lah.

? Təmətei nauəua u o nak? Jut tolkeikei məmə iəfaki min ikin min rəfin okotətau məmə nəghatien rəha nəgətun eiua min in tərəh, kəni in neiuəien əmə. Kəni tolkeikei məmə niməfaki otəhtul əskasik e nəghatien iətəm in niphəriənən.

Jut təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Jut, slef rəha Iesu Kristo, kəni iəu pia Jemis, iətəni təuvir kəm təmah u Ughin təmauin e təmah. Ughin Tatə tolkeikei pik itəmah, kəni Iesu Kristo taskəlim vivi itəmah.

² Pəh nasəkəhruiən, mine nəməlinuəin, mine nolkeikeien rəha Ughin otəri məri-auah e nəmiəgəhien rəhatəmah.

Noliən min rəha nətəm kəutəuhlin nəmtahlah e Ughin

(2Pitə 2:1-17)

³ İəu min nəuvein, əupən, iəmolkeikei pik məmə iəkətei nauəua u tuvnə o təmah o nəghatien e suaru iətəm Ughin tatos o nosmiəgəhien itah. Mətau rəueiu, iətətau məmə iəkəkeikei mətei nəghatien u tuvnə o təmah məmə iəkol əskasik nikitəmah məmə onəkotəluəgin əskasik o naskəlimian

nəghatien pəhriən rəha nəhatətəien rəhatah. Ughin təmələhu=pən nəghatien u e nəhlmi iəfaki min e nian kətiəh əmə, kəni ko təsəuhlinien. ⁴ İatəni lanu mətau-inu nətamimi nəuvein kəməhuva oneuən e nikitəmah. Kəmətei əupən agin məmə ilah okotos nalpinien. Ilah kəutəhti nəuia Ughin, kəni mətəuhlin nəghatien pəhriən rəha nəhatətəien rəhatah məutəni məmə tətegəhan e nakləhien e pətan mine noliən əhmen min lanu nəuvein. Kəni kəmotəuhlin nəmtahlah e Iesu Kristo iətəm in pisin əmə in Kig mine İərməniəg rəhatah.

⁵ Nəghatien u, nəkotəhrun rəkis ilah rəfin, mətau iəkolkeikei məmə iəkəni misimaru min kəm təmah məmə İərməniəg təmosmiəgəh rəhan nətamimi mohiet İjip, mətau uərisig təmərəkin ilah u nətəm kəsotəhatətəien lan. ⁶ Kəni otətəlig-to e nagelo min nətəm kəmotəmkəpən e nəpətiən rəhalah, mətau kəmotəpəh ikin əhruahru rəhalah. Ughin təməlis ilah e sen iətəm ko təsitəgitiən nian kəti, kəni mahtipəsik e lah e napinəpuən mətauarus=pa Nian Asoli iətəm okakil ilah lan, kəni mol nalpinien kəm lah. ⁷ Kəni təhmen əmə e Sotəm mine Kəmorə mine taun min titəlau e lau. Nətamimi ikin min əha kəmotəpəh noliən əhruahru mətəhuvən e noliən rəha nakləhien e pətan mine noliən rəha nəman kəutit aru ilah min mine niphətan kəutit aru ilah min. Kəni Ughin təmol nalpinien kəm lah e niəgəm iətəm ko təsəpisiən nian kəti mine, məmə nətamimi okoteruh nəua noliən tərəh min əha kəni məutəgin e nalpinien rəha Ughin.

⁸ Nati əpnəpin nətamimi min əha kotəhrun natimnati min əha, mətau e noliən kətiəh əmə, ilah kəutəni məmə kəmoteruh nati kəti təhmen e nəməh-lairien iətəm təmegəhan e noliən tərəh min rəhalah, kəni tol lanəha kotəni məmə təuvir əmə məmə kəutol noliən tərəh e niphətilah mətəhuvən əmə lanəha, kəni kəutəpəh narməniəgiən min rəfin, kəni kəutəni rah nagelo min u ilah ilis pik. ⁹ Mətau Maikil, nati əpnəpin in iətəmi asoli rəha nagelo min, təməsoliən lanəha nian in mine Setən kəmatuorgəhu o niphəti Mosis. Təməsəhien Setən məsətu-pəniən nəghatien kəti lan, mətau təməni

əmə məmə, “! Pəh İərməniğ otəni rəham nalpinian!” ¹⁰ Mətau nətəmi min əha kəutəni rah nətəmini nətəm kotəruu. Kəni e noliən rəha nati miəgəh min, ilah kəutol natimnati min iətəm nipətilah tolkeikei məmə okotol, kəni noliən əha tətərekin ilah.

¹¹ ! Kəsi, nərahian asoli o lah! İlah kəutohtəu=pən suaru iətəm nəti Atəm u Ken təmitəu=pən. Kəni ilah kinotəfən rəfin nikelah e noliən tərəh iətəm Paləm təmol aupən mətau=inu in tolkeikei pik məni. Kəni ilah kəmotol noliən rəha Kora məutəhti nəuia nətəmi asoli min, kəni e noliən əmə əha iətəm Uhgın təmərekin Kora mine rəhan min, Uhgın otərekin ilah.

¹² Nian nautol lafet təuvir min mətau=inu itəmah nəkotolkeikei itəmah min, kəni ilah kəhuva motəuən pik əpnəpin əmə itəmah min ilah, nikelah təsəhtian nətəmini nəu-vein, mətau ilah kotəhmen e nımas kəti əpəha ihluə iətəm tətəhluəig iətəm negəu təhrun nələs pikiniən kəni məhapu. İlah nətəm kəsoteruhian sipsip min, mətau kəutun pik əmə sipsip min. İlah kotəhmen e nimali nəpuə iətəm nımətagi təmələs muva, mətau ko nuhuən təsəfuviən. İlah kotəhmen e nigı min iətəm tinuva e nian əhruahru rəhalah məmə okotəu, mətau kəsotəuəiən, kəni in təhmen əmə məmə kəməhmis, kəni nətəmini kotıuvi-pəri ilah kəni kəhmis agin. ¹³ Peau-peau ləuantəhi kəutorəsiliğ məutəruən əpnəpin əmə, kəni kitah rəfin kəuteruh əmə. Kəni təhmen əmə, kəuteruh naulisian rəha nətəmini əha nətəm kəutol pətigəm əmə noliən tərəh e rəhalah nəmiəgəhian. İlah kotəhmen e məhau min iətəm kəmotəmkərapən e suaru rəhalah. Tol lanəha, Uhgın tətəskəlim imalah ikin əpəha e napinəpuən iətəm nəhəgəhəgiən tikə agin ikin.

¹⁴ Suah u İnok u aupən, in nəuaniləuis iətəm tatol səpin lan e nəuaniləuis min rəha Atəm, təməni pətigəm nəghatien rəha Uhgın iətəm təməfən kəm in məmə, “Oteruh-to, İərməniğ tətuva ilah rəhan min nagelo min təusin təusin min tepət pəhriən, ¹⁵ tətuva məmə otakil nətəmini rəfin, kəni otəni pətigəm nalpinian rəha nətəmini rəfin min u nətəm kəutəhti nəuiən. In otol nalpinian mətau=inu kəmotol nərahian tərəh min e noliən tərəh

pik, kəni nol təfəgə min əha kəmotəreki e nəghatien min iətəm tərəh kəm Uhgın.”

¹⁶ Nian rəfin, nətəmini min əha kəməutəghati-əghati kəm lah min məmə nikelah təsəgiəniən o natimnati, kəni məutəni rah natimnati rəfin. İlah kəutətu=pən aru nətəligiən tərəh e nikelah iətəm ilah aru kotolkeikei məmə okotol, kəni məutəghati əuvsan e lah min, kəni kəutəghati e nəghatien tətəhian məmə okotol nətəmini okotohtəu=pən rəhalah nətəligiən.

Nəghatien o nəhgi-pəriən ilah

¹⁷ Mətau rəhak min nətəmini, nikitəmah tətəhti nati nak aposil min rəha rəhatah İərməniğ İesu Kristo kəmotəni aupən, məmə otuva. ¹⁸ Kəmotəni kəm təmah məmə, “E nian iətəm naunun nian tətuva iuəkir, nətəmini nətəm kəutəghati əuvsan məutəni rah natimnati rəfin, ilah okotohtəu=pən aru əmə rəhalah nətəligiən tərəh e nikelah iətəm ilah aru kotolkeikei məmə okotol.” ¹⁹ Inu nətəmini nətəm kəutəhapu itəmah. İlah kəutohtəu=pən aru əmə rəhalah nətəligiən rəha nəhue niftəni, kəni Narmin Rəha Uhgın tikə e lah.

²⁰ Mətau itəmah, rəhak min nətəmini, otol itəmah motəsanən e rəhatəmah nəhatətəiən iətəm təhruahru vivi, iətəm təmsipən o Uhgın. Kəni otəghati kəm Uhgın e Narmin Rəhan. ²¹ Kəni motos nolkeikeiən rəha Uhgın tətətig o təmah nian nəutəhtahnin nasəkəhruiən rəha İərməniğ İesu Kristo məmə in otos itəmah nəkəhuvən e nəmiəgəhian itulin.

²² Onəkotasəkəhruiən nətəmini min u nətəm rəhalah nəhatətəiən təsəskasik pikien motəruu nəgətuniən nak in nipəhriən. ²³ Motəmkirəkis uəhai nətəm kəutətig iuəkir o nigəm asoli motosmiəgəh ilah. Otəsəkəhruiən nəuvin min, mətau nəkotəgin pik e noliən tərəh min rəhalah, iətəm kəutol nəmiəgəhian rəhalah rəfin tamikmik. Autətu itəmah məmə noliən tərəh rəhalah otəsəkiən nəmiəgəhian rəhatəmah.

Nəfakien o nəni-vivien Uhgın

²⁴ Pəh kotəni-vivi Uhgın iətəm in təhrun nəskəlimien itəmah məmə onəsotəmeiən, kəni təhrun noliən itəmah məmə nımei təfəgə tərəh tikə agin e nəmiəgəhian

rəhatəmah, nian otos itəmah nəkəhuvən
e nəhagəhagiən rəha nəhmtin, kəni
nikitəmah otagiən pik agin ikin əha.
²⁵ Uhgin kətiəh əmə, kəni in İosmiəgəh
rəhatah. Kəni İesu Kristo rəhatah İərməniğ
in suaru rəhan o nosmiəgəhiən itah. Pəh
kotəni məmə nəni-viviən, mine nepətiən,
mine nəsanəniən, mine narməniğiən
rəfin agin, in rəha Uhgin, aypən agin
mətəuərus=pa u rəueiu, matuvən naunun
tikə. İəuəh!

Nəhan-əhanian
Nəhan-əhanian natimnati kəm Jon
Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u
Nəhan-əhanian

? Pəh təmətei nauəuə u? İətəmi kəti nərgin u Jon təmətei nauəuə u. Məta suah u inu in aposil Jon, uə məta Jon pisin kəti təmətei. Kəsotəhrun vivien.

? Təmətei tatuvən kəm pəh? In təmətei nauəuə u tatuvən kəm niməfaki səpin, ilah kəutatig e nitəni min ikin Esia, (rəueiu, kətəni ikinu məmə Wes Teki — Western Turkey), mine matuvən min kəm niməfaki min ikin min rəfin.

? Natigien təhro lanu nian təmətei? Nian u iətəm təmətei nauəuə lan, kəpmən rəha Rom təməni məmə nətəmini okotəkeiki motəfaki kəm iətəmi asoli rəha kəpmən təhmen əmə məmə in uhgin rəhalah. Mətau nətəmini rəha niməfaki kəmotəni məmə iətəmini kətiah əmə in ilis agin, iətəmini u in İesu Kristo. In əmə u, in lərmənig. Kəni kəutəni məmə okəsotəfakien kəm iətəmi asoli rəha Rom. Tol lanəha, kəpmən rəha Rom tinol nərahien kəm nəfaki min. Kəmotəhli-pən Jon tuvən isəu e nitəni kəti u, kətəni məmə Patmos, məmə otətətig pisin əmə. Uhgin təfən nəməhlairien təuvir agin kəti kəm Jon məmə oteruh İesu Kristo əpəha e negəu e neai. Kəni in mafu min natimnati iətəm otapanuva, təhmen əmə məmə inu: nolien iətəm Uhgin otol win e Setən mine rəhan min nətəmini e nəluəginien; mine nolien rəha Uhgin o nakilien nətəmini e naunun nian.

? Təmətei nauəuə u o nak? In təmətei nauəuə u məmə otol əpu məmə İesu Kristo in lərmənig, konu mägətun rəhan nasənənien. Kəni in tolkeiki məmə otəni kəm nəfaki min məmə okotəhtul əskasik nəmə nian iəkis min okəhuva, konu ilah okəsotəfakien kəm iətəmi asoli rəha Rom məmə in Uhgin. Otəsuvəhien konu Setən otol nərahien kəm nəfaki min mətau ilah okotəkeiki motəhtul əskasik, kəni in tolkeiki məmə otəfəri nətəligien rəha nəfaki min mine nətəmini u ilah kəutatig e nian iəkis min u rəueiu. Nian İesu Kristo otitəlig=pa min, kəni in otəfəri ilah, mol nalpinien kəm rəhan tikimir min.

* 1:1 “təmol əpu,” nipətin u, məmə tətəgətun nati kəti iətəm əupən, nipətin tətəhluaig. E Bislama, kətəni məmə, “rivilem” uə “soem.”

Nəghatien min mine nətəligien min tepət kəutafin e nauəuə u Nəhan-əhanian kəutsipən e nauəuə min u rəha Oltestimin: Isikial, Daniəl, Aiseə, mine Jerimaia.

? Okafin əhro nauəuə u? Nauəuə u, in tol pisin e nauəuə min e Niutestimin mətau-inu İesu təməgətun natimnati tepət e Jon u kotol pisin agin. Tol lanəha, in otəkeiki mos narmi nati kəti məghati lan. Nəghatien min u ilah nipətilah tatig, təhmen e nəghatien əuhlin. Konu, nian kitah kotafin nauəuə u, koteruh nəghatien əuhlin min u, təuvir məmə kitah kotətəlig e nipətilah min kətiah kətiah. Təuvir məmə kotafin futnot ko ləhtəni e nimali nauəuə o nəhrunien məmə narmi nati min nipəti lah tənə məmə nak. Kəni kotəkeiki motəupən motətəlig e nipəti nəghatien min u Kristin min e nian əha kəmotəhrun vivi.

Nauəuə u səniəmə in təhmen e suaru kəti uə kalendə, məmə kotəhrun neruhien məmə nati nak otuva e nu nak, konu nati nak min otuva e nu təm tətəuva, mətuva mətauərus nian İesu otuva min lan. Mətau e nauəuə u, kotəhrun neruhien nəukəti nətəligien asoli tol lanu lan:

- Uhgin in ilis in tepət pik mine nəsanənien rəhan tepət, mine rəhan nətəligien təuvir e natimnati min rəfin;
- Setən in tatol nahməien asoli e nəhue niftəni;
- Kristin min okotəkeiki motəhtul əskasik e rəhalah nəhatəien məmə okəsotəginien, nati əpnəpin ilah kəutatig e nian rəha nərahien;
- otəsuvəhien Uhgin otələ iahu Setən kəni məfən nalpinien kəm Setən mine iərmis min rəhan;
- e Nian Uərisig, Uhgin o tol nalpinien kəm nətəmini min kəsotəhatəien e İesu;
- İesu Kristo otərmənig e natimnati min rəfin;
- İesu otos nətəmini rəhan məhuvən məutatig e neai, ikin tətətig ikin.

Nətuəuinien nəghatien

¹ Nauəuə u, in tətəghati e natimnati min iətəm İesu Kristo təmol əpu.* Natimnati min u, Uhgin təməfən kəm İesu, məmə in otəgətun kəm rəhan noluək min natimnati iətəm otəsuvəhien təkeiki muva. Kristo

təməhli=pən rəhan kəti agelo tuva, kəni məğətun natimnati min u kəm rəhan ioluək, Jon. ² Jon təməhtul pətigəm o nəni əhruahruən natimnati rəfin iətam in təmeruh, kəni mətei rəkis ilah e nauəuə u. Natimnati min u iətam in təmeruh, in nəghatien rəha Ughin mine nəni pətigəmian rəha Iesu Kristo. ³ Iətəmi u iətam tətəfin pətigəm nəghatien min u, iətam Ughin təməfa, in otatig e nəuvirien pəhriən. Kəni nətəmini min u nətəm kəutətu kəni mautos e nikilah kəni mautol, okotatig min e nəuvirien pəhriən, mətəu-inu nian rəha natimnati min u nauəuə u tətəghati e lah, tinuva iuəkir agin.

*Jon təmətei nauəuə
kəm niməfaki min ilah səpin*

⁴ İəu Jon, iətahtli=pinə nauəuə u tatuvnə kəm niməfaki min ilah səpin əpəha e nitəni Esia.

Pəh Ughin u iətam tətətig u rəueiu, təmətatig itulin, kəni otəpanatig itulin min, in otəfinə rəhan nəuvirien mine nəməlinuian kəm təmah. Kəni pəh narmin ilah səpin[†] iətam kəutətig aupən e jəə rəha kig, ilah min okotol lanko e təmah. ⁵ Kəni Iesu Kristo min, in otəfinə min lanko kəm təmah. Kristo ko təməhtul pətigəm əskasik o nipəhriənən, konu inəha, in iətamimi iətam in təmaupən məmiəgəh itulin e nimisən,[‡] kəni in tətərmənig e kig min rəha nitəni min.[§]

Pəh nəni-vivian tuvən o Iesu Kristo u, in təmolkeikei itah, kəni niran təməiəh məmə otitis itah e noliən rəha təfəgə tərah. ⁶ In Kig rəhatah, kəni təmol məmə kitah kotatig ahgəl rəhan narmənigien, kəni mol itah kəhuva pris min rəha Ughin rəhan, kəutol uək rəha Tatə rəhan. !Pəh nəni-vivian o rəhan nəpətiən mine nəsanənien tuvən o Iesu Kristo, naunun tiki! !Pəh in otərmənig itulin! Pəh otol lanu lan. Əuəh. Amen.

[†] 1:4 Narmin ilah səpin iətam kəutətig aupən e rəhan tron, (Nəh 3:1; 4:4; 5:6), nəmə təhro in suaru rəha nanian Narmin Rəha Ughin; mətəu nəmə təhro ilah nagelo səpin u kotəsanən (Nəh 1:20; 8:2) iətam kəutətig aupən e tron. Nəmpə səpin u, kəməh kau fifti-fo e nauəuə u Nəhan-əhanien. E Nauəuə Rəha Ughin, nian nəuvein tətəni "ilah səpin" mətəu nipətin məmə ilah rəfin agin. [‡] 1:5 Kol 1:18; Sam 89:27 [§] 1:5 Sam 89:27; Nəh 17:14; 19:16 ^{*} 1:7 Dan 7:13; Uək 1:9 [†] 1:7 Sek 12:10 [‡] 1:8 Nəghatien əhruahru u rəha Iesu tətəni məmə, "İəu u, Alfə mine Oməkə." Alfə u, in letə təməhtul aupən e alfəbit rəha nəghatien Kris, kəni Oməkə u, in letə iətam tatol naunun lan, təhmen e A mine Z e Inglis. [§] 1:9 Nitəni u Patmos, in ailən kəti isəu agin o ima Jon. ^{*} 1:10 Nian rəha İərmənig u, in Sante. [†] 1:13 Kitah kəuteruh nərğin u "Nəti İətamimi" e nauəuə rəha Daniel (Dan 7:13), mine e nauəuə min rəha Matiu, Mak, Luk, Jon, Uək mine Ol Sam. [‡] 1:13 Napən əha kətəni, in napən rəha pris asoli agin. İesu in rəhatah pris asoli agin.

⁷ ! Oteruh-to! In tətəva e nəpuə, ^{*} kəni nətəmini rəfin okotəsal=pən moteruh e nəhmtilah əhruahru, kəni nətəmi min aupən u kəmotani məmə okəu, okoteruh min, kəni nətəmini e nəuaniləuis min rəfin e nitəni min, nikilah otahmə, motasək əfəməh mətəu-inu kəmotafu.[†]

In otəkeikei mol lanu lan. İəuəh! !Amen!

⁸ İərmənig Ughin tətəni məmə, "İəu Nəukətin mine Naunun.[‡] İəu u iətatig rəueiu, kəni iəmətatig itulin, kəni iəpanətatig itulin min, kəni iəu u, Nahgik Tepət Pik Agin."

Jon təmeruh Nəti İətamimi

⁹ İəu Jon, piatəmah u, iətam kitah kəutos pəti nəhlmitah min kətəh e Iesu o nəhməlan, mine natigien e narmənigien rəhan, mine nəhtul əskasikien e nian rəha nəhməlan. Kəmaraki=pən lak e nitəni u Patmos,[§] mətəu-inu iətəni pətigəm nəghatien min u iətam Ughin təməfa, kəni mətəhtul pətigəm o Iesu. ¹⁰ In Nian rəha İərmənig rəhatah, ^{*} kəni iəməriəuəh e Narmin Rəha Ughin, u rəhan nəsanənien təmol kəm iəu, kəni iəkətuə nəuian asoli kəti e nəmtəhk, təhmen əmə e təui, ¹¹ kəni nəuian u tətəni məmə, "Ətei rəkis e nauəuə natimnati min rəfin iətam nateruh, kəni məhli=pən kəm niməfaki səpin. Nauəuə min u okəhuvən kəm Efəsis, kəni Smanə, kəni Perkamən, kəni Tuatirə, mine Satis, mine Filitelfiə, mine Laotisiə."

¹² Kəni əmeiko, iəkeirair məmə iəkeruh-to, məmə pəh tətəghati kəm iəu. Kəni nian iəmeirair, mafu nati kətətu-pəri lait lan, ilah səpin, kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip, ¹³ kəni e nəlugi nati kətəharu-pəri lait min u lan, mafu suah kəti təhmen e Nəti İətamimi,[†] rəhan napən təfəməh u təfəməh pəhriən. Kəni kəməlis mankilahan e kətəuti, kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip.[‡]

¹⁴ Rəhn-kapə mine nəuanun tərüən tərüən təhmen e nəuauı nitəhi,[§] * kəni nəhmtin təhmen e nəmnami nigəm.[†] ¹⁵ Nəhlkin təhmen e prons,[‡] iətəm kəmuvan e nigəm məmə otaiah rəkis e namrəiən, mafəl iətəm təuvir, kəni uərisig ko, kərəpei məmə otəuvir mətoraip-oraip. Kəni nəuiən iahgin təhmen e nitəhi asoli kəti tatitəgit e nımas;¹⁶ In tatos məhau ilah səpin e nəhlmin maru, konu nau kəti rəha nəluaginien in tasilə e nikalin pəti mil,[§] tatsipən e nipəgnəuan, kəni iətəmi u təhəgəhəg mətasiə, təhmen e mitigar əpə e nərauiə.

¹⁷ Nian iəmafu iətəmi əha, iəmeiuiui morin iəu əha e nəhlkin, təhmen əmə məmə iəmimis.* Mətəu in təmea=pa mek iəu e rəhan maru kəni məni məmə, “Səginien. Iəu u, iəu iəmaupən matig, kəni iəu matol naunun agin. ¹⁸ Iəu u, iətəm Tətəmiəgəh.[†] !ləmimis aupən, kəni mətəu eruh-to, iətəmiəgəh itulin! Kəni iəu iatos ki rəha Nımisien mine ki rəha Nəuan=pən.[‡]

¹⁹ “Tol lanəha, ətei rəkis nati nak iətəm nateruh, inu natimnati min rəha rəueiu, mine natimnati nəuvein min iətəm tətəua.²⁰ Mətəu iəkuahpik e nipəti nati təməhluaig, u məhau min ilah səpin iətəm nəmeruh iatos e nəhlmək maru, mine nati kətəharu-pəri lait lan, ilah səpin, kəmol e aien u kol tətəraip-oraip. Məhau min u ilah səpin, nipətin u nagelo min rəha niməfaki səpin. Konu nati kətəharu-pəri lait lan, ilah səpin, kəmol e kol, nipətin u, niməfaki min u ilah səpin.

2

Nəghatien təmuvən
kəm nəfaki min ikin Efəsis

¹ “Ətei nauəuə u kəti tuvən o agelo* rəha niməfaki e taun Efəsis, məni=pən məmə,

Nəghatien u rəhan, iətəm tatos məhau səpin e nəhlmin maru[†] kəni mətəliuək e nəlugin e nati kətəharu-pəri lait lan,[‡] u iətəm kəmol e aien u kol tətəraip-oraip, kəni ilah səpin.

² Iəu iəkəhrun rəhatəmah nolien min. Iəkəhrun nalkut pikien o uək min rəhatəmah, kəni məhrun min məmə nautəhtul əskasik. Iəkəhrun məmə itəmah nəsotəgəniən o nətəm kətol nolien tərəh. Nəmotakil nətəmi min u nətəm ilah kotəni məmə ilah aposil min, mətəu səniəmə ilah aposil pəhriən min, kəni nəmoteruh rəkis məmə ilah neiuə min. ³ Iəkəhrun min məmə itəmah nautos nətəligien əfəməh. Nərahien təmələs pau itəmah, mətəu nautəhtul əskasik o nərgək, məsotəpəouiən.

⁴ Mətəu iatəh nipəgnəmtin kəti əha ikin nəmotol, təsəhmenien e nəhmtək. Nəmotəpəh nolkeikeien[§] aupən rəhatəmah. ⁵ Nikitəmah təhti-to nolkeikeien iətəm nəməutətig lan aupən. Otəuhlin itəmah, kəni motol natimnati min u nəmautol aupən. Nəmə nəsotolien, kəni iəkuva, mələs rəkis rəhatəmah nati kətəharu-pəri lait lan e nimein. ⁶ Mətəu nati kətəh əha ikin, nautol təuvir. Itəmah nəkotəməki e nolien tərəh min rəha nətəmi rəha Nikolas, təhmen əmə lak, təhmen mə inu iatol mine.

⁷ Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otəəlig vivi, kəni mətəhrun nəghatien min u iətəm Narmin Rəha Uhgın tətəni=pinə kəm niməfaki min. Iətəm otol win e nəluaginien u, iəu iatəgəhan lan məmə in otun nəuanigi rəha nəmiəgəhien iətəm tətəviə e nasumiən rəha Uhgın.”[†]

Nəghatien təmuvən
kəm nəfaki min ikin Smanə

[§] 1:14 Nəghatien Kris əhruahru tətəni məmə, “in tərüən tərüən təhmen e sno.” * 1:14 Dan 7:9 [†] 1:14 Esik 1:28 [‡] 1:15 Prons, in aien kəti, kalə rəhan təhmen e kol. [§] 1:16 Hip 4:12; Jon 12:48 * 1:17 Dan 8:17; 10:15; Mat 17:6 [†] 1:18 Sam 42:2 [‡] 1:18 “Iəu iatos ki rəha Nımisien mine ki rəha Nəuan=pən,” nipətin u məmə iatos nepətiən o nahtipəsigen mine nerəhien e ket rəha Ima Nətəm Kəməhmis İkin, kəni mol nətəmi kəməhmis ilah kotəmiəgəh min.
* 2:1 Nian iətəmi u tətəni “agelo,” nəmə təhro tətəghati e agelo pəhriən, uə nəmə təhro tətəghati e pastə rəha niməfaki. [†] 2:1 Nəh 1:16 [‡] 2:1 Nəh 1:12-13 [§] 2:4 Jon 13:35; Jer 2:2-5 * 2:6 Nətəmi rəha Nikolas min əha, kitah kəsotəhrun vivien natimnati tətə e lah uə rəhalah iətəmi asoli. İlah nətəmi nəuvein rəha niməfaki, mətəu ilah kəutəni məmə kəhrun nəfakien kəm narmi nati min, konu kəhrun nit ənapinien itəmi. İlah kəutəni məmə nolien min əha, təsəəkiniən narmitəmi. [†] 2:7 Jen 2:9; 3:22-24; Luk 23:43; Rom 5:12,18; 6:23; Nəh 22:2

* Kəni in tətəghati əhanəh mətəni=pa kəm iəu məmə, “Ətei nauəuə kəti tuvən o agelo rəha niməfaki e taun Smanə, mənə=pən məmə,

Nəghatiən u rəhan, iətəm təmaupən matig, kəni in otol naunun agin. In təmimis kəni məmāgəh min,[‡] kəni in tətəni məmə,

⁹ Nətəm Smanə, iəkəhrun rəhatəmah nahməiən. İəkəhrun məmə itəmah nanrah min, mətəu səniəmə itəmah nanrah min pəhriən. !İtəmah, rəhatəmah nautə tepət agin! İəkəhrun məmə neiuə min nəuvein nətəm kəutəni nəghatiən mautəvlək e təmah lan, mətəni məmə ilah nətəm İsrəl, mətəu kəpə.[§] Rəhalah nimə rəha nuhapuminian in nuhapuminian rəha Setən əmə.*¹⁰ Sotəginian e nahməiən min iətəm otəsuvəhian kəhuva e təmah. İətəni=pinə kəm təmah, məmə Setən otəpanəmki=pən itəmah nəuvein e kaləpus məmə otek askəuvin nəhatətəiən rəhatəmah, kəni itəmah onəkotətig e nahməiən o nian ilah ten.[†] Otəhtul əskasik, nati əpnəpin nəmə itəmah nəuvein okohmis, kəni iəu iəkəfinə rəhatəmah nətəouiən, təhmen=pən əmə məmə kətəfəfau=pən e nati kəti e rəhn-kəpə iətəm təmol win e naiuiən, kəni rəhatəmah nətəouiən in nəmiəgəhian itulin.

¹¹ İtəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni mətəhrun nəghatiən min u iətəm Narmin Rəha Ughin tətəni=pinə kəm niməfaki min. Nətəmini okotol win e nəluəginian u, nian nimisən tisimaru min muva, ko kəsəhmis minian. İnəha, okəsəhuvəniən e nəmnami nigəm asoli, inu nimisən tatol keiu.”[‡]

Nəghatiən təmuvən kəm niməfaki min ikin Perkaməm

¹² Kəni in tətəghati əhanəh mətəni=pa kəm iəu məmə, “Ətei nauəuə kəti tuvən

o agelo rəha niməfaki e taun Perkaməm, mənə=pən məmə,

Nəghatiən u rəhan, iətəm tatos nau rəha nəluəginian kəti iətəm tasilə e nəven pəti mil.[§]

¹³ İəkəhrun ikin nəutətig ikin. İkin əha, Setən tətəharəg, mətərmənig ikin.* Mətəu itəmah nautəhtul iəkis ohniəu. Nəməsotəuhlinian rəhatəmah nəhatətəiən lak. İmatəmah Setən tətətig ikin, kəni kəmoəhamu rəhak iətəmini Antipas, iətəm təməhtul əskasik o nənə pətigəminian iəu. Nati əpnəpin məmə nian əha təmiəkis pau o təmah, mətəu itəmah nəmotəhatətə əskasik lak.

¹⁴ Mətəu in əmə ko, iatəh nipeəgnəmtin min nəuvein iətəm itəmah nautol iətəm təsəhrəuəhriən e nəhmtək. İtəmah nəuvein u ko ikin ko, nəutəgətin nətəmini ko ikin ko məmə okotos nəgətinian rəha Paləm. Paləm u, in təmol suaru kəm Kig Palək məmə in otəfən-əfən kəm nətəm İsrəl, kəni pəh ilah kotol nolian tərəh, mautun nauəniən iətəm kəmol sakri-fais lan tatuvən kəm narmi nati iətəm kəmisikəvin e nigə, kəni mautit əpnəpin ilah min.[†] ¹⁵ Kəni e nolian kətəh əmə ilah nətəm İsrəl min əha, itəmah nəuvein u ikin nautəhtau=pən nəghatiən rəha nətəmini rəha Nikoləs.[‡] ¹⁶ !Tol lanəha, onəkətəkeiə motəuhlin uəhai əmə nətəlgian rəhatəmah e nolian tərəh min rəhatəmah! Nəmə nəsətolian, otəsuvəhian oiəkuvnə o təmah, kəni iəkoh nətəmini min ko, kəni mətəi ilah e nau rəha nəluəginian iətəm tatsi=pən e nipeəgnəuak.

¹⁷ İtəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni mətəhrun nəghatiən min u iətəm Narmin Rəha Ughin tətəni=pinə kəm niməfaki min. İtəmini iətəm tatol win e nəluəginian, iəu iəkəfən nauəniən oneuən u manə[§] kəm in. Oiəkəfən min kəpiəl ruən kəti kəm in,

[‡] 2:8 Nəh 1:17-18 [§] 2:9 ?Nəghatiən u, “mətəni məmə ilah nətəm İsrəl, mətəu kəpə,” nipeətin nak? In tətəghati əhrəuəhru nətəmi min u nəuaniləuis rəha İsrəl. Mətəu nian İesu tətəni məmə ilah səniəmə nətəm İsrəl pəhriən, nipeətin u məmə nətəmini pəhriən rəha Ughin, inu, nətəmi kəutəfaki kəm in, mətəu səniəmə “nəuaniləuis min rəfin rəha İsrəl” u ilah nətəmini min əhrəuəhru rəha Ughin. (Kəl 6:15-16). * 2:9 Jon 8:33-47 † 2:10 “Nian ten” nipeətin ko, məmə nian rəha nahməiən otəkeiəki mol naunun mətəu-inu Ughin təmənə lanəha. ‡ 2:11 Nəh 20:11-15; 21:8 § 2:12 Nəh 1:16 * 2:13 İtəmi asoli rəha Rom, kətəni məmə Empərə, in təhmen e kig asoli kəti. Nətəmini tepət tepət kəutəfaki kəm in əha Perkaməm. † 2:14 Nam 22-24; 25:1-2; 31:16 ‡ 2:15 Afin-to futnəp e Nəh 2:6. § 2:17 Jon 6:31-33,35,48,51

iətəm kəmətei=pən nərgin vi lan, kəni in pisin əmə kəha iətəm otos, təhrun nərgin."

Nəghatien təmuvən
kəm nəfaki min ikin Tuatirə

¹⁸ Kəni in tətəghati əhanəh mətəni=pa kəm iəu məmə, "Ətei nauəuə kəti tuvən o agelo rəha niməfaki e taun Tuatirə, məni=pən məmə,

Nəghatien u, in nəghatien rəha Nəti Ughin. Nəhmtin təhmen e nəmnamı nığəm, mine nəhlkin təhmen e prons* iətəm tətəraip-oraip.† Tətəni məmə,

¹⁹ İnhərun rəkis noliən min rəhatəmäh, nətəm Tuatirə. İəkəhrun rəhatəmäh nolkeikeiən mine nəhatətəiən, mine nasiruiən e nətəmimi, kəni iəkəhrun min məmə nətəligiən rəhatəmäh təfəməh o nəhtul əskasikiən. İəkəhrun məmə noliən min rəhatəmäh nautol u rəueiu, təuvir məpirəkis agin noliən min rəhatəmäh aupən.

²⁰ Mətəu iateh nığəgnəmtin kəti əha ikin nautol iətəm təsəhruahruieən e nəhmtək. İtəmäh nauteğəhan e noliən rəha pətan əha iətəm təhmen e pətan aupən u, Jesepel.‡ In tətəni məmə in iəni kəti, mətəu nəğətunien rəhan tatit rah rəhak min noluək, matol məmə ilah kautit əpnapin ilah min, kəni mautun nauəniən u iətəm katol sakrifais lan kəm narmi nati iətəm kəmisikəuvin e nigi. ²¹ İmətəhtəhnin pətan əha məmə in otəuhlin rəhan noliən rəha nitəu=pən əpnapiniən nəman, mətəu in təpəh. ²² Tol lanəha, rəueiu əha, iəkol in timis pik e rəhan pet. Kəni nətəmimi min u nətəm kəmotit əpnapin ilah min, ilah Jesepel u, nəmə ilah kəsotəuhliniən ilah e nosiən noliən rəha pətan əha, oiəkol ilah min kotətau tərəh pik, kəni misuə e lah e pet u rəha nəhməiən. ²³ Kəni oiəkəu kətəiəh əmə e nənətin min, möh ilah kohmis.§ Tol lanəha, kəni niməfaki min rəfin okotəhrun məmə iəu əmə u, iəkəhrun nətəligiən min rəha nətəmimi, mine nikilah. Kəni iəu iəkəfinə nətəuieən

rəhatəmäh tətəu=pən əmə rəhatəmäh noliən min iətəm nəmautol.*

²⁴ Mətəu itəmäh u, nətəm Tuatirə nətəm nəməsotosiən o nəğətun min rəha Jesepel əha, iətəghati kəm təməh rəueiu. İəkəhrun məmə itəmäh nəməsotosiən natimnati iətəm kətəni məmə nati agin min rəha Setən iətəm tətəhluaig e nəmtahn. İəsələhu-pəniən nati figəm kəti min kəm təməh, mətəu iəkolkeikei məmə nəkotol nati kətəiəh əmə, inko, ²⁵ otəskəlim tiəkis əmə e nati iətəm nino-tos rəkis, mətəuərus iəu iəkətiəlig=pa.

²⁶⁻²⁷ İətəm tatol win e nəluəginieən u, kəni tətəhtul əskasik o noliən nəuiək, matuvən, matuvən mətəuərus naunun, kəni iəu iəkəfən nəpətiən u kəm in, iətəm rəhak tatə təməfa kəm iəu, məmə in otarməniğ e kəntri pisin pisin min. Kəni in otos rəhan neim iətəm in nəmtətiən rəha nərgin asoli rəhan, kəmol e aiən, kəni in otatəghli-atəghli nətəm e nəhue niftəni, təhmen=pən əmə məmə aiən iətəm təməhaplis-ohaplis sospen kəmol e nəriəpig. ²⁸ Kəni iəu iəkəfinə min məhəu u fətəkai kəm in.†

²⁹ İtəmäh rəfin matəlgitəmäh tatig. Otətəlig vivi, kəni mətəhrun nəghatien min u iətəm Narmin Rəha Ughin tətəni=pinə kəm niməfaki min.

3

Nəghatien təmuvən
kəm nəfaki min ikin Satis

¹ "Ətei nauəuə kəti tuvən o agelo rəha niməfaki e taun u Satis, məni=pən məmə,

Nəghatien u rəhan, iətəm tatos narmin rəha Ughin ilah səpin,* kəni matos min məhəu səpin.† Nəghatien u rəhan iətəm tətəni=pinə kəm təməh məmə,

İəkəhrun rəhatəmäh noliən min. İəkəhrun məmə kətəni məmə itəmäh nautəmiəğəh, mətəu kəpə, itəmäh ninohmis rəkis. ² ! Otair-tə! Noliən təuvir min rəhatəmäh nəmautol aupən, otəsuvəhiən tikə agin. Mətəu

* 2:18 Prons, in aiən kəti, mətəu rəhan kalə təhmen e kol. † 2:18 Dan 10:6; Nəh 1:14-15 ‡ 2:20 Jesepel u aupən, in pətan rəha Kig Ehap (1King 21:25-26). In təmit nətəmimi e suaru kəti məmə okotol sakrifais kəm narmin nati min, kəni motohtəu=pən noliən rəha nit əpnapin nəman mine nığətan. Pətan kəti rəha Tuatirə təmol noliən əha, kəni Jon tətəni lan məmə Jesepel. Nəmə təhro noliən rəhan təhmen e Nikoləs iətəm təməni e Nəh 2:6,15. § 2:23 Nəghatien u "nənətin min" tətəğətun nətəmimi u kəutohtəu=pən in. * 2:23 Jer 17:10 † 2:28 Nəh 22:16 * 3:1 Afin-to futnot e Nəh 1:4 † 3:1 Nəh 1:16

itamah năkotăkeikei motalkut mămă onăkotăfări min noliă năhatămah, motol tuva măsăsik, mătău-inu năhatămah noliă tăuvir min iătăm tăhruahru e năhmti Ughin, iăsăh âhanăhian kăti iătăm nămotol măhuvă nămotol naunun lan. ³ Tol lanăha, nikitămah tăhti năghatian iătăm nămotos, kăni mautătuă aupă n. Otol, kăni motăuhlin itamah. Mătău nămă năkotăpili alu, oiăkiet pătigăm o tămah tăhmen e iăklăh, kăni itamah ko năsotăhrunian mămă nian nak iăkuvnă o tămah.

⁴ Mătău itamah năuan năuvein əmă ko Satis, iătăm kămăsotolian napă năhalah tamikmik. Ilah kotăhruahru, motăhmen o năliuăkian itamah min iău e napă năru. ⁵ Iătăm in otol win e năluăginian, in otuvă nălanăha e napă năru. Kăni ko iăsăfăl răkisian nărgin e năuəuə răha nămiăgăhian, kăni iău iăkăni pătigăm nărgin e năhmti răhak Tătă mine răhan năgelo min, mămă in răhak əhruahru iătămimi. ⁶

⁶ Itamah răfin matălgitămah tatig. Otătălig vivi, kăni motăhrun năghatian min u iătăm Nărmin Răha Ughin tătăni=pină kăm nămăfăki min.”

Năghatian tămuvă n
kăm năfăki min ikin Filitelfiă

⁷ “Ətei năuəuə kăti tăvăn o əgelo răha nămăfăki e taun Filitelfiă, măni=pă nămă,

Năghatian u răhan, iătăm Tasim, kăni in Năpăhrianian. Kăni in tatos ki răha Tefit u aupă n. ^{*} Nămă in terăh e doă kăti, kăni ko iătămi kăti tăsăhtipăsigian. Kăni nămă in tahtipăsig e doă kăti, kăni ko iătămi kăti tăsărhian lan. [†] Năghatian

u răhan iătăm in tătăni=pină kăm tămah mămă,

⁸ Iăkăhrun năhatămah noliă min, nătăm Filitelfiă. Iăkăhrun mămă năhatămah năsană nian in năuan năuvetin əmă, mătău itamah nămautol năuiăk măsotăpăhian, kăni măsotăhluăigian mămă răhak u itamah. Oteruh-to. Iămerăh e doă o tămah. Ko iătămi kăti tăsăhtipăsigian. ⁹ Oteruh-to. Nătămimi min ko e Năhapuminian răha Setă n, ilah kăutăni mămă ilah nătăm Isrel, mătău kăpă. Ilah neiəu min. [‡] Oteruh-to. Oiăkol ilah kăhuva motăsiăulin-pină e năhlkilah e nisiasian, kăni okotăni mămă năpăhrianian iău iăkolkeikei itamah. [§] ¹⁰ Iămăni=pină kăm tămah mămă itamah onăkotos nătălgian əfămăh o năhtul əskasikian, tăhmen əmă lak, kăni itamah nămautol răhak năghatian. ^{*} O nati u, iău oiăkăpali vivi o tămah e nian iătăm nărahian otăsuvăhian tuva e năhue năftăni min răfin, [†] mămă otek əskăuvint o nătămimi răha năhue năftăni.

¹¹ Otăsuvăhian iăkuva. Otăskălim iăkis nătimnati min iătăm itamah nănotos răkis, mămă iătămi kăti otăsosian răham nătăouian [‡] iătăm năinol win răkis lan.

¹² Iătăm otol win e năluăginian, kăni iău oiăkol in tăhmen e năgi əsoli kăti iătăm tătăruăsan Nămă Răha Ughin răhak. Kăni in ko tăsietian e Nămă əha nian kăti. Kăni iău, iăkătei=pă nărgi Ughin răhak lan, mine nărgi taun răha Ughin răhak lan. Taun u, in Jerusălam vi, iătăm Ughin răhak otăhli=pă, otisi=pări e năgəu e năai, meiuaiu=pă. Kăni iău oiăkătei=pă nă min nărgăk vi e iătămi u.

¹³ Itamah răfin matălgitămah tatig. Otătălig vivi, kăni motăhrun năghatian

[‡] 3:4 E fes u, “napă n” tătăgătun noliă min năhalah. [§] 3:5 Mat 10:32; Luk 12:8; Mak 8:38; Luk 9:26; 1Jon 2:23 ^{*} 3:7 “Ki răha Tefit” u, tătăgătun=pă năpătian iătăm otos e Jerusălam vi. In ko, in tatos năpătian mămă oterăh kăni măhtipăsig e iătămi kăti iătăm tătuvă n imă; Năh 1:18. [†] 3:7 Aes 22:22 [‡] 3:9 Năghatian u “kăutăni mămă ilah nătăm Isrel, mătău kăpă,” in tătăghati əhruahru e nătămi min u năuanilăuis răha Isrel min. Mătău nian İesu tătăni mămă ilah săniəmă nătăm Isrel păhrin, năpătin ko mămă nătămimi păhrin răha Ughin, inu, nătăm kăutăfăki kăm in. Mătău săniəmă năuanilăuis răha Isrel u ilah nătămimi min əhruahru răha Ughin (Kăl 6:15-16). [§] 3:9 Jon 8:44; Năh 2:9 ^{*} 3:10 Hip

12:1-3 [†] 3:10 Jon 17:15 [‡] 3:11 “Nătăouian” əha, tătăghati lan, in kăfəfau kăti kămol e nămăli năgi, uə nărmi nămăli năgi kămol e kol, kăni kătăfəfau=pă n e răhn-kapə iătăm tămol win e năuiə n. Kăni Kristo otăfəfau=pină kăfəfau e răhn-kapə iătămimi o răhan năhtul əskasikian. Iătămimi u otăkeikei mătəh vivi o nătămi min ko nătăm kətolkeikei mămă okotos răkis ohni. Inu, in năghatian əuhlin mămă ilah okəsotăpăhian năhtul əskasikian mămă ilah okəsotămkarəpə n e nătăouian năhalah, inu, nămiăgăhian itulin ilah Kristo.

min u iətam Narmin Rəha Ughin
tətəni=pinə kəm niməfaki min.”

Nəghatien təmuvən
kəm nəfaki min ikin Laotisia

¹⁴ “Ətei nauəuə kəti tuvən o agelo rəha
niməfaki e taun Laotisia, məni=pən məmə,
! Nəghatien u rəhan, iətam kətəni
məmə in Nipəhrrian! In ko, in iətam
kəhrun narərian lan məmə tətəhtul
pətigəm o nəni pətigəmiən nipəhrrian
əmə, kəni in naukəti natimnati rəfin
iətam Ughin təmol.[§] * Nəghatien u
rəhan iətam in tətəni=pinə kəm təmah
məmə,

¹⁵ İəkəhrun rəhatəmah nolien min,
nətam Laotisia. İəkəhrun məmə
nəmiəgəhiən rəhatəmah təhmen e nəhu
iətam tareuən əmə. Təuvir məmə
onəkotəhtul əmə e kətiəh, onəkotətpu
uə onəkotəpipei. ¹⁶ İtəmah nəutəhtul
əmə e nəlugin, nəkotareuən əmə —
nəsotəpipeiən məsotətpuiən — tol
lanəha, oikəgəh rəkis e təmah rəueiu,
¹⁷ mətəu-inu itəmah nəkotəni məmə,
‘Rəhatimah nautə tepət, iautos məni
asoli, rəhatimah nəmiəgəhiən təuvir,
natimnati rəfin tatig, kəni nati kəti
təsikəien o timah.’ Mətəu itəmah
nəkotərru məmə itəmah ninotatig rəkis
e nərahian; nətəmi okotasəkəhrui
o təmah; rəhatəmah nautə tikə agin;
nəhmtitəmah təpis; kəni nəutaiu piəpiə
əmə.[†] ¹⁸ O nati u, iətəni=pinə əhruahru
kəm təmah, təuvir məmə onəkotos
nəhmti aien u kol tətəraip-oraip
ohniəu, iətam kəmuven e nigəm tus
rəkis nəmrəien lan,[‡] kəni pəh itəmah,
rəhatəmah nautə otepət. Kəni onəkotos
nəhmtin min napən ruən o nūvəniən
lan, məmə onəkotəuveg nipətitəmah
ko, iətam tol naulisən. Kəni mautos
nəhmtin min mərsin ohniəu, motol=pən
e nəhmtitəmah, məmə nəhmtitəmah
otəhlan, nəkotəruh vivi nati lan.

¹⁹ Nətəmi min ko rəfin nətəm
iəkolkeikei pik ilah, iəu iətaghati

əskasik kəm lah mətəgəu əhruahru ilah.
Tol lanəha, təuvir məmə nikitəmah
otimis=pa lak, kəni mətəuhlin=pa e
nolien tərəh min rəhatəmah. ²⁰ !Otətəlig-
to! İəu iətaghtul e namtiəluə, mətəhti-
əhti doə o nūvəniən imə. Nəmə iətəmi
kəti tətəu nəuiak kəni tərəh e doə, kəni
iəkuven imə kəni mauən itimlau min.

²¹ İəu iəmol win e nəluəginien kəni
mətəharəg-pəri itimlau rəhak Tatə e
rəhan jeə, mətəuarmənig. Kəni e no-
liən kətiəh əmə, iətəmi otol win e nəlu-
əginien, iəu iəkegəhan məmə otəharəg
itimlau min e rəhak jeə, mətəuarmənig
itimlau min.

²² İtəmah rəfin matəlgitəmah tatig.
Otətəlig vivi, kəni mətəhrun nəghatien
min u iətam Narmin Rəha Ughin
tətəni=pinə kəm niməfaki min.”

4

Nəfakien e negəu e neai

¹ !Uərisig e natimnati min u, iəməsal=pən
əha, kəni mafu doə kəti təmerəh=pən əpəha
e neai! Kəni nəuiən kətiəh əmə iətam
iəmətəu əpən, inko iətam in iahgin iahgin
təhmen əmə e təui, tinatəghati min kəm
iəu, kəni tətəni=pa məmə, “Əri-to muva
ikinu, iəkəgətun ik e natimnati min u, iətam
okəpanol.”

² E nian kətiəh əmə, nəsanəniən rəha
Narmin Rəha Ughin təmol kəm iəu,
kəni iəkəsal=pən əpəha əpən mafu kig,
tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mətəuarmənig e
negəu e neai.* ³ Kəni iətəmi tətəharəg ikin
əha, iəmeruh in təuvir matəlu, mətəraip-
oraip, təhmen e kəpiel təuvir keiu nərgiləu
ko jaspə mine kanilian. Kəni mərai-mərai
kəti təmuvən mitaləu e jeə rəhan, kəni
mərai-mərai əha tətəsiə təhəgəhəg təhmen
e kəpiel təuvir kəti u, emirəl.[†] ⁴ Kəni
mitəlu e jeə asoli rəha kig əha, jeə nəuvein
min ilah tuenti-fo, kəutəhtul, ilah nətəmi
asoli min nətəm kəmotəhuitən, ilah tuenti-
fo, kəutəharəg-pəri e jeə. Kəməhuvən e

[§] 3:14 “Nəukəti natimnati rəfin iətam Ughin təmol,” nipətin keiu e nəghatien Kris. İesu in
Nəukətin, nipətin ko, in təmol natimnati rəfin; kəni in min in İərmənig e natimnati rəfin.

* 3:14 Jon 1:1-3; Kol 1:16; Nəh 1:17 † 3:17 Jon tətəni nəghatien əuhlin u nipətin təni məmə, e
nəhmti Ughin, nəmiəgəhiən rəhalah təsəhruahruən məsəhmenien. ‡ 3:18 Job 23:10; Mal
3:2-3; İpəə 1:6-9 * 4:2 Esik 1:26-28 † 4:3 Jaspə nəmə təhro in kəpiel əməhmtə, kəni kanilian
nəmə təhro in kəpiel ərarəuv. Emirəl min əha, kəpiel əməhmtə min. Kitah kotərru
əhruahru kalə rəhalah iətam in tətəni, mətəu nati nak iətam Jon təmeruh, inko, kalə təuvir
min, kotəuvir, mautəraip-oraip.

napən ruən, kəni motəfəfau e hat min rəha nisiaiən, iətəm kəmol e aian u kol tətoraip-oraip. ⁵ Kəni ikin əha, jeə rəha kig tətətig ikin, tətoraip, kəni kaluəluə titatiperəh matiet ikin. Aupən e jeə rəha kig, nəuanisiə ilah səpin kautohuəu. Inəha, narmin rəha Uhgın ilah səpin.[†] ⁶ Kəni ikin əha aupən e jeə rəha kig, nati kəti min əha ikin təhmen e nitəhi, mətəu təhmen e kilas, iətəm tatəlu, mətoraip-oraip.

E nəlugin ikin əha, kəni titəlau e jeə rəha kig u, nati nəuvein əha ikin, ilah kuvət, iətəm kautəmiəgəh, kautəhtul. Kəni nəhmtilah tepət tepət, tatəpeir=pən əmə e nərfiləh mine nəmtahləh mine. ⁷ In aupən, təhmen e laion, kəni iətəm tol keiu lan, təhmen e kau iərman nahgin tepət, kəni iətəm tatol kisil lan, rəhn-kapə təhmen e iətəmi, kəni iətəm tatol kuvət lan, təhmen e məlikim iətəm tatiuvig. ⁸ Nati min əha iətəm kautəmiəgəh, ilah kuvət, mətəu niməlməlih kətiəh kətiəh ilah sikis, kəni nəhmtilah tirəuei əpnəpin əmə ilah, muvən əpəha e nəve niməlməlih ləhtəni ikin mine. Nian rəfin ilah kəutani nəpuən lapin mine lənian, məsotəmeigian, kəutani məmə:

“!İərməniğ Uhgın Nahgin Tepət Pik Agin
in tasim, tasim, tasim pik agin,
iətəm in tətətig rəueiu,
təmətatig itulin,
otəpanatig itulin!”[§]

⁹ Kəni nati min kəha u kəutəmiəgəh, kəutəni nipehrəianən e nepətiən rəha Uhgın, kəni mautəfən nisiaiən kəm in, kəni mautəni tagkiu kəm kig iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mətərməniğ, mətatig itulin, nuanun tikə. ¹⁰ Kəni nian nati min kəha u kəutəmiəgəh kautol lanəha, kəni nətəmi asoli nətəm kəmotəhuitən, ilah tuenti-fo, koteiuaiu mautisin nəuliləh kəm in, iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mətərməniğ, kəni mautəfəki kəm in iətəm tətətig itulin, naunun tikə. Ilah kəutisin nəuliləh kəm in, kəni nipeənəgiləh təou niftəni, kəni ilah kautəpəg rəkis rəhaləh kəfəfau min rəha nisiaiən, kəni mətəlin aupən e rəhan jeə, kəni mautəni məmə,

¹¹ “Rəhatimah İərməniğ Uhgın,

İk nəkəhruahru, məhmen agin məmə
onəkos nəni-vivien rəfin,
mine nisiaiən rəfin,
mine nəsanəniən rəfin,
mətəu-inu ik nəmol natimnati rəfin.
İk nəmol ilah mətəu-inu ik nəmolkeikei
məmə ilah okotətig.
Kəni mətəu-inu ik nəmolkeikei lanəha lan,
ilah kəutətig əhanəh.”

5

Nəti sipsip təmuahru
e nauəuə iətəm kəmaiu-aiu
¹ Kəni əmeiko, iəmafə kig tətəharəg-pəri e rəhan jeə, kəni matos nauəuə kəti e nəhlmin maru iətəm kəmaiu-aiu, kəni nauəuə ko kəməte=pən nati e nikalin pəti mil, kəni kəmaiu-aiu kuvən-ərain kau səpin məmə otaskəlim tiəkis.* ² Kəni iəmeruh agelo əsanən kəti tətəgət əfəməh mətəni pətigəm məmə, “?Pəh u in təhmen məhru-ahru məmə otoh rəkis nati iətəm kəmuven-ərain e nauəuə u lan, kəni migaru lan?” ³ Mətəu iətəmi kəti tikə u ilis e negəu e neai, uə ləhtəni e nəhue niftəni, uə niki niftəni, kəti ko in təsəhruahruən o nigaruən e nauəuə u, mafin. ⁴ Kəni iəmətasək mətasək, mətəu-inu kəsehian iətəmi kəti iətəm təhmen məhruahru o nigaruiən e nauəuə u mafin. ⁵ Kəni eldə asoli min u kəti iəhuitən tənə=pa kəm iəu məmə, “! Sasəkiən! Məsəl=pən-to meruh, Laion rəha Nəuaniləuis rəha Juta,[†] in nəukəti Tefit,[‡] in tinol win rəkis e nəluaginian rəhan. Tol lanəha, in təhruahru agin o nigaruiən e nauəuə kəha, kəni meatuv rəkis nati əha ilah səpin iətəm kəmuven-ərain lan.”

⁶ Kəni əmeiko iəkəfu Nəti Sipsip, tətəhtul əpəha e nəlugin e jeə rəha kig mine nati kuvət u kəutəmiəgəh mine nətəmi asoli min nətəm kəmotəhuitən. Nəti Sipsip u, nəkəfu məmə kəmoəhamu rəkis. Kəni rəh-nəpəti ilah səpin,[§] kəni nəhmtin ilah səpin min, ilah kəha, kəutəhtul o narmin rəha Uhgın ilah səpin iətəm təmahli pətigəm ilah kəhuvən e nəhue niftəni. ⁷ Nəti Sipsip əha, təmuven meapən mos rəkis nauəuə u e rəhn maru kig iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə. ⁸ Kəni nian in tinaskəlim nauəuə kəha, kəni nati min əha u kəutəmiəgəh ilah kuvət,

[†] 4:5 Afın-to futnot e Nəh 1:4. [§] 4:8 Eks 3:14

* 5:1 E nian əha, nauəuə rəfin kəmaiu-aiu. Kotos mapepe əfəməh kəti kəni kaiu-aiu. Kəni nəmə iətəmi asoli kəti tolkeikei məmə nətəmi əpnəpin əmə okəsotəfinian, kəni in tuvan-ərain=pən nati kəti e niftin, məmə taskəlim tiəkis mapepe. [†] 5:5 Jen 49:9-10 [‡] 5:5 Aes 11:1 [§] 5:6 Afın-to futnot e Nəh 1:4

mine nətəmi asoli nətəm kəmotos nəhuitən ilah tuenti-fo, ilah kəutasiəulın nəulilah o Nəti Sipsip, moteiuiui, nıpənəgilah tatek niftəni. Ilah rəfin kautos hap* min mine pesin min iətəm kəmol e aien u kol tətoraip-oraip, tərīauah e nati pien-pien min iətəm nəmiəvin təuvir. Kəni nati pien-pien u, in təhmen e nəfakiən min rəha nətəmini rəha Uhgīn.[†]

⁹ Kəni nati min kəha kəutəmiəgəh ilah kuvət mine nətəmi asoli nətəm kəmotəhuitən, kəmutani nəpuən vi kəti məmə, “Ik nəkəhruahru, məhmen agin o nələsiən nauəuə u, kəni meatuv rəkis nati min iətəm kəmuvan-ərain lan, mətəu-inu kəmoəhamu ik, kəni məmos nəhmti nətəmini e niram məmə ilah rəha Uhgīn. Kəni ilah kəmotəsi=pən e nəuaniləuis min rəfin, mine nəghatīən min rəfin, mine nītəni mine rəfin, mine nətəmi nilosilah tol pisin pisin min,[†] ¹⁰ kəni nəmol ilah kotatig əhgəl rəhan narməniğīən, kəni ilah rəham pris min, kəutol uək rəha Uhgīn rəhatimah. Ilah okotarməniğ e nəhue nītəni.”

¹¹ Kəni iəkəsal-pen min mafu, kəni mətəu min nəuia nəgelo min tepət tepət, ko kəruru nəfiniən. Kəmotəhtul, motitəlau e jeə rəha kig, mine nati min iətəm kəutəmiəgəh, mine nətəmi asoli min nətəm kəmotəhuitən. ¹² Kəni ilah kəutani əfəməh nəpuən məmə:

“!Nəti Sipsip iətəm kəmoəhamu, in təhruahru məhmen agin məmə kotəni-vivi in, mətəu-inu tatos rəfin nəsanəniən, mine nautə, mine neinatigīən, mine nahgin, mine nəpətiən əhagəhag! Təuvir agin məmə kəutisiəi in!”

¹³ Kəni iəmətəu min natimnati rəfin iətəm Uhgīn təmol e nəgəu e neai, mine nəhue niftəni, mine Ima Nətəm Kəmoəhmis İkin, mine e niki nītəhi, mine natimnati min rəfin iətəm kəutatig e lah, ilah rəfin kəutəni məmə:

“Pəh nəni-viviən mine nisiaiən tatuvən o kig iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə mine Nəti Sipsip,

mətəu-inu in tatos nəpətiən əhagəhag mine narməniğīən.

!Pəh nəni-viviən mine nisiaiən tuvən o lau, kəni tatuvən, matuvən, matuvən, naunun tikə!”

¹⁴ Kəni nati min kəha ilah kuvət u kəutəmiəgəh, kotəni məmə, “!Əuəh!” kəni nətəmi asoli min nətəm kəmotəhuitən kotisin nəulilah ohni, məuteiuiui, nıpənəgilah tatek niftəni, məutəfaki kəm in.

6

Nəti Sipsip təmatgəhli nati iətəm kəmuvan-ərain e nauəuə iətəm kəmaui-aiui lan

¹ Kəni iəmeruh Nəti Sipsip nian in təmatgəhli rəkis nati kəti iətəm kəmuvan-ərain e nauəuə kəmaui-aiui lan. Kəni əmeiko, nati kəutəmiəgəh u kəti ilah kuvət tagət əfəməh e nəuiən kəti təhmen e kaluəluə, məmə, “!Va-to!” ² İəkəsal-pəri mafu əhos kəruən kəti. Iətəm tətəsua lan tətələs nifagə, kəni kəməfəfəu=pən e hat rəha nisiaiən kəm in, təhmen e hat rəha iətəm tinol win rəkis e nəluəniən. In təmaui matuvən təhmen e iətəm təmol win e nəluəniən, kəni matuvən min məmə otol min win.

³ Nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol keiui lan, iətəm kəmuvan-ərain nauəuə lan, kəni iəmətəu nati miəgəh u iətəm tatol keiui lan təni məmə, “!Va-to!” ⁴ Kəni əhos pisin kəti min iətəm tərəuvəruv təhmen e nira, təmaui muva. Iətəmi tətəsua lan, kəməfən nisə asoli rəha nəluəniən kəm in. Kəni Uhgīn təmegəhan=pən e nəpətiən məmə otos rəkis nəməliniən iətəm tətətiğ e nəhue niftəni, məmə nətəmini kəutəluəni əmə mautəhamu ohamu ilah min ikin min rəfin.

⁵ Kəni nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol kisil lan, kəni iəkətəu nati miəgəh iətəm tatol kisil lan, təni məmə, “!Va-to!” Kəni iəkəsal-pəri mafu əhos kəpin kəti. Iətəm tətəsua lan tətələs skel* kəti. ⁶ Konu iəmətəu nəuiən kəti tatsi=pən e nəlugin e nati kəutəmiəgəh min ilah kuvət, mətəni məmə, “Uvən, kəmegəhan lam məmə nəkəhrun nosiən nəumis e nītəni min, kəni ilah okotəkeikei motərəkin mənə asoli o nosiən nəuəniən nəuan nəuətin əmə. Mətəu onəsərəkiniən nəukəti nigī

* 5:8 “Hap,” in nati kəti katoh tətəni nəpuən, təhmen e kitar. † 5:8 Sam 141:2 * 6:5 E nian rəha nəumis, kəni nətəmini kotakil natimnati o nəuəriən nəuəniən.

olif min iətam katol oiel e nəuan, kəni nəsarəkinian nəukəti niləuis u krep iətam katol wain lan."

⁷ Nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol kuvət lan, iətam kəmuvan-ərain nauəuə lan, kəni iəkətau nati miəgəh iətam tatol kuvət lan, tətəni məmə, "İ Va-to!"

⁸ İ Kəni iəkəsal-pəri mafu əhos kəhmtau kəti! İətam tətəsuə lan, nərgin u, Nəuanpən tatuərisig lan mətian. Kəmuos nəpətiən məmə okohamu nətəmini e nau mine nəumis mine nimisiən mine nati miəgəh arpin min. Kəmuos nəpətiən lanəha, təhmen e nəven nəhue niftəni kətiəh, muəpəh əmə nəuətin kisil.

⁹ Kəni nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol faif iətam kəmuvan-ərain nauəuə lan, iəkəsal=pən əpəha e nəve oltə,[†] ləhtəni ikin, mafu nətəm kəmoəhamu ilah mətəu-inu ilah kəmotəhtul əskasik o nəni pətiğəmiən nəghatiən rəha Uəgin. ¹⁰ İlah kəutauiən əfəməh mautəni=pən kəm Uəgin məmə, "İk nəkarməniğ e natimnati rəfin, ik nəkasim, kəni ik nipiəriənən. ?O nəghin mine kəni ik onəkələhu nəghatiən məmə nətəmini rəha nəhue niftəni kəmotol tərəh, kəni mol nalpinian kəm lah o nati iətam kəmotol e timah? ?Onəghin nakalpin nitai niratimah e nətəmi min əha?"

¹¹ Kəmotəni lanəha, kəni kəməfən napən ruən kəm lah rəfin. Mətau kəməni=pən kəm lah məmə okotəmeiğ min nəuan nəuətin əmə mətauərus nəmpə apiəpə rəha pialah min mine nəuviniləh min, otuva pipim məhmen. Pialah min mine nəuviniləh min u, nətəmini min rəha lesu, nətəm okəpanohamu ilah o rəhalah nəhatətəiən.

¹² Kəni nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol sikis iətam kəmuvan-ərain nauəuə lan, kəni əmeiko, nəmiğ asoli kəti təmələuəl. Mitigar təmapinəpu əgin, kəni məuiğ təmarəruv əgin təhmen e nira.[‡] ¹³ Kəni məhau min əpəha ilis e neai kəmotəmei=pən e nəhue niftəni, təhmen e nəua nig iətam nimətagi asoli təmarigrig e nəuan pikis timəgrəgrəğ. ¹⁴ Kəni neai təmikə təhmen e napən kəmaui-aiu kələs

kəgin.[§] Kəni nitəuət min mine niftəni min kəmotəgin e nimeiləh min.

¹⁵ Kəni nətəmini rəfin əgin, inu kig min rəha nəhue niftəni mine iərməniğ min, nətəmi asoli min rəha soldia min, nətəmi rəhalah nautə tepət, mine nətəmi kəutos nəpətiən, mine slef min rəfin, mine nətəmi səniəmə slef min, ilah rəfin kəmotəhluaig e nipiğ kəpiel asoli min, mine nikali kəpiel asoli min, mine nikali kəpiel min əpəha e nikalkali nitəuət asoli min.* ¹⁶ Kəni ilah kəmotəsək əfəməh=pən o nitəuət min mine kəpiel asoli min məmə, "Okotəmei, motəh-ərain itimah, motəhluaig e timah o nəhmti kig u iətam tətəharəğ-pəri e rəhan jəə, mine o niəməha rəha Nəti Sipsip,[†] ¹⁷ mətəu-inu nian asoli kəgin əgin lan rəha niəməha rəhalau tinuə. ?Kəni pəh u in təhrun nəhtulian?"[‡]

7

144,000 kəmol mak e lah məmə rəha Uəgin

¹ Kəni əmeiko iəkəfu əgelo kuvət kəutəhtul=pən e kəuəğ ilah kuvət e nəhue niftəni. Kəmotəmkərain rəfin nimətagi kuvət e kəuəğ kuvət rəha nəhue niftəni, məmə nimətagi otikə e nəhue niftəni, mine nitəhi, mine nig min.* ² Kəməfən nəsanəniən kəm lah o nəsarəkinian niftəni mine nitəhi. Kəni iəkəsal=pən mafu əgelo kəti min tatsi-pəh, tətələs nati kəti iətam Uəgin u iətam tətəmiəgəh, otos o noliən mak rəhan lan. Kəni in tətəghati əfəməh=pən kəm nəgelo min u kuvət, məmə, ³ "İ Otəpəh pipim! Sotəhlmanian e nimətagi məmə otəsəsarəkinian nəhue niftəni mine nitəhi mine nig min, pəh iəkotol=pən pipim mak rəha Uəgin rəhatah e nipiənəgi noluək min rəhan."[†]

⁴⁻⁸ Kəni iəmətau nəmpə rəha nətəm kəmos mak u rəha Uəgin. Nətəmini

[†] 6:9 oltə u, in tepil kəti tətəhtul əpəha e Nime Rəha Uəgin, kəni katol sakrifais min ikin. Kəni nətəmi min u, nəmə təhro ilah kotəhmen əhruəhru e sakrifais kəti iətam tatuvən o Uəgin. [‡] 6:12 Joel 2:31; Uək 2:20 [§] 6:14 Aes 34:4 * 6:15 Aes 2:10,19-22 [†] 6:16 Hos 10:8 [‡] 6:17 Joel 2:11; Mal 3:2 * 7:1 nimətagi kuvət əha, ilah nimətagi rəha nəsarəkinian təhmen əmə e inəha e Dan 7:2 mine Jer 49:36-38. [†] 7:3 2Kor 1:22; Efəs 1:13

144,000 kəməhiet rəkis e nəuaniləuis min rəha Isrel, ilah kəmosos mak əha:‡

rəha Juta	12,000
rəha Rupin	12,000
rəha Kat	12,000
rəha Aser	12,000
rəha Naptali	12,000
rəha Mənase	12,000
rəha Simion	12,000
rəha Lifai	12,000
rəha İsəkar	12,000
rəha Sepulun	12,000
rəha Josip	12,000
rəha Benjəmin	12,000

Nimənin nətəmini nətəm kəməhuvən e napən ruən

⁹ Uərisig e natimnati min u, iəməsal=pən əpəha aupən, mafu nimənin nətəmini tepət tepət, ko kəruru nəfiniən.[§] Ilah kəutsi=pən e nitəni min rəfin, mine nəuaniləuis min rəfin, mine nəghatiən min rəfin, kəni nilosilah tol pisin pisin min. Ilah kəutəhtul aupən e jeə rəha kig, mine Nəti Sipsip. Ilah kəutəhuvən e napən ruən min, kəni mautos nimali nəmil e nəhlmilah.

¹⁰ Kəni mautagət əfəməh mautəni məmə, “Uhgın rəhatah iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mətərmənig, ilau Nəti Sipsip, ilau əha kəmuol suaru o nos-miəgəhiən itah.”

¹¹ Nagelo min rəfin ilah kəutəhtul motitəlau e jeə rəha kig, kəni mitəlau min e nətəmi asoli min nətəm kəmosos nəhuitən, mine nati kəutəmiəgəh min u, ilah kuvət. Ilah mautisin=pən nəulilah aupən e jeə rəha kig, moteiuiui, nipiənəgilah tatek niftəni, kəni mautəfaki kəm Uhgın,¹² mautəni məmə:

“!əuəh! !Amen! !Nipəhrəniən! Rəhatah Uhgın təuvir pik, mətəhəgəhag vivi. !In teinatig teinatig, təsanən, nəhgin tepət! !Pəh kotəni-vivi in, motisiəi in, kəni motəni tagkiu kəm in mautəhuvən mautəhuvən naunun tikə! !əuəh!”

‡ 7:4-8 144,000=12×12×1000. Nəmpə u 12 tətəgətuən nətəmini rəha Uhgın, təhmen e nəuaniləuis min rəha Isrel e Oltestimin, mine 12 aposil min e Niutestimin. 1,000=10×10×10. Kəni nəmpə u 10 tətəgətuən nətəligiən u “təməhmen vivi.” Kəni ko tol lanu məmə 144,000 tətəgətuən “nətəmini min rəfin rəha Uhgın.” § 7:9 Jen 15:5 * 7:17 Sam 23:2; Aes 49:9-10; Jon 4:10; 7:37-38; Nəh 22:1,17 * 8:1 Hab 2:20; Sef 1:7-8; Sek 2:13 † 8:2 Təui min e Baebol, səniəmə nilosi nati itəhi, mətəu təui əha kəmol e rəhnəpati nati kəti. Mətəu kəruru məmə e negəu e neai kəmol təui e nak. ‡ 8:3 Nati pien-pien təhmen e nigipisi, kəni kətuven məmə nəhanigəm lan otos nəmiəvin u iətəm tətəpien vivi muvən o Uhgın.

¹³ Kəni əmeiko, nətəmi asoli nətəm kəmosos nəhuitən min u kəti tətəpuəh ohniəu məmə, “?Pəh min əha kəutəhuvən e napən ruən? ?Kəni ilah kəmosi=pən iə?”

¹⁴ Kəni iəkuhalpin məmə, “!ətəmi asoli. Ik əmə nəkəhrun.”

Kəni in təni məmə, “Nətəmi min əha, ilah kəha kəməhiet rəkis e nəhməiən asoli; ilah kəmotəikuas e rəhalah napən kəni motol tərūən e nira Nəti Sipsip. ¹⁵ Kəni tol lanəha, ilah kəutəhtul aupən e nəhmti Uhgın, iətəm tətəharəg mətərmənig,

kəni mautəfaki kəm in e nərauiə mine lapin e Rəhan Nimə;

kəni kig u Uhgın iətəm tətəharəg-pəri e jeə, in otəhgəl kəm lah min nian rəfin.

¹⁶ Ilah, ko nəumis təsus minəiən ilah, kəni ko kəsotəuəuə minəiən.

Kəni nərauiə təsəhgi minəiən ilah, nəpiəpiən asoli rəha mitəgar otəsəhgi minəiən ilah,

¹⁷ mətəu-inu, Nəti Sipsip iətəm tətəharəg e nəlugin e jeə rəha kig,

in otəteh ilah təhmen e iətəmini rəha nəhiən sipsip.

In otit ilah, matuvən o nəhmti nəhu miəgəh,*

kəni Uhgın otəfəl rəfin nəhu nəhmtilah.”

8

Pesin rəha nati pien-pien

¹ Nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol səpin iətəm kəmuən-ərain nauəuə lan, kəni nəgətiən təmikə əpəha e negəu e neai o nian əkuəkir kəti, təhmen e uan haf əuə.*

² Kəni əmeiko iəkəfu nagelo min səpin u kəutəhtul aupən e nəhmti Uhgın, kəni ilah rəfin kəutos təui.†

³ Kəni əgelo kəti min, in tatitəl pesin kəti iətəm kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip, kəməmkī=pən nati pien-pien lan. Təmitəl muva məhtul aupən e oltə. Kəməfən nati pien-pien tepət‡ kəm in, məmə otol=pən e nəfakian min rəha nətəmini rəha Uhgın, kəni məfən ilau kəm Uhgın, muvən əpəha e

oltə kəmol e aien u kol tətoraip-oraip, iətam tətəhtul aupən e jeə rəha kig. ⁴Nəhanigəm rəha nati pien-pien min, mine nəfakian min rəha nətəmimi rəha Ughin, iətam agelo tətəmki e nəhlmin, kəmotəri məhuvən o Ughin. ⁵Kəni əmeiko agelo təmitol pesin, kəni məmki=pən nigəm lan, iətam tatuəu e oltə, kəni mauvəregin pətigəm e nəhue niftəni. Kəni əmeiko, kaluəluə təmatipərəh, kəni nəmig təməluəu. §

Təui min

⁶Kəni nagelo səpin nətəm kautos təui min, kəmotəhtul maru o nəhlən təui.

⁷Kəni agelo iətam tətaupən, təmahli rəhan təui. Kəni əmeiko, nipispisi ais mine nigəm iətam kəmol filəh-filəh ilahəl nira, kəmauvəregin=pən e nəhue niftəni. Təmuəu mus nəuветi niftəni kətiəh, məpəh əmə nəuветin keiu, konu təmuəu mus nigə min nəuветin kətiəh, məpəh əmə nəuветin keiu, kəni təmuəu mus nimanuvehli mitə tuəu rəfin.

⁸Kəni agelo iətam tatol keiu lan in təmahli rəhan təui, kəni nati kəti təhmen e nitəuət asoli, iətam tatuəu, kəmərakı=pən lan əpəha itəhi. Kəni nəuветi nitəhi kətiəh təmol nira, məpəh əmə nəuветin keiu.

⁹Kəni təmərəkin nati miəgəh min iətam kautatig itəhi nəuветin kətiəh, məpəh əmə nəuветin keiu, kəni mərəkin min negəu min nəuветin kətiəh, məpəh əmə nəuветin keiu.

¹⁰Kəni agelo iətam tatol kisił lan, təmahli rəhan təui. Kəni məhau asoli kəti təmsipəri, matuəu təhmen e nəuanisə. Təmsipəri əpəha ilis e neai, meiuaiu mīmərəgrəg mus nəuветi nəhu min mine nəhm̄ti nəhu min nəuветin kətiəh, məpəh əmə nəuветin keiu. ¹¹Məhau u, nərgin u Tarfu Tarfu. Kəni əmeiko, nəhu min nəuветin kətiəh kəmotarfu, motarfu, məpəh əmə nəuветin keiu. Kəni nətəmimi tətəp nətəm kəmotəmnim nəhu arfu, kəmoħmis.

¹²Agelo iətam tatol kuvət lan, təmahli rəhan təui. Kəni nati kəti təmoħ mitigar, mine məuig mine məhau min, mol nəuветi mitigar kətiəh təmapinəpu, məpəh əmə nəuветin keiu kətiəuəu. Kəni nəuветi məuig kətiəh təmapinəpu, məpəh əmə nəuветin keiu kətiəuəu, kəni nəuветi məhau min kətiəh kəmoħmis, kəni nəuветin keiu əmə kəutohuəu. E nərauiə, kəni tətərauiə e

nəuветin keiu əmə, məpəh kətiəh. Kəni nian lapin, tatimihli e nəuветin keiu əmə, məpəh kətiəh.*

¹³Kəni əmeiko iəməsal=pən, kəni mətəu məlikim kəti tatiuvig ilis e nəpuə, kəni mətasək əfəməh mətəni məmə, “!Əui! !Əui! !Əui! !Mətəu-inko nagelo kisił min əha ikin okəpanəhləhli min rəhaləhal təui rəueiu, mənəhlol nərahien asoli okəpan-luva e nətəmimi rəha nəhue niftəni!”

9

Agelo iətam tatol faif lan təmahli təui

¹Agelo iətam tatol faif lan, təmahli rəhan təui, kəni iəmafu məhau kəti iətam tinsipəri e neai məmei=pən e nəhue niftəni. Kəməfən ki kəti kəmə məhau kəha, o nərahien e nipəg asoli iətam təuiəu agin.

²Nian təmərəh e nipəg əha, nəhanigəm təməri, təhmen e nəhanigəm rəha iəhuei. Mitigar mine nəpuə kəmuəpinəpu e nəhanigəm rəha nipəg asoli.

³Konu nati kəti təhmen e pitu, ilah tətəp agin əha, kəmoħiet rəkis e nəhanigəm əha, moteuiəu e niftəni, kəni kəməfən nəsanəniən kəmə lah o nusien itəmi e nipikilah kəni tətəhmə tətəhmə.

⁴Kəməni=pən kəmə pitu min məmə kəsotərakiniən nimanuvehli mine nigə min, mine natimnati iətam kəutevə e nəhue niftəni, mətəu okotərakin əmə nətəmi min ko nətəm kəsotosien mak rəha Ughin e nipənəgiləh. ⁵Kəni kəmegəhan e nəsanəniən kəmə lah məmə okotus nətəmimi motol nəhməien kəmə lah o məuig faif, mətəu kəsotohamuiən ilah. Kəni nəhməien əha, iətam ilah okotətəu tərəh lan, tapirəkis agin nəmə nipiki velau tətəi itəmi, kətəhmə.* ⁶E nian min əha, nətəmimi okotəsəl e suaru o nimisien, mətəu ko kəsotehien. Okotolkeikei məmə okoħmis, mətəu ko kəsəħmisien.

⁷Iəmafu pitu asoli min əha, ilah kotəhmen e əħos min iətam kəmotəhtul maru o nəluəginien. Ilah kəmotəfəfau e nati kəti təhmen e kəfəfau rəha kig iətam kəmol e aien u kol tətoraip-oraip, kəni rəhn-kapə lah təhmen e rəha iətəmimi. ⁸Nəuanuləh təfəməh təhmen e nəuanu pətan, kəni nəhluləh təsilə təhmen e nəhlulə laion. ⁹Niłosiləh tikiłkim təhmen e nati kətuəvən lan o nəluəginien, kəmol e aien, kəni niməlməliłəh

§ 8:5 Eks 19:16-18 * 8:12 Aes 13:10; Mak 13:24

* 9:5 Nəghatien Kris əhruahru təməsəniən nəhməien rəha nipiki velau. In təməni nəhməien rəha “skopion,” in nati kəti tətəu itəmi e nipikin.

kəutəlipə təhmen e niləkit-ləkitiən rəha əhos min kəutiuv jariot min tepət kəutaiu e nəluəginian. ¹⁰ Nipikilah tatus itəmi kətahmə tapirəkis agin nian velau tətei itəmi e nipikin.† İlah kautos nəsanəniən e nipikilah o noliən nəhməiən kəm nətəmini o məuig faif. ¹¹ İlah, rəhalah kəti əha ikin iətəmi asoli, in iərməniğ rəha nīpəg asoli iətəm teiuiəu agin. E nəghatiən rəha nətəm İsrəl, kətəni nərgin məmə Apaton, nīpətin u lərkən, kəni e nəghatiən Kris, kətəni məmə Apolion.

¹² ! Əui! Nərahien əupən tinol naunən, mətəu əui, əui, nərahien keiu min əha ikin okəpaniəuva.

¹³ Kəni əmeiko, agelo iətəm tatol sikis lan təmahli rəhan təui. Kəni iəmətəu nəuiən kəti təmsi=pən əpəha e niki rəhnəpati ilah kuvət rəha olta u kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip, kəni tətəhtul əupən e nəhm̄ti Uhḡin.‡ ¹⁴ Kəni nəuiən əha təməni=pən kəm agelo iətəm tatol sikis lan u tətələs təui, məmə, “İtis nagelo min u ilah kuvət iətəm kəməlis ilah kəmk̄i=pən əpəha e nəhu asoli lufretis.” ¹⁵ Tol lanəha, təmitis ilah. Nagelo min əha, ilah kuvət, kəməlin ilah kəutəhtul maru u rəuei u əuə əhruahru u, mine nian əhruahru u, mine məuig əhruahru u, mine nu əhruahru u, məmə okotohamu nətəmini rəha nəhue niftəni nəuətin kətiəh, mətəpəh keiu. ¹⁶ Kəni iəmətəu nəmpə rəha soldia min rəhalah, nətəm kəutasuə e əhos, kəni ilah rəfin tuhanrit-miliən nətəmini.

¹⁷ Kəni e nəməhlairiən rəhək, iəmafu əhos min əha mine nətəmini kəutasuə e lah kotol lanu lan. Rəhalah aiən iətəm tətəueg nīmankilahalah, in tərəvarəuv təhmen e nigəm, mol vivi nəugi naris, kəni mauiah. Rəhn-kapə əhos min u, kotəhmen e rəhn-kapə laion min, kəni nigəm mine nīpieniən tərəh§ mine nəhanigəm kəhalisi=pən e nīpəgnəualah.

¹⁸ Kəni nərahien asoli milahal u iətəm kəmhliet e nīpəgnəualah, ilahal kəmləhamu nətəmini e nəhue niftəni nəuətin kətiəh, miləpəh əmə nəuətin keiu.

¹⁹ Nəsanəniən rəha əhos min əha, tatsi=pən e nīpəgnəualah mine nipikilah. Mətəu-inu nipikilah təhmen e sineik, iətəm rəhn-kapə

tətətig e nipikilah. Kəni əhos min əha, kəutəu min nətəmini e nipikilah.

²⁰ Kəni nətəmini min u, nərahien milahal əha kəməsohamuiən ilah, ilah kəməsotəuhliniən nətəligiən rəhalah e natimnati min iətəm ilah kəutol. Kəməsotəpəhiən nəfakiən kəm iərmis min mine narmi nati min iətəm kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip, mine silfə, mine prons,* mine kəpiəl, mine niḡi, nati əpnəpin məmə, ilah u narmi nati əmə, iətəm kəsotəfuiən nati, mine məsotətuəiən nati, mine məsotəluəkiən.

²¹ Kəni ilah kəməsotəuhliniən nətəligiən rəhalah o nohamuiən itəmi, nəmkien nərik, noliən kləpə, noliən masig, nitəuiən iərman mine nīpətan, mine nakləhiən.

10

Agelo iətəm təmos nauəuə əkəku

¹ Kəni əmeiko iəkafu agelo kəti min nəhgin tepət tatsi-pəri e negəu e neai. Tətu-vən e nəpuə təhmen e rəhan napən, kəni mərai-mərai titəlau e rəhn-kapə. Kəni in təhagəhag mətasia, təhmen e mitigar, kəni nəhlkin təhmen e pos asoli mil u kətiəuəu e nigəm. ² In tatos nauəuə əkəku kəti iətəm kinəg rəkis tətəməhli=pən e nəhlmin. In təməfu=pən nəhlkin maru e nitəhi kəni məfu=pən nəhlkin məuil e niftəni, ³ kəni in təmagət əfəməh, nəkətuə nəuiən təhmen e laion. Nian təmagət əfəməh, kəni kaluəluə təmatipərəh mau səpin, məutəhalpin. ⁴ Kəni nian kaluəluə təmatipərəh mau səpin məutəhalpin rəhan nəghatiən, kəni nīkik natəhti məmə oikətei rəkis nəghatiən iətəm in tətəni. Mətəu in-ətəu nəuiən kəti tatsi-pəri e negəu e neai mətəni məmə, “Əhluaig e nəghatiən u iətəm kaluəluə tətəni, sətei rəkisən.”

⁵ Kəni əmeiko, agelo əpəha iətəm iəmafu tətəhtul=pən e nitəhi mine niftəni, tiləfəri nəhlmin maru, mətəgətuən pəri e negəu e neai. ⁶ Kəni matos nonəuəvil e iətəmi tətətig itulin, iətəm təmol negəu e neai mine natimnati rəfin iətəm kəutətig lan, mine nitəhi mine natimnati rəfin iətəm kəutətig lan, kəni məni məmə, “! Uhḡin otəsəhtahnin minian! ⁷ Mətəu nian agelo iətəm tatol səpin lan otəhli rəhan təui, kəni nəlpəkəuiən oneuən rəhan Uhḡin iətəm

† 9:10 Afin-to futnot rəha Nəh 9:5. ‡ 9:13 Olta u, in tepil kəti tətəhtul əpəha e Nīmə Rəha Uhḡin, kəni katol sakrifais min ikin. Rəhnəpati min əpəha e kəugə min. § 9:17 Nəpieniən tərəh əha, in təhmen e nəmiəvi nəruəs. * 9:20 Prons, in aiən kəti, mətəu rəhan kalə təhmen e kol.

tətəhluaig lan, in otuva mol nipəhrīanien lan u rəueiu. In otiet pətigəm=pa təhmen əmə məmə in təməni pətigəm aupən kəm rəhan noluək min u, iəni min rəhan.”

⁸ Kəni əmeiko, iəkətau min nəuiən əha təmsi=pən e negəu e neai, mətəni=pa min kəm iəu məmə, “Uvən, mələs nauəuə iətəm kəmeg tətəməhli=pən e nəhlmi agelo iətəm tətəhtul=pən e nitəhi mine niftəni.”

⁹ Kəni əmeiko, iəkuvən mətapuəh o agelo məmə otəfa nauəuə əkəku kəm iəu. In tənī=pa kəm iəu məmə, “Os mun. Nati u otərəkin nərəfəm, mətəu nian onəkun, tətəhian təhmen e sukəpak.”

¹⁰ Kəni əmeiko iəkələs rəkis e nəhlmi agelo, kəni mun mərgei. İəmun mətəu taurehi taurehi, təhmen e sukəpak, mətəu nian iəmərgei, təmərəkin nərəkək, nərəkək təmərah lan. ¹¹ Kəni kəməni=pa kəm iəu məmə, “İk onəkəkei kəni mənī pətigəm min nəghatien iətəm Uhgīn təməfina kəm ik kəm nətəmini nilosilah tol pisin pisin min, mine nətəmini e nitəni pisin pisin min, mine nətəmini kəutəni nəghatien pisin pisin min, mine kig min.”

11

İətəmini mil iətəm kəmuəhtul pətigəm o lesu

¹ Kəni əmeiko kəməfa nəua niuig kəti rəha nosien mak e nati, kəni kəni=pa kəm iəu, məmə “Uvən, mos mak e Nīmə Rəha Uhgīn, mine olta, konu mafin rəfin nətəmi kəutəfaki əha imə. “Sosien mak e iat, mətəu natos əmə mak e nīmə. Sosien mak lan mətəu-inko kinəfən rəkis iat əha kəm Nanih-luə min. İlah okotevig əpevin e rəhak təun asim mautəhuvən mautəhuvən motos məuig ilah fote-tu.” ³ Kəni iəu iəkəfən nəsanənien kəm rəhak iətəmini mil iətəm kətuəhtul pətigəm ohniəu. Kəni okatuos əmə nati apin, matuəhtul pətigəm o nəni pətigəmien rəhak nəghatien min o nian uan-tausin tu-hanrit sikiste.”

⁴ İlau u, nəukəti nigī olif mil, mine nati kətəharu-pəri lait mil lan, iətəm kətuəhtul aupən e İərmənig rəha nəhue niftəni.

* 11:2 “məuig fote-tu” (11:2; 13:5), in təhmen əmə e “nu kisił mine nipiłgan,” kəni kuəhmen əhmen min e “nian uan-tausin tu-hanrit sikiste (1,260),” kəni kihləhmen əhmen e “nian kətiəh, mine nian keiu min, mine nian nipiłgan” (12:14). Nəmpə u təsəghatien e nəmpə əhruahru əmə kəti, mətəu tətəghatun=pən məmə nian kəti tatuva o nian rəha nian iəkis min mine nərahien, mətəu otol naunun nian kəti. † 11:5 2King 1:10,12 ‡ 11:6 1King 17:1

§ 11:6 Eks 7:17-21 * 11:6 Suah mil u rəhalau nəsanənien təhmen e Mosis mine Elaija. † 11:7

Dan 7 ‡ 11:8 “İkin əha kəməhti=pən min İərmənig e nigī kəməluau,” tətəghati e Jerusiləm.

⁵ Nəmə iətəmi tətəlkut o nərəkiniən ilau, kəni nəmnami nigəm otisi=pən e nohlilau, kəni mus rəhalau tikimir min.† İətəmini iətəm tolkei kəni nərəkiniən ilau, in otəkei kəni mimił lanəha. “İətəmini mil u, ilau katuos nəsanənien o nahtipəsighien e nəpuə məmə nuhuən otəsəfuvien nian ilau okatuəghati matuəni pətigəm nəghatien min rəha Uhgīn.‡ Kəni ilau matuos min nəsanənien məmə okuəhlin nəhu min kəhuva nira§, konu muəhrun min nərəkiniən nətəmini rəha nəhue niftəni e nərahien pisin pisin min iətəm ilau kuolkei kəni məmə okuol.*

⁷ Konu nian ilau kinətuəhtul pətigəm rəkis, kinuəni rəkis natimnati rəfin, kəni nati miəghə† iətəm otəri=pa e nipəg teiuiəu agin, məriəuəh kəni moh ilau, mol win e lau muəhamu ilau. ⁸ Nipiłilau otəməhli əpəha e suaru rəha taun asoli əha, ikin əha kəməhti=pən min rəhalau İərmənig e nigī kəməluau‡ ikin, kəməhlin nərgin, məmə Sotəm uə İjip, tətəghatun=pən nolien tərəh ikin əha. ⁹ Kəni nətəmini nilosilah pisin pisin min, nətəmini e nəuaniləuis rəfin, mine nətəmini e nəghatien min rəfin, mine e kəntri min rəfin, okotarfu əmu nipiłilau, motos nian apiəpiə kisił, kəni mine nipiłgan, kəni okəsotegəhanien məmə kitiənim ilau. ¹⁰ Kəni nətəmini rəfin rəha nəhue niftəni okotol lafet, motəghien mətəu-inu ilau kiniamis, kəni məutəfən natimnati kəm lah min, məutəghien mətəu-inu iəni mil iətəm kəmatuol pik nərahien kəm lah, kiniamis.

¹¹ Mətəu uərisig e nian apiəpiə kisił mine nipiłgan tinuvən rəkis, kəni Uhgīn təməfən nəhəghien e nipiłilau kəni ilau kəmuəhtul e nəhlkilau. Kəni nətəmini rəfin nətəm kəmoteruh ilau, nəhmtilah təməpis, narmilah tikə. ¹² Kəni ilah kəmotətau nəuiən asoli kəti təmsipəri e negəu e neai, mətəni=pən kəm lau məmə, “Uəri miəuva u ikin u.” Kəni nəpuə təmələs ilau məri muvən e neai. Kəni rəhalau tikimir min kəmotəhtul mauteruh ilau.

¹³ Kəni e nian əhruahru əha, nəmig asoli

kəti təman mərəkin nıplıgə lahuənu əha kətiəh mupəh əmə nain. Nəmiğ təmohamu nətəmiimi ilah rəfin səpin-tausin, kəni nətəmiimi rəfin nətəm kəməsohmisiən, kəmotəgin motərəmrumin, kəni motəni nıpəhranıən məmə Uhgın e negəu e neai tatos nepətiən.

¹⁴!Əui! Nərahıən asoli iətəm tatol nəmpə tu lan, tınol naunun. Mətəu, nərahıən iətəm tatol kisil lan otəsuvəhiən tuva.

Agelo iətəm tatol səpin lan təmahli təui

¹⁵Agelo iətəm tatol səpin lan təmahli rəhan təui, kəni əmeiko nəuiən asoli min kə-motsi=pən e negəu e neai motəni məmə,

“Narməniğıən e nəhue nıftəni rəfin agin tinuva rəha İərməniğ Uhgın rəhatah mine rəha Kristo rəhan. Kəni in otarməniğ itulin, naunun tika.”

¹⁶Kəni nətəmi asoli nətəm kəmotos nəhuiən min ilah tuenti-fo, nətəm kəutəharəg-pəri e rəhalah jeə min aupən e nəhmti Uhgın, ilah kəmotisin nəulilah, məuteiuaiu, nıpənəgilah tatek nıftəni, kəni məutəfaki kəm Uhgın, ¹⁷motəni məmə,

“İəkotəni tagkiu kəm ik, İərməniğ Uhgın Nahgim Təpət Pik Agin, iətəmi ko ik nətatig ko iətəm nətatig rəueiu, kəni nəmətatig aupən,

mətəu-inu ik nəmos rəham nəsanəniən asoli, kəni minətuəuin mətərməniğ.

¹⁸Kəntri min, kəutol pik niəməha, mətəu ik rəham niəməha asoli tinuva.

Nian tinuva o nakiliən nətəm kəmohtmı.

Kəni onəkətuəu iəni min u ilah rəham noluək min, kəni mətəu min nətəmiimi rəham, mine nətəm kəutisiəi ik, ilah rəfin, nati əpnəpin nəmə ilah kəutos nepətiən asoli uə nepətiən əkəku.

Kəni nian u rəham, o nərəkinıən nətəmi min u kəutərəkin nətəmiimi e nəhue nıftəni.”

¹⁹Nian kəmerəh e Nımə Rəha Uhgın əpəha ilis e neai, kəni kəmafı Bokis rəha Nəniəskəsikiən Rəha Nasiruiən[§] tətəharəg əpəha imə. Kəni təmatorəip mətəsiə, kəni kaluəluə təmatatipərəh, kəni iəmətəu nəgətiən asoli min, kəni təmatəmiğ, kəni ais təmimərəgrəg.

12

Pətan mine ialkitə asoli

¹Kəni nəmtətiən asoli kəti təmiət e neai. Pətan kəti təmuvən e miğtar təhmen e napən, kəni təməharəg məfu-pəri nəhlkin e məuiğ, kəni mətəfəfau e hat rəha nısiəiən kəti, kəmol=pən məhau tueləf lan. ²In tətasək əfəməh, tətəu nəhməiən mətəu-inko in tınamki-amki otəsuvəhiən temək.

³Kəni əmeiko nəmtətiən kəti min təmiət min əpəha ilis e neai, iətəm tuhapispiş ohniəu. İnəha, ialkitə asoli kəti, tərəu-varəuv, təhmen e niğəm, rəhn-kapə təmisim-isim ilah səpin, kəni rəhnəpati ilah ten, kəni kəməfəfau=pən hat ilah səpin e rəhn-kapə min, kəni hat min əha rəha kig asoli agin. ⁴Nıpikin tatoh rəkis məhau min əpəha ilis e neai, mətəmkiahu=pə ilah nıplıgan kətiəh e nəhue nıftəni, məpəh nıplıgan kəiu. Kəni e nian əha, ialkitə əha təmuva məhtul aupən e pətan u iətəm otəsuvəhiən temək, məmə nəmə nətin tınair, kəni in ton.*

⁵Pətan əha təmələs nətin iərman, iətəm in otarməniğ e kəntri min rəfin, konu nəmtətiən rəha narməniğıən rəhan təhmen e neim kəti kəmol e aiən. Mətəu Uhgın təmiuvi rəkis suakəku u o ialkitə, miələfəri ilis e rəhan jeə, məmə otarməniğ. ⁶Pətan u, təmagim=pən əpəha ikin təpiə-məpiə ikin, iətəm Uhgın təmol əpenə-pənə lan məmə otətətiğ ikin, kəni kəteh, kətuəurus=pən nian uan-tausin tu-hanrit sikiste (1,260) tinuva minuvən rəkis.[†]

⁷Kəni əmeiko, nəluəginıən kəti tınəhtul əpəha e negəu e neai. Maikil [‡]mine rəhan nagelo min, kınətuəluəgin ilah ialkitə, kəni ialkitə mine rəhan min nagelo kınətuəh min ilah. ⁸Mətəu ialkitə, nəhgin tika, təsəhmenıən. Kəni əmeiko, Maikil mine kınətol win e lah, kəni kəmahli pətiğəm ilah əpəha e negəu e neai. ⁹Kəmotələs ialkitə asoli kəha, motərəki iəhu=pən e nəhue nıftəni. Kəni inu, in sineik nuvəh əha aupən,[§] kətəni məmə İərmis, uə Setən, iətəm təmeiua e nəhue nıftəni rəfin agin. Kəmərəki pətiğəm lan,* tuva e nəhue nıftəni, ilah rəfin nagelo min rəhan.

¹⁰Kəni əmeiko iəmətəu nəuiən asoli kəti əpəha ilis e negəu e neai. Təmə,

§ 11:19 Bokis rəha Nəniəskəsikiən Rəha Nasiruiən u, in “Ark of the Covenant.” Eks 25:10-22.

* 12:4 Mat 2:13-14 † 12:6 Afın-to futnə rəha Nəh 11:2. ‡ 12:7 Dan 10:13,21; 12:1 § 12:9 Jen 3:1

* 12:9 Jen 3:14-15; Luk 10:17-18; Jon 12:30-31; Kol 2:15

“! Rəueiu əha, Uhgın rəhatah in tinos-miəgəh itah!

!Rəueiu əha in tinol pətigəm məmə in tatos nəsanənian,

kəni rəueiu əha, in tinətarmanig!

Kəni rəueiu əha, Kristo rəhan təmol məmə in tatos min nəsanənian mine nepətiən e natimnati min rəfin.

Tol lanəha mətəu-inu rəueiu əha, kinəraki iahu e Setən e nəhm̄ti Uhgın. Setən u, iətəm tətəni rah piatah min lapin mine lənian, mətəni pətigəm n̄pəgnəmtin min rəhalah mətəu=pən e lah e nəhm̄ti Uhgın.

¹¹ Kəni piatah min kəmotəməu ilah min, kəni motol win rəkis lan e nəsanənian rəha Nəti Sipsip o nosmiəgəhian nətəmimi nian niran təmau e nigi kəməluau,

motatig motol win min lan e nəhtul əskasikən o nani pətigəmian nəghatiən rəha Nəti Sipsip.

Motol win min lan mətəu-inu nikilah təməsəhti pikien nəmiəgəhian rəhalah,

mətəu kəmotəhtul maru əmə məmə okohmis.

¹² !Negəu e neai, mine itəmah u nəutatig ikin, otəgatiən mətəu-inu kinəraki pətigəm e ialkitə!

! Mətəu əui, kəsi o nəhue niftəni mine nitəhi,

mətəu-inu Setən təmeuiau muvnə ohnik!

In, niəməha təməu pik,

mətəu-inko in təhrun məmə nian rəhan təkuəkir əmə.”

¹³ Nian ialkitə asoli u, təmafu minəhrun məmə kinəraki pətigəm lan tuvən e nəhue niftəni, əmeiko minatitəu pətan u iətəm təmələs nət̄in iərman. ¹⁴ Kəni kəməfən n̄məlməli məlikim keiu kəm pətan u, məmə in otos miuvig lan muvnə əpəha ikin kəmol əpenə-penə rəkis ikin təpiə-məpiə ikin. Ikin əha, otətəti ikin, kəni in tətəgim o sineik, kəni kəteh vivi in o nian kətiəh, mine nian keiu min, mine nian n̄pilgan.

¹⁵ Kəni sineik u, təmeuə təhmen e naruəh asoli kəti, məmə otelərmin pətan u mələs magim. ¹⁶ Mətəu niftəni təməsiru e pətan u. Niftəni təməuag kəni mərgei rəfin nəhu iətəm ialkitə təmeuə lan e n̄pəgnəuan.

¹⁷ Kəni əmeiko, ialkitə əpəha, niəməha təmol təmol o pətan u, kəni in tagim muvən məmə otəluagin ilah rəhan min nəuvein nəuaniləuis, ilah u nətəm kəutol nəuia Uhgın, kəni mautəhtul əskasik o nani pətigəmian məmə ilah nətəmimi rəha Iesu Kristo. ¹⁸ Kəni in təməhtul əpəha e n̄pəkil itəhi.

13

Nati miəgəh

iətəm təmagərərə nitəhi məri

¹ Konu iəmafu nati miəgəh asoli kəti təməhapu nitəhi məri. Rəhnəpati ten, rəhn-kapə təmisim-isim ilah səpin, kəməfəfəu=pən e hat min rəha kig asoli agin e rəhnəpati min. Kəni kəmətei=pən nərgin min e rəhn-kapə lah kətiəh kətiəh, nərgin min u kotəuiakən e Uhgın e rəhn-kapə min. ² Nati miəgəh əha iəmafu, təhmen e pusi asoli agin kəti, lepət, mətəu nəhlkin min kotəhmen e nati miəgəh kəti u, beə. Kəni n̄pəgnəuan təhmen e laion. Kəni ialkitə u, təməfən rəhan nəsanənian mine narmənigian mine nepətiən asoli kəm nati miəgəh u.

³ Rəhn-kapə nati miəgəh u kəti, nati kəti təmol, kəni nəkəfu məmə tinatol pau o nimisiən, mətəu nəuvir min. Kəni əmeiko, nətəmimi rəfin e nəhue niftəni narmiləh təmiuvig pik ohni, kəni mautəhuərisig e nati miəgəh kəha. ⁴ Kəni ilah rəfin kəmotəfaki kəm ialkitə, mətəu-inu təməfən nepətiən rəhan kəm nati miəgəh u. Kəni ilah kəmotəfaki min kəm nati miəgəh u, kəni mətəni məmə, “?Pəh in təhmen e nati miəgəh u? ?Pəh təhrun nohiən?”

⁵ Kəni kəmegəhan e nati miəgəh u, məmə in otəghati əfəri, mətəuiakən e Uhgın. Kəni kəmegəhan=pən e nepətiən kəm in, məmə təhrun noliən nati nak in tolkeikei o məuig fote-tu. [†] ⁶ Kəni in təməni nəghatiən tərəh tepət e Uhgın, mine nərgin, [‡] mine nətəmimi nətəm kəutatig e negəu e neai, [§] ilah u rəhan n̄məfaki. ⁷ Kəməfən min nəsanənian kəm in, məmə otəluagin ilah nətəmimi rəha Uhgın, kəni mol win e lah. Kəni kəməfən min nepətiən kəm in o narmənigian e nətəmimi e nəuaniləuis min rəfin, mine nətəmimi n̄losilah tol pisin pisin min, mine nətəmimi e nəghatiən min

* 13:5 Afin-to futnot e Nəh 11:2. † 13:5 2Təs 2:1-12 ‡ 13:6 Dan 8:10-11 § 13:6 Efəs 2:6

rəfin, mine kəntri min rəfin. ⁸ Nətamimi rəfin rəha nəhue niftəni, okotəfaki kəm nati miəgəh u, inəha, nətamimi rəfin nətəm kəməsəteian nərgilah e Nauəuə rəha Nəmiəgəhian, nian nəhue niftəni təmatikə əhanəh. Nauəuə u, in nauəuə rəha Nəti Sipsip iətəm kəməhamu.

⁹ İtamah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatən min u.

¹⁰ Nəmə iətəmi kəti otuvən e kaləpus, pəh in otuvən əmə.

Nəmə okohamu iətəmi kəti e nau, pəh okohamu əmə e nau.

Nəghatən u, nipeətin u məmə nətamimi rəha Uhgın okotəkeikei motol tikuvhuv, kəni motəhatətə əmə e Uhgın.

Nati miəgəh

iətəm təməhapu niftəni məri

¹¹ Kəni əmeiko, iəmafu min nati miəgəh kəti min iətəm təməhapu niftəni məri. Rəhnəpati keiu təhmen e nati sipsip kəti, mətəu tətəghati, nəuiən təhmen e ialkitə kəti. ¹² Nati miəgəh iətəm rəhn-kapə səpin, tətəfən rəfin rəhan nepətən kəm in, kəni nian nati miəgəh iətəm rəhn-kapə keiu tətətig ilah nati miəgəh rəhn-kapə səpin, in tatol nəuiən. Kəni nati miəgəh iətəm rəhn-kapə keiu tətəkeikei kəm nətamimi rəfin e nəhue niftəni, məmə ilah okotəfaki kəm nati miəgəh iətəm təmaupən, iətəm rəhn-kapə kəti tinol pau o nimisiən mətəu tinəuvir min. ¹³ Kəni nati miəgəh u iətəm rəhn-kapə keiu, tatol nəmtətən asoli min mine nati apispis min tepət, matig mol min nigəm tatsi-pəri e neai, mətuva e nəhue niftəni, matol e nəhmti nətamimi.

¹⁴ Uhgın təmegəhan=pən e nəsanənian kəm nati miəgəh u iətəm rəhnəpati keiu, məmə təhrun noliən nəmtətən min nian tətətig ilah nati miəgəh rəhn-kapə ilah səpin. Kəni in təmateiua e nətamimi rəha nəhue niftəni e nəmtətən min əha in təmol, kəni məni=pən kəm lah məmə okotəkeikei motətəi narmin iətəm tatisikəuvin nati miəgəh əha iətəm rəhn-kapə səpin, nati miəgəh u, iətəm kəməu pau rəhn-kapə e nisə, mətəu tətəmiəgəh. ¹⁵ Kəni Uhgın

təmegəhan=pən e nəsanənian kəm nati miəgəh iətəm rəhnəpati keiu, məmə ote-hag=pən e narmin iətəm kəmisikəuvin e nigə, pəh təghati. Kəni narmin iətəm kəmisikəuvin e nigə kəha, təməghati, məni əskasik məmə okəkeikei kohamu nətamimi rəfin nətəm kəsotəfakian kəm in.

¹⁶ Kəni in təmətəkeikei kəm nətamimi rəfin məmə okotos mak kəti rəhan e nəhlmilah maru uə e nipeəgilah. Nətamimi rəfin agin kotəkeikei motos, ilah u, nətamimi asoli min, mine nətamimi əpnəpin əmə, nətamimi rəhalah nautə tepət, mine nətəmi rəhalah nautə tikə, slef min, mine nətəmi səniəmə slef min, məmə okotos mak kəti rəhan e nəhlmilah maru uə e nipeəgilah. ¹⁷ Nəmə iətəmi təsosian mak u, təruru nosiən nəhmti nati kəti, mine noliən səlim mətəuərus in təkəikei mos mak rəhan. Mak u, in nərgi nati miəgəh iətəm rəhn-kapə ilah səpin, uə nəmpə iətəm tətəgətun=pən nərgin.

¹⁸ O nati u, onəkeikei mos neinatigian tepət o nəhrunian nəmpə rəha nati miəgəh u. Kəni nəmə ik nəkeinatig təhmen, kəni nəkəhrun nəniən nipeətin. Kəni nəmpə u, in sikis-hanrit-sikiste-sikis (666), kəni in tətəgətun=pən iətəmi kəti.*

14

Nəti Sipsip mine nətamimi 144,000

¹ Kəni əmeiko, iəkəsal=pən əpəha aupən lak mafu nəti Sipsip tətəhtul-pəri əpəha e Niteuət Saion, kəni nətamimi 144,000 kəutəhtul ilah min. Kəni kəməte=pən nərgi Nəti Sipsip mine rəhan Tatə e nipeəgilah.*

² Kəni iəkətau nati kəti əpəha ilis e negəu e neai tətəgət, nəuiən təhmen e nitehi tatem nəuanaluəluə, kəni məhmen min e kaluəluə titatipərəh, kəni iəkətau təhmen min e nəuia hap† tepət, nətamimi kəutoh. ³ Kəni ilah kəutani nəpuən vi kəti əpəha aupən e jeə rəha kig, mine nati min kəutəmiəgəh kuvət, mine nətəmi asoli nətəm kəmotos nəhuitən min. İtəmi kəti təsəhrunian nəpuən əha, nətamimi min əmə kəha ilah

* 13:18 E nian əha ilah kəməsəteian nəmpə min u 1, 2, 3, təhmen e tah u rəueiu, mətəu ilah kəmautos əmə letə min rəha nəmpə; kəni ko nərgi nətamimi rəfin tatos nəfigəmiən rəha nəmpə. Nərgin u Niro in tatos nəfigəmiən rəha sikis-hanrit sikiste sikis (666). Niro u in iətəmi asoli rəha Rom e nian əha. Suah u in təmatol nərahian asoli kəm nətəm kəutəfaki kəm İesu.

† 14:2 Hap min əha, nati katoh ilah o nəniən

nəpuən, təhmen e kitar. ‡ 14:3 1Pitə 1:19

144,000 nətəm Uhgın təmos nəhmti lah,[‡] mos rəkis ilah e nəhue niiftəni. Nətəmi min əmə kəha ilah əmə, ilah kotəhrun nanian nəpuən əha. ⁴Nətəmi min u ilah u, nətəm kəmotəh vivi rəhalah nəmiəgəhiən, məmə namikmikien tikə e lah, kəni ilah kəməsotitien pətan, ilah nətəmi vi.[§] Ilah kəutəhuərisig e Nəti Sipsip u, məutəhuvən ikin min rəfin iətəm in tatuvən ikin. Uhgın tinos rəkis nəhmti nətəmi min əha. Ilah rəha Uhgın əmə, mine Nəti Sipsip u. Ilah kotəhmen e nəuanian iətəm kəməfaki vi əmə e nasumian, iətəm kətəfən kəm Uhgın mine Nəti Sipsip. ⁵Ilah kəsoteiuəien e nian kəti mine, kəni nati əkəku kətəh mine tikə məmə tol ilah kotamikmik e nəhmti Uhgın.

Nəgəlo kisil

⁶Kəni əmeiko iəkatig mafu min agelo kəti min, tatiuvig əpəha ilis e niməgəuagəu. In tətəni pətəgəm nanusian təuvir iətəm otətətig naunun tikə* kəm nətəmi rəha nəhue niiftəni, e kəntri min rəfin, e nəuaniləuis min rəfin, mine nəghatien min rəfin, mine nətəmi nilosilah tol pisin pisin min. ⁷In tətəni əfəməh məmə, “Otəgin motisiai Uhgın, kəni motəni niphəriənian e rəhan nēpətiən, mətəu-inu nian əhruahru rəhan tinuva, o nəfəniən nalpinian kəm nətəmi. Otəfaki kəm in, iətəm təmol natimnati rəfin agin: neai mine niiftəni, nitəhi mine nəhmti nəhu min.”

⁸Kəni agelo kəti min, iətəm tatol nəmpə tu lan, tətəu=pən mətəni məmə, “! Papilon təməmei! ! Papilon təməmei! ! Papilon əsanən Nahgin Təpət təməmei, meiuai! In təhmen e pətan rəha suaru iətəm təmi-uvī=pa nəman e kəntri min rəfin kəhuva motəmnin wain ilah min. Wain u niman, inko, nitəuən nalməliən min, mətəkeikei kəm nətəmi məmə kəutol noliən tərəh ilah min. Kəni nian nəman kotəmnin wain u, ilah kəutiuvī=pa niəməha rəha Uhgın o lah.”

⁹Kəni agelo kəti min, iətəm tatol kisil lan, tatərisig e lau, kəni mətəni əfəməh məmə, “Nəmə iətəmi kəti təfaki kəm nati

miəgəh əha rəhn-kəpə səpin, mine narmi nati iətəm kəmisikəuvin e nig, kəni matos rəhan mak e niphəngin uə nəhlmin, ¹⁰kəni in təkeikei məmnin min wain u inu, in niəməha rəha Uhgın. Wain u inu, kəməsəgələkləkiən e nəhu. In otətəu nəhməien e nigəm mine nəruəs iətəm tatəu okios in əpəha e nəhmti nəgelo asim min mine Nəti Sipsip. ¹¹Kəni nəhanigəm rəha nigəm iətəm tatus ilah matol nəhməien kəm lah u, in tətəri nian rəfin, naunun tikə. Nətəmi min kəha kəutəfaki kəm nati miəgəh rəhn-kəpə ilah səpin mine narmın iətəm kəmisikəuvin e nig, kəni motos mak rəha nərgin, ilah okəsotəmeigien e nərauie mine lapin.” ¹²Nəghatien u, niphətiən u məmə nətəmi rəha Uhgın nətəm kəutəhtəu=pən nəuia Uhgın, kəni məutəhatətə e Iesu, ilah kotəkeikei motəhtul əskasik.

¹³Kəni əmeiko iəmətəu nəuian kəti təmsipəri e negəu e neai mətəni məmə, “Ətei rəkis nati u: rəueiu mine matuvən, nətəmi rəha lərməng, mətəu nəmə okohmis, ilah okotətig e nəuvirien pəhriən.”

Kəni Narmin Rəha Uhgın təni məmə, “! Əuəh! Ilah okotəmeig e rəhalah uək, mətəu-inu okotos nəua rəhalah uək min.”

Nəuləkiən e nətəmi e nəhue niiftəni

¹⁴Iəməsal=pən min əpəha əpən lak mafu nimali nəpuə kəti təruən, kəni iətəmi kəti tətəharəg-pəri e nimali nəpuə kəha. Iətəmi u, təhmen e Nəti iətəmi. In tətəfəu e hat rəha kig, kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip, kəni mətələs nau ekəu kəti iətəm tasilə. ¹⁵Kəni əmeiko agelo kəti min təmsipən əpəha e Nimə Rəha Uhgın muva, kəni mauin əfəməh e iətəmi u, tətəharəg-pəri e nimali nəpuə məmə, “Os rəham nau ekəu mos muvən məulək, mətəu-inu nian rəha nəuləkiən tinuva, kəni nəuanian əpəha e nəhue niiftəni tiniməhtə.” ¹⁶Kəni əmeiko iətəmi u iətəm tətəharəg-pəri e nimali nəpuə, təmauəh e nəhue niiftəni e rəhan nau ekəu, kəni məulək e nətəmi

[§] 14:4 Inu təsəniən məmə nətəmi min u kəmotol marit ko kəsəhuvəniən e negəu e neai, kəpə. Inu in nəghatien əuhlin min kəti. Inu tətəni məmə, nətəmi kəutəfaki okəsotamikmikien e noliən tərəh min təhmen nətəmi nətəm kəutəfaki kəm narmi nati min. Mətəu kəutaskəlim məmə-məha Iesu əmə. Ilah kotəhmen e iətəmi kəti u in təsapiliən ilah niphətan əpnəpin min, in təhlan əmə. 2Kor 11:2; Efəs 5:25-27; Nəh 21:9

* 14:6 kətəghati lanəha məmə Nanusian Təuvir naunun tikə mətəu-inu in tətəghati e nəlpəkəuiən itulin min rəha Uhgın, kəni mətəu-inu in tətəni niphəriənian nian rəfin.

e nəhue niftəni, təhmen e nauəniən iətəm tiniməhtə o nosiən.

¹⁷ Kəni agelo kəti min təmiet e Nimə Rəha Uhgın əpəha e negəu e neai. In tətələs min rəhan kəti nau ekəu iətəm tasilə. ¹⁸ Agelo kəti min, iətəm tatos nepətiən rəha nigəm e oltə, təmsi=pən əpəha e oltə, kəni mauin əfəməh e agelo iətəm tətələs nau ekəu məmə, “Ələs rəham nau ekəu ko, muvən e nəhue niftəni, kəni mətəi rəkis nətəmini nətəm kotəhmen e nəua krep marəg u nəmiəvin min, əpəha e nəukətin. Nəhue niftəni təhmen e nəukətin.”

¹⁹⁻²⁰ Tol lanəha, agelo kəha təmauəh e rəhan nau ekəu, tuvən e nəhue niftəni, kəni mətəi rəkis nətəmi min əha kotəhmen e nəua krep iətəm tinimarəg rəkis. Kəni in məraki=pən e ikin katevig-evig e nəua krep min ikin, məmə nəhuin otiet. Ikin əha, in ihluə e taun, Uhgın tətəfətigəm rəhan niəməha, kəni matol nalpinian ikin kəm nətəmini. Kəni katevig-ərain nətəmini min u, kəni niralah iətəm tətəiəh mətəiu ikin əha, in təhmen e nəhu asoli kəti nəfəməhiən rəhan təhmen e 1,600 statia,[†] kəni mol lokamnəm agin lan. Nəmə əhos kəti tiuvig=pən ikin, nira təhrun nəriən mek nohlin.^{‡§}

15

Nətəmini rəha Uhgın kəmotəni-vivi in

¹ İəməsal=pən əpəha e negəu e neai mafu min nəmtətiən kəti min iətəm tuhapispis ohniəu. Nagelo ilah səpin kautos naunu nalpinian min, ilah səpin. Nalpinian min əha, ilah kautos niəməha apiəpiə rəha Uhgın tol naunun lan. ² Kəni əmeiko, iə-mafu nati kəti təhmen e nitəhi, mətəu kəmol e kilas mine nigəm filəh-filəh, kəni nətəmini nəuvein kautəhtul e nikalkali nitəhi u, ilah kəha nətəm kəmotəluagin ilah nati miəgəh kəha rəhn-kapə səpin mine narmin iətəm kəmisikəuvin e nigə, kəni kotol win e lau, mine nəmpə iətəm tətəhtul

[†] 14:19-20 1,600 statia təhmen e 300 kilomitə. 1,600=4×4×10×10. Nəmpə u 4 tətəgətu “nəhue niftəni rəfin.” Kitah kotafin e nauəuə u kauə 4 rəha nəhue niftəni, mine nimətagi 4. Nəmpə u 10 tətəgətu “ilah rəfin.” Ko nəghatiən e fes u tətəgətu apiəpiə rəfin nalpinian rəha Uhgın tətəvən o nətəmini rəfin ikin min rəfin e nəhue niftəni iətəm ihluə e taun rəha Uhgın. [‡] 14:19-20 Nətəm Isrel ilah kautevig-evig e nəua krep məmə nəhuin otiet; inu

katos nəmtətiən lan məmə tətəgətu nalpinian rəha nətəm kotərah. [§] 14:19-20 Aes 63:1-6

^{*} 15:2 Hap min kəha, nati katoh ilah o nanian nəpuən, təhmen e kitar. [†] 15:4 Jer 10:7; Sam 86:9-10 [‡] 15:7 təuvir məmə koteruh məmə, nati ilah səpin iətəm kəmuvin-ərain nauəuə lan, təui səpin, mine təhro lanu, pesin səpin rəha nalpinian; ilahal kəhləgətu məmə nati kətəiəh əmə kətsimaru kəni o noliən təhagəhag o nəhrunian. İnəha tətəni nalpinian rəha Uhgın.

o nərgin. Kəni Uhgın təməfən hap^{*} min kəm lah, ³ kəni kautoh, mətəni nəpuən rəha Nəti Sipsip mine Mosis u, ioluək rəha Uhgın, kəutani məmə,

“İərməniəg Uhgın Nahgim Tepət Pik Agin Rəham noliən min kotuhapispis e timah. !Kig itulin, noliən min rəham kotəhruahru pəhriən!

⁴?Pəh otəsəginian lam, İərməniəg?[†]

? Kəni pəh otəsəfinəian nəni-vivian o nərgəm?

Mətəu-inu ik pisin əmə nəkasim. Nətəmini e kəntri min rəfin okəhuva kəni motəfaki e nəhmtəm, mətəu-inkonu nəmol pətigəm rəham noliən əhruahru min.”

⁵ Kəmotani rəkis nəpuən əha, iəməsal-pəri e negəu e neai, mafu kəmerəh=pən İkin Uhgın Tətətig İkin, inu, Nima Tapolin rəha Uhgın. ⁶ Nagelo min ilah səpin kəmotəni e İkin Uhgın Tətətig İkin, kautos nalpinian min ilah səpin. İlah kautəhuvən e napən təuvir u, linən, iətəm tatipitipit, kəni kəməlis nimankiləhalah e kətəuti iətəm kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip. ⁷ Kəni əmeiko, nati miəgəh min kəha ilah kuvət kəti təməfən pesin min iətəm kəmol e aiən u kol ilah səpin, kəm nagelo min u səpin. Pesin min u, kotəriaueh e niəməha rəha Uhgın u, iətəm tətətig itulin.[‡] ⁸ Kəni nəhanigəm təməriaueh əha İkin Uhgın Tətətig İkin, nəhanigəm in nepətiən əhagəhag rəha Uhgın mine nəsanəniən rəhan, kəni ko iətəmi kəti təsuvəniən əha imə e İkin Uhgın Tətətig İkin mətəuarus nalpinian min ilah səpin iətəm nagelo səpin kautəmki, okotol naunun.

16

Pesin ilah səpin, kəmotəriaueh e niəməha rəha Uhgın

¹ Kəni əmeiko, iəmətəu nəuian kəti təməgət əfəməh əpəha e İkin Uhgın Tətətig İkin,

mətəni=pən kəm nagelo min u səpin məmə, “Əhuvən, motauvəregın pətigəm e nəhue niftəni pesin ilah səpin iətəm kəmotəri-auəh e niəməha rəha Uhgın.”

² Agelo iətəm tətəupən, təmuvən mauvəregın pətigəm pesin rəhan e niftəni. Kəni əmeiko, nətəmimi nətəm kautos mak rəha nati miəgəh e rəhn-kapə lah səpin, kəni mautəfaki kəm narmin iətəm kəmisikəuvin e nigı, niməgim təməmirəuei nipətilah.

³ Kəni agelo nəmpə tu, təmauvəregın pətigəm rəhan pesin əpəha itəhi. Kəni nitəhi təmol nirə lan, təhmen e nira iətəmi təmimis. Kəni nati itəhi min rəfin kəmoħmis.

⁴ Kəni agelo nəmpə tri, təmauvəregın pətigəm rəhan pesin e nəħmti nəhu min mine nəlugi nəhu min, kəni ilah kəməhuva motol nirə e lah. ⁵ Kəni əmeiko iəmətəu agelo iətəm tətərmənig e nəhu min təni məmə,

“İk pisin əmə ik Uhgın, nəkəhruahru, ik ko iətəm nətatig kəni nəmətatig, kəni təhruahru əmə məmə onəkol nalpinian kəm lah lanəha.

⁶ Rəhalah aru əmə, mətəu-inu ilah kəmotiuvı nira rəham nətəmimi min mine iəni min, kəni ik nəkəfən nira nimlah məmə okotənim.”

⁷ Kəni iəkətəu olta tətəghati əfəməh məmə, “İ Əuəh! İərmənig Uhgın Nahgin Təpət Pık Agin, rəham nəghatien nəmoh nətəmimi lan, in təhruahru agin, kəni nipəhriənən.”

⁸ Kəni əmeiko, agelo nəmpə fo, təmauvəregın pətigəm rəhan pesin e mitigar, kəni kəməfən nəsanənien kəm mitigar məmə otəghi nətəmimi təhmen e nigəm. ⁹ Kəni nəpiəpeian təmus ilah, kəni kotəuiakən e nərgi Uhgın, iətəm in tətərmənig e nalpinian min u, mətəu ilah kotəpəh nəuħlinien nətəligien rəhalah, kəni motisai rəhan nəpətien.

¹⁰ Kəni agelo nəmpə faif təuvəregın pətigəm rəhan pesin əpəha nati miəgəh tətərmənig ikin, kəni əmeiko, ikin min rəfin in tətərmənig ikin in təmapinəpu. Kəni nətəmimi kautətəu nəhməien, mautus

namilah məutaəhtuv-əuəhtuv. ¹¹ Kəni ilah mətəuiakən e Uhgın əpəha e negau e neai o nəhməien min mine niməgim min rəhalah, mətəu ilah kəməsotəuħlinien nətəligien rəhalah o nati iətəm kəmotol.

¹² Kəni agelo nəmpə sikis, təmauvəregın rəkis rəhan pesin e nəhu asoli, nərgin u, lufretis, kəni əmeikonu nəhu təmamir mol suaru rəha kig min kotəliuək lan mautsipah. ¹³ Kəni əmeiko, iəkəfu min narmin tərəh kisil kəhləhmen e fırok. Kəti təmıet e nipəgnəua ialkita, kəti tiet e nipəgnəua nati miəgəh rəhn-kapə lah səpin, kəni kəti tiet e nipəgnəua iəni eiua.* ¹⁴ İlahal narmin iərmis min, iətəm kautol nəmtətien min, kəni ilahal kəhlıet mihlūvən o kig min e nəhue niftəni rəfin, məhluhapumın ilah məmə okotəluagin e Nian Asoli rəha Uhgın Nahgin Təpət Pık Agin.

¹⁵ Kəni İesu təməni məmə, “İ Əsal=patol! İətuva təhmen e iakləh! İətəmimi iətəm təsapilian mətair, məsəpegien rəhan napən o napilian məmə in otəsai piəpiəien kəni maulis ohni, in otatig e nəuvirien pəhriən.”†

¹⁶ Kəni ilah kəmotoriarun rəfin kig min əpəha ikin kəti, kətəni e nəghatien rəha nətəm İsrəl, məmə, “Armaketon.”

¹⁷ Kəni naunu agelo iətəm in nəmpə səpin, təmauvəregın rəkis=pən rəhan pesin əpəha e niməgəuagəu, kəni əmeiko əpəha e İkin Uhgın Tətatig İkin, nəuiən asoli kəti tisiəpən əpəha e jəə rəha kig məmə, “İ Tinol nautun!” ¹⁸ Kəni əmeiko təmoraip, kəmətəu nəgətien asoli, kəni kaluəluə təmatipərəh atipərəh, kəni nəmig asoli təmələuəl e niftəni. Nəmig u, in iahgin iahgin, kəseh əhanəhien nəmig kəti iahgin tol lanəha nian kəti. ¹⁹ Kəni taun asoli təməhapu nəuəvetin kisil, kəni taun min e kəntri min rəfin kəmoħməragrag motol nati tikə e lah. Uhgın, nikin təməhti nolien tərəh min rəha Pəpilon Asoli, kəni təfən kap iətəm təməri-auəh e wain e niəməha rəhan, təməkeikei kəm in məmə otəmmim rəfin agin. ²⁰ Nitəni əlkələh min rəfin kəmotagim, məkə, kəni nitəuət min kəseh minien ilah. ²¹ Ais u iətəm təhmen e kəpiəl asoli kautisi=pən e nimali nəpuə, kəmotəmei=pən e nətəmimi.

* 16:13 “iəni eiua” u, in nati miəgəh iətəm təməhapu niftəni məri, rəhnəpati keiu, iətəm təməghati lan e Nəh 13:11-18. † 16:15 İnu nəghatien əuħlin. Nolien rəha nəfənien napən in tətəgətuən məmə iətəmimi in tatol nolien təuvir mine mətəhtul maru o İesu nian otitəlig=pa. Mətəu nolien rəha nəpegien napən tətəgətuən nolien rəha təfəga tərəh.

Ais u, kətiəh əmə təhmen e fifti kilo, kəni nətəmiimi kəmotəuiakən e Uhgın o nahli=paian ais iətəm təməmei=pən e lah, mətəu-inu nalpinian u in tərəh tərəh agin.

17

Pəta-ionəhan tərəh agin

¹ Kəni əmeiko, agelo min səpin əha kəti u kəutəmki pesin ilah səpin təmuva məni=pa kəm iəu məmə, “Va-to, pəh iəkəgəgun kəm ik nalpinian rəha pəta-ionəhan* tərəh agin, iətəm tətəharəg=pən e nəhu tepət. ² Pətan əha, kig min rəha nəhue niftəni ilah kəmautit, kəni nətəmiimi rəha nəhue niftəni ilah kəmautəmmim nimm wain, məutəpis ilah min kəni mautit.”

³ Kəni nəsanəniən rəha Narmin Rəha Uhgın təmol kəm iəu, kəni agelo təmit rəkis iəu iəkian əpəha ikin təpiə-məpiə ikin. Kəni ikin əha, iəmafu pətan əha tətəsue e nati miəgəh ərarəuv rəh. Kəmətei=pən nəgin min iətəm tətəni rah Uhgın, tirəuei rəfin nipətin, kəni rəhn-kapə təmisim ilah səpin, konu rəhnəpati ten. ⁴ Pətan əha, tətuvən e napən iətəm tol nəugi naris mine mərarəuv təhmen e kwin kəti, in təmol malə-malə e nipətin, tətəuan nəuanati mine iəring, iətəm kəmol e aien u kol, mine kəpiel iətəm nəhm̄tin tiəkis, mine nati kəti təuvir pik u, perəl.[†] Kəni in tatos kap kəti e nəhlmin, iətəm kəmol e aien u kol, kəni təriauəh e nati tərəh min, iətəm kotamikmik agin e nəhm̄ti Uhgın, kəni ilah kəha nəua nolien tərəh rəhan. ⁵ Kəni inəha e nipənəgin, kəmətei=pən nəgin kəti əha ikin, iətəm nipətin tətəhluaig u, tətəni məmə, TAUIN ƏSANƏN NAHGİN TEPƏT U PAPILON.

IN ITI NIPƏTA-IONƏHAN MIN RƏFIN.

KƏNI IN NƏUKƏTI NOLİƏN NATI

KOTAMIKMIK AGIN MIN.

⁶ Kəni iəkafu məmə pətan u, in tinapis e nira nətəmiimi min rəha Uhgın, nira nətəmiimi kəmautəhtul pətigəm o nəni pətigəmiən İesu.

Nian iəmafu, kəni narmək təmiuvig pik pəhriən. ⁷ Kəni əmeiko agelo təməni=pa kəm iəu məmə, “Narməm tatiuvig lankonu lan o nak? İəu iəkitis nəghatiən oneuən e pətan u mine nati miəgəh iətəm tətəsue-pəri lan, iətəm rəhn-kapə təmisim ilah səpin kəni rəhnəpati ten. ⁸ Nati miəgəh

iətəm nəmeruh, tətətatig, kəni tətətiğian rəueiu, kəni otəsuvəhiən otəri e nipəg asoli iətəm teiuiəu agin, kəni tinətəiu matuvən məmə Uhgın otərəkən.

“Kəni nətəmiimi rəha nəhue niftəni nətəm kəməsətiən nərgilah e nəuəuə rəha nəmiəgəhiən, ilah, narmilah otuviig pik nian okotafu nati miəgəh u, mətəu-inu aupən in tətəmiəgəh, mətəu tətətiğian əha rəueiu, mətəu in otiet pətigəm min.

⁹ “İətəmiimi otəkeikei mos neinatigian o nəhrunian nipəti nəghatiən u. Rəhn-kapə nati miəgəh u, ilah səpin, kəutəgəgun=pən nitəuət min iətəm pətan əha tətəharəg-pəri e lah.[‡] ¹⁰ Kəutəgəgun=pən min kig ilah səpin. Kig faif ilah kinohiet rəkis, kətiəh tətəmiəgəh rəueiu, kəni kəti min təsuva əhanəhiən. Mətəu nian tuva, in otəkeikei mətatig o nian əkuəkir əmə. ¹¹ Nati miəgəh u iətəm tətətatig, kəni rəueiu in tətətiğian, in min in kig kəti, iətəm tatol nəmpə eit lan, mətəu in min in kig kəti rəha kig min u ilah səpin, kəni tinətəiu minatuvən e naunun suaru kəti məmə Uhgın otərəkən mau kətiəh lan.

¹² “Rəhnəpati ilah ten iətəm nəmafu ilah, kəutəgəgun=pən kig ilah ten, iətəm ilah kəsotos əhanəhiən narmanigian rəhalah. Mətəu ilah okəpanotos nepətiən məmə ilah kig min, motarməniğ ilah nati miəgəh, mətəu o nian əkuəkir əmə. ¹³ Nətəliğian rəhalah kətiəh əmə o nəfəniən rəhalah nəsanəniən mine nepətiən kəm nati miəgəh. ¹⁴ İlah okotəluagin ilah Nəti Sipsip, mətəu Nəti Sipsip otol win e lah, mətəu-inu Nəti Sipsip in iərməniğ rəha iərməniğ min, mine Kig rəha kig min. Kəni in otuva ilah min nətəmi min u təmitəpin ilah, kəni ilah kəutəhtul əskasik e rəhalah nəhatətəiən.”

¹⁵ Kəni əmeikonu, agelo təni=pa min kəm iəu məmə, “Nəhu min u nəmafu, iətəm pəta-ionəhan tətəharəg-pəri e lah, tətəgəgun=pən nətəmiimi niłosilah tol pisin pisin, nimmənin nətəmiimi, kəntri min, mine nəghatiən pisin pisin min. ¹⁶ Nati miəgəh mine rəhnəpati ilah ten iətəm nəmafu, ilah okotəməki e pəta-ionəhan u. Kəni ilah okotərəkən in, motol in taiu piəpiə. İlah okoton nipətin kəni motuvən aru nipətin e nigəm. ¹⁷ Okotol lanəha, mətəu-inu Uhgın

* 17:1 pəta-ionəhan, nipətin pətan rəha suaru. † 17:4 Perəl u, in kəpiel təuvir əpəha e niki kəuvin. ‡ 17:9 nətəmiimi tepət nikilah təhti məmə nati u tətəgəgun Rom, in kəmuvləkin-pəri e nitəuət ilah səpin lan.

təmələhu=pən nati u e nikilah, məmə okotol nətəligiən rəhan, kəni mol nikilah kətiəh əmə o nəfəniən rəhalah nəsanəniən kəm nati miəgəh, məmə in otarməniğ, mətəuərus nəghatiən rəha Uhgın tuva mol nipəhrəniən lan.

¹⁸ “Pətan əha nətafu, in taun nahgin tēpət iətam tətarməniğ e kig min rəha nəhue niftəni.”

18

Papilon təməmei

¹ Uərisig e natimnati min u, iəmafu agelo kəti min təmsipəri e neai. In tatos nepətiən asoli, kəni in tətasiəgəpın rəfin nəhue niftəni e rəhan nəhəgəhəgiən. ² Təməmərit əfəməh e nəuiən kəti iətam iahgin, məmə, “!Təməmei! !Papilon Əsanən Nahgin Tēpət təməmei!

Iərmis tərəh min kinəhuva motatig ikin.

In nəuaniprasın rəha narmin tərəh min. In nəuaniprasın rəha mənig tərəh min, kə-suniən,

iətam kotamikmik e nəhmti Uhgın.

³ Mətau-inko kəntri min rəfin kinotapis e nimir wain u, mautitəu nalməliən, mautit in.

Kig min rəha nəhue niftəni kəmotit min, kəni nətəmi kəutol səlim e natimnati min e nəhue niftəni, rəhalah nautə nepət rəkis e rəhan noliən iətam

tətaumis o natimnati rəhan.”

⁴ Kəni əmeiko iəmətau nəuiən kəti min e nəgəu e neai təni məmə,

“Ohiet rəkis lan, rəhak min nətəməmi, məmə rəhan noliən tərəh otəsələs pikiəniən itəmah,

kəni itəmah nəsotosiən rəhan kəti nalpiniən,

⁵ mətau-inko in təmətoriarun rəhan noliən tərəh təri iuəkər əmə tek neai, mol Uhgın təsaluən e rəhan noliən tərəh min.

⁶ Otəlpin nitai nati təhmen e iətam in təmol kəm rəham nətəməmi.

Otəfən rəhan nətəuəniən mau keiu.

Otiuvi rəkis nimir wain iətam in tarfu məskasik,

rəhan nəsanəniən tēpət mapirəkis iətəmi ko iətam in təməfən kəm lah.

⁷ Pətan konu, təmatafəri aru in, mətətau təuivir e nautə rəhan,

mətau rəueiu əha, əfən nətəuəniən rəhan e nahməiən mine nasəkien,

mətau-inu tətəghati əfəri e nikin mətəni məmə, ‘İəu kwın kəti. İkinu iətəharəg, mətarməniğ. Səniəmə iəu pətalimis. Ko iəsasəkien nian kəti.’

⁸ O nəfəriən rəhan, rəhan nalpiniən min otələs in o nian kətiəh əmə.

In otatimis, mətətau tərəh mətasək.

Kəni in otatig e nian iəkis o nosiən nauəniən,

kəni nigəm otus in,

mətau-inu İərməniğ Uhgın əha, nahgin tēpət,

in tətəfən rəhan nalpiniən.”

⁹ “Kəni nian kig min rəha nəhue niftəni nətəm kəmautit kəni mautos pəti nautə min rəhan, koteruh nəhanigəm e nigəm iətam tatus, kəni ilah okotasək, mautətau tərəh ohni. ¹⁰ Rəhan nahməiən otol ilah kotəgin, kəni motəhtul=pən əmə isəu məutəni məmə,

‘!Kəs! !Kəs! o taun asoli!

! Əui, Papilon, taun iətam təmətəsanən pik! Mətau rəueiu agin uəha, kəmau kətiəh əmə lan, in tinatos rəhan nalpiniən!’

¹¹ “Nətəməmi kəutol səlim e natimnati e nəhue niftəni, ilah min okotasək mətasək o pətan u, mətau-inu iətəməmi kəti min tikə o nosiən nəhmti rəhalah natimnati. ¹² İətəmi kəti min otəsosiən nəhmti aiən u kol, mine silfə, mine kəpiəl təuivir min, mine pəral* rəhalah, kəni iətəmi kəti otəsosiən nəhmti napən təuivir u linən, mine napən təuivir u silik, mine napən u iətam tətərarəuəv, iətam nəhmtiləh tiəkis agin. İətəməmi otikə o nosiən nəhmtin nigə pisin pisin min iətam kəutəpien vivi, mine natimnati min iətam katol e rəhnəpati eləfən, mine nigə əskasik min u nəhmtin tiəkis agin, mine prons,†

mine aiən, mine kəpiəl təuivir kəti u, mapil. ¹³ İətəməmi otikə o nosiən nəhmti nati nəmiəviləh tətəpien vivi min, inu sinəmon, mine səntə, mine insens, mine frankinsens, mine fomətu u mir. Nətəməmi okohkə o nosiən nəhmti wain mine oiel mine fləuə mine wit rəhalah. Kəni iətəməmi otikə min o nosiən nəhmti kau min, mine sipsip min, mine əhos min, mine kat min, mine slef min rəhalah.

¹⁴ “Kəni nətəməmi rəha noliən səlim e natimnati min, ilah okotasək pik, nikilah

* 18:12 Pəral u, in kəpiəl təuivir əpəha e niki kəuvin. † 18:12 Prons in aiən kəti, mətau rəhan kalə təhmen e kol.

tahmə. İlah okotəni məmə, 'Nəua uək asoli min rəham iətəm ik rəham nətəligiən təmuvən pik lan, kəni nəmatol, ilah kinotagim motəpəh ik. Rəham nautə min mine malə-malə min rəham kinotagim, ko nəsos minian ilah.' ¹⁵ Nətəmini kautol səlim e natimnati min rəhalah kəm pətan u, mautos nautə asoli min lan, ilah kautəhtul=pən isəu ohni, məutərəmrumin o rəhan nəhməiən. İlah nikilah otahmə kəni kotasək motasək əfəməh, ¹⁶ motəni məmə,

'İui, kəs! Taun əsanən iətəm təmatuvən e napən təuvir min u linən, iətəm tatol nəugi naris min tərərəuv mine, kəni matol malə-malə e nıpətin tətəuan nəuanati mine iəring, iətəm kəmol e aien u kol, mine kəpiel min nəhmtin tiəkis, mine nati təuvir min u perəl mine.

¹⁷ Mətəu rəueiu agin uəha, kəmau kətiəh əmə lan, kəməəkən rəfin nautə asoli min rəhan.'

"Kəni əmeikonu nətəmi kautələs negəu min rəfin, nətəmi kəutaliuək e negəu, mine kiru min rəha negəu, mine nətəmini rəfin iətəm kautos mənı rəhalah o natigien e nəhue nitəhi, ilah okotəhtul=pən isəu ohni. ¹⁸ Nian kotəfu nəhanigəm lan tatuəu, kəni ilah okotəni məmə, 'İkəsehiən taun kəti təsanən təhmen e taun asoli ul' ¹⁹ Kəni ilah okotatu rəhn-kapə lah e nıməulul, tətəgəatun=pən məmə nikilah tətəhmə, kəni motasək pik məmə,

'İui, kəs! !Taun asoli u iətəm nətəmini rəfin iətəm kautos negəu min itəhi, ilah rəhalah nautə təməpət e rəham natimnati!

Mətəu rəueiu agin uəha, kəmau kətiəh əmə lam, kəməəkən agin ik.'

²⁰ ! Mətəu itəmah e negəu e neai, itəmah nətəmini rəha Uhgın, mine aposil min mine iəni min, itəmah nikitəmah təkeikei magien, mətəu-inu Uhgın təmos rəkis neim e təmah mələhu=pən o pətan ul"

²¹ Kəni əmeiko, agelo əsanən kəti təmələs kəpiel asoli kəti, matu=pən e nahgin rəfin əpəha itəhi, kəni mənı məmə, "Kəməəkə=pən lanəha Papilon əsanən Nahgin Təpət əpəha itəhi.

Kəni okol in təsəhtul minian.

²² Kəni ko kəsətəu minian nəuia hap[‡] mine nəpuən min, mine nəuia nahliən nau mine təui u ikin u.

Iətəmini rəha nəlpəkəuiən təuvir e natimnati otikə u ikin u,

kəni okəsətəu minian nərkərikien rəha kəpiel min iətəm kətəuei əris-əris wit katol flauə lan.[§]

²³ Nəhagəhəgien rəha lait min ko kəsotasə minian,

kəni ko kəsətəu minian nəuia pətan mine iərman iətəm katuol nəniəskasikien rəhalau e nian rəha marit,

mətəu-inu əupən, nətəmini u kautol səlim e natimnati rəham,

ilah kautol win e nəhue nıftəni min rəfin,

kəni ik nətaugin asim nətəmini e kəntri pisin pisin min məmə kəhuva o rəham narməniəgien, e noliən masig rəham.

²⁴ Taun asoli u Papilon in təmos nalpinien mətəu-inu kəmatiui nira iəni min mine nətəmini min rəhan Uhgın ikin min rəfin e nəhue nıftəni.

Nıpəhrianien, nira nətəmini rəfin nətəm kəmoəhamu ilah, in tətətig e taun asoli u."

19

Nətəmini ilis e negəu e neai kəmotəni-vivi Uhgın

¹ Uərisig e nəghatien rəha agelo kəha, iəkətəu nəuiən asoli kəti təhmen e nətəmini tēpət tēpət kətagət əfəməh, əpəha e negəu e neai, məutəni məmə,

"!Aleluia! !Pəh kotəni-vivi İərməniğ!

!In Uhgın u, təmosmiəgəh itah!

Nəpətiən əhagəhəg mine nəsanəniən in rəhan pisin əmə,

² mətəu-inu nakilien rəhan in təruəhru pəhrian.

Rəhan nəghatien tinoh rəkis pəta-ionəhan u, iətəm təmit ənpəpin nətəmini, kəni tinətəlpin nira rəhan noluək min."

³ Kəni kəmotəgət əfəməh min motəni məmə,

"! Pəh kotəni-vivi İərməniğ Uhgın! Nəhanigəm e nigəm iətəm tatus pətan u, tətəri tətəri naunun tikə."

[‡] 18:22 Hap in nati kəti katoh o nanien nəpuən, təhmen e kitar. [§] 18:22 Aupən ikin, kəmosot kəpiel keiu, motələhu=pən nikitı wit e nəlugilau motəuei əris-əris nikitı wit lan məmə otol nıuiən mol flauə lan. Suaru kəti o nəuhlinien fes u məmə, "kəni okəsətəu minian kəkiəh nien."

⁴Nətəmi asoli nətəm kəmotəhuitən min ilah tuenti-fo, mine nati miəgəh ilah kuvət, kəmotasiəulün nəulilah kəm Uhgın. Ilah kəmotəuiəu, nıpənəgilah tek niftəni, motəfaki kəm in, iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mətarmənig. Kəni ilah motəni məmə, “!Əuəh! !Pəh Kotəni-vivi İərmənig!”

Marit rəha Nəti Sipsip

⁵Kəni əmeiko, nəuiən kəti təmsi=pən əpəha e jeə rəha kig, mətəni məmə,

“!Otəni-vivi Uhgın rəhatah!

!İtəmah rəhan noluək min rəfin, otəni-vivi in!

!İtəmah u, nəutisiəi, mautəgin e Uhgın, otəni-vivi in!

! Nati əpnəpin nəmə itəmah nautos nepətiən asoli min, o nətəmi əpnəpin əmə, mətəu otəni-vivi Uhgın!”

⁶ Kəni əmeiko iəmətəu nəuia nati kəti təhmen e nətəmini tepət kəutağət, kəni məhmen min e nitiəi iətəm tatem nəuanəluə, mine kaluəluə tətətipərəh atipərəh motəni məmə,

“!Pəh kotəni-vivi İərmənig!

Mətəu-inu İərmənig Uhgın rəhatah, Nahgin Tepət Pik Agin, in tinətmənig.

⁷Pəh nikitah tərəuəh e nagienən, kəni motəni nıpəhrinən e rəhan nepətiən, mətəu-inu tinuə e nian əhruahru rəha marit rəha Nəti Sipsip.

Kəni rəhan pətan tətəhtul maru mətəhtahnin əmə.

⁸Kəni Uhgın təməfən napən təuvir kəm in, məmə otuvən lan.

Napən təuvir u linən, tətəraip-oraip, məruən.”

(Napən təuvir u linən, tətəgətu=pən noliən əhruahru rəha nətəmini rəha Uhgın.)

⁹Konu agelo u, tənə=pa kəm iəu məmə, “Əte rəkis natimnati min u. “Nətəmi min u inu nətəm kəmauin e lah məmə okəhuən e nauənən rəha marit rəha Nəti Sipsip, ilah okotətiğ e nəuvirən pəhrin.”

Kəni matig mənə məmə, “Nəghatən min u, ilah nəghatən pəhrin rəha Uhgın.”

¹⁰Təməni lanəha, kəni iəmisin=pən nəulik e nəhlkin, meiuəu, nıpənəgək tek niftəni, məmə iəkəfaki kəm in. Mətəu in tənə=pa kəm iəu məmə, “! Səfakən kəm iəu! Kilau min ik ioluək mil əmə, kitəh piam min nətəm ilah kəutəhtul əskasik o nənə

pətiğəmiən nanusiən təuvir rəha İesu. Əfaki əmə kəm Uhgın, mətəu-inu nəhtul-pətiğəmiən rəha İesu, in nəukəti nəghatən min rəha iəni min.”

İətəm təmasuə e əhos kəruən

¹¹Kəni əmeiko iəkəfu nəgəu e neai təmərah, kəni mafu əhos kəruən kəti. İətəm tətasuə-pəri lan, nərgin ko, “İətəmi Kəhrun Nəhatətə Əskasikən Lan, kəni in Nıpəhrinən.” In tətəməu, kəni mətəfən nalpinən kəm nətəmini e noliən iətəm təhruahru əmə. ¹²Nəhmtin təhmen e nəmnəmi nigəm, kəni kəməfəfu=pən kəfəfu tepət tepət e rəhn-kapə, kəfəfu min u, ilah kəfəfu min rəha kig asoli agin. Kəməte=pən nərgin kəti lan, mətəu iətəmi kəti təəhrunən nərgin əha, in pisin əmə təhrun. ¹³In tatuvən e napən kəti iətəm kəmə e nira,* kəni nərgin kəha,

Nəghatən Rəha Uhgın.† ¹⁴Kəni soldia min rəha nəgəu e neai kəutəhuərisig lan. Ilah rəfin kəutəharəg e əhos kəruən min, kəni mautəhuən e napən təuvir u, linən, təruən məuvir. ¹⁵İətəmi kəha, rəhan kəti əha ikin nau iətəm tatsipən e nıpəgnəuan.‡ Kəni in otətuəmi nətəmini e kəntri min e nau əha. “In otərmənig e lah, kəni nəmtətiən rəha nepətiən u, in neim iətəm kəmə e aien.”§ In otol təskasik agin kəm lah, təhmen əmə məmə katol e nəua krep min iətəm nətəmini kəutevig-evig lan məmə nəhuin otəiəh kəni kol wain lan. Noliən əha inəha, Uhgın Nahgin Tepət Pik Agin tatol pətiğəm rəhan niəməha asoli. ¹⁶Kəməte=pən nərgin e rəhan napən, mine nuən, məmə,

KIG RƏHA KIG MİN MİNE İƏRMƏNİG RƏHA İƏRMƏNİG MİN*

¹⁷Kəni əmeikonu iəkəsal=pən mafu agelo kəti tətəhtul=pən e mitgar, in tətəsak əfəməh mətəni=pən kəm mənig min iətəm kəutiuvig əpəha e niməgəuəgəu, məmə, “Əhuə, motəhapumin itəmah min o nauənən asoli rəhan Uhgın, ¹⁸məmə itəmah onəkoton nəhuəgi kig min, mine nətəmi asoli rəha soldia min, mine nətəmi nəhgilah tepət, mine əhos min, mine nətəmi kəutasuə-pəri e lah, mine nəhuəgi nətəmini rəfin, nətəmi səniəmə slef, mine slef min, nətəmi kəutos nepətiən asoli min, mine nətəmi əpnəpin əmə.”

* 19:13 Aes 63:1-6 † 19:13 Jon 1:1,14 ‡ 19:15 Aes 49:2; Hip 4:12; Nəh 1:16; 2:12 § 19:15 Sam 2:9 * 19:16 1Tim 6:15; Nəh 17:14

¹⁹ Kəni əmeikonu, iəkatig mafu min nati miəgəh əpələ, mine kig min rəha nəhue niftəni, mine rəhalah soldia min. İlah kəmotuhapumin ilah min məmə okotəlu-agin ilah iətam tətəsuə e əhos kəruən, mine rəhan soldia min. ²⁰ Mətəu kəmotaskəlim nati miəgəh kəha, mine iəni eiua min iətam təmatol nəmtətiən apispis min nian təmətatig ilau nati miəgəh. In təmatol nəmtətiən min əha, o neiuəiən e nətəmini min u nətəm kautos mak rəha nati miəgəh, kəni məutəfaki kəm narmin iətam kəmisikəuvin e nig. Kəmotəraki=pən ilau pəti kətuəmiəgəh əmə, əpəha e nipəgnəua nəmnamı nigəm əsoli iətam təpiəpei matuəu matəpien. ²¹ İətam tətəsuə e əhos kəruən, təməhamu kig min mine soldia min rəfin e nau rəha nəlu-aginiən iətam tətəsiən e nipəgnəuan kəni mənig min rəfin kəmoton niptiləh, moton, nərfiləh tasisi vivi.

20

Kristo təmuva mol Kig kəni marmənig e nətəmini mətuəruspən nu uan-tausin

¹ Kəni əmeikonu, iəmafu agelo kəti tətəsiəri e negəu e neai, tatos ki rəha nipəg əsoli iətam teiuiəu agin, * mine sen əsoli kəti. ² Kəni in təmaskəlim ialkitə əsoli u, sineik nuvəh əpələ əupən, in lərmis, uə Setən, kəni məlis-ərain o nu uan-tausin. ³ Təməraki=pən lan e nipəg əsoli iətam teiuiəu agin, kəni məhtipəsəg lan tiəkis, məmə in otəseiua minian e nətəmini rəha kəntri min mətuərus=pən nu uan-tausin otol naunun. Nu uan-tausin otol nau-nun rəkis, okəkeiki kerəh min lan o nian əkuəkir min əmə.

⁴ Kəni əmeiko, iəkaful jəə rəha kig min nəu-vein, kəni nətəmini nətəm kəutəharəg-pəri e lah. Uhgın təməfən nəpətiən kəm lah məmə ilah okotakil nətəmini. Kəni iəkaful min nətəmini nətəm kəmətəhtut nentəuiləh mətəu kəmətəhtul pətigəm o nəni pətigəmiən nanusian təuivir rəha İesu mine nəghatiən rəha Uhgın. İlah kəməsotəfakiən kəm nati miəgəh mine narmin iətam kəmisikəuvin nati miəgəh mine narmin iətam kəmisikəuvin e nig, kəni məsotəsiən rəhan mak e nipənəgiləh

mine nəhlmiləh. Kəni rəueiu ilah kəmətəmiəgəh min, kəni məutarmənig ilah Kristo u nu uan-tausin. ⁵ Nati əha, in nair=pa minian e nimisiən iətam otəupən. Mətəu nətəmini min nəuvin nətəm kəməhmis rəkis, ilah kəmosos mak rəha nati miəgəh əpəha, kəməsotəmiəgəh minian mətuərus nu uan-tausin. ⁶ Nətəmini min kəha, nətəm kəməupən kos ilah e nair=pa minian e nimisiən, ilah okotətiəg e nəuiviriən pəhriən, mətəu-inu ilah nətəmi əsim min rəha Uhgın. İlah okəsəhuvəniən e nəm-nami nigəm əsoli, mətəu ilah okəhuva motol pris min rəha Uhgın mine rəha Kristo, kəni ilah okotarmənig ilah min o nu uan-tausin.

Uhgın təmol nəlpiniən kəm Setən

⁷ Nian nu uan-tausin tinol naunun, okəhli pətigəm min Setən e nipəg əsoli. ⁸ Kəni in otuvən əpəha e kəuəg kuvət rəha nəhue niftəni, o nətəmini iətam kəni məmə Kok mine Makok,[†] məmə oteiuə e lah, kəni mos rəfin ilah moriarun ilah o nəlu-aginiən. İlah rəfin otəpət otəpət, nəmpə rəhalah in təhmen e niptəkil əpəha e nikali nitehi. ⁹ İlah kəmotəliuək məhuvən isəu isəu min mōhrəuei rəfin nəhue niftəni. Kəni ilah kəmətəhtul mōhtəlau e ikin nətəmini rəha Uhgın okotətiəg ikin, mine taun əsoli u iətam Uhgın tolkeiki pik.[‡] Mətəu nigəm kəti təmsipəri e negəu e neai, muva mus ilah. ¹⁰ Kəni kəməraki=pən e lərmis iətam təmətəfən-əfən kəm lah, kəməraki=pən əpəha e nəm-nami nigəm əsoli iətam tətəpien. İkin əha, kəməraki=pən rəkis nati miəgəh mine iəni eiua. İlahal okəhlətəu nəhməiən itulin e nərauiə mine lapin, naunun tikə.

Naunun nəkiliən

¹¹ Kəni əmeiko iəkaful min jəə əsoli kəti, təruən. Kəni kig tətəharəg-pəri lan. Nəhue niftəni mine neai kəmuəgim e nəhmətin, miakə agin.

¹² Kəni əmeikonu iəkaful nətəmi kəməhmis, nətəmi kautos nəpətiən əsoli, mine nətəmi əpnəpin əmə. İlah rəfin kəutəhtul əupən e jəə rəha kig u, kəni kəmeg nauəuə min.[§] Kəni kəmeg min nauəuə kəti, inu nauəuə rəha nəmiəgəhiən. Okəh nəkiliən rəha nətəm kəməhmis e nauəuə min u, kəni

* 20:1 Nəh 1:18 † 20:8 Esik 38:2,9,15 ‡ 20:9 "Taun əsoli u, iətam Uhgın tolkeiki pik," in tətəghati e Jerusiləm. § 20:12 Natimnati rəfin iətam nətəmini kəmotol, kəməti rəkis e nauəuə min u.

kinətakil ilah kətiəh kətiəh o nati ilah kəmotol. ¹³ Nətiəh tāməhlman e nətəmini kəmoħmis=pən itəhi, kəni Nəmisən mine Nəuanpən kəmuəhlman min lah, ilah kinohiet rəkis e lau, kəni kinətakil ilah kətiəh kətiəh o nati ilah kəmotol. ¹⁴ Kəni kəmələs Nəmisən mine Nəuanpən, kəraki=pən e lau e nəmnami nigəm asoli. Nəmnami nigəm asoli u, in nəmisən mau keiu. ¹⁵ Nəmə kəsehən nərgi iətəmi kəti e nəuəuə rəha nəmiəgəhiən, kəni okəraki=pən lan e nəmnami nigəm asoli.

21

Jerusiləm vi

¹ Kəni əmeiko iəkafu neai vi mine nəhue nəftəni vi, mətəu-inu neai əuas mine nəhue nəftəni əuas kiniake. Kəni nətiəh tənikə min. ² Kəni əmeiko iəkafu taun asim rəha Uhgın, inko Jerusiləm vi, tatsi-pəri o Uhgın e negəu e neai mətəuəu=pa. Kəmol maləmalə lan təhmen e pətan iətəm kəmol maləmalə kəm in məmə otuvən meh rəhan iərman muol marit. ³ Kəni əmeikonu iəkətəu nəuiən asoli kəti təmsipəri əpəha e jeə rəha kig mətəni məmə, “!Afu-to! Rəueiu əha, Uhgın tinol lahuənu rəhan ilah nətəmini. In otətətig ilah min, kəni ilah okəhuva rəhan min nətəmini. Kəni Uhgın əhruahru otətətig ilah min, kəni in rəhalah Uhgın. ⁴ In otəfəl rəkis rəfin nəhu nəhmtilah. Nəmisən mine nasəkən mine nəhməiən min okohkə. Nətimnati nuvəh min u, ilah kinəhuvən rəkis, ko kəsəhuva minien.”

⁵ Kig iətəm tətəharag-pəri e rəhan jeə, tənə məmə, “!atəuhlin nətimnati min rəfin kəhuva motuvi.” Kəni məni məmə, “Əte rəkis nətimnati min u, mətəu-inu nəghatien min u, kəhrun nərəriən e lah məmə nəpəhrəriən.”

⁶ Kəni matig məni=pa min kəm iəu məmə, “Kinol naunun e nətimnati rəfin. İəu Nəukətin mine Naunun.* İəu nətuəuiniən, kəni iəu iətol naunun lan. Nətəmini nətəm kəutəuəuə, iəu oikəfən nəhu kəm lah, nətəmini okotəmnim məsotosiən nəhmten. Kəni nəhu u tatsipən e nəhmte nəhu iətəm tətəri mətəfən nəmiəgəhiən itulin.† ⁷ İətəmini iətəm otətəhtul iəkis mol win e nəluəginien rəhan, iəu iəkəfən nətimnati iətəm iəməni iəkis

rəkis kəm in. İəu iəkuva rəhan Uhgın, kəni in otuva nətik. ⁸ Mətəu nətəmi kəutəgin, nətəmi kəsotəhtul əskasikiən e rəhalah nəhatətiən mətəpəh iəu, nətəmi kotəmikmik, nətəmi kəutəhamu itəmi, nətəmi kəutit oneuən əmə ilah min, nətəmi kəutol kləpə, nətəmi kəutəmki nərik, nətəmi kəutəfəki kəm nərmə nati min, mine neiuə min rəfin, imalah əhruahru u in nəmnami nigəm asoli, tətəpien ikin. Nati u, in nəmpə tu nəmisən.”

⁹ Kəni əmeikonu, əgelo əupən u kəti tətəghati kəm iəu. In əgelo səpin min u kəti iətəm kəməutəmki pesin ilah səpin iətəm kotəriəuəh e naunu nəlpiniən ilah səpin iətəm Uhgın otol kəm nətəmini. In təmuva məni=pa kəm iəu məmə, “Va-to, pəh iəkəgətan pətan rəha Nəti Sipsip kəm ik, iətəm okuol marit ilau min.” ¹⁰ Kəni nəsanəniən rəha Nərmən Rəha Uhgın təmol kəm iəu, əmeiko əgelo tit rəkis iəu iəkian əpəha e nətuəuə asoli kəti, nətuəuə kəha, in ilis ilis pəhrəriən. Kəni in təgətan kəm iəu Taun Asim rəha Uhgın u, Jerusiləm vi, iətəm təmsipəri o Uhgın əpəha ilis e negəu e neai. ¹¹ In təhəgəhəg e nəpətiən rəha Uhgın. Tatipitipit təhmen e kəpiel təuvir kəti u jəspə, iətəm təhlan məhmen e kilas. ¹² Nəkalin təfəməh məri ilis, mətəluə e taun, ket lan ilah tuələf. Nəgelo min tuələf kəutəhtul o ket min u. Kəmətei=pən nərgi nəuaniləuis rəha nənəti İsrəl ilah tuələf e ket min u. ¹³ Ket kisil e nəkalin pəh ikin, ket kisil min e nəkalin pəhəv ikin, ket kisil min e nəkalin pəsi ikin, kəni ket kisil min e nəkalin pəri ikin. ¹⁴ Nəukəti nəkali taun u kəmotəhtul pəri e kəpiel asoli ilah tuələf. Konu kəmətei rəkis=pən nərgi tuələf əposil rəha Nəti Sipsip e kəpiel min u.

¹⁵ Əgelo iətəm tətəghati kəm iəu, in tatos nati kəti kəmol e aiən u kol, o nosiən mak rəha taun əha, mine ket min, mine nəkalin rəhan. ¹⁶ Taun u, kəugə lan kuvət. Mak rəha nəkalin min rəfin kotəhmen əhmen əmə. Taun əha təfəməh, kəni mak rəha nəkalin min rəfin mine nəfəməhiən rəhan, ilah

* 21:6 Nəghatien əhruahru u rəha İesu, “İəu u, Alfə mine Oməkə.” Alfə ko, in letə tətəhtul əupən e əlfəbit rəha nəghatien Kris, kəni Oməkə ko, in letə iətəm tatol naunun lan, təhmen e A mine Z e İnglis. † 21:6 Aes 55:1-2; Jon 4:10; 6:35; 7:37-39

rəfin tueləf-tausin (12,000).[‡] ¹⁷ Nikalin u, tikimkim, mak rəhan nəhlmin uan-hanrit-fote-fo (144).[§] Agelo əha, təmos mak lan e noliən rəha nətəmini, nətəm ilah kautos mak lanəha e nati. ¹⁸ Nikalin u, kəmol e kəpiəl təuvir u jaspə, kəni kəmol taun e aiən u kol, in əmə in əmə. Kəni kol u in təuvir, in təhlan məmə kilas. ¹⁹ Kəpiəl min iətəm kəmuvləkin nəukəti nikalin lan, kəmol malə-malə e lah e kəpiəl təuvir min. Kəmotəupən motəlin=pən kəpiəl təuvir min u jaspə; kəni nəmpə tu lan, kəmotəlin=pən kəpiəl təuvir min u safaiə; kəni nəmpə tri lan, kəmotəlin=pən kəpiəl təuvir min u akat; kəni nəmpə fo lan, kəmotəlin=pən kəpiəl təuvir min u emirəl. ²⁰ Nəmpə faif lan, kəmotəlin=pən kəpiəl təuvir u oniks; kəni nəmpə sikis lan, kəmotəlin=pən kəpiəl təuvir u kanilian; kəni nəmpə səpin lan, kəmotəlin=pən kəpiəl təuvir u krisolait; kəni nəmpə eit lan, kəmotəlin=pən kəpiəl təuvir u malakait; nəmpə nain lan, kəmotəlin=pən kəpiəl təuvir u topəs. Kəni nəmpə ten lan, kəmotəlin=pən kəpiəl təuvir u kalse-toni; kəni nəmpə lepin lan, kəmotəlin=pən kəpiəl təuvir u takuoəs; kəni nəmpə tueləf lan, kəmotəlin=pən kəpiəl təuvir u ametis.

²¹ Ket asoli min u kəmol e perəl ilah tueləf.

Kəmol ket kətiəh kətiəh e perəl* kətiəh kətiəh. Kəni suaru min əpəha imə e taun u, kəmol e aiən u kol in əmə in əmə, təhlan vivi, təhmen e kilas.

²² İkin əha, iəməsafuiən nimə kəti okətəfaki ikin kəm Uhgin, mətəu-inu Uhgin əmə, iətəm Nahgin Tepət Pik Agin, mine Nəti Sipsip, ilau nimə rəha nəfakian. ²³ Kəni ikin əha, nikitəmi təsəhtian mitigar mine məuig, mətəu-inu nepətiən əhəgəhəg rəha Uhgin in tətəsiəgəpin rəfin taun u, konu Nəti Sipsip kəha, in lait rəhan.[†] ²⁴ Kəni kəntri min e nəhue niftəni okotaliuk e nəhəgəhəgəni rəhan, kəni iərmənig min rəha nəhue niftəni okəhuva, kəni motos rəhalah nautə təuvir min, məhuva e nisi-

aiən motələhu e taun u. ²⁵ Kəsəsisigən e rəhan ket min nian kəti, mətəu-inu lapin tikə ikin əha. ²⁶ Nətəmini e kəntri pisin pisin min e nəhue niftəni, okotos nautə təuvir min rəhalah, ilah okotəmki məhuva o nisiaiən, motələhu e taun u. ²⁷ Mətəu natimnati min iətəm kotəmikmik e nəhm̄ti Uhgin, mine nətəmini nətəm kətol nati iətəm tol naulisən, mine nətəm kəuteiua, nətəmi min u ko ilah kəsəhuvənən imə e taun asoli u. Nətəmi min əmə ko nətəm kəməti rəkis=pən nərgiləh e nauəuə rəha nəmiəgəhian iətəm Nəti Sipsip tatos, ilah əmə kəha kotəhrun nuvənən imə.

22

Nəhu miəgəh

¹ Kəni nian agelo təməgətun rəkis taun vi kəm iəu, kəni təməgətun min nəhu miəgəh kəm iəu iətəm tətaiu. In təhlan təhlan təhmen e kilas. Tatsi=pən əpəha e jə rəha Uhgin mine Nəti Sipsip, ² maiu matuvən mətələs nəlugi suaru asoli rəha taun u. Nigi rəha nəmiəgəhian tətəhtul u e nikalkali nəhu u, in tətəuə mətəu tueləf e nu min rəfin, e məuig min rəfin. Kəni nətəmini e kəntri min rəfin kətol nimalin o nol vivien nimisən. ³ Nati tikə agin ikin əha iətəm təkəikei mos nalpinian rəha Uhgin. Kəni jə rəha Uhgin mine Nəti Sipsip in əha ikin əha, kətuarmənig ikin. Kəni rəhan noluək min okotəfaki kəm in. ⁴ İlah okotafu nəhm̄tin, * kəni okətəi=pən nərgin e nipənəgiləh. ⁵ Nian lapin otikə. Nikiləh otəsəhtian lait kəti o nasipənən lan, kəni nikiləh otəsəhtian min nəhəgəhəgəni rəha mitigar, mətəu-inu iərmənig Uhgin in lait rəhalah. İlah okotarmənig itulin, naunun tikə.

⁶ Kəni agelo tənə=pa kəm iəu məmə, “Nəghatən min u inu, kəhrun narəriənən e lah məmə nipəhrənən. İərmənig Uhgin təməni=pən kəm rəhan iəni min aupən

[‡] 21:16 Nəghatən əhruahru tənə məmə “tueləf-tausin (12,000) statia,” təhmen e tu tausin tu-hanrit-tuenti kilomita (2,220 km). Mak əhruahru rəha nəfəməhiən səniəmə nati kəti, mətəu nəmpə u 12,000, nipətin əha ikin. Nətəmini nəuvein kotəni məmə nəmpə u tətəgətun məmə taun u in iahgin iahgin kəni təuvir pik agin, məhruahru agin. Nətəmini nəuvein kəutəni məmə nəmpə u tətəgətun nətəmini rəfin agin rəha Uhgin. 12,000=12×1,000=12×10×10×10. Nəmpə min u 12 mine 10, ilau nəmpə kətuəgətun nati təuvir əhruahru agin kəti. Afin-to Nəh 7:8. [§] 21:17 Mak u “nəhlmin uan-hanrit-fote-fo (144)” təhmen e sikiste-faif mitə (65 m). “Nəhlmin,” in mak tətəuəin e nəuanəhlmin mətəuarus nikinəhlmin, təhmen e 500 cm. 144=12×12. Nəmpə u 12 tətəgətun nətəmini rəha Uhgin. Kəni mine nəmpə u 144 tətəgətun nətəmini rəfin agin rəha Uhgin. ^{*} 21:21

Perəl u, in kəpiəl təuvir əpəha e niki kəuvin [†] 21:23 Aes 60:19 ^{*} 22:4 Mat 5:8; 2Kor 4:6

natimnati min iətam okəpanəhuva, kəni in təmahli=pən rəhan agelo məmə otəgətuən kəm rəhan noluək min natimnati min iətam otəsuvəhiən təkeikei muva.”

⁷ Kəni əmeiko, İesu təməni məmə, “! Otətəlig-to! ! Otəsuvəhiən iəkiet pətəgəm=pinə! Nətəmi min u nətəm kəutaskəlim mautol nəghatiən iətam Uhgın təməni pətəgəm əupən e nauəuə u, ilah okotətig e nəuvirən pəhriən.”

⁸ İəu Jon, iəu u iəmətəu kəni mafu natimnati min u. Kəni nian iəmətəu kəni mafu rəkis ilah, kəni iəmisin nəulik e nəhlki agelo iətam təmit iəu muvən mətəgətuən ilah kəm iəu. Kəni iəmeiuiəu, nipiənəgək tek niftəni, məmə iəkəfaki kəm in. ⁹ Mətəu in təni=pa kəm iəu məmə, “! Səfakiən kəm iəu! Ki-lau min ik u ioluək mil əmə rəha Uhgın, kitah piəm min u iəni min, mine nətəmi min u nətəm kəutaskəlim nəghatiən min e nauəuə u. !Əfaki əmə kəm Uhgın!”

¹⁰ Kəni in təməni=pa kəm iəu məmə, “Suvan-ərainiən nati kəti e nauəuə u məmə otaskəlim tiəkis, mətəu-inu natimnati min u, otəsuvəhiən, kohiet pətəgəm=pa.

¹¹ Nətəmi kəutol nərahien, pəh ilah kotəkeikei mautol nərahien. Nətəmi rəhalah nətəligiən tamikmik, pəh ilah kotəkeikei e nətəligiən amikmik rəhalah. Mətəu nətəmi kotəuvir, pəh ilah kotəkeikei e nolien əhruahru. Kəni pəh nətəmi asim rəha Uhgın, okotəhruahru nian rəfin, mətəkeikei e nasimiən rəhalah.”

¹² Kəni İesu tatig məni min kəm iəu, “! Afu-to! ! Otəsuvəhiən iəkuvnə! Kəni iatos rəhak nətəuieən təuvir kəni iəkəfən kəm nətəmi min rəfin u, titəu=pən natimnati min iətam ilah kəmotol. ¹³ İəu Nəukətin mine Naunun.[†] İəu iəmaupən matig, kəni iəu oiaək naunun agin. İəu nətuəuinien, kəni iəu iatol naunun lan.

¹⁴ “Nətəmi nətəm koteikuas e rəhalah napən təruən, ilah okotətig e nəuvirən pəhriən, məmə inu, okegəhan e nepətiən kəm lah məmə kotun nəua nigı rəha nəmiəgəhiən, kəni məhuvən=pən e ket min rəha taun u. ¹⁵ Mətəu nətəmi nəuvein min əha ikin nətəm ko kəsəhuvaieən imə. İlah u, nətəm kotamikmik, mine nətəmi min ko nətəm kəutol kləpə mine mautəmki nərik, mine kəutit oneuən ilah min, mine

mautohamu itəmi, mətəfaki kəm narmi nati min, mine nətəmi rəfin nətəm ko-tolkeikei neiuəien.

¹⁶ “İəu İesu, iəmahli=pinə rəhak agelo məmə otəni pətəgəm natimnati min u kəm nimə-faki min. İəu u, Nəukəti Təfit, mətəu Nəuaniləuis min rəhan. İəu iəkəhmen e məhau u fətukai iətam tətasiə vivi.”

¹⁷ Narmin Rəha Uhgın ilau Pətan rəha Nəti Sipsip kətuəni məmə, “! Va! Kəni pəh nətəmi min u kotətu, ilah min kotəni məmə, “! Va! İətəmi pəh iətam tətəuəuə, pəh in tuva. Kəni iətəmi pəh iətam in tolkeikei, pəh in otəmnim nəhu miəgəh kəsosiən nəhmtin.[‡]

¹⁸ İəu Jon, iətgəhati əskasik mətəni kəm nətəmi nətəm kəmotətu nəghatiən rəha Uhgın iətam tətətig e nauəuə u. Nəmə iətəmi kəti tətə=pən aru nəghatiən kəti rəhan e nauəuə u, Uhgın otəfən nalpinien min u nauəuə u tətəgəhati, kəni milpin=pən e nalpinien rəha iətəmi u. ¹⁹ Nəmə iətəmi kəti tatos rəkis nəghatiən nəuvein e nauəuə u, Uhgın otos rəkis nəuvirən min iətam nauəuə u in tətəgəhati lan məmə rəha iətəmi u. Inu, nəua nigı rəha nəmiəgəhiən, kəni məseghaniən məmə otətig e taun asim əha.

²⁰ İətəmi iətam tətəni pətəgəm natimnati min u, təni məmə, “Əuəh, otəsuvəhiən iəkuvnə.”

!Əuəh! Va-tə İərmənig İesu.

²¹ Pəh Uhgın tətəti e nəuvirən rəha İərmənig İesu təvən kəm nətəmi rəhan. Pəh otol lanəh. Əuəh.

[†] 22:13 Nəghatiən əhruahru u rəha İesu, “İəu ko, Alfə mine Oməkə.” Alfə ko, in letə tətəhtul əupən e alfəbit rəha nəghatiən Kris, kəni Oməkə ko, in letə iətam tatol naunun lan, təhmen e A mine Z e Inglis. [‡] 22:17 Aes 55:1; Jon 7:37

Nauəuə Asim Rəha Uhgın
Nəmtətəiə Vi
Nauəuə Asim Rəha Uhgın Nəmtətəiə Vi
White=sands Tanna

TIKSINƏRI

əhgi=pən, nəhgi-pənən Nəhgi-pənən in noliən kəti nətəm İsrel kəmautol nuvəh muva mətəuarus=pa u rəueiu. Tol pisin e kastim rəha nətəm Entəni. Aupən agin, Uhgın təmol nəniəskasikien kəti ilau Epraham məmə in rəhan Uhgın, kəni Epraham mine namipin min ilah nenəti Uhgın min. Uhgın təməni=pən kəm in mine namipin min mine rəhan min noluək min məmə okəkeikəi kəhgi=pən ilah. Okəkeikəi kəhgi=pən ilah kol məmə nəmtətiən kəti məmə ilah kotaskəlim mauteğəhan e nəniəskasikien əha. Kəni noliən rəha nəuaniləuis min rəha İsrel, nian rəfin ilah kotaskəlim əskasik nəniəskasikien iətəm Uhgın təmol kəm rəhalah kəha tərəh. Nian suakəku iərman kəti tair mos nian eit, kəni kəhgi=pən, katəti katol mak lan tətəğətun məmə in nəuaniləuis kəti rəha Epraham. Kəni in min otaskəlim nəniəskasikien əha rəha Uhgın. Kəni kətauin e nərgin. Afın e Jenesis 17.

Nian İesu Kristo təmuva, natimnati min u təməuhlin. Nəhgi-pənən təsoliən məmə iətəmi kəti in təhruahru e nəhmti Uhgın. Mətəu nian iətəmi kəti tətəhatə e İesu Kristo, kəni in tətuva iətəmi kəti rəha Uhgın. Mətəu nəfəki min nəuvein u ilah nətəm İsrel, ilah kəmautəni əhanəh məmə Nanihləu min okəkeikəi kəhgi=pən ilah məmə ilah okotəhruahru e nəhmti Uhgın. Aposil Pol təmə, kəpə. İətəmi kəti tətuva mətəhruahru e nəhmti Uhgın nian in tətəhatə əmə e İesu Kristo.

apostil İn iətəmi kəti iətəm Uhgın təməhli=pa o nəni pətiğəmiən rəhan nəğhatien, təhmen e iəni əhruin. (Mat 10:1-4; Mak 3:13-19; Luk 6:12-16) İesu təməuin e nətəmi min nəuvein məmə ilah okotaliək ikin pisin pisin min e nəhə niftəni. Uək kisil rəha apostil min: 1. İlah kəmoteruh e nəhmti ilah məmə İesu in təmimis məmiəğəh min e nimisiən. 2. İlah kəmotəni pətiğəh Nanusiən Təuvir, kəni kəmotətuəuin niməfəki vi min, kəni nian tēpət, ilah kəmotol nati apispis min. 3. İlah kəmahuva nətəmi əsoli min rəha niməfəki, kəni mautəni nəğətunien əhruahru mine noliən rəha niməfəki.

Nian İesu təməmiəğəh min e nimisiən, təmuva meruh Pol, kəni mauin lan məmə in otos uək rəha apostil. Nətəmi kətiəh

kətiəh min əha ikin təhmen e Panəpəs iətəm nətəmi kətauin e lah məmə apostil, nati əpnəpin ilah kəməsoteruhien İesu Kristo.

aruətuəh, naruətuəhien Nətəm Entəni kəu-tol kaliku e nien məmə okotarətuəh. Mətəu e nian rəha İesu, nətəmi kətaig e nəhu. Kəni inu nəmtətiən kəti o nətəliğin əsoli kəti məmə kəutəfəl rəkis noliən tərəh min rəhalah.

Bokis Rəha Nəniəskasikien Rəha Nasiruiən Bokis u, in nəmtətiən rəha nəniəskasikien iətəm Uhgın təmol kəm nətəm İsrel (Eks 25:10-22; 9:4). Kəmuvləkin e timpə kəni kəhtərain e aien u kol tətorəip-oraip. Əpəha imə e bokis u, kəməhlu-aig=pən e kəpiel mil iətəm kəupin-epin, kəməti rəkis=pən Lou ilah ten e lau. Kəni kəməhlu-aig=pən e piret nəuvein iətəm Uhgın təməfən kəm lah iətəm kətəni məmə “mana” (Eks 16:31-33). Kəni kəməhlu-aig=pən e kasikin rəha Eron (Hip 9:4).

Nian nətəm İsrel kəməhiet ikin kəti məhuvən əpəha ikin kəti min, kəni ilah kəmətələs bokis u. Nian kotatig ikin kəti, kəni kotəluh=pən bokis e Nima Tapolin Asim. Bokis u mine natimnati min əha kəməfən ilah ikin imə, ilah rəfin kotəsim mətəu-inu ilah nəmtətiən rəha nəniəskasikien rəha Uhgın. Nian kəmotuyləkin Nima Rəha Uhgın əpəha İerusaləm, kəni bokis u tinətəharəğ əpəha İkin Tasim Agin İkin e imə Rəha Uhgın. [Eruh-to narmin e Hip 9:4, pej #/, mine map rəha Nima Rəha Uhgın.] dikon iətəmi tətasiru e uək rəha niməfəki (FİL 1:1; 1Tim 3:8,10-12; Rom 16:1).

Epikiuriən mine Sitoik İlah u nətəm Kris. İlah nəğətun min nəuvein nətəm kəutəsəl e niphəriənien. Nətəm Kris tēpət kəmətətuə=pən nəğətunien rəhalah. İlah Epikiuriən kəutəni məmə nəukəti nəmiəğəhien təuvir məmə nətəmi okotəsəl e natimnati iətəm tatol iətəmi kəti nikin tətagien. İlah Sitoik kəutəni məmə təuvir nəmə iətəm kəti təsətuəien nəğəniən mine nəhməien e nikin, nati əpnəpin nəuvirən o nərahien tətuva e nəmiəğəhien rəhan.

Fərantə Rəha Kig Solomən İn ikin kəti imə e Nima Rəha Uhgın. İkin əha inəha, nian rəfin nətəmi əsoli rəha nəuaniləuis min rəha İsrel kəutəğhati lan e Lou rəha Uhgın. E nian rəha İesu, kəmaharu kəpiel titələu e Nima Rəha Uhgın. İn əha imə kəmol fərantə kəti e nikalin rəfin. E nikalin İs ikin, kətəni

məmə Fərantə rəha Kig Solomən. Kəmol pos tepət e kəpiəl o naskəlīm əskasikīən nəhgi fərantə. İkin əha, nətəmiimi kautos nəhmti nati miəgəh min o nohamuīən o sakrifais min. Kəni ikin əha, kautol jēnis e mənī ikin. (Luk 9:45-16; Jon 2:14-16) [Eruh-to narmin e Jon 10:23, pej #/.]

Fərəsi Fərəsi min, mine nəgətun min rəha Lou, ilah nətəmi asoli min İsrel e nian rəha İesu. İlah kotəhrun vivi lou min rəfin agin iətam Uhgīn təməfən kəm Mosis. Kəni mautəgətun məmə nətəmiimi kotəkeiki mautətau=pən əskasik ilah rəfin e noliən əhruahru məhruahru vivi. Kəni kəməutəgətun noliən min mine lou min nəuvein iətam kəmotilpin e Lou iətam Uhgīn təməfən. İlah kəutəfəri pik, kəni nikilah təhti məmə ilah ilis e nətəmiimi rəfin. Kəmutəni məmə noliən rəhalah in təuvir, mətəu ilah tepət, niphəriənən nik-ilah tamikmik, kəni kəmotol təfəgə tərəh tepət. Kəmotəməki e İesu, kəni motolkeiki məmə okotohamu İesu. Afīn min nəghatīən u “Satusi” e tiksınəri u.

fik, nigī u fik Nigī fik min, ilah nigī katu min e nasumiən ikin İsrel. Nətəmiimi kəutun nəualah, kəni mautəharəg əhğəl pik nigī fik iuəkir o nimə rəhalah kəni mautəfaki məmə nikilah otətəhti nəghatīən rəha Nauəuə Rəha Uhgīn. [Eruh-to narmin e pej #/(PicDict p09b).]

frankinsens Nigī kəti katol səntə lan. (Mat 2:11)

hap Hap in nati kəti təhmen e kitar. Katoh o nanīən nəpuən.

hat rəha nisīaiən Inu hat kəti kəmol e nimali nigī uə narmi nimali nigī kəmol e kol, kəni kətəfəfau=pən e rəhn-kapə iətam təmol win e naiuiən. Hat kəti min, in rəha Kig iətam kəmol e aiən u kol.

Herot E Niutestimin kətauin e nətəmiimi kuvət nərgiləh u Herot.

1. *Herot Asoli* — In kig rəha nitəni Jutiə nian İesu təmair. In təmalkut məmə otəhamu İesu nian in iəpəu (Mat 2:1-22; Luk 1:5)
2. *Herot Antipas in nati Herot Asoli* — In tətərmənig e nitəni u Kaləli nian İesu təmətəliuək mətəni pətigəm nəghatīən rəha Uhgīn matol nati apispis min. In təmol marit e pətan u Herotiəs, kəni in təmahli=pən soldia kəti məmə otətəi rəkis rəhn-kapə Jon Bəptais nian in təmətəməhli e kaləpus

(Mak 6:14-29).

3. *Herot Akripə Uan* — In nati Aristopulus u in pia Antipas. In təmol nərahian kəm nəfaki min nian İesu tinəmiəgəh rəkis min e nimisiən. Təməhamu Jemis u pia Jon (Uək Min 12:23).

4. *Herot Akripə Tu* — in nati Herot Akripə Uan. Uərisig Pol təmuvən Rom məmə otəhtul e kot rəha Sisə, Herot u təmətau nəghatīən rəha Pol e kot rəha Festəs (Uək 25:13-26:19,27-32).

hisop Hisop in nigī kəti katos o narua-tuəhian e nəfakian rəha nətəm İsrel (Hip 9:19).

hosanə Aupən ikin, nipəti nəghatīən u “Hosanə” təmə, “Asiru, Uhgīn, osmiəgəh itimah,” mətəu e nian rəha İesu, nəghatīən u, ilah kəməutəuhlin məmə nipətin tətəni məmə, “Əni-vivi Uhgīn!”

iətəmi asoli rəha soldia min E Nimə Rəha Uhgīn, soldia min nəuvein kəuteh vivi Nimə Rəha Uhgīn mətəu-inu nətəmiimi tepət kəutəhuva mautəhuvən nian rəfin. Nəmə iətəmi kəti tatol nati tərəh kəti, mətəu ilah kotəhrun nələhu əhruahruən, kəni motəmki=pən nətəmiimi nətəm kəutol nati tərəh e kaləpus. İətam tətərmənig soldia min əha, in nəuaniləuis kəti rəha pris min rəha Uhgīn.

Ianihlua, Nanihlua Nanihlua min, ilah nətəmi min u səniəmə nəuaniləuis əhruahru rəha İsrel. Nətəm İsrel kəutəfəri pik mətəu-inu Uhgīn təmauin e lah məmə rəhan. Kəni məsotolkeikəiən Nanihlua min. E nətəligiən rəha nətəm İsrel, Nanihlua min ilah rəfin kotərah, mətəu-inu kəsotohtəu-pəniən lou rəha nətəm İsrel. İesu Nipəti nərgin u İesu təmə “iosmiəgəh,” uə “Uhgīn in iosmiəgəh rəhatah.” Uhgīn təmauin e nati Meri məmə İesu, mətəu-inu in otosmiəgəh nətəmiimi e noliən tərəh min rəhalah (Mat 1:21). Nərgin min nəuvein rəha İesu kətəni məmə: İesu Kristo, Nati Uhgīn, Nati İətəmiimi, Nati Təfit.

İesu Kristo — Nian nəuvein e Niutestimin, kəutəfin “İesu Kristo” uə “Kristo İesu.” Nərgin mil u kətuəghati e iətəmiimi kətiəh əmə, İesu, Nati Uhgīn. Nəmə təhro, iətəmiimi u təmətei nauəuə tolkeiki məmə kitəh kotətəlig e nati keiu nian kəutəfin nərgi İesu. Nian nəuvein, nəmə kəutəfin “İesu Kristo,” tolkeiki məmə kotətəlig e İesu təhmen əmə məmə in iətəmiimi. Nian nəuvein, nəmə kəutəfin “Kristo İesu,” tolkeiki məmə kotətəlig e İesu təhmen

əmə məmə in “Kristo,” uə Məsaia, iəməmimi iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa.

İkin Katilpin Niaməha İkin rəha Uhgın İkin Katilpin Niaməha İkin rəha Uhgın, inəha, rəhn-kapə Bokis rəha Nəniəkisiən Rəha Nasiruən ilis ikin. İkin əha, nepətiən əhagəhag mine nəsanəniən rəha Uhgın tətatig ikin. Nəməmimi əpnəpin ko kəsəhuvənən imə İkin Tasim Agin İkin məmə okoteruh natimnati min u, mətəu pris asoli agin əmə. Kəni in təsuvənən nian rəfin. Tatuvən ikin nian kətiəh əmə e nu min rəfin. Pris asoli agin təhrun nuvənən imə İkin Tasim Agin İkin, in tatos nira sakrifais kəni matuvən, kəni matol=pən nira e rəhn-kapə bokis u. Noliən əha, in nəmtətiən təuvir kəti, iətəm tətəgətun məmə nəməmimi okotəkeiki kimis o rəhalah noliən tərəh min. Mətəu e nira kəha rəha sakrifais, in tatilpin niaməha rəha Uhgın (Hip 9:5). Aupən agin, nətəm İsrel kəmautol noliən əha, mətəu rəueiu, kitah kəsotohtəupənən noliən u mətəu İesu Kristo təmos nimei pris asoli, kəni təmos nimei nati miəgəh min iətəm kəmotəhamu o sakrifais. ikin təpiə məpiə ikin Nian kətəghati e ikin təpiə məpiə ikin e Niutestimin, nipətin təmə ikin əha, nəməmimi kohkə ikin, kəni ikin əha tasik ikin, kəni tol lanəha, natimnati nəuan nəuvein əmə tətəviə ikin.

İkin Tasim Agin İkin Nəuan asim agin əpəha e Nime Rəha Uhgın. Afin “Nime Rəha Uhgın” e tiksiniəri.

İkin Tasim İkin Nəuan kəti e Nime Rəha Uhgın iətəm kətuvan nati pien tatuvən o Uhgın. Afin “Nime Rəha Uhgın” e tiksiniəri.

İsrel Jekəp in nati Aisək mine Rəpekə, kəni Aisək in nati Epraham. Uhgın təmauin ərəgrəg e Jekəp mauin=pən e İsrel kəm in. İsrel u təmələs nətin nəman ilah tuələf, kəni ilah u tipi nəuaniləuis rəha İsrel. İkin iətəm kəutatig ikin, kətauin lan məmə İsrel. Aupən ikin, nərgi nitəni u Kenan, kəni rəueiu nərgin kəti min u Paləstain.

kəmal Inu nati miəgəh kəti iətəm kətasuə lan təhmen e əhos, mətəu in iahgin min e əhos. Təhmen o naliuəkian əpəha təpiə məpiə ikin. Tətələs nati figəm min. Katol napən e nimeimein. [Eruh-to narmin e pej #/(PicDict p3, 12).]

kaunsil Kaunsil, in kot kəti rəha İsrel. Nətəmi asoli səpinte-uan rəha İsrel kəutəharəg lan. İlah nəuvein, pris asoli

agin min aupən, kəni ilah nəuvein nətəmi asoli rəha İsrel, nəuvein nəgətun min rəha Lou uə Farəsi min uə Satusi min. Kaunsil in tətəsəl vivi o natigian rəha nəuaniləuis min rəha İsrel. Nian nəuvein kəutəghati e noliən rəha nəfakian, kəni nian nəuvein kəutakil nəməmimi nətəm kəutatgəhli lou. Pris asoli agin in tətərmənig e nuhapuminian min rəhalah. Kaunsil u inu təməni məmə İesu Kristo otəkeiki mimis, kəni mahli=pən kəm Pailət u in kəpmən rəha Rom, məmə otətu=pəri İesu e nigi kəməluau. (Mat 26:59; Mak 14:55; 15:1; Luk 22:47; Wək Min 4:15; 5:21; 6:12; 22:30; 23:1; 24:20)

lafet rəha Nauənən Vi kətəni məmə Pentekos Afin “Pentekos” e tiksiniəri.

lafet rəha Noliən Nimauvlul Lafet rəha Noliən Nimauvlul in lafet kəti tol nati agin lan o nətəm İsrel. Lafet u, katol əpəha Jerusiləm e nitəni asoli u Jutiə. E lafet əha, nətəm İsrel kəutəhli nəua krep mine nəua olif, məutəfaki lan. Kəni ilah məutəpili e nimauvlul mitə mitə min. Kəutol məmə nikilah tətəhti rəhalah kəha min nətəm kəmautətatig ikin təpiə məpiə ikin o nu fote (Lev 23:33-36; 39-43; Dut 16:13-16). Nətəm İsrel tətə kamohiet mautəhuvən Jutiə mautəhuvən e tauin u Jerusiləm məmə okotol pəti lafet u. Lafet u katol katos nian eit, kəni katol e məuig iətəm tatol sikis lan, uərisig e lafet rəha Pasova.

lafet rəha Pasova Lafet rəha Pasova in lafet asoli rəha nətəm İsrel. E lafet u, nikilah tətəhti nian aupən ilah slef min əpəha nitəni İjip. E nian əha, Uhgın təməni məmə otitis ilah məhlman pətigəm e lah e nitəni İjip məmə ilah okəhuvən e nitəni kəti rəhalah əmə. Uhgın təməni məmə in otahli=pən rəhan agelo məmə otəhamu iərman min nətəm kəmotəupən motair e nime min rəfin əha İjip, inu kəlkəhəl min muvən mətuəarus iəuəhli min mine nati miəgəh min. Mətəu in təməni kəm nətəm İsrel məmə ilah okotəkeiki mōtohamu nati sipsip min, kəni motos niralah motol=pən e nikali doə min rəhalah, mine ilis ikin. Kəni nian agelo rəha nimisian oteruh nira, in otiuvigəu e nime kəha, məpəh, kəni məsohamuian iərman kəti əha ikin. Kəni kəməni=pa lauig lan, nətəm İsrel kəmohtiet İjip. Kəni Uhgın təməni məmə ilah okotol lafet kəti e nu min rəfin məmə nikilah otətəhti nian lapin əha. Tol lanəha, e məuig əhruahru rəhan, nətəm İsrel kəutohamu

nəti sipsip min, məutuvan, mautun pəti. (Luk 22:7-8; Eks 12:21-30; Dut 16:1-8).

lafet rəha Piret U Is Tikə Lan Inu lafet rəha nətəm Isrel iətəm tətaupən lafet rəha Pasova. Nian nətəm Isrel kəməhiet İjip, kəmotol piret u is tikə lan məmə ilah okotol uəhai əmə məmə okohiet İjip, mətəu-inu piret u is tikə lan tətapə uəhai əmə. Nəti kəti min, is in nəmtətiən kəti rəha namik-mikiən, kəni ilah kəmotəraki rəfin e nimə rəhalah, təhmen e nəmtətiən məmə ilah kəmotəraki rəfin e nərahian e nəmiəgəhiən rəhalah. (Mat 26:17; Mak 14:1,12; Luk 22:1,7).

Lek Kaləli, Lek Taipirias Inu nəhu asoli əpəha pəhav e nitəni u Isrel. Nəfəməhiən rəhan təhmen e 22 kilomitə, kəni nepətiən rəhan təhmen e 12 kilomitə. Nərgin kəti min kətəni məmə Lek Kenesəret e Luk 5:1. leprosi E Nauəuə Rəha Uhgın, nəghatiən u “leprosi” tətəghati e nimisiən pisin pisin min rəha nilositəmi. Nimişien min u tətarəkin nilositəmi, kəni Lou rəha Mosis tətəni məmə iətəmi kəti iətəm təmos nimişien lanəha, in tamikmik e nəhmti Uhgın. Kəni in təkeikei matig isəu o nətəmini rəfin. Nəmə nimişien təmike lan, in təkeikei muvən meh pris məmə in otəni pətigəm kəm nətəmini rəfin məmə nimişien tinikə mine namikmikiən tikə. Afın Levitikas iətəm tēpət 13-14.

Lifait İlah nətəmini min u kəutəsiru e pris min e uək rəhalah, kəni kəutol uək pisin pisin min əpəha e Nime Rəha Uhgın. İlah səniəmə pris min, mətəu ilah kəutəspən e nəuaniləuis rəha Lifai əupən təhmen əmə e pris min.

Lou; Lou rəha Mosis Nəghatiən əha “Lou,” iətəm kəmətei asoli, nipətin u təmə Uhgın təməfən lou min kəmə nətəm Isrel. Nian rəfin kətəni “Lou” məmə nərgi nauəuə faif iətəm tətatig e Oltestimin, nərgiləh u, Jenesis, Eksodas, Levitikas, Namba, mine Dutronome. Nauəuə min u faif, ilah kotəhmen e nəukəti lou min rəfin rəha nətəm Isrel.

mastət Mastət in nigı kəti iətəm katol=pən nikitin e nəuəniən məmə təpien vivi. Nikitin in natiəkəku agin (Mat 13:31).

nəghatiən Kris, Aram, Hipru E nian rəha İesu, nəghatiən Kris təhmen e Bislama rəha nətəmini min rəfin ikin min Rom tətərməniğ lan. Əupən ikin, kəmətei Niutestimin e nəghatiən Kris, kəni nəghatiən kətiəh kətiəh əmə e Niutestimin

kəmətei e nəghatiən Aram (Aramaik). Nətəmini rəfin e Isrel e nian rəha İesu kəmətəghati e nəghatiən Aram. Kəmətei Oltestimin e nəghatiən Hipru, iətəm əupən ikin nətəmini rəha Isrel kəmətəghati lan.

nəghi-pəniən Afın nəghatiən u “əhgi=pən” e tiksiniəri.

Nəniəskasikiən rəha Nasiruiən Nəniəskasikiən asoli keiu e Nauəuə Rəha Uhgın, kəti u kətəni məmə Nəniəskasikiən Əuas (Oltestimin) mine kəti min u kətəni məmə Nəniəskasikiən Vi (Niutestimin). Uhgın təmol Nəniəskasikiən Əuas əpəha e nitəuət Sainai. In təməni əskasik məmə in otol nətəm Isrel məmə kəhuva ilah rəhan min nətəmini nəmə ilah okotəuə=pən əhruahru lou min iətəm in təməni kəm Mosis. Mətəu iətəmini tikə iətəm təhrun noliən əhruahru ilah rəfin, kəni tol lanəha, iətəmi kəti tikə iətəm tuva mətəhruahru e nəhmti Uhgın e noliən rəha nitəuə-pəniən lou. Nəniəskasikiən Vi tətəni məmə İesu Kristo təmimis e nigı kəməluəu o noliən tərəh min rəha nətəmini. In aru təmos nalpiniən rəhatah. Nian iətəmi kəti tətəhatatə e İesu məmə in təmol lanəha, kəni Uhgın tatol məmə iətəmini əha in tətəhruahru e nəhmtin, təhmen əmə məmə in təməsoliən noliən tərəh kəti. (Nəniəskasikiən Əuas — Luk 1:72, Uək 3:25; 7:8; Kal 3:17; Hip 9:1. Nəniəskasikiən Vi — Mat 26:28; Mak 14:24; Luk 22:20; Rom 11:27; 1Kor 11:25; 2Kor 3:14; Hip 7:22; 8:6-13; 10:16; 29; 12:24; 12:20). Nəniəskasikiən rəha nasiruiən nəuvein tol lanu lan: (Noa) Jen 9:8-17; (Ephrahm) Jen 12:2-4; 15:9-21; 17:1-27; (Isrel) Eks 19-24; (Finehas) Nam 25:10-13; (Tefit) 2 Sam 7:5-16; (Isrel — in vi) Jer 31:31-34.

nətəligiən tərəh rəha iətəmini Nətəmini rəfin kəutol təfəgə tərəh mətəu-inu nətəligiən tərəh rəha iətəmini tətatig e təh rəfin. Nətəligiən tərəh əha tatiuvi=pən itah məmə kəutol təfəgə tərəh. Rəhatah nəsanəniən tikə məmə kəsotoliən təfəgə tərəh motol noliən təuvir. Uhgın əmə təhrun noliən nətəligiən tərəh rəha iətəmini tuva mətuva vi min. (Rom 7:5).

Nəti Sipsip rəha Uhgın Jon Bəptais təmauin e İesu Kristo məmə nəti sipsip rəha Uhgın (Jon 1:29,36). E nian rəha Oltestimin, nətəm Isrel kəmautos nəti sipsip min məutəhuvən e Nime Rəha Uhgın məmə pris kəti otətuhamu ilah mətəfən kəm Uhgın. In təmol sakrifais lan məmə Uhgın otəfəl no-

liən tərəh rəhalah min. Nəti sipsip u təmos nime iətəm Isrel, mos nalpinian rəhan. Kəni nian nira nəti sipsip təmaiu, kəni nəti sipsip timis, kəni iətəmimi u təmos muva, Ughin tətəfəl noliən tərəh min rəhan. Kətauin e Iesu məmə nəti sipsip mətəu-inu tətəfən nəmiəgəhiən rəhan təhmen e sakrifais kəti iətəm təhruahru vivi, kəni sakrifais u otəfəl noliən tərəh min rəha nətəmimi rəfin nətəm kəutəhatətə lan. E nauəuə rəha Nəhan-əhanian, japtə 5, Jon təmafu Iesu təhmen e nəti sipsip.

Nanihluə Afin-to “Janihluə” e tiksinəri u.

nard Nard in nati kəti nəmiəvin tətəpien vivi, təhmen e nigipisi.

Narməniğian Rəha Ughin Nətəmimi nətəm kəutəhatətə e Iesu Kristo kəni mautitəu=pən in, ilah nətəmimi rəha Ughin, kəni ilah kəutəhuva məutəhgəl e narməniğian rəha Ughin. In kig rəhalah. In tateh vivi ilah, mətəfən natimnati kəm lah rəha nəmiəgəhiən rəhalah, matit ilah e noliən iətəm in təuvir o lah, kəni mətarməniğ e lah. Aupən agin nətəmimi rəfin kəutəhtul isəu o Ughin mətəu-inu ilah rəfin nol təfəgə min. Mətəu nian Iesu təmimis e nig i kəməluau, kəni məmiəgəh min e nimisiən, in təmol suaru vi məmə nətəmimi kəutəhrun nitəlig=pa minian o Ughin. Nian nətəmimi kəutəhatətə e Iesu Kristo, kəni Ughin tatol məmə ilah kəutəhruahru e nəhmtn, matol ilah nenətin min, kəni rəueiu ilah kəutəhrun nəghatian kəm in e nəfakian, kəni mətəhrun nətəuiən nəuiən, kəni mətəhrun nitəu-pənian in.

narmi nati min E Bislama, kətəni narmi nati lanu məmə, “aēdol.” Narmi nati min nəuvein kəmisikəuvin nati miəgəh min lan təhmen e kau. Kəni nəuvein kəmisikəuvin nətəmimi lan, uə ughin əlkələh min, uə nati pisin kəti. Narmin nati in nati kəti nətəmimi kəutol e nig uə aiən kəti. Nətəmimi kəutol, kəni mautəfaki kəm narmi nati min, mautol sakrifais min kəm lah məmə narmi nati otasiru e lah, nati əpnəpin in nig əmə uə aiən əmə iətəm təsətəuiən nati, kəni rəhan nəsanənian tika.

narətuəhiən Afin-to “aruətuəh” e tiksinəri u.

nasumian rəha krep Niləuis kəti nərgin u, krep. In niləuis kəti nətəmimi kəməutərfei e nian rəha Baebol, kəni kətərfei əhanəh kətəuərus=pa u rəueiu. Nəuan tətəhiən

kəni təuvir o nunian. Nian nəuvein kətətuəuiə lan tasik məmə təhrun nəməhliən təvəh nəvetin. Kəni katol wain e nəuan. Iuakir nətəmimi e nian əha ilah kəutəmniəm wain. Nian rəha noliən wain, ilah kəutos nəuan nati u tēpət, kəni mətəu-vəregin=pən e nipəg kəmol e kəpiel. Konu mətəvig-evig lan məmə nəhun otiet. Kəni ko, kotos pətəl min iətəm kəmol e nilosi nani, uə nilosi nati kəmol e nəriəpig, kəni mətətəlmin=pən nəhu nati u lan, konu mətəharu məmə otuva mol wain lan. Nian nəuvein, kotol nimə əpəha e nasumian rəha krep. Nəfəməhiən rəhan təhmen e 5 mitə, kəni nikalin təhmen e 2 mitə. Konu motol=pən nəhg i nimə. Iətəmimi kəti otəkəikei mətəharəg əha ikin mətə nakləh min kotakləh lan, uə nati miəgəh kəti, uə mənig təvən imə e nasumian. E Mat 21:33, Mak 12:1, mine Luk 20:9, Iesu təməni nəghatian əuhlin kəti mətəghati e nasumian kəti rəha krep. Iətəmi kəti təmol nasumian kəti lanu, uərisig təhlman=pən lan kəm nətəmimi nəuvein məmə okəutəsəl vivi ohni. Nian nəuan niləuis u ti-marəg, ilah okotəkəikei mətəfən kəti kəm in mətəu-inu rəhan nasumian, konu mətəskəlīm rəhalah nipilgan məmə rəhalah nətəuiən. Nian kəti kotəhrun nəfəniən krep, uə wain, uə vatu. [Eruh-to narmin e Mat 21:33, pej #/(PicDict pp 3,7).]

Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha Iesu Uərisig Iesu otimis e nig kəməluau, in təmauin e rəhan nətəmimi kəməhuva mətəuən ilah min e Lafet Rəha Pasova. Təmos piret məgəuvahli, (e nian əha, kəsətəiən e nau, mətəu kətəghali əmə), kəni mənə məmə, “Inu təhmen e nipətik.” Piret u tətəgətun=pən nipəti Iesu iətəm təmimis o tah. Kəni təmos wain, kəni mənə məmə, “Inu təhmen e nira kə iətəm otaiu o nosmiəgəhiən nətəmimi.” Kəni piret mine wain, kətəgətun=pən nimisiən rəha Iesu. Kəni təməni məmə nian okotun piret kəni mətəmniəm wain əha, kitah nətəmimi rəha niməfaki, kitah nikitah otəkəikei mətəhti nimisiən rəhan e nig kəməluau. (Mak 14:12-26; Mat 26:17-30; Luk 22:7-23; 1Kor 11:23-25). [Eruh-to narmin e Mat 26:20-29, pej #/.]

nauəuə kəmaiu-aiu E nian əha, nauəuə rəfin kəmaiu-aiu. Kotos mapepe əfəməh kəti kəni kaiu-aiu. Kəni nəmə iətəmi asoli kəti tolkeikei məmə nətəmimi əpnəpin əmə okəsotəfinian, kəni in tuvan-ərain=pən nati

kəti e nififin, məmə taskəlīm tiəkis mapepe. negəu e neai E Bislama, kətəni məmə “heven.” Inu ikin iətəm kitah nəfaki min okəhuvən motatig ikin kitah Ughin o nian kəti. Negəu e neai səniəmə neai u iətəm kitah kəutafu məuig mine məhau min lan, kəpə. Negəu e neai in ikin iətəm Ughin tətətig ikin.

nimə rəha nuhapuminian E tauin kətiəh kətiəh rəha Isrel, nimə rəha nuhapuminian əha ikin. Kəni nimə min əha, nəuan əha ikin rəha nətəmini nətəm kəutuhapumin ilah min ikin o nəfakian kəm Ughin, kəni məutafin Nauəuə Rəha Ughin. Ikin əha, kətaghati min o natimnati pisin pisin min, təhmen əmə e iməim. Nətəm Isrel kəmotu-vləkin min nimə min u e tauin min iətəm ihluə e nītəni u Isrel, təhmen e Rom. [Eruh-to narmin e pej #/(PictDict p2)]

Nimə Rəha Ughin Inu ikin nətəm Isrel kəutəhuva məutəfaki ikin kəm Ughin. Inu əpəha Jerusiləm. Iat asoli kəti titəlau e Nimə Rəha Ughin. Nətəmini rəha kəntri min rəfin kotəhrun nuvənian ikin. Kəni əpəha imə agin e iat u, in iat kəti min iətəm nətəm Isrel əmə kotəhrun nuvənian ikin. Kəni əpəha imə e iat u, in iat kəti min iətəm iərman min əmə kotəhrun nuvənian ikin. Kəni əpəha imə e iat u, in iat kəti min iətəm pris min əmə kotəhrun nuvənian ikin. Ikin əha, kəutoh nati miəgəh min, məuteikuas e lah, kəni məutol sakrifais lan e olta. Nimə əhruahru tətətig e iat əha. Nəuan keiu əha ikin, ikin Tasim ikin mine ikin Tasim Agin ikin. Nəuan iətəm tətəupən lan, kəutəni məmə ikin Tasim ikin. E nəuan əha, kə-motəluə=pən nati kətaharu-pəri lait lan ikin, mine tepil kəti iətəm kətəlin-pəri pirit asim min lan. Kəni kətuvan nati pien-pien ikin. Nəuan iətəm tətəuərisig lan, kəutəni məmə ikin Tasim Agin ikin. Ikin əha, Bokis Rəha Nəniəskasikian Rəha Nasiruian tətətig ikin. Pris asoli agin əmə təhrun nuvənian ikin, kəni tatuvən ikin nian kətiəh əmə e nu min rəfin, matos nira sakrifais kəti o noliən tərəh min rəhan, mine noliən tərəh min rəha nətəm Isrel.

Əpəha e iat asoli titəlau e Nimə Rəha Ughin, nətəmini rəha kəntri min rəfin kotəhrun nuvənian ikin. Mətəu nətəm Isrel kəmotol u ikinu tuva məmə makit kəti, məmə nətəmini kotəhrun nosiən nəhmti nati miəgəh min, oiel, wain, mine sol o noliən sakrifais lan. Nətəmini nətəm kə-motsipən isəu məhuva matos məni pisin

pisin min e profens min rəhalah. Tol lanəha okotəkeikei motos məni əhruahru rəha Nimə Rəha Ughin. Konu nətəmini nəuvein ilah kəutol bisnis e noliən jenis e məni. Nətəmini tətəp kəutsipən isəu məutəhuva məmə kətol sakrifais, kəni kəutəkeikei mautos nəhmti natimnati pisin pisin min. Konu inu ikin u e Nimə Rəha Ughin tuva məmə ikin təuvir kəti ikin məmə kol makit ikin, nati əpnəpin məmə ikinu in ikin kəti rəha nətəmini e nītəni min rəfin məmə kotəfaki ikin.

Kitah kəutafin e Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; mine Jon 2:13-22 məmə ikin əha, İesu tətəgəu pətigəm nətəmini nətəm kəmutol səlim e nati miəgəh min rəha sakrifais mine nətəm kəməutaliuvə e məni. Nian kətol lanu lan, nəghatien rəha iəni Səkarəa tuva matol nipaəhrrianə lan. (Sə 14:21. Afın min e Jer 26:1-15; Hos 9:15-16; mine Mal 3:1-5).

E nu AD 66, nətəm Isrel kəmotorgəhu e kəpman rəha Rom, kəni ami rəha Rom kəmotol win, kəni motərəkin agin Nimə Rəha Ughin. [Eruh-to map rəha Nimə Rəha Ughin e pej #/.]

noliən rəha nītənimian iətəmini Nətəm Isrel e nian əha kəsotitənimian iətəmini e niftani. İlah kəuteikuas e nipaətilah, kəni motəueg ilah e napən u kəmotol=pən nati pien-pien u tətəpien təuvir (Afin-to Jon 12:7; 19:39-40), konu motəfən e nipaəg kəpiel, kəni motətipəsəg=pən nipaəg e kəpiel asoli kəti. [Eruh-to narmin e Luk 23:53, pej #/, mine kalə foto rəha nipaəg kəpiel.]

pauis Pauis, in bokis əkəku kəti kəmol e nilosi kau. Kəmotətei rəkis əlkələh nəghatien nəuvein rəha Nauəuə Rəha Ughin motəuvepei lan (Eks 13:1-10,11-16; Dut 6:4-9; 11:13-21). Nətəmini kəmotol lanəha mətəu-inu kətolkeikei məmə okətol nəghatien iətəm tətətig e Dut 6:8 mine 11:18. Kəni nətəm Isrel rəfin u nəman nətəm kinotos rəkis nu tatin, ilah okətol pauis min əha nian tətəp, kəni nian rəfin e nian rəha nəfakian. Kəutəlis=pən min e nipaənəgilah mine nəhlmilah məuil. E nəghatien İnglis, kətəni paus əha məmə, “Phylactery.”

Pentekos In lafet kəti rəha nətəm Isrel. İlah kəutol lafet asoli əha nian ilah fəti uərisig e lafet rəha Pasova. E nian rəha İesu, nəuanian asoli əha, in nian iətəm kətəni-vivi Ughin o nəuanian vi rəha nasumiən.

Rəueiu, kitah kautol lafet rəha Pentekos Sante mətəu-inu e nian əha Narmin Rəha Uhgın təmuva mərəuei nətəmimi rəha İesu (Uək 2:1-4; 20:16; 1Kor 16:8). [Eruh-to narmin e Uək 2, pej #/.]

perəl Perəl u, in kəpiel təuvir əpəha e niki kəuvin. [Eruh-to narmin e Mat 13:46, pej #/.]

pris Nətəmimi u, ilah suaru rəha nətəm İslə o nuvanən o Uhgın. İlah kautos nəfakiən, kəni kautol sakrifais min mautoh nati miəgəh min e Nimə Rəha Uhgın o nəfəniən kəm in. Pris min nəuvein kautol uək pisin min. Nəuvein kəutasiəpən e lait min, nəuvein kəutuvan nati pien pien min. pris asoli Inu pris kəti iətəm tətərmənig e pris min nəuvein rəha nətəm İslə.

pris asoli agin Inu pris kətiəh əmə iətəm in ilis e pris min rəfin. E nu min rəfin, e nian kətiəh əmə, in tatos nira sakrifais matuvən İkin Tasim Agin İkin e Nimə Rəha Uhgın məmə otafəl noliən tərəh min rəha nətəm İslə. [Eruh-to narmin e Hip 9:7, pej #/.]

prons Pron, in aiən kəti, mətəu rəhan kalə tauiah təhmen e kol. Nian kəmətəruu əhanəh aiən, kəni kəmaupən katol natim-nati e pron.

Səmeriə, iətəm Səmeriə Nətəm İslə kəutəməki e nətəm Səmeriə. E nian əha, tiəkis o nətəm İslə məmə okəhuvən ima nətəm Səmeriə, mətəu-inu e rəhalah nəhiən, nətəm Səmeriə ilah kotamikmik e nəhmti Uhgın. Nəmə okəhuvən imalah ikin, kəni ilah min okotamikmik.

sakrifais E nian rəha Oltestimin, Uhgın təməni kəm nətəm İslə məmə ilah okotəkeiki motol sakrifais min kəm in. Sakrifais pisin pisin min. Nətəmimi kəmautol sakrifais min nəuvein o nəniən tagkiu o Uhgın o rəhan nəuviriən kəm lah. Kəni kautol sakrifais kəti məmə Uhgın otafəl noliən tərəh min. İtəmimi iətəm tatol noliən tərəh, otəkeiki mos nalpinien, kəni nalpinien u in nimisiən. Nian İesu Kristo təməsuva əhanəhiən e nəhue niftəni, nətəm İslə kəmautos nati miəgəh min mautəhuvən e Nimə Rəha Uhgın. Kəni nati miəgəh u otos nimeilah, kəni pris min okotohamu. Nətəmi əpnapin əmə kəsotohamuiən nati miəgəh min əha, mətəu pris min əmə. Nati miəgəh min u təhmen e sipsip uə nani uə kau iətəm təuvir. Nəmə nati miəgəh tatos niməgin uə in tatimis, kəni ko kəsotosiən o sakrifais. Sapət Sapət in nian iətəm nətəm İslə

kəutəfəki lan. Sapət tatətuəuin e 6 klok lapin e Fraide nian mitigar tineiuiəu rəkis, muvən mətəuərus 6 klok lapin e Sarere. E Sapət, nətəmimi kəsotoliən uək kəti mine. İlah kəutəmeig əmə. Nian u, in nian asim rəha nətəm İslə. Nəghatiən u Sapət, e nəghatiən rəha nətəm İslə aupən, nipətin tətəni məmə, “əmeig.” Nian Uhgın təmol nəhue niftəni aupən, Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə in təmol uək nian sikis, kəni nian tatol səpin lan, rəhan uək təmol nau-nun. Kəni in təməmeig. Konu tol u, in təmələhu nian tatol səpin lan e wik, məmə in nian təuvir kəti rəhan. Kəni e Lou min iətəm in təməfən kəm Mosis, in tətəni pətigəm məmə nian tatol səpin lan, in nian asim rəhan, iətəm rəhan nətəmimi min okəsotoliən uək kəti lan. Kəni noliən iətəm nətəmimi okotəmeig e nian əha, in tətəgətuən rəkis ilah məmə ilah nətəmimi rəha Uhgın.

E Niutestimin, İesu in təməni pətigəm məmə in Nəti İtəmimi, kəni in tepət mapirəkis nian rəha Sapət. In İərmənig rəha nian rəha Sapət. Mətəu nətəmi asoli rəha nətəm İslə, ilah kautol niəməha kəm in, mətəu in tatol vivi nətəmimi nətəm kəutohmis e nian rəha Sapət, kəni ilah kəmotəni məmə noliən u in uək, kəni uək təmatgəhli lou rəha nəmeigien. Kəni matol min natimnati min nəuvein iətəm nikilah təhti məmə təsəhruəhruian məmə okol e nian u.

Satusi İlah u nətəmimi nəuvein rəha nətəmi asoli min rəha İslə. E nian rəha İesu, pris min tepət, ilah Satusi min. Satusi min, ilah kotol pisin e Farəsi min. E nətəligiən rəhalah, kəutəhatətə əmə e Nauəuə Min Rəha Mosis, ilah u, Jənesis, Eksodas, Levitikas, Namba, Dutronome. Kəsotəniən nipəhriənien e nəghatiən məmə nian kəti nətəmimi rəfin okotəmiəgəh min e nimisiən, mine nəghatiən məmə e naunun nian, Uhgın otol nalpinien kəm nətəmimi o noliən tərəh min rəhalah, kəni otətuəu nətəmimi o noliən təuvir min. Kəni Satusi min kəutəni məmə nəgelo min mine narmin tərəh min kohkə.

Selot Selot in pati kəti rəha nətəm İslə nətəm kotolkeiki məmə otahli pətigəm nətəm Rom, kəni Selot min əha kautol nəlu-aginiən lanəha kəm nətəmi Rom.

Setən Nəghatiən u Setən, tatsipən e nəghatiən Hipru, nəghatiən rəha nətəm İslə, kəni nipətin tətəni məmə, “tikimir.”

Setən u, aupən in agelo kəti rəha Uhgin, mətəu Uhgin təmahli pətigəm in e Negəu e Neai mətəu-inu in təmətəluagin ilau Uhgin məmə in otarmənig e Uhgin. Afin min Aes 14:12-15; Esik 28:11-19; Mat 13:38-40; Luk 11:15; Jut 6, Nəh 12.

skopion Skopion in nati kəti təhmen e tupə əkəku kəti iətəm tətəlkəu e niftəni. Tatus iətəmi, kəni tətəhmə pik agin tapirəkis nilpat uə pītimar. (Luk 10:19) [Eruh-to narmin e pej #/.]

slef Slef in iətəmi kəti iətəm iətəmi kəti tamos nəhmtin, kəni mətarmənig lan. Slef tatol uək kəm rəhan iətəmi asoli, mətəu iətəmi asoli təsətəouiən in. Mətəu slef in otəkeikei mol natimnati rəfin iətəm rəhan iətəmi asoli tətəni. Iətəmi asoli rəhan təhrun noliən səlim lan, uə nohamuiən, təhmen əmə e rəhan kəti nati miəgəh.

soldiə min nətəm kəutəhtul o Nimə Rəha Uhgin Soldiə min nəuvein kəutəhtul o nəsal viviən o Nimə Rəha Uhgin mətəu-inu nətəmi tēpət kəutəhuva mautəhuvən nian rəfin. Nəmə iətəmi kəti tol nati tərəh kəti e Nimə Rəha Uhgin, mətəu ilah kotəhrun nələhu əhruahruieən, kəni motələs iətəmi iətəm tatol nati tərəh min məhuvən e kaləpus. Iətəmi iətəm tətarmənig e soldiə min əha, in nəuaniləuis kəti rəha pris min rəha Uhgin, kəni in iətəmi asoli kəti.

tənarəs E nian rəha Iesu, iətəmi kəti tatol uək nian apiəpiə kətiəh, kəni kətətəou e koin məni kəti, nərgin u “tənarəs,” təhmen e 1,000 vatu.

tait Tait u tol lanu lan: iətəmi kəti tatos nati ilah ten, nəmə pikəh uə nəuanigi uə məni. Kəni tos rəkis kətiəh e natimnati ten konu məmə təfən kəm Uhgin uə kəm iətəmi kəti. Nati kətiəh konu kəutəni məmə “tait.” Tol lanu lan məmə iətəmi kəti tatos 100 vatu, in tətəfən 10 vatu kəm Uhgin. Uə tatos 1,000 vatu, tətəfən 100 vatu kəm Uhgin. Uə tatos 10,000 vatu, tətəfən 1,000 vatu kəm Uhgin.

wit Wit in nati kəti təhmen e rais. Nian tətəviə, təhmen e manuvehli kəti iətəm tatol nəuan ilis agin. Nian tiniməhtə vivi, kəni nətəmi kotətei motəlin məmə otimətu vivi. Konu motəmki manuvehli məhuvən ikin okəhli nəualah ikin. Noliən rəha nəhliən nəua wit tol lanu lan. Kotasig kau min kəutəliuək e lah. Kəni nəua wit tiet rəkis e nikilin. Kəni kəutərakı pəri e nəua wit məmə nimətagi otəhlifu rəkis nilosilah məpəh nipətin. Kəni kəhrun nuniən nəuan.

Nian nəuvein, katol flauə lan rəha noliən piret. Nian nəuvein kəutəvin e səsən o noliən sup. [Eruh-to narmin e pej #/.]

Nəukəti nəghatıən min
e Nauəuə Rəha Uhgın
Dick Lloyd mine Ross Webb kəmuətei

Nəghatıən tətaupən

Inu nauəuə tətəni nəukəti nəghatıən pisin-pisin min kətafin e ikin pisin-pisin min e Nauəuə Rəha Uhgın. Nəukəti nəghatıən min nəuvein kəmot sipən e nauəuə u *One Hundred Bible Lessons* u Alban Douglas təmətei. Nəuvein min kəmot sipən e nauəuə u *The Topical Bible Concordance* u D M Miller təmətei. Nəuvein min kəmot sipən e nauəuə u *Let's Look in the Bible* u Barbara Arnold təmətei (CBM PNG 1990). Nəuvein min kəmot sipən e nauəuə u *The Treasury of Scripture Knowledge* u kampani Bagster, London təmətei.

Nəukəti nəghatıən min e Nauəuə Rəha Uhgın

1. Uhgın tol mə nak
Uhgın tətəlig e natimnati, mətətəu nərahıən, kəni mətəghati
Uhgın təhmen e nimətagi, in nipətin tikə
Uhgın in kətiəh
2. Nəghi Uhgın
Uhgın nətuəuinian lan tikə mine nau-nun lan tikə
Uhgın in tatol əmə lanko kəni mətətagi itulin
Uhgın in nəukəti nəhəgəhəgiən mine natimnati ərəfin
Uhgın u ikinu, mine əpəha, mine ikin min rəfin
Uhgın təhrun vivi agin natimnati min rəfin
3. Noliən min rəha Uhgın
Nati nak Uhgın tatol in tatol mətəueipən
Uhgın in tasim agin
Uhgın in təhruahru agin
Uhgın təsalpinian nitai təfəgə rəhatah
Uhgın nikin tətəhti pik itah e rəhan nolkeikeiən
Nati nak Uhgın tətəni in otol, in matol əhruahru
4. Kətəni lanu e Uhgın; Timin, Nətin, Narmin
In tətətig naunun tikə
In nəukəti nəhəgəhəgiən mine nəsanəniən
In nəukəti nəhrunian rəfin

Inu ikinu, əpəha, mine ikin min rəfin
In tasim agin, kəni məhruahru agin
In nəukəti nəghatıən əhruahru
In nəukəti nəuvirian
In nəukəti natigian e nikitəmi (nəməlinuian)

5. Nəti Uhgın ko Kristo, In iətəmi Uhgın təmitəpin
Aupən aupən agin Uhgın təməniəskasik məmə otol nati u
Kristo in Uhgın
6. Kristo təmuva iətəmini
Iesu rəhan əha ikin nəuaniləuis min Iesu təmuva matig e nipətin
Nətəmini kəutətəlig mine mautil natimnati, kəni Iesu təhmen əmə
7. Kristo təmimis
8. Kristo təməmiəgəh min e nimisiən
9. Kristo in tətəghati o rəhan min nətəmini
Kristo təmegəhan e nipətin mə timis o nosmiəgəhiən rəhan nətəmini
Kristo tətəfa nasiruiən pisin pisin min tətəp
10. Kristo otuva min
?Onəghin tuva?
?E nian əha, nati nak otiet=pa?
?Otuva əhruahru əhro lanu?
11. Nəukəti nəniən e Narmin Asim
12. Narmin Asim in Uhgın
Narmin Asim təhmen e nimətagi
Narmin Asim təhmen e nəhmte nəhu
13. ?Uək nak Narmin Asim tatol e nikalin rəhatah?
14. ?Kotəhrun nosəhroian Narmin Asim?
15. Noliən pəhriən rəha Narmin Asim tətəfa o nəfəriən nəmiəgəhiən rəhatah
16. Nəsanəniən Narmin Asim tətəfa kəm tah kətiəh kətiəh u kitah kəutəhatətə
17. Nagelo min
18. Setən
19. Nətəmini rəha Setən
20. Nəghatıən rəha Uhgın
21. Kitah okotəgin motisiai Uhgın əmə
22. Suaru o noliən təfəgə
23. Nəghatıən o nimisiən rəhatah
24. Nauməhtulian min e nimisiən
25. Nian asoli rəha nosian nətəuiən o noliən təuvir uə noliən tərəh
26. Nəmnami nigəm asoli
27. Nəgəu e Neai
28. Nəghatıən o Uhgın in tətəpəh nalpinian təfəgə
Uhgın tətələhu nəməlinuian o nətəmini

- ? Nian nəməkian rəhatah min Uhgin otikə, kəni nati nak otuva?
Afin nəghatien u kəni mol əhruahru nati tətəni.
29. Nəniən o nitəligien e nolien tərəh
30. ? Nəmə iətəmi tələhu=pən rəhan nəhatətəien e Iesu, kəni nati nak otuva ohni?
31. Nəghatien rəha nian Uhgin təni pətigəm məmə kitah kinotəhruahru
32. Uhgin otəfən kəm rəhan min nətəmini nəhtul əskasikien
Nəliuəkien məha-məha e suaru rəha nəhatətəien o nəhtul əskasikien
33. Nian Uhgin tətəsəl vivi o tah, ko tikimir təsərekiniən itah
34. Natigien e nəhatətəien təhmen e nəluəginien
35. ? Nati nak kəutəliuək məha-məha ohni, kəni məutəhtahnin nak?
36. Nəghatien o tah o nəpəhien nalpinien təfəgə rəha nətəmini kəutol e tah
Suaru nak okotohtəu=pən o nəpəhien nalpinien rəhalah təfəgə
37. Nəghatien o nuərisigien e Iesu
38. Nəghatien o natigien u tasim
39. Nəmənin min rəha Iesu
40. Nəghatien o nəfəki min, nətəm kəutəsəl mine nətəm kəutol uək
41. Nəpəhien nətəligien mine nautə rəha nəhue niftəni, mine natigien u iətəm in tasim
42. Nəghatien o nəliuək kaliniən e təfəgə tərəh
43. ? Kotəhro lanu motaliuək kalin e nəfən-əfəniən?
44. Nəghatien o nəgəu əhruahruən iə-fəki kəti u rəhan natigien tekəu
45. Nəfəkiən kəm Uhgin
46. Suaru rəha Uhgin o nitəu-pəniən
47. Suaru rəha nəuia Uhgin
Iesu təmol əhruahru nəuia rəhan tətə Nətəmini kəutəhatətə pəhriən okotol min lanəha
48. Kitah okotolkeikei Uhgin mine Iesu
49. Suaru rəha nəfəniən məni
50. Suaru rəha nəfəniən e nikin əgən
Uhgin in nəukəti nəfəniən e nikin əg-iən
Kəni nətəm kəutəhatətə okotol təh-men əmə, kotohtəu=pən suaru əh-men əmə
51. Təmə Uhgin təfa nati təuvir əkəku kəti kəm tah, nikitah otəgən əmə ohni

52. Nikin əgən
53. Nəghatien o nəniən tagkiu o Uhgin
54. Okəsotəginien
55. Nətəm kəutəhatətə okotos nəhməien o nəhatətəien rəhalah
56. Nəgəniən e nian rəha nərahien
57. Nəmisien min
58. Nəghatien o nəghatien iətəm tat-sipən e nəhlitah
Nəghatien təuvir
Nəghatien tərəh
Nəghatien eiue
59. Kitah nəfəki min okəsotəlpəhien motol pik uək
Nəghatien o nətəm kəutəlpah
60. Nəmiəgəhien o natigien rəha iərman mine pətan u kəmuol marit
61. Fəmlə min okotəhratig lanu
62. Nəghatien o Uhgin u tətərmənig kəni mətəsəl vivi o uək
63. Nəghatien o nolien o nəpətiən mine natigien e nisəiəien
64. Nəghatien o nosien nətəlig təuvir
65. Nəghatien o iəni eiue min
66. Nəniəskasikien min nəuvein rəha Uhgin
Uhgin təseiueien — nati nak təməni məmə otol, in tatol
Nəghatien o nati əsoli min nəuvein Uhgin təməni məmə otəpanol
Natimnati min nəuvein Uhgin
təməniəskasik məmə otol kəm tah
Fes min rəha nəukəti nəghatien min
1. Uhgin tol mə nak

Jen 1:1	Jon 1:18	1Jon 4:12	Eks 33:20
Jon 17:3			

Uhgin tətəlig e natimnati, mətətuə nərahien, kəni mətəghati

Uək 14:15	1Təs 1:9	Sam 94:11	Jer 10:10

Uhgin təhmen e nimətagi, in nipətin tika

Jon 14:15	1Tim 1:17	1Tim 6:16	

Uhgin in kətiəh

Dut 6:4	Aes 44:6		

2. Nəghi Uhgin
Uhgin nətuəuiniən lan tika mine naunun lan tika

Sam 90:2	1Tim 1:17	Jen 1:1	

1Kor 1:9	2Tim 2:13	Dut 7:9	

Uhgin in tatol əmə lanko kəni mətatig itulin

4. Kətəni lanu e Uhgin; Timin, Nətin, Narmin

Jem 1:17	1Saml 15:29	Mal 3:6	

Uhgin in nəukəti nəhagəhagian mine natimnati ərəfin

Mat 3:16-17	Mat 28:19	2Kor 13:14	Jen 1:1
Jon 1:1,3	Jen 1:2	Jen 1:26	Efəs 2:18
Efəs 1:13	Hip 9:14		

Jen 1:1	Jen 1:3	Sam 33:9	Hip 11:3
Job 26:7	Job 42:2	Jer 32:27	

In tətətig naunun tikə

Uhgin u ikinu, mine əpəha, mine ikin min rəfin

Sam 90:2	Nəh 1:8-17,18		

In nəukəti nəhagəhagian mine nəsanənian

Sam 139:7-9	Efəs 1:23	Jer 23:23,24	

1Pitə 1:5	2Kor 12:9	Rom 15:19	

Uhgin təhrun vivi agin natimnati min rəfin

In nəukəti nəhrunian rəfin

Sam 94:11	Sam 139:4	Dan 2:20	Aes 40:28	Jer 17:10	Nəh 2:23	1Kor 2:11	
1Kron 28:9	2Kron 16:9						

Inu ikinu, əpəha, mine ikin min rəfin

3. Noliən min rəha Uhgin
Nati nak Uhgin tatol in tatol mətəuei-pən

Jer 23:24	Mat 18:20	Efəs 1:23	Sam 139:7

Sam 94:11	Sam 139:4	Dan 2:20	Aes 40:28
1Kron 28:9	2Kron 16:9		

In tasim agin, kəni məhruahru agin

Uhgin in tasim agin

Nəh 15:4	Uək 3:14	Luk 1:15	Luk 1:35

1Pitə 1:16	Eks 15:11	1Saml 2:2	Aes 6:3

In nəukəti nəghatian əhruahru

Uhgin in təhruahru agin

Jon 7:28	Nəh 3:7	1Jon 5:6	

1Pitə 1:16	Eks 15:11	1Saml 2:2	Aes 6:3

In nəukəti nəuvirian

Uhgin təsalpinian nitai təfagə rəhatah

Rom 2:4	Efəs 5:25	Uək 10:38	Neh 9:20

Sam 103:8	Rom 9:18	1Pitə 1:16	Eks 15:11
1Saml 2:2	Aes 6:3		

nəukəti natigian e nikitəmi
(nəməlinuian)Uhgin nikin tətəhti pik itah e rəhan
nolkeikeian

1Jon 1:3	2Kor 13:14		

1Jon 4:8-16	Jon 3:16	Jon 16:27	

5. Nəti Uhgin ko Kristo, In iətəmi Uhgin
təmitəpinNati nak Uhgin tətəni in otol, in matol
əhruahruAupən aupən agin Uhgin təməniəskasik
məmə otol nati u

Hos 11:1	Mat 2:15	Aes 53:4-6	2Kor 15:11-19	Mat 16:21	Mat 28:6	Luk 24:3
Sek 9:9	Mat 21:2-5	Sam 69:21	Mat 27:34	1Kor 15:5	Mak 16:9	Jon 20:14
Sam 34:20	Jon 19:33-36	Eks 12:46	Jon 18:31-41	Jon 20:28	Jon 20:24-28	Luk 24:39,4
Sam 22:18	Jon 19:24	Sam 22:1	Mak 15:5-6	Uək 7:56	Uək 9:5	Uək 1:3
Sam 16:10	Uək 2:31		Luk 24:25	Fil 3:21	Rom 6:9	1Kor 15:44
			Jon 20:19	Uək 2:24	Jon 10:18	1Pitə 3:18
			Rom 1:4	Fil 3:10	Efəs 1:19,20	1Kor 15:55

Kristo in Uhgın

9. Kristo in tətəghati o rəhan mın nətəmini

Jon 1:1	Sam 110:1	Mat 22:41-46	Mak 12:35,36			
Luk 20:39-44	Uək 2:34	Aes 7:14	Aes 9:6,9	Hip 7:25		
Jon 10:30	Maeka 5:2	Eks 3:14	Jon 10:9,11			
Jon 8:50	Mak 2:5,7	Mat 28:19	Kəto 1:14			
Mat 18:20	Jon 1:3	Rom 1:4	Kəto 1:14			

6. Kristo təmuva iətəmini

				Jon 10:18	Jon 10:11	Hip 9:14	Hip 9:12
				Hip 10:12	Hip 7:27	Jon 19:30	Jon 17:4
1Tim 2:5	Hip 2:17	Kəl 4:4,5	1Kor 15:2	Hip 5:6	Hip 9:24	Hip 7:24,25	
Mat 1:29	Luk 19:10						

Kristo tətəfa nasiruən pisin pisin mın tēpət

İesu rəhan əha ikin nəuaniləuis mın

				2Kor 12:9	Jon 17:11	Jon 17:15	1Jon 1:9
				Uək 1:8	Rom 8:29	1Jon 2:1	Hip 4:15,16
Luk 2:7	Uək 13:23	Mat 1:1-16	Luk 3:23-38	Hip 2:17,18	Luk 22:31		

İesu təmuva matig e nipətin

10. Kristo otuva mın

Jon 1:14	Hip 2:14	1Jon 4:2	Luk 2:40,52	Mak 13:26	Mat 25:31	Luk 17:24,26	Jon 14:3
Hip 5:8	Hip 2:18	Hip 2:10	Mak 6:3	Uək 1:9-11	Fil 3:20	1Tim 6:14	1Təs 1:10
Mat 4:1	Mak 1:13			1Təs 3:13	1Təs 4:14,16,17	1Pitə 1:7	2Pitə 3:1
				Jem 5:7	Taet 2:13	1Jon 2:28	Nəh 1:7,8

Nətəmini kəutətəlig mine mautol natim-nati, kəni İesu təhmen əmə

?Onəhgın tuva?

Mat 4:2	Jon 19:28	Jon 4:6	Mat 8:24	Mat 24:36	Mat 25:13	Mak 13:32	Luk 12:20
Mak 10:21	Mat 9:36	Mak 3:5	Jon 11:33	Jon 11:17	1Təs 5:2,3	1Tim 6:15	
Jon 11:35	Mat 14:23	Mak 15:37	Hip 4:15				

?E nian əha, nati nak otiet=pa?

7. Kristo təminis

				Hip 9:28	2Təs 1:10	1Kor 4:5	2Tim 4:1
				Nəh 11:15	Jon 14:3	1Kor 15:25,26	
Aes 53:8	Dan 9:26	Sek 13:7	Mat 26:39				
Mak 14:27	Aes 53:6	Aes 53:10	Uək 2:23				
Rom 5:11	1Jon 2:2	Jon 10:11	1Pitə 3:18				
Rom 5:10	Mat 20:28	Mat 27:35	Mak 15:14				
Luk 23:33	Nam 21:8	Jon 3:14	Hip 12:2				
Kəl 3:13	Jon 10:18	Rom 6:23	Esik 18:1				
1Tim 4:10	Hip 9:22	Mat 16:21	1Pitə 2:24				

8. Kristo təmamiəgh mın e nimisiən

				Mat 24:44,50	Mak 13:33	Nəh 1:7
				1Təs 4:17	Mat 24:30	Mat 16:27
				1Təs 4:16	1Təs 3:13	Mak 13:36
				2Təs 1:7,8	2Tim 3:1-7	Mat 24:12
				Rom 11:25,26	Mat 24:14	2Təs 2:3-8
						Nəh 22:20

11. Nəukəti nəniən e Narmin Asim

			Kəl 5:22,23	1Jon 4:16	1Kor 13	Fil 4:4
			Kol 3:15	2Tim 2:25	Jon 12:24	Jon 15:2
Jon 15:26	Jon 16:8	Jon 16:13	Luk 6:13	Mat 12:33	Mat 7:16-20	Jem 3:9-12
1Kor 12:11	Neh 9:20	Jon 14:26	Jon 6:14	Kol 1:10		
1Kor 2:10-12	Uək 1:8	Rom 15:30	Efəs 4:30			
Aes 63:10	Nəh 2:7	Kəl 4:6	Rom 8:26	Nəniən Narmin Asim tətəfa kəm Uək 1:14 kətiəh kətiəh u kitəh kəutəhatətə		
Jon 15:26	Rom 8:14	Uək 16:6,7	Uək 13:14			
Uək 20:28	Jon 14:16	Uək 5:3	Uək 7:51			
1Təs 5:19,20	Hip 10:29	Mat 12:31,32				

12. Narmin Asim in Ughin

			1Kor 12:8-10	1Kor 12:28	Efəs 4:11-16	Rom 12:6-8
			1Kor 12:11	Efəs 1:21,22	1Kor 12:7	1Kor 12:31
			1Kor 14:1,39	1Kor 7:7	1Tim 4:14	2Tim 1:6
			Kol 1:29			
Hip 9:14	Sam 139:7-10	1Kor 2:10,11	Luk 11:13			
1Jon 5:6	1Kor 6:11	Jon 6:63	2Pitə 1:1	Nəniən Narmin Asim tətəfa kəm Uək 1:14 kətiəh kətiəh u kitəh kəutəhatətə		
Jon 16:8-11	Jon 16:13,14	Luk 11:13	Jon 3:6			
Aes 11:2	Aes 61:1	2Kor 3:3	Rom 8:9			
Kəl 4:6	Fil 1:19	Uək 16:7	Rom 14:7	Hip 1:14	Sam 104:4	Uək 12:6,7
Efəs 1:13	Jon 14:16	Jon 15:26	Uək 5:15	Jaj 13:20	Sam 103:20	2King 19:3
Rom 8:2	Aes 11:2	Hip 10:29	1Sam 24:15,16	Nəh 20:1,2	Jut 9	Dan 10:12,

Narmin Asim təhmen e nımətəgi

Jon 3:8

Narmin Asim təhmen e nəhmti nəhu

Jon 4:14 Jon 7:38,39

18. Setən

13. ?Uək nak Narmin Asim tatol e nikalin rəhatah?

			Kol 1:16	Esik 28:12-17	Aes 14:12-17	Job 1:6
			Mat 4:1-11	Mat 13:19	2Kor 11:3	Jon 8:44
			Nəh 12:9	2Kor 11:13-15	1Pitə 5:8	Efəs 2:2
2Kor 1:22	Rom 8:11	Efəs 1:13,14	Efəs 1:13	Jon 14:30	2Kor 4:4	Nəh 9:11
Uək 1:4-8	1Pitə 1:2	2Təs 2:13	Jon 11:18	Mat 13:25	Mat 13:30	2Kor 4:4
1Kor 2:13	Jon 14:26	Jon 15:26	Jon 16:13,14	Luk 22:31	1Kor 5:5	Nəh 12:7
Rom 8:2-4	Kəl 5:18	2Kor 3:17	Rom 8:12	Nəh 20:1-3	Nəh 20:7,8	Nəh 20:9,
Rom 8:26,27	Kəl 5:16,17	Kəl 5:22,23	Efəs 1:11	Jem 4:7	Efəs 6:10-18	Rom 13:14
Jem 4:7	1Kor 12:3	Rom 5:5	Efəs 4:27	Luk 11:21,22		
Rom 14:17	1Kor 2:1-4	Efəs 2:18	1Kor 12:7-11			

19. Nətəmmi rəha Setən

14. ?Kotəhrun nosəhroian Narmin Asim?

			Nəh 9:20	Mat 8:16	Mak 1:23,24	Efəs 6:12
			Mat 5:40	Mat 10:1	Nəh 12:10	Luk 13:16
Uək 2:38	Kəl 4:6	Jon 7:37-39	Kəl 5:11	Nəh 12:4-7	Efəs 6:12	Mat 12:26
Uək 5:32	Luk 11:9-13	Uək 4:31	Jon 16:13-16	Mat 8:29	Mat 25:41	Lev 20:6,27
Jon 3:3-8	Efəs 1:13,14	2Kor 1:22	2Kor 9:11	2Kron 33:6	Esik 21:21	Jen 41:8
Efəs 1:13	Rom 8:9	1Kor 12:13	Luk 11:19	Aes 8:19	Kəl 5:20	1Sam 15:2
2Kor 1:21	1Jon 2:20,27	Uək 2:4	Efəs 5:17,12,13	1Jon 4:3	Nəh 12:11	

15. Noliən pəhriən rəha Narmin Asim tətəfa o nəferiən nəmiəghian rəhatah

20. Nəghatiən rəha Ughin

25. Nian asoli rəha nosiən nətəouiən o
Həbəşəli noliən tərəh

2Tim 3:16	2Pitə 1:21	1Kor 2:13	2Kor 3:14,15	Hip 9:27	Uək 10:42	1Kor 6:1
Hip 4:12	Jer 23:29	Mat 24:35-109	Mak 13:31			
Luk 21:33	1Pitə 1:23-25	Jem 1:23,25	Jer 20:9			
Sam 119:105	Sam 119	1Pitə 2:2	Mak 13:34			
1Kor 3:2	Rom 10:17	Aes 40:8	2Kor 10:24,25	2Tim 4:1,8	1Pitə 5:4	2Pitə 3:1
2Kor 7:1	1Jon 5:13	1Təs 4:18	Luk 14:11	Mat 16:27	Hip 9:27	Hip 10:1
Jer 15:16			1Jon 1:9	1Kor 3:12,13	Mat 12:36,37	Rom 2:1

21. Kitah okotəgin motisiai Uhgin əmə

Jer 7:23	Maeka 6:8	1Jon 5:3	Dut 6:13			
Sam 34:9	Sam 128:1	Jer 32:39	Uək 8:31			
1Pitə 1:17	Jos 22:5	1Pitə 1:16	Mat 22:37			
Mak 12:29	Mak 12:33	Rom 8:28	1Jon 2:15			
Hip 12:28	Sam 36:1	Sam 40:3	Sam 66:9	Sam 9:17	2Təs 1:9	Luk 16:23
Sam 66:16	Sam 67:7	2Kor 5:11	1Pitə 3:7,18	Esik 32:27	Mat 25:41	Aes 5:14
Nəh 14:7-19:5			Mat 25:46	Mat 13:42	Nəh 20:10,15	Nəh 14:10

22. Suaru o noliən təfəgə

Aes 14:12-14	Jem 1:14,15	Rom 5:12	Jen 3:1-6			
1Jon 3:4	Sam 51:1	Sam 51:9	1Jon 5:17			
Rom 3:23	1Tim 1:9	Hip 3:12	1Kor 6:9,10			
Rom 1:29-31	1Tim 1:9,10	Kol 3:5-8	Kəl 5:19-21			
Mak 7:20-23	Hip 5:12-14	1Kor 3:2	Rom 10:17			
Aes 40:8	1Pitə 1:24,25	2Kor 7:1	1Jon 3:1	Jon 14:2	Mat 6:9	Efəs 5:5
1Təs 4:18	Uək 17:11		Hip 4:9	2Kor 12:3,4	Luk 23:43	Jer 31:3
			Aes 57:15	Sam 20:6	Nəh 7:17	Nəh 21:1

23. Nəghatiən o nimisiən rəhatah

Luk 16:23	Luk 16:22	Luk 23:43	Jen 2:17			
Efəs 2:1	Jen 4:8	Jem 1:15	Esik 18:2			
Rom 6:23	Hip 9:27	Jon 11:11	1Təs 4:1			
Luk 12:20	2Kor 5:1	2Pitə 1:14	Job 16:22			
Luk 16:31	Sam 115:17	Luk 23:46	2Təs 1:9			
Hip 9:27	Jon 5:24	Hip 2:9	Luk 24:46	Hip 8:12	Jem 31:34	Hip 10:4
1Kor 15:1-4	Sam 116:15	Esik 33:11	Pri 1:7	Hip 9:22	Hip 10:4	Sek 13:1
			Uək 5:31	Dan 9:9	Mak 2:7	1Jon 1:9
			Luk 1:77	Mak 2:5	Luk 7:48	Mak 2:9
			Kol 1:14	Uək 13:38	Mat 26:28	Rom 3:25
				1Jon 2:12	Sam 78:38	1Jon 1:9

24. Nauməhtulian min e nimisiən

Job 19:26	1Kor 15:20	Jon 11:25	Efəs 1:7	Jon 20:17	Aes 43:25	Neh 9:17	Aes 55:7
Mak 16:1-3	Luk 24:34	1Kor 15:5	Rom 5:20	Luk 24:16	Sam 103:3	Kol 2:13	Mat 12:31
Luk 24:33,36	Uək 1:23-26	Jon 20:25-28	1Jon 15:5	Efəs 1:7	Luk 7:36-50	Rom 4:7	
Jon 21:1	Mat 28:16,17	1Kor 15:6	Mat 6:12	Luk 24:36-41	Luk 11:4	Jem 5:15	1Jon 5:16
Uək 1:8-12	1Kor 15:17,18	1Kor 15:20	Sam 103:28,29	Aes 44:22	Sam 32:1,2	Uək 3:19	
Nəh 20:5	Nəh 20:13	1Kor 15:35	Maeka 21:5	37	Rom 4:8	Hip 10:17	Uək 5:31
1Kor 15:38	1Jon 3:2	1Kor 15:41,42	Uək 23:8	Rom 15:42	Luk 7:50	Uək 10:43	1Jon 1:9
1Kor 15:43	1Kor 15:44	Luk 24:39,42	Sam 103:3	Rom 15:51	Mat 6:15	Efəs 4:32	Mat 1:21-35
1Kor 15:52	1Kor 15:53	1Kor 15:54-57	Mak 11:26	Luk 13:18	Luk 6:37	Jon 8:21,24	Luk 13:2-5
Fil 3:10,11			Hip 10:26,27	1Jon 5:16	Luk 18:14	Nəh 21:27	

Uhgin tətələhu nəməlinuəiən o nətəməimi

				Esik 18:4	Eks 23:7	Aes 5:22,23	Luk 16:15
				Rom 2:13	Rom 3:23	Rom 4:3	Rom 4:5
Efəs 2:16	Kol 2:14	2Kor 5:19	Hip 2:11	Mak 7:18,19	Uək 13:38,39	Rom 3:22	Kəl 2:16
Rom 5:10	Efəs 2:16	Kol 1:21,22	Efəs 2:18	Rom 3:26	Rom 4:5	Rom 8:33	Rom 3:24
Kol 1:20	Kol 1:21	Rom 5:10	2Kor 5:19	Rom 5:9	Rom 4:25	Taet 3:7	Jem 2:21
2Kor 5:20				Aes 53:11	Rom 5:1	Rom 5:2	Rom 5:3
				1Kor 6:9-11			

?Nian nəməkiən rəhatah min Uhgin otikə
kəni nati nak otuva?

32. Uhgin otəfən kəm rəhan min nətəməimi
nəhtul əskasikən

Efəs 2:16,17	Efəs 2:18	Efəs 2:14	Kol 1:20
Efəs 1:10	Rom 5:10		

Afin nəghatəiən u kəni mol əhruahru nati
tətəni

Mat 5:24-26			

Jon 10:28,29	Jon 1:12	Jon 3:16	Jon 3:36
Rom 8:16	Kəl 4:6	1Jon 5:10	1Jon 5:12-13
Jon 5:24	Uək 13:39	Luk 7:48	Rom 10:13
1Jon 3:14	2Kor 5:17	Jon 7:37-39	Efəs 5:18
1Jon 1:9			

29. Nəniən o nitəligiən e nolian tərəh

Naliuəkən məha-məha e suaru rəha
nəhatətəiən o nəhtul əskasikən

Uək 20:21	Uək 11:18	2Kor 7:10	Hip 12:17				
Mat 21:28-32	Mat 4:17	Mak 1:15	Luk 11:36	Hip 3:14	Hip 4:11	Hip 6:11	
Uək 3:19	Uək 17:30	Mat 3:1,2	Mak 6:19,23	Hip 10:35	Hip 10:39	Mat 10:22	
Uək 2:38-45	Uək 20:21	2Pitə 3:9	Luk 16:34,13	Kol 1:22,23	Nəh 2:25	Nəh 3:11	
2Kor 7:9	1Təs 1:9	Uək 26:18	2Tim 2:25,12				
Rom 2:4	Nəh 3:19	Luk 15:7,10	Aes 55:7				
Uək 2:38							

33. Nian Uhgin tətəsəl vivi o tah, ko tikimir
təsərəkinən itah

30. ? Nəmə iətəmi tələhu=pən rəhan
nəhatətəiən e lesu, kəni nati nak otuva
ohni?

				1Pitə 1:5	Jut 24	1Təs 5:23,24	2Təs
				Sam 127:1	Sam 46:1	Dut 31:6	Jon 1
				Jon 10:28-30	2Kor 12:9	Sam 121:3	Aes 4
Efəs 2:18	Efəs 3:12	Kəl 4:5	Efəs 1:10	Aes 50:7	Sam 121:8	1Saml 17:45	2Kron
Rom 8:17	Kəl 3:29	Jon 1:12	1Jon 4:1	Prov 1:33	2Kron 16:9	Sam 14:6	Sam 9
1Pitə 1:2	Efəs 1:4	Jon 15:16	Fil 3:28	Sam 48:3	Sek 2:5	Lev 26:14,15,17	Mat 2
Uək 26:18	2Kor 5:17	Rom 6:22	1Pitə 2:9	Sam 145:20	2Tim 4:17	Sam 37:17,23,24	Sam 6
1Pitə 2:5	Rom 5:10	Efəs 2:12,13	1Kor 6:1	Sam 12:9	Prov 3:25,26	2Təs 3:3	Jut 24
Uək 26:18	Efəs 1:6	1Kor 12:13	Kəl 3:2	2Kor 23:20	Nəh 3:10	Prov 14:26	Aes 4
Rom 6:4	Kol 3:3	Jon 17:9	Uək 16:1	2Kor 13:22	Dut 33:27	1Kor 10:13	2Pitə
Uək 4:12	Nəh 3:20	Jon 14:23	Jon 10:21	2Kor 21:16-19	Sam 57:1	Sam 59:16	Sam 9
1Jon 5:13	Jon 14:27	Fil 4:7	Jon 15:1	2Kor 28:15	2Kron 16:9	Sam 3:5	Sam 6
Luk 10:20	Fil 4:3	Nəh 13:8	Efəs 2:6	Prov 3:24	Sam 23:4	Sam 18:2	Sam 6
Taet 2:13	1Jon 1:3	Jon 14:2	Jon 3:3	Sam 17:8	Aes 51:9	Sam 5:11	Dut 3
Jon 3:5	1Pitə 1:23	1Jon 2:27	Jon 14:2	2Kor 46:7	Sam 146:3	Prov 11:4,28	Sef 13
Jon 16:13	1Kor 6:19	1Kor 12:11	Rom 8:6	1Kor 11:4,6,8	Sam 33:16,17	Prov 21:31	Dut 3
Rom 8:9	Efəs 1:13	Luk 7:48	Efəs 1:5	Sam 125:1,2	Prov 18:10	Aes 25:4	Aes 3
Rom 5:1	Rom 4:5	Nəh 5:9	1Pitə 1:10	Luk 19:15,16	Jen 15:1	Sam 18:1,2	Dan 6
1Jon 2:1	1Jon 5:4	2Kor 5:20	Efəs 1:5	Luk 12:4-7	Uək 18:10	Uək 26:17	

31. Nəghatəiən rəha nian Uhgin təni
pətiğəm məmə kitah kinotəhruahru

34. Natigiən e nəhatətəiən təhmen e nəlu-
aginən

37. Nəghatien o nuərisigien e Iesu

2Kor 10:3,4	1Tim 1:18,19	1Tim 6:12	2Kor 2:11				
2Kor 4:4	Efəs 6:12	Jem 4:7	1Pitə 5:8				
Nəh 12:17	Efəs 4:26,27	Rom 7:23	Mat 4:17,19	Mat 6:24	Mat 7:14,21	Mat 10:37	
2Kor 12:7	Kəl 5:17	1Pitə 2:11	Mat 4:17,19	Mat 16:16	Mat 22:37	Mak 10:43	
Sam 56:2	Sam 59:1,2	Jon 16:33	Luk 10:3,4,5	Luk 6:46	Luk 9:61,62	Luk 14:33	
1Kor 15:26	Hip 2:14,15	Maeka 7:6	Mat 10:35,36	Luk 22:42	Jon 1:12	Jon 3:7	
Hip 2:10	Sam 60:4	1Tim 1:18,19	Jon 6:86,88,88	Jon 8:31	Jon 14:6	Jon 15:5	
1Pitə 5:9	Hip 10:23	Jut 3	1Pitə 5:8	Rom 10:17	Rom 12:1,2	1Kor 2:12	
1Təs 5:6	2Tim 2:3,10	1Kor 9:25-27	Sam 27:1-3	1Kor 6:20	2Kor 3:18	Kəl 5:16,2	
Sam 35:1-3	Efəs 6:18	2Tim 2:4	Efəs 2:10	Efəs 4:13,15	Efəs 6:11	Fil 2:5	
Efəs 6:13,14	1Tim 6:12	Jut 3	Aes 41:11,12	1Təs 5:17,18	2Tim 3:12	Hip 6:1	
Aes 51:12	Maeka 7:8	1Jon 4:4	Hip 11:18,13	Hip 12:11	1Pitə 2:21	1Pitə 4:8	
Aes 41:13,14	Sam 140:7	2Kor 7:5,6	1Pitə 3:6	1Jon 2:3	1Jon 5:3	1Jon 5:4	
2Kor 13:9	2Tim 4:17,18	Rom 7:25	1Kor 15:57				
Efəs 6:14	Efəs 6:15	Efəs 6:16	Efəs 6:17				
1Təs 5:8	Efəs 6:11	2Kor 6:7	Rom 13:12				
2Kor 10:4,5	Efəs 6:13	Rom 13:12,14	Efəs 6:17				
2Kor 6:7	2Kor 2:14	1Kor 15:57	Rom 7:25				
Nəh 12:11	2Kor 12:9	Hip 11:33-37	1Jon 5:4,5				
Rom 16:20	1Jon 2:14	Rom 7:24,25	Hip 12:14	1Təs 4:3	2Tim 2:21	1Təs 5:23,24	
1Jon 5:4,5	2Kor 10:5	Aes 25:8	Efəs 6:26,19	2Təs 2:13	Jon 17:17	Hip 13:12	
1Kor 15:54,55	Rom 8:37	2Kor 10:5	Hip 11:21	Rom 6:19	2Kor 7:1	1Kor 6:11	
Nəh 2:11	Nəh 2:17	Nəh 2:26	1Jon 3:22,28	Fil 3:12-14	Hip 10:14	Rom 6:22	
Nəh 3:5	Nəh 3:12	Nəh 3:21	Jem 4:7	Uək 26:18	1Təs 5:24		

35. ?Nati nak kəutaliuək məha-məha ohni,
kəni məutəhtahnin nak?

39. Nimənin min rəha Iesu

Sam 25:3,5	Sam 31:24	Sam 33:17-22	Sam 42:152	1Kor 1:2	1Kor 11:20-34	1Kor 12:1
Rut 1:12	Job 8:13	Job 13:15	Jon 2:7,8	1Təs 5:9-11	2Kor 11:2	Uək 20:1
Sam 62:5	Sam 69:6	Sam 130:7	Aes 42:18	Uək 10:47,48	Uək 2:38-47	Uək 20:1
Jer 14:22	Mat 12:21	Uək 26:6	Rom 4:25,16	Kol 1:18	Kol 1:18	Kol 2:19
Rom 5:2,4,5	Rom 8:24	Rom 15:13	1Kor 13:13	Efəs 1:22,23	Efəs 1:4-6	Efəs 2:22
2Kor 1:10	Kəl 5:5	Kol 1:5	Kəl 1:23	Efəs 3:21	Efəs 4:11-15	Efəs 5:2
Kol 1:27	1Təs 1:3	1Təs 4:13	1Təs 5:8	Efəs 5:25-27	Hip 10:25	Hip 10:25
2Təs 2:16	1Tim 4:10	1Tim 5:5	1Tim 6:17	Jon 3:29	Mat 16:16-18	Mat 28:1
Taet 1:2	Taet 2:13	Taet 3:7	Hip 16:15,16	Flm 2	Fil 4:3	Fil 3:12
Hip 6:11,19	Hip 10:23	1Pitə 1:13,21	1Pitə 3:15	Nəh 19:7	Nəh 21:27	

36. Nəghatien o tah o nəpəhien nalpinien
təfəgə rəha nətəmini kautol e tah40. Nəghatien o nəfaki min, nətəm kəutəsəl
mine nətəm kautol uək

Luk 23:34	Mak 11:25	Rom 12:19	Mat 18:22				
Luk 17:4	Luk 6:36	Mak 11:25	Efəs 4:32				
Kol 3:13	Prov 19:11			1Kor 12:28-29	1Kor 3:7,9	1Kor 4:1	1Kor 9:16
				1Pitə 5:1-3	1Təs 2:4	1Tim 1:7	1Tim 3:1
				1Tim 4:16	2Kor 10:8	2Kor 3:6	2Kor 5:20
				2Tim 2:2	2Tim 2:24	2Tim 4:2	2Tim 2:5
				3Jon 1:1	Uək 14:22	Uək 20:28	Uək 13:2
				Uək 20:19-21	Efəs 4:11	Hip 13:7-8	Hip 5:4
Kol 3:13	Jen 45:5-11	Rom 12:20	Mak 11:25	Kol 1:24-27	Mak 12:38	Mat 20:26	
Mat 6:14	Luk 6:37	Mat 6:15	Jem 4:13	Nəh 4:10	Nəh 5:14	Rom 12:8	
Mat 18:23-25	Uək 7:60	2Tim 4:16	Rom 1:1	Rom 10:14,17	Taet 1:6-7		

Suaru nak okotohtəu-pən o nəpəhien
nalpinien rəhalah təfəgə

41. Nəpəhiən nətəligiən mine nautə rəha nəhue niftəni, mine natigian u iətam in tasim

Dut 18:10	Dut 18:14	1Jon 2:15	1Jon 2:16
Jon 12:1,2	Luk 7:36	Mak 6:31	2Kor 6:14,17
1Kor 7:39	1Tim 6:11	1Tim 1:4	1Tim 4:7
Kəl 3:2	2Jon 9-11	1Pitə 1:16	1Kor 8:13
Rom 14:21	Uək 24:16	Kol 3:17	Jem 4:17
Rom 14:23	Aes 1:18	1Kor 6:19,20	1Pitə 2:21
Rom 12:2	Jem 4:4	Hip 11:25	2Kor 6:17

Sam 95:6	Sam 32:5	Fil 4:6	1Tim 2:1
Uək 12:5	Jon 14:13	Efəs 6:18	1Tim 2:8
Mat 6:6	Luk 18:10	Sam 26:12	Luk 18:1
1Təs 5:17	Sam 5:3	Sam 55:17	Sam 86:3
Mat 6:9-13	Jem 5:13-16	1Tim 2:1-4	Aes 38:1-
Dan 6:18-23	1King 3:5-9	Mat 6:25-34	Rom 1:10
Jon 2:16	Mat 5:38-48	1Təs 5:12,13	Rom 8:26
Kəl 6:14,17	Luk 18:1-8	Luk 11:1-13	2Kron 7:1
Hip 4:7	Mat 26:39	Mak 11:24,25	Jem 1:6,7
Rom 8:27	Jon 15:7	Jut 20	Jon 16:24
1Jon 3:22	Jem 4:3	Mak 11:24	Jon 15:7
Jem 4:17	Efəs 3:12,20	Fil 4:19	Fil 4:6
Sam 66:18	Luk 11:9-13	Hip 4:16	Aes 65:24
1Jon 2:21	Luk 18:13	2Pitə 3:9	Sam 5:3
1Jon 5:14,15	Mat 14:23	Efəs 6:12,13	Sam 46:10
Mat 7:7,8	Sam 50:15		
2Kor 12:7-10			
Luk 6:12			
Sam 51:17			

42. Nəghatien o naliuək kaliniən e təfəgə tarah

46. Suaru rəha Ughin o nitəu-pəniən

1Jon 5:4	Jon 7:37,38	Jon 10:10	Rom 6:14				
2Kor 2:14	1Kor 10:13	Rom 8:37	Kəl 4:10	Uək 22:14	Sam 32:8	Sam 37:23	
Rom 1:17	Kəl 3:11	Hip 10:38	2Kor 13:9	Aes 30:21	Rom 12:2	Jer 10:23	
Rom 6:4-6	Kəl 2:20	Rom 6:8-13	Rom 16:18,4	1Təs 5:17,18	1Pitə 2:12-15	1Pitə 4:2	
Kol 1:27	1Jon 1:9	Kəl 2:20	Sam 37:3-5	Sam 37:7	Rom 12:1,2	Rom 16:13	
			Uək 16:9,10	Efəs 6:6	Mat 7:26	Efəs 5:6-17	
			Jon 5:30				

43. ?Kotəhro lanu motaliuək kalin e nəfən-əfəniən?

47. Suaru rəha nəuia Ughin Iesu təmol əhruahru nəuia rəhan tatə

Mat 6:13	Jem 1:12	1Kor 10:13	Jem 1:13				
Job 1:12	Job 2:6	Mat 4:1	Hip 10:7	Aes 50:6	Mat 3:15	Jon 4:34	
1Jon 2:16	Prov 1:10	Mat 16:22,23	Jon 6:38	Jon 15:10	Fil 2:8	Jon 8:29	
Jen 22:1	Prov 30:9	Nam 22:17	Sam 12:4	Jon 14:31			
1King 19:4	Job 2:9	Mat 4:6,7	Mat 4:9				
Dan 4:30	2Tim 4:10	Uək 8:19	Nəpəhiən kəutə				
Jos 7:21	2Saml 11:2-4	Jon 12:6	Jon 13:27,38				
Jon 18:3	1Tim 6:9	Nəh 3:10	1Kor 1:9				
Mat 4:1-11	Luk 22:31,32	Mat 26:41	2Tim 2:22				
Jem 4:7	1Jon 1:9		Sam 103:18	Sam 119:4,5	Sam 119:44	Sam 119:129	Mat 119:129
			Sam 119:60	Sam 119:100,101	Sam 119:129	Mat 119:129	Mat 119:129

44. Nəghatien o nəgəu əhruahruən iəfaki kəti u rəhan natigian tekəu

1Kor 6:1-3	Mat 18:15-17	Taet 1:13	1Tim 5:20	Efəs 6:5,6	2Təs 1:8	1Tim 5:20
1Kor 5:1-5	1Kor 5:13	1Tim 1:20	1Kor 14:32	Hip 4:2	Hip 5:8,9	Hip 1:1
Mat 7:3-5	1Kor 13:4	Kəl 6:1	Uək 14:17	1Pitə 1:2	1Pitə 1:14	1Pitə 1:14
			1Pitə 3:6	1Pitə 4:17	1Jon 2:3	1Jon 2:3
			1Jon 3:22-24	1Jon 5:3	2Jon 1:6	Nəh 3:1
			Nəh 14:12			

45. Nəfakiən kəm Ughin

48. Kitah okotolkeikei Ughin mine Iesu

Eks 20:6	Dut 6:5	Dut 30:20	Sam 5:11	Sam 12:11	Sam 5:11	Sam 9:2	Sam 9:14
Sam 18:1	Sam 116:1	Sam 145:20	Mat 24:12	Jon 5:42	Jon 14:21	Jon 17:26	Jon 21:15
Jon 5:42	Jon 14:21	Jon 17:26	Jon 21:15	Rom 8:35	1Kor 15:9	1Kor 29:7	1Kor 118:24
1Pitə 1:8	1Jon 4:18,19	1Jon 5:3	Nəh 5:2,3	1Təs 5:16-18	Jem 1:2	Fil 3:1	

49. Suaru rəha nəfəniən mənəi

Rom 12:1	Uək 6:4	2Kor 1:24	Efəs 5:18	Fil 1:25	1Pitə 1:8

50. Suaru rəha nəfəniən e nikin agiən
Uhgini in nəukəti nəfəniən e nikin agiən

2Kor 8:7	Uək 20:35	Mat 2:1-11	Rom 12:1	Sam 7:17	Sam 28:7	Sam 30:12	Sam 35:18
1Tim 4:15	1Tim 4:13	Hip 2:1	Uək 6:4	Sam 69:30	Sam 75:1	Sam 95:2	Sam 100:4
1Təs 5:18	2Kor 8:2-4	1Kor 16:2	2Kor 9:7	Sam 105:1	Sam 106:1	Sam 107:1	Sam 118:21,2
Luk 21:1-4	Fil 4:18	Mat 6:20	Mal 3:1	Sam 147:7	Jona 2:9	Mak 14:23	Luk 2:38
Jem 1:27	Mat 5:42			Rom 1:21	Rom 6:17	Rom 7:25	Rom 14:6

50. Suaru rəha nəfəniən e nikin agiən
Uhgini in nəukəti nəfəniən e nikin agiən

Efəs 2:7	Efəs 1:7	Efəs 3:8	Eks 13:19	Kol 1:12	Fil 4:6	Kol 3:16,17	1Tim 2:1
Eks 34:6,7	Sam 51:1	Sam 86:5	Eks 13:19	Sam 86:14,3,4	1Təs 5:18	Nəh 4:9	Nəh 7:12
Sam 103:8	Sam 103:11	Sam 145:8	Aes 55:6,7				
Maeka 7:18	Luk 1:78	Rom 2:4	1Tim 1:14				
1Pitə 1:3	Dut 7:8	Jer 31:3	Jon 3:16,17				
Rom 5:8	Rom 9:15	Taet 3:4	1Jon 4:10,11				
1Jon 4:16	1Jon 4:18		Jen 15:1	Jen 22:12	Jen 26:24	Eks 14:13	

Kəni nətəm kəutəhatətə okotol təhmen
əmə, kotohtəu=pən suaru əhmen
əmə

1Jon 3:16,17	1Jon 3:21	1Jon 3:23	Eks 14:12	Fil 1:14	Hip 2:15	Hip 10:27
1Jon 4:19	Mat 18:32	Mat 18:33	1Jon 3:14	1Jon 4:18	Nəh 2:10	
Jon 15:12,13	Efəs 4:32	Efəs 5:1,2	Kol 3:13			
Kəl 6:2	1Jon 2:9,10	1Jon 3:14,15	55.1Jon 1:18			
Lev 19:18	Lev 19:34	Sam 16:3	Sam 16:3			
Rom 12:10	1Kor 12:26,27	1Kor 13:4-7	Kəl 5:6			
Kəl 5:13,14	Kəl 5:22	Kəl 6:10	Fil 2:2,4	Uək 8:1	Uək 11:19	Uək 13:50
Kol 3:13	1Təs 3:12	2Təs 1:3	Hip 10:33	Nəh 2:10	Luk 6:22	
Jem 2:8	1Pitə 1:22	1Jon 4:7,8	Jon 15:18,19	Jon 17:14	1Jon 3:13	Mat 10:39
			Mat 5:11	Jon 15:21	Uək 9:16	2Kor 4:11
			Nəh 2:3	Mat 24:13	Nəh 2:10	

51. Təmə Uhgini təfa nati təuvir əkəku kəti
kəm tah, nikitah otagiən əmə ohni

Luk 3:14	Fil 4:11,12	1Tim 6:6,8,9	Hip 13:5	Uək 5:41	Uək 16:25	Rom 5:3
1Kor 4:11,12	Fil 3:8	Hip 10:34	Mat 6:21,34	Fil 2:17	Kol 1:24	Jem 1:2
Sam 37:3	Sam 55:22	Sam 78:30,31	1Pitə 4:13	Rom 12:12	Rom 5:3	Jem 1:2-4
Pri 4:8			1Pitə 4:13			

52. Nikin agiən

57. Nimisiən min

56. Nəgiəniən e nian rəha nərahəniən

Jen 3:16	Eks 15:26	Job 2:7; 42:11	Sam 13:8	Jen 2:18	Jen 2:22-25	Efəs 5:31
Sam 41:3	Sam 41:10	Sam 102:23	Sam 103:2	2Kor 6:14-17	Efəs 5:22	Efəs 5:25
Uək 5:5,10	Uək 12:23	Uək 13:11	2Kor 14:30	Dut 24:5	Eks 20:14	Eks 20:17
2Kor 12:7	2Tim 4:20	Mat 4:24	Mat 8:10	Eks 21:10	Mat 19:9	1Kor 6:9-10
Mat 9:29	Mat 10:1	Mak 1:25	Kol 3:5	Uək 15:20	Mat 19:8	Mat 19:6
Luk 9:42	Luk 11:14	Jon 9:3	Mat 15:9	Rom 1:26	Rom 1:27	1Təs 4:3-5
Uək 5:16	Uək 14:9	Rom 8:23	2Kor 1:4	1Kor 7:3-5	1Kor 7:10	1Kor 7:15
2Kor 12:9,10	Hip 12:5-11	Jem 5:10,14	1Kor 7:19	Prov 5:18,19	Sing 2:6,7	

58. Nəghatən o nəghatən iətəm tatsipən e
nohlitah
Nəghatən təuvir

61. Famlı min okotəhratig lanu

Sam 19:14	Sam 141:3	Prov 12:25	Prov 15:23	1Kor 11:7	Efəs 5:23	Efəs 5:25	Luk 14:26
Prov 24:26	Efəs 4:15,29	Fil 1:4	Kol 3:1	Efəs 5:28,29	Efəs 5:22	1Pitə 3:6	1Tim 2:11
1Təs 5:17	1Tim 4:12	2Tim 4:2	Taet 2:9	Efəs 5:22-24	1Pitə 3:4,5	Efəs 5:33	Kol 3:18
Nəh 12:11				1Təs 2:11	Kol 3:19	Efəs 5:25-33	Sam 127:3
				Prov 22:15	Mat 19:13,14	Prov 22:6	Dut 6:2,7
				Kol 3:21	Prov 23:13	Prov 29:15	Efəs 6:4
				Pri 11:9	Eks 20:12	Luk 2:51	Prov 17:6
				Taet 2:9,10	Kol 3:20	Efəs 6:1-3	1Tim 5:8
					Kol 3:22-25	Efəs 6:5-8	Kol 4:1

Nəghatən tərəh

Eks 20:7	Nam 11:1	Sam 5:9	Eks 35:11				
Sam 74:10	Prov 21:9	Mat 12:36	Mat 15:8				
Mat 26:74	Mak 7:21	Efəs 4:25,29,31	62 Nəghatən o Uhgın u tətərmənig kəni				
Kol 3:8,9	1Tim 1:13,20	1Tim 6:1	Taet 3:2				
Jem 3:4	1Jon 3:18	Jut 16,18	Nəh 13:6				

Nəghatən eiua

				Mat 12:28	Mat 19:24	Mat 21:31	Mat 21:43
				Mak 1:15	Mak 4:11	Mak 4:26	Mak 4:30
				Mak 9:1	Mak 9:47	Mak 10:14	Mak 10:15
Eks 20:6	Sam 52:3	Sam 119:63	Prov 12:17,19	Mat 10:23,24	Mak 12:34	Mak 14:25	Mak 15:43
Prov 13:5	Prov 14:5	Prov 30:8	Jer 23:25	Luk 4:43	Luk 6:20	Luk 7:28	Luk 8:1
Jon 8:44	Uək 5:3,4	Rom 1:25	Efəs 4:1	Luk 9:27	Luk 9:60	Luk 9:62	Luk 10:9
Kol 3:9	1Tim 4:2	1Jon 1:6	1Jon 2:4	Luk 10:11	Luk 11:20	Luk 13:28	Luk 13:29
Nəh 2:2	Nəh 21:8	Nəh 2:15		Luk 14:15	Luk 16:16	Luk 17:20,21	Luk 18:29
				Luk 19:11	Luk 21:31	Jon 3:3	Jon 3:5
				Uək 1:3	Uək 8:12	Uək 14:22	Uək 28:23
				Rom 14:17	1Kor 4:20	1Kor 6:9,10	1Kor 15:50
				Kəl 5:20,21	Kol 4:11	2Təs 1:5	

59. Kitah nəfaki min okəsotəlpahien motol
pik uək

Efəs 4:28	1Təs 4:11	Jen 2:15	Jen 3:17-19
Eks 29:10	Uək 20:34	1Təs 2:9	Uək 20:35
Prov 13:11	Prov 6:6-8	Uək 9:39	Uək 18:3
2Təs 3:6-15	Rom 12:11	Hip 6:12	

Nəghatən o nolən o nepətən mine
natigien e nisaiien

Nəghatən o nətəm kəutəlpah

				Sam 18:27	Sam 25:9	Sam 45:4	Sam 51:17
				Sam 138:6	Sam 147:6	Sam 149:4	Aes 57:15
				Mat 5:3,4,5	Mat 11:29	Mat 23:8-12	Mat 25:44
2Təs 3:10	Prov 12:27	Prov 26:15,16	Prov 27:55	Mat 9:4	Mak 9:35	Mak 10:43,45	Luk 1:51-5
Prov 20:13	Prov 20:4	Prov 19:15	Prov 22:11	Luk 18:14	Jon 18:36		Uək 20:19
Prov 13:4	Pri 10:18	1Tim 5:13	Rom 15:14	1Kor 13:4,5	Kəl 5:22,23	Kəl 6:2	
				Efəs 4:2	Fil 2:3	Kol 2:18	Kol 3:12
				Taet 3:2	Jem 1:9	Jem 1:21	Jem 3:13,
				Jem 4:6,10	1Pitə 3:8-5:6	1Pitə 4:11	1Pitə 5:3,

60. Nəmiəghatən o natigien rəha iərman
mine pətan u kəmuol marit

64. Nəghatən o nosiən nətəlig təuvir

			Mat 24:35	Rom 3:4	1Kor 1:9	Nəh 3:4
			2Tim 2:13	Taet 1:2	1King 8:23,24	Jos 23:14,15
Jen 3:6	Dut 4:6	1Kron 3:1	1Kron 19:140	Aes 49:7	Aes 55:11	Hip 6:18
Sam 51:6	Sam 53:2	Sam 111:10	Sam 119:66			
Sam 119:104	Sam 119:169	Prov 8:1	Prov 9:1			
Prov 9:6	Prov 9:9	Prov 9:10	Prov 9:10	Nəghatən o nati asoli min nəuvein Ughin təmənəni məmə otəpanol		
Prov 9:11	Prov 9:12	Aes 9:6	Aes 11:2			
Jer 23:5	Dan 12:3	Amos 5:13	Mat 11:19			
Luk 2:40	Luk 10:7	Luk 11:31	Luk 12:42			
Luk 20:4	Jon 17:22	Uək 6:3	Uək 6:10			
Uək 7:10	Uək 7:22	Uək 9:22	Rom 2:18	Jen 18:19	Jen 21:1	Jen 22:18
Rom 8:6	Rom 12:2	Rom 12:2	Rom 24:13	Jen 28:15	Eks 6:4	Dut 8:15
Rom 15:14	1Kor 1:24	1Kor 2:5	1Kor 3:28	Dut 30:16	Aes 25:8	Aes 45:23
1Kor 3:1	1Kor 3:3	1Kor 3:18	Aes 63:89	Jer 1:8	Jer 23:4	Jer 31:31-34
1Kor 7:32	1Kor 12:2	2Kor 6:6	Efəs 3:17-16	Esik 34:15	Esik 34:24	Amos 5:16
Efəs 5:16	Fil 1:9	Fil 3:15	Kəl 19:1-72	Uək 1:4	Uək 2:30	Uək 2:39
Kol 2:3	Kol 3:16	1Təs 4:7	Uək 22:5	Rom 4:16	Rom 4:18	Kəl 3:14
1Tim 3:2	2Tim 2:22	Hip 10:22	Kəl 1:32	Efəs 1:13	Efəs 1:18	Efəs 3:6
Jem 3:17	Jem 4:3	2Pitə 1:3	2Tim 2:17	Taet 1:2	Hip 7:21	Hip 8:6
			Hip 10:23	Hip 10:36	Hip 11:13	Hip 11:39
			Jem 1:12	Jem 2:5	2Pitə 1:4	

65. Nəghatən o iəni eiua min

Sam 12:3	Mat 7:15	Mat 18:6	Mat 18:7	min nəuvein Ughin təmənəni məmə otol kəm tah		
Mat 24:11	Mak 9:42	Luk 13:15	Uək 20:29-31			
Rom 1:29	1Kor 6:9	2Kor 4:2	2Kor 5:12			
2Kor 6:8	2Kor 10:5	2Kor 11:13	Kəl 2:4			
Efəs 4:14	Kol 2:8	2Təs 2:9	2Təs 2:10			
1Tim 4:1-3	2Tim 3:1-9	2Tim 3:13	Taet 10:11	Sam 33:20	Sam 54:4	Mat 6:25-3
Taet 2:7	2Pitə 2:1	2Pitə 2:12,14	2Pitə 10:48	Mat 19:29	Mat 28:20	Mak 8:35
1Jon 4:1	1Jon 4:4,5	2Jon 1:7-9	Jut Mak 16:16	Jon 1:12	Jon 6:37	Jon 10:28-2
Nəh 12:8	Nəh 16:13	Nəh 18:23	Nəh 19:42,3	Rom 8:28-35	Rom 8:32	Rom 10:9
Nəh 20:10			1Kor 2:9,10	1Kor 10:13	2Kor 5:1	Fil 1:6
			Fil 2:13	1Təs 4:16,17	1Tim 4:16	Hip 13:5,6
			Hip 15:5	Jem 4:7,8	1Pitə 1:5	2Pitə 2:9
			2Pitə 3:13	1Jon 2:1	1Jon 5:14,15	1Jon 5:18
			Nəh 7:16,17	Nəh 22:5	Nəh 22:12	

66. Nəniəskasikən min nəuvein rəha Ughin
Ughin təseiuaən — nati nak təmənəni məmə
otol, in tatol